

Foresti (P. 1. al.)
original

DOMINI
PETRI FORESTI
ALCMARIANI,
MEDICINÆ DOCTORIS

EXPERIENTISSIMI, INCLYTÆ REIPVB.

Delphensis Medico-Physici ordinarij,

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM
MEDICINALIVM AC CHIRVRGICARVM
OPERA OMNIA QVATVOR TOMIS DIGESTA:

IN QVIBVS

OMNIVM ET SINGVLARVM AFFECTIONVM
corporis humani causa, signa, prognoses & curationes graphicè depinguntur:

QVIBVS ACCESSERVNT EIVSDEM AVTHORIS LIBRI III.
de incerto ac fallaci vrinarum iudicio aduersus vromantas & vrosopos.

CVM VNIVERSALI TITVLORVM, OBSERVATIONVM, MORBORVM,
Secretorum singularium, ac Rerum memorabilium INDICE locupletissimo.

TOMVS PRIMVS.

ROTHOMAGI,

Sumpt. **IOAN. & DAVIDIS BERTHELIN,** Fratr.

M. DC. LIII.

OBSERVATIONVM
ET
CVRATIONVM
MEDICINALIVM
ET CHIRVRGICARVM,

SIVE
Medicinæ Theoricæ & Practicæ,

LIBRI XXXII.

TOMI PRIM.

Libri decem priores Medici.

- I. De Febribus ephemeris synochis.
- II. De Febr. continuis.
- III. De Febr. intermittentibus.
- IV. De Febr. Hecticis.
- V. De Febr. Compositis.
- VI. De Febribus publicè grassantibus, cum malis epidemis, deque febribus malignis, contagiosis, pestilentibus ac peste.
- VII. De symptomatibus febrium.
- VIII. De exterioribus vitiis & morbis capitis.
- IX. De variis capitis doloribus.
- X. De vniuersis cerebri & menyngum eiusdem symptomatis & morbis.

TOMI SECVNDI.

Libri decem posteriores Medici.

- XI. De morbis oculorum & palpebrarum.
- XII. De aurium morbis.
- XIII. De nasi affectibus.
- XIV. De agitudine labiorum, gingivarum, dentium, oris ac lingua.
- XV. De faucium, gutturis, gula, & aspera arterie affectibus.
- XVI. De pectoris pulmonisque vitiis & morbis.
- XVII. De cordis ac quibusdam mammillarum affectibus.
- XVIII. De stomachi & ventriculi affectibus.
- XIX. De hepatis malis ac affectibus.
- XX. De Lienis morbis, vitiis ac affectibus, & de Scorbuto.

TOMI TERTII.

Libri duodecim vltimi Medici.

- XXI. De Mesenterij & intestinorum affectibus, ac de colicis & iliatis doloribus, deque vermibus.
- XXII. De diuersis profluviorum alui generibus.
- XXIII. De sedis & ani vitiis & affectibus.
- XXIV. De Renum affectibus & morbis.
- XXV. De vesicae malis ac affectibus.
- XXVI. De penis ac virga vitiis.
- XXVII. De scroti ac testiculorum affectibus vitiisque, ac de ramicum diuersis speciebus.
- XXVIII. De Mulierum morbis & affectibus, & infantis regimine.
- XXIX. De Arthritide & aliis externarum partium affectibus.
- XXX. De venenis.
- XXXI. De Fucis.
- XXXII. De lue venerea.

TOMI QVARTI.

Libri nouem Chirurgici.

I. }	De tumoribus præter naturam	sanguineis.
II. }		biliosis.
III. }		pituitosis.
IV. }		melancholicis.
V. }		mixtis seu compositis.
VI.	De plagis, seu vulneribus cruentis, casu, offensione, percussione, concussione ac contusione.	
VII.	De ulceribus.	
VIII.	De fracturis.	
IX.	De luxationibus.	

IN QVIBVS EORVNDEN CAVSÆ, SIGNA,
prognoses accuratè & graphice depinguntur.

Quibus accesserunt eiusdem Authoris Libri III. de incerto ac fallaci Urinarum iudicio
aduersus Tromantas & Troscopos.

ROTHOMAGI.

M. DC. LIII.

LECTORIBVS REI MEDICÆ
ET CHIRVRGICÆ STUDIOSIS,
IOANNES & DAVID BERTHELIN, Fratres.

T. T. I. A. I. N. E. I. N.

Prodit iam tandem omnium votis diu multumque exoptatus, Petrus Forestus Alcmarianus Germanorum Medicorum coryphaeus, non amplius ut antea mutilus, sed integer, & omnibus suis numeris typorum nostrorum beneficio absolutus: ac licet nouus hospes & aduena, natale solum hac accessurus deseruerit, nihil tamen insolitum adfert, nihil incultum aut barbarum, quod à Gallorum medicorum praxi tantisper abhorreat; quinimò ab iis, ceterarumque Nationum probatissimis Machaonibus, praestantissimo huic viro tantus honos semper habitus est, ut eum arcana sanitatis referantem, veluti ex Cortinae adytis tot oracula quot voces fundere iudicarent. Is amplexus artem quam ab Avia & Majoribus habuit hereditariam, eam adeò studiosè accuratèque excoluit, indefesso labore curiosisque ad exteras gentes peregrinationibus, ut non tam sibi famaeque suae quàm publicae utilitati consulens, solertis ingenij & in rebus medicis limatissimi iudicij aere perenniora exegerit monumenta; quae etiamnum in multis Germaniae locis, veluti reuiuifcentis Hippocratis mysteria è suggestu leguntur, ut quae etiam philatriis facilem muniant ad morbos naturae infensissimos hostes propellendos, & implicationes tum Medicinae tum Chirurgiae nodos expediant. Itaque non immeritò de tanto viro eoque Delphensi, tam abstrusus difficultates quae in praxi medicâ occurrunt enodante, perinde ac de Numine Delphico dicere possumus,

Quod semper Medicis erit alter magnus Apollo.

Ceterum quod officij nostri est, & nauata opera in operibus tanti momenti excudendis, vos monitos velimus, omnes scilicet magni illius Authoris libros, haecenus indigestos & longa temporis intercapedine interruptos, non vnâ simulque sed ferè sigillatim in lucem produsse, hac vero postrema nostra editione confertim & vna serie euulgatos in tomos quatuor insius distribui; quibus locupletissimi & faciliores quàm antea omnium librorum Indices accessere: nouumque de vrinarum incertitudine tractatum, libro nono Chirurgiae Observationes completenti adiectum fuisse, cum omnium rerum Indice amplissimo. Ut autem nihil desideraretur quod operis consummata perfectioni labem adspiceret, & in publicum luculentius emitteretur Forestus à parageis; tum Medici nostratis peritissimi celeberrimique grata diligentia in perlustrandis singulorum librorum locis, observationibus & scholiis, cum oculi vigilantissimi perspicuitate in castigandis formularum medicarum dosibus, lubenter vsi sumus, ut hoc pacto nouissima ista & elegans editio à mendis, quibus scatebat innumeris exemplar Francofurtianum, purgaretur. Valete, tanto viro laboribus nostris restituto fruimini, & conatibus qui vobis quotidie tot volumina in variis tum linguis tum facultatibus parturiunt, non desinite aspirare. Rothomagi, Idibus Iulij, Anno epocha Christiana M. D. C. LIII.

EPIGRAMMATA AD CLARISS. VIRVM D. PETRVM FORESTVM MED.

Quod si non superat DEOS FORESTVS,
Saltem aequat genium DEI FORESTVS.
AD EVNDEM.
ET dios scetus in dias luminis oras
Parturis ingenij die FORESTE tui:
Dius dia facit mirum nihil: anne quis vnquam
Dius non dios proferat ore fonos?
Augerius Clutius T. F.
ALIVD.
Sunt quibus est studio, caelestia corpora nosse,
Ingenij capius sepe quod ipse negat.
Omnis at hoc spectat studiosi cura Foresti,
Vt sibi sint hominum corpora nota probè.
Hinc methodo facili docet has, doctaque cauenda,
Sint quoque curande, qua ratione, febres.
Quod bene quo, dextrè, certo faciatque scienter,
Turpiter ignauum non finit ire diem.
Serinia compilat Cor. phaeon arte medendi,
Et nihil occultum sustinet esse sibi.
Tantus amor primum varios cognoscere morbos,
Auxilio summi tollere deinde DEI.
Ios. Lang. Hypp.
ALIVD.
Ad ADAMVM FORESTVM Med.
Protulit in lacem vigilans vt cura FORESTI
Artis & ingenij clara trophæa sui:
Et, velut euictio stabuli squallore, rexit
Pæonias aui nobilioris opes;
Ars ne longa, brevis ne vita sit artis ab usu,
Præstitit hic magno vix minor Hippocrate.
Pars opere è tanto nostros ne desit in vltus,
Pro genio ingenue promiss, Adame, tuo.
Vtque malis norint muliebribus arte mederi
Solertem incautis præfacis ire ducem.
Hac petitur, quæ stat benefactis gloria: macte,
Ingenio patrui, macte Forestæ tuo.
Petrus Hogerb. Med.
ALIVD AD EVNDEM.
Iactabat olim natus Apolline
Templum perenni marmore nobile,
Videbat extructasque ad aras
Thura suas redolere fumo.
Castum quod herbis Hippolyrum factis,
Nouerit mendax quem dederat neci,
Extorset Orco, spiritumque
In laceros reuocasset artus.
At tu patrimæ Virginis artibus,
Forestiorum floscule nobilis
ADAME, dum dicta magni
Scripta voluminibus FORESTI
Componis, atque in luminis aureas
Depromis oras, dum patrui cics
Manes, videbunt rariores
Regna feri tenebrofa Ditis.
Namque ille auari nauigium senis
Doctis morari nos docet artibus,
Prædamque cogit iam relictæ
Protinus exposuisse ripæ.
Quid ergo diuinum pro meritis tuis
ADAME ponet posteritas tibi,

Si quibus externos acie vicisse tyrannos
Contigit, hos nuncis quondam fama incluta
bigis
Abripiens, rutilo tandem donarit olympo:
Quæ vel melliflui præturgida nectaris haustu
Lingua canet nostro præconia digna Foresto?
Qui toties cæco latitantes merferit ignes,
Corpore, & inuito innumeros extorserit Orco.
Nam (mihi præteritos liceat tetigisse labores)
Postea febriles furias quam protinus armis
Exutas dedit ille fugæ, pestemque veneno
Exiit: ac vanos pepulit procul Vromantes;
Haud equidem, fixis postes ab Apollinis armis,
Destitit, ac placida defessus sede resedit:
Sed tantas quæsitâ animo victoria vires
Addidit, vt reliquis, vel clausis corporis vlla
Parte malis paret excidium: quin tela capessens
Dum loquor, hæc sūma celebri deturbat ab arce,
Post reliquū (modo fata sinant) viturus in agmen,
Ergo Deus, cui summa necis vitæque potestas,
De tardo positi tempus pede tr. nligat aui,
Quo ceptum bene vergat opus, quo pristina
crelcat
Gloria, quæ toto præfulgeat illius orbe
Nomen ab exequiis: ac sicca deinde peremptus
Morte, tui tandem fiat, Pater, iocula regni.
Balduinus Hamæus Brug.

ALIVD.
FORESTE, aureolus tuus libellus,
Cuius nos tenuis diu cupido,
Nunc nostros animos rapit stupore,
Quid mirum? aureolus tuus libellus
In multum rapuit DEOS stuporem:
Dixissem inuidiam, nisi inuidere
Qui possent superi suo FORESTO?
Nunquam APOLO librum poliorum
Vidit aureolo libello,
Et PHOEBI SOROR, AESCVLAPIVSQVE
Dum videns stupere; & addidere,

Quod si non superat DEOS FORESTVS,
Saltem aequat genium DEI FORESTVS.

AD EVNDEM.

ET dios scetus in dias luminis oras
Parturis ingenij die FORESTE tui:
Dius dia facit mirum nihil: anne quis vnquam
Dius non dios proferat ore fonos?

Augerius Clutius T. F.

ALIVD.

Sunt quibus est studio, caelestia corpora nosse,
Ingenij capius sepe quod ipse negat.
Omnis at hoc spectat studiosi cura Foresti,
Vt sibi sint hominum corpora nota probè.
Hinc methodo facili docet has, doctaque cauenda,
Sint quoque curande, qua ratione, febres.
Quod bene quo, dextrè, certo faciatque scienter,
Turpiter ignauum non finit ire diem.
Serinia compilat Cor. phaeon arte medendi,
Et nihil occultum sustinet esse sibi.
Tantus amor primum varios cognoscere morbos,
Auxilio summi tollere deinde DEI.

Ios. Lang. Hypp.

ALIVD.

AD ADAMVM FORESTVM Med.

Protulit in lacem vigilans vt cura FORESTI
Artis & ingenij clara trophæa sui:
Et, velut euictio stabuli squallore, rexit
Pæonias aui nobilioris opes;
Ars ne longa, brevis ne vita sit artis ab usu,
Præstitit hic magno vix minor Hippocrate.
Pars opere è tanto nostros ne desit in vltus,
Pro genio ingenue promiss, Adame, tuo.
Vtque malis norint muliebribus arte mederi
Solertem incautis præfacis ire ducem.
Hac petitur, quæ stat benefactis gloria: macte,
Ingenio patrui, macte Forestæ tuo.

Petrus Hogerb. Med.

ALIVD AD EVNDEM.

Iactabat olim natus Apolline
Templum perenni marmore nobile,
Videbat extructasque ad aras
Thura suas redolere fumo.
Castum quod herbis Hippolyrum factis,
Nouerit mendax quem dederat neci,
Extorset Orco, spiritumque
In laceros reuocasset artus.
At tu patrimæ Virginis artibus,
Forestiorum floscule nobilis
ADAME, dum dicta magni
Scripta voluminibus FORESTI
Componis, atque in luminis aureas
Depromis oras, dum patrui cics
Manes, videbunt rariores
Regna feri tenebrofa Ditis.
Namque ille auari nauigium senis
Doctis morari nos docet artibus,
Prædamque cogit iam relictæ
Protinus exposuisse ripæ.
Quid ergo diuinum pro meritis tuis
ADAME ponet posteritas tibi,

Pro

EPIGRAMMATA.

Pro laude quæ vincis Deorum
Templaque marmoreisque vultus:
Sed nil superbo Pyramidum situ,
Rubiginos nil chalybe est opus:
Sibi ipsa sat ponit perennes
Pyramidas, statuasque VIRTVS.
Philippus Pynacket.

ALIVD.

Ad Petrum Forestum Virum Clariss.

Ingenio & famâ nunquâ moriture FORESTE,
Phœbei cui sacra patent penetralia luci,
Nascenti & dias venienti in luminis oras
Cui Charites blandû risere; atque auspice Phœbo
Perfudere caput totum Permesside lymphâ,
Mæonio versu dignissime; cuius ab ortu
Solis ad occasum toto circumsonat orbe
Fama, superuolitans & clarum sidera nomen:
Quæ genio ingenioque tuo sat digna trophæa
Constituent feri post vltima fata nepotes?
Millia multa hominum diro dum surripis Orco,
Et natis pariter vitæ nascentibus almam
Addis opem, scriptis complens illustribus orbem;
Ingenij victura tui monumenta propagans;
Et nunc, & prodesse studens mortalibus olim;
Vnde tibi æternos merito moliris honores.
Tutristes vitæ laqueos, tu pellere morbos
Arte doces ægris innoxia pharmaca miscens.
Abstinent trepidæ mortes, inuitaque Clorho
Fila trahit, Lachesisque dolet sua pensa reuolui.
O hominum vitæ & communi nate salutis!
Fortunare senex, tu Delphicus alter Apollo
Iure clues, senio affecto mage namque virefcit
Ingenium, vir magne, tuum velut vnus & idem
Vique repubescit senio confectus Apollo.
Perge FORESTE pates magis ac magis edere
fecus,

Nec strepitus Momi, nec dira spicula lingue
Te moueant; Musæ applaudunt; tibi plaudit Apollo;
Certatimque tuum tollunt ad sidera nomen.
Sic tua clarescant seclis monumenta futuris;
Vltra & Pyramidas annosæque Mausolæa
Duret honos nomenque tuum non vlla vetustas
Obruat hæc tanti monumenta æterna laboris
Gualterus Verdoesius Med.

ALIVD EIVSDEM.

Eligatum decus & sacræ Phœbi
Mytha, ALTER Batavis tuis GALENVS,
Rara tincte animum eruditione,
Princeps Pæoniæ FORESTE gentis:
Quid tantum tibi plaudat Esculapi
Misturumque chorus, fauente triga?
Num rursus grauida gereas in aluo
Fœtus ingenij tui beatos.
Vena nectare turgida, recludes?
Fallor, parturis, & fauente Phœbo
Rursus enixuriens recens in auras
Edis rer nitidos tuos labores
Opratos iæque tuos labores
Horarum & Charitum fluente lotos.
Sic quondam è cerebro suo Mineruam
Exclusisse Iouem ferunt Poetæ.
Macte his, macte laboribus FORESTE,
Dignis ingenio vel Esculapi.
Quos non liuor iners edaxque rerum
Tempus conteret, ò sacratæ Phœbi
Mytha, ALTER Batavis tuis GALENVS,

ALIVD EIVSDEM.

Vm toties fugientem animam diro eripis
Orco,
Subtrahis & stygio millia multa Deo;
Imo Artem ingenio ditas, scriptisque FORESTE,
Vt tantum agnoscant posthuma secla decus.
Styx, Phlegethon, dirisque in te cõiurat Aueruus,
Extinctumque cupit liuida turba senem.
At DEVS & NATVRA suum rurata FORESTVM
Viuerè Nestores tempore ab arte volunt.
Quo ruitis stipata cohors, stygiæque phalanges?
Frustra etitis: non hic Marce, sed Arte premer.
Marce etenim quicquid struitis, superabit ab Arte;
Perdere is & Furias Eumenidasque potis.
Concedunt fera fata viro: quid fortius illo,
Quem NATVRA suum fecit, & ipse DEVS?

ALIVD EIVSDEM.

Rogenies Phœbi, nymphaque Coronide nate,
Et Batavi Sol, ò magne Forestæ, soli;
Tinxit Apollinea Phœbus quem largius vnda,
Quam Stygio Eaciden metit in amne Theris,
Sic ergo prodesse orbi scriptisque manuque
Pergis inextincto nobilis ingenio?
Effortoque licet senio (mirabile dictu)
Ista tuus fundit dona beatus eger?
Sic certe; assiduam testantur scripta laborem,
Scripta vel à Clario numine digna legi.
Quæ (vir magne) iterum totum diffundis in or;
bem,
Ingenij certè germina rara tui,
Macte nouis opibus, viuent tua scripta Forestæ,
Inuidiæ aut aui hæc nulla ruina premet.

ALIVD.

Post parte ex omni mala profligata, Forestæ,
Dum stomachum cunctis alleris à vitiis,
Exciuit stomachum Stygiæ tua cura cohorti,
Quæ fieri mortis iura minora dolet:
Sed nihil offensæ nocuit tot gentibus ira,
Quas tuus illasas præstitit ante labor.

I. DOVSA F.

ALIVD.

S1 digni quondam Podalirius atque Machaon
Mæonio Vatis, qui canerentur, erant;
Vulneribus gnari Minyeia centaureia
indere, & adducta vellere tela manu:
Qua noster non est dignandus laude Forestus;
Qui curat medica saucia corda manu?
Tela cures ledunt, faciuntque opis indiga docta
Vulnera; mens jaculis inuoluta manet.
At febres quid sunt aliud, quam vulnera cordis,
Quæ facili non sunt arte leuabilia?
Quippe necant hominem, faciunt quoque sepe furorē,
Ipsa morte magis perniciole malum.
Hæc mala qui metuit, veneretur iure Forestum,
Qui vitare monet, qui que lenare docet.

Amo.

Ος περιττον εστιν, περιττον εστιν εσθλόν
Ευρησθαι παρτωι εσθλόν αμωρεσθω.

P. T.

ALIVD.

EPIGRAMMATA.

ALIVD.

In Amstelrodamum horreum.

A Vrem, ut perhibent, quondam à Ioue perluis
imber
Magnificis surgentem opibus Rhodon: horrea Roma
Sicaniam effes Ceres victuro munere cessit.
Torsit & huc oculos faciliu Dem ipse benignos.
Et me matam opibus insit, florereque rebus
Latis: at circumdolor aquis pigraque palude
Obsta: roboreque solo stant culmina nixa,
Depactis aliè trabibus, surgentia celo:
Alternansque statim vicibus maris æstus aperit
Mœnia subtingit, qua parte exotica puppes
Felsifera innuant onera, exportantque frequenti
Mercatu Hesperias qua se dimittit in undas,
Barbaraque Eous pandis qua littora Titan,
Expedit, quos nostra tamen non arca vertit.
Legifera cumulos Cereis, genialia dona.
Ganyara prouentu tanto non farris abundant.
Inferior fuerit, vel Momo iudice, mecum
Contendas locuplete penu si Trinacris ora,
Aequalisque ferax non Africa stipas acervos.
Horreum & agnoscat me non male Belgica felix
Omnigenas ut opes, sic Vita alimenta ministro,
Recte ut quis satura similem me dixerit aluo,
Robore defectus succum qua dedit in artus.
Eximia hinc adeo Caesar me ferre Coronam
Virtutis decus, ac munus spectabile, insit.
Matersem at linquo scribendi vatibus amplam.

Adrianus Iunius, Hornanus
Medicus.

ALIVD.

N Orii ut hospes, ossa quanti marmore
Sub hoc reposita sint viri, sic accipe.
Sunt illa PETRI, egente qua n FORESTI
Celi benignior, bono mortalium,
Magni beatus aura mente Hippocratis.
Hac artis vna fontibusque Patrica
Orbi retectis, ceu perenni lumine,
Iam maior annis septuagenario,
Nil mente fractus, hos ut artus exuit:
Desideras lugetque cinem patria,
Aether recepit, quod fide retenderat,
Fama relicta postoris industria.
Nunc hospes i, quod fata te vocant tua,
Sua gratulatus optimo FORESTIO.

Præceptor & amico vet.
Petrus Hogerb. Med.
mœrens B. M. P.

ALIVD.

Carmen Parodicum è Propertio.

Mœnia sacundo si debent Graia Galeno,
Si debet Celfo maxima Roma suo:
Debet & immensum Batauum bona fama FORESTIO,
Illius æternum nobilis à calamo.
Qui nunc egregias medicandi suscitât artes,
Nataque Latos munera numinibus.

Cedite Romani scriptores, cedite Graij,
Nescio quid maius nascitur Hippocrate.
Tu canis agroti subter præcordia flammam,
Phibijm, & attritis hydropsa visceribus.
Vique mali possint corrumpere corpora succi,
Haustus & infestis spiritibus aeribus.
Felix, qui tristes herbu medicare dolores,
His licet in Vanum sape sua ira manet.
Felix ille, tui qui tentas legibus ager.
Cruclatu morbi carpere nequitiâs.
Quamuis ille malo lassus superante recumbat,
Curatur facili non minus auxilio.
Tu renocas Coe veteris præcepta senectæ,
Quaque inuēt radix, quaque sit herba nocens.
Tale teris docto medicamen pollice, quale
Cynthia ipse suis temperet articulis.
Te sequitur Latio dulcis sacundia lingua,
Seu tuuēt hanc scripto, seu fluere eloquio.
Attica nec desit, ut in omni a parte Valeres
E medica tristem tollere barbariem.
Quod facis, & factu astringis tibi secula cuncta,
Ne possint laudes illa tacere tuas.

ALIVD.

Duo vltimi Versus annum obitus denotant:

HEP! nimium patriæ fati ereptus iniquis,
Occubuit medica celeberrimis arte, FORESTYS:
Insignis pietate senex, quem Phœbus, & omnes
A Phœbo Musæ sacris fouere sub antris
Fingebat à teneris, & donec Vita manebat,
Ceriandi inter se studio, sua dona tulerunt.
Quis tantum semper, genium comitante labore,
Claruit ante alios, quantum inter cetera Phœbe
Sydera, fraternis per caelum lucida flammis.
Tum grauitate Valens, qualem sese ore ferebat,
Inter tot, tantisque viros, quos aula petentes
Vidit, & ipse suis toties ad posse reduxit
Artibus, astratto dum Mors nigra cornua neruo
Lunat, in aduersos vibrans sua spicula vultus,
Qua mox auerit, vacuasque reuertit in auras.
O Libitina, fera monstrum crudelius hydra!
Quantum erat ut sineres, alios contenta tudisse,
Hoc saltem superesse caput, quo vindice tutos
Vidimus, ad mortis fere quies sua præbuit alis
Pharmaca, diuersa quærens ratione salutem.
Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quod datus es nobis, & adhuc iuuenile vagantem
Inuida ad algentes non retro traxeris umbras.
Nunc morbi renocate animos, mœstumque timorem
Mitte, non equidem vobis infestior alter
Hippocrates Batauum nascetur origine quisquam.
Ecce iacet tumulo, quem formidare soleas,
Et vaga quem dederat cursum fortuna perrexit
Aegrorum luctu, factoque hic sine quicuit.
Sed iam Men Ingenii post se CVLA Longa Vigore
VIVet, & NECN: Caput Inter n VILLA Condēt.

I. Rietvviick Alcmar.
Iuris candidat,

AD

AD CANDIDVM LECTOREM PRÆFATIO IN LIBRVM PRIMVM ET SECVNDVM.

A B eo tempore, Lector candi-
dissime, quo Medicinam fa-
cere cæpi, multa & quædam
selectiora, quæ in agris cu-
randis obseruasse, atque in
aliquot Volumina, quamuis
dispersa, collegissem non eo
quidem consilio, ut ea in lu-
cem aliquando prodirent, aut euulgarentur; sed
potius mihi scripseram, ut memoriam fidelius
confirmarem, tum ut obliuiofæ senectutis consu-
lerem, eamque labore aliqua ex parte leuarem.
Cæterum ubi ad iustam iam senectutem perue-
nissem, Medici haud vulgares, qui hæc nostra
Commentaria & vidissent, & diligenter perle-
gissent, me serio ad editionem hortati sunt, cum
ea tyronibus non solum vtilia, verum & aliis
Medicis iam praxin exercentibus, etiam neces-
saria fore indicarent: agre tamen, ut ea prælo
committerem, mihi persuaderi passus sum. Mihi
enim meæ ingenii tenuitatis satis conscius sum,
in hac præsertim tanta scriptorum huius ætatis
admiranda copia, a quibus tam solerter tamque
limatè elaborata in publicum emittuntur, ut ma-
iorum plurima scripta obscurare, atque adeo ob-
tegere videantur. Quod me cunctabundum diu-
tius retinuit, siquidem non me fugit, quantum
sit natura ingenique viribus ad scribendum fe-
liciter opus; quamque eos multarum rerum
scientia, vñ, & exercitatione instructos esse
oporteat, qui aliquid in lucem edunt, hoc maxi-
me sæculo, in quo doctissimorum virorum tot
centuriæ florent, ac debitam recinent dignita-
tem. Ea vero quam sint in me exigua, perpexi.
Et quanquam hac in re fortasse Medicinæ stu-
diosius atque tyronibus, tum aliis quibuscum-
que Medicis, aliquid utilitatis adferre possum, in-
numeri tamen sunt primæ notæ viri, quorum alii
superiore ætate, his iisdem de rebus, quibus
aliqui curati sunt, & quibus rursus nulla reme-
dia profuere, felicissime & simul doctissime
scripserunt, imprimis vero venerandus ille senex
Hippocrates, ut libri eiusdè Epidemiorum testatur.
Quot historias curatorum nobis quæso reliquit
Galenus ille post Hippocratem, si quis alius
Medicus eruditissimus & expertissimus! quarum
historiarum campos, super Symphorianus Cam-
pegius, eques auratus, & Illustrissimi Lotharin-
gia Ducis archiatrus in quatuor Libros congest-
sit, atque eos Commentariis luculentissimis il-
lustravit. Taceo nunc alios celeberrimos Me-
dicos (etiam præter Amatium Lusitanum Me-
dicum doctissimum) qui nostro sæculo non in-
feciliter superiores imitati sunt, idque non sine
magna utilitate agrotantium ac Medicorum in ea
cura & labore versantium. Cum ipsi animadu-
cerent exemplis omnia non solum lucidiora &
planiora fieri, verum etiam memoria melius
commendari. Hi quidem adeo hanc Spartam
(quod aiunt) ornarunt, ut iam nihil nostris
laboribus & industriæ reliquisse videantur. At
amicis, virisque doctissimis instantibus atque

etiamnum vrgentibus, ne hæc Commentaria,
hactenus mihi ipsi reservata, mecum commore-
rentur, tandem rationibus grauissimis eorum
conuictus, non potui non iisdem morem gerere,
ob tres præcipuas causas, à Gal. 7. Methodi me-
dendi statim in ipso initio, ad Eugeniaum ami-
cum suum carissimum, hoc modo scriptas: Tu
enim mihi conscius es, neque hoc me opus, ne-
que aliud vllum popularis auræ studio fuisse ag-
gressum, sed quo vel amicis gratificarer, vel me
ipsum simul vtilissima ratione ad rem proposi-
tam exercitarem, simul ad obliuionem (ut Pla-
to inquit) Commentarios mihi reponerem. Sed
quod ad librorum usum attinet, iis quidem
obseruationes & Curationes medicinales in-
scripsi. Non quidem more Empiricorum, tan-
quam nuda tantum esset obseruatio, aut historia
obseruatorum, cum obseruatio eadem sit cum
experientia: interim tales obseruationes intelli-
gimus, quibus & rationes adiungantur. Et ideo
nuda experientia, qua Empirici solum innitun-
tur, non fui contentus, cum me vbi que rationa-
lem Medicum profitear, cum obseruatio Empi-
ricorum in similitum accidentium concursibus,
colligi nequeat, ut in libris nostris contra Empi-
ricos ex mente Galeni aperte demonstrauimus.
Ideo etiam curationibus nostris simul causas, si-
gna & prognoses adieci, similiter explicando
partem affectam, & affectum ipsum ad maio-
rem horum omnium interpretationem scholiis
quoque adiunctis, ut nihil ad veram methodum
curandi omnium morborum desiderari posset.
Cum enim aliquando cum Ophusio Mathemati-
co insigni præceptore meo obseruationes Harle-
mi in cælo perscrutarer, de quibus Ioannes Re-
giomontanus scripsit, quas & Ioannes Schone-
rus Carolostadius additionibus quoque auxit,
atque Ophusius gloriaretur, se aliquot Mercu-
rii planetæ inconsistentis obseruationes habere:
ab eo quidem tempore cum debilis essem, nec
iniurias æris ferre possem, ut noctu stellas ita
obseruarem, professionis meæ, nempe medici-
næ memor (non quod Astronomiam, ut præ-
claram scientiam, vna cum Astrologia negli-
gendam omnino esse duxerim, cum has ipsas
artes tanquam pedissequas Medicinæ, etiam
Medico viles esse scripserim contra Empiricos
huius nostri sæculi) potius in microcosmo, sci-
licet in homine ipso, si agrotaret, obseruatio-
nes postea instituire decreui, quam in ipso cælo.
Proinde formulas (quas vulgo receptas vocant)
in libris meis apud pharmacopæos pro agrotan-
tibus descriptas, & quæ ad hamum tanquam la-
cera & puluere obductæ propendebant, rursus
colligere cæpi, curationibus adiectis atque in
ordinem redactis: exordio sumpto ab ipsis fe-
bribus, nempe morbis vniuersalibus, ut sic
paulatim ad particulares quoque deuenirem.
Nam vniuersam febrium naturam cognoscere,
non Medico soli, sed reliquis quoque homini-
bus vtile admodum est, ac etiam necessarium:
illi ut certa Methodo curet, his ut præcaueant,

Præfatio ad Lectorem:

& febrem curanti Medico morem gerant: quod febris ipsa morbus sit & frequentissimus, & saepe acutissimus, vel acutis prope omnibus morbis connexus, à qua maximum vitæ periculum non raro impendit. Adde quod reliquorum morborum plurimi vnicam tantum actionem lædunt: animalem scilicet aut vitalem, aut naturalem: febris vero omnis, actiones has omnes lædit. Quin & bellua ista tam furiosa febris, actiones istas lædit: non solum sua violentia & ferocitate ac malignitate, sed etiam suorum symptomatum tam multitudine, quam magnitudine. De quibus tum leuibus, tum grauibz & vehementibus, ac vitæ periculum intentantibus, fufus in istis obseruationibus agimus. Quapropter opinor, febrem seu morborum omnium malignissimam & seuissimam lucem, ne noceret, Romani coluisse dicunt, tanquam Veiores. Ne igitur tyrones, istis nostris Commentariis quamvis in septem libros digestis, diutius frustrarentur, Plantinus Typographus iste insignis, duos tantum libellos priores, nempe de ephemeris, Synochis & continuis febribz putidis, imprimendos suscepit, bello nunc vndique hictumultuante, & Matte vbique (cui nihil commune est cum Parnasso ac Musis) grassante, cum difficulter partim ad manus doctorum virorum perueniant, partim quod omnia sint cariora, metuens nimirum, ne exemplaria minus distraherentur. Interim pollicitus est reliquos se impresurum non solum de febribz, sed & alios Commentarios, qui apud nos adhuc latent, modo animaduertent hos tanquam aliorum præcursores, auide à studiosis amplecti. De qua re non dubitamus, ita, vt non opus sit, plura de utilitate horum librorum hic adicere: cum omnis virtus, teste Aristotele, quem etiam Cicero sequitur, in actione consistat. Haud exigua enim illa utilitas videtur, quæ non solum obseruatione per experientiam comprobata sit, verum etiam solida ratione confirmata, dum hic exempla plurima agrotantium referuntur, quibus quoque infiniti mortales ad necem vsq; decumbentes, pristinae sanitati restituti sunt, & quibus modis alii quoque sanari possunt. In hac autem nostra arte, hoc genus scribendi, aliis omnibus antecellit: quæcunque enim ad actionem referuntur, eadem semper optima esse oportet: nam ipsa ars medendi, de qua nunc agimus, absque aliis medicinarum partibus nec dignosci, nec tractari commode potest. Siue igitur sanitatis, morborum genera, differentias, causas, partes, effectus, signa, remedia, & reliqua materia medicæ vim, naturamque per se querimus, omnia hæc ipsa ad conseruationem, curationem, & alias actiones, quas varia conditio corporis postulat, referimus. Quod ad stylum scribendi pertinet, simpliciter ac nude historias texui, potius medicæ quam oratorie, & quamvis varius ille nonnunquam videtur, tamen in Obseruationibus, quam in scholiis ipsis, modo purior, modo etiam in oculis aliorum fortasse magis barbarus, minus Lectorem æquum offendet, qui etiam, vt spero, nascuti alicuius Momii, aut perspicacis hac in re Aristarchi reprehensionem, siue seueri Catonis censuram, à me auertet. Quamquam minime ignoto multis desideratus Romanus sermonis emendatorem structuram & nitorem, in dicendo copiam, atque orationis splendorem. Sed materia hæc subiecta isthac lumina verborum non requirit. Medica enim est, vt & Manilius vere dixit:

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

Et ideo non veritus fui modo Græcos, modo Latinos, modo Arabes, modo Barbaros etiam in medium adferre, ac subinde eosdem sequi. Perinde enim mihi sunt, à quibus aliquando utilia exceperim, modo ad rem facere, & operam ferre posse, existimarem. Quod Galenus, & post eum Oribasius, Aëtius atque Paulus, & alii veteres, iunioresque, multo me præstantiores fecerunt, qui etiam ab hominibus plebeis veriti non sunt aliquando medicamenta mutare, modo ea iuuare cognoscerent.

Propterea, amice Lector, si animaduertentis me quandoque vsum fuisse barbaris vocabulis, aut parum Latinis, nostrorum temporum calamitati id tribuas rogo, & corruptæ loquendi Medicorum consuetudini. Vnicus mihi scopus semper fuit in istis Obseruationibus, tum in aliis omnibus Commentariis meis, vt Medicos potius quam Oratores efficerem, qui Reipublicæ aliquando utiles futuri essent, tum etiam veram rationem medendi vna cum pietatis laude exercerent: id semper quidem apud Deum flagitavi in hac mundi senecta, in qua artes omnes ad summum fastigium peruenierunt, & in qua omne in præcipiti vitium steterisse videtur, dicente Poëta:

*Nisi habet vltimus, quod nostris moribus addat
Posterior, —*

Ita & hodie quamvis eruditi multi, plurimi vero astuti, piam modum pauci, Christo itaque auspice, cui omnia mea debeo, quæ hæcenus obseruavi, quæque ex dignis auctoribus exceperim, quæque apud præceptores meos & vidi & didici, atque diligentius perspexi, quibus vti fuerint, quæque mihi nunc senis existenti experta & approbata cognoui, libere in Commentaria ea redigam, & quibusvis omnia mea communia faciam, in utilitatem agrotantium non abhorui, neque talentum mihi à Domino commissum sub terra condere, nec abditum quicquam in nostra arte aut arcanum, posteritati iniquior, apud me seruare volui. Quicquid igitur sit, quod in lucem damus, benigne Lector, boni consule: non enim ex eo auram popularem, aliamque laudem magnopere venor, cum hunc laborem agrotantibus omnibus, non infrugiferi libenter susceperim. Dies erit, quando vnicuique à Domino laus sua accedet, dummodo illius accrescat gloria, & proximis istis nostris operibus aliquo modo iuuentur, abunde satis erit factum meis votis. Vale.

IN LIB. III. IV. & V.

A Pelles pictor præstantissimus, candidissimè Lector, Plinio lib. 35. Naturalis historiae, cap. 10. referente, perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentem iudicem quam se præferens. Feruntque à furore reprehensum, quod in crepidis vna intus pauciores fecisset ansas, eodem postero die superbe ob emendationem pristinae admonitionis cauillante circa eum, indignatum prospexisse denuntiantem. Ne supra crepidam furor iudicaret: quod & ipsum in proverbium venit. Ita hodie non desunt obtrechandæ malignitate suffusi, qui semper habent quod carpant, & de iis rebus iudicent, quarum prorsus sunt imperiti. Quod cum multis contingat, idem & nobis vti venit, postquam duos Obseruationum medicinalium libros, tanquam aliorum anteambulones in lucem protulissimus.

Rident

Præfatio ad Lectorem.

Rident enim nonnulli, quod exempla tantum posuerim eorum, qui à morbis suis sunt restituti, empiricorum & medicastrovum vulgarium more, qui studiose testimonia eorum querunt ac circumferunt, quos quandoque sanauerint ipsi. Si qui vero impericia eorum petierunt, de iis nullam ingerunt mentionem. A me autem, quod Hippocrates quoque in libris Epidemiorum fecit, multi referuntur, qui vitam cum morte mutarunt: nec curari à nobis potuerunt, ratione in scholiis subsequenter etiam adiecta. Alii vero quibus magis placet verborum ornatus, quam res ipsa, eo potissimum offenduntur, quod vsum fuerim vno atque altero vocabulo minus Latino. Verum isti meminisse debuerant, versantibus, quotidie in praxi, ac veteres Medicos legentibus, facile obrepere genus loquendi minus politum ac tersum. Et quid quaeso est, vt hoc tantopere isti requirant? Agrotus, Seneca inquit, non eloquentem Medicum, sed curare scientem querit. Non enim eloquentia, ait noster Celsus, sed peritia curantur ægri. Non desunt, quos & hoc male habet, quod eiusmodi in publicum emisserim, & remedia quædam omnibus communia fecerim, quæ mihi potius ipsi referuare debuissent: quasi vero hoc ipsum non maiore in laude ponendum sit, si pro mea quantalacunque eruditionis portione, de posteritate bene mererestuderem. Peritis quidem hæc scripsi, qui vera methodo curare norunt, & in curatione quædam demere vel adicere sciunt; aut iidem tempestive vti. Rursus alii quidam & hoc addunt, quædam in nostris Commentariis inueniri, quæ ab aliis prius dicta vel scripta fuere. Esto. Quid enim veti quo minus *οὐδὲ τῶν καλῶν ἡ χερσὶν αὐτῶν*; nimirum hoc illi vitæperant faciunt. Adeo Cratini Comici illius verum est dictum:

ὁ πρὸς παλῶς ἐστὶν ἀγῶσι καλῶς.

Apes enim è variis floribus varios colligunt succos, sed eos suo spiritu mutant, ac digerunt, alioqui non factura mel. Sic euoluendi sunt auctores omnes, sed quod legeris in tuos vsus transformandum. Et hoc certe modo Galenus ex Hippocrate, Diocle, aliisque vetustissimis Medicis, aliquando integra folia transcribere, & suis libris immiscere non erubescere, modo proposito suo conuenirent, intelligeretque eadem sibi atque aliis prodesse posse. Idem præstitit & Aëtius & Oribasius, qui ex Archigene, Galeno, Philumeno, Antylo, Rufso, & aliis Medicis illustribus, plurima suis curationibus & libris inserere non dubitauerunt. Insurgunt alii, qui metulam aliorum, nec pari gratia retexere aiunt, cum viri innumeri atque eximii ante me de febribz aliisque morbis scripserint, & de iisdem Obseruationes dederint in manus hominū: quæ admodum Amatus doctissimus, & istis diebus Rembertus Dodonæus Medicus egregius, nonnullas quoque Obseruationes conscripsit. Quibus sane viris suam adeo laudem non inuideo, vt eorum potius exemplo incitatus, de illis ipsis rebus scribere aggressus, posteritati quoque pro mea vitæ illi voluerim consulere. Nam quotidie, vt omnipotens est rerum natura, infiniti noui casus, exemplaque innumera occurrunt, quibus non tyrones modo, (tæquam ad illos solos hæc nostra scripta pertinerent) sed & in arte medica ac praxi exercitati, grandioresque (vt memoria confirmetur) etiamnum maxime iuari possunt. Sunt etiam, qui nostros Commentarios iam editos

Petr. Foresti. Tom. 1.

suggillant, tanquam mendosos. Quasi aliis, qui excludendis suis lucubrationibus ipsi præsto esse non possunt, hoc vsu non veniat. Sed vt obrepserint errata quædam, quod pondera & mensuræ notis quibusdam designentur, subiecimus tamen ad radicem librorum indicem, quo Lector harum rerū tædio subleuetur: prima plerumque editio, non ita, vt secunda emaculata & emendata prodit. Sunt certe *ἀνέκδοτοι* *ὑποβιβλίοι* *εὐσφώτεροι*. Ob hanc causam, prioribus exemplaribus diuenditis ac dispersis, hos libros denuo impressos recognouimus, & ab innumeris m. dis repurgauimus, nonnullis quoque locis auctis: vt minus cauillandi ansa a multis relinqueretur. Scio viros plerisque doctissimos supradictis de causis à calamo abstinere; aut, si quid probe elaboratum compilarint, nolle in publicū dare, ne in calumnias maleuolorum hominum incurrant. Recte is dixit, quod vni placere solet, multis non placere posse. Sic quidam in diuino Platone confusio-nem quandam criminantur; In Aristotele tenebrosam obscuritatem; In Plinio turbulentam quandam congeriem. Verum ne Medicos nostros præteream, ne Hippocrates quidem liber euasit à dentibus Thestæi; qui non solum huius venerandi senis, sed omnium aliorum Medicorum, licet illustrium, placita confutauit: quem admodum hodie Paracelsus facit, qui rabie quadam in omnes Medicos antiquissimos & nostri temporis sauit. Sed & alii quoque inueniuntur, qui in Galeno taxant nimiam prolixitatem, & ad praxin non desideratum ordinem, quem Auicenna etiam, alioqui Medicum illustrissimum & exercitatissimum, in pluribus locis redarguit. Hinc nonnulli Auicennam quidem amplectuntur, Galenum verò negligunt. Rursus alii Auicennam ob nominum barbariem plane reiiciunt. Galenum vero ambabus vniis excipiunt. Imo quorundam aures adeo delicatae sunt, vt nullum alium admittant Medicum, nisi illum qui pure, Græce aut Latine, idque terse scripserit: practicos verò omnes (vt ita dicam) tanquam barbaros auersantur, & odio habent: ita, vt Arabes ne legere quidem dignentur, quantumvis salutaria remedia nobis protulerint. Interea tamen habent Arabes & barbari suam quoque laudem, qui in remediis fertilliores fuere quam Græci ipsi. Quidam verò, vt in Galeno prolixitatem, sic in Paulo Aeginetæ breuitatem vituperant; quem & nonnulli pro simia Galeni habent. At & nos Hippocratem & Galenum & Græcos, quippe quantum in nobis est, imitamur. Sed ita tamen, vt aliorum tam Arabum, quæ reliquorum etiam monumenta, quorumcunque illa fuerint, nobis legantur. Dicere enim solebat Plinius, nullum tam malum librum esse, vt non aliqua ex parte prodesse possit. Ne Homerus quidem suo Momo caruit. Adeo calumniis homines quidam delectantur, vt ne columnæ Medicorum ab eorum, virulentis moribus tuta sint: sed qui auram popularem aut laudem non aucupantur, iis moueri non debent. Non enim ob criticos istos, quibus pigmenta verborum magis quam res ipsa placet, desistendum erit ab incepto, quo veluti via sternitur ad cognitionem febrium, earumque curationem. In scholiis plerumque otiosæ quaestiones proponuntur, si ad vsum hominum atque utilitatem deinceps respicias. Sed viuis exemplis adducere studiosos Medicinæ in notitiam morborum, iisque ex arte sanandis rationem præscribere, quis est quaeso non extreme malus, qui hoc non probet?

ē ij

Qua-

Præfatio ad Lectorem.

Quapropter æquus Lector studium meum amplectetur, valetudini hominum conseruandæ aut restaurandæ dicatum. Quæ certe re fiet, vt alii mecum existerent ad factus suos literarios in vsum mortalium atque vtilitatem edendos, Vale.

IN LIB. VI. & VII.

VT integer tractatus nostrorum Obseruationum de Febribus ab omnibus Medicinæ candidatis circumferri possit, libellum hæcenus desideratum adiunximus, De Febribus publice grassantibus, epidemias, malignis, contagiosis, pestilentibusque, tum peste ipsa: alterum quoque, De symptomatis Febrium, vt Cyclopædia omnium febrium absoluta haberetur. Equidem non scitis est, quod diarias, continuasque hecticas, tum intermittentes atque compositas omnes recte distinguere & curare sciamus, nisi & pestilentem pestemque ipsam simul internoscamus, & recte curemus. Neque satis quoque erit omnia hæc nouisse, nisi & symptomata horum omnium & mitigare & auertere sciamus, quæ sapientia curationem febrium inuertunt. Primo autem agemus de Epidemiis simplicibus, postea magis pestilentibus, tum de peste ipsa, ac de iis, quæ illam comitantur, vel tempore pestis apparent, aut proxime ad pestilentem, tum pestem accedunt. Postremo ea adiungemus, quæ ad symptomata febrium pertinent. At pestis, tum febres pestilentes subito quous inuadunt, & insperatos rapiunt, ac violentia quadam occidunt: imo plures vno tempore & inficiunt, & ad ortum seu cælum demittunt. Atrox, crudele, & horrendum hoc malum magnam Medicis industriam, exercitationem, dexteritatem in curando, & peritiam haud vulgarem exigit, nec sine Medici ipsius capitis periculo curatur: adeo vt nec Medicus ipse nimium audax aut temerarius esse debeat in eiusmodi malis tollendis, nec rursus nimium timidus. Huius atrocissimæ bellæ venenum subinde in principio ita latitat, vt multos sua tyrannide truculenta sub cuniculis quasi occulte inuadat ac pessundet, prosternat, antequam Medicis doctis & antesignanis innotescat. Et licet venenum admodum tamen abstrusum & occultum quibusdam Medicis peritis innotuerit, adeo scuit hæc lues pestifera, vt nec ipsi ab ea tuti videantur, cum & ægros, tum Medicos ipsos breui consumat & interficiat, nullis antidotis iuantibus. Ideo minus mirandum, si quosdam Medicos quantumuis peritissimos, & in arte sua exercitatissimos, adeo pauidos, meticulosos ob hanc crudelem bestiam more basilisci solo inuitu quous interficientem inueniamus, vt ne ægros quidem hac lue infectos accedere audeant: ita, vt etiam sui officii obliti, miseris mortales ab omnibus derelictos, sine ope, pro dolor, misere perire sinant. Rursus æque dolendum quod inuenimus alios, sed empiricos, medicatros admodum temerarios, qui licet audaciores esse videantur, cum sese huic malo opponere audeant, tamen rerum medicarum imperiti, plures occidunt quam curant, suis violentis & inopponitis purgationibus, quas peste aut febre pestilenti correpti ferre non possunt. Et quantumvis Medicis medicellis versus Virgiliani pro ludo sint:

Audaces fortuna iuuat, timidosque repellit:
illi ipsa tamen potius arrogantia quam peritia

inflati homines plusquam temerarii, in Reipublica bonis legibus instituta non sunt tolerant, tanquam pestes ipsæ vitandæ, cum cœmeteria cadaueribus pestiferis subito satisque completa, magis repleant, vt multis ita misere matris locus sepeliendi vix relinquatur. Sicut enim illi plusquam temerarii & audaces, violentis medicamentis peste infectos, viribus deiectis, subito interficiunt: ita quidam ex nostris tonforibus male curationem etiam aggredientes intempestiuis venæ sectionibus, multos pessundant subinde, cum venenum radices egit, nec venæ sectio villo modo sit administranda.

Rursus reperias alios Medicos licet exercitatos, sagaces, doctos, optima methodo curandi instructos, ac pietate quadam motos, vt prima fronte multos curēt, (nam omnes curare impossibile est, cum eos minime curare possemus, si venenum cordis substantiam infecerit) tempestiue ad ægros acciti. Verum cum non diu post videant sorditiem quorundam agrotantium, quos à peste suomet capitis periculo liberarunt, quod non liberaliter vel saltem non satis honeste ab iisdem remunerentur, ab aliorum curationibus postea hanc ob causam deterrentur ac alienantur. Multi equidem ægri sanati, iam restituti, talis amici officio seruati, parem gratiam non referunt, imo & talem amicum vbi desierint egere, auersantur. Cuius tamen officio nullam vnquam meritis parem mercedem aut gratiam rependere possunt: cum hunc potius parentis vice colere deberent, atque venerari.

Viuis enim exemplis totius vidimus, multos esse sanatos, quos ne parentes quidem eminus salutare audebant. Haud raro euenit in ipsa peste, vt parentes liberos suos, & rursus liberi parentes relinquunt, quos medicos non solum in tutelam recipiunt, verum & diligenter curant & ad sanitatem pristinam reducant. Quare tales cum sanitatem per eos assequuti sunt, medicis suis nequaquam sane ingrati esse deberent. Scimus hoc flagitium viro probo indignum esse. Scimus quoque ingratitudinem hanc & Deo & hominibus inuisam ac odiosam. Verum nunquid ob tales ingratos, alios agrotantes mori sinemus? Quin ingratos etiam vno cum aliis omnibus (si possemus & Deus admittat) seruabimus & diligenti industria curabimus. Ne pondus illud atque talentum à liberalissimo munificentissimoque Deo Opt. & max. concessum, à nobis aueratur: aliisque detur, qui eius iussa melius quam nos seruant, ac quibusuis miseris ægrotis indefinenter subueniunt. Imo impium potius esse iudicemus, non minus crudele ac immitte, artem adeo præclaram, diuinam, vtilem, necessariam (medicinam dico ad nos cœlitus demissam) non exerceamus, quam nouimus: & in qua ab incunte ætate instituti sumus? Is enim egregias habetur amicus, qui se fortunæ vtriusque comitem sociumque præbet, quod vulgus amicorum velut hiurundines æstate, rebus aduersis, quemadmodum illa, ingruente bruma, demigrant. At quanto sincerior amicus medicus, qui Seleucidum auium exemplo, in ipsis periculis, cum eius opera est amicis necessaria, præsto est. Sic etiam medicus rebus integris ac latis (inquit Erasimus nostræ patriæ decus in suo Encomio medicinæ) nusquam sese ingerit: in periculis vero & in his casibus quoque, in quibus vxor ac liberi sæpe deserunt haminem, velut in peste, in qua solus medicus constanter adest, & adest non inuiti officio,

Præfatio ad Lectorem.

IN LIB. VIII. IX. & X.

STOICORVM sententiam illam, candide Lector, semper optimam esse duxi, qua homines hominum causa esse natos dixerunt. Propterea libris nostris, De febribus absolutis ac denuo recognitis, etiamnum addere libuit morbos particulares, hæcenus à multis desideratos, ab ipsis capitis morbis facto initio; quos nunc in lucem damus, à Viris Clarissimis incitati & instigati, Inter quos Heurnius ille doctissimus medicus, & apud Lugdunum Batanorum medicinæ professor meritisissimus, epistola etiam sua suatoria (quæ iam præcessit) ita obnix me adhortatus est, atque adeo extorsit, vt has particulares meas Obseruationes euulgandas prælo commiserim. Nolui enim eius efflagitationibus obniti, qui ex Reipublicæ vtilitate iudicavit in publicum dari peculiare curationes nostras, huic cœlo & solo factas patrio: quo illi, qui hic medicinâ faciunt, quid his regionibus & corporibus obseruabile maxime sit, notet. Neglectis igitur aliquot annulis, qui illustrium medicorum labores quamuis improbos ac herculeos fugillant, & qua possunt eleuant, quasi non ex longo atque assiduo curandi vfu multarum, neque tamen vulgarium rerum, Dei beneficio, multisque sudoribus & curis hæc consequantur. Contemptis porro istis maleuolis, quorum ingenia si quis parum audacter reformidauerit, nunquam scribendo, aut commentando posteris proderit. Hoc igitur deposito metu, indignum atque adeo æstimans, nefas esse duxi occultare atque supprimere, quod multi vsum esse possit. Nimirum huius Ennii Poetæ dicti memor,

Homo, qui erranti comiter monstrat viam,

Quasi lumen de suo lumine accendat facit,

Nihilominus ipsi, vt luceat, cum illi accenderit.

Ita illam diuinam in nos benignitatem, hominibus quouis modo iuuando imitari conuenit. Et sic (teste Cicerone) nihil tam proprium humanitatis & amoris, quam communicatio ipsa semper aliquid ad communitatem adferendo. Sæpe enim mihi venit in mentem egregia illa vox præceptoris mei Benedicti Faucini, quod discipuli sui illum in sepulchro amarent: non quod mortuus ille prodesset, sed quod scriptis suis iâ post mortem eius permanentibus, iis adhuc superuenientibus, magnam vtilitatem adferret. Dignus certe, vt amaretur, cum posteritati magnam illam suam praxin, licet non omnino absoluerit, tum alia haud contemnenda monumenta seu commentaria reliquerit, & per quinquaginta & amplius annos publice in Italia & Academia celebri Bononiensi, summa cum laude docuerit, & floruerit. Hunc igitur præceptorem meum, (cuius etiam sæpissime metio fiet in nostris scriptis) tum alios præstantissimos viros imitando, hos tres libros, tanquam initia aliorum omnium morborum particularium, de morbis capitis ac cerebri, haud il lubenter, candide Lector, in lucem proferimus; vt etiam hisce nostris laboribus fruaris, tantisper dum & alios consequentes, in gratiam omnium studiosorum, adiciemus. Breui autem tempore, utpote longiores, (cum res ita postularet,) in lucem prodire non potuerunt, propterea quod ad omnes causas, signa, prognoses & curationes attinebat, quæ ita in arcum contrahere non potuimus, si omnia rite explicarentur, & vira exempla adderentur, facile hæc tractatio inter manus de capitis ac cerebri vitiis in magnum satis volumen excreuit. Præstat enim in illam partem

quemadmodum ceteri plerique, sed adest opitulator adest pro capite periclitantis cum bellua dimicans, nonnunquam quoque suo periculo, vt aliquando visum est. Interea Deus suos conseruat in aliorum commodum, vt nequaquam inficiantur. Si homines hic sint ingrati, optimus ille Deus omnium rerum largitor & locupletissimus, cuius opes nunquam exhaurientur, minime ingratus est, dum munera sua liberaliter suis infundit, & dona augmentat: quibus si recte vtuntur ac miseris omni ope destitutos foueant, amplectantur, & sanent etiam miseros pauperculos agrotantes gratis, hoc in cælum gratis quoque recipiet Deus, atque suamet ipsius dona duplo pondere remunerabit. Recepta sumus medici, eoque animo ad pauperes, ad orphanos ægrotos affecti, non minus quam ad ditissimos quoque. Non sequamur vulgus medicorum, qui sumptuosos vestimentis, phaleratis mulis, auro, gemmis, ficta sermonis grauitate apud diuites quoque se extollunt, infinitis pene adulandi modis, his blandiuntur, potius palpones quam medici, non vt recte curent, sed vt dilescent: pauperiores quoque despiciunt, & vix eos inuisere dignantur. At pietas Christiana nescit supercilium. Et medicina vti ars diuina omnibus ex æquo opitulatur, neque alibi magis suam ostendit vtilitatem, necessitatem, pietatem, quam in profligandis illis morbis, quos omnes angue peius oderunt, longèque ab iis fugiunt homines, qui ab hac lue inficiuntur, aut infecti sunt. Alacriter igitur nos accingamur ad medicinæ arma capefenda, quibus prius instructi à præceptoribus nostris, pestem ipsam licet atrocissimum hostem depugnemus. Me igitur seniores & antesignanos sequimini, dum classica sonant. Vobis inquam nunc theoria probe satis imbutis, & ad praxin exercendam aptis, vira exempla damus pro omnibus febribus pestilentibus depugnandis, & de peste curanda. Quod si in his debellandis, tum in iis, quæ ad symptomata omnium febrium tollenda faciunt, strenuos commilitones vos inuenierim, alia quoque arma proferemus, ad particulares morbos oppugnandos. Quorum quidem obseruationes adhuc apte nos latent, easque opportuno tempore in lucem similiter prodire sinemus: modo videamus medicinæ candidatis gratas esse postpositis à multis, qui more solito canis instar omnia rodunt. Non pigebit nostri laboris, quem haud exiguum in nostris Obseruationibus recolligendis & annotandis insumpimus: satis superque erit nobis, modo intelligatis (omni inuidia & amulatione semota) me diligenti medici officio functum esse, atque ea me in publicum emisisse, quæ ad curandas omnes febres faciunt, quas & alii curabunt, iisdem vel similibus prædiis ac remediis insistentes, prout vera methodus eos quoque docebit. Satis me quoque profecisse existimabo, si vel leue emolumentum nostræ professioni, istis meis commentariis (nunc denuo recognitis & à multis mendis repurgatis, aliquot etiam locis auctis) adiecerim, & conatus mei beneuolis lectoribus non omnino displicuerint. Quod si in re vsque adeo ardua tibi non per omnia satisfecero, lector studiose, memineris tamen, quod hisce quantum potui prodesse volui. In magnis autem & voluisse sat est. Istitis forte excitabo politiora & cruditione ingenia, vt aliquando eandem rem succinctius, plenius & doctius pertractent. Interim nostris illis fructe, donec meliora alii proferant.

Præfatio ad Lectorem!

peccare, quod praxin non breuem, sed longiore, at omnibus numeris absolutam in lucem demus, ut nihil quicquam desit, quod ad integram curationem faciat; non alio nomine, ut si quis plenam atque plane absolutam praxin habeat, aliis multis libris carere poterit, atque sic vnum volumen, quamvis non ita breue, penes se circumferri posset, etiam si extra urbem ad ægros vocetur. Ideo & hac forma, qua priores nostræ Observationes tum typis impressæ sunt, etiam ut hæc quoque tandem imprimerentur, curauimus: non adeo tamen festinanter, ne hoc adagium Græcum nobis obiceretur * *ἡ κούρη ἀνέδουσα θυφάλα τρέλλη*. Ut igitur perfectum opus euulgaretur, nihil de totius capitis malis relinquere studuimus. Primo itaque agimus de vitis capitis externis, tum in cute prorumpentibus & faciem deturpantibus. Secundo, de doloribus capitis, simulque partes eiusdem inuoluentes explicamus, & quibus malis detineantur & curentur. Vltimo descendimus ad partes celebri inuolutas, tam ad cerebri affectus quam meningum dignoscendos & curandos, adiectis viuis exemplis cum scholiis, ne quid & huic tractatui deesset. Nunc Deo auspice opus ipsum aggrediamur. Atque eo, amice Lector, benigne & feliciter frui. Vale.

IN LIB. XII. XIII. XIV. & XV.

Medici quam plurimi haud ignobiles, candide & amice Lector, me instigare pergunt, ut ceptam telam ad finem perducerem. Propterea primum genus instrumentorum facultati sentiendi & mouendi ab electione subseruientium (quam animalem facultatem appellamus) anno præterito magna ex parte absolui: cuius sedes erat cerebrum, teste Galeno, quinto De locis affectis, capite primo & nono, de usu partium, capite quinto. Verum cum idem Galenus de particularum officiis demonstrauerit quatuor esse in capite peculiaria sensoria, oculos, nares, aures & linguam: singula ex cerebro principium sensus habentia: quæ quamvis similia videantur, secundum tamen speciem differunt: alia enim visus, alia auditus, alia vocum, alia odorum, alia saporis dignoscendi vis est. Capitis itaque & cerebri affectibus absolutis, restabant adhuc ophthalmicæ affectiones, tum aurium ac narium, & aliarum partium caput integrantium. Quæcunque igitur ad organa visus, auditus, odoratus, gustusque referuntur, tibi nunc, amice Lector, legenda offerimus, ab oculorum vitis sumpto initio. Maximam oculorum vtilitatem humano generi donatam Dei munere existimantur Cicero ac Galenus, quorum causa caput constitutum fuit. Sensus oculorum (ut doctissimus ille Alexander Benedictus Veropenis medicus dicebat) nobilissimus est: sine quo vitæ usus inutilis habetur. Hic colores, figuras, corporum magnitudines motusque varios continet. Hinc magna indicia animi habentur: odii, amoris, tristitiæ, ac lætitiæ: unde truces, torui, flagrant, lenes & blandi cernuntur. In cerebro quamvis animus inhabitari creditur, hic autem in oculis intelligitur. clementia & misericordiarum noris. Propterea cum osculantur, animum ipsum attingere videntur: lætitiæ una cum oris risu præ se ferunt, & cum lectu rigantes ora riuos miramur in dolore, in sceminis præsertim tam subito paratum humorem, quo lubrici sunt, ut mobiles ob inarescentiam. Diem amamus, nocte & nebulofo celo tristes sumus. At oculis figura est globosa,

ea enim cæteris est decentior, & mobilior, atque herbarum codiæ, id est, capitis papaueris, similitudinem refert, & labili est materia, siquidem ex humoribus componitur. Magnitudo autem tanta est, quarum est eius susceptaculum. Verum quoniam corporis lucerna est oculus, ut Iesus Christus seruator noster in Euangelio testatur, Lucernæ sedes non in pauimento, non in medio, sed altissimo loco est, si totam domum domusque incolas splendore perfundere debeat: itidem & creatoris artificiosa sapientia ex cerebro visoriam facultatem hauriri cognoscens, eos prope cerebrum collocat, nempe in sublimi capitis loco, ut homo quauis à longe speculetur, quem admodum & Ouidius primo Metamorphoseos cecinit:

*Pronaq; cum spectent animantia cætera terram,
Os hominis sublime dedit, cælumque tueri.*

Cum igitur itauisset Deus (inquit eloquentissimus ille Lactantius) ex omnibus animalibus solum hominem facere cælestem; cætera vniuersa terrena: hunc ad cæli contemplationem rigidum erexit, bipedemque constituit, scilicet, ut eadem spectaret, unde illi origo est. Illa vero depressit ad terram, ut in humum proiecta, ventri, pabuloque seruirent. Hominis itaque solius recta ratio, & sublimis status, & imago Deo patri communis ac proxima, originem suam factoremque testatur. Eius prope diuina mens, quia non tantum animantium, quæ sunt in terra, sed etiam sui corporis est sortita dominatum, in summo capite collocata, tanquam in arce sublimis speculatur omnia, & continetur. Recte omnium nostrorum parens & oculos ipsos in sublimi collocat: cumque hominis obambulatoria in priora tendat, priorem etiam oculis locum delegit, geminos fecit ob eius miserationis vbertatem, ut vno interdum captus oculo, altero regi homo possit: multi enim ob acrem fluxionem, aut ambos, aut vnum saltem oculum amiserunt. Et binos alioqui oculos esse vtile est: cum in priora non solum cernere, sed etiam in obliquum & à tergo sit necesse. Et quoniam visio in directum fieri debuit, manca vtique esset ac deficiens, si rigentes atque immobiles essent oculi, prorsusque paucissima viderent homines. Propterea Deus lubricos eos plurimumque circumagi, & ipsis pariter totam ceruicem verti voluit: & hanc ob causam & binos & satis magno intervallo inter se discretos ordinauit. Orbem autem ipsos humoris puri, ac liquidi plenos esse voluit: in quorum media parte scintillæ luminum conclusæ tenebantur, quas pupillas nuncupamus, in quibus puris ac subtilibus cernendi sensus ac ratio continetur. Per eos igitur orbem se ipsam mens intendit, ut videat, miraque ratione in vnum miscetur & coniungitur amborum luminum visus: & cum per musculos fiat motio, musculos oculis mouendis senos constituit, ut introrsum ad nates, extra ad paruum angulum, sursum ad supercilia, deorsum in genas, circumuoluentes, sistentes & retinentes oculi suum perficerent motum. Hinc quoque oculorum sensum, recte diuinum Cicero vocauit, quoniam nec tempus nec terminum habeat: à cerebri anterioris ventriculis ortum habet, & per nervos cauos seu opticos ad tenuissimam tunicam Cristalloidis defertur. Ea grandini principalis sensus visus sedes est, summæ claritatis, splendoris & luminis capax, versicoloris naturæ intercedente aëre limpidio. Ex felium oculis quidam igneus erit fulgor. Ceratoides, quam Corneam vocamus translucida candore

Præfatio ad Lectorem.

dore ad omnes colores peruia est, ex media fenestra pupilla ad crystalloidem, in qua adeo absoluta vis speculi inest, ut exiguo ambitu totam hominis reddat imaginem. Palpebræ in genis vtrinque constitutæ sunt (quemadmodum diximus, libro octauo, scholio capitis primi nostrarum Observationum) ut vallum quoddam visus & munimentum ob incidentia promineat. Ut igitur oculi munitiores essent (dicente Lactantio) ab iniuria, ciliorum tegminibus occultuit, unde Oculos dictos esse Varroni placuit. Nam & ab ipsis palpebris, quibus mobilitas inest, palpitatio nis ortum esse vocabulum: eaq; pilis in ordine stantibus vallatæ, septum oculis decentissimum præbent. Quatum motus assiduus incomprehensibili celeritate concurrens & videndi tenorem non impedit, & reficit obtutu. Acies enim, id est, membrana illa perducens, quam siccat, & obarescere non oportet, nisi humore assiduo terfa pure niteat, obsolescit. Quid ipsa superciliorum fastigia pilis breuib; adornata? Nonne quasi aggeribus, tum munimentum oculis, ne quid superincidat, tum speciem simul præstant? Ex quorum confinio nasus exoritur, & veluti equali porrectus iugo, vtramque aciem simul & discernit & munit. Inferius quoque genarum non indecens tumor, in similitudinem collium leniter exurgens, ab omni parte oculos efficit tutiores: prorsusque est ab artifice summo, ut si quis forte vehementior ictus existeret, eminentibus repellatur. Tres in oculis humores, crystallinus, vitreus, & oorum albo similis: Primum visionis instrumentum crystallinus est; reliqui alimento sunt. Quare cum oculorum compositio non sit simplex, sed varia, variisque tunicis, humoribus, nervis, musculis connexionibusque constituta: varia quoque eorum, uti & partium vicinarum, existit curatio (teste Galeno) sed tantum peritis, exercitatisque medicis nota.

A vitis autem luminum descendimus ad instrumenta audiens, nempe ad aurium affectus. Aures à vocibus haurientis dictæ sunt. Unde Virgilius:

..... Vocem his auribus haust.

Duas autem opifex ille insignis fecit: quatum duplicitas, incredibile est, quantum pulchritudinis præ se ferat: quod tum pars vtrique similitudine ornata est: tum ut venientes extrinsecus voces facilius colligantur. Nam & forma ipsa mirandum in modum facta, quod earum foramina voluit esse nuda, & inoblecta, quod & minus decorum & minus vtile fuisset: quoniam simplici cauernarum angustias præteruolare vox posset, & spargi, nisi perceptam per cauos sinus, & repercussus retentæ foramina ipsa conueherent, illis similia vasculis, quibus impositis solent angustiora vasa compleri. Si voluit eas nudas & eminentes esse (inquit Galenus vndecimo, De usu partium) quæ extrinsecus iniuriis essent expositæ: ideo Deus ex substantia mediocri interdum, ut ossis, & mollem, ut carnis, eas creauit. Si enim duræ fuissent instar ossis, vel molles instar carnis defectu oportorii, aut facile frangerentur, ut ossa, aut prorsus contunderentur ut carnes. Recte eas cartilagineas condidit: ut haberent, teste Lactantio, aptam simul & flexibilem firmitatem. Cartilagineæ quoque sunt, quoniam prominent, alioqui si acida sonum impedirent. Situs earum atque positio, Galeno affirmante, in vtroque capitis latere exterius quidam ratione pulchritudinis & ornatus, deinde, ut audiri melius inferirent, & ut via transitus speciei ab obiecto

audibili ad organum auditus elongaretur, amfractuosa eas construxit, idque ob eam causam, ut ex mora in amfractibus aurium, sonus, tum vox partirentur: ita & horum frangitur magnitudo, ac violentia, qua corrumpi poterat sensus auditus. Aures autem semper patent, quoniam sensus is etiam dormientibus necessarius est, ut à somno excitentur; extra enim prominent cyrpeles dictæ patulæ, nostri sinuosa auricula, quæ cochleæ dicuntur, ne adiectæ voces labantur: propterea duos flexuosos introitus habent, qui scaphæ appellantur, iis repercussus sonus amplificatur. Rotundas fabricauit, ut nudæ iniuriis remotiores essent: ob caput rotundum rotundas esse voluit, ut etiam in simiis; oblongas vero, ut in asinis, equis & canibus, aliisque animalibus instar figuræ oblongæ capitis. Cui etiam exterius conuexæ? Conuexum enim aliquid in se rotunditatis obtinet, ob quod non facile ab externis iniuriis afficitur. Intrinsecus autem fabricatæ sunt caue: quoniam si via recta ad meatum existeret, facile aliquid meatui incidere posset, ob quod & ipsi noceret & cerebro, uti aër. Si enim recto impulsu intraret aër in cerebrum, si sua qualitate, suo frigore vel calore cerebrum offendifset: hinc quoque amfractuosus meatus, teste Galeno xi. De usu partium, ne ingressu rei externæ cerebrum laderetur.

Ab auribus ad nasi vitia, tum odoratus organa accedimus. Nasi vero pars superior vsque ad medium solida formata est. Inferior autem cartilagine adhæret molli, ita, ut ad usum digitorum possit esse tractabilis. In hoc autem quamuis simplici membro, tria sunt officia constituta: Vnum ducendi spiritus: Alterum capiendi odoris: Tertium, ut per eius cauernas purgamenta cerebri defluant: quas ipse Deus tam mirabili, quam diuina ratione molitus est, ut tamen hiatus ipse nasi oris speciem non deformaret. At id velut pariete per medium ducto interfessit atque diuisit: fecitque ipsa duplicitate pulcherrimū. Recte dicebat Cicero secundo: Denatura Deorum; Nasus ita locatus est, ut quasi murus oculis interiectus esse videatur: facultati animalium pluribus officiis destinatus, inquit Galenus libro De instrumento odoratus, vno quippe quod semita sit, qua omnium rerum olentium differentia suscipiuntur, iis oclusis, si spiritum oris aliquis adducat, nullum sentit odorem; apertis vero, odor sensum mouet: sed & officio spirandi facultati non vulgarem præstat vtilitatem; deinde & cerebri excrementa, ut iam diximus, per nares expurgantur. Præter duo illa nasi foramina, duæ aliæ cloacæ decliues sunt, in os per palatum ex toto cerebro superuacua enuentes, quando excrementis abundauerit cerebrū, aut aliqua intemperie affectum fuerit. Nam secunda vitæ valedudine, ipsum per se valet per nasi vel sola foramina propria excrementa discutere. Decenter itaque supremum capitis culmen in suam domum tanquam dominus cerebrum sibi vendicauit, ut paulo ante dictum est, omnibus sensibus, visui, auditui, olfactui, gustui, tactuique, seu satellitibus vndique stipatum: quos & in totum corpus effundens, ipsum sensorium facit, per animabilem spiritum ipsi motum sensumque suppeditans. Ideo Galenus prodidit de cerebro ad vtraque aures singulos nervos ingentes, vtraque cerebri membrana ambiente molliores, sed quæ ad linguam deueniunt, minus molles. Horum namque sensus æreus est, quippe qui vocibus alteratur: vtriusque tamen & mollem & durum dedit,

Præfatio ad Lectorem.

linguæ quidem (inquit idem Galenus decimo sexto, De vſu partium) & molles tanquam ſapores percepturæ; durum vero tanquam mouendæ multis & variis meatibus. Ad vtrumque auditus organum duxit neruum mollem, & alios auribus, quæ moueri debebant, miſit duos. Ex cerebro pariter bini nerui prioribus maiores nerui ſupremam partem tenent, in quibus ſenſus vaporofus, qui alteratur ab odoribus, in vniuerſum nihil comprehendit. Olfaciendi tamen vitium non naribus attribendum eſſe docet Galenus in libris, quos De internis inſcripſit, ſed cerebro & canis eius, ſi eorum habitudo vitia fuerit. Et quanquam Galenus alibi, & cum eo Theophilus dicat par neruorum ex primis cerebri ventriculis exire ad vtrumque naſi foramen diſcurrens, & in cauſa ſit, vt odoramenta cerebri ſentiat: euenit tamen, eodem Galeno dicente, interdum homo, vt diſculty ſpiret, nihil aut parum olfaciat; cauſamque id prohibentem non eſſe neruorum vitio, quoniam geminæ anterioris cerebri caruncule mammarum papillis haud diſſimiles, molles non neruoſæ, nec in neruorum numero conſtitutæ, ſpirandi reciprocatem ſine villo neruorum medio complent: ad quas funditus odor permeat ex foramento, quod in cartilagine intra ſtephanitidem ſitum eſt. Hæc cum Ariſtotele congruere videtur, qui à naribus ad cerebrum nullum neruum pertinere aſſeruauit, nec villos eſſe, qui eam ſyzygiâ viderit, Benedicte Veſtonenſi id quoque teſtante, Verum foramina narium ſi obſtruſa fuerint, ita vt olfactorium ſenſu impediatur, non cerebri vitium eſſe, ſed meatuum quoniam olfaciendi viſ ad ventriculos non pertineat. Et ſic nocumentum olfactus, quandoque in carunculis mamillaribus; aliquando in foraminibus narium obſtruſis, cum aer per nares ad cerebrum tranſire non poſſet. Cæterum quoniam huiusmodi meatus prope cerebrum ſunt, ſemperque patent, ingentia damna cerebrum acciperet ex aeris frigidi aut vaporis turbulenti immundi que ſubita irruptione, aut quod ſimul cum inutilibus ſuccis boni quoque ex cerebro cito elaberentur; ideo bona Dei ſapientia oſſa quædam varie obliquis cauernulis inſtar ſpongiæ perforata, in tranſitu caluarie collocauit, vt ne corpus vllum durius extrinſecus incideret, aut ſincera frigida recta in cerebri ſinus penetraret. Oſſa hæc ab inciſoriarum artis Profeſſoribus Græci ſeſpionæ, id eſt, incemiculi vicem gerentia; ab Hippocrate ſpongiola, & rectius, appellata ſunt.

Interea nares inter oculos haud inepte collocatæ ſunt geminæ, quoniam qualibet viſ ſeſoria duplex conſtituitur, propter duplicem corporis partem, dextram ſcilicet & ſiniſtram; quæ ſi aliter ſitæ eſſent, vt aures, ſuo ſungi officio non poſſent, efficitur enim ſenſus olfaciendi per ſpirationem in iis, quæ obtinent nares. Pars autem ſpirandi medium tenet, & ante poſita eſt: quapropter nares in medio trium ſenſuum natura conſtituit, quaſi per lineam fabrilem directas ad ſpirationis agitationem, vt in cæteris animalibus videtur. Narium quoque natura inter aurium & oculorum diſpoſitionem media eſt, ſicuti in medio ſita, quoniam harum vlcerum minus exſiccantia malagmata, quam aures exulceratæ exquirunt; maloriſque exſiccationis, quam oculorum collyria. At naſus totus oſſeus non eſt, vt paulo ante monuimus, quamuis pars ſuperior vſque ad dimidium ex oſſibus, inferior ex cartilaginibus componitur; & recte quidē, cum pars ſuperior murus

oculorum, vt diximus, factus ſit. Verum ſi vſque ad extremum naſum hæc oſſa proceſſiſſent, exterius appulſibus retunderentur, vel etiam fragilia cum ſint, facile perfringerentur.

Præterea, quomodo humores à cerebro delabentes manibus aut digitis exprimi poſſent? Item niſi alæ, quæ naſi cartilagini vtrinque adiacet, contrahi tendique nequiſſent, ſi oſſea duritie immobiles perſiſtiſſent, eam ob cauſam opifex Deus ipſe ſua ſapientia extremo naſo cartilaginem indidit, vt duorum corporum incidentes icus ſua firmiore natura facile ſuſtineat; non tamen rumpatur, & humorum deſſluentium copia, dum emunguntur nares ipſæ comprimī valeant, atque vt alæ dilatentur. Nam plerumque inflammato pulmone, aut cerebro, magnum pulmonis aſthum abunde refrigerare opus eſt. Præterea curſu aut luſtu vehementius fatigati, multum extrinſecus aerem ducere cogimur: inde naſi alas pandimus, vt ad ſatis refrigerandum incolunitatemque hominis cuſtodiendam ſufficiant; multi enim anguſtis naribus creati, in certaminibus ſuffocantur. Quia etiam circa equorum valetudinem periti Medici, eorum nares præſcindunt, ſi natura arctiores ſunt. Quandoquidem equi anguſtis naribus, longo curſu valde incalentes ſuffocari conſueuerunt. Cur autem naſus hoc modo & tali figura formatus eſt: in ornamenti cauſa? multi enim ferro lacerti ac ſummo naſi priuati lue Gallica aut alio morbo, turpiſſimo ſpectaculo fuere; vel quibus naſus, quod Turca atrox genus hominum in Chriſtianos ita ſeuat, detruncatus eſt, vt obuius quiſque ægre id ferret, atque auerſaretur: quare decoris cauſa naſum Deus molitus eſt, ac ſimul, vt ingredientis exeuntique aeris quædam fiſtula eſſet, ob plurimas quas ſupra poſuimus cauſas. De his plura tractat Galen. in libr. De inſtrumento odoratus, de vſu partium, & de ſynptomatum cauſis.

A naribus ad labiorum, dentium, gingivarum, oris, tum linguæ, deinde ad faucium, columellæ, gulæ, gutturisque affectus vltimo deſcendimus. Oris ſpecies quam vtilis, quam decens ſit, enarrari non poſſet: cuius vſus in duobus conſtat officiis, ſumendi victus & eloquendi. Lingua intus incluſa, quæ vocem motibus ſuis in verba diſcernit, eſt interpres animi. Nec tamen ſola poſſet per ſe eloquendi munus implere, niſi acumen ſuum palato illiſſet, niſi adiuta vel offenſione dentium, vel compreſſione labiorum: Dentes enim plus conferunt ad loquendum. Nam & infantes non ante incipiunt ſari quam dentes habuerint; & ſenes amiſſis dentibus ita balbutiunt, vt ad infantiam reuoluti denuo eſſe videantur. Hæc itaque palati concava tanquam teſtudine tegitur, eamque dentium ordine ſapiens Deus quaſi muro circumvallauit. Dentes autem ipſos ne nudi ac reſtiſſi magis horrore quam ornamento eſſent, gingiuis mollibus, quæ à gignendis dentibus nominantur; ac deinde labiorum tegminibus honeſtauit. Lingua enim in ore locata fuit, dicente Galen. lib. 8. De vſu partium, vt ſapores melius iudicaret, ac inſtrumentum loquendi aptius foret, & vt ad cibum capiendum, maſticandum, deglutendumque haud mediocrem opem conferret. Hanc ipſam acriori ſenſu præditam eſſe oportebat, cum inſtrumentum guſtui dicatum Deus eſſe voluit, per neruos à cerebro ortos in eandem inſertos. Eius autem figura eodem Galeno teſte, libr. 11. De vſu partium debuit eſſe mediocriter,

Præfatio ad Lectorem.

mediocriter lata, longa & actumen habens. Quod ſi quiſpiam linguam magis acutam vel obtuſam, pluſquam ei conuenit, obtinuerit, in formatione vocis non deerit error. Præterea lingua, dicente Galeno lib. De motu muſculorum, non vnum tantum motum habet, ſed plures; ita, vt modo ſurſum deorſumque ſeſe moueat, modo ante & retro, dextrorſum & ſiniſtrorſum, modo reflexum ac duplicatum ingeminatumque & ſupplexum circulariterque; cōductum motum experiatur. Et ſic lingua cōſtructa eſt, ex carne, muſculis, neruis carne quidem vt exornando os impleat: muſculis vero, vt omnes eius motus contrarios & neceſſarios expediat neruiſque; prodeuntibus ab ima cerebri in ipſam inſertis linguam ad ſenſum; venis ad nutritionem. Ad vocem autem licet aſpera arteria, os ac fauces, tum guttur, qui id mouent muſculi plurimum faciant; tamen proprium inſtrumentum loquelæ lingua eſt. Sub faucibus, per quas aer & cibus impelluntur, natura ſollicita de animalis cuſtodia eiufque; vita, gulam condidit, vt per eam cibus deuoratus in ventriculum deſcenderet; quam & fiſtulam cibalem vocant Medici; ſubſtantia carneæ & nermoſa. Guttur verò, eſt veluti caput aſperæ arteriæ: quæ, inquam, aſpera arteria deſtinata fuit, vt aerem in pulmonem & cor deferret, & contra ad exſpirationem iuuaret, quam & Phiſoſophi fiſtulam ſpiritalem appellarunt. Subſtantia quidem & hæc ipſa cartilaginea & carne conſtat. Verum cum de omnibus his membris ſupradictis, atque hæc omnia plenius tractauerit Galenus, De vſu partium, & De anatomicis adminiſtrationibus, tum alii quam plures, ſatis eſt nos hæc loco anatomie in medium per compendium quoddam adduxiſſe. Ex quibus, Lector facile intelliget (ne eadem in vno quoque libro repetantur) quam vtilis & commoda ſit hæc noſtra tractatio, de vitiis & affectibus horum omnium membrorum, quæ quinque libris Reipublicæ admodum neceſſariis, tum Medicis ipſis imprimis vtilibus, complexi ſumus, quibus modis & qua methodo, ſi hæc membra aliqua in re deſecerint, vel quouis modo affecta fuerint, ſint reſtituenda & curanda. Propterea ne te, amice Lector, longis ambagibus diu multumque detineam, opus ipſum (Dei fretus auxilio) aggredior. Vale.

IN LIB. XVI. & XVII.

Tractatu noſtro abſoluto de primo inſtrumentorum genere (benigne Lector) facultati ſentiendi & mouendi ſubſeruientium (quam animale faculatem appellant Medici) ad ſecundum genus inſtrumentorum, facultati ſpirandi dicatum peruenimus: De quo in iſtis duobus libris ſequentibus, quos nunc iterum perlegendos offerimus, agimus, & quibus vitiis organa ipſa ſpirabilia afficiantur, docemus; & quibus modis male affecta in integrum reſtitui poſſint. Quam digna ſit hæc facultas ſpirandi (quam vitalem nominamus) vel ex hoc ſolo cognoscitur, quod ipſius ſedes cor ipſum ſit, primum omnium viuens & vltimo moriens; imo animæ ſepulchrum & clauſtrum, Platone & Cratylo aſſerente. Qui & in Timæo ait, id eſſe ſanguinis fontem. Cui & Ariſtoteles conſentit 3. De partibus animalium, cap. 4. Nec non Galenus quinto, De locis affecti. cap. 1. & alibi ſæpe: cum dicat innati caloris cor veluti fontem eſſe, ipſiſque; per arterias in vniuerſum corpus diſfundens, omnibus eius partibus vitam largiri. Na cordis cauſa reliqua ſpirabilia organa

creata ſunt, vt eius inſitus calor refrigeretur, augeſcat & nutriatur. Idcirco ſummi opificis Dei prouidentia, ſpirandi officinam pulmonem creauit, vt attractus per ipſum externus aer in cor tranſmitteretur, eius calorem infrigerans, nutriendus augensque. Idem & Plato teſtatur in Timæo. Verum, quia non per ſe pulmo, ſed ad modum peſtoris cietur, ne vacuum in rerum natura ſit, initium exponendorum ſpirantium mebrorum à thorace ſeu peſtore in hoc libro decimoſexto faciemus & in 17. ſequenti, de corde agemus. Thorax itaque ſeu peſtus corpus compositum eſt, ex dextris lauiſque coſtis: in priora autem duobus ex oſſibus conſtans, quorum vnum ſiſtens, alterum ſiſtens Græci vocant: à tergo duodecim ſpinæ vertebres, quæ vna cum peſtore deſinunt. Inter ſeſe autem vertebres vtrinque coſtatum compagibus deligantur. Sternon quidem, os ſupra mannas vocat; quod infra eſt, Steſthos: ſuperius quidem iugulo & collo terminatur; ab inferioribus tranſuerſo ſepto, ſupra peſtus enim eſt. Thoracis itaque pars non vno oſſe conſtat, vt ſuo flexu homo ad neceſſaria opera incuruetur, ac reſpirare facilius poſſit. A coſtis vtrinque (Galeno auctore ſexto, De vſu partium) determinatur ac circumscribitur, ante quidem ad peſtus & phrenas pertinentibus, retro autem ad dorſum flexis. Totum hoc ſpatium conſueuerunt Medici nominare Thoracem. Et tibi magnitudinem internæ cauitatis eius ambitus foris apparens manifeſte oſtendit. Paulò minus æqualis magnitudini thoracis apparenti, eſt capacitas interna, parua aliquam diſtiam abſcindente & occupante corpore ipſo coſtarum eius, ſubtili omnifariam exiſtente. Hæc autem cauitate, piſcibus quidem cor ſolum continetur: & propterea mutum eſt omne genus eorum, vno organorum ad vocis generationem neceſſariorum, ſcilicet pulmone, deſtitutum. Quæcunque vero aerem inſpirant animalia, & rurius tantundem per os exſpirant, omnibus iis pulmo thoracis ſpatium vocis ſimul & reſpirandi eſt organum.

Principium autem motionis ei à thorace eſt, ſicut in ratiociniis de reſpiratione ab eodem Galeno monſtratum eſt. At etiam quantum ad vocis generationem conſert, idem longo ſermone de voce lib. 7. de vſu partium ſcripſit, cum etiam ad vocem non ſolum partes ipſius thoracis, ſed & pharynx ſeu aſpera arteria, gula ac pulmo faciât vt cap. 5. De partibus hominis ab antiquiſſimo Medico Ruſſo oſtenſum eſt: nam & aſpera arteria vocis inſtrumentum exiſtit, ac reſpirationis via eſt; vt in libello De cauſa reſpirationis, idem Galenus diligenter annotauit. Pulmo autem tanquam profundus venter, ſpiritu ſubiaceat; pulmonis dilatationes & contractiones thorax moderatur, muſculis agitur, atque oſſibus articulatur.

Præterea & ſeptum tranſuerſum, etiam reſpirationis inſtrumentum exiſtit, cum muſculis intercoſtalibus & dorſalibus, & his qui abdominis ſunt; vt à Galeno late explicatur, & ex eis, quæ de anatomicis adminiſtrationibus, ab aliis, tum de vſu partium ſcripta ſunt, cernere licet. Peſtus igitur ſpiritus inſtrumentum eſt, ipſum trahens reddensque, voluntatis motu agitur. Nam per muſculos & neruos ipſi motus ineſt, interius concuum, vt ſenſus declarat. Totum verò internum ſpatium pulmo occupat, vocale ſimul ſpirabileque inſtrumentum. Conſtat autem, vt paulo ante diximus, ſpirationis vſum cordis cauſa fuiſſe inuentum, quod ſane externo aere indiget; ſiquidem

Præfatio ad Lectorem.

dem externus aer attractus, ipsum calorem præferendum refrigerat. Duplex verò cum sit in corde motus, per distensionem videlicet & contractionem dum distenditur, refrigerat; dum contrahitur fuliginosa recrementa propellit, neque statim à faucibus cor spiritum adducit: medius enim pulmo inter fauces corque intercedit: idque diuina sapientia est testimonium. Nam si protinus à faucibus cor animam acciperet, rursusque expelleret, duorum incommodorum alterum venire necesse foret, aut importune aërem ludentem immitti, aut dum nihil attrahitur, confestim suffocari. Propterea Dei conditrix providentia, non cor solum spirabile viscum machinata est, sed extra pulmonem pectusque ipsi aërem temperatam circumdedit: simulque per ipsorum compressionem vocem animali fabrefecit. Hæc autem plenius docentur à Galen. lib. 6. de usu part. Mediū autem, inquit idem Galenus, in toto spatio cor posuit, regionem hanc maxime idoneam ad tutelam simul, & ad eam, quæ ex toto est pulmone, æqualem & iustam vndique refrigerationem ei assignans. Pectus quidem membranis diuisum, usum hunc præstat: quod dextra parte laesa, animal ex dimidio spirans, & semivocale seruauit, incolumi sinistra remanente: qua & ipsa laborante, animal voce spiritusque priuatur. Levis autem, tatus, carnosus, & velut ex spuma sanguinea (teste Galeno) coagulatus est pulmo. Atque idcirco vaporoso, subtili & puro sanguine nutritur, & non sicut hepar faculentum & crasso, ita, ut omnia hæc mirabiliter constructa sint à creatore nostro. Cordis substantia dura, ex variis fibris composita est, ob motiones per distensionem compressionemque factas nam per rectas attrahit per transversas expellit, per vtrasque, obliquis additis, retinet. A pulmone, quatuor lobis, tanquam digitis, vntem, præcingitur, & quinto exiguo tæquam strato quodam & venæ causæ vehiculo. Sicut enim hepar (asserente Galen. lib. 7. de usu part.) lobis quibusdam ventrem, ita & pulmo cor amplectitur. Pulmones in duas fibras deducunt, arteria in geminas partes se diuidente, intermedia membrana, quam alii Disseptum, alii Præcordia appellat. Atque ita pulmonibus spirandi officina data est, continuo attrahentibus ac reddentibus animam; alioqui homo statim rumpitur; quoniam ex voluntaria ac naturali virtute compositus est anhelitus musculorum, cordis & pulmonis officio. A collo statim dependet; dissepito medio diuidente, hunc protinus panniculus vestit. De iis, quæ insuper ad cor pertinent, deque eius ventriculis, ac sinu, Galenus & Vesalius consulendi, deque eius specu dextro ac sinistro, & medio cordis domicilio (in quo spiritum vitalem inhabitare dicunt) Benedictus Veronensis lib. 3. de membris spirit. legendus. Satis est hæc paucis commemorasse, ut tyrones si hæc membra quouis modo lædantur, eorumque actiones minuantur, deprauentur, vel omnino aboleantur, certis signis cognoscant, quibus modis illa ipsa curari possint. Nos eandem medendi methodum obseruabimus, qua hæcenus in libris nostris vsumus, sylua medicamentorum, præter causarum, signorum & morborum cognitionem, semper adiuncta, iisque, quæ vitia esse censuimus ad sanitatem recuperandam. Si non iisdem vsumus (idque rarissime) tamen similibus; hac cautione, quod tale vel huius æmulum medicamentum sumplerint ægri, ut nihil desiderari possit, quod ad plenam morborum curationem requiratur, de quibus egimus in istis nostris Commen-

tariis, vel acturi sumus. Quem quoque ordinem ab initio à me obseruatum, etiam nunc in reliquis libris sequar, à multis doctissimis & peritissimis Medicis commendatum.

His interim, beneuole Lector, nostris laboribus frui, dum reliqua pari diligentia (Deo permittente) in commodum Reipublicæ paramus, Vale.

IN LIB. XVIII.

Cum anno præterito, benigne Lector, absoluerimus instrumenta eorum, quæ facultati spirandi subseruiebant (quam Medici vitalem nominant (nunc ad instrumenta eorum peruenimus, quæ facultati naturali famulantur, & virtuti nutriendi præsidium præstant. Et licet sedes huius facultatis præcipua sit iecur, ut Galen. 5. de loc. affect. & 6. de usu part. cap. 18. asserit: (principium facultatis concupiscibilis etenim est iecur; nec Platone longe ab eo discedente in Timæo: Verum, cum ventriculus primam concoctionem absoluat (ut latius docuimus lib. 1. de incerto vrinarum iudicio, c. 3.) antequam ea, quæ prius concocta sunt, hepar in sanguinem mutet, ex quo totum corpus nutrimentum suum recipit, prius de ventriculo quam de hepate agendum fuit: de cuius malis ac ægritudinibus in hoc lib. 18. agere instituiamus; cum in hoc membro diti & periculosi affectus fiant, ex quibus totum corpus male afficitur, & vita in ancipiti est. Concoquit enim & immutat ventriculus, à Galeno paterfamilias dictus. Sicut enim terra (ut idem tradit Galenus) plantis alimentum suggerit; ita & stomachus ex alimentis nutrimentum subministrat. Propterea recte dixit eloquentissimus ille Laetantius, lib. de officio Dei, cap. 11. Quamuis internis visceribus non ita pulcherrimo spectetur, eo quod abdita sunt; interea iisdem utilitas incredibilis attributa est: quoniam opus fuerat, ut terrenum hoc corpus succo aliquo de cibis ac potibus aleretur, sicut terra ipsa imbribus ac pruinis. Ideo cum homo constet ex corpore atque anima, receptaculum (utpote stomachus) soli corpori præstat alimentum; animæ vero sedem dedit & pulmonem & cor: de quorum vitiis ac morbis duobus libris præcedentibus egimus; nunc autem de stomachi & ventriculi malis acturi sumus: de cuius natura, deque eius seu ac figura quædam hic præmittere oportet: ut ea, quæ in hoc libro tractentur, melius intelligantur.

Vbi igitur, quæ ab oris faucibus ad stomachum tendit, gula appellatur; ex nervo & carne constans: hac cibus potusque in ventriculum sui receptaculum deriuantur; nam & biporta vocatur. Medio n. ventriculo non annectitur, sed in latere; ne capitis inclinatione cibus ipse facile redundet. Sicut & alterum eiusdem ventriculi ostium, quod πύλωρον nominant, in fundo medio non committitur, sed paulo altius, ne deuorata in aluum incocta, citius quam opus sit, delabantur. Hac de causa in crapula septum transversum plurimum supprimitur, nec tamen quicquam esculenti euomitur. Ex quibus patet, quod ad situm eius attinet, quod ventriculus in medio animalis corpore situs est, ingressum habens à superiore sui parte (quod ab ore ventriculi vocatum est) angustum oblongumque, qui œsophagus appellatur. Idem & senex ille Rufus Medicus lib. de partibus hominis, cap. 10. de Gula & ventriculo, affirmat, dicens: Ventriculus à gula exoritur, sub medio intersepto ad leuam

Præfatio ad Lectorem.

leuam magis reflexus, collocatur; ab angusto ore in latam capedinem sinuatus, cuius conuexum extra in abdomen vergit, sinum vero deorsum respicit. Longe quam gula, nervosior ventriculus est atque amplior. Ipse nimirum intus accepta colligans, non magnopere se dilatat: sed cibi ingressui cedens, eius descensum se constringendo insequitur, cum ad alimenta suscipienda à natura creatus sit, & ad macerandos in succumque vertendos assumptos cibos. Necessarium enim hoc munus ventriculo commissum fuit: & ideo plurimi caloris indigni: eius enim proprius atque insitus tanto operi sufficere non poterat. Idcirco diuina sapientia ipsum foueri curauit, à dextris iecur instat lebetis statuens: à sinistris eiusdem vsus causa lienem: à tergo spinales musculos spinamque ipsam: ante incumbens omentum, ventriculum contegere, ipsumque vndique calore perfundere mandauit: & ut musculi abdominis ventriculum magis fouerent. Supra ventriculum, transversum septum est, eius ostium claudens atque constringens, ne cum cibis potuque ventriculus plenior est, sursum versus in gulam recurrere permittantur. Inde ima ventriculi parti intestina adiacent: quorum primum est, Pyloron, quod Latine Ianitor dicitur, quoniam ostiū instat in inferiores partes ea, quæ excreturi sumus, emittit. Iste exitus ventriculi est angustus, & quadam glandulosa carne circumseptus, ne esculenta nondum in succum redacta prius elabuntur, quam decentem coctionis modum acceperint. Et sic iecore & omento pingui, quasi focis fouetur. Sicut autem eum in anteriore parte omentum, ita à posteriore venæ grandes fouent. A superiori parte in sinistram vergit, ab inferiori in dextram inclinat: ita orificiorum suorum ratio exposcere videbatur. Ob id, atram bilem in superiore sui partem decurrentem certo meatu à liene assumit: in imā vero, à folliculo fellis flauam bilem porro delatam accipit. Postquam igitur ciborum causa creatus est, totumque locum medium occupare debuit, non abs re oblongus & rotundus factus fuit: Oblongus quidem secundum rectam figuram, ut sedem in dextra iecinori, in sinistra lieni concederet. Eius ima pars superiore latior est, cum declius ipse sit ob directam hominis staturam. Rotundus est autem, ut minus periculis pateat: siquidem inter omnes figuras in planis circulus, in solidis corporibus globus tutior est, cum rundi refringive nequeat. In medio positus, tumens & pendens, membranis tenuibus septo commiscetur, lieni, iecori, cordi, cerebroque, venis, arteriis, nervis. Quæ quidem alligantia & vicinitas magnum consensum membris dictis, quibus alligatur, adfert, teste Galeno. Cum enim cerebro per nervos iungatur, ex ictu capitis sæpe stomachi euerio euenit: Iecori autem consentit per portam: lieni per venam, quæ atram bilem euomit in ventrem: Causæ venæ & aortæ etiam iungitur: vnde & ad cor consensus, apud Galen. Intestinis vero & gulæ suis tunicis est continuus. Duobus enim tergoribus constat: quorum alterū intrinsecus, alterū extrinsecus. Illud flamineum habet filamentum, hæc Græci vocant. Alterum intus in longitudinem tendit in appetendo deorsum trahit: alterum extra per transversum flauducit, in retentrice, quæ κατέσφιξις dicitur, plurimum necessaria. At exterior ventris tunica carnosæ, flamineam venam in latitudinem protendit, quæ materia ciborum subigitur, & à digestionem superflua, dum sese astringit, secernere

dicunt: huic potentia κατέσφιξις nomen est. Interior rursus tunica tactus sensum habet: vnde cibi appetentia prouenit: exterior vero cibum potionemque mutat ac confundit: ea vis à Græcis καλάρκτησις vocatur, cui reliquæ obsequuntur virtutes. Stomachus autem intus denticulatus est callo, in modum rubi, ad conficiendos cibos, decrecentibus crenis versus orificia: nouissima asperitas, ut scobina fabri: ab iis fibræ, quæ ob similitudinem mesentericæ dicuntur, oriuntur, quæ inter venam & nervum naturam habent: à quibus humor attrahitur, inde per maiores venas ad iecur transmittitur.

Sed dum concoquit stomachus, nec sui ignarus est, quoniam in fame ac siti protinus humorem attrahit, ac primus recreatur. Ex istis iam dictis facile eius temperies cognoscitur: cum caro ipsius, entis respectu, humida & calida sit, ut 2. de Tèperament. patet, quod humidior mollior externe tunice indicat: nam interna ipsi cuti affinis, forte erit paulo siccior. Interna nervosa magis rectis villis & obliquis contexta, ad attrahendum & retinendum quod attraxit, quousque concoquit. Externa carnosæ & crassior, fibras habens transversas, ut pellat inferne, vel superne, prout opus fuerit. Orificiorum altero ventriculus ori est continuus, altero intestinis: illinc admittit, hinc dimittit; quod admittit apprimere sensibile est, ob multum nervorum contextum, qui circa illud implicatur, idque ut sensum suctionis, qui in fame fit, sentiret. Plura de viribus eius hic referre non opus est: nam de iisdem copiose disseruimus lib. 1. de incerto ac fallaci vrinarum iudicio contra Vromantes, cap. 2. Satis est hæc, ex diuersis Anatomicis, nunc per compendium attulisse, cum plenius à Galeno in libris suis, de fac. nat. & de Anat. admin. & de usu partium, tum etiam à Vesalio, descripta sint. Cum igitur plurimi morbi, minime contemnendi, & valde periculosi, stomachum ac ventriculum infestent, quibus & totum corpus ruit ac labascit: nolimus, ut Medicorum candidati hoc nostro labore diutius frustrarentur: quin curauimus, ut statim hæc nostra commentaria in lucem prodirent, ad vnius cuiusque ventriculi affectum vera methodo dignoscendum & curandum. Iterum vale: & his nostris in rem tuam denuo frui.

IN LIB. XIX. & XX.

Diogenes iam senex, admonitus, Benigne Lector, ut à laboribus superfederet, retulit in stadio currentem, non oportere iam metrum vicinū remittere cursum. Nam pulchrum est senem sapientia studere. Ideo in vitæ cursu studia nunquam sistenda puto: perpetuo enim philosophandum est sapienti, & cum suauissimis nutriculis Musis, in ipso etiam senio confabulandum. Nec confabulandum tantum, vel inani speculationi solum atque semper inhærendum: sed vltius progredi necesse est, nempe ad actionem ipsam: ut etiam aliis non solum legendo, sed & scribendo utilis esse possit. Natura ipsa euidenter nos docet, publica bona ante ponenda esse priuatis: cum enim homines hominū causa generatos esse constet, ut ipsi inter se alii alios iuuent, propterea solitariam vitam non delegi, quasi studia mea mihi vni vellem prodesse. Ideoque ad hoc exercitium scribendi, à nemine mihi mandatum, sed expetitū & desideratum, me contuli, horam vnam atque alteram subtrahens, cum ab ægris curandis & iuuandis

Præfatio ad Lectorem.

innisendis otium mihi daretur. Non tamen sum is, qui inde gloriam capto. Nam quid est hoc totum, quod vulgo gloriam vocant: nisi nomen inane, & tandem, imo facile perituum, licet quidam immortalitatem appellent, famam posteris relictam, & virtutē, & quaecumque, licet rarā studiū. Sed illa sola est gloria, quæ fidelibus in cælo perpetuo mansura est. In omnibus edēdis libris hic vnicus semper mihi fuit scopus, vt mea industria aliquam adferrem vtilitatem: id si minus assequi possem, ne quam adferrem noxā. Et ob hoc redargutionem non formido, qui libenter errata, quæ inter scribendum facile occurrere possunt, corrigere ac restituere cupio. Sufficit mihi si labores hi, & alii quidam mei, placeant Deo optimo maximo, a quo omnia accipio, cuique omnia debeo. Scio enim quam fideliter is agit, qui dona, quæ diuinitus obtinuit, ita sibi propria facit, vt sibi à Deo collata occultet, & Deo non ascribat. Laborum itaque nostrorum nequaquam nos poenitet, & quantum commodi nostris scriptis medicinae studiosis attulerimus, etiam ipsa attestabit inuidia, vt speramus. Non hæc tamen scripsimus fastidiosis, sed cupidis & estagitantibus, tum iis, qui medicinam recte ac pie exercere nituntur. Materia tamen medica quam tracto, ardua est & difficilis, & molesta: interea nil est tam asperum, quin assidue tractando fiat lene, nil tam arduum quin conatu superetur: nil denique tam molestum, quin proximi causa, qui iuuatur ac restituitur, quantum Natura admittit, fiat iucundum.

Quum obrem cum anno præterito peruenissem ad instrumenta eorum, quæ naturali facultati ac virtuti nutritoria, famulantur, & ventriculi morbos absoluissem, cum quo maximam habet vicinitatem & colligantiam hepar, mediantibus venis mesaraicis, (quia etiam operationes stomachi præparatoriæ inferuiunt operationibus hepatis, & nocumenta ventriculi plurimum obsunt hepati, atque eidem læsiones inducunt) ideo consequenter hunc xix. librum, De hepatis morbis, eiusque symptomatis, nunc tibi, Lector candide, legendum offero: cui & adiunxilibrum vigesimum, de lienis affectibus. Hepar enim, de quo primum agimus, membrum est principale, fons & origo naturalis potentie: habitudine calida ac humida, cui & commissa est facultas nutritoria, cuius gratia & alia membra facta sunt, quæ sunt sub septo transuerso, si generationis membra excipias. Nam intestina gracilia, venæ mesaraicæ, ad alimenti à ventriculo delati præparationem sunt facta: splen, vesica fellis, tenes, vesica ad recipienda excrementa (vt latius docuimus lib. i. de incerto vrinarum iudicio, c. 2.) venæ vero ad sanguinis delationem, & conseruationem factæ sunt: epiploon vero ad coctionem iuuandam. Quarum partium cum aliqua insigniter læditur, hepar etiam per consensum afficitur, vel eius coctis frustratur.

Cæterum cum de hepatis affectibus, in hoc libro particularius acturi sumus, præstat de eius figura, forma, compositione, situ, & vsu quædam hic in medium adferre, antequam opus aggrediamur, vt hepatis actiones si deficiant, melius quisque intelligat, & quomodo sint restituenda: percipere possit: mox de lienē idem quoque acturi. Hepar itaque magnum & præcipuum viscus est: nam & primum eminet in vtero matris. Hinc Galenus. 15. lib. de vsu part. Est enim (inquit) non minus digna admiratione in eis magnitudo hepatis, maxime secundum principia, quando primum cui-

denter licet videre vnamquamque: factus particulari conformata, sed nihil minus vsque ad partem. Consequenter autem cerebrum & cor ex cellunt aliarum particularum proportionem: idque fit, quoniam venarum principium est hepar, arteriarum autem cor, neruorum vero cerebrum. Validum ob hoc opifex ille insignis Deus, & magnum venosum genus, mox in principio produxit, aliorum vero vtrumque post hæc iterum augeri incepit. Est enim magnum hepar, imo maius quam in cæteris animalibus, respectu suarum molis. Interea quamuis magnum viscus sit & præcipuum, tamen neruus parvus est, qui ad tunicam eius continentem distribuitur: aut non omnino ad viscus implantatus est: aut non ad totum. Ideo obtusum sensum habet: quod si nullum haberet, neque phlegmones (inquit Gal. 6. de vsu part.) neque suppurations, neque alterius passionis sensum habuisset: in nullo itaque sic differret à planta. Sed natura ipsum sensum ei præbuit, scilicet, cum per distributionem & communicationem fit. Est autem figura Lunaris, maior tamen, quam media Luna, sed nondum completa: cuius conuexa pars seu gibbum, est superius, concava, vel sima pars inferius. Ideo abscessus seu hepatis apostemata sunt figura lunaris: in qua & differunt ab inflammatione vel apostemate musculorum abdominis, quæ in longum protenduntur in musculis latitudinalibus, in latis & transuersis, latitudinem habent, vel per transuersum apparent.

Est autem hoc viscus organum totius sanguificationis, & ob hoc natura iecur instituit, teste Gal. ad Glauc. vt alimentum vniuerso corpori appareret. Adjuntur enim omnia sanguine. Et hæc est illi in sita facultas, scilicet sanguificatio: quæ est Alteratio iam in stomacho coacti chymi, ad naturam sanguinis. De hac re latius videas Gal. 6. de placit. Hipp. & Platonis. Et quanquam in venis mesaraicis est quædam præparatio sanguinis, plene tamen sanguis perficitur in hepate, vt 3. de facult. naturalibus ad finem, & 7. metho. 1. ait: cum iecur venis sanguificam vim tribuat, & hepar ipsum venarum principium dici debeat. Quod & Aristoteles dixit, & probat Gal. 4. de vsu part. sic dicens: Hepar est primum sanguificationis organum, & principium venarum. Cuius substantiæ natura, si quis eam euidenter scrutatur, proxima sanguini apparet. Si enim à caliditate intellexeris euaporatum sanguinem, & incrassatum, nihil aliud inuenies fieri, quam hepatis carnem. Hic sanguis concretus est, qui affunditur exiguis venis innumeris: quæ texturam densam quandam faciunt, & eius carnem fulciunt. Et sic iecoris ipsius substantia caro quædam est mollis, & rubra, veluti recens concretus sanguis, ea τρεχυχονα à Græcis appellatur: quæ vndique intra venis atque arteriis perforatur; exterius peritonæo membrana inuoluitur, & in quatuor fibras scinditur. Quidam autem (teste Theophilo Protospatario, in Galeni de vsu partium libros epitome) ex Mathematicis medicis, fibras hæc nomina imposuit: Prima Focus dicta est: maxime namque ad succi coctionem facit, quemadmodum focus ad coquenda cibaria. Secunda Mensa nomen sortita est quoniam mensæ vicem gerit, siquidem membrorum alimenta in ipsa appellantur. Tertia Culter nominatur: diuidit enim segregatque inter se humores, aut si quid crassius distribuendum sit, id secatur, atque commutat. Quarta vero Aurigæ nomine prædita est: nam humores ex coctos natura-

les

Præfatio ad Lectorem.

les vires bene regunt, atque in melius recta ducunt. Igitur ritè inexplicabilis Dei sapientia iecur in fibras quatuor separauit: ipsas namque ventriculo, veluti ex caltactorum tegumentum, ad iuuandam coctionem superimposuit: fibræ enim tanquam digitis, maiorem ventriculi partem complectitur: sic etiam dicente Galeno 4. de vsu partium: Cur autem circumfascendit ventrem hepar? an vt ille quidem ab hoc, cibaria vero ab ipso ventre calefiant? Propter hoc quidem hepar quibusdam locis, id est fibris tanquam digitis, ventrem comprehendit. Vtrum non in omnibus hominibus quatuor fibras iecur habet: sed in iis, qui proceritate excellunt. Idem testatur & Galen. eodem in loco inueniens. Neque vnus numerus eorum in vnoquoque animali: quoniam neque figura neque magnitudo ventris, omnibus exacte est eadem. Cæterum superius, qua manu tangitur, gibbum est: intrinsecus qua ventriculo inhaerescit, cauum. At vena sanguinem coquens, quæ & Caudicaria dici potest, in cauo iecoris in plures scinditur: In gibbo vero, quæ caua vocatur, vbi inter sese caudicaria vena & concana osculis venularum arctissimis committuntur, per hæc sane oscula caua vena, ex caudicaria mundum concoctumque sanguinem cum diluto, illo excremento exhaurit. Itaque ex summo iecoris gibbo caua vena exoritur, quæ transuerso septo suspenditur: ac veluti ab radice truncus maximus sursum deorsumque spinæ adhærescens porrigitur, vt sanguis per totum corpus deferatur, & nutritio fiat, & tandem assimilatio, vt latius retulimus lib. i. de incerto vrinarum iudicio cap. 2. de apparatu sanguinis & reliquorum humorum, & cap. 3. de superfluitatibus quæ in vnaquaque concoctione sequestrantur: quæ & à Galeno de Anatomicis Administ. & in lib. de vsu part. & de facult. natur. prolixius explicantur. Ex inferiori parte caui vel dependet: in eadem parte caua, ex diuersis locis, quidam venarum concurrit, qui porta iecoris dicitur: vbi ductum viarumque veluti compitum efficitur, quibus succis is, quo alimur, permeat; statimque intus in quinos riuos diffunditur, & in prætenues venas, quæ deinde per totam iecoris cisternam substantiam in exilitatem, subtilitatemque admodum radicanter; demumque in iecur ipsum obliterantur. Tenuissima hæc venæ, inquit Gal. cen. neque pati aliquid periclitantes, firmatae diligenter sunt in viscere, melius ita sanguificationem perfecturæ. Iam & venæ octonæ ad portas iecoris deriuantur: ex quibus binæ parue sunt: quarum altera ad pyloron, & ad mesenterium pertinet; altera inferiori ventriculo iuxta pyloron coniungitur. Ex reliquis sex vna ad dexteriores stomachi partem iter tendit: secunda grandior ad lienem pertingit: tertia intestino recto iungitur, & in sinistrorem partem decurrit. Quarta ad dextram ventriculi partem, vbi in tenues fibras diuiditur. Quinta duplici propagine: altera omento applicatur, spargiturque è regione illius rami qui liene oriri cernitur; altera propago crassiori intestino adiungitur, qua succi reliquæ attrahuntur. Postrema ad icium intestinum, ac tenue, & ad id, quod cæcum appellatur, pertinet: ad quam euidentius pleræque venæ ad succum exhauriendum contendunt. Vsum harum venarum ex parte enucleauimus lib. i. de incerto vrinarum iudicio, & quomodo intestina multis venulis, quæ medianæ nominantur, spar-

sa sunt maioribus & minoribus ex summo iecoris enascentibus, quæ purissimum succum rapiunt. Scibalum autem, hoc est excrementosa pars, deorsum in crassa intestina deiecitur. Ipsum autem illum succum in caua iecoris ducunt, ad locum qui porta iecoris vocatur. Verum cum in vehementioribus motibus ipsas disruptum iri periculum esset, ea diuina prouidentia munimento fulcroque carere noluit: sed earum in ramos diuisuras carne quadam crassa, candida, subpingui, veluti supplemento firmavit. Ea multa simul vascula, & glandulas, quas adenas vocant, magnas, paruas valde multas continet: ipsamet carne omnes deuinciens, ipsisque stabilitatem largiens: carnem hanc mesenterion quod media inter intestina sita est, nominauerunt: alii mesarion, quod media inter omnia hæc vasa attollatur: alii callitreas quod efusi sit iucundissima; sed Latini Lactes, visitato vocabulo appellauerunt. Hæc prudentissima Dei artis fuere consilia. Quæ & Galenus in lib. De vsu partium ad longum exposuit. Est quoque hepar membrana tenuissima contextum, quæ quidem exterior (dicente Galeno) cutis quædam hepatis est. Positus vero eius seu situs, est sub spuriis costis dextræ partis, quem locum appellant dextrum hypochondrium: cum pars dextra sit calidior sinistra. Ita enim attente & diligenter ei summus opifex prouidit. Ventri enim & intestinis omnibus, per venas, & colligantem eas tunicam copulatum est. Super hunc musculi abdominis. Et vt magis tutus esset positio, iungitur etiam septo transuerso ab eo medio enato. Et ita per magnam aliam colligationem copulatum est phrenibus: & per alias quasdam membranas & paruas, costis notis. Consortium habet cum partibus cæcibus, mediantibus venis: præcipue vero cum liene, ventriculo, vesica fellea, diaphragmate, vt paulo ante quoque diximus. Hæc omnia ante nosse necessarium erat, vt discerni possent symptomatum causæ, & partes, in quibus affectus consistunt: vnde & curationis forma haberetur.

Ex iis nunc, quæ diximus, satis liquet munus ipsius hepatis; nempe vt chylum sanguifica quadam vi (quæ mesaraicis venis à virtute hepatis inerat) aliquo modo paratum, hepar perfecte in sanguinem mutaret; vt deinde sanguis per omnes venas in totum corpus distributus, totum corpus nutreteret. Hepati enim, ceu præsepi (sic ait Plato) concupiscibilem vim, tamquam agreste quoddam brutum alligatum, corpus ibidem nutrire necesse est; si modo mortale genus futurum permanfurumque est. Facultas autem ratiocinatrix (qua quidem homo est) in cerebro sita firmataque, velut ministram quandam & adiutricem animosam facultatem habet, eandemque sibi ipsi aduersus hoc brutum familiarum. Quapropter ea per apophyses, id est, productiones, puta neruos, venas, arterias, copulauit creator noster, vt se inuicem audirent, si bique vicissim obsequerentur. Sed hæc luculentius & fusius à Galeno enarrantur in lib. De dogmatibus Hippocr. & Platonis. Variæ itaque iecoris sunt potentie, ac totidem quot sunt coctionum species, quæ ad facultates naturales pertinent. De quibus abunde Galenus sermonem habuit in lib. De facultatibus naturalibus: & nos quoque de iis plenius diximus lib. i. de incerto vrinarum iudicio, cap. 2. quomodo

Perr. Forest. Tom. 1.

1

fiat

Præfatio ad Lectorem.

fiat humorum sanguinisque generatio, & quam utilitatem sanguis tum humores habeant, & cap. 3. de superfluitatum sequestratione; ita ut non opus sit eadem hic repetere. Hoc tantum bis breuiter adiungemus, quot ad nutritionem requirantur; ex Theophilo Protospatario: Igitur primus est (inquit) in os introitus: secunda per dentes attritio: tertia per linguam in globum formatio: quarta per gulam deuoratio: quinta in ventriculo in humorem conuersio: sexta per mesaraicas venas distributio: septima in cauo iecoris sanguinis generatio: octaua ex cauo in gibbum sanguinis migratio, nona per cauam venâ sanguinis in totum corpus diffusio: decima sanguinis ex venis in musculos profusio, quæ Appositio vocatur: vndecima est sanguinis cum musculis fermentatio, quæ Adhæsiō dicitur: duodecima est fermenti sanguinis, in carniū cutisque similitudinem permutatio. Hæc de iecore seu hepate dicta sunt, quæ cogniti necessaria sunt, antequam quis ad morbos eiusdem tum symptomata cognoscenda & curanda accedat: nunc pauca & de liene adferamus.

Lien est membrum instrumentale, mediocri quantitate, figuræ quadrangulæ: superius crassius est; inferius subtilior, in modum linguæ, ex carne spongiosa, ut faciliè recipiat humorem melancholicum crassum: nam ut hunc recipiat, dum humores sequestrantur in hepate, ordinatus est. Etenim lienis caro, tanto iecinore laxior est quanto eo mollior est pulmo. Ita & Gal. 4. De vfu partium: Caro eius (inquit) rarior est & leuior quam hepatis. Hoc enim membrum rarum sufficienter & laxum est, sicut quedam spongia, ut humores facile attrahat & suscipiat. Ut autem semper talis caro custodiretur, arteriæ quoque viles fuere, in totum viscus disseminate, ut innatam caliditatem custodiret: ideo & leue ac arteriosum factum est, laxumque & rarum, ad attrahendum per longum spatium crassum humorem. Sic & eius materia mollis est, rara ac fistulosa, longitudinis crassitudinisque modice. Sed lienosis ita plerumque intumescit, ob humoris confluuium, vel veluti zona cingere hominem videatur. Cum fordibus, inquit Plato, iecur abundat, lienis raritas id purgat, & eas combibit, quoniam concavum est & exangue: vnde purgamentis impletum excrescit, tumetque lutofo sanguine: ac rursus cum mundatum fuerit corpus, compunctum in sese refidet. Et si sanguis, quo lien gaudet, natura crassior sit, à venis cogitur, atque conficitur: vnde paulatim in lienis substantiam admiscetur: quam ob causam iecinore lien leuior ac fungosior habetur. Sic nec purpureus est, aut flauus cernitur: sed obfcurus atro alimento infectus: iecur vero crasso sanguine, sed purpureo alitur: & pulmones pariter ex concocto, tenui, flauo ac spumoso sanguine alimentum habent: eorum enim substantia ex propriis cibis colorem & naturam contrahit.

Quod ad eius situm attinet, in sinistra parte, aduersus iecur, parum inferior, suillo similis, positus est. Nec ita à Natura sine ingenti causa constitutus est in sinistra corporis parte, aduersus iecinoris sedem: frigida ac sicca natura; pro cordis, iecoris, & fellis temperamento: nam & partem ipsam in qua positus est frigidiorē ac interiorē reddit, in qua videlicet dextra pars mobilior ac agilior, mo-

tum videlicet in re fixa versaret: motus enim super re immota fertur. Galen. vero de lienis situ hæc refert, vbi de partibus corporis agit: Cauo versus ventrem & iecur positum habet; gibbo autem costas nothas contingit: annectitur peritonæo & omento, qua sensum habet: hic non ut iecur præcordiis, sed sinisteri ventriculi parti & omento committitur. Gibbus ipsius dorso membranalibus alligatur: sed ut facilius appareat in sectione, costæ inferiores, quæ tenuiores cernuntur (subiis enim conditur,) aperiendæ sunt. Vena grandior ducto ductu à porta concaui iecoris ad lienem ducit: quæ si diligenter in sectione retegatur, apparet. Ex medio eiusdem venæ cursu riuulus quidem est qui sanguinem dilutiorem deorsum versus mesenterium, ut alit, ducit. Rursus eadem vena grandiuscula, iuxta lienem bifariam diuiditur. Alter ramus pro alimento ad inura stomachum fertur, alter ad splenis cauum producitur, vbi intus in duos ramos spargitur, sursum deorsumque transeuntes, horum inferior sanguine omentum rigat: superior vero ex caua lienis rursus in duas diuiditur vias: quarum altera ad sinisteriorem superioremque stomachi partem, altera sursum tendit, ad ventris orificium, atramque bilem infundit, qua os stomachi constringitur, vnde esuricio exoritur. Reliquum in ipso spene absumitur, præter eam portionem quam vena grandis ad membra consimilia transmittit. De his vide Vesalium, & alios Anatomicos, qui hoc tempore ex professo hanc rem plenius prosequuti sunt.

Est itaque splen organum quoddam purgatorium generatorum in hepate limosorum & crassorum, & melancholicorum humorum, ut abunde à Gal. demonstratum est, in lib. De virtutibus naturalibus, & 4. lib. De vfu partium, & ita est purgamenti sanguinis receptaculum, cum humorem, quem atram bilem nostri, Græci *μυαροχολία* dicunt, recepat. Attrahit hos humores (ut dictum est) per vas venosum, tanquam per stomachum aliquem. Attractos autem non mox, ad ventrem excernit, sed ipsos prius multa cura præcipuoque studio elaborat, & transmutat, vtens in eo potissimum arteriis (de quibus paulo ante diximus) quæ vtiq; multæ & magnæ sunt per totum viscus, ut continuo motu ac robore innata caliditatis (quæ ipsis à corde infuit) elaborare & frangere, & transmutare & alterare possint crassitiem trāsumptorum ab hepate ad splenem humorum. Quantumque eorum in familiarissimum huic viceri humorem transformatum fuerit, nutrimentum spleni efficitur, sin minus, & inutile fuerit ad nutritionem, hoc ad ventrem per alium quendam venosum stomachum eructat; ut quod utilitatem quoque aliquam non paruam sit præstiturum, quemadmodum paulo superius diximus, & 1. lib. de incerto vrinarum iudicio cap. 2. & 3. Huius magnitudine intemperantiam risus fieri affirmant Phisici, Hinc Persius:

Sed iam perulanti splene cachinnos.

Erasistratus non immerito damnatur à Gal. lib. 4. De vfu partium, qui non verebatur dicere tam magnum viscus à Natura, nihil citra rationem operante frustra fuisse factum. Cui fortiter contradicit Galenus, & firmis demonstrationibus redarguendo eundem conuincit, cum sit organum necessarium ac vtile, purgans fordes ipsius iecoris, humoremque melancholicum ad

Præfatio ad Lectorem.

al se trahens, ut lien partim ex eo nutriatur, & quod vtile in ipso est, stomacho impertiat, ut appetitus incitetur. Cursoribus (ut traditur) peculiare impedimentum quidem est: propterea quandoque nonnullis laborantibus splen inuritur. Adimi posse homini sine vitæ periculo, verisimile non est. Neque illud vetum est, imo impossibile, hoc membrum posse constare sine spiritali sanguine, cum etiam sanguine alatur à vena maiori, quæ sine spiritu non est.

Hæc, Candide Lector, præmittenda duximus, ut ea quæ de morbis Hepatis & Lienis dicturi sumus, ab unoquoque melius intelligerentur, ac certa methodo morbi cognoscerentur, & demum rectè curarentur. Quanto enim ad sanitatem iecur melius est, tanto & deterius à morbis afficitur. Ideo ne studiosi diutius hoc opere frustrarentur, ut in lucem prodiret illico admissus. Lien quoque non minus difficilis quam longi contingunt morbi, qui medicum haud ignauum desiderant. Nostros itaque conatus, Beneuole Lector, boni conulas. Vale, & denuo nostris his laboribus fructe.

IN LIB. XXI. XXII. XXIII.

REcte Senecam (benigne Lector) dixisse existimo, interdum quietem inquietam esse. Et ideo ad rerum actus exercitandi ac tractatione bonarum artium occupandi sumus, quoties nos male habet incertæ sui impatiens. Magni Imperatores cum male parere militem vident, aliquo eum labore compescunt & expeditionibus detinent. Cum itaque Delphis decedens, senex patri accessit, ut tranquillius & quietius apud meos viverem, minime tamen ut hanc vltimam meam senectutem sine exercitatione inutiliter consum. rem, imo ut cum maiori libertate philosopharer. Ideo & nunc ad meas Observationes quæ adhuc supererant edendas redire decereui, ut & eo quo destinaueram per vnam & eandem viam peruenirem: per multas enim vias animus vagatur. Methodum enim quam hactenus in scribendo obseruauimus, eandem & nunc persequemur, de affectibus intestinorum, de quibus post hepatis & lienis mala (quæ anno superiori absoluta fuere) nunc agemus, quamquam alii medici post stomachum intestinorum mala prosequuntur, verum media cum sint inter hepar & lienem, & cum venis miseraicis communi-cent, de iis sermonem post hepar & lienem habituimus, quamvis & aliis id liberum relin-quimus, qui post stomachum de iisdem malis tractant. Ordo a. in primis hic seruandus erat, dum de intestinorum malis hic mentio fieret: ab affectibus mesenterii principium capiendum erat, quamvis pauci medici, imo fere nulli, præter vnum Fernellium, de iisdem quibus mesenterium corripitur morbis quid in medium protulerunt. Digestio enim quæ fit in iecore (ut alias de hepate ostensum est) per vascula quædam perficitur: nam & esculenta omnia & potulenta dum in ventriculo liquefunt, decentem concoctionis gradum recipiunt: eaque concocta, non amplius in ventriculo moram ducunt, sed ad intestina pellunt, & id quoque rectè. Exeuntem itaque per ianitorum seu pylorum succum in appendicem duodecim digitorum longitudinem implent, ieiunum intestinum in sinus fluxuosum suscipit. Huiusmodi intestina multis venulis, quæ medianæ nominantur sparsa sunt maioribus

& minoribus ex simo iecoris exeuntibus. Hæc potissimum succum rapiunt. Scybalum autem, hoc est, excrementosa pars, deorsum in crassa intestina delicitur, ipsum a. illum succum in caua iecoris ducunt, ad locum qui portæ iecoris vocatur. In eiusmodi portis medianæ venulæ, ut in arboris radice colliguntur, capillamentis araneisque per similes. Verum cum in vehementioribus motibus ipsas disruptum iri periculum esset, diuina providentia earum in ramos diuisi-ras carne quadam crassa, candida, subpingui, veluti supplemento firmavit. Ea multa simul vascula, & glandulas, quas adenas vocant, magnas, prauasque valde multas continet: ipsam & venas omnes carne deuinciens, ipsisque stabilitatem largiens, carnem hanc mesenterion quod media inter intestina sita sit, nominauerunt: alii mesareon: alij callicreas, quod esui sit iucundissima: sed Latini Laçtes, vñtato vocabulo appellauerunt. Hæc prudentissima Dei artis fuere consilia.

Malis igitur atque affectibus Mesenterij breuiter explicatis, ad tormenta intestinorum ac dolores & ad vermes procedimus, dehinc lib. 22. ad alui proflumia, quibus & intestina afficiuntur: & in lib. 23. quæ in sedibus ac anomala oboriuntur exponimus. Sed prius operæ pretium esse duxi numerum, situm, vim, & substantiam intestinorum breuiter ex Galen. & præcipue ex Theophilo Protospatario, quod in epitomen librorum Galeni de vfu partium contraxit, hic in medium adferre, ut ita aditus pateat ad nostras observationes intelligendas.

Sunt igitur omnia intestina substantia quidam carnosa, & ex duabus tunicis constantia: at gracilium penitus similis cum ventriculi substantia sicuti caro quadam alba & exanguis, crassiorum vero pinguior ac plenior. Cæterum tenuium crassiorumque intestinorum fibræ tam interiorum quam exteriorum tunicarum, omnes transuersæ sunt. Exteriora enim sunt instrumenta, præterquam quod pauca quædam rectæ fibræ transuersæ intertextuntur, ne copiose ac repentinæ excretiones fiant: potissimum vero in recto intestino multæ rectæ fibræ cum transuersis permiscuntur. Infimum vero omnium rectum est: & plerumque cum alijs ossa deuorassent, alii nammum, alii squammam, omnia in rectum delapsa, ibi retenta sunt. Quare Dei creatrix sapientia ea cæteris valentiora fecit, quæ maiorem vim patiuntur. Eandem ob causam & colon intestinum intus magis quam alia inflatur, infestisque dolores obstructionem patientibus, situs flexuosus anfractu infert, atque ideo transuersæ eius fibræ rectè tunicis ad eas roborandas intertextuntur, ne vi distentionis effringantur. Intestina sita, figura, functione differunt. Rectum namque omnium infimum est, è regione extremæ spinæ collocatum, vsque ad musculum, qui *σφιγκτηρ* Græce à contrahendo dicitur, stringit enim clauditque recti extremum, ut ne inuitis nobis stercus, aut flatum, aut quippiam aliud egredi permittat: quandoquidem voluntarij motus musculus hic astrictorius instrumentum est, vbi aliquid excernitur, laxatus, vbi supprimendum, est, contractus. Omnibus v. intestinis optima Dei providentia duas tunicas largita est: si quidem ex phlegmonis magnis antecedentibus, nonnunquam perniciosi vlcibus ipsa infestantur: adeo ut putredine corrodat, excidatque vna tunica, viuat tamen cum altera homo, valeatque sine vitio fungi suis munerib. At intestinum

Præfatio ad Lectorem.

colon vocatum, supra rectum iacet: quod à sinistra parte incipiens, in dexterem obliquum conuertitur. At cæcum intestinum & ipsum vnum de crassioribus in dextra quidem parte infra dextrum renem iacet: sinuatur autem, ac late in orbem funditur, & impernium est: ideoque ei tale vocabulum fuit. Huiusmodi intestinum, alimentum ad futuram necessitatem continet, idque vicinis membris in ieiuno, ex longa fame distribuit. Huic quoque rei colon suffragatur, & ob suam amplitudinem, & ob situm obliquitatem, ipsum etiam alimenta continet. Inde tenuius intestinum supra cæcum porrigitur, in plures orbes vehementer implicatum, ut in ipso contentus succus diutius maneat, & à medianis vasculis raptus ad iecoris portas deriuetur. Nam si rectum tenue intestinum poneretur, repente ad inferiora per ipsum means succus laberetur, atque imperfecta ad iecur digestio fieret. Mox ieiunum super tenue intestinum ingreditur, & ipsum flexuose apud iecur positum, semperque inane propter biliosum humorem in ipsum delabentem: meatus namque vesicæ, felles superuacuum bilem educens, in ipsum ieiunum eandem eructat: eiusque excrementi felles acrimonia fit, ut totum alimentum in ieiuno moraturum dilabatur: atque ideo ieiunum nominatur. Cum sit a. vacuum, magnam succi copiam de ventriculo fugit: ideoque multæ venæ ex medianis vasculis in ipsum inferuntur. Inde super hoc appendix quædam est & ipsa inter gracilia intestina connumerata, cuius longitudo cum 12. digitorum sit, propterea ab Herophilo *ἡνδρόεικτον* u. a. *ἡνδρόεικτον* nominatur. Rectus est autem eius ductus, paucæque venulæ in ipsum insertæ sunt: quoniam in ipsum primum exiens de stomacho succus ingreditur. Nam Ianitor hoc superior est, exitus tantum ventriculi existens.

Si vero ordinem intestinorum à ventriculo exordiamur, & à partibus superioribus, is ita se habet. Gula, Ventriculus, Ianitor duodecim digitorum appendix ieiunum, tenue, cæcum, colon, & rectum. Quod intestinum multiplici sit spiræ, ac longitudo in se conuoluta, & vno tantum substricta vinculo, quam mirificum Dei opus est: ut recte Lactantius dixit c. 1. lib. suo de opificio Dei. Nam ubi maceratos ex se cibos alius emiserit, paulatim per illos internorum anfractus extruduntur: ut quicquid ipsis inest succi, quo corpus alitur, membris omnibus diuidatur. Ita quoque Gal. lib. 4. de vfu partium refert, in venis quidem sanguinem concoqui, interim & in intestinis manifestam quoque adesse concoctionem, neque vllum in animali membrum esse, quod ab alterandi potentia otiosum videatur. Prima tamen concoctio in ventriculo cernitur, sed intestinum officium est, quod à ventre transmittitur diutius continere. *ἡνδρόεικτον* Græci vocant: ob eam causam non simplicia esse, sed multis spiris implicata ad alium vsque cernuntur, quoniam in ventre digestionis, in his *ἡνδρόεικτον* officium à natura constitutum sit: nec à ventre protinus recto veluti intestino per alium excrementa mittantur, ut quibusdam animalibus contingit, quæ insatiabilia sunt (ut lupi ceruarii, & inter aues mergi, ea enim cibum semper quærunt, ac veluti plantæ alimentum desiderant) sed propterea longiora facta sunt intestina, ne cibo (ut tradidit Plato) cito per alium labente, alui repetitis assidua importunitas Musis & Philosophiæ vacare hominem non patia-

tur. Tantis igitur insinuatibus gyris natura multitudini venarum mesentericarum occasionem præbuit, unde succus longiore mora ad absolutam cibi concoctionem magis atque magis conficitur, ut prius dictum est: succus namque, qui primis mesentericis venis absumi non potest, à secundis hauritur: & qui superest ab aliis, ordine quodam à venis attrahitur: postremæque euitare fibras non potest, quin totus absumatur succus, donec ad ultimam alium sola inania & inutilia excrementa labantur, suam enim quæque intestinum pars succi portionem transeunte alimento recipit, dum propterea lege naturæ ex promptuario veluti penu, ea singulis horis depromitur, homo suis interea incumbit officiis, nec fame importuna lassescit, atque intra se alimentum suum, veluti terram cum alimento suo plantis attributam, onerario ventre gerit. Hæc de causis, ex Gal. cui multis insinuationibus intestina inuoluta sunt.

Cæterum, quod intestina constent duplici tunica (ut iam dictum est) id quidem sit excreticis virtutis ratione, ac instrumenti robore; aliquo præterea stamine, ac directo, hoc attrahente, illo alium pariter solvente. Hæc præmonendum te esse, amice Lector, existimaui, antequam hæc hosce nostros libros legendos accederes, ut ita intestinum vitia, quæ varia sunt, ad quæ nunc progredimur, recte curentur. Si forte plura de his desideres, Galen. de administrationibus Anatomicis, & lib. de vfu part. tum reliquos Anatomicos perlegito. Vale, Candidè Lector, & nostris denuo laboribus frui.

IN LIB. XXIV. & XXV.

Bonum quo generalius fuerit (benigne Lector) & se ad plures diffuderit, eo & melius & expetibilis censetur. Propterea nolui diutius, ea quæ aliquando de renum, & vesicæ malis collegeram, apud me seruire: sed potius ea ipsa in communem vtilitatem multorum, in lucem emittere, & typographo tradere, ut vna cum aliis meis observationibus, quam primum excuderentur. Absolutis libris de intestinorum ac ani morbis, ad renum & vesicæ affectus progressus; operæ pretium duxi antequam legeretur, prius derenum positum, officio, constitutione, & natura agere: idem de vesica postea facturus, cum sine harum rerum intellectu & cognitione, curatio horum membrorum, si aliquo modo afficiantur, debite & recte absolui non possit. Renes igitur inter instrumentarias partes ac seminarias annumerantur. Et quantum ad renum positionem attinet, longe in corpore sepositi sunt, auctore Aristotele, quandoquidem Veneris intemperantia his attributa est. Memini me quondam in concubina cuiusdam post mortem incisa, maximum spectasse renem. Sub iisdem membris lumbi locantur, musculo si, oblongi, secundum spinam vtrinque collocati, peritonæo integuntur, ad robur & motum necessarii, & renibus veluti quoddam tomentum consternuntur; qui & suas quoque penas sentiunt, quæ à reni malis vix interdum discernuntur: iam & renes operata natura, teste Gal. prope hepar posuit, adjacent autem ex vtraque parte ipsi caux venæ, parum sub hepate, ut totus quantus in eam assumitur sanguis, confestim mundeatur: & solus postea is, qui purus est eat per totum corpus, pauca omnifariam permixta ei quadam aquosa humiditate, ut longius pro-

Præfatio ad Lectorem.

sequuti sumus lib. 1. de incerto vrinarum iudicio, c. 2. Præterea, eodem Gal. teste, lib. 5. de vfu part. necessarium erat, ut prope hepar renes ponerentur, ut subtilis superfluitas (quam appellamus *ἡγερ*, hoc est, vrinam) discernatur: ut a. probe excernatur, susceptorium quidem primo veluti lagenam aliquam, creauit vesicam: in fine a. vesicæ musculum, custodem intempestiuæ superfluitatis effluxionis. Renes n. ipsi peculiari dote liquorem ex iecinore & vena grandi seu caua extrahunt, sanguinem n. repurgant à serosa humiditate, quæ prius in iecinore pro idonea concoctione necessaria expetebatur, ut per omnes eius venas irriguo veluti ductu succus perficeretur. Crassa alioqui sanguinis densitas iritatione inepta foret. Functio igitur natura officio, ea humiditas (Gal. auctore, & quem admodum latius explicauimus lib. 1. c. 2. de vrinar. incerto iudicio) quæ superfluit, vel è vena pariter grandi à renibus ad vesicam expellitur, & aliquam sanguinis portionem, qua aluntur, in sese retinent, reliquum humoris, venis geminis, quæ albida sunt, Vreteres dictæ, exangues, per ilia ad vesicam deferunt, vrinam subterlabitur. Inæqualis longitudinis, autem venæ sunt, renum, quibus iunguntur, diuersa positione: dexter enim altior positus est, sinister vero inferius deprimitur. Verum aliquando è diuerso, sed raro, veluti prodigioso sit, reperti sunt. Sed quando dexter ren prope alterum fuerit positione (sit enim hoc aliquando, teste Gal. lib. 14. de vfu part. sed raro) inueniuntur tunc vasotum, quæ in ipsum implantantur germinationes, aliæ quidem ad dextrum testiculum in ma culis, aliæ vero ad dextram matricem, in mulieribus allata. Vniuersaliter igitur dicendo, quilibet in animalibus particula, postquam in prima conformatione, motum aliquid in ea delictum fuerit, morbosior & imbecillior fit, in tota vita. Causam autem habet huius delicti, masculi cum femina intempestiue inita siue post conceptum prægnantis diata. Sed horum quidem modis aliorum sermonum est. Ex his dictis satis patet reni positio, ac ex parte eius vtilitas: nam humiditates illas, de quibus diximus, quibus tenuibus & aquosis plenus est sanguis, postquam proprium opus expleuerunt, non oportet amplius manere in corpore, onus alientum futuræ venis. Cuius vtilitatis gratia renes facti sunt, organa concaua, stomachis aliis quidem attrahentia, aliis autem, emittentia subtilem hanc & aquosam superfluitatem, ut habetur 4. lib. de vfu part. Quamobrem renes, quod attraherunt capientes, in suam ipsorum substantiam conuertunt, & in vrinæ formam permutant: hanc ipsi renes sciungunt per vrinarios meatus in vesicam, vrinæ receptaculum emittentes. Interea nutriuntur renes sanguine à iecore per venas emulgentes ad eos delato: sic dicente Galeno: Sanguis vero in ipsam carnem renum regurgitat, exundatque, sicut sex quadam, & huic paulatim vaporis modo in totam ipsam carnem diffeminatur, apponitur, adnascitur, vnitur, & nutrimentum fit renibus. Quod ad renum constitutionem attinet, renes durioris materiæ callo constant, ne continua humoris salitudine, vel mordente humore tabescerent: nam & mollem materiam crassus humor penetraret; unde & oppilationes crebræ intercederent: quam ob causam materia duratæ tenuis & aquosa demittitur. Ii membrana tenuissima integuntur & exiguis nemis adalligantur, quibus & sen-

sum habent. Nam & tenes, auctore Galeno 5. de vfu part. spissi esse debebant, ut humidum facilius attraherent, & ut eo nutrentur: & ita eorum corpus densum esse oportuit, cum & multum cholera attrahat, hinc etiam vrina flauescit à renibus ad vesicam delata. Inest & renibus portio nervorum, dicente Galeno, eodem lib. de vfu part. qui in exterioribus tunicis parui apparent, per quos tantum sensus vnique largitur natura, quantum expediebat, ut à plantis separentur, & animalis particula fierent: quibus & arteriæ datæ sunt sanguinem continentes, ipsis renibus implantata, ut sanguis purgaretur, easque creauit natura, & vsque ad ventrem renum deriuans similiter ut venas. Nam & vena caua, ut superius dictum est, & latius scribitur à Galeno 14. lib. de vfu part. ubi primum enata ab hepate est, & adhuc sublimis versus dorsum flectitur, dextrum renem habet, dextris suis partibus adiacentem: deinde consequenter paulo inferius ex sinistris partibus, sinistrum. Singuli itaque renes geminos meatus possident, superiores emulgentes vocamus, venæ grandi annexos & gibbo iecoris; inferiores Vreteres vocati, per quos arena & calculi maximis cruciatibus per ilia ad vesicam feruntur, duobus vtrinque orificiis distributis, media membrana veluti cribro tenia, qua percolatus humor, supra quam neque arena, neque calculi impietas progengeretur. Duos itaque renes natura produxit, & quamuis dexter ren sufficere videretur, non tamen (inquit idem Galenus) sufficiebat solus, ad tantæ superfluitatis purgationem, nisi duplex fieret: nam si hic factus esset duplo maior, alius vero periisset omnino, natura operata fuisset animal inæquale, velut in alteram partem repens & inclinans. At vero non hoc effectus, sed pro vno magno rene, in altera parte locando, duos paruos, vtrinque vnum, ponere iustius putauit. Et sic tam magnus est vterque, ut ab ambobus sufficienter purgetur sanguis. Insuper & renes ab inferiori parte canisunt, exteriori gibbosi, quasi ex pluribus renibus contexti, bubulis similes, suibus & cæteris pecoribus rotundi: lumbis colligantur nervis, ut dictum est. Sed neque illud hic omittendum, quare renem dexter sinistro sit altior? Nec abs re dexter sinistro rene altior collocatus est, iecoris in dextra parte à natura constituti ratione, cum quo & vena grandi breuiore meatu committitur: quo facilius humor attrahitur: in sinistra vero parte, ubi lien interius positus est, longiori tractu altera vena committitur; cum quo vena superior emulgens è diuerso longiori tractu copulatur: naturalis enim eorum membrorum habitudo calida est, omnes fere virtutes continens; quæ si infirmantur, sanguinolenta demittitur vrina: nec renes alimentum capiunt. Nam si non attrahunt, parum liquidi excrementi in vesicam delabitur: contra vero cum nimium attrahunt: vrina cum quadam fluitante pinguedine excernitur: quæ in venis progengeratur ex humoribus intus liquefactis, ea à renibus calidioribus attrahitur, qui cum in suo temperamento fuerint, nihil præter vrinam contrahunt. At cum ex imbecillitate nihil aut parum attrahunt, aut ad cauum humor funditur, aut per corporis venas distribuitur, inde hydrops, aut hypofarca, Auerrhoë auctore, sequitur. E diuerso cum validior attrahitrix fuerit, vrina profluuium oritur: diabetica passio dicitur à Paulo vel

Præfatio ad Lectorem.

Dipsacos, hoc est, fisticulosa: in eo affectu nec retinendi nec digerendi vis constat: unde vrina aquosa & inconcocta effusim demittitur, nam eodem Auerrhoe auctore, pro imbecillitate retentiu attrahendi potentia robustior redditur: ea n. inuida non est, sed de focia virtute anxia languente, plurimum attrahendo opem ferre conatur, ut quod mora effici non potest officii continuata sedulitate, occasionem præstet: alioqui renes sine alimento facile tabescerent. At expellendi quoque facultate in iis infirma existente, (sicut & in vesica sibi subiecta) oppilationibus continuus lacessuntur. Idem constat ex Galen lib. 5. de usu part. cur alter quidem renum superiorem positionem habeat; reliquus inferiorem. An hoc concordet iis, quæ de ipsis demonstrata sunt: Si n. attrahentes serum; ita purgant sanguinem, manifestum est, quod si simul positi essent, prohiberet utique vnus attrahere alium, reuellens ad contraria. Nunc autem vterque agit libere, neque ab altero prohibitus, solus attrahens, nullo ex contrariis partibus opposito impeditur. Cur autem dexter quidem superior est & primus, sinister autem interior & secundus? Quoniam viscus quod expurgatur, à dextris locatum est: & ipsius concava vena, in dextram partem oscula aperiunt plurimæ apophyses, ex gibbis hepatis ad eam venam portantes sanguinem. Omne a. corpus virtute attractoria præditum, promptius ex rectis attrahit. Quin etiam quod quidam splenem inferioribus ventris partibus accedere melius fuit, hepar autem superius. Igitur neque locum similiter vacantem in sinistris habebat, sicut in dextris. Quare quanto iacet hepar superius splene, tanto renem alterum altiore fieri altero oportebat. Hæc Galen. Hæc igitur causa est cur ren dexter superior sinistro sit, adeo ut in quibusdam ipsam magnam iecoris fibræ contingat. Trahunt itaque renes vnus post alterum; quoniam si eodem simul tempore æque valenter traherent, alter alterius functionem retrahens impediret. Id boni Dei prouidentia præstans, dextrum renem superiorem, & venæ causæ proximam collocavit, ut vicinitate citra reuulsionem attraheret. Hæc de renibus. Nunc de vesica pauca adiciamus.

Excrementorum vrinæ receptaculum est vesica (ut longiore sermone docuimus lib. 1. de incerto vrinarum iudicio cap. 2. & de generatione vrinæ, de apparatu sanguinis & reliquorum humorum, & c. 3. de superfluitatibus quæ in vnaquaque concoctione sequestrantur ad quæ (ut paulo ante dictum est) gemini insignes meatus, quos vretes & venas albas vocat ab Arist. diximus, terminantur, qui à renibus ex sanguine feruntur, singuli ex singulis, eiusdem ferme cum vesica materiæ. Verisque simplex membrana est, quæ duplex duntaxat inuenitur vbi venis vreticis vesica copulatur: dura namque membrana est, ne liquido, acri, mordacique humore lædatur, qui continuo in eo excrementitio vase continetur. Sunt a. vrinarij meatus, quos Græci vretes vocant, vascula angusta, oblonga, à renibus oriens, vesicæque inserta, vnum à dextra, alterum à laeva. Desinunt vero iuxta vesicæ ceruicem. Facti (inquit Gal.) sunt pori quidam prælongi, fortes, & duræ nominant, hoc est, vrinarios, qui renes copulant vesicæ. Ita quidem vrinæ segregantur à sanguine (ut dictum est) renum facultate: & inde per vretes ad vesicam emittuntur, indeque exernuntur, quo tempore scilicet ratio iussit: Meatus itaque isti à renibus

exangues ad vesicam, præduri sunt, longi ac validi, vesicæ annexi, per quos ingens ac perennis humoris copia præterlabitur: in calculorumque vexationibus impatibiles sustinent cruciatu. Sed pori vretes isti obliqui ad vesicam feruntur, & quæ parte annectuntur, duplicem tunicam subeunt. immensa summi creatoris sapientia: nam alterius tunicæ foramen superiori obuium non est, ne receptaculo humore repleto ad superiores venarum meatus humor facile restagnet: tunica igitur superior, foraminis interioris cooperaculum idoneum facit. Vnde quanto magis intumescit, eo magis foramen præcluditur, & obturatur. In vesicis inflatis id videre licet, ceruicæ clausa nihil status transmitti, quæ si forte magno crepitu tumida dirumpitur, alibi quam vbi duplex est, profcinditur. Per hos meatus, subterque has duplices tunicas, præterlabuntur cum vrina calculi & in cauum vesicæ, diuino auxilio, reperto foramine profluunt. Et ita vesicæ foramen, in quod vrinæ hac vascula perueniunt, tortuosum est: atque ideo vrinam relabi non permittunt. Nunc ad situm vesicæ perueniamus, ab anteriore parte positum habet vesica: retro vero alius ossi sacro vicina: in quarum medio vulua in fœminis sita est, quo fit, ut fœminæ vterum gestantes, vix vrinam præ pondere contineant, sed stillicidio vexentur. Rectè equidem, teste Galeno, omnipotens Deus vesicam infimam posuit, ut super fluitates commodius euacuarentur: ne scilicet assidue egeratur, sed per longa intervalla, causam obtinet crassi intestini amplitudo, tamquam secundus venter eis submitti, sicut & vesica vrinis: ut enim non egerant continue, neque meiant animalia, humidis quidem excrementis vesica subiacet: siccis a. intestinum, quod vocant crassum. Præterea durior cæteris membrana vesica est, quoniam biliosum excrementum suscipit, & diu illud in se continet & magis quam renes elaboratum; i. n. (ut dictum est) aquosam cum sanguine mixto exundantiam recipiunt, & protinus transmittunt. Vesica ideo facta ut vrinam contineret, ut Gal. docet 5. lib. de usu part. & etiam illi data fortior tunica, quippe quæ per se, qualibet die & nocte debebat repleti, & distendi, & rursum euacuari, & contrahi, quare melius fuit illi tegmen dare robustius. Quod n. debet peruenire in paucis tempore ad ultimam distentionem & continentiam, forte & validum debuit esse ad tolerandum vicissim vtriusque illas dispositiones. Vnicam tunicam sortita est, & omnem speciem villorum in se ipsa habentem, ut omnis speciem motus sequeretur, ut ad longum videre licet apud Gal. 1. 5. de usu part. Iam & ingens quoque vesica procreata est, ut receptaculum plurimi potus fieret; vel ut Gal. ait. Quia copiosior multo serosa superfluitas est, iustum fuit maius fieri illius receptaculum. Quia vero maius factum est, & venis & arteriis & nervis indiguit maioribus. Quobrem natura nervos pariter validos & ingentes, venas ac arterias euidenter pro hominis & membri portione adiecit. Etenim cum vrina facile sit acris adeo & mordax, ut radat & rodat vesicam, præsertim si contingat error aliquis in concoctorijs organis, ut nondum benignus generetur sanguis. Non igitur expectat tunc animal terminum meiendi, sed mox excernere, etiam antequam impleatur vesica, festinat. Hæc itaque natura prouidens, plurimum & maiorem fecit eam participem, ad sensum certiorē & exactiorem: hinc & vesica ita nervosa valde

patibilis

Præfatio ad Lectorem.

patibilis existit. Ea namque nervos ab amplo ostio imæ spinæ, sacro appellato, & à proxima parte ortos recipit, sicut venas & arterias breui pariter ductu à fontib. ortas excipit, vbi magnæ & ingentes venæ ad crura diuiduntur. In vesica præter calculos setarum veluti quædam capillamenta non sine diro cruciatu innascuntur, ex mucosa equidem materia. Hæc de vesica; nunc de eius collo vel ceruice. Vesicæ vero ceruix carnosæ est, musculis repleta, quibus humor continetur atque laxatur cum opus est. Incisa sola coalescit, reliqua pars coire non potest, quod è diuerso contigisse refert Aristot. In masculis vero vix longiores atque expressiores ad inum vsque colem descendunt, in fœmineo vero sexu breuiiores, plenioresque communique demum via ad vuluæ ceruicem se ostendunt, quapropter mulieres calculis minus offenduntur. Et ita ceruicis ille cuflos musculus magna naturæ sagacitate adnexus est, ne importune vrinæque homo frequenter vel assidue vrinam demittat, magno studiorum, ac aliorum negotiorum incommodo: vitio enim quandoque præternaturalis incontinentia sæpe innascitur: ob id naturæ opere multifariâ in eis conueniunt, obliqui præsertim, qui humorem continent, & pondus tumescens vesicæ aut partus sustinent, quousque turgida nimium cum cruciatu ferme fatiscit. At cum excernendi tempus est, cæteris filamentis staminis laxatis, soli transuersi humorem comprimunt, atque ita vesicam exonerant. In eo opere & musculi ventris non parum (inquit Galen.) opiculantur: veluti enim manu vesicam comprimunt, ita ut magno impetu prorumpat, vel longius in iuvene ejaculetur: senibus vero laxo musculi officio, aut sensim aut guttatim it lotium. Est itaque eodem Gal. auctore lib. 4. de usu part. collum vesicæ musculosum, & est in ipsa ceruice adstrictorius musculus, vesicam exacte complectens, atque concludens, neque inuoluntarie vrinam exire permittens: cum & musculus electionis instrumentum sit; & ita extra ferri vrinam non permittat, antequam iubeat cogitatio: & si resoluitur aut corrumpatur, qualitercunque id fiat, inuoluntarie mox effluit vrina, ut latius videre licet apud Galenum libro citato. Hæc satis sunt ad actionem tam renum quam vesicæ cognoscendam. Plura si de his desideres, Galeni de usu partium libros, aliosque anatomicos consulito, & primum librum nostrum de incerto vrinarum iudicio. Propterea ne his inhæreamus, ad opus ipsum veniamus, vtilissimum ad omnes affectus tam renum, quam vesicæ corrigendos ac sanandos, si in aliquibus actionibus defecerint. Non dubito, Amice Lector, quin elaborati aliquid in his libris inuenies, tum remedia apta ad horum morbos rite curandos. Vale, & quod iterum gratis damus, boni consule.

IN LIB. XXVI. & XXVII.

Ab solutis libris nostris de Renum ac Vesicæ affectibus, benigne Lector; ad genitalia membra peruenimus: quæ si læsa vel quouis modo affecta fuerint; non solum lædunt, sæpe & generationem conceptionemque impediunt; auterunt, atque ex toto tollunt, iisque male habetibus, haud leues sequuntur morbi; sterilitas fœbide succedit, vel minus ad Venerem apti sunt, vitæque misere ducunt: ita ut his membris læsis, vel mutilatis, aut morbofis, in viris virilitas aut immutatur, aut etiam omnino aufertur. Quam-

Pat. Forst. Tom. 1.

obrem hos duos libros de Penis & Testiculorū affectibus; non minus viles quam præcedentes, tum vel maxime necessarios Medicis arbitramur, tam ad vitæ commoditatem, quam ad generis humani propagationem: eos itaque etiam nunc, ne studiosi istis frustrarentur, in lucem damus. Verum ut ingressus commodior ac aptior sit ad eosdem intelligendos, harum partium Anatomem breuem, sine cuius cognitione curatio sæpe frustanea est, prius huc adferemus. Anatomem enim ducem ad Dei cognitionem recte Galenus noster appellauit. Scimus autem diuinum illum ac summum Opificem nihil frustra in humano corpufculo condidisse. Id autem vel maxime apparet in membris genitalibus, ad totius generis humani conseruationem mirabiliter conditis. Cum itaque à duobus, patre scilicet & matre, homo gignatur; idcirco genitales partes duas esse melius fuit, vnam Maris, alteram Fœminæ ad recipiendum idoneam. Vtrique pudenda nominantur. At nunc solum de Viri genitalibus partibus agimus: primo videlicet de Pene, mox de testibus, seu Testiculis, & de Scroto dicturi.

Penis, seu genitale membrum, foras propendet carnosum cartilaginofumque & quæ parte carnosum est, non tumet neque inflatur, reliqua vero pars subeunte spiritu intumescit, excrescitque: & ita Penis supra pendet ex inguine, cuti annexus, magnisque quam cætera proportionem sui neruofus cartilaginofusque existit: omitto arterias venasque innumeras. Cum pubis osse cartilagine committitur, & sacro ossi neruis connectitur. Sedem autem ad virilis pudendi situm aptiorem non esse, quam vbi nunc est, ex his discere facile fuerit. Num propius ano ipsum poni oportuit: at alium exonerantibus id esset incommodum? Sed sursum versus abdomen collocari; non deforme solum, verum etiam inutile foret, & facile ab externis incidentibus vim pateretur. At pudendum virile cur neruofum esse oportuit? Respondet Galen. 14. De usu partium, propter indigentiam exactiorem sensum, & sum-

Pudendum aut neruofum, & sum-

Penis sub- & cauum esse fistulosumque debuerit: ex osse flantia.

quidem, ut reliquæ copulæ, oriri cernitur: at concauum & fistulosum ex omnibus solum est. Tale ipsum vtilitas postulauit ut rectum, nullamque in partem declinans, in venereo congressu perduraret. Verum distendi etiam spatiosiusque reddi eius iter oportuit, ut quam plurimum semen, quam longissime rectaque in vteri sinus perfunderetur. Quare vocati Hypospadiæ, id est, quasi spadones & oblæti, cum colis meatus in fine retorqueatur, generare non possunt. Id vero curatio declarat. Hæc citaque Creator noster (inquit Galenus 15. de usu partium) voluit fieri, & quod actiones eorum sic melius exerceri possint, & ut sic rectum, indeclinabile, ac vix flexile custodiretur, totum pudendum, ac firmo corpori explantatum. Et sic decebat exacte tendi pudendum in coitibus. Non enim sane ut forte putaret aliquis, gratia solius coitus, sed ut distendatur & dilatetur, quo sperma longissime iaculatur. Num semper rigens protentumque, aut contra laxum semper & flaccidum, aut vicissim, quemadmodum nunc habet, esse debuit? Primum si continenter arrectum esset, à quaque leui causa læderetur: esset deinde incommodum atque

Penis.

Penis firm.

Pudendum aut neruofum, & sum-

Penis sub- & cauum esse fistulosumque debuerit: ex osse flantia.

Hypospadiæ.

De semine & arrectio.

Præfatio ad Lectorem.

deforme. At si flaccescens langueret allidue, prorsus esse supernacuum, id cuius causa creatum fuit, prætare non potens. Quod si alterius, modo laxum, modo rigens sit, idiplum me hercule omni admiratione dignum extiterit, quod quale ipsum debere esse ratio cogitavit, tale nunc esse reperitur. Quod autem erigitur, causam iam fere diximus, cum pudendum spiritu distenditur, binique ac utroque eius latere muscoli adiacent, meatum in seminis emissionem, si multum efficiendum sit, veluti quædam manus, distendentes. Penis cutis, qua integitur, non simplex est, sed nervosa naturæ; sensumque tactus plurimum possidet, voluptatemque in coitu auget. Voluptas enim Veneris instrumentaria maxime sensibiles constituta sunt, tam in viris quam in feminis, ut maiori amplexu & pruriginem in ipsa actione minus deficerent. Caterum quoniam vrina vesica prope sita est; nullum aliud expellendæ vrinae iter, quam quo & semen vitur, natura excogitare potuit, itaque non iniuria & ipsius cervix omnem peritonæi membranae locum occupavit ab ano, cui à principio insedit, ad eam quæ apud virile est, germinationem ascendens. At in mulieribus cum genitale non propendat, huiusmodi processum vesicæ cervix non itidem habuit. Sed muliebri pudendum sedi incumbit. Ad superiorem autem eius finem, vesicæ collum terminatur, atque inde vrina profunditur, cum neque ita flexuosum ut in viris, neque ita longum esse debuerit.

Causa erectionis.

Vrina & seminis idem exco-nendi iter.

Præputium.

Glans.

De præputio tam mulieris, quam maris.

Omnes genitalia viri & mulieris, in feminis etiam.

Motiones tres.

mum si electoria proxime nati infantes electoriae carentes, immobiles hac parte permanent, contra vero ipsos arrigi videmus. Identidem & nobis secundum quietem accidit. Quare hinc efficitur, ut naturalis sit pudendi motio, non electoria. In contrarium multis, corporibus quiescentibus, prorsumque immobilibus, alia nuda mulierum virorumque corpora intuentibus aut tangentibus, protinus ac repente virile commouetur. Igitur electorie, non naturaliter commoveri videtur. Relinquitur sane tertium, ut mixto scilicet genere moveatur: nam quatenus musculus mobilis, voluntario movetur: (omnis enim per musculos motio electoria est) quatenus vero à spiritu, naturaliter. Itaque virile & naturalem & electorium motum habet.

Omnis motus per musculos, voluntarius est.

Nunc ad Testes seu Testiculos veniamus, qui genitali membro seu Peni subiacent. Hi quidem Testes didymi appellati, ita in homine pendent, ut impetus rei Veneris magis sustinerent, minusque prona fierent. Testiculi autem ut dicebat Galenus 14. de usu partium, utrimque adiacent radici *καυλῷ*: vocatur autem sic virile pudendum. His plurima est voluptas. His exsecris tota fere virilis forma, ac habitus corrumpitur, feminini-que sunt: nam vires, audaciam, mores, vocem, barbamque amittunt. Iam & viriles Testiculi, quo mas foemina calidior, eo foemineis maiores sunt. Quare de ipsorum materia, magnitudine & figura, præterea de canalibus ad eos pertinentibus deque ab illis germinantibus, in præsentia differamus. Sunt igitur Testes ex materia glandulosa, colore alba; fungosa, relaxati; vasculaque multa capillacea, aranealique tenuitate per ipsam glandulam sparsa, figura autem rotunda oblongaque formati sunt. Porro vasa ipsos ineuntia ita se habent: Quæ in dextrum viri testem, dextramque in muliere vulvam, feruntur à magnis canalibus spinæ adhaerentibus, supra tenes oriuntur, vena, à caua vena, arteria à grandi arteria. Quæ vero ad sinistrum testem in viris, sinistramque in mulieribus vulvam perveniunt, bina sunt & hæc, una arteria, altera vena: non item à magnis conceptaculis, sed à ramis in renes subeuntibus expullulant. Et sic, Vesalio teste, Seminariae venæ geminae ad capita testium à renibus deueniunt, pori dicti sanguinolenti totidemque arteriæ de vena aborta exsangues protenduntur. Nam in coitu spiritus semen antecedit, quo procul per saltus propellitur. A capite ipsorum testium meatus excipit spissior illo superiore, atque nervosior, qui progressus per testem, flectit sese, inde & caput eiusdem repetit, vnde rursus in idem coeunt, & in parte priore subeunt genitale, parastatae dictæ, communique excipiuntur canaliculo, & continua membrana obvelantur, cū iis quæ resident testibus ut vnus esse meatus videatur, nisi membranam sensum deduxeris: huiusmodi enim sanguineum continet meatus qui residet, sed minus quam illi superiores: at vero qui reuertuntur, & cervicem subeunt genitalem, vrinam habent candicantem. Quin etiam de vesica meatus profertur, & se ad cervicem applicat, quem veluti putamen canaliculari ambit id, quod Penem vocamus. Similari præterea meatus illi reuolutionem infra-ctusque habent, ne libido vehemens crebraque citetur. Testiculi viri humidiores & molliores sunt foeminis, & vasa spermatica duriora. Propter quid autem non implantavit spermaticum vas natura, sed vocatum *seminalis vasa*, hoc est, testium inuolutum, mediam amborum locavit? Quoniam

De testium materia & forma.

De vasis ad testes pertinentibus.

Præfatio ad Lectorem.

niam laxos admodum testiculos & cauernosos & molles, spermaticis vasis (quæ spissa, & foetia sunt, & dura) non erat possibile tuto connecti. Mulieribus vero è contrario spermatica minus dura: testiculi autem duriores, implantata vero in eos vasa spermatica molliora.

De scroto.

Scrotum ex rugosa cute, media futura quadam distinguente, constat: intus membrana teste & parastatae ambit: illud ex pubis cute dependet; hæc ab interiore, quam peritonæum vocamus: eam seminaria vasa utrimque transigunt ad testes ab ea enim didymus ortum habet. Sic didymus proprium velamentum est scrotum, Græci *ἀνδρῶν* dicunt, dependet ab inguinibus rugosum, vnullis dispersum, ima sui parte futura committitur, quæ tamen aliquibus non est. Id si tumet, vitium indecorum vocatur, herniam nominant. At intus tunicae sunt, quæ testes velant, per singulos nervos dependentes, quos *νεύρα* Græci appellant cum quorum utroque binæ venæ, ac arteriæ descendunt, quas paulo ante indicauimus: qua tunica integuntur tenui, nervosa, alba, sine sanguine, supra quam altera est valentior membrana, quæ interiori vehementer ima parte inhaeret, *ἐπὶ σκροτὶ* Græci vocant; multæ deinde membranulae venas, & arterias, eosque nervos comprehendunt.

Semen quid sit, & unde manat.

Hæc de partibus genitalibus virorum: nunc pauca adiciemus de semine. Semen, seu sperma, ipsum spiritum quidem spumosum est, teste Gal. 14. De usu partium. Semen igitur quasi spiritus quidam, ac veluti spumum est: quare si humi spargitur, mox longe minus apparet, citissimeque arefcit, protinus exhalante spiritu, viscida parte relicta, ac in se ipsam residente: neque enim ut mucus aut pituita durat: neque arefcens & eandem molem retinens: tenuis namque, & aquea, & incocta est istotum humiditas, contra crassa, tenax, vitalique spiritu referta, quæ est in semine. Tria etenim in seminis prolifica substantia continentur, apud omnes in confesso est: spiritum videlicet, (ut etiam nostri amantissimus Ronsæus in libello suo De vitæ primordiis annotauit) quo eius substantia turget, & tumescit: calorem congenitum utriusque parentis, semen ad embryonis plasma & fabricam præparantem, & concoquentem: postremo virtutem animæ vegetatricis: quam naturam appellant: quæ materiam embryonis vna cum celestis caloris influxu effingit & delineat. Hinc Philosophus: Homo, inquit, generat hominem, & Sol. Cæterum quid sit, aut vnde manat semen, magna inter Philosophos controuersia est. Soranus. Semen virile sanguis est, inquit, vnde maiores nostri, vere cognatos consanguineos vocare consueverant. Plato spinalis medullæ effluxum esse contendit: Alcimæon cerebri partem. Pythagoras, sicut actor est. Lactius, cerebri stillam esse definiuit, quæ calidum in se continet vaporem. Hæc dum infunditur vuluæ, ex cerebro sanies, & humor sanguisque defluit, ex quibus caro, nervi, ossa, pili totumque corpus consistit, ex eo autem vapore, sensus atque anima constat. At stillam cerebri non esse, probat idem noster Ronsæus: sæpe enim rem veneream exercenti cerebri paucillum, aut nihil prorsus relinqueretur. Verum his omnibus rectius videtur ratiocinatus senex ille Coss Hippocrates, semen ex toto procedere corpore diffrens, à sano quidem sanum, ab infirmo vero infirmum, atque Epicurus & Democritus, hic etenim à toto corpore atque à partibus eius præcipuis, ut à carne, ossibus membranæ semen defluere existimabat, ille semen

anima & corporis symbolum & auulsiōnem esse definiuit. Hinc cum qui concumbunt frequentius resoluuntur, atque languere magna ex parte soleant, dicit Aristoteles ex mente Hippocratis, semen esse excretionem ex omni parte corporis: itaque eius compactionem non secus concuti, quam ædificii structuram. Nec ab eo abludit (inquit noster Ronsæus) quod Poetæ Venerem ex Cæli patris pudendis, atque maris spuma procreata finxerint, quod videlicet corporis vires Venus debilitet, ac concubitus non sine corporis damno peragi queat.

Semen generatur, ex Galeno & Theophrasto.

De seminis generatione Theophilus Protospatarius ex Gal. de usu partium libris, in hunc modum breuiter agit: Cuius sane genitura ita se habet. Vasorum in vulvam pertinentium, quæ secundum eius latera findi supra posuimus, pars deorsum petēs, perinde in plures anfractus reflectitur, ac circa maritū teste vascula reuoluuntur. Supra namque est vena, infra arteria, in multos orbis utraq; sinuata. In his tortuosis ambagibus, dum testes iter faciunt diutius sanguis spiritusque vagati, concoquuntur: perspicueque in primis orbibus humor quidam cruentus aspicitur, qui paulatim in posterioribus magis (ut supra quoque diximus) quousque in postremis iam testes intrantibus diligentissime exalbit. Ii vero inanes & peruii, hunc transmissum humorem recipiunt, coquunt iterum, & ad animantium propagationem perfectissime in maribus elaborant, calidiorremque efficiunt & itineris longitudine & receptaculorum viribus exquisitissime concoctum. Deterius paucum, ac debilius vero foeminarum testes, ob antedictas causas, semen gignunt. Testes enim mulierum, ut ex supradictis constat, minores sunt ipsis viris & frigidiores: inde paucum, & debilius, ac frigidius semen gignunt, sed calore seminis viri temperatum, quod magis calidum est, & magis concoctum, in testibus, maioribus, magis prolificum etiam in foeminis gignitur, ut à viri semine calidioris temperetur, atque ita ambobus simul commixtis, dum sit coitus, eodemque momento, hoc modo utriusque semen, tam mulieris, quam viri, ad conceptionem requiritur. Hinc & Pythagoras, ac Democritus, Epicurusque foemineum etiam sexum semen emittere contendunt, contra quosdam, qui illud negabant. Ideo & Hippocrates semen masculum, & foemineum utriusque sexui inesse demonstrat: actum demum masculum generari ait, quoties ab utroque masculum, hoc est, fortius semen emissum sit: & contra foeminam, si imbecillius. Sed de his cum abunde disputet Galenus, utroque de semine libro, tum etiam de membris genitalibus viri, in libris Anatomicis, & de usu partium, eo Lectorem relegamus, tum ad Vesalium, aliosque Anatomicos nostri temporis: Nunc ad affectus, quibus partes genitales præcipue virorum afficiantur, & quomodo affectæ curentur, progrediamur. Vale, nostrisque conatibus faue.

IN LIB. XXVIII.

Cum superioribus annis, beneuole Lector, libris de penis, virgæ ac scroti morbis finem imposuerimus, ordinis ratio nos mouet, ut libros de morbis muliebribus, hæcenus desideratos in lucem edamus: sed ut ingressus commodior & aprior sit ad eosdem intelligendos, breuem vteri anatomen, sine cuius cognitione curatio sæpe frustranea; imo nulla est, prius huc adferemus.

Anato-

Præfatio ad Lectorem.

Anatomen enim ducem ad Dei cognitionem rectè Galenus appellauit: nec immerito, quando quidem nonnulla occurrant, quæ nos in ipso cursu remorantur, quorum actionem scire nullo pacto possumus, nisi ope & adminiculo anatomiz. Et quandoque ad viam sectionem deueniendum, non hominis quidem, vt veteres factitarunt, quod nefas imo Chirilliano medico indignum, sed brutorum: cum præsertim animaduocare liceat, ob viam humani corporis anatomem, qua præfati medici utebantur; adeo, male eos auduisse, vt nec viuos homines secare, sed ne hominis quidem cadaver liceret. Et hanc causam Galen. adductum puto; vt ab humani corporis anatomie abstinere, quod principum lege vetitum erat. Sed hodie cum ob communem viuorum vtilitatem concedant reges & imperatores quotannis in academiis anatomias publicas, merito medicinz studiosi huic actioni sese accingent nec laborem & operam recusabunt in hac medicinz parte addiscenda suscipere: cum & hæc incipientibus sit necessaria. Quandoquidem omnium medicinz patium is est consensus & conexio, vt altera ab altera disungi sine artis dispendio non possit: Imo sine huius adminiculo, ars manca & mutila erit: nam in hac admirabilem fabricam, nec non diuini numinis opus cospicere licet; vt non immerito philosophi hominem *Μεγεθος ποτ* vocauerint. Quod & in vteri historia videre est. Ad cuius affectiones antequam accedam, & quales & quot sint, qui ipsum infestant recenscam, paucis vteri situm eiusque compositionem accipe, & primum de nomine hoc habere. Tribus dicitur nominibus. Primo matrix ab eo quod mulieres partu suo matres efficiantur. Secundo Græcis *ὑστερ* appellata est, hoc est, nouissima: aut quod nouissima omnibus intestinis iacet: aut quot annis 14. vacua sit apud virgines, & nouissime post mutationem ætatis effectus suos per partus mulierib. representet. Tercio vero *ὑστερ* dicta est, quod fratres efficiat omnes, qui ex vna nascuntur. Quo ad situm, posita est inter duas coxas, inter vesicam & rectum intestinum, subiacet vero vesicæ, & longanoni. Incumbit vterus anteriore parte ab osse pubis, posteriore ab osse sacro; à lateribus ab ossibus ilium tanquam firmissimis ac tutissimis vallibus circumdatur, ex quib. sacro osse & pubi connectitur, ita tamen, vt aliquo modo tendi, ac in se concidere possit, intertextis nimirum membranarum carneis & laxis, quarum interuentu vterus voluntarie non nihil mouetur. Figura vteri tum rotunda, tum oblonga est, supra deprimatur magis quam infra. Fundi tamen figura, vt inquit Vesalius, non prorsus rotunda existit, verum antierius posteriusque depressa; superius obtusa, & duos (vtrinque scilicet vnum) retusos ostendens angulos, qui vitulorum fronti cornua producturæ assimulantur. Quæ tamen non in vtero humano, sed bruto videre est, vt vult Reald. Colum. Magnitudo non æqualis, vt testatur Gal. lib. de vuluæ dissect. in omnib. existit, multo siquidem minor est eius quæ peperit, quam prægnantis, illius quæ nunquam peperit minor, nec non ætatû ratione, quibus nondum veneri indulgere tempus permittit. Etenim minor etiam alio est iis, qui nondum coierunt. In infantibus minor quam vesica est, in virginibus vero, quæ ætatem florentem agunt, vesicæ est æqualis in iis partibus quæ supra sunt sitæ: quæ vero ætate progressæ & venerem expertæ sunt, ac multo magis quæ iam pepererunt, in iis est maior, ita vt plerisque ad finem coli intestini con-

quiescat. Cæterum postquam editus est fœtus, contrahitur quidem, sed ita vt maior sit, quam ante partum. Figura eius in mulieribus non est circumuoluta, vt in animalibus, quæ rationis expertia sunt, sed est cucurbitæ, quæ medici vtuntur non absimilis, vt ait Soranus: rotundo enim ac lato sine, qui ad fundum est incipiens ad proportionem in angustum oscillum redigitur (oscillum namque appellant primam & prominentem eius partem) quod sequitur collum dicitur, quod remanet ceruix: in hanc mentula tanquæ in vaginam demittitur, cuius longitudo ea est, quantum vndecim apicibus digiti metiri possumus; rugosa est & membranosa, non cartilaginea, vt Herophilo placuit: ab his rugis attritio fit, ex qua miram voluptatem amantes coeundo percipiunt. Substantiam crassam vteri carneam & nerueam quoque; natura voluit esse mixtam, vt dum fœtum continet facilius extendi & dilatari possit. Tribus generibus fibrarum intertextis constat, vt Galen. optime docuit, rectis, inquam, obliquis & transuersis, vt semen procreatu effingendo attraheret, contineret, itaque tempore excerneret. Interna vteri cauitas vna est in qua tamen, licet vna sit & exigua, iuxta immixti seminis qualitatem, non modo fœtus vnus, sed gemini, tres, imo trecenti & 64. vt notant annales Hollandiæ: qui deinde non cellulis, sed propriis membranarum inter se distinguuntur. Neque adhibenda Mundino Anatomico fides, qui septem cellulas in vtero reperiri vult, cum experientia & ocularis inspectio aliter nos doceant. Rei veritas hæc est, mulieris vterum vnica cauitate præditum esse, quæ intus satis leuis conspicitur quamuis nonnulla foramina adsint, quæ nihil aliud sunt quam venarum & arteriarum capita, quæ Anatomi ac tabula vocant, quoniam concavæ partes sunt, quibus semen adhaeret, tunc arteriæ arterias, venæ venas producant. In ceruicis vteri sinibus vuluam versus nonnullæ carunculæ prominent, à quibus voluptas à delectatione in coeundo non parum augetur: sub hisce vuluæ labelis duæ adsunt à lateribus latæ membranæ, nymphae à veteribus dictæ quarum vtilitas est, vt à puluere, frigore, & aëre vterum eueantur: sub nymphis in nonnullis virginibus (non omnibus) alia membrana cernitur, Hymen dicta à veteribus, quæ cum adest, raro tamen adest, obstat quo minus penis in vterum immittatur: nam crassa est valde, supra vesicam versus foramine donatur, per quod menses fluunt. Vterus humanus eiusque ceruix, præter tunicam sibi propriam peculiaremque à peritonæo inuoluitur. Vasis quoque seminariis prædita est matrix quemadmodum in viris: hoc vno tamen differt, quod in mulieribus breuiora sunt. Testibus quoque non destituuntur, qui superiori in parte non nihil depressi videntur, apud quos sitæ sunt duæ latæ particulae membranæ, nonnullis carneis fibris donatæ, quas membranas Vesalius musculum vocauit: in harum summitate à testibus, hoc est, præparantibus vasis deferentia proficiscuntur, quæ in femellis non minus anfractuosa sunt, quam in viris ipsis, & in meatus cauum terminantur. Auxilio vasorum seminalium, illiusque membranæ quam Vesalius pro musculo describit, sacro osse vterus appendet, in fine vero vna cum ceruice, ossibus pubis, & coxendici. A matricis lateribus bina constituntur, quæ duo oblonga ligamenta videntur esse, neruea cauaque ligamenti etiam munere fungi creduntur, & ad summum os pubis

Præfatio ad Lectorem.

bis minime petueniunt, vt Vesalius existimauit, sed per ea foramina transeunt, quæ in nervosis tenuitatibus musculosum obliquorum descendenti, ascendenti & transuersorum sita sūt, sicut in viris, per quæ vasis seminariis aditus patet: etenim feminis hi tendines perforati cernuntur: quauis Vesalius id inficietur. Processus hi ab vtero exorti prope id foramen, quod os matricis vocatur, extra abdomen exeunt, supra pubem ascendunt: desinunt autem in particulam quandam excessam in vuluæ apice circumuolutam supra id foramen vnde lotium exit: Et hæc est præcipue sedes illa delectationis mulierum dum venerem exercent, quam non modo si mentula conficabit sed vel minimo digito attrectabis, ocius aura semen hac atque illac præ voluptate vel illis inuictis profluet. Hanc eandem partem vteri dum venerem appetunt mulieres, & tanquam œstro percitæ virum appetunt ad libidinem concitæ, si attinges, duriculam & oblongam redditam esse comperies adeo vt nescio, quam virilis mentula speciem præ se ferat. Hos processus, atque eorundem vsum primum animaduertit Reald. Columb. Anatom. vt testatur lib. xi. cap. de vtero. A venis arteriisque seminalibus tum venæ tum arteriæ ad matricis corpus tendentes deciduntur non vt per has mensiuus sanguis expurgetur, vt

communis est sententia, sed vt laudabili sanguine tum illa, tum contemptus fœtus ali commode possit. Non enim hæ sunt venæ, quarum ope menses fluunt mulieribus: sed illæ à venæ tauæ diuisione exortæ, quæ in vteri ceruicem ad ipsius latera inferuntur. Vterò duo nervorum genera donata sunt, à sexto scilicet pari, & à spinali medulla vterus in eum finem à natura factus est, vt semen vtriusque sexus ad statutum tempus contineret, & pariendi tempore infantem in lucem produceret. Hoc huic historia de vtero addendum est, ad eius ceruicis extremitates vesicæ ceruicem desinere, vbi foraminulum adest immediate sub pubis osse: non enim hac in parte anicularum audienda est sententia existimantium per vteri ceruicem lotium exire. In feminis ad vesicæ collum non adsunt illæ glandulæ parastatæ, veluti in maribus, quod vesicæ collum in feminis, tum breuius, tum latius est quam in viris. Verum cum de omnibus his variè scripserint, & ne Lectorem diu multumque nostra præfatione detineamus, ipsum ad Galen. & alios Anatomicos, qui de hac re ex professo scripserunt relegamus, hæcque in præfationum sufficere arbitramur: & ad ipsam rem (quod promissimus) accedamus. Vale, amice Lector, & nostris hisce fructu ac vtere laboribus.

Galen. cur non feceris homines.

Nomen.

Sine vteri.

Figura.

Acetabulum vteri us.

Nymphae.

unde menses fluunt.

Vasa seminaria mulierum. in quo differt a viris.

per vteri ceruicem.

ELENCHVS OMNIVM AVCTORVM IN HIS OBSERVATIONIBVS CITATORVM.

A Binzoni	Campegius Med.	Hadrianus Iunius.	Nanno medicus Amstelrodt
Abali.	Caelius Aurelianus.	Haly abbas.	menſis.
Acakia.	Cardanus.	Henricus Vergerius.	Mizaldus.
Adnarius.	Cassius.	Henricus à Brâ.	Mofchio.
Amilius Medicus.	Cato.	Hera Medicus.	Nicolaus Monardus Hipa-
Aſchrius.	Celſus.	Heraclydes Tarentinus.	nienſis medicus.
Actius.	Cleopatra.	Herodotus.	Nicolaus Florentinus.
Agathinus.	Columella.	Herophilus.	Nieuenius.
Aggregator Brixienſis.	Conciliator.	Herogius.	Nigilius.
Albucaliſ.	Cicero.	Heurnius.	O. iſaſius.
Alexander Aphrodiſeus.	Concoregius.	Holerius & eius interpreſ.	Orphanus.
Alexand. Benediſtus Vero-	Conradus Geſnerus.	Hippo rates.	Orphius mathematicus.
nenſis.	Conſtantinus Aphricanus.	Hieremias Brachelius.	Ouidius.
Alexander Trallianus.	Conſtantinus Caſſienſis.	Hieremias Thruerius.	Paulus Agineta.
Altimarius.	Cornarius.	Hieronymus Fracaſtorius.	Pelops præceptor Galeni.
Aloyſius Mundella.	Cornelius Celſus.	Hiſpanus Medicus Bononia.	Petrus Bayrus.
Alzarauus ſine Alzahar-	Cornelius Roterodamenſis.	Homerus.	Petrus Aponenſis.
buius.	Cornelius Heydius.	Horatius.	Philodotus.
Amarus.	Corradunus.	Horus.	Philorheus.
Andreas Lacuna.	Crito.	Iacchinu.	Philagrius.
Andreas Turinus Medicus.	Curtius.	Iaſon Zyrizæus.	Philotimus.
Androcles.	Damaſcenus.	Iacobus de Carpo chyrurgus.	Philoftratus.
Andromachus.	Damianus Viſſonacus.	Iacobus Hoierius.	Philumenus apud Actium.
Antonius Beniuenius.	Democritus.	Iacobus Forſuuenſis.	Plato.
Antonius de Gradi.	Demofthenes.	Iacobus Syluius.	Plithonicus.
Antonius Harberus.	Dodonæus.	Iacus Indus.	Plinius ſecundus.
Antonius Muſa.	Donatus ab Altomari.	Ioannes Langius.	Plutarchus.
Antillius.	Dionyſius Medicus.	Ioannes Manardus.	Polydorus Virgilius.
Antiſthenes.	Dioſcorides.	Ioannes Agricola.	Potidonius.
Apollonius.	Diogenes Laertius.	Ioan. de Iornamira.	Pythagoras.
Aponius, conciliator dictus.	Dionyſius medicus Luſitanus.	Ioan. Echius.	Praxagoras.
Apuleius.	Dioſcorides.	Ioan. de Boys.	Prodicus.
Archelaus.	Dius Paulus.	Ioan. Bachanellus.	Prothafius Rouelhus.
Archigenes.	Echius.	Ioan. Montanus.	Rabbi Moſes.
Arculanus.	Elidæus Paduanus medicus.	Ioan. Paſchaſius.	Rhates.
Argentarius.	Bonienſis.	Ioan. Heurnius.	Rembertus Dodonæus.
Ariſtarchus.	Empedocles.	Ioan de Vigo.	Roualetius.
Aretæus Cappadox.	Eraſmus Roterodamus.	Ioan. Tiengius.	Rogerus.
Ariſtoteles.	Eraſmus.	Ioſephus Scaliger.	Rochus.
Ariſtophanes.	Eraſtratus.	Isacus.	Ruſſus.
Arnoldus de Villa noua.	Eryſimachus.	Lacuna.	Sauonarola.
Artius.	Ericius ſeu Heydius.	Lactantius.	Sebaſtianus Aquila.
Aſclepiades.	Erotis.	Lanfrancus.	Sebaſtianus Auſtrius.
Atpaſia.	Euryphon.	Leonhardus Fuchſius.	Serapio.
Athenæus.	Eudemus.	Leonhardus Med. Louanien-	Serenus Poeta.
Auctor roſæ Anglicana.	Fernelius.	ſis.	Seuerus.
Auenzoar.	Flaccus.	Leonellus Fauentinus.	Simon Medicus.
Auerrhoes.	Florentiola.	Leonienus.	Sittardus Medicus.
Auicenna.	Fontanonus.	Leonides.	Solenander.
Aurelianus.	Franciſcus Valleriola.	Leononus.	Soranus Syluius.
Azuranus.	Fuchſius.	Leuinus Lemnius.	Symphorianus Campegius.
Bacchanellus.	Fomanellus.	Limporchus.	Suidas.
Bæſidoriſius, med. Caroli	Galenus.	Liuius Sanderius.	Symachus.
Imp.	Gaſſarus.	Lucanus.	Tagaultius.
Balduinus Ronſæus Medicus.	Gatioponthus.	Ludouicus de Leonibus.	Terentius.
Baptiſta, med. Italus.	Garcialopiſius Luſitanus.	Lucas Chini.	Theſſalus.
Bartapalia.	Gatenaria.	Lycus.	Tertullianus.
Bayrus.	Gellius.	Manardus Ferrarienſis Med.	Themifon.
Benatius.	Gemma Friſius.*	Marcus Antoninus Montifi-	Theodorus Bizantinus.
Benediſtus Veronenſis.	Gentilis.	nus.	Theodorus Priſcianus.
Benediſtus Fauentinus.	Gerardus Cremonenſis.	Martinus Acakia.	Theophrastus.
Bernardinus Cronenburgius.	Gerardus de Solo.	Marcellus.	Theoneſius.
Benediſtus Viſtorius.	Gisbertus Horſtius.	Macrobis.	Thucydides.
Beniuenius.	Gilbertus Anglicus.	Matthæus de Gradi.	Tiengius.
Bernardus Gordonius.	Gordonius.	Matthæus Curtius.	Tornamira.
Bertricius Bononienſis.	Gorraus.	Matthiſius.	Valeriola.
Bettus.	Gradus.	Medicus Sarracenus.	Valerius Cordus.
Blafius Aſtarius.	Gregorius.	Melampus medicus illuſtris.	Valecus Tharantanus.
Blieburgius Med. Traiectenſis.	Guainerius.	Mefagoras.	Varro.
Bonatiolus.	Guilhelmus Placentinus.	Mefue.	Vefalius.
Buſſortus Gallus.	Guilhelmus de Salyceto.	Mneſitheus Athenienſis.	Vidus Vidius.
Budæus Bruheſius.	Guilh. Brabantius.	Montanus.	Vincenſius Medicus Del-
Camillus Thomaius.	Guilh. Rondeletius.	Montagnana.	phenſis.
Capella.	Guil. Gratarola.	Myſius medicus.	Vierus.
Capo de Vacca.	Guido de Cauliaco.		Zoar antiquiſſimus medicus.

INDEX

INDEX OBSERVATIONVM MEDICINALIVM ET CHIRVR- GICARVM IN OMNIBVS OPERIBVS D. PETRI FORESTI

D. Medici Alcmæ. contentarum, & in quatuor
Tomos diſtributarum.

CVM INDICE III. LIBRORVM DE INCERTO
ac fallaci vrinarum iudicio, eiſdem authoris.

TOMI PRIMI.

IN LIBRO PRIMO.

O bſer. i. De febre ephemera.
i j. De febre ephemera ex motu vehemẽtiore.
i i j. De febre ephemera ſeu diaria ex vigilia oborta.
i v. De ephemera ex aſtu ſolis.
v. De ephemera ex ſollicitudine cum ventris conſti-
patione.
v i. De diaria ſeu ephemera in puerpera, cum dextra
mamilla phlegmoſa.
v i j. De diaria ſeu ephemera mutata in heſticam le-
thalem.
v i i j. De ephemera ſeu diaria ex frigore condenſante
poros cutis orta.
i x. De ephemera ſeu diaria ex febre plurium dierum.
x. De febre ſyncho non putri.
x i. De ſyncho non putri à barbaris ſyncho inflata
dicta.
x i j. De febre continente citra putredinem, vel ſyno-
cho non putri, quæ tandem in ſynochum putrem non ſo-
lum conuerſa eſt, ſed etiam in anginam periculofam tranſ-
mutata.
x i i j. De ſyncho non putrida, in qua metus erat, quod
in putridam commutaretur.
x i v. De febre ſanguinea ſeu ſyncho cum putredine.
x v. De febre continente, ſeu ſyncho putri.
x v i. De ſyncho putri lethali, in pleuritidem, deinde in
pulmoniam conuerſa.
x v i j. De febre continente ſeu ſyncho putri, cui exan-
themata concomitantur.
x v i i j. De iuvene canoſo ſanguineo, in Vere ſyncho
putri ſeu continente febre laborante.
x i x. De puella à febre ſyncho putrida continente per
fluxum ſanguinis narium curata.
x x. De muliere ſanguinea febre ſyncho putri corre-
pta, quæ menſum fluore deſiit.
x x i. De puero ſeptem annorum, ex febre ſyncho putri
quarto die obeunte.
x x i j. De febre putrida continente vel ſanguinea, ſepti-
mo die fluxu ſanguinis narium terminata.
x x i i j. De ſyncho putri ſeu continente cum variis ac-
cidentibus.

IN LIBRO SECVNDO.

Obſer. x. De febre continua in iuvene bilioſo quamvis
robuſto.

Pet. Foreſt. Tom. i.

i j. De febre putrida continua ex calida vini potatione
oborta.
i i j. De febre putrida continua lethali in homine pe-
tuſoſo.
i v. De febre quadam putrida cum gutturis inflamma-
tione, quæ 24. horas tantum durauit.
v. De febre acuta continua putrida.
v i. De febre continua bilioſa & acuta, ac lethali.
v i j. De putrida febre maligna continua cum vermibus.
v i i j. De febre acuta continua decimo quarto die per
fluxum ſanguinis narium terminata.
i x. De febre continua bilioſa acuta, ac lethali.
x. De febre putrida continua quamvis lenta, cum alui
retentione.
x i. De febre putrida continua lenta cum humorum
cratſitie.
x i i. De febre, ſolo minorante pharmaco expulſa.
x i i j. De febre continua cum fluxu ſymptomatico.
x i v. De febre continua bilioſa, quæ à Galeno *tertiana*
quæ dicitur.
x v. De febre ardente lethali.
x v i. De febre ardente ſeptimo die per fluxum ſanguis-
nis narium terminata.
x v i i. De febre ardenti, cum vrina tenui, pauca, nigra
mortem inferente.
x v i i j. De febre ardente paribus diebus exacerbatio-
nem habente, lethali.
x i x. De quodam febre ardentiſſima correpto, qui vo-
ce clangola moriebatur.
x x. De iuvene bilioſo febre ardente exquisita labo-
rante.
x x i. De cauſo acquiſito, per fluxum ſanguinis narium
deſinente.
x x i i. De febre ſatis ardente, ſeptimo die cum ſudore
ſoluta.
x x i i j. De cauſo non acquiſito.
x x i v. De febre continua tertiana bilioſa in iuvene bi-
lioſo.
x x v. De tertiana continua maligna, intra octo dies a-
grum interficiente.
x x v i. De tertiana continua in viro nobili bilioſo.
x x v i j. De tertiana continua cum variis accidentibus,
decimo quarto die terminata.
x x v i i j. De continua tertiana in prægnante.
x x i x. De continua tertiana grauiffima in prægnante
ex venæ ſectione curata.

xxx. De

I N D E X

- xxx. De quadam febre tertiana continua non die inter-
sciente.
xxxi. De tertiana continua notha.
xxxii. De febre quotidiana continua cum variis sym-
ptomatis.
xxxiii. De febre quotidiana continua in hydropem
transmutata.
xxxiv. De febre quartana continua.
xxxv. De continua quartana, vna cum tabe & he-
ctica.
xxxvi. De febre pyria lethali.
xxxvii. De febre typhoide.
xxxviii. De febre quæ afflodes Græcis dicitur.
xxxix. De febre cardiaca dicta.
xl. De febre colliquante.
xli. De febre syncopali continua à bilioso humore
xlii. De febre eodem.

I N L I B R O T E R T I O.

- Obfer. 1. De febre tertiana intermittente.
i. De febre tertiana intermittente exquisita.
ii. De febre tertiana intermittente exacte pura, post
tertium paroxysmum finiente.
iii. De tertiana intermittente non exacte pura, tamen
legitima, septem circuitibus terminante.
iv. De febre tertiana intermittente legitima, in mona-
cho admodum fene.
v. De febre intermittente tertiana satis exquisita,
quinto paroxysmo terminante.
vi. De febre tertiana intermittente septimo circuitu
finiente.
vii. De febre tertiana intermittente, nono circuitu de-
finiente.
viii. De febre tertiana intermittente pura, septimo cir-
cuitu finiente.
ix. De febre tertiana intermittente, per idem septi-
mo circuitu terminata.
x. De febre tertiana intermittente, maximum calo-
rem habente.
xi. De febre tertiana intermittente simpliciter dicta.
xii. De febre intermittente tertiana notha.
xiii. De febre intermittente tertiana notha, & subinde
recurrens, & tandem in magis putam delinente curata.
xiv. De tertiana intermittente notha proxime ad puram
accedente, quæ & vndecimo circuitu terminata est.
xv. De febre tertiana intermittente notha, ex bile ci-
trina, vel ex bile mixta cum pituita aqua.
xvi. De febre tertiana intermittente spuria, ex bile vi-
tellina.
xvii. De febre tertiana intermittente impura, seu no-
tha, ex bile mixta cum humore melancholico.
xviii. De febre syncopali intermittente à bilioso humo-
re orta.
xix. De febre quotidiana intermittente.
xx. De febre quotidiana intermittente mutata in he-
cticam & tabem, ac de altera transeunte in hydropem le-
thalem.
xxi. De febre quotidiana intermittente non diu per-
durante.
xxii. De quotidiana febre intermittente, ex pituita
insipida.
xxiii. De febre quotidiana intermittente ex phlegma-
te.
xxiv. De febre phlegmatica seu quotidiana intermit-
tente ex pituita acida, seu melancholia cum pituita.
xxv. De febre phlegmatica quotidiana intermittente,
à pituita mixta cum bile, hoc est, à phlegmate falso.
xxvi. De febre phlegmatica quotidiana intermittente
notha, ex phlegmate vitreo crudo, mucilaginoso seu pon-
tico.
xxvii. De febre epiala.
xxviii. De febre phlegmatica diurna quotidiana cum
cachexia.
xxix. De febre quartana intermittente.
xxx. De febre quartana intermittente subito curata, &
de altera longo tempore perdurante.
xxxi. De febre quartana intermittente subito curata,
& de altera longo tempore perdurante.
xxxii. De quartana febre exquisita intermittente.
xxxiii. De quartana febre exquisita intermittente.
xxxiv. De muliere ex mensibus suppressis in quartanam
intermittentem incidentem.

- xxxv. De febre quartana intermittente legitima popu-
lariter grassante.
xxxvi. De febre quartana intermittente legitima in hy-
dropem lethalem mutata, ex medicamento calido intensi-
pestive eposo.
xxxvii. De febre quartana intermittente, post se duri-
tiem lienis relinquentem, & hydropem: à quibus tamen ac-
cidentibus æger sanatus fuit.
xxxviii. De febre intermittente quartana in septuagor
natio curata.
xxxix. De febre quartana intermittente notha.
xl. De febre quartana intermittente spuria, per maio-
rem bilis & melancholice afflacionem, nempe ab atra bile
adusta.
xli. De febre quartana notha intermittente, à sanguine
adusto orta, vel à materia melancholica sanguinea.
xlii. De febre quartana notha intermittente, à melan-
cholia phlegmatica.
xliii. De febre quartana.
xliv. De puero trium annorum febre erratica laborante.
xlv. De febre erratica curata, antequam in quartanam
transiret.

I N L I B R O Q V A R T O.

- i. De febre hectica simplici post ephemeram orta.
ii. De febre hectica à morore valenti & longo orta.
iii. De febre hectica ex melancholia contracta, quæ
primum gradum postea excedens ascensum, deinde ad
tertium peruenit: ex qua æger obiit. Et de hectica tabida
non exquisita.
iv. De febre hectica lethali, ex ardente febre prius orta
& male curata.
v. De hectica post diuturnos morbos orta.
vi. De venæ sectione & purgatione in hecticis febribus
perperam adhibitis.
vii. De febre hectica simplici, quæ tandem inualefcens,
mutata est in febre putridam & mortuam.
viii. De febre hectica cum tabe.
ix. De hectica marasmodi, tandem in marasmodum le-
thalem desinente.
x. De vera tabe acmarasmo.
xi. De hectica febre, cui postea putrida accessit, prius
quasi ex continua febre orta.
xii. De hectica febre cum quartana continua eaque
lethali.

I N L I B R O Q V I N T O.

- i. De duplici tertiana.
ii. De tertiana duplici in quibusdam pueris oborta.
iii. De duplici tertiana cum vomitu bilis prasina.
iv. De duplici tertiana cum saliva ex ore ob causam
calidam elabente.
v. De triplici tertiana.
vi. De febre biliola maligna subintrante.
vii. De febre biliola maligna subintrante, cum sym-
ptomatis.
viii. De febre duplici quotidiana.
ix. De febre duplici quartana.
x. De duplici quartana, quam fluxus alui subsequetur
tur, & de altera muliere, cum tribus mensibus duplici quar-
tana laborasset, sanata.
xi. De triplici quartana.
xii. De muliere bis prima die febricitante, & secunda
die senel.
xiii. De tertiana intermittente exquisita, mutata in le-
thalem.
xiv. De febre lenta, tandem in hemetritæon mutata.
xv. De semitertiana ex simplici tertiana orta, cum se-
mitertianis accidentibus.
xvi. De tertiana producta, & in semitertianam pericu-
losam transmutata, cum convulsione & syncope.
xvii. De semitertiana complicata cum tertiana satis
exquisita.
xviii. De hamitritæo minori.
xix. De hamitritæo minori, plus pituitæ in se conti-
nente quam bilis.
xx. De hamitritæo medio.
xxi. De febre similitudinem habente cum hamitritæo
maiore,

I N D E X.

- maior, quæ febris etiam ab Agathino maior dicta fuit.
xxii. De febre horrida, cui accedit erysipelas phlegmo-
nosus, in herpetem miliarum tandem transiens.
xxiii. De febre continua quotidiana latita dicta, cui &
hectica feb. admixta erat.
xxiv. De syncho caufonide.

I N L I B R O S E X T O.

- i. De febre publice grassante, comitata morbo guttu-
ris epidemio.
ii. De eodem morbo epidemio, cum gutturis & pesto-
ris angustia invadente, cum vermibus, aliisque symptoma-
tibus grauioribus, in quo æger plurima per spatum, toto
morbo decans, expectabat.
iii. De morbo epidemio, vna cum febre publice grassan-
te non admodum dissimili præcedentibus morbis epidemio.
iv. De febre quadam maligna, & quasi pestilenti vna
cum vermibus.
v. De simili febre satis pestilenti, & maligna cum syn-
cope & vermibus.
vi. De febre mali modi, diuturna, cum vermibus, pesti-
lentem febrem imitante.
vii. De febre quadam pestilenti, Gallis dicta, *Transfe-
Galant*: quæ in Sabaudia potissimum, aliisque locis finiti-
mis in Gal. an. 1545. grassabatur, quæ & fortiores iuue-
nes iugulabat.
viii. De pestilenti febre Anglicana, quæ ab aliis Hy-
dronofos, seu Sudor Anglicus dicitur.
ix. De peste nephelica, si asinom tamosa.
x. De quibusdam signis & sensus symptomatibus, quæ
aderant in peste Delphica.
xi. De variis aliis quibusdam signis, in hac peste Del-
phensi apparentibus.
xii. De quibusdam sensus carbunculis, in peste Del-
phensi apparentibus.
xiii. De tribus ægris, peste affectis, ac delirantibus, vno
moriens, & reliquis duobus euadentibus.
xiv. De quibusdam sanguinem à naribus vel ex pectore
eicientibus, qui in peste Delphensi magna ex parte morie-
bantur.
xv. De pestis præcautione, ad nobilem quandam.
xvi. De pestis præcautione ad Dominum Cornelium
Suzium Consulatum prudentissimum.
xvii. De vniuersali curatione pestis Delphicæ.
xviii. De peste cum veneni caractere, nempe bubone.
xix. De peste ac febre pestilenti, cum bubone sub ala
sinistra, & tandem curata.
xx. De peste cum bubone exitiali.
xxi. De peste cum anthrace in capite.
xxii. De peste cum anthrace in manu lethali, ob venæ
sectionem male adhibitam.
xxiii. De peste lethali ex aqua potu.
xxiv. De peste cum bubone sub ala sinistra.
xxv. De puerulo ex peste, & carbone, totam faciem exu-
rente, mortuo.
xxvi. De peste, quæ ex obsidione Harlemi originem traxit.
xxvii. De quibusdam bubonibus pestiferis curatis.
xxviii. De viro ex peste mortuo, deque eiusdem vxore
pregnante peste affecta, abortiente, & subito moriente.
xxix. De quibusdam eodem tempore peste correptis, &
in diuersis locis carbunculis habentibus.
xxx. De febre pestilenti maligna, corpus cordis occu-
pante, & interficiente.
xxxi. De aliis quibusdam febre pestilenti affectis, pu-
tredine in corpore cordis existente.
xxxii. De febre hectica pestilenti lethali ex se orta.
xxxiii. De febre hectica pestilenti, vna cum putrida pe-
stilenti permixta.
xxxiv. De febre hectica pestilenti lethali, ex putrida
pestilenti prius orta.
xxxv. De febre, quam Lenticulas vel Punctulas vocat.
xxxvi. De lenticulis in febre pestilenti apparentibus,
lethalibus quæ vix per se pepercere appellant.
xxxvii. De febre pestilenti, cum maculis plumbeis.
xxxviii. De febre pestilenti maligna, cum comate vigi-
lante, & typhomania, fluxuque bilioso, & vermibus, ter-
minata per plumbeas maculas totius corporis.
xxxix. De febre pestilenti, cum pulicari rubore.

Per. Korej. l. am. 1.

- xl. De febre pestilenti, in qua erythematæ & exanthemæ
mata apparebant.
xli. De variolis & morbillis anno 1551. publice Ale-
marie grassantibus.
xlii. De febre pestilenti per morbillos finiente.
xliii. De puero bis variolas habente, & nunc in morbil-
los incidente.
xliv. De variolis, & morbillis, infectione aeris obortis.
xlv. De variolis & morbillis, passim pueros apprehen-
dentibus.
xlvi. De synochis quibusdam febribus, modo cum va-
riolis, modo cum morbillis.
xlvii. De muliere, morbillos habente.
xlviii. De morbillis, cum sanguinis fluxu à naribus.
xlix. De variolis & morbillis, anno 1563. publice grass-
antibus.
l. De variolis, in muliere prægnante.
li. De variolis cum maligna ulceratione, & excoria-
tione.
lii. De muliere puerpera, quæ ex variolis laborans, ma-
le tractata in mortem deuenit.
liii. De tribus puellis variolis laborantibus, ex quibus
duæ domicellæ eualere & tertia mortua est.
liiv. De nebulis post variolas & morbillos relictis.
liv. De inflammatione oculi, post variolas relictas, quæ
subito transit in pterygion.
lvi. De tumore duro, in collo post variolas curatas,
oborto.
lvii. Obseruatio, in qua agitur de ratione curandi, ne
vestigia aliqua post variolas aut morbillos relinquantur.
lviii. De vestigiis persanandis, post variolas & mor-
billos remanentibus.
lix. De puerpera intus reperculsa.
lx. De puerpera, papulas rubentes habente.
lxi. De muliere sudamina habente, & à medicamentis
male tractata, vnde tandem mors subsequuta est.

I N L I B R O S E P T I M O.

- i. Obfer. de febre acuta cum insigni ventriculi dolore.
ii. De puella febre continua laborante, & ex superpur-
gatione mortua.
iii. De febre acuta lethali cum syncope & ileo, & variis
symptomatibus.
iv. De vetula sexagenaria febricitante & ex ilei dolore
in syncope incidente, quæ per os octo diebus excrementa
reiecit, & quatuor vermes, & tandem curata fuit.
v. De febre continua cum syncope ex acris & tenui hu-
more ventriculum vellicante.
vi. De muliere pituitosa febricitante, in syncope inci-
dente, ex collectione humorum crudorum pituitosorum,
in stomacho seu ventriculo. (sic debet)
vii. De quodam, qui ob calorem febrilem animo de-
viii. De medicamento exhibito in accessione febris ter-
tiane intermittens, ex quo fluxus & vomitus subsequuta
fuit cum syncope & aliis symptomatibus grauioribus.
ix. De animi deliquio ex sudore in febricitante.
x. De animi deliquio ex sanguinis missione in febre ac-
cisa eueniente.
xi. De quodam qui ante venæ sectionem ob metum in
animi deliquium incidit.
xii. De dolore & inflatione testium, vnde febricula ob-
orta, deinde & cardialgia, ex medicamento etiam leui
quam mox syncope subsequatur. (sic debet)
xiii. De syncope eueniente exsiccationem in febre he-
xiv. De febre lenta cum symptomate vterino, seu vte-
ri suffocatione, & syncope.
xv. De capitis dolore in febricitante.
xvi. De dolore capitis intolerabili in febre continua.
xvii. De febre continua & valde acuta, post se conuul-
sionem relinquentem.
xviii. De tremore in febre continua.
xix. De auri inflammatione cum febre, quæ ad sup-
purationem peruenit.
xx. De febre acuta cum ophthalmia.
xxi. De febre cum delirio, vomitu, cataphora, & oppres-
sione, cum animi angustia & nausea.
xxii. De febre erratica cum tussi valida, pectorisque an-
gustia, cum vigiliis aliisque symptomatibus.
xxiii. De

ij

xxiii. De

INDEX.

xxix. De febre continua cum maxima vigilanti-
stantia.
xxiv. De firi valida in febre biliosa, tertio die magis
affligente.
xxv. De febre tertiana intermittente, mutata in conti-
nuam periculofam cum gutturi inflammatione, difficul-
tate deglutendi linguæ icatritæ & eiusdem inflammatio-
ne, nigredine, & fistulis ac aphthis.
xxvi. De febre ardente cum linguæ scabritie, asperitate,
ariditate & nigredine.
xxvii. De febricante cum sudore symptomatice vires
prosterne.
xxviii. De febre cum stomachi & præcordiorum op-
pressionibus, quæ postea in sudorem soluta est, cui tamen in fi-
ne inappetentia adhæsit.
xxix. De dolore ingenti lumborum ex calore febrili.
xxx. De febre acuta lethali, cum erysipilate pulmonis,
æstu immodico, difficultate anhelitus, cum totius corpo-
ris lactatione, inquietudine & delirio.
xxxi. De singultu cum febre acuta.
xxxii. De febre continua, quam excepit fluxus sangui-
nis narium vehemens.
xxxiii. De febre cum fluxu symptomatice lethali.
xxxiv. De febre cum phlegmone in manu perperam
curata.
xxxv. De febre maligna cum fluxu alui, vermibus & ca-
taphora.
xxxvi. De febre quartana intermittente cum vermibus.
xxxvii. De febricula cum capitis gravitate & dolore ex
fecum induratione, sub sinu sternutatione superue-
niente.
xxxviii. De febre cum urina retentione, deque alia fe-
bre cum urina ardore.
xxxix. De ulceratione scroti cum febre maligna, & tan-
dem mutata in hæticam lethalem.
xl. De febre cum excoriatione ossis sacri.
xli. De quibusdam febribus publice graffantibus & de
recidiva.

IN LIBRO OCTAVO.

i. Obser. De Area.
ii. De Alopecia, quæ lepram præfigebat.
iii. De Alopecia in iuvene quodam simul plethorâ la-
borante.
iv. De Alopecia ex lue Gallica.
v. De casu capillorum, tremore, variisque accidenti-
bus, quæ aurifici acciderunt ex deuratione.
vi. De caluitio.
vii. De casu capillorum, post ægitudine.
viii. De muliere quadam, cui paulatim capilli desue-
bant ex siccitate & inopia materis.
ix. De asperitate capillorum, deque vermibus minutis
capillos minuentibus.
x. De Canitie & pilis denigrandis.
xi. Quibus modis capilli flauis reddantur.
xii. De capite furfuraceo, & pilis detruncatis in capi-
te existentibus.
xiii. De quibusdam à porriginè curatis.
xiv. De Phthiriasis, pediculatione seu morbo pediculari.
xv. De quodam, cui caput pediculus scatebat.
xvi. De quodam, cui in capite & barba lentes scatebant.
xvii. De Achore.
xviii. De altero puero octo annorum ab Achore seu
tinea capitis curato.
xix. De infante saphatum habente sui tineam.
xx. De puero novem annorum inueterata tinea labo-
rante.
xxi. De quibusdam à saphato & tinea curatis.
xxii. De capite tinea ac scabioso, cum squamis &
crustis ac pilorum evulsione, colore cinericio, ac odore
fætido & aspectu abominabili.
xxiii. De crustis caput infantis occupantibus.
xxiv. De fauo in puero lactante, quem Græci *κεφαλαίον*
appellant.
xxv. De puero trium annorum, fauam in capite ma-
nantem habente.
xxvi. De Psydacis, seu pustulis parvis.
xxvii. De alio puero etiam laborante pustulis parvis,
calidis, caput præcipue & frontem occupantibus.

xxviii. De puero quodam duodecim annorum caput
scabiosum cum crustis habente.
xxix. De duobus puerulis nuper natis, capitis magnitu-
dine affectis, quod vitium hydrocephalus vocatur.
xxx. De infante post hydrocephalon ex epilepsia ob-
eunte.

IN LIBRO NONO.

i. Obser. De dolore capitis ex ardore solis oborto.
ii. De altero, dolore capitis laborante ex insolatu con-
tracto.
iii. De dolore capitis ex quouis calore facile recurrere.
iv. De dolore capitis, à vehementiori exercitio oborto.
v. De dolore capitis ex intemperie calida, nudæ quali-
tatis citra humorem orto.
vi. De dolore capitis à frigore, & intemperie frigida
originem trahente.
vii. De capitis dolore ex casu in aquam frigidam con-
tracto.
viii. De dolore capitis à siccitate.
ix. De dolore capitis ab humiditate, seu humida in-
temperatura.
x. De dolore capitis ex sanguinis plenitudine.
xi. De dolore capitis ex sanguinis abundantia.
xii. De cephalalgia ex sanguine bilioso, vna cum phleg-
mone erysipelato in facie.
xiii. De cephalalgia sanguinea.
xiv. De dolore capitis insigni, cum delirio & vigilia.
xv. De cephalalgia biliosa, ex bile sincera orta.
xvi. De dolore capitis ex bile cum pituita mixta, cui &
circa nasum accessit phlegmone erysipelatos.
xvii. De cephalalgia pituitosa.
xviii. De dolore capitis in quibusdam, propria cere-
bri purgatione, curato.
xix. De dolore capitis à pituita originem trahente.
xx. De cephalalgia melancholica.
xxi. De melancholico capitis dolore, ex melancholia
orto.
xxii. De dolore capitis ex humore melancholico &
simul pituitoso.
xxiii. De sacerdote laborante ex dolore capitis ab huius-
more melancholico.
xxiv. De dolore capitis in autumno sæpe recurrente.
xxv. De dolore capitis ex melancholia mixta cum pi-
tuita.
xxvi. De dolore capitis ex spiritu vaporoso seu flatuoso.
xxvii. De capitis dolore ab ebrietate.
xxviii. De dolore capitis post vinum assumptum per-
manente.
xxix. De dolore capitis à coitu ortum habente.
xxx. De dolore capitis ex casu, quem subsequatur
obmutescencia, deinde & desipientia.
xxxi. De dolore capitis ex offensione, qui leuissimo re-
medio sublatus est.
xxxii. De capitis dolore cum contusione cranii & ma-
lis accidentibus.
xxxiii. De dolore capitis post contusionem multis annis
relictâ, per modum consultationis pro sacerdote Gel-
lre.iii.
xxxiv. De dolore capitis post vulnus curarum rema-
nente.
xxxv. De dolore capitis ex contusione cum vulnere.
xxxvi. De dolore capitis ex vulnere conflicto.
xxxvii. De dolore capitis cum febre continua.
xxxviii. De dolore capitis, ex imbecillitate capitis.
xxxix. De dolore capitis ab acuitate sensus.
xl. De dolore capitis ab obstructione.
xli. De dolore capitis à sanguine menstruo retento.
xlii. De dolore capitis cum catarrho.
xliii. De dolore capitis in pericranio hærente.
xliv. De dolore capitis à stomachi vitio oborto, è va-
poribus & crudis humoribus ad caput elatis.
xlv. De dolore capitis per ventriculi consensum à
pituita.
xlvi. De dolore capitis à bile in stomacho coactuata,
orto.
xlvii. De dolore capitis ab intestinis per consensum
originem habente.
xlviii. De dolore capitis ex hepatis vitio.

xlxi. De

INDEX.

xlxi. De dolore capitis à splene.
l. De dolore capitis, à renum caliditate orto.
li. De dolore capitis per consensum ab utero.
lii. De mirabili casu in capitis dolore.
liii. De cephalalgia post morbum gallicum.
liiv. De cephalalgia.
liv. De cephalalgia cum plethora.
lv. De dolore capitis diuturno ex pituita viscida, cum
pauca bile.
lvi. De cephalalgia ex bile.
lvii. De Hemierania.
lviii. De Hemierania ab humore frigido.
lix. De Hemierania calidioris cum ophtalmia.
lxi. De Hemierania cum quartana per abscissum auris
terminata.
lxii. De Galeata passione Ouo & Clauo.
lxiii. De dolore capitis in occipito hærente cum va-
riis Symptomatis.

IN LIBRO DECIMO.

i. Obser. De phrenitide.
ii. De phrenitide in iuvene bilioso macilento.
iii. De phrenitide lethali.
iv. De phrenitide cum furore ex bile flaua immodera-
tus exaltata, & plus æquo adusta.
v. De phrenitide legitima in puerpera.
vi. De phrenitide sanguinea, cui bilis in minori copia
admixta erat.
vii. De muliere phrenitica & puerpera. In cuius scholio
etiam adfectum est exemplum de paraphrenitide.
viii. De Lethargo.
ix. De iuvene lethargo correpto.
x. De viro crasso pituitoso in lethargum incidente.
xi. De puero prius lethargo correpto, & mox incidente
in sphacelissimum, qui & quarto die obiit.
xii. De melancholice morbo.
xiii. De duobus fratribus melancholicis, vno in lecto
obente, altero in puteam sese precipitante.
xiv. De melancholia ex sanguinis copia orta.
xv. De melancholia paulatim initium habente & tan-
dem in cerebro confirmata.
xvi. De melancholia, à sanguine melancholico vni-
versum corpus occupante, orta, & deinde cerebrum quo-
que ladente.
xvii. De melancholia solo cerebro affecto.
xviii. De melancholia hypochondriaca.
xix. De muliere melancholia hypochondriaca laborante.
xx. De Mania.
xxi. De iuvene quodam furioso ex bile adusta, & de
duobus aliis furiosis.
xxii. De monacho furioso curato.
xxiii. De mania in homine bilioso.
xxiv. De puella, post vlcera in crure curata, & men-
struam purgationem suppressam, mania correpta.
xxv. De lycanthropia, seu lupina infania.
xxvi. De cynanthropia siue canina infania.
xxvii. De hydrophobia, seu infania ex morfu canis,
rabidi.
xxviii. De quibusdam hydrophobia correptis, & non
diu post extinctis.
xxix. De furore ex vesano amore.
xxx. De puella vesano amore capta, cum morbo vterino
& diversis symptomatis.
xxxi. De stultitia.
xxxii. De memorie detrimento per modum consulta-
tionis.
xxxiii. De somno profundissimo ac innaturali.
xxxiv. De comate soporifero.
xxxv. De vigilia modum excedente.
xxxvi. De quodam satis bilioso & melancholico ob va-
rias cogitationes non potente dormire.
xxxvii. De quodam qui ex vertigine in torporem men-
tis & somnum profundum incidit.
xxxviii. De Caro.
xxxix. De caro in accessione febris eueniente.
xl. De caro lethali ex cranii fractura.
xli. De Catalepsi.
xlii. De quodam, qui post longum capitis dolorem in
Pet. Forest. Tom. I.

parte posteriori capitis catalepsi incurrerebat.
xliiii. De Vertigine.
xliiv. De sene vertiginoso.
xlv. De vertigine cum cerebri imbecillitate.
xlvi. De vertigine tenebrosa, per essentiam cerebro
solo affecto.
xlvii. De vertigine ex bile.
xlviii. De vertigine ex humore frigido viscido, & sta-
tulentio.
xlix. De vertigine per consensum ventriculi, quæ post-
ea in cerebro fuit confirmata.
l. De ephialte seu incubo.
li. De incubo cum pauore.
lii. De pauore & symptomate quodam mirabili, pari-
tim imitante incubum; partim epilepsiam, cum certo pa-
roxysmo redeunte.
liii. De Epilepsia.
liiv. De epileptico sexagenario.
liv. De Epilepsia ex affectu primogenio cerebri.
lvi. De Epilepsia senem interficiente.
lvii. De infante Epilepsiam patiente nuper nato, &
subito mortuo.
lviii. De iuvene Epileptico.
lix. De infante Epileptico, tum aliis puerulis Epilepsia
laborantibus.
lx. De iuvene Epileptico sexdecim annorum, per mo-
dum consultationis, ad Nannonem medicum insignem
Amstelodamensem.
lxi. De Epilepsia per essentiam in cerebro ex materia
pituitosa.
lxii. De Epilepsia lethali, ex succo melancholico.
lxiii. De adolescente Zelando quindecim annos natæ
Epileptico, per modum consultationis.
lxiv. De puero Epileptico per ventriculi consensum.
lxv. De puero Epileptico trium annorum, simul vermes
efficiente.
lxvi. De Epilepsia ortum ab utero habente.
lxvii. De Epilepsia à pede originem ducente.
lxviii. De Epilepsia primum leuiori à pede sinistro, in-
cipiente, postea grauiore facta & in cerebro confirmata,
ita vt mortem tandem induxerit.
lxix. De Apoplexia.
lxx. De quibusdam ex astringina & humida constitutio-
ne, apoplexia correptis, & subito mortuis.
lxxi. De Apoplexia vehementissima & lethali.
lxxii. De Apoplexia hominem subito interficiente.
lxxiii. De viro subito cadente, & statim mortuo. Et de
altero in mensa sedente subito extincto.
lxxiv. De Apoplexia lethali, non tamen subito interfi-
ciente.
lxxv. De Apoplexia subito in paralyfin desinente, &
repente curata.
lxxvi. De Apoplexia leui, tandem in paralyfin mu-
tata.
lxxvii. De Apoplexia pituitosa, desinente in paraly-
fin, & curata: postea post tres annos in eandem incidens,
longo tempore decumbens, tandem paralyticus, melan-
cholia deinde accedente interijt: & de duobus aliis, vno
intra quatuor dies moriente; altero prius vtrunque curato,
qui postea etiam melancholicus euasit, & post duos annos
succubuit.
lxxviii. De Apoplexia ex melancholia orta & curata.
lxxix. De duobus ex iactu teli supra caput apoplexia
correptis, & in paralyfin terminatis, & de tertio iuvene ex
iactu teli in syncope incidente à caro, apoplexia, præter-
uato: & de quarto rustico ex capitis percussione apoplexia
affecto; & in paralyfin desinente.
lxxx. De Apoplexia mutata in paralyfin, deinde in epi-
lepsiam, & ex ea denuo in apoplexiam lethalem.
lxxxi. De Apoplexia mutata in paralyfin, eaque cura-
ta, cum accidentibus post apoplexiam relictis.
lxxxii. De paraplegia seu paralyfi ex debili apople-
xia orta.
lxxxiii. De paralyfi ex pituita.
lxxxiv. De paralyfi leui ex simplice intemperie orta.
lxxxv. De paralyfi per modicam corporis subito ob-
orta.
lxxxvi. De paralyfi linguæ post apoplexiam.
lxxxvii. De paralyfi linguæ subito oborta.

De

I N D E X.

- I xxxviii.** De paralyfi linguæ cum subitanea obmutescencia.
I xxxix. De nervi optici & oculorum resolutione.
x c. De manu ac digitis resolutis.
x ci. De paralyfi utriusque cruris.
x cii. De paralyfi vesicæ.
x ciii. De resolutione penis.
x ciii. De paralyfi podicis.
x ciii. De paralyfi manus ex ictu lapidis oborta.
x cvi. De resolutione ob colicum dolorem contracta.
x cvii. De crurum atrophiam, in qua crura resoluta videbantur.
x cvii. De pedum stupore, & membris stupidis vel torpidis.
x cxx. De tremore manuum, per modum consultationis.
c. De investigatione seu palpatione musculos maxillæ apprehendente.
ci. De puella certis periodis in brachio dextro palpatum habente, & quomodo ab ea liberata fuerit.
c ii. De Granfo à vulgaribus Crampa dicta.
c iii. De motu convulsivo quodam vniuersali ac lethali.
c iv. De convulsione post cruciatus articulares oborta.
c v. De infante convulsionem patiente.
c vi. De convulsione ex repletione.
c vii. Convulsiones ex repletione à succo pituitoso.
c viii. De convulsione ex inanitione.
c ix. De convulsione lethali ex cholera acutissima: & de altera post phrenitidem oborta similiter necem inferente.
c x. De convulsione sequente choleram senuissimam, magna industria curata.
- c xi.** De tetano, seu tunctione nervorum cervicis gravissima, curata.
c xij. De opisthotono lethali.
c xiii. De emprosthotono.
c xiv. De convulsione antiqua cum maxima duritie nervorum.
c xv. De convulsione ab vtero originem habente.
c xvi. De convulsione ab vtero & fungis comestis orta.
c xvii. De spalmo in puero ex vermibus.
c xviii. De spalmo ex punctura nervi per venas scitig-nem male peractam, unde mors subsequuta est.
c xix. De convulsione ex punctura nervi curata.
c xx. De convulsione ex vulnere.
c xxi. De paralyfi ex vulnere oborta, cum levi contractione.
c xxii. De gula sclopeto traiecta, quam paralyfis, & convulsio subsequiebantur.
c xxiii. De convulsione ex casu ab alto facta, lethali.
c xxiv. De spalmo cynico, id est convulsione canina, seu oris tortura.
c xxv. De tortura.
c xxvi. De mandibula ex oleitatione luxata.
c xxvii. De steruatione admodum molesta curata.
c xxviii. De Catarrho.
c xxix. De Catarrho, per modum consultationis, ex pituita insipida.
c xxx. De catarrho ex materia frigida crassiore, cum tussi capitisque dolore ac pectoris curato.
c xxxi. De catarrho calido ex materia acris & falsa.
c xxxii. De catarrho cum dolore capitis.
c xxxiii. De grauedine seu coryza.
c xxxiv. De broncho, seu rauedine, ex acris fluxione in os ac fauces, & in asperam arteriam irruente.

T O M I S E C V N D I.

I N L I B R O V N D E C I M O.

- I.** De ophthalmia seu leppitudine.
ij. De ophthalmia ex acris humore bilioso.
iii. De ophthalmia cum variis symptomatis & affectibus.
iv. De ophthalmia non vera.
v. De dolore oculorum.
vi. De oculorum panno.
vii. De puella pterygion in oculo vno habente.
viii. De suppuratione & oculi macula.
ix. De pustulis, scabie, & oculorum prurigne.
x. De inflammatione oculi, & de tumore coniunctivæ atque duritie.
xi. De lachrymis ex vno oculo vltro effluentibus.
xii. De rubedine oculorum, cum lachrymis calidis perpetuo ex oculis profluentibus.
xiii. De sanguine per tres fere septimanas ex oculis lachrymarum instar copiose emanante & effluente.
xiv. De oculi & canthi maioris rubedine, lachrymis & pruritu palpebrarum ut metus esset de Agilope incurrenda, vel fistula lachrymali.
xv. De Agilope & fistula lachrymali.
xvi. De pulvere aculice in oculo incidente.
xvii. De vulnere oculorum.
xviii. De muliere ophthalmia laborante, & ex mala curatione in vltus vnius oculi incidente.
xix. De nebulis, albugine, cicatrice in cornea tunica.
xx. De *trachoma* seu pure collecto sub cornea tunica.
xxi. De Carcinomate corneæ, & excrecentia quadam cancrois supra oculum.
xxii. De mutatione coloris corneæ tunice seu Glaucomate.
xxiii. De humectatione corneæ & oculis eminentibus.
xxiv. De oculi procidentia, seu corneæ ruptura.
xxv. De Staphylomate.
xxvi. De oculi Clauo.
xxvii. De Mydriasi seu pupillæ dilatione.
xxviii. De pupillæ dilatatione ex ictu pilæ palmaris.
xxix. De tabe pupillæ ac diminutione.
xxx. De oculi suffusione seu catarracta.
- xxxi.** De tribus agris laborantibus suffusione.
xxxii. De suffusione non vera ex ventriculi vitio.
xxxiii. De suffusione vera & confirmata.
xxxiv. De vilius debilitate.
xxxv. De vilius obscuritate, & de vilius oculi quasi cecitate.
xxxvi. De quodam qui longinqua optime videbat, proprius vero admota hebetius.
xxxvii. De Myopia.
xxxviii. De Nyctalopia, seu nocturna cecitudine.
xxxix. De milite quodam, qui duo semper cernebat.
xl. De oculi exitu.
xli. De inuersione palpebrarum vel euerfione, seu Ectropio.
xlii. De pruriginosa scabie, cum rubedine palpebrarum.
xliii. De vlcere palpebrarum.
xliiii. De difficultate aperiendi & claudendi oculum, cum inflammatione palpebrarum.
xlv. De hordeolo palpebrarum.
xlvi. De phthiriasi & madarosi palpebrarum.

I N L I B R O D V D E C I M O.

- i.** De auris dolore intensissimo.
ij. De aurium dolore ex frigore contracto.
iii. De aurium dolore ex calore contracto.
iv. De aurium dolore à materia frigida, per modum catarrhi cum in signi dentium dolore.
v. De auris dolore ex materia calida, & inflammatione.
vi. De aurium dolore ex inflammatione ad suppurationem tendente.
vii. De vlcere auris dextræ: & de aliis quibusdam, quibus sanies ex auro profluebat: & de alio viro suppurationem in aure sinistra habente.
viii. De quibusdam aurium vlcerebus curatis.
ix. De dolore auris cum sanie post suppurationem & abscessum permanente, per modum consultationis, pro Christophoro Boetho.
x. De auris tinnitu atque sonitu.
xi. De quibusdam ex diuersis causis sonitu aurium laborantibus.

xij. De

I N D E X.

- xii.** De diuelli, tardo seu graui auditu, & surditate, per modum consultationis, ad Quirinum Dordracenum medicum.
xiii. De surditate ex materia calida biliosa.
xiv. De surditate contracta ex crassis crudisque humoribus.
xv. De graui auditu ab aposthemate relicto: & de aliis à surditate curatis.
xvi. De parotidibus.
xvii. De parotide ex sanguine redundante.
xviii. De parotide ex causa frigida & materia pituitosa.

I N L I B R O D E C I M O T E R T I O.

- i.** Obser. de lacione ossis.
ii. De natum gra. colent.
iii. De nariu vniuersali phlegmonoso, & de nasi rubedine ac pustulis.
iv. De ozonis & nariibus vlcerebus.
v. De vlcerebus narium & ozonis, per modum consultationis.
vi. De narium carcinomate.
vii. De muliere polypo laborante.
viii. De polypo narium, medicamentis curato.
ix. De obstructione narium admodum diuturna, cum variis symptomatibus.
x. De fluxu sanguinis narium.
xi. De fluxu sanguinis narium ex refectione venarum.
xii. De fluxu sanguinis narium enormi, post mullum exhibitum.
xiii. De fluxu sanguinis ex nare dextra copiose effluentis.
xiv. De Nobili quodam, cui circiter 12. libræ sanguinis ex naris fluxerant.
xv. De Coryza.

I N L I B R O D E C I M O Q V A R T O.

- i.** Obser. de labiorum fissuris.
ii. De labiis vlcerebus, inflatis, subnigris, tumidis, plumbeis, duris, carcinomatosis instar, ex lue Gallica.
iii. De dentium dolore.
iv. De dentium dolore, propria ipsius substantia, affecta.
v. De dolore dentium, à glangiarum tumore & inflammatione.
vi. De puella multis annis dolore dentium afflicta.
vii. De quibusdam dentes corolos & corruptos & fistulas habentibus, & quomodo extractione dentium curati fuerint.
viii. De dentitione infantium.
ix. De dentium stupore.
x. De dentium debilitate, & eorundem conseruatione.
xi. De dentibus mobilibus laxatis & tremulis.
xii. De quodam, qui elongatione dentium laborabat.
xiii. De alio cui vna supra alteram, oriebatur & crescebat.
xiiii. De dentium male coloratis.
xv. De gingivarum dolore atque inflammatione.
xvi. De vlcere gingivarum corruente & in fistulam tranfunte.
xvii. De gingivarum excrecentia & epulide.
xviii. De gingivitis, cruentis & excrecentibus.
xix. De gingivitis carne natis, siue carnis gingivatum diminutione.
xx. De fetore oris, & abscessu intus in ore latente.
xxi. De oris inflammatione.
xxii. De aphthis & oris vlcerebus.
xxiii. De luene bilioso aphthis fluas habente cum maximo fetore.
xxiiii. De quibusdam pythiasimo laborantibus.
xxv. De linguæ inflammatione atque tumore duro in abscessum desinente.
xxvi. De linguæ asperitate, scabritie, siccitate, adustione.
xxvii. De linguæ dolore cum tumore dorsifculo.
xxviii. De gustu deprauato per modum consultationis.
xxix. De linguæ magnitudine.
xxx. De Batrachio seu Ranunculo sub lingua.

- xxxi.** De Ancyloglossis & qui vix loqui possunt.
xxxii. De grauitate linguæ, & de quodam ex defectu loquelæ laborante.
xxxiii. De paralyfi linguæ.
xxxiiii. De quodam pellione animam quasi agente & loqui non potente: deque rustico subito obmutescente: & alia prægnante ad tempus sine loquela permanente.

I N L I B R O D E C I M O Q V I N T O.

- i.** Obser. de inflatione & inflammatione Gurgulonia & columellæ.
ii. De columella inflammata cum febre, postea increfcente & in vnam permutata.
iii. De columella inflammata, & simul laxata, sine febre.
iv. De columella inflammata, & laxata, & de vna plurimum propendente.
v. De columella inflammata & male tractata, in gangrenam tranfunte & putredinem. Et de alia ad nigredinem conuerfa: & de tertia in vlcerationem conmutata.
vi. De vulua non solum exulcerata, sed fere corrofa ex lue Gallica: & de alio cui columna integre absumpta ex eadem lue erat.
vii. De glandularum iuxta linguam inflammatione.
viii. De tonsillis inflammatis & induratis.
ix. De vtriusque glandulis, quas Græci *amigdalas* vocant, longo tempore induratis.
x. De vlcerebus malignis tonsillarum.
xi. De puella nubili, læpe inflammatione tonsillarum, columellæ, ac eandem vlceratione correpta, quæ & anginam periculossimam incurrebat.
xii. De ingenti gutturis apostemate interno.
xiii. De angina admodum periculosa.
xiv. De Synanche vere musculos laryngis internos occupante.
xv. De Synanche lethali.
xvi. De Angina ex sanguinis repletione, cum metu strangulationis.
xvii. De angina biliosa.
xviii. De Synanche à causa frigida & pituitoso sanguine.
xix. De Patacynanche.
xx. De synanche cum erysipellate phlegmonoso in facia.
xxi. De Parafynanche.
xxii. De angina admodum periculosa, in prægnante, in qua musculi gutturis interiores & exteriores simul inflammati erant.
xxiii. De angina periculosa per suppurationem finiente.
xxiv. De angina in pus mutata, & ad pulmonem & pectus conuerfa, ægrum pene suffocante.
xxv. De quodam qui laqueo iniecto collo se ipsum fere interfecerat: & de alio qui se ipsum suspendit.
xxvi. De quibusdam aqua fere suffocatis, & iisdem ad vitam reuocatis.
xxvii. De muliere, cui in tonsillis spina piscium in hærebatur, pene suffocata: & de altera quæ acum deuorauerat.
xxviii. De quibusdam rebus solidis deuoratis & gula in hærentibus.
xxix. De crinibus vomitu eiectis & suffocationem inferentibus.
xxx. De puero aquam fortem bibente, qui præ ardore in gutture suffocabatur.
xxxi. De apostemate Meri seu œsophagi sanguineo.
xxxii. De broncho vocisque rauedine diuturna.

I N L I B R O D E C I M O S E X T O.

- i.** Obser. de tussi ex frigida & nuda intemperie.
ii. De tussi in intemperie calida.
iii. De tussi ex destillatione acris orta.
iv. De tussi ex materia viscida pituitosa tam pectori, quam asperæ arteriæ infarta.
v. De inueterata tussi, quæ per annum durauerat.
vi. De tussi puerorum.
vii. De Asthmate, per modum consultationis, pro M. Adriano Guesio Senatus populiq; Hollandici Advocato.
viii. De viro pituitoso dysphœa paulatim correpto.
ix. De asthmate difficili hæreditario, antiquo, & periculosos habente ex succis crassis & viscidis.

6 iiii. x. De

I N D E X.

x. De orthopnea.
 xi. De cruenta spuitione sæpius recurrente.
 xii. De cruenta sanguinis floridi spuitione ex vena rupta pulmonis per tussim validam.
 xiii. De spuito sanguinis ex compressione & vena rupta in thorace.
 xiv. De spuitione cruenta ex acuti catarrho, pulmonis vasa, deinde & substantiam erodente, cui in fine etiam bronchia asperæ arteriæ in peluina eiciebantur.
 xv. De quibusdam ex casu spuito cruento laborantibus & curatis.
 xvi. De vena rupta ex tussi in pectore.
 xvij. De spuito sanguinis ex catarrho oborto, potius insipido quam acro.
 xviii. De destillatione acris à capite in pectus cum tussi, ex qua vena pulmonis corrola fuit cum sanguinis cruenta spuitione.
 xix. De quibusdam ex vasorum exfione, spuito cruento laborantibus.
 xx. De sanguinis spuito vehementiore & violento, cum copioso pure.
 xxi. De muliere sanguinem putridum nigrum & viscosum ab erosione venæ thoracis expuente.
 xxii. De sanguinis spuito per periodos recurrente.
 xxiii. De sanguinis spuito, ex ore & gingivis profluente.
 xxiv. De vomitu sanguinis.
 xxv. De menstrua purgatione vomitu proiecta.
 xxvi. De pleuritide.
 xxvii. De pleuritide satis exquisita.
 xxviii. De iuvone post exercitium, ex aquæ potu in pleuritidem incidente.
 xxix. De muliere pleuritica, in qua signa lethalia aderant.
 xxx. De pleuritide in prægnantibus.
 xxxi. De pleuritide legitima.
 xxxii. De fabro lignario ter in quatuor mensibus pleuritide vera correpto, & curato.
 xxxiii. De pleuritide valde periculosa in senæ, & de muliere pleuritica, in qua non ante octavum diem fuit scita vena.
 xxxiv. De pleuritide miti & benigna, quæ facillime fuit resoluta.
 xxxv. De pleuritide sanguinea, per sputum, deinde & per menses critica expurgatione finita.
 xxxvi. De pleuritide biliosa.
 xxxvii. De pleuritide pituitosa.
 xxxviii. De pleuritide in prægnante curata.
 xxxix. De pleuritide in peripneumoniâ conuersa, & quomodo ea fuerit curata.
 xl. De pleuritide conuersa in suppurationem.
 xli. De pleuritide in suppurationem lethalem conuersa cum variis symptomatibus.
 xlii. De pleuritide mendosa ex flatu.
 xliii. De pleuritide spuria ab externa membrana costarum succingente, tum musculis inter costalibus exterioribus inflammatis.
 xliiv. De peripneumonia, in qua pituita plurimum prædominabatur.
 xlv. De peripneumonia ex sanguine magis prædominante, cum mediocri pituitæ portione.
 xlvi. De peripneumonia biliosa.
 xlviij. De peripneumonia ex catharro præcedente.
 xlvij. De empyemate seu suppuratione.
 xlviii. De suppuratione ex catarrho prius orta, deinde in tabem lethalem conuersa.
 li. De suppuratione à sanguinis spuito.
 lij. De suppuratione seu vomica totius pulmonis.
 liij. De vlcere pulmonis & phthisi, ex sanguinis spuito prius male curato.
 liij. De vera phthisi, & vlcere pulmonis.
 liiv. De vlcere pulmonis, ac tabe, modo cum sanguinis spuito, modo sine eo pus expuente.
 liv. De quibusdam phthisicis longo tempore superuentibus, & tandem mortuis, & de quibusdam præter spem curatis.
 lvi. De sacrificulo vlcere pulmonis lethali laborante, & ex pituitis mercurialibus sumptis subito vitam finiente.
 lvij. De pleuritico suppurato, qui cum non repurgaretur, in phthisin incidit, qua etiam postea obiit.
 lvij. De monacha pro deplorata phthisica habita, &

quomodo euaserit, & de altero monacho quoque euadente.

IN LIBRO DECIMO SEPTIMO.

i. Obser. De cordis palitatione, variisque exemplis eiusdem & de quodam vulnerato vehementissimam palitationem cordis incurrente.
 ii. De palitatione cordis ex sanguinis multitudine.
 iii. De palitatione cordis à frigore & materia pituitosa.
 iv. De palitatione cordis à materia calida biliosa.
 v. De monacho melancholico, sæpe ex inani menti palitationem cordis incurrente.
 vi. De palitatione cordis ab vtero orta.
 vij. De syncope ab vtero orta, ventriculo etiam simul patiente.
 viii. De syncope ab immodico mensium profluvio oborta.
 ix. De syncope ex nimio sanguinis fluxu à naribus, & de alia post medicamentum purgans oborta.
 x. De syncope ex nimio sudore.
 xi. De quibusdam à dimicili syncope releuatis & curatis.
 xij. De syncope ex vtero.
 xij. De syncope ex veneno assumpto.
 xiv. De paralyti satis vniuersali, animi deliquio leui, & asthma.
 xv. De prægnante, quæ peperit infantem sine osse coagulato à cubito usque ad humerum; qui infans egregie curatus fuit.
 xvi. De lactis defectu.
 xvij. De muliere lactis extenuata, & graciles mantas habente, ex defectu lactis laborante.
 xvij. De defectu lactis, ex lacte vitato.
 xix. De lactis redundantia.
 xx. De lactis exsiccatio in puerperis nobilibus.
 xxi. De lacte in grumos conuersione.
 xxii. De dextra mammilla inflammatione.
 xxiii. De inflammatione seu apostemate mammillæ sinistrae in suppurationem conuersione.
 xxiv. De scirrho mammarum & duritie.
 xxv. De mammarum incremento.
 xxvj. De mammarum cancro.
 xxvij. De cancro mammillæ per modum consultationis.
 xxviii. De fissuris papillarum.
 xxix. De dolore alarum.

IN LIBRO DECIMO OCTAVO.

i. Obser. De oris ventriculi inflammatione.
 ii. De ventriculi imbecillitate, ex interperie frigida & humida; cui postea etiam materia pituitosa accessit.
 iii. De imbecillitate ventriculi ex laxitate & mollietate in quo pituita postea coaceruata fuit.
 iv. De cardialgia, seu oris ventriculi dolore, cum quodam morfu; quam bilis vomitus subsequēbatur.
 v. De appetentia canina.
 vi. De grandi fame, quæ Bulimus Græce dicitur.
 vii. De citra siue pica & malacia.
 viii. De Anorexia seu inappetentia, vel cibi fastidio.
 ix. De Anorexia ex humore bilioso, cum ventriculi interperie calida.
 x. De inappetentia ex pituitoso humore, cum interperie frigida ventriculi.
 xi. De sitis immodica.
 xii. De singultu.
 xiii. De nausea ex lacte concreto in stomacho, cum pellimis accidentibus.
 xiv. De vomitu, & nausea præcedente vomitum.
 xv. De vomitu ob ventricularum non potentem cibum continente.
 xvi. De vomitu bilioso.
 xvii. De vomitu melancholico.
 xviii. De sanguinis vomitu.
 xix. De vomitu atræ bilis, cum vermibus & scarabeis.
 xx. De stomachi dolore.
 xxi. De ingenti stomachi dolore, in potatore.
 xxii. De dolore ventriculi intolerabili, cum hypochondriorum suspensione.

xxiii. De

I N D E X.

xxiii. De dolore stomachi ex pituitoso humore ac tenione.
 xxiv. De dolore stomachi, à rebus calidis assumptis.
 xxv. De dolore ventriculi & pylori, per modum consultationis.
 xxvi. De dolore stomachi, ex casu oborto.
 xxvii. De stomachi dolore, à parte dorsi posteriore, ad anteriorem trahente.
 xxviii. De ventriculi dolore, ab assumpto veneno.
 xxix. De ventriculi dolore, ex obstructione hepatis & vteri inflatione.
 xxx. De ventriculi phlegmone, seu inflammatione.
 xxxi. De ventriculi phlegmone, seu inflammatione lethali.
 xxxii. De apostemate frigido ventriculi, ac diuturno in abscessum & pus mutato.
 xxxiii. De ventriculi vlcere.
 xxxiv. De stomachi natura angustiore.
 xxxv. De ventriculi cruditate.
 xxxvi. De duobus agris, ægre cibum concoquentibus.
 xxxvii. De quodam ex cibo corrupto in stomacho exstincto, laborante digestionis corruptione.
 xxxviii. De stomachi resolutione.
 xxxix. De ventriculi inflatione, cum ingenti dolore.
 xl. De ventriculi inflatione, cum dolore ex succis pituitosis.
 xli. De stomachi & hypochondriorum inflatione ex humore melancholico.
 xlii. De tuctu ventriculi cum aliis symptomatibus.
 xliii. De muliere cholera morbo correpta.
 xliiv. De cholera ex medicamento assumpto.
 xlv. De cholera ex cibo diuerso & corruptente assumpto.
 xlii. De cholera lethali ex bilis copia.
 xliii. De cholera cum squillimis symptomatibus, & recte curata.
 xlii. De duabus mulieribus cholera squillimis laborantibus, & curatis.
 xlii. De cholera cum syncope & conuulsione.
 li. De cholera mutata in celiacum morbum seu celiacam affectionem.
 li. De celiaca affectione cum Atrophia.

IN LIBRO DECIMONONO.

i. Obser. De calido imbecilloque hepate.
 ii. De trigida hepatis interperie, cum calido imbecillitate.
 iii. De hepatico seu icteroso, ab empirico quodam pro pleuritico perperam curato.
 iv. De obstructione hepatis, ex flatibus crassis.
 v. De hepatis obstructione, ex pituitæ crassa.
 vi. De hepatis obstructione, ex causa calida, cum hepatis caliditate.
 vii. De hepatis inflammatione.
 viii. De hepatis inflammatione admodum calida in parte gibbosa.
 ix. De icteroris inflammatione, cum obstructione, & in febre continua licet lenta, tendente ad apostema; in quo metus erat etiam de suppuratione.
 x. De hepatis apostemate in abscessum commutato, mox in vicus malignum, deinde in cithionem ac gangrenam, & tandem in mortem.
 xi. De hepatis substantia tota purulenta & corrupta post mortem inuenta.
 xii. De hepatis insigni dolore, ex materia crassa, ventosa intra membranam hepatis & eius substantiam collecta, si metus esset quoque de apostemate.
 xiii. De cithio hepatis.
 xiv. De hepatis scirrho in hydropem lethalem mutato.
 xv. De ictero.
 xvi. De ictero ex calore hepatis, ac eiusdem visceris leui inflammatione, vna cum febre duplici tertiana.
 xvii. De muliere ileo malo correpta, & in icterum incidente, & curata.
 xviii. De febre acuta, post septimum diem cum ictericia cessante.

xxix. De ictero absque febre, sola purgatione, & hydulo in ceruicia dependente, & expresso, ceruicisq; ebibita, curato.
 xxx. De ictero, cum obstructione icteroris.
 xxxi. De ictero ex oppilatione meatus cysticæ, seu pori felici, tendentis ad intestina; vnde ingens colicus dolor sequutus, cum secum induratione.
 xxxii. De ictero nigro.
 xxxiii. De icteritia nigra, ex vtroque viscere obstructo.
 xxxiv. De cachexia.
 xxxv. De cachexia ex mensibus retentis, & de altera ex nimia mensium profusione.
 xxxvi. De cachexia, & immodico fluxu sanguinis paruum.
 xxxvii. De hydropo.
 xxxviii. De hydropico paupere.
 xxxix. De hydropo in duobus prius quartana laborantibus, vno curato, altero succumbente.
 xl. De hydropo à muliere empirica & mendica excitato; qui postea curari non potuit.
 xli. De leucophlegmatia, cum alui profluvio vehementi curata.
 xlii. De quibusdam ab hydropo curatis.
 xliii. De duabus mulieribus hydropicis casu curatis, vmbilico perrupto; & aqua effluente: quæ postea tamen ex recidiva vitam suiebant.
 xliii. De virgine ex mensibus suppressis in anasarcam incidente; & de alia, quæ postea ad empiricos prolapsa obiit.
 xlv. De muliere ex abundante & longo mensium profluvio in anasarcam prolapsa & curata.
 xlvi. De anasarca, cui in principio febris admixta erat.
 xlvi. De ascite.
 xlvi. De ascitico male tractato ab empiricis: qui postea aptis remediis curari non potuit.
 xlvi. De ascite, ex hæmorrhoidibus constrictis; & lienis oppilatione orta.
 xli. De ascite, ab ictero originem habente.
 xli. De muliere ascite laborante; cui pedes, seu crura ac temora fuerunt itarificata.
 xli. De paracentesi perperam in ascitico quodam adhibita.
 xlii. De tympanite.
 xlii. De intestinis in scrotum prolapsis, cum hydropo.
 xlii. De tympanite, multo tempore perdurante, & tandem mortem interente.
 xlii. De tympanite ab vtero originem habente & casu admodum mirabili.

IN LIBRO VIGESIMO.

i. Obser. De quodam splenitico, seu lienoso.
 ii. De lienis obstructione, cum tumore eiusdem.
 iii. De obstructione lienis.
 iv. De splenis inflatione ac tensione.
 v. De phlegmone lienis.
 vi. De inflammatione lienis ex sanguine crasso melancholico.
 vii. De lienis dolore.
 viii. De scirrho lienis.
 ix. De quartanario duritiem lienis habente: & de altero, qui post quartanam in duritiem lienis incidit.
 x. De scirrho incurabili, cum variis symptomatibus.
 xi. De scirrho malo cognoscendo & curando, loco exempli aliorum morborum, ad Iordanum Forestum & Adamum Forestum, qui sese medicinæ addixerunt.
 xii. De quinque agris à scirrho curatis.
 Epistola Henrici à Bra, reipub. Compensis medici, de morbo quodam nouo & incognito, VVestphalis, Geldris & Frisii quasi endemio, quem illi die *Paten* vocant, diuersis symptomatibus agros intestante.
 Epistola responsoria D. Foresti ad superiores.
 Epistola Ioh. Heurnii ad eundem Hen. à Bra, de eodem Curatio lxxv Lib. vi. apud Amatum. In qua agitur de dracunculo in tibia nato: quem Arabes venam Medenani appellant.

T O M I T E R T I I.

IN LIBRO VIGESIMO PRIMO

- i. Obser. De duritie ac tumore mesenterii, in ea parte, quæ Pancreas appellatur.
 ii. De colico dolore.
 iii. De colico dolore, ex materia quadam flatulenta ac pituitosa.
 iv. De colico dolore ex spiritu flatuoso, cum retentione excrementorum.
 v. De colico dolore, ex pituita Crassa vitrea.
 vi. De vehementissimo colico dolore, vno clystere & inunctione ex instanti curato.
 vii. De colico dolore, ex crassis & lentis succis orto.
 viii. De colico dolore, ex materia ventosa.
 ix. De colico insigni dolore, ex fecibus in intestinis retentis.
 x. De quodam ex leui occasione in colicum dolorem incidente.
 xi. De colico dolore ex phlegmone seu inflammatione intestinorum.
 xii. De colico affectu, ex calidis biliosisque humoribus orto.
 xiii. De colico dolore, ex medicamento acri & venenoso.
 xiv. De colico dolore, ex ruptura & fecibus in intestinis vna in serotum delapsis.
 xv. De colico dolore, cum nervorum contractione, & variis symptomatis.
 xvi. De ileo.
 xvii. De ileo lethali.
 xviii. De ileo intolerabili, ac inflammatione tenuioris intestini orto.
 xix. De ileo seu voluulo ex ciborum corruptione.
 xx. De ileo ex bubonocoele orto, cum vomitu enormi.
 xxi. De ileo ab ex omphalo orto in muliere, cui excrementa per os rejiciebantur curato: sed rursus post aliquot menses redeunte, iterumque post annum reuerso ac curato, deinde de nouo redeunte, rursusque sublato. Ex quo ipso tandem redeunte eadem mulier obiit.
 xxii. De altera muliere excrementa per os rejiciente, & ileo ab vmbilici ruptura orto.
 xxiii. De ilei dolore ex veneno assumpto.
 xxiv. De quibusdam alium ægre excernentibus.
 xxv. De cita alui deiectione.
 xxvi. De puero octo annorum, multos vermes deieciente.
 xxvii. De adolescente octodecim annorum ex vermibus laborante.
 xxviii. De vermibus è nare proiectis.
 xxix. De puero per tres menses in lecto decumbente & contabescente, qui deiectionis vermibus mox conualuit.
 xxx. De nigra deiectione, cum vermibus.
 xxxi. De quibusdam pueris vermibus laborantibus, cum variis symptomatis.
 xxxii. De rustico quodam, infinitos vermes per inferiora deiecente.
 xxxiii. De infante vermiculatione laborante.
 xxxiv. De lumbricis teretibus, ac rotundis.
 xxxv. De infante duorum fere annorum, ultra centum vermiculos per alium excernente.
 xxxvi. De quodam adolescente, latos vermes habente.
 xxxvii. De vermibus ascaridibus dictis.

IN LIBRO VIGESIMO SECVNDO.

- i. Obser. De fluxu ventris diuturno.
 ii. De diarrhoea, seu fluxu ventris liquido cum serosis humoribus.
 iii. De diarrhoea & alui fluxu ultra tres annos perdurante.
 iv. De diarrhoea ob ventriculi imbecillitatem.
 v. De fluxu ventris decretorio.

- vi. Fluxu ventris symptomatico.
 vii. De fluxu chyloso, ex obstructione venarum aiscularum.
 viii. De fluxu ventris ex alimentis corruptis.
 ix. De diarrhoea biliosa.
 x. De muliere pituitola fluxu ventris bilioso laborante.
 xi. De diarrhoea pituitosa.
 xii. De diarrhoea melancholica vel ex atrabile.
 xiii. De fluxu melancholico ex splenis obstructione.
 xiv. De alio fluxu splenitico, ex lienis oppilatione.
 xv. De fluxu colliquantem.
 xvi. De alui profluvio ex medicamento violento inducto.
 xvii. De fluxu ventris, qui neque diuersione, neque constringentibus curari potuit, sed tantum narcoticis seu stupetantibus.
 xviii. De fluxu ventris cum tussi valida.
 xix. De fluxu ventris ex rheumatismo capitis vel ex catharro orto.
 xx. De fluxu puri sanguinis.
 xxi. De fluxu hepatico & dysenteria hepatica, ex debilitate virtutis attractivæ hepatis.
 xxii. De dysenteria hepatica, ex icteris intemperie calida.
 xxiii. De dysenteria hepatica ex intemperie frigida.
 xxiv. De fluxu hepatico bilioso diuturno, cum variis accidentibus & dolore mingendi, quasi abiectione succedente, & fluxu sanguinolento, modo quasi puro, modo bilioso, modo nigro.
 xxv. De Lienteria antiqua cui scurbutum malum adiunctum erat.
 xxvi. De coeliaca affectione.
 xxvii. De Lienteria ex ventriculi imbecillitate, cum materia pituitosa lubricante ventriculum.
 xxviii. De Lienteria diuturna lethali.
 xxix. De Lienteria ex causa calida & humore acri & biliosa.
 xxx. De Lienteria ex vlcere ventriculi.
 xxxi. De dysenteria.
 xxxii. De dysenteria, in qua pituita mucosa & purulenta quadam cum sanguine deieciabantur.
 xxxiii. De tribus dysentericis, vno ex gracilibus intestinis laborante; altero ex crassioribus & tertio ex ambobus.
 xxxiv. De dysenteria admodum periculosa, in prægnante curata.
 xxxv. De dysenteria, quæ sex mensibus ægrum infestabat.
 xxxvi. De quodam dysenterico, mortem incurrente, cum enemata admittere noller.
 xxxvii. De dysenteria cum variis accidentibus.
 xxxviii. De dysenteria quadam contagiosa & pestilenti.
 xxxix. De diarrhoea, postea in dysenteriam mutata, & postremo in teneismum.
 xl. De teneismo ex ventris flexu bilioso retento, oborto.
 xli. De teneismo ex frigore contracto, & de alio ex pituita viscida, quæ excernebatur.
 xlii. De teneismo ex stercore indurato oborto.
 xliii. De teneismo ex colico dolore prius oborto, tandem cum vlcere intestini recti.

IN LIBRO VIGESIMO TERTIO.

- i. Obser. De exitu ani & procidentia per modum consultationis, pro filiolo Augustini Teylingii Alcantariani.
 ii. De ani procidentia, ex teneismo præcedente.
 iii. De hæmorrhoidibus subitito & sponte apertis.
 iv. De quibusdam, qui commoda ab hæmorrhoidibus fluentibus ceperunt.

- v. De puera doloribus hæmorrhoidum obnoxia.
 vi. De dolore hæmorrhoidum, per modum consultationis.
 vii. De hæmorrhoidibus cæcis, ad condylomata accedentibus.
 viii. De condylomatibus.
 ix. De thymis & scyphi, ex lue Gallica.
 x. De thymis ani, per modum consultationis.
 xi. De insigni pruritu, ani admodum molesto.
 xii. De ani intertrigine.
 xiii. De insigni ani dolore, eiusque inflammatione & abscessu.
 xiv. De vlcere sinuoso, & ani fistula.
 xv. De fistula ani, quam hæctica subsequuta fuit.

IN LIBRO VIGESIMO QVARTO.

- Obfer. i. De nephritide seu dolore renis sinistri.
 ii. De renum caliditate.
 iii. De renum debilitate, ac lumborum dolore ac colliquantem, pedumque inflatione.
 iv. De diabete.
 v. De renum imbecillitate non separantium sanguinem ab aquositate, cum aliis quibusdam symptomatis.
 vi. De vrina cruenta.
 vii. De mictu sanguinis ex cantharidibus sumptis orto.
 viii. De sene octogenario, ex ruptura venæ sanguinem mingente, & in phrenitidem lethalem incidente.
 ix. De mictu sanguinis ex plenitudine, per intervalla eueniente.
 x. De mictu sanguinis seroso.
 xi. De mictu sanguinis ob venam ruptam in renibus.
 xii. De mictu sanguinis ex venis renum corosis.
 xiii. De mictu sanguinolento diuturno, per modum consultationis.
 xiv. De dolore nephritico, ex renum obstructione.
 xv. De reni dolore ex obstructione à materia frigida.
 xvi. De dolore renum, cum mictione multarum arularum.
 xvii. De nephritico dolore renis sinistri ex arenulis in eo impactis.
 xviii. De dolore nephritico, ex renum obstructione ac calculi metu.
 xix. De renum calculo.
 xx. De quadam matrona calculo renum & morbo articulari laborante.
 xxi. De calculo in renibus confirmato, cum intolerabili lumborum dolore, ac vrinæ difficultate.
 xxii. De calculo in renibus per periodos dolorem inferente, qui dolor admodum insignis vnicui clysteri euantur.
 xxiii. De calculo renum, cum ingenti dolore & vrinæ retentione.
 xxiv. De nobili muliere ex renum calculo laborante.
 xxv. De calculo renum, cum omnimoda lotii retentione.
 xxvi. De calculo renis in vtrete impacto, cum crudissimo dolore, & vrinæ omnimoda suppressione: cui & antea ex sanguine coagulato vrina suppressa fuerat, cum gravissimis symptomatis.
 xxvii. De calculo in vtrete lotium omnino retinente.
 xxviii. De eodem mercatore rursus in suppressionem vrinæ incide te.
 xxix. De eodem mercatore de nouo incidente in vrinæ suppressionem, ex calculo vtretem sinistram obstruente, vnde mors subsequuta.
 xxx. De renum inflammatione.
 xxxi. De calido renum apostemate, seu inflammatione.
 xxxii. De apostemate renum sanguineo.
 xxxiii. De apostemate bilioso renis dextri.
 xxxiv. De apostemate renum frigido.
 xxxv. De quadam duritie renis sinistri.
 xxxvi. De renum inflammatione, quasi ad abscessum tendente, cum duplici tertiana, per modum consultationis, ad Andream Leminariensem Frisum, medicum doctissimum.
 xxxvii. De renum exulceratione, cum ardore vrinæ.
 xxxviii. De renum vlcere post gonorrhœam & tertianam febrem oborto.

- xxxix. De ulceratione renum in quodam iuvene cum difficultate aliquando lotium reddente.

IN LIBRO VIGESIMO QVINTO.

- Obfer. i. De stranguria seu vrinæ stillicidio.
 ii. De stranguria ex recenti cereuicia orta.
 iii. De quibusdam ex variis causis stranguria laborantibus, & quibus remediis fuerint curati.
 iv. De stranguria cum insigni dolore.
 v. De stranguria ex causa frigida.
 vi. De difficultate mingendi, cum stranguria.
 vii. De vrinæ difficultate, cum dolore, in sene calculoso.
 viii. De difficultate vrinæ, cum dolore circa pubem.
 ix. De difficultate vrinæ seu dysuria, ex causa frigida.
 x. De difficultate mingendi, ob callum carnosum vel verrucam aut excrescentiam carnis, intus in pene seu meatu urinario innatam.
 xi. De stranguria in ischuriam transeunte.
 xii. De ischuria quatuor diebus perdurante.
 xiii. De ischuria in puero calculoso.
 xiv. De ischuria ex nimia vesicæ distensione.
 xv. De ischuria seu vrinæ suppressione ex limoso humore penem intus obstruente.
 xvi. De ischuria perperam curata, & lethali.
 xvii. De vrina per quinque dies suppressa, cum ingenti circa vesicam dolore.
 xviii. De quodam rustico, qui per decem dies mingere non potuit.
 xix. De ischuria & vrinæ retentione, ob calculum in collo vesicæ hærentem.
 xx. De sanguine concreto, ex renis dextri vulnere, ischuriam inferente.
 xxi. De quodam vrinam continere non potente.
 xxii. De nobili puella quindecim annorum, ab ineunte ætate vrinam non continente, curata.
 xxiii. De puero decem annorum, calculo vesicæ laborante.
 xxiv. De calculo vesicæ per vulnus, in quo facta fuerat incisio longo tempore, sponte reiecto, & de altero lapide post mortem in vesica inuento.
 xxv. De quodam, cui post calculum vesicæ excisum, vrina mucilaginosa permanebat, vt rursus motus esset de nouo calculo.
 xxvi. De calculo magno vesicæ, qui incisus extrahi non potuit. Vnde tandem æger post diuturnos cruciatos mortuus est.
 xxvii. De vesicæ inflammatione lethali.
 xxviii. De vesicæ apostemate seu inflammatione.
 xxix. De vesicæ vlcere.
 xxx. De vlcere in collo seu ceruice vesicæ.
 xxxi. De vlcere vesicæ, cum summa grauitate odoris in vrina, valde diuturno ac lethali.
 xxxii. De vlcere vesicæ, concavitatem eiusdem occupante, valde diuturno ac lethali.
 xxxiii. De vesicæ scabie.
 xxxiv. De ardore vrinæ, cum diuersis symptomatis, per modum consultationis, pro magnifico D. Iohanne Damiano Rationariorum præfecto in Hagha Comitibus.
 xxxv. De ardore vrinæ cum variis accidentibus.
 xxxvi. De ardore vrinæ ex sola caliditate acris vrinæ, ob bilem cum ipsa permistam.
 xxxvii. De nauta, qui cum pilulas præcipitatas accepisset, gonorrhœa laborans, & mingendi difficultate in ardorem vrinæ duplo maiorem incidit.
 xxxviii. De ardore vrinæ vna cum dysuria, vrinæ salia acris quasi purulenta & mucilaginosa.
 xxxix. De ardore vrinæ, cum vesicæ vlcere.

IN LIBRO VIGESIMO SEXTO.

- i. Obser. De abscessu penis in perineo in fistulam abeunte, & in excrescentiam carnis cum stillicidio, & dysuria, & vlcere renum.
 ii. De omnimoda suppressione vrinæ ab excrescentia carnis in fistula urinaria circa perineum, apostemate subsequente prope loci fistule cum magna testium inflatione.
 iii. De inflatione & inflammatione Penis seu Vurgæ, ac apostemate transeunte deinde in abscessum & ulcerationem.

iv. De

INDEX

- iv. De dolore Penis cum inflatione.
- v. De Penis intus exulcerato.
- vi. De Penis esthiomene affecto, & ex corruptione radicis excidente.
- vii. De praputium non potente reduci.
- viii. De ganglio penis, seu pudendi, ad Iohannem Dapin Medicum.
- ix. De Priapismo.
- x. De Satyriasi.
- xi. De Gonorrhoea ex abundantia feminis.
- xii. De Gonorrhoea ex aquositate feminis.
- xiii. De diuturna Gonorrhoea, & quomodo fuerit curata.
- xiv. De Gonorrhoea cum scissimis symptomatis.
- xv. De Gonorrhoea in muliere.
- xvi. De Gonorrhoea, & testiculorum inflatione, ac genu cum suspitione luis Venereae.
- xvii. De feminis in foemina profluio, vel pollutione nocturna, ut vocant.
- xviii. De coitus diminutione & impotentia coeundi.
- xix. De ignavis partibus genitalibus ob frigiditatem.
- xx. De quodam ex Venenis intemperantia mortuo.

IN LIBRO VIGESIMO SEPTIMO.

- i. Obser. De Testium, aut Testiculorum, dolore, ac inflatione cum duritie, tandem in inflammationem mutata, cum febre continua, ex profluio feminis intemperantia retento.
- ii. De Tumore Testiculi sinistri, cum magna duritie, intra tres dies curato.
- iii. De Scroti inflammatione.
- iv. De Scroti & vna Testis inflammatione.
- v. De Teste admodum indurato post inflammationem male curatum.
- vi. De Scroti apostemate ac Testium, aegri ignavia in corruptionem permutato; mox in gangrenam, hectica subsequente & in mortem desinente.
- vii. De Apostemate frigido Scroti ac Testiculorum.
- viii. De Scroti insigni pruritu, longo, ac diuturno.
- ix. De Scroti Pruritu cum excoriatione.
- x. De Scroti vlcere ac testiculorum.
- xi. De Ramice inguinis. Graecis Βασανισμὸς dicto.
- xii. De viro quodam Hernia inguinali laborante.
- xiii. De Ramice inguinis recenti, & facile curato.
- xiv. De Bubonocoele in infante.
- xv. De quibusdam ab Hernia inguinali probe curatis.
- xvi. De Enterocoele lethali.
- xvii. De Enterocoele admodum periculosa & tandem curata.
- xviii. De Bubonocoele.
- xix. De Enterocoele cum ileo grauissimo.
- xx. De Enterocoele curata.
- xxi. Agitur de Enterocoele, per modum consultationis.
- xxii. De Epiplocele, seu Ramice omenti.
- xxiii. De Hernia Carnosa Graecis Σαρκοcele dicta.
- xxiv. De Ramice varicosa seu Hernia varicosa.
- xxv. De Pneumatocoele seu Hernia ventosa.
- xxvi. De Hydrocele, seu Ramice aquosa.
- xxvii. De Hernia Humerali.
- xxviii. De Exomphalo.
- xxix. De umbilico eminente ex multitudine ventositatum.
- xxx. De Exomphalo in Utero lethalem transmutato.

IN LIBRO VIGESIMO OCTAVO.

- Obser. i. De mensibus seu mensuris purgationibus retentis.
- ii. De menstrua purgatione subito tentata.
- iii. De mensium suppressione sanguine ad alias partes delato.
- iv. De suppressione mensium, plenitudinis ratione.
- v. De medico imperito, qui menses nitebatur euocare in puella plane extenuata.
- vi. De puella ex sola refrigeratione vel nuda intemperie frigida menses restructos habente: & de altera muliere mensium suppressione laborante a furore pituitoso orarum vteri obstruente.
- vii. De vidua longo tempore menses suppressos habente expetuitosore sanguine;

- viii. De muliere utique biliosa, ex bilioso sanguine menses detentos habente.
- ix. De menstrua purgatione retenta ex melancholia.
- x. De muliere ex longo mensium profluio laborante.
- xi. De superfluo mensium profluio cum insigni vterutis debilitate.
- xii. De insigni menstrua purgatione ex abortu lethali.
- xiii. De superflua menstrua purgatione ex anastomosi.
- xiv. De mensibus superflue fluentibus ex aperiione vasorum.
- xv. De purgatione menstrua ultra nouem menses perdurante lethali ex refectione vasorum vteri.
- xvi. De mensium profluio vteri perruptis ex graui pondere subleuato.
- xvii. De menstrua superflua euacuatione ab arrosione.
- xviii. De immodico mensium fluore ob sanguinis tenuitatem, caliditatem & acrimoniam.
- xix. De fluore muliebri, aut mensuris albis.
- xx. De mensuris albis per modum consultationis.
- xxi. De fluore muliebri, post naturalem mensium purgationem.
- xxii. De profluio muliebri in muliere admodum biliosa.
- xxiii. De fluore muliebri aquoso & pituitoso.
- xxiv. De muliere laborante Gonorrhoea.
- xxv. De vteri suffocatione in vidua ex femine retento.
- xxvi. De vteri suffocatione, partim ex mensuris retentis, partim ex femine intus remanente.
- xxvii. De muliere praefocata & pro mortua habita, tandem ad vitam restituta.
- xxviii. De muliere, quae ex ira frequenter praefocationem vteri patiebatur.
- xxix. De praefocatione vteri ex femine retento lethali.
- xxx. De praefocatione vteri in praegnanter, & de altera in ipso partu eueniente.
- xxxi. De vteri suffocatione post menses fluentes orta.
- xxxii. De vteri suffocatione ex femine retento.
- xxxiii. De vteri vehementissima praefocatione ex femine retento.
- xxxiv. De vteri praefocatione ex mensuris retentis.
- xxxv. De vteri prociencia, per modum Consultationis.
- xxxvi. De quibusdam vteri praecipitatione laborantibus.
- xxxvii. De vteri stillicidio cum imbecillitate & intemperie frigida & humida eiusdem.
- xxxviii. De spicula in vtero collecta cum grauissimo dolore.
- xxxix. De vteri inflatione cum insigni dolore post abortum oborta.
- xl. De intenso vteri dolore.
- xli. De vteri inflammatione.
- xlii. De inflammatione seu apostemate vteri calido.
- xliiii. De oris vteri inflammatione.
- xliiii. De apostemate vteri frigido in abscessum transmutato.
- xlv. De vteri scirrho.
- xlvi. De vteri cancro vlcerato & lethali.
- xlvii. De cancro vteri.
- xlviii. De vlcere matricis.
- xlix. De antiquo vteri vlcere & lethali.
- i. De pruritu vuluae.
- ii. De vuluae excoriatione.
- iii. De vteri thagadibus ac fissuris.
- iiii. De condylomatibus vteri.
- v. De sycofi vteri.
- vi. De vtero imperforato.
- vii. De puella ab Hernia inguinali sinupserit, num sterilis sit futura, per modum consultationis.
- viii. Num vir aut mulier sterilis sit, per modum Consultationis.
- ix. De difficultate impraegnationis in duabus mulieribus: vna pituitosa, altera biliosa.
- x. De dubia conceptione vel impraegnatione.
- xi. De vteri mola.
- xii. De mola reiecta, quasi oculos multos habente: & de aliis diuersa forma.
- xiii. De mola, instar accipitris caput rostratum habente, eiecta.
- xiiii. De mola post partum perfectum reiecta.

LIV. De

INDEX

- ixv. De mola, aut sanguine crassiore, quem hydrops foetalequebatur, deinde mors.
- ixvi. De ciffa, pica, malacia praegnantium.
- ixvii. De muliere quinto mense menstruas purgationes habente grauida, in qua metus erat de abortu per modum consultationis.
- ixviii. De praegnanter vomitum enormem habente, vnde abortus metuebatur: & de Altera alui profluio laborante.
- ixxviii. De foetu mortuo cum intensissimo dolore venteris interioris cum stranguria & dysuria.
- ixxix. De partu facilitando in nobili Domina etiam iustero laborante.
- lxx. De partu difficili ex magnitudine foetus.
- lxxi. De partu difficultate ob innaturalem positionem foetus ac humore elapso.
- lxxii. De partu valde periculoso: & de primipara ex primo partu moriente.
- lxxiii. De quibusdam mulieribus in partu periclitantibus & egregie liberatis.
- lxxiv. De muliere obesa in hyeme difficulter patiente.
- lxxv. De partu difficili ob geminos.
- lxxvi. De quibusdam mulieribus, quae ob mortuos infantes difficili partu laborant.
- lxxvii. De muliere totum corruptum paulatim exonerante.
- lxxviii. De muliere ex partu mortuo simul occumbente: & de altera viua remanente.
- lxxix. De secunda relicta.
- lxxx. De secundina relicta in quibusdam puerperis, & quibus medicamentis ab ea liberata sint.
- lxxxi. De dolore post partum eueniente.
- lxxxii. De quibusdam symptomatibus puerperis euenientibus.
- De regimine infantis.
- De Nutrice seu regimine Nutricis.

IN LIBRO VIGESIMO NONO.

- Obser. i. De Arthritide & chiragra, per modum consultationis, pro M. Marthae Hero haik mensi, quondam praecceptore suo carissimo.
- ii. De Arthritide ex materia calida.
- iii. De Arthritide, podagra, chiragra, etiam ex causa calida.
- iv. De dolore iuncturarum, Arthritide, podagra & chiragra, tertianae intermittenti succedente, & haemorrhoidibus relictis: quibus denovo fluentibus podagra & Chiragra cessant.
- v. De Chiragra ex materia biliosa, cum pauca portione sanguinis & multa pituitosa.
- vi. De podagra ex materia sanguinea magis abundante.
- vii. De quibusdam podagra laborantibus ex fluxione calida.
- viii. De nobili Matrona, crassa & pituitosa, articulari morbo saepius laborante ex materia frigida pituitosa.
- ix. De viro atrabilario, macilento ex atra bile podagra afflito.
- x. De articulari morbo, cum summo dolore, per experimentum quoddam cessante.
- xi. De Arthritide ex causa calida.
- xii. De dolore articulari ex causa frigida orto.
- xiii. De Arthritide ex causa sanguinea.
- xiv. De chiragra & podagra ex materia mixta; in qua profuit phlebotomia.
- xv. De quibusdam topicis remediis recte adhibitis ad articulare morbum podagram & chiragram.
- xvi. In qua agitur de praecautione cuiusdam saepe laborantis articulari morbo & nephritico dolore.
- xvii. De Medico quodam saepe podagra & chiragra laborante.
- xviii. De Ischiade seu coxendicis dolore.
- xix. De Ischiatica cum dolore oculorum.
- xx. De quibusdam ab Ischiade curatis.
- xxi. De Ischiade mirabiliter curata.
- xxii. De Ischiade seu dolore coxendicis diuturno, conuerso tandem in suppurationem.
- xxiii. De gibbositate.
- xxiv. De varicibus.
- xxv. De varicibus diuturnis, curatis.

- xxvj. De elephantia Arabum in egypto.
- xxvii. De rubore & vlceratione lumborum, deque coctis extrema excoriatione.
- xxviii. De quibusdam doloribus membrorum exteriorum, seu membrorum manifestorum.
- xxix. In qua agitur de condendis corporibus mortuis.

IN LIBRO TRIGESIMO.

- Obser. i. De veneno assumpto.
- ii. De aqua sublimata per imprudentiam sumpta; & de sublimato sumpto.
- iii. Per modum consultationis, vtrum quis sibi praecaveat uere possit a venenis, ita ut ab illis non infici non possit.
- iv. De veneno assumpto.
- v. De quibusdam, qui arsenicum sumperunt.
- vi. De cantharidibus sumptis.
- vii. De quodam, qui febribus ac canibus, aliisque animalibus syluestribus vescebat: & de cerebro felis.
- viii. De famula quadam, tum de quatuor pueris, arsenico casu sumpto, veneno affectis.
- ix. De radice hellebori albi ex vino sumpta.
- x. De euphorbio assumpto.
- xi. De veneni, & cuiuscumque animalis puncturae aranea curandi ratione.
- xii. De quodam genere araneorum, Tarantula dicto apud Italos.

IN LIBRO TRIGESIMO PRIMO.

- Obser. i. De maculis faciei.
- ii. De maculis, palliditate, & rubore faciei.
- iii. De pustulis & impetigine faciei.
- iv. De cicatrice auferenda & dealbanda.
- v. De auferendis vestigiis morbilorum & variolarum.
- vi. De pilorum regeneratione.
- vii. De dentibus dealbandis & vitis eorum tollendis.
- viii. De ambustis & combustis ab igne, vel aqua fevente.
- ix. De manibus dealbandis & cute.
- x. De obesitate, quomodo macilentiores euadant.
- xi. De macilentis, quomodo obefiores euadant.

IN LIBRO TRIGESIMO SECVNDO.

- Obser. i. De iuvene Traiectensi, ex doloribus iuncturarum & capitis decumbente a lue venerea.
- ii. De lue venerea, quae plurimos inuasit ex contagio.
- iii. De bubone Venereo intus reperiendo, ex quo timebatur lues Venerea.
- iv. De muliere, cui perperam luis Venereae remedia adhibita fuere.
- v. De muliere quadam venerea lue infecta, ex vlceratione gutturis subito in anginam suffocantem incidentem a qua tamen liberata fuit.
- vi. De curatione luis venereae cum decocto ligni.
- vii. De lue cum decocto ligni indici curata.
- viii. De lue curata in muliere cum vlceribus foedis in ano & pudendo.
- ix. De virulentia venereae curatione cum ligni decocto, per modum consultationis.
- x. De lue venerea curanda cum radice china, per modum epistolae ad Iacobum Forestum medicum, fratrem authoris.
- xi. De lue venerea: in qua etiam mentio fit de Sarfa parilla, & de aliis quibusdam eodem malo laborantibus, & diuerso modo curatis.
- xii. De lue venerea curata inunctione.
- xiii. De quibusdam a lue venerea inunctione curatis.
- xiv. De luis venereae curatione, cum lichenibus, impetiginibus, & vlceribus.
- xv. De quodam a lue curato per vnguentum cui crus rigidum post inunctionem remanere.
- xvi. De quodam iuvene nodum durum & tophum in tibia habente ex lue venerea.
- xvii. De rustico quodam nauta, & robusto, curato per suffuturam ex cinnabari, a lue venerea.
- xviii. In qua agitur per modum consultationis, de curatione morbi venerei cum aqua Philosophica.
- xix. De tonsore qui passim & indiscriminatim pilulis

INDEX.

lis mercurialibus suis veneris curationem pollicebatur.
 * x. De quodam laborante morbo venereo inueterato cum multis vlcibus malignis, qui cum decocto ligni curari non posset, vnguento deinde curatus est.
 * x i. De quadam iuuenula nuper nupta, morbo venereo infecta, cum pustulis foedis in muliebribus & ano, cum gutturis fauciumque ulceratione.

* x i i. De amissa voce propter vlcus veneris palati innatum.
 * x i i i. De tumore scirrhoso in genu ex morbo venereo.
 * x i v. De quodam abscessum veneris in inguinis habente cum ardore urinae.
 * x x v. De alopecia in lue venerea.
 * x x v i. De rimis & fissuris manuum ex lue venerea.

INDEX OBSERVATIONVM CHIRVRGICARVM.

TOMI QVARTI.

IN LIBRO PRIMO.

De tumoribus præter naturam sanguineis.

- I. OBSERVATIO. De Apostemate calido, præter mentem & casu curato.
- II. De Apostemate circa regionem ventriculi cum tumore exterius apparente.
- III. De Apostemate seu inflammatione totius furæ, in abscessum transmutato.
- IV. De Phlegmone seu inflammatione in variis corporis partibus oborta.
- V. In qua ponuntur exempla puræ phlegmones.
- VI. Exempla aliquot phlegmones illegitimæ cutatæ.
- VII. De phlegmo sub alis apparente.
- VIII. De phymate.
- IX. De furunculis, qui & dothienes appellantur.
- X. De termintho tuberculo.
- XI. De carbunculo benigniore, in nare apparente.
- XII. In qua ponuntur exempla aliquot carbunculi malignioris, pestiferi, seu antracis, etiamque bubonis.
- XIII. De gangræna ad sphacelum tendente.
- XIV. De esthiomene Auicennæ, seu sphacello Græcorum, vel sideratione.
- XV. De Aneurismate.
- XVI. De Epinyctidibus.

IN LIBRO SECVNDO.

De tumoribus præter naturam biliosis.

- I. De Erysipellate.
- II. De erysipellate puro.
- III. De erysipellate in cute.
- IV. De erysipellate phlegmonode & quasi postea œdematode, in corpore admodum senili.

- V. De herpette esthiomene.
- VI. De herpette exedente, & de exulcerato.
- VII. De herpette miliari.
- VIII. De phlyctænis in facie infantis cuiusdam apparentibus.
- IX. De Noli me tangere.
- X. De impetigine.
- XI. De serpigne atque impetigine in crure, cum pustulis parvis erodentibus, atque fissuris.
- XII. De impetigine faciei.
- XIII. De lichene, impetigine vlceratione foeda intercutanea.
- XIV. De specie lichenis seu impetiginis aut serpiginis, vulgari idiomate Haer V'orm dicta.
- XV. De hydrois seu sudaminibus.
- XVI. De ambustis.
- XVII. De combustis.
- XVIII. De tactis igne aut aqua calida, vel qui coctura ignis, pulueris tormentarii, aut aqua calida læsi fuerunt.

IN LIBRO TERTIO.

De tumoribus præter naturam pituitosis.

- I. De œdemate.
- II. De vero œdemate in femore longo tempore perdurante, & postea de illegitimo œdemate.
- III. De apostemate ventoso in genu.
- IV. De apostemate aquoso pedem circa iuncturas occupante.
- V. De hydrocephalo.
- VI. De hydrocephalo curato absq; chirurgis.
- VII. De phlegmatica ex crescentia valde magna instar nattæ vel talpæ aut strumæ vel potius hydrocephali, in collo posteriori circa nucham apparente in infante puella duorum mensium.
- VIII. De glandula, ac etiam de nodo.
- IX. De ganglio.
- X. De strumis scrofulis.

XI. De

INDEX.

IN LIBRO SEXTO.

Qui est de plagis, seu vulneribus cruentis, casu; offensione, percussione, concussione ac contusione.

- XI. De quodam scrofulam habente in collo.
- XII. De scrofula, atheromate, & meliceride.
- XIII. De Bronchocele, bocio, seu hernia gulæ.

IN LIBRO QVARTO.

De tumoribus præter naturam melancholicis.

- I. De duritie quadã scirrhosa sub poplite, post malignorum vlcum curationem manente.
- II. De apostemate duro lapideo, scirrhoso, in femore crure & genu.
- III. De scirrho legitimo, non tamen exquisito.
- IV. De phlegmone scirrhosa in scirrhum illegitimum, & non exquisitum, seu in duritiem lapideam mutata.
- V. De cancro non vlcato in mamilla dextra.
- VI. De cancro vlcato in mamilla dextra, qui postea mortem intulit.
- VII. De elephantiasi & lepra Arabum.
- VIII. De præseruatione à lepra Arabum, de qua suspicio erat.
- IX. De lepra Græcorum, (quæ quibusdam probatis autoribus deterrima species impetiginis est) per modum consultationis, propuella octo annorum nobilissima.
- X. De verrucis.
- XI. Per modum consultationis, de verrucis in virga & aliis locis, ad Petrum chirurgum Brielsenem.
- XII. De clauo in digito pedis, per modum consilii, pro fratre meo Iacobo Foresto, cum Louanii medicina operam daret.

IN LIBRO QVINTO.

De tumoribus præter naturam mixtis.

- I. De maculis quibusdam plumbeis, ad cineritium colorem tendentibus, exterius in cute apparentibus.
- II. De morphea, cutisque defœdatione maculosa.
- III. De vitiligine.
- IV. De lentigine & panno faciei.
- V. De lichene.
- VI. De parotide.
- VII. De varis seu ionthis, aut cossis vel pustulis a parentibus in facie: per modum consultationis.
- VIII. De pustula quadam elata ad magnitudinem fabæ Egyptiacæ in gena sub oculo.
- IX. De pruritu totius corporis.
- X. De scabie: in qua ponuntur multa exempla scabiei curatæ.
- XI. De scabie continua, quæ per nouem annos durauerat.
- XII. De diuersis speciebus scabiei curatis.
- XIII. De scabie humida, & de scabie sicca, & de inueterata, fœda, cum diuersis exemplis.
- XIV. De malo mortuo.
- XV. De perionibus.
- XVI. De panaritio, seu Græcorum paronychia.

- i. Obser. De vulnere simplici, ex mala curatione factio lethali.
- ii. De vulnere perperam iudicato non esse lethale.
- iii. De vulnere Hepatis M. Iacobi Caspi.
- iv. De pulmone vulnerato.
- v. De vulnere ventriculi.
- vi. De milite in splene vulnerato, Iac. Caspi.
- vii. De vulnere abdominis, per quod omentum dilatum erat, & ab indocto chirurgo abscessum.
- viii. De vulnere ventris seu abdominis, ad interiora penetrante.
- ix. De sagitta vulnere infixæ extrahenda.
- x. De vulneribus venato telo inflictis.
- xi. De vulnere factio per incisionem in facie.
- xij. De vulnere in facie prope maxillam sinistram factio alto & profundo: ex Carpo desumpta.
- xiii. Carpi, De vulnere quodam penes rasatam manus secundum transuerium inflicto.
- xiv. Carpi, De altero quodam in rasata manus globo tormentario icto & læso.
- xv. De vulnere in oculi sinistri palpebra, Iacobi Caspi.
- xvi. De adolescente sexdecim annorum, calu, seipsum in pectore vulnerante.
- xvii. De vulnere transeunte veramque partem tam posteriorem quam anteriorem ipsius thoracis.
- xviii. De quodam vulnerato in pede dextro, adeo vehementer, ut totus pes circa clauillam seu malleolos abscessus fuerit, cui ingens dolor aderat, Iacobi Caspi.
- xix. De quodam vulnerato in cubito brachii sinistri, totum os cum suis nervis incisum esset, & ex dolore meus esset de spatio: Iacobi Caspi.
- xx. De paralyti pollicis, ex incisione musculi: Laurentii Brunneki.
- xxi. De syncope in vulnerato.
- xxii. De desipientia seu delirio ex ictu.
- xxiii. De simplici vulnere in carne.
- xxiv. De vulnere profundo & occulto, quantum ad latitudinem eiusdem in parte superiore dorfi.
- xxv. De cauo vulnere.
- xxvi. De cicatrice inducenda: Iac. Caspi.
- xxvii. De vulnere factio in crure, cum contusione à bombarda.
- xxviii. De contusione absque vulnere.
- xxix. De iuvene quodam ex saltatione supra palum cadente, ac seipsum lædente.
- xxx. De casu ab alto, in quo timebatur conuulsio seu offensio membrorum interiorum.
- xxxi. De offensione & casu.
- xxxii. De iis qui ex nimio pondere leuato aliquid mali in corpore senserunt.
- xxxiii. De submersione aquæ.
- xxxiv. De ictu ac vlcibus illatis ab animalibus venenatis.
- xxxv. De vulnere cum profusione sanguinis ex arteria.
- xxxvi. De sanguinis profusione ex vulnere.
- xxxvii. De vulnere in manu per transuersum factio, tendonibus ac nervis transiectis.
- xxxviii. De nervi punctura.
- xxxix. De vulnere in iunctura & loco nervoso factio, phlegmone accedente, unde humidum quid exstillabat.
- xl. De nervi contusione.
- xli. De crure ferra ablato.
- xlii. De capitis contusione.
- xliii. De simplici contusione capitis, absque diruptio: ne caris.
- xliiii. De contusione capitis, cum ruptura cutis.
- xliiii. De rustico quodam, claua vulnerato, in oculo, usque adeo ut inde visum amitteret.
- xliiii. De vulnere brachii, & de altero sub scapula, & de tertio in dorso, penetrante ad interiora.
- xliiii. De vulnere thoracis, transeunte in pulmone, ex quo, facta prædictione, ipse vulneratus obiit.
- xliiii. De vulnere cum ense factio penetrante ventriculum, lethali.

xliv. De

INDEX

xxix. De tibia vulnerata ex quo vulnere subsequuta est mors.
s. De vulnere lethali sub planta pedis.

IN LIBRO SEPTIMO

Qui est de viceribus.

Obs. x. De ore ulcerato & excoriato in superficie in quodam hydropite laborante.
ii. De ulcere quodam inueterato & maligno.
iii. De ulcere alio quodam maligno curato.
iv. De ulcere quodam ab omnib. medicis derelicto, & casu curato, deinde de quodam in deploratis viceribus experto medicamento.
v. De quodam habente vlcus calidum in tibia.
vi. De ulcere cum dolore in quodam phlogorico.
vii. De erysipellate ulcerato.
viii. De contusione, in qua metas erat de abscessu frigidiore.
ix. De supereresciente carne in ulcere.
x. De ulcere verminoso.
xi. De ulcere cum ossis corruptione.
xii. De viceribus malis & malignis inueteratis.
xiii. De ulcere virulento, corrosiuo, ambulatio, excedente.
xiv. De ulcere fido & putrido.
xv. De ulcere profundo & cauinoso.
xvi. De fistulis, seu callo obductis, sinuosis & archis viceribus.
xvii. De crescentia cancerosa supra oculum ulcerata.

INDEX III. LIBRORVM DE INCERTO AC FALLACI VRINARVM IVDICIO.

Argumenta singulorum librorum.

LIBRI PRIMI.

CAP. I. Quid sit vrina.
CAP. II. De generatione Vrine: deque apparatu sanguinis atque reliquorum humorum.
CAP. III. De Superfluitatibus, quæ in vnaquaque concoctione sequestrantur, deque vrina secundum omnia mediocritate, & quæ eius sit causa.
CAP. IV. Quod vrinarum iudicia incerta sunt, imo sapientius periculosa, minusque eis fidenda.
CAP. V. Vrinæ iudicium non esse sufficiens ad vniuersam considerationem de morbis.

LIBRI SECVNDI.

CAP. I. De variis causis quæ vrinæ iudicium impediant.
CAP. II. Quomodo medici etiam in artis operibus exercitati, in inspicendis lotiis, decipi possint.
CAP. III. Quod Empirici Vromentes, circulatoresque & medicastri ex vrinæ inspectione potius mendacia proficiant, quam vera de vrinis iudicent, quæ & hominibus nimium credulis & imperitis vera esse persuadent.
CAP. IV. De impostura, dolo, fraude, cautelis, quibus in vrinarum iudiciis Vroscopi circumferantur, vniuntur.
CAP. V. De peruersa Fusticorum ac Idiotarum & aliorum similitudine, & nimis stulta in vrinarum diuinatione confidentia & credulitate.

IN LIBRO OCTAVO:

Qui est de fracturis.

Obs. i. De costarum contusione, in qua motus erat fracturæ.
ii. De quodam qui fracturam cruris patiebatur.
iii. De inferiore maxilla contracta.
iv. De vertebra seu spondylis colli attritis & contractis sine vulnere vel potius contusis.
v. De fractura fureule pectoris.
vi. De fractura costarum & plicatione earundem.
vii. De fractura coxæ.
viii. De humero, ac deinde etiam brachio fracto.
ix. De tibia fracta.

IN LIBRO NONO.

Qui agit de ossibus luxatis.

Obs. i. De coxa luxata.
ii. De maxilla inferiore seu mandibula luxata.
iii. De vertebra spinæ luxatis & fractis, vnde moræ subitanea subsequuta est.
iv. De humero luxato.
v. De cubito luxato.
vi. De femore luxato.
vii. De genu articulo de suo loco paululum moto.
viii. De pede luxato.

LIBRI TERTII.

CAP. I. Vnde error natus sit de vrinæ inspectione in ædibus medicorum, quæ incerta coniectura existit, qua plus damni & periculi quam utilitatis ægro plerumque accedit, adeo ut Medicinam artem quidem præclarissimam apud multos contemptibilem fecerint.
CAP. II. Quam necessarium sit vrinæ ægrorum non amplius ad ædes medicorum spectandas transferre, sed quod ipse in ædibus ægrorum tantum spectari debeant.
CAP. III. Ex sola vrinæ inspectione, ægrotis medicamenta non esse præscribenda, nisi medicis apud ægros præsens, reliqua signa quæ ad morborum cognitionem spectent, prius animaduertent.
CAP. IV. Quod certa sit methodus signorum & causarum, tum morborum & symptomatum, & certi scopi, ex quibus deinde indicationes curatiue sumuntur: quibus curatio ipsa perficitur, & non ex vrinæ solius iudicio, quibus & utilitas & necessitas medici præsentis apud ægrum probatur.
CAP. V. Contra medicos qui medicamenta temerario admodum ex sola inspectione lotii præscribunt: cum media à scopis certis & indicationibus petantur.
CAP. VI. Contra eos qui lingua vulgari aut vernacula, remedia & medicamenta præscribunt, & quibusvis communia faciunt.

FINIS.

OBSERVATIONVM

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

LIBER PRIMVS.

De Febribus Ephemeris Synochis:

Auctore

PETRO FORESTO ALCMARIANO MED:

ADRIANVS Alouinus Delphius Zythepa (alij Ce-reuifiatiū vocant) circa solstitium hyemale, ex leni peregrinatione cum in exigua lassitudine incidisset, atque alium vicinque lubricam haberet, ephmera febre correptus est. Ad quem cum vocatus essem, atque animaduertissem, quod eodem tempore ter alium per se deposuisset, eundem in lecto quiescere mandavi, sudore leui per se non admodum diu postea emanante. Cumque lotium inspicissem, quod reseruatū erat, boni esse coloris, ac suauem calorem in toto corpore perferentem, hominem de salute sperare iussi, quodque paucis horis à febre in totum liberaretur, prædixi: neque hæc prædictio me fecellit. Nam post viginti quatuor horas à febre liberatus, recte deinde valuit. Tales autem Paulus Aegineta ex Galeni auctoritate. lib. 2. cap. 15. pinguit ac molli ter fricari iubet, ac deinde ad balneum mittit. Actius vero lib. 5. cap. 58. hos dulci prius tepidoque oleo suauiter perfricatos ad balneum quoque deducit. At nos victu nutriendi tantum contenti, qui defatigatis (eodem Actio teste lib. 5. cap. 64.) conuenit, aliis remediis vti non sumus. Interim ad recreandum, exiguum vini Rhenani, aquosi, albi, subtilis dedimus: quale omnibus ephemeris exhiberi solet. Nam præter id quod coctionem adiuvat, vrinæ etiam & sudores pronocat: si capite doluisset, ab eo abstinuissimus.

SCHOLIA.

Cum de omnibus morbis exempla quædam eorum quæ in observationibus & curationibus omnium affectuum animaduersione digna esse existimauimus, in gratiam iuniorum medicorum adferre institutum sit: quædam de singulis tantum affectibus & morbis, scilicet selectiora, nec omnia (quæ numerum excederent) adducemus, eaque breuissime quantum fieri potest explicabimus, ab vniuersalibus morbis seu affectibus incipiendo, paulatim ad particulares progrediendo. Recte enim ab iis vitis incipimus, quæ totis corporibus inherescunt. Ex horum ordine frequentissimum malum est, & generi humano inimicissimum, febris: adeo ut quorundam literis proditum sit, numquam quenquam, exceptis biothanatis, sine eo morbo vitam amisisse. Præterea varii sunt morbi & multiplices affectus, qui febrem adiunctam sæpe habent, ideoque de febribus, utpote morbis magis vniuersalibus primo agemus: circa enim febres cognoscendas & curandas non solum tyrones, sed etiam seniores atque exercitati medici magna soletia & industria vti debent. Quamobrem ne in cogitatione & curatione febrium vagetur oratio, quod facile fieri possit in tam lato campo omnium febrium, cuius valde sinuosa est tractatio, omnia quæ dicturi sumus, in tria genera febrium distribuemus, in eam, quæ ex spiritibus sit, ex humoribus, ex solidis partibus. Ad primum genus referuntur, quæ Ephemeræ à Medicis dictæ sunt (harum exemplum vnum nunc adduximus) de quibus omnium primo dicemus. Sed antequam ad eas explicandas veniam, prius in genere sciendum est, quid febris significet, ut sic eiusdem natura & definitio magis innotescant. Latini vno vocabulo febrem nuncupant à verbo ferreo, est enim febris veluti feruor quidam seu feruescentia quædam corporis, quod ab ea corripitur: vel à februo, quod dicitur à feruendo apud veteres, ut annotauit Io. sam apud sephus Scaliger ad Varronem. Græci vero, ut Erasmi quædam Hippocrates & Galenus, vterque interim πύρεξιν nuncupant à πύρ, verbo Græco, quod Latine significat, febricitare seu febre corripitur: secundo, ἀπὸ τῆς πυρρός, Latine autem habitus seu dispositio ignea: ita & Hippoc. febrem ardentissimam solitus fuit ignem appellare, ut i. de morbis vulgaribus, quasi non aliam habeat naturam, præterquam ignis substantiam, teste

A

De Febribus Ephemericis

Notio vel
qua febris
dicitur.

Gal. lib. de rat. viſſ. comment. 3. text. 18. & 19. Nequaquam tamen febris re ipſa eſt ignis : nam eo laborans animal non viueret. Sed ubi calor augetur eſt, vt hominem offendat & actiorem laedat, febris eſt, 8. meth. med. & ſic eſt veluti corporis immoderata caliditas, vt lib. 1. de cauſ. morb. cap. 2. Et licet calor videatur im-
pediri in principiis febrium, rigore, horrore, refrigeratione, & extrema aliquando frigent, vt in febre ſyncopali, vel ſudore frigido occurren-
te, quæ cum febris ſymptomata ſint, inter-
rim febris manet, neque dicenda febris frigida, niſi per abuſum ex accidenti & improprie, vt-
pote à cauſa frigida orta, vel ex accidenti par-
tibus quidem corporis refrigeratis intus reuoca-
to calore, vel ab aliqua forti inflammatione, ſeu eryſipelate. Hic etiam calor febrilis intelli-
gitur de qualitate, vt 2. de temp. cap. 2. & 1. aph. 14. eaque non ſimplex eſt, nec ſincera, ſed aliarum etiam qualitarum quodammodo particeps, eſt-
que actu non potentia, vt tactu indicatur non ratione; nam quod poteſtate calidum eſt, ra-
tione inueſtigatur. Non ab re quotquot febris eſſentiam nobis manifeſtare tentant, omnes per calorem eam definiunt. Ex quibus di-
ctis nunc etiam facile patet definitio ipſius feb-
ris, cuiusque natura, cum eam Auicenna, ſen-
1. quatio, definiat calorem extraneum. Galenus vero natium calorem in igneum mutatum, aphor. 14. & 16. & lib. 1. de rat. viſſ. Eſt enim calor, non res calida, 8. meth. 1. & 9. & 14. ſed actus & in igneum mutatus, cuius ratio colli-
gi poteſt, 1. aphor. ſiccitati coniunctus, 1. aphor. 14. & 1. rat. viſſ. morb. acut. text. 16. in corde accenſus, vt liquet 1. de diff. feb. cap. 3. per totum corpus vel maximam eius partem tranſmiſſus per venas & arterias, 8. meth. & 1. de ſympt. cauſis 5. niſi impediatur vt in epiala, 2. de diff. feb. cap. 6. Non enim opus eſt, vt febrilis cali-
ditas per totum animal ſit eſſuſa, 6. de morb. val-
gar. ſat eſt vel in pluribus partibus vel in nobiliſ-
ſimis accenſa, lædens operationes omneſque functiones. Neque dicenda eſt febris, niſi præter naturam incalſcat, quamuis non ſemper primo afficiatur. Hoc patet in omnium febrium genere, in heſtica apud Gal. 10. meth. c. 8. quando à icci-
nore, ventriculo incipiat & aliis corporis parti-
bus : interim vero quod afficitur eſt ipſum cor. Idem conſtat in febre ephemera, 1. de diff. feb. cap. 3. & 2. de arte curat. ad Glanc. c. 3. & 8. meth. med. cap. 1. dum ſpiritus in ea, qui in ventriculis cordis continentur, accenduntur, præcedente aſtu, ita aliquando ex aliis partibus, vt ingui-
num inflammatione : In putridis febribus, ex humoribus in dextro cordis ventriculo conten-
tis, interim & aliis, qui in omnibus vaſis, aut in quibusdam putreſcunt, aut extra vaſa ſecun-
dum mentem Gal. 1. de diff. feb. & 11. meth. & 3. de præſag. expulſ. c. 7. Hinc & eius definitio ta-
lis eſſe poteſt : Febris eſt intemperies calida præ-
ter naturam, in corde omnes actiones corporis lædens, & ideo morbus cordis duntaxat, vt laſius apud Argentarium explicatur. Non quidem complexio calida & ſicca, vt quidam autumant, tunc enim fequeretur, quod falſum eſt : nam fe-
brientes ſive pituitoli ſive ſanguinei ſint, remanent ſemper in eadem complexione, qua præ-
diti erant. At cum alii circa febrem diſſentiant, quod ipſa non poſſit diuidi in morbum & acci-
dens, licet & Fernellius Symptomaticam feb-
rem admittat, Auicenna & Conſiliator diſſ.

Que pars
afficitur in
febre.
Febris non
eſt niſi cor
preter na-
turam inco-
liſcat, ſed
non ſemper
primo affi-
ciunt.

Febris.
Qualis affi-
ciat ſit fe-
bris nempe
morbus.

87. tenent, quod febres accidentales, cum me-
diatè vel immediatè à morbo dependant : ſunt
autem morbi, cum nullum morbum ſequun-
tur. Præterea cum dicit Galenus febrem eſſe
natium calorem in igneum verſum, ſciliçet
oportet quid ſit natium calor. Is duplex, qui-
dem eſt : alter quem idem auctor nunc ætium,
nunc ſanguineum, nunc vero ſpiritum vocati
ſcribit, temperatus, non ubiq; ſui ſimilis in aliis
enim partibus elaboratur, in aliis minus elabora-
tus, (quemadmodum & ſanguis), exiit : om-
nium naturæ functionum auctor, proinde in nul-
la corporis parte non continetur, in ſpatiis qui-
dem inaniſis plurimis. Is pro temporum, ætatis,
& viſtus ratione, modo auctior, modo mi-
nutor, modo acrior, modo mitior exiit. Ven-
tres inquit Hippocrates, hyeme calidiores, id
eſt, plus continent calidi innati : quod eo tem-
pore cutis ſpiracula, caloris exhalationem pro-
hibeant frigore adſtriſta. Item eodem tem-
pore mitior, æſtate, vero parcius & acrior : pau-
modo, pueri plus vernaculi caloris, cuiusque
mitioris, iuuenes minus, ſed acrioris habent.
Sic, & qui calido & humido viſtu vtuntur,
maiores eius portionem, quam qui ſiccò & fri-
gido, obtinent. Alterum calorem Galenus vir-
tutum ſubſtantiam, aut primarium ipſarum in-
ſtrumentum eſſe ſcribit : hoc eſt quatuor ele-
mentorum, vel eorum primarum qualitarum
temperamentum. Cum enim elementorum ſub-
ſtantia miſcentur, & eorum qualitatem miſceri
neceſſe eſt : nihil ergo reſert (vt dicebat Acoſia
in comm. Galen. De arte curat. ad Glanc.) an harum,
an illorum temperaturas, caloris ſubſtantiam
eſſe dixeris : quamquam qualitatum eſſe, magis
probet Galenus, Ex harum igitur ſymmetria,
vires, ex viribus proba actio naſcitur. Cum au-
tem vana ſint in corpore partium temperamen-
ta, variæ erunt huius caloris differentiæ : aliæ
enim partes ſolidæ ſunt, aliæ humores, aliæ
ſpiritus : quarum cuique ſuus ineſt calor : qui
cum ſeipſo calidior ſit, ac velut igneſcit fe-
briem procreat, in ſpiritu quidem diariam ſeu
ephemeram : in humore vero, ſiquidem putris
ſit, putrem ſin putredinis expers, ſynocham : diuerſas gi-
t in ſolidis autem partibus, heſticam. Et ita quo-
que calidum duplex eſt apud medicos : innatum
ſeu naturale, vel acquiſitum, innaturale aut
igneum, ſed in horum interpretatione non eſt
diu inharendum, cum hæc & à Galeno &
Hippocrate tractata fuſius, ab alijs multis, vt
Fernellio explicantur, & poſiſſimum à Donato ab
alio mari part. 1. De feb. medend. cap. 6. 7. 8. 9.
Præter has autem differentiæ febrium ex mate-
ria caloris ſumptas Hippocrates 6. de morbis val-
garibus, hos quoque poſit, cum dicit : Febres
aliæ quidem mordaces ſunt manni, aliæ lenes, aliæ
vero non quidem mordaces, verum augeſcentes, aliæ
autem acutæ quidem, ſed quæ à manu vincantur,
aliæ ſtatim adurentes : aliæ ſemper debiles ſiccæ,
aliæ ſanguinolentæ, aliæ inflatæ, horrendi aſpectus,
aliæ ad manum humectæ : aliæ rubicundæ valde,
aliæ valde pallidæ : aliæ liuidæ, & aliæ id genus.
Sumuntur igitur iuxta Hippoc. & Galen. lib.
1. de diff. febr. cap. 1. à ſubſtantia vel à forma :
vt calore ſcilicet acutæ ſive mordaci, vt putridæ
febres, à miti, leni, halituoſo, vt ephemeræ : à
ſiccò & ſqualido, vt heſtica : à ſtatim exurgente,
vt inoreſcentes : à manu mordaces, ſunt putridæ
febres : mordaces quidem primo occuſu, poſtea
increſcentes, id eſt, primo quidem tactu non ita
mordicant, ſed, ubi quis manum appoſitam
diutius

8.
Natum
calor du-
plex.

Primum
caloris na-
turalis
genui.

Secundum
caloris na-
turalis ge-
nus.

Varia cor-
poris parti-
um tempera-
menta.

Varia cor-
poris parti-
um tempera-
menta.

10.
Maxime
principales
differentiæ
febrium.

Lib. I. Obſervat. II.

3

diutius teneat, mordicant. Statim ardentes,
ſunt ipſæ febres ardentes, vel cauſones. Sem-
per debiles & ſiccæ, ſunt heſticæ. Vel à mate-
ria, in qua, vt ſubiecto febrilis calor reſidet, &
eſt vel in ſpiritibus, & ſit ephemera ſive diaria
(vt diſſam eſt) vel in humoribus, & ſit febris pu-
trida : vel in ſolidis partibus, & ſit heſtica febris.
Suntque hæc maxime principales differentiæ, aliæ
vero ſunt minus principales, & ſumuntur ab
accidentibus, vel à modo motus, vt ſunt acutæ
peracutæ, diurna, æroneæ, vel à coloribus, vt ſunt
rubidæ, ſcilicet ſanguineæ vt ſynochus : pallidæ, cro-
cæ, flauæ, vt bilioſæ : liuidæ, quibus ſuccus ſan-
guineus deſicit & calor innatus, adeo lethales ſtatibus
plena, ſive rariſima : quidam has ad peſtilentes re-
ferunt, alij ad humidas & vaporoſas tranſferunt;
aſpectu graues, Curtius ad peſtilentes eas reſert,
cum ſint aſpectu horribiles ob anthraces : ſalſu-
ginolæ : Galenus putat textum Hippocratis eſſe
corruptum : Curtius vt textum retineret, cum
Auicennam de febribus interpretaretur, intelli-
git manu mordicantes tanquam in mania eſſent.
Non ſumuntur enim tales differentiæ ex his,
quæ ipſi laborantes referunt, ſed ex iis, quæ me-
dici ipſi ex tactu indicant. At maxime propriæ
ſunt illæ differentiæ, vt Galenus reſert lib. 1. de
diff. febr. cap. 1. quæ à materia, in qua calor ac-
cenditur, ſumuntur. Cum igitur ea, quæ in
ſpiritibus accenditur, ſit omnium aliarum feb-
rium ſimpliſſima, quomodo ea ſit internof-
cenda & curanda, alijs exemplis doceamus,
& præſertim hoc ſequenti, præcedenti non
admodum diſſimili, quamvis ex motu vehe-
mentiori hæc ipſa ephemera orta fuerit.

Minus prin-
cipales.

OBSERVATIO II.

De febre ephemera ex motu vehementiore.

2. **A** Micus quidam noſter, ac mihi familiaris,
vir rara texturæ, & admodum bilioſus, ſi
vteretur vehementiore motu corporis tum ani-
mi, facillime diariam febrem ſeu epheme-
ram incurtebat. Hic cum impenſe ſeſe exci-
taſſet, in ephemeram febrem incidit : quod
etiam, cum ad eum acceſſiſſem animaduerti-
ti : nam cum eum ipſam pluſquam in
alia febrium ephemerarum ſicciorum eſſe per-
ciperem, ex laſſitudine nimia diariam origi-
nem ſumpliſſe cognoui. Ilico igitur amicam
quieſcere iuſſi, & ad humectationem ſymp-
ſum violaceum propinaui, & inclinante febre
ſimul hordei emulſorium dedi, quod hoc mo-
do paratum erat : ℞. hordei optima ab ex-
teriori cortice repurgati p. j. in aqua pura co-
quantur quaſi ad putrilaginem, deinde piſtillo li-
gneo in mortario lapideo trundantur, cui deinde ad-
de amygd. dulcem an aqua calida inſuſarum & à
cortice exteriori repurgatarum ℥. ij. ſe. quatuor fri-
gid. maiorum mundatarum ana ℥j. omnia ſimul
contuſa ac mixta cum ℥ viij. eiſdem aqua hordei
adhuc calentis, ſaccharo albiſſimo, vt ſapor magis
delectet, in ea liquato, per ſecurum traieciuntur, &
ſepius ac fortiter exprimantur, & ſiat emulſorium
vt artis eſt. Ego hordeatum appellare ſoleo,
quamvis hordeatum etiam aliter fiat, vt alijs
exemplis docebitur, eoque aſſumpto, ſudore
commodo eſſuente in ſomnum placidiſſimum
incidit, die ſequenti à febre liberatus, cum pro-
be alium per ſe depoſuiſſet, & crura adhuc laſſa
Per. Roſſi. Tom. 1.

ex præcedenti exercitio habet, vt aqua tepida
ea lauaret, & in ea loco balnei, uſque ad femo-
ra ſederet mandauit : quibus & hic recte cura-
tus eſt febre, non amplius redeunte.

SCHOLIA.

Ephemera ſeu Diaria, cum ſit febris ſimpli-
ciſſima eaque breuiſſima, & placidiſſima, ac
minime maligna, vt optime Galen. de rat. curandi
ad Glanc. reſertur, ab ea primum incipiendum
daximus. Primo itaque huius naturam & defi-
nitionem excutimus, deinde quæ ſint illius
cauſæ : nihil enim ſciri poteſt, quod non co-
gnoscatur per cauſas. Etenim niſi quis ad vn-
guem memoria teneat, inquit Galen. 8. meth.
cap. 1. & quæ cauſæ febres generant, & in quo
cuiusque corporis affectu : is nunquam me-
thodo febris proſpiciet. Tertio ſigna adijciemus.
Quarto vero methodum curandi addemus, non
quod hic omnia, quæ dici poſſunt, dicturi
ſumus : infinita enim ſunt, quæ occurrunt de
hæc negotio cogitantibus. Et tantum attinge-
mus, quæ magis videbuntur neceſſaria, quæ-
que ad explicationem Obſervationum noſtrarum
& curationum vitia cognouimus. quibus
ita digeſtis non erit difficile alijs, plura ſibi
aliunde ex probatis auctoribus cortogare. Ante-
quam igitur ad febrem ephemeram naturam &
definitionem accedamus, vnum mihi expediat
dum, quare ea ita dicatur, vt eiſdem natu-
ra melius intelligatur. Indium autem eſt huic
febrium generi diariæ nomen : à Græcis ἐπιήμερος
trageris appellatur, non ſiquidem de ſubſtantia
ipla, ſed conuenienti nomine deſtituti, inquit
Galen. 9. meth. clarioris ſimul breuiorisque
doctrinæ gratia, ab eo quod ſæpius eis accidit
indidimus. Etenim vt plurimum neceſſe eſt,
eas ultra vnum diem non porrigi : appello
autem 24. horarum ſpatium diem, adeo, vt
nox quoque comprehendatur. Quidam à ſimi-
litudine cuiusdam animalis ephemeræ nuncu-
pati, hanc febrem nomen ſuſcepſiſſe aſſerunt,
cuius meminit Ariſtoteles, lib. 5. De natura
animalium, cap. 19. Eſt enim animal volucre,
ac quadrupes, à quibusdam veluti folliculis
erumpens, quod genus animalium, in po-
metidianum uſque diei tempus viuut & volat :
mox deſcendente ſole marceſcit, & languet,
deinde occidente moritur, vitam non ultra
diem vnum agens. Vnde ephemeron, id eſt,
diarium appellatum eſt. Hæc febris non per-
transit diem vnum niſi error committatur, vt
3. method. medend in principio habetur, & 10.
eiſdem : deſiſtit enim poſt primam acceſſio-
nem, ſi quis eam recte tractet, idque propter
naturam, in qua ſubſiſtit, nempe ſpiritum,
qui facillime diſcutitur. Hinc eius natura non
ſolum patet, ſed eiſdem quoque definitio : Febris eph-
emera vel ephemeræ nihil aliud ſit quam mera ſeu
calor extraneus, vel præter naturam in ſpiri-
tibus accenſus operationes lædens : ergo ſpiri-
tus concalſacti in corde, cor etiam afficiunt, præter
quæ huius quoque febris pars affecta eſt. Af-
fectus quoque eiſdem ad morbum reſertur,
non ad cauſam nec ſymptoma. Corde autem
affecto cætera membra incenduntur. Aſſimila-
tur autem vento calido à folle fabrilis attra-
cto : vt enim ille calefacit follem in quo at-
trahitur : ſic quoque ſpiritus plus iuſto cale-
facti, vniuerſum corpus accendant. Cum itaque
A ij Spiritus

3.

4.

Diaria ſeu
ephemera
una eſt.

Febris eph-
emera ſeu
diaria.

Pars affecta
aff. hinc.

Diaria febris duplex

Causa ephemeræ seu diariæ

De Febris Ephemera

Spiritus corpus simplex est, vix autem erit diarium species: humor vero cum multiplex sit, multiplicem quoque constituit differentiam; vix & de febre putrida postea dicemus. Et quamquam diarium vna sit forma, duplicem tamen medici eam faciunt: Vnam quæ simpliciter & citra adiectionem sic appellatur, de qua nunc agimus. Hæc quidem vbius diei spatium, hoc est, horas viginti quatuor, non excedit: altera est, quæ cum adiectione plurium dierum ephemeræ seu diariæ nominatur, de qua postea. Nunc ad causas huius febris progrediamur. Oritur ephemeræ seu diariæ, cum absque villa putredine spiritus præter naturam incalcescit & succenditur, quod multis modis accidit, vt ad longum Galenus. 1. ad Glauco. de art. cur. docuit, ex lassitudine, cuius exemplum hic proposuimus, & quamuis ex vehementi fatigatione in musculis, nervis, copulis, & articulis lassitudinis sensus oboritur, non omnis statim fatigatio febre accendit, sed si paulo vehementior fuerit, quemadmodum ex motu ampliore febris accenditur, ita & hic spiritus concalcescit diariam induxerunt, ex temeritate: vnde enim præsertim calidum, si immodice fumatur, vbi à corpore calorem accepit, seruientem vaporem ad eor transmittit, vnde & spiritus incenduntur, & hanc febrem gignunt, quemadmodum & cibi calidi, ex ira: cum iracundia sit quasi feruor quidam ac motus vehemens irascentis facultatis: ita & ex morore, cum in eo reuocati ad suam originem spiritus sese accendant, ex candescencia futureve, qui vehemens ira est: spiritus celeriter intro reuocatos accendit, deinde ex alijs vehementibus animi curis: nam in his ac cogitationibus in cerebrum ferantur, vbi accensi calorem corde suggerunt, & hanc febrem pariunt. Item ob vigilias, cum vigilis sensus nunquam otiosi sunt, sed semper agunt, eliciuntque spiritus, qui accensi febrem produciunt, vt sequenti exemplo docebitur, ob famem: nam hoc modo spiritus inflammantur, ob ardorem, solis æstus tum arteriarum attractu, tum cutis contractu, spiritus accendit. Si enim cutis hunc diutius patitur, marcescit, contrahiturque, ita vt effluuium superimatur, atque ex accidenti, non aliter quam frigus, febrem gignat, & ita algor quoque hanc febrem inducit: frigus enim cutem claudit, proinde solidum effluuium cohibet: sed hæc omnia per exempla subsequencia clariora euadent. Huc etiam spectant febres ex bubone mites, non autem malæ, de quibus postea. Nunc exemplum rursus proferamus, vt deinde de signis tractatio fiat luculentior.

OBSERVATIO III.

De febre Ephemeræ seu diariæ ex vigilia oborta.

P Vella quædam focaria seu culinaria ministra, cum apud matrem vetulam valde ægrotantem vigilando multas noctes in somnis egisset, in febrem diariam ex vigilijs incidit: quod facile ex sequentibus signis percepi; nam vitiosus color seu decoloratio & faciei tumor eam subsequabantur, grauisque oculorum motus: vix enim palpebras attollebat, quibus & humiditas inerat (quæ signa etiam à Galen. 1. ad Glauco. cap. 2. referuntur) Vigiliæ enim, cum coctionem impediunt, humorum & vaporum crudorum copiam pariunt (vt etiam de

vix. morb. acut. comment. 2. text. ultimo habetur;) calorem natium imminuunt, corpusque resoluunt. Per vigilias enim cerebrum sensusque instrumenta (vt testis Acacia quoque dixit in comment. Galen. ad Glauco.) assidue exercentur: vnde plus facultatis, & spiritus animalis absumentur: quibus tandem resolutis, & in actiones obundas insumptis, vitales spiritus antequam integram elaborationem sunt experti, assidue alliciunt. In summa naturam à coquendi munere auocant: quocirca magnam cum in reliquo corpore, tum in cerebro cruditatem relinquunt. Cæterum fatigatis animalis virtutis instrumentis caput imbecillius redditur: vnde commemorata incommoda sequuntur: nempe cruditas & caloris naturalis imminutio: ex quibus rursus sequuntur decoloratio, tumor faciei, palpebrarum humiditas, earumque motus grauitas: scilicet resoluta facultate, & vaporis humoisque copia degrediente, pulsus erunt exigui & duriores. hæc cum spectarem vigilij præcedentibus facile cognoui, diariam esse: verum ne in hæcicam mutaretur, cum febris leniter finiret modo ephemerarum, emulsorium exhibui, quod ad somnum conciliandum faceret, hoc modo, ℞. border mund. p. j. amygd. dul. depil. seu excortic. ʒj. se. r. ij. frig. maior. mund. ana ʒj. se. papa. alb. ʒj. cum ʒ. viij. aque lactis saccharo violaceo in eo soluto, vt artis est, fiat emulsorium. hoc loco cibi sumpsi. Postea ad maiorem refrigerationem, & humectationem, hoc quoque iulapium propinaui. ℞. syr. viol. papa. ana ʒj. ʒ. ii. aque lactis ʒ. iij. Sed hic te admonitum volumus, quod & in alijs omnibus semper intelligendum, scil. quod aquas in balneo maris destillatas capimus, vitam vero in plumbeis vasculis exstillatas, ne dysenteriam concitent. Idque medicamentaris, seu pharmacopolis iniungendum. Cum optime quiesceret, à febre liberata est, interim in hæc quiete paululum temporis eam detinui: sed ne in putridam quoque febrem laboraretur, pro alui educatione cum non satis responderet, ʒ. x. diaphani simplicis in bolum parati, vt deuoretur, mandauimus, quibus deinde bene habuit, vt non opus fuisse eam in balneum deducere.

SCHOLI A.

C Vm alia signa sint ephemeram præsignantia, aut eam futuram denunciant: alia ipsam indicantia: alia prognostica; de his breui futuram ephemeram agemus. Quæ enim futuram præsignant, sunt ipsæmet causæ præcatartice iam dictæ: vt, lassitudo, mora in sole, exercitium vehemens, ac animi motus: si enim eo vsque procedant, quod spiritus inflamment, febrem diariam futuram, idque magis in corporibus ad hanc febrem magis dispositis: ad quas præ cæteris propensi sunt; qui calido ac sicco sunt corpore, vt biliosis: quamuis & alios noui etiam seniores, qui facile in eam laberentur, vt noster Hugo Nienius medicus Haghanus, qui ex leuissima causa ea corripiebatur, quamuis quiete & leui euacuatione, ne in putridam caderet, ab eadem facile curaretur. Signa quæ præsentem adesse indicant, quædam sunt inseparabilia & propria, vt ea quæ ab actionibus læsis videlicet vitabilibus sumuntur, nempe à pulsu nullam notam inflammationis habente, neq. inæqualitatem in vno arteriæ percussu vel prolixi exilij pulsum in

Signa indicantia febrem diariam

Signa diariæ ob lassitudinem

Signa diariæ ob timorem

Signa diariæ ob timorem

in celeritatem & magnitudinem frequentiamque quantum in ipsis est mutant: Exquisitæ vero seruant eam, quæ secundum naturam est, æqualitatem, mollitiem & ordinem, & systoles non est celerior. A naturalibus concoctio in vrina prima statim die apparet ab accidentibus cum caliditas tactu suauiter percipitur, & quod declinatio desinat cum sudore suauiter: iam quoque si præcesserit aliqua evidens occasio, veluti iracundia, aut id genus alia, certum est eam diariam, non putridam febrem esse. Et cum calor iucundus sit, non incipiunt hæc febres cum frigore aut rigore quæ singula fufius explicat Gal. lib. 1. ad Glauco. c. 2. & lib. 1. de diff. febr. c. 8. me non lib. 2. de crisi. c. 13. Neque enim dissimile erit per eadem signa confestim in prima die diariam cognoscere ac à cæteris discernere, vt Gal. 8. meth. c. 3. ostendit, & 1. de diff. febr. c. 8. Quamuis idem dixerit curationem huius esse facilem, cognitionem vero difficilem. 1. ad Glauco. c. 2. non quidem intellexit genus hoc febrium, sed eiusdem generis particulares differentias à diuersis causis ortas, quæ inquam inquirunt maiorem diligentiam, vt ipse falsus est, licet eandem curationem in promptu sit. Signa vero quibus quævis cognoscitur particularis, id iam in duobus præcedentibus ostendimus: nam duo illi priores, qui ex lassitudine in diariam incidunt, eam fieriorem habebant: sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est, in eo accessionis tempore, quod vsque ad statum protenditur: at eo tempore quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque non supra modum fatigati sunt, humiditates quædam vel vapor calidus ex profundo attollitur. Quibusdam vero in iis, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet: & hoc præcipue fit in illis, qui supra modum sunt fatigati, vel destiti, vel refrigerati vna cum lassitudine. Pulsus quoque non eodem modo in vtriusque se habent: parui enim iis, qui supra modum sunt fatigati ob virium imbecillitatem: magni vero alijs sunt: quoniam vires nondum collapsæ. Signa vero eorum, qui ex vigilijs febricitant, obseruatione præcedente demonstrauimus: sequenti vero de vltione æstuque solis dicemus, & quarta obseruatione exemplum diariæ ob curam proferemus, & qualia signa habent, qui ob mororem hanc febrem incurrunt: At signa diariæ febris ob iram sunt, pulsus magnitudo, in patiente oculorum nulla cauitas, nullaque faciei decoloratio sed magis oculi prominere videntur, scilicet delatis illis spiritibus ipsos distendentibus: nam cum oculi instrumenta sint, quibus persequi hostem velimus, ad eos spiritus feruntur: hac ratione etiam facies non decoloratur, sed rubet, vt inquam spiritus & humor confluat. Signa diariæ ob timorem, & præcipue recentem sunt pulsus celeres colorque in facie velut exanguis: spiritus enim vna cum sanguine intro recurrunt: quos natura commota, atque vt sibi provideat sollicita, modo hac, modo illuc impellit, itaque motu incendantur: pulsusque reddunt celeres virgite euitandi necessitate, at ob inueteratum timorem, quoniam spiritus dissipantur, virtusque languescit, pulsus sunt parui, linguæ & rari. De signis diariæ ob cutis densitatem & bubonem in proprijs obseruationibus latius dicemus. At qui ob te nulentiam, fame, vel alia causa hac febri corripuntur, ii ad dignotionem nullis notis indigent: de sermonibus enim ægrotantibus Pet. Forest. Tom. 1.

Lib. I. Obseruat. IV.

uam cuiusmodi causæ deprehendi possunt. Prognostica signa sunt, quod facilis est curationis: & qui eam cognoueris (sicur nos in 1. obseruat. & in alijs quibusdam fecimus) statim poteris prædicare diariam vltra diem naturalem non duraturam: est autem de toto genere salubris & brevis. De ea autem Hippo. c. 4. lib. aph. 55. sic prædixit: Ex inguinum immixtus omnes febres male præter ephemeræ, vbi calor ephemeræ & omnia accidentia statim minorentur, salubris erit. Non est tamen hæc negligenda quamuis velocis & bonæ terminationis sit, cum soleat propagines malas gignere, & in alias febres transmutari: & licet cito terminentur, non tamen inter morbos acutos reuocantur: carent enim malis accidentibus. Si error contingat in curatione vel per medicum imperitum vel ægrotum, periculum est ne in hæcicam transeat, si biliosa fuerit temperatura, qui ægrotat. In alijs vero in putridam, maxime cum apertione meatuum cutis est opus, & non aperiuntur. Cum declinat febris absque sudore vel rore aliquo, ad aliud genus transire ipsam verendum est, præcipue quando declinatio est longa: & symptomata & dolor capitis & huiusmodi non dissoluantur. Diaria ex cruditate & corruptione ciborum à calido, si mult. c. 5. alius lubrica fuerit, minus est noxia: si astringatur, grauis est. Non opus est hic signa critica inquirere, quia ephemeræ non facit crisis: terminatur enim statim leui sudore. At febris ephemeræ, quæ est ex oppilatione venarum & pororum corporis, est cognitu atque curatu difficilior, sed ad pleniorum eius cognitionem facit, quod hoc genus febrium, non accidit corporibus extenuatis, sed repletis, & ideo tales statim sunt purgandi, ne in putridam incidant. Signa permutationis in hanc vel hæcicam postea dicemus. Nunc ad exemplum illius, qui ex æstu solis diaria correptus fuit.

OBSERVATIO IV.

De ephemeræ ex æstu solis.

S Ebastianus Isbrandus Delpius, proxenetæ, seu conciliator in contractibus, qui ad forum frumentarium habitabat, si aliquando sub sole versaretur, illico capitis dolore afficiebatur. Hic vero cum inter ambulandum longam sub sole moram traheret, in febrem cum capitis non admodum graui dolore incidit: ad quem insensendum, cum peruenissem, eum ephemeram pati his subsequenter indicijs deprehendi. Primo, ex modo originis, cum incepisset à causâ externa & primitiua, nempe ab vltione & calcificatione solis: quanquam etiam diaria aliqua possit fieri ex causâ interna & antecedente, nempe ab exigua obstructione, quæ potius diem excedit: nam vbi ephemeræ & legitima apud Galen. & Auicem. habet signum inseparabile, quod à procatartica causâ oriatur. Secundo, à modo inuasionis: quia absque rigore horrere, frigore & membrorum concussionem inceperat. Tertio, à modo caloris: nam febrilis calor, tactu mitis erat, halituosus, absque mordicatione & punctura, quamuis ex ardore solis, primo quidem contactu ex nimia siccitate videbatur aliquo modo mordax, at secundo contactu omnino mitis. Quarto, ex lotio: parum enim à naturali differebat, licet exigue tinctum, quod potius causa effectit, nempe laboriosa deambulatio in sole: quanquam in eo pendebat

A iij nebula,

nebula, verè conglutinis signum. *Quinto*, à pul-
fu, qui vix distabat ab eo quo tempore sanitatis
esse solet, cuius magnitudo stabat: sed diastole,
id est, deductio siue inspiratio, systole, hoc est,
compressione, spiratione dicta, maior multo
erat: nempe, quia aëris multitudine natura ad
caloris refrigerationem magis indigebat, quam
fumorum fuliginosorum expulsiōe, quod in
corpore nulla erat putredinis infectio. Nam in
putridis febribus expiratio inspiratione maior
est. *Sexto*, à forma febris, cum principium bene
toleraret, & leuia essent symptomata: quæ omnia
Galen. tum Auicenna recensent: quanquam Aui-
cenn. & septimum addit signum sumptum à in-
uantibus & ludentibus: nempe si balneum in-
grediatur æger, quod non percipiat horrorem
id signum à Galen. 1. de diff. feb. c. 7. sumpsit.
Præter hæc signa, hæc aderant, quæ diariam
ob vitionem ætiumque solis ferior & calidior esset,
quam suo contactu solis ardor existeret, ac
calefacerat: præterea caput aliquantum vri
videbatur propter spiritus accensos: oculi rube-
bant nonnihil, in quibus non solum, sed etiam
in temporibus fronte, & tota facie aliquo modo
venæ extendebantur. Hæc cum in hoc nostro
egrotante viderem, cum dolor etiam versus
tempora & frontem vergeret, vnguento rosa-
ceo frigide vt inungeret mandavi, oleumque
rosaceum omphacinum sine sale confectum ca-
piti infundebam. *Aët. lib. 5. c. 60.* oleum geli-
da aqua aspersum, aut à vase in puteo suspenso
vt aquam attingat, aut extimo vase niue illito,
& ita algefactum deinceps lana excipiens, ac su-
spensa in sublime manu exprimendo incipiti in-
stillat, idque incessanter ad febrem vsque decli-
nationem: postea dulcium & temperatarum
aquarum lauacra admouet, ita vt aëris balnei
transitum tantum concedat, sed de his laus in
scholiis. Nos autem fronti oxyrhodinum ex
oleo rosaceo, aqua rosacea & pauco rosaceo
aceto mixtum panno inculcato sæpius frigide
admouimus, quibus dolor capitis cessauit, &
febris non amplius rediit. Similem casum nar-
rat doctissimus Amatus, *centur. 3. curat. 99.*
cuius caput iisdem perfundi fecit, ac lactucam
coctam ex oleo & salis mica respersam pro cibo
dedit, & in potu frigidam iulebo violaceo mix-
tam, deinde sequente die febre inclinante eun-
dem ad balneum ex ros. vitis folijs, lactucis,
nymphæa & similibus confectum duxit, quo
maxime delectabatur æger, & tandem sanus eva-
sit. At noster æger supra dictis remedijs tantum
vius, balneo opus non habuit, cum tempus fri-
gidum vitumque esset, & à balneo abhorreret.

S C H O L I A.

5. **D**iaris febres cum communem habeant ge-
nerationem, quantum ad ipsas attinet,
communem quoque curationem recipiunt, &
ideo harum omnium curatio facillima ac in-
promptu est, cum omnes balneis curentur, *Galen.*
teste lib. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. 2. etiam ali-
mento boni succi & humido, multi harum cura-
tionem particularem non ponunt, eo quod me-
dici rarissime ad has febres curandas vocentur,
& ideo iuniores remittunt medicos ad *Galen. 8.*
& 10. method. & 1. de arte curat. ad Glauc. & 2.
de crasib. c. 13. & ad lib. 5. Aët. cap. 59. 60.
61. vsq. ad c. 66. & ad lib. 12. Trallian. c. 1.
in quibus locis particularium curatio habetur

Non tamen nolimus etiam harum curationem
præterire, cum facile in alias febres mutantur:
nam licet hæc febres teste *Galen. 1. ad Glauc. facili-*
me solui possint, si ad balneas & aliamque vtra-
tam viuendi rationem egrotantissimum ducant,
earum curatio non est negligenda, cum non ma-
nus & illi delinquant, qui multorum set.

*Diarrhoe
febris inuasi-*

6. *Indicatio-
nes curandi
ephemeram.*

mone celebratam illam diarionem apud vete-
res, id est, triduanam inediam, in omnibus
iis admittunt, febres reddunt sapo: aciores,
quemadmodum ex ipsis videre est non paucos,
qui quoties egrotos inuident, ita aberrant, vt
certe manufactas egrotantes inducant. Ideo de
curatione vniuersali harum febrium, primo
quædam adferemus, deinde curationem particu-
larem adiciemus. Quod ad indicationes atti-
net curandi, quæ cum à febre, à causa & viti-
bus sumuntur, quid hic in ephemeris sit agen-
dum, à febre hic quidem, variis à causa & vi-
tibus capiuntur. Ideo *Galen. 10. method. de re-*
frigerationem & humectationem præponit. vi-
res vero plerumque robustæ sunt in hæc febre,
vt 8. meth. vlt. & sic vires per se primo in eph-
mera non indicant, sed ex accidente, & ideo
sunt coincidentes: vbi vero imbecilles, quod
hic raro contingit, tunc proprie sunt indican-
tes: cum hic causæ procacitæ sunt, quæ cum
abierunt, ab ipsis proprie non fit indicatio: sed
vbi causam antecedentem habeat: vt aliquando
fieri potest in aliqua ephemeris, non proprie di-
cta, etiam sumitur indicatio ab ipsa causa. Et
licet hic à causa procacitæ non sumatur indi-
catio cum abierit, tamen iis, qui à tristitia eph-
mera afficiuntur, consulendum, vt sint lati: &
qui ex nimio exercitio, vt quiescant, ex vigilia
vero, vt dormiant, remouentes scilicet causas
ipsas, hæc sunt pro contraria. Et quanquam fe-
bris potissimum sit prosequendum, tamen, vt
Paul. admonet lib. 2. c. 15. & Aëtius loc. cit. ra-
tione caularum remedia tum victus ratione sunt
varianda. Curanda igitur ratio diaris febris,
& victus & balneo perficitur. De victu prius di-
cemus. Victus autem sit in vniuersum ex cibis
boni succi & facilis concoctionis, ac distribu-
tioni idoneis, cibi igitur, qui conueniunt, sunt
pristana, alica cum pauco aceto, vt quidam lau-
dant, non crassa: pisces saxatiles, vel si desint, in
ostiis fluminum, & alios possumus dare, quos
enumerat *Galen. 8. meth.* conuenit & panis in fur-
no coctus, vel alius vtemur præter passeres, pul-
los gallinaceos, phasianos, secundum diuersas
causas: nam ob vigiliam, tristitiam, curas in-
gentes, febre diaria laborantes, requirunt cibos
humectantes pariterque somnum conciliantes.
Vinum sed aquosum, in omni febre ephemeris
conuenit, teste *Galen. meth. 3. in corpore calido*
& sicco cum illis conditionibus quas enumerat
Galen. 8. meth. 2. si sit debilis etiam, in princi-
pio accessions dabimus panem maceratum cum
vino, alioqui post balneum dandus cibus, *vt 1.*
ad Glauc. in fine vero, vt antea dictum est: ex-
creciones expellat, à siccitate vinum largius
concedendum, vt vires recteantur, nisi caput
doleat: nam cum magna vis spirituum sit ex-
hausta, facillime ac celerrime vino reparatur.
Qui ob iracundiam & solis vitionem hac febre
corripuntur, cibi humectantes & refrigerantes
dantur, sed à vino penitus abstineant, quoad
perturbatio & capitis dolor, si adfuerit, quies-
cant: in his enim spiritus & sanguis admo-
dum feruet. Qui ob lassitudinem febrem con-
traxerunt, iis tantum cibi permittendum,
quantum

quantum concoquere possunt, semper enim vi-
tanda cruditas est: vino parce refocillandi:
labore enim dissipata corporis substantia, vi-
cte vberiore & concoctu facili reparanda est.
Modus autem sumendi cibi viribus, ætate, na-
turali temperamento, egrotantis consuetudi-
ne, anni constitutione, & regione metiri de-
bet: nam qui corporis temperatura sunt ca-
lidiori & sicciori, hos in primo statim acces-
sionis insultu cibare oportet, quod si secus fiat,
oculorum ex diaria in ardentem febrem inci-
dunt. Qui ob frigus & adstrictionem epheme-
ram patiuntur, ijs cibos minus nutrientes &
moderate calefacientes dabimus: & nisi pleni-
tudine laborent, aut vehementer cutis sit ad-
stricta, à viro minime abstinere debent. Qui ob
aduenum inflammationem diaria laborant, te-
nuiter sunt alendi, vt in quibus substantia
corporis depedita non est: vinum autem ijs
denegandum, non tam quod febri sit inuile,
quam quod humonis curationem remoueat:
auget enim humorum in laborantem locum
defluxum, proinde & inflammationem, qua
ratione & febrem, sed hæc omnia clariora
euadent exemplis infra scriptis. De curatione
per balneum mox adiciemus, hoc prius in-
terposito exemplo, de febre ephemeris ex soli-
tudine cum ventris constipatione curata.

O B S E R V A T I O V.

De ephemeris ex solitudine cum ventris
constipatione.

1. **M**atrona nobilis, vxor Iodoci Wernij præ-
toris vrbani Brielenis, matrona certe pro-
ba, cum maritus eius tertiana intermittente la-
boraret, ad quem curandum Anno 1565. men-
se Octob. euocatus eram: quæ tertiana com-
modis per me adhibitis remedijs curata, ex
nostra prædictione licet septima periodo fini-
ret, vxor tamen nimium sollicita & anxiosa de
morbo mariti quamuis nihil periculi adesse ab
initio proposuissim, ex nimia cura & sollicitu-
dine in febrem ephemeram incidit. Sed hæc val-
de succulenta, quod ad signa huius febris atti-
net, vix maciem contraxerat, cum & oculi ex
natura eminentes humidiores in hac muliere
ann. 24. minus concaui erant. Nam & corpo-
ris macies, teste *Galen. 1. ad Glauc.* in his,
quos moror, quam quis cura confectis mani-
festior conspicitur: nam in mæore intro re-
uocantur spiritus, vbi ob loci caliditatem ac-
cenduntur, & discutiuntur, humorque in va-
pores dissipatur: vnde temporis spatium corpus
exsiccat, emaciaturque, in curis vero acco-
gitationibus spiritus ad caput tendunt, in quo
minus ob caloris penuriam, quam in interno
corpore absumuntur: proinde affectus non ita
extenuant, ac succiant: pariter cauitas & ai-
riditas oculorum in curis & cogitationibus
minor, in mæstia maior ob prædictam cau-
sam apparet. Insuper quoque decoloratio qua-
dam hos affectus sequitur, scilicet cute ipsa na-
turali calore destituta. His vtriusque pulsus parui
sunt, quæ cum in hac matrona animaduerte-
rem, vt bene speraret iussi, quod hæc febricu-
la 24. horas non excederet. Febre autem in ha-
ridum vaporosumque sudorem & suauem de-
clinante, in declinatione lactucam in iure pulli
coctam dedi, & hordeatum cum amygdalis dul-
cibus & se. quatuor ffig. maioribus excorticatis

exiguo sac. adiecto concinnatis, & statim à febre
sequenti die, cum aluum constipacem haberet,
3j. electuarij lenitui in bolo exhibui, quo probe
aluam deposuit, cuius hæc erat descriptio 3j.
passul. ennel. 3j. adianth. nigri, id est, capilli ven-
eris, fol. viol. bordei mandari ana m. j. in iubar. fe-
besten ana num. xx. glycyrrh. 3j. prunor. annul. 1 ba-
marand. an. 3. vj. sena. polypodij ana 3j. i. mercuriali.
m. j. b. decoquantur secund. artem in 1. aqua. cola, &
in colatura dissolue. pulpa castæ. 1 hamarind. pulpa
prun. sacch. optim. sacch. viol. ana 3j. vj. pul. sena. 3j.
3j. in 1. b. confice vt ante est. Cum ter quater ve
aluam deiecit ex bolo supra scripto, loco bal-
nei vt crura lauaret concessi, cum aqua tepida:
intem etiam quietem imperaui, & ita victu hu-
medante & refrigerante vtens, tum vino tenui
& aquoso, amplius non febricitauit.

S C H O L I A.

2. **C**um in autumno essemus, balneo hic non
vsi fuimus, contenti sola crurum lotio-
ne. Ceterum curatio per balneum, vt ha-
beremus à *Galen.* sic perficitur, videlicet omnes
qui diaria febricitant, in prima accessions in-
clinatione in balneum ducendi sunt: non omnes
tamen eodem modo, nec eisdem balnei parei-
bus vti debent: nam si ex cutis densitate, aut
hybonibus febricitantes in balnei aëre immora-
ri iusseris, haudquaquam lædes: tum quod cuti-
m rarefacies, tum etiam vapor à corpore fo-
ras elicitur. Qui autem ex lassitudinibus, vi-
giliis, curis, animi affectibus seu perturbatio-
nibus febricitant: cum iam propter eiusmodi
causas resiccata sit corpus, ab aëre bal-
nei atendi sunt: ne noxam augeant. Igitur
in balneo aquarum dulcium diutius versari pos-
sunt, vt amissam humiditatem eius madore
resarciant, postea vero copioso oleo tepido,
cui nihil adstrictionis insit, mollibus manibus
fricari debent: hæc enim frictio humectat,
laxat, solidas partes emollit, & quæ in corpo-
ris meatibus detinentur, discutit, licet hæc con-
ueniant defatigatis, teste *Alex. Trallian. lib. 12.*
c. 1. & natura edocti ægri ipsi ad lauacra des-
cendunt, quodque etiam medici quidam in-
considerate faciunt, vnde non paucos insigni-
ter offendunt, si corpus non sit recrementis va-
cuum ac succis vitiosis scateat. Ea prius consi-
deranda sunt, tunc in balneo, si hæc desunt, ca-
lassitudine laborantes aqua tepida perluunt, &
hydrelæo perungunt. At vsti crebris balneis a-
qua dulcis, solaque exigui olei perfusione citra
frictionem sunt contenti. Qui vero ob fauem
diaria laborant pariter inclinante accessione, ad
balneum ducendi sunt, plurimoque oleo dulci
ac tepido perfusi, molliterque perfricati, diu-
tius in calidi solij aqua continendi, vt scilicet
siccitas, quam fames corpori conciliauit, balnei
& olei humiditate corrigatur, vbi à balneo egres-
si fuerint, vires conuenientibus reficiendæ.
Qui autem ob frigus diariam patiuntur, hos bal-
neum in accessions remissione ingredi iubeto:
caputque ante & post balneum irino & narcis-
no oleo aut simili illine: calefacientibus enim,
& constipationem remouentibus medicamentis
indigent, qui de hac causa febricitant. Qui
ob cruditatem prædictæ febri affecti sunt, teste
Galen. 8. meth. cap. 5. si aluus lubrica fuerit, & ea
tantum, quæ corrupta, vacuata esse videbuntur,
in remissione febris lauentur & nutriantur, ha-
bita tamen prius ventriculi ratione: sin ita
copiosa

De Febribus Ephemeris

8. copiosa inanitio, aut prius facta sit, satis est (omissa lavatione) cibare, respicientes semper ad ea, quæ sunt circa ventriculum irrigando, an ipsum ex oleo absinthino, rosmarino, masticino, cydoniorum, vel similibus vim corroborandi habentibus. Si autem venter omnino adstrictus est, contrectatis hypochondriis, mox toto ventre; considerandum an cibi in gracile intestinum, aut colon descenderint: quo explorato, iubendus, ut declinæ facie ac ventriculo æger recumbat, ventremque foueat; & somnus concilietur; is enim mirifice cruditatem concoquit. Post somnum ad educendi alui excrementa glans supponatur; aut leui clystere alius moueatur. Quod si alimenta adhuc in ventriculo persistant, conetur æger, plurima aqua tepida epota, immisso digito, aut penna, totum quod infestat, aut grauat, euomere. Plura de his vide apud Alexandrum Trallianum lib. 12. cap. 1. ubi hæc ipsa multo fufius tractantur.

OBSERVATIO VI.

De diaria seu ephemera in puerpera, cum dextra mamilla phlegmone.

1. Arnolda, mulier si quæ altera, admodum procera, iuencula satis succulenta, vixit duos annos nata, vxor Petri Bartholdi cereuistarij seu cereuistæ coctoris; cui insignis Delphis super dolia cantharus erat, primipara peperit masculum, & optimo in partu purgata fuit: eius tamen dextra mamilla, cum tres septimanae à partu transierant, nonnihil intumuit rubore quodam leui tincta, tumorque parum calidus sentiebatur, cum duritie quadam tenente, & dolore: qui licet non esset vehemens, ex eo tamen febre ephemera correpta est. Adhuc statim accitus paulo post æquinoctium vernum, Anno 1562. cum huic caput nonnihil doleret, & venter adstrictus esset, febre cum madore desinente, ne in putridam febrem caderet propter inflammationem, quæ leuis erat, sequens medicamentum propinaui, *℞. folior. fenæ 3 ij. se anisi 3 ss. ebulliant in 3 v. decoct. communis & fortis. express. adde diapruni simplicis elect. lenissimi ana 3 iij. syr. ex multiplici infus. ros. 3 j. fiat haustus.* ex quo cum varia & biliosa quædam deiecit, febris amplius non rediit, mamilla vero, ne phlegmone aut inflammatione augetur, puliculam ex pane siligineo albissimo contrito, cortice ablato in lacte bubulo cocto (cui olei violacei, ros. & amygdal. dulc. exigua quantitas admixta erat, tum 3 j. s. croci triti) apposui. Quibus dolor, rubedo ac inflammatio, tumorque euauere, nec abscessum pal- sa, puerum deinde cum bene lactaret, postea optime se habuit.

SCHOLIA.

3. Sicuti febres ex bubone fieri possunt ephemeræ, ut antea dictum est ex causis euidentibus, ut in locis adenibus refertis, ut in inguine, alis, vel circa aures, modo eiusmodi inflammationes mites sint absque vlcere, ut Galenus refertur lib. 1. ad Glauc. ita etiam hic ex mamilla inflammata cum caro eius sit adenibus referta, & venas multas habeat & arterias, diaria suboriri potuit, spiritibus in ijs accensis. At ephemeræ quæ ita sunt, mites omnino sunt, ubi bubones orti ex causis euidentibus tales

febres pariunt, omnino periculo vacant. Sed ubi bubones sunt à delitescente intus causa; ut viscerum inflammationibus, humorum vel malignitate vel plenitudine, sæpeque ex pestilenti humore: unde certum est ortas ex his febres, mala suspitione non vacare, præcipue pestilentes: quæ toto genere perniciosæ (de signa di- gnibus suo loco dicemus). quemadmodum & quæ via ex viscerum inflammationibus nascuntur. Ex bono corporis autem plenitudine, & malo humore, curatu quidem difficiles sunt: sed quam hæc minus periculosa. At signa ephemerarum, quæ ex bubone contrahuntur, sunt: pulsus maximi, celeres ac crebri: calorque multus, & à vigore statim humor quidam ex alto corpore ad cutim fertur calidus, sed tamen suauis. Eiusmodi febres omnium minime acies mordacesque sunt: in his facies omnino rubicunda ac tumi diuicula, subalbidæque vix apparent. Quod ad curationem huius febris attinet; ea explicatur ab Actio lib. 5. cap. 66. & quamquam proprie nec venæ sectio, neque euacuatio in febribus ephemeris proprie dictis conueniant, sed sola alterantia, attamen Actius in hac febre sectionem venæ præscribit, si adit plenitudo, & tenui victu vitetur vsque ad salutem; ingenuini ante phlebotomiam altringentia repellentiaque applicat, postea quæ relaxant, ac per halitum digerunt: arcendi autem omnes à vino, qui ob bubones febricitant, tenuisque victus adhibendus, quousque liberentur. Declinante exacerbatione eos lauat: quæ omnia à Gal. 1. ad Glauc. accepit. Sed quod ad alterantia attinet, ea ipsa sunt in duplici differantia, aliqua, quibus intrinsecus vitetur. Auicenna frigidam aquam dat: præstat potius apud nos ptisanam insulsum ex aqua hordei & glyzzyrriza coctam dare, vel tenuissimam nostram ceruissam, sed de potu gelidæ alias latius dicemus, alia vero extrinsecus adhibentur, ut mutares feb- balem, frictions, inunctiones, eadem de bal- neis dicit Auic. quæ Gal. 8. meth. 2. & 1. ad Glauc. 2. & 3. Balnea neque in Italia, neque apud nos in usu non sunt, quamuis Curtius suo tempore in vsum reuocare studebat cum Auicennam de feb. ephemeris interpretaretur. Erant autem balnei, ut habetur 10. meth. cap. 10. partes quatuor: prima erat aer balnei: secunda solum calidæ aquæ: tertia solum frigidæ: quarta in qua sudores detergentur. Videamus ergo quomodo hæc partes in ephemera conueniant. At hoc scire non possumus, nisi vim illarum partium ad vnguem teneamus. Primo, quo ad aerem balnei, per quem calidum aerem intelligimus, qui etiam vsque adeo calidus esse debet ut sudor euocetur. Per solum calidum, ut 3. de sanit. tuend. c. 4. tribus modis intelligimus. Primo, ut aqua sit insigniter calida. Secundo, ut sit tepida & habeat remissam quandam caliditatem. Tercio, ut mediocrem caliditatem consequatur, mediam, inter intensam & tepidam seu remissam. Cum triplex sit hæc caliditas, quænam hæc partes in ephemera conueniant. Debet autem esse illa caliditas media, non insignis: nam præter id, quod plus æquo calefacit, poros etiam coarctat, neque debet esse remissa, quia refrigerat & humectat. Dicebat autem Gal. 10. meth. c. 10. solum calidæ calefacere & humectare: quæ vero remissa calidæ refrigerare & humectare: ideo necesse est quod de medio loquatur calore. Tertia pars balnei est solum frig. Gal. 3. de tuend. sanit. 4. ait aquam frigidam

Curatio febricitantium ob bubones.

5. Datur a qua frigida

quæ frigidissima

in ephemera

in quosime-

tur, quod in

hectica vel

ardentem

dicemus, alia vero extrinsecus adhibentur, ut mutares feb-

balneum, frictions, inunctiones, eadem de bal-

neis dicit Auic. quæ Gal. 8. meth. 2. & 1. ad Glauc.

2. & 3. Balnea neque in Italia, neque apud

nos in usu non sunt, quamuis Curtius suo tem-

pore in vsum reuocare studebat cum Auicennam

de feb. ephemeris interpretaretur. Erant au-

tem balnei, ut habetur 10. meth. cap. 10. par-

tes quatuor: prima erat aer balnei: secun-

da solum calidæ aquæ: tertia solum frigidæ:

quarta in qua sudores detergentur. Videamus

ergo quomodo hæc partes in ephemera conue-

niant. At hoc scire non possumus, nisi vim illa-

rum partium ad vnguem teneamus. Primo, quo

ad aerem balnei, per quem calidum aerem in-

telligimus, qui etiam vsque adeo calidus esse

debet ut sudor euocetur. Per solum calidum,

ut 3. de sanit. tuend. c. 4. tribus modis intelli-

gimus. Primo, ut aqua sit insigniter calida.

Secundo, ut sit tepida & habeat remissam quan-

dam caliditatem. Tercio, ut mediocrem calidita-

tem consequatur, mediam, inter intensam & te-

pidam seu remissam. Cum triplex sit hæc cali-

ditas, quænam hæc partes in ephemera conue-

niant. Debet autem esse illa caliditas media, non

insignis: nam præter id, quod plus æquo cale-

facit, poros etiam coarctat, neque debet esse

remissa, quia refrigerat & humectat. Dicebat

autem Gal. 10. meth. c. 10. solum calidæ cale-

facere & humectare: quæ vero remissa calidæ

refrigerare & humectare: ideo necesse est quod

de medio loquatur calore. Tertia pars balnei

est solum frig. Gal. 3. de tuend. sanit. 4. ait aquam

frigidam

Lib. I. Observat. VII.

frigidam tribus modis intelligi posse: vel enim est aqua frigidior, veluti est aqua glacialis, vel est aqua, in qua minimum est trigroris, veluti ex aqua illa, quæ exponitur soli, ut tempore aliquem acquirat, vel est aqua frigida medio quodam modo. Cum triplex sit hæc frigiditas in aqua, quæ aqua est illa, qua constituitur tertia pars balnei: ex Galeno hæc ipsa non debet esse aqua frigidissima, quoniam calorem natium exstingueret, & constiparet nimis valide: neque debet esse remissa frigida: quoniam cum vramur nos solum frigidæ, ut propulsetur calor ad interiora, & fiat concentratio (sic dicente Capiraceo medico apud Italos nunc celebrissimo) aqua cum illa remissa frigiditate non potest hoc efficere, ergo media inter has est eligenda. Quo ad partem quartam balnei est illa, in qua detergetur sudor, & corpus secundum exteriorem partem mundum redditur, & in qua sunt inunctiones ad claudendos poros. His partibus ita constitutis videamus, quoniam modo balneum in ephemera conueniat. Nam quantum ad primam partem, ex sententia Galeni locis citatis, aer balnei conuenit in ephemera ex densitate, ex bubone, quia sit illa aperi- tio pororum, & euacuatio ad exteriora. In reliquis vero ephemeris non conuenit prima pars balnei. Et ideo præcipiebat Galen. ut quam primum deduceretur ad secundam partem balnei unde secunda pars conuenit in qualibet ephemera: nam habet vim humectandi, & ratione caliditatis moderata, habet etiam vim remittendi calorem febrilem. Quod vero ad tertiam partem balnei, conuenit in quacunque ephemera, præterquam ex densitate: quia in illa non est periculum, ut calor nimium euocetur, ideo non licet ut solum frigidæ. Quarta pars balnei locum habet in quacunque ephemera: iure merito ergo dictum fuit balneum in ephemera concedi. Hoc autem intelligendum de ephemera in quantum ephemera sit nam ratione aliquis annexi cogimur à balneo decessere. Si fuerit ephemera ex obstructione, non debemus uti balneo: nam ratione balnei materia magis commouetur, & agitata, obstructiones vehementiores efficit. Nec conuenit in ephemera ex cruditate, ex nausea, ex satietate: quoniam per balneum crudi humores exsistentes in primis vijs deducerentur in maiores venas, & in ambitum totius. Nec prodest in ephemera cum fluore alui: quia vi balnei materia, quæ deuenit ad aluum retraheretur ad ambitum totius & fieret putrida febris: ideo neque in prima obseruatione balneo vsi sumus, cum ter in ipsa febre aluum deposuerat æger, nec balneum conuenit in ephemera cum catarrho, modo non sit catarrhus acris: nam ubi catarrhus frigidus & crassus, attrahitur huiusmodi materia vi balnei ad ambitum totius, & non potest euacuari, unde putredo fieret. Quod si catarrhus fuerit calidus, balneum moderatur calorem & feruorem catarrhi, imo etiam euacuat materiam illam per poros cutis. Excluditur denique balneum ab ephemera cum difficili tolerantia. Quod vero ad frictions pertinet, ex sententia Galen. 1. ad Glauc. cap. 3. in ephemera conueniunt ex labore, ex densitate cutis, ex bubone. Sed sciendum asperam habere vim densandi & exsiccandi cutem: mollem aperiendi & laxandi: breuem vero vim aperiendi, modice aperiendi, si mollis, modice condensandi, si aspera. Istit sic habentibus, in-

ephemera ex labore cum corpus inanitum & exsiccatum sit, egemus maxima humedatione, idque beneficio aquæ calidæ: hæc aqua enim magis humectat, quanto magis penetrat: magis penetrat, quanto poro laxiores & aperi- ties reddunt, quod sit beneficio frictionis & mollis & longæ. In ephemera ex densitate egemus frictione & molli & longa, sed non ita longa ut in ephemera ex labore: quia non habemus illam exsiccationem, sed adest densitas, & hi pori sunt aperiendi. In ephemera vero ex bubone, egemus adhuc ut materia euocetur, frictione & longa & molli, ut aperiatur pori, sed adhuc minus longa: quia non egemus humedatione sicut in ephemera ex labore. Addebat Galenus frictionem esse peragendam manibus cum oleo laxante inunctis, ut superius dictum est. Interim & hoc in frictionibus obseruandum, quod in ephemera ex densitate, conueniant frictions & in prima balnei parte, & in secunda ex labore in secunda parte balnei tantum. At vñctiones sunt duplices, quæ in balneo sunt, & in vna ephemera conuenit, & in altera nequaquam. Et primo modo consideratur inunctio, quæ sit cum sunt frictions scilicet cum manibus inunctis, & huiusmodi inunctio conuenit in qualibet ephemera, neque est periculum, ut ratione viscositatis olei obturentur pori aut meatus, hoc enim prohibet frictio; & sit hæc frictio modo in prima parte balnei, modo in secunda. Secundo autem modo consideratur inunctio, quæ sit in quarta parte balnei post deterfionem sudoris, & hæc inunctio solum conuenit in ea ephemera, in qua timemus ne spiritus resoluantur & vires concidant ob nimiam aperiionem pororum. Vnde solent commendare non solum oleum amygdul. sed etiam rosaceum & violaceum: ut ratione frigiditatis & stipicitatis magis claudantur & firmetur pori cutis. Hinc si ephemera fuerit ex densitate cum Galen. conuenit frictio manibus inunctis oleo tantum, non astringente. Et in eadem vero ephemera ex densitate nequaquam utilis est inunctio quæ sit in quarta parte balnei, quoniam nostrum institutum non est ut claudantur pori. Sed si fuerit ephemera ex labore, conuenit vtraque inunctio.

OBSERVATIO VII.

De diaria seu ephemera mutata in hecticam lethalem.

1. Vinus (ita enim eius cognomen erat) Palangarius, siue Phalangarius, qui retetibus fustibus (teste Vstrutio) onera transfert, cuiusmodi genus hominum est (ut Hadrianus lunipus auius noster, medicus & vir doctus, in Nomenclaturis suis annotauit) qui dolia ceruicifaria apud nos deportant; hic cum in crure abscessum haberet, & male à chirurgo tractaretur, & incisio secundo fieret, cum primum vulnus non satis amplum esset, ex intensissimo dolore incidit in febrem ephemeram, à qua cum nostra industria Anno 1571. mense Nouembri euasisset, nec amplius febricitare videretur, post aliquot dies cum iterum chirurgus ad ampliandum vulnus causticum apponeret medicamentum, rursus in diariam incidit, quæ statim ad hecticam permutata est, quæ aliquo tempore simplex spectabatur, cui tandè & febris putrida adiuncta est. Quanquam

Quoniam varijs & aptis remedijs vteremur, ex longo abscessu cruris, quod malum semper in peius vergeret, tandem viribus exhaustis & paulatim toto corpore colliquescente, ad cachexiam devenit, ut deinde multos menses decumberet, & postremo fluxu ventris oborto exspiravit.

S C H O L I A.

2. **C**ausa externa leviores, quae ephemeram agnunt, eadem, si vehementiores fuerint hecticam febrem inducunt: ideo non fuit mirum, quod in corpore bilioso exsangui, dolor intensissimus & causticum medicamentum, sanguine ad partem dolentem prius una cum calore confluyente, primo spiritus incenderint; deinde solidas partes invaserint, unde ephemeram oborta, etiam in hecticam transmutata est. Nam cum hæc diaria, ultra statutum tempus perduraret, eius permutationem in hecticam verebar, ubi enim diutius durat quam par est, in hecticam vel putridam transit. Estque hoc præcipuum signum permutationis in alias febres, quod sine sudore declinet: vel si æger sudaverit, tamen ex integro non desinat febris. Nam & pulsus reliquias febris ostendet, dolorque capitis, tum alia signa, cum ultra diem naturalem ægro adhæserint. Sed Avicenna antequam de signis permutationis agit, præponit aliquas causas ad hanc permutationem iuvantes. Ex parte medicorum, si in curatione hallucinentur: ita hic Chirargus cum nimium causticis & adurentibus medicamentis vteretur in corpore sicco & exsangui, in hecticam proclivi, non erat mirum, quod in hecticam fuerit permutata. Ex parte ægrotantis, quod cum non bene obediatur vel aliquem errorem committat, vel eius corpus sit macilentum, biliosum, hectica valde obnoxium. Et cum istæ causæ (licet plures esse possint) ad duas tantum referri poterunt: ad cibum scilicet & medicamentum. Quo ad cibum, error potest esse vel in defectu, vel in excessu. In defectu, si corpus sit inanitum & exsiccatum, biliosum, fame consumptum, ieiunij maceratum. Tales ad hecticam inclinantur, potissimum, si & cibis calidis exsiccantibus & exercitijs vehementioribus utantur, quemadmodum hic Palangarius, nam inopia potius laborabat, quam affluentia. Excessu vero, si corpus plethoricum, carnosum, ad synochum & putridam transit: maxime vero in putridam si cibis excedat. Ex parte medicamenti error fieri consuevit, si corpus non satis humectetur per medicum tam medicamentis humectantibus, quam victu in hecticam transsit, vel si medici utantur medicamentis adstringentibus, vel ab aperientibus desistant: nam dum utantur medicamentis adstringentibus fiunt constipationes, accedit prohibita transpiratione, unde fit putredo, & merito in putridam degenerat: neque hanc permutationem difficile est cognoscere. Si enim transeat diaria ultra diem naturalem, vel si ephemeram non statim succurratur (rarissime etiam medicus ad diarias curandas vocatur) & calor eius augmentetur, & urina tingatur sine signis digestionis, si male olet, perseverans cum corporis fetore, ac aliarum rerum exeuntium, pulsusque fiat diuersus ac diastole minuat, systole vero augeatur, & corpus sit cacoehymum, quarto vel quinto die in periculosa putrida febre permutabitur. Si quoque diem naturalem excedat,

Signum permutationis diarie in alias febres.

Quando in putridam diariam transsit.

fueritque febris vniformis, calor intensior post cibi assumptionem, pulsus durus ac parvus & æqualis, in hecticam transibit. Magis autem si corpus ad eiusmodi febres aptum fuerit quale est macilentum, inanitum, biliosum & exsiccatum. Plurimum etiam ad hoc iuvant causæ procatae, si ab ira, mœrore, tristitia, sollicitudine, dolore, lassitudine, vigilijs, fame, diaria ortum habuerit. Ita non mirum fuit, quod hic æger hecticam incurrerit, prius ex dolore, ex abscessu etiam antequam incisio fieret, non utens opera medicorum, vigilijs ob dolorem intensissimum & diuturnum consumptus, etiam fame laborans cum pauper esset, neque etiam bonis cibis uti potuit, quanquam à suo cerevisiario quædam alimenta subinde ministrabantur. Medicamenta quoque in eiusmodi corpore minus iuvant. Solent etiam transferri aliquando in sanguineam febrem vel synochum in corporibus humidis & calidis, in quibus est inflatio faciei, rubedo; tumor inconfectus, pulsusque plenus. Cum etiam hæc ipsa diaria, ut ex Diaria quando transit ad sanguineam perientia obsequauimus, aliquando ex catarrho etiam in peripneumoniam & anginam transit periculosa: ideo pessime faciunt medici, qui eam negligunt; modo ad tales in principio vocentur, febrem. quamvis non minus peccant ægri, qui medicum ad hanc febrem curandam statim non accersunt. Ideo si tyrones ad tales febres curandas vocentur, earum curationes minime negligendas esse duximus.

OBSERVATIO VIII.

De ephemerâ seu diariâ ex frigore condensante poris cutis orta.

Ad 19. diem Octobr. Anno Dom. 1563. cum ad matronam iuniorum Kerexveruiam tertiana intermittente laborantem, in Brielem ultra Mosam flumen, maris ostium, quo Oceanus ingreditur, euocatus essem, tempusque frigidum, horridum & ventosum esset, ex interpestivo frigore poros cutis condensante, ipsemet in diariam febrem incidi. Inuaserat autem febris circa 17. horam meridiem, sine horrore & rigore, sed frigore quasi musculos & cutim innadente. Sed cum ignem in cubiculo satis luculentum famulus meus construxisset, atque me circa eum collocaassem, iam quasi calefactus, pulsus tunc paulo velocior apparebat, sed æqualis, nulla siti me premente. Circa 4. deinde horam post meridiem mitius habere cepi; modo re quodammodo per cutem erumpente. Cum tota die nihil edulii sumpsissem, sorbitiunculam valde exiguum cerevisiæ, cui paucum panis incoctum erat, saccharo iniecto & butyro valde exiguo, sumpsi hora 6. lectum calefactum intravi, vestibus mediocriter tectus, & sudor permanere cepit: post duas tamen horas circa os ventriculi dolens fere animi deliquium incurteram, sed sumpto exiguo saccharo perlato ad me rediit, & dolor seu potius angustia euauit. Deinde cum in somnum suauissimum incidissem, totam noctem dormiui: deinde sudor veluti vapor quidam copiosus ex imo corpore exhalavit. Mane expectatus, cum me omnino à febre liberatum sentirem, sudorem detegendum iussi per famulum, prius facta frictione molli & longa ad meatus aperiendos. Interim (matrona nunc satis curata) domum reuersus sum eodem die vestibus vndiq; munitus, & cum adhuc ieiunus

1.

2.

ieiunus essem, neque illo die probe alium exonerasset, nisi sterora dura, ne diaria in putridam febrem ob meatum ex frigore condensationem transiret, aut in tertianam, aut quartanam intermittentem, drachmas fere decem electuarii lenitui in bolo sacchi asperso deuorari ad primam horam meridiem, cum domum redissem: deinde circa tertiam fere horam (in assumptione medicamentorum leuium non diu est ieiunandum) rursus panatellam seu cerevisiariam sorbitiunculam sumpsi, & alius deinde quinquies hoc die soluta est, cum venter mihi ex leuissimo medicamento facile moueatur, ad medium horæ nonæ sub noctem iusculum vervecis: in quo vini Rhenani tenuis aquosi paululum immixtum erat, tum panis intritus, loco cœnæ accepi. Vinum enim immisui, cum & Galen. his, qui ob frigus & adstrictionem ephemeram patiuntur, modo plenitudine non laborent, neque cutis vehementer adstricta sit, minime vinum dare recuset. Ad 10. deinde horam lectum intrans ad somnum me composui, paulo post 11. horam noctis à somno ob ventris laburram leuandam excitatus iterum multa mucosa ac liquida excreui, ac deinceps per noctem subsequenter alte dormiui. Mane hora 6. iterum alium deposui, & similiter hora octaua, nec amplius postea febrem tenni, nisi vnicam accessionem precedentem. Erant tamen ex leui illa euacuatione, nonnihil debilitatus, sed ex cibo resumptiuo statim & facile recreatus.

S C H O L I A.

Nemo mihi hæc vitio dabit, quod me ipsum hic loco exempli proponam, cum Hipp. diuissimum hoc factitasse constet, qui de se ægrotante lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. mentionem facit, tum Galen. quoque sæpius ob esum fructuum (quos horarios dicimus) in varios morbos se venisse tradit. ut lib. de euchymia & cacoehymia, & alibi sæpe ephemeram febrem se incurrisse testatur. Acrius etiam in colicis se dolores incidisse memoriæ prodidit sermo. suæ medicinæ 9. c. 31. Misso facio plures grauissimos auctores etiam neotericos, Anatum, tum alios, qui in varios se morbos deuenisse scripserunt. Hæc autem diaria ex causa procatare facili innotuit, idque tempore frigido & ventoso, cum talia maxime in ipso ostio Oceani in se conspirant. Et licet hæc febres ex constipatione cutis facile in putridam mutentur, magis tamen hoc contingit in ephemerâ ex obstructione. Nam obstructio est, dum adest angustia in poris cutis, quasi in superficie: qua quidem diaria ego laborabam: obstructio vero dum adest angustia in partibus penitioribus & talis ephemerâ facilius, si duret ultra plures dies, in putridam transit: quanquam hæc ipsa sit obstructio pusilla, adhuc pertinet ad veram ephemeram, si vnam diem duret: si sit paulo maior, diutius durat, & in putridam transit; ubi enim obstructio magna est, & tantum peccat in quantitate, tunc & synochus est sine putredine, quæ in putridam facile transit: sed si peccat in qualitate, iam synochus putrida est, ut postea latius declarabimus. Cæterum quomodo diaria ex frigore vel constipatione cutis curetur, iam dictum est. Sed quæ ex obstructione orta est, cum sanguis mox putrescit, adhibetur aliquando venæ sectio non ratione ephemeræ, sed obstructionis, & ita cap. proprio Bertrugius de ephemerâ, si sit ex

obstructione, ne in putridam transeat, adhibet venæ sectionem in homine caroso & plethorâ laborante, si & urinam tubeam & confusam spectauerit. Si corpus sit cacoehymum, ne etiam in putridam conuertatur, ubi victu crassiore æger usus fuerit, purgationem exhibet, & post euacuationem balneo vititur aquæ dulcis tepida vel decocto chamæmillæ ad poros aperiendos, interius oxymelite, victu extenuante & facili concoctionis, modo oppilatio vehemens fuerit, alioqui leuis existens, lenioribus medicamentis insinuat. De his vide Gal. lib. 8. method. Verum cum hæc in diaria plurium dierum magis conueniant, ad harum curationem nunc accedentes, exemplis clariora omnia & apertiora faciemus.

OBSERVATIO IX.

De ephemerâ seu diariâ febre plurium dierum.

Iuuenis quidam 18. annor. cum in mari citra finem veris natusset, & in littore aliquandiu nudus haesisset, ex nimio frigore cute plus æquo densata, diaria febre plurium dierum correptus est. Etenim ob stipationem, fumida ac fuliginosa excrementa intra corpus detinentur plurima, unde eiusmodi febris accenditur. Ad quem curandum cum secundo die accitus essem, his signis cognoui ephemeram esse plurium dierum, cum in hac nulla suberat occasio, quæ alterius accessionis principium excitaret: solet enim permanere vna febris vsque ad finem, quæ nec quotidiana, nec tertiana, nec quartana, nec alicuius alterius febris notam præferat. Secundo loco tactu deprehendi: neque enim densitas exercitatum tactum latere potest: in ijs enim cutis diuor & compactior sentitur: calor præterea primo occurru mitis & suavis, postea si diutius admotam manum continerem acrior sese offerebat: nam per adstrictæ cutis exiguos meatus halitus paucus exhalat, qui foras calorem fert, proinde mitis sentiebatur: spatio autem temporis impositam manum magis, ac magis calefacit, ita ut sensim auctus acrior appareret. Tercio ex urina percepi diariam esse plurium dierum, quæ neque consistentia, neque colore à naturali multum erat aliena: sanguis enim non admodum feruebat, neque bilis multa, quæ urinam coloratiorem reddere solet. Quarto hanc febrem cognoui ex mole corporis, quæ manebat & non coincidebat, cum cutis densitas vaporis ac humoris resolutionem impediret: proinde neque oculi caui erant, neque aridi, sed prominentiores, ac humidiores, quam pro naturali constitutione visuntur. Quinto etiam nobis innotuit ex pulsu, qui æqualis, maximus, celer, frequens & vehemens existerat. Hæc cum animaduertentem, sanguis ex vena basilica seu iecoraria ut detraheretur, mandavi, ad vncias quinque, & cum in deliquium animi fere incidisset, ab ulteriori detractione abstinui, deinde oxymel cum syr. infus. ros. & cich. cum Rhab. aqua hordei immixta exhibui, alui deiectione per se superueniente, etiam sudore magis erumpente. Tercio die omnino calore dimisso, febre liberatus est, neque balneo opus fuit, quo die, modo nulla putredinis nota in pulsu subesset, neque cruditas in urina Galen. eius modi febricitantes in balneum deducebat, & ubi in balneum corpus incaluerat, dulci

1.

2.

dulci prius oleo tepido unctum, ac moderatissime frictum, mox detergeri extrinsecus cum sapone, vel aliqua alia re deterforia abluque iubebat.

S C H O L I A.

3. Postquam de prima & vera diaria febre diximus, nunc ad aliam diariam febrem transire opportunum duximus; quæ tametsi fere in omnibus veræ diariæ naturam imitetur, in hoc tamen discrepat, quod non quemadmodum illa 24. horis perficitur, imo quandoque trium dierum spatium excedit, nihil refert quod diariæ vocabulum non sit de substantia talis febris: nam convenienti nomine destituti, clarioris simul & breuioris doctrinæ gratia ab eo quod superius ei acciderit, nomen antiqui imposuerunt, hæc aliter synochas non putrida, id est, continens non putrida vocatur: utpote in qua una accessio ab initio ad finem perpetuo manens in multis porrigitur dies. Medici hodierni (ut etiam annotant doctissimi Amatus) ex sanguine febres distinguunt: cum enim sanguis putrescit, febrem masculino nomine synochum appellant: cum enim sanguis non putrescit, sed tantum sua copia sanguis febrem excitat, tunc feminino genere synocham vocant; barbari vero synocham inflatiam: priorem autem synochum putridam appellant: verum extra Galenum, atque omnium Græcorum medicorum mentem, qui has duas febres sub uno synochi aut synochæ nomine complexi sunt, quod horum accessio ab initio ad finem usque daret, nec prius, quam ex integro febris deficiat, cesset. Consultius ergo medici fecissent, si Galenum imitantes, eius febris genus, quæ ex sanguinis duntaxat feruore obstru- ctione citra eiusdem putrefactionem oritur, sub diaria febre complexi fuissent; ut Galen. fecit lib. 2. De crisi. cap. 12. Est autem hoc medium febrile genus, uti demonstravit Donatus De medend. feb. cap. 40. De dignotione continentium absque putredine febrium & generationis modo ac curationis via. Interim licet medium quoddam habere videatur hoc febrile genus, maiorem tamen cum diarijs, quam cum his, quæ ex putredine nascuntur, cognationem habet: quamvis cum ambobus generibus communia quedam habere videatur, ut in sequentibus patebit. Appellant autem has febres *contines*, id est, continentes, non illi quidem Græco nomine vsi, sed solæcismum committendum potius rati, quam formam ipsam sine nomine linquendam: siquidem in his febribus una accessio ab initio ad finem perpetuo manens, in multis dies porrigitur. Intelligimus itaque tales continentes, quæ sub diarijs continentur, & quæ notam putredinis nullam habent: & potest hæc febris dici diaria plurium dierum. Porro, quæ putredine vacant continentes febres, & in diariarum febrium transitu generantur, non ex quavis diaria, ex quacunque causa orta generari eas contingit, neque in omnibus corporibus, sed ubi diariarum febrium occasio stipatio duntaxat fuerit: hæc autem vel obstru- ctis exilibus meatibus, vel con- niuentibus, vel & corpore ipso immoderatus densato accidit, Galeni auctoritate 9. method. cap. 1. & quamquam etiam diaria legitima, ut prius diximus, ex stipatione orta, si recte tractetur, etiam ex obstru- ctione pusilla, una accessione terminatur, & ad veram diariam ab eodem Galen. refertur: sed si sit obstru- ctio maior, etiam

Diaria plu-
rium dierum
cur se di-
cit.
Gal. 9. me-
thod. cap. 1.

Synochus.

Synochæ
Synochus
putridus.

4.
Medium fe-
brile ge-
nus inter
inflatiam &
putridam.

Continentes
sine putre-
dine.

Continentes
sine putre-
dine non ex
quavis dia-
ria oritur.

5.

diaria sit, sed plurium dierum, propter cautæ paruitatem, vnius diei efficitur, sicut etiam propter multitudinem, multorum etiam dierum. Verum accessio eius ab initio ad exitum vsque, una est, modo ne ipsam excipiat ea, quæ ex putredine humorum nascitur, ut lib. 10. method. à Galeno quoque scriptum est. Ceterum cum auctores synochum non putrem sub diaria plurium dierum comprehendant, de iisdem simul scribunt: at Aëtius sub diuersis capitibus de curatione harum tractat. Et de curatione ephemerarum plurium dierum, quæ à veris ephemeris cutis obstru- ctione originem ducunt, lib. 5. cap. 58. & de synochis, cap. 69. 70. 71. & 72. ad quæ loca Lectorem relegamus: sunt autem autem ex stipationibus cutis, corpore immoderate densato, aut ex frigore, balneis calumniosis, aut ijs, quæ contactu refrigerent & conspiciant, item phar- mactis similis generis: pari modo ijs, quæ cutem siccant, veluti sole feruente: etiam ex ephemeris ab initio male curatis: etiam in repletis ex sanguine, & in corporibus crassis, & gracili- bus minus, ut exemplis clarius euadet.

OBSERVATIO X.

De febre synocha non putrida.

Tempore Verno iuuenis quidam nobilis viginti duorum annorum, succi plenus, facie rubicundior, sanguine satis multo abundans, cum pila palmaria ludendo impense incaluisse, ac aëni frigido sese exposuisset, in synochum citra putredinem vel diariam plurium dierum incidit. Huic cum vrina rubra esset, ac pulsus fortis, ac cum ægrotus se inflari putaret: illico cum ad eum curandum accitus essem, venam iecorariam per chirurgum in brachio dextro pertundere iussi, octo vncijs sanguinis, vel paulo plus detractis: nam metus erat ne sanguis ad pulmonem reperet, indeque pulmonia nasceretur: aut in thoracem, unde pleuritis oriretur: aut quod sanguis putresceret, putrisque ex non putri fieret febris: Cum autem alium eo die deieceret ante venæ sectionem, alioqui ænemate emolliente hoc vel simili vsi fuisset, quod habet herbarum emollientium ana m. j. fol. lactuca m. b. pruna numero x. coquantur in f. q. aqua ad tertias, cuius colaturæ accipiatur lb. j. in qua dissolue cassia re. extrahita, sacch. rub. ana ʒ. j. olei viol ʒ. ij. salis ʒ. j. omnibus commistis fiat ænema: eo utimur & ante venæ sectionem, si opus est, vel etiam post totum morbi tempore, quoties alius adstricta fuerit. Altero die ad sanguinis purificationem dedimus syrup. viol. syr. ros. purgatorius ex ros. provincial. ana ʒ. j. feri lactis ʒ. ij. b. quo etiam alius mollescere cepit. huic autem gelidam aquam dedimus, nempe ʒ. iij. cum ʒ. j. syr. de limonibus. cum nec ante febrem ventriculo imbecillo esset. Cum hæc diaria plurium dierum vel continens non putris à Galen. tum etiam ab Aëtio & sanguinis missione, etiam gelida & balneo curetur, de quibus alias latius dicturi sumus; at à venæ sectione post duas horas pitiana cremorem dedimus, & quietem imperauimus. At cum post tertium diem febricitare desierit, alijs remedijs opus non fuit.

S C H O L I A.

Hæc autem febris in omnibus corporibus sine putredine consistere non solet, ut Galen. non quædam.

Continentes
sine putredine
non quædam
Galen.

uis corpora
immoderata.

Synochus
simplex sine
putredine.

3.

Synochus ex
bile apud
Fernelium
sine putre-
dine.

4.

2.

5.

Galen. 9. method. cap. 3. neque in gracili & frigido corpore, quemadmodum nec ea, quæ cum putredine existit, sed plurimum in ijs, qui sanguine abundant, & corpulentis gignitur, quando nec obstru- ctio citra putredinem excitare febrem valet: nisi id quod transpirat, hoc est, transpirare solet, vel quod attollitur ut transpiraret, copiosum sit & calidum: ita enim Galeni verba interpretanda sunt, alias in re ac in verbis sibi ipsi pugnaret, ut latius explicatur à Donato part. 1. de medend. feb. cap. 40. At cum febris synochus duplex sit apud Fernelium, una simplex sine putredine: altera cum putredine. Simplex vero (de qua nunc agimus) sine putredine easdem causas atque diariam habet: quæ leuiore cum fuerint, diariam cum vehementiores, synochum proferunt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio conspiciantur cutis, ut diximus, & sanguinis redundantia, siue ex suppleta consueta vacuatione hæmorrhoidum, mensum, aut naturæ, siue ex immoderato vsu ciborum enchymorum & calidiorum ea succedunt. Quamobrem huic quoque obnoxius præstet temperatus, in- temperanter viuens, qui cum Lene halito sit corpore, multo se tamen vino multaque carne implet: hinc etiam sanguis multus atque calidus inest, qui non facile corrumitur. Ab his igitur causis primum inflammatur spiritus, ac tum sanguis sensim incalcescit. Huius enim tenues accresce vapores, ac ipsum calorem præter naturam cutis densitas aut adstrictio cohibet (ut supra dictum est) nec prodire sinit, qui geminatus sanguinem inflat simplicemque synochum facit. Sed huic generi & alteram finitiam huic ex bile, Fernelius facit, de qua alii non meminerunt: Causa, inquit, eadem est, cum vehementiores in biliosum corpus alioqui sanum irruerint, spiritus concalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorum assu febri accenditur sine putredine.

Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen synochus est nunc exposita: illa quippe sanguinis est; hæc bilis concitatio sine putredine: illa in corpus incidit temperatum beneque habitum; hæc vero in calidum siccumque ac plane biliosum. Huius causæ evidentes non alie sunt, quam quæ ephemeram mouent, maxime vero cruciatus summus, qualis nephritis aut parturientis est: exercitatio, laborque in modicis, æstus; balneum, animi excalescencia, & quæ his pares sunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulsu aut urinis cernuntur, verum tamen os amarum, deficit appetentia, sitis exurciat, capitis dolor, ac vigilie urgent: in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa paucis post diebus febris eiusque symptomata (ut & nihil insi- quiescunt. Ex signis autem præsentibus tum prægressa potissimum me hæc febre laborare animaduerti, cum post incendium (proh dolor) illud celebre Roterodamense, cum ad vitem illius doctissimi Erasmi patris non spectandi gratia, sed amicos consolandi, quos ibi habebam, ita misere conflagrati accessissem, calor tunc in vrbe ingens adhuc erat, qui caput præcipue feriebat, sed & intus æstuoso, cum etiam æstus magnus esset, hæc inquam febre correptus fui, quæ tamen multo artis subsidio sedata est; cum enim me ad quietem composuisssem, illa ipsa desit. Si dolor capitis, qui vehementior erat perseverasset, & ipse vigil permansisset, cum inunctione olei viol. nenupharis & ros. lactis muliebri recenter multo mitigassem. Licet igitur synochos febris

Pet. Forest. Tom. 2.

corpora robusta & florida plerumque amet, & infellet, ut fufius docet Galenus in lib. method. medend. at alibi tamen gracilia plethora aliquando affecta inuadere solet, ut idem sentit; quemadmodum & illa mulier gracilis vxor aurificis virgente canicula etiam sanguinea febre apud Amatum correpta fuit; cuius curationem tradit centur. 3. curat. 27. sed præcipue tamen hæc febris contingit ex sanguine; cuius curationis quedam exempla adhuc profertemus, antequam ad continentes putridas veniamus.

OBSERVATIO XI.

De synocha non putrida, à barbaris synocha inflatiam dicta.

Richardus Monachus (eius Ordinis, quos quidam solæcismum admittentes, Canonicos regulares appellant) Iuuenis viginti quinque annorum, optimæ constitutionis, temperaturæ sanguinæ, in otio delicate viuens, ut solent monachi, qui non sunt studiosi, ceruicia crassa subinde se replens, nullo exercitio vtens: cum tamen se præter modum excitasset, & in horto sese frigori exposuisset, in febrem synochum non putrem, quæ à barbaris synocha inflata dicitur, incidit. Secundo die ad hunc accitus, qui in monasterio Heyloë dicto (prope Alcmariam patriam meam, in qua tunc praxim adhuc exercebam, scilicet Anno 1556.) decumbebat, ex his notis percepi eum febre sanguinea laborare, sed citra putredinem, cum calor primo contractu sentiebatur mitis, quamvis diutius manū iniiciens tandem acrior euadebat, pulsus, erat æqualis licet magnus, paulo celestior & vehementior, venæ tamen copia distenta sanguine turgebat; cutis satis mollis, sed blando satis calore & madore perfusa. His animaduertis, cum alium per se sponte deieceret eodem die, ut vnciæ octo sanguinis statim ex vena basilica in brachio dextro detraherentur madaui. Nox eodem die ad caloris febrilis extinctionem sy up. sequentem propinaui frigide: ʒ. ss. yscach. simplicis ʒ. j. syrup. viol. ʒ. b. quar. crch. endiu. borag. ana ʒ. j. b. fiat syr. Alio die licet calor febrilis post venam sectam multo minor esset, cum alius non responderet, hoc leniens medicamentum mane in aurora exhibui: ʒ. capill. vener. flor. borag. buglossæ, viol. ana m. b. pruna numero vij. tharum. ʒ. b. fiat decoct. in aqua commun. & in ʒ. iij. bus col. vel ʒ. iij. b. dissolue diacarb. ʒ. vj. cass. recent. trita ʒ. ij. syr. de crch. Nicol. cum Rhab. syr. ex multiplici infus. ros. ana ʒ. b. inf. fiat posio. ex qua satis bene excreuit, calore febrili magis dimi- nuto. Tamen hunc ad balneum deducere ausi non fuimus, cum æquinoctium Autumnale instaret. Renes autem ad refrigerationem caloris febrilis, cum etiam nonnihil ibidem doleat, vnguento infrigidante Galeni inunximus. Et cum calor febrilis in totum cessaret, alioqui epithemate cordis atque hepatis vsi fuisssemus, ad alterationem & roborationem modo ex diarod. Abb. fumebat modo ex mixtura sequenti. ʒ. rob. cerasorum, rob. de ribes ana ʒ. j. b. confer. viol. ros. bugloss. ana ʒ. b. yscach. ros. cum perlis ʒ. ij. b. misce. quarto autem die hic in totum à febre liberatus fuit. Cibus huic erat hordeatum, postea etiam panatella cereuiliaria, potus vero pitana, aut aqua hordei, in quarto die ad ius pulli alteratum cum lactuca coctum, succo mali citrei adiecto vel agresta deu- uenimus.

SCHOLIA.

3. Cur monachi quidam ac otiosi facile in synochum incidunt.

1. Vniotes corpulenti & succulenti in hanc febrem magis proclines sunt, maxime vero Monachi, qui non solum in hanc, sed etiam in synochum cum putredine facile incidunt, ut in praxi quotidiana sapius vidimus, cum cœnobiarum ac patres illi, qui laute viuunt & mollioribus tractantur, atque alij omnes, qui vitam Epicuream agunt, quod etiam Sauonarola capite proprio de synocha annotauit, *Quidam enim, inquit, qui primo pauperes sunt, & consueuerunt parce & non delicate viuere, imo ruditer, multo se in dies exponentes exercitio: qui deinde efficiuntur diuites aut Prælarij, stantes in otio, & duplicatis cibis, quos diu appetierunt, sese replentes, & hi in hanc febrem facillime, & ut plurimum cadunt, quique melius vi consueuerunt, multoque vino nigro crasso & dulci: ut nonnulli Prælatorum.* Et ideo non mirabimur, si tempore Sauonarolæ, Episcopi, Abbates, Monachi, tum alij omnes, qui ingluuiei se dedunt, qualescunque etiam illi fuerunt, nunc quoque simili malo corripiantur. At vero signa hanc febrem facillime ex iis, quæ dicta sunt de diariis, si citra putredinem sunt, cognoscuntur. Ab urina, si sit subrubea vel subrubicunda, spissa, vel tenuis per totum sine ariditate & fetore existens: & si in principio in ea appareat hypostasis bona & laudabilis, neque egestiones multum sint mutatae. A calore, is minime mordax est, & est plurimique cum humiditate vaporosa. A qualitate mutata, oculi, & facies, tum alia membra rubent, venæ inflantur, & in ore adest dulcedo, venæ turgent, & tempora pulsant, caput subinde dolet ac ingruescit, somnus quosdam vetersosus & profundus premit. Ab actione laesa, pulsus magnus, quando virtus fortis, mollis propter humiditatem, plenus ob plurimam materiam vaporosam humidam. Signa prognostica: est toto genere salubris; nisi error contingat: nam si statim ei debite non succurratur, in putridam transit, idque quatto vel quinto die, vel statim post tertium. Quod si statim eidem obuiabitur, saepe eodem die vel secundo, vel tertio terminatur, potissimum sanguinis missione copiosa: quæ si negligatur, subito ægrum aliquando interficit, nisi vi naturæ sanguinis narium aut hæmorrhoidum aut menses fluxu, aut sudore copioso liberentur. Quandoque terminatur ad gutturis tonsillarum inflammationem, anginam aut abscessum, ut sequenti exemplo ostendimus, vel ad pulmonem rapitur & peripneumoniā infert, ut antea diximus: vel in thoracem, & pleuriticidē adfert, ut saepe vidimus: etiam si ad caput feratur, phreneticidē & delirium, & scitiorne prætermissa subitanam mortem inducit: vel medici errore, ubi calor naturalis per nimiam missionem sanguinis, aut per gelidæ potum aut excellentem refrigerationem extinguatur: ita ut membrata nutrimenta regere non possint, sed inflammantur, atque in eis caliditas præter naturam accenditur, hæcticam inducendo. Subinde etiam ad morbillos & variolas eius fit transmutatio citice. Quod si in hac febre facilis sit respiratio, tum anhelitus liber, optima signa sunt, quibus si urina intensâ accedit, febrem abbreviat: si remissa, producit. Optima erit illa urina, quæ albam & simul continuam habeat hypostasin: quæ vero diuisam & rubeam, licet salutarem, tamen longiorem indicabit: quemadmodum & illa, quæ cruda est, & citra hypostasin, præter id quod longitudinem morbi decernit, etiam illa persistens peri-

Signa febrem synochum indicantia.

Signa prognostica.

5.

culum adferre poterit. Vbi vero cito signa coctionis appareant, citius terminabitur tertio vel quarto die: alioqui producet, atque tunc periculum erit, ne ad putridam transeat. hinc etiam emissio lachrymarum inuoluntaria, pulsus debilis atque deficiens, urina pauca limida aut nigra, cum in diaria plurimum dierum vel synocha non putredine significent, ita in synocha putredinem notabunt. Profundatio somni ac difficultas sermonis in diaria plurimum dierum vel coctione non putredinem malum portendit. Solem autem & hæc ipsa quandoque, si non phlebotomia aut refrigerantibus remediis extinguatur, in causam vel causam transire, quamobrem nequaquam est negligenda huius curatio.

OBSERVATIO XII.

De febre continenti citra putredinem, vel synocha non putredinem, quæ tandem in synochum putredinem non solum conuersa est, sed etiam in anginam periculosam transmutata.

1. Nobilis ille iuuenis de Passenroy in Verē mense Maio Anno 1666. continuo febricitabat: lorium rubrum tenue emitebat, pulsus frequens & plenus erat. Agrotabat autem hic in Hagha-Comitis, cum post tertium diem medicum Haghanum, Hughonem Nieuenium familiarem nostrum vocasset, atque tunc in guttore male haberet ob neglectam sanguinis missionem ab initio, ex diaria plurimum dierum vel ex synocha simplici, non solum in synochum putredinem incidit, verum etiam in anginam periculosissimam. Cum autem in otio etiam antea mollior vixisset, neque vnquam, licet iuuenis boni habitus, sanguinis detractionem admisset, medico suo etiam nunc virgenti venæ sectionem non obediens, verum eiusdem consilium optimam ac saluberrimam, nescio quibus rationibus mulierculatum quantumvis nobilium male possumus, spreuit ac postposuit. Quamobrem cum phlebotomiam non admitteret, à medico electuarium lenitiuum exhibitum est, à quo bene excreuit: sed inflammatio gutturis, tum febris ad extremum aucta sunt: ac lorium, quod prius tenue ac rubrum reddebat nunc crassum spectabatur, in quo nebula spissa ac rubricans sedimentum cernebatur. Cum vero malum semper augetetur, & febris continuo incrementum caperet, tandem sanguinis missionem admisit: & ita medicus ex venâ cephalica ob anginam suffocantem in brachio à regione loci tumētis, satis copiose (ut fieri debuit) sanguinem detraxit iussit: deinde sequenti die cum parum proficeret, à venis sub lingua, ut idem fieret, mandauit. Circa septimum diem ab initio morbi omnia peiora visa sunt, ut æger suffocari videretur: neque gargarismata apta inuabant, etiam emplastris loco dolenti appositis, cum angina in abscessum mutaretur. Ita, ut ego vna cum Cornelio Ericio Leydano meo collega vocatus fuissim sed vtriusque nobis aduentantibus, bonis ausibus seu auspiciis (ut dici solet) ruptum est apostema seu abscessus, qui intus latebat, & pure excreto septimo die cum nos veneramus, sanus euasit.

22

SCHOLIA.

2. Medicus febricitans, qui in declinatione morbi vena-

3. ex febre continenti si e synocha differens.

4. Signis febrem synochum indicantibus deprehendatur. Galen. in his febribus ad deliquium animi sanguinem detrahatur.

5. Halidæus apud Bononienses in adu. m. v. inf. v. v.

Non sine ratione vulgo proditum est, felicem illum esse medicum, qui in declinatione morbi ad ægrum accedat, ut nobis vtriusque euerit. quævis æger stultitiae suæ poenas fere dederat, quod tam tarde sanguinis missionem admiserat. nam ibi hæc neglecta fuit, non per Medicum, sed ægrum: non solum hæc febris mutata est in synochum putredinem continentem, quæ semper crescebat, cum tres in synochis febribus (tam citra putredinem quam cum putredine) differentia sit (teste Galen. 9. method. c. 3. nempe vel pariter permanentia ea magnitudine, quam in principio accessions summam habuit: vel semper aliquid exigui adiacente, vel diminute, atque hæc vel æqualiter, vel inæqualiter faciente. Si enim quod accenditur, ei quod transpirat par fuerit, nec augeri, nec minui calor febrilis videtur, sed perinde sibi similis permanebit, ac si illi nihil adiceretur, aut demeretur: quippe cum ad æqualitatis custodiam nihil interit, serueturque eadem assidue substantia, an ea, quæ vacuatur par sit ei, quæ adicitur. Verum si altera earum vicerit, utique si ea, quæ vacuatur, minui febrim necesse est, sin par adicitur, omnino incrementum. Appellat autem Græci primas illas æquas, quæ vel quævis, id est, æqualiter in vigore permanent, alias magis vacuas, id est, decrecentes, reliquas vero æquas, id est, incrementas. Sæpius non solum hæc continens primo non putris, in synochum continentem putredinem accrescentem transiit, imo in anginam periculosissimam conuersa est, ob sectionem venæ ab ægro in principio neglectam nec admissam. Nam præter id, quod initio phlebotomia peragenda sit, eadem quoque in his febribus copiosa fieri debet, cum & Galenus 9. method. cap. 4. vique ad animi deliquium auferre iussit, maximum, inquit, ubi vires valentes sunt, continentis febris remedium: quod ratione per ipsum probatur. Primum namque in contrarium statim agitur corpus, celerrime ex animi defectu refrigeratur: hoc vero nemo inueniri potest, neque quod natura, quæ animantes gubernat, iucundius, vtiliusve sit: postmodum in eiusmodi corporibus necessario superuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quas res statim à toto corpore, madores, sudores excipiunt: quæ omnia protinus ægrum liberant, ita, ut tali remedio febrem iugulasse aliquando dictus fuerit Galenus. Multis tamen eiusmodi missio sanguinis non conuenit, etiam in robustis, corpulentis, quadratis & valde sanguineis, ut vnus plus altero sanguinis detractionem ferre possit. Sic in Iohanne Heutero nobili Delphio, amico & cognato meo, viro admodum robusto, cum huic aliquando plethora laboranti Bononiæ in Italia ex febre continente decumbenti. Halidæus medicus insignis chio detraxit, ut commodè à febre liberatus foret, & nos quoque hic Delphis commoranti, singulis annis mense Maio, cum crura licheni obquando plus minusve extraximus, cum optima tolerantia & vilitate: quod tamen in fratre suo viro procerò, in otio viuente atque sanguine repleto, qui non minus robustus quam frater videbatur, nec ad vncias quatuor detraxere audebam, etiam morbo acutissimo & continuo

afficeretur: nam & febricitanti si ad vncias duas sanguinem ei demerem, illico in animi deliquium incutebat, ut nisi aqua in faciem resperfa ad se rediret: Idem quoque non solum exigua sanguinis detractione ostendebatur, etiam quouis lenissimo pharimaco, si vel vncia vna cassiæ vel manna præberetur, ob ventriculum debilem. In eiusmodi aut similibus præstat multiplicare vices, quam semel multa copia auferre, sicuti 9. method. cap. 4. dicit Galenus: aliter non febrem, sicut fecit Galenus, sed ægrum iugularem, Interim valida existente virtute, assentiente ætate, nulloque alio insigniter recedente, sanguis auferendus: præstatque vique ad animi deliquium, modo virtus ferat: quibus vena non inciditur, ad summum discrimen perueniunt, nisi vel virium robore, vel copioso sanguinis fluxu, vel plurimo sudore à certa perniciem redimantur. Cum multitudo enim in vasis amplius contineri nequeat, obstruit extenditque corporis molem, ita ut infruantur quædamque, recludanturque vasa præcipue narium. Ergo festinandum est ut sanguis auferatur, quantum vires tolerauerint, scilicet ut vasorum facultas transpiratione ventilationeque restituta naturale temperamentum conseruans, more pituitino humoribus dominetur. Ideo dicebat Galenus quod nemo eorum, qui ex obstructione febricitant, si sola, cui prius sanguis missus fuerat, in putredinis febrem incidere, & quamquam is aliquando ad animi defectum miserit, ubi expediebat, id tamen ubi horum alterum non responderet, totius esse putabat, tantum principio detraxere quod defuit iteratione supplere, nempe virtute non satis valida nec ætate permittente, ut lib. De curandi ratione per vena sectionem cap. 12. hic etiam nos in hac nostra regione valde frigida & humida, cum etiam germani non ita sanguinis detractionem, ut Itali viderent, & Hispani ferunt tutius quoque esse putamus sectionem iterare, quam ad animi vique deliquium sanguinem subito & vnica vice educere. Etenim tale sectionem periculosam esse fatemur, nonnunquam enim inter ipsas medicorum manus quidam animi deliquio correpti, non amplius reuixere, nam & Galenus eodem libro, duos ipse vidit in medicorum manibus periisse. multi autem licet non, totius, at postea propter virtutis imbecillitatem periret, alioque non paucos insperit in graues exitialesque morbos incidisse ex tali vacatione. Sic & Aetius loco citato: Quidam non reuixerunt, qui certe non occubissent, si citra virium exsolutionem euacuati fuissent. aliqui reliqua deinceps vita ob nimiam inanitionem in frigiditatem temperaturam delapsi sunt, quorum aliqui decolorati in deprauatumque habitum versi, denique interierunt: aliqui perniciosius morbis confecti fuere, qualis est aqua intercus, ingensque illa spirandi difficultas, quam orthopnoeam vocant, & cætera huiusmodi. Ideo & habitus agrotantium maxime spectandus erit, ut idem Aetius admonerat, tum Galenus quoque aliis multis in locis: nam idoneus est ad phlebotomiam corporis habitus, durus, multi sanguinis, densus, exhalationi reddendæ contumax, & humida aeris constitutio, venæ autem secandæ obstant, puerilis senilisque ætas, temperatura calidissima & siccis. eiusdemque naturæ tempus & regio, & qui humidioris naturæ sunt, adiuncta præsertim caliditate cum raro corporis habitu (interim nos frigidus quoque minus sanguinis habere existimamus) & qui os ventriculi perquam biliosum habuerint, aut imbecillum aut vegetioris sensus: tales enim vniuersi in venæ sectione, ex solutionibus difficilissimisque animi deliquiis parati sunt, sed cui vena incidenda est, etiam si triginta quatuor annos

6. Aristot. lib. 2. De vena sectione in synochis c. 70.

7. Tutius est sanguinis missionem quam vique ad animi deliquium educere.

8. Qui facile vena sectionem ferunt, qui minus.

non exceſſerit, languidus tamen ſit, mollis pinguis ac candidus, anguſtaſque venas habeat, huic vel nihil vel parum admodum ſanguinis detrahes, nec in æſtate. At adoleſcentes floridæ ætatis, multi ſanguinis, viribus robuſtis, tēpore verno copioſa ſanguinis detractionem in iſtis febribus ferunt, & ſic Galenus in illo adoleſcente laborante ſyncho ſine putredine, cuius hſtoriam habemus ad longum lib. 9. meth. cap. 4. ad animi deliquium ſanguinem detrudere iuſſit. Sed quæ vena ſit incidenda nunc breuiter explicemus; auctores ex vena iecoraria dextri cubiti mittunt, ſic nos in iuvene, de quo egimus obſervatione 9. & 10. & in monacho obſ. 11. ex vena baſilica ſeu iecoraria ſanguinē detrudere iuſſimus, alii auctoritate Conſtanti ex media, ſi laborans ſano fortique pectore fuerit, ſi ea magis appareat, non incommode quandoque mittitur. At quod hic medicus cephalicam elegerit, ob angina ſuffocantē id fecit, miſit utrunque, copioſe, tamē ubi metus eſt ſtrangulationis ob anginam, ne in deliquium animi incurrant, quod hic maxime obſeſſet, præſtat parcius vel per vices, interim tamen hic liberalior eſſe debebat: ob ſynochum continentem febrē. Præſtat autē vt in principio fiat, licet etiam poſtea, ſi omiſſa fuerit, quemadmodū enim (inquit Galenus, & citatur ab Aetio loco citato) me aſſiduū facientem vidisti, neque dierū numero neque tantum plenitudini attendere, ſed virium quoque robur in omnibus quidem ſed in ſynochis maxime febribus pendere: ubi enim vires perſiſterint, non in ſexta ſolum & ſeptima, verum in aliis quoque diebus vena ſecanda eſt. Interim tamen in die critica, ſi ſigna coctionis manifeſta præceſſerint, notæ fluxionis ſanguinis vel ſudoris iam appareāt, ſilentium ſatius eſt habere, & naturæ totum negotium committere, ubi & peſſima ſymptomata appareāt, quæ in morientis apparere ſolent, tunc ab ea deſtendum, cum Hippocrates iuſſerit & in criſi, naturæ id committendum eſſe, & morituros ſolis prognostiſis eſſe derelinquendos, ubi vero hæc non adſunt, & vires non plane deiectæ ſunt, id præſtandū erit, quāvis initio, ubi vires fortiores ſunt plus quā in fine vel poſtea, ubi aliquo modo collapsæ ſūt minus ſit detrahendum. Sed & hæc regulæ quoque (vt dicebat Aetius loco citato) ad venam ſecandam animaduertendæ ſunt quod præcedente alimentum cruditate tamdiu differendum eſt, quamdiu coctio in ventriculo & ab inteſtinis excrementa egerantur, hoc idem Galenus iubet. Ideo & nos, ubi morbus inducias non patitur, vt hic, & alium non reddat æger, aut excrementa non deſcendant, ſtatim glandæ iniicimus aut clyſterem emollientē adhibemus, mox per vnā horam & alteram, educiſ ſæcibus venā incidere iubemus. Quod ſi ſponte æger alium deſiciat, hiſ non opus eſt. Poſt etiam ſectionem non minus clyſter conuenit inſtillans, detergens, emolliens, vt Rondeletius doctiſſimus de ſyncho curādā admonet, vt ſi prius non licuerit. Nā hoc commune præceptum ſit, in quibus in omnibus morbis, in quibus mittere ſanguinem oportet, vt prius iniiciatur clyſter, vel poſt miſſionem, vt excrementa inteſtinorum detergantur, ne venæ inanitate ſuccum crudum vel corruptū ad ſe trahant; quamvis Garcialopius Luſitanus medicus comment. ſuo De variis reſ medicæ leſione cap. 12. Rondeletio refragetur: vult enim Garcialopius vt clyſter ſemper venæ ſectionem ſequatur. Cæterum & illud quoque bicia ſynochis febribus curandis obſeruandum, inquit Aetius, ſi poſt venæ ſectionem vereberis ne nouus ſanguis erumpat, vt muliebris fluxus, aut hæmorrhoides, tantum in phlebotomia ſanguinis relinquendum, quantum ad eorū locorum euacua-

tionem ſuffecturum videbitur. Sed ſi eodem omnino tempore vel menſes moueantur, vel hæmorrhoides aperiantur, totum negotium naturæ permittito: quæ ſi poſtea quantum oportebat non eduxerit, tunc venam ſecato, vt utrunque ſimul iunctum perſiciat, quod ſortum deſecerat. Hæc de nouo primo remedio de venæ ſectione in ſynochis: ſecundum remedium erat potus aquæ frigidæ, ſed de eo poſtea.

OBSERVATIO XIII.

De ſyncho non putrida, in qua metus erat, quod in putridam mutaretur.

Ignatius Faber Alcmarianus, annorum viginti quatuor, cum in aquam gelidam, licet tempore verno, incidisset, ex obſtinatione cutis ſyncho non putri correptus eſt. Vix hic in aqua hæſerat: ad quem ſecundo die accitus, cum alium eodē die depoſuiſſet, illico ſanguinem eumque ſatis copioſum detrudere iuſſi, ſed inter mittendum cum putridus ſpectaretur, ne in putridam febrem tranſiret, metuebam: ideo ſtatim à venæ ſectione hunc iulapium propinaui: *℞. ſyr. de limonibus de acetof. citri, oxyzacch. ſimplicis ana ℥j. aquæ end. cicboræ, lupul. ana ℥j. ℞. ſyr. diuidium mane cepit ſtatim à venæ ſectione, reliquā hora quarta pomeridiana. Cum enim huic gelidā nō daremus (quemadmodum alteri iuueni magis incaleſcenti, potui aquæ frigidæ conſueti, & notis coctionis apparatibus, exhibuimus; qui & tertio die à ſectione venæ, ſudore magis effluente, (quarto curatus fuit) contenti fuimus ſyrupis caloris incendium exſtinguentibus: quibus & Rondeletius vt iubet, licet Galenus duobus tantū remedijs, præcipue venæ ſectione, & portione aquæ frigidæ contentus eſſet; ad calorem tamen exſtinguendum, præter ſyrupos etiam conditis tum alijs vt poſſemus, quamvis in iis ſit reſpectus habendus. Si enim alius liberius ſuit, ſy. capill. ven. iuleb. Alexandrinum, conſer. roſ. conueniunt, ſi alius ſiccior, viol. de cucurbit. qui tamen minus conueniunt ſi bilem multam vomant, vt in hiſ feb. fieri ſoleat, vt ſcribit Gal. Verum cum noſter æger ſanguinem haberet vitiatum, elegi de limonibus de acetof. citri & oxyzaccharum, valet & de granatis hi omnes refrigerant & putredinem arcant. Vbi æger ad bilem propenſus eſt, ſyr. de end. de fumo terræ ſimplici accipimus, quādo ſeroſa excrementa euacuant. Hiſ enim ſyrupis tum aquis, portiones alterantes (improprie digeſtiuas vocant) & putredinē arcantes paramus. Tertio vero die cum febriſ nondū ceſſaret, ℥j. caſſiæ extraſtæ dedi cū ℥iij. ſeri laſſi. leuia enim damus medicamēta, quæ ſeroſa & biliola recrementa euacuant, quæ ſolent hanc febrem in putridam tranſmutare, quæ citra calefactionem & humorū conturbationē alium laxant. vt triphera perſicor. cuſib. inſuſo Rhab. in aqu. end. deco. pulpa ſebe. tamar. ſy. roſ. lax. ex inſuſ. roſ. caſſ. cū ſebe. berberis, eſtque hoc decoctum valde vtile. *℞. prun. ſebeſten, ana paria quatuor ſe frig. maior. conſuſ. ſemi. anſi ana ℥j. tam. ay. ℥j. ſlor. viti cord. ana p. j. ſyr. deco. ſto. in quatuor. vno colatur a diſ. ſy. viol. ℥j. vel ſi opus eſt maior euacuatione, ſy. roſ. laxat. ℥j. ℞. Cæterū caſſia ægroto noſtro ſatiſfecit, vt quinq̄ ſecum alium exornerauerit, condito ſequenti deinde utebamur: *℞. Coſerua viol. ſolior. acetof. annubaris. roſ. ana ℥j. ſpec. diat. frig. ℥j. xach. roſ. perlat. ℥j. ſy. de limonibus, granatorū ana ℥j. B. Cibus erat, pruna cocta, & aida, poma cocta, hordei cremor cū pauco ſacchar. roſ. paratus, ac amygdalarum ex aqua frig. & aqua roſ. cū emulſione quatuor ſ. frig. maiorn, ne in bilē dulcia vertentur, poſtea decoctū pulli aut coræ capi***

vel gallinæ cum lactuca, portulaca, malo vno granatorum adiecto vel agreſta. Potus, aqua hordei, vel ceruiſa tenuis. Ceruiſa craſſioris & vini vſum omnino interdiximus. Poſt quartum diem calor omnino mitigatus eſt, & in ſeptimo perfectē fuit curatus.

SCHOLIA.

4. **H**Atum febrium duo ſunt præſantiſſima remedia apud Galenum, venæ ſectio ad ſynochum vel animi deliquiū, vel ſaltem copioſa: deinde aquæ frigidæ potio. De ſanguinis miſſione dictum eſt, at de aqua gelida ſumēda nunc dicamus, de qua ſumenda latius vide Gal. 9. meth. c. 5. & Aetio. 71. lib. 5. Ex quibus facile patet quānam aqua, qualiſue, quanta & quomodo danda ſit, & propter quam cauſam detur & quibus danda non ſit. Danda autē eſt ea quæ dulcis & optima ſit, & quæ proſus eſt gelida, & quantū ægro bibere licet; quoniam magis id audebit, ſi frigida potione inſueuerit. Vbi igitur æger, qui curandus ſit, qui non prius tantum phlebotomiz præſidium omiſſerit, ſed nunc quoque vel metu, vel alia occasione eandem effugiat, ad frigidam exhibendam accedere oportet, diſtinguendo, quod inde nocumentū ſubſequi poſſit: nam ſi parū vel nullū omnino prænoueris, frigida pura exhibeda eſt, vſq; ad bibentis ſaturitatem. Hanc vero quantitatem determinauit idem Galenus 1. De rat. viti. text. 43. licet quibulda variis in hoc eſſe videatur: dicebat enim, potio aquæ frigidæ tanta ſit quantū frigida aqua æger inſpirando haurire poſſit. id enim eſt quod dixerat lib. 9. med. quod valida exiſtente febre & virtute, tantum biberet vt liberet, quantum vna inſpiratione bibere poſſit. Dāda autē erit eo tempore poſtquam coctionis ſigna manifeſta in venis apparuerint, & febriſ eſt remiſſior, & non alio tempore. Cauere enim principium & incrementum debemus, & totius morbi particulariſque vigorem: nam ſi opportuno tempore frigida exhibeatur, ſolidiorum membrorum naturam excitat, quæ excitata attenuatis primo humoribus, viles quidem retinet, inuiles vero per alium, per vomitum, aut per ſudores expellit. Quod ſi æger ſanctis tēpore frigida potior fuit, audacius propinato, experimento edoctus viscera frigida occuſum toleratura. Si enim aliquod membrum adeo frigida natura fuerit, vt à frigida portione etiam ſanum lædatur, futurum omnino nocumentum vereri oportet, ſed ſi ſanos frigida non lædebat proſus neque febrientes lædet, ignei caloris multitudinem veluti maximo propugnaculo in profundo exiſtente. Male quidem noſtro tempore ſunt medici quidam quæſierunt, id eſt, frigida exhibeda formidantes, quod putent omnes aqua frigida lædi. ſed hiſ, quibus vtilis eſt, vt hunc diximus, danda erit, alijs minime. Læduntur autē aqua frigida, qui parum ſanguinis & parum carnis habent, quia celeriter ad ſolidas animalis partes peruenit, nulli quod eius vim frangat, occurrens. Eadē ratione heſtici frigida peculta neque ſyncera indigent, quoniam gracilia, & exanguia eorum corpora ſunt. Danda autem non eſt hiſ qui craſſos & lentos humores habent, qui obſtuctiones, qui phlegmonem, aut cryſipelas, aut ſci. thum, aut oedema in viſceribus habet, item qui gulam & ventriculū, aut neruorum genus debilia habent, hiſ frigida non eſt offerenda, ſed hiſ tantū qui febre laborant ob cuius obſtuctiones, & putredinem ſanguinis in omnibus venis, ſaltem maioribus. Ex hiſ omnibus ſatis manifeſtum eſt, quæ, quanta, & quibus danda ſit frigida. Et ita ſunt quoque incommoda multa, quæ frigidam portione

intempeſtiua immodiceque exhibitam ſequuntur, non pauca nec contemnenda, quæ magnopere animaduertete oportet: nam ubi eadē ſit. erentur, ab hac omnino abſtinere neceſſum eſſet, ac ad alia (vt etiam Galenus admonet) remedia conuerſi; viſcoſos etenim ac craſſos humores attenuari ac trāſpirari frigida impedit, tunc potius vtetur præſidijs quæ obſtuctiones aperiant, humorum copiam euacuent, & feruorē febris remittant, & ſic nec clyſipelati aut inflammationi neque duriciæ aut oedemati, conſert, ſed protinus quidem febri iam factæ exſtinguendæque non leuē commoditatem adferre videretur: cauſa vero permānente, ubi à frigida corpus denſatum fuerit, febris altera priore difficilius incenditur. Et hoc quidem nocumentū genus videri poſſet toleratu facilius, ſed multis quibus viscera ſunt imbecilla (vt ſtomachus ſeu gula, ventriculus, aut eius os, aut iecur, aut pulmo, ſeptum tranſuerſum, colon, renes, veſica, aut tale quippiam fuerit inflammatum) à frigida portione incommodum minime contemnendum ſuperuenit. Cuidam enim os ſtomachi vſque ad propriæ actionis internecionem affectū eſt, vt vix poſtea deglutire poſſit: alterius ventriculus adeo reſixit, vt ſumma cum difficultate concoqueret: cuiusdam heparita violata eſt, vt in hydropem incidit: plurimorum vero colon, pulmo, renes veſica, aut aliud quidpiam à frigida oppreſſum, deinceps ad pecciliareſ functiones imbecillum permaſit, nonnulli extemplo ac bibiſſent, in orthopneas, improbos ſopores, lethargū, parotidas, coſuſiones, tremores, apoplexias inciderunt. Noni me iſta, inquit Galenus (& citatur ab Aetio) enumerando, formidoloſum te ad frigidam exhibendam reddere, vidisti me tamen ſæpenumero in arte exercenda ſuo tempore & vt oportebat; hoc vſum præſidio, ægis ſemper abſque vilo proſus nocumento proſuiſſe. Sic ruſticus quidā à me, ſyncho laborans, citra inflammationem viſcerū, aquæ potui aſſuetus, gelida aſſumpta poſt venæ ſectionem & ſigna coctionis apparentia fuit curatus: Quemadmodum æger ipſus Amari Blanquinius (vt ipſemet narrat curat. 14. Cent. 4.) etiam ſanus factus eſt, cui aqua à medico abnegata eſſet, ad quem ipſe Amarus cum perueniſſet, & in vrina coctionis notas contemplantur, & aquæ appetentiam inexpugnabilem, cum linguæ nigredine & ariditate notaret, illi gelidam ad ſatietatem conceſſit, qua illico vomuit, & poſtea copioſiſſime ſudauit, poſt quem ſudorem ex integro febris delinuit. Sic in mercatore Citinio, nobili & magnifico, Iohannis Tertii regis Luſitanæ apud Ant. Emanuel ſyncho laborans, ſine factore, vt Citinius ſe vocant, gelidam bibendam Amarus cum dediſſet, vigente ardentiffima febre à potu pallidam bilem euomuit & melius habuit, vt ſanitatem recuperaret: ita vt liberalis ille mercator pro curatione & aquæ potu, Amaro ſuo medico largitus ſit trecentos aureos ducatos. Vide eundem 3. curat. cent. 1. & ſcholio eiſdem, in qua de aquæ potu multa doctiſſima ex mente Hippoc. & Galeni narrantur. Interim ab altera parte conſiderandum ne aquam gelidam intempeſtiue exhibeamus, ob incommoda, quæ ſequi ſolent, vt nunc diximus; cum enim omnium neruorum genus & caput præcipue offendant: nam & Antonius Parmentis iuuenis quidam robuſtus (vt reſert Benuenius De abdiſ. morborum cauſis cap. 16.) cum ſub ſereniſſimo ſole, & magni æſtus tempeſtate pluribus diebus in itinere fuiſſet, ardentiffima tandem febre correptus eſt, quare cum vehemens cum ſitis vrgeret, frigidiffima aqua epota, mortuus eſt. Ita quoque Valerius Cordus iuuenis doctiſſimus magnæ ſpei

Valerius.
Corius ex
gelida aqua
potum in ar-
dentissimam
febrim lan-
guis Romae
moriturus.

10.

Immores ex
aquam potum
in deliquit
animi, de in-
de in plicu-
risque la-
pus.
Fredericus
Comes de
Hohenlohe
aque potum
in convul-
siones inci-
dens.

11.

adolescens (ut eius scripta adhuc hodie demon-
strant) consodalis & familiaris amicus noster, an-
no 1544. cum equo Romam iet, cum Cornelio
Sittardo iuvene amico etiam nostro carissimo,
quos & ego paulo post, Bononia discedens sequens,
Romam veni pedestri itinere. Illi vero circa dies
caniculares tempore admodum feruido in monti-
bus Florentinis cum plurimas herbas collegissent;
Valerius deinde sibi valida cum premeretur, geli-
damque subinde bibisset aquam, qua cruditate obor-
ta, & obstructione, tandem Romam veniens, febre
aridissima correptus est, qua illustrium medico-
rum ope cum restitui non posset, ea nocte cum illi
assisterem, vitam cum morte finiuit. Memini
quoque cum anno 1545. apud Pithueros in Gallia
praxim exercere medicam, iuvenem in sphigisterio
ludendo concussatum, gelidam bibisse, mox in ani-
mi deliquium incidisse, ab eo vero statim in pleu-
ritidem tenuissimam, a qua tamen non sine periculo
nostri industria ope diuina euasit. Eodē fere mo-
do generosus Comes Fredericus de Hohenloe,
Germanus, iuuenis albi coloris, egregie formosus,
statum admodum procerum, cum apud Comitē Io-
hannem de Nassouwen, Illustris Principis Aulici
fratrem, & etiam fratrem suum Philī, pum Comi-
tem de Hohenloe Ghiliarcham, vino per aliquod
tempus liberalius usus esset, tum equitando conti-
nuo fete in armis exercitasset, ut Lochemam ciuita-
tem cum militibus ac equitibus ab obsidione libe-
raret, mense Augusto anno 1582. Gertrudebergā
cum venisset, in febrem continenter periculosissi-
mam incidit. Ad quem curandum primo accitus
fuit Franciscus Marcellus medicus Dordracenus
amicus noster, sed cum semper æger in peius verge-
ret, frater eius Philippus Comes de Hohenloe
nuntium ad me vna cum literis misit, ut fratrem
extreme decubentem inuiserem. Ad quem cum
peruenissem, erat octauus dies, quo continuo fe-
bricitare cœperat, qui gelidam aquam noctu dieque
biberet, vrina per totum morbi decursum cruda
existente in convulsiones omnium fere musculo-
rum & præcipue pectoris adeo graues incurtebat,
ut illico mori videretur, & quamquam nos inhi-
beremus aquæ potum, vix ab eo abstinent, ut eius lo-
co oblitum vehementiorem aquam cinamomi tum
iulebos sumeret. At postea potius beneficio fortis
naturæ, quam remediis, quæ admodum difficulter
admittebat, paulo melius habere cœpit, medico
Dordraceno nunc domum repente. Nos autem
deinde per diem atque alterum apud illum egimus
quem deinde in Hagham-Comitis deduximus: at-
que ibidem quibusdam adhibitis aptis remediis
sanus factus est. Hæc paulo latius de aquæ gelidæ
potui in febribus synochis, ne opus sit hæc ipsa in
ardentibus ac aliis febribus continenter repe-
re: estque nunc tempestiuum ut ad secundum ge-
nus febrium nempe putridarum accedamus, rursus
facto initio ab ipsis febribus synochis putridis.

OBSERVATIO XIV.

De febre sanguinea seu synochorum putredine.

1. Mercator frumentarius annorum 26. qui ad
viam Delphiam antiquam diuam habitabat,
cui sanguis aliquando de natis fluere solebat, qui
nunc ad duos tresve annos non fluxerat, cumque per
duos annos à venæ sectione abstinentisset, quo antea
mense Maio uti solebat, iuuenis temperaturæ san-
guineæ, vinoque rubro & crasso sapius utens: hic
cum pedestri itinere fatigatus esset, lassitudine af-
fectus, in febrem sanguineam seu synochum cum

putredine incidit: huic caput valde graue erat ac
dolebat, res rubeas videre somniabat, tempora
pulsabant venis sanguine repletis & manifeste ap-
parentibus, oculi rubundiores erant, dulcedi-
nem in ore percipiebat. Hæc cum animaduertis-
sem, atque 19. die Maii anno 1576. ad illum ac-
citus essem, cum eodem die per se alium reddi-
disset, eius internam brachij venam secari iussi,
sanguinisque libram vnam extrahere, & ut in-
signem hauriunt huius pusillæ gelidæ, vel inte-
gram libram sumeret si posset, aut dimidium huius
statim à venæ sectione. *U. bores mundati p. 1. gly-
cyrrhæ vase 3. 11. prunor. damasi. acidor. numero. 12.
conuantur in aqua pura pro 11. 1. Sectione venæ per-
acta & pusilla hac assumpta cœpit egregie sudare
cum quadam alleviatione. Die sequenti hunc syr.
propinavi: *U. oxyrach. symphysis 3j. B. aq. end.
cich. acetosæ ana 3j. & pro huius sumebat cœra la con-
dita, lactucam conditam, aqua gelida irroratam,
subinde cochlear. Vnum oxyrach. simplicis & viol.
& si magis siperet, capiebat pusillam soliram.*
Quarto die æquorauit 3. x. diaphanis simplicis & be-
ne excreuit, alioqui mane sequenti dedissem man-
nam cu Rhab. Caeterum in quarto die post excre-
tionem alui, vrina, quæ prius rubra & tenuis erat,
hypostasin albam habuit, etiam subsidebat, & cras-
sior facta est, & coctionis signa in quarto apparue-
re. Quare ægrotum bene sperare iussi. Num hic
quartus dies diligenter in hac febre (sicuti in aliis
omnibus continuis febribus) obseruandus est, ut
etiam doctissimus Rondeletius cap. proprio De sy-
nocho putra annotauit: nam si materia manifesta co-
ctionis futuræ & crisis indicia præbeat, sperandum
est, ut die septimo morbus indicetur. Septimo
enim die cum hic bene sudasset, à febre liberatus
est. Interim ne vires deficerent, condito sequenti
utebatur ad vires instaurandas, cor muniendum &
suum temperandam. *U. conserua rad. buglossæ 3j. 1j.
conserua cichorij, acetosæ, conserua ex pulpa interiora
citrorum vel limonum ana 3j. pul. Diamarg. frig. 3j.
rach. ros. cum perlis tabulati 3j. B. fiat conditum. Ci-
bus huic in principio panatella simplex & hordea-
cea cum vino granatorum, postea ne deficeret;
nam nostris adeo tenuis victus non ita confert ut
italis, etiam ius pulli cum spinachia & lactuca
concessimus, poma cocta & panatellam ex cerni-
sia pane intrito & saccharo asperso. Et hic post
septimum statim sanus factus est.**

S C H O L I A.

1. Ria diximus genera febrium esse, de primo
genere nunc egimus, quæ in spiritibus accen-
ditur, harum vna species erat, cum spiritus corpus
simplex esset, nempe diaria vnius diei, ad quem
etiā illa plurius dierum dicta, etiam synochus non
putris, pertinebat: quamvis & hæc ipsa facile in
putridam conuerteretur. Nunc ad secundū genus
peruenimus, sumpto rursus initio à synochis putri-
dis, quæ ex humoribus fiunt. At humor quia mul-
tiplex est, etiam multiplicem differentiam consti-
tuit. Concalfactus enim sanguis, præter sangui-
neam simplicem, de qua hætenus egimus, etiam
synochum putrem efficit, cuius in præsentia sermo
est: ita & bilis putris in venis quidem assiduam, ita
& ardentem & tertianam quidem continuā facit,
extra venas tertianam intermittentem. Ad eundem
modū pituita & bilis atra varias formas febriū gi-
gnunt, ut postea docebitur. Cū itaque putrida febris
multiplex sit, cuius calor ex illuue putrida emergit
hæc ipsa ex putrescentis humoris specie atque situ
duo prima constituit genera, continuā vel intermit-
tentē.

2.

3.

4.

Febrium
que ex hu-
moribus ac-
cenduntur
diuise spe-
cies.

Putrida seu
bris multi-
plex.

Continua.
Intermit-
tens.
Continua
duplex.
Symptoma-
tica.

Typhodes
Eloides.

6.
Acuta.
Continua
lenta.
Putrida co-
ntinua pri-
maria du-
plex.
Synochus
continua.

Synochus.
Tertiania
continua.
Causas or-
dens.
Quotidiana
continua.
Quartana
continua.
Intermittens
Synochus
putris.

7.

Lo i consen-
sione de
febris san-
guinea.

8.
De febre
sanguinea
seu synocho
putrida, ma-
gna est dis-
finitio, vnde
sanguis pu-
trescit.

tentē. Iterum continua duplex est, vna primaria &
vera, quæ putrescens humor in vasis maioribus, quæ
inter alias & inguina excutunt, accendit: Altera
symptomata est, quæ visceris cuiusdam par-
tisve putredinem quasi comes insequitur. Et quæ
harum ex iecoris, lienis, renis, aut cuiusvis par-
tis erysipelate fit, à Fernelio typhodes appellatur,
alij tamen volunt typhodes & elodes in humido
ac perpetuo sudore consistere & madore, quo cor-
pus continuo resoluitur, ut suo loco dicemus:
quamquam & typhodes ab Actio dicitur, quam
erysipelas hepatis accendit. Quæ ex earum aut
insigniorum partium phlegmone, ut ex peripneum
onia, pleuritide, aut phrenitide, phlegmonodes di-
citur. Vtraque autem symptomata est continua.
Fit & nonnunquam symptomata, dum in hisce
visceribus, citra eorum inflammationem coerci-
tus humor putrescit, idque si affatim vniuersumque
fit, acuta febris existit: si vero sensim ac lente,
continua lenta, quæ diuturna esse consuevit. Pu-
trida febris continua primaria & hæc duplex est,
quæ suas species sortitur ex vinctis humoris na-
tura, ut si æqualiter nutescant, tunc vocatur sy-
nocho putrida vel continens putrida, quæ etiam
à Caputacceo continua continens vocatur, cum
inter continuas quoque refertur, eo quod continua
affligit. Est hæc rursus triplex, ut diximus, acma-
stica, epacmastica, paracmastica. De hac prius
loquemur, cuius exemplum hic proposuimus. Si
vero tantum vnus humor putrescit, synochus siue
continua dicitur: à bile tertiana continua, cuius
si magnam incendium cor & præcordia occupet,
causos seu ardens febris dicitur. A pituita, quoti-
diana continua à melancholia, quartana continua.
De his omnibus dicemus, deinde vero de inter-
mittentibus putridis simplicibus, quarum etiam
tres existunt differentie, tertiana ex bile, quoti-
diana ex pituita, quartana ab atra. De his omni-
bus dicemus. At omnium primo de synocho pu-
trida, siue de sanguinea febre loquemur. Cum
enim synochus duplex sit, vna continens & acuta,
ex sanguine in venis non putrefacto, in multa copia
peccante, ex natura eadem cum diariis, ut Gal. 9.
meib. cap. 3. docuit; de qua satis dictum est. Al-
tera vero putris, vel statim ab initio, vel non pu-
tri succedens, putrente scilicet sanguine. Qualis
etiam ex putrescente in vteri venis, omnium cor-
poris partium plurius & maximus, sanguine illas
replente, ob retenta menstrua, vel partus excre-
menta, vel phlegmonem, ut Gal. comment. 1. in 6.
lib. epidem. At prima nempe sanguinea ex sangui-
nis abundantia, inquit Aulic. 1. cap. 44. me-
dium vtriusque scilicet ephemeræ & putridæ syno-
chi sapit; nam differt ab ephemeræ, quin sanguis
est calefactus: differt à putridis, quia nulla adest
putredo. Lege de his Gal. 9. meib. cap. 2. Quædam,
inquit, febrium habet manifestam notam putredi-
nis, quedam non habent, lege etiam 2. de cris. cap.
6. & Paul. lib. 2. cap. 26. Habemus & vtramque
descriptionem apud Gal. 2. de diff. feb. cap. 2. & 4.
method. cap. 3. & 2. de cris. cap. 6. tres species sy-
noch. demonstrat, quas Actius ser. 5. cap. 70. so-
lum competere ait febribus à sanguine non putri-
dum factis. At harum materia sanguis est non qui-
bili permixtus: constat: & ita raro simplex syno-
chus reperitur. Vide Ferneliū lib. 4. cap. 4. Sed
quantum ad synochum putridam attinet, de qua
cap. 5. agit, magna est dissensio inter medicos pro-
ceres de sanguinea febre putrida, num sanguis pu-
trescat an ex ea synochos fit vel biliosa. Caputac-
ceus multis modis ostendit, eam fieri à massa san-

guinea sorosa, in magnis vasis putrescente. At se-
cundum Ferneliū sanguis putrescit, cum vi ca-
loris præter naturam segregantur quæ in eo sunt,
substantiæ dissimiles, & bilis flaua ac tenuis ab
atra, quæ crassa terrenaque est secernitur, ea non
synochos, sed vel biliosa vel melancholica euadet.
Alio modo vere sanguis putrescit, cum citra sub-
stantiarum diremptum aut secretionem totius cor-
rumpitur magno fetore aut graueolentia: & ita
per febres qui detrahitur sanguis sæpe non solum
fetidus & graueolens, sed & putridus spectatur,
ut neque cohereat aut concrecat, omnibus scilicet
eius fibris putredine consumptis. Hoc modo
sanguis corrumpitur, ut Ferneliū docet cap. 5.
lib. 4. & accenditur synochos putrida. Syluius ve-
ro iuxta Galen. lib. 2. cap. 12. de diff. feb. in suis com-
mentariis de febribus admittit quidem sangui-
neam putridam, sed ait in ea putredine quod tenue
est in sanguine & pingue magis quod mox in bilem
flauam abeat. Quo fit, ut mutata priore synochi
natura, quia ex sanguinea febre in biliosam dege-
nerat, nomen quoque immutet, & ex vix biliosa
vocetur. Toram synochi naturam, hoc est differen-
tias, causas, symptomata, signa, curationem Gale-
nus plenissime scribit libro methodi: nono qui-
dem non putris: vnde decimo autem putris. Ex qui-
bus fontibus, ad satietatem vsque, cum opus erit,
exhaurias licet. De hac autem febre sanguinea an
aliqua sit, non sine re dubitatum ab antiquis: de
quo certant Arabes cum Græcis. Galenus id perne-
gat. Contra Galenum Auicenna multis disputat.
Alij argumentis docent Galenum non negasse san-
guineam esse putridam. De his vide auctores; &
libellum Sebastiani Aquilæ de Quæstione febris
sanguineæ ex mente Galeni. Vide etiam apud Hol-
lerium alia argumenta, quæ Arabum sententiam
confirmant. Sed præstat, ut in eo magis labore-
mus, ut fideliter curemus, quem ut subtiliter dis-
seramus.

OBSERVATIO XV.

De febre continente seu synocho putri.

1. Ir nobilis annorum circiter triginta, virtute,
quo ad vitalem, animale, naturalem, forti
acrobusta, calidi cordis & renum calidiorum, ha-
bitudine carnosus, temperatura sanguineus, cum
amplitude venarum, & sanguinis plenitudine,
delicate & otiose viuens, medicamentis uti mini-
me consuevit, sed sectione venæ, quam & nunc
per aliquot tempus, viiuenis præcedens, negle-
xerat. Hic cum leporis in venatione per inte-
grum fere diem in montibus arenosis insecutus es-
set, ex nimia cursitatione concalfactus, & sudore
madens, cum lassus deinde in domo perstatili se-
deret, ex frigore sudor repressus est, ac pori cutis
seu, meatus restricti, vnde prohibita transpiratio-
ne, cum corpus dispositum haberet ad febrem con-
tinentem circa initium veris, in synochum putrem
lapsus est, sub noctem à cœna cum domum rediis-
set. Sequenti mane ad eum vocatus, ex informa-
tione signorum, tum eorum, quæ præcesserant,
ex causis prægressis: tum quæ aderant, cognoui
febrem synochum putrem continentem esse. Veni
mihī tunc in mentem casus ille de Vlpiano Pu-
piniani socero, synocho quoque laborante, qui
ex vrbe Pifa vsque Romam iter fecisset mense Iu-
nio, ut narrat Sanonarola, cui Siculus medicus
statim lenitiuum clysterem ex betæ, malæ viol.
& prunor. decoct. oleo viol. & cass. 1. &c. præ-
scripsit, & sanguinis libram ex brachio detraxit,

9.

12.

2.

& à venæ sectione dedit lb. i. aquæ hordei cum \mathcal{Z} iii. iuleb. violæ. & post quas horas, victum humidum præscripsit & refrigerantem, altero die cum videret ex vrina, & pulsu animaduertit calorem febrilem non fuisse diminutum, rursus vncias sex sanguinis extrahere fecit. Eadem victus ratione obseruata, & iussit si sitiret, vt ei daretur aqua cocta simplex cum vino granatorum aut aqua hordei cum iulebo rosato. Tercio die cum inueniret eum adhuc calentem, clysterem infrigidantem, lenientem ex mal. viol. betæ, nenupha oleo viol. & sale cum modico hordei iterum præscripsit, & vsus est diætâ crassiore ex spinachia, lactuca, iute pulli: & quia consueuerat semper bibere vinum, dedit alium tenue cū aqua gelida symphatum. Post prandium vero quieuit ac dormiuit: sub noctem cum perciperet calorem, epithema cordi infrigidans adhibuit, & ea nocte cum sitiret, dedit iuleb ros. cum aqua acetos. & end. vel cum aqua hordei. Die quarto in aurora exhibuit syr. acetosum cum aqua castib. Veneris, end. & exigua aqua fomiculi adiecta. Octauo die dedit mannam cum Rhab. cum decoct. thamarind. & prunor. in aqua end. Nono die sudauit, & fuit à febre liberatus. Post quartum diem vsus est frictionibus bis in die, mane & sub vespere ante cibum, & ita conuenienti victus ratione fuit curatus. Nollet autem ægrotus iisdem fere remediis fuit etiam sanatus. Nam statim postquam aluum ex glande exonerasset, post duas horas ex vena communi seu media, cum ea magis appareret, vt sanguis ad libram vnum detraheretur, mandauit. Deinde iulepum sequentem propinauit: \mathcal{L} . syr. acetosi simplicis, syr. de limonibus, syr. granator. ana. \mathcal{Z} ss. aqua end. lupul. fumarie ana. \mathcal{Z} ii. mis. fiat balsum. Tercio die accepit hanc purgationem: \mathcal{L} . Diacatholiconis \mathcal{Z} ss. diaphanis simplicis castie mundæ ana. \mathcal{Z} ii. aqua cich. \mathcal{Z} iii. syr. ox. infus. ros. \mathcal{Z} i. B. mis. quinquies ex ea potione aluus soluta est, cum illi facile moueretur. Quarto die accepit iulepum sequentem: \mathcal{L} . oxycob. simplicis, syr. de agrestia, syr. de limonibus ana. \mathcal{Z} ss. aqua cich. borag. end. ana. \mathcal{Z} i. mis. fiat iul. Cum in quarto signa coctionis in vrina apparebant, die quinto ad maiorem resolutionem cum rebus prouocantibus vrinam & sudorem & dilatantibus poros cutis, ad faciliorem exitum vaporum processit, & exhibuit decoctum sequens: \mathcal{L} . syr. acetosi simplicis \mathcal{Z} i. B. emulsionis 4. se. frig. maior. \mathcal{Z} ii. aqua decoct. rad. end. \mathcal{Z} i. v. misce. Hæc enim vrinam sufficienter prouocabant. In sexto etiam ad sudorem eliciendum dedi \mathcal{Z} vi. aqua hordei calida saccharo adiecto, & pannis coopertus, postea cepit sudare, ita vt etiam in septimo vltra sudore copiosius effluente, pristinam sanitatem nactus fuerit.

SCHOLIA.

4. **Causa.** Ex sunt magna ex parte febrium sanguinearum causas: obstructio, repletio, multitudo exercitii non consueti laboriosa, consuetæ euacuationis retentio, aquositas ipsius sanguinis ex comestis fructibus elaborata, humoris crassi, & crudi copia sanguine admixti. Quæ causæ, licet synochum simplicem inferant, si tamen magis intenduntur, synochum quoque cum putredine inducunt, cum etiam simplex in putridam facile conuertatur, maxime vero, vt dicebat Gal. 9. method. medicorum ipsorum inscitia, qui sanguinem in principio non detraxerunt, vel laborantius ipsorum umiditate. Etiam ratione maioris obstructionis, licet Galenus dixerit, quod eorum qui sola obstructione febricitarent, nemo in putredinem febrem incidit, qui prius sanguinem miserat, proculdubio intelligit leuem obstructionem. Alio-

qui facile & in synochum putridam incident: Vel hæc ipsa per se incipit, sanguine iam statim putrefacto, vel statim primo die notas putredinis habuerunt, alii in tertio, aut certe ad summum quarto. At synochos simplex seu inflatiua vel sine putredine, differt à synocho cum putredine, vt etiam ex supra dictis constat. Synochus simplex est ex quantitate nimia sanguinis, nec putrida, maioris inflationis, citæ terminationis, & securioris, neque huic debetur digestio, nisi forte per syrupos, vt dictum est, refrigeratio ipsius bilis, ne sanguis cum bile putrescat. At synochos putris est cum putredine, peccans tam qualitate quâ quantitate, magisque materia ob putredinem expanditur per totum corpus, & magis crisin facit cum euacuatione manifesta per fluxum sanguinis narium, eruptionem hæmorrhoidum, mensium, per sanguinis exitum, quandoque per fluxum biliosum ventris, vt Auicenna testatur: subinde terminatur per sudorem, variolas, morbillos & inguinum apostemata, eritque crisis optima & laudabilis, signis coctionis præcedentibus. Differant quoque ex parte signorum. Primo ex parte exeuntium: nam in synocho putrida est rubicunda vel subrubicunda, spissa cum liuiditate & foetore. In synocho non putrida neque liuida est neque foetorem habet. In putrida autem excrementa quoque foetent, & naturali colore multum diffident. Spotum quoque subinde amarum est, cum sanguis facile ad bilem vertatur, à substantialiter in hærentibus calor hic magis mordax est, in synocho simplici mitior. Ab actione læsa, pulsus hic est inordinatus, & systole maior diastole. Suntque accidentia hic vehementiora, dolor capitis magis veget, vigilia plus æquo intensa, mentis alienatio, angustia & inquietudo maior: & ita signa quæ demonstrant synochum, simplicem seu synocham, vt barbari vocant, eadem denuntiant in synocho putrem. Distinguitur etiam synochus inter ardentem & non ardentem, habet enim hæc vnicam accessionem, vt dictum est, & est continua, & quamuis videatur, quædam esse conuenientia inter ardentem synochum sine putredine & cum putredine, hæc vnicam habent accessionem. Ardens vero indicia sunt bilis copiosæ, in his autem sanguinis indicia, neque corpus ita est calidum & siccum, neque in his præcellerunt causæ multiplicantes bilem, vt in ardente. At quibus modis distingues putrem synochum à non putrida, vide Galenum 9. meth. cap. 3. & quamuis sit mordacitas in tactu in synocho putrida, acrior tamen est in ardente. Prognostica vero signa dicta scholio Observation. XI. de Signa prædicta synocho inflatiua etiam huc transferenda ad synochum putrem. Interim minus est periculi in synocho non putrida, quam putrida: peccatum duplex maius est se solo ac fortius. Quamuis minus fiant in corporibus macilentis, frigidis, siccis, sed potius carnosus, multo sanguine præditis, & qui calidis excrementis referti sunt, quique delicate viuunt, & subito ex paupertate ad diuitias & delicias, tum honores assurgunt, in otio prius viuentes, quique cibis diuersis ac ferculis multis delectantur, nobiles otiosi, tum adolescentes, iuste Atmanzore, & qui dulcibus cibis delectantur, in putrem quoque febrem facile incidunt: Synochus non putrida quarto, vel ad summum septimo bene malene terminatur. Putris vero septimo, vndecimo, decimo quarto, modo non contingat error ex aquæ gelidæ potu, ad quadragesimum diem extendi poterit, vt quidam existimant. Si statim à principio ægrum exceperit fluxus sanguinis narium copiosus, vel sudor liberalior, vel alia euacuatio sensibilis, vel vna aut plures simul, virtute forti,

forti, salutem denuntiat & crisin perfectam. Nonnunquam tamen huius febris initio, ventris fluor oboritur, qui si magnus est & copiosus, vires ita dissoluit, vt postea coquendo morbo sint impares. Quod si alui fluor fiat à multitudine materię, nec diutius perseueret, morbum facit breuiem. Si vero à maligna prauaque materia exciteatur, subito interimit. Soluitur quandoque hæc maculis quibusdam purpureis, in ambitu corporis erumpentibus, quæ si die critico post signa coctionis appareant, certam salutem, alias mortem portendunt. Si autem sanguis niger fluxerit, pauculque exierit siue lucidus siue subtilis, qui restringi non potest, arterię ruptoræ si saliendo exeat; venæ si non saliendo, crisin symptomaticam aut superfluam, aut diminutam, aut mortem festinam denuntiat. Talia si in quarto apparuerint, crisin bonam; aut malam, in septimo, si in vndecimo, in decimo quarto promittunt. Si statim à principio virtus deficiat, neque remedia rationabiliter à medico petito exhibita contulerint, & in dies vrina magis confusa videatur, cor tremat, pulsus diuersus fuerit, calorque augeatur, sitis minime exstinguatur, lethale est. Concoctionis signa aut tarda (vt in aliis febribus acutis continuis) morbum longum aut breuiem fore denuntiant, & quanto vrina est magis intensa, cæteris paribus citius terminatur. Si itaque est vrina plurimum intensa, bona coctionis signa apparere incipiant, febris ad bonum cito terminabitur; si cum remissa, tarde & contra. Si cum vrina intensa, signa appareant cruditatis, breui admodum ad malum terminabitur, eoque breuius, si virtus dilabatur. At si cum remissa, tardius: sed vires in ea quoque potissimum spectandæ. Vrina alba in synocho mortem denotat. Hæc postea per exempla illustriora euadent.

OBSERVATIO XVI.

De synocho putrida lethali, in pluritudinem, deinde in pulmoniam conuersa.

1. IOHANNES ALBERTVS, qui in insigni Elephantis commorabatur, crebris portationibus deditus, facie rubicundior, musica & cantione sese delectans, temperatura sanguineus, attamen cerebro debiliore, ab vxore separatus, in otio viuens, apud capponem nunc habitans, quem alias ab hydrope & ictero, cum de eius salute multi desperarent, DEO adiuvante sanauimus. Hic vero cum hæc scripta denuo recolligeremus, calefactus decubuit, & in fine Martij synocho putrida correptus est. Secundo die morbo laterali affici cepit, ad quem de hæcens pharmacopola, eius opera vsus, venam non secuit, ita vt non diu post, narium in pulmoniam sese mutauit; sputa cruenta tunc expectorabat, anxius erat, difficulter anhelatum trahebat; subinde insomnis, aliquando vero alte dormiebat, leuiter delirabat, inquietus erat. Nihil præter linctum ex syrupo de liquiritia & similibus illi præscriptum est. Post sextum ad eum accitus fui: aluum moderate deiecit, signa cruditatis aderant, vrinae tenues, paucæ, decolores. Cum sectio venæ neglecta esset vel potius prætermissa, vix eam nunc præscribere audebam, sed quia consueuerat, venam quidem aperire iussi, sanguine nigro, liuido, corrupto effluente, sed paucos, cum vires nunc satis deiectæ essent, ideo vt venam præcluderet chirurgus, mandauit. Licet septimo videbatur melius habere, & vtrumque sputa redderet minus rubicundiora, vrina tamen

tenues permanebant. Octauo peius habuit, spiritus rarus, angustia maior, sputa minus exstant, febre post meridiem magis incremente, cumque vrina cruda permaneret, & omnia in deterius vergent, nono cum moriturum prædixi, remediis nullo modo quoque iuuantibus, & ita viribus deiectis, cum sputa amplius expectorate non posset, sub noctem mortuus est.

SCHOLIA.

CVm hic in principio sectio venæ prætermissa esset, synocho incremente, quæ semper deterior est, ita vt in ea raro fiat bona crisis, vrina alba permanente; non fuit mirum, etiam accedente morbo laterali, & in pulmoniam conuerso, in quos morbos synochus, maxime vero putris mutari solet, vt diximus: minus hic admirabimur, quod nono mortuus fuerit, cum & synochi sunt morbi acutissimi, maximi & grauissimi, vt testatur Gal. De morbis vult. comment. 2. tenet. Quod autem talis raro ad bonum terminetur, ob virtutis debilitatem & materię multitudinem sit, quæ paulatim inualefcit contra naturam, & ideo plerumque lethalis est, & reliquarum febrium molestior ac deterior. Decrescentes minus periculose, spem salutis propter contrarias causas pollicentur, eo quod decrescendo procedant, & paulatim minuuntur. In eodem vero vigore permanentes, medio modo se habent.

OBSERVATIO XVII.

De febre continente seu synocho putrida, cui exanthemata concomitantur.

1. Ines ille 20. d. Hadrianus Alouinus Delphicus, pro cuius adibus duplex Crux intersignum erat, qui ad forum frumentarium habitabat, de quo etiam egimus Observatione prima huius libri: vii annorum triginta quatuor, die 4. Octobris anno 1561. in febre continente (quam synochum putrem vocant) incidit. Neque tunc medicum vocauit, sed suo, aut potius vxoris aut muliercularum consilio, cum decoctum foliorum senæ suppleret, aluus illi soluta est at sanguinis missio nem postposuit, quæ tamen huic febrili, quemadmodum & synocho non putrida, vt antea dictum est, præcipuum remedium exiit, vt Galenus lib. 9. meth. c. 1. 4. id longum docet. Decimo septimo vero die eiusdem mensis, qui erat 4. dies ab initio morbi, me prius coram vocauit. Facies illi tunc tumida erat, valde inflata ac rubea, licet tamen natura vtrumque biliosus esset, pulsus maximus tum vehemens & celer. Lotium quod tunc conspexi, quanquam post meridiem esset, valde tinctum, rubrum & crassum erat. Sic etiam Galenus non solum mane lotium contemplari solebat, sed illud quoque interdiu à prandio excietum, vt apud libellum, De præcognitione in Eudem curatone, facile quis percipere potuit. Ex signis sic dispositis animaduerti synochum putrem esse; quare confestim accito cito chirurgo, commissio sanguinis prætermissa esset, ac virtus mediocriter constaret, ex vena interna brachij dextræ ad vncias sex sanguinis detrahere mandauit. At sanguine bene manente, animi deliquium cum incutere videbatur, vltiorem detractionem cohibui. cum & pulsus mutaretur, qui perfectus nuntius virtutis exiit: nā hæc ipsa virtus in sanguinis missione potissimum spectanda, vt Galen. probe monet 9. meth. cap. 10. Post duas autem

De Febribus Ephemeris

24

lus & Aetius. At Auerthoes, qui alias stimulus medicorum dictus est, 3. sui colliget, reprobatur evidenti, ratione Galeni & aliorum in hac sectione venae opinionem, quae rationes apud alios non parui momenti sunt, tu poteris eas, si lubet, videre: licet Galenus eam commendat, tam in simplici syncho quam putri. *vt in secundo infirmo lib. 9. method. cap. 5. Sed hoc genus remedii (esse Rondeletio cap. prop. De syncho putri (capit tam pridem esse suspectum, neque enim tantum commodi habet, quantum periculi, cuius rei fidem facit ipsa experientia; & quotundam tristes exitus, qui cum ex multi sanguinis euacuatione, animo defecissent, nunquam postea reuocari, aut ad sese redire potuerunt. Quo quidem casu nonnulli medici aliqui celebres, in summum dedecus inciderunt. Quapropter illa vacuandi ratio vt temeraria, & periculi plena, ita nunc merito damnatur. Longe igitur tutius est, quod à periculis medicis praecipitur hodie, venae sectionem repetere, vel paulatim, & per interualla sanguinis tantum auferre, quantum agi condition, morbiue status exigat, & robur. Interim in hacuratione primas partes tenet venae sectio, & vult ipse Rondeletius, vt sanguis sine mora sit detrahendus hic copiosior, quam in altera syncho, vt inhibeatur putredo, & calor ex eo contractus, exstinguatur. Alij ex syncho inflata seu syncho non putri, plus sanguinis demendum esse suadent, cum minor quantitas sanguinis putridi deducit corpus ad syncopen, quam non putridi: nam cum syncho putri virtus est debilior, ideo in ea tanta quantitas non est detrahenda, vt syncho non putri, vt constat apud Galenum 11. method. cap. 5. Deinde sanguis in syncho putri non ita aptus est euacuationi, neque tam facile exit. Praeterea minuenda est venae sectio in syncho putri, quia per ipsam, si feret usque ad syncopen, non ita cito & subito cessaret febris, quia putredo non ita cito per ipsam remoueretur, neque sanguis aquaretur. At in syncho non putri per sectionem venae subito aliquando cessat febris, quia tollitur inflammatio, vt dicebat Galen. 9. method. neque sit putredo. Verum in syncho putri, plures expectamus crises. Sed hic quoque considerandum, cum synchus sit duplex, vna citra pestilentiam, altera pestilens. At nunc sermo est de non pestilenti, de qua loquitur Galenus 9. method. cap. 3. in qua mittit sanguinem aliquando ad syncopen. At sanguinem euacuare in syncho pestilenti, non est tutum, imo perniciosum: nam vires necessario deficiunt in febre pestilenti, de qua sit mentio apud Galenum 6. epid. section. 1. comm. 2. de syncho pestilenti verba faciens, in qua aderat nigredo linguae, & alia symptomata, quae febrem indicant pestilentem. Et ideo in febre illa continente seu syncho putri, in qua postea exanthemata apparere, de qua egimus observatione 17. praecedente, vncias tantum sex sanguinis detrahimus, cum feret mutatio in pulsu, & minus quoque sanguinis, quia in quarto prius accipi eramus, imo ubi haec ipsa in principio est neglecta, usque ad septimum diem etiam potest fieri in syncho putri non pestilenti, nam & in Anaxione octauo secuit venam. Hippocrates 3. de morb. vulgar. Sic Galenus quoque, vt prius dictum est scholio Observatione. 12. huius libri, non solum in sexta, septima; verum in alijs quoque diebus venam secuit, si vires admitterent, & neglecta esset. Profuit autem illa venae sectio in Hadriano Alorvino, de quo Observatione 1. adsum est, nam melius exanthemata postea prodibant. Quid & Amatus ipse in febre*

In qua syncho maior copia sit detrahenda Sauerbronia

In syncho pestilenti non est faciendum venae sectio ad syncopen.

7.

sanguinea ubi pulicate symptoma superuenit, non veritus est, ad th. j. sanguinis ex vena media dextri brachij detrahere, cum ingens ingruerat plethora, licet lethale signum pulicate symptoma esse solet, morbi malignitatem & leuitiam portendens, plus periculi in morbi principio minatur. Sanguine tamen extracto, à cuius flore & subtiliori parte exanthemata haec oriuntur, natura validior facta, materiae peccantis residuum per sudorem expulit, unde aegrotantes illa apud Amatum centur. 3. curat. 23. sana euasit. Ceterum synochi pestilentes, in quibus etiam carbunculi apparerent, vt malignae & pestilentes tractandae sunt, de quibus suo loco dicturi sumus: nunc ad synchos putres redeamus, quae citra pestilentiam contingunt, in quibus copiosa semper facienda est phlebotomia, modo vires ferant. Secundum remedium apud Galenum erat aquae potus, quam non dabat ante signa coctionis, de qua satis antea dictum est. Quidam non desunt, ubi febris vehemens est, qui velint, quatuor libras aquae gelidae posse exhiberi, vt Auerthoes gloriatur, multos se frigidae potu liberaffe. Haec magis conuenit in syncho non putri, quam putri, & si aliquo modo danda esset, expectanda est coctio, & satius est, cum corpora nostra magis impura sunt, aliter aegrotantem tam adsumptis, quam ad motis infundere oportet: ideo nec medici nostri in synochis maxime putridis balneis vtuntur, & in alijs sine putredine non nisi in declinatione, quibus neque praecipites meos vi vidi. Quod si aqua frigida danda sit in syncho putrida vel putrescente, materia sit digesta, neque detur in principio aut augmento & quidam tunc non exhibent potum, sed mixtam cum oxyzach (vt Bertrarius insignis praefatus inbet) vel cum syr. acetoso; si materia fuerit magis viscosa; praemissa tamen venae sectione & minoratione. Cauendum quoque, ne sit apostema: neque stomachus sit debilis. Tunc maxime accensamur à potu aquae frigidae, si corpus sit laxum, tarum & minime coactum aquam bibere, vel ubi praecesserit venae sectio largior, in principio vel si febris mitigetur, aut materia ex parte educatur per sanguinis profuuium narium, haemorrhoidum, aut mensem, vel per sudorem. Et ideo considerandum, cum Galenus dixerit 9. method. cap. 9. non semper conuenire frigidam in syncho. Si consideremus febrem ardentem & synochum; tutius debemus frigidam in syncho quam in ardente. Nam in syncho corpus est robustum, calidum, & humidum, aqua frigida quod facilius potest ferre frigidam. Contra vero da-

Aqua potus 8.

9.

multo;

Lib. I. Observat. XIX.

25

multoque maior & intensior quam in syncho. Interim in syncho pestilenti nullo modo gelida danda est, vt latius suo loco de febribus pestilentibus dicturi sumus.

OBSERVATIO XIX.

De puella à febre syncho putrida continente per fluxum sanguinis natum curata.

1. Puella tredecim annorum, quae licet minime obesa esset, apud aedes diui Hyppolyti Delphi ad necem usque febre sanguinea aut putrida syncho decumbebat. Huic, cum neque medico vita esset, septimo die sanguis largissime è naribus prorumpere. Eodem tempore tota ito ad aliam puellam ex fluxu ventris ad desperationem laborantem accessi, quae in iisdem acribus simul laborabat etià & hanc quoque syncho correptam inuiebam. Camo; in ea animaduertentem sanguinem copiose è naribus manare, atque ipsam usque in septimum diem absque remedijs morbum totum esse, nihil tentandum ne nunc quidem dicebam, sed totum negotium naturae esse relinquendum, imo ne sanguinem fluentem impedirent, imperavi, quo factum est, vt post fluxum illum enormem, qui in septimo contingeat, praecedentibus notis coctionis in vrina: à febre validissima praeter opinionem astantium liberata fuerit.

SCHOLIA.

2. Quod etiam in gracilibus corporibus, vt huic puellae euenit, haec febris fieri possit, iam antea dictum est. Quae cum plethora afficiebatur, quae sanguinis profuuium non tantum fuit diminuta imo felici successu, à febre liberata est: ita vt illud dictum Galeni verum sit, nisi iis sanguis in principio auferatur quantum vires tolerare possent, scilicet syncho laborantibus, fore vt vel suffocentur, vel certe syncope prehendi omnino periclitentur: nisi (vt dictum est) eos vel virium robur, vel plurimus sudor, vel largum sanguinis profuuium, à morte vindicet. Quoniam hoc in corpulentis magis verum, sit etiam in biliosis, ubi aliquo modo plethora accesserit, & syncho corripiantur, eodem modo euadunt, vt huic puellae contigit.

OBSERVATIO XX.

De muliere sanguinea, febre syncho putri correpta, quae mensium fluxum desit.

1. Maria Hoeckia, cui & Verlania cognomen erat, non à nobilitate sed à via, quae directe itinerantes ad domum, in qua prope suburbium habitabat, ducebat. Almarie autem commorabatur, eratq; mulier triginta annorum, si quae altera, potui dedita, quae & faciem Bacchi instat pustulis rubeis repletam haberet, qualis facies in potatoribus plethorae, gemmis tum carbunculis atque rubinis referta, cernitur. Temperatura erat sanguinea, etiam admodum faceta. Haec ex plethora in febrem sanguineam continentem putridam seu synochum incidit valde periculosam; cui tunc facies duplo maior quam antea inflata erat, vt praetumore cutis quasi rumpebatur, venae in ea tumidae conspiciebantur & supra modum extensa: & vt summum dicam, mulier haec tota quasi ex plethora intumescerebat, lotium autem crassum, rubrum ac foetidum emittebat, & cum rubore sublividum, & valde confusum. Pulsus huic aderat frequens & plenus; erat enim bona habitudo & valde crassa ac corrupta. Fore. Tom. 1.

putenta. Ad quā secundo die aegritudinis accedens, illico eodem die cum excrementa per se deposuisset, vltra libram sanguinis ex interna brachii dextri vena secta fluere permisi, & postea hunc iulapium ebibere iussi: Syr. acetosi simplicis, de acetosi, extra de limonibus, an. 3. 8. aqua, end. escov. borag. acetosa ana 3. j. misce. & frigidum bibebat. Elapsis vero tribus horis hordeatum pro victu habuit. Pro potu utebatur prisana ex hord. mund. solo, tū Glycyrrhiza continnata. Ne ēte autem subsequente placide quieuit, & statim à missione sanguinis optime quoque iudicat. Mane autem, cum sudor ē forte non bene detergeret vestibus quoq; à lecto ob calorem nonnullis depositis, de br quidā eam irru sit in latere dextro, & cepit parum tussire. Vei gebat autem dolor magis ad ventrem. Illa pleuritidem mteuebat: locum vero doli tem inunxit us vnguento resumptio: & cum eo die alium non reddidisset, diacatholici (ab alijs ob id catholicum dicitur, quasi vniuersale, quod non sit vni hun ori destinatum medicamentum, sed in vtre, sine sit bilis, siue pituita, siue faeces, expellit citra calefactionem: ideo contert maxime acutis & peracutis morbis, emollit enim, alterat, & communia excrementa vtrius partium lubricando, partim attrahendo euacuat, roburque addit iecinososis, & lienosis, & recte catholicon dici potest, cum medicis in omnibus laxantibus in frequentissimo vsu sit) 3j. cum 3iij. feri la Effr (quia rustica nec diues haec mulier erat) exhibuimus. Ex quo medicamento plurima excreuit, prius faeces, deinde multa biliosa & corrupta, & dolor mitigatus est. Sed post mediam noctem subsequenter, valde inquieta fuit, & quarto die mane cum redirem, vrina vinea erat crassa, obscura & confusa ac perturbata, febris, acumina, tum deliria aderant, antequam tamen haec signa obrepere, prius lotium rubicundum habuit, quod coctionem arguebat, quamuis nunc valde crassum obscurum & vineum spectabatur: eodem quoque tempore simul & tensio, & dolor, & grauitas lumborum estatu digna agram premebant. Praefagebam ex iis, morbum per menstrua posse finiri: nec fessit nos praedictio, nam quarto die videlicet ab initio morbi sub noctem, cum ab astantibus & ad eam ingredientibus pro deplorata haberetur, menstrua fluere ceperunt, quae usque ad septimum diem copiosissime fluxerunt, calore febrili adeo diminuto, vt in septimo ea febris reliquerit. Vsq; ad sextum fere die pro potu prisana utebatur, in sexto autem cereuisia tenuem concessi: à vino vero omnino abstinuit, in cibo sumebat poma acida, assata & saccharo aspersa, pruna Damascena in aqua zaccharata cocta & suffocata. Postea etiam huic cibus panata erat cereuisaria, ex tenui cereuisia pane intrito & pauco saccharo adiecto, butyro valde exiguo, ne nauseam faceret. Et ita maxima cum laude Deo adiuuante à febre sanguinea vehementi in septem diebus praeter opinionem multorum sanata est.

SCHOLIA.

4. C Vm tertio die nebula in lotio hic appareret, deinde in quarto menses fluere coeperunt, haec crisis bona, mulier in septimo die decretorio curata fuit, eratque haec crisis perfecta ad salutem in febre sanguinea, quae comode hoc modo sapius terminare, solet, vt prius dictum est. At alteri mulieris hospite alicui euenit, nempe vxori Petri Bommi Delphensis, nunc in Hagha Comitibus decumbenti, in hospicio, cui Gorcomium nomen erat. Haec autem mulier crassa, corpulenta, sanguinea, boni habitus, vino indulgens, vt magnatibus, tum capitaneis, qui in hoc diuersorio versabantur, complaceret, in syncho non putrem

putrem siue sanguineam continentem grauiſſimam lapsa est. In principio venæ sectio fuit neglecta, quanquam secundo die morbi menses fluere cepissent, & sexto non amplius fluentibus, nihil commodi ex his habuit; nam febre aucta, modo sopore, modo delirio derinebatur, inquieta iacebat. Septimo die ad eandem prius accitus cum de vena adhuc secunda mentionem facerem, deliberatum est, ut die sequenti nempe octava fieret vena itaque in octava secta est, & ut videbatur aliquo modo melius habere. Nono die plurima minxit, sed cruda, febre magis augescens; decimo die omnia peiora, & cum lotium tenue ac crudum maneret, neque subsideret in vndecima morituram prædiximus: cum symptomata viribus deictis magis magisque ingrauescerent. Quamvis natura tentabat per menses febrem sanguineam, vena in principio non secta, finire: fuit infida crisis & potius symptomatice, nec in quarto nec in septimo signis coctionis in vrina apparentibus, quare & 11. mortua est, ob seuissima symptomata viribus deictis ad 14. diem peruenire non potuit. Hæc mulier cum adhuc iunior esset, gracilis erat, at nunc hospita multis annis, valde crassa & corpulenta euasit, quod & ænopolis, & alii qui in hospitibus bibunt, tam vniuersam mulieribus, ut longa experientia videmus, euenire solet. Vulgo creditum est, quod vinum Rhenanum valde nutriat, quamvis sit aquosum diureticum, quæ minus nutrire solent. An hoc contingat ex continua & larga potatione vini Rhenani, considerandum: an vna eueniat quod tales in otio viuunt, & diuetsis ferulis suisq; delicatis sese reuolunt, non minus quam vino largiore vtuntur; Quicquid sit, tales, ut iam antea dictum est, siue sint viri, seu mulieres, continentibus & sanguineis febribus obnoxii sunt, quibus & præstantissimum remedium est, ut copiose sanguis statim mittatur.

OBSERVATIO XXI.

De puero septem annorum ex febre syncho putri quarto die obuente.

1. **P**uer septem annorum, optimi habitus, natura sanguineus, satis obesus & vtrunque densus, qui Delphis ad forum frumentarium habitabat, in domo illa, quæ aratrum pro signo habebat, hic in fine veris in synochum continentem putridam semper accrescentem & peracutam lapsus est. Ad quem transactis duobus diebus perueni. Huic facies tumida & valde rubicunda erat, pulsus magnus, frequens & velox: Valde inquietus erat, circa præcordia dolens, capitis ingenti dolore fatigabatur, calor qui ad tactum primo mitis, deinde multo acrior insurgebat, & continuo augendo puerum affligebat, os non ita amarum erat, sed dulcedinem quandam percipiebat, ut puer narrare potuit. Lotium ad rubedinem quandam & crassitiam tendebat, calor febrilis eum non dimittebat, imo semper augebatur, ut dictum est: ita ut ex his signis prædictis animaduertenter (quæ aderant) puerum syncho putri semper accrescente laborare. Quare ut paucum sanguinis ex vena detraherem, aut vulneri hirudinem admouerem, parentibus proposui. Qui cum in puero id minime concedere volebant, nec secundum admittere medicum, quem libenter in morbo tam difficili ac re ambigua in locum habuissim, qui fortasse hoc vna mecum suassisset (nam duo oratores plusquam vnus melius perorant) nihil tamen efficere potui. Quamobrem 3. j. b. syr. ros. solutus cum 3. iij. feri lactis exhibui:

qua portione bene excreuit, quamvis inde nihil iunaminis puer habuerit, quemadmodum nec à refrigerantibus aut alterantibus medicamentis: ita ut quarto die ex vehementissima febre, vti prædixeramus, mortuus sit puer.

SCHOLIA.

Forte puer hic, nisi parentes obstitissent, de tracto sanguine euasisset. Non sine ratione hoc proposueram, in hoc imitando celebriores medicos, qui etiam in pueris tuto venam secarunt, quemadmodum & doctissimus Amatus probat secunda v. centur. 1. curat. 10. in puella septem annorum simili febre laborante, cui secta fuit vena iecoraria ad vnc. as. sex sanguine effluente. Vbi vero non fuit, vulnere hirudinem admoouimus, ut inde sanguine trahat, quousque sua sponte excidit, & vbi casus maiorem postulat euacuationem, aliam hirudinem subiungimus, & ita quidam celeberrimi contra dogma Galeni & Græcorum venam in pueris nondum 14. annum attingentibus mittunt, Arabibus adhaerentes; ut Abinazar medicus. Arabi filio suo trimo venam secuit, in eo libra, quæ de f. m. tuenda ab eo infersum est. Licet Galenus, ut Amatus existimat, intellexit de magna euacuatione, quæ in pueris non sit facienda. At quæ vires decernit atque exigua sit tuta esse potest. Quæ Cornelius Celsus lib. 2. cap. 10. noscens, inquit: Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint: firmus puer & robustus senex, & grauida mulier tuto curantur: quinimo sæpe lactentes infantes videmus, quibus sanguis è naribus absque noxa vlla effluit: ut iure etiam in pueris validioribus aut tali febre laborantibus venam pertundere aut saltem hirudinem apponere imperemus. Sic & nos in pueris nouem annorum pleuritide laborantibus vel v. decem annorum robustis, sanguinem aliquando commodè detraimus. De his vide plura exempla apud Amatam. Interim præstat ut parentes id facilius admittant, & ut nos ab omni calumnia tuti esse possimus maxime si diutiores sunt, ut secundus aut tertius adferatur medicus, ut communi consilio hæc fiant, maxime apud nostros, qui potius Empiricis quam optimis medicis fidem habeant.

OBSERVATIO XXII.

De febre putrida continente vel sanguinea, septimo die fluxu sanguinis natum terminata.

Iuuenis robustus, niger, compactæ carnis, musculonofus; ætate viginti annorum, qui ad partem Borealem ciuitatis Delphensis habitabat, cum in continentem febrem putridam incidisset tempore verno anno 1572. ad hunc accitus sumpta indicatione à vehemēti febre & ab abundantia humorum corporis, cum vires calidæ forent, & ætas iuuenilis permitteret; & tempus vernum adesset, copiose sanguinem detrahere iussi ex vena media, quæ in brachio dextro optime apparebat, à qua detractione sanguinis multum adiutus, calor febrilis nondum tamen cessabat. Ideo secundo die bolus ex cassia fistulari comedit & bene alium depopuit. Tercio die iulebum præscripsimus ex aqua cichor. borag. lupa. ana 3. iij. oxyrach. simplicis syr. viol. de acetos. citri ana 3. j. mis. pro iij. dosibus. Quarto die cum ventrem lubricum satis haberet, conditum sequens in officina fieri mandauimus 2. conferuæ

2. conferuæ ros. 3. iij. bucloss. 3. b. pul. iransam. Diatragacanthi frig. ana 3. b. 2. acerb. ros. ad duplum pondus omnium. At in quinto die lotium subsidebat, & signa coctionis apparebant. In sexto vero vigilia tenebatur, & suportus est capitis dolor ingens, idque præcedentibus signis coctionis cum appareret, tenus hypochondriis, facie tota rubescens; venis circa caput distentis & arteriis multis pulsantibus, nolimus vi refrigerantibus supracaput vel oxyrrhodino, neque iis quæ somnum prouocarent, ut est syrupus de papauere, ne fluxus sanguinis è naribus (qui solet has febres magna ex parte terminare, ut dictum est) impediatur. Tunc enim satis est expectare diem sequentem, ut fecimus, in quo natura etiam cepit expellere materiam: nam septimo die sanguis copiose è nare dextra fluxit, & à febre in totum liberatus est.

SCHOLIA.

1. **I**cet huic dolor capitis ingens cum vigilia in sexto apparet, ut refrigerantibus tum somniferis abstiniimus, cum talia medicamenta possint crisis impedire, quod & lippis & tonforibus manifestum est. Eadem ratio quoque adhibenda est, si dolor sit in lumbis & inguinibus, ita ut hamoroides vel menses fluere incipiant, ne renes vngueto rosaceo vel infrigidante Galeniungamus, ne naturæ impetum impediamus, maxime vero in his febribus, quæ hoc modo terminari solent ad salutem, præcipue notis coctionis præcedentibus.

OBSERVATIO XXIII.

De syncho putri seu continente cum variis accidentibus.

1. **G**ENER. Domini de Romainuilla anno Millesimo quingentesimo quadagesimo quinto, sub finem Iulij Canicula astuente in putridam febrem continentem seu synochon putrem lapsus est, vir robustus ac miles. Hic ad se vocauit vulnerarium medicum, qui illi venam internam pertundit, sanguinemque detrahit non præsentem medico, quamvis bona fortuna id faciebat. Vehementissime capite dolebat & toto corpore grauabatur, & cum ventrem non bene deponeret, tandem mulierculæ quædam astans insculum quoddam, in quo succum cataputæ miscuerant, propinarunt, morbo crudo existente: vnde febris aucta, deinde fluxu enormi oborto eum multis torminibus & anxietate, qui continuo durauit per duos dies, ita ut in ingentem stomachi quoque dolorem inciderit: tandem re quasi deplorata me ad ægrum vocarunt. Eo tempore autem in Gallia praxin exercebam in vrbe Pithueriensis non procul ab Etampis. Vir autem hic nobilis in villa extra vrbem decumbebat, ad quem ingressus, pulsus quidem celerem, sed etiam debilem reperi, fractis viribus, ex fluxu alui, quæ vi cataputæ iam biduum ferebatur, nonnunquam huius febris initio ventris fluxor oboritur, qui si magnus est & copiosior, vires ita dissoluit, ut postea coquendo morbo sint impares. Quod si alui fluxor fiat à multitudine materie, nec diutius perseuerarit, morbum faciet breuiorem. Verum hic fluxus non vltro obortus, sed violenter & præter rationem inductus, medicamento venenoso & fortiter attrahente: cum eadem potentia, qua tithymallus emicat, insignita sit, ut refert Dioscorides li. 4. cap. 161. ideoque ad absterisionem medicamenti venenosi, (cuius venenum villis stomachi ac intestinorum inhaerebat, vnde augebat dolorem ventriculi per. Forst. Tom. 1.

ac intestinorum inferebat tormina) abluens hoc medicamentum præscripti: 2. conferuæ, hordei communis 3. iij. syr. ex infus. ros. 3. j. mis. Cibus erat lac amygdalatum. Vires autem refocillare cogebat galli contuso, exigua agresta admixta. Capiti autem adhuc dolenti oxyrrhodinum admouit. Præterea ex hac tragea subinde sinnebat, quæ habet speciem Diatragac. frig. Diamarg. frig. specier. Diatragac. ana 3. iij. coralli rub. pul. 3. j. specier. pul. coct. cord. 3. b. 2. acerb. mannis Christi cum margaritis 3. j. b. mis. Stomachum tum ventrem inuiximus oleo ros. omphacino, myrteo & ex cotoneis: & cepit fluxus cessare, & calor febrilis diminutus est, ut præter omnium spem etiam à febre fuerit liberatus. Quamvis autem dolor stomachi tum cordis angustia cessasset, quæ symptomata aucta erant, non ob febrem, sed potius ob medicamentum violentum assumptum, pectoris dolor cum tussi hominem torquebat: pro quo symptoma mitigando etiam hæc præscripta sunt. 2. conferuæ, Diatragac. frig. 3. j. b. dissolutis in aqua vngula caballina, adiecto 2. acerb. albis q. s. fiat confectio in tabulis. 2. ol. viol. amygd. dul. ana 3. b. pingued. gallinæ, butyri recentis ac loti cum aqua viol. pingued. anseris ana 3. iij. ceræ exiguum. fiat linimentum molle pro pectore, quibus deinde tussicula cessare cepit, ut intra septimum diem tam à febre quam ab aliis omnibus accidentibus vtrunque liberatus, mediocriter sanitati restitutus fuerit. Interim mandauit ut diæta conualescentium vteretur: ac equum ascendens vna cum famulo Pithuerim reuersus sum. Vtrum tribus postea elapsis diebus malo vtebatur regimine viuendi (ut milites solent) ac denuo in febrem incidit vna cum ventris constipatione. Hic rursus muliercula astans nescio quæ glandem ex radice betæ succo cataputæ ac sale confectam aho, non sine magna molestia imposuit. At à glande subdita dolor ingens in ano obortus est, neque extrahi potuit, cum ad interiora fortiter demississet: ita ut ex dolore tum vigiliis accedentibus, virtus magis prostrata fuerit, & tandem consilii inopes me reuocauit. Sed æuemate iniecto ex iure pulli cui malua & violæ folia incocta erant ac pruna, vncia vna cassiæ adiecta, tui duobus oui vitellis, sale admodum exiguo & oleo violaceo, non tantum alium deposuit, & varia excrementa tam biliola deiecit; sed vna etiam radicem betæ, quæ perperam imposita erat, & dolore sedato, ac febre deinde diminuta rursus bene habere cepit, quamvis aderat adhuc tussis exigua, pro qua mitiganda hoc eclegmate vtens, tandem sanitatem consecutus est. 2. syr. viol. 3. j. b. syr. capit. ven. 3. i. 2. acerb. viol. 3. b. 2. acerb. penid. 3. j. b. syr. minibus 3. b. nucleor. pinæarum recentium ac amygd. dulc. depul. praus macerata in aqua vngula caballina ana numer. 7. probe commixtis fiat eclegma, sumebat lanibendo ut arteriaca solent.

SCHOLIA.

Purimū refert quales astantes & ministri apud ægrotos sint, si enim tales apud nos esset quales ab Hippocrate diuinitus in libro De decenis ornati describuntur, recte admodum cum nostris ægrotis ageretur. Nunc sæpe contrarium euenit, ut mulierculis ineptis id negotii committatur, quæ ne imperant, quæ ea agunt, quæ medicus mandat, sed sua remedia quamuis inepta, imo potius venena miseris ægrotis obrudunt, ut alias latius docuimus contra nostri temporis Empiricos. At non solum in febre continente, verum etiam in quavis alia continua, symptomata grauiora, quæ obuenire solent, quæque febrem sequuntur, ut plerumque in febribus continentibus, hæc sunt, ut dolor capitis, sitis & febrium, C ij vehemens

non sunt
postponenda.
6.

De Febribus Continuis

vehemens, delirium, vigiliæ; & in quibusdam somnus profundus, alius citior vel plane alitudo, quæ omnia, maxime si vires prosteruant, aut plurimum obstant, horum quoque ratione aliquid faciendum. Dolor capitis mitigetur oxyrrhodino oleo viol. nymphae lacte muliebri, receter mulso, & aliis refrigerantibus quibus & superflua vigilia tollitur, si nihil acetæ recipiat, nam acetum vigilias inducit. Sed quia repellunt à capite: considerandum ne iis utatur ubi sanguinis fluxus criticus per nares expectatur, ut præcedente scholio dictum est. Ad sitim valent potiones, inspirationesque aeris frigidi, syr. viol. & syr. euisdem, inter viol. & viol. aqua. Si fluxus, valet conferua ros. Si alitudo, violacea, pro lingua scabra mucago cotoneorum cum aqua ros. vel viol. extracta, adiecto zac. ad formam linctus. Si deliria, recurre ad ea, quæ de phrenitide dicuntur. Sed cum de his omnibus lib. 7. dicturi sumus, satis est hæc nunc admonuisse, & licet in magnis alui fluxibus, viles sint opiatae constringentes, ne vires omnino labefactentur, alias non licet uti multum constringentibus, aut astringentibus, cum hæc ipsa criticas excretiones impediunt, quæ in his febribus, ut nunc exemplis ostendimus, frequenter contingunt. Egimus igitur de diariis, quæ vni diem non excedunt, deinde de iis quæ plurimum dierum dicuntur, postremo de synochis & continetibus dictis, quibus hunc primum librum finiemus. De aliis continuis, quæ integrum librum requirunt, libro sequenti dicturi sumus.

DE FEBRIBVS CONTINVIS LIBER SECVNDVS.

OBSERVATIO I.

De febre putrida continua, in innene bilioso quamvis robusto.

I.

VVENIS biliosus circiter annorum viginti quinque, licet robustus ac rusticus cum tempore verno à cibo, operi rustico valde intentus esset, in febrem continuam eamque putridam incidit: capite dolebat, os amarum erat, sitique valida premebatur, multum cervicis tenuioris ultra modum bibebat. Secundo die à morbi initio ad hunc accitus fui mane, ad quem accedens cum alium strictiorem haberet, minoratum medicamentum sequens propinaui. ℞. Eleth. lenissimi Diacatho. ana ʒ iij. syr. ros. solari. ʒ iij. aqua cichorii ʒ iij. quo multa biliosa euomuit, simulque ter alium excreuit, quæ etiam biliosa spectabantur. Sequenti vero die vni octo sanguinis ex vena interna brachii dextri extractæ sunt cum robustus esset & bene ferret. Hora 4. pomeridiana hunc iulapium ebibit. ℞. syr. de end. viol. oxyrrhod. simplicis ana ʒ ʒ. aqua lact. cichorii, endivie ana ʒ iij. mis. Pro capitis dolore, licet nunc remissior erat, oxyrrhodinum tamen fronti apposui. Cumque male dormiret tempora inungebam sub nocte oleo viol. & papaveris simul mixtis: postea cum à sanguinis detractio aliquantulum sudasset, & bene egeret, quarto die melius habere visus est, quinto autem die, cum signa coctionis in vena apparerent, neque alium deponeret, R. habarbari infusum sequens dedi. ℞. Rhabar. selecti (verat enim hic vultus satis diues) ʒ j. ʒ. spica ʒ ʒ. infunde per noctem, facta prius leni ebullitione ʒ v. aqua en-

duca, fortissimè expressioni adde syr. ros. solari ʒ ij. misce. quo optime excreuit, ita ut febris sexto die minus illum affligeret, & vrina crassior facta valde subderet, septimo autem die per sudorem crisis subsecuta est, & sanitati restitutus fuit.

SCHOLIA.

Hæc erat febris continua putrida, licet proxime accederet ad continentem: nam vna cum bile etiam sanguis ex maiori parte superabat, cumque continuo affligeretur æger, febre vix remissa sub nocte: tamen cum esset biliosus ac bile emoueret, ad continuam eam referre libet, licet ad continentem accederet & ad synochon putredinem, de quibus quidem febribus, cum satis dictum fuerit libro præcedente, nunc autem de continuis putridis sermonem habituri sumus. Agemus itaque de ea febre, quæ Latinis continua, Græcis συνεχής, dicta est; quæ non antequam ex toto fuerit soluta, ad infestationem definit, remissionem tamen aliquam sensilem in singulis accessionibus obtrinet. Vnde omnibus perspicuum fit (ut ante admonimus) συνεχής καὶ συνεχής hoc est continenter & continuam febres inter se differre. Si qui dem in synocha continente nulla sit feruoris remissio, donec finire incipiat. Synochos autem siue continua in singulis accessionibus remissionem sensilem habet. Item synochos unicam duatæ accessiones obtrinet, synochos vero plures, aliter ro barbaram sectantes medicinam, cum continens etiam febris continua sit, subdividunt continuas prout materia putrescit: si in venis magnis seu principalibus aut cordi propinquis, sunt febres continentes, quæ etiam sunt ægentie continuæ, sed ad differentiam continuarum proprie dictarum quidam appellant eas continentes continuas, vel conclusas, si putrescit materia in venis parvis & à corde remotis, sunt continuæ proportionatæ à barbaris sic dictæ, cum habeant periodos, quæ proportionem respondent eam periodis febrium intermittentium, quamvis ad febricitationem omnino non perveniunt, unde & istæ febres proportionatæ secundum aliquos habent naturam quandam mediam, inter continentes & intermittentes, inter continentes vero, quia materia putrescit in venis: inter intermittentes; quia sicut intermittentes habent intentiones & remissiones: & ita aliquæ ex his magis accedunt ad continentes, in quibus materia putrescit in venis remotis, non tamen remotissimis. Aliquæ vero ad intermittentes, in quibus materia putrescit in venis remotissimis: hæc enim conducunt ad curationem, nunquid magis proximæ sint continentibus vel vicinæ intermittenti-bus, aut potius in medio consistant, ut continua proprie dicta Græcis συνεχής, iuxta materiam putrescentem in venis dividitur si bilis, in tertianam continuam, quæ alternis diebus exacerbatur quibus & ardens seu causos adiungitur si pituitosa, continuam quotidianam quæ quotidie: si melancholica, quarto quoque die exacerbatur. Est & alia continua biliosa & exasperata dicta tertianæ finitime, quæ omnia postea exemplis magis elucescent.

OBSERVATIO II.

De febre putrida continua ex calida vini potatione oborta.

IVenis viginti sex annorum Delphis habitans quamvis satis abstemius, cum in nuptiis saltando & choreas ducendo, plus æquò inebasset, cumque immoderate bibisset, quo vix minime consueverat, die subsequenti

Lib. II. Observat. II.

29

subsequenti in capitis dolorem incidit, quem non adeo magnificet; domumque egressus acri sese exposuit: at mox calidior factus febre putrida correptus est, quæ continuo hominem affligebat ex-pititque dolore magis magisque inrudelcente, ita ut tandem decumbere coactus fuerit. Ad hunc, die sequenti vocatus, & cum à vino liberaliore, eoque vetulo usus esset, oculos autem rubros biliososque haberet, & totumque corpus grave esset, venasque latiores & earum torulos plus quam antea tumidiore conspicere, vrinam turbam, turbam putrem, multumque aerem, & eo die alium per se deposuisset, venæ sectionem statim adhibui, sanguine, ex vena brachii dextri interna copiose satis extracto: qui tamen cum aliquantulum postea biliosus in homine remansit; bilioso, inter manandum videretur, iussu ut venam chirurgus constringeret, cumque pelius aliquo modo os mutaretur, statim vero & hunc iulepū refrigerantem à venæ sectione propinaui. ℞. syr. acetosi simplicis, syr. viol. ana ʒ ʒ. aqua lact. endivie, acetosa ana ʒ iij. mis. capiti autem oxyrrhodinum admodum, quo etiā dolor capitis mitior esse cepit. Ad sitim & calorem febrilem pituitam vulgarem sumebat, quantum vellet: sub noctem deinde melius quievit & sudavit. Die sequenti, cum rediit, qui tertius dies erat, atque alius strictior esset, hoc leniens medicamentum exhibui. ℞. ʒ iij. hamarind. ʒ ʒ. prunor. damasnum, v. bulliant in aqua communi q. s. & huius expressionis accipe ʒ iij. syr. ros. solari ʒ iij. mis. quo bene excreuit. in quarto sudavit, meliusque habuit, calore febrili nondum cessante, versus hæc alterantia præscripsi. ℞. oxyrrhod. simplicis, syr. acetosi simplicis, syr. viol. ana ʒ ʒ. aqua lact. endivie, acetosa ana ʒ iij. mis. pro ʒ iij. dolebat. Et cum circa vides videret ob calorem febrilem, vnguentum & ceratū intrigidate Gal. limat mixtis liberos inungi fecimus. Sexto die cum alui non deponeret, hæc infusum dedi. ℞. Rhabar. optimi ʒ j. ʒ. schen anbi ʒ ʒ. ebulliant in ʒ v. decocti communis facta infusione, deinde per noctem, fortissimè expressi adde syr. ros. solari ana ʒ iij. mis. ex ea potione multa biliosa excreuit, septimo die, ut sudor magis provocaretur, & vrina melius efflueret, syr. acetosi simplicis ʒ i. ʒ. cum ʒ iij. decoct. hordei mundati & seminum quatuor frigidorum maiorum exhibuimus. & cum nono die magis sudasset, 14. die hic sanus factus est.

SCHOLIA.

4.
Cause fe-
brium in
generali.

QVinqve sunt causa generales, quibus omnes febres generantur: propter motum immodicum, ex quo calor in totum extenditur corpus, & continuatur (ut dictum est) ad cor ascendit, ita ex eo, quem admodum & ira, non solum spiritus, verum & sanguis alique humores incenduntur, Gal. res. 1. de diff. feb. cap. 8. & 3. De prælag. ex puls. c. 2. Secundo ex adhesionem calidi ignis, solis, medicamentorum calidiorum & balnearum, teste Gal. lib. De causis mor. c. 2. Tertio ex retentione calidi effluuii, cute defata, vel co. potibus alitudo, vel mordaci effluuii in corpore coactuato & detento, ita in aqua natantibus aluminosa contingit. Quarto ab esculentis calidis: ut alliorum, porrorum, coparum, & similibus potionibus calidis, scilicet vini veteris, medicamentorum acium, venenosorum. Quinto ex putredine: nam humores glutinosi crassique cibis & male olentibus etiam corrumpuntur, non fuit igitur admirandum hunc inueniem à motu & ab exercitio, deinde calidi vini potione, in hanc febrem incidisse, cum sese etiam acri frigido exposuisset, interceptis fumosis fuliginosisque excrementis quæ

Pet. Forest. Tom. 1.

expirati solebant, humoribus utpote humidis existentibus (ut Aetius recte dicebat lib. 7. c. 74. de feb. à putredine euenientibus) putrefactis & corruptis intra vasa contentis. Cum putredo sit corruptio humoribus contingens propter ebullitionem extranei caloris, atque huius causa interna est respirationis privatio, quæ à multo, crasso, ac viscido humore meatus conspiciendo fit externa ab aeris mutatione preparatoria. Sic Avic. 4. Ca. 2. c. Putredo fit à cibo malæ substantiæ vel malignæ qualitatis; aut tempore, ordine, non observatis, aut arte male preparatis: nam eius substantia, si fuerit nimis viscosa, ut anguilla; vel nimis humida, ut fructus: aut corruptibilis ut lac: vel qualitas nimis humida, vel si tempore opportuno non sumatur, vel in ordine peccetur, vel cum crassa & dura tenuibus præponuntur. Artificium autem animadvertitur, si fercula male parantur. Fiteriam putredo ab obstructione, aere, humore Vnde Galen. latius de caus. mor. 2. cap. 8. Medicamenta quoque quæ snapte natura putrefaciunt, vel excrementa in ipso animali genita quoque transpirationem impediunt. Sed & Hippocrat. 3. epid. à calido & humido putredinem fieri dixit. Annus enim calidus & humidus pellem infert lege de his Gal. 1. De temper. c. 4. & de in aquali intemperie c. 4. & 7. Cumque ex professo de his scribat Gal. lib. 1. c. 5. & 6. De diff. feb. ea loca perlegito: & ita sunt hæc febrium putridarum 3. divisiones quod cause istius putredinis adfuit vel non adfuit: quod per totum animal, aut eius partem aliquam, est diffusa putredo, vel quatenus cum phlegmone est, aut citra hanc; ut 2. meth. à Gal. & alibi explicatur. Quibus autem corpus humoribus corruptis scatet, vel plethora aut cacochymia abundat magis parati sunt ad febres putridas: his enim leui ex causa humores corrumpuntur, & deinde inflammantur: sicut enim sævum tempore humido pluvisso collectum, vel nimis viride nōdum exsiccatum in horreum delatum facile putrescit & corrumpitur, deinde idem incenditur: ita quoque humoribus euenit; maxime vero in corporibus humidis & ad putredinem paratis, ut humores corrupti & accensi in venis putridam continuam extra venas intermittentem febrem producant.

OBSERVATIO III.

De febre putrida, continua, lethali in homine pituitoso.

Petrus chirurgus Alcmarianus, qui à regione templi S. Spiritus habitabat, in febrem putridam continuam, acutam satique malignam incidit. Hic alium chirurgum ad se vocaverat, qui eidem in brachio detraxerat ultra duas libras sanguinis, unde in animi deliquium incidit, viribus omnino deiectis. Erat autem pituitosus, & albi coloris: cui tãta sanguinis detractio nullo modo conveniebat, licet continua febris putrida esset, quæ sine rigore inceperat. Quamvis & hoc proprium sit signum febrilis putridarum, non tamen inseparabile: nam à rigore, licet paruo vel etiam ab horrore quandoque incipiant. Cum autem ab emissio sanguine largiore hic æger peius haberet, me tandem vocavit. Pulsus huic erat debilis, licet celerior: eratque systole celerior diastole, quamvis difficile hoc in languido agro perciperetur, cum hæc in principio inualionis febris manifesta apparent, ut Gal. docuit 3. de prælag. ex pulsibus. Calor autem licet in huiusmodi febribus putridis sit mordax, ut Hipp. 6. de mor. vulg. par. 1. ext. 29. & Gal. 1. De diff. feb. ostendit: hic in corpore molli, pituitoso, mordax quidē erat,

rat, sed minus quam in febre ardente aut in homine bilioso: erat etiam urina cruda, ut in putridis in principio apparere solet, febre non declinate, ita ut facile ex signis praesentibus continuam putridam esse cognouerim: licet autem fuerit ab animi deliquio restitutus, attamen illico à missione sanguinis semper prius habuit, modo dormiebat, aliquando delirabat, inquietus erat, vires deiectione, urinae tenues, decolores: & cum remedia nullo modo iuuarent, sexto die obortus est fluxus alui symptomaticus, colligans febre magis augescens, ita ut praehabito prognostico hic nono die obierit.

SCHOLIA.

3. Vanquam hic magnitudo morbi spectanda erat, quae sanguinis missionem exigebat, inter alia indicationes, quae à viribus sumuntur, non erant negligendae, quae tantam sanguinis de tractionem non admittebant in corpore molli, & laxo ac pituitoso: hinc virtute collapsa natura morbum non potuit euincere, urina cruda permanente, ita & in die non critico, qui & tyranno à Galeno comparatur fluxus obortus est, non criticus sed symptomaticus ac lethalis. Erat autem haec febris putrida continua, ut signa ipsa indicabant, cum nulla praecesserit causa procataretica, inaequalitate in pulsu apparente sine horrore inuasionem, cum calore vteunque mordaci & tactui molesto, velocitate systoles, & urinarum cruditate, & debili concoctione. De quibus ad longum vide Gal. 1. De diff. feb. c. 7. & Donatum qui Galeni verba suis interpretatus est part. 1. de medend. feb. c. 10. Et Paulum lib. 2. c. 2. & Avic. 4. c. 1. ca. 2. Praecedat etiam primum morbi insultum lassitudo, pigritia, somnolentia, vigilae, spirandi difficultas, venarum tensio, sitis, dolor capitis & inquietudo.

Signa febrim putridam in genere.

OBSERVATIO IV.

De febre quadam putrida cum gutturis inflammatione per 24. horas tantum durans.

1. Illustri Dominus Princeps Auriacus, cum per hyemem Delphis ageret & in stupha longo tempore degeret, apertis saepe fenestris, quae ad turrim templi antiqui spectabant, unde ventus perpendicularis & ex parte Borealis intrabat, ita ut in gutturis inflammationem incideret, quam & valida febris subsequeretur, cum aliquantulum inhorruisset: quae per viginti quatuor horas tantum duravit febre non amplius redeunte, licet vires vteunque ex valida illa febre deiectione fuerint. Vtebatur autem tunc gargarismo quodam sibi familiari in eodem gutturis malo, quo alias commode uti solebat, ab eiusdem generosissima vxore confecto, quod ita paratum erat. ℞. florum ros. rub. siccarum m. 1. bulliant in libr. 3. aqua plantaginis, adde aluminis exiguum, & mellis parum, fiatque gargarisma: verum cum inde nihil iuuaminis sentiret. 27. Ianuarii anno 1581, Excellentia sua me vocauit eo die, cum febricitaret: at tunc in paroxysmo adhuc existente nihil legimus. Ceterum die sequenti cum rediisset, in totum à febre liberatus fuit, neque postea rediit, inflammatione in gutture adhuc permanente libenter tunc infusum rhabar. praescripserim quo alias commode per me descripto ad febre in sua excellentia usus fueram: at eo abhorrente, guttur exterius oleo chamamelino, & amygd. dulc. ad resolutionem & dolorem refocillandū lana succida admodum inunximus 29. prius infusa sequens admixit, ℞. folior. senae Alexand. absque stipitibus 3. n. 6.

Rhabar. select. 3. j. feb. 2. sem. anisi 3. j. bulliant semel in decoctionis communis 3. v. & maneant infusa per horas 12. deinde foras eff. expres. adde syr. ex multiplici infusione ros. 3. j. misce, & fiat huiusmodi bene excreuit, neque febris rediit. Tamen cum appetitus non rediret, ne materia aliqua relicta denovo febre gigneret, tribus diebus elapsis rursus libenter infusum dedissemus nisi excellentia sua ad positiones sumendas propria natura abhorruisset, & ideo minus admitteret; & pilulis uti mallet, quibus magis delectabatur: quare quarto febre. has auro obductas eidem dedimus: ℞. pilularum masticinae 3. v. 3. Rhabar. optimi 3. v. cum aqua boraginis una atque altera gutta fiant pilulae n. 7. accepti vero cum pomo assato, & superforbitat 3. v. syr. ex succo ros. solutus, ex quibus 4. sedes habuit, cum facili esset solutionis. Mox & sequentibus gargarismis vtens ab inflammatione tonsillarum & columellae inflammatione restitutus fuit. ℞. aqua plantaginis, capri solis, nucum ana 3. iiii. flor. ros. rub. p. 1. bulliant semel, colentur, & colatur adde syr. granatorum diamoris ana 3. j. 3. misce. eo etiam in principio utebatur, fuit hic gargarismus semel reiteratus. At ex febre illa validissima quae tantum durauit 24. horas, ita fuit appetitus deiectionis, qui post 14. diem prius rediit, fuitque istis remediis illultris Dom. princeps magna cum nostra laude curatus, ut postea validus ac robustus Amstelredamum accesserit, cumque excellentissimus Dominus princeps tertip lullii rediisset, eiusque excellentiam, tum Dominam eius vxorem generosissimam Carolam ex stemmate nobilissimo Borboniorum ortam, strenuissimi Ducis Montpenseri filiam in tagha-Comitis salutarem, ea admodum liberalis duobus cyphis deauratis me donauit, pignus ætæ memoriae ac gratitudinis post se relinquens.

SCHOLIA.

3. Hæc febris licet tantum viginti quatuor horas duraret, non erat tamen ephemera aut diuturna, cum hæc mixta sit, ac benigna, cum suauis calore illa vero vehemens ac valida, cuius calor etiam ad tactum erat mordax. Erat igitur putrida, sed nūquid continua aut intermittens, aliquis etiam hic dubitare posset: nam videbatur non esse intermittens, quia vnicuique tantum accessione habuit, quae viginti quatuorhoris terminabatur, vix etiam aliquis continuam esse dixerit, cum inceperit cum horrore. At quia levis erat horrore & non vehemens, talis quoque initio febrium continuarum subinde apparere solet: sicuti etiam & rigor levis. Et quamquam Gal. merito capit signa prima febris putridae à modo inuasionis: nam si inuadat cum rigore, indicatur ab eo esse intermittens, ab Hippocrate sic edoctus 4. aph. 63. ut Hippoc. ait, febres quae quotidie cum rigore inuadant, quotidie etiam soluantur, & sic ex rigore indicatur febris intermittens distincta à continua. At hic rigorem aut horrorem non oportet intelligere quemcumque rigorem, sed determinatum: cum etiam inueniatur febris continua, quae cum rigore inuadit, ut colligitur ex Gal. 2. De diff. feb. 8. vbi expresse admittit, & continuas & intermittentes & hemitritæum posse cum rigore inuadere, & Hippoc. 1. epid. feb. 2. part. 25. idem concedit, & quod cum horrore quoque contingere possent, iuxta eundem 3. epid. part. 75. vbi proponit casum cuiusdam phrenitici, cuius febris cum horrore inceperat, eratque continua, cum & in quarto obierit. Cum igitur hæc eueniant, distinguendū eū Gal. 1. ad Glauc. quod si rigor sit magnus & diuturnus, erit intermittens, ratio est, nam in tali rigore

Signa putridae quae sumuntur à modo inuasionis.

4.

5. gotè vniuersa materia febrilis propellatur ad ambitum totius, & extra-venas. Et cum ibi materia plurima sit, necesse est, ut rigor sit vehemens vel saltem diuturnus. At in febribus continuis fieri potest, dum materia propellatur à venis magnis ad paruas, ut aliqua portio materiae in parua tamē quantitate, propelli possit extra venas: atque hæc ipsa est quae etiam rigorem præbet. Verum cum modica sit, non potest diuturnum rigorem inferre: hoc licet contingat præter rationem propriam in febribus continuis, cum in his raro rigor aut horrore contingat, cum materia sit in venis, quod si contingat, erit horrore vel rigor vix effatu dignus. Et sic ex rigore vehementi colligimus, intermittentem febre esse. Sed cum itaque ex paruo rigore vel ex rigore possumus iudicare, vel continuam vel intermittentem esse, aliquis dicit: Quomodo ergo distinguam febre, quæ est cum paruo rigore, vel horrore vel inaequalitate? Galenus hoc cognoscens surgit ad iudicium, quod capitur ex diuturnitate accessione: nam intermittens non potest aliquo modo 24. horas excedere. Si est continua & inuadat cum rigore paruo, perseverabit ultra 24. horas, ex quibus videtur quod hic fuerit intermittens, & non continua, quamvis cum exiguo horrore inceperit. Sed rursus hæc erat vehemens. Sed ad hoc respondere quis posset. Tertia intermittens etiam vehemens est. Concedimus sed hæc non erat tertiana, quia 24. horis soluta, non redibat. Et sic aliquis diceret, eandem ephemeram fuisse & non putridam, ex inflammatione gutturis obortam, quemadmodum & ex inflammatione inguinum etiam fieri posset, ut interea ostensum est. Non possumus tamen inferre, quia durauit tantum 24. horas, ideo fuit diuturna. Cum & febris illa sudodifera Anglicana maligna & pestifera non ultra 24. horas durabat, cum intra idem spatium fere omnes ad orcum vel cælum populatim demittebat. Sudor etiam copiosus putridam ostendit, paucis & lenis ac mixtis diariam, & cum in hac febre refudor in fine copiosior esset, & calor acris & mordax, si non fuerit continua, fuit intermittens & semper putrida, & per vnum diem semper terminata: quod æque ratum est, tam de intermittentibus quam continuis. At vtile nobis visum fuit, cum de continuis febribus putridis hic sermonem habeamus, hanc quoque febre pro exemplo ponere: ut sciamus ex febris inuasionem, quænam ipsa sit & ut melius hanc distinctionem intelligamus, cum intermittentes raro excedant 24. horas, est tamen tertiana protensa dicta, quæ habet accessionem perdurantem etiam usque ad 40. horas, id quidem impossibile esse dicimus, ut intermittens duret ultra 24. horas, si cum horrore breui vel exiguo inuadat. Nam rigor si sit brevis vel exiguus, non pendet à multa materia. At protensa tertiana pendet à multa materia: vbi igitur erant continuæ, inquirendum: Nam istæ sunt continuæ vel per superingressum paroxysmorum an potius, quia materia in venis putrescit. Nam fieri potest ut febres sint intermittentes, attamen accessiones febrium intermittantium adeo protrahuntur: ut antequam rigor accedat, non accedit cum adhuc prima non cessauerit, continua esse videtur, sed etiam continua ob superingressum paroxysmorum. Distinguemus autem ex modo inuasionis. Si inuadunt cum paruo, aut breui rigore, dicemus esse continuas & vere continuas: contra, si cum vehementi vel diuturno rigore, dicemus quidem continuas, sed per superingressum paroxysmorum: ratio est, quia dum febris inuadit

cum paruo rigore, si febris hæc esset intermittens, dependeret à modica materia, & non possit habere accessionem diuturnam: & ita secunda accessio non superueniret primæ. Cum igitur nulla fiat intermissio & rigor sit vel brevis vel exiguus, indicium est, quod materia putrescit in venis, postea poterimus considerare quomodo istæ sint febres continuæ, vel continentes, vel continue proportionatæ, sed de his scholiis huius libri diximus. Continentes ut diximus, vno modo affligunt vel augendo, vel decrecendo, vel vni tenorem obtinentes. Proportionatæ continuæ iuxta symptomata modo intenduntur, modo remittuntur, ita biliosa de tertio in tertium: causos excipitur, quia materia putrescit in magnis venis, ideo non commouetur, pituitosa quotidie; melancholica, quarto die: sed de his omnibus suo loco. Concludendo videtur hæc febris fuisse tantum symptomatica, de quibus alias dicturi sumus latius.

OBSERVATIO V.

De febre acuta, continua, putrida.

Villicus quidam satis diues, annorum 40. robustus, qui in Exeuilla pago commorabatur, non multum distans ab vbe Pithuera dicta, in Gallia (in qua tunc praxin exercebam, ut alias saepe dixi) anno 1545. in principio mensis Augusti, Canicula æstuante, cum variis cibis ac potibus sese impleuisset, & nunc præter modum se exercitasset, in febre continuam, eamque acutam lapsus est, in quo agro, cum ad eum ingressus essem, hæc signa adesse animaduerti, quæ in acuta continua maxime apparent. Vehementer enim capite dolebat, aderatque totius corporis calor acris & mordax, qui vna cum febre semper magis intendebatur, & ad interiora penetrabat, vigilia quoque ac insigni angustia premebatur, hypochondria dolebant, sitis valida cum linguae ariditate & palati: pulsus velox, & anhelitus spissus, inquietudo, spiratio maior, decubitus gravis atque molestus, somnia terribilia: & frequens in somnis locutio, & delirium per interualla: quæ omnia & acutam & continuam febre indicabant. Cumque adesset plethora, ac lotium rubrum esset, & alia ad sanguinis de tractionem consentirent, balano prius indito cum aluum non redderet, ad vncias sex sanguinis trahere feci, sed non plures ob æstum & in homine bilioso & macilento, mox & hunc syrupum ebibit. ℞. syr. de endiu. de succo acetose viol. ana 3. v. aq. bugl. cich. acetose ana 3. j. misce. decocto hordi. i. potu utebatur. quarto die à morbi decubitu hoc leniens medicamentum propinaui: ℞. Diapruni simplicis, diacatbol. ana 3. v. elect. de succo ros. Mesures 3. j. aqua decoct. thamar. & flor. cord. 3. iij. syr. viol. 3. j. misce. ter copiose ex eo aluum reddidit, primo faeces duras, deinde liquida, corrupta & biliosa, sub nocte ad somnum conciliandum capiebat ex syr. viol. & pap. nymph. cum aqua lactuca, & ad dolorem capitis consopindum, modo oxyrhodion fronti imponebatur, modo lac muliebre. Quinto iulebas sumpsit ex aqua end. cich. acetos. ana 3. j. syr. de limonibus viol. ana 3. v. misce. & cum lotium crassum & concoctum spectabatur: Sexto die hanc purgationem sumpsit. ℞. Rhab. select. 3. j. 3. spica 3. v. infunde per noctem in aqua end. cich. bugloss. ana q. s. mane huius impressionis 3. j. 3. Diacarb. 3. v. syr. ros. solutus 3. j. misce. quo sexties multa biliosa & maleolentia excreuit. Cum his calor febrilis non mitigaretur & urina satis tincta maneret: Septimo die mane epithema sequens hepatis C. iij. impolitum

impositum fuit. *℞. aqua end. ferriola, acetosa ana ℥. i. aqua ros. absynth. ana ℥. i. aceti vini albi ℥. i. pol. omnium sanit. ana ℥. i. spica nardi ℥. i. mis. fiat epi-
thema.* Etiam cordi hoc adhibuit fuit. *℞. aqua ros. metisse, borag. bugloss. viol. acer. ana ℥. i. pul. dia-
marg. frig. ℥. i. ofis de corde carni; ben. albi, sanit. rubiana ℥. i. vini maluat. ℥. i. vel alia emulsi, si de-
sit, fiat epithema.* Ex quibus melius habere visus est: post meridiem cepit delirare, sed sub noctem cum in somnum incidisset, mox ad se rediit, & cum pul-
sum tangerem, vndosus erat, & sudor per totum corpus erumpebat, & melius deinde habere cepit, ita ut postea eum febris reliquerit. Urina tamen mihi suspecta erat, cum rubra adhuc permaneret: interim ad roborationem modo tabul. triasant. modo diarrhod. abbatis utebatur, modo diarrho-
raginato, diabuglossato, & saccharo rosaceo; ex quibus & opiata, adiecto rob. de ribes, conficie-
bantur: & licet à febre liberatus esset, vinum ta-
men inhibui ob rubram urinam permanentem. At septem vel pluribus diebus interpositis, post meum discessum cum bene se haberet, recidivam deinde passus est, quam ex mala victus ratione fa-
ctam suspicabar: & tunc multo peius quam antea laboravit, ita ut etiam hypochondria fuerint ten-
sa & inflammata, vnde & delirabat, & in para-
phrenitidem incidebat, ut à quatuor hominibus vix in lecto contineri posset. Nihil tunc remedij tentatum, sed amici astantes ut moriturum eum omnino sacerdotibus committunt, ac iubent, ut extrema inunctio, tanquam hinc emigraturo ad-
ministraretur. At delirium per se sedatum est, fluxus enormi subsequente: sed cum ad se paulatim rediisset, singultu oborto, cum sopore ac animi deliquio, At his duobus accidentibus rursus cessan-
tibus remanebat singultus vsque ad quartum diem: re-tunc quasi deplorata iterum me vocarunt, ut si aliqua spes in remediis adhuc posita foret, adhi-
berem. Accedens inveni vires valde deiectas, & quod singultus eundem maxime infestaret. Sed & sopor ac deliquium animi, quæ præcesserant cum singultu, magis anxium me reddebant, iuxta *Aer. lib. 9. c. 5. & proprio de singultu sic dicentem.* Singul-
tus in altiore sopore, aut animi deliquio, aut tetani obortus, mortem non longe abesse prælagi. Evanuerant tamen sopor & animi deliquium paulo antequam eum accederem, remanente virum debilitate & singultu. Fluxus etiam, qui prius ad-
fuerat, nunc sponte sedatus erat. Cum autem mi-
tum in modum singultu afficeretur, stomachum prope mæronatam cartilagineam, tum etiam spi-
nam dorsæ de regione eiusdem inungebam oleo vio-
laceo ad humectandum & refrigerandum, etiam bombace in eo oleo tincta admota. Deinde impe-
rabam ut continuo sumeret ex syrupo violaceo & menthaceo simul mixtis: violaceus vero humecta-
bat, menthaceus corroborabat, calor syr. mentha-
cei cum violaceo contemperabatur: iisque adhi-
bitis remediis, singultus incantamenti instar cessa-
vit. Ad roborationem quoque saccharo rosaceo perlato utebatur, & præscripta diæta resumptiva hic secundo curatus fuit, tanquam à sepulchro in lucem reuocatus, præter astantium opinionem.

S C H O L I A.

4. *Febris acuta*
Vt vero hæc febris continua & acuta, quæ etiam velocitate sui finis magna dicitur à Ga-
len. 2. aph. 92. vel quod hæc ipsa moueatur cum velocitate, in qua etiam timor est: quæ non tran-
sit 14. diem: quamvis hæc post septimam primo cessauerit, deinde rursus recidiva facta non minus

& tunc acuta fuit, ob pessimam accidentia, quæ & acutam febrem notant: nunquam enim acuitas ægritudinis, cum fortibus accidentibus 14. diem transire potest: & ita febris acuta continua cito ad mortem vel salutem terminum suum parat: in-
terim acutus morbus; alius dicitur exacte acutus, qui intra 14. diem terminatur, alius non exacte acutus, qui ad 20. diem extenditur. Cum hæc ma-
xime ad prognostica faciant, diligenter conside-
randæ sunt febrium differentia, quæ penes motum, penes seu accidentia, & penes temporis longitu-
dinem & breuitatem distinguuntur. Harum autem quatuor in summum à medicis differentia posita sunt: peracuta, acuta, tropica, chronica. Quibus & alij addunt febrem perperacutam. Perperacuta dicitur illa, quæ quarto die absoluitur, omnium aliarum febrium læuissima & periculosissima, & magnæ inflammationis cum scititate accidentium, illico ad statum perueniens. Sic Antius Reyrnerus, qui in foro frumentario Delphis agebat, vir cit-
oiter annorum triginta, in anginam lethalem & febrem perperacutam incidit, ad quem Erius Leydius Medicus collega meus prius vocatus fuit. Ab iniectione clystere, sanguine ex cephalica detrahe-
re iubet, ac gargarisimata, tum alia apta remedia præscribit: tertio die cum in Hagham Comitis collega vocatus esset, cum suffocatio immineret, ad eum accitus sum, cum nihil deglutire posset, li-
benter sanguinem ex venis sub lingua dextraxis-
sem, sed os aperire non potuit, interea collega re-
uerso etiam Nuenius medicus Haghanus vna vo-
catur: verum cum nullum medicamentum per os angui-
sumere posset, iterum clyster iniectus est, vnde pro-
be quidem aluum deponebat, sed nihil iuuaminis neque ex emplastris aliisque remediis exterius ad-
hibitis sentiebat, ita ut angina strangulante, tota febre perperacuta obierit quarto die. Cum & an-
gina per se malum acutissimum, sine febre etiam aliquando ante quartum strangulet ac suffocet. Verum febris peracuta dicitur, quæ septimo die terminatur: qualis erat illa continens; quæ septi-
mo die terminabatur cum sanguinis profusio à natibus in inuene robusto, de quo egimus lib. 1. Obs. 22. Sed & ea quoque peracuta erat in puella biliosa, quæ maxime capite dolebat, delirio deinde detinebatur, vigilabat, cui in septimo menses copiose fluxerunt, & liberata fuit. Huic statim ab initio parum sanguinis detraimus, refrigerantia, alterantia, humectantia & emollientia, ut syr. viol. iuleb. viol. syr. nymph. pap. præscriptissimus cum aqua lactuca, viol. acetosa, endivia, & similibus, etiam in-
fusum Rhab. dedimus cum syr. viol. & cum morbus vehemens esset & celer, ac in septimo crisi exspe-
ctaremus, victu tenuissimo utebamur: tamen quia valde biliosa, etiam hordeatum concessimus & emulso-
ria ex amygd. dul. & se. 4. frig. maioribus. Nam in eiusmodi febribus victus ratio maxime obseruanda venit. At acuta vero febris, ut nunc diximus, duplex est, vna quæ & acuta absolute dicitur, quæ 14. terminatur, altera acuta per deci-
dentiam vel acuta non absolute dicitur, & hæc ad 20. diem extenditur. Tropica sunt febres à 20. vsque ad 40. perdurantes, sic à quibusdam dictæ breu-
conuersuæ seu tropica, ad similitudinem conuer-
sionis Solis in signis tropicis. Hæc enim discedens chronica ab acuta ad chronicam febrem sese conuertit, estq; sem diuina hæc tropica media inter acutam & chronicam, de qua bus latius vide Sauonarolam, quæ & tardissime ad statum venit. Febres vero, si quadragesimum diem excedunt, non amplius tropica, sed chronica seu diuturna dicuntur. Sed hæc postea clariora per exempla euadent. Morbos autem breues & prolixos

7. *Quo modo
status morbi
cognosca-
tur.*

lixos cognoscemus, vel ab ipso morbi paroxysmo: nam paroxysmi longi, longum: breues, breuem morbum prænotant. Item ab ipso genere morbi: nam angina, apoplexia, febres acutæ, magnæ, ardentes, tertianæ, bi cui: paralytis, quartana long-
go tempore terminantur. Ab ipsa virtute debili vel valida, vnde ex debili, breuis; ex valida lon-
gus: in iuuentute & ætate breuis. Ab ipsis excre-
mentis excreantibus & immutatis: nam in urina nullum apparentis concoctionis indicium, lon-
gum morbum; & contra breuem significat. Pera-
cuti raro quartum aut septimum transcendent. Acuti 14. vocandi sunt morbi acuti, si cum læuis symptomatibus terminantur: nam ephemera non sunt morbi acuti, licet subito terminentur. Satis est hæc admonuisse, reliqua apud Galenum inue-
nietis non solum in comm. lib. 2. aph. 12. sed & apud eundem 1. cris. Aui. 4. can. 6. 4. qui etiam docet statim cognoscere ex tempore & motu morbi, ex ipsa virtute, ætate, tempore, pulsu, rigore, à paro-
xyismo, ab accidentibus ipsis euacuatione & concoctione. Nec satis est hic animaduertere quibus diebus terminetur, & utrū læua habeant acciden-
tia, verum & ipsa materia quoque spectanda, à qua sunt. Nam peracuta & acuta similiter à materia biliosa & sanguinea potissimum sunt, licet & cum aliis humoribus permisceantur, tropicæ autem materia ut plurimum est biliosa pituita ad-
mixta, intra venas quoque putrescens, secundum maiorem ac minorem mixtionem humoris frigidi cum calido, quæ ratione & accidentia quoque mu-
tantur. Chronica autem sit potissimum ex mate-
ria pituitosa & melancholica, vel quod superant alios humores, in cuius curatione maior respectus est ad causam & materiam, quam ad febrem: in curatione peracutarum & acutarum ad febrem po-
tius & saniora accidentia, interim materia nequa-
quam neglecta, & sic peracuta magis indigent ex-
stinctiuis & refrigerantibus remediis, acuta vero prout sunt intensæ & remissæ. Tropica vero, cum est media inter acutam & chronicam, ita & cura-
tio euit media, & signorum cognitio; nam habita curatione & signorum acutatum, hæc etiam facile innotescet. Cæterum hæc omnia multo luci-
diora exemplis euadent.

OBSERVATIO VI.

De febre continua biliosa, & acuta, ac lethali.

1. Anna Simonis, quæ in platea vacca agebat, sorori Cornelij Buscopij, illius insignis Ma-
iorgi (barbari compositionem vocant) & platis (quæ alij Organiam appellant, ut noster Iunius annotauit) mulier biliosa, sobnigra, atrabilaria, raræ texturæ, statura exigua, macilenta, filiolâ la-
tens, annorum circiter 36. cui aliquando è nari-
bus sanguis subtilior biliosus effluere solebat. Hæc ex animi maiore perturbata, per mulierem, quæ litem causa hereditatis ob fratrem demortuum inferebat, cum ve. ba acerbiore in eam detorse-
rat, die nono Aprilis, ann. 1587. febre continua ea-
que biliosa, & acuta sub noctem correpta est: vi-
gilabat, multa tenuia, biliosa, corrupta deiciebat, & vermem vnum, (quod & malum signum vulgo proditum est, & ideo vulgares hunc vermem, si non plures deiciantur, vermem vitæ vel corporis vi-
uentis appellare solent) urinam nigram, liuidam & foetentem per totum morbi decursum meiebat. Ad hanc, cum antea nullis remediis vsa esset, accitus sum 17. die Aprilis, nempe in principio quinti diei ab initio morbi, cum symptomata iam supradicta

animaduertentem, & quod lotium liuidum esset, hanc ægre euacuram prædixi, eoque magis, cum loquela impedita esset ut vix intelligeretur, pulsus celer ac debilis, febris vehemens, & inquietudo ma-
xima, & delirium per intervalla, vigiliæ insignes, locutio molesta, spiratio crebra, venæ sectione neglecta & omissa ab initio in morbo valido, quæ etiam nunc vix audebam tentare, cum à meridie vocatus sub vesperam omnia iam dicta magis au-
gerentur, cumque debilis existeret, ac satis multa biliosa, tenuia, liquida, male olentia eodem die ter quaterque deieciisset, quod & signum erat mag-
næ putredinis. Ideo ad alterationem & putredi-
nem corrigendam hunc syr. propinavi. *℞. syr. de li-
monibus ℥. i. aqua cich. end. borag. ana ℥. i. misce.* Pro siti & fluxu reprimendo sumebat rob. de ri-
bes. Die sequenti mane 14. Aprilis, qui erat sex-
tus ab initio morbi, in eodem statu eam inueni. Venam tamen internam brachij dextri, (quæ con-
suevit, & tempore veris potissimum aliquando è nari-
bus sanguis fluere solebat) secare iussi: qui cum biliosus esset, & ipsa satis debilis, non ita multum sanguinis chirurgus extraxit: & quan-
quam melius ex sectione venæ habere videbatur, cum lingua, quæ prius impedita erat nunc mobilior, ita ut nunc melius intelligebatur, quæ uiceret. At post meridiem, rursus locutio molesta, etiam sub noctem peius habens, inflammatio gutturis accessit, lingua aspera & tumida, ut aphthæ menteren-
tur: gargarisma sequens præscriptum fuit. *℞. aqua decoct. borag. communis lib. i. syr. gran. di. amarian. ℥. i. misce pro gargarismo.* Cumque adhuc biliosa te-
nuia deieciisset, hoc vnguento, quod etiam ad ver-
mes faceret, umbilicum inunximus. *℞. olei coton. ℥. i. olei absynthij ℥. ii. cornu cerui est. ℥. i. b. ceræ exiguum: fiat vng. molle.* Pro somno quoque con-
cedendo tempora linimento inungebat. *℞. vnguent. popul. olei pap. ana ℥. i. mis. 15. die Aprilis mane,* qui septimus erat ab initio morbi, aliquo modo dolebat circa latus dextrum, & tussiculata aderat: sed cum inunctione olei amygd. dul. mitigabatur: & lambebat ex syrupo sequenti. *℞. syr. in. abini ℥. i. syr. in. myrtim (propter fluxum, quia liquida adhuc deiciebat) ℥. i. misce: interim & ℥. i. pul. cornu vssu (qui ad vermes facit) dedimus cum decoct. rad. den-
tu leonu. Inter tussendum semel sputum apparuit cruentum, quod inter tussendum expectorauerat. Lambebat etiam ex syr. sequenti. *℞. syr. viol. ℥. i. syr. capill. ven. ℥. i. misce.* At cum rursus liquida, biliosa excerneret, sequens amygdalatum dedi-
mus. *℞. amygd. dulc. depilat. ℥. i. in. cum aqua fuisse-
ria fiat amygd. præ. vitri. dulcoratur parum cum qaco-
ebavosacco perlato.* At post meridiem symptoma-
ta multo grauiora, vigiliæ, paraphrenitides, & sub noctem adhuc multo peius habuit, inquieta erat: sanguis è nariibus fluxit, nihil profuit, urina liuida, crisi imperfecta, ita ut eam morituram prædicarem. Octauo die omnia peiora, liquida deiciebat, pauca & male olentia, locutio grauior, ut nullo modo intelligeretur, valde inquieta erat, postea alium retinere non potuit, spiratio crebra, sæpius intercepta. Manuum gesticationes, pal-
leas & floccos è stragulis carpebat: vox exilis, tan-
dem etiam interrupta, nono die ab initio morbi hæc obiit.*

S C H O L I A.

4. *Quo modo
status morbi
cognosca-
tur.*
Cum hic liuidam urinam spectarem cum prius maligna aduerterem; quodque sectio venæ esset prætermissa, mortem futuram astantibus prædixi, quodque

Lotium maximum indicium ad prognosticon, teste Gal. 6. epidem. sect. 6. comment. 6. Cum enim Hippocrates de aegroto verba faceret, cui grauitas capitis & delirium aderat, &c. Confiderandum, inquit Galenus, num vena sit bona vel mala aut mediocris. Si mala cum prauis symptomatibus aeger cito morietur, & huic euenit si est bona periculose aegrotabit, sed euadet: si mediocris, aliquandiu viuet, sed morietur. Et ideo Galenus colligit ex primo epid. sect. 3. comment. 22. apud Hippocratem ex vxore Epicraus decumbente apud Archetm, ex solo lotio posse fieri iudicium, in qua circa initia nullo modo certum signum salutis apparebat, cum tenuiora, pauca, biliosa, mera deijceret, tenues & vinas subnigras redderet, & sexto die deliraret, & septimo die omnia exacerbata, vigilia, deliria, cui tamen in 11. sudor apparuit, & minxerit colorata, cum multo sedimento, vnde & commodius habuit, quod signum in 11. tanti sit apud Galenum, cum hac, licet 80. die, prius curata fuerit, quod ex solo lotio liceat subinde praedicere. Verum hac nostra puella per totum decursum morbi liuidam & nigram vrinam meiebat, Sic & Philiscus apud Hippocr. qui prope muros habitabat, tertio die nigra minxit, & quarto vrina nigra, sic & quinto, cum & parum dormisset, & ad diem voce destitutus esset, & spiritus vsque ad finem velut renouanti rarus & magnus, circa meridiem sexta obiit. At silenus, qui in Platomone habitabat, prope filios Eualcidis, qui & primo die vrinam nigram minxit, & ab alio prima die biliosa mera spumosa & multa prodirent, & secunda die succellus plures tenues spumosi, vrina nigra, vox molesta, parum delirans; in tertia omnia exacerbata, succellus tenues subnigri, vrina turbata subnigra; vndecima & hic quoque mortuus est. Ita raro euenit, vbi vrina nigra minguntur in febribus acutis, si alia adfint signa mala, vt euadant; quanquam Herephonti apud Hippocratem febris acuta, cui & vrina nigra tenues in principio, sed post octauam cum melioris coloris esset, & paruum subsidentiam haberet, & nono sudaret, iudicatus est morbus. Cum igitur lotium in praedicendo tantam vim habeat, videndum nunquid bonum sit aut malum: 1. De cris. apud Gal. 12. bonum vel potius optimum est, si in substantia neque nimis tenue, neque nimis crassum, sed mediocre: in colore subrufum tendens ad subflauum & aureum colorem. Si infra subflauum, crudum sit; si contra, ad vitionem tendit. Quod ad contenta attinet, oportet vt habeat sedimentum album, lenē & quale, aut saltem nebulam similem. Malum quidem lotium duplex. Vnum crudum est, aliud corruptum. Crudum simile aquae est, decoloratum, nullam habens substantiam. Corruptum autem est illud quod etiam substantia sua nigredinem habeat: nam Galenus 1. De cris. ca. 12. ait, senonquam aliquem seruatum vidisse, qui talem vrinam minxerit. Malum quoque est lotium liuidum ac liuidum, & licet vtrumque malum sit, liuidum peius existit. Viride autem sit ratione insignis adustionis: liuidum vero ob extinctionem caloris natui. Pessimum quoque est oleaginosum: quoniam indicat colliquationem. Non minus & illud quod contenta habeat ad similitudinem farinae crassioris orobi, vel fursuris, vel contenta sint nigra ac mellis consistentiam habeant. Nam & colliquationem interdum indicat in partibus solidis. Subiugale vero inflat iumentorum ex mente Galen. 4. aphor. 20. cum a materia crassa & densa fiat, quae a calore agitur indicat longitudinem

Vide casum vxoris Epicraus 1. epid. sect. 3.

1. Epid. aegrot. prob. Philiscus.

Herephonti febris acuta.

Lotium bonum.

6.

Lotium malum.

morbi, & ideo si tale circa aegros appareat, non illico est dicendum actum esse de aegro, cum etiam possit indicare longitudinem morbi. Interim circumspectandum, si ita turbidum lotium appareat in febre maligna, aut pestilenti, cum malo colore, nempe liuido, hoc ipsum lethale erit: quemadmodum euenit mulieri Delphensi ex febre pestilente ad fossam aquam decumbenti, in domo, cui lutra pro insigni erat, quam & morituram diximus. Tale quoque sine malo colore potest etiam minus malum esse, & signum cruditatis, vt in sanis obseruatum est, turbidum mistum & ita manens pessimum quoque est, vt in sacerdote illo, qui apud Iohannem Sasbotum seniore Delphis peste laborabat; cum festote mortem praesagebat, eoque magis cum in pectore petechiae nigrae appaerent, ita vt tertio die ad eum accitus mortem quarto praedixerim, vt quoque in eo obseruatum est. Vxor Philini in Thal, cum in 11. post delirium, vrinam multam cum conuulsionibus, crassam, albam iumentorum similem meieret, cum aliis malis signis, vt habetur apud Hipp. 1. de morb. vulg. ad diem 17. cum obmutesceret, 20. animam egit. Rubrum autem lotium, vt Gal. ait 1. epid. sect. 3. comment. 23. indicant morbum secutum sed diuturnum, quia ob sanguinem magis tingitur & non ob bilem, & ideo eiusmodi febres magis salubres: sed diceret aliquis, quod tales citius terminarentur, & quod diuturnitatem non indicarent. Fit hoc, quod cruditatem notat. Tamen 4. aphor. 22. morbum, aph. 71. dicitur quod vrina rubra in quarto appaerens, in septimo die finiatur. Quomodo igitur rubor diuturnitatem significat? At Galenus monet. Si talis vrina cum contento rubeo apparet in die iudicatorio, cito salus expectanda; si appaerit in die non iudicatorio, diuturnum morbum significat. Ceterum non solum vrina liuida in hac muliere mortem praetendebat, sed & sanguis, qui ex naribus fluebat, vel potius stillabat; & non copiose efflueret, pessimum quoque signum erat: nam cum & Philisco apud Hippocratem, quinto; parum de naribus, idque metum stillaret; & nigra minxisset, vt prius dictum est, sexto obiit. Dicit autem Gal. ibidem in comm. quod ater sanguis erat, qui vbi stillat, semper lethalis est, ruber autem nequaquam; modo copiose aliquo modo effluat. Nam dicit quod rubri stilla sine sanguinis in morbo exitiali visa nunquam est, sed atri semper. Cui huic puellae sanguis de naribus stillaret, non aderam; dicebant tamen quae aderant ex muliereulis, rubrum fluxisse. Quia tamen tantum stillauit & non satis copiose fluxisset vrina liuida & caetera mala symptomata, quae aderant, mortem praesagebant.

OBSERVATIO VII.

De putrida febre continua, maligna cum vermibus.

Mercator Pithueriensis, circa mensem Martium, anno 1546. cum ibidem praxin adhuc exerceret, continua febre acuta & maligna correptus est. Cui dolor capitis aderat vehemens, qui maxime in acuta continua adesse solet, ex frequentibus & continua ebullitione putridi caloris superflui, vaporibus malis inde sursum ad meningas cerebri sublati, atque in iis malam intemperiem inferentes: & eas extendentes; solutionem continui capitis dolorem adferentes, huic & paraphrenitides, deliria, vigiliae, cum & calidi vapores, ignei & exsiccantes humiditatem cerebri resoluiebant, spiritusque animales afficiebant, & actiones lae-

71

Vxor Philini.

8.

Sanguis de naribus fluens quidam dicitur.

9.

bant. Vnde somnia terribilia. Cui etiam angustia toties cor, opis acutus & inquietudo, cum materia febris continebat & acuta febrilis ac mobillitas esset, & ideo perueniens, agitando, modo hanc, modo aliam partem corporis infestabat. Sitis quoque aderat vehementior ob vapores calidos ex materia putredinis, hinc stomachum siccitate lacinabat, oesophagum, linguam & palatum, & ideo lingua quoque aridior. Aderat pulsus velox inaequalis, qui etiam, test. Gal. 4. de caus. pul. in acutis febribus, adesse solent. Spiratio quoque huic maior & anhelitus ob calorem in corde valde intensus. Rubra quidem vrina, sed tenuis. Haec cum animaduertenterem, & alium stridentem haberet, vt enema iniiceretur mandauit. *℞. folior. maluae vior. betae, intercurculu ananij. prunor. Damas. num. xiiij. rhamarin. ʒ. iij. fiat decoct. in aqua communis. & in lib. j. dissolue casiae pro clysteribus ʒ. vi. benedictae laxatiuae (nam in ventre aliquo modo dolebat) ʒ. ii. ol. viol. ʒ. iij. vitellum vniuersi ovi. salis communis ʒ. i. secundo die ab initio morbi post horam quartam pomeridianam, cum prius vocatus essem, clyster injectus est, aluum probe reddidit, ita vt minus capite doleret. At mane febre nullo modo diminuta & continuo affligente, quamuis vrina nunc crassior apparebat & rubra, & venae sanguinereplete vndiq; spectabantur & vere inflante, in quo solitus erat sanguinem detrahere, ad vncias octo ex vena basilica secta fluere feci, cum totiusus foret, & bene ferret. Et quamvis die praecedente ex clysteri aluum deposuit, quae postea minus respondebat, cum etiam circa cor angetetur, syrupum fenugreci item propinxi. *℞. syr. ex infus. ros. pallid. fenugreci ʒ. iij. in aqua horaginis, endiuiae ana ʒ. j. ʒ. iij. mifer. & rurs. aluum deiecit. A sectione venae dolor capitis plurimum mitigatus erat. Tertio die vocationis nostrae, qui erat quartus ab initio morbi, aluo ex praecedente iulebo, lubrica facta, tussis eum inuasit, pectore dolebat, augebatur circa praecordia & ventriculorum dolor. Ad tussim mitigandam & sitim, capiebat syr. viol. & iniubinum, diatrag. frigid. pectus inungebatur linimento sequenti. *℞. olei amygd. dul. viol. ana ʒ. ʒ. batyri recentis loti cum aqua viol. pingued. gallinae ana. ʒ. ii. cera alba modicum: fiat linimentum.* Quinto die cum alius non responderet casiae ʒ. vi. & pulpa rhamar. ʒ. iij. dissoluta in ʒ. iij. feri iactis, syr. ros. solutini. ʒ. i. bibebat, ac multa liquida & humida excreuit. Circa ventriculorum cum adhuc doleret, oleo cido-miorum inunxi, postea etiam mastichino adiecto, Ad somnum conciliandum hordeato utebatur. Septimo dolor ingens in renibus, & alui rufus restricta. Enema iterum injectum est, & dolor cessauit. Quanquam cerato infrigidante Galeni lumbi quoque inuncti, caphuro exiguo adiecto, ita vt octauo die melius habere videretur, & in nono quasi febre liberatus, adeo vt me relinqueret. Decimo tamen quarto die ab initio morbi febris rursus increbuit, & ita illum affligere cepit, vt delirium subsecutum fuerit, & permansit tribus diebus continuus in delirio: vigilabat nullo somno obrepente, & tandem factus est sordaster, vt astantes eum pro deplorato haberent addibita sacra inunctione, (vt vocant, quae sacerdotibus sacra anchora est, & morituros ea muniant) quae in fine adhiberi solet. Eo autem tempore extra vrinam ad alium decumbentem euocatus eram: sed cum intellexissent me rediisse, denuo ad aegrum accitus fui, quem ex prioris morbo, a quo videbatur euasisse, magis debilem inueni: dentibus stridebat, nares palpabat. Quae mihi praebant suspicionem vermium, qui in eiusmodi febribus putri-**

dis & malignis saepe adesse solent. Cuius eodem tempore per duos dies rursus aluum non deposuisset, clysterem iniicere iubeo; ad materiae putridae auersionem & retractionem, quae ad caput tendebat, surditatem & delirium inferens: ita clyster paratus erat. *℞. iura pulu. decocti cum lythra, viol. maluae lib. i. casiae extractae ʒ. i. elect. biter. piceae (ob vermes & materiam aliquo modo pituitosam: nam aliquando etiam praeter delirium sopor efficiebatur) ʒ. ʒ. olei olinar. vior. ana. ʒ. j. ʒ. i. salis ʒ. j. par. clyster. bene excreuit, & vermem in excrementis conspeximus. A clystere parum melius habere visus est, delirio nondum ex integro sedato. At cum per intervalla ad se rediret, dicebat se subinde dolorem modo circa ventriculum, modo totum ventrem sentire. Verum cum confectioe sequenti vteretur, quatuor deinde vermes admodum longos vomitu per superiora & quatuor per aluum vrina cum excrementis valde male olentibus deiecit. Tale erat electuarium in tabul. *℞. specier. ʒ. i. rod. abb. specie. diatr. frag. specier. cordial. coralli rubri (nam fluxus quasi symptomaticus postea accessit) cornu cerui vsti omnium subtiliss. pulueris alorum ana ʒ. ʒ. dissol. in aqua portul. bugloss. adueto ʒ. i. al. biff. q. s. fiat confectio in rob. capiebat bis in die ʒ. ii. vel iij. Interim ad somnum conciliandum & delirium sedandum tempora inungebantur cum oleo mandr. pap. & vng. populeo simul mixtis. Altero die dictu mirum cum continuo ex istis tabulis surditer, denuo adhuc quatuor vermes vomitu, deinde adhuc quatuor per secessus magno impetu reiecit, quibus mox fluxus cessare cepit, & pristinae sanitati restitutus fuit; antea tamen surditas cessauerat; iuxta illud prognosticon Hippoc. lib. 4. aphor. 60. inquiens: Quibus in febribus aures obsurdierunt, sanguis ex naribus fluens, aut alius turbata, soluit morbum: cum surditas hac euenerat, vis & Gal. refert in commento eiusdem aphorismi, ob biliosa excrementa retenta: vnde & delirium, cum hac ad caput recurrant, & turbatione alui cessauit surditas. At delirium non ita subito, nisi post vermes deiectos vaporibus ex putredine ad caput elatis, nunc minus euaporantibus; ceterum expul-sis vermibus febre cessante praeter omnium opinionem curatus fuit. Hic autem erat omnium aegrotantium postremus, quem praemanibus in Gallia in nostris curationibus habuimus, quanquam & alios antea habuerimus, de quibus suo loco. Nam post hunc curatum patriam accessi, vt & amicis ac ciuibus in morbis curandis inferuiem.**

SCHOLIA.

Haec erat febris maligna & acuta, quae licet septimo videbatur sopita, postea rursus inuale-scens, pessima symptomata produxit, cum & septemdecim vermes in totum reiecit qui in eiusmodi febribus putridis spectantur, qui suo festore non minus quam humores calidi euaporantes delirium adferre solent. In hac curatione illud signum pronotatu dignum, quod cornu vstum (vt saepius gnostica febris acuta, alias experti sumus) maxime confert in febribus eiusmodi malignis, vbi fluxus adest, & vermes etiam intestina lancinant. Et quanquam haec febris in principio non videbatur maligna, circa vigorem seu statim symptomata peiora emerferunt, licet haec fuerit continua acuta non exacle, sed potius per decidentiam, cum 20. die prius fuerit soluta, erat tamen valde maligna ob saeva symptomata: quanquam huic vires adeo non fuerint deiectione, quin morbum grauem, licet praeter opinionem multorum, tandem superauerint. Et ideo medi-

cum

- cum non solum in febre acuta, sed etiam in omni morbo meminisse oportet, si salutem aut mortem agri denuntiare velit; ut hæc probe cognoscat, ægritudinis vehementiam, & ægri virium quantitatem, & statum ipsius ægritudinis. Quemadmodum enim impossibile est aliquem scire, qui onus sustinet; num ad eum locum pervenire possit quo tendit; nisi sciamus eiusdem qui onus sustinet, vires & quantitatem operis ac spatium viæ, qua tendit. Mors enim aut vita habetur ex virium dispositione & signis alterationis vniuscuiusque duarum rerum & sui contrarij. At quanquam vites maxime ex pulsu cognoscantur, in febribus potissimum acutis; Hippocrates iussit ut omnium primo faciem ægrotantis contempleremur: nam hæc ipsa si repente macilenta evaserit absque causa manifesta ea ipsa nobis semper suspecta esse debet, quemadmodum & in acuta febre, vultus quidem torvus aut minus quam par sit pro morbi vehementia feedatus, aut præter rationem bene habitus, tutus non est, cum & facies livida subito facta non solum malum, sæpius & mortem præannuntiat. Vbi enim videris in febre acuta duobus aut tribus primis diebus faciem tornatilem evasisse malum utique signum est; quia significat vehementem calorem præter naturam humido prædominari, ac membra exsiccare & depascere, cui virtus resistere non potest, ita ut plurimum terminetur ad mortem. Interim circumspiciendum, ut Hippocrates monet, ne decipiamur nunquid talis evaserit ob nimiam vigiliam, ob ventris fluxum præcedentem: tunc minus malum hoc signum esse iudicabitur. At illud observatu dignum, quod in febre acuta in facie seu genis macula nigra oborta lethales sint, cum Sauvonnola refert se ex tali prognostico magnum honorem esse consecutum. At oculorum ratio maxime etiam consideranda, si lumen refugiat, & si æger in febre acuta non videat, signum solet esse lethale, cum & strabismus per se solum in hac febre malum significare solet: Vbi vero ægri avertunt lumen, cum animalis virtutis casu, sæpe pro lethali signo habitum est, modo non fiat ob dolorem fortem, nam eius ratione ipsi ægri tenebras captant. Inuitus persistens absque palpitatione & motu, malus censetur, & lippitudo valde sicca. Ita & natus tortuosus propinquitatem mortis ob convulsionem designat etiam compressus, sed & aqua citrina è naribus stilans quandoque mortis signum præbuit. Neque illud signum bonum est iux. Avic. si æger digitum assidue in nares demittat, quasi eas expurgaret absque causa manifesta. Quibus & attractio aeris continuo in naribus fiat, quique anhelitu piscium odorem aut butyri redolent, illud quoque pro malo signo habetur. Aures frigida contra & fibræ earum versæ, malum notant. Si quæ sordes aurium dulcescant, ab antiquis & Galeno pro lethali habebatur. Si per febre acutam etiam obsurdueant, pestiferum; nisi alius cita, tum cruor è naribus fluens, ut paulo ante dictum est, accesserint. Dolor quoque auris in febre acuta, ut Avicenna refert, metum incutit, si ægrum quiescere non sinat, ita ut sæpe lethalis fiat, nisi ex his quid fluxerit, idque potissimum in senibus: quanquam abscessus fiat, & saniem fundat, ob sensuum vehementiam eorundem. Vbi quoque caput repente dolet ac vehementer ægrum affligit, & præcordia tensa & reuulsa fuerint, insaniam aut delirium portendunt, nisi sanguis è naribus fluxerit. Lingua si exasperatur & nigrescat in 14. quandoque moriuntur. Vbi os exsiccat & febris increseat, malum. Scissio

labiorum in febre acuta, inflammationem arguit, aliquando & crisin, si cum alleviatione contingat in die critica, bonum est: factor malignus ex ore egrediens, in febre acuta significat maximam putredinem, & sæpe lethale habetur. At videndum ne decipiamur. Potest esse corruptio, quæ in corpore lateat, ut in secundaræ retentionis aut foetu in vtero mortuo existente: uti cuncti M. Ioannis Buggii uxori quæ tamen evasit, foetu corrupto per partes expulso. Vox robusta & loquela concinna, bonum: è contra malum, os manens apertum, ac siccitas linguæ exsuperans, labia incrassata vel subleuata in febribus acutis, malum. Stigmata supra linguam & tubercula instar cicurum nigra, lethalia à nonnullis censentur. Asperitas linguæ & siccitas excedens, delirium & phrenitidem quandoque prælagit. Præfuffocationes gutturis prauæ cum mors instet, at sine spuma lenior est, colli contorsio deglutitionem auferens, pessima, etiam potius per nares reijciatur, cum & testiculi contracti vna cum virga in febribus acutis mortem subinde intulerunt. Somnus profundus ex virium imbecillitate, malum indicat; & si senes in febribus acutis multum dormiant, fidere non oportet, cum robur deiectionis sit. Floccos euellere, palcas colligere, mortem propinquam esse sæpius arguunt. Dolor vehemens ac calor internus, cum partium externarum frigiditate inflammationem internam notant, at pro malo signo & plerumque lethali habetur. Liuor digitorum ac vnguium mortificationem prælagit: decubitus supinus in non consuetis, frigidique sudores in febre acuta mortis nuntij sunt; in mitiore morbum longum denuntiant: dentes lentæ sordide infecti febre magnam adesse testantur: anhelitus è corpore exiens frigidus malum; nam calor is innati extinctione præfert, at interceptus non minus malum esse intelligitur, pulsus caprillans cum virtutis deiectione formicans, dicrorus diuersus cum magna duritie; malus. Hæ quoque malæ febres notæ sunt, sopor, vigilia, caligo oculorum, singultus, lassitudo, exsudatio, animi deliquium, inquietudo, sanguinis stillæ pusillæ, sudor frigidus rigorem sequens, atrox per inipsum sursum vel deorsum erumpens: vomitus sinceræ bilis, magis si niger aut viridis humor prædit. Mores alius ex toto suppressa, vel nimium soluta, ut ægrum in cubili non patitur conuiescere, maxime si liquida, pallida, alba, spumantia deijciat, mala quoque exigua, levis, tenax, alba, & livida, biliosa, cruenta, pinguis, aut infueta fœoris materia. Alius varia quæque strigementum, cruorem, bilemque viridem fundit, aut quæ post longam ægritudinem sincera est. Lumbricos quoque per febre deijci tutum non est, præcipue ante morbi declinationem. Sed sub acuta febre viuos eos excludi, hand iuxta periculosum est, potissimum ad meliorem iam valetudinem inclinante homine, at vitæ casus exisse prorsus inutile est, idque declinante morbo; per principium tamē febrium mortuos esse præstat, viui enim pestem minuunt. At post æger partim viuos, partim mortuos eiecit circa finem morbi, quamvis vnum tantum cum primoclysteri eiecerit, reliquos postea; & hic saluus evasit. Antequam ad alia signa prognostica progrediamur, prius exemplum interponamus: nam exemplis (quæ hunc diximus & quæ postea dicturi sumus) hic tractatus multo clarius euadit.

10.

OBSERVATIO VIII.

De febre acuta continua 14. die per fluxum sanguinis natum terminante.

Iuuenis annos natus viginti septem, in otio viuens, quamvis biliosus ac hepatis calidioris, qui cum itinere pedestri seipsum fatigasset, ac ad hospitium veniens cervicem crassiore bibes, rursus sese iterum accingens, sudore madidus, cum domum pervenisset, ac sinu ingenti premeretur, cumque cervicem tenuiorem bibisset admodum copiose, maximam angustiam pectoris incurrebat; ut difficulter anhelitum trahere posset, exiguo rigore correptus febre continuam incurrebat, quæ die sequenti magis increfcebat, rigore amplius non superueniente: capite supra modum dolebat, sitiebat, & quæ bibebat, illico euomebat, quæ valde amara erant: ad hunc accitus, cum fæces eo die excrevisset, & venæ satis amplæ apparerent, quamvis in homine bilioso, tempore quoque verno existente, licet magis ad finem uti teneret, sanguinis viuas octo ex basilica dextri brachii rilio demere feci, & vi paulo post 3. vi. aquæ bordei, cui 3. i. s. s. de limonibus adiecta esset, ebiberet mandavi. Prima quidem vice euomuit, sed post meridiem cum idem iuleb. sumpsisset, retinuit. Nocte subsequenti melius habere visus est. At mane rediens valde incalcebat, dolore capitis tunc magis increfcente. Quarto die attractum castæ ebibit, quo multa liquida & male olentia & biliosa excreuit. Quinto cum valde sitiiret, neque calor febris sese remitteret, hunc iuleb. sumpsit sequentem propinavi 2. s. s. de ribes acetosissimis citri, de succo acetosæ ana 3. i. s. s. aquæ end. cicchoræ, borag. ana 3. i. s. s. misce pro duob. vicib. Hæc enim faciebant ad febrem malignæ acedinem domandam ac instigendam, quæ spiritus lancinat & vires dissolvit. Sexto pauca biliosa reddidit, & cum non bene dormiret, hoc deatū sub nocte exhibuimus. Septimo die urina quidem erat rubra cum leui sublimeto. Nono prius subsidebat, unde ægrum sperare iussi, cum octavo die præcedente dilutum rhabarb. suppsisset, quo & multa deiecerat. Decimo hunc iuleb. longum parare iussimus, cum calor febris nondum ex integro cessaret. 2. s. s. rad. cicchoris, dentis leonis macerat. in aceto ana. 3. s. s. flor. viol. nenuphar. borag. ana p. i. acetosæ end. cicchoris, dentis leonis, viol. borag. ana m. s. s. borders mundati p. i. s. s. quæ frig. maior. ana 3. i. s. s. acetosæ, portul. ana 3. s. s. prun. sebesten. ana no. viii. liquir. rase 3. i. s. s. fiat decoct. in aqua communis pro 16. i. s. s. s. s. de limonibus, de acetosæ citri, oryzaech. simplicis ana 3. i. s. s. fiat iuleb. capiat in aurore & vespere 3. vi. eo se delectari aiebat. Undecimo sudare cepit, & lotium crassum rubrum mingebatur, per se alium illo die deiecit, uti & decimo tertio die. At sub noctem peius habuit, capite supra modum dolebat, oculi rubicundiores. Decimo quarto die sanguis è nare dextra copiose admodum fluxit, & data opera ipsum fluere permittit, neque remedium aliquod pro eo resistendo moliebatur, quanquam assistentes timebant, ne ex nimio fluxu animi deliquium incurrisset. Ab eo tempore melius habuit & pristina sanitati restitutus est, victu conueniente eundem refocillando.

SCHOLIA.

Urina hic in principio quamvis erat tenuis & rubra postea crassescens, & subsidens, salutarem morbum prælagiebat: diffundit enim est ante a Scholio Obsery. 6. huius libri, quod urina iudicium in febribus.

Ptt. Forest. Tom. 1.

bus, præ reliquis signis etiam maximam vim habeat. At pessima est diluta alba in acutis febribus, quæ & periculum insanæ prælagit. & que inutilis, in qua quod subsidet, subrubrum aut fluidum est, aut tenuibus filamentis, furfuribusve simile quid repræsentat. Sed minus efficax est eius signum in febribus pestilentibus, quamvis bona, ægre ad mortem tendat, de quibus suo loco. Mingunt quoque ægri pessimas ac malas urinas, quæ cum sit expulsiō critica, pro bonis habentur. Si igitur bona cum aliis signis bonis, bonum prælagit: si mala cum malis, malum. Si retineatur, ac parum mingitur in febribus acutis, malum significat, & pugnam vehementis ægritudinis & naturæ quæ superatur, decumbit aut vincit, laborem in nocte & materiæ crassitiem: in febribus non ita acutis longitudinem notat. Quando urina mingitur subtilis & deinde crassescit, febre vehementis adfectionis cum signis malis, significat inflammationem in hepate: & si crassa mingitur, & clara euadat ante crisin, non est bonum: crassa vero & turbulenta, in qua non subsidit aliquid, & non clara fiat, ebullitionem humorum indicat, ob vehementiam caloris extranei, debilitatque virtutis coquentis, & ideo mala. Urina nigra in febribus nisi aliunde venerit à renibus, vtero, lethalis, & pauca exiens cæteris paribus deterior, significans maiorem humiditatis absorptionem, & quato crassior, eo malignior. Aquosa quoque persequens fœtida, nigra, crassa, mala, rubra vero cum rubedine subtili, cum signis malis, mortis velocitatem arguit. Urina turbata, quæ hypostasin crassam velociter faciunt, significant velocitatem morbi cessantis, 4. aphor. com. 72. Quæ hypostasin non faciunt turbata, si vires fortes, longum morbum: si debiles, mortem indicant. Urina habens nebulam rubeam, in quarto die, in septimo crisin facit; at alba adhuc certior & dignior est. 4. aph. 73. com. si nebula sit in medio suspensa, continua, æqualis. Urina habens hypostasin laudabilem vna die, & alia non, signum est, quod datur humores concoqui, alios nequaquam: & ideo longa ægritudo significatur, 2. prognost. comment. 26. Vires ægri igitur considerandæ, si fortes & expectare poterit finem morbi, nec ne, ut recte indicemus & victum præscribamur. Urina si nigra fuerit & ad croceum colorem in circulo vergat, cum febre acuta sine ægri alleviatione, lethale. Urina sine aliqua hypostasi in febre acuta & ita permanens, nihil boni significat. At ea erat laudabilis, quæ hypostasin albam, atque subsidentem, æqualem, continuam, leuemque habeat, sic perdurans vsque ad crisin; hæc fida est, & nuntia salutis, & breuitatem ægritudinis significat. Quæ hac caret, diuturnitatem morbi prælagit, neque fida est: ut habetur 2. prog. tex. 26. Rubra vero cum simili hypostasi, longam quidem ægritudinem notat, sed fida ac nuntia certa salutis: 2. prog. tex. 27. arguit enim sanguinis dominium cum aquositate; Galeo interprete: & in febribus sanguineis magis commendatur. Nebula pendens in urina, si alba, bona: si nigra, mala. Alba, diaphana, clara, & citrina morbum crudum notat, 3. prog. tex. 30. & si virtus fortis, digeretur; si debilis, morietur infirmus.

OBSERVATIO IX.

De febre continua, biliosa, acuta, cum aphibis.

Vir triginta annorum, macilentus, exigua statuta, biliosus, qui in horto Hærici Moermeesterij pharmacoposi nostri habitabat, magno onere oppressus, cum balulus frumentorum esset, per totum diem

diem fatigatus, mox refrigeratus, in febrem incidit biliosam, malignam cum aphthis; tempore autumnali, cum etiam hæc publice grassabantur, cum febribus etiam excrementis habentibus. Hic cum secunda illi vena esset, ac sanguis ad vncias sex extractus, ac insuper syrups refrigerantes acetosos ebibisset, neque calor febrilis diminueretur: quarto die cum alium non deponeret, hoc sequens medicamentum ebibit. *℞. castorei recentis tritæ 3. vj. pulpa thamarind. 3. iij. elect. de suc. ros. 3. iij. aq. end. 3. iij. ʒ. ss. ex multiplici infus. ros. 3. j. misce, fiat haustus.* Syrupus iste componitur ex infus. ros. communis v. brarum, non autem ex infus. ros. pallidarum seu Provincialium distillarum, qui magis alium soluit. At hoc solutivum medicamento satis multa biliosa, & tenuia egestit. Interim pro aphthis utebatur hoc gargarismo. *℞. plantag. viol. bellidis minoris ana m. j. hordii communis non excorticati ad maiorem absterisionem 3. j. vel m. j. scidon. 3. j. ʒ. bulliant in aqua communis pro lb. j. colatura adde diamor. ʒj. granarum ana 3. j. mellis ros. colati 3. ʒ. misce, pro oris collutorio & gargarismo.* Hoc quoque iulebo utebatur. *℞. decoct. hordii mundati seu aqua alium clara lb. j. ʒ. granat. ʒj. de ribes oxyacch. simplicis ana. 3. j. misce.* Urinae erant tenues, rubrae & in medio suspensa habebant diuisa, non subsidebant nisi circa septimam: octavo igitur die cum alium non deponeret, hoc medicamentum purgans dedi. *℞. rhab. selecti 3. j. ʒ. scobantheb. ʒ. ʒ. infunde, per noctem j. facta prout leni ebullitione in 3. v. aqua end. mane fortiss. expressio: ni adde mannatis selecti (quia erat eius vxor nutritrix filia pharmacopoei, ideo sumptus ferebat) 3. j. misce, & fiat haustus, ex quo quinquies multa tenuia, biliosa iterum egestit; nocte subsequenti melius habuit. Verum die sequenti cum calor febrilis nondum ex integro cessaret, ad hepatis infrigidationem me cõuerit, & sequens epithema præscripsi. *℞. aqua end. 3. vj. aqua ros. 3. iij. santali rub. 3. j. ʒ. spica 3. ʒ. ʒ. podis 3. j. acetis 3. j. ʒ. misce pro hepatis epithemate.* Ad cordis quoque refrigerationem etiam hoc sequenti, in aliis quoque simili febre laborantibus commode vti sumus. *℞. aqua ros. 3. iij. aqua acetos. abuglosse ana. 3. iij. aqua melisse 3. i. santali rub. 3. i. corall. rub. 3. i. santali citrini 3. ʒ. capbura gra. 3. iij. croc. gr. ii. vini optimi 3. iij. misce pro cordis epithemate: quib. calor multum mitigatus est.* Capiebat etiam tria scandalum in tab. 3. iij. super bibens 3. ʒ. aqua endivia. Postea in urinis subsidentia alba lenis conspicebatur. Sudavit & indicatus est perfecte vndecima die. At alter, qui hoc eodem tempore decumbebat, cum urinae in principio incõcoctæ essent, postea etiam nigrae, & quædam in medio suspensa innatantia habentes rotunda, non subsidentes, septimo obiit. Cui etiam conuulsiones multæ cum sudore circa mortem non aliter quam Erasino (de quo narrat Hippocrates) euenit, qui habitabat circa Bootæ torrentem, qui post quintum, cum insanisset, neque se cõtinere poterat, similiter mortuus est, cui & extremitates frigida, subluide erant; cuius historiam habes 1. De morb. popularibus.*

S C H O L I A.

4. **H**ic primo agro, cum in urina subsidentia alba, lenis præcessisset, & sudauerat, perfecte 11. die indicatus, & sanatus est: quemadmodum & Melidæ apud Hippocratem. 1. De morb. vulgarib. euenit, quæ iuxta Iunonis templum decumbebat, cui & urinae perpetuo boni coloris erant, licet tenues, postea in ipsis etiam subsidentia alba, lenis, sudore subsequente. Alteri vero mors subsequuta (vti Erasino apud Hippocratem 1. De morb. vulg. cui

urina nigra: ita quoque urina aquosa, fortens, nigra, lutosa, urasla, turbida, malæ aquosa: enim arguit inobedientiam materiarum, & virtutis digerentis impotentiam. Nigredo vero extinctionem, mortificationem, aduersionem. Turbulentia in augmento, conturbationem extremam in humoribus & tunc lethalis est. In statu autem & declinatione minime, cum cõtingat per modum repurgationis vel mundificationis. Cum humores, & superfluitates urinae misceantur. Aquosa vero, cuius substantia est tenuis, & color eius albus, significat indigestionem humoris in fine, & debilitatem virtutis efficientis coctionem. Neque hæc signa bona sunt post appetitum, post longas febres, cibum fastiditum cepisse, aut multos sudores adesse, eosque frigidos, aut eos non fieri toto corpore æquales, sed circa caput tantum, & circa ceruicem. Ad hæc sudoribus febrem non finire, aut post hos horrores incedisse. Auriginem ante coctionem, vel ante febrem, vel statim cum ea incepisse. Aque horrendum, & bricantem multum atque crebro spirare, neque in sexto die incepisse inhorrescere, diffinitione ferre morbum, præterque rationem sine vasorum inanitione imbecillum esse, minoranteque febre insudate, aut modo frigidum, modo calidum esse, variisque saepe coloribus affici. Tum etiam, quod aliqua parte corporis abscessit, id non maturescere, sanitatemque non consequi, aut ipsum inter hæc ægrum pallis manibus pedibusque supinum cubante, somnum totis noctibus non videre, quantumvis interdum is acriat, priusque est, neque per noctem, neque de die inquietare, sed continum vrigere implacabilem vigiliam. Vide de vxore Philini in Thaso apud Hippoc. 1. De morb. vulgarib. ægrolini. tantum, cui somni non aderant, extremitatesque frigebant, & in sexta delirabat, & in 9. similiter, & in 11. cui etiam circa 14. diem palpitationes per totum corpus, sermones multi, parum respiciebat, verum statim rursus delirabat. Circa 17. voce destituebat vigesima mortua est. Sic & in Dealeis vxore Philini lib. 3. de morb. pop. quæ in Leio decumbebat ex febre horrida acuta, quæ ad finem perpetuo, longæper tacita manibus palpabat, vellebat, scalpebat, pilos legebat, lachrymæ & rursus rursus, non dormiebat: nona delirans: 14. spiritus iarus, magnus per tempus, & rursus breuissimè 20. sermones multi: voce destituta. 21. mortua. Contra quoque malum iugi ægrum somno sopiri. Atque hæc sunt, quæ terrene metu periculose febres possunt. Magis autem in senibus, quibus Hippocrate teste febres acutæ non similiter fiunt: quod si fiunt, plerumque lethales sunt, apbor. 14. lib. 1. & Galenus in comment. rationem latius declarat. Sic Petrus Advocatus in Hagha-Comitis, præ aliis omnibus senior, cui Romæ à Rotterodamo nomen erat, annos natus 84. cumque pedes ex Hagha Delphos venisset, atque iterum rediisset, vena huic in renibus rupta est, Hippocrates nosse diuinissimus, corpus repente mouere periculosum recte pronuntiavit, apbor. 51. lib. 2. plurimum atque repente euacuate, &c. Quamvis id in iunioribus minimum periculi forte portendit: in senioribus vero ac debilioribus, periculosissimum. Huius lotium cum ad me transmissum esset, cum sanguinolentum, ac de vena rupta prænantissimè, tandem coram agro me vocarunt. Cumque eundem inuenirem ex febre acutissima decumbere, eumque delirare, & per nates sanguinem stillare, in fene mortem prædixi: at cum alius non fluere, lenitum exhibui, quo bene excreuit, & ad somnum conciliandū etiam hordeatū: sed cum nihil proficerem, præhabito prognostico, vitam cum morte sinebat. Quemadmodum, & senex presbyter

ille Iohannes de Blavick, annorum 82. cuius mater numerosam prolem pepererat ad 24. vsque. Hic cum pedestratim ex Hagha-Comitis Delphos iret, in acutissimam febrem tum pleuritidem incurrebat, ad quæ una cum Cornelio Eriçio Leydio Collega meo accitus, medicamenta nihil iuuerunt, circa finem mensis Augusti anno 1563. obiit. Rarissime senes ex febre acuta euadunt. Et sic prædicta in febribus acutis medico non sine ratione metum incutunt. Hæc vero subsequencia bona signa perhibentur. Si aurigo (teste Hippocrate) septima febris die vel nona, vel 11. vel 14. motibus præcordiis oritur: vt Pastori quondam Hagiano euenit, ac aliis multis: Si æger morbum facile sustinet, nulloque conflictatur incommodo: si mente constet: si bene se habeat ad ea, quæ offeruntur: si neque somno, neque vigilia nimia opprimatur, noctu dormiens, & vigil interdum: Si post somnum firmior est & lenior: Si non difficulter spirat, quod certe signum omnibus febribus, quæ intra diem 14. finiuntur, principem inter bona locum habet: Si denique constat appetentia, vel ab initio seruata, vel etiam post cibi fastidium oritur: si præcordia sine vilo sensu doloris, æqualiter mollia parte dextra sinistraque sunt. Quod si quoque vomitus incidit, si is mistus est ex bile, & pituita: si idque in urina vel subdit, vel in medio suspenditur, vel superius innat, sit album, lenè & æquale. Præstabilius autem est, si nubecula ad imam maculæ consistat. Si insuper deiectione alui mollis est, & probe figurata & rufa, vel modice citrina, neque supra modum fortens, eiusque moles assumpsi cibi respondet, & si fiat eodem tempore, quo per secundam valetudinem eruptio fieri solebat, sit totum corpus sit æqualiter molle ac calidum, æqualeque resudat. Si sudore maxime in die critico febris conquiescat. Si æger facile conuertitur, si decubitus sit naturalis: Si ea quæ ex corpore eueruntur, sine multa molestia, & post concoctionem effluantur: Si post eandem concoctionem labra, nares, aut lingua extremum findantur, postillaque, minutis exulcerantur: Si denique concoctio cito fieri incipit, cum pulsu constanter bono, & vt summatim dicam: Si principes virescentes eaque actiones fortes sint vel debiles. Hæc enim præcipue iudicium confirmabunt: & ideo Auic. 2. Quæsti signa, inquit, bona sunt, febrilitas ægri tudinis, fortitudo virtutis, similitudo formæ, quæ & in sanitate aderat, etiam si accidentia fortia ad sint, pulsus bonus, eiusque fortitudo, coctionis bonitas, ocis, & alleuatio post eam, anhelitus facilis, leuitas post somnum, situs iacendi commodus, & somnus naturalis. Signa quoque bona cum forti virtute festinant, cum debili, tardam sanitatem: ex apbor. 14. lib. 1. Deterior est febris acuta in pueris, quam in iuuenibus: senibus quoque ob frigus minus acuta sunt: si fiant, sunt periculosæ & plerumque tendunt ad perniciem; ob debilitatem virtutis, resistunt temperaturæ sensili, quæ frigida & neca est, minusque accenditur. Cæterum qui exacte de febribus acutis prædicere vel Hippocratebit omni hora agro assistere; nam propter subitum motum illarum, iudicium medici quantumvis experti, plerumque, si omnia non animaduertit, facile perturbatur. Huc spectant quæ Hippoc. De præsignis scripserit, & quæ Gal. De crisi. annos auctori, & quæ apud Auicennam quoque narratur lib. 4. fem. 2. tract. 1. De prognosticis & crisi. & 11. act. 2. De principio ægri tud. Huc quoque referuntur, quæ de temporibus febrium habentur, quatenus sint vniuersalia vel particularia: Vniuersalia quidem, quæ totius morbi siue febris erit.

cuius absoluantur. Particularia, quæ paroxy finis, ne exacerbationis partem metiuntur. Rursus, vniuersalia non solum penes morbi essentiam, sed & penes symptomata & materiarum alterationem distinguuntur. De his omnibus, vide Galenum, tum alios, qui hæc rem copiose tractarunt, quibus modis & status morbi cognoscatur. Nam sine horum cognitione nunquam recte curabis, aut vidum probe institues. Copiose etiam de his agit Argenterius, tum alij quam plurimi & Gordonnus, De temporibus vide quoque Auic. 4. can. 63. & Act. ser. 5. & 2.

OBSERVATIO X.

De febre putrida, continua, quamvis lenta, cum alui retentione.

Mulier quæ ad forum frumentarium Delphis decumbebat anno 1572. mense Octobri, febre putrida, licet lenta, correpta sub noctem magis exasperante. Hæc omnia longo tempore euomebat, excrementa vsque ad sex dies retenta erant. Medicus imperius, qui hanc inuisebat, ecligmata tantum præscripsit, unde magis ad vomitum irritabatur. At cum hæc mephila deuorasset suomet consilio; vomitus aliquo modo repressus fuit, febre magis incrementum. Ad hanc tandem accitus, cum iam ultra quatuordecim dies fere decubuerat, neque sectione venæ in principio vta esset, eâ nunc in debili satis ægra tentare nolui, multo minus cū iam ultra sex dies alius retenta fuerat: licet enim hic putredo esset atque obstructio, vltima facta indicatione ab euacuatione primarum superfluitatū alui, ab ea tanquam prima in curatione progrediendum duximus. Sed quia valde debilis erat & macilenta, & vires ex longiore morbo deiectione, à lenioribus medicamentis incipiendū esse rati sumus. Cum itaque nec clysterem, nec balanum admitteret, 3. j. ʒ. mannatis selecti cum iure pulli, ad alium emolliendam statim propinauimus. Sed cum ex eo leniente medicamento alium non deponeret, postredie 3. ʒ. fol. senæ in decocto communis infusum leni prius facta ebullitione, atque expressa dedimus, in exigua quantitate, ne nauseam aut vomitum (ad quem prona erat) concitaret, cuius 3. iij. adiecit 3. vj. lenitini ʒj. ex multiplici ros. 3. j. quo optime alui deposuit, & cepit deinde melius habere, febre etiam quæ nō valde acuta erat, paulatim desinente; ita vt mea opera amplius se non egere diceret.

S C H O L I A.

Quomodo febres optima methodo sint curandæ, præter Hippocratem & Galenum, ac alios præstantissimos medicos plurimum in hac re laborarunt etiam huius seculi medici eximij, vt Argenterius, etiam Donatus ab Altomari, qui Galenum contra Argenterium defendit: hos, si libet, perlegere poteritis. Et quantum ad primam indicationem quæ sumitur à morbo, cum febris morbus sit, sui ablationem indicat: vt liquet 8. meth. med. c. 1. cumque hæc sit intemperies consistens in caloris abundantia, ea refrigerari debet: vt Galen. 11. meth. cap. 7. De particularibus indicationibus docte agit. Præterea & humectari, cum & siccitatem copularam habeat: vt 9. meth. cap. 4. & ita per contrarium excessum curatur: vt ead. 8. meth. constat, siue ea affectus: potestate vel ex accedenti refrigerent, vt 11. meth. cap. 5. scriptum est. Sed quia in febrium putridis septē res occurrunt præter naturā, vt Aetio lib. 5. cap. 74. ex mente Galeni scripsit, à quibus indicationes colligantur: humorū, inquam, copia, D ij crassities,

Præsigna
sunt in
febris.

8.

Auicenna.

9.

De tempo-
ribus feb-
rium.

Pet. Forest. Tom. 1.

& videbatur gestibus ligna apponere, igne nunc quasi ardente, & flammam a se mittente, ridebat, ac alta voce clamabat ignem iam luculentum esse; ita ut lassus esse conficeretur, eiusmodi falsa imaginatione & delirio, homine subinde inquieto existente & tanquam ex lecto exiliente, modo supine cubabat, modo genua contrahebat, & deorsum subinde ad pedes se ipsum deuolvebat, brachia & crura nudabat, dispergebat, inuerecundus erat, densibus aliquando stridebat, qui & fluidi, nigri ac vehementer aridi erant, somno nullo modo accedente, spectaculum certe abhorrendum: nam ita viribus infirmis labra ac supercilia & oculi atque nares videbantur aliquando perueri, quod pessimum signum in febre ardente & acuta Hippocrates pronunciauit: *Atque enim horrendum est, si oculi illachrymauerint, aut vehementer subfederint, aut foras prominent, si caligant, si incerti, hoc illuc vertuntur, contra vero immobiles obdormiscunt, aut denique distorquentur, si alba eorum grandescunt, nigra minuantur, aut si ubi hæc sub superna conduntur palpebra, illa subescant, atque in iis palidæ venæ, nigræ cernuntur, aut si quid modo telæ araneorum concretum totis oculis innascitur, vel innascat puerita, nouissimisque angulis inhaerescit, si per somnum palpebræ penitus non coeunt, eademque vehementer pallent, nisi id tamen fusa alius fecit, si oculorum denique alter minor altero est: si æger ipse neque videt, neque audit, aut voce amissa continenter oculis iacet, neque eo tempore proficit sanguis e naribus, neque vomitus incidit: unde id mali tollatur. Cæterum cum hic æger perpetuo deliraret & vigil permaneret, tandem voce clangosa ante septimum mortuus est.*

S C H O L I A.

3. *Signalethia in febre ardente.* **C**elerrimus hic morbus & periculosissimus est, ut nunc paulo ante diximus, quæ & initio præfagium instituendum est, ut calamitiam declinemus. Nam si in his febribus sicuti & in acutis conuulsiones, & circa viscera dolores fortes sunt, malum. Mali item ex somnis timores & conuulsiones seu labores, & spiritus offendens, & si febrem habenti repente collum peruerit, ac vix deorare possit non existente tumore, lethale est, & circa venericulum fortis æstus, & cordis mortuus: lachrymæ si ex oculis cadant, mortem significant, ut 6. de morb. vulg. comment. 1. & 2. & 1. prognos. Si in frigido ambiente vehementer viri hominem contingat, exigua salutis spes, si nec coctionis signa, nec vires valide seruari is plane non potest, Galeni auctoritate 11. meth. medendi. Hæc quoque in hyeme deterior: pueris autem lenior quam iuuenibus, Decrepitis raro contingit, & his quoque periculosus, cum febres ardentes vincere non possint. Si acutissimi dolores aures obsederint in iuuenē in hac febre, fere intra septimum diem occidit. Si æger ore hians iacet & assidue dormiat, aut si subito strangulari videtur, neque potum deorare possit, nec suam saluam nullo substante in faucibus tubere, lethale. Interim notandum num ex consuetudine ore aperto dormiat, tunc minus malum est. Si frigidus efflatur spiritus, ut in praxi sæpe obseruavi, mors proxima est. & peius si collum vertitur & molesta inde fit deglutitio. Anhelitus frigidus, pulsusque obscurus, densus & interitus, vomitus cruentus, varius & fortis, digiti si floccos in veste legunt vel sublimas deducunt, vel aliquid in adiuncto

pariete carpant, quemadmodum Iacobus Ioannes sartor Alcmarianus, qui in horto sagittariorum febre ardente laborans morte instante ac suere videbatur vestimenta. Pessimum si vngues liquent & extrema lineantur. Perniciosum insuper ventrem in tumorem attolli, magisque ubi datum medicamen purgans fuit, aut hunc ipsum flatibus distentum, emittere non posse. Ad hæc per initia febri bilem arram supra infra se prodire, aluum liquidam simulque nigram vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris esse, hæc ipsam cum subita palpitatione cordis, atque singultu esse compressam. Urinam intercipi cœpisse, aut nigram mœi, & crassam & fortentem, aut antea bona & repente mala, aut per omne morbi tempus nihil ab urina dissidere hominum sanorum, tum etiam ipsam mictione reddi sanguinem, aut vesicam dolere duramque esse. Ab initio extrema refrixisse, intus incallescere, & sitim habere, perniciosum, vel sine causa manifesta calorem febrilem conuenisse, sub infirmis viribus sudores obortos, simulque animam defecisse, dolorem, qui inferiora loca tenebat repente in viscera translatus. Vlcus ante & in ipsa febre natum, siccum & liuidum esse. Ita sacerdoti Egmondano, qui crura ulcerata habebat, quæ in febre exsiccata euaserant, mortem prædixi, Carthusiano Bessio nomine Delphensi octuagenario, cum eidem hoc contigisset, mortem præ foribus præfagiebam. Pustulas quoque toto corpore erumpere, modo tamen abscessus aliquis purulentus non exoritur. Quin orto iuxta aurem abscessus, nallam accedere maturitatem potuisse, aliæque pessima symptomata, de quibus nunc diximus, si adsint, istis vel pluribus apparentibus, ægrum morturum denunciato: quibus si mutatio in peiore accesserit, sudore frigido exsudante, & extremis membris frigidis permanentibus, mors illico exspectatur. Sed nunc satis de signis lethali-

6.

Signa que salutem denunciant.

non timēant, hæc mœsti sint, ac de salute condant, bonum. Si vero signis concoctionis prius apparentibus contrarium robore, in aliqua die critica largi fiat sanguis e naribus profluens, aut sudor, qualis modo dictus est, absque dubio æger liberabitur. Similiter quoque febris fiet soluta, si rigor superuenierit, modo dicta præcesserint. Nam a febre ardente habito rigore superueniente, solutio fit, inquit Hippoc. aph. 58. lib. 4. ubi vero febre non intermittente, rigor incidat (videtur non semel) ægro iam debili existente, lethale est, eodem Hippocrate auctore aphor. 46. lib. 4. Ut vero summam dicam, nedum de his febribus, sed de cæteris omnibus, præterea quæ diximus, calorem videlicet, articularum motus, vias, excrementa & corporis habitus, & nouissima alia quàm inspicienda sunt, ut regiones, anni tempora, constitutiones, ætates corporum, temperaturas, consuetudines, & antecedentes causas: nec non & quæ simul cum morbo inuadunt, & quæ in medio tempore apparent. Præ cæteris omnibus quoddam maximum, breue tamen dictum, spectandum erit, si velis recte prædicere. Est vero hoc, morbi quantitas ac virium, res quæ ad eam explicandam vno indiget verbo, ad vsum vero permagna, neque enim bene prænoscere possumus, nisi horum singulorum magnitudinem diligenter persequamur: nam vtrum morbus sit exitialis aut non, & quando magis debeat mori, aut sanitati ægrotus restitui, nisi omnino, quæ diximus, diligenter animaduertentis, ad duo ea redigens capita, scilicet, ad ipsius morbi magnitudinem, & ægroti vires, non poteris vere prænoscere, ut liquet 7. de arte curandi ad Galien. c. 8. Etenim si vires adeo valide sint, ut possint morbum superare, necesse est ut ægrotus euadat: si vero contra, omnino morietur. Non igitur solum inspicias, qualis sit morbi species, sed eius magnitudinem aduertas. Quod quidem non paruum exigit experientiam: namque ex nulla alia re possumus ad exquisitam peruenire notitiam ipsius quantitatis seu magnitudinis, quam ex crebra exercitatione circa quantitatis coniecturam, ut eodem loco scriptum est, & lib. 2. progn. inquit Galien. supra texum 6. quod summa totius præfagationis in morituris conualititque fortiores vires agrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est, æger omnino morietur: si debiliior quam ægri facultas, haudquaquam morietur, ubi nihil tale comitatur. Hæc plinquam satis de signis prognosticis dicta.

OBSERVATIO XX.

De iuvene bilioso febre ardente exquisita laborante.

1. **I**uuenis Delphinus raræ constitutionis, valde biliosus, annum 28. agens, qui apud pistores triticum a fursare excolabat (sit enim hoc opificum cum maximo labore) cum insignis æstus esset Sirio ardente, & impense hoc opere incaluisse, in ardentem febrem eamque exquisitam incidit: ad quem curandum vocatus, ea præsertim mihi proposuit, quæ ab insignibus auctoribus referuntur, quod curatio eius valde sit similis tertianæ paræ & continuæ, quamvis in ea differunt, cum hæc ipsa sit vehementior & magis intensa, ideo frigidiora multo in casu seu febre ardente exquisita conueniunt: cumque hæc etiam ab initio vsque in finem sit periculosa, ideo ipsam in principio minime est negligenda, & ob periculum quod ex ea imminet (quemadmodum præcedentibus obseruatio-

nibus ostendimus) cum maxima diligentia hæc ipsa est curanda. Ideo, ut victum alia omnes res non naturales ad humidum & frigidum inclinarent, mandauimus, ut quæ loco frigido decumberet. *Atius lib. 3. cap. 77. ex curatione Philumeni suadet, ut idem locus ad suam auram sit expositus, a qua parus diffletur aur, culcitra quoque ut esset mollis, quæque frequenter sternenda est, stragula ut tenuissima essent, minime sordida, quæ assidue mutantur, imperat, utque lectus haberet insignem latitudinem, ut ad diuersas subinde partes membra calefacta traduci commodè queant, utque aer ignauior flabello excitaretur, iussi; etiam ut folis viridibus vitis per cubile sparsis, & aqua frigida frequenter irroratis aer frigidior induceretur, curauimus. Et ut somnum quæreret in quietiori & tepidior diei hora, & nocte potissimum. Somnus enim hic quoad fieri potuit conciliandus erat: nam vigilæ valde nocent. Motum quoque inhibui, & ut fugeret strepitus, hominum laborem, fortes frictiones, tum alia, vitæque animi immoderatos affectus, iram scilicet, tristitiam & timorem. Nihil hic præstantius lætitia & bonam spem de salute concipere. Pro victu cremore pisanæ diluore, pane eloto, iure pulli tandem cum lactuca, agrestia, succo granatorum alterato, vel succo citri, citrangelorum aut limonis insperso ut vteretur, præcepi: in fines quia biliosus non potens sustinere inedian, etiam pullis paruis elixatis cum lactuca, oxalide, portulaca & similibus, mali punici aut citrei succo iniecto, utebamur: alioqui à vino, carnibus & ouis plane abstinēbamur, nisi in fine morbi post septimum, febre iam curata, ad pullos paruos elixatos (ut dictum est) deuenimus. Potus erat aqua hordei. Primo autem die cum accessisset, atque aluum per se non deponeret, sequens leniens medicamentum præscripsi. ℞. diaprunis simplicis 3 j. decocti. pranor. sebest. thamarind. 3 iiii. misce, fiat potio, decoctio ita paratur. ℞. pranor. damasi. nu. iiii. sebesten. nu. vii. thamar. 3 ss. sc. quatuor frigs. maior anaz. 3 ss. stor. nenuphar. viol. borag. ana p. i. fiat decoctio in aqua viol. bis vel ter ex eo aluum deposuit, altero die sequenti cum lotum ruberet, quamuis omnino non subsideret, licet paulo crassius esset, ex vena communi sanguinem ad vncias quatuor detrahare iussi: sed quia in syncope fere incidisset, nisi vltiorem detractionem inhibuissem, vena oclusa fuit, cum bilis valde sincera esset. At de venæ sectione latius in scholio subsequente. Deinde pro alteratione dabam iuleb. subsequenter: quia imbecilliori stomacho erat, ita, ut aquam puram dare non audebam, quæ non datur ante coctionem, sed instante morbi vigore, ut apud Aëtium liquet loco citato. Antiqui ad alterationem utebantur frigida aqua, nos nunc iulebis commode vitur. ℞. oxyacch. simplicis, syr. viol. nenuph. ana 3 i. aqua lactuca. endiu. acetosa ana 3 iiii. fiat iuleb. pro tribus dosibus. Quinto die ita eum purgaui. ℞. castia recens trahita 3 ss. elect. de succo ros. 3 i. ss. dissolue cum 3 iiii. ss. aquæ endiu. syr. ex multis impus. ros. 3 i. syr. viol. 3 ss. misce. quo multa liquida & biliola excreuit. Postea & membra roborauimus, in quibus erat minera materies: hic autem erat circa pulmonem, quia spiratio difficilis, ideo pedus inunximus cum oleo violaceo, & dedimus diatragacanthum frig. confectum violaceam & neupharis. Et cum leuis esset tussicula, iuleb. sequens exhibuimus. ℞. syr. viol. 3 i. aquæ viol. vngula. caball. ana 3 ss. misce. P. utere, quia stomachus ardore atitabat, ceratam rosaceam admonimus. Alexander Trallianus vitur aqua*

4. aqua frigida, cum rosaceo subacta, cerato rosaceo, cui admixtus sit portulacæ & vnz acerbæ succus pari portione. Aëtius pectus & stomachum fouet palmulis tritis cum vino & rosaceo aut oleocidoniorum, quibus subinde & refrigerantia addit, sicuti sunt palmites triti, seris, polygonum, plantago, ramenta cucurbitæ, lactuca, rumex acidus, mica panis præmadefacta, aut polenta. Licet melius sit eodem auctore sudatololum tenue complicatum, oleoque & aqua calentibus madefactum, stomacho & pectori applicetur; id enim febrium ardorem mirum in modum sedat: lana quoque quantum manu capitur aqua & oleo rosaceo calefactis imbibita, è sublimi in pectus expressa, fetuoris vehementiam facile obtundit: hæc autem calida esse oportet iuxta eundem: nam tepida membrorum vigorem exfoluunt. At nos potius eorum quoque loco adhibemus epithemata cordi & hepati, etiam pectori, ut postea in scholio latius dicemus. Sed hæc iuxta eundem Aëtium, cum reliqua refrigerantia in vigore exacerbationis apponuntur. Nam in earum principiis & incrementis ambigente adhuc corporis affectu, & calore viscera obidente, talia applicata sensum diffundendo, & in profundum repellendo calorem, maioris nocimenti occasionem præstant. Igneus enim calor interius repressus, vehementiori rursus ardore excitatur. At in exacerbationis vigore, explicato iam per vniuersum corpus calore, residuum circa viscera derelictum haud ægre exstinguitur. Non abs re igitur, ubi hæc suo tempore adhibentur, ægri melius spirare incipiunt, & leniori siti infestantur: quidam etiam rorido efflante vapore, delinunt somnum capessunt. Licet balneum hic quandoque conueniat, tum aquæ potus, de quibus in scholio latius; hic refrigerantibus, & alterantibus contenti fuimus, interim in declinatione (quo tempore quibusdam balneum conuenit) pro vrinæ prouocatione, ut materia biliosa ad renes deduceretur, & ut sudor aliquo modo prouocaretur, exhibuimus aquæ decoctæ hordei, in qua radix cichorii & dentis leonis & semina quatuor frig. maior. incocta erant adiecto syrupo acetoso simplici. Præterea accidentibus succurrebamus, nempe asperitati linguæ cum nodulis in se continentibus sem. cidon. adiecto exiguo zacch. candi, aqua hordei immerfis, quibus lingua sæpius madefiat. vtebatur etiam prunis siccis madefactis in aqua, os sæpe aqua hordei frigida lauabat & colluebat, subinde loco sem. cidon. in ore tenebat muceginem psyllij etiam in sacculis paruis lineis vel nodulis concinatum, in aqua hordei madefactis, & pro siti capiebat succum granatorum, etiam aranciorum, & bibeat aquam hordei ad libitum: dabatur etiam confectio ribes illius, quæ crescit apud nos in Veenlandia, valde refrigerat, & sitim tollit. Vigilia tollebat vng. populeo & oleo mandragoræ tempora inungendo, & intra nares oleum violaceum & nenupharinum & lactucæ perungendo, quæ etiam ad dolorem capitis faciebant, uti & lotiones brachiorum & crurium ex decocto maluæ, lactucæ, viol. vitium, salicom, iniectione capitibus papaueris & anethi summitate. Pro anhelitu difficultate, præter ea, quibus superius utebatur, præscriptum est decoctum hordei liquir. qui exhibebatur cum syr. viol. sumebat quoque saccharum viol. Quibus remediis hic iuuenis septimo curatus fuit.

S C H O L I A.

6. Illis hic maxime repurganda & exstinguenda Best. At primum animaduertendum vtro reme-

dio potius vtendum sit, venæ sectione an catartico. Quidam hæc vtrique suspecta habent, etiam omninodam inedia in ea, quæ omnino exquiritur, & quæ proxime ad ideam accedit. Alij vero hæc distinguunt, si febris sequatur inflammationem partis internæ; si plethora adsit, & cætera consentiant, proculdubio, inquit, secandam esse venam, sed hodie minus ad animi deliquium, ut in synochis, de qua satis libro præcedente dictum est. At ubi sanguis abundat in hac febre ceteris consentientibus copiosam etiam venæ sectionem in ardente febre aliquando iubent, ut Amatus in iuene, in quo lotium crassum & rubrum spectabat in febre ardente, ex dextra venâ teoraria sanguinem ad vncias octo extrahere fecit, & die sequenti ex basilica sinistra etiam octo vncias. Sed forte illa minus fuit legitima: alioqui non temere secanda vena, ne separato sanguine bilis efferuescat. Qui Aueniennam sequuntur, nisi vrina fuerit rubra & crassa in hac ardente exputa bile, nullam sectionem admittunt. Verum vix ita pura est quin semper aliquid sanguinis commisceatur. Vide de his Donatum ab Alcomari, qui auctoritate Alexandri Trall. cap. 2. & 3. lib. 12. & Galen. lib. 1. c. 13. sanguinem in febribus continuis ob magnitudinem morbi ceteris consentientibus mittit, interim tamen non ita copiose faciendam ad animi deliquium, sed potius moderata, ita, ut repetitio fiat cum illos iuniores medicos deceperit, qui putabant in hoc Galen. fautorem habere comment. aphor. 23. lib. 1. sed sefellit nonnullos hæc auctoritas, cum non de his febribus ardentibus, sed de continuis & synochis dixerit. Verum non tantum in his ardentibus, sed aliis continuis, quas putrescens humor concitat, venæ sectio optimum remedium est, modo omnia consentiant ex Galeni vniuersalissimo decreto 11. method. med. cap. 19. cum inquit: Saluberrimum autem, ut prædiximus est, in febribus venam incidere, non continuis modo, verum etiam aliis omnibus, quas putrescens humor concitat, ubi præsertim nec metas, nec vires prohibent. Leuata namque quæ corpus nostrum regit natura, exoneratoque eo quo veluti sarcina premitur, haud ægre quod reliquum est vincet. Ideo & Donatus reprehendit Arabes tanquam hæmaphobos, qui non audent in febribus ardentibus sanguinem demittere. Interim tamen erit moderanda; nam ubi purior bilis adsit, indicatio potius oritur bilem purgandi. Ita in nostro ægroto parum sanguinis detraimus, cum ad animi deliquium videbatur inclinare.

Quod ad catartica & purgationes attinet, Vteteres etiam purgationibus utebantur, alij quidem fortioribus, alij lenioribus, præferendæ vero sunt leniores. Hippocrates asinino lacte cocto, Galenus etiam sero utebatur, præ omnibus vti licet mollibus clysteribus, ex iis quæ fetuorem febris exstinguunt. Ut paratis è sero lactis, decocto viol. maluæ, saccharum potius quam mel in his dissoluendum: oleum violarum potius quam commune. Conueniunt & clysteres ante venæ sectionem & post. Quidam ne cassiam ante venæ sectionem dare audent, sed potius clysteribus vtuntur, sit autem emolliens & infrigidans, quale hoc est, 2℥. viol. maluæ, folior. hordei mundati ana m. s. flor. nenuphar. folior. lactucæ, cucurbitæ ana m. s. prunor. damasc. numero xvi. bulliant in f. q. aqua ad consumptionem tertie partis pro lb. i. vel lb. i. s. cassia recens trita 3 i. zacchar. rub. 3 lb. ol. viol. 3. iii. misce, fiat clyster, si sal adijciatur, si in exigua quantitate. Ex medicamentis eligi debent cholagoga mitiora,

mitiora, & quæ bilis acrimoniam obtundant, ut cassia in sero lactis dissoluta, vel cum decocto seminis bœbe, vel masta cum decocto thamarind. & ut si bilis sit expurgatio, clyster prius emolliens & infrigidans apponatur, quamuis ego aliquando xætus sum, quod in quibusdam febre ardente vel continua laborantibus calorem infererebat, maxime valde biliosis, aliis minime. Sic in matrona de Alemaide, in Hagha-Comitis, calorem inducebat. Hæc potio utilis censetur: 3℥. prunor. febrif. ana numer. x. thamarind. 3 i. quatuor sc. fig. maior. ana 3 i. flor. cord. p. i. spat. decocto in aqua viol. vel endiuæ, & in 3 i. colaturæ diff. syr. viol. laxatiui 3 i. fiat potio, addatur interdum 3 lb. syr. viol. potest etiam exhiberi bolus ex catholico vel diaphano. simpl. S. imbecilliora hæc, & alius adstricta sit, vel æger medicamentis leuioribus non facile mouetur, ad 12 i. potest 3 i. diaphano. solutum vel de succo ros. Nisi etiam medicamentis alius solutur, plus nocet quam proficiat. Potest etiam h'c statim eiusmodi leuioribus medicamentis purgare, nec diuina spectandus est numerus (teste Alemaide) ut quidam Neapolitanæ medici falso opinati sunt, perpetuo quartum exspectantes diem. At quoniam si per se te ardens febris solui debeat, horum alterum fieri necessarium est, aut biliosos externi humores, aut eosdem exstingui. Paulo auctore cap. 29. lib. 2. ob id à venæ sectione per sudores, per imum ventrem, aut vomitiones, eadem bilis externi tentanda est, atque etiam exstingui, aut frigida potu, aut reliquis infrigidantibus & humectantibus. At nos in purgationibus per imum ventrem audacioribus hic esse possumus, quam veteres: cum nunc leuissima medicamenta nobis adsint, ut thamarind. cassia fistularis, mel adreum seu manna, sacchar. viol. syr. ros. fol. viol. acceus, & ros. succus. De aquæ potu dictum est lib. præcedente, cum de febr. synochis continuis ageremus, quæ exhibetur instante totius morbi vigore, signis coctionis apparentibus, si æger, inquit Alexander Trallianus lib. 12. cap. 2. aquam bibere consueuerit. Ad hæc si nec inflammatio, aut scirrhosus tumor, aut laxus, quod edema dicitur, particulam quādam possideat: si enim ex his aliquid apparuerit, aquæ potio vitanda est, potissimum in inflammatione erysipelaceâ, quamuis idē faciat, ut in erysipelate atque continua & ardente febre apte dedisse. Ab aliis hæc obseruantur, ut materia febris sit digesta, quod non sit caussus notus, sed legitimus, quod nulla sit oppilatio in toto, nec inflammatio in membris principalibus, nec æger decrepitu aut virtus debilis. Ad alterationem antiqui aqua frigida utebantur, sed non ante vigorem. Aëtius permittit, si quintam partem aquæ temperatæ ad aquam frigidam adicias. At alij potius vtuntur aqua cocta & modico zacch. violaceo condita, ut si estrupta aqua, suboleum saccharum. Vel præstantissimi medici hoc tempore, cum habeant aquam gelidam suspectam, ob incognitam adhibendi occasionem, potius syrups alterantibus & infrigidantibus vtuntur, cum aquis frigidis stillatiuis: cuiusmodi sunt syrups de nymphaea, viol. de aceros. citri, de limonibus, de endiu. de granatis, de agreffa, de acetosa, de ribus, de berberis, acetosus simplex, oxyzacch. Sed horum delectus habendus, ut in delitio conuenit syrups de nymphaea de pap. In inspirationis difficultate, violaceus in fluxu, de agreffa. Vbi nullum symptomata vrget, sine distinctione supradictis vtuntur. Idem censendum de aquis, quibus syrups diluuntur, uti aqua endiu. cichor. acetos. è cucurbita, melone, cucumere, portulaca, ros. viol. nymphaea, folano, bo. ag. & similibus. Sed oportet vel quatta, vel sexta parte

conditi zacch. si simplicibus aquis pro iulebo vti velimus. Hæc sunt repetenda donec materia concocta sit. Quo ad medicamenta externa refrigerantia, veteres etiam seruida, & perardenti febre laborantes lauabant, in domo potissimum, ubi solium habebatur tepente aqua plenum (teste Alexand. Trallian. lib. 12. cap. 3. De causis) ut totum ægri corpus vndeque ab aqua operiatur, ut Romanis vsui erat, sed imbecillis admodum viribus ita in solio lauati non conuenit. Galenus licet iuuenes robustissimos carnosos febre ardente correptos in frigidam immergebat, hoc auxilium periculosum est, cum porifacile obturentur. At de partibus balnei, & qua vti debeamus, prius dictum est lib. 1. harum Obseruat. Balneum, inquit Aëtius loco citato, in ardente febre eis tantum congruit, qui absque tumore aliquo ad inflammationis erysipelatisve naturam tendente februnt, in vniuersisque apparuerint coctionis signa, sitque patiens adolescens, carnosus, ætatis tempore, constitutione calida & sicca, in febris vigore, qui se in frigidum lauacrum coniciat innatetque, ita enim forte sudorem excitabit: quod si frigida lotioni assueuerit, remedio maxime fidat: nam venter in biliosa excrementa facile erumpet. Moderatori vero existente febris robustaque virtute simul cum coctionis indicis, conferunt dulcis temperatæque aquæ balnea, & ex vnctionibus chamæmelinum oleum, præsertim ubi continens aer frigidus sit. Sed si euenerit, ut frigido existente aere ardens febris vehementius incendatur, per exiguum inde spem salutis concipies; etsi in tali constitutione ne signa quidem coctionis appareant, virtutisque sit imbecilla, fieri omnino nequit ut æger euadat. Neque igitur lauandum, neque vngendum, neque medicinis infacientibus procedendum, neque vinum, neque frigida exhibenda. Vbi enim desperatur salus, iniquum est præfidia plurimis conferentia impetitorum calumniæ frustra obicere. Equidem quosdam (inquens Philumenus apud Aëtium) inertes medicos noui, imitantes quidem quæ a nobis recte tractantur, sed his, qui omnino morituri sunt stulte adhibendo, & vanam absumpserint operam, & rerum vsum frugi aliqui & opportunitum, suspectum horrendumque reddidere. At nos & occasiones, & remedia docemus ad hos, qui saluari queunt, desperati vero nihil prorsus hac arte indigent, De his vide Gal. lib. 12. method. c. 9.

OBSERVATIO XXI.

De causis exquisitis per fluxum sanguinis marium deficiente.

Ioannes Iacobus Leoninus (vtrum à leone vel familia sic dictus ignoreo) rusticus aliqui ditissimus, qui in Schaga villa tribus miliaribus ab vrbē Alemaria commorabatur, tempore verno Anno 1550. cum adhuc Alemaria agerem & ibi praxim exercerem, febre satis ardente correptus est: erat vir procerus, admodum robustus, annorum triginta, vicumque biliosus, licet magna ex parte sanguineus. Ad hunc vocatus fui secundo die eius morbi. Cum autem hic siti intensissima cruciaretur, & os amarum esset, lingua valde sicca, aspera & aliquantulum subnigra, & capitis dolor intensus adesset ac vigilis permaneret. Lotium quod tunc reseruatum erat, valde tinctum erat, sed crudum. Cum alius illi non responderet, ac clysterem admittere nollet, medicamentum leniens ac minorans propinaui in hunc modum. 3℥. Diaprunis lentissimi seu simplicis 3 i. diacarbolicæ 3 i. aqua lactucæ viol. borag. ana 3 i. syrups viol. ex multiplici infus. ros. ana 3 lb. misce, fiat haustus. Quo probè alius

De balneo.

Lib. 5. c. 97.

De curatio-
ne febris
ardentis ex
Philumenus.

13.

12.

Purgatio
humoris
retrag-
tio.Aqua gel-
ida.8. Medicam-
entorum ratio.Clyster &
mollienti.11. Syr. alter-
rans, in-
frigidans,
humectans,
& aqua
stillatitia.

Pet. Forst. Tom. 1.

quem prius circa 14. diem accitus fuit. Debilis hic erat, multa liquida, biliosa, simul & pituitosa, mucosa, postea & glutinosa exercebat, lingua arida & subnigriuscula erat. Cumque vires iam plane concidissent, sanguinem demittere non ausus fuit. Atque eodem die quo ad eum ingressus etiam, bis iam alium deposuerat. Prescribo igitur alterantia, quæ & putredinem compellerent. *Oxyrachob. simplicem, syrupum de acetositate citr. syrup. viol. Et quia non dormiebat, dabam emulsiorem ex hordeato cum sem. pap. & tempora inungebam oleo nymphaeæ & pap. adiecto exiguo vnguento populeo. Cum etiam in pectore nonnihil doleret, hunc syrupum sequentem propinaui. 2. syrup. capill. ven. (si lenem tuum non habuisset, oxymel accepissem) syrup. pap. (eo quod non dormiebat) ana 3. B. aq. vngulae caballinae, scabiosa, borag. ana 3. B. misc. Verum cum astantes me inscio vinu rubrum propinassent, & in cibo pulsem cum vino & ouis dedissent, pessime deinde habuit, lingua nigra atque adusta euasit, vigil factus est & delirabat. Postea tamen incidit in copiosum sudorem, ac prater mentem omnium 17. die à febre liberatus est.*

SCHOLIA.

2. Causae spuriae.

Causae illegitimae cur in adu.

Prognostica

3.

niti mortui sunt, habetur prima epistolarum miscellanea, epistola quarta, in qua Chirurgorum in curatione temeritas notatur, cum linguam videat nigram, quam & hodie inepti *die Brun* appellant, illam curate satagunt, causa & substantia morbi neglecta, ita dum hæc ipsa in castris febris ardens sæuiat, etiam nunc plures apud nos quoque Chirurgorum impetitia interempti sunt, quam hostis gladio. Qui cum causam morbi & necis in fusco lingue colore subsistere arbitrantur: sæda excogitant remedia, quibus linguam expoliant. Hic expressio de cancri succo, os patientis colluit: alter dissoluto equorum stercore, illius colatura linguam ægroti eluit. Taceo quod nefas esse ducunt, alio quam fusci aut rubei coloris panno aut alio quam prunorum fusci coloris ligno, linguam abstergere: ac si specialis in coloris similitudine subsisteret sympathia, O stulti! quando accidens, neglecta illius & morbi causa, curare fatigatis: vmbra quoque corporis creta dealbare frustra laborabit, & Æthiopem lotionem album reddere. Hæc illorum temeritas sane eos prodit ignorare, quæ sit in complicatis affectibus, quos Græci *συνεπιδόσεις* appellant, curationis methodus, & indicationum ordo & scopus: quorum primus à causa effectuum & morbi sumitur interna, quæ sui ablationem per contrarium indicat. Constat autem morbum effectuum symptomatum caulam: lingua exsiccat & nigrescit ex febre ardenti, nisi prius hanc causam extinxeris, nempe ablata febre, linguam à nigredine nunquam vindicaueris: qua non solum in causatione, sed in quouis interno hepatis erysipellate & inflammatione inficitur. Alter vero curationis scopus, eius sine quo non habet: sic nisi prius ablato phlegmone, vulnere inflammationis frustra medaberis. Tertius vero curationis ordinum scopus, vrgentium & accelerantium curamque ad se attrahentium affectuum rationem habet: sic syncope & lipothymia primas curationis partes sibi depontent. Atqui cum lingua incensu naturalium vitæ membrorum non sit, eius discoloratio, nec causæ eius, sine qua non, vel vrgentis, rationem habere potest. Ideo causa caloris febrilis primo auferenda: Rectam methodum huius præter Arabes medicos Hippoc. lib. 13. epid. 4. De ratione videri in morbis acutis, explicat, Galen. in methodo, & eius familia Paulus Ægineta.

OBSERVATIO XXIV.

De febre continua tertiana biliosa, in iuvene bilioso.

Iuuenis biliosus & admodum adustus, natus annos viginti sex, in principio ætatis, Iunio mense, in febre continuiam eamque biliosam incidit. Delphis hic decumbebat grauiter quidem, & tertio quoque die febre magis affligente. Erat autem hæc febris tertiana continua. Huius autem caput grauissime dolebat, oris ingentem amarorem sentiebat, humborum dolorem vehementem ex nimio calore patiebatur. Cum autem secundo die ad hunc accitus essem, statim in aurora hoc pharacum minorans dedi. 2. electuarij lenitini 3. j. syrup. ros. solutini 3. j. B. aq. endiuæ 3. ij. B. fiat potus. Quem leiuo stomacho bibebat, quo postquam multa egressit, ita quoque multa biliosa, citrina & vitellos ouorum referentia, per intervalla euomit. Altero vero die, qui erat tertius dies ab initio morbi, cum bilis tertio quoque die magis affligeret, dolor capitis tum febris non intermitteretur. Quia de re cum melius illo die æger se haberet, & vrinæ cum

Per angustias febris postea.

4.

Primus curationis scopus.

Alter generis curationis scopus.

Tertius curationis scopus.

5.

1.

2.

3.

crassitudine rubicaret, pulsusque magnus esset: excedebat autem longitudine & altitudine, profunditate: qua de re ex iecoraria vena sanguinis vntas tere lex duabus in peluculis fluere iussi, ex quibus sanguis primus corruptione affectus erat, secundus vero absque vlla aquositate terosa, rubicabat: vnde eodem die melius se habere dixit, febrisque minus intenta fuit, præsertim post venæ sectionem sudore superueniente. Interim hunc syrupum dedimus. 2. syrup. de vibes 3. j. aqua endiuæ acciosæ ana 3. ij. misc. Lambi autem, qui dolebat, vnguento rosaceo inungebantur, & accidentia supra dicta ceperunt mittere, & calor febrilis tandem minuebatur, ita ut hic septimo die perfecte curatus esset. Cibus huius erat panatella cum agresta. Venit tunc mihi in mentem similis fere histotia Amati cent. 5. curat. 26. De febre biliosa continua in facie dote, cui pharacum minorans etiam ante venæ sectionem præbuit, quod magis etiam hic profuit, quam si vena prius secta fuisset.

SCHOLIA.

Febris tertiana continua proportionata à medicis dicta, quantum ad eiusdem essentiam & curationem, siue sit exquisita, siue notha, eodem fere modo fit, cognoscitur & curatur, ut tertiana intermittens. Cæterum quamquam intermittentes febres eas appellamus ex Galeno, quæcumque ad sensibilem infestationem, seu (ut rectius dicam) ad febrem vacuitatem perueniant, Græci *ἰντρογέλιαι* dicunt, ut lib. 2. De differ. febr. liquet, cap. 2. Continuas vero, quæ ad iam dictam infestationem, seu febrem vacuitatem antequam ex toto soluantur, non desinunt, quamvis declinatio aliqua sensibilis appareat, quemadmodum ab eodem Galeno 2. De crisi bus scriptum est, cap. 6. cui sententia subscribit Paulus cap. 26. lib. 2. intermittentes sunt ab humore extra vasa continua ab humore intra vasa conclusæ. At nunc loquimur de continuis proportionatis (non conclusis continuis) quæ plures habent accessiones, quæ ad infestationem non perueniunt. Quoniam quæ earum causa est humor, non expurgatur, ut liquet lib. 2. de crisi. Præterea cum humores sibi inuicem adhæreant, ac continui sunt, quoque contactu vicinos ad putredinem trahant; quando in venis continentur, priusquam desinat una accessio, alteram incipere necesse est. In intermittibus vero cum humor vehementer moueatur, disseminaturque per singulas corporis partes suo delationis impetu, per vomitum, vrinæ ac sudores sæpe expurgatur. Interim vero insensibiliter in vaporem portio quædam digeritur, aut si crassius fuerit humor, per alui quoque deiectionem expurgatur, quamuis & tenuis etiam quandoque, & priusquam sensibilem intermissionem habent, & priusquam accessio superueniat, altera præcedens intermitte. Neque enim adeo adherentes ac continui extra vasa humores sunt, quemadmodum si in eisdem continerentur. Cum itaque continuæ febres proportionatæ (de quibus nunc deinceps agemus) fiant vel ex bile, ut tertiana continua; vel ex pituita, ut quotidiana continua; vel ex melancholia, ut quartana continua: At nunc loquimur prius de tertiana continua: Hæc autem fit ex cholera seu bile putrefacta, in venis remotis à corde, & propter hoc à causis differt: nam in ardente febre ut dictum est, in venis admodum propinquis cordi putrescit bilis: vnde etiam symptomata tertianæ continuæ debiliora sunt symptomatibus causionis: intensiora tamen & maligniora quam in tertiana intermittente. Fit etiam aliquando à

bile mista pituita, aut melancholia: sed tunc minus exquisita est. Et ita patet differentia inter causionem & tertianam continuam: quia causios fiat ob visceris alicuius inflammationem, licet etiam sit circa inflammationem ex bile in venis prope cor putrefacta. Et si causios sit nothus, fit quidem ex pituita falsa, sed prope cor in venis quoque putrefacta: In continua vero tertiana, siue bilis, siue pituita falsa in vasis putrescat, id quidem differt à corde. Iam quoque accidentia causii fortiora, minusque tertio die ægri exacerbantur, & potius æqualiter vti videntur. In tertiana continua motus tertio quoque die excandescit, & manifestior fit remissio, & acerbatur motus, nullo frigore aut rigore prehensens, nulloque sudore insequente mitescens. Non tamen negamus, quod aliquando incipiat cum leui quodam rigore, maxime si exquisita fuerint, aliquando etiam cum leui horrore, ubi nothæ fuerint, ut caput de Vacco Medico insignis dicebat, (dum Auicennam de febribus legeret, ut ex Adriano Teylingo Medico eius discipulo cognato nostro accepimus) materia ipsa propulsa de venis magnis ad paruas seu remotas: sed hoc non est tertio quoque die: verum aliquando prima vice, idque rarius: & tunc etiam leuissimus est horrore aut rigor. Nam si rigor postea appareat, & febris tertiana continua non deficiat, neque mutetur in tertianam intermittente, ægro iam existente debili, tunc lethale erit, nisi subsequatur crisis præcedentibus signis coctionis. Nam nos sæpissime vidimus tertianas continuas sine paruo rigore incepisse. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo agetur & synochon putridam & tertianam. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre

ac boni habitus, sanguineus, & parum pituitosus; cum hic per totam ætatem quotidie rus adiret ad mansionem quandam, quam non procul ab vrbe haberet, in qua apud agricolas suos plus æquo agriculturæ intentus, qui etiam impense fructibus horatilis delectabatur, ac quotidie iis viæ, domum reuersus continua tertiana, ea vehementiore circa decimum diem Septembris, anno 1583. correptus est, atque statim materia adhuc existente cruda, purgationem vehementiorē suomet consilio, nempe electuarium de succo ros. paulo ampliore dosi, imprudenter tamen accepit, quo licet quinquies aluum deposuerit, febrem tamen per se satis malignam auxit. Altero die vero chirurgus ad se accitro, qui etiam vlcus annum quod in crute habebat curabat, eodem tempore sanguinem sibi ex brachio satis copiose detrahare iubet, & simul eodem die rursus purgationem eandem sumi, sit, qua & alius plusquam satis soluta fuit. Verum febris per se maligna, ita demum increbuit deiectionis viribus cum tanta siti accipitis dolore vehementiore, ut subinde in delirium inciderit. Ad hunc tunc prius vocatus fuit, quæ transacta, cum mihi narrabantur, pessime ægrum egisse admonui, atque in omnium medicorum illustrium regulas statim medicamentum electiue purgans accepisset: mox & die sequenti sibi sanguinem detrahare iussisse: verum etiam eodem die medicamentum purgatorium sumpsisse, naturæ ob hoc vim quoque intulisse, cum venæ sectio materiam ab interioribus ad exteriora deducat, præter id quod vires plurimum fuerint deiectionis, & febris supra modum aucta. Urina quam tunc emittebat cruda, alba, tenuis & clara exiibat, atque ita permansit vsque in mortis horam, proculdubio in febre continua eaque acuta & maligna mortem præfagiens, de qua latius in scholio dicturi sumus. Erat autem valde inquietus, & adeo sitibundus, ut sine ratione cereuisiam continuo ingurgitaret, calore circa præcordia intus permanente, ita ut sæpius cogeretur eandem euomete. Quare ad sitim extinguendam cum sub noctem accitus essem, & pro putredine febrili arcedenda iuleb. sequens præscripsi, simul ad medicamentum maligni abstersionem. *℞. decoctionis hordei communis in aqua parua decocti 3 vi. syr. de limonib. 3 ss. misce fiat iuleb. pro duob. dosibus.* Interim frontem & tempora ob insignem capitis dolorem foppiendum & somnum inducendum, oleo nenupharino & vnguento populeo ac rosaceo simul mixtis, ut inungeret mandavi. Pro siti quoque sumebat cerasa amarella condita, & lactucam conditam aqua frigida aspersam. At tertia quoque nocte cum prius semper haberet, & sitis eum magis affligeret, mane sequentem hunc syrupum quoque propinaui. *℞. decoctionis hordei mundati 3 iiii. syr. de limonibus oxycob. simplicis. syr. ex infus. ros. ana 3 ss. misce fiat syrupus.* Cæterum quinto die ab initio morbi cum tertius esset dies, quod aluum non deposuisset à purgatorio medicamento ab ipsomet assumpto, quod licet egregie purgauerat, nunc tamen aluus sustinebat: cum debilis esset, mannatissimè 3 ss. ana 3 iiii. aquæ cicchoris soluti dedimus. Verum euomuit. Et nocte subsequente adeo erat inquietus, ut decies sexies à lecto se moueret, ac nescio quot congios cereuisiæ præter rationem ingurgitauerit. Quem, cum obiurgassem, quod in lecto sese non contineret, atque tantum cereuisiæ potum inhibuissem, eundem admonui, ut nostris præceptis auscultaret, alioqui ei euenturum, quod nobili cuidam, quem istis diebus Gorcomij curabam, contigit. Narrabam autem duos ibidem

ægros me tractasse, nobilem quandam Cluensem ex familia Quadiorum, & æconomum Comitatus illustris de Hollach (cuius iussu eò quoque vocatus fueram) simul febre laborantes. Nobilis, qui nostris monitis sese continere in lecto non velleret, inquietus, febre incrementum vitam cum morte mutauit. At æconomus nostris præceptis obediens, breui conualuit. Quamobrem nisi se quietum teneret, idem illi euenturum prædixi. Intē, im tantum cereuisiæ potum inhibui, atque ut eius loco iuleb. sequens sumeret, imperaui. *℞. aquæ hordei mundati parua, 3 i. syr. acetos. simplicis 3 ss. syr. de limonibus 3 i. misce.* Eo cum vlcus esset, videbatur inclinare ad sudorem, & paulo melius habere. Verum febre sub noctem ingrauescente rursus ex lecto capius surgebat, pedes hinc inde iactabat, nudabat, tegumenta non ferens, atque ad cereuisiam licet tenuem denuo ingurgitandum cōuersus pessime dein habuit, ac subinde delitescere cepit. Glandem iniicere iubeo satis acutam, at aluum non reddidit. Cumque octauo die ab initio morbi omnia peiora inuenirem, quotidie etiam mane vnas crudas deuorasset, me incitio, febris valde aucta est, urina alba cruda permansit. Cum vero clysterem humectantem, refrigerantem, alterantem, lenientemque in officina parari iusseram, verum ad ægrum mox reuersus, cum eum animaduertissem tendere ad mortem, clysterem iniicere nolui: nam eodem die, nempe 17. Septembris externis refrigeratis, voce destituta, sub noctem circa septimam horam obiit.

SCHOLIA.

Verum hic sua incuria vel potius malignitate febris sit mortuus, aliquis dubitare posset. Anacitiam tamen minime factum est, quod in principio me non vocauerit, cum alias hominem, si quem alium, gratissimum ac liberalissimum expertus fuero. Eiat autem vir probus, ac honestus, meique amantissimus, ut eius mortem nimis intēpestiuam deplem, cum & is acris defensor cōtra æmulos meos existeret. Duo interim signa lethalia hic spectabantur: imprimis urina clara, tenuis, cruda, permansens vsque ad mortem, delirio accedente. Galenus (vbi prius diximus Obseru. 15. huius libri) neminem delirantem talem urinam habentem vidit seruatum, neque ego in febre acuta aliquem vidi sanatum, quanquam hic alias (quod semel tantum spectavi interim, quod quadraginta annis nūc praxin exercuerim) pleuritide febre continua laborans, per totum decursum morbi habens talem urinam, euasit, à me laude diuina nunc curatus, at nunc eandem urinam semper reddens, exinctus est. Aliud signum lethale in eo erat vlcus annum, quod in crute habebat siccum & liuidum, si dicente Hippoc. 1. lib. prædic. c. 8. prædic. 25. Vlcus siue antea existerit, siue existat in morbo, considerandum est. Si enim moriturus æger est, ante mortem aut liuidum & siccum, aut pallidum & siccum erit. Verum medici iuniores hic diligenter animaduertant, quod signa prognostica in hac febre tertiana continua eadem fere sint, quæ de febribus acutis & causo dicta sunt. Nam hæc ipsa ut plurimum si exquisita sit, septimo ad mortem vel coctionis tendit, si in quarta signa indigestionis vel coctionis appareant: si tetardentur, 14. diem vix hæc febres transeunt, vel in ipso terminantur, qui terminus acutorum communis est. Omnis autem tertiana cōtinua ob materiam furiosam & morbi velocitatem suspecta est (quemadmodum hæc fuit) cum virtutem maxime deiciat. Crisis itaque in hac, ut in syncho

non superat diem 14. Et quoniam bilis diebus imparibus mouetur, diebus imparibus, si crisis fiat, aut per alui deiectionem, aut urinas, aut sudorem, bonum, si parum, malum. Fluxus sanguinis narium copiosus, vel vomitus biliosus, aut sudor calidus vniuersalis totius corporis, aut fluxus ventris cholericus, si superuenierint statim à principio tertianæ continuæ, vel in aliqua die critica, quam præcessit indicatua post signa digestionis perfectæ, cum virtutis robore, & infirmi alleviatione, salubre: contrarium, lethale. Si re media quoque die exhibita contulerint & accidentia fuerint remissa, salubre: contrarium, mortale. Lingua in hac febre cum multa asperitate nigra exiens, febrem deteriore notat: si alba, letiorem: si citrina, medium inter vtrumque obtinet. Si conuulsio vel oris tortura superueniat, vel oculorum coactio, lethale plerumque, cum spasmus ex inanitione fiat. Urina in principio rubra vel citrina, subito alba euadens phreniticidem perniciosam præfagit: ita alba & tenuis, extremam perniciem, ut in hoc nostro ægro. Si æger quoque ab initio male imaginetur, ac peruersa ratione cœnetur, capitisque dolore vehementiore afficiatur, bile ad cerebrum rapta, phrenitidem futuram denuntiat nisi illico repercutientibus circa cerebrum impediatur. Extrema si frigida, pectus venterque incaluerint, vel (ut alij ferunt) indurauerint, lethale: hæc enim magnam inflammationem notant, præcipue si interiora vti videantur. Ictericæ ante septimum plerumque hic lethales, 7. 9. 11. 14. Salubris. Stupor, alienatio, althma, in quærendo facendi ante coctionis signa, mortale, cum nimis symptomatice & malignam notant, omne signum criticum veniens ante signa coctionis, malum semper, aut saltem timorem incutiens. Curatur autem ut intermittens, hinc aliqui ut Auenenna, curationem continuam aut omiserunt, aut pauca de ea scripserunt. Iisdem enim auxiliis cedit, & differentia tantum est secundum maius & minus, & curatur eadem ratione, quæ ardens, hoc dempto, quod in tertiana continua minus frigidis vnamur, quam in ardente. Et si generatim mittitur in hac sanguis, sed parior: alteratur etiam corpus & symptomatis occurrit. Vel est similis curationi intermittētis, quemadmodum Auenenna restat principio quartæ tract. 2. c. 40. iis exceptis, quod plus infrigidamus, & plus digestamus, & magis solliciti sumus in curatione continuæ: nam & quantitate & qualitate deterior est, & magis periculosa, licet materia sit vnius speciei. Vtitur quoque in continua vlti tenuiori ob virtutem magis oppressam, & Rhaf. inbet exstingueret maxime calorem febrilem. Prouocauimus hic etiam urinam cum decocto hordei, & se. iiii. frigid. maior. quæ etiam ad sudorem faciunt, & intendimus magis lenitioni ventris ob siccitatem & maiorem metum phrenitidos; & ante coctionem minus vtimur solutius ob virtutem debilem, & eo, quod malam impressionem relinquunt, & nimis calefaciant. Ideo & Auenenna contentus erat clysteribus leuioribus. Minus quoque in hac conuenit vomitus, quam in intermittente: at magis venæ sectio, quemadmodum exempla subsequentiæ magis declarabunt. Eadem quoque, quæ de accidentibus corrigendis diximus, de febre acuta hæc transferenda.

OBSERVATIO XXVI.

De tertiana continua in viro Nobili bilioso.

Iacobus Coppietus, vir nobilitate insignis, Dominus de Kalslagem, cum annum ageret viginti. Pet. Forest. Tom. 1.

simum quartum, vigesimo primo die Augusti, Anno 1556. continua tertiana corripit, iuuenis rariæ texturæ, satisque biliosus. Hic verò in Hagha Comitatus decumbebat, cui Antonius Harvverus senex ille & insignis medicus honorario publico à Senatoribus Hollandiæ condecoratus, mēdebat. Cum autem hic, alioqui in praxi eximius, de vita huius ægrotantis desperaret, me Alcmaria (vbi tunc habitabam & praxin exercebam) in Hagham-Comitis euocarunt vxor atque eius amici. Decimo die quo decubuerat, ad eum perueni, cum pessime haberet. Medicus vero venæ sectionem ab initio prætermiserat, eo quod urina tincta quidem foret, verum minime crassa. Ac de hac relatus in scholio subsequēte. Neque in principio aliquod leniens medicamentum exhibitum fuerat. Nunc vero statu imminente sectionem venæ omittendam esse nobis visum fuit, eaque de causa cum medico præsentē alterans iuleb. quod sequitur vna præscripsimus. *℞. syr. acetos. simplicis oxycob. simplicis ana 3 j. 3. syr. de cicchor. cum rhubarb. 3 j. aqu. endiu. cicchoris-borag. ana 3 iiii. 3. 3. 3. iuleb. sumebat ter in die atque ter in nocte.* Fiebat autem secundo quoque die, ut in alijs tertianis continuis exacerbatio. Verum ex iulebo præcedente plurimum sudavit atque habuit secessus copiosos, liquidos & biliosos. Præcedente vero die, qui erat nonus ab initio morbi incidit in deliquium animi, ac symptomata grauiora, scilicet cephalalgiam, præcordiorum tensiones, medico tunc minus sperante, ita, ut æger tunc sumperit sacram synaxin, & testamentum, quasi hinc emigraturus, conscripserit. Post illa symptomata cum ego aduentassem, incidit in somnum grauissimum, ita, ut per totam noctem alte dormierit, sudore tandem rorido è toto corpore emanante. At die dominico mane, cum ego ægrum accelleram, qui erat decimus dies ab initio morbi, ut dictum fuit, pulsus tum erat fortis, magnus, plenus & vndosus, sudorem criticum, eumque vniuersalem futurum iudicabam. Ideo ægrum quoque tum amicos bene sperare iubebam. Cum autem non diu post sudore præcedente, facies ægri valde ruberet, ac oculi rubicundi essent, dein de dolor in temporibus pulsatilis, cum hypochondriorum tensione, pruritusque narium adesset, sanguinis è naribus profluuium futurum audacter prædicebam, cum & pulsus fortis, vndosus, & mollis responderet. Vix vna atque altera hora prægressa mox sanguis è naribus crumpebat; ita, ut æger ex hoc prognostico, me non solum periculum suscipiebat, sed simul in arte exercitatum extollebat, ita, ut me excellentem medicum apud astantes & eos, qui inuisebant, prædicaret: & ita fiducia erga me confirmata est, quod sanitatem ope diuina facile consequeretur. His modis enim fides medico accedit, ut tyrones apud Bertrutium legere possent, cap. de informatione medici, in libello suo, quem Collectorium inscripsit, late rim dum hæc sunt, Antonius accedit, & quæ antea in agro obseruasset, enarrat, quodque infrigidantia tum alterantia prius præscripserat. Verum sudorem illum nunc præsentem, tum sanguinis narium fluxum non decretorium, sed symptomaticum esse dicebat, cum hæc ipsa ante concoctionem euenissent, urina nondum adhuc subdente aut crassiore facta. Et hinc potius ad perniciem ægri hæc apparere, quam ad eius salutem aut morbum saltem longum fore & periculosum. Contra ego urina iudicio solo non esse instendum contendebam, licet urina non omnino subderet, ea ipsa erat tincta, nèque alba, quamuis

nondum plane crassa euaderet, cum materia biliosa etiam per secessum utcumque euacuaretur, ita, ut multæ euacuationes ab ipsa natura fierent, & quamvis hæc quidem expulsio symptomatica esset, per viam signi quidem mala, eam ipsam tamen per viam causæ bonam fore iudicabam, cum materiam paratam ægritudinem facere, vel actu facientem minueret. Hinc quoque factum est, ut vndecimo die sanguis e naribus fluxerit, & vrina incepit crassescere, nobisque magnam spem salutis præbens. Cum decimo die sanguis etiam emanabat, ut vndecimo satis copiose, & simul die at nocte per intervalla varia, biliosa, ac satis tenuia excrementa deiceret cum alleviatione, vires debiliores aliquo modo reddita sunt; vix paulo magis nutriente vsumus, primo quidem pomis prunisque coctis, mox ad ius pulli accedentes, colaticia, agresta vel succo arantiorum iniectis. Post vndecimam diem etiam ova mollissima coactissimus, quæ in aqua infusa leuiter concreta erant: Interim electuariis roborantibus refrigerantibus utebamur, etiam conditis hunc in modum præscriptis. *℞. conferua borag. viol. an. ʒ. ss. conferua ros. ʒ. ij. corticum citri conditi ʒ. iij. rob. de ribes ʒ. ss. specier. diarrhod. abb. ʒ. ii. manna (brissa cum perlis ʒ. ss. syr. de ribes ʒ. i. syr. de limonibus ʒ. ss. probe miscantur ad modum conditi.* Decimo quarto die rursus e naribus sanguis fluere cepit, cumque astantes metuerent, crisin perfectam expectabamus, cum vrinam valde crassam etiam nunc meieret. Quam cum Antonius Harverus spectasset, non modo in meam sententiam ibat, morbum fore salutarem, sed etiam breuem. Nox enim quæ subsequeretur decimum quartum diem, præcedentibus multo leuior erat, & conualescere cepit post omnes illas euacuationes à natura factas. Ex hoc prognostico non solum gloriam apud multos adeptus sum, sed etiam pluribus nobilibus innotui. Fuitque æger sanitati restitutus præter spem multorum, admodum liberalis: à quo vigintiquatuor aureos non tantum accepi, verum etiam astrolabium insigne ex ære confectum mihi dono dedit, & quod magis gratum fuit, ab eo tempore mihi summus amicus existit.

S C H O L I A.

Hic diligenter notandum eiusmodi expulsiones, (videlicet fluxus sanguinis narium copiosus, vomitus biliosus, ventrisque proluuius biliosus, aut sudor calidus) licet fiant in principio vel ante coctionem, non semper indicare mortem; licet sint symptomaticæ: cum possent nonnunquam iuuare, quemadmodum huic nostro ægro euenit, licet vrina non statim subsideret, nec perfectam coctionem indicaret: attamen cum natura multas euacuationes faceret ægro bene ferente, & postea vrina quoque subsidente, sanitas tandem subsecuta est, præter medici licet exercitati, & amicorum astantium opinionem. Propterea, vnicui vrina iudicio non semper fidendum est. Eo tempore mihi in mentem venit, quæ Gilbertus Anglicus, cap. de accidentibus symptomaticis, hunc in modum scripsit: Et quamvis accidentia symptomatica (inquit) interdum nocent ægritudinibus ipsis, & infirmum in maius periculum, & medicum in maiorem sollicitudinem ac timorem & angustiam & laborem inducant: qualia sunt cardiaca diaphoretica, sudor diaphoreticus, fluxus ventris & sanguinis, dolor capitis, singultus & syncopis, asperitas linguæ, excoriatio tracheæ, vigilatum instantia, & membrorum tremor, qui

longe alius est à typo. Verum quamvis eiusmodi symptomatica, vel potius eiusmodi expulsio symptomatica per viam signi plerumque mala sit, per viam tamen causæ sæpe bona existere solet, eo quod materiam paratam ægritudinem facere, vel actu facientem minuat, & interdum eandem eradiceat ex toto, ut quotidiano vso experimur: & ita talem fluxum symptomaticum inhibere nolumus. Neque fuit signum prognosticon malum, imo bonum, quia paulatim materia expulsa per diuersas & plures euacuationes, nequaquam excedentes, æger hic noster curatus est. Leonardus quoque Iacchinus medicus sane doctus, scribens de crisibus, inquit: Quæ ante concoctionem veniant, quæ symptomaticæ dicuntur, aliquando iuuare possunt. Ut adolescens ille, de quo Galenus in lib. de præcognitione agit: & 1. epid. 3. Methon ille, profluuium sanguinis sunt sanati, cum alter crudas notas in vrina haberet: alter vero etiam lethales: nam nigra mixta quarto die. Quin & Anaxion vigesima leuatus est ex crisi, cum adhuc concocta non essent morbi causæ. Sed & eodem lib. 3. citat mulierem quandam, quæ sudoribus iudicata est, quamvis vrina cruditas haberent notas. Præterea quis negabit abscessum ad paralytin in apoplexia esse vtilem: quo sæpe æger de portis inferi reducit. Sic & qui in lethargo sunt abscessus ad aures, at impossibile est, ut concocta materia fiant adeo breui tempore. Quod si symptomaticæ crises in lethali morbo possunt tempus mortis producere, vt 3. epid. in Pithionis historia notat Galenus: quanto magis in salubri possunt esse viles? Et Hierephontem abscessus seruauit, cum crudi adhuc essent humores. Sed quid aliunde exempla querimus, cum ipsi multos viderimus rite iudicatos, non modo cum cruditate, sed & cum lethalibus signis: id per abscessum: alios vero nunc excretionem, nunc sanguinis deiectionem leuatos magna vi morbi: postea morbi reliquias paulatim concoxisse, atque vtiliter vacuata fuisse, quemadmodum & in hoc nostro ægro contigit. In hac igitur varietate sententiarum, omittis auctorum verbis ad rationes confutere oportet. Itaque humorum, qui causæ morbi sunt, alij in vna parte sunt collecti, ac quieti manent, donec concoquantur, alij rursus per corpus vagantur: quod fuisse Hippocrates dixit, id est, natura proritata instat animantis, cui irritata tument loca semine (vt ait ille) ad excernendum excitatur. Hoc autem fit dum validiores partes ad inferiores propellunt, & quidem natura excretrix semper nititur à corpore abijcere: sed aliquando contumacia humoris nixum illum frustratur. quarto de viti. Vnde in partem se ponit, quæ vel natura, vel ex accidente aliquo est imbecilla. Quod si forte fortuna accidat, vt vna ex præcipuis sit, statim discrimen magnum ægro imminet. At si contra res habeat, vt ad ignobiliores materia tendat, vt in podagricis fieri consuevit, inopinata salus ægro aduenit. Hæc in lib. de consil. artu ad finem. Acare hinc fit, vt non protus certæ sint præcognitiones salutis, aut mortis in acutis morbis. Quod si excernat ex corpore, quid obstat sanitatem sequi, vt ex abscessu? Nihil igitur inconuenit, iuuari quosdam huiusmodi crisibus, licet id raro eueniat. Rara autem euentu, neque sub artis limite, neque disciplinæ alius cuius comprehenduntur. Hinc fit, vt Hippoc. & Galenus huiusmodi crises abominentur, quod scilicet plerumque malum potius & damnum adferant. Nam 1. epid. 2. cruda, vel malos abscessus, vel reciduum, vel crises difficiles & timorosas faciunt.

6.

7.

8.

9.

10.

faciant. At hic in nostro ægro licet vrina erat cruda, interim tamen erat tincta quæ mox etiam crathor facta est. Cumque secundo in nostro ægro 11. die deinde iterum 14. sanguinis fluxus oboriebatur, vt na in 11. cr. a & concocta existente, illud optimum signum fuit. Non erat igitur sanguis illi reiciendus, neque sudor; cum motus naturæ spem aliquam salutis præbebat. Num symptomaticus fluxus sit constringendus necne, vide Gilbertum Anglicum cap. de accidentibus symptomaticis: nam eiusmodi euacuationibus peractis multos sanatos esse animaduertimus: nā hæc peculiarem vim habent, vt plerumque sanent. 2. epidem. Interim hic notandum, num magno impetu natura molliat motum, an lente & vi multa? In primis præstat nihil iurare, sed potius procurare, ne symptomaticus æger fatiscat: quæ multa inuehant crises agonisticæ. Quam prouidentiam habuit Galenus in adolescente illo, cum cucurbitulas ad inhibendū sanguinis profluuium secum tulit. Silente, iuuabimus, vt Hippoc. fecit: qui Methoni cum sanguis profluere, caput lauit: quo remedio profluuium excitauit. Quod nos fetis porcinis aliquando fecimus in puella, quæ varias habebat, & sanguis non satis e naribus fluebat, eo modo quo si abscessus ad ignobiliora membra vertatur, iuuandus erit. Cum igitur natura hic nobis indicauit sanguinem etiam admixtum fuisse bili, quæ e naribus postea fluens sanitatem attulit, procul dubio venæ sectio in principio hic conuenisset, præcipue cum continua tertiana erat, quam medicus prætermisit, eo quod vrina esset quidem rubra, non autem crassa in principio, iuxta Arabum quorundam decreta, qui alioqui in tertiana sanguinem non demunt. Verum hic considerandum arbitror, quod in omnibus febribus humeralibus quinquiplex communis sit materia, & quamvis de materia febris non sint, ea tamen febrem augent. Sunt igitur euacuandæ. Harum autem aliquæ contingenter, & non semper ad sunt; aliæ necessario & semper. Prima igitur materia est sanguis, copia venas replens, & meatus obstruens, qui (vt in febre tertiana) proprie febris materia non est, febrem tamen auget & interdum materiam febris tertianæ, hoc est bili miscetur. Euacuatur hæc materia communis venæ vel basilicæ sectione. Quod ad secundam materiam attinet, sunt humores in ventriculo nauseam excitantes. Euacuantur vero aut vomitu, si laborans facile vomat, alioqui non cogendus: aut leniente assumpto pharmaco, puta cassia aut manna. Præsertim cum in ipso ventriculo sentitur grauitas. Ad tertiam materiam pertinent faeces in intestinis, aut superfluitates in venis mesaraicis: enematæ vero euacuantur. Ad quartam materiam referuntur, serosi & aquosi humores existentes in venis. Expelluntur autem in morbis à causa calida, vt in tertiana, emulsionem quatuor seminum frigidiorum maiorum: à causa vero frigida, stillatio liquore adianthi aut hordei; & radicis feniculi decocto. Quinto ordine numerantur vaporosæ materię ex humoribus ad superiores partes euaporantes: educuntur autem per poros cutis fricando, aut sudoribus, operimentis ægrotantem tegendo, leuiter elictis. At exemplum sequens hæc ipsa latius docebit.

OBSERVATIO. XXVII.

De tertiana continua cum variis accidentibus 14. die curata.

PVella annorum viginti, colinaria, macilenta, Siro ardente, tertiana continua vehementio-

re correpta est; cui & hæc symptomata aderant: suis intolerabilis, vigiliæ perdurantes, capitis color insignis, linguæ nigredo, hypochondrium dextrum maxime incalebat, vermes similiter deiciebat. Ad nā accitus, cum granitatem quandam in ventriculo sentiret, & in superioribus intestinis leniens medicamentum præscripsi: *℞. cassia recens extracta ʒ. vi. diaprun. simplicis ʒ. ss. dissolue cum aq. endiu. borag. cicb. ana ʒ. i. addendo syr. viol. ex infus. ros. ana ʒ. ss. misce, habuitque ex eo tres secessus.* Ad materiam communis educationem in intestinis contentæ in febribus tertianis continuis etiam hoc enematæ commode uti poterimus. *℞. solior. malua, viol. lactuca ana m. j. flor. nymphaea alba, viol. ana p. j. bord. mund. m. ss. quatuor se. frig. maior. ana ʒ. j. prun. Damas. m. x. cognatum in aqua communis pro ʒ. j. colaturæ addendo cass. recens extracta ʒ. j. diaprun. lentini, rucab. rub. ana ʒ. ss. al. viol. ʒ. iij. salis ʒ. j. misce, fiat enema.* Vomitum autem hic non prouocamus, qui magis conuenit in febre intermittente, quam in continua tertiana. Quamobrem die sequenti, cum vrina esset tincta, ac venæ utcumque plenæ essent, & calorem circa hypochondrium dextrum magis sentiret, ex basilica seu iecoraria vena brachij dextri sanguinem depromere iussimus ad uncias fere quinque. Deinde syropos digerentes exhibuimus. *℞. syr. acerosi simplicis, oxycob. simplicis ana ʒ. j. ss. aquar. acet. boraginis, endiu. ana ʒ. ii. misce ex sumebat ʒ. v. vrb. Die sexto illam ita purgauimus. *℞. cassia recens extracta ʒ. vi. electuarij de succo ros. ʒ. ii. dissolue in ʒ. iij. aq. cicchorij, syr. ex infus. ros. ʒ. ss. misce, fiat haustus.* Ex quo quinquies aluum deposuit. Septimo die vrina valde crassa & concocta spectabatur, vt & æquositates biliosæ magis effluerent, emulsionem quatuor sem. maiorum frig. propinauimus. Postea etiam tegumentis leuiter sudorem prouocauimus. Verum quod ad symptomata supradicta mitiganda attinet statim pro siti compescenda hordei decoctum dedimus cum syrupo de acerositate citri: deinde vt hoc condito vel simili sæpius vteretur mandauimus. *℞. conferua viol. oxalidis, nymphaea, cauliculorum lactuca conditorum ana ʒ. ss. specier. diat. frig. in tabul. ʒ. ii. syr. de acet. citri q. s. fiat conditum.* Pro vigiliis continuis, sub noctem capiebat hordeata, quibus semen papaueris albi pro emulsionem adiectum erat. Vel hunc syrupum subinde. *℞. syrupi pap. ʒ. j. ss. aq. lactuca ʒ. iij. misce, detur sub noctem.* Quidam his adiciunt ʒ. j. pul. diaman. frig. voluntque eiusmodi corroborata esse admiscenda ob narcotica. Ad capitis dolorem statim à sectione ad oxyrhodina deuenimus ex aqua ros. nymphaea & aceto concinnata: & quia in aestate eramus, ea frigide applicuimus, alioqui in hyeme tepida applicamus. Ad nigredinem linguæ panni linei in hac mixtura inculcati linguæ vicissim apponebantur. *℞. muccaginis psylli extracta cum aqua lactuca ana ros. aut malua ʒ. i. subinde vero linguam sola muccagine cotoneorum humectauimus.* Ad calorem hepatis vniuersalibus iam dictis remediis præcedentibus, prius rosaceo vnguento: deinde & hoc linimento commode vsumus. *℞. cerati santalini ʒ. j. olei nenup. ros. ana ʒ. ss. lauentur accuratus cum aq. ros. deinde adiectis spica nardi subtilissime trita gr. vii. misce, ac regionem hepatis applicentur.* Hic sacculus sequens etiam nobis frequenter utilis fuit. *℞. florum ros. rub. flor. nymphaea viol. ana p. j. omnium santalorum ʒ. j. sem. aceros. portulacæ, cicchor. ana ʒ. ss. spica nardi ʒ. j. insuantur in lindone rubra, & singatur sacculus ad semilunæ speciem, qui aquæ ros. cicchoræ irrigatus**

2.

3.

4.

gatus hepatis tepide prius expressus apponatur, idque mane ante cibum. Hic tamen notandum, quod in morbi progressu tutius sit cordi, quam hepatis refrigerantia apponere: quoniam gibba pars hepatis venas multas habet, quas metus est, ut ob frigiditatem obstruantur. Sequens vero maxime à nobis commendatur. *℞. aq. ros. lb. s. aq. acet. bugloss. ana ℥ iiii. omnium santalorum virisque coralli, ana ℥ j. s. pul. diamarg. frig. 3 i. fragmentorum lapid. communium pretios. ana 3 i. croci (ad servandam naturalem temperiem partis) 3 i. v. m. edriservi, albi 3 i.* His commissis fiat epithema cordi tepide admouendum, si videatur intensus calor. Quidam pro vino accipiunt acetum. Vinum magis convenit ac aromaticum est. Pro vermibus vti sumus linimentis ex aloë, oleo amygd. amara. absinthii, succo portulacae, pulv. cornu cervi vili, exiguu adiecta cera, vmbilicum eo inungendo. Interim per os pulcrem cornu cervi cum lyc. de limonibus exhibendo, quemadmodum etiam vti sumus in puella annorum 18, filia illius cerevisiarum, pro cuius ædibus cantharus quo vinum funditur pro insigni erat. Quæ simili tertiana & jisdem accidentibus una cum vermibus & subinde fluxu ventris laborabat, hæc quoque præter spem multorum, quemadmodum supradicta puella culinaria, decimo quarto die à febre tertiana continua liberata est.

SCHOLIA.

5. Scribit Concoregius (cui Savonarola ac alij S. v. t. egregij consentiunt) capite proprio, quod quatuor tertianæ continuæ proxima sit curationi tertianæ intermittens: nam in hac etiam, inquit, primo incipimus cum lenigione ventris, sicut in illa, & eodem modo cum cassia, manna, & cum clysteribus alterantibus, quandoque & lenientibus cum in hac febre excrementa plus exsiccantur. Procedimus insuper cum venæ sectione, si sanguis cum bile exsuperet, & licet sanguis sit frigidus bilis, in continua tamen modica euacuatio, teste Savonarola, non nocet: imo infirmitas calorem febrilem. Et licet Arabes suadeant, ex sola urina crassa rubra sanguinem esse detrahendum, etiam fallaci coniectura male consilium phlebotomiæ sumunt. Talis enim urina etiam rubra aliquando infirmo hepate, vel tene, aut aliis de causis non ex natura febris etiam contingere poterit. Præstat igitur & alia signa, quæ venæ sectionem indicant consulere, ut est magnitudo morbi & virium robur aut debilitas. Hæc magis indicant phlebotomiam (ut alias demonstravimus in libello nostro. De incerto vinarum indicio) non autem lotium. Propter ea quoque in principio huius febris venæ sectionem non omitemus, si lotium fuerit tantum rubrum, tenue & non crassum, ob quam causam in Observat. 26. præcedente neglecta fuit, cuius vices postea profusum sanguinis natum supplevit Vomitus minus, ut diximus, convenit in tertiana continua, nisi nausea urgente, tunc quidem aqua tepida zacheraro adiecto, vel syrupo acetoso simpliciter leviter provocari posset. Vbi vero materia turget, & concoctio expectari posset, dantur syrapi alterantes cum aquis stillatiis, vel decoctis in hunc modum. *℞. endiu. scariolæ, rostri porcini ana m. j. c. s. pil. ven. polytrici linguae cervina ana m. s. stor. nymphae alb. viol. ana p. i. sem. iiii. frig. maior. ana 3 i. s. s. portul. lact. scariolæ ana 3 i. prun. damas. nu. xiii. coquantur in aqua communi pro lb. i. colatura adde syr. acet. simpl. oxyacch. ana 3 i. misce pro decocto.*

Syrapi digerentes & alterantes.

Si materia turget, dant medicamentum eradicans, quamvis leve neque calidum, ut minus bilem excutiet: si materia est multa, in principio exhibent medicamentum minuens propriam materiam, id est bilem: scilicet ex illis quæ tradita sunt de febre ardente, vel de tertiana intermittente dicuntur, idque pro morbi & virium ratione. Vbi vero concoctio expectari potest, inuanda erit natura cum syrapi digerentibus iam dictis, ut ipsam concoctionem celerius perficiat. Signis autem cōstionis apparentibus, si natura nihil expellat, postmodum exhibeatur solutivum medicamentum, leve tamen, idque in die minoris exacerbationis, ut infusum rhabar. cum aqua endiu. vel decocto thamarind. vel aliud de febre ardente prius scriptum, vel quæ nos vti sumus in febribus continuis tertianis præcedentibus: interim succurrimus accidentibus, sicut, vigiliis, capitis doloribus, nigredini linguae, calori hepatis, ut de febribus ardentibus similiter ostensum est. Ad vigilias confert, etiam hæc lotio brachiorum, crurum. *℞. folior. la. eluce, salicis, cucurbitæ ana m. iiii. stor. nemph. ros. viol. ana m. i. calycum pap. albi cum se. nu. iiii. decoquantur in aqua, & crura tepide tum brachia lauentur.* Cæterum de his latius ca. proprio de symptomatis febrium dicetur. Antonius de Gradis cap. de febre tertiana continua, maxime vero pueris vermes in hac febre apparere scribit, pro quo accidente ad vermes necandos & febrilem calorem extinguendum emplastro vtiur ex 3 j. farinæ hordei, succo cassiæ minoris (quæ in pandecta pro vermiculari & semperina minori habetur) lb. s. acet. albi 3 j. applicat autem vmbilico.

OBSERVATIO XXVIII.

De continua tertiana in prægnante.

Circa æquinoctium autumnale, aliquot continuæ febres tertianæ admodum periculose ann. 1560. à Christo nato oriebantur: quo tempore consiliarius ille Damianus de Droëgendick eadem febre decubens obiit. Hoc fere eodem tempore matrona nobilis de Druynen, annorum viginti septem, cum vndecim vere septimanas gravis fuisset, febre tertiana continua in Hagha Comitibus apud fratrem agens, videlicet 25. die Septembris corripit cepit. Vtunque plethora afficiebatur, suisque robusta, multisque humoribus repleta, facie existente utcumque rubicunda & inflata, cum dolor capitis vehementior eam apprehendebat, ita ut subinde in paraphrenitidem incidere. Febris hæc erat continua, quemadmodum præcedens. Cum ad eam accitus essem, facile id animadverti nam tertia quaque nocte exacerbationem habebat, cum vomitu quodam bilioso, cui pauca portio pituitæ admixta erat: quod tamen rarius in tertiana continua contingit: sed multo frequentius in tertiana intermittente. Desinebat autem in remissionem quandam, at non in veram intermissionem: ita, ut facile cognoverim hanc tertiam esse continuam. Cum vero post meridiem Delphis eo vocatus essem, omnium primo sequentem syrupum præscribo: *℞. syrapi viol. oxyacch. simplic. syr. de acetos. citri ana 3 lb. aquar. endiu. borag. cicchori ana 3 i. misce. & sumptis vicia vice.* Pro potu quotidiano, ut videretur simpliciter pusillana, iussit. Altero die, qui erat 27. Septem. cum redirem, & febris incederet, deinde in prægnante hæc periculosa esset, ne etiam abortum pateretur, iuxta aph. Hippoc. 30. lib. 3. Mulierem vtero gerentem capi (inquit) ab aliquo morbo

acuto,

acuto, lethale est. Quamobrem ob calumniam vitandam, cum ego semper præfens esse non possem, de secundo medico, qui in Hagha habitaret vocando, qui semper coram adesse posset, mentionem habui. Et ita vocatus fuit Hiero Nieu-nius medicus Haghanus, qui in vicinia ægrotæ decubentis habebat. Cum vero præcedente nocte peius habuisset, atque medicamentum mane exhibendum esse prius proposueramus, cum intra tres dies secessum non habuisset, de pharmacop ventrem leniendo inter nos consulimus. Nieu-nius vero cassiam valde laudabat. Ego vero in prægnante mannam præferebam, eo quod cassia rebus potissimum vacuaret, unde facilius abortus oboriri posset in prægnante, cuius ratione illustris ille Medicus Ludovicus de Leonibus Bononia, & Florentio præceptor Ioannis Tiengij Medici Amsterodami, qui eo tempore, quo ipse Italianam accedebat, mortui erant, nequaquam cassiam in prægnantibus dandam consulebant. Idem & Elidius præceptor meus Bononiæ, si quis alius in prægnantibus exercitissimus, sentiebat. Eaque de causa præstantiorem medicinam in hoc casu non inveni, quam mannam ipsam proponebam: & licet aliquo modo in bilem verteretur, cum aqua endiu. ut melius refrigeraret facies educeret, daremus. Alia autem pharmaca minus hic conuenire dicebam cum prægnans foret in principio, & nondum gravis ad tertium mensem progressa, propterea ex alio pharmaco existente fortiore facili abortui posset, iuxta decretum Hippoc. qui iussit lib. 5. aphor. 29. gravidas purgari debere, turgente materia à quarto mense vique ad septimum, minus vero has recentiores autem (inquit idem) & seniores vereri oportet: de qua re latius in scholio subsequenti. Cum itaque quinque septimanæ adhuc superessent, antequam ad quartum perveniret mensem: tutius esse duximus, ut leuiori medicamento id præstaremus. Et si tandem communi consilio, medico nostris rationibus acquiescente 3 j. s. manna selectissima, in 3 i. s. aqua endiu. ut potio brevior esset, ne nauseabunda euomeret, dedimus. Nam vomitus facile abortum provocat. Medicus præfens liberter Iohanni a 3 j. auxiliet, sed quia debiliior, fat fuit. Quia doli cum vxor mea carissima, Rona Teylingia, deplorat inflammatione vteri laboras mense Iulio præcedente accepisset, quatuor secessus habuit, corruptos atque biliosos, cum maxima alleviatione: eodem modo & hæc prægnans cum hora tertia à prandio sumpsisset, ter biliosa eaque liquida, foetentia deiecit, ut se postea multo leuiorem diceret. Vigesimo septimo Septemb. iterum una ad eum redeuntibus cum febris adhuc continuo affligeret, & plethora afficeretur: facies carnosa foret, missio sanguinis assueta, facie rubicunda, venisque apparentibus, communi consilio, rationibus persuasa, sexto die ab initio morbi sectionem venæ admisi. Et in prægnante extraxit sunt vnciæ quatuor (de qua re latius in scholio dicturi sumus) bene tulit, ut deinde melius habere coepit. Vigesimo octavo die Septemb. cum ad eam reuerſi fueramus, qui erat septimus dies ab initio morbi, & facta est crisis per alui fluxum, cum multa biliosa deieceret, & quædam etiam euomeret, signis cōstionis præcedentibus: octavo deinde die melius habuit: nec novio die febris vehemens fuit, & cum in declinatione sudasset, amplius non febricitavit, & fuit perfecte sanata. Post exhibitam potionem ex manna bis adhuc cepit syrupum præscriptum, & ad roborationem ac alterationem utebatur condito

in superficie foliis auri obducto ex conserva, viol. borag. manus Christi compositione cum perlis (ut vocant) coricibus citri syrupo de acetis citri adiectis. Item ad maiorem refrigerationem, lumbi cum hepar inungebatur unguento rosaceo descripto Mesue. Nono die sanitati omnino restituta fuit.

SCHOLIA.

Qvod autem in hac nobili muliere prius bilem eduxerimus cum manna, deinde ad venæ sectionem pervenerimus, id secundum canones medicorum illustrium factum est. Vult autem Arculanus, suo tempore egregie in praxi versatus, ubi sanguis aut bilis aut alius humor æqualiter dominantur, vel sanguis alios superet, ut quando subratio à venæ sectione initium sumat, postea vero bilis euacuetur. Si vero sint permixti humores, ac si sunt cum sanguine educi, à Phlebotomia incipiendum erit: ubi vero sunt permixti, neque apu sunt cum sanguine ut educantur, ab euacuatione prædominantis humoris cum pharmaco incipimus curationis aggrediendum est, deinde vena secunda. Et ita de quocunque humore cum sanguine peccante dicendum. Si vero alius humor cum bile abundet, ambo simul euacuandi, & ille magis qui dominatur. Si vero bilis æqualiter dominetur, ea ipsa magis euacuanda: hæc enim magis suspecta & cæteris partibus euacuationi magis parata. Idem de aliis humoribus dicendum inuicem permixtis: semper enim is, qui magis dominatur ac digestus sit, & de quo plus timetur, magis est euacuandus. Hanc tamen rationem Montanus videtur refellere, qui etiam ex mente Galeni hanc ponit regulam, si fuerit dominium paucum humoris cum sanguine, sitque illius parva substantia à natura sanguinis, debemus tunc mittere sanguinem, non tamen tantum, quantum si fuerit dominium multum sanguinis. Si autem multum discesserit à natura sanguinis, adhuc parcius: si vero plurimum, non debemus tunc sanguinem educere, sed euacuare. Itaque tres sunt conclusiones, parum, multum, & plurimum, pro regula Causam huius vide apud Montanum. Alia etiam regula est apud Galen. vel humores sunt in primis venis circa hepar in mesaraicis, quæ ventriculum, splenem, intestina circundant: tunc ante sanguinis missionem vacuandum est. Et sic in fundo ventriculi, vel in intestinis quoque euacuandum. Si sunt in aliis venis commixti sanguine, & crudi, prius concocti & euacuati, deum sanguis mittendus est. Si vero limosi, adulti, non est mittendus sanguis, & hæc sermone lucidiore declarantur, s. meth. de Curatione cathar. Vbi enim limosi sunt humores in venis, non est mittendus sanguis; sed prius euacuandi sunt, ut sanguis mundificetur. Alia plurima, eaque utilissima de hac re vide apud Montanum lectione 4. supra Rhasem, & Langium medicum præstantissimum epist. 17. lib. 1. in qua & minoratiua pharmaca auctoritate Alexandri Tralliani & Actuarij commendat. Ideo cum humores essent in intestinis crudi, & venis mesaraicis, & tribus diebus sponte hæc ægra non deiecerat alium, hac quidem ratione primo euacuauimus leuiter, deinde commodè sanguinem detraxere iussimus. Et licet in prægnantibus admodum periculosa vtrique sit euacuatio, ita ut Hippo. gravidas purgari turgente materia à quarto mense vique ad septimum iussit: minus vero his: recentiores & seniores vereri oportet. Et cum tria sint tempora fetus, triplices quoque causas Galen. in comment. adducit, quod

5. Quando euacuatio debet præcedere venæ sectionem & quando subsequi debet. Sup. Rhas. cap. De curatione cephalicæ ex bile.

6. In comment. supra Rhas. cap. De dolore capitis ex materia biliosa.

Vti prægnantibus euacuatio & vena secari oportet. Et cum tria sint tempora fetus, triplices quoque causas Galen. in comment. adducit, quod

quod in principio facile abortum patiuntur ob teneritatem, sicuti fructus cum prius incipiunt, vel poma arboribus minus adhærent, sed vento facile labuntur, in medio vero difficulter decidunt, in fine facile ob maturitatem. Et sic Hippocrates purgationes concedit in medio tempore, quia tunc fortiores, & sic minus sunt periculose. Non tamen prohibet aliis temporibus non posse fieri per lenientia. Et quamvis curatio in feb. acutis seu continuis prægnantibus sit difficilis & periculosa ut ex comment. Gal. liqet. 3. lib. 1.

8. Comment. sup. aph. lib. 4.

Hippoc. de morib. vulgaribus. sunt tamen ipsæ medicandæ, ne mortis nomine medicus accusetur. Primis quidem mensibus (ut ad longum docet. Benedictus Fauentius præceptor meus carissimus) ne vincula foetus rumpantur; eo quod tenuia sint ex purgatione violenta, lenientia tamen conceduntur, qualia sunt manna, thamarindi, pruna, rhabar. in propria substantia, & non in infusione. Quarto, quinto, sexto, & septimo mense minus est periculi, licet mitiora etiam tunc conveniant: in ultimis tribus mensibus, etiam lenientibus uti poterimus. Cum autem simpliciter Hippocrates dicit, sunt medicandæ, id quod intellegendum est de sanguinis missione, interim cum quadam cautione, ut de purgatione dictum est. Et ideo aph. 30. lib. 5. semper veritatem non habet, Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale est. Nam experientia comprobatur, quod aliquando curantur, si recte medicentur. At licet hoc ex natura morbi acuti contingat, ubi cogimur vi tenuiori diata, vel ex leuitia morbi acuti & accidentium, atque tunc sit lethale: non tamen necessario, verum magna ex parte; qua ratione Hippo. dixit lethale esse. Præterea quod Hippoc. pronuntiauerit, quod mulier vtero getens, sanguine misso ex vena abortit, & magis si foetus sit maior, eo quod alimento destituitur foetus: ob quam sane causam victum tenuem non sine periculo obseruari auit. Cæterum sicut in breui abstinentia, dum reliqua consentiunt, nihil est periculi; itidem nec in parca sanguinis detractione, cum cætera suadent, nempe morbi magnitudo, facultas vicens, & ætas florens, sanguinem partiendo, ut Galenus suadet de curat. per sanguinis missionem, cap. 12. inter mediis temporibus prægnantem nutriemus. Hoc modo præceptores mei Elideus & Benedictus Fauentius sectionem venæ adhibebant, & lachinus ille doctissimus hunc aphorismum exponens, ait veteres de venæ sectione intellexisse maiori, qualibram seu selibram extraherent, non autem paucam extractionem: nam sanguinem mittere, non secus atque vnumquodque aliud remedium, magnam pluri & minoris differentiam habet. Intellexerunt de ea, quæ nota digna sit, quam nimirum sanguinis missionem iure dicamus. Illas enim adeo parcas, imo exiguas detractiones, quibus vulgo nostri medici utuntur, ne scarificationis quidem nomine dignati forent, uti ex mensuris, quas aliquando pro exemplo ponunt, coniectere est. Quod vero hæc Galeni & veterum mens sit, inde conici potest in libello de scarificatione. Inutile (inquit) est bis per annum venam secare: prohibere tamen qualemcunque sanguinis detractionem non docuit, qui eadem quoque die iterari venæ sectionem aliquando suadet. De integris igitur & effatu dignis vacationibus necesse est dixisse. Si igitur ætas, & corporis habitus, victusque qui præcessit vna & cæli status consentiant, quis dubitabit obsecro, prægnanti sanguinem mittere: quanquam parcius id fiet. Sic nos

10.

profecto plurimas vidimus, multas quoque videre amici; vel pleuriti, ut pulmonia, vel angina, alioque quopiam acuto morbo correptas, non modo abortum perpeffas non esse, sed evidentissimam utilitatem ex vena secta sensisse, non solum in mediis mensibus, in quibus Hippocrates fieri suadet, verum etiam in primis & ultimis. Sic mulieri Alcmarianæ, cui nomen Remula erat, annorum 24. cum sanguinea & robusta esset, anno 1549. mense Octobri cum sanissima pleuritide laboraret in ultimo mense partus, hoc est in principio noni mensis, sanguinem ad uncias quatuor ex basilica vena eiusdem lateris, detrahente iussimus, & conualuit. Aliud exemplum continuae tertianæ in prægnante curatæ subiiciemus.

OBSERVATIO XXX.

De continua tertiana quævisima in prægnante ex venæ sectione curata.

Margareta Adriani, vxor illius Iodoci Gerardi cereuisarii, qui libenter cum doctis, literatis & medicis potissimum versabatur, in ætate mulier utique biliosa & valde prolitera, prægnans, tertiana continua eaque grauissima cum capitis ingenti dolore correpta est. Hæc ipsa imprægnata, alias semper sanguinem sibi detrahi iusserat, ne intantes (ut illa dicebat) nati, postea scabiem incurrerent. Decumbebat autem hæc Delphis apud templum Nouum, atque ita ex febre vehementiore; dolore capitis tentabatur ut delirium metueremus, cui in morbis acutis ipsa valde obnoxia erat. Imprægnata septimum mensem nunc attingerat: cumque huic venæ sectionem vtilem esse proposuissim, quam ipsamet vltro ex peteret, vulnerario medico accito vena communis secta fuit, atque ab ea extractæ sunt uncias sex, quo solo remedio adeo fuit alleuiata, ut dolor capitis, tum febris cessarint, atque sanitati probe restituta, duas gemellas robustas atque bene valentes post duos menses pepererit.

S C H O L I A.

Noui & alias quasdam mulieres prægnantes, præter hanc, quæ solitz erant etiam in principio, nonnullas; quoque in fine noni mensis, ne pueri eorum scabiosi nascerentur, sectionem venæ admittere, nullo morbo vigente, neque abortum passas. Quam tamen opinionem ita mordicus (ut quidam chirurgi, qui sine discrimine in omnibus prægnantibus sanguinem detrahunt) tenere non oportet, cum in prægnante non sit faciendum, præcipue in principio & in ultimis mensibus, nisi febre acuta vel alio morbo graui vigente cæterisque indicationibus consentientibus. Quibus quidem animaduersis commode in hac, quemadmodum & in præcedente prægnante, sanguinem detrahente iussimus, quemadmodum præstantissimi hodie quoque medici faciunt, ut Amatus in muliere illa Vrbinatæ quadragenaria, secundo mense partus ex vena communis in febre continua sex uncias extrahere iussit; & in vxore propterea ad uncias septem, & in alia in sexto mense causione correpta, in qua primum uncias quinque, deinde ex iecoraria quinto die uncias sex sanguinis extraxit, & nono die ex basilica sinistri lateris rursus uncias sex, & bis euacuauit cum manna & rhab. etiam in 14. die decretorio: cur hoc fecerit, ibidem narrationem ponit. Decimonono die iterum inter annularem & minimam digitum tres

três sanguinis uncias demit & 27. die fuit curata. Ita ut in totum viginti uncias sanguinis partitione facta ab ea extraxerit, & bene tulit, & non abortiit, ac curata fuit. Nostræ tamen Bara & mulieres, quæ molles sunt, vix illas toties repetitas sectiones ferrent: quamvis hæc missio sanguinis auctoritate Galeni, & etiam Abinzoriaris minus periculosa primis mensibus quæ mediis aut ultimis. In omni tamen tempore (ut Amatus ibidem annotauit) perperij vel dum prægnans est, fieri potest, cum hæc ipsa minus periculosa sit, quam purgatio, aut euacuatio, quæ per pharvacum sit, modo tamen euacuandi modum animaduertamus: quia sanguinis facilissima sit extractio, ut nulla aut parua in corpore sit commotio: si quæ tamen superuenit (stante sanguine) illico cohiberi potest, ac veluti manu tenetur: quæ in purgatione fieri non possunt. Et ideo totior est venæ sectio medicamento solutuo, quia statim reprimi posset, si syncope vel accidentia oboriuntur: at medicamentum intro exhibitu, oportet, ut vel oporetur in materiam peccantem vel corpus ipsum: nonquam, si rem, quæ extrahitur, ac à corpore deponitur, respexerimus, procul dabio sanguinis extractio periculosior est, cum sanguis animæ sedes & pedisequa, tanquam à natura thesaurus reconditus sit. Quæ de Galeni lib. de sanit. tuenda 4. ubi vires plus iusto imbeciliores sunt, sanguinis missionem proles fugere præcipit, & alium mediocri medicamento deiciendam mandat: at in parua quantitate, cum & ipsa posset reprimi: doctiores tamen sectionem minus periculosam statuunt, licet Petrus Aponus Conciliator dictus, contrarium sustineat. Et ita in priori matrona nobili hora 10. ante prandium, cum febris aliquo modo remitteretur, sanguinem detrahente mandauimus: eodem modo & in altera: tempus enim remissionis vel minoris afflictionis eligendum erat, neque conuenissent in die decretorio. In quarto mannam exhibuimus. In sexto venam secimus, cum ab initio vocati essemus: quamvis Galenus non numero dierum, sed vni vltimo robori in febribus attentus, non solum sexto septimoque, sed etiam diebus sequentibus sanguinem mittit. Ita & Auicenna contra eos, qui dicebant non esse bonum post quartum diem sanguinem demere, inquit etiam post 40. dies modo vires adsint: quanquam præstat in principio id facere antequam vires deficiant, pulsū semper intersecandum obseruato, iuxta decretum Galeni, in febribus quoque statim à venæ sectione non dormiant, licet medicus præsens cum priore mulierem tractaremus, apud probatos auctores se non legisse hoc testatur, licet Galen. somnum inhibuit in historia illa 9. meth. descripta ab Arnoldo de Villa-Nova, & ab Auic. somnus quoque in sectione extra propellit, & ideo somnum prohibemus, ne intro redeant. Viderationem Iasonis Præstantis medici Zirciei, cur non sit dormiendum à venæ sectione. Nienenius existimabat à venæ sectione vigilandū quod in accessionibus dormire non licet. Imo neque in accessionibus particularebus sanguis mittendus, neque dormiendum, neque cibis dandus, aut aliud quicquam faciendum, ut aphor. 11. lib. 1. constat. atque eadem ratio est, ut etiam declarat Galen. aphor. 1. lib. 2. ut spiritus ac sanguis, in quo calor habitat, ad exteriora retrahatur. Et quamvis eadem sit causa, qua somnum à venæ sectione prohibemus, quamvis in principio morbi vniuersalis fieri posset, nequaquam tamen in accessione particulari: & ideo pessime faciunt Chirurghi, qui in accessionibus febrium, quemadmo-

Sanguinis extractio minus periculosa purgatione.

Gal. lib. 2. de vitiis morbi acuti. & lib. de curat. vlt. lat. per sanguinis missionem.

Diff. 66. Quo tempore facienda sit missio sanguinis. S. 1. meth.

Li. 5. Li. 1. sen. 4.

Li. de vitiis morbi acuti. ne per 2. ena sectionem.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Auic. ca. proprio de venæ sectione.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

Li. de vitiis morbi acuti. cap. 37.

dum tonfores apud nos male consuevere, venam secant. Hæc obiter de sanguinis missione hic dixi, e nobis vtile visum fuit.

OBSERVATIO XXX.

De quadam febre tertiana continua nono die interficiente.

Anno 1564. in Autumno, cum ad Cornelium Sufium Hollandiæ præsidem vigilantissimū, ex podagra & chiragra laborantem in Hagham-Comitis accitus essem, ut eundem curarem: mox eodem tempore ex eiusdem ædibus Leydas euocatus sum ad nobilissimum Dominum de Lockhorst, qui in tertianam continuam eamque acutissimam incidit, quem Leydanus Medicus tractabat. At cubiculum ægotantis ingressus, in eo erat ignis luculentus, multa lignorum strue incensus, vnde locus, in quo decumbebat æger, calidissimus euaserat, ita ut per calorem insignem resolutus in syncope incidit, vir admodum macilentus, & si qui alter rarissimæ texturæ, & valde biliosus. Lotium quod tunc reseruatum erat, insigni rubedine tinctum spectabatur. Ignem ex cubiculo statim amouendum iubeo, atque aqua imperfecta tum aceto solū refrigerari præcipio, cum animaduertissem ægotantem febre continua tertiana detineri. Medicus vero præsens cū de ægri salute semper bene sperasset, primo lenitium exhibuerat, iulebos quoque, venæ sectione neglecta. Quartus erat dies, quo dominum accesseram; at cum phrenitidem metuerem ex ingenti dolore capitis, & calore immenso; refrigerantia, alterantia & somnifera vna præscribimus. Altero die, qui erat quintus ab initio morbi, cū phlebotomia esset prætermissa, cōmuni consilio venam iecorariam in brachio sinistro tandem secare fecimus: sed quia paulo debilior, paucum sanguinem; ut Chirurgus extraheret mandauimus. Profuit quidem, licet melius iuuisset, si ab initio vena secta fuisset in febre tam acuta. Post sanguinis detractionem sequente die, nempe sexto, melius habere visus est. At in septimo peius, ita ut delirauerit, & in aphas quoque lapsus sit, quibus accidentibus vires corruiebant. Pro victo, hordeato utebamur verum parum etiā aliis remediis profecimus, ita ut ex signis malis tū vehementia morbi moriturum ægrum prædixim, medico præsentem in contrarium cum ægro tū amicis salutem pollicente, licet pulsus singulis horis deficeret, viribus paulatim decrecentibus, & febre magis angelcente. Octauo die omnia peiora erant: nono incidit in lipothymiam grauiorem, à qua cum ad se rediisset, sacerdotibus reliquum curationis relictum esse amicis prædicebam, atque iis maniretur, quæ demigraturis ad hoc seculo adhiberi solent, alio medico adhuc bene sperante. Sub noctem pessime habere cepit, ac eadē nocte obiit. Vnde ego ex prædictione honorem, alter medicus ignominiam habuit. Nihil itaque in morbis periculosis præstantius, quam bene prædicere. Nam à vera prædictione, si æger moriatur, non minus gloriæ, quam ex sanatione habetur: cum omnes decumbentes curari non possent.

S C H O L I A.

Quam sint necessaria medicorum prædictio, quæ, docuit Hippocr. lib. 1. prædictionum, ut etiam nos alias ostendimus in libris nostris contra Empiricos, præter id quod ægri parat propensius, ac medicus præfentiendo futura, de longinquo obuiam

Pet. Foresti. Tom. I.

vero leuiter calor affectus est, & exigua est frigiditas, dulcis, & fatua dicitur. Salva, siccitudo; acida, famelicofos; dulcis, somnolentos facit. Acida concoqui debet: salua repurgari: dulcis & fatua, naturae relinquenda sunt, quia facile in sanguinem conuertuntur. Fitaliquando, ut pituitosus cibus non coquatur in ventriculo: quod inde generatur, cruditas est, non pituita, aut pituita cruda dicitur, quae appetentiam tollit; inducit fastidia & pallorem. Humor qui à cerebro per nares emungitur, aut destillat in corpus, pituita non est, quemadmodum nec humor ille vitiosus & crudus, unde pruritus, vlcerosus affectus, lepra, scabies, & alia huiusmodi. Salua ore contenta potius pituita est. Vniuersali nomine hæc omnia sub pituita habentur. Frigidissima & humidissima pituitæ species, quæ vitrea appellatur, onorum albumini persimilis, vel vitro fuso, vehementes dolores infert, & quasi paulo fixo impetentes, ubi loco calido, aut laxiori intestino impingitur, frigus infert, si immota est: si vero mouetur per sensibilia, rigorem, ut acida, commouet. Nam & acoris est particeps, unde sub acidarum genere sunt, quæ quidem putrefactæ, si leuiter aliquem inuadant, vel ex parte, epialen inferunt. Vbi vero magis putrescunt, præcedit rigor, & febris subsequitur. Alia dulcis rigorem non infert. Oportet ergo, cum de febre pituitosa agitur, diligenter animaduertere, in quo genere pituitæ febris incenditur. Nam ex eo & curandi ratio euariatur, & præfagium certius instituitur. Græci fere (ut idem censebat Capo de Vacca) in genere de febre quotidiana scripserunt. Arabum familiæ eam plenius distinxerunt. Et ita quo ad differentias, sunt eadem; quæ proponuntur in quotidiana intermittente tam exquisita, quam notha. Propterea quod ad continuam quotidianam attinet, licet ex iisdem causis proveniat, ut intermittens, & vtraque longa sit, hæc ipsa magis virtutem grauat, & continua afflictione corpus calefacit & exsiccatur & arefacit, ob defectum digestionis, unde etiam exercitati hæsitant de eius essentia, ut hæc tamen esse putent. Differt tamen hæc ipsa ab ipsa hæctica, cum in hæctica sit pulsus durus, subtilis, strictus & siccus: in latica vero vel continua quotidiana pulsus est mollis & latus. Hæctica quoque semper procedit eodem tenore, quauis post assumptum cibum aliquantulum æger incalcescat: in hac autem circa principium noctis siue cibum assumperit siue non, sit exacerbatio, & circa mediâ noctem sit maior inflammatio. In hæctica quoque cutis est arida, rugosa, sicca & aspera: in hac vero mollis, lenis, & minime tensa. Quamobrem diligenter erit circumspectendum; ne decipiamur interdum, sicuti plerique medici in praxi minus exercitati, & vulgares decipiuntur, qui interdum credunt esse febrem hæcticam, & tamen est pituitosa, & procedunt cum refrigerantibus & humectantibus, & ægrotantes deducunt ad hydropem. Præterea in latica ventriculus maxime afficitur, & dum cibus sumitur, opprimitur, atque symptomata ingrauescunt. Causæ etiam præcedentes considerandæ, nunquid in aere calido ac siccato æger versatus fuerit, neque cibis calefacientibus & exsiccantibus usus nunquid exercitium vehementem præceperit, tum ira, alique animi effectus exsiccantes, ex quibus hæctica magis oritur. Contra, si æger moram traxerit in aere frigido, & cibis frigidioribus usus fuerit, ac in ocio vitam consumperit, ex istis tum aliis similibus signis colligendum erit, potius febrem esse pituitosam. Vbi igitur quotidiana inceperit continua, exacerbationis ordine circumspecte internoscentur: quia

sine frigore aut horrore exacitur, mitescitque nullo sudore; & quotidie exacerbatur; & putredinis quidem notæ adfunt, sed admodum obscuræ, neque pulsus ea celeritate, frequentia aut inæqualitate digitos ferit, atque in aliis continuis. Neque vrina æque flammea aut rubra est, ut in aliis febribus continuo assilgentibus, etiam si forte crassior sit, neque tantum premit symptomatum faintia. Ad hæc laborantis habitus & natura, & vitæ antecedens, & qualis habeatur sanguis ostendunt, & qualis hinc nata sit febris. Est itaque hæc febris, primo absque frigore & interpolatione, potissimum vero hora phlegmatis, hoc est, circa occasum solis, magis affligens, facies magna ex parte est tumida, inflata, sitis exigua, aut nulla, nausea, destructio appetitus, vomitus pituitosus, pulsus parvus, mollis, tardus, & quandoque debilis, nonnumquam & fortis, exspiratio est maior inspiratione, systole quoque est velocior diastole, lente affligit cum pauca quiete, & immodica est eorum caliditas respectu febriliū continuarum biliofarum. Et signa eius sunt, signa interpolatæ seu intermittētis, præterquam quod horripilatio (ut barbari præctici loquuntur) non est cum ea periodice, quemadmodum neque in aliis febribus continuis. Sed est velut similitudo horripilationis (ut dicebat Bertrutius Professor quondam Bononiensis in suo Collectario) in corpore ex sua diminuta calfactione, & non est in ea sudor, nisi forte apud statum cum sit crisis, sed est cum ea vomitus & solutio phlegmatica ante crisin, similiter & post crisin, aut statum. Et ita signa continuæ quotidianæ propria, secundum Auicennam, etiam signa sunt periodicæ ex parte vrinæ, egestionis, tactus, caloris, & eiusmodi. Et dicitur pro magna sui parte, quoniam hæc non dimittit, nec falsam habet quietem, ut periodica. Vnde continuo affligit, magis circa occasum solis, ut dictum est, & differt à conclusa, quæ vniuersimiliter ægrum exagitat: quia hæc declinat manifeste, & exacerbationem manifestam habet. Secundum signum est, quod in primis paroxysmis principij vniuersalis sunt rigor, frigus, horripilatio positio: quia eo tempore materia est frigida, & cum mouetur communicat frigiditatem suam membris sensibilibus, verum in processu remittitur, cum materia iam magis accendatur, & calefiat. Contrarium fit in periodo. Tertium signum est, quod typus in periodica est longior, quam continua: in hac enim parvus est, in principio & apparet quædam leuis extremorum membrorum frigiditas, præcipue pedum & nasi & aurium aliquando & digitorum, manuum extremitates frigidit, sed minus quam in periodica. Propterea dicebat Gilbertus, quod continua phlegmatica facit motum in horis phlegmatis, sine typo. Et Guilhelmus Placentius etiam dixit, absque rigore aut horrore. Est enim proprium continuarum non horrere. Signa itaque quæ à substantialiter inherantibus sumuntur, sunt illa; quæ à caliditate capiuntur, quæ si tangitur, torrida est. Ab actione læsa, ut pulsus tardus, inæqualis, mollis, laxus, sitis exigua, aut nulla, nisi ex phlegmate falso fuerit. A qualitate mutata, cutis (ut diximus) mollis est, & facies tumida. Ab accidentibus capitis grauitas adest, stupor & similia: sicut garrulitas est signum bilis, sic taciturnitas melancholiæ, & stupor pituitæ. Et ita de aliis signis ratiocinandum erit, ut latius de febre intermittente dicetur. Et quemadmodum hæc ex naturali phlegmate proueniunt, ita à non naturali ex speciebus pituitæ similiter diligenter colligenda erunt, qualia de intermittētibus referuntur. Hæc eadem maxime ad signa prognostica faciunt,

01
Signa de
monstrant
continua
quotidiana

OBSERVATIO XXXIII.

De febre quotidiana continua in hydropem transmutata.

faciunt, quanquam continua cæteris partibus periculosa est intermittente, & præcipue illa, quæ ex falsa pituita fiat, quam quæ ex bile, non ratione accidentium semper, sed quia longior & difficilior curatio: præterea vrina in febre quotidiana continua, seu latica, subtilis in substantia, pauca in quantitate, in principio cum aliis malis signis, ut alienatione, vigiliis, debilitate appetitus difficili respiracione cum virtute debili mortem propinquam significat. Si autem ex subtili crassior, & multa euadat in statu vel paulo ante, cum bonis aliis signis, salutem decernit. Verum vrina ampullosa, turbulenta, confusa in hac febre subinde lethargum aut carum minatur, præsertim si æger valde somnolentus fuerit. Solet enim augmento in hac febre lethargus, teste Rhase, euenire, quemadmodum in praxi obseruauimus. Quod idem Bertrutius de vrinis ampullosis, turbulentis annotauit, in somnolentis præcipue, si circa caput frigidum sint, ideo subito succurrendum ait ligationibus extremorum, fortibus frictionibus, balanis & clysteribus acutis, ad somnum inhibendum, donec materia auertatur. Vrina igitur hic diligenter inspicienda, quæ si turbata appareant instar subligalium, capitis dolor tunc adest vel aderit: quibus etiam sedimina veluti vrina crassior, febrem diuturniorem significat. Si quantitas vrinæ maior solito, ac crassior, frigoris vero diminutio; & caloris augmentum, accessionis quoque anticipatio, materiam fore concoctam arguunt, & per consequens eiusdem euacuationem, febremque citius terminaturam notant. Est autem febris hæc admodum diuturna, ita ut quibudam ante quadragesimum diem non finiat. Extenditur aliquando ad sexaginta dies, nisi materia exigua, pluresue euacuationes spontaneæ febrem breuiorem reddant, & ideo eius principium Iurat frequenter vique in vigesimum diem, sæpe tota febris ad 64. dies extenditur, aliquando ad sex menses ægrum fatigat. Solent autem eiusmodi febres diuturnæ seu chronicae, continuæ phlegmaticæ, quemadmodum & quartanæ continuæ (licet valde rariores sint) magna ex parte cum resolutione terminari, aut euacuatur in eis paulatim materia vnaquaque die critica per fluxum ventris, vomitum aut sudorem, non vna quidem expulsiōe, sed per vires. Vomitus quoque & alui profluuium accidunt à principio, in fine vero post coctionem sudor in omni febre chronica, seu diuturna continua, si virtus fuerit debilis statim ab initio, vel appetitus deiectio adest, lethale quoniam debet in via antequam ad statum perueniat. Et ideo materia existente crassa, cruda, viscosa, temporaria pituitosa, & humida, ætate & temperamento sudore apparente, stomacho debili, appetitu prostrato, somno profundo, virtute prolapsa, quæ si adfuerint, ægrum perituum denuntiant: opposita salutem significant, mediocritate vero, medio modo se habent. Potest autem hæc febris continua quotidiana per se incipere, vel alteri succedere, ut euenit mulieri, quæ ex tertiana continua licet notha, in continuam quotidianam incidit, quæ etiam postea ad hydropem accitum peruenit, quam deinde mors subsecuta est: quamvis frequentius in hypofarcam transmutetur, ut Rhases prædixit; præcipue, si videamus corruptionem formæ, ut exemplo sequenti manifestum euadet.

Pet. Forest. Tom. I.

1. Illa cereuisiarj illius, qui prope portam Haghnam Delphis habitabat, annorum septem nata, febre continua quotidiana cum aliquot diebus laborasset, ac remedia quædam ad rem minime facientia frustra tentata essent, cum ad eandem acciti essemus in fine Septembris, tempore humido ac frigido existente colorem faciei, cum animaduertemus liuescere, ac palpebras intumescere pedesque circa talos in tumorem attolli, ventre valde prominente, & ad tactum retinente, hydropem & proprie hypofarcam futuram prædiximus, nisi illico remediis ad hydropem conferentibus vteremur. Præterea & de vermibus suspicionem habuimus, cum puellula fructibus horariis valde crudis, tum vuis non satis maturis antea in copia usa fuerat. Huic cum alium non deponeret, ut ex hoc sequenti syrupo longo cochlear vnum atque alterum sumeret mandauimus. *℞. rad. iros, ebol. ana 3 iii. agrimon. cusc. beronica, ceterach, ana m. 6. se. anisi 3 j. B. caribami consus 3 6 folior. senæ 3 vi. poly. ped. querc. 3 6. vuar. pass. enucleat. 3 i. liquiritia rasa 3 iii. fiat decoctio in aqua communis pro 3 vii. colatura adde syrupi de eupatorio, de cicbor. Nicolai cum rhabarb. ana 3 i. cinam. q. s. pro sapore delectabiliore; fiat apozema ad modum syriupi longi: ex quo omni mane cum accepisset cochlear vnum atque alterum, alium egregie deposuit, aquosa & pituitosa, & quædam biliosa corrupta, vna cum vermibus deiecit. Atque ventre hoc sequente vnguento inuncto, miraculi instar, conualuit, ut aliis remediis vti opus non fuerit. *℞. succi ebuli, sambuci ana 3 i. vng. Agrippæ 3 ii. coquantur ad consumptionem succi, & fiat linimentum pro ventre.**

SCHOLIA.

3. Solet autem stomachus in hac febre plurimum debilitari, cum sit lacuna phlegmatis, & ad huius debilitatem, mox sequitur hepatis debilitas & obstructio, hinc infirmi cachexiam primo incurrun, deinde ad hydropem perueniunt. Præterea diana in cum in hac febre continua phlegma putrefactum quandoque aduratur, & in melancholicam materiam conuertatur, quæ ad splenem perueniens dolorem eidem infert & inflationem, quandoque etiam guritem & deinde aliquando quartanam: ut euenit alteri mulieri Delphensi, quæ tamen à me curata fuit magna cum molestia. Si autem paroxysmus incipit, cum multis oscitantibus & stupore quodam (ut quondam Typographo Delphis accidit) ac somni profunditate, faciemque tumidam decumbēs habuerit cum quodam luore, facillime in carum vel subeth incidet æger, nisi statim medicus remediis aptis succurrat. Permutatur hæc quoque febris in hæcticam, vel cum eadem quandoque commiscetur: quare si facies pallida, citrina, macilenta, oculi concaui euadant, cutisque veluti corium siccum tendatur, & arida fiat, in hæcticam transire, vel transisse constat (quemadmodum contingit mulieri nobili, à qua etiam exstincta est) vel hæcticam cum quotidiana continua mixtam esse; ut de febribus compositis exemplum adferemus, si Deus nos superstites faciat: omnis enim febris chronica perdurans, hæcticam tandem inducit, si dispositio materiam vicerit: si super dispositionem dominetur materia, ad hydropem conuertitur.

F. iij. Jam

4.
H. pp. lib. 4.
22. 55.

Curatio co-
tinua quo-
tidiana.

5.

6.
Pene se-
ctio.

Iam etiam in febre continua quotidiana, quemadmodum & in aliis, si limolitates in dentibus fiant, febrem diurniorem ac fortiolem praefagiunt. Dentium autem & linguae mucositas, materiam in stomacho plurimam & viscosam conueruatam esse notat. In quacunque etiam febre continua quotidiana sudor citius magisque copiose apparuerit, ceteris parcius citius terminatur: signum enim est, quod materia adhibens obediens resolutioni, quodque non sit magna meatuum obstru-ctio, vel constrictio. Hæc de signis prognosticis sufficiunt, reliqua ab intermittentibus mutanda, quæ suo loco dicentur. Interim de curatione feb-
ris continuæ quotidianæ etiam hæc addamus, quæ maximam quoque similitudinem habet cum cura-
tione feb-
ris quotidianæ intermittens, quoad remedia & victus rationem: in hoc tamen differens, secundum Auicennam, quod victus debeat esse tenuior, quam in interpolata: interea tamen non multum subtilis ac tenuis, eo quod longior reliquis continuis existat. Secundo minus calida conferunt in continua. Et ideo si caput sit debile, vel confectus sit æger incutere dolores capitis, aut morbos capitis, à vino abstinere debet, atque eius loco Auicenna exhibet aquam mellis. Quod ad digestionem attinet, alterationem, ventrisque lenitionem, à debili remedio ad fortius procedit idem Auicenna: ut à syrupo acetoso simplici ad co-
positum, cum aquis aperitiuis, prius debilibus ad magis incidentes: & cum videt acritudinem mi-
nui, augeat victus rationem. Cibi quoque & carnes sunt alterandi cum rebus acidis. Et quoad euacua-
tiones, & ad ea, quæ urinam & sudores prouocant, à debilibus idem progreditur ad fortiora. Ut autem magis particularius procedamus: in hac itaque febre, cum humor putrescit intra venas, vi-
ctus ratio sit tenuior quam in intermittente: minul-
que ad calidum & siccum inclinans, neque vino, neque odoramentis vtatur æger: quamuis debilibus lymphatum, si diutius duret, concedemus, & mel-
lius post statum, modo capitis dolores abfuerint. Cibus exhibeatur, quo tempore minus æger affligitur: id quidem tempus accurate observandum. Materiam itaque communis eductio, tunc etiam ma-
teriam propriam diminutio, concoctio, eradicatio, fiant ut de febre intermittente traderetur, aucta in
syrupis concoquentibus syrapi intybi satini latorum quantitate. In conditis quoque specier. de arbor. abb. & confer. rosac. quantitas augeatur. Sed præ omni-
bus observandum, ut æger victu roborare vtatur, antequam vires labantur ob longitudinem morbi, deinde ut stomachus confortetur, ne is deficiat, at-
que appetitus pereat. Nam abstinentia, vel potius postpositio, mortem infert, ut Antonius ille Gra-
dus cap. proprio optime dicebat. Præterea dili-
genter delectum haberi oportet in remediis, quæ materiam digerunt & euacuant, & quæ roborant: omnia hæc mutanda iuxta speciem pituitæ, quæ hanc febrem intulerit: quæ, inquam, lucidiora euadent ex illis, quæ dicuntur de febribus pituitosis in-
termittentibus. Si igitur hæcticam metuamus cum
illis quoque sunt componenda, quæ hæcticæ simul
resistant. Si hydropem, carum & lethargum time-
mus, etiam iis resistere maxime oportet, quæ illos
affectus tollant antequam eueniant: Quod si au-
tem in principio vocemur, tunc etiam circumspi-
ciendum, num venæ sectio conueniat, cum respec-
tu solius materiam pituitosæ (ut de febribus in-
termittentibus pituitosis latius explicabimus) ne-
quaquam conuenire videatur: tamen ut absolute
cum auctoribus probatis dicamus, plus expedit
in continua, quam in intermittente: quia materia

in venis exilit, & talis erat canon Auic. c. de ca-
ratione feb-
ris continua quartana. Magis quoque pro-
dest, iuxta Sauonarolam, si febris, ex phlegmate
dulci in qua magis consulitur reliquis indicatio-
nibus ad sectionem, venæ requisitis consentienti-
bus. Rogerius non solum in hac, sed etiam in ea,
quæ sit à phlegmate salso, similiter commendat
sanguine redundante, ac magis in corpore carno-
so & pleno. Sic & Guilielmus Placepius, Pra-
cticus egregius, ut alij omnes, cum materia intra
venas existat sanguinis, detractionem laudant.
Quibus & accedit auctoritas Galeni, 11. meth. cap.
15. sic dicentis: optimum est, venam incidere, non
solum in synochis, sed etiam in aliis febribus, quæ
ex humorum putredine sunt. Nam si in periodicis
id faciunt, quid in iis agendum, cum materia intra
venas consistat. Fuit & hæc sententia Oribasii. Sed
hic videndum, num & vires consentiant? Quare
in priore ægro, nempe sene, cum tardius vocare-
mur & debiliior esset eo tempore; venæ sectio non
fuit: neque in hac secunda ægra, ubi & ætas &
vires non admittunt, licet in sene bonæ tempe-
raturæ ab initio recte conuenisset, quemadmodum
& in aliis, quibus plethora aderat, frequenter co-
mode venam in similibus secari iussimus. Vbi igitur
in principio acciti fuerimus, si alius non res-
pondeat, hæc vel simili pharmaco minorante aut
leniente uti possumus. *℞. electui vel castæ recens
extrahe 3 j. elect. ind. 3 j. fiat bolus cum zaccob. vel Phama-
dissoluitur cum 3 iiii. decoctionis communis, & detur cum melle
hor. minoris affluentionis. Vel si pituita multa, ut sa-
pius fieri solet, in intestinis hæreat, ante venæ
sectionem, vel statim post, conuenit clysterem ini-
cere, cui emolliendi & detergendi vis insit. Ut hoc
modo: *℞. melle, mercurialis, parietaria, betæ anam.
j. caulium rubr. m. B. passul. enucleatarum, sicum ana
paria xii. se. anisi, feniculi ana 3 j. B. florum chama-
mill. bordei integri, ana p. j. fiat decoctio in aqua com-
muni pro lb j. in qua colatur a dissolut. melle rosati co-
lari, sacchari rubri ana 3 j. B. castia pro clysteribus 3
B. succi betæ 3 j. salis communis 3 j. B. ol. chamemill. 3
iii. misce clyster, qui primo iniecti potest. At progressu
temporis, sunt qui addant aliquid agarici vel me-
dullæ seminis carthami, si alius nimis adstricta est,
etiam 3 ij. diaphenici, quod vacuationi pituitæ
aptius sit, relinquendo benedictam vel hieram pi-
gram, cum hæc plus æquo calefaciant. Circa sta-
tum cautius est agendum, præsertim, si suspicio est
de alui profluuiio, quo febris hæc non raro solui-
tur: tunc igitur cauendum ab acri clysteri post me-
dicamentum minorans, & venæ sectionem, ubi
conueniat (conuenit autem magis ut dictum est,
in continuis) humor coquendus est moderate de-
tergentibus, incidentibus & aperientibus: & quia
magna putredo subest, unde calor plurimum au-
getur, vtendum refrigerantibus. Detergunt mel
rosaceum, hydromel. Incidunt & aperiunt oxy-
mel. simplex & compositum, syrupus acetosus,
simplex de byzantiis, & syrupus capill. ven. His
admiscentur cum magnus est calor, syrupus en-
diuæ simplex & compositus. Ante usum syrupo-
rum materia est minuenda, duobus à phlebotomia
diebus interiectis. Vel primo, ut dictum est, adhi-
beantur clysteres. Deinde cum soleat hæc febris
esse longior, non statim à phlebotomia purgatio
conuenit, ne continuis motibus subito & repente
factis, nimium humores agitentur. Potest autem
pro purgatione in decocto ad pituitam parato
vel catholicum, vel aliquid diaphenici misceri.
Vel detur 3 j. diacarbolicum, diaphenici 3 j. vel ij. an. in-
di maioris. Vel sit ut decoctum, quod pituitam præ-
paret & simul euacuet, addendo aliquid agarici,
Catholicum**

Catholicum quoque licet ducenda bili proprium
sit, ut Rondeletius sentiebat, mixtum cum deco-
cto aliquo tenuante & incidente, pituitam quoque
purgat. Veteres post oxymel simplex & compo-
situm cum aquis ad pituitam destinatis, ut huic fe-
bri magis p. opus, turpetho vtantur, deinde sto-
machum roborant cum diarod. Abbatis. Deinde
decoctum hyssopi, feniculi, & vuarum passularum
dabant. Syrupus autem rosaceus solutius hic per-
se inutilis est, sed cum infusione aut decocto agarici
vel seminis carthami, anisi, vel foliorum senæ,
vel feniculi, pituitam purgat. Idem præstat, si
cum syrupo aperiente misceatur: Ut *℞. syrapi ro-
sacei solutius, vel laxariis 3 ij. de byzantiis 3 j. misce.*
Hæc vero medicamenta quamquam maxime con-
ueniant in quotidiana intermittente, tamen & ho-
rum vltus est aliquis in continua. Et quia hæc fe-
bris longior est, ego uti soleo decoctis longiori-
bus, quæ & materiam præparent & paulatim edu-
cant. Oportet enim sapius digerere, & euacuate,
semper habendo respectum tam ad calorem febrilem,
quam ad materiam peccantem. Et quia in
hac febre ventriculus, intestina, & venæ mesari-
cæ copiam pituitosæ excrementi congerunt, quod
reputari debet; tum ut natura ad vincendum
morbum expeditior sit, tum ne excrementum vi
medicamentorum in venas retrahatur, & inde ob-
structiones augeantur. Cæterum primis diebus
magis detergentibus vtetur, deinde aperientibus,
& rursus in declinatione detergentibus: vel his
tunc medicamentum purgans datur, ut dissecta
materia & præparata vacuetur. Detergentia quæ
sunt à viis ductuum, & si quid vim actionemque
medicamentorum effugerit, detergent. Aperientia
pituitam crassam, quæ in venis est, tenuant & in-
cidunt, atque sudores eliciunt. Ad detergentium
Rondeletius hoc vritur. *℞. mellis ros. colati vel
mellis rosacei. 3 ij. syr. capill. ven. 3 B. aquæ bordei,
graminis vel asparagi 3 iiii. fiat iuleb.* Ad inciden-
dum. *℞. syrapi acetosi simplici vel de byzantiis, vel
oxy-mellis simplici 3 ij. cum aqua graminis primum,
deinde cum aqua apii, petrosel. 3 iiii. vel 3 j. fiat iuleb.*
Si calor magnus est, prædictis syrupis admisceantur
syrapi caduæ simplici, & aquæ reliquæ. Ates.
Ut hoc modo. *℞. oxymel simplex 3 j. syrapi de
endiua simplici 3 B. aquæ graminis, endiuæ, circho-
ree ana 3 ij. fiat iuleb.* Vbi concocta est materia,
sepe vi naturæ morbus vincitur, & ut plurimum
copiosioribus sudoribus, vel fluxu vetricis soluitur,
qui nec concoquentibus, nec soluentibus vinci po-
test. Si autem non soluitur, tunc denuo danda est
purgatio, aut decoctum longum purgans. Quiddam
in fine dant pilulas elephanticas, quas tenascen-
tibus, ut maturius effluantur, exhibent, addendo
aliqua refrigerantia, quæ caliditatem aromatum
refrenare possent. At euacuatio phlegmagogis
perficitur, ut in quotidiana intermittente, sed mi-
nus calidis. Deinde stomachus corroborandus, ac
membra nutritiua, eo modo, quo in intermittente
fieri solet, modo frigidis, modo stypticis, prout
materia postularit, vel ipsa dispositio: In fine quo-
que viua prouocanda, sed non ita calidis, ut in
intermittente. Si etiam adsit vomitus, iuuandus est
cum lenioribus remediis. Interim accidentibus
præcipue erit succurrendum. Si enim lethargus
timeatur, cerebrum statim à principio corroborari
oportet stypticis, & temperate calefacientibus:
& humores auertendi sunt cum clysteribus, glandi-
bus, frictuonibus. Eodem modo de caro imminen-
te: quæ ex propriis locis sunt colligenda. Si metus
sit de cachexia, vel hydrope, iisdem affectibus re-
pori succurrendum, modo frigidis, modo calidis,
Pet. Forest. Tom. 1.

prout febris & dispositio indicent. Propterea ty-
rones (ut antea admonuimus) circumspici esse
debent in curatione huius feb-
ris, quemadmodum
& aliarum, quæ diurnæ sunt, cum facile cachexi-
am adferant, à qua enascentes morbi inuitabi-
les sunt, ut puta aqua intercus, aut phthisis, aut eli-
quatio. Nam in eiusmodi febribus diurnis, sicuti
in omnibus longinquis morbis (ut recte dicebat
Aretæus Cappadox medicus antiquissimus) dilata-
tio medelæ mala est: nam ob cunctationem in vi-
tia insanabilia prolabantur. Inflatio sane ita ha-
bet, ut non facile recedat, si semel inqaserit; at si
diutius protrahitur, temporis spatio vires acquirit:
& nonnunquam euenit ut commoriatur. Exiguos
quoque morbos maiores excipiunt: cumque priores
discrimine vacarent, eorum soboles pernicio-
sa exoritur. Itaque nullo pacto ægrotum filere co-
uenit, ne morbus deprehendatur, erubescens,
neque aufugere vim curationis metuentem, neque
medicum pigrum esse ignaumque oportet: ut il-
que enim ad morbum insanabilem efficiendum co-
sentit. Nonnulli autem sunt ægroti, qui præsen-
tium, nec non & futurorum ignoracione ad finem
vsque cum morbo degunt. Nam plerique neque
percontant, neque futuram mortem suspiciantur, quo-
circa neque se medici fidei committunt. Horum
probatio ex quartana continua colligitur, de qua
nunc sermonem inuenimus.

OBSERVATIO XXXIV.

De febre quartana continua.

Theodorus de VVael, vir Nobilis, Toparcha in
pago Diui Eligij, vnum & sexagesimum an-
num agens, anno 1550, die 26. Nouembris, cum
alicui ecclesiasticum beneficium in animo distri-
buere proposuerat, forte socrus eius præueniens,
in alterum præter eius mentem contulit: unde mel-
ancholicus factus, alioqui vii constans & hilaris,
in febrem quartanam continuam incidit, in fine
autumni, melancholico humore magis vigente.
Hæc vero signa illi aderant, vigilæ, somnia terri-
bilia, linguæ asperitas & siccitas, ventris contur-
batio insignis. Inceperat autem febris sine rigore &
sine horrore, calorque lentus apparebat, licet con-
tinuus, quarto tamen die aliquo modo inualefcens,
pulsus ab initio tardus: in statu paulo velocior.
Urina primis diebus citrina, postea nigrior euasit;
continuum quartanam licet febrem valde lentam,
& obscuram esse intelleximus. Ad hunc vna cum
Ioanne Gallo medico Harlemensi acciti. ad cas-
tellum Colsterium dictum, in quo decumbebat;
lenitium sequens præscripsimus. *℞. diacarbolicum
3 vi. confectiois hamech. 3 ii. diaphenici simplici
3 i. B. aquæ borag. 3 iiii. syrapi viol. 3 i. misce fiat
balsmus, & detur in aurora ieiuno stomacho, quo
alius optime respondit. Altero die etiam minoris
exacerbationis venam lienarè in brachio sinistro
secari fecimus, & sanguinis uncias sex fluere, qui
sanguis vtique niger & crassus erat. Iuleb. deinde
quoque ebibit. *℞. syrapi viol. deend. ana 3 i.
syr. capill. ven. de epibymo ana 3 B. aquar. fumari-
æ, bugloss. borag. ana 3 iiii. misce, & singulis die-
bus in aurora ad tres dies bibat. Rursus die mino-
ris exacerbationis purgationem sequentem propi-
nauimus: *℞. diacarbolicum 3 vi. confectiois hamech.
diaphenici (ob pituitam admixtam hyeme in-
stante in liene) an 3 i. agarici noch. 3 i. aqua vni-
guæ caballina (quia parum tussiebat) aqua besoni-
ca (ob capitis dolorem, qui aderat) aqua borag.
ana 3 i. misce. Ter multa excrementa parum piti-
tosa,***

tosa, partim melancholica deposuit. Postea ex iulebo sequenti bis in die capiebat. *℞. syr. capill. ven. syr. viol. mellis ros. colati ana ℥ i. syr. de endi. stœchad. ana ℥ ℔. aquar. vngulæ caballinæ, fœniculi, betonicæ ana ℥ iiii. aqu. fumaricæ, borag. ana ℥ i. ℔. misce.* Et cinnamomo exiguo adiecto fiat ad modum clareti. Postea nullo modo excreuit nisi solutiuis medicamentis, assumptis. Vnde hoc enema iniecitum fuit. *℞. folior. viol. maluæ, parietariæ, fumaricæ, bugl. mercurialis ana m. i. foliolorum fen. ℥ vi. prunor. num. xv. uuar. pass. euuel. ℥ i. flor. chamemill. p. i. sem. anisi ℥ i. se. a. frag. maior. ana ℥ i. ℔. coquantur in sero lactis, & huius collaturæ accipe lb i. addendo castæ mund. pro clysterib. ℥ i. diacathol. ℥ ℔. ol. amygd. dulc. viol. ana ℥ i. ℔. salis communis ℥ i. ℔. misce.* Ab eo iniectione bis aluum deposuit: interim utebatur decoctis melancholiæ præparantibus & euacuantibus adiectis foliis senæ, epithymo & similibus quibus & syrapi de pomis, de epithymo postea addebantur. Mox & conditiis ex cons. viol. borag. bugl. nymphæ specibus dsatr. frig. & diama. frig. adiectis. Præterea cum ob varias imaginationes melancholicas subtritis dormire non posset, id quod sequitur, sub noctem exhibuimus. *℞. syr. pap. ℥ i. syr. viol. nymphæ ana ℥ i. aquæ lact. ℥ ii. aq. nymphæ, borag. ana ℥ ℔. misce.* Denovo ad decocta longa & simul purgantia deuenimus, post sex septimanas febre eundem relinquentem, ita tamen ut totus melancholicus manserit; ad quam melancholiam depellendam, cum alius ei perpetuo sicca & stricta maneret, multa machinati sumus: modo clysteres, modo decocta longa & purgantia, modo condita, pastasque tegales dictas, cum vires morbi longitudine succumberent, & alia innumera remedia ad melancholiam destinata, & tandem etiam hanc confectionem magistralem in officina una parati mandauimus. *℞. flor. borag. autbus, ana m. i. conseru. flor. viol. borag. anthos ana ℥ i. ℔. rad. buglossæ optime mundatæ quar. i. croci d iiii. spec. latifcantis Gal. ℥ i. foliorum auri purissim. foliorum argenti non siccatis ana m. ii. minæ cotoneorum ℥ iiii. vini albi odoriferi antiquissimi lb. iiii. stent infusa, prius bene pista ac commixta per diem naturalem, & mittantur in furnum equinum per vii. dies: demum coquantur in duplici vase aut balneo maris, per horas quatuor vel plures: postea diligentissime colentur per laneum pannum, atque viui in vitrea ampulla seruetur. Ex eo mane dimidium cochlear aliquando sumebat, cum liber à febre esset, & non amplius rediret. In eodem statu melancholicus permanens, vino buglossato, ex radice in eo contusa, aliquando utebatur, assumptis subinde tribus pilulis ex massa sequenti paratis, ad melancholiam confirmatam extirpandam. *℞. hieræ picræ, epithymi an ℥ ii. lapidis lazuli præparati, acar. elect. ana ℥ i. scammonie ℥ ℔. caryophil. gran. x. diligenter omnia terantur quam subtilissime & cum syr. cotoneorum & corticibus citri, fiat massa pilularum. Etiam hac destillatione vli somus, à Leonello multimorba appellata, cum eam expertus fuerit, in omnibus morbis melancholicis, in palpiratione cordis, ac in mala intemperie ventriculi & capitis. *℞. flor. anthos, borag. rad. bugloss. an. ℥ iiii. croci ℥ i. minæ cydoniorum trientem, vini albi meraci limpidi bene defæcati & optimi lb. ii. misce, & stent simul infusa, prius pista, per diem naturalem; deinde mittantur in fimo per semimentem, in vase vitreo, bene occluso: deinde destillantur per alembicum duabus vel tribus vicibus. Seruetur in argentea lagenula. Dosis ℥ i. febricitantibus nullo modo danda, at nobilis hic nō amplius febricitabat, quæ illum nunc per mensem***

reliquerat, licet adhuc adeo melancholia obrueretur, ut cibum amplius nec potum sumere veller, nisi precibus ad hoc inductus. Et cum non dormiret, ad somnum conciliandum, id quod sequitur præscriptum est. *℞. croci, opii, myrrhæ, hyosciami, albi, corticum mandrag. ana d i conficiantur cum sacco lactuæ trochiscis secundum artem.* Vno dissoluto, ubi opus erat in lacte muliebri aut oui albumine, tempora sub noctem inungebantur. Fiebant quoque lotiones pedum ad diuersionem & somnum incitandum. *℞. flor. cordial. meliloti ana m. iiii. melissa. fumi terræ, betonica ana m. i. calycum pap. vna cum semine numero v. se. anetibi ℥ iiii. coquantur in aqua communis pro lb. v. Verum aucta melancholia in senæ, magis magisque impos mentis factus est, neque amplius mihi, aut Gallo medico obsequi voluit. Ita ut fucus, eo ignorante, homini intercurandum imponere coacti simus; cum nulla remedia amplius admitteret, impositis simplicibus laxantibus in cereuisia, epithymo, senæ, & polypodio, ac similibus, leui facta ebullitione, qua utebatur ad aluum laxandam. Tandem percepit in cereuisia sua, quam quotidie ita laxantem bibebat, dolum subesse, ut ab omnibus cogeretur remediis desistere. Deinde suo more viuens intra duodecim septimanas & tres dies aluum non excreuit, quod ipse vix crederem, nisi vidissem: quam historiam cum aliquando Antonio Hartwero medico Hagano insigni narraffem, inquit ille, Hac in re tibi non haberem fidem, nisi veracem te cognoscerem. At ægrotus hic, quod dictum mirabile fuit, vxor eius matrona nobilissima, mihi scripsit, quod tertio die Aprilis fecessem per se habuisset: cui cum rescriberem ut illius rationem haberet, eundem mox conualitum vel mortuum esse, & 25. die Aprilis mortuus est, cum tribus mensibus & tribus diebus aluum non deposuisset, neque ante 26. die Nouembris vsque in tertium Aprilis vquam sponte aluum deiecerat, nisi clysteribus, decoctis lenientibus, lenitiuis & purgantibus medicamentis adiutus. At lotium eius per totum morbi decursum erat turbulentum, crassum tanquam faeces aliquando inhaerissent.*

S C H O L I A.

Iohannes Langius Medicus ille doctissimus refert, lib. 2. Epist. 27. Puellam Spientem, triennalem inedia sustinuisse, & nihil excrementorum eo tempore nec per aluum nec vesicam excreuisse. At noster ægrotus hic melancholicus licet à quartana continua restitutus, melancholia illi adhæsit. Postea à medicamentis abstiens, tribus mensibus & tribus diebus ne tantillum per aluum excreuit, per vesicam tamen pauca, crassa, eaque nigra minxit. Eo autem tempore, poma quidem assata, & pruna cocta comedit, alium cibum sicciorum abhorrebat: postremo autem vix bibebat, nisi cereuisiam consuetam, metuebatur ne famuli illum deciperent, cum prius clam, nostro iussu, medicamenta laxantia in cereuisia decocta forent. Narrat Nicolaus Florētinus se vidisse filiam M. Succii de Scarperia, ab ipsa die qua concepisset, vsque ad 45. diē per aluum nihil excreuisse, neque medicamentis lenientibus, neque violētis, neque clysteribus quamuis acutis, neque emplastris, vntionibus, neque solutiuis, cum tamen multum comederit, biberit, & veluti sana permanferit, & tandem tempore debito pepererit filiam. Rhafes quoque vidit mulierem quandam paralyticam, cuius venter constipatus erat per mensem vnu, quamuis venter sanorum non constipetur per quinque dies, sed emittitur de

eis substantia sicca. Medicus tamen senior Delphius, qui ad templum nouum habitabat, ut mihi retulit Ianus, non nisi octauo vel septimo quoque die prius aluum deponebat, hic tamen ex leui apoplexia in paralytum incidens, à qua mediocriter curatus, senex tamen postea subito obiit. Impossibile tamen est (teste Auic.) ventrem diu constipari, quin inferatur, & magnificetur, & non diu post mortuus est: sed post tres menses, & tres dies, cum faeces relictæ sponte exonerabantur, tunc prius mortuus est. Cū hunc casum Hughoni Nieuenio medico Hagano narrarem, referebat se ægrotum habuisse, qui per sex menses aluum nō deposuerat, sed globulo plumbeo rotundo deglutito suo pondere dilabente tandem aluum solutum esse, globulo vna cum faecibus exeunte, & ita ægrum præter opinionem conualuisse, quod ego vix crediderim. Verū istis omittis ad quartanā continuam redeamus, quæ raro per se incipit, cum potius consequitur alias febres continuas & proprie acutas: magna ex parte fit à sanguine melancholico, vel infecto multa melancholia in massa sanguinis relictæ ob lienem infirmum vel obstructum. Hæc autem, si sola quantitate peccat, icterum nigrum; si putrefcat, febrem inducit. At hæc melancholia augetur ingentis visis crassioribus, melancholicis, metu, tristitia longa præcedente, sollicitudine, tempore autumni, in senibus ut in hoc nobili viro euenit. Et quamuis quartana continua admodum raro contingat, ut omnes referant auctores; hæc ipsa tamen ex humore melancholico coarctato & putrefacto intra venas contingere potest, differtque ab intermittente, licet ab eadem materia fiat: in continua non fit interpolatio, neque frigus, horror, aut horripilatio, verum de quarto in quartum diē magis exacerbatur, licet non omnino intermittat, sed duobus diebus sese remittat, non tamen omnino sine febre: quia continua secundum humoris propriam naturam, & fit quemadmodum intermittens à melancholia naturali vel non naturali intra vasa putrescente. Eadem causæ in vtriusque locum habent, si secundum magis & minus valētiores fuerint, ita & signa, præterquam quod in continuo non fiat horror, aut frigus: quamuis in eius principio aliquando retracto calore apparet in extremitatibus frigus, quod tamen est absque rigore, & exacerbatur de quarto in quartum diem (ut dictum est): tepescit in aliis diebus, habetque 24. horas in summo labore, & 48. in falsa quiete. Reliqua cum proportionem respondent: pulsus quidem initio parvus, tardus, & occultus, postea magnus, plenus, & cele. ior quam in intermittente & in statu magis intenditur. Calor febrilis primo inde lingua asperior cum siccitate. Sed hæc omnia variantur iuxta speciem melancholiæ. A naturali, si victus præcesserit melancholicus, regio fit frigida & sicca, tempus autumnale, ætas senilis. A sanguinea melancholia, ut habitus crassus, bona constitutio corporis, victus sanguinem generans, oris dulcedo, sitis modica, somnus grauior, æt, tempus anni, regio hæc inquam ad calidum & humidum inclinans, pulsus præcedenti latior, vrina rufa, vel subrufa cum obscuritate quadam & crassitie, æget minime iracundus. A biliosa vero melancholia, febris biliosa præcedens, victus ratio adurens, horror, sitis, sudor, vigilia, calor, furorque, eruntque symptomata intensiora, quibus accedit regio, tempus anni, æt, ad calidum & siccum inclinans, temperies biliosa, vrina intensa, citrina, rufa, sub-

ruta, tenuis pulsus velocior. Idem de melancholia pituitosa, coniectandum, si hæc aderunt, temperatura pituitosa, febris phlegmatica præcedens, tempusque anni, regio, æt, & reliqua omnia frigida, victus frigidus præcedens, æger dum incipit inculescere iterum frigidior euadens, & ob materiæ viscositatem paroxysmi longiores fiunt, sudorque tardior est, & variatio quidem in pulsu cum quadam mollitie aderit, vrina crassior, minus intensa, sitis exigua, somnus grauis. Ex quibus dictis facile speciem quartanæ colligemus, cuius causa curatio etiam varianda erit.

OBSERVATIO XXXV.

De continua quartana, vna cum tabe & hectica.

Cum autem quartana continua lentum habeat calorem. Vehementer tamen corpori profunde insertum, quemadmodum & hectica, quare maxime cauendum ne in ea transmutetur, si in eam non transierit, quamuis quartana continua multo periculosior semper sit intermittente, ut plurimum sit salubris, modo apud ægrum, neque medicum, aut astantes error committatur. Solet quandoque cum hectica commisceri, ita ut quarto die videatur hectica febris præter consuetudinem exacerbari. Quamuis hoc rarissime contingit, & si eueniat, plerumque tunc lethalis est. Hoc nos aliquando vna cum Henrico Vergrico medico Hagano doctissimo in proba matrona, vxore Ioannis Pynson obseruauimus, quæ in ædibus Domini de VVassenar in Hagha-Comitis decumbebat: quæ cum per aliquot menses decubisset, tandem vera tæbe, pulmoneque exulcerato è vita discessit. Cui & hectica febris aderat, quæ quarto die ingrauescere solebat, etiam sumpto cibo ob hecticam mixtam cum febre continua quartana. Verum postea hectica magis quartanam superante, amplius quarto die non exacerbabatur, verum lente continua affligente præcipue ab assumpto cibo, in magna copia pus quotidie exspuente, atque hectica longo tempore sola ingrauescente, tandem post multa & varia remedia adhibita frustra, macie extreme consumpta, periit.

S C H O L I A.

Continuæ quartanæ minus tæte intermittentibus, imo maxime periculosa: cum enim istæ febres pendeant ex humore frigido & sicco, ex humore satis naturæ aduersante, quotiescunque aliquæ ex parte hic succus infra incipiat, illico extra venas propellitur, non aliam ab causam quam propter inimicitiam, quæ est inter humorem & naturam, quæ calido & humido conseruatur, cui hic succus valde aduersatur: & propterea optime dixit Galenus 2. De diff. feb. cap. 2. ubi materia in venis retineatur, non fit citra periculum ægri. Non tamen semper est lethalis, interim valde periculosa, neque tuta, quanquam eadem signa prognostica habeat, quæ intermittens: huc transferri possunt. At videbimus sæpius quartanas intermittentes, continuas rarissime, quæ etiam cæteris paribus (vt iam dictum est) intermittentibus deteriores sunt, quamuis citius terminentur, licet teste Anoldo de Villa Noua multoties in quadragesimum diem extendantur, neque tunc tenuiori diæta insistendum, cum sit ægritudo chronica. Si ad hecticam inclinet, maxime necesse infert, ut nunc ostendimus. Ex istis iam dictis constat indicationes curandi easdem esse cum intermittētibus, quanquam in conti-

in continua minus expleri possent, neque tam facile salutem prædicemus, quamvis non semper sit lethalis. Præterea, licet hæc magnam similitudinem curationis habeat cum intermittente, ab huius tamen curatione nonnihil variatur. Nam hæc, quæ continua est, multo diligentius curanda erit, respectu etiam diversitatum, quæ in materia melancholica esse possunt, ut in Scholio præcedente latius ostendimus. Secundo, quia virtutem magis lædit & prostermit. Tertio, cum causa eius antecedens & coniuncta sit in venis ipsis, & cæteris paribus, sanguis quoque in ea magis ebullit. Differt quoque curatio ex parte diætæ: quæ in continua tenuior esse debet; nam hæc brevior intermittente, & quo ad symptomata, vehementior, & virtutem plus grauius quam intermittens. Ideo non tam cito carnes dabimus in continua, ut in intermittente, quia intermittens posset habere multas causas, continua tantum unam, cum materia sit in venis stimulans virtutem, & ideo quod ad statum attinet, oportet diuersimode victum instituire. In hac quoque frigidiora magis, minus vero calida administrabimus: exempli causa, si vino vtendum magis lymphandum quam in intermittente: imo sæpe etiam in totum à vino cogimur abstinere, & sic carnes cum frigidis appropriatis alterabimus. Eodem modo coniectandum de aliis rebus non naturalibus ad frigidum magis inclinantibus. Præterea quo ad alia remedia ex parte lenitionis ventris, digestionis, euacuationis (vt summam rem complectamur) conueniunt in continua lenitiua magis lenia, quam acuta; ita & de clysteribus & glandibus sentiendum. De digerentibus vero à debilioribus ad fortiora solent auctores procedere, verbi gratia, à syrupo acetoso in materia biliosa, ad oxymel; primo addendo se. frig. aperitiua, postea calida ac radices aperitiuas, iisdem addentes quæ melancholiam respiciunt, vt epithymum. Ita & euacuantia debiliora esse debent: quam in intermittente, alterantia quoque & roborantia frigidiora, vel remissa calida, & magis in continua humectationi studendum. In hac quoque non minus quam in aliis continuis febribus conuenit sanguinis detractio, alio prius subdita. Hanc enim necessariam dicebat Auicenna, cum sanguis feruens communiter melancholiam commixtus sit, & per phlebotomiam tractioni paratior fiat: & cū materia sit in venis, statim ab initio vena secanda; quia minus inducias dat hæc febris. Si reliqua indicia mittendi sanguinis adsint, sanguis ab initio mitti potest, superfluitatibus communibus primo per glandem aut clysterem eductis, aut potione aliqua leniente. Præstantiores medici hic eligunt venam sinistri brachii lienarem, quæ magis consentit leni, cum hic maxima pars materiæ collecta sit; alii vero ex saluatiella sinistræ manus; mulieribus autem ex saphena, modo non sint grandæ & menses restricti sint, ac causam præbeant melancholici humoris misso sanguine, duobus aut tribus diebus interpositis, cum hæc febris in multos dies extendatur, neque perinde acuta est, vt reliquæ continuæ, dandum est aliquod medicamentū leniens, vt cassia, catholicon cum decocto mercurialis, vel sero lactis, vel decocto passul. polypod. senæ & aliis humorem melancholicum, respicientibus ratione semper habita ad speciem melancholiam, quæ febrem infert. Ad alterandum vero & concoquendum valent syrups humectantes leniter & refrigerantes, vel temperati in calido & frigido. Refrigerant & humectant syr. viol. lactucæ, portulacæ. Temperati sunt syr. de borag. de buglossa, Vtuntur præterea syrupo de fumaris simplicis, vel de acer. citri, si magnus est ardor. Addimus & aquas eiusdem facultatis, vt viol. portulacæ, cutaburæ, buglossæ, borag. & in biliosis naturis, citreoræ, end. Si ex adusta bile generata ex melancholia, conuenit syr. de end. simplex, & compositus. Sed compositis non est vtendum ante humorem ex parte coctum. Aboali filius primo dabat syr. acetosum, deinde oxymel simplex cum aq. end. scarie, buglossæ, vel cum earundem herbarum decocto, additis seminibus cucurbitæ, melonis, & similibus. Solutiua sint primo lenia, ex cassia, catholico, sena, postea adiecta confectio hamech, vel dentur decocta simul præparantia & euacuantia melancholiam, ex curatione quantanæ intermittens collecta, tamen minus calida, vt dictum est, humectantia non negligendo, quæque siccitatem melancholiam obtemperant: si ventrem mouere non velimus: sed tantum alterare, & digerere, abstinemus potius tunc à syrups laxantibus, quorum vis tunc obtunditur, & si ventrem non mouent, plus officium quam profunt. At postea cum hæc febris diuturnior sit, post euacuationes aliquas factas, possumus tunc vt magis laxantibus & syrups cōpositis, vt de fumo terræ, de pomis, de epithymo; tales quoque magis purgant post iniectionem clysterem. Et vbi alius restricta est, quarto quoque die repetere oportet. Non desunt, qui etiam hic vtuntur vng. & emplastris solutius supra ventrem & umbilicum quorum copiam habes apud Villa-Nouam cap. proprio. De feb. contin. quartana. Id quoque memorie commendandum, vt à mitioribus ad fortiora deueniamus ob materiam melancholicam educationi rebellem: & si cum bile miscetur, quæ facilius educitur, neque tunc adeo fortibus vtimur. Guainerius post vniuersales euacuationes materia quoque prius cocta prouocat hæmorrhoides, cum hæc materia commodè per illas vias repurgetur. Idem præstant sanguisugæ circa anum appositæ, sanguine facili à venis hæmorrhoidalibus extracto, vel per menses in mulieribus si restricti sint, modo non sint macilentæ, nec hæctica laborant, in quibus hic sanguis consumptus est. Alii autem in fine calidioribus procedunt vrinam & sudorem elicientibus, quæ tamen remissa calida esse debent, respectu eorum, quæ in febre intermittente adhibeantur. Exempli gratia, pro hac febre extirpanda in fine aut declinatione, si demum in febre intermittente 3 i. theriac hic dabimus 3 i. 6. & ita de aliis. Sed & hoc notatu dignum erit: cum hæc febris continua adeo grauis est & periculosa, vt ægri vix mortem euadant, ideo magna diligentia adhibenda in conferendis ac fouendis viribus, vt vino exiguo, atque diluto restaurantibus & conditis ex conf. buglossæ, borag. viol. cap. ven. corticibus cstri, pul. diamarg. frig. de gemmis, vel positionibus cordialibus, ex confectioe alchermes, aq. viol. borag. syrups viol. adiectis. Si vigilis vrgeant, syrups nympha, pap. vtendum. Cibis, vt dictum est, hic sit parcior, vel saltem mediocri, neque condiantur calidis, vt in intermittente, neque salis, aut vino in hac audacter vtendum. Postquam omnes nunc cōtinuas proportionatas febres absoluerimus, nunc ad symptomaticas quasdam dictas explicandas accedamus, quæ etiam continuæ sunt.

OBSERVATIO XXXVI.

De febre lypyria lethali.

PVella Delphia annos 22. nata, robusta, cereuisiarii famula, die 26. Octobris anno 1562. À meridie subito febre correpta fuit. Huic autem membra

extrema frigeant, interiora vero vrebantur, dolor in eodem loco non emperitens, primo iunctum humerum occ. pauidi mox ad scapula, deinde ad iatus peruenit, & tandem ad ventrem inferiorum, & præcordia innasit. Ad hanc sub noctem vocatus fui, & reperi eam valde sitibundam esse, licet, lingua adeo arida non foret, erantque omnia membra externa hominis demortui instar exanguia ac frigida, intus autem ex calore suffocabatur, ac perpetuo b. bebatur sine intermissione. Cum autem nobis nar. asset principium huius mali, illico materiam venenosam esse ac furiosam, &urgentem iudicabam, cum subito ex sinistro humero, mox ad scapulam, deinde ad sinistram hypochondrium (vnde altantes primo plenitudinem esse iudicabant) descenderet, deinde ad stomachum, præcordia & inferiorem ventrem, vbi malum hæret. Pulsus huic concidebat, & parvus erat. Quid multum lypyria ego febre, ex genere ardentium perniciosarum & quali pestilentium ex materia venenosa esse iudicabam, tunc enim in extremis membris ita permixta, eam febrem statim lethalem esse pronunciaui, iuxta aq. bor. 48. Hippoc. lib. 4. In feb. bus non intermittentibus, si partes exteriores frigidæ intus es videntur, & sitim habeant lethalem est. Hæc omnia iam dicta in hac puella erant. Cum igitur materia venenosa, turgens, mobilisq; esset, de vna parte in aliam, cum maxima angustia in ventre & stomacho: illico ob sitim dedi cyathum unum pisanæ ex hordeo mundato & ety. ymbria confecta, scilicet 3 iii. ad 1. syr. ex infus. ros. & de cub. Nicolai cum yubar. ana 5 6. Valer enim hic syrups Nicolai, contra o. nem materiam venenosam tam in alterando quam in mundificando etiam in febre pestilenti, vt annotauit Valerius Cordus. Ceterum, cum materia versus ventrem inferiorem reperet, vt glandem inicerent altantes mandauimus, quæ alius soluta scybalas duras excreuit, nonnulla quoque elimente, pisanam tamen supradictam cum lyapis retinente. Mane eam rediisse, erat in eodem statu, & noctem insonnem egerat ex dolore præcordiorum ac ventris, ita intestina lancinante, vt ea ex materia venenosa perforari viderentur. Leniens itaque medicamentum præscribo, cum eo ducere oportet, quo natura vergat, vt senex noster Hippocrates docuit, cum etiam materia turgente in principio magis conueniat euacuatio, venæ sectione in lypyria minus conueniente, pulsus concidente ac debili existente. Etsi venæ sectio conuenisset, materia communis prius educenda erat. Ideo lenitiuum medicamentum exhibui, cum solutiua in lypyria nequaquam conueniant. 2. folior. senæ 5 ii. bulliant in decoct. commun. & huius colaturæ accipe 3 iii. cassia recens trita 3 ii. 6. syrups borag. (ob debilitatem) 5 6. niscæ. At post horam euomit totum cum modica bilis portione, quamvis meridie cum rediisse, semel induratas faeces ac scybalas deiecerat. Clysterem non audebam immittere, cum illico omnia in peius vergerent, dolente stomachum & ventrem magis magisque inflante, quanquam repererim stomachum seu ventriculum (quem exterius tangebam) moderate calidum: pulsationem non sentiebam, qualis inflammationis propria nota est. Membra tamen externa manebant frigida, & calor internus exurebat puellam, vt impenleberet cereuisiam frigidam: quæ tamen nocet, cum & alij ex vehementi sibi laborantes, valde bibentes perierint, vt Gal. 4. De accident. & morbo cap. 7. obseruauit: vnde & potum illum cereuisiæ valde frigidum inhibui. Nam memini ex eiuismo h. frequenti potu frigido, alios quoque subito extinctos esse. Vehementi enim sui labo-

ranies, quatuor accidentium periculum à potione subire solent. Vnum & quidem primum vomitus est. Alterum velox, & ex alium excretio, aut fluore aut intestinorum leuitate facile corripiuntur. Tertium quod potus sepe numero diutius quam par est in ventriculo manet. Quartum, diabetem, siue displacon, siue vrinæ fluorem inducit. Cum igitur potus in stomacho permanens & circa præcordia hærens, maiorem angustiam inferret, vel vomitu continuo expelleretur, viresq; magis deicerentur, sitim nullo modo extinguens, illum frigidum potum quantum potui inhibui. Lotium autem huius non vixi, cum ab initio morbi vrinam non reddidisset. Et quamvis hæc sit æstuarer, lingua minime sicca spectabatur, quod mirum quidem videri posset, nisi ex continuo potu fuisset humectata, sitim tamen in ventriculo vrente non extinguente, Pisanam loco cereuisiæ pro sit. bibendam concessi, cum hæc melius descenderet. Interim mādauimus tam pro materia venenosa quam sit, vt cochlear vnum aliquando sumeret ex syrups de limonibus & acetositate citri simul mixtis: sed immergera per totam noctem sequentem auide cereuisiam bibi, ac tandem continuo fere vomuit biliosa, æruginæ, dolore æque hærente circa præcordia: & sic tota nocte vomitu, ac cereuisiæ potu fatigata, mane hora quinta alius quoque per se adeo soluta est, vt bilem synceram continuo excreuerit, vomitu cessante: vt alio semper citatior permanente, & cum à potu cereuisiæ frigidæ abstinere minime vellet, postremo crudam cereuisiam per ventrem exonerauit. Summo mane rursus me vocarunt, at extremis membris frigide persistenibus, cumque pulsum manu ad carpum iniectione non sentirem, quique subinde concidebat, & sese intermitteret, mortem instare prædixi, curam quam sacerdotibus esse relictam. Cereuisiario vero, tum uxori vigentibus quid morbi esset, cum respondissem ex genere pestilentium febrium esse, nempe lypyriam, eamque lethalem, puellam illico ab ædibus ablegandam censuimus, me dehortante, minime in moribunda consultum esse, si ad ædes maternas vel vicinos transferrent, ob fluxum vehementiorem inter manus deferentium facile exspirare posse. Cum in cubiculum inferius à superiori transferebatur, animi deliquium incurtebat, ita vt animam agere videretur, nisi illam extreme frigentem & exanguem apud ignem eo tempore collocassem, vt calor ad exteriora subito deduceretur. Nam pedes manusque exanguia erant, nec vilo modo calefcere potuerunt, cum ex illo motu alium deponeret rursus. Vnde imperaui vt partes superiores fricarent ad spirituum & caloris reuocationem. In alui enim & vteri ac infernarum partium magnis fluxionibus, extremitates superiores ligandæ sunt & fricandæ, tum brachia ac manus, vbi deorsum humoris fertur impetus, vt in hæmorrhoidum quoque & vteri ac alui fluxionibus, ad humoris reuocationem. Vbi vero vomitus est vel sanguinis narium profluvium vehemens, tum pedes ac inferiorem fricari debent, aut femora ligari. Frictio autem manuum conueniebat, etiam si istud deliquium animi ex inflammatione aliqua internarum partium quoque originem habuisset. Solent enim subinde viscerum internarum partium inflammations, malignas febres excitare, vt in febre lypyria, in quibus per accessionum initia, & post etiam externæ partes, ita refrigerantur, intro reuocato calore, & sanguine, vt in scholio sequenti latius declarabimus, vt anima plerumq; deficiat: quod cum accidit, fricandæ, calfaciendæ ac vinctulis stringendæ sunt extremæ partes, vt foras resiliant spiritus & humores:

7. & humores: insuper & vigilie sunt imperandæ, quæ calorem & sanguinem ad exteriora renocando febrem ac inflammationem augeri prohibent. Cibus potusque in totam denegantur, ne materiam augenda inflammationi suggerant. Optimum autem, in his quid futurum sit prænosse, & commemorata remedia ante febris accessione efficere. At nostra hæc ægrotæ ex calore ignis & frictionibus ex pupula atomate, nucæ myrsilica, caryophyllis infata, vinoque immersa, pro odoramento naribus admota, ad se paulatim rediit. Verum postea me tamen dissuadente in vicinam translata, vix sacramentis à sacerdotibus adhibitis paulo post exspiravit. Ad necem violentam tum subitanam maxime iuuasse puto continuam illam cerevitiæ frigidæ ingurgitationem, & propterea Actium in curatione lypiræ recte dixisse puto, multum potum eumque frigidum in eiusmodi febribus perniciosissimum plurimum nocere: ita memini cum adhuc Alemaxiæ præxin exerceret, Theodorum Iohannem, Gheertrudis Bartholdi cognatæ meæ maritum, in platea Aggere dicta commorantem, subito febre encatatum fuisse, cum impense sitisset, ac præter rationem cerevitiæ recentem frigidamque bibisset qui secundo die vix morbo apparente ita extinctus est, cum nocte præcedente nescio quot congios cerevitiæ ingurgitasset: ita ut à multis peste absumptus æstimaretur. Verisimile autem fuit hunc similiter ex febre lypiria lethali & vita discessisse.

SCHOLIA.

8. *Lypiria Arabum.* *Lypiria Græcorum.* *Finisitioni- bus Galeni adscriptis.* *Notæ.* *Galeni.* *De inæqua- li inæperie.* *c. 8. c. 10. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100.* *Causa.* *Lib. 5. c. 38.* *Lib. 5. c. 39.* *Lib. 5. c. 40.* *Lib. 5. c. 41.* *Lib. 5. c. 42.* *Lib. 5. c. 43.* *Lib. 5. c. 44.* *Lib. 5. c. 45.* *Lib. 5. c. 46.* *Lib. 5. c. 47.* *Lib. 5. c. 48.* *Lib. 5. c. 49.* *Lib. 5. c. 50.* *Lib. 5. c. 51.* *Lib. 5. c. 52.* *Lib. 5. c. 53.* *Lib. 5. c. 54.* *Lib. 5. c. 55.* *Lib. 5. c. 56.* *Lib. 5. c. 57.* *Lib. 5. c. 58.* *Lib. 5. c. 59.* *Lib. 5. c. 60.* *Lib. 5. c. 61.* *Lib. 5. c. 62.* *Lib. 5. c. 63.* *Lib. 5. c. 64.* *Lib. 5. c. 65.* *Lib. 5. c. 66.* *Lib. 5. c. 67.* *Lib. 5. c. 68.* *Lib. 5. c. 69.* *Lib. 5. c. 70.* *Lib. 5. c. 71.* *Lib. 5. c. 72.* *Lib. 5. c. 73.* *Lib. 5. c. 74.* *Lib. 5. c. 75.* *Lib. 5. c. 76.* *Lib. 5. c. 77.* *Lib. 5. c. 78.* *Lib. 5. c. 79.* *Lib. 5. c. 80.* *Lib. 5. c. 81.* *Lib. 5. c. 82.* *Lib. 5. c. 83.* *Lib. 5. c. 84.* *Lib. 5. c. 85.* *Lib. 5. c. 86.* *Lib. 5. c. 87.* *Lib. 5. c. 88.* *Lib. 5. c. 89.* *Lib. 5. c. 90.* *Lib. 5. c. 91.* *Lib. 5. c. 92.* *Lib. 5. c. 93.* *Lib. 5. c. 94.* *Lib. 5. c. 95.* *Lib. 5. c. 96.* *Lib. 5. c. 97.* *Lib. 5. c. 98.* *Lib. 5. c. 99.* *Lib. 5. c. 100.* *Lib. 5. c. 101.* *Lib. 5. c. 102.* *Lib. 5. c. 103.* *Lib. 5. c. 104.* *Lib. 5. c. 105.* *Lib. 5. c. 106.* *Lib. 5. c. 107.* *Lib. 5. c. 108.* *Lib. 5. c. 109.* *Lib. 5. c. 110.* *Lib. 5. c. 111.* *Lib. 5. c. 112.* *Lib. 5. c. 113.* *Lib. 5. c. 114.* *Lib. 5. c. 115.* *Lib. 5. c. 116.* *Lib. 5. c. 117.* *Lib. 5. c. 118.* *Lib. 5. c. 119.* *Lib. 5. c. 120.* *Lib. 5. c. 121.* *Lib. 5. c. 122.* *Lib. 5. c. 123.* *Lib. 5. c. 124.* *Lib. 5. c. 125.* *Lib. 5. c. 126.* *Lib. 5. c. 127.* *Lib. 5. c. 128.* *Lib. 5. c. 129.* *Lib. 5. c. 130.* *Lib. 5. c. 131.* *Lib. 5. c. 132.* *Lib. 5. c. 133.* *Lib. 5. c. 134.* *Lib. 5. c. 135.* *Lib. 5. c. 136.* *Lib. 5. c. 137.* *Lib. 5. c. 138.* *Lib. 5. c. 139.* *Lib. 5. c. 140.* *Lib. 5. c. 141.* *Lib. 5. c. 142.* *Lib. 5. c. 143.* *Lib. 5. c. 144.* *Lib. 5. c. 145.* *Lib. 5. c. 146.* *Lib. 5. c. 147.* *Lib. 5. c. 148.* *Lib. 5. c. 149.* *Lib. 5. c. 150.* *Lib. 5. c. 151.* *Lib. 5. c. 152.* *Lib. 5. c. 153.* *Lib. 5. c. 154.* *Lib. 5. c. 155.* *Lib. 5. c. 156.* *Lib. 5. c. 157.* *Lib. 5. c. 158.* *Lib. 5. c. 159.* *Lib. 5. c. 160.* *Lib. 5. c. 161.* *Lib. 5. c. 162.* *Lib. 5. c. 163.* *Lib. 5. c. 164.* *Lib. 5. c. 165.* *Lib. 5. c. 166.* *Lib. 5. c. 167.* *Lib. 5. c. 168.* *Lib. 5. c. 169.* *Lib. 5. c. 170.* *Lib. 5. c. 171.* *Lib. 5. c. 172.* *Lib. 5. c. 173.* *Lib. 5. c. 174.* *Lib. 5. c. 175.* *Lib. 5. c. 176.* *Lib. 5. c. 177.* *Lib. 5. c. 178.* *Lib. 5. c. 179.* *Lib. 5. c. 180.* *Lib. 5. c. 181.* *Lib. 5. c. 182.* *Lib. 5. c. 183.* *Lib. 5. c. 184.* *Lib. 5. c. 185.* *Lib. 5. c. 186.* *Lib. 5. c. 187.* *Lib. 5. c. 188.* *Lib. 5. c. 189.* *Lib. 5. c. 190.* *Lib. 5. c. 191.* *Lib. 5. c. 192.* *Lib. 5. c. 193.* *Lib. 5. c. 194.* *Lib. 5. c. 195.* *Lib. 5. c. 196.* *Lib. 5. c. 197.* *Lib. 5. c. 198.* *Lib. 5. c. 199.* *Lib. 5. c. 200.* *Lib. 5. c. 201.* *Lib. 5. c. 202.* *Lib. 5. c. 203.* *Lib. 5. c. 204.* *Lib. 5. c. 205.* *Lib. 5. c. 206.* *Lib. 5. c. 207.* *Lib. 5. c. 208.* *Lib. 5. c. 209.* *Lib. 5. c. 210.* *Lib. 5. c. 211.* *Lib. 5. c. 212.* *Lib. 5. c. 213.* *Lib. 5. c. 214.* *Lib. 5. c. 215.* *Lib. 5. c. 216.* *Lib. 5. c. 217.* *Lib. 5. c. 218.* *Lib. 5. c. 219.* *Lib. 5. c. 220.* *Lib. 5. c. 221.* *Lib. 5. c. 222.* *Lib. 5. c. 223.* *Lib. 5. c. 224.* *Lib. 5. c. 225.* *Lib. 5. c. 226.* *Lib. 5. c. 227.* *Lib. 5. c. 228.* *Lib. 5. c. 229.* *Lib. 5. c. 230.* *Lib. 5. c. 231.* *Lib. 5. c. 232.* *Lib. 5. c. 233.* *Lib. 5. c. 234.* *Lib. 5. c. 235.* *Lib. 5. c. 236.* *Lib. 5. c. 237.* *Lib. 5. c. 238.* *Lib. 5. c. 239.* *Lib. 5. c. 240.* *Lib. 5. c. 241.* *Lib. 5. c. 242.* *Lib. 5. c. 243.* *Lib. 5. c. 244.* *Lib. 5. c. 245.* *Lib. 5. c. 246.* *Lib. 5. c. 247.* *Lib. 5. c. 248.* *Lib. 5. c. 249.* *Lib. 5. c. 250.* *Lib. 5. c. 251.* *Lib. 5. c. 252.* *Lib. 5. c. 253.* *Lib. 5. c. 254.* *Lib. 5. c. 255.* *Lib. 5. c. 256.* *Lib. 5. c. 257.* *Lib. 5. c. 258.* *Lib. 5. c. 259.* *Lib. 5. c. 260.* *Lib. 5. c. 261.* *Lib. 5. c. 262.* *Lib. 5. c. 263.* *Lib. 5. c. 264.* *Lib. 5. c. 265.* *Lib. 5. c. 266.* *Lib. 5. c. 267.* *Lib. 5. c. 268.* *Lib. 5. c. 269.* *Lib. 5. c. 270.* *Lib. 5. c. 271.* *Lib. 5. c. 272.* *Lib. 5. c. 273.* *Lib. 5. c. 274.* *Lib. 5. c. 275.* *Lib. 5. c. 276.* *Lib. 5. c. 277.* *Lib. 5. c. 278.* *Lib. 5. c. 279.* *Lib. 5. c. 280.* *Lib. 5. c. 281.* *Lib. 5. c. 282.* *Lib. 5. c. 283.* *Lib. 5. c. 284.* *Lib. 5. c. 285.* *Lib. 5. c. 286.* *Lib. 5. c. 287.* *Lib. 5. c. 288.* *Lib. 5. c. 289.* *Lib. 5. c. 290.* *Lib. 5. c. 291.* *Lib. 5. c. 292.* *Lib. 5. c. 293.* *Lib. 5. c. 294.* *Lib. 5. c. 295.* *Lib. 5. c. 296.* *Lib. 5. c. 297.* *Lib. 5. c. 298.* *Lib. 5. c. 299.* *Lib. 5. c. 300.* *Lib. 5. c. 301.* *Lib. 5. c. 302.* *Lib. 5. c. 303.* *Lib. 5. c. 304.* *Lib. 5. c. 305.* *Lib. 5. c. 306.* *Lib. 5. c. 307.* *Lib. 5. c. 308.* *Lib. 5. c. 309.* *Lib. 5. c. 310.* *Lib. 5. c. 311.* *Lib. 5. c. 312.* *Lib. 5. c. 313.* *Lib. 5. c. 314.* *Lib. 5. c. 315.* *Lib. 5. c. 316.* *Lib. 5. c. 317.* *Lib. 5. c. 318.* *Lib. 5. c. 319.* *Lib. 5. c. 320.* *Lib. 5. c. 321.* *Lib. 5. c. 322.* *Lib. 5. c. 323.* *Lib. 5. c. 324.* *Lib. 5. c. 325.* *Lib. 5. c. 326.* *Lib. 5. c. 327.* *Lib. 5. c. 328.* *Lib. 5. c. 329.* *Lib. 5. c. 330.* *Lib. 5. c. 331.* *Lib. 5. c. 332.* *Lib. 5. c. 333.* *Lib. 5. c. 334.* *Lib. 5. c. 335.* *Lib. 5. c. 336.* *Lib. 5. c. 337.* *Lib. 5. c. 338.* *Lib. 5. c. 339.* *Lib. 5. c. 340.* *Lib. 5. c. 341.* *Lib. 5. c. 342.* *Lib. 5. c. 343.* *Lib. 5. c. 344.* *Lib. 5. c. 345.* *Lib. 5. c. 346.* *Lib. 5. c. 347.* *Lib. 5. c. 348.* *Lib. 5. c. 349.* *Lib. 5. c. 350.* *Lib. 5. c. 351.* *Lib. 5. c. 352.* *Lib. 5. c. 353.* *Lib. 5. c. 354.* *Lib. 5. c. 355.* *Lib. 5. c. 356.* *Lib. 5. c. 357.* *Lib. 5. c. 358.* *Lib. 5. c. 359.* *Lib. 5. c. 360.* *Lib. 5. c. 361.* *Lib. 5. c. 362.* *Lib. 5. c. 363.* *Lib. 5. c. 364.* *Lib. 5. c. 365.* *Lib. 5. c. 366.* *Lib. 5. c. 367.* *Lib. 5. c. 368.* *Lib. 5. c. 369.* *Lib. 5. c. 370.* *Lib. 5. c. 371.* *Lib. 5. c. 372.* *Lib. 5. c. 373.* *Lib. 5. c. 374.* *Lib. 5. c. 375.* *Lib. 5. c. 376.* *Lib. 5. c. 377.* *Lib. 5. c. 378.* *Lib. 5. c. 379.* *Lib. 5. c. 380.* *Lib. 5. c. 381.* *Lib. 5. c. 382.* *Lib. 5. c. 383.* *Lib. 5. c. 384.* *Lib. 5. c. 385.* *Lib. 5. c. 386.* *Lib. 5. c. 387.* *Lib. 5. c. 388.* *Lib. 5. c. 389.* *Lib. 5. c. 390.* *Lib. 5. c. 391.* *Lib. 5. c. 392.* *Lib. 5. c. 393.* *Lib. 5. c. 394.* *Lib. 5. c. 395.* *Lib. 5. c. 396.* *Lib. 5. c. 397.* *Lib. 5. c. 398.* *Lib. 5. c. 399.* *Lib. 5. c. 400.* *Lib. 5. c. 401.* *Lib. 5. c. 402.* *Lib. 5. c. 403.* *Lib. 5. c. 404.* *Lib. 5. c. 405.* *Lib. 5. c. 406.* *Lib. 5. c. 407.* *Lib. 5. c. 408.* *Lib. 5. c. 409.* *Lib. 5. c. 410.* *Lib. 5. c. 411.* *Lib. 5. c. 412.* *Lib. 5. c. 413.* *Lib. 5. c. 414.* *Lib. 5. c. 415.* *Lib. 5. c. 416.* *Lib. 5. c. 417.* *Lib. 5. c. 418.* *Lib. 5. c. 419.* *Lib. 5. c. 420.* *Lib. 5. c. 421.* *Lib. 5. c. 422.* *Lib. 5. c. 423.* *Lib. 5. c. 424.* *Lib. 5. c. 425.* *Lib. 5. c. 426.* *Lib. 5. c. 427.* *Lib. 5. c. 428.* *Lib. 5. c. 429.* *Lib. 5. c. 430.* *Lib. 5. c. 431.* *Lib. 5. c. 432.* *Lib. 5. c. 433.* *Lib. 5. c. 434.* *Lib. 5. c. 435.* *Lib. 5. c. 436.* *Lib. 5. c. 437.* *Lib. 5. c. 438.* *Lib. 5. c. 439.* *Lib. 5. c. 440.* *Lib. 5. c. 441.* *Lib. 5. c. 442.* *Lib. 5. c. 443.* *Lib. 5. c. 444.* *Lib. 5. c. 445.* *Lib. 5. c. 446.* *Lib. 5. c. 447.* *Lib. 5. c. 448.* *Lib. 5. c. 449.* *Lib. 5. c. 450.* *Lib. 5. c. 451.* *Lib. 5. c. 452.* *Lib. 5. c. 453.* *Lib. 5. c. 454.* *Lib. 5. c. 455.* *Lib. 5. c. 456.* *Lib. 5. c. 457.* *Lib. 5. c. 458.* *Lib. 5. c. 459.* *Lib. 5. c. 460.* *Lib. 5. c. 461.* *Lib. 5. c. 462.* *Lib. 5. c. 463.* *Lib. 5. c. 464.* *Lib. 5. c. 465.* *Lib. 5. c. 466.* *Lib. 5. c. 467.* *Lib. 5. c. 468.* *Lib. 5. c. 469.* *Lib. 5. c. 470.* *Lib. 5. c. 471.* *Lib. 5. c. 472.* *Lib. 5. c. 473.* *Lib. 5. c. 474.* *Lib. 5. c. 475.* *Lib. 5. c. 476.* *Lib. 5. c. 477.* *Lib. 5. c. 478.* *Lib. 5. c. 479.* *Lib. 5. c. 480.* *Lib. 5. c. 481.* *Lib. 5. c. 482.* *Lib. 5. c. 483.* *Lib. 5. c. 484.* *Lib. 5. c. 485.* *Lib. 5. c. 486.* *Lib. 5. c. 487.* *Lib. 5. c. 488.* *Lib. 5. c. 489.* *Lib. 5. c. 490.* *Lib. 5. c. 491.* *Lib. 5. c. 492.* *Lib. 5. c. 493.* *Lib. 5. c. 494.* *Lib. 5. c. 495.* *Lib. 5. c. 496.* *Lib. 5. c. 497.* *Lib. 5. c. 498.* *Lib. 5. c. 499.* *Lib. 5. c. 500.* *Lib. 5. c. 501.* *Lib. 5. c. 502.* *Lib. 5. c. 503.* *Lib. 5. c. 504.* *Lib. 5. c. 505.* *Lib. 5. c. 506.* *Lib. 5. c. 507.* *Lib. 5. c. 508.* *Lib. 5. c. 509.* *Lib. 5. c. 510.* *Lib. 5. c. 511.* *Lib. 5. c. 512.* *Lib. 5. c. 513.* *Lib. 5. c. 514.* *Lib. 5. c. 515.* *Lib. 5. c. 516.* *Lib. 5. c. 517.* *Lib. 5. c. 518.* *Lib. 5. c. 519.* *Lib. 5. c. 520.* *Lib. 5. c. 521.* *Lib. 5. c. 522.* *Lib. 5. c. 523.* *Lib. 5. c. 524.* *Lib. 5. c. 525.* *Lib. 5. c. 526.* *Lib. 5. c. 527.* *Lib. 5. c. 528.* *Lib. 5. c. 529.* *Lib. 5. c. 530.* *Lib. 5. c. 531.* *Lib. 5. c. 532.* *Lib. 5. c. 533.* *Lib. 5. c. 534.* *Lib. 5. c. 535.* *Lib. 5. c. 536.* *Lib. 5. c. 537.* *Lib. 5. c. 538.* *Lib. 5. c. 539.* *Lib. 5. c. 540.* *Lib. 5. c. 541.* *Lib. 5. c. 542.* *Lib. 5. c. 543.* *Lib. 5. c. 544.* *Lib. 5. c. 545.* *Lib. 5. c. 546.* *Lib. 5. c. 547.* *Lib. 5. c. 548.* *Lib. 5. c. 549.* *Lib. 5. c. 550.* *Lib. 5. c. 551.* *Lib. 5. c. 552.* *Lib. 5. c. 553.* *Lib. 5. c. 554.* *Lib. 5. c. 555.* *Lib. 5. c. 556.* *Lib. 5. c. 557.* *Lib. 5. c. 558.* *Lib. 5. c. 559.* *Lib. 5. c. 560.* *Lib. 5. c. 561.* *Lib. 5. c. 562.* *Lib. 5. c. 563.* *Lib. 5. c. 564.* *Lib. 5. c. 565.* *Lib. 5. c. 566.* *Lib. 5. c. 567.* *Lib. 5. c. 568.* *Lib. 5. c. 569.* *Lib. 5. c. 570.* *Lib. 5. c. 571.* *Lib. 5. c. 572.* *Lib. 5. c. 573.* *Lib. 5. c. 574.* *Lib. 5. c. 575.* *Lib. 5. c. 576.* *Lib. 5. c. 577.* *Lib. 5. c. 578.* *Lib. 5. c. 579.* *Lib. 5. c. 580.* *Lib. 5. c. 581.* *Lib. 5. c. 582.* *Lib. 5. c. 583.* *Lib. 5. c. 584.* *Lib. 5. c. 585.* *Lib. 5. c. 586.* *Lib. 5. c. 587.* *Lib. 5. c. 588.* *Lib. 5. c. 589.* *Lib. 5. c. 590.* *Lib. 5. c. 591.* *Lib. 5. c. 592.* *Lib. 5. c. 593.* *Lib. 5. c. 594.* *Lib. 5. c. 595.* *Lib. 5. c. 596.* *Lib. 5. c. 597.* *Lib. 5. c. 598.* *Lib. 5. c. 599.* *Lib. 5. c. 600.* *Lib. 5. c. 601.* *Lib. 5. c. 602.* *Lib. 5. c. 603.* *Lib. 5. c. 604.* *Lib. 5. c. 605.* *Lib. 5. c. 606.* *Lib. 5. c. 607.* *Lib. 5. c. 608.* *Lib. 5. c. 609.* *Lib. 5. c. 610.* *Lib. 5. c. 611.* *Lib. 5. c. 612.* *Lib. 5. c. 613.* *Lib. 5. c. 614.* *Lib. 5. c. 615.* *Lib. 5. c. 616.* *Lib. 5. c. 617.* *Lib. 5. c. 618.* *Lib. 5. c. 619.* *Lib. 5. c. 620.* *Lib. 5. c. 621.* *Lib. 5. c. 622.* *Lib. 5. c. 623.* *Lib. 5. c. 624.* *Lib. 5. c. 625.* *Lib. 5. c. 626.* *Lib. 5. c. 627.* *Lib. 5. c. 628.* *Lib. 5. c. 629.* *Lib. 5. c. 630.* *Lib. 5. c. 631.* *Lib. 5. c. 632.* *Lib. 5. c. 633.* *Lib. 5. c. 634.* *Lib. 5. c. 635.* *Lib. 5. c. 636.* *Lib. 5. c. 637.* *Lib. 5. c. 638.* *Lib. 5. c. 639.* *Lib. 5. c. 640.* *Lib. 5. c. 641.* *Lib. 5. c. 642.* *Lib. 5. c. 643.* *Lib. 5. c. 644.* *Lib. 5. c. 645.* *Lib. 5. c. 646.* *Lib. 5. c. 647.* *Lib. 5. c. 648.* *Lib. 5. c. 649.* *Lib. 5. c. 650.* *Lib. 5. c. 651.* *Lib. 5. c. 652.* *Lib. 5. c. 653.* *Lib. 5. c. 654.* *Lib. 5. c. 655.* *Lib. 5. c. 656.* *Lib. 5. c. 657.* *Lib. 5. c. 658.* *Lib. 5. c. 659.* *Lib. 5. c. 660.* *Lib. 5. c. 661.* *Lib. 5. c. 662.* *Lib. 5. c. 663.* *Lib. 5. c. 664.* *Lib. 5. c. 665.* *Lib. 5. c. 666.* *Lib. 5. c. 667.* *Lib. 5. c. 668.* *Lib. 5. c. 669.* *Lib. 5. c. 670.* *Lib. 5. c. 671.* *Lib. 5. c. 672.* *Lib. 5. c. 673.* *Lib. 5. c. 674.* *Lib. 5. c. 675.* *Lib. 5. c. 676.* *Lib. 5. c. 677.* *Lib. 5. c. 678.* *Lib. 5. c. 679.* *Lib. 5. c. 680.* *Lib. 5. c. 681.* *Lib. 5. c. 682.* *Lib. 5. c. 683.* *Lib. 5. c. 684.* *Lib. 5. c. 685.* *Lib. 5. c. 686.* *Lib. 5. c. 687.* *Lib. 5. c. 688.* *Lib. 5. c. 689.* *Lib. 5. c. 690.* *Lib. 5. c. 691.* *Lib. 5. c. 692.* *Lib. 5. c. 693.* *Lib. 5. c. 694.* *Lib. 5. c. 695.* *Lib. 5. c*

Febris
Phlegmonodes.

5.
Lipyrria Typhodes.
Aetius lib. 5. cap. 88.
Febris erysipelatodes.

6.
Febris symptomatice,
quae lenta
& simpli-
x est.

7.
Lenta symptomatice
non simplex
sed perniciosa.

74

Sic à phrenitide, ab angina, petipneumonia, phthisi, pleuritide, hepate, splenitide, & à nephritide, febris fit phlegmonodes. Ab erysipelate typhodes: ea quoque grauior, quo pars affecta nobilior cordique vicinior fuerit. Aetius vero febres symptomatice, quae sunt in visceribus ex erysipelate hoc modo distinguit. Si erysipelas fuerit in ventriculo, febris quae inde incenditur, dicitur lipyrria, de qua paulo ante diximus. Si in hepate, typhodes. Si vero in pulmone erysipelas consistit, tunc appellatur erysipelatodes febris. Nonnunquam tamen inflammatio quae febris symptomatice origo est, per initia quali inuoluta iacet, at febris eius symptomatice admodum conspicua est: utraque acuta est, & putredinis notas exhibet, sed symptomatice nullis stasis periodicis exacuitur, vrinae nullum putredinis indicium habent, nisi ex affecta sede putredo forsitan obrepat in venas: si non statim initio, mox tamen inflammatae sedis indicia proferent, raro vel septimo, vel quartodecimo aliusve decretorio iudicio soluitur. In primaria febre continua haece contraria apparent omnia. Alterum febris symptomatice genus multo obscurius est, eam febrem continentem Fernelius lentam appellat. Oritur enim non à visceris partisue cuiusque inflammatione, sede latente obstructione & putredine, quae visceri contumaciter inhaerescit impaetaque est, adeo vt & ipsa visceris substantia plerumque labefactetur. Putredinis portio nonnunquam in venas effusa sanguini permiscetur. Haece motus praefert symptomatice eius, quae aut phlegmonodes, aut typhodes appellatur. Distinguitur autem quod omnium putridarum est mitissima. Ager nullo graui symptomate premittitur, saepe nec se agrotare putat. Putredinis tamen notae interdum elucunt in vrinis: pulsus frequens, celer, & inaequalis, non tamen magnus, aut vehemens, vires imbecillae & languidae collabuntur, vt ne progredi ager possit: corporis moles, etiam si alimentum sumitur, sensum liquefcit. Diuturna etiam haece febris est, quae reliquarum continuarum terminos praeteregitur, nec vigesimo, nec interdum quadagesimo soluitur. Huius cum suspicio est, fomes quaerendus, omnesque corporis partes animo sensuque lustrandae sunt, dum signis conspicuum sit, in qua parte consistat, saepe in ventriculo, aut in iecore, aut liene, mesenterio, nonnunquam in pulmonibus cuiusvis humoris seminalis putredo cumalata hanc excitat. Sedulo igitur obseruanda sunt hypochondria & hypogastrum, num in his tumoris sensus cuiusdam insit. Huius febris exemplum vidimus in nauta Delphio, qui tandem circa orificium ventriculi in furcula, postea descendente in musculus ventris passus est abscessum, qui apertus fuit, & tandem post multos dolores & labores curatus fuit, quamuis postea reciduiam incurrens, in lenteriam incidit, ex qua mortuus est. Saepe etiam vel in cachexia, vel in foedis virginum coloribus, serosae pituitae lenis putredo illam protulit. Et haece quidem lenta simplex appellatur. Altera est lenta periculosior, quae non solum ex impaeti humoris, verum etiam ex visceris cui insidet, corruptione, putredineque, emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri, ac lienis, interdum etiam renis, distantium partium corruptela, simplex quoque putredo, tamen nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assidue laecest, continuam febrem non aliter quam putridus humor suscitatur; eamque symptomatice ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti haecicam dixerunt, iisdem notis se prodit atque nunc exposita. Internoscitur autem, quod

De Febribus Continuis

sentum editur, multoque tempore procedit: aliis fere morbis succedit, vt haece febris, de qua nunc agimus, à typhode vera, scilicet ab erysipelate: nihil vel minimum euacuatione miscuit, nullis cedit remediis, sed iis saepe exasperatur, sensum ac plerumque sine sensu hominem extenuat & marcore conficit. Quemadmodum etiam euenit genero illius Iohannis Porterdi apud Delphos Geometrae insignis amici nostri familiaris, qui ex abscessu hepatis, licet exterius scalpello aperto, substantia eiusdem putrefacta amurcam per vulnus reddente, tandem consumptus obiit. Idem euenire potest in pulmone exulcerato, quemadmodum agro decumbenti longo tempore in nosocomio Delphensi contigit, qui vulneratus in pulmone, eoque tandem putrefacto ex tali febre contabuit, licet ex manibus chirurgorum tractus, ab Empirico illo gibboso, qui ei sanitatem pollicebatur (vt impostores solent) non diu superstes mansit, cumque sectio post eius obitum facile causam mortis aperuisset, media pars pulmonis consumpta ac pure soluta spectabatur. At in altero vulnerato antea in eodem nosocomio, qui vltra annum cum dimidio ibidem decubuerat, in sectione ipsa tota substantia pulmonis adeo cum pure longo tempore excreta videbatur, vt cor denudatum sine pulmone (dictum mirum) spectaretur. Hoc genus febris, quae phthisim comitatur, inter haecicam minime recenset, Fernelius, sed putridam ait esse ex putrescente pulmonum substantia, neque enim necesse est, inquit, putridam omnem in humore constitui. Verum haece febris, qua noster iuuenis in principio laborare visus est, de qua nunc sermonem habemus, erat vere typhodes, quamuis postea in lentam illam febrem transierit, ex iecoris substantia putrefacta tandem & ulcerata, & sic paulatim, vt alii iam supradicti, extenuatus est non aliter, quam in iis fieri solet, quibus pulmonis substantia putrescit. At typhodes quae ex hepatis erysipelate fit, sicut & erysipelatodes ex pulmonis erysipelate (teste Aetio) quod ad curationem attinet, indigent edulcorantibus, & extrinsecus linimentis refrigerantibus & humectantibus, & vigente morbo frigida potio strenue ingerenda est, tum iis vtendum, qualia de febris lipyrriae curatione enarrauimus. Cumque & huius febris curationem Aetius describat lib. 5. cap. 88. ad illum locum lectorum telegamus, cum non opus sit eadem hic interserere. Nam & febres ex inflammatione viscerum curantur indicatione sumpta à febribus ipsis, tum à sede affecta, quae in propriis locis describuntur: sic in febre pleuritica videndum quomodo pleuritis curatur, & ita de aliis viscerum inflammationibus. Haece de febribus symptomatice, quae etiam continuas sunt dictae, sufficiant, quibus & alias continuas malignas quae subsequuntur adiungemus: vt omnis tractatio particularis de febribus continuis hoc libro finiatur.

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre quae Affodes Gracii dicitur.

Vidua illa, quae in platea Vacca Delphi habitabat, cuius maritus in stagno seu lacu Harlemoni (cui tamen ob latitudinem mare quoque nomen est) in nauis vel potius cymba tempestate oboriente, aqua obrutus perierat: haece ipsa nata circiter annos quadraginta in fine mensis Iulij anno 1566. Canicula adhuc aestuante, febre Affode correpta est: ita angebatur, vt in lecto manere non posset, neque ullam decubitus figuram seruare: omnia

Lib. II. Obseruat. XXXIX.

75

omnia fastidiebat hypochondria maxime intenebantur, sitiebat, vigabat. Ad hanc tertio die accitiss, animaduerti membra externa frigida esse, quo ique pra angustia sese iactaret, neque in vno consistere loco posset, valida siti premente: tandem infra tum supra multa biliosa, & simul acria deiecit, bilem quoque prassinam cum crasso humore mixtam, quae in syncopen prolapsa cum intensissimo stomachi dolore ac lancinatione, & hypochondriorum tensione, vt iam animam exspirare videretur. Ex his omnibus quidem signis percepi febrem continuam esse eamque periculosam, quae Graecis Affodes dicitur. Circa stomachum se exui clamabat. Cum autem plurima suppura infusa clamabat, vt dicitur (vt dicitur est) exhibui decoctum hordei communis cum oxyzacchi, quo potum maxime delectabatur, qui egregie non modo iuuabat, ve. um etiam sitim exstinguerebat: mox & continuo lambendum dedi rob de ribes in quo tabellae, manus Christi dictae, immixtae erant. Stomachum vero intaxi oleo cydoniorum. Post quartum diem fluxus nux or factus est; & calor febrilis, tum sitis minorabantur. Tenuissima vtebatur diata. Potus erat aqua hordei, cum oxyzacchi. Postea pro cibo solo hordeato vsi sumus. Septimo vero die, cum antea ab omnibus pro deplorata habebatur, probe curata fuit.

SCHOLIA.

Hippocrates loquens de istis febribus malignis febres graues & implacidae sunt & hypochondria contendunt, iacentesque agri se continere non possunt, atque extrema tinguunt, absolutissima diligentia tum custodia indigent, eosque ita degere oportet, vt nihil praeter aquosum oxymel attingant. Sorbitionem non dabis, donec sese malum remiserit, & vrinae maturae fuerint. Galenus supra hunc textum in commento, Hippocrates, inquit, febres appellat, in quibus agri aegrius videntur, id est, grauiter afficiuntur, atque implacide molestante habent, difficilis autem tolerantia, atque implacidi sequitur interdum febrem immobilis, & aetuosam, saepius quoque & stomachi malitiam, id est, os ventriculi infestans. Est autem materia huius, vt ex eodem commento constat, humor crassus alioqui acris & biliosus, tunicis stomachi imbibitus. Fit quoque ex ardore (vt Hollerius doctissimus annotauit) licet ex dolore interiori, alioqui grauiore, quaedam accidentia eius febris esse possunt. Cognoscemus autem hanc febrem ex eo, quod perpetuo iactantur agri, nec vllam seruant figuram decubitus, omnia quoque fastidiunt, (vt dictum est) hypochondria contentantur, sitiunt, vigilat, aut in leui somno deliriter pulsus concidunt, & occasio praeripitur maior remediorum, ideo recte Hippocrates dixit, saepe mortem inferens. Coniectura autem colligere oportet ex vltimis quidnam futurum sit, nempe crassiores, pallidiores, meliores: tenuiores ventionem attinet: Hippocrates diluto oxymeli vitur non sine causa (teste Galeno) vt pote cum crassos humores glutinososque incidat absque calore vehementi: diluto vero, vt melius transeat. Hollerius eius loco vitur syrupo acetoso, & nos recte oxyzacchi, cum biliosus humor existat, & calor acrior addit. Hollerius etiam diluto absynthij & hordeato ex hordeo integro. Nos autem ob fluxum

Præf. Forell. Tom. 1.

xum crebriorem in hac agra & ob vomitum hordeato vt sumus, ex hordeo mundato, amygdalis dulcibus depilatis pistisque adiectis instar emulso-rij, loco cibi: alioqui victus incidens & refrigerans esse debet: propterea etiam citra mala per taleolos incisa, amotis corticibus exterioribus saccharoque aspersa concessimus, tam pro siti, quam pro putredine febris & materiae incisione. Hippocrates tenuissime nutriendum esse praecipit, siquidem vires permittant: neque sorbitiones admittit, antequam vrinae maturentur, & malum remittatur. Purgatio, quamuis de ea non sit metio apud Hippocratem, debet esse levis ex rhubarbo, sed in nostra ob fluxum minus conueniebat. Iuxta Hippocratem quoque ager iaceat in conclauis obscuro, lecto quidem molli, nec minime se iactare aut proicere debet, diutiusque positum sustinendo. Haece, inquit Galenus in commento, matutitoria auxilia sunt, quaeque angorem & molestiam tollunt, coctionem iuuant, & vires conseruant, eaque de causa in conclauis nostrae agrotantis, vitricis fenestris velamen apponi iussit. Quae simul ad somnum conciliandum iuuabant. Deinde Hippocrates ad topica remedia veniens, hypochondrium semine lini illinit, tepido quidem ex aqua & oleo cocio. Hoc mollit, teste Galeno, nec manifeste calfacit: quae maxime expostulat omnis phlegmone, cum & haece maturent & per halitum digerant. Idem praestat hydrelæon in quo semen lini, althææ, incoctum sit. Farina quoque hordeacea ex eodem hydrelæo instar cataplasmatibus subacta & hypochondriis imposita. Verum nos in nostra agra ob vomitum & fluxum ad maiorem roboracionem stomachum oleo cotoneorum inunximus, & tandem aliis enumeratis remediis in obseruatione praecedente, sana euatur.

OBSERVATIO XXXIX.

De febre Cardiaca dicta.

Vir annorum triginta, bainus, raræ constitutionis ac biliosus, cum valde aestuaret ac febriret, in syncopen lapsus est. Hic autem decubebat in Aggere nouo longo (ita enim platea nomen erat) Delphi, Canicula seu Sirio etiam ardente. Ad hunc vna cum pharmacopoeo deductus (nam vxor huius agri nutritrix pharmacopoei erat) inueni eundem valde aestuantem cum spiratione admodum crebra & frequenti: coquebatur recte sedere, non aliter quam asthmatici solent, & cum semel sputum cruentum expectorauerat, vt mihi tunc narrabat, prima fronte suspicabar peripneumoniā adesse, sed me praesente nequaquam, cum neque tussis vlla adfuerit. Sed animaduerti circa cor ipsum maxime dolere, cuius causa facile etiam syncopen incurrebat, & cum aestus vehemens adesset, certis rationibus adductus fui hanc febrem illam esse, quae à medicis cardiaca dicitur, de qua etiam Hollerius obiter mentionem fecit, ideo illi co sanguinem detraxi iubeo, sed parcius, aërem quoque frigidiorē, tum victam humectantem ac refrigerantem adhibeo: cor autem conforto cum syrupo de limonibus; de acetos. citri & tabulis manus Christi perlatis. Cumque ei alius facile ex syrupo violaceo, tum rosaceo solutio moueretur, alia lenitua; neque alia pharmaca praescripsi. Cor iulebis alterantibus refocillauimus, & post quartum diem statim post missionem sanguinis conualescere cepit, vt in septimo omnino à febre hac maligna liberatus fuerit.

G ij

SCHO;

SCHOLIA.

2. Febri car-
diaca grauis
& periculo-
sa.

Curatio.

Non minus grauis est & periculosa febris car-
diaca quemadmodum & affodes supradicta.
In hac vehemens aestus est, facies rubet, magnus
est cordis saltus, exigua frequensque spiratio, resi-
dere volunt ut pulmonarij, dolitant in regione
cordis: inclinante morbo, sudor tenuis fit, frigi-
dus aliquando ex qua syncope & mors, ut puellæ
euenit, quæ ad tēplum nouum decumbebat. Alio-
qui vapor calidus per cutem exit, quod medicum
fallit, nisi & manum adhibeat ori, hinc enim spiri-
tus frigidus, ex his mors. Initio sanguis derrahen-
dus, quod Hollerius quoque suadet, ac frigidus
imbibendus, flabello quoque æger ventilandus.
Videtur refrigerans & humectans præscribendus,
deinde minime illa omittenda quæ ad syncopen
valent, & quæ in febre syncopali ex materia cali-
diore profunt, de qua latius paulo post agemus.
Epithemata vero hic quoque locum habent, cordi
admota ex aqua viol. nenuph. borag. melissa, santalis
admixtis, & croci momento. Syrupi etiam hic profunt
de limonibus, de acetos. citri, de acetos. nenupharis,
viol. pap. acetosus simplex: ex quibus rubeis syrupi ad-
iectis aquis cordialibus parari possent. Huc etiam
spectant condita cordialia, refrigerantia, alteran-
tia, & cor cōfirmantia quæ variis modis ex supra-
dictis, tam febribus acutis, quam ardentibus in-
vsum reuocanda sunt. Loco lucido immorari de-
bent, suani aura perflato, vel naturaliter alterato,
ut de causone alias diximus. Decubitus quoque sit
altior, ut melius spirare possint.

OBSERVATIO XL.

De febre colliquante.

Gvilhelmus Melissæus Delphius, vir annorum
sexaginta sex, qui circa Iossam aquam ad
potam habitabat, qua ad Mosæ regionem itur, in
febrem colliquantem incidit, cui deiectiones alui
rufæ, crassiusculæ, fœtidæ, & valde pingues, visco-
sæ, atque biliosæ, tum spumosæ erant: similiter &
vixit spumosæ atque biliosæ spectabantur facies
huic considerat, ut hominem vix agnosceret, quem
antea familiariter cognoueram. Dedimus huic
rob de ribes cum mina cotoneorum dicta: & quia
metuebamus exulcerationem intestinorum, reme-
diis ad dysenteriam valentibus vti sumus. Post lo-
tiua remedia conseruam rosaceam cum zaccharo
manus-Christi perlato, syrupo de portulaca, &
cidoniorum præscripsimus. Pro stomacho quo-
que & ventre linimenta constringentia & simul
roborantia. Cibis huic hordeatū erat, cum emul-
sione amygdalarum dulcium, prius corticibus
ablatis, etiam oxygala. Et represso calore febrili,
fluxus in fene extreme laborante desit, & præter
omnium astantium opinionem breui admodum
conualuit.

SCHOLIA.

2. Febres colli-
quantes cur-
pessima aliq-
malignæ.

Febres colliquantes pessimæ, & valde malignæ
sunt, in quibus substantia corporis multis mo-
dis diffuit, idque aliquando paulatim, ut in ma-
rasmo, & febribus hæcticis (sicut contingit M.
Adriano Leonino, Leydio, viro doctissimo, quon-
dam Delphio Pensionario.) Nonnunquam vero
statim initio morbi substantia corporis dissolui-
tur, carnosumque genus pingue & solidum. Ita ut
aliquando effluxus substantiæ fiat per insensibiles

transpirationem, idque dupliciter, ut nunc diximus,
vel paulatim, ut in febribus, quæ marasmodi &
hæctici nominantur: alias vero breuissimo tem-
pore, quemadmodum uxori Domini de Ooster-
vviick in Hagha Comitatus euenit. Hæc ipsa licet
antea ventris fluxu laboraret, quem non magni fa-
ciens, tandem nullis adhibitis remediis in febrem
colliquantem eamque lethalem incidit: ad quam
Doctor Hugo Nieuenius medicus Haghanus pri-
mo vocatus est, deinde me, tum Cornelium Hey-
dium, Delphium medicum & collegam meum.
Vna statim quoque vocarunt maritus atque amici
astantes, verum cum febrem hanc colliquantem
nullo modo extinguere possemus, neque fluxum
clysteribus refrigerantibus, deinde etiam restrin-
gentibus ad dysenteriam aptis compescere, quar-
to die illico mortua est. Febris hæc colliquans
adeo sæua fuit & atrox, ut non solum per insensi-
bilem transpirationem, sed etiam per manifestam
excretionem totum corpus resolucret, & breuissi-
mo tempore colliquando substantiam ipsam, ma-
tronam hæc probam, mox interfecit. Tam atrox
& maligna est aliquando hæc febris, ut hominem
illico ad sepulchrum demittat. Cuius quidē febris
etiam hæc signa sunt: Nares acutæ, oculi concaui,
collapsa tempora, & alia in initio prædictionum
Hippocratis enarrata. Sed longe periculum maius
est, si id repente fit, ardore febris, & igneo calore,
qui quidem substantiam corporis resoluunt in fu-
mos, frugi quoque spiritum & naturalem per po-
ros excludunt. Minus periculum est, cum ex vigi-
lia, insigni purgatione, igedia rebusque eiusmodi
colliquatio facta est, eaque breui tempore repa-
rari potest. Ex mœstiria & grauioribus animi
curis idem contingit, sed ea colliquatio non ita
celeriter instaurari potest. Proprie tamen colli-
quans febris appellatur, in qua feruidus malignus-
que calor est, qui non solum per insensibilem
transpirationem; sed per manifestam quoque (ut
paulo ante diximus) excretionem exsoluit corpus,
quemadmodum in hoc nostro (de quo nunc agi-
mus) ægro erat. In hac, deiectiones alui rufæ,
crassiusculæ, fœtidæ, aliquando pingues & visco-
sæ, biliosæ, quibus & spuma infidet, quæ feruorem
indicat: vrinx vero similes. Aliquando morte in-
stante, tenuis sudor, syncope, & tandem mors. Vbi
igitur in febre acutissima, statim ab initio ex facie
illa mortifera iam dicta colliquationem intelligas,
maioribus remediis omnino abstinendum est, ut
effluxum illum prohibeas, & causas syncopis ante-
vertas. In his febribus virtus languida fere est, quæ
alui excrementa rufa, graniter olentia, spumosa vi-
resque languidas, non solum maioribus remediis
abstinendum, verum etiam syrupis mellitisque re-
bus. Nisi eiusmodi syrupi plurimum diluantur.
Hippocrates multa interdicit, quum tantum octa-
uam partem mellis recipit. Et Gal. commento. 3. de
viti. morb. acut. cum ex multa epota vel absq; ipsa
quis spumosa simul & biliosa deiecerit, febrem sci-
ueris esse, inquit, quæ liquefaciat & ad tabem per-
ducit, propterea ab usu multæ abstinet, atque
ad pituitiæ cremorem deuenito. Duo Hippocrates
remedia annotat, pituitiæ cremorem, & aquam
frigidam. Nos & hordeato vti possumus, lactu-
ca, portulaca, & in summa rebus quæ humectant
& infrigidant. Aquæ frigida tempus est, cum res
melius habere cœpit, & excrementa magis cocta
sunt, quamquam & ante hoc tempus licebit vti
frigida, siquidem æger vehementer appetit, vehe-
menter sitit, & assuetus est potui frigida. Nos
eius loco aquam endiuivæ vel aquam coctam damus

cum

cum paucis syrupo de agresta, de ribes, qui admo-
dum delicatus est. Hollerius vero cum ab aqua fri-
gida metus est, refringit ipsam iubet decima parte vel
oitina sacchari communis, vel violati, alioqui eadem
m. n. ut a syrupo violati, de pap. de nenuphar, de aceto-
sa, de agresta, de limonibus, de acetoitate citri, & aliis
eiusmodi exhibere possumus. Sic & epithemata, illi-
tiones & hypochondriis & thoraci conueniunt,
quæ refrigerant, humectant, leuiter adstringunt ex
aqua rosacea, aceti momento, oleo rosaceo, fanta-
stia. Agri constitui debent loco aura frigida per-
flato, si valde æstuant. Atque etiam aliquando fla-
bello ventulum facere oportet. Et quia aliquando
acrimonia excrementorum intestina exulcerari so-
lent, clysteribus vtendum erit, quæ refrigerant,
humectant, leniunt, quorum compositio ex cap-
do dysenteria petenda. Si fluxus inualeat, viresque
deiciantur, paulatim hunc ipsum reprimere oporteret:
Aetius scribens de colliquante febre ex men-
te Philagrii medici antiquissimi, occurrit huic fe-
bri rebus exstinguentibus calorem. Adhibet cata-
plasmata, & epithemata refrigerantia, thoraci quo-
que & hypochondriis, & alimenta præbet, quæ in-
frigidant & humectant, atque ea deinceps valere
dicit, quæ de febribus ardentibus scribuntur, quæ
ipse ex iis, quæ de causis diximus superius colli-
gere potes.

OBSERVATIO XLI.

De febre syncopali continua à bilioso humore.

Iuuenis studiosus & literatus, annorum octode-
cim, valde macilentus, aridus, raræ constitutio-
nis, atque biliosus, facie admodum pallida & ex-
tenuata, in febrem acutissimam (cum Alcmariæ
idem iuuenis adhuc scholarem ageret) incidit, cum
syncope grauissima, maxime in ipsius febris exa-
cerbatione. Faciem aqua rosacea lauimus, & vinum
ad odorandum pro syncope leuanda natibus ad-
hibuimus, manus-Christi confectionem cum rob-
de ribes, syrupo de limonibus, aliaque bilem re-
frenantia, & ad syncopen facientia administraui-
mus. Sed cum cholera præstinam æruginosamq;
in maxima copia euomisset, ex qua demum syn-
cope exorta, & tandem extrema frigerent, sudor-
que frigidus vndique emanaret, quarto die (præha-
bito tamen prognostico) hic obiit.

SCHOLIA.

Hæc erat illa febris syncopalis grauissima, à
bilioso humore, quam Arabes syncopalem
mortalis dicta ab humore nempe pituitoso, de qua
sequenti libro De febribus intermittens agemus.
Nunc vero de biliosa tantum dicamus ex Arabum
copali cur decretis, cum ipsi hanc diligenter, insequentes A-
vicennam, descripserint. Dicitur autem syncopalis
ita dicta & uicennam, decompertis. Dicitur autem syncopalis
cur etiam minuta, ut eam distinguere ad repletionem, quam
acuta vocantur. a barbaris neotericis humoralem appellari dixi-
mus, & ideo etiam minutam vocant, eo quod pau-
cissima materia continetur, eamque valde venenatā.
Etiam hæc ipsa febris admodum acuta, cum velo-
citate eueniens, cum syncope & casu virtutis, &
ideo syncopalis ab accedente concomitante dici-
tur. Etiam acuta appellatur ob facilitatem acciden-
tiæ, & citissime terminetur, ut subinde virtus non sus-
ficiat usque ad quartum diem. Ea ipsa quoque du-
plex est, vel intermittens, vel continua. Curtius ta-
men eam posuit sub febre continua, inquit, Syn-
Pet. Forest. Tom. 1.

copalis minuta est febris, quæ sit ex humoribus te-
nuibus, qui facile exhalant, maxime, si retentix fa-
cultas sit debilis, & expulsiua fortis, & pori lati sic
quod resoluatur virtus & in syncopen incident, ut
12. meth. cap. 6. Est autem dicente Curtio febris con-
tinua, quia aliter non esset exitiosa; aduenit ætati
& temperaturæ & regioni calidis, & siccis & re-
gimini simili, ut 10. meth. cap. 3. videre est in illo
iutene, qui laborabat hac ægritudine, quemadmo-
dum & Galen. quoque testatur 12. meth. cap. 6. Fit
itaque hæc febris à bile supra modum tenui & ve-
nenata, in corpore iuuenili, macilento, raræ textu-
ræ, & valde bilioso, magna ex parte ex cholera
præstina & æruginosa, ex qua sit syncopis, etiam, ut
alij volunt, ob inflammationem alicuius visceris.
Talis autem febris grauiatur magis tempore æstiuo
aut autumnali, quod sit ob tenuem humorem bi-
liosum, ut liquet ex 12. meth. cap. 6. A sanguine enim
nec ab aliis humoribus non potest fieri per se, sed
ex cholera, sicut colligere possumus 1. prognost. 10.
& 11. Addit Auicenna, ut dictum est prius, ex ma-
teria venenosa. Eius signa sunt in locis citatis po-
sita, interea & nasus fit acutus, oculi caui & alia,
quæ Hippocr. de facie scriptis 1. prognost. 8. g. & 10.
sive multum excernant, sive vigilent, sive trisulentur
sive non cito nutrantur. Si in principio talis febris
apparet, huius febris est signum: verum ubi cum
aliis signis appareat, minus periculū est, ut 12. meth.
cap. 6. & 1. prognosticorum. Hippocrates docuit.
Syncopis autem in hac febre fit tempore maioris
resolutionis, & ideo in statu: & hanc etiam ob
causam differt à syncopali humerosa, quam alij
sub intermittente ponunt, quæ tertio quoque die
paroxysmum facit, & ad quietem perfectam venit,
in cuius principio paroxysmi sæpius fit syncopis.
At in continua, de qua nunc agimus, quæ tertio die
exacerbationem habet, in qua exacerbatione etiam
fit syncopis præcipue, ad quietem non peruenit.
Facile autem cognoscuntur ob syncopen & acci-
dentia, quæ bilis inferre solet. Plerumque lethalis
est, & vix ad quartum paroxysmum peruenit, quin
ingulet ægrum. Ipsa tamen continua cæteris pari-
bus intermittente periculosior est, ut fere semper
lethalis sit, & raro quartum diem attingat vel su-
peret. Ideo utraque hæc febris diligenter curanda,
& curationes auctores vno modo absoluunt. Quæ-
quam huius curatio, si continua sit, procul dubio
valde est periculosa, cum humoralis opponatur;
vnde & opposita quoque exigit remedia. Si ergo
in ea virtus sit debilis, & sit apostema in membris
interioribus, iam salus est desperata. Quod si non
sit apostema vel actū est syncope, vel non. Si est,
oportet dare cibum scilicet panem infusum in vi-
no, sicut fecit Galeus in illo iuene 10. meth. cap. 3.
Quod si non sit syncope, videndum an possimus
curare causam, & præuidere, ne sequantur sym-
ptomata, & erit optima curatio, modo non sit
aliud symptoma quod impediatur. Si igitur sit vir-
tus debilis, cibabimus sæpe ter vel quater, sed
parum vnica vice dando. Si virtus fortis, rati-
us & plus dabimus: & tunc licebit aliquo modo leni-
re ventrem cum cassia vel manna. Sic igitur præ-
cedendo omni diligentia studebimus vti cibis &
medicinis densantibus corpus, & applicando ex-
terius olea astringentia, virtute vigorata, humo-
ribus inersatis, & corpore densato, tunc educe-
re concedetur materiam biliosam: cum iis quæ etiā
membra roborant, ut est rhabarbarum; vel my-
robalanis citiinis. Postea vtetur, quæ membra
magis corroborant. In declinatione autem cum
non amplius sit timor de syncope, Curtius leuem
frictionem admistebat. Cæterum ut auctorum
G iij dicta

dicta de curatione huius febris in certum progre-
diendi modum contrahamus, curabimus imprimi-
mis, ut aer sit frigidus & humidus arte vel natura:
non desunt qui & adstringentem aerem laudent,
ne substantia diffusetur, aut spiritus euaporentur.
Cibi erunt restaurantes, ut panis infusus in succo
granatorum, vitella onorum cum omphacio, pa-
nata, seu panis in minutissimas partes seu scobem
reductus cum iure pulli, exiguo saccharo addito,
& cum succo limonum alteratus: sorbitio ex hali-
ca, hordei cremor, cum succo malorum puniceo,
fructus aulteri, testiculi gallorum, ius stillaticium
ex carinibus pulli, irrigatis aqua rosea, acetosa,
buglossa, succo arantiorum, granatorum acetoso-
rum vel medii saporis, aliaque iura restaurantia.
6. Carnes pullorum, hœdorum, phasianorum, perdi-
cum cum eiusmodi succis acidis alteratæ. Piscis
quoque carnes duras habentes conceduntur. Inter
olera, lactuca, portulaca; inter fructus, pruna.
Potus sit vinum aquosum non vetustum nec acer-
bum nec est timendum, de vini exhibitione pro-
pter calorem febrilem, ut vult Auicena. 11. f. 2.
cap. de syncope. Vel si viscerum timeatur inflam-
matio, utatur aq. hordei cum iuleb. rosato, aut
syrupo de limonibus, de acetos. citri. Cibus su-
mat paulo ante paroxysmum, si febris intermittat,
si non, aliquando ob syncopen in exacerbatione
dare cogimur; alias præstabit dare tempore re-
missionis. Non fiat motio, sed quies adhibeatur,
neque hic fiat frictio, ut in alia syncopali hu-
mora in digitis tamen ut spiritus qui sunt sepulti
in corde in syncope, trahantur ad exteriora, iuxta
Nicolæ conceduntur, sed alia ratione quam in
febre humerosa. Curtius vero, ut dictum est, in
dehincatione febris adhibebat frictionem. Som-
nus in actu syncopis non conuenit, tamen vigilia
sua vitanda. Hic somnus in hac febre maxi-
me laudatur, quia in ipso non sit tanta commotio,
sicuti in vigilia; omnibus enim modis æger qui-
etesse debet: ideo vitabimus maxime vigiliam &
motum. Neque hic inanitio locum habet, neque
nimia repletio. Cibus itaque est partiendus, ut di-
ctum est, pluribus vicibus; & in actu syncopis
propter accedens molestum & sæuam subito vires
deiciendo interficiens, admittitur cibus, nempe
panis buccella macerata cum vino, statim enim
releuat ægrum, iuxta Galenum, ut dictum est.
Quod ad animi accidentia attinebat, vitabit iram
febricitans, & moderate gaudebit. Extra paltum
potus esse poterit, aqua hordei cum iulebo rosa-
ceo satis diluta. Quod autem ad medicamenta
pertinet, si alium non deficiat infirmus (solet
enim sæpius in hac febre nimis lubrica esse) con-
fert lenitio ventris, sed admodum levis, atque
materia fecalium educio cum enemate emol-
liente, aut balanis tantum, ubi virtus debilis est.
Sic communes glandes ab auctoribus probantur,
cum minus debilitent, teste Galeno 3. reg. acut. com-
mento vltimo. Et custodiendus est æger ab omni
evacuacione præter lenitionem & vomitum. Vnde
vomitum hic iuuat (modo non excedat) quia bilis
ex se mobilis est, & subtilis: qui sola aqua calida
iuxta Serapionem vel syrupo acetoso simplici irri-
ratur. Ex leniente medicamento confert diapru-
num simplex absque scammonio, cassia vel manna.
Vel hoc modo. ℞. pruna, damasc. xii. folior. laſſuca m.
viii. coquantur in s. q. aqua ad tertias. Huius iuris deco-
cto ℞. lb. i. cass. rec. tracta 3 j. roch. rub. 3 ss.
vel j. ol. viol. 3 iiii. mis. Interim & hoc notandum,
si materia non fuerit multum furiosa, & inflam-
mata, ita ut febris inducias det, tunc auctores in-
bent, ut syrupo ad bilem prassinam maxime valen-
tes exhibeantur, quales in pestilentibus febribus
dari solent, adiectis aromate & stomachicis atque
cordialibus frigidis humidisq; & aliquando etiam
siccis. Alij ad causæ abscissionem medicamentis
leuibus, frigidis, stypticis & membra roborantibus
commode vtuntur; ut est succus granatorum ex-
pressus cum pulpis suis, thamar. rhabarb. myro-
balani citrini. At præstat prius digerere, modo æ-
gritudo moram pariat, cum syr. de acetos. citri,
oxyrach. simplici, acetos. simplici, de succo acetoso,
cui aqua appropriatur, ut crebor. end. & similis. Postea
leui vtendum purgatiuicula ex rhab. myrobal. ci-
trinis cum decocto prunor. thamar. sebel. iulubar.
cum herbis nempe acetos. capillaren. vel cassia aut
manna cum decocto simili, euitando semper scam-
moneata. Cæterum cum præcipua pars curationis
huius febris ob syncopen consistat in prohibitione
fluxus materiæ biliosæ ad ventriculum, cuius
causa æger frequenter syncopen incurrit, eandem
intentionem perficiunt auctores (ut dictum est)
pane infuso in succo granatorum acetosorum aut
medij saporis, vel arantij succo, eoque pane prius
asso, ut Blasius Aftatius in suo libello. De febribus
consultit: quam buccellam panis in principio paro-
xysmi vel ante paroxysmum dabimus. Ita & post
medicamenta lenientia roborabimus principes
partes, ut materiæ præuæ resistent & febris: quam
intentionem absoluemus, tam internis quam exter-
nis medicamentis adiutoris. Interius quidem con-
fectione triosandal. roch. rosaceo, conditis, tabu-
lisque roborantibus, refrigerantibus, de quibus in
febrilibus ardentibus tum biliosis satis superque di-
ctum est. Exterius adhibentur epithemata cordia-
lia frigida & humida, modo tussis peccorisque an-
gustia non prohibeat, tunc etiâ sicca conueniunt,
ut sacculi cordiales. Epithema tale esse poterit: ℞. Epithema
aqua ros. 3 viii. aq. acetos. nymphaeæ bugloss. an. 3 iiii.
sant. alornum omnium, coralli versisq; ana 3 j. B. croci 3
ss. aceti vel eius loco vini albi optimi 3 ss. capbura
gran. iiii. fiat epithema. Eoq; etiam testiculos madesa-
cere possumus. Sacculus ita paratur. ℞. flor. nym-
phae, ros. rub. viol. ana 3 ii. santal. omnium ana 3 ss.
coriand. labrusca, se. acetos. an. 3 vi. osu de cordi cerui
3 i. marg. nouar. 3 ss. capbura gr. iiii. puluerisuntur
omnia mediocriter & ponantur in sacculo sericeo
rubro, qui cordi sub mammilla sinistra applicetur.
Reliqua de peste dicenda hic conueniunt Hepati
quoque, renibus, spinæ dors, frigida humidaque
vnguenta admodum, rosaceum insig. dans Ga-
leni Guilhelmus cap. proprio. camisiam in aqua ro-
sacea infusam cum fantalis induere iubet: si sudor
superfluat, & syncope superueniat, quem & Alexan-
der inhibendum esse ait. Existimarem quidem ita
loram & deinde exsiccatam sufficere, & nō humi-
dam induere, ob calumniam vulgariam. De hoc
symptomate plura videas apud auctores de cora-
tione febrium acutarum. Ita etiam Sauonarola de
correctione accidentium huius febris lectos remit-
tit ad ea, quæ scripta sūt de febr. acutis. Vt si præci-
pue syncopi occurrerent. Propterea admonet idem
Sauonarola, ut tēpore syncopis paratū habeamus
aliquod epithema cordiale, vel sacculū, micā panis
infusam in succo granatorum (ut dictum est) aci-
dorum, aut agrellæ, vel arantiorum, vel cotoneo-
rum, aut in vino aromatico cum aqua rosacea
lymphato,

lymphato, vel succo acetoso. Et ubi virtus dei-
citur, sæpe exhibeas aquam carnis sublimatam,
aut cum fantalis. Colect etiam confectio manus
Chauri dicta. Vel hoc conditum: ℞. conserva ros.
borag. ana 3 j. corticum citri conditi 3 j. f. ag. omnium
lapidum pretiosorum marg. an. 3 ss. scobis auri & ar-
genti ana 3 ss. roch. q. s. fiat conditum. Vel ℞. pul.
diamarg. frig. 3 iiii. coralli rub. 3 i. compos. alchermes,
composit. de hyacintho ana 3 ss. syr. de acetos. citri 3
i. aque acetos. bugloss. ana 3 i. B. mis. fiat potio detur
tempore syncopis. Facies aq. ros. bugloss. acetos. asper-
gatur, si ansant. adiectis cum musco & camphora,
modo non sit mul. et suffocationi vteri obnoxia.
Admoueantur odorifera frigida, ut tempore pe-
stis heri solet. Sauonarola etiam frictions leues
in paroxysmis tam in pedibus quam manibus
concedit cum rebus odoriferis, & alio tempore
ad somnum inducendam. At leues esse debent,
fortes inflammant, caloremque augent, & bilem
mouent in principio ut virtus excutetur: verum
ea excitata, dimittendæ, & tunc potius febris ra-
tio habenda iuxta tempora eiusdem, & roborati-
oni virtutis incumbendum cum electuariis &
confectionibus cordialibus ac alterationi calidi-
tatis febrilis, cum alterationibus frigidis. Verum,
si videris infirmum deficere spirituum subtilitate
& humorum, qui resoluuntur a caliditate febrili,
tunc studeas, inquit, in crassatione eorumdem, re-
frigerantibus, flabeliis, irrorationibus, etiam cir-
ca testiculos & mulierum pudibunda: Est enim
hic modus magnæ refrigerationis. Et iuxta eun-
dem pulpæ crurum irrorandæ aqua rosacea exi-
go vino aromatico adiecto ad spirituum & vir-
tutis renouationem: quin imo virtutem roboran-
tibus, etiam cibus in principio paroxysmi & au-
gmento vel statim, si syncope ægri obruantur, aut si
casum virtutis metuamus, semper euitando for-
tiores euacuaciones: ut dictum.

OBSERVATIO XLII.

De fibre elode.

1. Agricola in Scoentelo, pago ita dicto propé
portum Delphium, annorum 40. anno 1566.
dem incidit, atque hic duobus fere mensibus in
perpetuo sudore erat. Postea ad hœticam perue-
nit, neque vliis remediis vliis est, nisi in fine cum
morbus iam confirmatus foret, ita ut tunc cum
modis remediis morbus tolli non posset. Cum
diuturnam laboraret, atque in hœticam
tunc primum in fine morbi ad ægrum deploratum
accitus sum. Verum cum vtilibus remediis tunc
nihil proficerem, præhabito prognostico, tandem
& hic mortuus est.

SCHOLIA.

2. Lodes febris dicitur, in qua humida disposi-
tione corporis resoluuntur perpetuo madore ac
fudore. Sed hæc tamen febris apud veteres (de
qua pauci scripserunt) longe alia est ab ea, quæ
sudorifera Anglicana dicta fuit, de qua tractabi-
mus cum de febre pestilenti, tum peste dicturi
sumus. Verum hæc ipsa lodes à veteribus dicta,
multo longior ac diuturnior existit, quemadmo-
dum & typhodes, de qua paulo ante mentionem
fecimus. Vbiunque enim sudores diu perma-
nent, corpus resolui necesse est. Cæterum cum
Pet. Forest. Tom. 1.

sudores, sicuti & syncope, symptomata quædam
febris existant, de iis plenius dicemus suo loco
videlicet 7. libro, cum tractatum omnem de fe-
bribus continuis absoluerimus & de putridis con-
tinuis: Nunc ad putridas intermittentes progre-
diamur, huic 2. lib. finem imponentes.

DE FEBRIBVS
INTERMITTENTIBVS
LIBER TERTIVS.

OBSERVATIO I.

De febre tertiana intermittente.

Vuenis quidam Alcmarianus anno-
rum viginti sex, biliosus, macilen-
tus, ex itineris longitudine defasi-
gatus, principio æstatis, in tertian-
nam febrem intermittentem inci-
dit. Ad quem cum intrarem, ei propinaui mi-
noratum medicamentum. Quod ex 3 vii. elictua-
ris lenitum, & pulpa thamarindorum cum aqua endi-
uæ extracta 3 i. B. constabat, in modum boli
concinatum: quo bene alium egressit. Deinde
syrupos illi concessi, & post tertium paroxysmum
sanguinem in minori tamen quantitate extrahere
iussi. Rursus iulebos dedi, & post quartum pa-
roxysmum infusum rhab. cum aqua endiuæ, ad-
iecto syrupo ex infusione ros. pro purgatione
exhibui: quo & multa biliosa per alium depo-
suit. Deinde quinto paroxysmo cum valde sitiret,
avidissime bibit pitisanam gelidam, quam concessi-
eram: è cuius potu vehementer sudauit: ita ut
sequenti paroxysmi die immunis à febre euasisset,
& hæc ipsa per sudorem soluta fuerit.

SCHOLIA.

2. Quidam quis recte febres continuas cura-
uit, multis exemplis ac ratione libro præce-
dente docuimus. Nunc vero ad febres intermit-
tentes easque putridas progrediendo, antequam
ad curationes harum perueniamus, quædam hic
præmittenda esse duximus. Habent autem easdem
causas cum continuis, nisi quo intermittenti-
bus humor putrescat extra venas, in continuis
intra venas, ut prius dictum est: quanquam non-
nulli sunt (ut dicebat Alexan. Trallianus) qui
etiam febres intermittentes intra vasa consistere,
quemadmodum & continentes arbitrentur, ac ni-
hil prorsus lacry, sed quantitatis & qualitatibus ra-
tione differre. Etenim in continuis & multam &
crassam esse materiam existimare conuenit: atque
ideo neque extra vasa emitti posse, intermitten-
tium vero tenuiorem, & ut in extimam eadem ef-
feratur magis idoneam. Porro huiusmodi etiam
in intermittentibus accidit, & materia extra vasa
putrescit, vrinæ quoque testantur. Actius causam
quoque adfert, cur non excidant extra vasa hu-
mores in continuis febribus, scil. crassitudinem,
multitudinem aut viscositatem. At Donatus pa-
ce illorum dicit ex mente Galeni, obstructionem
meatum & virium imbecillitatem subinde cau-
sam esse, quo minus vasa vitiatum & superuacuum
humorem expellant. Alij vero non de loco so-
lum, in quo constituuntur, & generatione quam
febres habent, dissentiant, sed etiam de materia
ipsa, vnde procreantur. Nonnulli etiam in vni-
uersam

nerfum febres ex bile incēdi dixerunt, cum febris res quāpiam calida dicenda fit, & sicca, talis autem bilis quoque existit ad generandos huiusmodi affectus accommodata. Alij vero ipsorum non bilem sed pituitam caufantur, eo quod hæc rursus ad putrescendum obturandumque non parum est idonea, cum humida sit & crassa. Sed & de humore melancholico nonnulli opinati sunt nunquam ipsum febrem posse incendere, eo quod frigidus ipse sit natura & siccus, nihilque habeat humidi, aut calidi, unde putredines generentur. At omnes isti humores putrescunt & diuersas febres generant, vt prius dictum est: bilis extra venas putrescens tertianam intermittentem producit, ita pituita quotidianam, & humor melancholicus quartanam: quamuis Argenterius sentit febres intermittentes non in ambitu corporis, sed in vasis ipsis consistere, quod multis modis probat. Et ita varia opinio est medicorum, quæ sit sedes intermittētiū in corpore, dum alij dicant, quod sit simpliciter extra venas, alij in ambitu corporis. Nonnulli (vt Fernelius) sedem volunt esse & originem febrium intermittētiū in prima corporis regione circum præcordia, ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum, aut mesenterium. Cui multis rationibus vt rursus resistebat insignis ille medicus Professor Patavinus Capō de Vacca, cum Auicennam De febribus l. geret. Et quomodo humores in febribus intermittētibz perpetuo extra vasa contineantur ac putrescant, latius, si liber, tyrones perlegere poterunt Donatū ab Altomari. Satis est nos hæc annotasse, & ideo ad tertianas intermittētes redeamus, quæ ex bile extra vasa putrescente gignuntur. Harum cognitionem atque curationem exempla subsequētia perspicue docebunt.

OBSERVATIO II.

De febre tertiana intermittente exquisita.

1. ANNO millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, in principio mensis Iunii, cum tempus valde calidum esset, ac impense circa ægros curandos ipse laborassem, vigiliis, curis, & sollicitudine, plus æquo, occupatus, in tertianam veram & intermittētem lapsus sum. Solet enim tertiana in biliosioribus natura corporibus euenire, vigenti ætate: sic ego satis macilentus & biliosus, raræ texturæ, annorum triginta trium in hanc febrem incidebam. Adiuuabat & tempus æstiuum, & similis aëris constitutio, vita etiam laboribus, vigiliis, curis, intensis cogitationibus dedita. Talia enim corpora ad hanc febrem magis exposita sunt, quemadmodum & illa, quæ siccis regionibus & calidis inhabitant, solisque feruoribus, cibis potionibusque calidis siccisque subiecta sunt. Statim itaque ab ipso principio rigorem sentiebam, postea etiam in singulis accessibus, ac si rigor ille carnem punxisset & vulnerasset: pulsum exactum erat ordo & æqualitas. Qui tamen pulsus ad vehementiam, & magnitudinem atque frequentiam excitabatur. In vigore hæc febris sitim, inuehebat, calorem adeo vehementem, vt exuri me existimarem; vestesque abluere coactus fuero, & frequentem spirationem exufflationemque, veluti flammam sentiens, frigidam potandam flagitabam: à potu tamen vt pristinam eaque frigida abstinui, donec vapor erumperet. Tam grauis hæc febris erat, vt in vnoquoque paroxysmo statu accedente, delirarem. Ex

prima accessione præcepi tertianam esse, ex signis supradictis. Ideo in paroxysmi principio & augmento à somno & potu abstinere. Die vero sequenti intermissione post primum paroxysmum ter in die ex iulebo sequenti sumpsi. *℞. acetosa, end. cicchora, vio. lactuca, scorsola an. m. j. prun. damasc. nu. xv. coquantur in sero lactis, pro. 3. ℞. colatura addendo syr. viol. ex multis infus. ros. de end. ana 3. j. mis. fiat iuleb.* Ex quo etiam alius nonnihil soluebat. Cibus erat panata, vel pomum acidum coctum. Potus cerasia tenuis tempore intermissionis, tempore febri pristinam ex hordeo mundato & liquiritia parata. Post secundum paroxysmum, die quietis hac leniente medicina usus sum: *℞. florū nymphae, viol. borag. ana p. j. prun. damasc. num. xxi. thamarind. 3. b. coquantur in sero lactis, & in 3. iis. b. collatura dissolue diaphanum simplicis, castia recens tracta, syrapi viol. ana 3. b. misce.* Et inde habui sex sedes valde copiosas ac biliosas. Postea tertius rediit paroxysmus, adeo violentus vt in statu delirarem. Die vero subsequente, nempe quieto, cum vrina aliquo modo tincta spectaretur & crassior, ex vena basilica brachij dextri, vt vnciæ quatuor sanguinis mihi extraherentur à chirurgo accito mandauit, cum venas paulo ampliores haberem & aliquo modo sanguine repletas, sed adeo inde debilitabar, vt ex pauca illa sanguinis detractione quasi syncopen futuram præsentirem, nisi chirurgo imperassem vt venam illico constringeret. At modico vino Rhenano sumpto deliquium animi interciperem, vt non fuero collapsus & syncopen passus. Alteratio tamen illa adeo profuit vt postea non amplius paroxysmum habuerim: ita vt probe obseruata victus ratione, eligendo cibos frigidos & non facile alterabiles, vt pristinam & lactucas coctas, abstinendo à insculis, in quibus beta cocta esset, quæ prani est succi & statulenta; ita vt sic tertio paroxysmo, vti vera & exacte legitima tertiana intermittens, soluta fuerit.

SCHOLIA.

Hoc exemplum febris tertianæ intermittētis exquisitæ probe curatæ, iam me ipso relinqueret noli. Est autem hic intelligendum, febres intermittētes simplices exquisitas dici posse, quoad sensum: licet secundum rei naturam forte neque hæc simplices omnino consistere queunt. Sed simplices esse fatemur eas cum nullus alius humor, qui sensu iudicari posset cum eo qui febrem generat est permixtus. Atque ita asserimus exquisitam tertianam, quartanam, quotidianam existere, cum flaua aut atra bilis seu pituita sola putrescens per sentientes corporis partes vehementer mouetur. Quod si bilis vel alius humor in vnaquaque dominetur, tunc notha dici potest, non composita, sed simplex, licet non exquisita: & secundum hanc rationem nulla continua exquisita simplex dici potest, cum saltem redundans humor nunquam à sanguine secerni possit: interim vna magis hoc modo exquisita erit vel ab ea declinabit, improprie tamen, prout cum aliis humoribus commisceatur, at proprie intermittētes dicuntur vel legitime vel nothæ. Si tertiana intermittens exquisita omnia illa habeat, quæ à Galeno 2. De Diff. febrium describuntur, non exquisita erit, si aliquid horum defecerit; vel erit tertiana simpliciter dicta vellextensa, vel magis vel plurimum extensa. Erit itaque tertiana intermittens exquisita, quæ à sincera bile sit extra venas putrescente. Et sic hæc ipsa rursus duplex exacte exquisita, quæ pendet à

det à flaua bile; & in tanta copia, vt 12. horas paroxysmus non excedat. Non exacte exquisita licet fiat à bile sincera, attamen cum conditionibus, quod fiat in hyeme & non in ætate, in parua copia vt non excedat 12. horas. Si parum recedat hæc ipsa copia bilis, secundum Galenum erit tertiana simpliciter dicta; si plurimum, erit tertiana protensa. Tertiana igitur hæc, qua ego laborabam, erat tertiana intermittens exacte exquisita, tres paroxysmos tantum habens, non excedens 12. horas. Sunt igitur tertianæ puræ seu legitime vel exquisitæ à flaua bile putrescente ac mota & extra vasa lata, præsertim in constitutum ætate biliosissima, tempore æstiuo, in regione calida & sicca, & in his præcipue, qui laboribus, vigiliis & solis ardore & cibis calidis & siccis, aut immodico potu pharmacorum calidorum & exsiccantium, curis, & similibus vs fuerunt. Curæ equidem & sollicitudines, tum labores continui, & cogitationes frequentes, licet non sit regio adeo calida & sicca, hanc febrem in biliosis frequenter inducunt, & in hanc tales valde proclives sunt, vt illusterrimus Dominus Princeps Auracus, qui leui causa in febrem tertianam satis exquisitam incidere solebat, quam alias Dardraci ea laborantem, tum etiam Generetrudebergis iulebis assumptis, venæ sectione, & infuso thabarbari recte curauimus. Vide alios locos consentientes de causis febri tertiana apud Gal. 2. De diff. feb. cap. 3. & 1. cap. eiusdem libri: & Aetium ser. 5. cap. 70. Et apud Gal. 2. De Cris. cap. 3. & Orisabum aphor. 4. comment. 59. & Aesculap. 4. can. cap. 35. & apud Gal. aphor. 4. comment. 59.

OBSERVATIO III.

De febre tertiana intermittente exacte pura, post tertium paroxysmum finiente.

1. GUILHELMUS Sonneuedius, vir doctissimus & cognatus meus, cum Alcmariæ an. 1556. 27. die Octob. in febrem tertianam intermittētem incideret: huic statim syr. subsequenter exhibui: *℞. oxyracob. simplicis, syr. acetosi. simplicis, syr. de cicchor Nicol. cum rhab. ana 3. j. aquar. fumariae, cicchori, buglos, ana 3. ii. mis. pro ii. vicib.* Die sequenti quietis lenitium propinavi in hunc modum: *℞. castia recens ex cannis tracta 3. j. aq. cicchorag. end. ana 3. j. syr. acetosi simplicis 3. b. mis. lutebat mane hora vij. & quinque aluum deposuit.* Post tertium paroxysmum die intermissione, vena secta fuit basilica, sanguine ad vncias alias nocte fascia per se soluta fuerat, sanguine largius profuso, illo dormiente vt pene mortuus fuerit, ideo autem in brachio minus admittebat. Post venæ sectionem febris illum reliquit.

SCHOLIA.

2. QVAMVIS in autumno hunc febris corripuerit vt ex signis apud Galenum descriptis deprehendimus, & primo desumptis ab actionib. læsis & sensibilib. communibus, huic vigiliis insignes acribus & celeritibus, pulsus magnus, frequentissimus & celeritibus, cui facillime alius mouebatur per cassiam: apparebant deinde sudores & vomitus biliosi, vrina tenues & subrufæ, postea etiam tinctæ & crassæ: cumque sectioni venæ assuetus esset, cauta profuit vt non amplius febricitauerit.

Tertio vero cognouimus ex accidentib. intrinsicis & subsequentibus hanc tertianam esse satis puram, ex rigore qui aderat in principio & augmento, cumque in statu esset calor multus, vehemens atque acris, in hinc solutio per sudorem, toto tempore sitis vehemens cum vrgebat, tum dolor capitis insignis, vna cum corporis ariditate: A consequentibus, vt cumque biliosus erat, ab extrinsecis accidentib. præcesseram exercitationes, venationes quib. valde hinc vita delectabatur, corporis tum animi labor. Augebant febrem, cum & populariter eo tempore, vt obseruatione sequenti dicemus, tertianæ intermittētes grassabantur: eratque hæc satis pura cum tertio periodo terminaretur. Repente hæc febris prehendit aliquem insigni rigore; quo plerumque corpus omne concutitur, sub cuius finem exussilla bilis sæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur & in omne corpus effunditur, mox ad vigorem festinans acer pungens & iniectam manum acriter feriens, sed statim miscens. Laborans ita exurit, vt & corpus nudet, & variæ actæ & spirandi difficultate oppressus, magnus multum spiritum ducat, sitique eneetus frigidum expectat, vigiliis, capitis dolore & ira furoribusque petitus. Longissima accessio horarum est 12. interdum 7. horarum, multo quidem sudore eoque calido & vaporelo inclinans, quam pura sequitur intermissio. Pulsus accessions initio contractus, parvus: postea vero quam in ceteris celerior, atque crebrior quod refrigerij maior insit necessitas: vehemens & validus, sed aliquantum durus ob arteriæ siccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius est facilis inflammatio, ob id etiam quod non minor sit refrigerij ex diastole, quam expellendorum putridorum vaporum ex systole necessitas. Vrina flaua aut flammæa, substantiæ mediocris, & odore grauis, aut subrufa, rufa mediocri substantia, aut (vt Arabes referunt) rubra tenui substantia, ignea, parte quidem inferiori subtilior superiore vmbrosa atque nebulosa. Atque hæc pura quidem & exquisita tertiana, quam censuit Hipp. 7. circuitib. quod longissimum est terminari. Est itaque febris tertiana exquisita à flaua bile pura & tenui orta, de tertio in tertium ægrum affligens, secundum naturam humoris propriam, quæ in septem periodis vel ante indicatur, per sensibiles corporis partes delata, vt Gal. refert. 2. De Diff. feb. c. 3. cum rigore inuadens atque ardentis febris similitudinem gerens, & bilis vomitibus aut deiectionibus, aut sudoribus: vel ex horum quibusdam, vel omnibus soluitur, cuius accessio 12. ad summum horarum æquinoctialium spatio finitur, vt apud Hipp. li. 4. aph. 59. legitur septenis circuitib. iudicari. Signa huius febris quæ ab Auic. referuntur, passim desumpsit ex Gal. præcipue vero ex li. 1. ad Glanc. & 2. De Sympt. causis & 5. & 2. De Diff. feb. cap. 1. 3. 4. quib. addere posset quæ Gal. 4. lib. aph. 59. in Comment. commemorat. Et non satis est quod hanc febrem cognoscamus, quod de tertiana in tertiam diem fiat, quod & mulierculæ sciunt, sed ex prima inuasiōe, quæ cum rigore sit & ex aliis signis ea ipsa à nobis discernenda est, vt à plebeis & vulgaribus medicis differamus, quæ, inquam, exemplis subsequētibz multo clariora euadent.

OBSERVATIO IV.

De tertiana intermittente non exacte pura, tamen legitima, septem circuitibus terminante.

1. VM in æstate an. 1556. febres tertianæ intermittētes simplices, atque exquisitæ, non nullæ

nulla protensa ac notha similiter & semitertiana & aliquae duplices tertianae populariter grassarentur, ita ut in monasterio Heylo, prope Almariam sito, viz aliquis monachus ab eiusmodi febribus dictis immunis fuerit: omnes tamen, quibus hoc tempore inferuebam, nostra industria ac diligentia cum ope diuina euasere: quemadmodum & Leonardus monachus regularis laicus, iuuenis annorum 30. procerus, pallidus, rarae constitutionis, qui 8. Aug. die in febrem tertianam intermittentem satis puram incidit: nam quatuor praecipua signa aderant quibus tertiana exquisita a spuria differt: primum quod huius accessio non transcendebat 12. horas. Secundum, quod incipiebat cum rigore breui & intenso, & terminabatur cum sudore exuberante. Tertium, in septenis circuitibus terminabatur. Quartum, quia statim ab initio etiam quarta adfuit in vrina signum optimae concoctionis, quod in spuria nequaquam fieri solet. Aderant & alia signa de quibus in Scholio latius dicemus. Hic igitur cum alius sponte non deiceretur, lenientem bolum exhibui: *℞. cassia recens extravasa ℥j. cum exiguo sacch. cand. fiat bolus*, quem 2. die quietis deuorauit, & alius satis soluta est. Post secundum paroxysmum die intermissionis venam basilicam seu iecorariam in brachio dextro fecate iussi, cum alias confectus erat sanguinem mittere quotannis, quod nunc omiserat. Paucum tamen sanguinem extrahere fecimus: & bene profuit: statim a sanguinis detractione hunc syr. bibit: *℞. syr. acetosi simplicis, de cicb. Nicoli cum rhab. an. ℥j. syr. de end. simplicis, oxyracch. simplicis ana ℥ss. aquar. end. cicb. bugl. ana ℥ii. mis.* Mane sumpsit dimidium post venaesectionem, reliquum hora 4. pomeridiana. Quarto deinde paroxysmo, cum quotidie sponte alius deponeretur, ac multa excrementa biliosa per se redderet, non solum vrina cocta, sed et affior facta est. Ideo in declinatione post quartum paroxysmum ad sudorem magis eliciendum hunc syrupum sequentem propinaui: *℞. decoct. hordei cum liquir. ℥iii. syr. acetosi ℥j. b. misce.* calide sumpsit. Et postea egregie sudauit tam in quinto quam in sexto & septimo paroxysmo, ita ut septenis circuitibus febris in totum soluta fuerit. In fine tamen ventriculum roborauimus vocatione olei sequentis: olei massichini, ros. ana ℥ss. misce. Victus huic (vti aliis monachis febricitantibus) refrigerans & humectans paulo minus, qualis in febribus ardentibus & continuis tertianis descriptus est.

SCHOLIA.

3. *Signa tertianae legitimae sunt purae.*
Ex rigore specie.
4. Ex caliditate specie.

Ex sunt praecipua signa tertianae intermittens legiti-
mae seu purae. Atque primum est, quod cum valido rigore incipit, non ex quolibet, sed ex vehementi ac pungenti carneque feriente, vt dicebat Galenus: cum enim hac febris pendeat a materia calida & tenui statim in prima accessione sunt rigores vehementes cum sensu punctiois, ac si agrotantis corpus acu pungeretur. In quotidianis rigor non antecedit neque statim ab initio, neque in progressu, sed solum frigefactio, aut forte exiguus quidam rigor. Quartanae autem non primo statim die cum rigore innadunt vehementi: nam progrediente ipsa atque aucta, vna etiam rigor augetur, sensusque agrotantibus adest, non quasi punquantur, sed potius refrigerentur: vt in sequentibus patebit. Quia vero cum rigore innadit atque in febricitationem definit, differt quoque ab exquisita febre ardente, quae omnia alia

seruat exquisita tertianae indicia, praeter haec, vt patet 2. de crisib. c. 6. Secundum signum capitur a pulsu, cuius inaequalitas in principio accessionis non adeo manifesta est, suntque hoc tempore pulsus debiles, tardi ac rari, non tamen adeo vt in quartanis. In ascensu seu incremento accessionis magni ac calidi, vehementes, veloces atque frequentes sunt. Tertium sumitur signum ex caloris qualitate; calor enim multus & acris in hac sentitur, aestus & deustio veluti quidam feruor, vt aeger exuri videatur, vt prae dictum est ex Aetio, & vestitum seu operimentum abiciat, magnumque ac densum spiritum trahens, & velut flammam quamdam efflet & frigidam bibere exepat, & paulo post in vigore consistit, calorque aequalis quaque versus extenditur, nihiloque plus thorax extremitatibus calet, & si manum imponeris, in primo occurssu quidem multus atque acris erit, vt diximus, quique veluti quodam cum vapore effertur, paulo post vero a manu superatur, non vti in febrib. malis adurentibus accidit. Contra enim illa grauiora ac molestiora, quando diutius adest durant, apparent, quod tempus sane bibendi adest agrotanti, & statim post potum plurimus vapor calens per cutem exhalat sudoris nunciatus: bilisque superuenit vomitus, venter soluitur, & biliosum mingunt. Quod igitur ad qualitatem mutatam ex sententia Galeni & Auen. hac indicatur ex calore copioso & acris, ad differentiam caloris, qui observatur in febre sanguinea. Admonebat autem Auen. circa acrimoniam caloris huius, vt distingueretur haec febris a febre ardente: nam in ardente calor est copiosus acris & mordax: similiter etiam in hac proposita febre. Differentia autem est, quia si aliquantisper manum detineas, observabis calorem copiosum & mordacem, qui tamen cedit & non ita resistit, si fuerit febris intermittens: si fuerit febris ardens, exit copiosus mordax & minime manui cedit; quia feruor est in venis, & ita calor huius febris est suauior causonis calore ac minus mordens, & qualis tamen quoque versus: quia primo acris videtur, sed paulo post a manu remanente vincitur. Quartum a sudore, qui per totum corpus apparet in paroxysmi recessu: cui signo alij addunt & vrinam, quae si rubra ac veluti ignea. Si vero aeger minxerit, vrina subrufa vel subflaua, & crassitudine mediocri apparebit. Ac paulo post vel albam nebulam, vel suspensionem optimam habebit, quinimo ex hac vrina noueris, nedum exquisitam esse tertianam, sed etiam quod ultra quartum circuitum non progreditur: rufiore vero existente vrina, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extenditur. Inter omnes autem exquisitas tertianas illa erit simplicissima, quae cum omnia illa nuper a me dicta signa monstrauerit, in vrinis etiam substantiam & leuem, & aequalem statim primo fecerit die: neque enim hac ultra tertium progreditur circuitum, vt inquit Gal. 2. de Cris. c. 6. Incipit etiam hic sudor vaporosus ac calidus, quemadmodum in balneis, totum vero ipsis corpus aequaliter sudat. Quintum signum ex tempore accessionis tum ex coeli constitutione colligitur. Vniuersum tempus accessionis ultra 12. horas, vt diximus, non extenditur: nam hoc tempus in veris, legitimis atque exquisitis tertianis longissimum est. Saepius autem septem horas accessio continet, nonnunquam citius aut tardius, sed non multo finitur, prout multa vel pauca, crassa vel tenuis fuerit bilis. Ipsi vero generatio (vt prius dictum est ex Galeno) tempestatem aridam & calentem requirit,

OBSERVATIO V.

De febre tertiana intermittente legitima in monacho admodum senex.

Iosephus monachus regularis in eodem monasterio anno 1556. in fine aetatis vir annorum sexaginta, in tertianam febrem intermittentem quoque incidit, cum vomitu bilioso, & deiectionibus, vtconque biliosis. Huic cum alius satis fluere per se, & vrina ignea esset, neque crassa aut valde rubra, a sectione vena abstinuimus, sed epoto syrupo sequenti, & victu conuenienti vsus, cum per se biliosa euomeret, & alium lubricam satis haberet, quinto paroxysmo febris desinit. Talis erat syrupus. *℞. syr. de cicb. cum rhab. syr. de endiuia ana ℥j. oxyracch. simplicis, syr. de limonib. an. ℥ss. aquae end. bugloss. betonicae (ob infirmam dolorem capitis quem habebat) ana ℥ss. misce pro duob. dosib.* Quibus sanus factus est, vt aliis remediis vti non fuerit opus.

SCHOLIA.

Potest autem senex similiter tertiana infestari, quae omni tertiana germanae speciem, omnemque modum conferuet. Quod & Trallianus Graecus ille medicus praclarus confirmauit his verbis: Ego sane meis oculis haec in senex quodam conspexi, qui flauam bilem vomeret, similiterque per alium excerneret, vehementer febricitaret: ita, quae idcirco accessio cum valido rigore eum innadebat, ac declinatio multis sudoribus accidebat: deindebatur autem accessione horis fere 10. aut 12. Huius alij sane familiares eo quod senex esset, decoctum ei bibere praecipiebant, ac omnia illa facere, quae falsis tertianis, vt aiunt, idonea existunt: fereque interuisset aeger decoctis ex hyssopo, origano & pulegio assumptis, nisi quis subito ex periculo ipsum subtraxisset, iubens cum etiam pepones assumere, & lactucas & ptisanam, quae nihil curiosum habent operosumque ac omnem alium victum, qui humectaret ac refrigeraret, vt in tertiana exquisita non deceptus erat, quod senex esset, sed potius toto temperamento. Habuerat enim iam inde ab initio igneam intemperiem, quam alij propemodum omnes postea ad amulum conseruabant. Quare naturam aegri, & causas praecedentes maxime attendere oportet: nihil autem minus, imo etiam bonam maxime febris speciem. Haecenus Trallianus. Hic noster monachus senex similiter temperatura biliosus, in aestate eo tempore, quo grassabantur tertianae populariter, tertiana legitima intermittente correptus est. Et sicut senex biliosus puram hanc febrem incurere posset, ita & pituitosus, si bilem coaceruent, eadem corripri possent: vt exemplum sequens declarabit.

OBSERVATIO VI.

De febre intermittente tertiana satis exquisita, quinimo paroxysmo terminante.

Idoca Splintera, vidua admodum proba, vxor: Aris meae cognata, anno 1573. Martio mense, & eius filia Beatrix nomine, cum conquererentur de ventriculi imbecillitate, electuarium specierum a rom. rosat. cum musco ex medici imperiti praescripto sumperant, vnde orto prius morbo veteri eoque consopito, tamen mox in febrem tertianam

quitit, & vt summam dicam, aestiam, inueni-
lem seu consistentem aratem, & naturam bilio-
sam, quae in laborib. vigiliis, curis, & inedis ex-
titerit solis incenoris, & etiam ciborum parci-
te, praesertim calidorum atque siccorum: propte-
rea medicaminum calefacientium immodicus v-
sus, febres tertianas facilius affert: similiter &
morores, & intense cogitationes. Quod si mul-
tos alios eodem tempore laborantes contigerit
tertianis corripit febribus: hoc quoque maximum
praeter ea, quae diximus signum erit. Quod etiam
hoc tempore euenibat, cum non solum monachi
in hoc monasterio, sed alij quamplurimi tertianis
febrib. corripiebantur. Sextum signum ab ipsis
symptomatibus sumitur, vnde scitis quae hominem
exurit, & vigilae adfunt, sitis autem quod talis
est humor calidus & succus, vnde sine sua substan-
tia corpulenta, siue etiam vaporosa petit orifi-
cium in sinu ventriculi, ac ita solet inducere
sitim. Dolor capitis adest, sine tamen grauitate,
vigilae, subinde & delirium, & paraphrenesis: quae
omnia symptomata originem habent ab ipsa bile
at biliosi vapores sursum ad caput elati, si mem-
branas externas vel internas capitis feriant, dolo-
res capitis oboriuntur: si cerebri substantiam in-
festant calefaciendo & exsiccano cerebrum, vigi-
liae excitantur. At si vapores permisceantur cum
spiritibus animalibus, deliria fiunt. Huc pertinent
& deiectiones biliosae, sicuti & vomitus biliosi,
qui in hac febre plerumque etiam apparent, alij
vero ex mente Galeni etiam his addunt signum
ex pulsu, qui reperitur tempore primae intermis-
sionis. Si vero inter haec a febre quieuerit homo,
hac, inquam, quae in suo motu est, & omnibus
notae, propria vero febrium inaequalitas in arte-
riarum motu relinquatur, tunc certissime poteris
enunciare febrem esse tertianam, aequae ac si tertio
die accessum nem fecisses, vt liquet 1. de arte
curat. ad Glau. c. 5. cum in nulla alia febre arte-
riarum motus ad naturalem habitum reuertatur,
etiam si multum temporis inter primae accessionis
siue & secundae principium intercidat, praeter-
quam in diariis: semper enim febris remanet si-
gnum, in ephemeris autem in totum aboletur ac-
cessione cessante, vt cod. lib. scriptum est c. 2. Tem-
pus autem intermissionis in hac febre nullum ha-
bet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile in-
dicium in die aut nocte, quae consequitur acces-
sionem, cum vero parum per succenditur, vix a-
gnosci potest in primis diei aut noctis subinde fe-
bris partibus, manifestius autem iam circa
finem eiusdem diei vel noctis: adhuc vero mani-
nis diem vel noctem) in illa vero iam signum
evidentius apparet, ac multo etiam magis acces-
sione incipiente atque adhuc plus iam inualescen-
te febre: cum vero iam consistit minus quam cum
augebatur, multo vero minus ubi iam declinat,
eod. Gal. 1. lib. 2. de diff. feb. c. 7. Est vero in febrib.
putrescentis humoris ex pulsu indicium proprium
atque perpetuum, vt arteriae contractio efficiatur
celerius quam distensio, vt 3. de praesag. ex puls.
c. 7 scriptum est. Ex his itaque indicibus (vt etiam
Donatus annotauit ex mente Galeni) quocumque
tempore ad aegrum accedes, exquisitam tertianam
nam agnosce poteris: ex propriis liquidem
eiusdem temporis signis, vt principij, incremen-
ti, vigoris, inclinationis, & intermissionis simul
cum reliquis, propriis liquidem, ipsius tertianae
ac communibus si iugulis temporibus eius compli-
catis.

nam satis exquisitam inciderunt. Mater vero annorum quadraginta octo, satis obesa, nequaquam biliosa, sed pituitosa, hac febre correpta, ingenti dolore capitis afficiebatur, vigilabat, & in vigore paroxysmi delirabat, qui ultra 12. horas non extendebatur, bile supra modum exundante, licet tempus vernum frigidum esset, ita ut cum tussi phlegmata quoque nonnulla expectoraret. Huic iulebos propinaui, deinde cum facilis esset solutionis cum secundo paroxysmo, ad eam accitus essem, die subsequenti, nempe, intermissi omnis, duo cochlearia syrupi ex succo ros. solutivi exhibui: ex quo octies multa biliosa excreuit, & paroxysmo tertio subsequenti plurima biliosa euomit. Die vero quietis, cum urina plurimum tincta foret & paulo crassior: quæ licet erat pituitosa temperatura interim & sanguinea cum facie rubicundior, sanguinem ex vena basilica in brachio dextro, tempore verno detrahente iussimus ad uncias fere 6. Et optime tulit, ita ut subsequentes paroxysmi leuijores facti fuerint, in quibus quoque vomitum biliosum habuit: & in declinatione cum copiose sudasset, quinto paroxysmo à febre in totum liberata fuit. At filia annorum 29. natæ, macilentæ ac magis biliosæ, cum lotium minus tinctum ac crassum esset, vena secta non fuit, sed adhibito iulebo, deinde rhabar. infuso ac lenæ, hæc ipsa quoque post quintum paroxysmum sana euasit.

SCHOLIA.

3. *Præfagia exquisita tertiana.*
Quod ad præfagia attinet, exquisita tertiana, *rest. Galen. 1. ad Glaucon. cap. 8.* septem circuitibus indicatur, & præter id minime periculosa est. Septimus enim circuitus est 14. dies, quo alij morbi acuti finiuntur, quemadmodum videre licet *aph. 4. comment. 39.* Est inter intermittentes breuissima, sed tutissima, quamvis vehementissima ob bilem, quæ symptomata vehementia inducit, tamen sine periculo: nam ego intra quadraginta annos, quod praxim exercuerim; non vidi aliquem ex tertiana obiisse, modo non mutaretur in continuam: uti euenit Delphis seni septuagenario Nicolao Traicetensi, quamquam Arnoldus Cobelius Quæstor Hollandiæ ex tertiana obierit, non quidem incuria medicorum, cum exercitissimi medici eundem tractarent. Si tamen mutetur in alias febres, mortem inferre potest. Licet tertiana quidem facilis curatu sit: cum autem à medicis illis, qui nulla ratione & via vtuntur (ut dicebat Trallianus) male tractatur, non difficilis modo curatu, sed etiam insanabilis interdum redditur: quod etiam exemplo à Galeo confirmatur, *1. ad Glaucon. cap. 9.* de eo, qui corrupto iudicio calidis balneis vius extenuato corporis habitu, deinde ad tantam peruenit perniciem, ut tabe consumptus interierit. Prima autem periodus huius febris debilis est: secunda, fortior; tertia adhuc vehementior; quarta vero omnium vehemensissima, & ibi status ac sauiissima accidentia: quinta incipit debilitari: sexta plus: septima autem modica aut nulla, nisi error incidat ex parte medici, vel infirmi. In principio, ut dictum est, prius accidit vomitus, & in fine accessionis sudor, & in statu ad sunt terribilia accidentia: ideo ut melius futuris periculis obuiam fiat, ac honor medici conferuetur, bonum erit, periculum prædicere. Quamobrem si medicus post tertium diem prius vocetur, sectionemque venæ peragendam esse iusserit, aut syrupum vel aliud quippiam administraturus, in quarto grauiora

symptomata euentura non prædixerit, assentes tum mulierculæ medicum inculabunt, ægrum venæ sectione aut aliis remediis occidisse, atque eundem medicum pro imperito habebunt, cum post adhibita remedia tam sana contingant symptomata. Et ita medicus alioquin negligens in prædictione, ignominiam tum calumniam incurret. Contrarium eueniet, si instantia accidentia prædixerit & quod æque bene sanabitur æger, vulgaribus eo tempore ægrum habentibus pro deplo-rato, non solum medico quid finistri ab eo factum esse non imputabitur, verum apud omnes commendabitur. Hinc præstantissimi quique medici etiam recte ac diligenter admonent pro generali canone: Ne quid in arte operemur, nisi prius prognosticum in medium attulerimus: ex hoc enim honor medico, ut primo Prognosticorum habetur, accedet. Rhasen autem in diuisionibus de hac febre dixit, quod status huius febris est in quarto paroxysmo, & frequenter eo finitur, & non transit septimum. Refert Haly, si in tertianariis vlcera labiis ac in naribus fiant, finis febris significatur. Prolixitatem autem vel breuitatem ex accidentium leuitate vel sauitia coniciet in paroxysmis. Si quinta accessio minor, & sudor copiosior cæteris paribus, citius terminabitur febris: nam & sudore copioso & fluxu ventris spontaneo vel vomitu in vno paroxysmo finitur sæpe: Si in secundo accidentia fortiora tertio paroxysmo terminatur, vel etiam in tertio vehementiora ægrum relinquit, ut mihi ipsi euenit, quemadmodum in *Obs. 2.* huius libri diximus. Si in quarto grauiora apparent, 5. vel 7. paroxysmo terminatur. Prout in urina nebula pendens statim appareat, septimo vel ante septimum finitur, ut in *Scholio Obs. 4.* huius libri ostensum est, cuius etiam meminit Aetius *lib. 5. c. 79.* Si nebula primo die in urina, non pertransibit tertium diem; si in secundo, quintum non excedet; in tertio, in quinto eradicabitur. Si vehementer citrina, neque in primo nubecula natans aut pendens, vsque ad septimum prolongabitur. Et quamvis hæc febris habeat quidem vehementia accidentia, ea ipsa tamen, ut dictum est, non est periculosa, & propterea non nominatur inter febres acutas, licet 7. periodo, vel 14. die terminetur. Finitur plerumque hæc febris, *rest. Gal. 3. De Cris. c. 4.* vomitibus & excrementis biliosis, & sudoribus per totum corpus fluentibus, cum sit humor tenuissimus; si modo ascendit, vomitum irritat: si descendit, aluum mouet: si ad meatus cutis, sudorem copiosum ob sui tenuitatem elicit. Galen. 2. de diff. febr. cap. 3. quatuor causas breuitatis enumerat, quæ sunt humoris: quantitas, qualitas, laborantis vigor, & corporis dispositio. Ut exempli gratia; si cum pauca quantitate humoris, & tenui eius qualitate vigor cum raræ dispositione corporis maior fuerit, tunc morbus seu febris erit brevis: sed si multa bilis, crassa, vigoris imbecillitas & densa simul corporis dispositio, tunc erit morbus valde longus.

OBSERVATIO VII.

De tertiana intermittente, septimo circuitu finiente.

Florentinus Telingius sororius meus, vir annorum 45. 28. die Septembr. anno 1556. cum populariter tertianæ grassabantur (ut dictum est prius) in tertianam intermittentem incidit satis puram: cuius accessio vix erat horarum vnde-cim. Habet enim tertiana legitima accessiones longissimas horarum 11. vel 12. ut prius quoque ostensum est;

sum est; breuissimas vero quatuor, aut sex. Hic vero ante septimanam, antequam febre corripere-tur, suomet conuilio ac proprio intuitu chirur-gum ad se vocauerat, qui illi venam secuit, putans hoc modo à febre passim eo tempore homines corripiente præseruari posse; licet post octo demum dies à sanguinis detractione in febrem hanc tertianam incidere valde biliosam. Cum igitur vene-sectione prægressa esset in febricitante, nunc sangui-nem iterum demittere nobis inutile videbatur. Sed hunc syrupum illico propinauimus. *℞. Syrupi acetosi simplicis, oxyzacch. simplicis, sy. de ciccho. Nicot. cū rhab. ana ʒi. aqu. acetos. borag. buglos. ana ʒi. misce.* Interim pro alteratione & siti vehementiori sumebat cochlear vni ex mixtura sequenti. *℞. oxyzacch. simplicis, syr. acet. simpl. syr. nymphaeæ ana ʒi. b. posita ex hunc syrupum ebibit. ℞. oxyzacch. simplicis sy. acetosi simplicis, syrupi de end. ana ʒi. b. aquæ cicch. beto-nicæ, fumar. ana ʒi. misce.* Bibebat syrupos tempore quietis, pro sui vero in febre, pituitam. Et quia dolore capitis tenebatur, vnguento populeo, pau-co vnguento alabastrino admixto, frontem illinebat. Lotium tinctum erat, in principio crudum, postea crassius euasit, ita ut tunc leni subsequenti purgatione vteretur. *℞. castia recens ex cannis ʒi. a. ʒi. b. diaphanis simplicis ʒi. ii. b. diacarboli ʒi. j. b. (erat enim facilis solutionis) cum aqua calæi soluta fiebat haustus: quem cum cepisset die quietis, post quintum paroxysmum, septies plurima bilio-sa liquida excreuit, ita ut sextus paroxysmus mul-to mitior fuerit, & septimo circuitu curatus. Post purgationem interea utebatur ad calorem febrilem extinguendum, ad alterationem, corroboracionem, electuario in tabulis sequente. *℞. spec. diaro. frigidi ʒi. i. spec. diaro. abb. ʒi. b. dissoluta in aqua cicchor. aduelt. ʒi. ii. ʒi. iii. sacch. albi ʒi. i. fiat elect. in tabulis.* Post febrem solutam adhuc remanente corrigendo subinde sumebat ex condito subsequenti. *℞. rob. de ribes ʒi. j. conservæ viol. ros. ana ʒi. ii. sp. in tabulis diaro. abb. trias. ana ʒi. i. sy. de ribes, oxyzacch. simp. ana ʒi. b. misce.* Et fiat conditum, quo restauratus & appetitu redeunte ex malis citreis in taleolas inciti. cortici exteriori ablato, aqua ros. & sacch. aspersis sumptisque sitique cessante, optime deinde se habuit.*

SCHOLIA.

3. **E**rant autem ætate præcedenti illo tempore tertianæ plurimæ, quæ quasi per contagionem intergras familias invadebant: erantque nonnullæ hemitritæ quoque seu semitertianæ, sed magis simplices tertianæ, quarum nonnullæ in erraticas transmutabantur, præcipue nothæ tertianæ, & tandem in quartanas, autumno nunc accedente: Ætate erant salubriores, deinde vero in autumno, & adhuc magis sub hyemem perniciosæ potissimum hemitritæ: quod etiam ex cometa appa-ratum fuit. Non inueni præstantius remedium tam in præcautione, quam curatione istarum febrium, quam oxyzaccharum simplicem, quæ putredini resistit ob acetum & succum granatorum, vel syrupum de limonibus; quibus ego ipse quotidie vtēs, neque hac febre correptus fui: sed & vxor mea ca-rissima, cum in rigorem quandam incideret, & de hac febre tertiana publice grassante metus esset, oxyzacch. sumpsit, & vnicum tantum paroxysmum habuit. Sed & Ioanna Cellia Alcmariæ, & frater meus Iacobus Forestus, qui postea etiam medicina operam dedit, sola oxyzacchara sæpius sumpta

ab hac febre euaserunt. Sed & procurator Regularii eiusdem monasterij, de quo paulo ante dictum est, cum hanc febrem quasi præteriret, cum bis ex syrupis sequentibus sumpsisset, ab hac febre quoque præteruatus fuit, ut & multi alij. *℞. Syrupi de ciccho, cum rhab. sy. acetosi simplicis ana ʒi. i. sy. de limonibus, de end. ana ʒi. b. Aquæ buglosæ, end. ciccho-reæ ana ʒi. ii. misce pro 2. vicibus.* Quibus assumptis febrem minime expertus est. Terminabantur fere omnes istæ febres hoc tempore cum alui fluore: ita ut nonnulli expurgationibus paulo magis soluentibus ab imperitis medicis adhibitis, etiā aliquando spontaneo fluxu ad dysenteriam peruenirent. Ideo à purgationibus eo tempore maxime abstinerebam, & multi foetis syrupis & iulebis alterantibus & infrigidantibus ac putredini resistentibus absque aliis remediis sanati sunt. Et quamquam contagiosæ videbantur, omnes tamen ab initio facile curabantur, modo periti medici ad curationem adhiberentur. In autumno & hyeme licet viderentur periculosiores, adhibita tamen diligentia, similiter recte sanabantur, exceptis paucis, quæ in erraticas & quartanas commutabantur, & nonnullæ in semitertianas, aliæ in duplices febres quarum maxima pars nostra industria ac ope diuina ad sanitatem quoque peruenit, ut suo loco de febribus compositis dicemus.

OBSERVATIO VIII.

De febre tertiana intermittente nono circuitu desinente.

Hæter, mulier proba ac honesta, prudens, & si quæ altera pulcherrima & diuissima, stature proceræ, vxor Guilhelmi Sonneveldij cognati nostri (de quo etiam egimus Observatione tertiana huius libri) eodem anno mense Octobri in tertianam febrem intermittentem similiter incidit. Quæ cum puerum lactaret, ex febre lactis diminutionem ipsa metuabat, atque eiusdem exsiccationem, primo iuleb. sequens præscripsi. *℞. oxyzacch. simplicis ʒi. i. sy. cicch. cum rhabar. syrup. de acetos. citri, sy. acetos. simplicis ana ʒi. b. aquar. cicch. buglos. borag. fumar. ana ʒi. iii. aromatizetur cum ʒi. ii. spec. diaro. abb. & ʒi. b. pul. cinnamomi electi & fiat iuleb. claretii instar.* Postea, nempe die quietis, leniens medicamentum sequens propinaui, sed ut puer eam sugeret ante pharmaci exhibitionem mandaram & ut inter operandum ab vberibus detraheretur, donec completa esset euacuatio, ut ita ipsa, & non puer purgaretur. Talis erat potio. *℞. Castia recens ex cannis tracta ʒi. i. diacarboli ʒi. i. dissol. cum ʒi. iii. aquæ casei, addendo oxyzacch. simplicis ʒi. b. misce, & fiat potio, quo quinquies aluum excreuit cum maxima alleviatione.* Postea cū humida medicamenta à natura abhorreret, & pulueribus siccis delectaretur, pro roboratione & alteratione hic pulvis præscriptus supra panem butyraceum (ut ita dicam) aspersus deuorabatur, quo se delectare affirmabat. *℞. pul. spec. diaro. abb. ʒi. b. pul. cinnamomi electi & ʒi. b. misce, fiat pulvis.* Zaccharum hæc ipsa vi quadam occulta abhorrebat. Post tertium vero paroxysmum vena tincta & crassa spectabatur, cum per ipsa factis carnosa esset, & sanguinis in sioni valde delicta, quam & ipsa expebat, vena basilica in brachio dextro secta fuit, sanguine non copiose emisso. Optime tulit, nec lac amisit. Pro siti capiebat *℞. de oxyzacch. simplicem.* Hæc libenter accepisset pro siti mala punica: quæ inhibuit. Nam de malis punicis sentiendum, quæ cum sint adstringentis naturæ, & ipsa febricitantibus adueria sit, & causam

H quæ

turalis enim aer cor, tum qualitate tum substantia refrigerat ac humectat, sine ullo corporis incommodo: neque enim cutis meatus claudit, proinde nec per inspirationem impedit. Hoc igitur tempore has ægrotantes tum alios simili febre laborantes collocauimus in domibus frigidis ac perfatis versisque ad Arctum, quales ubi nascisci non poteramus, aerem arte refrigerabamus aqua gelida de vasis in vasa transfusa, vel assidue domo aspersa, rosisque vel vitium pampinis, aut herbis vel stirpibus aliis vim refrigerandi habentibus, humi fufis. Qui aer, si extrinsecus accedat, cutem lædere posset stringendo, densando, tamen maior utilitas est ex inspiratu quam noxa, si cutem, vt Galenus ait, operimentis calfacere possis. Cubiculum propterea vt turba vacaret, studuimus, vt quæ cal faciat, foliis salicis, & floribus nymphææ per cubiculum sparsis, aceto & aqua rosacea conspersis. Cibus autem erat humectans & refrigerans, ptisanæ cremor, panata: à calfacientibus abstinet Alexander, Paulus & Galen. à dulcibus mellitis, si napi, salicis, & acris abstinuimus, lactucam, cucurbitam, lapathum coccidimus, endiuia & scariolam, & poma modo facile concoquerentur, cerasa quoque & pruna, & mora, peponum medullam, aliqui & vuas dulces commendant, alij etiam pepones auerfantur, vt Galen. quia bilis gignunt. Quamquam Trallianus concedit contra medicum illum, qui ex Galeno legerat de Alimentis, pepo-nem comestum cholericos efficere: vbi Galenus intelligit pepones ipsos non bilem creare, sed cholera efficere, id est, stomachi subuersionem. Vide historiam apud Tral. lib. 1. cap. 6. & cucurbitam omnes laudant, ex piscibus saxatiles, ex volatilibus, quæ molibus constant carnibus: quæ autem talia non sunt, eorum alæ, nec non & gallorum testiculi, vt ipse Galenus inquit, suum vero pedes & cerebra, ac etiam porcellorum carnem: quæ tamen nostris temporibus vitamus, vt etiam Donatus sentit, cum & excellentiores carnes habeamus, vt de causo dictum est. Refrigerat igitur ptisanæ cremor, sorbitio ex halica, panis elotus: saxatiles pisces præter id, quod refrigerant & humectant, boni sunt succi ac facile concoquuntur, aues mollioris carnis, vt gallinacei, perdices, columbæ, passeris minores, phasiani & similes, vel horum alæ, si desint, quæ ob exercitationem excrementis vacant, oua gallinarum recentia sorbilia, quæ tantum calefcent, facillime concoquuntur, & præcipue eorum lutea, ea enim mediocriter refrigerant, vt testis est Gal. & Paulus. Item pruna Damascena seu Surrentina. Atque hæc quidem victus ratio delicatis conuenit. Robustis & duram vitam agentibus victus tenuior, quibusdam & cremor ptisanæ, modo vires ferre possint, ad statum vsque, auctoritate Galeni magis conuenit. At nostri minus inedia ferunt: nam & cibus subinde eligendus pro natura & ægrotantis consuetudine ac viribus. Potas hic erat ptisana, vel aqua hordei cum liquiritia & prunis cocta. Subinde etiam ceruisia tenuior. A vino, quia non erant consuetæ, omnino abstinuimus, cum etiam ab omni vino abstinendum est, antequam morbus concoquatur, vel vbi cõperit concoqui, conceditur tenue aquosum, & liberius vbi morbus soluitur. Sed hic ratio habenda consuetudinis: nam vinum concessi aliquando Domino Cornelio Zuzio prædici Hollandiæ, qui plus vini semper bibebat quam ceruisiæ. A quo vino, cum per aliquot dies abstineret etiam in febre exquisita tertiana intermittente ex consilio Nieuenij, cui cum vinum diebus quietis admissem, citius à febre liberatus est, & vires melius recuperauit. In ci-

bo exhibendo has condiciones ab Auic. scriptas 4. cano cap. 39. obseruauimus. Prima est, quod non cibemus, nisi aluus prius soluta sit. Secunda, quod prior cibus sit concoctus ante paroxysmi aduentum: Tertia, non exhibeatur cibus, nisi in tempore quietis, vel in declinatione, si possibile est. Et sic die quietis Prædici vinum concesseramus. Quarta conditio est: quoties ad statum properatur, tunc victum magis attenuare oportet. De victu vide etiam Paulum lib. 2. ca. 19. & Trallianum lib. 12. c. 6. Secunda intentio, quæ erat ventris lenitio seu lubricatio & alteratio, cum clysteres abhorrent in principio cum aluum non deponerent, vtrique 3. castia in bolo exhibuimus. Ad alterationem materiz, quæ per refrigerantia & humectantia perficitur, syropus sequentes exhibuimus. 2. syr. viol. de limonib. de acetos. citri ana 3. i. aquæ end. crebo. bo. rag. ana 3. i. misce. Tertia intentio cū sit euacuatio, quæ perficitur per venæ sectionem vel purgationem, quia in istis duabus mulieribus videbatur aliquo modo sanguis cum bile admixtus: nam sanguineæ erant, ac faciem rubicundiorum habebant; quamuis satis pura febre laborarent: sanguinem in minori tamen copia, ob bilem vtrisque in brachio dextro ex vena iecoraria detrahare fecimus. De qua venæ sectione latius in Scholio sequenti dicturi sumus. Sed post quartum paroxysmum propria euacuatione utebamur: nam iuuat in hac febre, inquit Galenus, per inferiores partes bilis expurgatio, & lib. 2. de morbis, Hippocrati ascripto: Si tertiana, inquit, febris tenuerit, si quidem non ommissis tribus inuasionibus, quarta corripit, pharmacum deorsum purgans dato. Et Aet. cap. 19. lib. 3. suæ methodi medendi, clarioribus verbis significauit: Febre, inquit, leuiore facta, modice quoque purgantibus, quibus refrigerantia, & humectantia admixta sunt, vtendum: cū calida sint, & vim turbandi obtineant, sic minus offendunt. Et ita Mariæ Andree dedi sequens medicamentum mane. 2. castia recens extracta 3. iiii. diacatholici 3. ii. electuarii de succo ros. 3. i. dissolue in 3. iiii. aquæ hordei, syr. viol. 3. i. misce. Quo medicamento sexies aluum deposuit. At cognata, quæ magis ferebat purgationem, exhibui castia recens extracta 3. vi. elect. de succo ros. 3. i. serila 3. iiii. & 3. i. syr. ros. soluti & fuit optime purgata. A fortioribus & scamoneatis oportet abstinere, & ideo præstat aliquando paulatim, vt nos in aliis fecimus, cathartici, vti, quale hoc est: 2. syr. purg. simplicis 3. vi. rhubar. pulueris 3. i. & nodo raro inclusi 3. iiii. suspensatur nodulus & syrupo immergatur, capiat butus syrapi diebus intermissionis 3. i. b. cum aqua hordei vel decocto lente, alter ante, humectante, & infrigidante. Quartam intentionem, quæ erat sudoris & vrinæ prouocatio, compleuimus cura aquæ hordei & emulsione seminum 4. frig. maior. & syr. acetos. composto. Quintam intentionem alterando calorem derelictum & roborando absoluimus cum triasand. diaro. abb. & saccharo ros. Sextam vero remouendo accidentia, quæ huic febre obuenire solent, hoc modo perfecimus. Rigorem licet impedire non debemus ob motum naturæ, vt tamen citius sedetur, & melius feratur, operam dedimus; imperando vt in lecto bene cooperta calefcerent ante paroxysmi aduentum, & quod non dormirent in principio: quia sic augetur rigor 2. Aphor. 1. deinde de consiliis vt paroxysmus adueniret ventre vacuo, 1. Aphor. 19. tum cibi in principio non sunt dandi, Aph. 14. vt etiam à potu in paroxysmis & tempore rigoris abstinere. Aliqui propter stim cum abstinere non possent, concedunt aquam hor. cum liquiritia, vel coctam cum syrupo viol. sed præstat

præstat in rigore abstinere, donec calor erumpat, & in delicatis in principio febris, fallere oportet cum ablutione assidua ptisanæ vel cereuizæ tenuioris, os tantum ablundo, & rursus exsiccando. Ad sitim vero extinguendam, quo accedente valde angebantur, utebantur variis oris collationibus, ex aqua endiu. acetos. cum vino granatorum, addito 2. acob. syrupo & rob. de vibes, cum mucagine psyllij, cotoneorum, quod etiam ad asperitatem linguæ faciebat in syndone rara inuoluta ac aqua hordei immerso, & sem. 4. frigid. emulsione, 2. ioharo candi in ore recenti. Hic potus quoque egregie sitim exstinguebat. 2. aquæ hordei mundati vel aquæ coctæ 3. iiii. succi mali ciuei recentis 3. i. 2. acob. 3. i. misce, deur mane: conserua acetosa egregie quoque profuit. Ad dolorem capitis tollendum utebamur vnguento populeo. Hoc quoque oxyrrhodino. 2. olei rosar. 3. iiii. aceti ros. 3. i. aquæ ros. 3. iiii. in æstate frigide, in hyeme tepide fronti admouebamus. Si catarrhi aderant, eo non utebamur, contenti solo vnguento populeo. Pro vigiliis, ad somnum conciliandum exhibuimus sub noctem quod sequitur: 2. syrapi pap. 3. i. b. aquæ lactuæ 3. iiii. pul. diama. frig. 3. i. misce. Quibus remediis vtrisque febris septimo circuitu cessa sit, appetitu permanente nonnulli hilofrasto. Sed fumendo syrupum de limonibus facile redit, ventriculo quoque exterius roborato cum olei ros. cydon. & mastich. inunctione,

SCHOLIA.

8. **Q**uod si vena in hac febre sit incidenda, atque opportunitatem id videatur, id quidem fieri debet intra primum & quartum paroxysmum in die quietis, non autem post (vt nos in istis duabus mulieribus fecimus,) tunc enim morbus est in statu, in quo non est vena secunda. Id quidem nonnulli obseruant: quamquam de venæ sectione in febre tertiana intermittente exquisita hic quaestio sit: licet Galenus dixit, venæ sectionem saluberrimam esse remedium, febribus omnibus non modo conditiuis, sed & iis, quæ ex putredine natae sunt, modo atas ac vires, tum reliqua permittat. O nullum tamen hoc remedium à Græcis, & omittendum quidem; vt Hollerius volebat, si exquisita tertiana est. Hinc Galenus de ea apud Glauconem mentionem non facit, cum potius studeat qualitati sese opponere, quam quoniam modo vacuare. Ex quibus verbis liquet, vt & Aetia in Comment. eiusdem meminit, parum Galeno placere euacuationes, maximeque eam, quæ sanguinis missione fit, & quæ vehementer purgante medicamento, cum id genus purgantia omnia sint facultate calida. Hæc autem ferari ac humectari desiderat, quam vehementer purgari. Alias autem euacuationes magis permittere videntur: præsertim vbi humorem natura expellere tentat, aut ad ventrem, aut infernas partes, aut per vrinas, aut sudores. Iuuanda. n. natura est, vbi ex se sola opus perficere non potest; id quoad fieri poterit, lenib. medicamentis: qualia sunt quæ paulo ante recitauimus. Quod autem sanguinis missio ac vehemens purgatio necessaria non sit, vel ex eo constat, quod qui exquisita tertiana laborat, pauci sanguinis eiusque biliosi est: ideo potius & refrigerari & humectari, quam vacuari debet. Adde quod ieger calidus est & siccus, labores & alia causa calfacie ites siccantesque præcesserunt. Commode autem vacuatur bilis insensibilis transpiratione, vel vomitione. vel sudoribus, vel vrinis (vt dictum est) quo scilicet natura hæc

impulerit: quod cum per se perficere non potest, tunc medicamentis eam inuamus. Commodissima autem ea euacuatio est, quæ per aluum fit, quod minori tum molestia, tum periculo per eam partem educitur. Vomitus enim molestus est, & sudor non sine obstructionis periculo ante coctionis signa euacuari possunt: quemadmodum, nec vrinæ eiici: molles vero clysteres neque periculum augendæ febris, neque molestiam ægroti adferunt. Arabes tamen ex vrina rubra consilium sumunt phlebotomiz, fallaci quidem coniectura. Talis enim vrina aliquando infirmo hepate vel rene, aut aliis de causis (vt latius demonstrauimus in libro nostro, De vrinarum incerto & fallaci iudicio) non ex natura febris apparere potest. Addunt præterea non esse detrahendum sanguinem ante tertium paroxysmum, adduntque experientiam, quod quibus aliter sanguis detractus est, iis fere exasperatum malum. Secant fere sexto die, & prædici iubent fore, vt proxima accessio, quæ quarta est, & die septimo grauissima, ne id ex phlebotomia & errore medici contigisse videatur. Conueniunt cum Græcis in usu eorum, quæ vrinas mouent & sudores. Verum concludimus cum Rondeletio, quod in tertiana sincera inutilis sit venæ sectio, nisi adsit plethora. Itaque primum, si venæ multum sanguine turgant, non video cur statim sanguis mitti non debeat: sed hoc meminisse oportet, quod in hac febre paucus sanguis auferendus sit, si omnia consenserint. Nam biliosæ febres omnes licet ex putredine natae sint, sanguinis missionem ceteris correspondentibus admittere possunt: nam licet intermittens quæ pura sit, siue tertianarum, siue quartanarum, aut quotidianarum genere continetur, quod eius proxima materia, propriusque fomes non in vasis sit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ sectione haud quaquam curatur. At nihilominus in his interdum sanguis conuenienter mittitur, quum aut venæ immoderate copia turgescunt, plethoræque pericula impendunt, aut incalescentis sanguinis symptoma quoddam acris vrget, vt pulsans capitis dolor, corporis iactatio, ætus pene suffocans. At ne sic quidem venæ sectio aut febre aut causam eius tollat, sed dumtaxat symptomatum tum præsentium, tum impendentium seuitiam compescit. Mihi tamen sectio venæ adeo profuit (vt Obser. 2. huius libri constat) cum venæ amplæ essent, post tertium paroxysmum, vncias tantum quatuor extraxis; quia exacte tertiana exquisita erat, & ideo minus sanguinis extrahere fecimus, vt febris amplius non redierit. Et licet sanguis in febre tertiana non sit materia febris, febrem tamen auget. Præcipue si eius copia adhuc, & amplas venas æger habeat: nam tunc meatus obstruere potest & bili misceri; & tunc salutaris est missio sanguinis: quam tamen temperare oportet, prout magis vel minus sit exquisita, & prout plethora magis appareat. Ita in sexta ægra huius libri, vncias sex detrahare fecimus; & in istis mulierculis, quæ etiâ rubicundiores in facie erant (at non ita crassæ vt Splintera) paulo minus. Nā in exacte exquisita, si non adsit plethora, non ita conuenit, vt in aliis. Sed si quispiam hic dixerit propterea non debere fieri venæ sectionem, quoniam Galenus eam non præcepit citato lib. 1. ad Glauconem, quemadmodum eam commendauit pro cura tertianæ nothæ: asserimus nos, quod si eam non commendauit, non tamen omnino negauit. Nec obstat eam commendasse in cura tertianæ nothæ, cum de ea curanda magis dubium esset, num cometeret venæ sectio, quam pro curatone exquisitæ tertianæ; eo potissimum quod impetum

H iij duntaxat

duntaxat putrescentis bilis accessione facientis spectavit, non negans ubi formidetur propter eius copiam, naturam non posse eam euincere, aut vix, aut fulviores apparuerint in primo circuitu vrinæ, quod tutius erit statim venam secare. Hoc tamen tanquam in vniuersali methodo explicatum hic subicit. Vbi igitur prædicta adfuerint, ac reliqua consentiant, confestim sanguis mittendus erit, hora tamen quietiori, & aliis, quæ sæpe diximus, seruatis. Id quod confirmat Aetius cap. 59. lib. 3. sua methodo medendi cum dixit: & nisi quid impedierit, sanguis est detrahendus: etenim in omnibus propemodum febribus sanguinem mittere, nisi adfit quod interpellat, præstat. Ita in matrona nobili Brielenfi Heermans, cum à medico citante Fernelium, omnia esset venæ sectio, cum confecta esset sanguinis missione, & venæ amplè apparerent, post 12. diem sectionem instituit, & à febre tertiana postea liberata est.

OBSERVATIO X.

De febre tertiana intermittente, per iterum post septimum circuitum terminata.

Theodoros Teylingius fororius meus, Atrius Quæstor, cum in febrem tertianam eodem tempore incidisset, omnium primo iuleb. sequens propinavit: *℞. syr. de cich. cum rhob. 3. j. syr. p. de end. de limonibus ana 3. j. syr. viol. 3. j. aqua end. cichor. absinthij (ob itomachi imbecillitatem, qua etiam afficiebatur) ana 3. iij. misce pro iij. dosibus, arom. cum pul. spec. diarod. abb. & cinnam. electi ana 3. j. fiat iuleb. admodum claretum.* Post tertium paroxysmum cum alium lubricam satis haberet, lenitium non exhibuimus, sed venam secare iussimus ex basilica brachij dexteri, detractis in diuersa pelui vnciis quatuor sanguinis. Interim pro alteratione & calore febrili, tum siti, subinde capiebat cochlear vnum ex syrupo de limonibus, qui ad venositatem, & putredinem faciebat & ad contagionem, cum multi eo tempore hac febre passim corripenterent, ut dictum est. Pro corroboracione etiam rhombis seu tabulis utebatur: *℞. spec. trionfant. diarod. abb. ana 3. j. dissoluti in aqua end. acetos. rucob. albisimo ad 3. j. B. ad electo fiat elect.* in tabulis sudorem non prouocauimus: nam vltro satis sudauit, maxime in declinatione septimi circuitus, coctione præcedente, ita ut per sudorem quasi criticum, libera febre euaserit, ictero superueniente, qui etiam illi salutaris fuit, ut aliis remediis vti opus non fuerit.

SCHOLIA.

Quibus in febribus ante diem septimum morbus regius inciderit, malum, inquit Hipp. Interim scriptum ab eodem. De Morbis vulgar. seu popularibus, multos seruatos, quibus die quarto morbus regius accidisset. *℞. lib. De Rat. vi. in morbo.* Morbus regius ante septimum si cum horrore, salus; si sine horrore, mors. Quamuis hæc in cōtinuis febribus fiant, de intermittentibus etiam poterimus intelligere, ut huic euenit. Quæ quia pugnare videntur, meminisse oportet morbum regium ante septimum fere exitiosum, nisi sequatur excretio: qualis est fluor sanguinis è naribus, alui profluvium, vrina multa, sudor, vomitus, & similia. Alioqui naturæ infirmitas ostenditur, grauis intemperies, aut obstructio hepatis, eiusdem inflammatio aut scirrhus. Quod si initio morbi natura concidit, exigua spes reliqua est. Post septi-

mum vero liquidum criticus est & salutaris, multo magis bis cum 14. die ab initio morbi vel septimo paroxysmo apparuerit. Post septimum significari sudorem scripserunt Hippocr. lib. De Decret. morbis. Si igitur post septimum diem etiam in acutis morbis regius sit, & criticus est, expectanda salus: multo magis, si qua excretio, critica coniuncta est: unde leuetur natura, minuat febris, eiusque symptomata. Verum aliquando & morbus regius sit, & sequitur excretio, & mori contingit: ita Hermippus in Epidemiis, cum à morbo regio abunde excreuisset per aluum, mortuus est. Panagoras tertio die auriginosus nihil excreuit, mortuus est: Heraclides & alij permulti tertio die auriginosi, seruati sunt: quibus sequuta per vesicam purgatio, turbata, alius est, vel profuxit sanguis è naribus. Hic autem præter remedia, quæ proprio capite de morbo regio scribuntur, conueniunt balnea dulcia, vnciones ex oleo chamæmelino, anethino, irino, aut cui rosmarinus incoctus sit. Potiones quæ aperiant, rarefaciant, & moueant sudores quæque partim, cap. de variolis dicemus, & partim de sudoribus prouocandis scripsimus, & etiam postea de sudoribus scripturi sumus, cum de symptomatibus febrium agemus. At ubi extincta febris est, liberior usus est aperientium. Oculis conueniunt fotus ex aqua tepida, in qua summitas feniculi, flores chamæmeli, anethi, rosmarini, effervuerint. Atque eadem aqua & corpus vniuersum ablui potest. oxyaccharo, succo granatorum cum modico melle albo vel zaccharo oculi innunguntur. Erithina imperantur, ablutio faciei ex aceto tepido. Erithinorum usus in balneo ex aceto acerrimo scyllitico, succo nasturtij, maioranæ, betæ, feniculi, rosmarini, elaterij in lacte muliebri dissoluto, reliqua ex proprio capite petenda: quanquam noster hic æger sudore emanante, ab ictero & à febre simul liberatus fuit.

OBSERVATIO XI.

De febre tertiana intermittente, maximum calorem habente.

Philippus Comes illustris de Hoenloe, vel alta flamma Chiliarcha, ab exercitio vehementiore febre tertiana intermittente correptus est. Ad Dominum illustrem accessit anno 1581. 15. die Februarij, cumque rigor in accessione exigens esset, tertio quoque die magis calore ingenti, quam febrili eundem corripiente, iuleb. sequens præscripsit: *℞. decoct. bordei mundati prunor. damas. 1. j. syr. de limonibus 3. ii. B. syr. ex infus. rosar. 3. B. misce.* Interim ut à vino abstineret per totum morbi decursum mandauit, & ut loco vini vteretur clareto subsequenti: *℞. aqua purissima 1. j. cinnamomi selectissimi 3. B. zacchari albisimi 3. ii. j.* Hæc cruda per manicam Hippocratis traijciuntur, & fiat claretum absque coctione eo quoque usus fuerat, anno 1576. die Augusti, in illustri Comitissa de Culenburch, cum in febrem tertianam intermittentem quoque incidisset, neque cereuisia tenui, neque prisana delectaretur. Hoc etiam clareto adeo delectabatur, ut præ vino amplecteretur, & summopere gustum adeo Comitissa commendabat, ut in vita delicatius claretum non gustauerit. Eodem quoque vti solebam in Serenissimo Principe Auraco febricitante, tum alijs nobilibus qui pristinam abhorrebant. Cæterum cum in Comitissa illustri febricitante vrina utcumque tincta foret, die quietis venam secare iussimus, sanguine vecumque extracto, & post tertium paroxysmum, die quietis hoc infusum eidem propinauimus: *℞. folior. feniculi*

absque stipitibus 3. iij. rhubar. selectissimi 3. ii. j. schænanthi 3. B. sem. anisi 3. j. infunde per noctem in 3. v. aqua cichoræ, facta prius leni bull. mane fortiss. express. adde syrups ex multispluri infus. ros. syrups ex succo ros. solutini ana 3. B. misce. fiat haustus brevis: sumptus mane hora 1. die quietis, ex quo multa biliosa & varia excreuit: postea adhuc semel syrupo sequenti ebibito: *℞. syr. de limonibus 3. j. aqua cich. borag. endin. ana 3. j. fiat syrupus:* à calore illo ingenti quinta accessione liberatus: re- & deinde valuit. Cibus huic panatella dicta ex pane elixato cum iure pulli tempore quietis. Ita enim coñicitur panis elixatus: In laminas scindendus est, quæ quidem in aqua calida iniiciendæ, atque tam diu relinquendæ, quouque macerata fuerint. Deinde macerata ex aqua auferendæ, & inter duos orbes comprimendæ, ita ut aqua effluat. His itaque peractis panem elixatum habes, quo iuscula & ana fercula ægrotis conficies adjecto zaccharo. Quod ferculum apud Italos Medicos vulgari nomine panata seu panatella dicitur.

SCHOLIA.

3. Exquisitæ tertianæ facillime indicantur, & minime lethales sunt, ut diximus: & licet hæc non fuerit exacte exquisita: nam sub finem hysmis orta, cito hic tamen finit, eoque magis quod noitris præceptis auscultauit, & optima victus ratione vtens, à vino abstiens (quod nobiliores tamen raro faciunt, cum sint delicatiores) à febre breui admodum curatus fuit. Et cum hæc febris facili sit curationis, frequenter euenit, ut multi tertianarij beneficio naturæ curentur. Propterea (ut dicebat Saunaruola) contingit multos sacrificulos aut idiotas credere se illos curasse cum nebulis, hostiis, amygdalis tribus, quibus quædam verba tum signacula inscripta sunt: ita & nostro tempore & periaptis, & medicamentis carpo appositis, ad aliquot dies, cum febris facile terminatur, eandem se curasse autem: & sic sunt vulgaria quædam remedia, quæ vi occulta ad tertianas sanandas facere putant: quibus etiam medici quidam hodie vtuntur, alijs tamen remedijs non neglectis. Sic Sonchus tritus, Sambucus, plantago, & acetos subiguntur & carpis alligantur: sunt qui trita hepatis regioni applicent. Suspectum quidem hoc remedium quanquam aliquando febrem extinguunt. Sed nunquam hoc vtendum, ubi obstructionis suspicio adfit. Alij puluerem fuliginis è furno, & saluam contusam vna miscent cum oui albumine, & ita imprimunt carpis. Nonnulli eandem fuliginem cum alijs, capis, albumine oui & germine miscent: acetum affundunt carpisque admouent. Temetaria vero remedia caustica alligata carpo, eadem quoque gutturi exteriori admouent. Verum prudenter vtendum est vulgi remedijs, sed potius iis, quæ secundum veram methodum administrantur.

OBSERVATIO XII.

De febre tertiana intermittente simpliciter dicta.

Idoceus Ghetardus zythepia Delphius, alioqui Idocus, medicinz ac medicorum amator mense Maio, in febrem tertianam intermittentem incidit: ad quem accessit 15. Maij, cum valde sitiret, ut ex sequenti iulebo sumeret, mandauit: *℞. bordei mundati 3. j. liquor. rosar. 3. ii. prunor. damas. 1. j.*

fiat decoctio in aqua communi pro 3. ix. colaturæ adde syr. de limonibus 3. ii. j. fiat iuleb. pro vrbis dosibus. Aliter die, nempe quietis (quia solitus aliquando fuerat mense Majo sectionem venæ admittere) vinam secare fecimus. At febris accessione superante duodecim horas (adeo ut ad decem & octo horas perveniret accessio, ita ut hæc febris simpliciter teriana dicta velut notha, exquisita non fuerit, de qua relatus in Scholia) ita leuiter ægium purgauimus: *℞. folior. feniculi Alexand. 3. ii. j. rhubar. selecti 3. j. schænanthi 3. B. sem. anisi 3. j. infunde per noctem in 3. v. decoct. communis, facta prius leni ebullitione, mane fortissimè express. adde syr. ex succo ros. solutini 3. j. misce.* Quo multa biliosa & parca pituitosa excreuit. Cum dolorem quoque in lumbis pateretur ob calorem febrilem, regionem renum hoc vnguento inungere fecimus: *℞. vnguenti ros. cerat. infusid. Galeni ana 3. B. misce.* Post septimum paroxysmum cum febris extenderetur & adhuc copia bilis tum pituitæ ægrum infestaret, neque alium satis deponeret decoctum sequens duabus vicibus tempore quietis propinauimus: *℞. corticum rad. cichor. dæti leonis ana 3. B. flor. cordial. 3. j. acetosæ, end. cichor. borag. fumaris, summitat. lupulor. 3. j. cardui benedicti ana m. B. sem. anisi feniculi ana 3. j. se. 4. frigid. maior. ana 3. j. prun. damas. num. xii. vuar. pass. ab arillis repurgatarum 3. B. folior. feniculi 3. j. rhubar. selecti 3. j. B. schænanthi 3. B. polypod. quercini 3. B. Coquantur in aqua communis q. s. & huius fortissimè express. accipe 3. vi. syr. viol. de limonibus ana 3. j. misce.* Cum vnam dosim sumpsisset tempore quietis, alium plus quinquies deposuit, & sequenti die paroxysmus leuior fuit, quamquam sui nonnihil premetetur, pro qua mitiganda modo sumebat ex syrupo de limonibus, cui violaceus admixtus erat, modo crassa condita. Deinde rursus tempore quietis reliquum decoctionis ebibit, & plurima egressit, & cepit eum febris relinquere, cum hæc tertiana circa tres septimanas perdurasset. Interim pro roboracione ventriculi & alteratione, huic curationi colophonem addentes, ex hac confectioe in tabulis utebatur, simul ventriculo linimento infra scripto inuncto: *℞. spec. diarod. abb. 3. B. j. spec. diar. frigid. 1. spec. diarmarg. frigid. 3. B. dissoluti in aqua absinthij ad electa 3. j. B. facchari albisimi, fiat confectio in tabulis: ℞. olei cydon. maceris ana 3. ii. misce. fiat linimentum pro stomacho.* Quibus remedijs sanitatem consequutus est.

SCHOLIA.

Hæc febris non erat exquisita, sed velut notha, *3.* *Teriana* *extensa* *finit* *simpliciter* *sufficiens*. Sunt namque tertianæ quædam, quibus aliquid etiam nominis dictorum de puris & exquisitis deficit, quæ exquisitæ, non exquisitæ, sed simpliciter tertianæ appellantur, quarum accessio longius quam duodecim horarum occupat tempus, ut prius dictum est, ex mente Galeni 2. de Diff. febr. capite 8. adeo ut ad decem & octo horas perveniat. Si ultra 18. horas protrahantur, vocantur tertianæ extensæ. Et rursus aliqua ex his dicitur simpliciter, quæ cum 14. horas in accessione consumplerit, reliquas habet febris expertes. Aliquam vero sufficienter extensam, quæ vsque ad 30. extenditur horas: atque aliquæ etiam in longius tempus vsque ad 40. vel plures. Neque enim ex his aliqua certis terminis potest definiti, & ita 6. De Morb. vulgar. scripsit Galen. aduersus Agathinum & eius sectatores, qui extensas tertianas non admittebant, sed eas semitertianas nuncupabant. Hæc quoque ad nothas tertianas referuntur, quarum, inquam, differentias quatuor

tuor notat Galenus. Prima vocatur simpliciter extensa, quæ ad 24 horas extenditur. Secunda paululum extensa, & durat vsque ad horas 30. Tertia dicitur amplius extensa, & durat vsq; ad horas 36. Quarta vocatur plurimum extensa, & durat vsque ad quadraginta & plures horas. Ita quoties magis à pura siue exquisita distabit, toties magis notha, siue spuria, siue extensa nuncupabitur. Similis sensus est 1. ad Glauc. cap. 8. Eadem fere habet Paulus

*Cur necesse sit
siue ter-
tiana notha
modo lon-
gioris modo
breuioris.*

*Tertiana
plurimum
extensa
figura.*

5.

Agnetæ lib. 2. cap. 8. circa finem & Aetius lib. 5. cap. 78. etiam sub finem. Fiunt harum febrium seu tertianæ nothæ modo longiores, modo breuiiores accessiones, quod bilis amplius sincera non sit, sed alteri permixta humori crassiori ac frigidiori naturæ & prout frigidior ac crassior fuerit ac maior eius copia cum bile permixta, eo impulsor tertiana fiet, accessioneque habebit & intermissionis tempus breuius. At quamuis Galenus lib. 1. de ar. curat. ad Glauc. ponit exemplū de tertiana plurimū extensa, omnino contraria exquisitæ, cum accessio ad 40. horas perdurabat, sub exemplo adolescentis cuiusdam, qui medio tempore inter occasum Pleiadum & Autumnale æquinoctium, tali febre laborare cœpit, quæ incipiebat haudquaquam cum rigore, sed cum horrore, quæ etiam neque in caliditate similis erat exquisitæ tertianæ, quæ & mitior erat, neque confestim per vniuersum corpus effundebatur, neque similibatur ei in pulibus, neque subsequēbatur bilis vomitus, neque sudor sufficiens, sed pauci quidam humidi vapores exibant in eius inclinatione, ex quibus febris pedetentim transpirabat, ac vix inter mittebat longo tempore, cum eius accessio diutius produceretur, pulsus erat minores, tardiores, ac rariiores & in dies duriores euadebant; permanebat etiam in pulibus intermissionis tempore signum satis manifestum. In quam febrem licet adolescentes & iuuenes inciderent, non tamen ij, qui natura biliosi sunt, sed pingues, aspectu albi, qui in otio degunt, & crapulis balneisque plurimis & repletionibus vsi sunt; & propterea bene cibos non concoquant, simulq; eis aduenit pulsus durities in prima atque secunda die mediocriter, in tertia autem, quarta atque sequentibus vsque ad septimam, ad magnam duritiem; qui quidē multorum fore dierum ac mensium ægritudinem indicant. Deinde paulo post tempore paulatim mollescere incipit, ac minores etiam quotidie hūt accessiones, vixque meliorem habebunt subsidentiam, cum in priori tempore admodum crudæ fuerint: tardius etenim concoctionis signa apparent in hac spuria tertiana, quam in exquisita: His indicis notham tertianam seu spuriam cognoscet, cam scilicet, quæ exquisitæ maxime contraria existit: reliquis vero intermediis, cognitis exquisitæ tertianæ indicis, & huius non exquisitæ, eidem maxime contrariæ non difficulter inuenies. Nō quod Galenus de aliis, vt quosdam iuniores decepit, loquutus sit, cum primo & sexto, De Morb. vulgarib. & 2. de Diff. feb. plures scripserit tertianæ spurie differentias, & etiam harum, quæ in medio positæ sunt. Et ideo quanquam loco citato ad Glauc. meminit de spuria tertiana ex bile cum pituita permixta; ita vt quidam putarent non aliam esse notham tertianam, quam eam, quæ ex bile & pituita fieret, cum etiam iuxta familiam Arabum ex aliis humoribus vna cum bile permixtis fiant; quamuis etiam quidam has tertianas nothas exacte, quæ tantum à bile permixta cum pituita sunt, vel in nothas non exacte, ex permixtione etiam cum aliis humoribus: at exemplis subsequētib; omnia clariora erunt.

OBSERVATIO XIII.

De febre intermittente tertiana notha.

1. Vt annorum viginti octo, apud Delphos Stabularius, pretio viatores accipiens, homo crassus ac pinguis, cereuisia quoque crassiore vtens, in tertianam notham tempore autumnali incidit: cui hæc sex signa præcipue aderant: grauitas capitis cū dolore tenuo. Secundo, accessio durabat ob humoris crassitiem aliquando ad 24. modo ad 30. horas, & tepor eius vsque ad 48. Tercio in vrina non apparebat coctionis aliquid vestigium, sed ea cruda erat. Quarto, in agro non extenuabatur corpus sicuti in tertiana simplici. Quinto, neque febris cum sudore desinebat, nec rigorem interdū habebat nec aderat caliditas adeo acris & mordax vt in exquisita. Sexto, nulla scia accidentia spectabantur, vt in pura apparere solent. Hæc cum animaduertenter, cognoui tertianam spuriam esse. Ideo pro eius curatione complenda, insequendo vestigia Galeni 1. ad Glauconem, cibum alternis diebus exhibui, non quidem vniuersum corpus humectantem & refrigerantem, qualis in exquisitis tertianis exhibetur, sed qui etiam aliquo modo calefaceret & incideret. Tales enim (vt Aetius lib. 5. c. 80. tum Paulus lib. 2. consulebani) alternis diebus alendi sunt, & quies adhibenda, & hypochondria fouenda, & dandæ concocti faciles fortiores. Post victum vero Galenus etiam venæ sectionem commendat: & ita Paulus, si sanguinem detrahre opus est, inquit, neque hoc omittre oportet, imo à principio, vt Aetius dicebat confestim distinguendo, quæ loco de venæ sectione docuimus tantumq; sanguinis educendum, quantum præsentī negotio suffecerit. Et quamquam hic aliquis dicere posset, quia bilis cum pituita sanguinis missionem proprie non indicat, potest tamen bilis esse inieciore, & pituita in ventriculo, & tamen in toto copia sanguinis; & si etiam in hac notha potius quam in exquisita exacte Galenus sanguinem demebat. Cum hic iuuenis esset, licet crassior, & nonnihil sanguine adhuc abundare videbatur, venam cubiti inter nam ex mente Galeni, secuiimus, foramine magis aperto quam in exquisita, vt crassior sanguis melius exiret. Nam quam eodem die, quo acciti eramus, sponte ventrem exonerasset, sectionem venæ adhibuimus. alioquin clysterem iniecißem: nam venter inferior in hac febre, iuxta Aetium & Paulum, clysteribus non adeo mollibus abluendus est, qualis sequens est, quo ego feci: et in similib. tertianis vltus sum: 2. decocti maluæ, betæ, mercurialis, florum chamæmillæ, hyssopi, viol. lb. 1. mellis ros. 3. i. B. olei chamæmillæ. viol. ana 3. i. B. electua. de dactylis, vel catholici aut hiera picra 3. B. salis 3. i. B. misce pro clystere. Vel leniente medicamento, vt cassia, adiecta hiera picra, deuorato. At in nostro hoc agro, pro minorante pharmaco, tempore quietis, sequentem potionem propinauimus: 2. cassia recens trita 3. B. diacatholici 3. iiii. diaphorici 3. i. dissolue cum aqua cicchor. fœniculi ana 3. i. syr. de endiua, mellis ros. colati ana 3. B. misce, fiat haustus. Quo probe alium deiecit. Laudabat deinde Galenus humorum præparationem, ex hyssopo, origano, spica nardi, cum malsa decoctis. Ideo Aetius & Paulus, locis citatis, ex mente Galeni admovent, vt frigid. & humectantibus ea quæ incidunt adiciantur, & ita pulsanæ cremore vtuntur, pipere adiecto, vel decoctis iam dictis vtuntur. Et ita oxymel epotum summe laudatur, quibus & nos adicere possumus syr. de cicchor. acetos.

simpl.

His post mensem ab hac febre liberatus est.

S C H O L I A.

4. simpl. mel. ros. Plurimum itaque in hoc ægrotante hunc syrup. exhibuimus: 2. mellis ros. colati 3. i. syr. de end. 3. B. aqua cicchor. borag. capit. ven. ana 3. i. misce. Postea deuenimus ad syropos magis incidentes, hoc modo: 2. oxyracob. simpl. syr. acetosi compositi, syr. de end. ana 3. i. syr. de quinque rad. mellis ros. colati ana 3. B. aquar. cicchor. fœniculi, betonica ana 3. iiii. misce, fiat melleb. pro m. dosib. post septimum paroxysmum ita eundem purgauimus: 2. elect. indie lect. de succo ros. diaphorici ana 3. ii. dissolue cum aqua fœniculi, cicchor. ana 3. iiii. syr. ex infus. ros. 3. B. misce fiat potio. Cœpit autem in diluculo, tempore quietis. Quo medicamento multa biliosa & pituitosa excreuit, etenim hic aduētendum, quod ad humorum coctionem attinet, ex præscripto Gal. 1. ad Glauc. c. 10. ab initio statim vitanda quæ nunc exsiccant & calefaciunt, & quo ad pharmaca solutua, id quoque obseruandum, quod Auicenna admonuit 4. cano. Et Arculanus, quod raro & tarde solutiuum adhibendum est: alioqui si importuna fuerit euacuatio, tunc tenues tantum exsoluere iur, & crassæ partes remanebūt. Postea iterum redibam ad syropos, & ad oxymel. Hoc enim epotum multis fuit auxilio, vt refert Aetius cum Paulus, & quippiam eorum ex his, quæ molliiter ventrem educunt: & ita post syropos rursus ægum adhuc semel purgauimus cum decocto, in quo rhubar. & agaricus infusa erant. Postea ad ea, quæ vrinam ciebant, peruenuimus, nempe ad absinthij comam, qua & Galenus, tum Paulus eius similia, post septimum diem quotidie vtantur: sed & Aetius aquam continuo adhibet, in qua absinthij coma maduerit. Hæc quidem adhibemus, tum ea, quæ etiam sudorem pronocant, materia prius expurgata, & coctionis signis apparentibus. Porro & vomitus iuxta hos auctores secundum cibum finis est: nam & multos hoc vno præsidio Aetius exacte sanatos vidit. Hanc etiam ob causam cum hic æger noster facile vomeret, decoctum hordei mundati & radicis raphani vna cum oxymelite commodè propinauimus, quo pituitosa multa euocuit. In fine autem & hunc sequentem syrup. ebit. 2. syr. de absinthio 3. i. syr. de end. de empatrio, syr. capit. ven. ana 3. B. aquar. cuscuthæ, apii, fœniculi ana 3. i. misce pro m. dosibus. Caput in principio cum doleat cum grauitate, circa frontem inungi mandauimus cum vnguento populeo & alabastrino. Postea vero solo vnguento alabastrino. Viscera vero tororauimus cum speciebus diuturnum inuinximus cum oleo ros. mastichino, maceris: simul & fotum adiunximus ex mentha, absinthio, floribus chamomillæ, addendo aliquid vini odoriferi, species aromatici ros. & diaro. abb. Victus hinc paulo crassior, cum febris non esset clinatione magis recreans, & libetius dedi plus de pullo & confuso, quam in pura tertiana. Præterea in declinatione cibis tum iusculis admiscui raticia & apertientia conueniunt in hac febre, de qua tunc agimus. Deinde vinum quoque prius dilutudens concessi, cum assuetus esset vinum bibere. Admittebam quoque exercitium moderatum, sed ante signa coctionis etiam hic lauabant & lanactis vtentur: quorum & Aetius quoque meminit. At præcipue consului vt repletionem, & animi deiciunt. Verum his tandem remediis supradictis

6. Cum hæc febris ex bile cum pituita admixta originem habebat, potius cum horrore, quam cum frigore aut rigore inuadebat. Rigor enim fit ratione bilis, frigus autem ratione pituitæ: horror autem à materia pituitosa & bile inuicem permixtis, & cum febris biliosa sit, sitis adesse solet; verum remissa, cum pituita etiam adsit. Idem & de calore sentiendum. Cumque hæc spuria febris ex bile & pituita sit, interdum etiam à bile vitellina, magis ex parte in hac febre adsunt obstructions & cruditates in ventriculo, imo aliquando ingens dolor, vt contigit Margareta Adriani vxori lodoci Gerhardi Zythepæ, cum hæc scriberem, in puerperio; quam alias à febre continua curauimus, de qua libro præcedenti mentio facta est: id maxime euenit, si pituita superet bilem: nam hæc ad curationem variandam plurimū faciunt. Huic quoque febre non adsunt huiusmodi scia accidentia, vt in legitima tertiana, neque calor in vigore ita mordax est, neque tanta siti affligitur æger, neque caliditas ita vehemens ægrotantem fatigat, vt Galenus in libr. De quatuor temporibus demonstrauit. Concoctio quoque tardius procedit, neque per sudorem definit, neque septimo circuitu finitur, adest grauitas capitis; & licet vrina aliquando sit flaua, eadem ad albedinem tendit; excrementa quoque non ita sunt biliosa, sed crassa & pituitosa. Pulsus addunt minus veloces & frequentes: oculos & iuuenes imtemperatos inuadit, & sub autumnum frequentior, vixque duodecima aut decima quarta accessione vel periodo terminatur, sæpe etiam in mensem, in quadraginta dies, nonnunquam in sex menses porrigitur, fereque definit in vitia lienis aut ventriculi; Plurima corporis adest grauitas, vertebrarum dolor, inflatio ventriculi, fastidia, sitis non adeo magna, oris amaritudo minor (iuxta bilem tamen abundantem, vrina crassa, crassior quam in vera. Quæ, inquam, omnia & plura ex Auic. quoque colliges 54. tractat. 2. cap. 4. Si his distis accesserint causa tam interuina: quam ex terna multiplicantes bilem & pituitam, certius de his fiet indicium. Si cum aliis humoribus bilis commisceatur, iuxta Arabes, & qui eorum decreta sequuntur) signa inter se variantur; Nam si bilis cum sanguine permisceatur, maxime vero cum tenuiore parte sanguinis, erit quidem biliosa notha, sed præ cæse cum teris maxime accedet ad naturam exquisitæ tertianæ, unde aderit rigor, non horror: & sitis maior, ac fere omnia apparebunt, quæ in tertiana exquisita cernuntur, sed minus perfecte: aderunt insuper aliqua signa sanguinis, neque corpus ita erit gracile, siccum ac calidum. Si vero bilis fuerit permixta humori melancholico, etiam signa melancholici sese manifestabunt, & si cum melancholia naturali sese miscuerit, incipiet cum horrore: si vero cum atra, cum rigore inuadet. Præ sagia etiam variantur prout humores commixti sint. Dicebat Galenus se vidisse aliquam tertianam notham in autumno incepisse, & deinceps vere terminasse, cum æger medici præceptis nō paruisset, tum quia læsus ex hyeme esset, ac lien intumuerat, & præcordia extenderentur, ac iam subtrunda quadam in facie decoloratione superueniente, præsertim circa crura; adeo vt Galenus de sanitate illius adolescentis dubitare cœperit. Non omnes tamen nothæ tertianæ in tam longum protrahuntur spatium: sunt namque inter eas, quæ citius terminantur, & eo citius quo pulsus paulatim ad molliorem non

8.

q. Canon.
c. 13.

Prorogatio-
nis febris
causa.

9.

Sanonardola.

10.

non longo post tempore ab eius initio tendant. Similiter ubi non longo post tempore a principio accessiones minores fiant, & in vrinis concoctionis notæ apparuerint meliores, subsiditiam scilicet, habentibus, quæ priore in tempore crudæ, aut minus concoctæ visæ sunt. Quapropter interdum in sexaginta, interdum vero in quadraginta diebus terminantur, ut constat ex Galeno, quem & Auic. sequitur sic dicens: hæc quidem non pura, quandoque prolongatur tempore longo & circiter medietatem anni, & quandoque perducit ad molitiam & magnitudinem splenis prorogationis febrium causa, Galeno teste 2. Prog. comment. 29, est triplex. Prima fit propter aliquam partem affectam curatu difficilem. Secunda fit propter humores crassos, glutinosos, tenaces, crudos incoctosque. Tertia propter aliquem errorem ab ægrot commissum. Idcirco dicebat Auic. in morbo longo resupinetur æger, & crura curventur, & tangatur eius viscera, & videatur si qua parte corpus tumuerit: minus tamen formidanda erit, ut etiam Donatus annotavit, ac citius quoque solvetur ea, quæ ex atræ bilis permixtione generatur, quam quæ ex pituita; in cæteris paritate seruata: quamvis nulla earum, quantumvis impura & illegitima fuerit; ex se ipsa periculosa existat, ut liquet aph. 43. libr. 4. ubi in aliquo fuerit delictum. Prout igitur humores sunt mixti, vel superantes, quæ etiam ex quotidiana vel quartana sumuntur, tum ex tertiana simul: fiet facilius prædictio tam de longitudine, quam de breuitate, & de facili vel difficili salute. Sauonarola refert, quod illa, quæ fiat ex bile vitellina, ad sex menses aliquando protrahatur: quæ vero fit à bile citrina, quod ea ipsa aliquando deducat ægrum ad paralytin, quandoque ad hydropem. Quæ ab atræ bile, licet citius abscedat, & minus sit formidanda, si tamen male curetur, transit in continuam vel quartanam, & tunc magnum discrimen minatur. Ex bile vero æruginolosa, periculis plena est: & qui ea tentantur, vix euadunt. Ex bile vero cum melancholia, cæteris paribus citius terminatur: deinde quæ ex bile citrina, ultimo ex vitellina, quæ usque ad sex menses aliquando perdurat. Alij vero volunt, quod illa, quæ fit ex bile cum melancholia, longius duret, quam ex bile citrina, cum melancholia sit inepta resolutioni, & etiam magis rebellis quam pituita. Cæterum quævis tertiana ægrum ad sanitatē perducit, nisi errore in alias ægritudines commutetur: nam ad quartanam ex cholera minoris famæ (ut barbari loquuntur) quæ ex melancholia & cholera seu bile, facile transit ad continuam, ex qua mors magna ex parte, ut seni Nicolao Traiectensi Delphis decumbenti euenit, cui & mortem prædiximus, de quo prius quoque mentio facta est. Medicum igitur perspicacem esse oportet, ne per illum, aut infirmum, vel astantes committatur error. Quamvis enim omnis tertiana intermittens periculo vacat, attamen non debemus polliceri adeo breuem curationem in notha: & licet primo ad Glauconem Galenus dixerit, tertianam illam notham in iuvene fuisse periculosa, id non ratione febris fecit, sed illius qui inobediens erat. Ex supradictis non solum prædictio, verum etiam pariter patebit & curationis modus, ubi iam dictæ tertianæ nothæ exquisitæ maxime contrariæ curationem præceperimus, ac quotidianæ & quartanæ: quam & exempla ipsa etiam rectius docebunt, quomodo diuerso modo curentur ratione bilis commixtæ cum aliis humoribus.

OBSERVATIO XIV.

De febre intermittente tertiana notha & subinde recurren-
te, & tandem in magis puram desinente, curata.

Vilhelmus Berendrechtius à secretis (vulgus Secretarium vocat) annos natus triginta, in Hagha Comitatus agens anno 1558, mense Martio tertianam notham incurtebat. Ad hunc vocatus, vna cum Henrico Vergeio medico eius domestico ac docto, sequens iulebum præscriptimus. 2℥. syrupi acerosi. simplicis oxymellis simplicis syr. de endiuia ana ℥. i. aquar. end. borag. buglos. ana ℥. iii. misce pro tribus vicibus. Deinde hanc purgationem, cum alium non probe deponeret, propinauimus: 2℥. rhab. electi ℥. ii. spica d. b. infunde per noctem in aqua fumaris, & tronica, endiuia ana ℥. i. b. mane fortiss. expressioni adde diacatholici, castie mandare ana ℥. i. misce, detur in diluculo, quo medicamentum oclies alium deposuit. Post tertium paroxysmum, cum etiam in vere essemus, sanguis illi detractus est, ex vena basilica brachij dextri. Deinde iuleb. rursus propinatum est, & pro roboratione condita, conferre & tabulæ ex speciebus diarod. abb. & atomatidi rosati descripta sunt & duodecimo circutui illum febris reliquit. Sed cum paribus paroxysmis finiret, recidiam prædixi, quamvis medicus præfens & æger id quidem non magnificabant. Post decimum quintum tamen diem, iterum in febrem tertianam intermittente incidit, & iulebo denuo præscripto rursus paribus paroxysmis terminabatur; quare iterum recidiam prænuclauimus futuram, & ideo libenter eundem rursus purgassemus: quæ enim in morbis relinquuntur, iuxta Hippocratem, recidias facere condueunt. Sed purgatione non assumpta, denuo in febrem incidit, quamvis leniorem & puriorem præcedente. Rursus iulebo ebibito ac corpore iterum repurgato, rhubarbaro infuso, tertio paroxysmo, videlicet impari, febris eum reliquit: neque amplius iuxta nostram prædictionem recidiam passus est, neque febris rediit, sed perfecte sanus permansit.

S C H O L I A.

Dixit Hippocr. (ut obseru. 18. libr. 2. & scholia eiusdem vetulimus) morbos diebus paribus male iudicari, & recidiam producere. Hoc quidem malum signum in ardentibus febribus pronuclauimus. In intermittente paribus diebus febre terminante locum non habet: quamquam hæc tertiana intermittens, cum bis paribus paroxysmis finiret, æger bis recidiam passus est. Cæterum hanc tertianam febrem fuisse, facile ex prima inuasiōe cognouimus, in homine bilioso, quamquam pituitam coaceruauerat, in exigua quidem quantitate, ob piscium esum ex præcedente quadragesima. Et ideo illi errant, qui asserunt tertianam febrem tantum cognosci posse per accessiōem de tertia die in tertiam, cum per alias significationes cognoscatur, quam per paroxysmum: quod etiam Auicem. ammaduerit 4. canon. 2. tract. c. 36. Hæc etiam de re à Galeno irridetur Theisalus, qui Diatriton in co- gnoscendo tertianam exspectabat, ut 2. De Cris. c. 3. latius habetur.

Lib. III. Obseruat. XV. & XVI.

OBSERVATIO XV.

De tertiana intermittente notha, proxime ad puram accedente, quæ & undecimo circutui terminata est.

1. Nobilis matrona Kerckveruia Brielenfis, facie pallida, nonnihil pituitosa, mense Aprili anno 1573. in tertianam notham quidem intermittente incidit, bile tamen magis abundante, ut hæc ipsa proxime ad puram accederet: quod & suis validior indicabat, quamquam minus capite dolebat. Ad hanc igitur accitus, pro lenitione & materia: minoratione sy. ros. solutium primo exhibui, deinde vero lenitium ex castia, cum enemabhorreret. Venam vero non secumimus; nam hæc utcumque debilis, neque phlebotomia affluat, quam etiam non admittibat. Pro materiæ coctiōe hunc syrupum ebibit: 2℥. syrup. acerosi. simplicis ℥. i. syr. de end. ℥. b. aquar. end. buglosse betonica (quia capitis exiguis dolor aderat) ana ℥. i. misce. Deinde hora 4. pomeridiana & hunc lenitium sumpit: 2℥. syr. viol. de limonibus, mellis rosati colatæ ana ℥. b. aquar. end. buglosse lupulorum, ana ℥. i. misce. Postea & hanc purgationem in diluculo capiebat tempore quietis: 2℥. folia senæ & rhubar. electi ℥. i. schœnanthi d. b. sem. anisi ℥. i. b. infunde per noctem in ℥. v. decoctionis communis facta prius leni ebullitione: mane fortissima expressioni adde syr. ex infus. ros. ℥. i. misce: & fiat potus, quo quinquies egessit plurima biliosa & pauca pituitosa. Postea cum minus sitiret, & exiguus dolore capitis tentaretur, hunc syrupum propinavi: 2℥. syr. de limonib. ex infus. ros. ℥. b. decoctionis ana ℥. b. aquar. vngulæ caballina (quia parum tussiebat) aquæ eschor. borag. ana ℥. i. misce. Dolor capitis cessauit, & febris post septimum paroxysmum mitior facta est, quamquam adhuc nonnihil sitiret: ideo syrup. de ribes & de limonibus concessi, ut subinde ex iis sumeret etiam ex tabulis diatrageanthi frigidi; quibus sitis cessauit, tum etiam tussis ex diatrageantho. At sub finem circa os ventriculi dolebat, eo vero inuncto cum oleo mastichino, cotoneorum, maceris, dolor illam reliquit, atque tunc etiam vinum concessi. Undecimo autem circutui omnino à febre liberata est, quamquam appetentia non ita statim rediret. Pro qua recuperanda imperavi ut syrupum de limonibus sumeret, addito cochleari vno atque altero vini Rhenani. Quo remedio alias in Ioanne Harpero viro consulari Delpheni appetitum quoque restitui.

S C H O L I A.

3. Infusum rhubarbari hinc, cum delicata erat, & alteri rustico, qui eadem febre quasi correptus erat, pituita tamen bilem superante, cui alius restricta erat; quam glande acutiore irritauimus, & eodem die tempore quietis venam secare iussimus. Deinde concocta materia per syrupum ex acetoso simplicior. byzantino, melle rosato adiectis aquis propinauimus: 2℥. diacatholici ℥. vi. elect. indr. de suco ros. ana ℥. i. diaphanici, diaprunis solutui ana ℥. b. cum decoct. flor. cord. & fructuum fiat potio. qua egregie venter solutus est. Postea ad apozemata magis appetentia progressi, iterum eundem purganimus cum ℥. j. pilular. ageregiarum, cum has liberius sumeret. Deinde ad decocta vrinam cientia peruenimus: Balneo minime vti sumus, sed

eius loco potius fotu hypochondriorum, ex floribus chamæmeli, meliloti, anethi, absinthij, & ros. cum spongia, contenti fuimus. Batauis etiam in declinatione minus conuenit balneum, cum nostraribus non ita sit in vso: minus in impuris febribus conducit. Pro roboratione dedimus conseruam betonicæ, absinthij Romani, & absinthij communis & rosatum. Exterius autem ventriculū roborauimus vnguento stomachico, cremorē ptisanæ cum pipere concessimus: licet Alexandro Tralliano hoc remedium in istis febribus suspectū sit, contra Galenum: sed hic refellit male reprehendens Galenum à Donato ab Alomari: cum Galenus eo vtatur, ubi pituita bile prædominetur, quibus & absinthij coma decocta confert, ita & tianæ nothæ in fine exquisitæ contra Trallianum, ut ad lōgum legere poteris apud Donatum: cæterum hic iustitius curatus fuit, quamquam ad mensem fere in autumno protraheretur febris. At accidentia in istis dominante, est in appetentia, & somnus profundus. Appetitus vero incitatur cum capparibus coctis in aceto ut refert Auicenna, & somnus remouetur iuxta eundem cum aceto calido, aut cum lotionibus aut cum his similibus quæ ægrum à somno excitare possunt. Si alia sint accidentia, ut in pura, quamvis leuiora, ea ipsa erunt tollenda: ut, sitis, dolor capitis, atque alia quæ obuicere possunt cum minus frigidis. Authores hic addunt quædam, quæ à proprietate curent tertianæ nothas, ut est rubea trochiscata Nicolai, & folia bursæ pastoris, si post vniuersales purgationes carpis admoveantur, hanc febrem depellant. Idem præstat dentilaria apud Rondeletium, & ea species thlaspi, quæ similis est bursæ pastoris. Terantur simul cum sale & aceto, & carpis applicentur. Villanouanus per duas horas ante principium paroxysmi post 14. diem etiam in quotidiana cum magno experimento dedit ℥. i. vel ii. rhub. trochiscata, cum vino decoct. ruta, abrotan., & saluæ breui enim, ut idem fatetur, febrem tertianam notham tollet.

OBSERVATIO XVI.

De febre tertiana intermittente, notha, ex bile citrina, vel ex bile mixta cum pituita aquea.

1. Anno 1556. mense Septembri, cum tertianæ publicæ (ut dictum est prius) grassarentur in monasterio apud pagum S. Eligij; Gregorius monachus regularis in febrem notham tertianam incidit, homo satis obesus, ex bile mixta cum pituita aquea, quæ ab Arabibus & eorum affectis dicitur maioris famæ, cum ex bile citrina fiat. Curatione igitur auspiciat ab euacuatione materiarum communium, iuxta Guainerium; qui huius curationem recte præscribit, quem & Dionysius Fontanonus imitatus est libenter, itaque enema iniecißem hoc vel simili modo paratum: 2℥. quatuor barbarum emollentium ana m. j. parietariæ m. b. quatuor semin. frigid. maiorum, ana ℥. i. sem. anisi, feniculi ana ℥. j. b. florum chamæmeli, meliloti, ana p. j. coquantur in aqua q. s. & huius colaturæ accipe lb. j. vel lb. j. b. castie mandata pro clyster ℥. j. electuar. hiera picra simplicis ℥. b. olei communis ℥. iij. salis ℥. i. b. misce: fiat enema, & ante passum iniiciatur, cæterum cum non admitteret, hanc porcionem præscripsimus: 2℥. flor. viol. borag. buglosse ana p. i. folior. viol. byssopi, capil. ven. ana m. b. glycyrrhibi- ræ, vuarum passul. ab arill. mundat. ana ℥. b. iunbæ- rum, sebesten ana m. m. v. prunor. datuaf. num. ix. chamæmelind.

thamarind. 3. i. fiat decoctum in aqua communis q. s. et huius accipe 3. iii. B. in qua dissolue castre recens erat 3. vii. electuar. indi. 3. iii. B. mell. s. ros. colati 3. i. misce, et fiat potus: quo alium bene egestit. Verum Dominæ de Monlegron, matronæ nobilissimæ & viduæ probæ, quæ in pago Litano decumberebat, licet minus impura, simili febre, 3. i. manna granuloz in sero lactis soluta & expressa dedimus; qua alius egregie soluta est, ut paucis deinde aliis remediis breui à febre liberata fuerit, quamuis vena huic non fuerit secta, cum venæ sectionem non admitteret. At monacho nostro post tertium paroxysmum vena secta fuit, ex vena basilica in brachio dextro; sed parum sanguinis extraximus, syncope quasi obrepente: optime tamen profuit, quemadmodum & alteri simili febre laboranti, cui post bolum, nempe catholici 3. vi. castre 3. B. saccharo asperso, tempore quietis deuoratum, deinde rursus die intermissionis, vena secta fuit, ut postea aliis digerentibus remediis, tam purgantibus ad hanc febrem aptis recte & is quoque habuerit. Sed ad nostrum monachum redeunt, post venæ sectionem digerentibus syrups in hunc modum vti sumus: 2. syr. acetosi simplicis, oxymellis simplicis syr. de rib. ana 3. i. aquar. cichor. borag. feniculi ana 3. ii. misce pro duabus vicibus, & clarificetur, aromatizans cum cinnamomo. Hunc quoque syrupum ebibit: 2. syr. acetosi simplicis 3. iii. mellis rosati colati 3. i. aquæ absinthii, buglaend. ana 3. ii. clarificetur & aromatizetur cum cinnamomo. Vtum alteri eodem tempore febricitanti, impuriore tamē febre, primo pro materia minoratione seu lenitione, hæc potio magis vel huic similis, conueniebat: 2. decoct. suprascriptæ 3. iii. B. ambub. elect. 3. i. i. x. x. x. alb. 3. B. bulliant parum, deinde coquantur cum forti expressione, mox castre & mellis rosati ana 3. B. addendo, fiat potus. Deinde materiam magis impuram, hoc modo digessimus: 2. oxymellis simpl. 3. iii. aquæ absinthii, endiu. feniculi ana 3. iii. misce. mox hoc modo vel simili tale pharmacum pro purgatione adhibendum esse duximus: 2. diaphænici elect. de succo ros. elect. indi. maioris ana 3. i. B. adiecto saccharo, fingatur bolus deuorandus in diluculo. Bolus autem maturius fumendus est quam potio: ferius enim operatur. Deinde adhibitis decoctionibus magistralibus magis aperientibus hic quoque sanatus est, sed tardius Monachus autem noster viens syrups suprascriptis, & aliquando sumpsit cochlear vnum ex infra scripta mixtura: 2. oxymell. simplicis 3. ii. ros. de ribes (propter sitim) 3. i. misce. & materia iam satis concocta, ita illum purgauimus: 2. diacatholici 3. vi. diaphænici 3. ii. elect. de succo ros. 3. i. dissolue in 3. iii. decoct. communis, addendo syrups de cichor. Nicol. cum rhubar. 3. B. misce, fiat potio, qua multa biliosa, pituitosa & aquea excreuit. Postea rursus syr. magis digerentes propinaui in hunc vel similem modum: 2. syrups de duabus radicibus 3. ii. mellis ros. colati, syr. capill. ven. ana 3. B. aquæ end. absinthii, feniculi ana 3. ii. misce. Deinde 2. diacathol. abb. in tabulis 3. i. post syr. 3. ii. capiebat. Postremo cum febris nondum cum relinqueret, ex hoc apozemate utebatur tempore quietis: 2. cortic. rad. cichor. dentis leonis, feniculi, apii, petros. maceratum in aceto vini ana 3. B. capill. ven. cichor. buglossi, scolopend. hyssopi ana m. B. quatuor seminum frigidorum maiorum ana 3. B. seminis anisi, feniculi ana 3. i. B. sem. carthami contusi 3. ii. B. vuar. pas. sul. de ratis vinaceis seu arillis 3. B. fol. fenæ 3. vi. polyodi querc. 3. B. agarici albi semin. leuis 3. i. B. rhubar. selecti 3. i. schœnanthi 3. B. coquantur in aqua communis pro 3. ix. fortißimæ expressioni adde, post.

quam steterit infusa per noctem, syrups de cichor. Nicol. cum rhubar. syrups ex infus. ros. ana 3. i. B. misce. Huius capiebat tertiam partem die quietis: ex quo decocto multa biliosa & pituitosa excreuit. Deinde die vno atque altero intermisso, reliquum portionis capiebat, & febrili calore iam cessante ex tabulis diacodonis fumebat. Interim prius quoque pro siti ioleb. confectum ex aqua decoctionis hordei mundati syrups violaceo & capill. ven. adiecto bibebat. Ventriculum vero roborauimus vnguento stomachico Galeni, & dolori capitis succurrebamus inunctione frontis cum oleo ros. & chamæmelino, paucis aceto admixto, subinde cum vnguento alabastrino & populeo simul mixtis. Quibus remediis hic Georgius monachus sanitati restitutus est.

S C H O L I A.

Tertiana notha, ut ex supradictis constat, apud Arabes & eorū sequaces, duplex est: aut enim fit à bile mixta cum pituita aquea, vel cum pituita crassa; & hæc frequentius accidere solet, estque magis famosa; & ob hoc à barbaris dicitur fieri ex cholera maioris famæ. Aut fit ex cholera mixta cum atra bile, & hæc rarius euenit, minusq; famosa est, quæ quoque fit ex cholera minoris famæ dicta. Cholera autem maioris famæ secundum Arabes duplex est, citrina & vitellina. Quando enim bilis cum pituita tenui & aquea miscetur, appellatur bilis citrina: quando vero cum crassa pituita miscetur, vitellina bilis appellari solet, quod vitellus oportet sit similis. Et hæc quidem vitellina rursus duplex est, sicuti vitellorum ouorū color etiā duplex videtur, alius albicans, alius magis rufus. Bilis vero quæ rufioribus est similis, per aflationem fit: sic etiam ex vitellina per aduersionem generatur cholera prassina seu bilis prassina, ex qua rursus per aduersionem procreatur æruginosa. Verum illa febris quæ fit ex prassina aut æruginosa, inquit Zoar medicus antiquissimus, habet accidentia vehementiora & fraudulenta, & vix potest æger ab eiusmodi tertiana euadere. Et si euadet, diu ægrotabit infirmus, & hora paroxysmi motum accedit ægrotanti sitis & alienatio, atque ægrotans sese immiscet molestis quæstionibus, & somnus eidem impeditur, suntque paroxysmi longiores, & febris protrahitur, pulsus adest varius, difficilis & prauæ alterationis, & finis huius febris periculo non vacat, & pauci sunt qui ab ea euadunt; & qui euaserint, id iis post magnum studium atque laborem contingit & morbi prolongationem. Nam fieri potest ut accidentia maligna longo tempore sustineant. Vrina autem multoties ad nigredinem declinat & viriditate: & si adit hypostasis atque in profundo demersa, mortem in paroxysmo significat, potissimū viribus deiectis. Si vero hypostasis fuerit suspensa, mortem quidem, sed non subitanam, verum post longum tempus futuram, secundum distantiam eius à fundo vasis. Refert Gilbertus quod vrina in colore rubea vel subrubea, & substantia per totum tenuis, cum circulo viridi vel subnigro, notat abundantiam cholerae prassinæ & æruginosæ. Sauonarola tum alii multi, & qui Arabum decreta sequuntur, ab his omnibus tertianam notham fieri volunt: quamuis hic dubitetur, num ex cholera prassina & æruginosa febris fieri posset, cum per malignitatem in corpore permanens eiusmodi bilis ægrum prius interficiat, antequam febris procreetur. Ideo Guainerius hanc quoque curationem non ponit. Zoar, ut iam dictum

dictum est, contrarium sentit. Sed huius solutio non vide apud Constatum em. ceterum quod ad hanc tertianam intermittere a notham ex bile citrina seu bile cum pituita aquea attingit, de qua nunc agimus, hæc ipsa non multum differt à tertiana parashabet enim paroxysmos non multo longiores, tantque excrementa & vrina citrini coloris, & bilem huius coloris quoque euomunt qui hac febre laborant, & victu vti sunt quæ bilem & pituitam progignunt, paulo minora accidentia habet, quam germana, ut dictum est prius: sudor minor, & paroxysmus longior, & quandoque in hora phlegmatis recurrit. Hæc ipsa aliis febribus illegitimis cæteris paribus citius terminatur. Curatur autem illdem præsidii ut pura, licet minus frigida & humida requirat, & victum pleniorum, cum paulo diutius duret. Quod ad alia remedia attinet, eius curatio satis liquet ex exemplis in obseruatione præcedente positis. Quod ad vomitum pertinet, cum in pura ventriculo vacuo fieri debet, in hac vero post cibum, ut quidam volunt, aut initio accessionis: facilius enim educitur materia pituitosa pleno ventriculo, quam vacuo & ieiuno, propterea quod vna cum cibis pituita mista vacuatur per vomitum, qui sic elicietur: 2. oxymellis simpl. 3. i. B. in aqua tepida 3. v. & bibantur sumpto cibo, aut in ipsius accessionis principio, si vomendi cupiditas accesserit. Si materia turgent, eradicande leui potest purgari in principio, hoc modo: 2. Diacatholici 3. B. diaphænici, electuar. de succo ros. 3. i. B. syrups capill. ven. 3. B. cum decocto communi fiat potus. Alioqui si non turgent, materia prius communis educatur, fiatque leui lo, deinde digestio & postea purgatio, ut in præcedente Obseruatione scriptum est; ut nō opus sit hic eadem repetere. Post coctionem etiam pilula aggregatiua exhiberi possunt, sicut ex 3. i. confectendo pilulas 7. vel 11. Si pluralitate remedium ac medicamentorum delecteris, vide Fontanonum de Morborum internorum curat. lib. 4. c. 6. De Tertiana nothæ curatione, vel Guainerium à quo sua desumpsit. Nunc ad exempla progrediamur eorum, qui à tertiana notha intermittente ex bile vitellina curati fuerunt.

OBSERVATIO XVII.

De febre tertiana intermittente spuria, ex bile vitellina.

Pater eiusdem monasterij dicti, cui Saffius cognomen erat, vir annos triginta natus, valde obesus, crassus, ventre prominente, pituitosus, licet satis robustus & valde carnosus, opipare viuens, ut eiusmodi Patres solent, non solum vino, sed cereuisia crassa sese replens, ac ocio deditus, licet nunc ex itinere quodam sese paululum præter consuetudinem fatigasset, decimo nono die Septembris anno 1556. in sputum tertianam intermittentem incidit, quæ originem à bile vitellina habebat, quam febrem prius appellari diximus etiam maioris famæ, quæ ex crassiore bile fit cum crassiore pituita commixta. Ad hunc cum intrarem, impetraui ut vitæ institutum non adeo inclinaret ad frigidum & humidum, vrin pura tertiana aut præcedente, & quod plenior victu vteretur, quam in supradicta, & magis extenuante: ut ius quoque sumeret eicerum rubrorum; similia humores attenuantia in cibis permiscendo. Nam iuxta quod vidimus statum magis propinquum vel remotum, secundum hoc in hac febre crassiore vel subtiliore vitæ vtimur. Cum enim eiusmodi febres diutius protrahantur, etiam carnibus tempore quietis vel-

cuntur, ut pullis, carnibus hædinis, vitulinis, anibus montanis, perdice, phalianis axis, fatis alienato, hordeato contulo, petroselino aut sceniculo adiectis, utque similibus. Etiam inter caulum leuiter coctorum vruntur; & non solum potu cereuisiæ detæcata, sed & vino albo, aliquando lymphato, vel non diluto, tempore paltus tantum. In rigore vel potius in horrore accessionis aliquando lapides calidos pannis inuolutos pedibus apposimus, cum in aliis febribus panni calidi duntaxat sint admoendi. Vbi vero incaluerat æger, etiam frictions paulo fortiores adhibuimus, quæ hic magis conueniant, teste Guainerio, quam in supradictis: quoniam & vapores & humores crassiores hic sunt. Simili modo, ut in proxima febre traditū est, hic procedendum, quamuis syrups magis attenuantes sunt propinandi. Ideo statim pro materiæ communis educatione, cum alium non deponeret, & enemata non admitteret, potionem sequentem dedimus: 2. castre recens extracta, diacatholici ana 3. ii. diaphænici 3. ii. decoct. communis 3. iii. syrups de cichor. Nicol. cum rhubar. syrups capill. ven. ana 3. B. misce. Cœpit in aurora, die quietis. Eodem tempore mulieri admodum crassa annorū triginta quinque, simili febre laboranti, cum materia multa esset quæ febrem incitaret, ut eam natura vincere posset, in principio ita eandem minuimus: 2. Diaphænici 3. ii. (educit utramque materiam, sed pituitam magis) electuar. de succo ros. 3. i. B. (bilem purgat) catholici 3. B. decoct. communis 3. iii. B. fiat potio, quam horis 4. vel 6. ante pastum in aurora fumebat tempore quietis, nam materia multa erat. Sed & alteri ex eadem febre decumbenti hæc vel similis potio exhibita est: 2. rhubar. selecti 3. i. cinnamomi gra. v. agarici roci elect. 3. i. B. in aqua absinthii, cichor. ana 3. ii. B. & vni albi 3. i. per horas xij. facta prius leui ebullitione, & fortissimæ expressioni addendo syrups rosaces laxati 3. i. quibus etiam addere posses (si sit robustior) diacarthami soluti 3. j. & h. potio. At in Saffio nostro cum etiam sanguinis copia adesset, & vrina tubra, & ipse sanguinis missione alluctus, vena iecoraria secta est, lata venæ diuersione facta, ut crassior sanguis exiret ad vncias quinque vel paulo plures: & egregie profuit. Postea ad materiam digerendam syrups hunc sequentem propinaui: 2. oxymellis simplicis 3. ii. syrups de cichor. cum rhubar. 3. j. aquæ sumaria, buglossi, borag. ana 3. ii. misce pro ii. vicibus. Postea & hunc syrups ebibit: 2. syr. acetosi simplicis mellis rosati colati ana 3. i. B. aquæ feniculi 3. i. B. aquæ absinthii 3. ii. clarificetur & aromatizetur, & sumat. i. vicibus. Die deinde vno atque altero intermisso imperabam ut vteretur decocto simul purgante & digerente, quo vti soleo in eiusmodi febricitantibus, cum febris hæc diutius duret: 2. rad. apii, brusii, asparag. feniculi ana 3. B. rad. cichor. dentis leonis ana 3. i. B. end. feniculi, cichor. scolopend. borag. detersach. capill. ven. absinthii, hyssopi ana m. B. borders mundati p. j. flor. cord. p. j. semi. end. feniculi, feniculi, anisi ana 3. j. folior. fenæ Ale. xand. 3. j. agarici semin. albi leuis, rhubar. selecti ana 3. i. B. damasc. num. ix. vuarum acutacear. repurgatarum 3. j. liquir. rasæ 3. iii. schœnanthi, xingib. alb. ana 3. B. fiat decoctio in aqua communis pro lb. j. co-latura adde syrups de cich. Nicol. cum rhubar. syrups de Byzantiis cum aceto, syrups ex infus. ros. ana 3. i. misce, fiat apozema pro iii. dos. Capiebat eyathum vnum in diluculo tempore quietis: quo decocto multa pituitosa & biliosa excreuit. Postremo ad roborationem utebatur confectio in tabulis hoc modo: 2. spec. aromatici ros. sine mosco 3. ii. spec. diacod. abbatis, spec. diamarg. frig. ana 3. i. dissolutis in aqua absinthii & cichor. q. s. faciebantur albisimi

albisimi 3. ii. adiecit, fiat confectio in tabul. dosi 3. iii. pro vice. Oleo vero nardino, ablinthino, maktichino & cotoneo simul mixtis, ventriculus inungebatur, quibus remediis, cum paulo plus mens febricitaret, sanatus est.

S C H O L I A.

5. Enema. Vainerius in hac febre pro materia communis educatione in intestinis adherentis, enema infundere iubet ex decocto malua, betae, mercurialis, viol. florum chamemilla, furfuris hordei, cuius accipit lb. i. b. addendo castae pulueris sacchari rub. ana 3. i. olei communis 3. iii. salis gemma 3. i. vel communis 3. i. b. misce. Si magna sit impuritas in decocto, aduicis agaris 3. ii. vel turbit eius loco. Addit postea duos vitellos onorum, & in primo clystere relinquit breuiter pter am, eius loco addens diaphanici vel electuarii indi. 3. iii. Vel accipit malua, betae, florum chamemilla, cuscutha, byssopi, viol. ana m. j. inubatum, sebestem, ficum pinguium siccatum ana 3. i. turbit. pulueris saci 3. ii. xingib. albi 3. i. fiat decoct. & in 3. xii. vel lb. i. b. adde castae pulueris saccha. ana 3. i. olei communis 3. iii. salis 3. i. b. misce. & fiat enema. Eadem est mes Auicenna cap. De cura tertiana non purae, ubi in principio magis laudat enemata quam solutua.

6. Digestio. Mox consultandum de venae sectione, num sit facienda. Postea materia ipsa minoranda medicamentis aliquo in exemplo praescripto, vel pilulis aggregatis vel aures. xigua turbit adiecto, vel pilulis in eadem capit. propriis ab Auicenna descriptis. Vel hoc puluere: 3. turbit bom. 3. ii. vel 3. i. xingib. 3. i. rhabar. optimi 3. i. spica grauii. sacchar. albi 3. ii. misce. fiat puluis, deinde cum aqua lactis vel iure cicerum vel gallinae vel canium rubrum leniter coctum. Minorata materia digeritur cum syrups in Obseruatione praecedente dictis: vel fiat magistralis syrupus, qualis describitur a Guainerio loco praecitato cap. 6. Digesta materia euacuetur cum aliquo ex solutiuis dictis in Obseruatione praecedente: quae quidem solutua & syrups digerentes non solum semel danda sunt sed repetitis vicibus, perseverante febre, & tempore medio, eodem auctore, vtentur clysteribus & suppositoriis: & si status sit remotus, per horam cum dimidia ante pastum dabimus bolum seu morfellum vnum confectiois infra scriptae: 3. spec. aromaticos ros. 3. i. b. spec. diarod. abb. 3. ii. b. sacchari lb. b. fiat confectio in morfellis: utilis quidem si status sit remotus, si vero propinquus sit, sufficit diarod. abbatis. Tempore paroxysmi etiam conuenit hac mixtura: 3. conserue buglos. viol. ros. anthos ana 3. iii. manus Christi cum perlis 3. i. b. elect. de gemmis 3. i. minus vel plus, prout a pura distet, & auro cooperiatur. Stomachus roboretur vnctione hac, mane & vespere ante pastum: 3. olei abstinethi nardini ana 3. i. b. olei cotoneorum, mastichini ana 3. ii. mentha sicca, caryophyllorum, coralli rub. ros. rub. ana 3. i. olei maveris 3. ii. cer. a flaua q. s. fiat vnguentum. Vel stomachicum ceratum Galeni apponatur. Nunc ad exemplum tertianae intermittens impurae ex bile cum humore melancholico permixtae & curatae accedamus.

OBSERVATIO XVIII.

De febre tertiana intermittente impura seu notha, ex bile mixta cum humore melancholico.

Pater Senior, Egbertus nomine, monachus regularis sexagenarius, 27. die Septembris eodem anno in febrem tertianam impuram intermittentem lapsus est, ex bile humore melancholico per-

mixta, quam Arabes, ac eorum sequaces, choleram minoris famae appellat. Huic statim lenitium exhibui in hunc modum: 3. electua. lenitius, diacatholici ana 3. b. confectiois hamech. 3. i. saccharo candi asperso, fiat bolus, quo aluum sexies deposuit. Huic venam non secum ob eratam senilem. Sed altero die intermissionis hunc syrupum ebibit: 3. syrup. acetosi simplicis, syr. violacei 3. i. b. aqua lupulorum, bugloss. borag. ana 3. ii. misce pro 12. vicibus. Postea eum purgavi cum infuso rhabar. lenz & epithymi, in hunc modum: 3. folior. sena 3. ii. rhabar. selecti 3. i. epithymi 3. ii. sem. anisi 3. b. schenchi, cinnamomi ana 3. b. infunde per noctem, facta prima leui ebullitione in 3. feri lactis, mane fortissimae expressioni addendo, syr. viol. de epithymo ana 3. b. misce, & fiat potio. Et alius egregie soluta est, cum maxima alleviatione, ita ut paulo post a febre liberatus fuerit. At victus rationem deinde non seruans, in quartanam non diu post incidit. a qua rursus, miraculi instar, in medio autumno his infra scriptis remediis curatus est: 3. fumaris viol. borag. bugloss. scolopend. ana m. i. glycyrrhizae rasa 3. b. sem. 4. frig. maiorum ana 3. ii. vuar. passul. a vinacris repurgatarum p. i. prunor. damas. num. xv. fiat omnium decoctio in aqua communi pro lb. i. colatura adde syr. acetosi simplicis 3. ii. de funoterra, mellis rosati colati, syr. viol. ana 3. b. misce, fumebat bis in die, mane, & hora quarta pomeridiana cyathum vnum, eo tempore quo non febricitaret. Deinde ex decocto sequenti fumebat semel in die quietis summo mane: 3. rad. liquoris 3. b. fumaris, scolopend. viol. bugloss. ana m. s. fr. 4. frig. maior. ana 3. b. sem. anisi 3. i. rhab. passul. ab arillis repurgatarum p. i. prunor. damas. num. xv. fol. sena absque stipitibus 3. i. fiat decoctio in aqua communi ad lb. 12. Colentur cum forti expressione, addendo syr. de funoterra, de cichor. Nicolai cum rhabar. ana 3. i. syrups. viol. 3. b. misce, & clarificetur, ex ea portione quotidie habebat quinque secellus (erat enim hic quemadmodum & alii omnes, qui tunc populariter decumbebant, facili solutionis) & cum hoc decocto ebibisset, a febre quartana etiam liberatus, recte deinde valuit.

S C H O L I A.

Senex hic monachus, quamvis temperatura sanguinea existeret, nunc vero in senectute a statu Prioratus depositus, melancholicum humorem coaceruauit, & in hac febrem impuram intermittentem, ex cholera minoris famae dicta humore melancholico permixta, incidit. Et quamvis hac febris bifariam contingit, vt dictum est prius, vel enim miscetur melancholice, quae ex ipsius bilis afflatione fit, quae proprie atra bilis dicitur, vel melancholia naturalis, quae ab aliis humor melancholicus vocatur. Et atra Bile, vt si quis iuuenis sit, grauius, cibis acerbis vsus, tempusque anni & regio calida sint, & coeli constitutio in aestate, cum vna ignea, aliqua obscuritate admixta, indicauimus ex bile tum atra per afflationem febrem ortam esse. Habent hi in accessione rigorem fortem, vt ossa videantur concuti, effque breuiter & ad puram maxime accedit. Si cum humore melancholico permixta, longior est, & quasi frigus adest cum horrore in ipsa accessione, & adsonit somnia melancholica. In istis quoque variatur curatio. Si Curatio atra bilis sit admixta, plus humectandum, & conuenit manna cum cassia pro minoratione, adiecto syrupo violaceo, hoc vel simili modo: 3. manna 3. i. cassia recens extrahenda 3. b. syr. viol. 3. b. dissolue in 3. iii. feri lactis, vel in aqua cichor. bugloss. borag.

4. borag. ana 3. i. b. misce. Vel iniciatur enema ex decocto malua, viol. betae, bugloss. prunis, ficibus lb. i. adiectis 3. x. castae, & sacchari rub. 3. i. mellis viol. 3. b. olei communis 3. iii. salis 3. i. fiat enema. Vel si materia turgat, ita euacuetur: 3. diacath. diaphanici simplici ana 3. iii. electuarii de succo ros. confectiois hamech ana 3. i. b. syr. viol. 3. b. decocti communis (cui exiguum lenz incoxit) 3. iii. b. fiat potio. Alioqui digeratur cum syrups. bugloss. viol. acetoso simplici, adiectis aqua fumaris, lupul. cichor. Et si perseueret iterum leniter putgetur, & vtere coiter. viol. borag. bugloss. ros. radic. bugloss. diarod. abb. trionant. & pul. elect. de gemmis, si ex permixtione melancholici humoris, etiam humectandum, sed non adeo valde infrigidandum. Conuenit electua. lenitium, pro minoratione. Syrupus vio. adiecto subinde de epithymo, de borag. acetoso simplici, cum aquis melilae, borag. scolopend. scariolae, vel cum decocto eandem neidatum, adiectis postea ad maiorem apertionem rad. conculi petros. bugloss. purgentur hoc vel simili modo. 3. ele. i. d. succo ros. confect. hamech. ana 3. i. b. electua. lenit. 3. b. misce cum feri lactis 3. iii. syr. viol. 3. b. addendo. Vel in modum pilularum, vt 3. pilul. de rhab. induratum ana 3. b. fiant pilulae vii. fiant morfelli ex speciebus diarod. abb. elect. de gemmis. Et fiat epithyma, si opus est, respectu habito semper ad melancholiam & bilem. Nam qui nouit tertianam & quartanam curare, ex mixtis, prout bilis vel melancholia abundet, medicamenta optime praescribet. Et ita nunc omnes febres biliosas intermittentes absolui, excepta biliosa synopali intermittente, quae ab Arabibus tum a Barbais synopalis minutat dicitur, de qua exemplum nunc subiiciemus, vt ita ad pituitosas febres nostra oratio conuenit possit.

OBSERVATIO XIX.

De febre synopali intermittente, a bilioso humore orta.

1. Nobilissima Domina de Asperen, Abbatisa de Rhenoburgo, mente Februar. anno 1561. in febrem quandam intermittentem satis biliosam incidit, quae originem ex catarrho falso, eoque valde acuto in gulam decumbente traxerat, idque ex errore muliercularum quarundam, quae huic nobilissimae Abbatisae gauius praescipserant, cui xruo aetis imm. xta erat. Quo vtens inflammatione ingenti correpta, mox etiam aphthas incurrebat, & in febrem biliosam satis malignam incidit, quamvis primo in intermittentem, tertio quoque die instantem (quae vna cum syncope satis vehemens in accessione inuadebat) postea hac ipsa febris nullum typum nec paroxysmum obtinebat, vt fere continua videretur. Ad hanc nobilem & venerandam Dominam Iohannes Gallus medicus Harlemensis, qui curationibus huius Dominae tum Abbatisae praerat, ac domesticus medicus esset omnium primo vocatus fuit, postea quoque & ego ipse ad illam accessimus. Cum autem hac febris synopalis esset, dum in accessione synopis fieret, leuem frictionem digitorum adhibuimus vt a syncope excitari posset, quum etiam rasuram vnicuique veri cum modico vini Rhenani, in accessione ipsa, dare coacti fuimus, quae & synopis cessabat. Ceterum cum postea febris vehementior fieret, ac minus typum tertianae intermittens obseruaret, sed quasi continuo affligeret, quantum potuimus vsu vini interdiximus, Iohanne Gallo eius medico in exhibitione vini, contra nimium indulgente. & liber alius concedente, vnde febris magis augebatur. Pro deiectione ven-

tris, ante nostrum accessum, prius ex consilio medicorum praesentibus bis duo cochlearia syrups rosacei laxatiui (qui cum manna confectus erat, quem Dominapenes se paratum habebat, quo & vti alias consueuerat) sumpserat: quo syrupo bene aluum deiecerat. Postea tamen febre semper inualecente communi consilio sanguinem ex vena basilica detrudere iussimus, cum ad sectionem venae Dominap ipse valde prona esset: ad quam sanguinis detractionem medicus prior in principio parum negligentior, eam postposuerat, & nunc nisi ratione inductus admittebat. Sed ea nunc peracta, vinctis quinque sanguinis circiter extractis, cum bene ferret, illico ipsa melius habere cepit, ita vt postea calor febrilis plurimum decreceret ac minueretur. Ceterum cum & aphthis laboraret, ac gutturis inflammatione, pro hoc symptomate depellendo, vsa est variis remediis, imprimis gargarismo ex aqua solatri, plantaginis, & diamoro. Sed cum lingua, aphthis densissimis, tum intus os aelabia infecta essent, ad emolitionem linguam butyro recenti obliniri mandauimus: & similiter vt hoc linctu ad rimas quoque & inflammationem faciente, qui ex succo semperuini, succo liquiritiae, pilulis bechicis, & saccharo penidiorum, exiguam aqua solatri admixta, instar crassioris linimenti contabatur, vteretur praecipimus. Et ad maiorem detersionem continuo os ac linguam abluere tenuissima ceruicia, quam vulgare nostro idiomate *Scarbie* appellant, quae ex Harlemo adferebatur: nam illa ablutione maxime delectabatur, ita vt continuo sic os collueret, lingua, tum os intus non solum refrigerabantur, sed & aphthae optime detergebantur. Licet materia quoque subinde os tum fauces intus ac linguam, quae ex aphthis vicerata erant, cum lacte chalybeato coalesceret, modo etiam cum aqua solatri sola ad maiorem refrigerationem, quamvis & pro linguae scarbitie & licitate, in ore noduli detinebantur, ex saccharo candi albisimo & semine cotoneorum parum confuso concinnati, in aqua solatri prius immersi, & per linguam saepius conuoluti. Atque his omnibus saepe reiteratis, tandem aphthae curatae sunt. Verum cum & labia inflammata & excoriata ob calorem febrilem posset forent, succum semperuini accepimus vna cum aqua solatri, & in iis panni linei conuulcati frequenter, vixque tepide labiis apponebantur. Quo remedio hoc accedens similiter cessauit, & cum conuenienti victus ratione a nobis praescripta probe per totum morbi decursum vteretur, mox nobilissima hac Domina cum nostro honore conuuluit.

S C H O L I A.

Hac erat febris illa minota synopalis, ex bile tenui satique venenata, quam duplicem esse diximus *Scholio Obser. XLi. lib. 2.* continuam quidem, vel intermittentem. Continua a, semper vere lethalis est: intermitens quoque non periculo vacat, cum diligenter ipsa quoque curanda sit. At hac nobilissima Domina biliosa erat, licet iam aetate progressa, & in hyeme exiliens, potius in tertianam hanc intermittentem biliosam incidit ex bile crassiore paululum, quam synopalem quoque minutam vocant, quam in continuam: licet postea inualecens, absque tamen syncope, quasi in continuam hac febris euaserit. Cum autem huius febris maligna curationem abfoluerimus *Obser. XLi. lib. 2.* non opus est eadem hic repetere, nisi quod intermittens ob bilem venenatam, eo modo curetur vt continua. Nam & aer cubiculi

100
Curandis
ratio.

5.

Sauonarola. na in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.
Vide Fontana. lib. 4. de febribus. etiam in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.
monum li. 4. de febribus. etiam in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.
de Morb. imet curas. ca. 18. de febribus. etiam in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.

6.

Vnicornum
quoniam.
in quo decumbit æger ad humidum & friguum;
etiam in intermittente declinare debet, aut natura,
aut arte prohibendo euaporationem nimiam, quæ
in istis corporibus multa contingere solet, vires
exsoluendo, cibus etiam, si opus est; ob syncopem
in principio paroxysmi exhibendus, vel paulo an-
te, ut panis in minutissimas partes veluti in sco-
bem redactus & coctus (panatam vulgares vo-
cant) hordei cremor cum puniceorum malorum
succo; ius stillaticium ex carnibus irroratis cum
aqua acetosæ. Vinum detur acerbum & ponti-
cum, dilutum aqua frigida aut decocta rad. bu-
glossi. Sed quia syncopis postea desit, & febris eam
quasi continuo affligeret, à vino abstinere iussi-
mus. Et quia vrina erat rubra & crassa, pauca por-
tio sanguinis extracta, febrilem calorem minu-
ebat, & optime tulit. Hic non purgamus, sed potius
clystere emolliente vel leniente medicamento tan-
tum vitamus, si necesse sit, alio restricta. Si materia
turgeat, eam auctores leniore medicamento expel-
lunt, alioqui dant syrup. conuenientes bili præs-
cribitur. Na in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.
monum li. 4. de febribus. etiam in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.
de Morb. imet curas. ca. 18. de febribus. etiam in febribus pestilentialibus. Sauonarola eua-
uat cum myrror. & rhabar. cum decoct. prunorum.

OBSERVATIO XX.

De febre quotidiana intermittente.

P Vella annorum circiter triginta, crassa & val-
de obesa, quæ Delphis ad forum Hauuaniarum

De Febribus Intermit.

habitabat, in otio viuens, tempore pluuiofo ac hu-
mido, hyeme in febrem quotidianam intermitten-
tem incidit. Recte dixit Galenus, & quidem ætati-
bus, naturis, anni temporibus, & temperaturis hu-
midioribus accidunt quotidianæ. Nam iuuenem,
inquit Galenus, biliosum ac sicca natura nun-
quam videtur huiusmodi corripit febre: pueri autem
& maxime paruuli ex iis qui crassiores & humidio-
res sunt. Cognoui autem hanc febrem quotidia-
nam esse ex signis subtilissime descriptis à Galeno.
2. De Crisibus cap. 5. quia primo statim die cum ri-
gore non inuadebat, sed processu temporis refri-
geratio puellam occupabat: pulsus quoque ordi-
nem neque æqualitatem seruabant dum accessio-
nes fierent, neque veloces aut vehementes erant,
aut magni vt in tertiana, sed rari, submersi & debi-
les. Vrina vero erat alba & tenuis in principio,
postea etiam rubra, sine sili, sine sudore quoque ob
materiam crassam non emanantem, aderatque oris
ventriculi ac hepatis imbecillitas, ob debilem con-
coctionem: præcordia subinde intumebant, ob ca-
loris credo diminutionem ac imbecillitatem: sub
vesperam etiam inuadebat febris, & calor primo
tactu erat debilis, vaporosus, sed cum mora fiebat
in tangendo sentiebatur acris & nonnihil mor-
dax, quotidie sub vesperam reuertebatur, perque
sex horas cum falsa quiete demittebat ægram.
Quæ signa cum spectabam, quotidianam febrem
intermittentem esse, facile percepi. Quare ad hanc
accitus, probam victus rationem institui ex Galeni
præscepto 1. ad Glauco. capite 8. nempe extenuant
victum & incidentem nonnihil. Et sic præ omni-
bus elegi aerem ad calidum & siccum nonnihil in-
clinantem, eumque purum & clarum, quem etiam
arte parabam, si ex natura talem reperire non po-
teram. Somnum mediocrem, non tamen exceden-
tem concessi, ac pro exercitio & motu friciones
adhibebam: & per totum morbi decursum, si al-
uus non responderet, cum enemata non admitte-
ret, glande irritabam. Pro potu vero, cum hæc
puella satis diues esset, præter cereuisiam etiam
vinum tenue pauciferum admisi, & quod ad cibum
attinet, primis diebus tenuem adhibuimus: in pro-
cessu vero paulo pleniorum, quamuis temperatum
& ad calorem aliqualem vergentem, gallinas, gal-
linaceosque pullos, perdicis, phasianos interim &
lepusculos, cuniculos, auiculas montanas, contusa,
tuna à ro. modo liquata herbis ac radicibus vim
extenuandi habentibus, in iisdem decoctis, iniectis,
dabam: vt est hyssopus, radix petroselinæ. Præparata
quoque, paucis cinnamomo addito. Sic vñ sumus
cibus prædictis modo assis, modo elixatis, adie-
ctis condimentis & saporibus aptis feb. non adner-
santibus. Medicos quippe decet non solum in hac
febre sed in aliis quoque omnibus morbis, non tan-
tum quæ ad medicinam, sed etiam quæ ad equi-
natam artem pertinent pernoscere, quæ quidem
necessaria, & ægrotanti mire conducit, vt à Gal. in
lib. De alimentorum facultatibus ostensum est. Inter-
rim hoc obseruato, quod primis diebus incidentia
non exhibuerimus, sed potius in morbi processu.
Ad medicamenta deveniendo, primum hunc bo-
lum deuorauit: 2. elect. lenissimus 3. vj. diaphanici
3. ij. æcebaro paucis asperso, fiat bolus: quo probe al-
uum egressit. Hoc modo minorata materia ad hu-
morem incidendum & coquendum hunc syrupum
propinauimus: 2. syr. acetos. simplicis, oxymellis
simplicis ana 3. j. syr. ex infus. ros. mellis rosati colati
ana 3. B. aquar. borrag. feniculi. capit. ven. ana 3. ij.
miste, pro duobus dosibus. Aetius lib. 5. cap. 84. ad
quotidianam primis diebus vitur oxymelite. Mor-
de hoc purgante medicamento utebar: 2. castia
recens

Lib. III. Obseruat. XXI.

101

recens tralla 3. B. diaphanici, diacatholici ana 3. ij.
dissolue in 3. iij. B. aquæ feniculi, syr. ex infus. ros.
mellis rosati colati ana 3. B. misce, fiat haustus, detur
in diluculo. Postea rursus redibam ad syropos. O-
portet enim his vniuersam curationem moliri (vt
recte admoebat Alexander Trallianus) per vices
& interualla: ita namq; accommodari debet mor-
bis, qui ex crassioribus humoribus generantur ac
sensum extenuare, & leniter purgare materiæ co-
piam oportet, donec satis habere videbitur. Nam
si æger assumat medicamentum quod copiosius
purgat, magnam corpori intemperiem conciliat,
& potius nocet, quam iuuat, magisque in iis ad-
huc qui calidiore temperamento & biliosiori præ-
diti sunt. Exhibui igitur adhuc syr. magis incidē-
tes, in hunc modum. 2. syr. de hyzantius, oxymellis
simplicis, syr. acetos. simplicis, vel eius loco oxymellis
compositi ana 3. i. aquæ hyssopi, feniculi, eichor. ana
3. ii. misce, pro ii. dosibus. Postea illam iterum pur-
gauimus hoc modo: 2. soltor. senæ 3. iij. agaric.
fæmin. albi lenis 3. i. B. sem. anisi 3. i. xanxib. albi 3. i.
B. infunde per noctem in 3. v. aquæ feniculi, facta
prius leui ebullitione; mane fortissimè expressioni
adde mellis rosati colati 3. j. misce, fiat potus. Quo
recte purgata, mitius deinde febris eam affligebat:
alioqui deuenissem ad decocta longa. Interim sto-
macho debiliori ceratum stomachicum apposui,
& interius cum aromatico rosato, & diarod. abb.
ventriculum roborau. Interea & vrinam provo-
caui cum decocto apij, & feniculi, & abinthij.
Cumque aliquando prius per se vomeret, etiam in
accessione, oxymel dedi per se, quemadmodum &
aliis nonnullis, cum aqua tepida leniter vomitum
irritando. Aetius autem in hac febre post cibum as-
sumptum & raphanum, vomitum imperat. At istis
iam dictis remediis puella hæc post mensem à fe-
bre liberata est.

SCHOLIA.

5. Quotidiana
etiam à Gra-
cis ampho-
merina di-
cta.
Febris quo-
tidiana du-
plex, alia
pura, alia
mixta.
Febris hæc quotidiana intermittens dicitur: etiā
à Graecis amphemerina, teste Aetio, quoniam
amborū diei, in quā, ac noctis particeps sit, singulis
diebus exacerbationem habens, licet in febri inte-
gram quietem non desinat, occupat fere decem &
octo horarum spatium. Estque hæc febris duplex,
alia pura seu legitima, alia notha. Quæ à falsa pituita sit,
hanc quidem solam ad notham quotidianam refe-
runt: Alij è contra ex dulci, quia cum sanguine per-
miscetur, ad notham referūt quoque, vt Antonius
Gradius. Est tamen febris quotidiana, teste Ferue-
lio, omnium aliarum febrium rarissima, & quæ vix
ex sexcentis vna contingit. Sed cum laborans quo-
tidie febre conflictatur, id fere à duplici tertiana
fit. De qua re latius videas Fernesium. Causæ vero
harum febrium variæ esse possunt: nempe tempe-
ries frigida & humida totius corporis & potissi-
mum ventriculi: raro enim euenit, teste Galeno, 1.
ad Glauco. cap. 5. quia ventriculus patitur. Ita &
ex intemperie frigida & humida cerebri, vnde ex-
cremētā pituitosa, ex quibus quotidiana & febres
catarrhales fiunt, ex Galeno 1. ad Glauco. c. 7. Ideo
hæc quoque febris. Aetio teste lib. 5. c. 84. maxime
pituitosas naturas infestat, hyemis tempore, frigi-
da & humida constitutione, senili ætate & puerili,
propter ingluuiem, & his qui regiones frigidas &
humidas incolunt, atque otiosam vitam in rerum
satiæte degunt. Quod si etiam à cibo lauerint co-
fusoque alimentorum ordine, pituitosis vescuntur,
Per. Forest. Tom. 1.

haud facile erit id febris genus evitate. Eadem te-
re habes apud Galen. 1. ad Glauco. c. 7. & 2. De Diff. Signa
fib. c. 1. & 4. quæ similiter ab Auicenna referuntur.
Signa explicantur à Gal. 1. ad Glauco. c. 7. & 2. De
Diff. fib. c. 4. & 6. & 2. De Cris. c. 4. & apud Auic.
Inuadit cum refrigeratione extremorum, atque
horrore potius quam rigore: sed leuissima etiā sine
horrore vt quidam volunt. Suntq; hi somnolenti,
minimeque siticulosi, neque corpus nudant aut ve-
stimenta abiciunt. Pulsus, teste Alexandro Tral-
liano, bona ex parte exigui & rari existunt: incre-
mentum non velox, sed longiore tempore detinet.
Vomitibus hic pituitosis, & deiectiones pituitosæ,
frigida, humida, aquosa. Vrina in principio qua-
les in quartanis incipientibus, teste Galeno 2. De Cris-
ibus, c. citato. At primo de Arte curatiua ad Glauco,
c. 7. alba, tenues vel crassæ & turbulentæ, vel rubi-
dæ. Idem & Aetius testatur, in principio tenues
esse, postea crassas turbulentasque fieri. Initio non
sudant ob materiam crassam, progrediente tēpore
vix, & ideo manifeste non perueniunt ad manife-
stam quietem, exceptis paucis. Calor fumosus, per
moram tangenti quidem acris, postea cum humi-
ditate quadam etiam vaporosus. Inducitur præte-
rea ex accessione: difficulter eius natura acceditur,
vixque in calorem permutatur frigus: producitur
aliquando, vt dictum est, ad horas 18. Atq; vbi de-
finit accessio, vestigia quædam febris relinquit, vt
quibusdam continua credita sit. Accenditur sicut
ignis in lignis viridibus, vnde accessionis spatium
longius est 2. De diff. feb. c. 4. Noctu magis affligit.
Vel post meridiem, & præcipue ad vespërā & no-
ctem, non mane neque vsq; ad meridiem. Quibus
si iudicia à causis prægressis cum supradictis sum-
pta diligenter iungantur & animaduertantur, fa-
cilis hanc febrem dignoscet. Interim differentia
quoque signorum notandæ: quæ enim ex pituita
dulci vel insipida fiunt, cum partium extenuarum
frigidity accessio sit: frigent interim magis in
acida quam in dulci pituita. Ex falsa magis horret
quam rigent. Ex vitrea vt in epiala quoque rigent:
in dulci quoque vomitiones & spūta dulcedinem
præ se ferunt: in insipida nullum saporem: in falsa
salsedinem perferunt, & magis siticulosi sunt.
Sed hæc omnia multo clariora exemplis fient.

OBSERVATIO XXI.

De febre quotidiana intermittente mixta in bellicam
& tabem, ac de altera transeunte in
hydropem lethalem.

Vxor autigæ Ioannis Damiani, quæ Delphis
ad murum, prope portam qua ad Mosam itur, 1.
longo tempore decumbebat ex febre quotidiana
intermittente, quæ sub vesperam inuadebat, & to-
ta nocte apprehendebat, postea etiam die, vt diur-
na magis (de qua in Scholio latius) spectaretur.
Cum medicamenta non iuuarent, tandem ad he-
cticam deuenit, postea ad tabem & pulmonis vl-
cerationem, vt multis annis misere vitam traheret
mulier, quantumvis vetula, quæ adhuc superstes
erat, dum hæc scriberem, quamuis miraculi instar
cadaueris mortui ita viuit, vt non viuere præsta-
ret, cui è natibus tanta copia sanguinis fluxerit,
vt vix dici queat, adeo vt eam illico morituram
esse diceret, omnibus remediis tentatis nihil iu-
uantibus. At Christianus rusticus septuagenarius,
pone domum meam habitans, ad D. Hieronymum,
quasi in tugurio, cum febre quotidiana correptus
esset, & medicamenta etiam non proficerent; ad
cachexiam crurium deuenit, mox ad hydropem
lethalem,

OBSERVATIO XXV.

De febre phlegmatica seu quotidiana intermittente, ex pituita acida, seu melancholia cum pituita.

4.
Curatio.

De vene
sectione.

Anicet. 1.
4. tract. 2.
cap. 55.

frigore hæc febris inuadit, & in ea plerumque vrinæ rufa vel subrufa magis, quam in præcedente apparet: cuius substantia per totam spiffa, parum superius obumbrata, ob sanguinem, cernitur. Circa mediam noctem plerumque affligit inter horas phlegmatis & sanguinis, calor quoque in hac (veluti frigus) lentus est: quia materia non est ita frigida & humida, ut magnum frigus inducat, neque ita calida & sicca, ut rigorem inferat; neque ita frigida & sicca, ut horripilationem vel horrorem producat. Adest oris dulcedo, coctionis corruptio, ciborum sumptorum putridus & fumofus rufus, tanquam ex onorum putridorum comestione, fætor quoque nimius excrementorum, capitis grauedo, spui ac saluarum dulcis abundantia. Quæ omnia huic monacho aderant. Curatur fere ut legitima inspida, quamvis in hac etiam venæ sectio adhibetur, vrinæ existente crassiore & rubicundiore, maxime si sanguis videatur abundare. Et hic quæstio suboritur solet, nunquid venæ sectio in febre quotidiana intermittente conueniat, cum Galen. 1. ad Glan. cap. proprio eam omiserit, nec de ea mentionem facit. Ratione pituitæ non conuenit, multoque minus, quæ sit ex pituita crassa & viscida aut vitrea; neque videtur conuenire in inspida ac dulci (quia dulcis non multum recedit à natura sanguinis. Ideo potius purgatio conuenit) nullo modo in vitrea. Per te rea, quia hæc febris maxime contingit in hyeme, in corpore senili, in pueris, in debilibus; ideo indicatio sanguinis in talibus locum non habet: quia virtus, temperatura, & anni tempus prohibent. Alij tamen, ut Guainerius, in ea quæ sit ex pituita inspida vel dulci, si virtus sit fortis, & illi qui Arabum decreta sequuntur, si vrinæ sit rubra, crassa admittunt. At Paulus, Galenus, Aetius, Alexander, de ea non meminerunt. Et Actuarius lib. 3. sua Method. cap. 20. ait: Quotidianam (quæ à pituita ortum duxit, neque venæ sectione nisi aliquid vrget) nec refrigerantibus cōpescere oportet. Afferimus autem nos, quatenus quotidiana sit ab humore frigidiore, venæ sectionem non desiderat. Hinc Galenus neque citati auctores Græci eam præceperunt, ubi vero aliquid vrgeat (ut dicebat Actuarius) potissimum, si cum pituita sanguis abundat, & viribus valentibus. ac reliquis omnibus consentientibus, sanguinem mittere cōuenit, vniuersalissimo præcepto ipsius Galeni 2. Meth. medendi, cap. 15. Ad hæc, si morbi magnitudo adsit cum virium robore, mittendus siquidem sanguis est, ut idem inquit, lib. de Venæ sect. quibus scopis præsentibus (ut ipse refert) nulla esse potest crudorum humorum tanta talisque plenitudo, quæ hoc inhibere auxilium possit. Venam itaque secare interdum non inconuenit pro quotidianæ curatione: modo vires ac cætera omnia quæ requiruntur pro venæ sectione, eam non prohibeant. Haudquaquam tamen copiosus mittendus est sanguis: lenata enim per eam natura, atque exonerata eo, quo veluti sarcina premitur, haud ægre quod reliquum est, concoquet ac vincet. Hinc quoque Antonius Gradus etiam in quotidiana notha ex phlegmate salso de venæ sectione mentionem facit, quam iubet fieri si virtus sit fortis, & alia consentiant, in æstate ex basilica dextri brachij, & sinistri in hyeme, vide eundem tract. 1. De feb. cap. 13. ubi etiam ponit curationem à phlegmate dulci. Pro purgatione benedicam taxat, non laudat nisi in hyeme, & quando phlegma esset in renibus. Et consules Guainerium De febrib. diff. 2. tract. 3. cap. 2. in quo curationem ponit tam à phlegmate inspido, quam dulci.

Arianus Almerus faber ferrarius, qui in platea lata Aggerina dicta, Almaria commorabatur, facie admodum pallida ac alba (quod rarum est in fabro ferrario igni perpetuo assidente) homo pituitosus ac nonnihil melancholicus, natus annos triginta sex, tempore verno, anno 1546. in testiculorum inflationem incidit: mox febre quotidiana intermittente correptus est. Inuadebat autem hæc febris quotidie post meridiem versus noctem cum ingenti frigore, ita ut ægrotus sibi ossa frangi putaret, quod propter melancholiam grauitatem eueniebat, incipiebat autem tempore serotino, ut diximus affligere inter horas phlegmatis & melancholiam. Melancholia enim ab hora diei nona vsque ad horam tertiam diei affligere consuevit, quemadmodum pituita ab hora noctis tertia, vsque ad horam noctis nonam. Sanguis vero ab hora noctis nona vsque in horam diei tertiam; bilis ab hora diei tertia, vsque in horam nonam diei. Hæc itaque febris cum ingenti frigore vel horripilatione inuadebat, & hoc ob phlegma acetosum proprietatem habens cum melancholia: ideo horrorem inducebat, & cum calore lento procedebat; aderatque sapor acidus in ore, & capitis grauedo, ventriculi indigestio, & hypochondriorum inflatio: hinc & facies pallidior more solito, ob malam coctionem, vnde necessarius sequebatur malus color. Vnde medici inferre solent si videant aliquem male coloratum, quod talis necessario male digerit: cum in pituita acida excessiue superabundante duæ qualitates principales peccent, non est mirum si color in contrarium permutetur. Hæc cum animaduertissem, minime hæc febris negligenda erat, cum hæc ipsa ob acidam pituitam facile transeat in erraticam, aut quartanam. Quanquam nunc in vere minus hoc timendum erat, quam si in autumno fuisset, & ideo quoque minus longa fuit: alioqui hæc ipsa, cum hic pars melancholiam sit admixta, valde longa esse solet, etiam cum appetitu canino subinde. At hic breuior fuit ob verum tempus, quemadmodum existimauimus. Ad hunc igitur accitus, hunc syrupum pro si. vicibus sumendum præscripsimus. ℞. syrup. de fumo terra 3 ii. oxymell. simplicis 3 j. aqua fœniculi, scabiosæ, hyssopi, ana 3 ii. misce. Deinde etiam sequentem. ℞. oxymellus simplicis, mellis ros. colati ana 3 j. B. aqua buglossæ 3 iiii. aqua absinthij 3 ii. misceantur, & adiecto cinnamomo ori gratiora reddantur, clareti instar, quibus per biduum ægrotus diluculo vtetur. Hoc medicamentum purgans e-bibit summo mane. ℞. diacatbol. 3 vi. confect. hamach 3 ii. cum 3 iiii. decoct. peboral. fiat potio. Quatuor sedes copiosas habuit. Deinde pro vltiore materiæ digestionem capiebat syrup. sequentem. ℞. syrupi de epithymo, oxymellis simplicis ana 3 j. B. aqua buglossæ, fœniculi, absinthij, ana 3 ii. Clarificetur & aromatizetur ut supra. Deinde iterum purgauimus subsequenteribus. ℞. pilul. de agerico 3 ii. pilul. iadurum 3 j. cum aqua buglossæ, fiant pilule vii. quibus alium probe egressit. Sequenteribus deinde diebus ex condito sumebat omni hora indifferenter. ℞. conf. borag. bugloss. ana 3 B. corticum citri conditi 3 iiii. conf. ros. 3 ii. elect. de gemmis, spec. laticia Gal. diarod. abb. ana 3 j. cum syrupo de corticibus citri, fiat conditum. In fine ac in

in declinatione huius febris concessimus capparos, oliuas conditas, asparagos, & radices petroselinæ. Interim post primam purgationem, testiculorum inflationi hæc apposita fuere. ℞. flor. meliloti, chamæmilæ, ana m. j. sem. maluæ 3 B. coquantur in aqua ad mollitudinem, præsintur addendo farina fœniculi, bordei, fabarum ana 3 j. se. anisi, fœniculi, camem puluerisat. ana 3 B. olei chamæmil. lilior. lini, anethi ana q. s. Redigantur ad formam cataplasmatum, & testiculis admoventur. Quo remedio inflatio ex parte cessabat, duritie tamen nonnihil permanente. Quare & hæc infra scripta posita fuere. ℞. mucag. semm. lini, fœniculi, alibæ, extracti. cum decoct. capium liliorum albor. ana 3 j. farina bordei, farina fabarum ana 3 j. olei lilior. q. s. ad emplastri formam; cera adiecta ut melius coherere, testiculis applicentur. Quo remedio testiculorum quoque tandem reliquit, supradictis medicamentis adhibitis.

SCHOLIA.

Hæc febris cum sit à phlegmate melancholiam permixto, secundum multionis varietatem curatio ipsa etiam instituenda est. Præter ventris lenitionem siue per enemata, siue per potiones, ea ipsa poterunt adhiberi, sicuti & venæ sectio, si opus est, & aliquid sit quod vrgeat. Interea syrupi, tum solutua pharmaca non solum pituitam concoquant & vacuent, sed & melancholiam, procedendo gradatim à minimis incidentibus ad magis incidentia & acrientia, quorum medicamentorum copiam si desideres, si exemplum huius obseruationis præcedentis tyronibus non satisfaciât, legant cap. 4. Guainerii Diff. 2. tract. 3. De febre melancholiam permixto. Vel 4. lib. De curat. morborum internum, cap. 13. apud Fontanum, qui magna ex parte sua remedia à Guainerio mutuatus est. In quibus locis curatio huius febris ex professo tractatur.

OBSERVATIO XXVI.

De febre phlegmatica quotidiana intermittente, à pituita mista cum bile, hoc est, à phlegmate salso.

Annus Forestus frater mihi carissimus, vniuersusque Iuris Licentiat, iuuenis doctus, anno 1557. in febrem quotidianam intermittentem ex pituita salsa incidit, mense Augusto, eo tempore, cum ipse in Brabantia agerem vna cum medicis, nisi cum per decem dies febricitasset, & vna cum febre diarrhœa laboraret. Alarum Coluntium medicum iuniorem, qui tunc ex Italia venerat, ad se vocauit. At medicus cum decreuisset illum adhuc velle purgare, ut pote debilis metuens dysenteriam, medicum dimittebat. Interea cum domum rediissem, ac eundem accessissem, illum ipsum inueni ex longo fluxu viribus plane destitutum ac febre quæ quotidie ad sexdecim dies inuaserat, debilitatem magis inferente, cui & ventriculus debilis ex morbi longitudine accesserat. Cum autem quotidie typum habebat cum horrore quodam, cum tertianæ solent cum rigore inuadere, intellexi non tertianam duplicem esse, sed quotidianam intermittentem ex pituita salsa, in qua horificus motus apparere solet: Deinde cum in hac febre fluxus symptomatibus adesset,

notauimus tamen eundem restringere, neque etiam mouere, sperans quod febris per hunc fluxum tandem finiret, cum fluxus esset partim biliosus partim pituitosus, cum salitudine quadam: nam & exspuitiones salis erant, ut in his febribus esse solent, quæ pituita magis defluens ad ventriculum & intestina, fluxum quoque præsentem concitauit. Sitis quoque illum premebat, quæ magis ægram vrgeret solet, quam in præcedentibus febribus. Cæterum non erat hic auidenda purgatio, ne fluxus ob pituitam salfam, quæ tacit abrasionem, augeretur, interim temperandus & reprimendus erat. Propterea hos syrups qui ad bilem & pituitam facerent, primo præscripsimus. ℞. oxymell. oxymellis simplicis ana 3 iiii. capiebat subinde cochlear vnum: deinde lotorium sequens propinavi: nam hoc modo absteria materia salsa, fluxus restringi poterat. ℞. decoctionis bordei compositæ in aqua simp. (ad detersionem) 3 iiii. oxymellis simplicis (ob pituitam detergendam) 3 j. syrup. ex multiplici infus. ros. (pro bilis absterione) 3 B. misce. Altero die exhibuimus potionem sequentem. ℞. plantag. capit. Ven. flor. rosar. ana m. B. sem. portulacæ, cucumeris anisi, ana 3 B. corticum myrobal. citrinorum, chebulor. ana 3 j. B. bulliant in aqua communi, & huius expressionis accipe 3 iiii. vbasar. puluerisat 3 j. syr. ex infus. ros. syrup. myrobal. ana 3 B. misce. fiat haustus: ter excreuit, sed non ita liquida. Sequenteribus deinde diebus ad ventriculi imbecillitatem, & fluxum comprimendum sumebat ex mixtura sequenti. ℞. conferva rufæ ana 3 j. diacordis sine specibus 3 ii. conferva borag. bugloss. anibos ana 3 iiii. corticum citri conditi 3 ii. B. spec. diarod. abb. ironsand. ana 3 B. spec. arom. ros. pul. cinnamomi ana 3 j. oxymell. simplicis, syrup. menthacis ana q. s. fiat mixtura ad modum conditi, & fluxus paulatim cessauit. Deinde omni mane capiebat vnam ex tabulis infra scriptis, pro febre & ad stomachi maiorem roborationem. ℞. spec. arom. ros. sine musco 3 j. B. spec. diarod. abb. 3 j. dissolutis in aqua ros. adiectis sacchari albisissimæ 3 iiii. B. & 3 ii. fiat confectio in tabulis secundum artem. Exterior ventriculus inungebatur cum oleis cydoniarum, masticino, & absinthij final mixtis. Tandem fluxus cessauit, & febris eundem 23. die reliquit, ac optima victus ratione vtens, nostro consilio cum ope diuina sanus factus est.

SCHOLIA.

Hæc febris ex pituita salsa, à quibusdam solum refertur ad quotidianam notham, de qua Galenus non dixit: loquitur quidem Gal. de cura tertianæ intermittentis exquisitæ & nothæ: at de quartana & quotidiana tantum exquisita, vtens magno artificio, tanquam hoc superfluum foret. Cum enim agit de tertiana notha, id eidem satis fuit: quia ex curatione tertianæ nothæ quilibet potest etiam intelligere curationem quartanæ & quotidianæ nothæ. Ratio est, quia tertiana notha pendet à bile permixta cum pituita: quare egeamus auxiliis respicientibus bilem & pituitam. Ad eundem modum quotidiana notha pendet à pituita permixta cum bile: eadem igitur erit ratio cognitionis & curationis. Nam ubi cognoscemus peccantem pituitam & bilem in tertiana notha, eodem modo in quotidiana notha. Interim hoc discrimen est, quod in quotidiana notha magis vrget vis pituitæ, quam in tertiana notha, & propterea in tertiana notha symptomata bilis prævalent symptomatibus pituitæ. Contra vero in quotidiana hac notha symptomata pituitæ efficacia sunt,

Cause.

sunt quam bilis. Hanc etiam ob causam eadem oportet, sit curatio, hac tantum differentia annotata secundum magis & minus, & quantum sit etiam ratione prognostici. Hæc febris causas habet ratione pituitæ, & refrigerantes & humectantes: ratione bilis & calfacientes & exsiccantes. Quidam volunt hanc fieri ex pituita dulci in falsedinem commutata, alij phlegma falsum originem habere aiunt ex commistione bilis adustæ, vel ex supercalfactione partium terrestrium eiusdem, unde vim acquirit exsiccandi, ac est multo minus frigidum naturalis: & ex eo putrefacto extra venas, secundum Arabes, sit quotidiana notha, modo in ætate, modo in autumno, modo in vere.

Cur hæc febris notis dicitur.

Notha quidem dicitur, eo quod ab humore calido & sicco potestate dependeat, unde, quatenus à pituita acta sit, pituitosa febris & quotidiana dicitur: quatenus vero à pituita calida & sicca potestate ratione falsedinis quotidiana notha appellatur. Cognoscitur autem, ut dictum est, ex horrore & ex causis prægressis, multiplicantibus primo pituitam frigidam, quib. demum accesserunt causæ adurentes, & licet bilis sit admixta, ad differentiam tamen biliosæ febris, singulis diebus accessionem habet, cum horrore ob falsedinem, cui postea succedit maior calor & maior sudoris copia, orisque falsedo cum siti maiore, quam in febrib. præcedentibus. Magna quoque ex parte contingit hora bilis vel pituitæ, maxime autem hora nona diei, usque ad mediam noctem affligens. Urina in hac apparet rufa, vel subrufa, mediocriter tenuis in principio, & medioeriter crassa in statu & declinatione minus liuens. Adest etiam coctionis corruptio, capitis dolor, & aliquando pruritus per corpus vniuersum, quandoque & scabies, & præcipue pruritus in inferioribus partibus corporis circa nodos & iuncturas. Licet quotid. ana sit periculosa, ut dictum est, minus tamen periculum vacat, & citius tollitur, quam ea quæ sit ex pituita vitrea, & ideo hæc citius terminabatur ob fluxum, quo materia febrem procreans paulatim minorabatur. Deinde cum videremus fieri anticipationem, signum erat augmenti, quod non diu duraret hæc febris, cum per fluxum eiusdem paulatim fieret solutio. Sicuti rursum perueuerantia paroxysmi notat longitudinem febris seu morbi; sic anticipatio cum breuiori paroxysmo significat morbum breuem, fortitudinem virtutis, teste Gordonio. Postea fiebat & in hac febre postpositio: medicus prior ob hoc febrem longiorem putabat. Nos autem contrarij sentiebamus, eo quod anticipatio paroxysmi prius indicabat augmentum; ita postpositio quoque declinationem. Postponitur autem paroxysmus, quia natura negligit materiam morbi, & parui pendit, cum minorata sit in temporibus præcedentibus, ideo minus affligit, quia parum curat: quare consumptio & terminatio ægritudinis significatur. Quamquam Græci semper laudant anticipationem, postpositionem minime: tamen experientia nos vidimus, iuxta Gordonium, sæpius morbum breuem significasse, cumque signum declinationis existeret. Vtrumque igitur laudari potest, & anticipatio cum breuiori paroxysmo, & postpositio cum signis coctionis præcedentibus. Hinc si postpositio prius fuisset facta ante anticipationem, materia nondum concocta existente, proculdubio tunc significasset febrem longiorem, & quod non fuisset in declinatione: nunc vero prius præcedente anticipatione, deinde postpositione subsequente, signis optimæ coctionis præcedentibus, morbum breuiorem, & per consequens, de-

clinationem, hæc ipsa iam dicta notabant: hinc & 23. die, ut dictum est, terminabatur. At quæ sit causa postpositionis & anticipationis, de ea dicemus cum de quintana febre agemus, ac de vi & natura periodorum & paroxysmorum loquemur. Quod ad curationem attinet huius febris, aliter hæc curatur, ex sententia Tralliani contra Galenum, quam ea, quæ sit legitima. De qua tamen Galenus tantum mentionem facit: ideo & male carpitur ab Alexandro Tralliano, ut dictum est prius: Interim tamen in hac non sunt danda eiusmodi calida attenuantia, ut quidam faciunt, qui exhibent radicula raphani, piper, falfamentum, capparim, & decocta, & antidota vehementer extenuantia, quæ prius danda sunt in ea, quæ sit à frigido & acido humore, de quare perlege historiam à Tralliano recitatam: in qua & victus ratio, tum medicamenta ad febrem ex pituita falsa conuenientia numerantur. Habet autem hæc febris similem curationem fere, ut illa, quæ à bile vitellina fit, de qua diximus Obser. 17. huius libri particularius autem fiat lenitio cum cassia aut manna: syrapi concoquentes & solutiva medicamenta non solum pituitam, sed & bilem, magis quidem minus, prout ipsa cum pituita misceatur, adhibenda. Nam si solum pituitam vacuaremus, ferueret furereque bilis, & quoddam aliud genus (teste Guainerio) longe periculosius excitaret. Itaque danda sunt mista medicamenta, quorum copiam inuenies, cap. 5. Diff. 2. r. 7. 3. f. b. apud Guaineriū, & Fontanum, cap. 14. l. b. 4. Vel pro lenitione. 2. cassia recens trita & 3. vi. de succo ros. diaphenici ana 3. i. mellis ros. colati 3. j. dissolue cum 3. i. s. decocti communis in aurora facta lenitione. Conuenit hic etiam venæ sectio, maxime in principio, quæ in fratre omissa fuit, quamvis postea fluxu oborto minus utilis erat. Unde & Guainerius dicebat, si phlebotomia fieriendam iudicaueris, basilicam vel nigram incide. Ideo & in hac febre conferre potest cum etiam Gal. 5. Meth. 14. cap. in catarrho falso venam secat. Materia deinde concoquatur in hunc modum. 2. syrapi acetosi simplici, syr. de end. mellis ros. colati ana 3. j. aquar. feniculi, absinthij, cicoreæ ana 3. ii. misce. Vacuetur cum infuso rhab. & agar, vel pilulis aggregatiuis. Roborentur partes principes cum istis vel similibus morsellis. 2. spec. diarod. abb. spec. diamoschi dulo. ana 3. b. spec. ch. dr. gemmis 3. j. dissoluitur in aqua borag. & cichari albis 3. ii. fiat confectio in morsellis. Stomachus roboretur vnditionibus sæpe iam dictis.

OBSERVATIO XXVII.

De febre phlegmatica quotidiana intermittente notha ex phlegmate vitreo, crudo, muculaginoso, seu pontico.

Simon Wiggerus vitarius, longo tempore paralyticus, sæpe etiam morbo articulari laborans, hunc quinquagenarius, qui etiam obnoxius erat frequenter colicis doloribus ac arthritidi. Hic vero commorabatur Almaria in platea diei Annæ, cum asperrima hyems esset anno 1549. mense Ianuario, febre quotidiana intermittente ex pituita vitrea correptus est. Inuadebat autem hæc febris cum tanto frigore membrorum extremorum & totius corporis, ut æger se congelatum esse diceret. Occupabat autem frigus iuncturas, tanquam frangerentur, & incipiebat cum gravitate somni, & urina erat glauca, subinde tenebrosa, ac siglobi phlegmatis in ea natarent: post

tertiam

SCHOLIA

Guainerius in hac febre vitæ omnium primo hac potione. 2. hyssopi m. j. capill. ven. m. b. 4. liquir. passulæ ana 3. b. fiat decoct. & huius accipe 3. i. i. in aqua dissolue cassia vel manna 3. v. oxymellis ana 3. j. simplicis 3. j. misce, fiat portio. Facta lenitione, digerenda est materia cum oxymelite & melle ros. a pilulis, quæ valde hic commendantur. 2. pul. hie- 1. e. per e. descripti 5. Canone, & 7. Method. medend. tur b. mundati, agarici optimi ana 3. j. spica, xux. ana 3. j. salis gemmæ gran. vi. cum oxymelle simplici. fiat massa pilularum, detur 3. i. Rursus digeratur ead. mag. 5. incidentibus. Habes syrupum magistralem apud eundem, cum Villanouanum, huius febris magis proprium. In declinatione huius febris commode propinant syrupum de eupatorio: oliuæ cedit & asparagi hic quoque laudantur, & etiam clysteres acuti, si vitrea pituita intestinis inhæreat. Febre iam curata, datur diacalamentum, diacum. calidum, diacuminum cum vino decoct. pulegij hyssopi, corpore prius repurgato: & in fine, ut etiam in quartana, theriaca conuenit. Quidam hanc febrem ad Epialam referunt, de qua Obseruatione subsequenti agemus.

OBSERVATIO XXVIII.

De febre Epiala.

Mulier Almariana admodum crassa & obesa, pituitosa, & pedibus impedita ap. clauda, ut nullo exercitio uti posset, in otio viuens, anno 1549. mense Septembri, in Epialam febrem dictam incidit, ita ut vno eodemque tempore tum frigus tum calorem in toto corpore sentiret: & quotidie, ut quotidiana solet, sub noctem inuadebat: Cum autem hæc febris ex pituita gelidissima fieret, quam paulo ante pituitam vitream appellauimus, ideo hoc decocto incidente & calfaciente commode vii sumus. 2. rad. feniculi, brusci, asparagi, cicoreæ ana 3. b. calamithæ, origani, absinthij ana m. j. se. danci, feniculi, carvi ana 3. j. b. cucumeris, melonum ana 3. j. bordei mundati p. j. cucurbit. liquiritia rase ana 3. b. vuar. passul. repurgatarum ab arillis 3. j. coquantur in aqua communis pro 3. j. colaturæ adde syrapi acetosi simplici, mellis ros. colati, oxymellis simplici ana 3. j. misce. fiat apozema pro quatuor dosibus matutinis. Huius decocto postea adieciimus solisum senæ 3. vi. agarici semis. albi, lenis 3. ii. xuxib. albi 3. j. bulliant in 3. x. decocti supra scripti, & maneat deinde infusa per noctem; manet fortissimæ expressioni adde mellis ros. colati 3. ii. misce, & fiat portio pro duabus dosibus matutinis: qua potione plurima pituitosa excrementa deiecit. Mox omni mane sumebat 3. ii. confectiois infra scriptæ. 2. spec. diacalamithæ, diacynamomi, diagalanga, spec. diarod. abb. ana 3. j. dissoluitur in aqua absinthij, adiectis 3. ii. cichari albisimi, fiat confectio in rotulis. Non diu post correpta est intensissimo dolore (qui sub umbilico hærebat) quasi terebelli iunctura perforante. At sequente enemate tum cataplasmate ventri impolito dolor miraculi instar cassauit. 2. beea mercurialis, florum chamæmelis, meliori, solisum casium rub. malua, origani, centauri minoris ana m. b. se. anisicari, cumini ana 3. j. b. carthami 3. ii. soluit. senæ 3. b. sicum pinguium turt. 1. i. fiat decoctio in aqua communis pro 3. j. colaturæ adde do benedictæ laxatiuæ, elect. hie. pice ana 3. b. o-

K 168

Pet. Forest. Tam. 1.

lei anethini, rutacei, chamameli ana 3 j. Zaccari rubri 3 vi. salis communis trit 3 j. salis gemma 3 B. misce. fiat clyster. Cum aluum bene deposuisset, hoc cataplasma ventri statim applicuimus. 2℞. folior. melue, parietaria, florum chamamilla, meliloti ana m. j. coquantur ad molliedinem, pistentur: adde farinæ semini. lini, fennugreci, ana 3 B. pulueris semini. malue, anisi ana 3 j. B. olei chamamelini, sexagimi, ana q. s. fiat cataplasma. Istis remediis non tantum dolor cessauit, sed præter mentem à febre quoque liberata est: stomacho imbecilliori interim inuncto oleo nardino & mastichino simul mixtis.

SCHOLIA.

3. **E**pialon, Græci vocant algorem, est febris genus, in quo sensus totius corporis inæqualis est. Nam simul algent & calent. Algor quidem vehemens est, & calor mitis. Hinc Epialon appellatum, nam ἔπιον Græcis, blandum & mite est: Ea autem febris, quæ priuatim à leui afflictione epiala vocatur, inquit Aetius, vel ut refert Paulus, per translationem à sale, dico autem mari, quod à principio tranquillum apparet, cum turbatur, diffillimum euadit, vel ab ἰπτιος quod est molliter, & ἄλγιος quod significat calfacere; quasi dicas, quoniam blande & leniter calfacit, cum ex quotidianarum genere existat; in earum figuram progrediens. Prædicti generis, pituitosinquam, febris est, quæ priuatim (teste Aetio) epiala nuncupatur, quando ægri febrientes eodem tempore in singulis corporis partibus calorem simul & frigus percipiunt. Gelidissima enim pituita, quam vitream vocant, si sine putredine fuerit, solum rigorem infert: si putredo mediocris accesserit, epiala generabitur: exuberante vero putredine, rigor quidam præcedit, sed pura subinde febris subsequitur, frigore caloris multitudine superato, ut in exacerbationis incremento aut vigore ne tantillum quidem superfit. Sæpe etiam contingit ut vitrea pituita aciditatis simul particeps sit. Et ita quidem volunt fieri à pituita acida, vel cum hac vitrea, Curatur hæc, teste Aetio, ut quotidiana, nisi quod hæc maiori indigeat incisione. Interim à venæ sectione hic abstinendū, & medicamentis diutius quam in exquisita quotidiana vtendum, quia diuturnior, & valentioribus & magis calefacientibus. Et ideo Galenus, de tremore, rigore, ca. 7. pro huius febris curatione magis commendabat medicamenta calefacienda, siccantia & extenuantia. Idem de victu quoque sentiendū. Si plura de hac febre desideres, legas Galen. 2. de diff. feb. cap. 6. vbi ait, quod in hac febre simul febricitent & rigeant. Similis est sententia apud eundem lib. de inæquali temperie, cap. 8. Idem asserit Haly Abbas, 6. sue Theoricæ cap. 6. & Rhaz. cap. 16. Continentis cap. 3. Serapio 6. sui Breuiarii, quæ, eodem teste, non multum permanet, fortasse usque 20. dies, quia ob humoris paucitatem diu durare non potest. Idem tamen & Auicenna in hac febre plurimum à Galeno discrepant, siquidem epialam pro lipyria sumunt, de qua prius dictum est: nam quoties frigus in interioribus & calor in exterioribus sentitur, epiala esse dicunt. Gal. vero quoties vterque affectus vna sentitur. Sed ideo errant, quia nomina simul confundunt. Auicenna, 4. can. c. 60. iubet in hac febre epiala calidioribus in principio medicamentis vtari, sed quod primo inciperemus cum syr. acetoso mellino, deinde ad syr. compositos, demum ad semina aperitiua, ad aloen, trochi. de rosis, ob stomachi imbecillitatem, cum ventriculus inter alia

roborari debeat. Verum si plura particularia remedia requiras, lege Guainerium diff. 2. tract. de feb. c. 6. & Fontanonum l. 4. qui eundem sequitur ca. 15. De curatione lipyria & epiala, februm, ex Arabum magis quam Galeni sententia. Solet cimen in epiala ob pituitam vitream colicus dolor obuenire (ut huic mulieri euenit) quæ in intestina decubuit: ad quem dolorem sedandum conueniunt enemata. In quibus conficiendis aliqui obseruant, ne in dolore colico agaricum enematis immiscuant, quem dicunt intestina lædere.

OBSERVATIO XXIX.

De febre syncopali, humoralis dicta ab humore pituitoso.

4. **V**Xor illius cereuisarij, qui in aggere longo nouo Delphis habitabat (ita enim vico nomen erat) cuius ædibus instrumentum versatile, quo filamenta circumducuntur, pro insigni erat. Mulier hæc si quæ altera, valde pituitosa, anno 1563. mense Aprili febre syncopali, humoralis dicta corripit. Ad quam sexto die cum lecto decubisset, sub noctem euocatus fui, (mos enim nostris inoleuit, ut in principio morbi raro vocemur,) cumque omnia diligenter inquirerem, intellexi febrem hanc circa occasum solis eam inuasisse, cum syncope tam vehementi etiam per tres vel quatuor horas perdurante, ut grauiorem ac diuturniorem in vita nunquam viderim. Cum ad ipsam intrassem syncopis aderat, pulsus similiter parus & rarus. Hæc primis diebus, magis tertia quaque nocte inuadebat cum syncope, ut periodum quasi tertianæ imitaretur, ob paucam portionem bilis, plurimam pituitæ admixtam. Verum, ut secreto mihi narratum fuit, statim à coitu primum inuadere cepit: nam inter amplexus hæc ipsa deliquio animi correpta fuit, ita ut à coitu difficulter ad se rediret: postea demum quotidie circa occasum solis cum eiusmodi syncope vehementiore hæc febris redibat, quotidianum deinde typum semper obseruans. Urina huius, quam primo ingressu spectabam, valde cruda erat, præterea hæc ipsa mulier dolorem euidentem circa ventriculum experiebat, quæ quidem in lecto decumbens, si se paululum erigeret vel moueret, illico syncopis eam rursus apprehendebat. Summatim omnia illa signa aderant (de quibus latius in Scholio) quæ in febre syncopali humoralis apparere solent, quam alij febrem repletionalem vocant. Cumque igitur viderem hanc in extrema syncope versari, quo ad quatuor fere horas in accessione persistebat, ideo statim mandabam, ut extremorum membrorum fierent frictiones, potissimum pedum, manuum ac digitorum. Et quod dictum mirum est, si astantes ab eiusmodi frictione cessarent, vel paulo negligenter essent, illico hæc ægrotans exclamabat se hinc ad superos ex animi deliquio emigraturam, mortemque instare vociferabatur, ita, ut cum persentiret syncopem futuram, valde expauescebat ac sibi metuebat. Et sic fuimus in illo opere (etiam hac ipsa muliere iubente, cum sentiret ex hoc leuamen) videlicet frictione continua. Et cum ego ab ea desisterem lassus, tunc astantes conuulsus eiusmodi frictionibus commode ex nostro mandato vtiebantur: à quibus cum cessarent, syncopis vehementer ingrueret; ut coacti fuerint astantes illis ipsis sine intermissione vti. Quod autem eiusmodi frictiones in hac febre fieri debent, id ad longum quoque docet Galen. 12. Methodi medendi,

medendi, in hunc modum: Ergo febricitare incipiunt nonnulli, ubi maximam crudorum succorum copiam, vna cum oris, ventriculi (quod sane stomachum vocant) offensione, vel ex cruditatibus, vel alia quippiam occasione congesseunt: his & præcordia inflata, & totum corpus ampliore mole, quam pro naturæ modo cernitur. Tunc color alius quidem ad albidius, quam pro naturali habitu, & intercute aqua laborantium magis simile est mutatus (taliserat color, & huic nostræ ægrotanti prædicta aderant) nonnullis etiam ad nigrius & liuidius, quos quidem medici plumbei coloris vocant. Omnibus pulsus minores sunt, quam pro caloris ratione. Præterea omnino inæquales, sepe ea inæqualitate quam consuevit illud Græci vocant, semper vero ea quæ in vno est actu. De curatione postea ita scribit: Nulli talium sanguis mitti sine maximo dispendio solet, cum tamen vacationem desiderant. Verum nec sanguinis missionem, nec purgationem sustinent, utpote quod sine his syncopis subito adoriatur. Quæ igitur est ratio talibus medendi, qui cum vacuari postulent vacationia præstare non ferunt? Sane nullam aliam his idoneam vacationem inueni, præter eam, quæ ex frictione paratur. Incipere vero in principio statim morbi oportet, ac primum à cruribus, superne deorsum, idque linteis non admodum mollibus, sed aspredinis mediocriter habentibus. Debet enim radi ab his cutis cum simul & calefieri & digerit ægrotus postulet. De hinc tota brachia ab humeris usque ad superne deorsum simili modo sunt fricanda. Et hoc modo nos per manus, tamen fortius extrema fricando, frictione vti per allantes iussimus. Nos tamen inuiximus oleo Sabino post frictiones, ut Galen. iuber. Postea Galen. vtiur mulla cui hyssopus incoctus est. Nos autem ad pituitæ incisionem oxymel simplex dedimus, iuxta Galenum in eodem loco idem sentientem. Neque enim qui ita sunt affecti, acetum incommodum est; imo sicubi crudos assatum succos esse animaduertis, oxymel pro mulla exhibere assidue poteris. Propinquamus quoque vinum Rhenanum optimum in ipsa accessione; Galen. Tiburtinum Surrentinum dabat. Vide eundem ad longum, sed Falerinum exhibebat; balneo non vtiebatur. Cum videretur parum incallescere, syr. de limonibus & de cortibus citri; & pro syncopæ zaccharum perlatum dedimus. Ad materiæ præparationem & incisionem vtiebatur oxymelite, ut dictum est: & quamuis hæc satis prius cruda, nunc magis parata per oxymel, eam tamen expurgare non fuimus ausi. cum Galen. etiam à purgatione abhorreat, quamuis infusus senæ tandem dedimus, eo quod hæc mulier etiam aliqua ex parte melancholica existeret: Nam senæ etiam pituitam ducit. Cum igitur per tres dies secessum non habuisset, hoc decoctum præparatorium & incidens pituitam & exigue album soluens præscripsi. 2℞. corticum end. fen. peros. ana 3 B. capill. Ven. borag. melisse ana m. j. flor. cordial. p. j. sem. anisi, fenniculi, ana 3 j. B. solsor. sive Alexand. absque stipitibus 3 B. prun. Damas. num. vis. coquantur in aqua communis. pro 3. vi. fort. ex præstioni addendo oxymellis simpl. 3. j. syr. de limonibus 3 B. mis. fiat. porro pro duabus dosibus matutinis. Vna dos cum exhiberetur, imperavi, cum medicamentum operaretur, quod ex lecto ab astantibus ad sedem non moueretur, sed pannus lineus subterponeretur, vel latina valde submissa ad facies suscipiendas apta subderetur, ne ex motu subito syncopæ corripereetur. Habuit autem ex vna dosi duos secessus sæcales, verum syncopis, dum aluus ita exoneraretur, eam apprehendens, dum aluus ita exoneraretur, eam apprehendens.

Per. Forst. Tom. 1.

hendebat: sed adhibitis denno frictionibus extremorum, & aceto naribus obiecto ad olfaciendum, tandem syncopis cessauit. Postea tertium habuit secessum, verum tota nocte subsequente cum febris inualefceret, syncopis quoque inualuit; quæ frictionibus tandem iterum cessauit. Vinum deinde exhibuimus, atque eam frequentius nutriuimus. Vinum similiter olfaciebat: nam eo tum etiam aceto narib. admoto vires refocillari annuebat, potissimum acetii optimi odoratu. Alteram deinceps dosim minime ausi fuimus exhibere, imo ne eandem quidem per quatuor aut quinque pluresve dies ex lecto mouere, dum etiam lectus componeretur, adeo syncopen metuebamus: sed pluaribus tantum substratis eam continuo in lecto detinebamus. Et ita illam gubernantes, solum frictionibus contenti, & oxymelite ac victu parum incidente & restaurante, donec febris illa syncopalis miscescere cœperit, & syncopis minus valida foret. Putauimus quoque aliquos vapores venenosos ex vtero ad cor ascendere ad syncopen iuuantes cum à venere, dum in actu coitus esset, malum hoc cœpisset, ita ut vteri suffocationem sublatere existimarem. Ideo hunc globum in officina parari iussi. 2℞. ass. ferida 3. j. B. digerunt in puppa lineæ raris ad odorandum globulis instar. Verum, ut illa affirmabat, inde nihil auxilij percipiebat, imo damnum potius: sed ex sola frictione & acetii olfactione sese recreari dicebat, atque hoc modo tantum syncopis cessauit. Erat autem hæc mulier prolifica, menstruis suo tempore bene refluens. Ideo hæc febris syncopalis non erat ex vtero, sed potius ex ventriculo phlegmate infecto. Et quamuis statim à coitu primo syncopis inuasisset, ex motu illo materia in stomacho cruda existens, illa ipsa magis irritata & commota fuit, & inde syncopis subleuita est, & demum febris syncopalis. Hæc ipsa ante quatuor annos nondum nupta similiter febricitans, valde debilis fuerat, sed illo tempore neque syncopem, ut nunc incutrerat, quamuis eodem tempore ope diuina à me curata fuerat. At cum febris iam vna cum syncope inuaserat, somnum inhibuimus, & statim, ut dictum est, frictiones adhibuimus, bono vntes regimine viuendi, ita ut singulis accessionibus syncopis diminueretur, & ægram postremo reliquerit. Cæterum cum diceret se dolorem aliquem circa cor perferenscere, admota manu manifeste sentiebam quandam palpitationem, quæ non veniebat à corde, sed potius ex venis propinquis ipsius stomachi, vel ab ipso stomacho, à vaporibus malignis elatis ad cor: nam prius in ventriculo ipsa valde conquerebatur. Solet enim talis materia pituitosa cruda (quæ febrem syncopalem humoralem infert, ut omnes Doctores practici sentiunt) in stomacho vel in venis propinquis stomachi putrescere, & sit à multa pituita venenata, aqua putrescente, vapores venenosi versus cor effertuntur, à quibus spiritus læduntur, unde eorum virtutes deficiunt, & sic syncopis cum ea causatur, & tremor cordis quandoque accedit, ut in hac nostra muliere euenit. Pro quo symptomate mitigando, cum febris iam magna ex parte cessasset, palpitatione cordis adhuc perdurante, sacculum cordialem infra scriptum, cordi admoendum præcepi. 2℞. melisse exsiccatæ m. iiii. flor. cordial. p. j. contrainduntur crassiuscule vel incidantur, & sint sacculus quadratus interfectus, latitudine sex digitorum, & longitudine octo digitorum, & funde rubra coopertus, ut artis est, coque cordi admoto, palpitatione miraculi instar cessauit. Mirabilis vis inest melisse tam intus assumptæ, quam exterius

K ij admotæ,

admotæ, ut experientia longa iam edocti sumus, ad cordis tremorem. Bona itaque victus ratione vtens, præter amicorum, tum astantium opinionem, tum eorum omnium, qui eam inuisebant, magno cum nostro honore (Deo auspice) conuuluit. At ingrata mulier (ut multi alij, quib. nona placent) beneficii immemor, postea anno 1571. in ætate in aliud morbi genus incidens, alium medicum consuluit, magnum iactatorem, qui fucum mulierculæ vendebat, quique tanta medicamenta continuo obtrusit, quibus stomachus adeo læcessitus, ut nihil retinere potuerit eorum, quæ assumeret: ita ut tandem tabe confecta interierit. Paulo ante mortem Cornelius Heydius ad eam accitus, cum is perperam curationem medici animaduertisset, me quoque vocari iussit: verum cum tunc animam ageret, & acta per superiora deliceret, muliere squallida, & macie confecta, cadauerosa existente, præhabito prognostico, medicamentis vomitum irritantibus exhausta prius, cum nihil opis adferre possemus, cum magna angustia diem supremum clausit.

S C H O L I A.

I. Februm syncopalium duo genera à medicis describuntur, vnum à bile, quæ ab Arabibus dicta fuit syncopalis minuta, quæ etiā duplex est: vna quidem continua eaque biliosa, de qua agimus lib. 2. Obser. 41. Altera intermittens, de qua paulo antea diximus in hoc lib. Obser. 19. Alterum genus est, de quo nunc loquimur, ab humore pituitoso seu phlegmatico; atque hæc febris modo continua est, modo intermittens, ut hæc erat. Vocatur autem syncopalis ab accidente, non minus quam præcedens, eo quod in paroxysmo solet superuenire syncope, & maxime circa vespertam pituitæ accommodationem, siquidem febris intermittens sit; si vero continua, in exacerbatione syncope adesse solet.

Dicitur quoque hæc febris modo humoralis modo repletionalis; & quod fiat ab humore phlegmatico: repletionalis à medicis quibusdam huius temporis, propterea quod tanta repletio ab aliis humoribus fieri non posset, cum hi crudi essent & valde releant: quamuis non desint, qui etiam à cholera vitellina fieri velint, & tunc erit interposita phlegmatica vel cholericæ, vel composita ex quotidiana & biliosa notha. At hæc, de qua nunc dicimus, erat phlegmatica, quæ sit magna ex parte ex multitudine pituitæ, ex repletionem nausætiæ, ut Auicenna loquitur, vel ex multitudine ciborum erudorum. Cruditas modo est in ventre & primis ventis: cuius signa sunt, nausea, ructus, vellicatio, ventris tormenta, hypochondriorum inflatio. Alia cruditas est totius corporis, cuius signa sunt vrinæ tenues, aquosæ, leniter tinctæ, diuulsæ, conturbatæ, nonnunquam cum sedimenti asperitate, color faciei pallidus, linidus, plumbeus, totius corporis moles subtumida, pulsus inæqualis, obscurus, paruus. Adicienda sunt, quæ ad coniecturam certiorum adhibentur: ex ante acta vita, ut est otium, crapula, intempestiua exercitatio, immoderata Venus, & alia similia. Quodque hæc cum syncope inuadat, & circa noctem. Continua sunt lethales, intermittentes etiam curatu difficiles: quoniam medicamento solutio materia euacuari sine periculo non potest; & simulata est, facile suffocatur ægrum. Hinc teste Saonarola medici quantumvis exercitatissimi circa huius curationem hæsitant. Est quoque difficilis ex parte cibi assumendi: nam ratione multæ materiæ eget abstinentia; ratione syncopis & virtutis deiectionis, plurimo

cibo. Si medicamentum solutiuum detur, materiam venenatam & crudam magis agitat, & grauiorem syncopen inducit. Si tamen supra dicta paulo leuiora appareant, tunc de remediis hoc modo sentiendum, scilicet quod non danda minuentia medicamenta materiam propriam, neque eradicantia, sed tantum aluum lenientia, atque enematata, ut quidam volunt, ad materiæ communis vacationem. Primus modus curandi à Galeno traditur per frictions, ut iam diximus. Omnibus modis excitandi sunt à syncopis accessione, quod præsidium subito adhibendum, ut dicitur ratio. Vel enim hi sunt oppressi, ut nihil possint capere, vel, ut possit, qualis erat æger lib. 10. Method. Primo modo erat Boethi vxor: primo generalia proponenda, ut sunt excitatio (est enim velotorpor quidam facultatum), prohibitio resolutionis, & quanto citius fieri potest restauratio. In syncope faciem frigida spargunt; etiam mulieris commune est experimentum, vel excitandi causa vel densandi spiritus ne exhalent. Sed in hac muliere pituitosa & hac febre, potius contenti fuimus frictione. Artus quoque confricat Galenus, ut calor ad externa redeat, qui ob paucitatem in cor erat retractus, sit hoc vino calente odore. Idem confricat ventrem odoratis, ut vng. nardino, nos spicaceo: nam iuuare sepe vidimus ventris affectus. Sed hic ratio feb. adhibenda Interim eos nomine compellantes excitant ad aures: nam ex sono feriente vis sensitiua aurium excitatur, & reuocat spiritum mensuram & caloris. Galenus & nares apprehendit & odorata naribus applicat. Valet vinum maluiticum tosto pane persulum: quod si fortorem odorem velis, etiam acetum acerrimum rosaceo temperatum & caryophyllis. Sed in hac febre syncopali ab humore pituitoso, hic est primus modus curandi per frictionem, ut excitentur à syncope. Secundus ab Auerrohe & neotericis ponitur, qui iubent hanc febre curari syrups incidentibus, attenuantibus, aperientibus & medicamento debili, & ita quidam primo victum modum instituunt: secundo ventrem clysteribus, vel securius, cum balanis vel suppositoriis leniunt. Tercio materiam communem euacuant, & frictionibus vtuntur, & digesta materia, cum debili medicamento educunt. Etiam, si opus est, vomitum lenem imperant, materiam diuerunt, vrinam leniter euocant & sudorem corroborant, & accidentia corrigunt. Remedia particularia petenda ex Saonarola, Blasio Astario, ex Hollerio, & Fontanono lib. 4. De morb. internorum curat. c. 17. De febre syncopali ab humore phlegmatico.

OBSERVATIO XXX.

De febre phlegmatica diurna quotidiana cum cachexia.

Augustinus Teylingius, filius Florentij Teylingij, sororij mei, puer quinque annorum, cachexia laborans & quasi hydrope, ventre admodum duro & prominente, aliisque membris valde gracilibus existentibus, & brachiis & cruribus carnem vi habentibus, qui pro morituro habebatur: præter hæc incōmoda dicta, etiam febre diurna phlegmatica afflictebatur. At his sequentibus remediis per me ope diuina curatus est, an. 1544. mense Octobri, cum hac febre correptus esset: *℞. coarctum rad. petros. apij, fenuculi ana ʒi. melle cassiæ, agrimonie, saturie, pulegij, hyssopi, fenuculi, origani, artemisie, calamintæ ana m. j. s. anisi ʒi. s. fiat decoctio in aqua communi pro lib. ii. colatura addendo*

addendo oxymell. simplicis, syrupi de quinque radicibus ana ʒi. ii. arom. cum ʒi. iii. crumamoni electi, & depuretur. Capiebat cyathum vnum in nocte per aliquot horas ante febrim: quæ valde lenta erat. Et in declinatione alium cyathum sumebat, donec hoc decoctum absumptum esset. Postea huic decocto adieci ʒi. 6. foliorum senæ, & alius satis in puero soluta fuit. Interea omni die capiebat ʒi. ʒ. Specierum diacumini in tabulis reuens confectarum. Rursus decocto præparante & simul soluente cum vsu esset, hanc confectionem solidam vna vice ut deuoraret præcepi: *℞. foliorum senæ ʒi. ʒ. seminis anisi ʒi. ʒ. s. pulvis subtilissimus, dissolue cum aqua fumarie, adrethi ʒi. ii. xacchari albisimi, fiat confectio in tabulis.* Hoc medicamento multa pituitosa & aquosa simul egressit, & venter nonnihil demumuit. Decoctum deinde præparans rursus descriptum est, cui paulo post etiā folia senæ incocta fuere. Postremo capiebat omni tempore intermissionis ʒi. ʒ. confectiois infra scriptæ, per quinque vel plures dies: *℞. diacurcumæ ʒi. ʒ. Venterum inunximus oleo rutæ, chamæmelino, rano, simul mixtis, stomachum autem oleo mastichino. Puer vero præter omnium mentem à febre tandem liberatus est, & ab hydrope euasit, quamuis non confirmata, sed iam incipiente, ita alteri paulo grandiori ʒi. ii. diacarthami solutiui in forma solidæ, materia prius parata, assumptæ profuere quæ admodum & aliis diaphenici ʒi. ii. vel tres propinatæ qui etiam postea diacurcumæ vtiebantur.*

S C H O L I A.

Diurna febris apud Auicennam (quæ ex Galeni Commento & p. d. i. accepta) est & illa, cuius paroxysmus in die accidit, & eius tepor in nocte. Nocturna vero cōtrario modo se habet. Vtræque sunt malæ, quamuis diurna longior & deterior & in hæcicam (ut Scholius Obser. 11. huius libri diximus) plerumque transmutetur, etiam in hydrope, cum sit ex genere febrium phlegmaticarum. Quare diurna sit longior ac deterior, ratio est: quia pituita nocte inuasionem facere solebat, cum autem in die contingat, signum est maioris multitudinis & malitiæ. In nocte quidem cum hæc incipit declinare, tunc oportet dare cibum & non dormire: & ita si parum dormiant, ducunt vitam vespertionis. Si autem in die dormierint, cum nec in principio neque in augmento somnus conueniat, plus afficiuntur. Hinc diurnitate temporis tabescunt, ut Hippocrates loco citato prædixit. Hæc vero febres eodem Auicenna auctore capite proprio, eandem curationem habent cum febre quotidiana intermittente. Et ita de omnibus febribus pituitosis intermittentibus tractatum absoluius, nunc ad melancholicas progrediamur, seu quartanas intermittentes.

OBSERVATIO XXXI.

De febre quartana intermittente.

Pater meus charissimus Iordanus Forestus, vir nobilis, qui tum inter alios publicam coram gerebat sarcinam aggeris, quam vulgo appellant Hontbusch, agens annum quinquagesimum octauum, si quis alius, valde robustus, & optimæ temperaturæ, ita ut in vita vix inquam ægrotaret, quamuis anno 1554. autumnii tempore in febrim quartanam intermittentem inciderit. Primis quidem accessibus horrorem quandam quarto quoque die percipiebat, qualis nasci magno ex frigore solet, qui quoque interposito tempore tantisper increlescebat, donec in vehementem rigorem abiret, sub quo corpus intremebat, dentesque stridebant, ut ipsa ossa quasi tandi atque obtecti profundo pondere viderentur. Decedente rigore calor oboriebatur, frigoris quodam sensu circa intima ossa, pulsus vero inuadente accessione similiter languidus, rarus & tardus erat: postea idem validus hebat, magnus, frequens, celerior quam in aliis febribus, inæqualis. Vrina prima, secunda, tertia accessione tenuis, alba conspiciebatur, postea etiam varia. Ad patrem itaque cum ingressus eram, statim prima accessione quartanam futuram suspicabar. Ideo primo die post primum paroxysmum exhibui ʒi. 10. cassiæ in bolo, quem cum deuorasset, aluum quinquies excreuit, facilis enim solutionis erat. Quarto vero die rediit paroxysmus, ut nunc quartanam satis legitimam esse cognouerim, quæ per se nullo præcedente morbo inceperat. Gloriatur Galenus libro 2. De Cris. c. 4. nonnullis suis familiaribus, quorum pulsus tempore lanitatis exquisitè cognouerit, iam ingruente accessione etiam prima, quartanam fore prædixisse. Verum Galenus & ceteri Græci & Asiani, ut nunc Hispani (ut ait doctissimus Campegius in campis Galeni historialibus) admodum sunt iactabundi, & aliquando in historiis mendaces: ita ut hoc dictum valde iactabunde à Galeno putet, tertianam quidem à quartana, qui primo statim die nescit distinguere, neque omnino medici meretur nomen; Quod arroganter (inquit Campegius) dictum putauimus: Non omnia possumus omnes, teste Horatio. Exercitatio tamen plurimum in hac re (eodem Galeno, auctore) potest. Et sic secunda accessio suspicionem nostram quam de quartana futura conceperamus, melius confirmauit. Die igitur sequente secundam accessionem, ex vena lienari in brachio sinistro (cum pater meus amantissimus adhuc vires validas haberet) vncias fere sex sanguinis detrahete mandauimus. Deinde aliis diebus cum tutus ac liber à paroxysmo foret, hoc decoctum sequens sumendum bis in die, propinauimus: *℞. fumarie scolopend. cardus benedicti, agrimonie, ceterach. capit. ven. ana m. j. flor. cordialium p. j. cort. rad. fenuculi, liquoris rase ana ʒi. ʒ. seminis agni casti ʒi. ii. corticum rad. cappar. thamaris ana ʒi. ʒ. folior. senæ repurgatorum à suppuribus ʒi. 6. epibymy, polipod. querc. ana ʒi. ʒ. prunor. damasc. nu. 13. fiat decoctio secundum ordinem in lib. iii. s. lactis ad consumptionem mediocritatis: coletur & xacch. melior & delectabilior sapor inducatur, quo decocto quotidie bis ter ve aluum deponerat. Postea decocto absumpto duobus diebus intermissis, ut hanc purgationem die quietis fumeret præcepi: *℞. cassiæ reuens ex camis tractæ ʒi. ʒ. conf. thonis hamech. ʒi. ii. s. lactis ʒi. iii. melle.* In dileculo cum sumpsisset, sexies aluum egressit, & quod dicta mirum est (in senæ licet robusto), post quintum paroxysmum perfecte à quartana liberatus est, neque febris amplius rediit.*

S C H O L I A.

Tertium intermittentium febrium genus est ex quista quartana, quæ ex solo melancholico humore generatur, qui frigida & sicca constitit temperatura: succenditur autem paulatim velut lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquid humilemodi corpus frigidum & siccum. Hæc autem vera quartana ad declinanti ætati, cum calor languescit, plerumque contingit. Quamuis exquisita quartana omnibus quidem ætatibus (Actio teste)

fuere. Ita & in æstate, iuxta aphor. vigesimum primum libri tertii, quartanae sunt magis quoque in Autumno, secundum 22. aphor. lib. 3. At vetus quartana raro, nisi vere soluitur, inquit Celsus. Cum autem febres diurnae sequuntur motum solis, sicuti acutæ, motum lunæ, quartanae autumno, vere quandoque terminantur: quæ ad hyemem fiunt, nonnunquam ad æstatem protrahuntur. Si autem non admittatur error in curatione, & æger sit obediens, raro annum transiit. Producit autem fere in tertium vel sextum mensem, aliquando in annum. Non desunt tamen quartanae, vt Ioannes Bachanellus medicus Rhegiensis annotauit, quæ per duodecim annos perdurant, quibus omnibus inimicus est autumnus. Hæc autem ab Auicenna edoctus est, cum is ipse in duodecimum annum produci scripserit. Nec id mirum: nam Mæcenæ tota vita, perpetua febre (vt refert Hollelius) laborauit, supremo triennio nunquam dormiuit. Sic & ego quendam noni (quod & annotatu dignum esse censeo) famulum Delfici portus, qui per octo annos cum febre quartana laborasset, anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto cum quadraginta annos natus esset, in pleuritidem incidit, à qua cum ope diuina remediis aptis à me exhibitis euasisset, postea 14. die à pleuritide restitutus cum continuo febricitasset, quod signum etiam pleuritidis proprium est, rursus more solito eum febris quartana apprehendebat. Verum huic consului, nequid contra quartanam adeo illi innatam & confirmatam tentaret. Cumque nullis bonis remediis hæcenus adhibitis non cederet: at imperaui, vt se quierum teneret, & bona victus ratione vteretur. At his nostris mandatis neque consilio saniori auscultans, post annum cum eadem quartana adhuc assigeretur, ab empiricis illis, qui se erroneos seu Ægyptios medicos vocant, medicamentum contra quartanam, me dehortante, accepit: sed non diu ab exhibitio medicamento anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, cum nouem annis quartana laborasset, subito extinctus est. Huic quoque lien intumuerat, quod his semper fere euenit, quibus diuturnius malum est, quæ si ab hepate ortum habuisset. Huic resistebat vt cumque alius, facilius illi in sinistram latus decubitus erat, mirum quod in hydropem non deueniret confirmatam, quamquam ventrem vtrumque tumidum habebat: facies illi subnigra & totum corpus liuidum, quasi ictero nigro laborasset, quod illi ob splenis tumorem fieri iudicabam. Quamuis autem dictum sit ab antiquis, quod quartana sit salubris, neminemque iugulet, id quidem intelligi debet non simpliciter, vt etiam Rondeletius annotauit, senes enim magna ex parte interficit, iuxta Paræmiam vulgarem Italicam; Quartana el iouane sena, el sene amarra: nam iuxta Hippocratem: senibus, si ægritudines diurnæ fiunt, commoriantur: inde credo natum proverbium. Quartana iuuenem sanat, senem interficit. Licet hæc regula non semper sit vera: nam & seniores aliquos curauimus, nisi de decrepitis intelligatur & valde senibus, qui rarius curantur, ob virtutis debilitatem & defectum. Est & apud Italos aliud proverbium, La quartana non fa sonare la campana. Quod quoque intelligitur de iuuenibus & non de senibus: cum senes magna ex parte moriantur, & iuuenes curentur. Interim quartana illa deterior est, quæ sit ex melancholia naturalis adustione: deinde illa, quæ sit ex adustione flauæ bilis, & potissimum si diu duret, hydrops metuenda est. Quæ autem absque offensione splenis, securior est. Cuius autem illa curatur quæ ex sanguinis adustio-

ne oritur, aliasque febres sequitur, quam illa quæ ardentibus febribus succedit, meo quidem iudicio peior esse censetur. Breuior itaque ex melancholia sanguini permixta, atque hæc citius terminatur, deinde quæ ex bile, mox ex pituita (telle Sauonrola:) ex melancholia sola omnium diuturnior est. Rara quoque quartana est sine duritie, aut splenis obstructione. Si sine istis accidentibus, salubrior habetur. Quartana igitur sanguinea, biliosa, facilius curationis existit, & omnis quartana intermittens cum robore virtutis, magna ex parte salubris iudicatur. Quartana ex bile vitellina cum melancholia, vel ex pituita, difficiliore & longiores, ex nigra bile aut melancholia adusta pessimæ sunt, & vehementius affligunt, licet citius terminentur. Quæ vero est ex melancholia non adusta, moderatius ægrum torquet, licet tardius terminetur. Ea quoque melior est, quæ ex se incipit, & non sequitur alias ægritudines, aut febres cum obstructione, aut hepatis apostemate vel lienis, insanabiles existunt, si ad hydropem conuertantur. Crisis quartanae puræ quandoque in septem periodis absoluitur scilicet 20. diebus aliquando, aliquando vero septem septimanis, nonnunquam in septem mensibus, post diem quadagesimum. Soluuntur quartanae vrinis crassis, alias albis; nigris cunctibus mensuris, hæmorrhoidibus fluentibus, & sanguinis è naibus profluvio, idque præcipue si sanguine multo æger abundat, modo non excedat, & hepar infrigidetur, vt huic mulieri eueniebat in cachexia delapsa soluitur etiam abscessu in crura: At accidentia hic quoque consideranda: quæ si minuuntur tum paroxysmi ipsi, bonum, si augentur & fortissima sint, deteriora, quamuis in statu talia esse solent. Anticipatio paroxysmi maior, iuxta Guainerium, augmentum significat, minor, declinationem, at æqualis anticipatio, aut principium, aut statum. Verum hæc discernes ex signis coctionis: quæ si appareant, tunc anticipatio vel postpositio æqualis, significat statum: si non appareant, significat principium. Similiter anticipatio maior vel minor, si prius apparuerint signa digestionis semper significat digestionem: si vero non, notauit augmentum, sic & postpositio, si antea apparuerint signa coctionis significat declinationem. Quare etiam diligenter vrina est inspicienda, vt recte admonet Bertruttus: nam si vrina fuerit alba, subtilis, aquosa, statim à principio, vt perdurauerit hac forma, tempore longo morbi longitudo, & materiæ crassitie decernit. Si color augeatur de die in diem, cum crassitie & bonitate contentorum morbi breuitatem præfagit. At nigra aut plumbea cum sedimine crasso, liuido, & rubeo, arenoso, post signa perfectæ coctionis gradatim euenientis quaque die, morbi declinationem significat & salutem. Si vero talis ante signa coctionis subito euenierit, & modo appareret, & rursus delitescens, materiæ multitudinē & virtutis naturalis angustiam representat. In declinatione vrina crassa, nigra, copiose facta, quartanam sapissime soluit. At si quartana (vt Rondeletius meminit) in continuum mutetur, graue periculum imminet, ac fere desperatio. Quartana quoque aliquando lapis renum succedit, ex adustione, permittaturque aliquando in morbos grauiore, epilepsia, conuulsionem, cancerum, scirrhum alicuius partis internæ, & in elephantiasin, si æger his vitiis obnoxius fuerit. Curatio vero exquisita quartanae intermittens, de qua nunc, plenius deinceps agemus, hoc exemplo curationis interposito, melius elucescet.

OBSER-

OBSERVATIO XXXIII.

De quartana febre exquisita intermittente.

Qui in Autumno Delphis quartana afflicta erat, vir admodum melancholicus, annorum circiter quadraginta, niger, hirsutus: & cum ea existeret exquisita quartana, in Autumno oborta: in primis, quod ad curationem quartanae attinet, cum illud maxime obseruare oporteat, quod qui ea laborant, ab initio mediocriter ac leniter tractandi sunt, ita vt neque aliquod forte medicamentum, neque vaccinationem vehementiorem adhibeamus, Galeno teste 1. ad Glau. De Arte curat. cap. 11. quem sectati sunt Paulus cap. 22. lib. 2. & Aetius cap. 84. lib. 5. Victum itaque instituire oportet optionum minimeque flatuosum, arcendique sunt à carnibus suillis, atque ab omnibus edulibus quæ tenacia sunt, & tardum habent exitum, ac quæ refrigerant & exsiccant corpus, vt ibidem à Galeno scriptum est. Ob hanc causam, ægro huic nostro consului, vt boni succi cibum concoctu facilem, substantia non crassa sumeret, quemadmodum volatilia, quæ in palustribus non degunt, vt gallinæ earumque pulli sunt, similit & columbarum, carnes capi, perdicis, phasianis, & reliquæ eiusmodi: insuper & quæ non refrigerandi exsiccandiue vim habent, sed leniter calfaciendi & humectandi copus. Auicenna autem iubeat, si possibile esset quod æger persisteret posset, per primas tres hebdomadas sine carnibus, vt id faceret, postea eas concedebat. Interim versus statum victum tenuiorem præscribebat Galen. tamen carnes admittit paruorum volatiliū, in die quo non febricitant ægri si per tres septimanas carnium inedia tolerare non possunt. Die itaque paroxysmi æger à cibo abstinebat, aliis vero temporibus, pullis gallinæ & volatiliū carnibus vebatur, vinū quoque admiximus tenue & album. Atque hæc prima intentio curandi, cum postulat victum optimum minimeque flatuosum, sed ventrem emollientem, pruna cocta atque poma saccharo aspersa & oua mollia concedebamus. Deinde ad secundam intentionem curandi accedentes, quæ perficitur ventris lenitione, tum clysteribus emollientibus: quos cum abhorreret. facces communes cum cassia recenter extracta edaximus. Postea ad præparationem materiæ hunc syrupum ebibat: *℞. Syrup. de succo borag. de fumoterra, de acetosi simplicis ana 3 i. aque fumarie, de fumoterra, de acetosi simplicis ana 3 i. aque fumarie, lupulorum borag. ana 3 i. misce pro dra. 2. distibus.* Mox ad tertiam intentionem curandi accessi, quæ completur euacuatione vel per vero sectionem, vel pharvacum solutium. Venā quæ ex parte plethora adesse videbatur, venam lienarem secari iussi in sinistro cubito, ex mente Galeni, & optime tulit, & sanguis vtrumque crassus & niger fluebat, ad uncias fere sex. Deinde illum purgavi infuso senæ, cum sero lactis, etiam epithymo adiecto. Deinde rursus ad syrupos ex succo borag. de pomis, de epithymo, de fumarie, adiecto decocto fumarie, scolopend. lupul. absterij, borag. bugloss. feruiculi ana 3. 6. fumarie, lupul. scolopend. capill. ven. ana m. j. borag. absterij ana m. 8. folior. senæ Alex. ind. 3. i. epithymi 3. i. myrob. chebul. Indor. ana 3. i. prun. damas. num. ix. vnat. pass. enucleat. 3. i. se. anis 3. i. feruiculi citri 3. 6. stat decoctio in aqua communi pro 3. ix. manibus fricetur, decoctum adhibe repidum coletur, addendo syrup. de epithymo,

de fumarie, de pomis ana 3. i. pro 3. i. distibus misce. Ad euacuationem etiam pertinet vomitus, vrinae & sudoris euacuatio: at cum medicamentorum tardio afficeretur, & febris eum non relinqueret, quartam intentionem quoque aggressi, lienem inungendo oleo de capparibus, & ventriculū oleo mastichino: tum quintam intentionem simul absolendo, quæ ad symptomatum correctionem pertinent, ad remotionem frigoris, spinam oleo rutaceo inunximus. Alii costino vtuntur, & theriacam vel mithridatium exhibent. Sed cum amplius medicamentis vti non vellent, hyeme iam progressa, à remediis postea omnino abstinimus. Interim vt victu optimo ac conuenienti vteretur, mandaui: & vere instante prius à febre quartana liberatus est.

SCHOLIA.

Quod ad indicationes curandi febrem quartanam exquisitam attinet, cuius exemplum nunc attulimus, respiciunt melancholicum succum, hunc humorem præparemus, hunc purgemus, hunc partes affectas roboremus. Exigua indicatio hic sumitur à febre, vt etiam medicus insignis Capo de Vacca apud Italos sentiebat: sed omnis fere ab eius causa. Causa autem huius febris est humor frigidus & siccus: ideo si illum educere velimus, prius incidendus est & præparandus: & quoniam via non sunt aperta oportet eas aperire, humorem subtiliare, incidere, materiam melancholicam educere: interim ea aliquando habet sanguinem admixtum, & tunc hic humor educitur per venæ sectionem, in qua non expectamus coctionem, vt 11. Methods 25. constat. De remediis postea. At prius circumspicendum nunquid indicationes absolue- re possimus, quod ex supradictis signis satis constat: nam quartana exquisita, de qua nunc sit sermo, non pendet ex atra bile, nec ex humore calido, sicco, pessimo, sed ex face sanguinis melancholici naturalis, in qua non est malignitas, vt in atra bile: deinde hic humor patet extra venas, ideo neque calor est intensus, neque adea sæua adsunt symptomata. Curati itaque potest, dum modo non pendeat ex tumore lienis, diuturnitate temporis ad hydropem æger veniat, tunc est periculosa. Sed quamuis hæc febris curationem admittat, & tuta sit, ea ipsa diligenter est tractanda. Secundū quoddam quinque sunt intentiones curandi, vt in Observatione præcedente diximus. Et de prima Gale. nus loquitur 1. ad Glau. cap. 2. cum victum instituat optimum sine flatibus. De quo victu etiam vide Anic. 4. Can. cap. 68. *susius*: idem prohibet ægotantem in die paroxysmi à comestione, præstat febrem superuenire vacuo ventre, ne natura obnoatur. De aliis intentionibus Galenus sermone habet loco citato, sic inquit: Quartana mediocriter ac leniter ab initio tractanda, nullum forte medicamen aut euacuationem exhibentes, nisi sanguis abundare vehementer videatur: tunc vena secetur interior, vel media, quæ est in sinistro cubito: quod si niger, aut crassus sanguis videatur, audacius mittatur: si flauus tenuis, statim supprimatur, eum morbus in suo vigore fuerit, prouidendum est visceribus, cum his quæ emolliunt & laxant, deinde medicamentis vtridum est quæ vrinam cient & si coctionis indicia apparuerint, cum his purgandum quæ humores atros expellunt non semel tantum, sed sæpius, si fuerit necessarium: vtridum & à cibo vomitibus, & qui nequeunt vomere, per inferiora purgentur. Hæc Galen. Auicenna vero de his fusi pertrahat 4. Can. 66. & Rhas. 10. *Alm.*

iplam iuuare & sine molestia expellere possumus. Quemadmodum doctissimus ille Curtius facere præcipiebat, cum aqua hordei repida & syrupo acetoso. At fortiora non conueniunt vomitoria in ipso principio. Rursus vomitus ante cibum iuuandus, si æger facile vomat, si difficulter, post cibum. Videtur vomitus potius commendari à Galeno r. ad Glauconem in quartana, non tantum præmissis vniuersalibus remediis, nempe lenientibus, sectio-
 4. ne venæ, syrups & purgationibus; verum etiam iis, quæ urinas euocant: quæ etiam non antea adhibebant, nisi coctionis notæ apparuissent: & tunc quoque medicamentis vtebatur, quæ atram bilem educebant, non semel seu subinde purgabat, si res ita exigere videbatur: tunc prius mentionem faciebat de vomitu: sic inquit, A cibo vero ægrotum vomere oportet: tunc autem, si nihil veter, album veratrum sæpe dandum est: primum radicalis immistum: quod si nihil profuerit, ipsum veratrum.
 4. His vero qui vomere nequeunt, vehementius per inferiora purgatis, medicamentum quod ex viperis est paratum, dandum est, & alia quæ aduersus has febres commendantur: in quibus omnino probatissimum habetur, quod ex liquore Cyrenaisco. conficitur, nobis visitatum. Qui autem per initia aliquod ex his medicamentis dederunt, aut omnino ante morbi statum, ex simplicibus quartana duplicem sæpe, aut sine dubio maiorem ac difficiliorem, ex duplici vero triplicem, aut omnino duas ipsas difficiliiores ac maiores reddiderunt. Noui enim medicum quandam, qui tribus quartanis laboranti medicamentum ex viperis ante vigorem dare sit ausus, deinde omnibus, ut par erat adactis assidua
 4. febris successit, quæ hominem ingulauit. Idem Aetius à raphanis, nisi quid prohibuerit: Plurimi enim, inquit, qui ad hoc præsidium confugerant, quidam exacte salutem adepti sunt, quidam subinde lenius tulerunt ægritudinem: nam haud solum infectos humores è stomacho reddunt, sed inde quoque rectius concoquunt. Quod si nihil impediatur, albus quoque helleborus mire subuenit, primo raphanis infusus, veluti libro De purgantibus medicinis docuimus: inde ipsius etiam hellebori substantia. Quibus vero vomitus non conceditur, hic exacte prius per secessum purgatis, dandum medicamentum è viperis, quod Theriacam vocat. Verum cum non omnes ad vomitum sint idonei, quales qui pressio angustoque sunt pectore, quique vomere non consueuerunt, suppleendum per infusorem ventrem est, quod per vomitiones est negatum. Ideo ubi leniora medicamenta præcesserunt, vehementiore medicamento opus est, quod humorem deorsum ducat. Idque maxime apparentibus coctionis signis. Imo vero, ut vere dicam, atra bilis, ut Galenus docet, semper deorsum est educenda, nisi alio feratur. At quibus conuenit vomitus, diuerso tempore quibusdam imperatur: à quibusdam Græcis à cena, vel à cibo: ab Auicenna apte cibum: tunc alij hora ante paroxysmum: nonnulli initio paroxysmi. Quidam etiam recentiores præfici (ut ita dicam) in initio huius febris vomitum prouocant & ante paroxysmum: quamuis & hæc commodissima hora esse potest, ubi materia commode facile sequatur, huius remedij tanta vis est, modo recte instituitur, ut multi hoc vulgo præsidio conuulerint, quamuis aliis quoque, quibus non conueniebat, noxam haud exigam intulerit. Hollerius vero hoc præsidium commendat, ubi signa coctionis manifesta apparuerint, pridie accessio-
 4. nis, ex decocto seminis atriplicis, vel raphani, aqua, vel prisana tepida digito immisso in gulam, penina illius oleo in vomitum à cena com-

mouebat. At Capo de Vacca, medicus insignis & professor Patavinus, ut nuper ab eiusdem discipulo intelleximus, medicamentum per secessum potius quam per vomitum laudabat, nisi quis prius ad vomitum ellet: tunc vomitorio vtendum suadebat, signis coctionis apparentibus: & licet atra bilis, humor calidus & succus, ita per vomitum euacuatur, melancholicus vero succus frigidus & siccus, magis difficulter. Interim tamen ad veratrum non veniendum suadebat, nisi in valde diuturnis, reliquis remediis iam dictis non iuuantibus. Satis validum esse putabat quod ex succo raphani & floribus geniste fieret. Istis tamen non conferentibus, magis illi placebat adhuc veratrum album quam antimonium, quo Paracelsi nostri tam temerarie etiam in principio mali vtuntur. Idem obseruauit, veratrum album ad grana trita nihil effecisse, ac ex quatuor granis antimonii semper subsequas fuisse enormes euacuationes. At recorder, inquit, exhibitum ab aliis fuisse cuidam Hebreo in minima portione, & eduxisse aquam in magna copia ad innumeras libras; & mortuus est. Ideo magis veratrum album præponebat, dummodo recte propinaretur. Interea licet veteres veratrum albo vterentur, maxima cautione opus erat. Nam ipse memini quod Delphis pistor quidam longo tempore valetudinarius, cum ex mulierculæ consilio veratrum in substantia sumpsisset, in conuulsione incidit & pene in mortem, nisi remediis aptis per me adhibitis (ut De Venenis assumptis alias latius declarabimus, si Deus nos superstititer fecerit) restitutus fuisset. Præstat igitur aliis vomitoriis vti: & tunc quidem oxymellis simplicis ʒ ii. cum ʒ ii. si. sat ʒ iiii. aqua tepida exhibebimus: interim ipsius raphani, seu radicis, in eadem aqua facto decocto, aut adiectis eiusdem succi ʒ ii. vel ʒ iii. ab albo helleboro ægros abstinendos esse iubeamus, quoad fieri poterit. Vel in principio id tētabimur, ut dictum est. Si adsit nausea, cum leuioribus: nam & Rondeletius vomitum laudat, si nauseat æger, principio accessio-
 4. nis, hunc in modum: ʒ. florum chamemilla ʒ i. florum anethi ʒ ii. fiat decoctio in aqua raphani, vel cum eiusdem decocto bibat initio accessio-
 4. nis. Vel fiat decoctum ex semine asari vel ex radice eius. Deinde cum vomitus initio paroxysmi & remissione fiat, tum etiam iam cœnatis, & iuxta mentem Galeni à cibo. Alexander vero Trallianus cap. 8. lib. 12. vomitum omnibus vtilissimum facit, præsertim iis qui humores crassos in ore ventriculi continent: verum non à cibo. Sed optimum eius tempus esse, inquit, accessione incipiente. Quoniam etiam tunc humores cum materia mouentur, & illa in stomachum conflunt, illumque rodunt & nauseam excitant. Exhibet autem nullam, non nimis aquosam, ac præcipit anferinis pennis præcipue vtendum, ut maiori iruita-
 4. tu vomitus omnino proueniat, præsertim ubi humores valde leni sunt, ac difficulter auelli possunt: quo modo inueteratas quartanas discussisse fateatur, ut nonnullæ ipsarum superata iam deteriore parte conquieuerint. Porro quæ de vomitu inquit Alexander, licet ab iis quæ de eo præcipit Galenus, Paulus, & Aetius dissidere videantur, haud ægre conciliari queunt: nam à cibo vomitus, quem præcipiunt iam dicti viri, exinanire videtur humores, qui futuram accessio-
 4. nem excitare debent & proinde aut ipsam prohibebit, aut saltem leuiorem efficiet, ubi potissimum præcedente die ante accessio-
 4. nem talis fiat vomitus. Propterea, inquit Donatus id spectantes Galenus, Paulus, & Aetius, à cibo vomitum præceperunt, quo promptius crassiores succi aptitudinem quandam habentes ad futuram accessio-

6.

tionem per eum exinaniantur. Alexander vero eos duntaxat tentauit per vomitum crassos succos exinanire, qui iam accessio-
 4. nis incipiente accessione vomitum commendauit: in super & motum eorundem humorum, ac confluentem in stomachum eo tempore insperit, ut ipsemet eodem loco manifestauit. Vterque igitur vomitus diuersa ratione iuuabit, ubi ad eum prompti fuerint laborantes.

OBSERVATIO XXXVI.

De febre quartana intermittente legitima, in hydro-
 4. pem leibalem mutata, ex medicamento calido intempestive epoto.

1. I Sbrandus, filius Guilhelmi Titelmanni cereu-
 4. lianij Delicilis, annorum 25. cum quartana in-
 4. termittente legitima aliquo tempore in Autumno laborasset, ac ab ea liberari non posset, consultum illi fuit à medico, ut puluerem calidissimum ex pite, cardamomo, sinapi, & similibus, cum aqua vi-
 4. ta, in ipsa accessione sumeret: quod cum dissuasisset (licet hoc ipsam febrem per accidens ob nimium calorem tollere posset) & ex eo symptomata aliqua multo vehementiora & periculosa febre quartana euentura prædixisset; non obstante medica-
 4. mentum sumpsit, ac subito à febre euasit: sed illico totum corpus intumescere cepit, ac in hydrorem incidit, à qua liberari nunquam potuit: quæ cū per annum misere vitam traxisset, Paracelsico quodam illi vitam promittente, diuersis & violentis remediis vsus est; sed frustra, non diu morte subsequente.

S C H O L I A.

2. D ictum est prius quo quartana mitius tractari
 4. debeat: & ideo eiusmodi calida præcipue in ac-
 4. cessione non conueniant ante signa concoctionis: & quamquam ex hoc medicamento calido epoto febris cessauerit tamen ut oque viscere obstructo, & præcipue liene indurato, ex licitate magis du-
 4. riora viscera effecta sunt, tenaciori materia per cal-
 4. lamentos ac sinapi vtendum suadeat, & certis diebus interpositis medicamentum, quod, quia ex triphlegma conficitur, pipere, trioniperion dicitur, exhibeat aut diosporicon, solumque piper cum
 4. aqua quotidiè præbet, id quidem non facit in ac-
 4. cessione, demum etiam piper concedit cum aqua, ob
 4. vetus simile est, quod multa fuerit copia aquæ, &
 4. guumque pipere admixtum. Vnde etiam iniuria
 4. male reprehendit, quod eiusmodi calidis vtatur in
 4. quartana, quamuis in legitima tantum iis vtatur,
 4. & non in aliis illegitimis, ut ad longum declaratur
 4. à Donato ab Altomari, De Medendis febr. parte
 4. 3. cap. 5. circa finem De curatione quartanae exquisita.
 4. Verum cum hic calida intempestive exhibita fue-
 4. re, cum aqua vitæ ter quaterue distillata, idque in
 4. accessione, febrem quidem sustulit, sed symptoma
 4. incurabile induxit. Et quamquam Benedictus Fa-
 4. uentius præceptor meus in sua Empirica quinque
 4. ponit experimenta contra quartanam, & inter alia
 4. exhibet aquæ vitæ quinquies distillatæ ʒ v. pul. ca-
 4. tyophylorum seletorum ʒ j. in die paroxysmi,
 4. per quinque horas ante eius aduentum, nullo cibo
 4. præcedente ante paroxysmum. At illud non facit
 4. nisi præcedentibus vniuersalibus remediis, & ali-
 4. quod euacuationibus repetit, vt apud eundem vi-
 4. dere licet.

Pet. Forest. Tom. I.

Lib. III. Obseruat. XXXVI. & XXXVII.

OBSERVATIO XXXVII.

De febre quartana intermittente, post se diuitem lienis
 4. relincente, & hydropem: à quibus tamen
 4. accidentibus æger sanatus fuit.

A Ntonius Bredamus, vir annorum triginta, mi-
 4. les hastatus Principis illustissimi Aurais, cū
 4. quartana laboraret in Autumni principio, nescio
 4. quibus remediis antea vsus à febre ita liberatus est
 4. ut in sauiora accidentia quoque inciderit. Nam
 4. lienum dum habebat, & pedes supra modum in-
 4. flari cœperunt, prænuucia hydropis, ita ut postea
 4. vix ambulare posset, cum maxima anhelitus diffi-
 4. cultate. Hic mense Nouembri, cum me consuluis-
 4. set, hæc infra scripta medicamenta adhibui. Pri-
 4. mo apozema quod sequitur: ʒ. corticis rad. petros.
 4. faniculi, apii, maceratarum in aceto ana ʒ ii. rad. reos.
 4. ebuli ana ʒ ii. florum cord. p. i. agrimon. cassia, ce-
 4. terach. capill. Ven. polytrichi ana m. i. folioi sambuci
 4. m. b. se. anisi, fenic. ana ʒ i. se. carthami contri ʒ
 4. ii. corticum cappar. thamarisci ana ʒ ii. folior. senec.
 4. absque stipitibus ʒ i. polypod. querc. ʒ ii. epithymi ʒ
 4. ii. vuar. passul. enucle. ʒ i. liquoris vasa ʒ ii. fiat
 4. decoctio in aqua communis pro ʒ ix. fortissi. expressioni
 4. ad se ʒ iij. de eupatorio, de Byzantiis, syr. de cicchor.
 4. Nivoli cum rhabar. ana ʒ i. misce, fiat apozema pro iij.
 4. desibus matutinis, ex quibus quotidie ad minus
 4. quatuor secellus habebat, etiam aquosos, cum ma-
 4. gno iuuamine, ut postea melius ambulare potuerit.
 4. Continuo comedeat cappares cum aceto: & lie-
 4. nem cum oleo de capparibus primo illinebat, &
 4. vtebatur optima victus ratione, nempe attenuante
 4. & deobstruente. Interea pro lenis dolore & duritie
 4. 11. Noebris hic totus præc. i. ptus est: ʒ. rad. alibæ mandata ʒ ii. rad. bryoniae ʒ ii. florum
 4. meliloti m. i. foliorum rube. ceterach. ana m. b. se.
 4. malue. lini ana ʒ ii. florum chamemilla p. i. coquan-
 4. tur in duabus partibus aquæ communis & una parte
 4. aceti acerrimi pro ʒ i. b. & fiat sors. Egredie con-
 4. tulit, quare idem fomentum postea reiteratum
 4. fuit. Post forum sequenti linimento locum affe-
 4. ctum inungebat. ʒ. emplastri de mucilaginis ʒ
 4. b. emplastri de meliloto ʒ ii. olii de capparibus ʒ ii.
 4. olei lilior ʒ ii. misce. Postea cum prius aluum ex
 4. decocto supra scripto probe quotidie reddidisset,
 4. ita ut aluus per se vtique citior videretur,
 4. quotidie sumebat tribus horis ante cibum ʒ ii. ex
 4. electuario solido, sequenti 16. Noebris die de-
 4. scripto: ʒ. specier. diarod. abbatis (nam vna vt-
 4. cunque tincta erat) ʒ i. specier. dialacca, diacnecu-
 4. ma, trochis. de capparibus, specier. diatreos simplicis
 4. ana ʒ ii. dissolue in aqua agrimonie, adiecta ʒ i. b.
 4. sacchari albisimi fiat cōfectio in tabulis. Pedes inun-
 4. gebat linimento sequenti: ʒ. vnguenti Agrippæ ʒ
 4. ii. succi sutorum sambuci ʒ i. bulliant in duplici va-
 4. se ad consumptionem succi. Et detumuerunt pau-
 4. latim crura. Decimo octavo Noebris ceratum
 4. sequens lieni appositum fuit: ʒ. emplastri de mu-
 4. cilaginibus ʒ i. emplastri de meliloto ʒ ii. vnguenti
 4. Agrippæ ʒ iii. pul. rad. cappar. thamarisci ana ʒ ii.
 4. ducatur supra alutam ad formam linguae bouis,
 4. sindone rubra cooperiatur, & insuatur seu inter-
 4. bastetur vt melius cohereat, & fiat ceratum. In-
 4. terea ad aquam deponendam, licet illa adhuc exi-
 4. gua esset, & venter non ita intumesceret, capiebat
 4. subinde diacarthami solutui in forma solita ʒ ii.
 4. vsque ad ʒ vi. quo remedio venter detumuit, & pe-
 4. des ad pristinum statum redierunt, remediis supra scri-
 4. ptis sæpius reiteratis, vt maiora remedia non adhi-
 4. buerit. Atq; ita sanus quasi factus, postea Hagama-
 4. Comitis

Id equidem expertum ait. Dantur etiam alia ante accessione, ut theriaca; quæ sudorem mouent & rigore tollit: Sed non ante signa coctionis, & præcedentibus vniuersalibus remediis, & purgationibus sæpe repetitis. Vomitus aliquando in accessione, leuis tamen in principio fortis non nisi signis cognitionis apparentibus, ut iam sæpius dictum est. Curatio vero quæ diebus intermediis instituitur, ex iis quæ prius dicta sunt, satis constat ex diminutione materiæ communis, præparatione & euacuatione, iisque sæpius repetitis vrinam cientibus & sudorem prouocantibus, quæ etiam in declinatione magis vniuersali conueniunt, deinde antidota. Reliqua vide apud Guainerium scripta loco iam citato. Sed cum satis de exquisitis febribus quartanis dixerimus, nunc ad exempla procedamus eorum, quæ notha quartana laborant.

OBSERVATIO XXXIX.

De febre quartana intermittente notha.

1. **F**aber ætarius, iuuenisque biliosus, sub finem ætatis, quartana notha correptus est, quæ portionem bilis admixtam habebat: vnde quoque minus durauit. Huic pro leniente medicamento calida cum diapruno simplici exhibita fuit. Deinde & hos syropos ehibit: *℞. oxyacchar. simplic. syr. acerol. simplic. syr. viol. buglossæ, vel borag. ana ℥ i. B. aquar. borag. bugloss. lupul. cicchorij ana ℥ iir. misce.* pro quatuor dosibus. Mox cum purgavi hoc modo: *℞. catholici ℥ B. confectus hamech. ℥ ii. syr. ros. pallid. solut. ℥ i. syr. viol. ex multiplice infus. viol. ℥ B. aqua cicchorij ℥ iir. B. fiat potio, quæ sumebat die secundo post paroxysmum, mane, tribus horis ante cibum. Postea vero & hos syropos ehibit: *℞. syr. de epithymo ℥ ii. syr. viol. ℥ i. aqua cicchorij, bugloss. fumariæ ana ℥ iir. misce.* Rursus purgatione vsus ex infuso rhabar. & senæ. Et postremo præscribens apozema simul preparans & expellens bilem & humorem melancholicum, huc in modum: *℞. rad. bugloss. cicchorij, dentes leonis ana ℥ B. folior. bugloss. borag. vis. acetosæ, fumariæ, summat. lupul. ana m. i. flor. cord. p. 11. sem. anis. fenic. sem. 4. frig. maior ana ℥ i. folior. senæ Alexand. ℥ i. myrob. curm. indor. ana ℥ iir. polypod. querc. ℥ B. prun. damasc. n. xiii. vuar. passul. enucleat. ℥ i. iunubar. sebesten ana n. vii. coquantur in aqua communis pro lb. i. sicut infusa per noctem, mane decoctum manibus confricetur, & fiat colatura: cui adde syr. de cicchor. dissol. cum rhabar. syr. violacei syr. de pomis ana ℥ i. misce, fiat apozema pro quatuor dosibus matutinis. Et ita bona victus ratione vtens à quartana liberatus est. Verum, quod pene oblitus eram, in principio post lenitium & syropos priores absumptos, cum vrina vtrunque tincta videretur, vena basilica in dextro cubito secta fuit, non tamen multo sanguine emisso.**

SCHOLIA.

2. **Q**uartana hæc notha, quæ melancholiam & bilem admixtam habet, sæpe ex tertiana intermittente cõtingit; quemadmodum euenit Margarete Cornelij in insigni Rofæ Delphis commoranti; quæ cum à tertiana liberata esset per venæ sectionem, & aliis cõmodis remediis, postea quartanam incurrebat: quæ etiam nostra ope, Deo opitulante, curata fuit, cui ℥ i. B. manna exhibuimus, & infusum senæ ac rhabar. postea, similibus deinde remediis, in Observatione præcedente descriptis, &

hæc conualuit. Solet autem hæc febris per se incipere, ut in hoc iuvene bilioso, uti & aliis multis euenit. Quæ igitur ex bile & melancholia originem habet, facile cognoscitur, si habitus fuerit biliosus, si febres biliosæ præcesserint, vel ex se inceperint, præcedente victus ratione bilem & melancholiam procreantem, quæ etiã in fine ætatis vel in autumnu principio in macilentis contingere solent. His quoque adest vrina intensa, citrina, rufa, vel subrufa, & substantiæ tenuioris. Pulsus quoque velocior existit, quam cæteris & spissior. Magis rigorem sentiunt in accessione, ob bilem, sitis, vigilæ, calor, furor, ira, sudores in his febricitantibus maiores, quã in aliis: quibus si & tempus anni æstiuum, æt, regio ad calidum siccumque declinet, certius de melancholica biliosa febre erit iudicium. Curatur hæc quoque citius quam aliæ febres, quamvis paulo vehementiores sint, quam exquisitæ. Medicamenta quæ ad huius febris curationem adhibentur, ad humidum & frigidum præsertim in principio declinare debent, quoniam multum caloris in principio habet. In progressu vero minato calore, calefactionibus vtendum, deinde prohibenda bilis vñio; & quæ iam vñta est, si fieri potest, corrigatur. Cibis quoque in principio ad frigidum inclinans, & lactuæ ferculis misceantur, melones, cucurbitæ, in exigua quantitate concedantur. Quies motu vitior, vitanda ira & tristitia. Fiant frictions lenes panis molli. Si inedia ægrotus ferre non posset, cum in aliis quartanis die paroxysmi inedia fecunda est, hic cibis aliquando quatuor horis ante paroxysmum dari potest. Potus sit cereuisia communis, vel vinum, aqua hordei vel cocta dilutum. Somnus solito sit longior. Exercitium vehemens & Venerem fugiat æger. Curandi ratio medicamentorum à materiæ communium euacuatione inchoatur, vel enemate vel leniente pharmaco, quod bilem & melancholiam respiciat. Quale hoc est: *℞. prun. damasc. n. ix. trum florum cor dialum ana p. j. oxyphancis sem thamarind. ℥ B. coquantur in aqua q. s. donec dimidium absumentur, huius colaturæ accipe ℥ iir. B. castia recens extrahat vel manna ℥ i. syr. viol. ℥ B. misce. Interea hoc iulebo digeratur: *℞. aqua viol. ℥ vi. aqua end. ℥ iir. aqua buglossæ ℥ iir. acet. ℥ i. sacchar. q. s. fiat iuleb. dentur ℥ iir. vel v. ant. plures. Interea si adsit calor hepatis, & vrina tincta, ita ut sanguis adeste videatur, basilicam dextram incide; sed ea animaduersione ut paucum sanguinis extrahas, cum sanguis bilis frænum existat. Euacuabis cum ℥ i. manna & ℥ ii. confect. hamech. & dracarboli ℥ B. vel ℥ iir. dissoluitur in ℥ iir. B. decocti supra scripti. Vel fiat aqua solutiva apud Guainerium descripta pro delicatis principibus & matronis nobilioribus. Vel detur ℥ i. plm. de fumorerra. Deinde syrups magis incidentibus vtendum, de epithymo, de fumorerra, de pomis, syr. violaceo semper adiecto. Mox ad purgationes paulo vehementiores transeundum, ac roborandis cum diacoralia, trionfani, si adsit hepatis inflammatio, dirod. diamarg. versus statum. Declinante vero febre, diamarg. diamosco dulci vtendum. His etiam præbent ℥ ii. theriacæ cum aqua bugloss. ros. Plura vide apud Fontanonum qui hic tum in aliis locis præcipue Guainerium imitatur.**

OBSERVATIO XL.

De febre quartana intermittente spuria, per maiorem bilis & melancholiam assationem, nempe ab atra bile adasta.

Nicolaus Wibrandus Alemarianus, annos triginta duos natus, vir macilentus, faber lignarius &

- rius & architectus insignis, qui magna industria molas aquam subducentes, tum alias, construebat. Quod equidem artificium cum valde laboriosum sit, magis bilem coaceruabat. Habebat autem hic in via Aggerina dicta Alemariæ. Qui cū in ætate anno 1556. tertiana intermittente diu laborasset, in autumno ex materia biliota, quæ magis adurebatur, & in atram bilem eamque magis adustam transibat, tandem in quartanam atubiliariam incidit. Ad eum cum intrassem, victus rationem conuenientem, aliaque remedia & præparatoria & euacuationes aptas præscripsi. Verum cum statim ex voto sanitatem non consequeretur homo morosus (ut biliosus esse solent) à remediis omnino abstinuit, ac me reliquit; quamvis paulo post consilia Empiricorum magis amplexus esset. Tandem ex præscripto maleculæ nimis temerariæ & audacis, vitriolum album in cereuisia mixtum ebibit in ipsa febris accessione, persuasus sic se à febre liberatum iri. Ex quo violento medicamento asumpto, imo veneno; cum plurima excreuisset & copiose vomuisset, ita ut astantes putaret animam simul cum vomitu euolaturam, à quartana intermittente in continuam febrem eamque ardentem incidit, & in pectore tum gula subita inflammatione oborta, statim ab assumpto vitriolo stragulari videbatur: interea & tussi quoque vehementiore accedente, tandem & hic miser ægrotus hæctica febre & quasi tabida correptus fuit, quam & sputum cruentum mox subsequēbatur: postremo vero idem & pus expectorabat. Cum vero hæc putulentia cum valida tussi homini diu multumque adhereret, & iam pro deplorato fati haberetur, tunc demum de vita sua anxius, denuo me reuocauit, quemadmodum hoc stolidum genus hominū sapere videtur, cum à stultis mulierculis ac medicis malum ad summam perniciem deductum sit. Erat autem hic affinis meus, qui cognatam meam in vxorem duxerat, qui mihi fidem non adhibuit, nisi re in angustum producta, dignus ut à me amplius non inuideretur. Nolui tamen eius perfidia vel potius negligentia nomen tam medici incurtere, imo ut quouis modo eidem auxilio essem, iterum eundem accessi. Ad quem cum intrassem, hæc signa aderant; lingua aspera, sicca, & furat modum arida, nigra & exusta: gula tum gutturis ingens inflammatio, calor pene inextinguibilis, sitisque intolerabilis; quæ quidem symptomata proculdubio originem duxerant ab ipso vitriolo assumpto. Iubeo igitur ut continuo biberet decoctum hordei mundati, cui & pruna damascena, vna postea solia viol. maluæ, & glycyrrhizæ mcozæ erant. Interea linctum parauimus ex syr. viol. iunibino & saccharo pendio dicto, ex quo indefinenter lambebat. Præcepi quoque ut diatragacanthum nocte dieque sine intermissione deglutiret: deinde ut modo vnum, modo alterum sumeret, donec aliquid leuamen sentiret. Gargarizabat quoque subinde pro gutturis inflammatione, aqua plantag. solatri, diamoræ adiecto. Præterea cum ob calorem febrilem dormire non posset, sub vesperâ emulsiolum hoi dei mundati, sem. quat. frig. mior. mundat. sc. pap. albi, saccharo violaceo adiuncto, sumebat. Deinde oleo mandragoræ etiam tempora maxime diatragacantho frigido, calor gutturisque siccitas & reliqua symptomata à vitriolo contracta cessarunt. Verum cum sputum minus exiret, hoc elegemate vñ sumus: *℞. syr. viol. iunib. de liquiritia ana ℥ i. sacchar. pend. ℥ v. fiat loch.* Pro lingue autem scabritie, nigredine & eiusdem siccitate, sepiissime linguam & os abluēbat decoct. hor. Pet. Forest. Tom. I.
- dei communis, plantag. viol. seminis cotoneorum. Loel. cum tabula ipsa diatragacanthi frigid. sape innotata sunt. Verum cum pharmacopæus nescio qua negligentia diatrag. abb. loco diatragacan. semel dedisset. eodem die, imo eodem momento tussis ita inualuit, cum pectoris angustia & coarctatione, ut æger mox suffocari videretur, adeo ut metu percussis astantes sacram synaxin, ut ægro administraretur, curarint. Sed cum ad ægrum subito accitus essem, atque hæc euenisse animaduertissem, vñ diatrag. abbatis inhibui, & iterum diatragac. frig. dedi, & ut lambituum rursus sumeret, mandauit. Quibus statim prædicta accidentia cessarunt, videlicet tussis illa suffocans & pectoris angustia; ita ut postea sputum melius ex pectore prodiret. Præterea quoque pro potu utebatur quæ & sitis diminuta est & calor febrilis minus ægrum infestabat. Victus ratio huic eadem erat, quæ hæctici febribus conuenit. Et ita continuando syupos dictos ac tabul. diatrag. frig. decoctum hordei mundati vngula cabal. lin. e. addito syr. violaceo, pectusque bursæ recentis, ole. amygd. viol. inungens, tandem magna nostra industria, Deo præcipue adiuuante, licet ad desperationem decumberet æger, curatus est. Cum & hæctica febre quasi consumptus videretur, vrina oleaginosa exiit ite, ita ut nihil spei salubris superesset; quamvis supradictis remediis sæpius repetitis sanitati perfecte restitutus fuerit.

SCHOLIA.

Non solum hoc exemplo sed aliis plurimis vidimus ob delicta multa, quæ ægrorantes committunt, & qui illorum seruituti addicti sunt, & quod medicorum sanis obtemperare nolunt consiliis, (ut recte ait Galenus in lib. De constitutione artis medicinalis) quod morbi, qui natura sua & breues & salubres sunt, longi & mortiferi euadunt. Quodque hodie præcipue nostris ægrotantibus contingit, qui muliercularum & empiricorum consilia doctorum virotum præsidis præferunt. Idem quoque recte contingere ait Galenus opulentis & potentibus, si ægrotent: existimant enim horum plei que, nec morbos, nec mortem, nec Deum ipsi quicquam in ipsos posse: quare scripsit Galenus diuites quam pauperes, difficilis curari. Quod ad vitriolum attinet, non sine ratione aliquis hic admirari poterit, quod æger ex vitriolo assumpto (cum venendi exisset) illico non interierit, quemadmodum monachus ille ex ordine Cruciferorum, Monachus iuuenis viginti annorum ex Aquila oriundus, Pius cum puellâ lauri apud cœnobium sancti Spiritus se ipsum indeperiret, terfecit. Hic enim, ut scribit Amatus cent. 2. c. seipsum rat 84. puellam nomine Catharinam Arminenſem & filiam forte hortulani horti monachorum curam habentis, amare cepit. Quam successu temporis ita impatienter amabat, & deperibat, ut sæpe puellam in vxorem ducere, cum eaque, repudiata cuculla & monachali voto, ad Germanos confugere promitteret; vnde flexis genibus, eam non raro ita orabat, ut illius miseretur, ut nisi votis eius & precibus annueret, aut morte se moriturum, aut sese interfecurum asseneret. Porro monachus hic puellæ huius amore ita deflagravit, ut cum iam in amorem suum trahi non posse sentiret, animam desponderit. Clam enim ex officina pharmacopelæ emptum vitriolum deglutit. A quo exhausto male habere monachus cepit: ita ut in ventriculi corrosiones & vomitum & secessum deueniret; ad hæc linguæ nigredine & ipsius crassitiem. Demum symptomatis auctis, & prostratis virib, tem aliis atq; aliis patefecit monachis. Sed accessit ad eum

cum medici, breui ipsum deploratum reliquerunt: & merito, cum eo die vitam cum morte commutavit, & amoris bonus monachus penas luerit. Pifauri hanc euenere quinto die mēsis Februarij 1556. At noster æger, qui vitriolum sumperat ad febrē quartanam depellendam, forte in exigua quantitate, cum periculo, artis nostræ tamen gloria euasit. Interim venefica illa medicastra, quæ vitriolū dederat, digna erat vt in exilium mitteretur, & quibus alij, qui eiusmodi venenum, pro salutari medicamento miseris ægrotis obtrudunt. Qui hoc venenum sumunt, respirare nequeunt, intestina arroduntur, & punguntur. Cuius bezoar est 3. coralli rubri subtiliter triti cum vino propinare. Ex conferentibus est vomitum prouocare & clysteribus vti. Eius loco, continuo nos vti sumus etiam ad deterfionem, lubricationem, decoct. hord. pasul. maluz. viol. &c. & egregie profuit. Tribuunt quoque auctores tertiam sigillatam veram cum vino, & lac alinæ continuo potandum exhibent. Nos recte sero lactis vti sumus. Sed cum hæc ad venena pertinent, de iis latius suo loco modo Deus vitam nobis concesserit. Verum redeunt ad quartanam hanc ex atra bile adusta, quidam hanc minime admittunt, cum à Galeno ad Glauc. non proponatur. Quod quidem verum est, cum ibi tantum loquatur de exquisita. Hanc tamen dari expresse colligitur ex Galen. 2. De Cris. 12. & 3. aphor. 22. cum ibidem dicat quartanas fieri ex melancholia naturali & atra bile. Estque atra bilis humor exustus, calidus & siccus. Et si Auicennæ fides est adhibenda, producit hæc materia ex sanguine, ex bile, ex melancholia, quinimo etiam ex pituita. Et propterea dicebat Auicenna dari quartanam sanguineam, biliosam melancholicam, etiam pituitosam. Licet autem Galenus dicat ex sanguine crasso vel bile adusta atram bilem generari, non meminit de melancholia, minus vero de pituita.

8. At qui Auicennam sequuntur & eum tenentur, cum in sanguine sit portio tenuis & crassa, ex utraque atram bilem fieri aiunt. Si sanguis supra modum affetur secundum partem crassam, vertitur in melancholiam; si vterius procedat, mutatur melancholia in atram bilem, humorem calidum & siccum. Si vero sanguis affetur secundum partem tenuiorem, transit in flauam bilem; & si assatio progrediatur, in vitellinam, in ærugineam & ceruleam, & tandem in atram conuertitur. At quod ex pituita fit, maioris est difficultatis, non ex qualibet, sed tantum falsa: nam ex acida pituita non potest fieri atra bilis, sed potius vitrea: & si valde hæc crassescit, fiet gypsea. Neque ex dulci, & cum pituita falsa, calida, & sicca est sua portione non totius (vt etiam Capo de Vacca medicus insignis sentiebat) in atram conuerti potest: id quoque videtur ex septimo aphor. 42. Nam falsa vbi magis aduritur, amarescit, deinde & bilefcit, degenerans in atram bilem, in humorem illum malignū. Quod cum ita sit, qui defendunt partes Auicennæ, qui quartanas non modo melancholicas, sed & biliosas & pituitosas admittit. Respicit quidem Galenus immediatos, Auicenna mediatos & immediatos simul humores. Huius igitur febris quartanæ atrabilariæ causæ sunt calefacientes, exsiccantes, adurentes. Calor in iis quoque sentitur mordacissimus, & rigor non est ita cum sensu frigoris, sed punctiōis infestantis partes totius corporis, ob humorem calidum & siccum: hinc quoque suis magis intensa, suntque irrequieti, vt in vno loco non permancant: estque maior agitatio in hac febre quam in legitima quartana, & vehementior quam in accessione tertianæ; quia humor calidior

& magis adustus. Hæc signa præcipue adfunt in quartana ex atra bile. Ex melancholia cum sanguine adusto sunt mitiora: ita etiam signa sunt mixta, si ex melancholia cum bile, vel cum pituita, quod illegitimè exempla supra dicta, & adhuc inferius dicenda de melancholia cum sanguine adusto, & de melancholia cum pituita ostendunt. Vtrum indicationes curandi hic admittantur, sciendum, quæ atram bilem respiciunt, non vacant periculo, vt Observatione præcedente satis constat, cum sint ex maligno humore: & ideo nisi recte tractentur, in duplicem degenerant quartanam, vel continuam periculosam, cum etiam continua ipsa ex atra bile proxime accedat ad naturam febris pestilentis malignæ. Hæc vero febris iuxta Alex. Trallianum, requirit humectationem & refrigerationem, vt aliæ biliosæ. Illegitimè igitur quartanæ, pro diuerso humore, qui melancholico miscetur, & diuersa eiusdem quantitate, variatur curatio. Si itaque ex sanguine, vel ex falsa pituita, venam secare licebit. Si ab atra bile, præstat purgare & à vomitoriis abstinere: quia atra bilis non euacuatur per vomitum, sed melius per secessum, siue lenientibus, siue clysteribus. Si ex pituita falsa; hunc quoque humorem magis respiciunt præparantia: si ex melancholia, humorem melancholicum. Ex sanguine, si is sit tenuis, bilis ratio magis habeatur: si crassus, melancholiam respiciant. Ita in purgationibus, si flaua bilis abducat, rhabarbarum purgationibus adiciatur: si pituita falsa, agaricus; si atra, elleborus niger. Quamuis humectantia, vt etiam in roborantibus, hic magis conueniunt. Nunc igitur ad alia exempla properemus.

OBSERVATIO XLI.

De febre quartana notha intermittente, à sanguine adusto orta, vel à materia melancholica sanguinea.

Iohannes Henterus Delphius, vir nobilis, & nostri amantissimus, cognatus vxoris meæ, qui me (cum Delphos primum venire ad Senatu accitus in medicum) hospitio liberaliter excepit, apud quem vna cum famulo permansi vltra mensem, donec vxor mea veniret. Hic vero in Autumno, anno 1557. in febrē quartanam sanguineam, seu ex sanguine adusto incidit. Qui eo tempore opera Hugonis Nieuēij medici Hagani utebatur: cui & vena secta fuit, tum alia remedia apta per medicum administrata. Sed cum à febre non liberaretur, postea Henricum Vergeium medicum Hagani doctissimum & exercitatissimum ad se vocauit: qui licet eundem satis diu tractasset, febris tamen per totam hyemem subsequenter eidem adhæsit, adeo vt omnem curationem reliquerit, victus ratione optima solummodo contentus. Ceterum cum ego mēse Februario anno 1558 Delphos peruenissem, vt eidem gratias referrem, quod ita liberaliter me hospitio excepisset, cum adhuc quartana laboraret, diligenter curationem institui; & cum bonis anibus in cæcis hæmorrhoides incidisset, illum bene de salute sperare iussi, quamuis ingenti dolore torqueretur. Nam hæmorrhoidibus apertis à quartana facile liberari posset, cum & præceptor meus Benedictus Fautinus, in tollendo quartanam, præcedentibus vniuersalibus remediis, pro indubitato experimento habebat, vt venæ hæmorrhoides secaretur. Refert quoque Guainerius, se vidisse, præceptorem suum Iacobum Forliuensem de la Torre, nobilem quandam curasse solis remediis, quæ hæmorrhoides prouocabant. Verum hic venæ sectio commode in ano fieri non

non potuit, cum venæ hæmorrhoidales potius viceratæ essent, & ob hoc ingentes dolores inferbant: quare accito M. Lamberto chirurgo seniori Delfensi, qui vlcera tractabat, aptis remediis appositis, vnde tandem hæmorrhoides apertæ sunt & fluere cœperunt, multam virulentiam effundentes, ita vt à febre quartana hoc modo liberatus fuerit.

ratione quartanæ à melancholia ex sanguine adusto; quæ ex Guainerio accepit.

OBSERVATIO XLII.

De febre quartana notha intermittente, à melancholia phlegmatica.

Mulier quinquagenaria, pituitosa, habitudine crassiore, victo in frigidante cum in hyeme vsa esset, quotidiana febre corripit caput. Quam flocci faciens, circa mensem Ianuariū eadem in quartanam incidit; cui & pedes inflabantur, tanquam ad hydropem inclinata esset. Ad hanc cum intrasset, cumque per mensem fere quartanam habuisset, ex signis præsentibus, iudicauit notham esse quartanam ex melancholia pituitosa ortam, quam Arabes describere solent. In accessione frigus diutius durabat, & cum iam inciperet calefieri, rursus frigus quodammodo reuertebatur, & fiebant paroxysmi longiores ob materia viscositatem, & tardus sudor in declinatione erumpbat, eratque is exiguus. Aderat vero in pulsu magna diuersitas, cum quadam mollitie. Vrina quam spectauimus erat crassior, minusque tincta quam in aliis quartanis. Sitis exigua eandem infestabat, somnusque satis gravis erat. Cum eodem tempore aer & anni tempus (nam in hyeme eramus) ad frigidum & humidum declinaret, certiores fuimus pituitam hic cum melancholia mixtam esse. Ideo in primis victum instituius minus humidum, sed paululum extenuantem; qui tamen non valde exsiccaret & calfaceret ob febrē. Et sic auiculas montanas concessimus & oua. Ab omphacio seu agresta, casteo, lacticiis abstinuimus: cappares & oliuas admittimus, maxime in declinatione, rad. petros. feniculi & asparagos. Vinum Rhenanum aquosum non inhiuimus, maxime die infestationis. Frictiones fortiores administramus, aerem clarum & odoriferum, & exercitiū moderatum adhibuimus, deambulationes quoque, quæ magis hic conueniunt, quam in aliis febribus. Interea vt mæsticiam vitaret, consulimus, ac spem bonam conciperet de sanitate. Demum ad medicamenta progrediebamur; à sectione venæ abstinentes, cum iam paulo diutius laborasset, & hic minus conuenit quam in aliis quartanis. Materiam parauimus cum syrupo sequenti. ℞. oxymel. simpl. 3 i. aquæ feniculi, abstinibii, fumariæ ana 3 ii. clarificetur & aromatizetur cum cinnamomi exiguo pro 2. vicibus. Postea decoctum longum præscripti, præparans materiam & euacuans: ℞. rad. cich. dentis leonis. asparagi, feniculi ana 3 lb. flor. bugloss. borag. ana p. i. capill. Ven. cassiæ, scolopend. borag. agrimo. cichorii ana m. j. bordei mund. p. i. folior. senæ Alexand. 3 vi. polypodis querc. 3 lb. turbit. gummosi 3 ii. xix. albi 3 i. se. anisi 3 i. b. se. q. frigid. maior. feniculi ana 3 lb. vuar. pass. enucle. 3 i. liquir. ras. 3 iii. fias decoctio in aqua commu. pro 3. colaturæ adde mellis ros. colati, syr. ex infus. ros. ana 3 i. b. misce pro iiii. dosibus. Hic syrupus ex infusione rosarum communium rubrarum apertarum conficitur. Et quia hæc febris est longior, per aliquot dies iussi ægotam quiescere: deinde iterum syr. sequentem propinaui. ℞. syr. de epithymo 3 ii. oxymel. simpl. 3 i. aqua. abstinibii, feniculi, bugloss. ana 3 ii. clarificetur pro ii. vicibus & cinnamomo aromatizetur. Postea decocto superscripto addecimus, agarici feminæ albi lenis 3 i. b. epithymi 3 iii. se. carui & ameos ana 3 i. Rursus ad maiorem digestionem, ad oxymel. compos. deuenimus, & aquam fumariz. etiam

SCHOLIA.

3. Rat autem hic vir admodum robustus & procerus, interea & sanguineus. Qui cum melancholiam nescio quam contraxisset, in hanc febrē quartanam incidit. Solet enim hæc quartana notha ex sanguine adusto vel à materia melancholica sanguinea contingere in iis, quibus adest habitudo sanguinea, & quibus præcesserit regimen sanguinem aduens, & quibus hæmorrhoides suppressæ sunt, quemadmodum huic viro euenit. Vnde etiam admirabamur quod medici aliqui præstantissimi post vniuersales euacuationes, ea non adhibuerint, quæ hæmorrhoides excitarent. Præcedit autem & hic aliquando synocha febris: si fides quoque adest oris dulcedo, sitis nulla vel exigua, somnus gravis, aer, tempus anni, regio ad humiditatem caliditatemque tendant. His quidem pulsus latior quam in præcedente febre, vrinæ rufa vel subrufa, cum obscuritate quadam & crassitie. Hæc febris si accurate regatur, aliis quartanis breuior esse solet, vt quæ vix viginti nonnunquam accessiones superet. Vicius ratio: ut medicamenta ad caliditatem & humiditatem inmoderate declinent: nam hæc minus frigida & sicca est. Curandi ratio etiam à materialium communium eductione exordienda enemate emolliente in hunc vel similem modum: ℞. rad. albæ 3 j. folior. maluz. viol. beræ, mercurialis, stor. chamæmell. ana m. j. fiat decoctio in aqua communi pro 3. colaturæ adde cassiæ pro clysteribus 3 j. sol. viol. chamæmell. amygd. dul. ana 3 i. rubeol. rub. 3 lb. salis communis parum, fias enema, vel pituita 3 j. c. fias in bolo, vel cum sero lactis. Deinde fiat venæ sectio tempore quoque quietis, quæ hic magis conuenit quam in aliis speciebus. Deinde laborandum vt omni die alius reddatur mollior, vel glande aut enemate, aut potione leniente, quæ exhibenda est in die quietis. Mox digerenda materia in hunc vel similem modum: ℞. syr. acetos. simpl. 3 ii. syr. viol. 3 j. aquæ end. capill. Ven. lupul. ana 3 ii. misce pro iiii. vicibus, vel pro iiii. sumaria 3 ii. racheori albi 3 iiii. b. acetos. 3 j. fiat tinctura 3 iiii. Paretur vero hoc modo: ℞. folior. senæ 3 ii. se. anisi 3 i. rhabar. selecti 3 j. spice gr. iiii. infunde per noctem in sero lactis, facta prius lcu ebull. mane express. adde cassiæ, syr. viol. ana 3 lb. misce, detur secundo die post paroxysmum in aurora. Deinde rursus repetantur syrupi de end. viol. bugloss. sumaria ana 3 j. b. aquar. fumariz. lndis & cistinis: Guainerium. Et si postea theriacam exhibere volueris, detur in exigua quantitate, cū aqua borag. Si calor sit vehementior, primo vtaris diacorallo vel triacantal. In fine augmenti & in statu. ℞. spec. diacord. abb. 3 ii. corall. rub. mar. ana 3 j. racheori albi 3 lb. b. fiat confectio in morcellis. In declinatione detur diacord. abb. Eadem fere habet Fontanonus lib. 4. De morbis interioribus, c. 22. de cur. Pet. Foly. Tom. 1.

Diff. 2. tra. 4. De feb. c. 4. de curatione quartanæ à melancholia sanguinea.

11

2.

3:

L iiii ad

ad confectiones in morfellis in hunc modum. *℞. spec. diarod. abb. specier. elect. de gemmis, diamofch. dul. & plurisarcocodi ana ℥ i. ℥ accb. dissoluti in aqua borag. ℥ ii. fiat confectio in tabulis seu morfellis. In tercia cum metuerem hydropem, eam purgaui cum ℥ ℔. diacarthami solutus in tabul. Febre iam plurimum diminuta, & vere instante, ita, vt in declinatione esse videretur, species laticæ Galen. in rotulis exhibuimus. Et quia pedes detumuerant, fortioribus medicamentis vti non sumus, alioqui hunc puluerem in altera muliere expertum, propinasse: egregie enim aquosam materiam expellit absque molestia, cum & delicatus pulvis existat. *℞. specier. Indi minoris ℥ i. ℔. rad. meechrocane ℥ iiii. rad. inula, pimpinella ana ℔ ℔. fiat pulvis, dividatur in partes aequales, & detur vna pars cum vino Rhenano, aut alio liquore conueniente. At mulier hæc, cum ad Martium mensem peruenissemus, istis remediis & optima victus ratione vtens, à febre liberata fuit, ac sana euasit.**

SCHOLIA.

4. *Caufa.* Dicitur est prius iuxta Arabum decreta, ex pituita aduisione quartanam quoque posse fieri; cum & quotidiana, vti in hac muliere, etiam subinde in quartanam mutetur: quibus auctoribus pauca vel fere nulla, præsertim Græci de hac febre scripserunt. Potest etiam fieri per se in pituitosis, & in iis, qui pituitam conuerunt, maxime in hyeme, temporibus pluuiofis, humidis frigidisque, etiam in locis palustribus, qui in iis degunt. Signa iam in obseruatione annotauimus. Interea hæc febris aliis diuturnior existit, & ad hydropem tandem vergit, nisi tempestiue apta remedia adhibeantur. Curatio etiam satis constat ex obseruatione procedente. Si plura ac variare media de hac desideres, vide Guainerium *diff. 2. tract. 4. de feb. cap. 5. de curatione febris quartana à melancholia phlegmatica.* In quo capite reperies campum latissimum remediorum, quibus hæc febris curetur. Et ita curationem febrium melancholicarum absoluiamus, quibus quædam arcana contra quartanam adiciemus. Rondeletius scribit magno successu se vsum fuisse sequenti remedio. *℞. foliorum sambuci, saluæ, pedis columbini, rutæ ana m. ℔. calibæ tertiam partem, m. i. salis, & vini parum, omnia simul trita carpis admota ante accessionem: quæ rursus amoueantur quoties videbitur commodum.* Trallianum experimento certo quartanariis scarabeum viuum, extrinsecus fuluo linteolo firmiter alligatum, collo suspendit. Idem præstare dicuntur pili ex gena hirci extracti & alligati, & sanguine è virgine omnium primo excretus, brachiali dextræ manus alligatus, & lacterta viridis appensa. Quæ mihi omnino superstitiosa esse videntur, & de pallio ferendo patienti mulieri, & de vermiculis in displaci capitulo, iuxta Diosc. inuentis, in aluta clauso collo brachioque alligatis: & iuxta vulgares de aranea viuâ in nuce inclusa, & collo appensa, donec moriatur, quo nuper Adrianus Iacobus Delphis in vna Pensili habitans è regione ciuicæ domus, vsum est, quamuis à quartana liberatus non fuerit, nisi in vere nostra opera, cum nec in autumno nec in hyeme ab ea sanari potuerit. Nicolaus quoque annulum conficit, qui in auriculari digito portatus quartanam sanat, quo & Ioannes Tyengius medicus Amstelredamensis vsum est, vt in eius libello scripto inueni. Habes alia remedia apud Aetium cap. proprio, quæ ad quartanam bibuntur minus

superstitiosa; & apud Diosc. multis in locis, vt habetur de radice plantaginis, de trifolio bituminoso, de geniculo verbenæ, de hyperico cum vino propinato, penesaphylli foliis, addito pipere, de quatuor seminibus betorropii in accessione cum vino. Agrimonia viridis incisa cum aceto destillata ad ℥ iiii. cum modico rhabaro, duabus horis ante paroxysmum ebibita.

OBSERVATIO XLIII.

De febre quintana.

Mulier annorum quadraginta, tenuioris fortitudinis, quæ ex Maeslandia anno 1560. die 16. Martij, consultandi causa, vna lotum adferens, me accessit. At quantum ego coniecere poteram, cachexia laborabat, erura inflata erant, venterque plurimum eminebat, qualis hydropicorum esse solet. Lotium quod iudicandum attulerat, crudum ac satis tenue erat, neque hypostasin aliquam habebat. Cum igitur ex ea rogarem, nunquid quartana laborasset? statim annuebat se eam autumno præcedente habuisse ad tres fere menses, sed nunc in quintanam perfecte transmutatam esse, quæ sese quatuor diebus naturalibus intermittebat, & quinto die manifeste redibat. Quæ & eo ordine vique in mensem processerat, quamuis nunc rursus in quotidianam intermittentem prolapsa, quæ sub noctem inuadebat, licet mitius quam antea cum calore non admodum intensio, cruntib. tamen tot ventre in maiorem molem incrementibus. Interea dum lotium inspicio, rogo nunquid grauitatem quamdam tum dolorem persisteret in aliqua hypochondriorum parte? mox respondit, hypochondrium dextrum dolere: quod cum terigissem, deprehendi leuem duriciem adesse, potius tamen obstructionem quam scirrhum: quamuis ex cachexia apparente in id malum transmutari posse verebar, & ab eo hydropem subsecuturam. Quare hoc decoctum præscribo, quod materiam viscosam, pituitosam, melancholicam simul incidere, euacuet, cum paupercula esset, neque multis remediis vti posset. *℞. cori. rad. feniculi, petros. ireos, cicchorii, ana ℥ ℔. capilli. Ven. agrimon. ceterach. cassiæ, soldanellæ ana m. ℔. liq. rasæ ℥ ℔. vuar. passul. enucle ℥ j. solior. senæ ℥ i. ℔. se. danci, feniculi ana ℥ i. ℔. fiat decoctio in aqua commun. pro ℔ i. fortiss. express. adde syr. de eup-torio, de quinque rad. de cicchor. Nicol. cum rhabarb. (ob febre) ana ℥ i. misce. pro quatuor dosib. matutinis. Quo melius habuit, vt postea mihi relatum fuit, quamuis ad me non redierit.*

SCHOLIA.

De febris quæ circuitum quartanum exciunt, varia ab auctoribus tam de essentia earum, quam de causis earundem adferuntur. Plurique medici, inter quos etiam est Fernellius, ad quartanas non exquisitas referendas putant febres longioris intercapedinis & intermissionis, quales sunt quintana, sextana, aut si quæ rariores periodos habent. Holerius etiam nostro tempore has febres longioris periodi, quam quæ quarto die accessionem faciunt, ad genus quartanarum refererat. At eas ipsas Hippocratis auctoritate confirmatas, ne vel supra quatuor humores. alium statuere, vel aliam illis sedem, quam in venis designare cogatur. Verum dignissimus Hippocrates quasdam quintanas hasque pessimas facit, quæ alias ante tabem fiunt, alias tabidis superueniunt & interficiunt. Idem Septimanas longas, verum non

non lethales affirmat: præterea Nonanas cæteris longiores, sed non lethales. Vtrum Galenus hæc non Hippocratis sed alterius esse putat: scribitque nullas se vidisse periodos ultra quartanarias. Agnosce tamen aliquando fieri posse, vt à præcedente febre semen aliquod relinquantur, neque iusta vitæ ratio obseruetur, atque inde fieri vel septimana, vel nonana, vel quintana, vel sextana; quæ septimo, nono, quinto, sexto die repetat. Quod si aliis quoque credamus, eiusmodi circuitus fieri possunt, Rhases ipse & Auicenna & aliorum experientia id probant, vt qui repetant decimo quinto quoque die, semel in mente, semel in anno, existimantque hæc fieri à materia melancholica, pauca, & crassissima, quam exulta crassa pituita generant. Nec uiltra quartanarum circuitus quintani, septimani, & alij admittuntur, non propterea nouæ humorum species fingenda sunt. Hippocrates in Epidemias, his verbis, has febres ponit, dicens. Septimana longæ est, verum non lethalis. Nonana hæc longior etiam, at non lethalis. Quintana pessima est omnium, etenim & ante tabem & iam tabidis superueniens perimit. Et paulo post: Præterea erant febres, quartana, quintana, septimana & nonana, quibus iudicantur circuitibus confiderandum. Circa has tamen febres videtur esse diuersitas quædam inter Hippoc. & Gal. *Epid. 1. sect. 3.* nam Hippocrates eas esse pronuntiat, Galenus negat se vidisse septennem & nonanam, & quintanam nunquam manifestam. id est, diutem in suis paroxysmis, sed occultam, seu confuso modo, ita periodi quintani non perseuerarent vsque in finem morbi. Sic quod aliquando succederent duo paroxysmi quintanæ, post mutarentur. Et si venit sextana, inquit, non est dicendum, quod id ex humore terminato sit, sed inordinato viuendi modo, vt si contingeret vnus sextanæ paroxysmus, qui amplius non redeat, quod contingere potest, quod æger vtatur inordinato regimine viuendi. & si sequatur alterius septimanæ circuitus, id tamen non erit ex natura humoris. Si vero sit ex natura humoris, quia ex humore pauciore, quam in quartana Auicenna dicere videtur: rursus dicendum sicuti datur quartana, septena, & nonana; ita non datur sextana, octaua & dena. Sed de septena, nonana, & quintana, quæ fiunt secundum quod erit maior & minor quantitas materię. Et tunc videretur, quod quintana esset subtilior, quam septena, quia in septena erit maior aduictio: tamen Hippoc. contrarium dixit. Ideo vt dicebat Galen. Sed decidenda est experientia. Crendum qui tem est Hippoc. qui dixit, quod datur. Sed ego eas non vidi, inquit Galen. & quoniam hoc tantum experimento probari si se dignissimo tantum credendum esse tales febres posse euenire. Nam & quintanas tres Cartius suo tempore vidit, sed intabiles; & nos præter hanc quintranam, qua hæc mulier afficiebatur per mensem, aliam quæ semel in tabida nobili muliere conspeximus, quæ etiam in eadem lethalis fuit. Sauonarola etiam credendum esse Hippocrati iubet. Quidam enim (teste Gilberto Anglico) testati sunt se vidisse febres de anno in annum reuertentes, de septennio in septennium. Rhases etiam affirmat se vidisse hominem, qui quinto quoque decimo die febricitaret, Sauonarola quodam Pancratio Lusitano, Patricio Veneto, cum signis melancholiz per aduisionem. At Auicenna

sub finem capitis de sextana, inquit: Etiam retulit mihi quidam fide dignus se vidisse nonanæ. Quintanam (vt idem ait) nos multoties vidimus; & Nicolaus non cogimur propter hoc dicere, quod illis sit vna humor alius, Gentilis quoque (vt Nicolaus Florentinus refert) vidit febrem in Berraducio de Bouariis Perusienfi, quæ de decimo quinto in decimum quintum inuadebat. Cæterum neoterici definiunt: Quintana febris est, ex phlegmate per aduisionem in melancholiam conuerso, & extra venas putrefacto, de quinto in quintum diem affligens. Dicitur interpolata, eo, quod materia extra venas putrefcat, eo, quod continua non reperiatur, & talis raro eueniat: si vero continua esse contingat, vt in hecicis aut tabidis, semper letalis est. Harum quidam febrium longiores periodos habentium, materiam statuunt melancholiam admodum crassam atque terrenam, qualis ab ea exulta pituita gignitur: æque eam quidem paucam in parte quadam distantiore iam diu coarctatam, vt idcirco tardius moueatur, accessionemque faciat. Possunt etiam fieri, Galenotelle, ex errore ægrotantis, cibum plus æquo summentis, vel medici quoque imperiti negligentia. At alij sequentes Arabum decreta, qui licet has febres fieri putant ex phlegmate per aduisionem in melancholiam conuerso, imaginantur interim quod hic humor ex duobus vnitis secundum maiorem vel minorem mixtionem, coadiuuante eius paucitate, tardius moueatur. Hinc Gilbertus quintanam ob viscositatem phlegmatis & siccitatem melancholiz diuturniorem quartana esse scribit, & diutius perdurare periodum, & tardius solui. Sextanam fieri ait ex phlegmate acetoso & melancholia, vnde materia existente frigidior & magis compacta; etiam tardius hanc adhuc moueri. Septenam ex phlegmate vitreo & melancholia de septimo in septimum tardius affligere ratiocinatur. Nouenam ait fieri ex commixtione phlegmatis vitrei & naturalis, & melancholiz; ideoque magis infarcta, multo tardius cæteris mouetur. Decimanam vero omnium tardissime, quam ex phlegmate vitreo & acetoso & melancholia fieri autumat. Octauam febrem non admittit, cum tantum septem planæ existant: alias rationes quas ponit, apud eundem videre poteris. Amatus tamen *Cen. 2. cap. 75.* non solum de octaua febre mentionem facit, sed quod eam viderit longo tempore perdurantem in adolescente quodam, qui etiam ab eodem Amato sanatus fuit. At Capo de Vacca, Professor medicus insignis Patavinus, ex sententia Hippoc. *1. Epid. sect. 3.* & ex Galeno quintanam quamuis obscure admittebat ab atra bile humore calido & sicco. Sextanam & nouenam ex naturali melancholia, humore frigido & sicco. Cum enim quintanam pessimam & lethalem febrem pronuntiauit Hippoc. non tamen ex necessitate si fuerit ex humore frigido & sicco, esset legitima quartana & turissima: sed quia periculosa. Ideo ex atra bile ea fieri protulit. Hæc tamen quintana, quæ hæc mulier ægrotauit, habuit cum melancholia pituitam admixtam, cum etiam postea in quotidianam conuerteretur, quam etiam cachexia subsequebatur. Septanam & nonanam cum Hippoc. eas tutas esse dixit, easdem existimat esse in melancholia naturali. Quod autem non seruauerit similes periodos, id sit ex copia materię; vt si magnus debet attrahere ferrum, oportet vt id sit indeterminata quantitate citra quam vel non vel vix attrahet. A simili dicendum de ista materia, scilicet melancholia,

9.
Quomodo
harum fe-
brum di-
stinctio sit
consideran-
da.

Signa.
10.

Prognosi-
ca.

11.

Curatio.

cholia, quæ si fuerit exigua, non possent fieri eui-
dentes illi periodi, de quarto in quartum, sed de
quinto in quintum: & quia maligna est atrabilis
& pauca, citius expultricem mouet de quinta in
quintam. Melancholia naturalis non ita maligna,
nec mordax. Hinc in parua copia, non de quarto
in quartum, sed de septimo in septimum, & de
nono in nonum mouetur: quia materia non pos-
test ita stimulare expultricem, ut atrabilis. Con-
siderandum præterea, quod dicta distinctio har-
um febrium attenditur secundum frequentiam
potius, quam secundum necessitatem, sicuti alij
multa in arte medica considerantur, à quibus istæ
febres solent computari inter erraticas, cum ex-
cedant febrium communium & regularium mo-
tum, vel frequentiam motus. Differunt tamen
ab erraticis, si certis circuitibus moueantur, ut
quinto, septimo, nono die. Auicenna quoque
dicit fieri præcipue septenam ex malo regimine,
& nonanam, quemadmodum & quintanas Gale-
nus fieri voluit, licet eas ad quartanas pertinere
dixerit. Facile cognoscuntur ex periodis, quamvis
nonnulli referant vrinis diebus interpolatis iis-
dem discoloratas & tenues esse, post accessionem
die sequenti magis coloratas & crassas; in hora
caliditatis paroxysmi coloratas quidem, sed ten-
dentes ad tenuitatem. Pulsus in die paroxysmi in
eius principio est occultus, tardus, rarus, sed ca-
lore expanso, paruus quidem licet spissior. Et
quæcunque earum ex adustione procedit, com-
municat in signis cum quartana notha, ex adustio-
ne phlegmatis vel sanguinis; & ita ex materia,
qua sit, de alijs signis perquirendum. Quintanam
alijs dixit Hippocrates periculosiorem & lethale-
m. Auicenna asserit quintanas (vtpote sum-
mus quoque medicus) dari, quæ curationem
admittunt. At Hippocrates intelligit de ea, quæ
tabem præcedat vel sequatur, quæ non solum pe-
riculosa est, verum etiam lethalis. At alia, iuxta
Auicennam, quæ sine tabe est, curatur: & ita ægra
nostra incidens primo in quartanam, & ex ea in
quintanam, & ab hac rursus in quotidianam, re-
cte sanata fuit. Sed quintana, quæ antecedit he-
cticam, valde maligna est; & quam hectica præ-
cessit, omnium pessima habetur & mortifera; tam
per viam signi, quia vltimam adustionem notat,
cum corpus destruitur, quam per viam causæ,
quia ipsa est causa augmentationis febris & eius
duplicationis. Et quamvis illa quoque periculosa
est, quæ sequitur febres erraticas, & quæ quarta-
nam; non tamen semper ac æque lethalis est, ut
ea quæ præcedit vel subsequitur hecticam vel ta-
bem. Potest tamen subinde euenire, quod nec
quartana præcedat aut sequatur quintanam, ita
ut aliquando pituita incretetur ac minoretur, vel
(ut alij volunt) atrabilis, ut quintanam per se
generet, ac à seipsa incipiat. Interea sicuti quar-
tana atrabilaria curari possit, ita & quintana: at
illa, quæ præcedit hecticam, etiam lethalis ha-
betur, magna ex parte corpus incinerando & ex-
siccando, ut hæc superueniat. Hic quoque nota-
tu dignum, quod in corpore hectico aliquando
sunt humores, qui incinerantur, & minuantur, &
quintanam inferunt: quæ materia à materia quar-
tanæ non differt, nisi hac ratione quod materia
quintanæ sit minor & crassior. Ideo recte dixit
Hippocrates, quintanam cum tabe vel phthisi le-
thalem esse. Id quoque Galenus testatur, verum
esse vniuersaliter. At Auicenna indefinita dixit,
quintanam esse lethalem vel non Galenus quoque
cum difficulter has febres admitteret, earum cu-
rationem quoque non posuit: & pauci sunt, licet

decreta Arabum sequantur, qui harum febrium
curationem describunt, existimantes satis esse, ut
in remedijs adhibendis respiciant ad illos humo-
res ex quibus fiunt. Hinc Auicenna & eius sequa-
ces nonnulli, cum velint, quod fiant ex eadem ma-
teria, quæ quartana sit notha, maxime vero phleg-
matica, eodem modo has febres curant. Vel si
hæc ipsa sit ex atrabile, eodem modo, ut atrabi-
liaria curanda. Sauonarola in harum febrium
curatione ponit eosdem canones descriptos de
curatione quartanæ phlegmaticæ: interea admo-
net, cum materia hic in principio sit crassior &
hebetior, ut subtiliori diata in principio, in pro-
cessu vero crassiore, cum febres longiores sunt,
ne vires concidant, vitamur. Hinc quidam primis
diebus vltimum tenuiorem adhibent, postea cras-
siorem, & rursus versus statum subtiliorem. Inter-
ea si antecedant vel subsequantur hecticam, iis
minime ieiunium imperandum est, cum tales
inediam ferre non possent. Ideo in eiusmodi ca-
su nutrimentum iuxta Auicennam laudabile &
velocis nutritionis exhibendum est, quod facile
distribuitur, nec crassum, neque viscosum sit.
Quibus etiam febribus confert frequens ventris
lenitio, modo adsit hectica, nec eam sequatur.
Et vomitus præcipue ab initio etiam confert iis,
ut in quartana phlegmatica, minus tamen in atra-
biliaria. Vbi igitur materia in ventriculo flu-
at, levis vomitus utilis est, etiam postea, ob
pituitam & melancholiam, ex semine raphani
paulatim ad elleborismum, si opus sit, proceden-
do: at in atrabilaria id nequaquam tenendum.
Si materia sit in locis vicinis & non in stomacho,
leniente medicamento vtetur ad materiam com-
munem expellendam, vel enematis materia in
intestinis hæreat. Interea digestiua sint magis
subtiliantia & incidentia, ob materiam crassitiem,
à mediocribus ad vehementia progrediendo.
Si atrabilis febrem incitet, magis humectantibus
& minus incidentibus vtetur. Materia concocta
ac demum purgata, theriaca quoque vti possemus;
ut in quartana phlegmatica: quod etiam de bal-
neis & stuphis sentiendum, iuxta proportionem
eorum, quæ de quartanis febribus dicta sunt.
Verum cum istæ febres modo quartanas, modo
erraticas sequantur; & rursus erraticæ, quarta-
næ fiant; exempla aliqua etiam de iis in medium
adferemus.

OBSERVATIO XLIV.

De pueri trium annorum, febre erratica laborantis.

Nicolaus Verlanus, puer trium annorum, fi-
liolus Bartholomæi Teylingij sororij mei,
cum in febrem erraticam anno 1555. mense Sep-
tembri lapsus esset, ac vna vermes deiceret, post
exhibitum syrupum de eschor. Nicol. cum rhubarb.
& oxymelle simplici epoto, infrascripto eleatario
solido per morsellos cum vteretur, à vermibus
simul & à febre liberatus fuit. *℞. pul. rad. tor-
mentillæ, rasuræ thoris, cornu cervi vss. ana ʒj. B.
pul. rhubar. selecti ʒss. dissolue cum aqua abstrahit
& addeffis ʒiij. ræch. albiss. fiat confectio in morsel-
lis, dosis erat ʒj. B. aliquando ʒj. in diluculo, ea die
qua non febreuit.*

S C H O L I A.

An tequam ad febres erraticas declarandas ve-
niamus, quæ nullum circuitum certum obti-
nent, causæ circuitus febrium paulo altius repe-
tenda

tenda sunt, cur putrescens pituita quotidie bilis
tertio, melancholia quarto quoquo die impetum
faciat, quamvis de iis alias nonnihil diximus:
nondum tamen satis liquet, nunquid hoc humo-
rum motus efficiat, ut quidam existimant, quo-
rum opinio refellitur apud Donatum multis ra-
tionibus *De meden. feb. par. 2. ca. 10.* Ibidem eorum
quoque sententiam improbat, qui causam circui-
tum referunt ad propriam vim contractæ putre-
dinis, vel qualitatis naturæ & conditionem, quæ
vis seu qualitatis in humore genita talem circui-
tum efficiat, cum potius causam manifestam cum
Galenus inuenire oporteat, eaque inuenta frustra
ad occultam quispiam confugiet. Tertiam quo-
que opinionem eorum refellit, qui circuitum cau-
sas ad stellas siue planetas quosdam referendas
esse contendunt: & tandem eam causam comple-
ctitur, quæ à Galeno sumitur, ex temperatura &
consistitia humorum. Sic bilis calida, sicca,
igneæ substantiæ, nullum habens lentorem nec
tenacitatem, citius affligi, nempe secundo quo-
quo die. At melancholia frigida & sicca, terreæ
substantiæ, paulatim velut lapis accenditur, aut
testa, aut os, & quarto die magis repetit. Pituita
vero lenta & tenax, cum parua eius fiant euacua-
tiones in accessionibus, inclinationibus, neque
integre expurgatur, sed sæpius in foraminibus re-
tinetur, ideo quoque redit. Sed statim obieci-
t, inquit idem Donatus, cum nonnullæ sint febres
quartanæ, septimanæ, nonanæ, quemadmodum
ab Hippo. scriptum est. *De morbis vulgaribus* se-
queretur, quod nullus possit dari humor ex quo
ori. possent, si ex eorundem humorum natura
dicti circuitus & non alij excitari valent. Id qui-
dem propter exiguitatem sit, ob quam impeditur
proprius eorum motus determinatus, sed protela-
tur, cum & vltus quoque in causa esse potest.
Iam & triplex esse potest causa diversitatis acce-
ssionum; vna quidem humoribus, secunda viribus
tertia corporis dispositioni tribuitur. Multus si-
quidem humor, eo, qui paucus est, longiorem af-
fert accessionem; & crassus, tenui: robusti vires
breuiorem, quemadmodum imbecillæ longiorem.
Corporis autem dispositio rara quidem breui-
orem, densa longiorem affert. Et vbi omnes aut
piutes iam diu causæ copulantur, breuissimam
aut longissimam efficiunt accessionem; tantoque
tempore earundem accessionum ordo seruabitur,
donec in partibus, quæ accessionum causæ ex-
sunt, similis seruetur affectus, qui quidem du-
plex existit. Galenus *authore eodem 2. lib. de diff. feb.*
cap. 7. Alter quidem imbecillitas partis, ex qua
sunt superfluitates, alter vero qui ex eisdem quo-
tidie genitis oritur. Peruertitur autem earundem
accessionum ordo; aut ob transmutationem hu-
moris, aut ob vltus errorem, ut ad longum Alri-
marus docet. At Capo de Vacca, cum Anic. de
Feb. tegeter, iuxta Galeni & Auicennæ doctri-
nam, quotidiana, inquit, non quia causam habet
fortiorem, verum humorem copiosorem, ideo ci-
tius redit bile. Bilis cum sit in minori copia, & ita
rariore accessiones habet. Quartana vero sicci-
or & tardior, imo sicci na, & in minima copia,
rarissimas habet accessiones. Vna est causa circui-
tum seu periodorum, natura humoris. Per natu-
ram non intelligit materiam, seu modum substan-
tiæ, sed formam de prædicamento substantiæ,
quæ deesse humori. Hæc forma est, quæ per
suam proprietatem est in causa, ut statutis diebus
fiat accessio. Talis est natura & forma pituitæ,
ut singulis diebus, bilis tertio, melancholia quar-
to redeat. *Vide Galen. 1. de diff. feb. circa finem.*

At vbi non sunt in debita copia, periodi non ser-
uantur; hinc de quinto in quintum, de septimo
in septimum. Et licet biliosa inuadat singulis die-
bus, ut in duabus tertianis, habet tamen corres-
pondentiam de tertio in tertium diem. Causa red-
ditur à Galeno 1. *Method. cap. 20.* quod in par-
ticula, in qua vel adest inflammatio, vel putredo,
vel obstructio, in hac particula est focus putredi-
nis: & sic possibile est, quod duæ sint partes in
corpore affectæ; vnde duplex cum sit focus, duas
habebitis tertianas. Quare dicitur, quod redeant
accessiones, quia perseverant causæ. Redcunt
autem frequentiores, quia materia est vel in ma-
iori copia, vel tenuior, vel calidior; quia etiam
inquinamentum est, vel copiosius, vel minus sic-
cum, vel hæc fuit ex humorum natura, id est,
forma ipsa. Quantum ad inordinationem paro-
xysmorum, Auicenna causam primo in materiam
(considerans eiusdem substantiam) refert, cras-
sam, tenuem, maiorem, minorem, copiam eius-
dem; mordacitatem, intensionem, remissionem
ipsius materiæ. Secundo in humorum transmu-
tationem, de specie in speciem, cum bilis flaua
in atram transit. Tertio in errorem viuendi.
Quarto in imbecillitatem expultricis. Quinto in
acuitatem & hebetudinem sensus, Gal. 2. *de diff.*
feb. cap. vlt. duas causas assignat, humorum trans-
mutationem & errorem in victu. Voluitque Avi-
cennam explicite & clare; Galenum implicite
has causas proposuisse. Quamvis in re ipsa nul-
lam discordiam inter eos esse asserant. Verum
nunc ad vagas febres accedentes & erraticas, quas
Galenus ad Glauconem ita vocat, eo quod incer-
to tempore, ac non eodem modo repetunt, quod
sit vel ob vltus rationem male institutam, vel, ut
alii ferunt (quemadmodum etiam Ak. kia refert
supra Commentum lib. 1. ad Glauconem) quod varij in
vltus. *Quas febres vagas
dixit Galenus
vocat. Causa.*

5.

De inordi-
natione pa-
roxysmo-
rum.

Quas feb-
res vagas
dixit Galenus
vocat. Causa.

6.

7.

Quartana
febris vagis
fere succedunt.

pum, modo mane, modo vespere, quandoque de tertio in tertium, rursus de quarto in quartum, vel anticipant vel postponunt: quandoque nullo modo aut ordine affligunt; inde recte errare dicuntur. Si sit materia in vno loco, vna citius putrescit; alia tardius, ideo in paroxysmis accidit confusio. Ceterum hæc febris magna ex parte oboriuntur in fine ætatis, circa autumnum, & in fine adolescentiæ, versus principium senectutis, ut qui annos 35. præterierunt; quamvis & aliis etiam in pueris, ut nunc exemplo ostendimus, fieri possent. Vagis febribus quoque, teste Galeno, fere succedunt quartanæ, ideo post quartanas & de his agere tempestivum est. Succedunt autem quartanæ, ideo quod corporis habitum reficiant, ac humores adurunt, & ita in quartanas tandem mutantur, potissimum autem in autumnum, ut quotidiana experientia multoties vidimus: quare & harum febrium curatio minime negligenda, cuius curationis & aliud exemplum nunc subiiciemus.

OBSERVATIO XLV.

De febre erratica curata antequam in quartanam transiret.

1. Theodorus Teylingius, Quæstor ærarius Comitatus illustris de Egmonti fororius meus, Alemariæ anno 1554. cum in autumnum liberalius vinum cum amicis quibusdam ingurgitasset, ac diuersis ferculis apud nobiliores, qui talibus delectantur, se impleuisset, in erraticam febrem incidit, cum capitis dolore & tussicula admodum leui. Cum vero hanc febrem non magni faceret, eidem prædixi, nisi remediis vteretur, hanc ipsam facile in quartanam transmutari posse. Ideo ad eum accitus 20. Octob. die. illico hunc syrupum propinaui. *℞. syr. de end. viol. ana ℥ j. syr. de stæchade (ob dolorem capitis & materiam pituitosam admixtam) syr. de liquiritia (ob tussim) ana ℥ ss. aquar. end. buglosse ana ℥ ii. aquar. vngulæ caballinæ, beionice (tam ob tussim, quam ob capitis dolorem) ana ℥ j. misce prois. dosibus.* Postea hoc modo eum purgaui. *℞. diacatholici ℥ vj. cassie recens ex cannis trita ℥ ss. agavici trochis. 3 j. seri lactis ℥ iiii. syr. de stæchade, syr. viol. ana ℥ ss. misce.* Et ex ea portione solutiva ac leniente habuit quinque sedes; & plurima, eaque diuersa, excrementa depoluit: ita ut non solum dolor capitis cessaret, verum etiam à tussicula, tum febre vaga, liberatus sit.

SCHOLIA.

2. VAgas & erraticas febres Galenus 1. ad Glauconem, vocat, quæ incerto tempore, ac non eodem modo reperunt, ut paulo ante Scholio præcedente admonuimus. Dicuntur autem erraticæ febres duobus modis, vel quia errant in modo affligendi, cum circulum mutant. Si enim detertio in tertium inuadunt, aut de quarto in quartum, vel quotidie, modo continuæ sint; deinde rursus intermittant, modo ex quarto typo ad tertianum transcant, vel ex tertiano è conuerso, magis vel minus intermittant. Talis enim motus ex diuersis humoribus contingit. Hinc aliquando tertiana erratica, quotidiana aut quartana dici potest, quamvis versus autumnum in quartanam erraticam, aut in quartanam vertuntur. Et sic primo modo erraticæ, a se quælibet erratica sequitur motum suæ materiæ. Vnde Gilbertus Anglicus recte dicebat, quod ali-

quando ter in die typum patiuntur, ad modum tertianæ, quotidianæ, quartanæ: quandoque de die in diem diuerso modo intermittunt, secundum naturam pituitæ, bilis aut melancholiæ. Vnde quandoque semel, bis, aut ter, mane aut aliis temporibus, secundum humoris naturam, erratica affligere solet. Possunt enim duæ materiæ coniungi, ut pituita & bilis, aut pituita & melancholia, aut bilis & melancholia. Et ista compositio est diuersarum materiarum in diuersis locis putrescentiarum, quarum vna adurit in choleram nigram & adurit aliam. Et potest fieri ex omnibus simul, & etiam in aliqua parte corporis simul congestis, & maxime in autumnum: vnde in quartanam mutantur, ut paulo ante diximus, vel enim humores aduruntur, in melancholiam transeunt, vel melancholia eos in suam assumit habitudinem. Febres enim inordinate vagantes, teste Hippocrate, quartanæ sunt. Sic enim materia pituitosa vel biliosa, teste Gilberto, in fine autumnus adurit, & conuertitur à sua specie in speciem melancholiæ, & quartana accedit. Hinc Sauonarola tum alij præstantiores medici, febrem erraticam ut plurimum, ac quasi semper, periodicam febrem esse volunt, & mixtione diuersarum materiarum in vno loco scilicet intus vel extra vasa putrescentium, provenire, aut in diuersis locis, ut alij dicunt, quæ neque certis accidit horis, modo mane, modo vespere affligit, modo citius, modo tardius, & qui Arabum decreta sequuntur, volunt fieri ex cholera, phlegmate & melancholia simul commixtis, in aliqua parte corporis, maxime vero in autumnum. Alij vero erraticas febres vocant, ut Bertrutius etiam ex humore vnico, licet heterogeneo secundum partes suas, parte subtili prius putrescente, deinde crassiore anticipando: vel è contra, prius parte crassiore, deinde subtiliore periodum postponendo. At Sauonarola, ut paulo ante diximus, dicit fieri ex diuersarum mixtione materiarum, in vno loco, vel diuersis, quæ neque certis horis affligit, neque ad declinationem vsque ceteris procedit periodis sed inordinate, nullum in affligendo ordinem seruans: cuius causa magna ex parte est pituita cum melancholia. Secundo modo dicuntur erraticæ febres, quod circulo affligant sub autumnum, modo anticipando, modo postponendo, quodque deinde ad circulum redeant, aut in quartanam mutantur. Erratica febris est periodica proprie, & nunquam continua. Signa per se patent, quod non obseruant typum, & sine periodo oberrant. Suntque ex tota sua specie difficiles curatu, ob materiæ mixtionem. Prolinæ quoque & malignæ, cum bilis quandoque aduratur, & pituita in crudecat, & tandem humor melancholicus gignatur, & quartana oboritur. Difficiliter quoque curantur, cum sine ordine inuadant, nec victus ratio probe adhiberi possit. Et ideo neque facile à quouis dignoscuntur, neque facile curari possunt. Tamen quia ordo duplex est typorum & inuasionis, duæ erunt inordinatæ. Et sic quædam febres præoccupantes, aliæ retardantes, aliæ inordinatæ & erraticæ, quarum multæ particulares differentiæ sunt, quas difficile, est enumerare iuxta Rondeletium. Quod ad curationem attinet, optima victus ratio præscribenda erit, & medicamenta adhibenda, prout causæ contrarietur. Si igitur pituitosus humor cæteris abundet maiori victu incidente vtendum: Si bilis & melancholia adusta magis humefciant. Præstat autem mane cibum dare, cum hæc febris vel errat, anticipat vel postponit. Dum in maiore quiete æger est, hæc

hæc interualla non sunt prætereunda, tam ad victum adhibendum quam medicamenta. Valent carnes perdicum, gallinæ, amygdalatum, hordeatum, vinum lymphatum conceditur, vbi debiles sint. Omnes humores maxime respiciunt & melancholiam potissimum. Si pituita & melancholia mista sunt, digere hoc modo. *℞. oxymeli simplicis, acetos. simpl. syr. de fumo ter. ana ℥ j. aquar. buglosse, borag. sên. ana ℥ ii. misce.* Si bilis cum melancholia. *oxyz. & syr. de epithymo.* Si bilis cum pituita, *oxyz. simpl. & comp. pro purgatione dant diascen. cum turbit. infus. sênæ & agar. in bile adusta, cum aqua bordes, ut magis humefcet, & syr. viol. Catholico, hic maxime commendatur, cum omnes humores euacuet. Laudant & venæ sectionem, si adeit plethora, ex vena basilica seu saluarella sinistra. Curationis cardo consistit, ut habetur 10. Contrariis, in frequenti purgatione humoris melancholici, & administratione subtiliantium absque calefactione. In principio tamen abstinendum à fortiter incidentibus & aperientibus: ideo in curando diligenter tempora ipsius febris distinguenda erunt. Materia cocta & expurgata conferunt quoque mixturæ roborantes ex conf. anisbos,*

melliss. borag. cum oxyzacch. simpl. aut compof. Vbi diuturnæ sunt, rberiacæ cum aqua decoctæ, end. hyper. secundum materiæ compositionem. Alij consueciunt pilulas ex agar. rhabar. vel. pilul. laxantes ex sên. rhabar. exhibentque apozemata laxantia, & simul digerentia. Et quia facilius quartanam mutantur, reliqua remedia, quæ ad quartanas faciunt, erraticas quoque febres sanare perhibentur. Reliqua apud Rondeletium perlegito; qui & enemata & fomenta hypochondriorum præscribit, & curationem febrium erraticarum diligentius persequitur. Quod si symptoma aliquod his quoque superueniat, statim succurrendum erit, siue dolor capitis fuerit, seu tumor lienis, vel hydrodrops, aut cachexia, qualia in quartana etiam euenire solent: quæ ex propriis locis petenda sunt, præter ea, quæ de quartanariis diximus. Et ita Deiope absoluius, (cui sit gloria & honor in perpetuum) omnium febrium simplicium formas, & curationem omnium febrium intermittentium. Et quia adhuc restat vna febris simplex, scilicet hectica, de ea libro sequente dicemus, antequam ad alias compositas febres prægrediamur. Et ita hunc librum finiendum duximus.

DE FEBRIBVS HECTICIS LIBER QVARTVS OBSERVATIO I.

De febre hectica simplici post ephemeram orta.

Vix annorum triginta quatuor, prope templum noium Delphis habitans, gracilis admodum & longus, temperata biliosus, tempore ætatis, ex animi perturbatione, cum in febrem ephemeram incidisset, nec eam magni faceret, adeo tamen ira incrementum, animi mororem haud exiguum concepit, neque tunc medico vsus est, quamvis paulatim macilentior factus, & ab assumpto cibo, grauius deinde & intensius à febre ipsa affligeretur, tandem de remediis cogitauit, & me in consilium adhibuit. Ad quem cum intrassem, ac diceret se nullum dolorem sentire, nec febricitare; interea cum à cibo magis incalesceret, cumque intellexissem primam originem huius febris, diariis similem fuisse, ex ira, scilicet, ac morore, de hectica suspicionem habui; cum hæc ipsa (ut Paulus Agineta dicebat lib. 2. cap. 31. De hecticarum febrium agnitione) dolorem nescit, & quia ea detinentur, nequaquam febricitare se existimant; neque enim calorem percipiunt, cum vniuersæ ipsi particulæ æqualiter sint exalactæ, deinde quod hæc ipsa aliquando inuadat ab initio, ut diariæ, ex morore, ira, lassitudine maiore, vna cum exustione forti: quæ etiam diaria, quemadmodum diximus De febribus ephemeris libro primo, si ab initio non recte curetur, vel error aliquis per medicum aut ægrum committatur, vel negligatur, faci e in hecticam transit, magis autem si ex ira, animi perturbatione incipiat, ut Galenus 9. Methodi medendi. quoque docuit, & lib. 1. De febrium differ. cap. 2. Cum enim febris ex-

tenderetur vsque in secundum diem, neque ad integritatem peruenisset, ut diariæ solent, ac permaneret etiam tertio die, cum squallido corpore & calore, talem hecticam esse, inquit Galenus loco citato, existimare debes, maxime vero si ingesto cibo calor accendatur, pulsusque in magnitudinem ac velocitatem increseat, ita ut æqualis accessio esse videatur: id quoque hecticæ proprium ac inseparabile signum existit. Siue igitur hectica ab ephemerâ inceperit, siue ex se: nam ex iisdem causis, modo vehementiores sint, à quibus sunt diariæ, fieri potest; ex causis prægressis & signis iam præsentibus, cognoui hecticam esse, illius scilicet generis, quod (Acuio teste lib. 5. cap. 92. De hectico & tabido etiam febribus) statim à principio inuadit, primo ortu ab ephemeris non dissimile, morore, ira, lassitudine, æstu & quopiam tali generatum. Huic generi si mature occurratur, haud ægre sanatur. Cum igitur hæc simplex hectica esset, ex causa procacitatis nempe ita orta, tempore ætatis, canicula æstuante, in homine bilioso, macilento, ac quasi exanguis, facile cognoui, cum febris hæc tenuia corpora & pauci sanguinis fere corripit, & celeriter consumat. Morbo itaque percepto & constitutione temporis considerata, quia iam canicula vrgebat, deinde temperatura huius iuuenis obseruata, venit mihi in mentem exemplum illius iuuenis, de quo Galenus lib. 10. Meth. medendi, meminit, illi præ oculis ponens, qui in feruoribus sub canicula ex ira febricitaret, qui erat siccus & calidus, quodque hectica, ut optime curetur, nullum vel minimum erratum admittit, teste Galeno. Quo fit, ut medicus in sua curatione admodum sollicitus esse debeat; aliter sine

M

dubio,

mutato, tertio vero à qualitate mutata. Hinc in hectica cutis sicca cum asperitate apparet, & caliditate non vehemens, sed exigua à principio vsque ad finem, ut de inaequali temperie c. 5. Gal. annotavit. Non est vehemens calor ut synochi: morbus tamen est calor hecticae, ut Gal. 1. de diff. feb. demonstravit, c. 9. non tamen primo contactu innotescit, sed si diu manum detineamus. At signa propria & inseparabilia, ut idem Galenus testatur, ac Alexander quoque Trallianus, quod à cibo caloris incrementum fieri videatur: non est autem incrementum (ut Trallianus dicebat) sed caliditatis in alto calatae, occultaeque augmentum. Quippe in his tale fieri contingit, quale in calce (ut paulo ante diximus.) Etenim ut ignis in hac calatura ab iniecta aqua deprehenditur: sic etiam in hectica cibo assumptus calor in alto delitescens foras evocat. Fit enim mutatio per horam vel duas saltem à cibo assumpto, hoc est evidenter signum, ante cibum pusilla remissa caliditas, post cibum vehemens, copiosior: ita & pulsus post cibum fit velocior, frequentior. Hoc licet in aliis febribus sit, non tamen ita post cibum. Auerthoes similitudinem Galeni de calce ridet, quam tamen Donatus ab Altomari ad longum defendit part. 1. de feb. c. 20. de signis hecticae. Quem ipse perlegere poteris: ad maiorem enumerationem signorum iam dictorum. At in hectica marasmode (quae etiam facile cognoscitur) & iam marasmo propinqua: oculi sunt multum caui: consumpta, umida eorum substantia: lippitudo in oculis sicca, qualis per solem & pulverem die toto profectis. Color viridis faciei totius, & praecipue frontis concidit. Frons arida & intenta, Palpebrae aegre aperiuntur, sed coniuvent, ut dormientibus. Tempora collapsa & caeva, consumptis musculis erotaphitis: cutis & ossa in corpore toto sola supersunt: adeo ut ventri intestina & viscera, uti Iacobus Syluius dicebat, deesse videantur. Hypochondria ad thoracem valde retracta. Cutis tactu siccissima: & quae digitis apprehensa corij siccis modo rigeat. Pulsus debilis, durus, parvus, frequens. Debilis quidem à valida cordis intemperie: durus autem à siccitate. Sed antequam gradus & tempora hecticarum distinguamus, sequens exemplum prius adferamus.

OBSERVATIO III.

De hectica ex melancholia contrahita, quae primum gradum postea excedens ac secundum, deinde ad tertium pervenit, ex qua aeger obiit, & de hectica tabida non exquisita.

1. Magister Cornelius Regius Iurisperitus, qui Delphis in insigni Magni speculi habitabat longo tempore, deinde in Hagha-Comitis, annos natus quinquaginta quinque, vir facetus, & hilaris ac minime melancholicus. Hic cum ultra annum in Comitibus tam in Flandria, quam in Brabantia, apud Principem Aulicum illustrissimum egisset, melancholiam aliquam concepit, quamvis eam nemini indicavit: Interea cum domum rediisset, nec villo morbo se affectum diceret, & foras quotidie exiret, paulatim macilentior factus, ita ut collum in dies gracile fieret, ac oculi excava- rentur, corpusque aridum & squalidum evaderet: tussicula etiam subinde levi accidente. Cumque hic signa primi gradus hecticae adessent, ita ut carnosa substantia paulatim incenderetur & effervesceret: quam hecticam etiam primo incipientem, humiditate cordis servata, non per-

cipiens, licet cibo assumpto parum incalesceret, non magni fecit, ita ut neque illo tempore medicos consuluerit. Deinde v. amplius procedente calore, ita ut etiam substantia carnosa iam fere absumpta esset: ad secundum gradum hecticae pervenit, ita ut iam increfcescens hectica eundem affligeret, fervescens in longum tempus protrahita, adeo ut similes particulae, quae sunt veluti cordis elementa, siciores redderentur. Cumque ita hectica incrementum cepisset, vix adhuc de remediis cogitavit, quamvis tunc medicum ad se vocavit. Et hectica ad vigorem tendente & tertium gradum, cum in deterius laboraretur, ad marasmodem febrem pervenit. Vbi enim hectica, ut Galenus dicebat, tum etiam Aetius lib. 9. cap. 92. iam solidam substantiam similiarum partium cordis invaserit, ut tantam sanandi difficultatem mirari non oporteat. Primo igitur fervor naturae excedens, teneram & novissime concretam membrorum substantiam ut adipem & carnem colliquit, discutit & absumit, inde humiditatem corporis alentem diffusam, inque morem roris per singulas animalis partes aspersam destruit: postea carnosum quoque genus adurit, fibris, membranisque solidorum membrorum partibus insitum, quod abscindentes et qui abicit fibris ad usum coquinae transeunt. Hectica febris proprium finem consequitur, ubi solidam similiarum substantiam arefecerit, unde & tabes vocatur. Cumque iam fere tota hectica transeuntis in marasmodem febrem apparetur, tunc etiam Bontium professorum Leydanum consuluit. Nam marasmodis febris (ut Alexander Trallianus) ab hectica profecta signa etiam ex ipsa sola aegri facie omnibus manifestissima existunt. Primum enim color viridis ac sanguineus, quem Graeci Chroas anthos, hoc est floris colorem appellans, non amplius in eis servatur, sed nigrior quodammodo, exaridus, & ab immodica febrium caliditate squalidus apparet: cuius vero frontis valide distenditur, & palpebrae grauantur, cum in his, qui dormiunt: non autem est somnus, sed potius imbecillitas musculorum, qui palpebras forsitan attrahere solent. Unde etiam pituitas crassas, quas lemas vocant Graeci, aridas ob naturalium facultatum impotentiam in oculis habent: praecordia intenta sunt, non autem quod ipsa vere sint intenta, sed quia membranae & nervi tensionem quandam ob siccitatem sustinuerunt. Nam tali de causa imaginatio quaedam nobis oritur, ut praecordia & inflammari & distenta esse putemus, ac pulsus in eiusmodi duri sunt & exigui simili ex causa, & frequentes propter usus necessitatem, obscuri ob imbecillitatem: graciles, quia in latum extendi nequeunt. At quid opus est talia signa commemorare, cum haec adeo evidenter marasmodem febrem representare nobis possint? Ceterum est parum praedicti medici in curatione proficerent, postremo me quoque vocavit: ut una consultationem iniremus pro eius morbo depellendo. Cumque ad eum venissem, & cum hac febris cognita facillima sit: nam antequam pulsus attingissem, & calorem observassem, oculis itaque concavis per speciem veluti in serobibus quibusdam, squallorem in tota cute conspiciens, qualis praecipue in his esse solet, qui in pulvere integrum diem sub aestivo sole perambulaverint, non solum hecticam esse cognovi, sed quae in marasmodem conversae esset: temporibus adeo collapsis, ut tota concava apparet. Ita enim hic erat macilentus, ut non hominem dixisses, sed potius ossa & cutem: adeo quoque arente & squalente cuti, ut si apprehen-

deretur digitis, veluti marmor corium consequeretur. Ventre etiam denudato nihil plane ibi erat intestinum vel viscerum, adeo illa vehementer thoraci adhaerebant. Lotium quoque quod speculabam, aliquo modo tibi erat. Cumque hac tabida febris esset exquisita, quae curationem non admittit: nihil hic nos proficere posse in curatione praedixi: interea tamen ut ea adhiberentur in commune consulimus, quae humectarent, refrigerarent, resicerent, etiam quae ad spiritum expectorandum facerent, modo calida non forent: & ita decocta quaedam tam alia remedia apta descripta sunt: quibus quidem prima vice videbatur paulo post deterius haerere. Ad quem cum adhuc bis aut ter ad si in num vocatus essem, atque ad eum rearem, lotium valde tractum fuit, & quasi putulentum cum spuro excrevit Ideo & ligatur, ex syr. viol. uatrag. frig. aliisque humectantibus & minime calefacientibus viendum esse cum medico praesente consului, cum Bontius non adesset. Sed alter me licet cum yuris immiscebat oleum aniseris caliditatem ex eo & febrem auctam esse persentirent. Et ita videns vires collabescere, amicus mortem praedixi, & cum aegro periculum esse tantum humaniter pronuntiassem, & ideo diligenter vinctus ratione & magis restitrandi opus esse, adeo aegre tulit, ut amplius accessum meum non pareretur. Unde aliquando reocavit Bontium medicum suum familiarem, qui illum quoque potius amicitiae causa, quam ut illum curaret, accedebat. At aeger post nostrum discessum vix octo diebus vitam misere trahens, tandem tabe consumptus obiit. Erat haec febris hectica marasmodis exquisita, tertia humiditate absumpta, quae habet declinationem. Ceterum Basodorus Zelandus, qui in comitiis apud Hagha-Comitis degerebat, ad hecticam tabidam non exquisitam cum de tussicula cum tussicula gravi, quasi spumum fere putulentum expectorans extreme laboravit, quam alius medicus longo tempore curabat. Ad hunc quoque accitus fui: qui cum etiam elegimata finit, absque oleo praedicto: & cepit postea melius habere, cumque una cum medico praesente alia apta remedia praescripsissemus, his probe curatus fuit. Quemadmodum & hospes ille qui in hospitio Bontii ad eum in hectica etiam tabida decubebat, sed non exquisita afficiebatur, quae curationem admittit, & propterea non habet eundem statum cum tabida exquisita. Sed status tabidae non potest deduci à causa febrili (ad quem terminum perducatur: cui statui potest accedere declinatio, ut referebat Capo de Vacca professor Patavinus, cuius scripta de febribus licet eundem non audierim, aliquando nobis mutuo dedit Adrianus Teyssis, qui eiusdem medici auditor fuit, dum Avicennam legeret de febribus. Vbi enim statim aptis remediis huic occurratur, ope auxiliorum humiditas rorida reparari potest.

SCHOOLIA.

6. Vaniis vno modo secundum Galenum hectica febris dici potest, eo quo ipsum corpus habitum comprehendat, atque ita vnum genus febrium hecticarum esse potest: interea pro di-

versis dispositionis modo licebit quoque hectica cum Galeno in tria tempora, seu tres gradus distinguere, ut iam Observat. one praecedente ostendimus. Febris quoque tres gradus hecticae facit, cum etiam partis similis simplex sit substantia, solida, humida, spiritusosa. Et secundum alios dantur tres gradus seu tria tempora, prout tres sunt humiditates quae absumuntur. Sed hic rursus primo voluit cum Galeno absumi roridam humiditatem: secundo vero carnem & adiposam. Aetius vero (ut iam ante diximus) prius carnem & adiposam absumi vult, secundo vero roridam: ita ut nonnulli Aetii locum mendosum esse velint & ob hoc corrigendum. Vbi enim hectica innadit, primo absumitur humiditas rorida, & ita deficit pabulum humiditatis radicalis. In augmento absumitur humiditas carnosa. Si ad statum progreditur, tunc est hectica tabida non simpliciter: sed marasmodis: quia depopulatur humiditas radicalis: intelligunt tunc auctores febrem marasmodem seu marasmodem exurentem calidam & siccam ad differentiam frigidi & marasmi syncoposi. Marasmus deurens est, qui consistit in intemperie calida & sicca, quando cum extrema siccitate coniuncta est caliditas. Marasmus frigidus dicitur cum habet siccitatem extremam, hoc est, consumptionem radicalis humiditatis: & tunc dicitur hectica senectutis. Marasmus vero syncoposus, iuxta eundem Gal. est mixtus affectus ex caliditate & frigiditate: ex caliditate ratione febris, ex frigiditate ratione syncopis. Vide librum Galen. de marasmo cap. 5. Hectica igitur salubris habet quatuor tempora: Principium ubi consumitur prima humiditas: augmentum ubi secunda: status vero quando exsiccatio secundae humiditatis pertinet ad summum: sed minime tunc status est, quando tertia humiditas exsiccat. Declinatio potius erit, dum scilicet secunda humiditas non amplius depopulatur, imo contra cum iam refici incipiat: & sic principium refectionis nihil aliud est quam declinatio succedens statui. Sed in hectica insalubri ubi humiditas tertia omnino absumitur, quae exquisita tabida existit, nullam admittens curationem, declinationem non habet. Et ita principium hecticae tabidae est, cum absumpta est prima humiditas, & incipit absumi secunda humiditas: augmentum, dum magis ac magis augetur absumptio. Status, sed exquisita quando absumitur tertia humiditas: sed tunc caret declinatione, ut dictum est. Sed tabida non exquisita, cum admittat curationem, eundem statum cum exquisita non habet, sed eius status est secunda humiditate ad summum absumpta, cui statui potest accedere declinatio. Ex De med. de lotio quidam in hectica iudicium non sumunt, ut multis rationibus ostendit Altomarus, l. 6. c. 12. quamvis idem vrinis semper in febribus hecticis inspicendas esse velit, non pro earum dignotione, sed quoniam si bonae appareant, multum valent ad salutem: contra si pravae, amplificanti simul aegri periculum, ut in ceteris morbis omnibus, etiam qui afficit is venenosus generis non sunt. Interea multis rationibus affirmare idem videtur, vrinis pingues in hectica non apparere, sed potius in febribus colliquantibus. Alij vero lotium inspiciendum esse volunt, etiam auctoritate Alexandri Tralliani, sic dicentis: Iam ex vrinis quoque hanc licet facile discernere: nam si perfecta concoctio per iniectam tibi appareat, tunc diariam febrem esse putato: cum autem cibum quidem sumitur, nulla autem concoctio apparet (scilicet in vrinis) hecticam suspicari oportet. Sed & alij, qui etiam insistent vestigijs Avicennae, dicunt pinguedinem prius in

140
9.
Centuria 3.
febris, 2.

De Febribus Hecticis

lous apparere, cum humiditas adiposa consumatur: & ita Auicenna in ea hectica vinctuosam vrinam dixit apparere. Et quamvis Altomarus dicat vrinam nihil certi posse prænuntiare in hectica: tamen, vt multis verbis Amatus declarat, licet vrina in principio hectica nihil certi pronuntiat, in tertia successu temporis vrina maximum signum esse potest, cum in ea plerumque sublimamenta, quæ araneorum latas telas referunt, & pinguedines ac liquamenta conspiciantur, quales etiam in secunda specie, magis autem & in tertia apparere solent, quemadmodum apparuit in ægroto subsequente: de quo obseruatione succedente dicemus. De vrina quoque oleagina dixit Hippocr. *libr. 2. Prædictionum textu 35.* Si pinguedo desuper natas araneorum speciem refertat, damnum est: indicat enim consumptionem, quamquam à renibus & vesica id plerumque decidat. Suadet idem Hippocrates sequenti textu 37. Nam & bona vigente valetudine, quandoque in vrina pinguedines hæ apparent, quas medici indocti detestantur, & in malam reiciunt partem, quam tamen caloris naturalis victoriam ostendant, vt huius rei testis est Galenus 4. *De sanitate tuenda*, dicens: At vbi sanguis concoctus est, hæc in vrina apparent, atque etiam nubeculæ quædam desuper superfunt, veluti quod in summo lacte colligitur, & quod in summo refrigerati iusculi concreuit. In iis igitur vult Galenus, quod cum adeps & pinguedo ex sanguine bene cocto, elaborato fiant, consequens sit, vt eius aliqua portio super vrinam innatet, referens quale pinguioribus iusculis refrigerantibus supernat. Vnde idem Galenus *Commentar. 3. lib. de Morbis vulgaribus enarratione 27.* tradit, se per sepe vrinam vidisse colore & substantia oleo similem, citra tamen vllum ægri detrimentum, imo vero interim plane contrario, cum ipsius morbi concoctione. Aduertant ergo medicam artem exercentes, ne cum vrinam oleosam viderint, semper malum præfagiant. Ego filiam Domini Marquet, cum plane consumpta videretur & extenuata, & stomacho laboraret, & nihil concoqueret, curam habentem vrinam tenuem & albam, in superficie adeo pinguem, vt pinguedo digitis auferretur, miraculi instar. Sed antequam ad signa prognostica hecticae deueniamus, rursus exemplum prius interponamus: cum nunc satis signa temporum & graduum hecticarum enucleauerimus.

OBSERVATIO IV.

De febre hectica lethali ex ardente febre prius orta & male curata.

1. Iuuenis triginta duorum annorum, macilentus atque biliosus, in ætate adhuc canicula æstuantem, febre ardente continua correptus est: cumque in principio apta remedia non adhiberet, ac empiricorum opera tantum vteretur, postea in hectica incidit, ac variis vtens remediis, cum etiam iussi afficeretur, calida cœligmata empirici præscripserunt, vnde febris semper aucta, cum illi putarent pectus frigidis humoribus obstructum esse, neque victus rationem obseruantes, tandem ad hecticam tabidam & phthisin quoque peruenit. Hic cum in platea anteriori, Delphis decumberet & iam hyeme instante prius ad eum intrassem, ex signis superius scriptis de hectica tabida exquisita, facile animaduerti, eundem ad tertium gradum hecticae peruenisse: ideo præhabito prognostico morbum quidem diuturnum fore, sed tandem lethalem prædiximus: & ita amicis tamen postulantis,

cum satis diues esset, vt remediis iis tantum vteremur, quæ vitam ad tempus conseruarent, regimē infra scriptum obseruandum esse præcepimus. In primis aërem ad humidum & frigidum nonnihil inclinantem, verum extreme frigidum non admittimus: nam sanguine depauperato & spiritu, facile hic calorem naturalem extinguisset atque mortē iuxta Gal. 6. *metb. cap. 1.* induxisset: ideo ad humidum magis, quam frigidum inclinauimus, de siccata enim longo tempore (teste quoque Guainerio capite proprio) melius per humidum quam per frigidum corriguntur. Somaum tamen longiorem quam in sanitate concessi, & quod in die non dormiret, & etiam à cœna, nisi duabus horis transactis aut tribus, vt calefactio inducta à cibo magis esset extincta, vel saltem diminuta: interea si nocte male dormisset, etiam in die somnum permittebam, tribus ad minus horis à prandio elapsis. Præterea imperaui, vt in culcitra dormiret: ita & Auicenna suadebat, vt in æstate in lecto ex corio vento pleno hectici dormirent: in hyeme vero supra culcitram. Interea quoque inhibui, ne in dorso iaceret, vtque linimenta pura ac mollia essent, sæpiusque mutata. Quidam vt magis odorifera iubent ea referuari in scrinio, in quo poma mollia & bene olentia sunt posita. A somno vero mane expergefactus in lecto vt maneret imperaui, & adhuc quiesceret, demum leuibus frictionibus vteretur, deinde surgeret, & vt ab omni exercitio abstineret, & si musica instrumenta libenter audiret, & cum cantilenas delectabiliores admitterem, & quod à profundis cogitationibus abstineret. Oportet vt animus in omnem lætitiā componatur, & ab omni fixa cogitatione auertatur. Id fiet, si subinde noui ludi, & fabulæ proponantur: & prorsus solitudinem euitet, & cum his versetur qui maxime sunt grati. Cantus quoque, & soni ad lætitiā excitantes profunt. Nam magnam vim in vtramque partem habet musica, & vt mœstos grauique animo facere possit: qualis Dorica erat: rursus Ionica lasciuia & lætitiā parere. Cauendum quoque ab omni repletionem, cibum potius in plures partes diuidendo, quam vnica vice ingurgitando, & vt etiam quotidie aluum mollem haberet: Panem optimi frumenti adhibendum esse iussi, in sana messe collecti sine sale & fursure confectum, à crusta inferiori & superiori mundatum, etiam subinde elotum, atque panata concessi, ita tamen vt recens panis esset, neque diem quattum excederet. Ex carnibus eligendam gallos nondum coeuntes & eorum testiculos, capones quoque mediæ pinguedinis in aëre libere pastos hordeo optimo. Guainerius accipit ranulas virides in siccis locis supra arbores degentes, quarum ventres lactei existunt, capitibus abscessis & visceribus eiectis: & in aqua tam diu decoquit, donec caro earum ab ossibus separaretur deinde cum farina hordei vel frumenti, & cum iure & carnibus illis pastum conficit, & dat gallinis: & pullis ad manducandum: quibus gallinis postea vititur, & simili modo anguillas capit, & earum iure tale condimentum quoque parat, ac pullos saginat. Hoc enim modo nutriti in hoc casu egregie conferte scribit. Vulgares vero albas gallinas in ventriculo difficulter digerunt, quas Gibertus ea ratione auerfat, cum ratio opportuna suadeat, quod cæteris partibus albi frigidiore sint. Hinc Marcellus eis aliis in hoc casu præfert. Ex auibus autem admitterem alaudas, perdices, phasianos: & ex quadrupedibus, carnes vitulinae lactantes, hædinas: quas tamen hic rarius habemus, easque potius elixatas quam assas: quamvis in veru leuiter assatæ melius, secundum quosdam,

Lib. IV. Obseruat. IV.

141

conueniunt quam in sartagine fritæ, modo alterentur cum lactuca, scariola, omphacio: ventres autem impleantur pomis odoriferis. Maxime vero commendabam oua mollia, & ex herbis spinachiam, cichorium, boraginem, baglossam, portulacā, lactucam tenellam: & inter secula cremodul & iure carniū, micam panis elorati, cum lacte caprino, hordeatum, auenatum, eaque alterata cum iure, leuiterque cocta. Iura quoque restaurantia præscripsimus quale hoc à Guainerio commendatur, quo vltus dicitur in Episcopo ad vitam prolongandam: 2. capones iuuenes, seu gallos, aut gallinaceos, phasianos, seu perdoes, sine telos vel potius incisos (idem de carne vitulina, hædina, fieti potest, in vas vitreum omnia ponito, aliquot ducatis adiectis, aquæ viol. ros. bugloss. ana 3 ii. vini odoriferi 3 vi. pomorum redolentium numero ii. vel iii. aut plura, quibus addas puluerem infra scriptum: 2. samal. citrinor. 3 i. podis, marphyr, rabin & similitum lapidum præstiosorum ana 3 i. croci 3 ss. se. fig. berberis ana 3 ii. capuræ gr. iii. (ego tamen malle capuram lingueie, ob saporem & exsiccationem) nec distillentur in balneo maris, & fiat ius restaurans. Nos solo contuso subinde vtebamur, vitellis ouorum adiectis. Seraij carnem hædinae minutim incisam cum sale exiguum decoquebat, donec aqua egredieretur, huius 3 iii. sumebat, aqua pomorum redolentium 3 i. b. vini optimi 3 b. vnica vice edebat. Illud de omnibus carnibus confici potest. Interea condimenta seu succo granatorum, arantiorum, berberis, pomorum redolentium: ex acetosa, capreolis vitis, saccharo, adiecto pane eloto. Quibus vitis poterunt 3. caryophyllor. 2. xixib. nucis muscatæ ana 3 b. facch. albiss. 3 ii. b. alij addunt croci exiguum. Pisces fluuiatiles concedebam lucios, carpiones, percas, caneros prius in lixiato bullitos, testa deposita, deinde in aqua hordei ad perfectam coctionem decoctos, vt gratioris saporis esse possent. Pruna in prima mensa dabam in secunda pyra cocta cum saccharo, amygdalas dulces cortice denudatas, in rosacea lotas, & mantili prius confectas. Etiam boni odoris ac saporis cum aqua cocta lymphatimus, à balneo abluuii, & cum instante vere sensu refrigerantibus, & resumptiuis ac alterantibus nã ad extremam maciem, vt præter ossa à membranis esse appareret. Verum cum æger hic tandem in phthisin etiam incidere, mortem prædiximus, nam, quemadmodum etiam citatur à Guainerio cap. proprio, si calor in hac febre augeatur, regimine ra collabantur, & oculi concauantur, ostisque exasperetur quasi paluere conspersa, vnguesque intra tracta ad locum non redeat, pellisque digitis, atque rari videbis, vbi cum his signis etiam venæ albæ appareant, ac vrina proiecta supra lapidem, sonum concitet velut oluina, atque infirmus diarrhoea

corripitur cum victuosa egestionem sine alleviatione perseverans. Hæc inquit idem, paucos post dies ægrum moriturum prænuntiant, & si cum iisdem signis lenteria superueniat, infra quartam diem venturam mortem pronuntiandum, & ita huic mors subsequuta est: prædictione præhabita: quemadmodum & rullico ab Hoochvouda paggo Alcmatæ, in vicinia nostra decumbenti euenit, ad quem in fine accitus lenteria superueniente, etiam tabida febre extinctus est, cum in principio curationem neglexisset.

SCHOLIA

Diligentissime quidē in hac febre hectica signa prognostica sunt perscrutanda, eo quod hæc febris, quæ statim ab initio euadunt, & nondum tabida sunt, non admodum difficile curentur, modo medici periti sint, & ægri non delinquant, & intempestiue medicum vocauerint. Verum illæ quæ ad tabem perueniunt, vbi iam exquisitæ tabidæ fuerint, non modo eas curare difficile est, vbi iam dudum quoque inceperint, sed impossibile. Etenim omnium hecticarum febrium dispositio difficilis est, vbi iam principij tempus præterit, Galeno auctore *lib. 1. De diff. febr. cap. 8. & 9.* Quæ vero ad vtramque partem declinat, & media quasi existit inter eam, quæ in principio facile curetur, & inter tabidam, quæ penitus curationem non admittit, eius quidem ampla latitudo est, & multæ sunt in ea, vt diximus, magis & minus diversitates, pro eadem ratione magis vel minus difficulter curationi resistit: quæ autem inter vtramque quasi æqualis, medio quodammodo modo se habet ad curationem. Quæ enim tabidæ proximior est, etiā periculo vicinior: quæ alteri primæ magis adhæret, non paruum spem salutis adferre potest, eodem Galeno teste *lib. 1. de diff. febr. c. 9.* Interim quævis hectica nullum vel minimum errorem in curatione admittit, ideo medicum sollicitum & providum requirit, ne mala succedant. Et ita hectica primi gradus, vt est cognita difficilis: ita & facillime curationis: At si marasmodes & perfecte tabida, in qua primaria humiditas, quæ solida nutrire potest, prius sit assumpta & deperdita, nullam recipit curationem. Hæctica harum media, etsi difficile curetur curatur tamen. Etenim fieri potest, vt tenuitas carniū, maciesque, & veluti earum colligatio refarciatur, optimo adhibito regimine. Quæ corpora Hecticis aut febribus cum calor æqualis sit, hinc va & quæ atate & quæ tempore magis minime hæc febri- ante hanc ætatem vel paulo post hectica corripit. sunt.

longo tempore palliatione vitam protrahit, præcipue vero mulieres, tam sanguinei pituitosique per naturam, Hectica in corpore bilioso tum rare texturæ facilius accenditur, ac facilius curatur: vt euenit fratri meo carissimo Theodoro Forstio, de quo postea latius. E contra in homine pituitoso, siue qui talis existat per naturam, vel sexū, vel ætatem. In corpore autem sanguineo vel melancholico, medio modo se habet. Febris hectica, sicuti & phthisis, vt plurimum interficit in altum: no: tempus enim hoc siccum inordinatumque est, cum ætas calida præcessit. Hectica quoque æstiva secundæ speciei deterior hyemali, præcipue vero ob causam curatiā, eo quod difficilior curetur, &

& facilius in tertiam speciem ob æris constitutionem transmutetur. Ceterum quantum ad causam introductivam, hyemalis deterior & periculosior, quia à fortiori causa tum vehementiori originem habet. Vbiunque autem febris corpus extenuat, ac liquefacit, si non moritur æger, plerumque in phthisin aut hæcticam incidit. Omnis enim febris cum prolongatur, sequitur eam. Si hæctica cum phthisi coniungatur, ut sæpe contingere solet, vel cum alia quavis ægritudine, difficilius curationis exilit, & magna ex parte lethalis, præterquam cum hypofarca. Cum putrida febre difficilis quoque curationis habetur, & plerumque lethifera; cum hæctica restaurantibus curetur, putrida vero inanitione. Quicquid sit semper medici tam in curando quam in prædicando in omni hæctica solliciti esse debent, cum hæctici quidam moriendo loquantur, & loquendo extinguantur. Ideo & tempora diligenter observanda: ubi n. vngues curvantur, hæctica ad vigorem summum pervenit: & si capilli defluant, iam mors expectatur, magis vero fluxu ventris superueniente. Quemadmodum contigit honestissimæ matronæ, uxori Arnoldi Cornelij Mylij Consulis Dordraceni, ad quam mense Maio anno 1564. cum accitus essem, quæ per tres menses variis symptomatis conflictata fuisset, prius ex hepatis obstructione eiusque caliditate, mox febre, obstructione lienis, catarrho continuo ad ventriculum & pulmonem dilabente, unde prius asthma, deinde phthisis ac hæctica subsequuta sunt, vomitus quoque subinde biliosus, postremo totius corporis colliquatio & fluxus. Quam cum Nicolaus medicus Dordracenus, vir in arte sua peritus, una cum Lamberto Cluensi medico, longo tempore frustra curassent, in fine huius mali & ipse vocatus, cumque medicamenta leniter contingentia, quæ pectori non nocerent proponerentur, vi est confervata rosacea; Cluensis medicus Paracelsus cum croco martis sanitatem promittebat, & subitaneam constrictionem pollicebatur: cuius sententia refragabamur, imo quod retento sputo in phthisi ægra succumberet, iuxta aphor. 16. lib. 7. A puris sputo phthisis & fluxus: cum vero sputum retineatur, moriuntur. Fluxum autem (refert Galenus Commento eiusdem) aut de pilorum defluvio, aut de humida dicit deiectione. Ambæ enim consueverunt euenire cum tabidi ad extremum mali perducuntur; alterum ex siccitate, altera ex potentia debilitate. Quod vero in fine scribitur: Si vero sputum retineatur, moriuntur: motum mortis ostendit, illorum qui ex phthisi moriuntur. Eo usque enim extenuati viuunt, donec per ea, quæ expunt, possint pulmonem expurgare. Cum vero intus manet, obserantur quidem viæ spiritus, patientes vero strangulantur. At Paracelsus istis rationibus non auscultans (cum id proprium Paracelsicorum sit, tantum fidere suis experimentis, omni ratione neglecta) post discessum nostrum crocum martis exhibuit, ita ut post quintum diem nostri discessus, proba hæc matrona, ut prædixeramus, à vita discessit. Ita quoque puer nouem annorum, filius Pet. Reynerij Delfensis zytheptæ, cum dysenteria laboraret anno 1583. & crocum martis ex empirici consilio accepisset, puer postea nigra per superiora euomit, & nihil continere potuit. Ad quem medicus Stenbergius ac nos acciti, mortem prædiximus, puero per alium liuida, nigra, pauca, red-dente. Metallica eiusmodi ventriculum lancinant, ut euenit huic puero, qui miserabili dolore ex hac vita discessit. Ideo quoque tyrones medici admonendi, ne tam facile eiusmodi metallicis utantur. Cum autem huic matronæ præter fluxum capilli

deluerent, satis mortem præfigebant: capilli enim defluentibus, fluxu ventris superueniente ac perdurante, intra tres dies sæpe moriuntur: quemadmodum etiam contingit Andreæ Guilhelmo Sonneveldio cognato meo, de quo postea latius. Si itaque in hæctica appetitus definat, si crura inflectantur, alius fluida fuerit & capilli cadant, curis arida fiat, extensa minimeque rugosa, hæc inquam mortem propinquam esse decernunt. Iam & difficultas nascitur, quo vel nimis confirmata est, vel coniuncta est hæctica febris putrida, (ut diximus) vel tumor aliquis præter naturam, ut inflammatio, vel erysipelas. At diaphragmati inflammato succedens hæctica, prius interimere solet, quam sit perfecta. Si igitur in hæctica febre calor inæqualis est, dolorque sentitur, febrisque ab ægro percipitur, iudicabis aut erysipelas, aut phlegmonem aut febrem deinde putridam complicari. Desperatio est cum cum hæc hæctica coniuncta sunt, præsertim si phlegmone, aut aliquid tale in parte principe incenditur, tumque difficillima curatio est, indicationibus inter se pugnantibus. Tenuia autem corpora & pauci sanguinis, hæctica fere corripit & celeriter consumit, febres ardentes, diarias & biliosas (ut diximus) sequitur: huiusque origo aliquando primum nascitur à thoracis partibus. Sed fere priusquam viget inde nata hæctica, mors est. Vita longior, & curatio facilius, si à ventriculo, hepate renibus, vtero, ieiuno & colo intestinis. Sed ea ipsa hæctica perdurans interficit, quemadmodum & illa, quæ à maligna dysenteria corpus tandem colliquante corripit: ut euenit Domino de Bernicort, qui cum accepisset paulo ampliore dosi merizacanæ radicem cum vino, incidit in alui fluxum enormem, quem parui faciens, diarrhæa corripit cepit, & ab ea in dysenteriam malignam prolapsus & in fluxum hæmorrhoidalem, hæcticam incurrit cum quibus symptomatis aliquot septimanis conflictatus, Roterdami decumbens, tandem Delphos accessit. Verum hæctica iam confirmata & consumptus, cum ad eum acciti essemus, præhabita prædictione, remediis nullo modo iuuatibus idem quoque obiit. Quævis hæctica grauis est, & marasmus succedens, pulmonis & thoracis affectibus, ut phthisi vtrique intemperiei calidæ & siccæ, empyemati, & diutina phlegmoni hepatis, ventriculi, stomachi, mesaræ, ieiuni, coli renum, vteri, vesicæ, imo & intestinis aliis per dysenteriam aut lienteriam, aut diarrhæam diuinam inflammatis. At incipientem hæcticam (ut antea demonstrauimus) non facile cognoscimus, sed cognitam facilius curamus. Reliqua autem duo genera licet facile cognoscantur, non tamen facile curantur. Atque hæc de prognosticis signis dixisse sufficiat.

OBSERVATIO V.

De hæctica post diuturnos morbos orta.

Theodorus Forestus, frater meus carissimus, iuuenis raræ texturæ & biliosus, post hypochondriacam melancholiam & longos perpeffos morbos, etiam in tertianam incidit, ac in catarrhum. Postea vero anno 1554. ad tabem pervenit, ita ut purulentam quasi exspuere videretur aliquo tempore, mox hæctica subsequuta, ita ut ad secundum fere gradum hæctice perveniret. Cumque suspicio adesset de pulmone fere exulcerato ex catharro delabente in pulmonem sputo satius purulento apparente. Verum, quod dictum mirum videri posset, cum hic emulsiore hordei, amygd. dul. & sem. 4. frigid. frequenter usus esset, & assidua succi hordei potione

tione (qua Benedictus is præceptor meus capite 14. in sua empirica de sputo sancti utebatur) cum pul-la eulcerata ibidem descripta; deinde pulvere Haly contra tabem qui à Valesco deservitur, cap. proprio, quo idem monachus phthisicum deplo-ratum curavit: quibus quæ utens frater meus, & mox potu certissima, in qua farfara seu vngula ca-ballina incocta erat, sputum purulentum paulatim cessavit, & febris hæctica deinde quæ absque pu-trida febre videbatur, aliis humectantibus & refri-gerantibus remediis tam intra sumptis quam ex-tema ad notis, etiam resumptis, cum lactis usu tan-tum intra duos menses ex gracili & hæctico habi-tu crassior & rubicundior factus est, & magna nostra industria præter spem multorum conua-luit.

SCHOLIA.

Hæcticam posse fieri post alios morbos dicitur. Intemperies æqualis, duas tantum habet indica-tiones curandi, nempe refrigerandi & humectan-di, & ideo nullum locum hic habet euacuatio, va-lida & sicca. Quod si aliquando oporteat lenire alium, id non est ratione febris, sed alterius dispo-sitionis in corpore existentis. Ideo diligenter con-siderandum sunt indicationes curandi hic expleri possent: nam primus gradus ut habetur 10. Meth. med. c. 10. & 1. de diff. feb. c. 10. facile curatur, cum exigua sit exsiccatio. At omnino tabida ratio-ne siccitatis tercia humida absumpta non cu-rant frigida & siccam pervenerit. Glorietur rase, quæ per menses & annos perseveraverat. In-curationis: at illa, quæ versus statum magis est progressa, magis quoque periculosa. Verum in omni hæctica curanda diligenter perscrutandum, num hæctica simplex sit, vel putridam coniuncta habeat, an erysipelas, an inflammationem, an syn-copen, & à qua causa prius excitata fuerit, & quibus affectibus iuncta: Nam si symptoma sit, non poterit curari præter morbo: ut si fiat ob vlcus pulmonis, non potest curari nisi vlcere prius cu-lari orta; aliter quoque curatur, si cum putrida coniuncta fuerit. Cum autem hic viderem quasi sputum purulentum, dubitabam primo de vlcere pulmonis perfecto ob catarrhum falsam & acutū: & ideo statim adhibui remedia ad cathartum, ut non exsiccaret, cum autem amplius tale sputum no fuisset ulceratum, eoque magis hæctica adhuc re pulmonis plerumque etiam putridam admixta habere. Nulla enim signa putredinis neque ia lo-selata, & non amplius sputum expectorante, hæctica tamen permanens. Cum à cibo assumptis ma-conuertitur. Curatur autem hæctica simplex ali-aliis refrigerantibus & humectantibus intro as-umptis, & extra admotis, ut prius dictum est. Ali-menta hæctici convenientia duorum generum sunt: triunt: ut partes denuosæ animalium, alicæ, & quæ tritica farina parantur; & gelatina. Alia concoctu difficilia, sed diu multum nutritientia, sed quia sue-

cum melancholiam gignunt, relinquantur: ut aues aquaticæ. Quædam vero cito nutriunt, sed cito etiam dissipantur, ut vinum, succus carniū, telli-culi gallorum, ova serbilla. Sed controversia est inter medicos utra sint eligenda. Nonnulli cibos concoctu faciles anteponunt, propterea quod par-tes destinare coctioni imbecilliores reddere sunt, & idcirco alimenta concoctu difficilia conficere nequeunt. Alij huiusmodi alimenta parum pro-deresse contendunt, quod sint tenuium partium, & proinde facile alterentur. Sed his incommunis fa-cile occurrere potest, adhibita hæc distinctione, ut in principio feb. solidiora, viscidiora, & humida, quando virtus roquendi adhuc valet: ubi partes naturales sunt infirmæ, concoctu facilia sumenda. Elia magis laudantur: de his vide Rondeletium. Laudat idem eam vituli, hædi, agni in pascuis siccioribus nutriti, porcelli impinguati & adhuc lactentis, phasian, perdicis, pulli gallinæ, pi-pionis, capri, lepulculi, auculæ elixæ, si alia, minus coquantur, & succis convenientibus alterentur. Ex frumentaceis præfata ex hordeo, avena, tritico, viti-vine carnis & lactis amygd. dul. parantur: ex oleis in-luxa, scariola, viola, borag. bug. spinachia, betas, canles, & talia nitrosa ad alium subadacdam cum iure pingui exhibenda. Alioqui beta & canles, prævi succi sunt & Atalema, iuxta quosdam. Ex fructibus poma duleia, gratiosa, acida, magis re-frigerantia, pruna dulcia, cerasa dulcia, vitæ pas-sulæ. Inter flumiales pisces caneri, & in stagnis ma-ritimis scyllæ, locustæ & astari damnantur. Rana-rum coxæ & elixæ ac ius earum cum gallina & ca-pone coctæ. Alii laudant decoctum cochlearum, quamvis damnatur à Rondeletio. Inter cibos me-dicinales, primum locum obtinet aqua cælorum, secundum ex lixæis, tertium ex testudine nemorali: quartum locum habent diuersa genera lactis. De cancri, licet nihil dixerit Galenus, Dioscori-des tamen refert decoctum cancrorum tabidis co-ferre. Idem refert Avicenna, de Curat. Hæctica, & sunt apud medicos præstantiores in usu, cum sint frigidi & humidis, & ideo hæctici convenienter & his, qui phthisin habent, ob proprietatem quan-dam, quam etiam habent cum pulmone, ut Mat-thæus Curtius dicebat, medicus Italus sub æmpe-re doctissimus. Licet horum caro ob difficilem coctionem minus convenire videatur & crassioris sit nutrimenti, ut etiam limacis: ut constat 3. De alimentis. Et ideo Curtius magis laudabat deco-ctum quam carnes, hoc vel simili modo: 16. hor-dei mundati 3 i. cancrorum excoctis. 3 iiii. bullant in lb. iiii. aquæ, dum dissiliet hordeum, oportet autem ante excoctos cancris prius diligenter ablu-i, ut omnem sordiditatem deponant, deinde coqui por-tionem huiusmodi cancrorum mundarum, singulas 3 singulis lb. aquæ incoque, condimenta ex cancri & limacis & testudine nemoralis, petenda ex Rondeletio, ex Guainerio, ex Benedicto Fa-ventino præceptoris meo. Vide tartam ex testudine apud Rondeletium & Guainerium de Distillatis rana, capri, cancri, & de sanguine humano subli-mato. Cuius tamen confectio ob inhumanitatem mihi nullo modo placet, cum & alia restaurantia commodiora multo habeamus. Quod vero attinet ad diuersa genera lactis, cum lac quantum existat alimentum medicinale, intra cætera alimenta hæctica convenientissimum, cum sit alimentum hu-midum & frigidum, ut constat. 4. De simpli- medic. facult. capite 6. & 3. aphor. 6. licet Galeni in Comment. dicat tepidam habere caliditatem, hoc est, secundam Cartium mediocriter frigidam, & si etiam 3. De Temper. capite. Vltimo, dicat esse calidum,

10. Historie de croco martis male adhibito.

11. Alia histo-ria de eodem croco martis perperam adhibito.

Laetia 8.

Lac huma-
num.Lac capri-
num.Historia
fem. apud
Galenum.

calidum, intelligit, quando est conuersum in sanguinem: estque boni nutrimenti: ideo & humanum, vt 7. Method. cap. 6. ob similitudinem præfertur. Interea si eo abhorreat æger, aliorum animalium lacte vtatur, iuxta diuersam hectici dispositionem. Quando viæ magis sunt apertæ, crassius conuenit: si strictæ, subtilius. Cuius in principio dicebat vias ampliores, post vero strictiores. Lac caprinum, multum est simile humano; & est substantiæ crassioris, ideo potest dari in principio. Quod hoc ipsū valde nutriat, constat ex Galeno 5. De sanit. tuenda, sic dicente, nouimus senem quendam agricolam, qui amplius ceterum annis ruri egerat. Huic plurimum nutrimentum caprinum lac erat, quod alias cum mica panis in eo macerata statim sumptus: alias mel miscuit, alias coxit; etiam thymi cacumina vna cum pane iniiciens. Hunc quidam imitatus, videlicet tam longæ vitæ causam ratus in lacte subesse, perpetuo ladebatur, quocumque id modo sumpsisset. Nam primum illi grauabatur os ventris, mox tendebatur in dextra præcordia. Alius quoque simili modo cum lacte vi coepisset, de reliquis nihil est questus: quippe qui & probe id concoxit, nec acidum aut fumidum ructum ex eo sensit, nec flatum aut grauitatem in præcordiis: septimo tamen cum sumpsisset die, iecur se sentire manifeste grauatum dixit: quippe videri sibi quiddam in dextris præcordiis seu lapidem iacere, sic vt & deorsum traheretur, quæ supra essent, & tensio ad iugulum vsque pertingeret. Constat itaque huic obstructum iecur fuisse, illi flatu intumuisse. Quin etiam noui, cui ex diuturno lactis vsu calculus in renibus est natus: sicuti alium quendam qui omnes dentes amisit, lactisque. Id vero alij rursus citra noxam lacte perpetuo sunt vsi, imo etiam cum maximo fructu, veluti agricola, quem supra ceterum annos vixisse diximus. Vbi enim nec qualitas lactis vtentis naturæ quicquam est aduersa, & viscerum transitus faciles propter venarum amplitudinem sunt: qui ita sunt affecti, si commodis lactis fruuntur, omnis eius incommodi expertes. Hactenus Galenus. At nos audiui-
mus de rustico in Waterlandia in pago Scermerio non longe ab Alcmaria vrbe sito, qui nullo alio cibo nec potu utebatur quam solo lacte vaccino, qui & optima sanitate fruebatur. Cæterum quod lac valde nutriat, siue id quoque fuerit ouillum, seu vaccinum, id apud omnes medicos in confesso est. Verum quod ad præsens negotium attinet, sicuti lac caprinum hic datur in principio, ita asinum cum sit substantiæ subtilioris, exhiberi potest præcedente ægritudine. Galenus vero 7. Method. cap. 6. & 10. Med. proprie loquitur de asinino lacte, quæ Donatus & alij sequuntur, & exhibetur vbi vero iam febris traxerit aliquam longitudinem, sed interea idem obseruat, ne in ventriculo cogatur: quod & nos æger docebit, utpote qui suæ ipsius naturæ peritus. Interim id à nobis inueniendum est, paulatim ad eius vsum accedentibus, ac mel exiguum illi admiscuentibus, seu saccharum: licet quoad fieri potest in hecticis febribus, à melle; atque idcirco etiam à mulla, abstinendum sit, quippe protinus vertitur in bilem & siccioris acriorisque caloris febres reddit, & proinde à principio non plus asinini lactis quam cyathus dandus est, inducta in ipsum cubiculum asina, quo nullum tempus interponatur, sed æger id protinus bibat. Et vbi non corrumpatur (quod quidem dignoscere ex pulsu præcepit Galenus lib. 10. Meth. cap. 6.) dimidium cyathi lactis adaugeas, deinde rursus aliud dimidium adicias, sicque sensim vsque ad mediocrem modum addas. Id vero quouis tempore exhiberi

potest illud tantum obseruans, quod per quatuor aut saltem tres horas ante cibum offeratur, man-
potissimum: quo etiam tempore non inutiliter & alia quoque medicamenta refrigerantia & humectantia præbebis; etsi ea quacumque hora præbere poteris, modo vacuus à cibo ventriculus fuerit; neque enim in hac febre accessio-
seruantur tempora cum eisdem careant. Cæterum auctores asinam iuuenem accipiunt, & ab ipsa sum-
mouent pullum, eam nutriendo cum herbis frigidis & humidis, vt magis frigidum & digestum fiat lac; & sic æger post balneum vel saltem ieiuno stomacho ab eius vberibus emulgeat lac. Quod si æger hoc ipsum recuset, asinam ducant in cubiculum, vt modo diximus, ipsius ægri, & subito emul-
ctum lac, vel extractum per alios tepidum adhuc exhibeat, primo cyathum vnum; & sic procedentes augentesque dosim, vt dictum est. Quamuis quan-
titas determinari non possit, teste eodem Galeno 10. Method. cap. 10. Interea considerandum ne lac in ventriculo coaguletur: & ideo pullum tange-
mus; nam si is maior aut celerior euadat, tunc lac corrumpitur: si id metuatur, & quod in caseum mutetur, mellis vel salis parum immiscet, licet ea ex se non conueniunt hecticis febribus, tamen illa adiungunt ad lactis correctionem. At Trallianus docet lac omnibus hecticis præsertim in marasmo desinentibus, si quid aliud, idoneum esse alimen-
tum. Quapropter is valde conuenit, qui vires habent imbecilles, neque alimentum possunt attra-
here; & hoc solum in corpus distribui trahique non parum accommode potest: Ideo, inquit idem, lac muliebri primum locum obtinet. Secundum vero asinum; verum quoniam æger nonnulli hoc admittunt, vel æger assumunt, caprillum ipsis dandum est, quod medium fere existit, & magis potest nutrire. Cura interim animalis habenda, vt ne hec-
tico alius subducatur, præsertim eorū, qui ex fre-
quenti syncope, & diuturna vacuatione alui in marasmodum febrem inciderunt. Quamobrem quibus venter imbecillis est, & facile subducitur, in his etiam lac bis coquere vel etiam fluuiatiles lapillos in id conicere oportet: redduntur autem igne candentes, vt serofum à lacte per ipsos dissoluatur. At qui lac solum nolum assumere, etiam cum pitana, aut halica decoctam exhibeto. Præterea magis adhuc illis offerri debet lac, quibus venter copiosior & biliosiora delicere videntur. Et sic inter alia comoda alimenta lac imperari debet, vel mulieris, vel asinæ, vel caprinum, vel bubulum quoque vsui esse potest. Sugatur à mamma, vel recens multum bibatur. Sed interea lac eligendum & probandum. Vbi vero fluxus ventris adest, lac acetosum dandum. Post lactis assumptionem statim non est dormiendum, & tam diu procedendum cum lacte prius dando 3. iij. paulatim dosim augendo donec æger melius habeat. Postea lac omittendum, & regēdus erit æger cibis conualescentium. Verum vbi putrida febris adest cum hectica, vel superueniat, tunc lac nō dā-
bimus. Quidam primo exhibent lactis 3. iij. & deinde 3. iij. & sensim augendo, vsque ad 3. viij. & x. Quibus caput dolet, & hypochondria tenduntur, & febris adest putrida, nequaquam dandum erit. Et hæc de lacte: de aliis rebus, quæ intio sumuntur & extra applicantur, postea latius.

OBSERVATIO VI.

De vena sectione & purgatione in hecticis febribus
perperam adhibitis.

Nobili matronæ apud Diuam Ursulam Delphicæ ex hectica decumbenti, cum vena secta esset

esset per emulicum, paulo post obuit. Ita etiam Leicus Carthufianus, cui vena sectionem & pur-
gationem interdixeram: quem cum chirurgus pie-
ter nostrum consilium tentasset; & ab ano circum-
forato, & frequente, pulsam vnam ex præcipi-
tato sumpsisset, eodem die etiam & hic extinctus est. Cauent igitur tyrones, ne in hecticis venam
secare iubeant, quamuis fortasse alterius affectus
rationem in principio conuenire possit, licet in he-
cticis confirmatus nullo modo tentanda sit. Mul-
toque minus conuenit hic purgatio, quando cali-
ditas est in facto esse & in habitu, sed solum si al-
tius stricta sit moderatissima lenitio, ex casta, syr-
vul. solutius, syr. ex infus. ros. pallidat. pulpa thama-
nd. vel ex lentius clysteribus citra calefa-
ctionem & emaciationem ex decoct. malæ, beæ,
hyd. adicte 3. i. v. 3. i. b. castæ olei vul. 3. m. fa-
lis exiguo vel glandibus communibus, ex radice
betæ, melle & ite. core muris. Non purgamus nisi
putrida febris admixta fuerit tunc etiam cum iis,
quæ minime cauant, sed potius etiam leniant
& humectent.

SCHOLIA.

2. Tria apud veteres erant præcipua remedia aque
potus & lactis, & balneum. De lacte satis di-
ctum est & de aqua potu etiam, cum de febre sy-
nocha ageremus. Quod ad præsens negotium atti-
net, si (inquit Alexander Trallianus) æger prima-
torum morborum transiit originem traxerit, cum
fiducia ceterum pitana potioni offerro, & pa-
nem in aqua tinctum lacteque in omni cibo
vitui. Post cibum aquam frigidam, quantum ve-
metere non oportet. Vbi igitur hectica per se aut
primario fuerit, & non alia febris ex putredine sit
admixta, frigida aqua adhibenda est: sed si cum
febre hectica inflammatio præcordia infestet, aut
putredo in venis appareat, aut ex crudioribus
humoribus excitata fuerit, danda non est, &
quando nulla coctio in vasis adit. At in inflam-
matione erysipelacea frigida aqua exhibet. Ego sane
noui (inquit idem Alexander Trallianus) me cui-
dam tali affectu laborantē æstuantique ardore, si-
gila exhibita plurimum profuisse, ita tamen vt
prædictum ægum paulo diutius morbo consi-
deratum, quod etiam accidit. Tardius enim vires
recolligebat, easque autem vt non, cum febris ef-
fusa, hectica in marasmodum incideret. At
quoniam in principio aqua exhiberi posset, tamen
hecticam senectatis, & tunc frigida aqua non est
danda, vbi facultas est de bilis: si quis enim tunc
esse audaces in exhibendo aquam frigidam: sed
potius dabiimus aquam hordei, & confugiemus ad
syrupos & iulebos refrigerantes, & humectantes.
Maxime vero si corpus biliosum sit, & materia bi-
liosa adfuerit: vt est syr. violaceus, de succo la-
tuæ, nymphæ, cum decocto hordei, lactuæ, cucur-
bitæ, portulacæ, & similibus, de pennis, de
fusco aceto, end. Potus etiam potest esse aqua hor-
dei. Nostrum aquam crudam minus ferunt. Eius lo-
potiones satis diligentes nos esse oportet, cum in
hac parte medici non vnum peccent. Quantum ad
se in hectica mutante: propterea Aetius de vi-
no in hectica mentionem non facit: Galenus vero
in hectica senectutis concessit, secus autem in ma-
P. t. Forst. Tom. I.

ratino deurence, in quo magis officit, quam pro-
dest. Auicenna in hac re diligentissimus esse vide-
tur, qui pro potu prius proponit aquam, sed postea
addit si vires debilitentur, vinum paucifertum ad-
hibendum esse tenue, cum multa aqua dilutum.
Non semper igitur exhibet vinum, nisi ratione vi-
rium, & non ratione febris. Quod si vires adhuc
magis prosteruantur, & sit hectica syncoposa, in
qua maior adest imbecillitas, exhibet aquam car-
nis destillatam, & decimam partem vini addit: &
ideo vinum non semper dandum est in hectica.
Atque hanc causam esse quidam existimant, quod
pauci ab hectica euadunt, cum plurimi vinum ac-
cipiant: interea viribus labascentibus, in exigua
copia aqua mixtum dari potest. De balneo illud
quoque notatu dignum: nemo est, qui non comme-
det aquæ dulcis balneum, eis qui hectica febre la-
borant, præsertim Galenus, idque quouis tempore
priusquam ad marasmodum perueniant, modo quis
rite eo vtatur. At non statim in frigidam aquam
coniciendi, sed prius balneandi sunt in eisdem
aquæ dulcis balneo temperate calido moderatissi-
me; atque in eo moderate commorari debent:
deinde priusquam de eorum propria substantia ali-
quid exhauriatur, seu sudor aliquis excutatur, ante
in frigidum balneum demittendi: nam qui hectica
febre laborantes ad balneum accedunt, nisi in fri-
gidum sint demissi, nihil iuuantur, vt liquet eodem
10. Meth. cap. 10. quoniam in hecticis febribus iam
quod remedium adfert calidum est, non frigidum: ex
hac namque innoxie refrigerantur, quæ fuerant ex-
calecta, solidarum partium ariditas corrigitur,
& vires firmantur. Si autem ea frigiditate aqua,
in qua balneantur, vt nullam evidentem qualita-
tem nec profus frigiditatem nec tepiditatem aqua-
rum præterat, sed qualem ea quæ fontana voca-
tur, quæ & frigoris, quod ferit, & temporis, qui
resoluit, est in medio, præsertim, si marasmo etiam
tentetur, eodem Galeno teste loco citato. Quicunque
igitur hectica febre laborant, modo hic alia nulla
feris, vel ex solo putrescente humore, vel cum
phlegmone sit adiuncta, eos omnes audacter ita
lauabis, sed profus citra omnem laborem, ne vi-
res resoluas, labore enim vires (teste quoque Aetio
lib. 5. cap. 93. De hectica febrium curatione)
exoriuntur, quas maxime feruari oportet. Ergo
secundum eundem in lectulo æger ad balneum du-
cendus est: & vbi ad primam balnei mansionem
peruenierit, in calida sindone ad id præparata col-
locetur, quatuorque sint in singulis angulis qui
sindonem feriunt: inde nudas ad secundam man-
sionem delatus totus ibi perfusus oleo dulcissimo
tepidum, ad tertiam subinde mansionem ducatur,
& labro immergatur, sitque aer balnei tempera-
tus, comparata illi humiditate calidæ aspersione in
parietes. Temperatissimam vero esse oportet aquam,
in qua moderate commoretur, ne quidpiam è pro-
pria humiditate hauriatur, cauendo ne perfunda-
tur caput. Delatus inde quatuor adolescentibus in
frigidam repente proiciatur: vitet tamen in ea ne
tantillum quidem morari, sed eductus subito, alia
sindone inuolutus in lectulo locatus, mollissimis
linteolis suauissime detergetur: tum perungtus in-
dutusque in cubiculum repotetur, quod velim
balneo proximam. Ita lauan los monemus qui iam
tabescent. At qui hecticis febribus nondum tabescentes
laborant, etiā ablaque sindone lauari possunt: lectuloque
tamē aut vestrabulo quod iopiam gestant, oleo perfundi,
calidæ immorari, frigidā tantū attingere, detergi,
perungi atque in cubiculum reduci, quemadmodum &
præcedetes, oportet. Hactenus de balneis ex Aetio.
Trallianus quoque non solum hecticis balneum
conue-

Curtius.

7.

8.

conuenire scribit, verum etiam iis, qui senium ex morbo habent, modo quis diuersos illos laudandi modos nouerit, is omnem intemperiem in contrarium mutare poterit. Quamquam horum usus & veterum curiosus apparatus balnearum exoleuit, interea, ut Curtius admonerat, dum Auicennam de Febre hectica legeret, in usum balneum reuocandum erit. Huius apud veteres quatuor sedes erant: Prima erat aeris calidi, quæ virtutem habebat calefaciendi, liquandi & æquandi materiam, & cutem relaxandi, & multa retenta euacuandi. Secunda erat aqua calida: hæc sedes humectabat & calefa. iebat. Tertia erat aqua frigida, quæ refrigerabat cutem, densabat, & virtutem roborabat. Quarta sedes erat, in qua fiebat sudoris absterfio, & ista corpus per sudores euacuat. Prima potest comparari hypocaustis nostris: sed non conuenit in hecticis. Quamquam Curtius eo loco suadet, ut ad rem verat reddatur vel paulo calidior in cubiculo ægri, ventre vacuo, ut sit quasi similis primæ sedi, deinde apponendæ sunt duæ tinea plene aqua moderate calida, altera frigida. Ad quam æger quatuor hominibus in linteis deportandus, nempe in calidam, deinde in frigidam demergi, modo fortis sit æger & ferat. Sed non diu in utraque tinea immorari debet, mox in lectum per eodem homines transferendus, ut calidus permaneat, vel in lecto tepido ponendus, deinde leuiter & blande perfricandus & oleo communi vel magis appropriato, vel violaceo & nymphaeæ perungendus. Gal. in afflicto 7. Meth. 6. bis aut ter in die faciebat. Nostro seculo sufficit mane semel balneasse ante prandium, cum nostri ægrotantes non ita sint afflicti. At Curtius in marasmo confirmato ab eo abstinebat, ne remedia in morbo incurabili diffamarentur. Virgentibus tamen amicis ad vitam prolongandam eo utendum esse suadebat, sed præhabita semper prædictione. Alij vero simpliciter vtuntur balneo aquæ dulcis, ut primo sit aliquantisper calidior quam tepida, in qua detineatur æger à seruis, antequam in illam aquam descendat vel immergatur, & si erunt vapores aquæ temperati, mox celerime inungunt corpus vniuersum oleo amygd. dulc. & oleo communi maturo, & tunc inunctum ponunt in aquam tepidam, id quidem faciunt ne dissipatio aliqua contingat, quæ in tepida aqua quoque dum immoretur æger, fieri posset, & ne tepiditate balnei fiat maior dissolutio. Et ideo si sudare incipiat æger dum frons eius tangatur, addenda est aqua minus calida, imo frigida. In tepida potest morari per quartam partem horæ. Vbi v. frigida reddita est, non diu in ea permanendum, sed æger in sindone eleuandus, & corpus moderatissime exsiccatum. Exsiccatum v. inungendum oleo amygd. dul. viol. & omnes partes, excepto ventriculo, si debilis est. Qui inungi potest, ut Cap. de Vaeca mandabat, oleo mastichino. Rondeletius vero iubet hecticos balneari in tribus lauariis. Primo quidem in aqua dulci, modice tamen calida. Secundo in aqua tepida. Tercio in frigida. In balneo calido non oportet diu morari, in tepido mediocriter, in tertio minus quam in secundo, & magis quam in primo. De his vide Rondeletium & alios. Hollerius, cum eiusmodi apparatus exoleuit & non sine periculo sæpe tentetur, potius labore vtendū iubet prope lectum aqua pleno posito. Quæ v. expediunt fieri circa balnei apparatus, ea habes quoque apud Rondeletium. Et hæc de balneis dixisse sufficiant. Verum auctores hic addunt refrigerantia & humectantia intus assumpta & extra admotā, Commendantur autem in hac febre syrupi, inlebi simplices, ut violar. rosar. de succo en-

dura, de perficis, de succo acerose, cœnib. bitæ, de prunis, Refrigerantia dulcibus, cum aqua lactuca, violar. cœnib. bitæ, end. & per se inlebi. ros. viol. quod ex infusione secundum intus Mesuen sit, vel inlebi. hoc modo: ℞. aqua viol. lb. i. s. m. sacch. albiss. lb. ii. cum lenio igne coquantur ad consistentiam inlebi, componunt etiam inlebos resumptiuos, de quibus vide Guainerium. Compofiti v. et syrupi hic conueniunt: syr. viol. turubitis, de papan. cum saccharo solum & d. porulaca sine aceto. Conficiunt quoque syropos magistrales & resumptiuos, qualis est ille, qui ex testudinibus fit, à Guainerio descriptus. Dantur quoque interius mixtura, confectioes & condita, conferua viol. bugloss. borag. storum nymphaeas, vrsalantali, diapap. morselli quoque, restantantia, colatica, confusa nam diuersis remediis hic vtendum est, licet diuersa forma præparentur, & tamen facultate eadem sint. Exterius vero ad mouendum inunctiones, linimenta, vnguenta, cataplasmata, cerata, epithemata, habita tamen ratione partium extenarum. Ita Galenus dorso applicat linimentum ex frigidis & quodammodo asringentibus, ex oleo ros. cera & aqua, vel ex oleo myrtino & nymphaeæ. Pectori vero refrigerantibus & modice relaxantibus, ex oleo viol. cucurb. decoct. sem. lauricæ, papau. & nymphaeæ & oleo amygd. dul. nisi multus adest feror, & non diu ibi retinenda, ne respirationem ledant, & noxam voci adferant: vt admonuit Gal. 10. Meth. med. spina oleo ros. & coth. inungenda. Renes vero & hepar vng. ros. ventriculus oleo ros. myrtico, cydoniorum, de cataplas. ex polenta, succo polygonii, lactuca, myrti, ros. oleo ros. & similib. iuxta quod vni membro magis quam alteri conueniant: vt videre est apud Galen. 7. Meth. 8. g. 10. Epithemata eadem conueniunt, quæ de Causione dicta sunt, quæ etiam ex decocto hordei & oleo viol. consent, pro thorace: pro hepate vero paulo magis resstringentia & roborantia, vt videre poteris apud auctores, præcipue vero apud Guainerium diff. 2. de feb. cap. 2. de Curat. hectica: Rondeletium quoque & Hollerium, apud quos formulas plurimas horum medicamentorum inuenies. Quomodo exterius remediis succurrendum sit hecticis, quibus frigidam dare non possumus, Alexander Trallianus lib. 2. cap. 4. de feb. hectica luculenter docuit.

OBSERVATIO VII.

De febre hectica simplici, quæ tandem inualecens mutata est in febrem putridam & mortem.

Andreas Guilhelmus de Oosthoren, si quis alius, vir doctissimus, cognatus noster, ætate annorum sexaginta, procerus admodum & macilentus, biliosus & raræ constitutionis, propria natura ad tabem & hecticam inclinatus: & ideo minus fuit admiratu dignum, quod in hecticam incidere. Erat enim habitu admodum gracili, & macilentus, collum habens tenue & oblongum, humeros instar alarum præ macie eminentes, pectus vero angustum & caput paruum: cui etiam aderat statura oblonga, præ macie indecora. Tales enim facillime in tabem labuntur. Quotidie huic quoque aluus fluxa erat, & per quindecim annos citatio, et sponte multa biliosa deieceret, quod sibi naturale esse dicebat. Præterea erat valde acuti sensus, & cogitabundus, & ad melancholiam inclinatus: ad iram similiter, tristitiam & metum plus iusto proeliui. Hic vero Alexariz degens, cum filiam

suam Corneliam, matronam certe honestissimam & pulcherrimam Ammanni Antuerpiani vxorē, quam vnice diligebat, mortem ex longo morbo quoque obisse intellexerat, nescio quam non ex huius filie morte tristitiam & melancholiam contraxerit, vt ad summam deinde maciem deuenerit, ac hecticam feb. em eamque simplicem absque putredine inuenit. Augebat vero hoc malum (vt plerumque heri solet) aliud quoddam infortunium: nam occorta valida tempestate, agger Seuenbergensis, quem à Domino Seuenbergensi nuper magno æte emerat, cum perruptus esset, ad rem fortasse paulo attentior, maiori trititia est affectus, & melancholia magis aucta, quam iam pridem ex obitu filie conceperat: totus macilentus factus simplici hectica & primæ speciei corripit corpus, quamvis tunc nulla remedia adhibuerit. nec victus rationem obtinuerat, à me tamen sapius admonitus, per integrum annum ita macilentior euadens, tandem hectica ad secundum gradum progressa est, ita vt 12. mensis Iulij die, anno 1555. me prius in consiliu admisit, in memor illius Ouidij carminis,

Incipis obita, sero medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras:
Sed propera.

Paulo post.

Vidi ego quod fuerat primo sanabile vulnus
Dilatatum longæ damna tulisse moræ.

Solent autem nostrates adeo in vocatis medicis tardi esse vt eos non vocent, nisi cum morbus iam confirmatus ad statum deuenit, quemadmodum huic nostro ægrotanti euenit qui iam ad secundum gradum hecticæ progressus, prius de remedio cogitauit. Ad hunc quidem ingellus, victum compescit, & reallumentem, & refrigerantem omni mane lacte oulo vtetur, & ideo mandauit, vt nobis deesset, & mulieb. & an. oreretur. Præterea cū huic ex Antuerpia transmissi essent marti leumas pistacis, amygdalis, cap. & contectæ, eadem illi concessim. Mane quoque sumebat vitellum oui, cum aqua solis. At cum ad tertium gradum hecticæ iam tenderet, & valde debilis esset, ne in syncope caderet, vinum Rhenanum concessimus aliando cum aqua borag. lymphatum, quæ in arena destillata & non in valis plumbis, ne fluxum suscitaret. Nalla tussis huic aderat nisi sicca. Pulset eorum proprius, frequens, debilis, paruus, qualis apprehendebat præhabito prognolico de dist. li. v. itæ regum obseruaret, in quo totius curationis cardo consistebat. Capam deplumatum, euisceratam vitreo & vino Rhenano in partes discissam in poculum isticti osticij ponebam, quibus hæc addobantur: ℞. vini albi odoriferi Rhenani lb. i. sacchari albissimi lb. ii. conferua viol. 3 ii. conferua borag. bugloss. ana 3 i. b. conferua nymphaeas, ros. ana 3 i. b. pul. spe. di. an. alb. 3 ii. b. specie. diat. frig. & di. an. arg. frig. ana 3 i. trionfantal. 3 ii. specier. atodeiectum, 3 i. d. ac. ui. aures aures purissimi numero vii. (quod potius ad ostentationem fit, cum nihil de auro decedat) poculo bene obturato. Coquantur ius restaurans. B. s. aut ter in die eo capiebat duo cochlearia tempore pastus. Mane vero sumebat lac ouillum cum saccharo. Aliquando etiam in prandio confusum. Sub noctem hordeatum, amygdalatum. Cum eundem ad aliquot dies ita tractasse.

Pet. Forest. Tom. 1.

mus post mentem accitus est Oudgerus medicus Amstelrodamus senior, qui & commendauit ea, quæ exhibita erant. Sed tunc communi consilio capra ex Viana vire allata est, & huius lacte receniter multo vtiebatur omni mane, cum lac muliebre abhorreteret, quod præstantius fuisset. Verum cum quotidie postea deieceret aluum, & paulo ante multa biliosa, capiebat subinde conferua rosaceam, cui postea etiam admixta fuit conferua baglossa. Sed paulo post abhorruit, nec amplius gustare voluit. Interea præcepimus vt saltem pro tussis, quæ quotidie magis inualecebat, hoc linimento vtetur: ℞. olei olivæ seletæ 3 ii. olei viol. amygd. dulcis recentium ana 3 b. anethi viridis m. b. Anethum bulliat leuiter in oleis dictis, & facta forti expressione adde butyri recentis septies vel pluries loti in aqua vngulæ caballinæ 3 i. ceræ albæ q. s. fiat linimentum molle. Tercio vero die Augusti, cum tussis magis magisque ægrum affligeret, sequente eclegmate vius est: ℞. syrup. viol. 3 i. syrup. turubini, de liquiritia ana 3 b. diatragac. frig. m. cab. 3 i. b. m. scis, fiat lenctus. Pectus vero tum tota spina dorso inungebantur linimento supra scripto. Sexto autem Augusti die, cum difficulter exspueret & purulentia retineretur, hunc linctum frequenter capiebat. ℞. syrup. turubini 3 i. b. syrup. de liquir. 3 i. syrup. capil. Ven. sacch. perid. ana 3 b. Postea Oudgerus medicus rursus domum rediit: At illo denuo reuerso destillatum ex carne veruecis, capi, ex amygd. dulcibus, aliisque restaurantibus humectantibusque, feminibus quatuor frigidis maior, mund. vitellis ouorum & similibus vna præscripsimus. Hæc aqua destillata præter alia iura restaurantia, eidem dabatur cum syr. viol. & saccharo perlato. Cum vero balneum non admitteret, eius loco pectus lacte caprillo tepido & oleo oliuarum, tum spinam dorso fouimus mane & vespere. Sed non diu post radio affectus, hoc remedium vtile, licet inuaret, reliquit. Interea rursus vtiebatur solo linimento, quo etiam se melius habere dicebat. Post aliquot dies tussis validior cum apprehendebat, & catarrhus capite in pectus destillans putredinem induxit, ita vt hectica simplici etiam nunc febris putrida facile commisceretur. Plurimum itaque illo ipso quotidie deieceret, vt amplius per cubiculum, vt prius, incedere non posset, sicut etiam vehementiore superueniente, simul & gutturis inflammatione quoque accedente ac lingue tumefactione. Hæc de causa medico Oudgero seniore nunc absente, victum omnino, tum medicamenta nonnihil immutauimus, cum putrida febris nunc cum hectica commixta videretur, plurimum ægro metum: fluxus enim qui paulo citior apparebat, magis metum nobis incutebat, qui si intendere-tur, non diu post mortem accessuram esse, amicis, tum vxori atque astantibus prædixi. Ideo fomento abstinui: vbi enim catarrhus adest vel oboritur, tunc neque in hecticis balneo aut fomentis vtendum est, neque tunc vbi levis suspicio de febre putrida futura adfuerit. Quamobrem vt huic accidenti tempestiue resisterem, ad catarrhi suspensionem & cerebri roborationem & exsiccationem duas cucufas capitales in officina parari iussi, vnā sub tegmine diei applicandam, alteram sub pileo noctis, hunc in modum: ℞. flor. ros. rub. exsic. ana 3 ii. sem. myrt. 3 i. b. mast. 3 ii. olivani 3 i. b. heronica exsiccatæ 3 i. b. puluerisentur & bombaci inspergantur, ac sindone rubra cooperiantur, & hanc duæ cucufæ rotundæ intersutæ, futuræ coronali applicandæ, eo modo quo dictum est. Pro sui ac viriū debilitate vtiebatur sacch. rosaceo cum perlis.

N ij Ad

restaurantibus, ut prius, incederemus: ita ut prae-
ter martios seu massicos panes, confectiones pisti-
ceorum, penidiorum, iura consummata, hoc quoque
ius restaurans praescripserimus: *℞. caponem deplu-*
matum, minutissime incisum, prius locum cum vino &
aqua rosae carnis vernicinae non pinguis ex armillo lb. i.
succorum trium malorum granatorum medii sa-
poris inter dulcem & acidum expressorum, granis
atque arillis abiectis, pedes duos ouillos prius co-
ctos, ut melius instar gelatinae adhæreant (idque
ob alui fluxum, quem semper metuebamus) co-
quantur in poculo stricti officij bene obturato in
balneo maris, ut artis est, per horas septem vel octo:
& ius expressum ac concretum vsui referuetur: &
ablata pinguedine quæ ius conservabat, cum opus
esset, ex eo liquato vel concreto singulis tribus ho-
ris capiebat tria quatuorve cochlearia argentea.
Sed cum aliquot diebus eo usus esset, cepit hoc ius
abhorretere: ideo adieciimus vini Rhenani exiguum,
paucum cinnamomo puluerisato insperso, adiecto
saccharo rosaceo perlato ad saporem delectabili-
orem, & sic sapor ille optime placebat. Mane vero
duas veto horas particulam vnam nucis myristicæ
recens conditæ ad ventriculi & cerebri roboratio-
nem fumebat. Cum autem aures eidem tinnirent,
quod illi molestum erat, ex vaporibus ad cerebrum
elatis, cerebro non potète resolvere istos vapores,
ita ut spiritus animales maxime turbarentur post
semihoram à cibo sumpto, sed eo decumbente in
lecto tinnitus cessabat. Pro hoc symptomate de-
pellendo gutta vna atque altera olei amygdalini
amari commode in autem stillata fuit. Vino vero
in prandio ad restaurationem utebatur, cum deco-
cto seminis coriandri præparati diluto, etiam in
cena exiguo saccharo imposito. Interea condita,
electuaria, restaurantia, pastæ regales, aliæque in-
numera resumptiva præscripta sunt. Nicæus vero
post consultationem peractam domum reuer-
sus amplius non fuit vocatus: nam reliqua curatio
& Heydio & mihi commissæ fuit, atque hoc res-
*taurans denuo à nobis præscriptum. *℞. capum**
deplumatum purgatum, pedem porcinum à pilis optime
repurgatum, pedes duos ouillos costos & similes de-
plumatos, vini Rhenensis odoriferi lb. j. manus Christi
cum perlis lb. iiii. cinnamomi selectissimi lb. i. coquantur in
balneo maris, ut artis est, ad horas octo, & vsui refer-
uetur. Sapor huius restaurantis valde ei aridebat.
Vxor etiam eodem iure utebatur, cum ex hectica
ad extremam maciem devenisset, præcedente men-
strum proluvie per integrum annum, neque tunc
remediis vtens, neque iisdem cum vi vellet, tan-
dem spiritum vini à tonsore destillatum cum ce-
pisset, in aphthas incidit, & in febrem etiam putri-
dam, cum hectica admixta erat, quæ tandem in
marasmodum mutata. Hæc proba matrona etiam
ante maritum obiit, cum antea nullis præfidiis vi-
vellet: quanquam in fine & hoc ius restaurans pro
*verisque præscriptum fuit: *℞. capum deplumatum**
minutissime incisum, cinnamomi electi lb. i. sacch. viol.
lb. iiii. manus Christi perlata, conserva borag. ana lb. i.
aqua ros. & vini Rhenensis optimi ana lb. ss. bulliant
in duplici vase seu balneo maris, ut artis est, & ius
expressum vsui referuetur. Cæterum postea per me
solum hæc pasta regalis pro eodem tum eius vxore
*præscripta est. *℞. pulpa caponis, perdicis ana lb. i.**
amgd. dulc. aqua calida ros. maceratarum & depila-
tarum lb. iiii. pinearum recentium lotarum in aqua ros. lb.
ss. pisciorum lb. i. terantur vltima contritione, adden-
do gummi Arabici, tragac. ana lb. ss. diatrod. abb. dia-
trag. frig. ana lb. i. spec. Haly contra phthisin,
diapenid. ana lb. i. confer. viol. borag. ana lb. i. con-

serua ros. vniuersi anni lb. i. pul. cinnamomi electi. lb. i. &
manus Christi cum perlis lb. iiii. ex aqua ros. adieci-
ta, fiat pasta regalis folijs auris obducta. Vniueque sa-
por valde placebat. Sed & hoc restaurans pro il-
dem paratum est. *℞. pulpa caponis & partes pecto-*
ris eiusdem sicciores contundantur in mortario lapideo
quam diutissime, suaghar viol. manus Christi perlata
ana lb. i. aqua ros. q. s. ad substantiam liquidorem,
& colo fortiter exprimantur. Idem subinde fiebat
cum iure pulsi, aqua ros. & vino exiguo adiectis.
Verum cum Pensionario fluxus ventris oboriretur
tunc Heydij ac nostri consilio conserua ros. anti-
qua frequenter exhibita fuit. Postea & condito
ager utebatur magis constringente, ex conf. ros.
trochis. & terra sigillata, spodio, & bolo arxeno,
& syrupo de portulaca parato. Subinde in die viii
deglutiebat cochlear vnum atque alterum ex syru-
po de portulaca. Sed & hoc ius restaurans etiam
*præscriptum est. *℞. pulpa partesque pectoris capis**
seu caponis & perdicis prius costis cum lb. i. iuris do-
ctis permixto, adiecta lb. i. vini Rhenensis optimi,
sacchari perlati lb. iiii. cinnamomi selectissimi lb. i. po-
nantur omnia in poculo stricti officij, & in bal-
neo Mariæ vulgo dicto ad horas aliquot lento
igne coquantur, leniter deinde coletur clareti in-
star, & vsui referuetur. Sumebat autem ex eo om-
ni mane cyathum vnum. Cæterum 20. die Nouem-
bris fluxus alui increuit, multa quoque purulenta ex-
creuit. Prima fronte vna cum Heydio existimau-
imus abscessum in liene fuisse perruptum: æque ta-
men lien induratus permansit, neque detumuit vli-
lis remediis aptis. Ideo neque hoc ex abscessu lie-
nis factum esse iudicauimus, quemadmodum pau-
lo antea diximus. Interea fluxus perdurante & col-
liquante totum corpus, (quod longo tempore sa-
tis aridum erat) hinc dysenteriam mentiuimus. Exi-
stimabat autem collega meus illud bonum esse in-
dicium, iuxta aphor. 48. Hippoc. libr. 6. qui ita ha-
bet: Lienosis difficultas intestinorum superueniens
bonum. Proculdubio bonum quid est, modo euac-
uatio non extenderetur: sic Hippocrate deinceps
d. cente ac confirmante aphor. 43. præced. eiusdè
libri: Quicunque lienosis à difficultate intestinorum
capituntur, iis superueniente longa difficultate in-
testinorum, aqua inter cutem, aut leuissimis intesti-
norum aduenit, & moriuntur. Rationem addit
Galenus, sic scribens: Quicunque enim lienosis
fuit, hoc est, qui dum habent lienem, iis super-
ueniens difficultas intest. norum, soluit disposi-
tionem, quando scilicet ratione transpositionis
atque euacuationis humorum crassorum ac me-
lancholicorum lienem inferorum euenit. Sed
quoniam sapius eiusmodi euacuationes vltra mo-
dum extenduntur, & noxia sunt laborantibus, con-
uenienter Hippocrates quem suum habeat im-
moderata difficultas intestinorum ostendit, quæ
talibus aduenit dispositionibus. Læsis siquidem
intestinis transitu vitiosorum humorum, ut vis-
corum laborat, & tempesties natui caloris abo-
letur. Ob hanc igitur causam & aqua inter cu-
tem, & lenitas intestinorum superueniunt: læ-
uitas quidem intestinorum, ex sola intestinorum
laxatione: aqua vero inter cutem propter hepatis
compassionem & lienis, & omnis venenosi
generis. Hinc factum fuit, cum duobus ab
hinc mensibus egregius hic Pensionarius etiam
fluxu ventris laborasset, eidem crura inflata
fuere, maxime circa talum, & quanquam
nunc iterum detumuisent crura, cum ad ex-
tremam maciem peruenisset, ut in vita homi-
nis (quamvis prius quadratum & carnosum)
magis macilentum vix viderim. Et ideo cura

ad marasmodum peruenisset & fluxus ille per-
seueraret, finem potius ac mortem ex eo
quam salutem expectabamus. Si autem virtus
constitisset, neque hectica tabida hic coniuncta
fuisset, & deinde marasmus; aliquo modo eius-
modi purulenta deiectio utilis esse posuisset, ut in
monacha illa Alcamariana, quæ è regione domus
sagittariorum per tres annos in liene laborasset,
multisque adhibitis tam intra, quam extra reme-
diis, tandem abscessum passa, purulenta per lo-
dum vetula. Hinc illico liene detumescente, &
decocto hordei cum melle rosato assumpto pro
detensione, præter spem omnium, nostra ope,
hic Pensionarius licet purulenta per aluum ex-
creuisset, nihil inde commodi subsecutum est, imo
vires in dies magis magisque deiecit. Et ideo hic
quoque fluxus totum corpus colligans, post lo-
dum remedium seu absterfium restringendus
erat, pulsam conciente, & viribus ad extre-
mum co lapsis. Opus erat præsertim remedio in
marcore, qui per se lethalis erat: idem etiam
Coraelio Heydio medico doctissimo ac expertis-
simo collega meo lente. Et sic communi con-
silio præscriptum est lorium medicamentum, cui
iam per sexdecim vices vna nocte aluum depo-
cepimus quoque ut subfellum in lecto suppone-
ret, ne ex lecto se mouens æger animo defice-
ret, ut in hectica syncope fieri assolet. Abster-
fium tale erat. *℞. decoct. bord. i. non excorticat. lb. i.*
sy. ex infus. ros. lb. i. misce. Hoc epoto, mox
aluum reddebat. Interea sequenti condito uteba-
*tur continuo. *℞. conf. ros. antiqua lb. i. trochisc. de**
carabe, de terra sigill. ana lb. i. cum syr. de portula-
ca q. s. fiat mixtura. Pulueri quoque assumebat ex
farina oryze, prius tamen parum torrefactæ & in
telio, ad aluum magis constringendam. Geleæ quo-
que pa. abatur ex vino Rhenano, amygdalis dul-
cibus contusis & expressis; ad ius exiguo cinn-
amomo pro sapore, ienthyocolle adiuncta pro
glutine, ut artis est. Cæterum fluxu illo perdu-
antea prædictum erat) vir clarissimus marcore
consumptus è vita discessit; adeo macie & squallo-
re exsiccat, ut iam ante mortem vere cadauero-
sus dici poterat.

S C H O L I A.

DE duritie lienis & al. is symptomatis, quæ
aduritie lienis & al. is symptomatis, quæ
aderant, tum de iis, quæ postea superuenerunt,
nihil hic dicemus, cum propriis locis hæc decla-
randa sint. Febris autem hæc erat hectica maras-
modes, cognita quidem facilis, sed incurabilis,
et antea dictam est: nam hecticam in marasmo-
dem transisse signa apud Trallianum descripta
satis declarabant, colore viuido in nigrorem &
squallorem transmutato. Cum autem huius tabi-
da febris tres species existant, vna quam torri-
dam marasmodum appellant: altera cui synco-
pe admixta est; tertia vero marasmus est. Qui ex
ferri debet, modores vigeat. Idem commendat
telleculos gallinaceos, & cibos, qui stomacho &
cordi vires sunt roborando, fructus pomaceos
ob istum: alij dant succum carniem, vinam gra-
natorum ob syncope, collaticia, consummata,
Pet. Forest. tom. 1.

OBSERVATIO X.

De vera tabe ac marasmo.

I Vuenis generosus, annorum viginti novem,
præter rationem illius ætatis valde melanco-
licus & siccus, ad extremam maciem cum deue-
nisset, marasmo vero correptus est, qui à barba-
ris dicitur hectica senectutis. Hic autem Bono-
nia, cum ibidem operam medicinæ daret, de-
cumbat. Ad quem ego deductus vna cum Eli-
deo præceptore meo, Medico exercitatissimo, &
aliis medicis præstantissimis, qui eundem iuue-
nem quotidie inuisebant. Huic descriptum fuit
balneum tepidum ex aqua simplici & oleo oliua-
rum recenti: postea etiam cum ditissimus esset, ex
solo oleo puro, quia cutem aridam, siccam & su-
pra modum squallidam habebat. Et ab ipso bal-
nei exitu medici imperabant post leuem deterfio-
nem cum spongis vel linteo molliore, ut statim
comederet aliquid cibi nutrientis, ut vitella ouo-
rum, vel panem albissimum infusum cum lacte
caprillo: deinde ut lac etiam bibetere iubebant, &
quod

Torrida ta-
bi conue-
nientia.Que conue-
nientia vera
tibi ac ma-
rasmo.

quod statim lectum ingrederetur moderate calidum seu potius tepidum, seseque ad somnum, si posset, componeret. Nam somnus supra cibos boni nutrimenti maxime impinguat. Curabant etiam ut aer, in quo aeger decumbebat, moderate calidus humidusque esset ex natura, vel arte ita paratus: cum in curatione hectica senectutis omnia ad caliditatem mediocrem & humiditatem maximam declinare debeant, ita quoque & cibis parum calefaciens, plurimumque humectans commendatur. Vnice quoque cauebant, ne vigiliam, inanitionem, famem, sitim, motum sustineret, nec iram: imo ut bene speraret de salute inebant. Subinde tale quid nutriendi dabant, quod & Benedictus Faentinus praeceptor meus quoque vti solebat. *℞. lactis ouis, vel capris, vel vaccini, lb. j. vitellus quatuor, iij. vini albi dulcis ℥ iiii.* agitentur, & ad leuatum ignem coquantur, semper commouendo, ne vitellanimium densentur. Pro cibis medicamentosis etiam vtebantur zinzibere recentiter condito radicibus eryngij & satyrionis conditis, nucis myrsitica viridi, & amygdalis dulcibus viridibus conditis. Iniciebant aliquando clysteres nutriendi, & totum corpus inungebant oleo amygd. dul. Deducebant quoque iuueniculum nutriendi pulcherrimam, octodecim annorum, temperatam sanguineam, bene comptam & ornatam in cubiculo aegrotantis, quae delicate, molliter ac laute nutriebatur, cibis nempe calidis humidisque & valde nutrientibus, & cuius mammillis etiam post exitum balnei mane lac fugebat, etiam vespere cum non balnearetur, & nocte: cum qua etiam dormiebat, ut ita ad libitum lac sugere posset. Postquam vero hic iuuenis aliquo modo restaurari coepisset, illo ipso narrante (medicis praesentibus, quod & ego audiebam) quod ex tactu papillarum ad Venerem incitaretur, ita, ut membrum virile (quod haecenus languidum & emortuum fuerat) nonnihil erigeretur. Medici sagaces hoc audientes statim imperarunt, ne nutritrix, apud illum amplius dormiret, ne forte in venerem procliuor inter amplexus fatigatus, sibi ipsi mortem intulisset. Nam in marasmo nihil aequae detestandum, quam coitu vti, aut veneri indulgere, quae supra modum exsiccet, & subito vires deiciat. Admiserunt tamen ut ex vberibus seu mammillis lac adhuc subinde sugeret; interea prohibebant concubium cum nutritrice. Et, quod dictum mirum est, hanc victus rationem probe ac diligenter observando, ac diu in ea persistendo, paulatim restaurari coepit & conualuit.

SCHOLIA.

Barbaram sectantes medicinam, marasimum seu tabem verum hecticam senectutis appellant. Constat autem quod haec aegritudo non sit febris, sed ob similitudinem nominis & dispositionis, quae consistit in extenuatione, consumptione, arefactione corporis, ad febrem hecticam refertur, & ideo ab Auenenna sub sermone febris hecticae collocatur. Est enim hectica senectutis nihil aliud, quam complexio frigida & sicca cordis & totius corporis, ex qua fit habitus macilentus, rugosus, pallidi coloris vel plumbei, quem admodum evenit in corporibus senum per naturam, & ob hanc causam hectica senectutis dicitur, ab aliis vero marasmus. Fieri potest per se, sed rarius, cum fere semper consequatur alias aegritudines, & praecipue diurnas, idque potissimum circa declinationem, eo, quod tunc adsit sanguis exiguus, & defectus caloris naturalis

in morbo praecedente. Si autem fiat per se, id evenit ob frigiditatem cordis naturalem, & hepatis siccitatem, praecipue melancholicis per naturam, vel ob victus rationem, aetatem, ex solitudine perdurante. Nam in his duobus membris, scilicet in corde & hepate, vis naturalis percipitur, & vita conservatur. Scribit Galenus 5. de loc. aff. cap. 1. de simia in dies emaciata, & post mortem incisa, & in ambiente cor tunica inventum esse tumorem, praeter naturam humorem in se continentem, qualem pustulae, quas Graeci hydatidas vocant, emittere solent. Loquitur ibi Gal. de palpitacione cordis ex aquositate in pericardio. Sed quomodo ex aquositate sine manifesta causa tales emaciatur, & tabidi fiunt? Galenus ibi non dicit causam, quam Iacchus medicus celebris de tremore cordis supra Rhafem, dicit hecticam fuisse febrem: Nam ex cordis angustia, inquit, febricula fixa necessario oritur: nam supercalfevit est necessarium, si non libere attrahat aerem. Sed & contrario rursus hecticam vel marasimum etiam fieri quis dicet, ex consumptione illius aquositate, quae in pericardio naturaliter retinetur, seu continetur, ut cor refrigeret? Nam si contingat propter aquositatis diminutionem, eius defectu arefit cor & exsiccatur: ut etiam Arculanus medicus insignis supra Rhafem scribens, dicebat: Cuius signum est, corporis consumptio, cum documento cordis quae non videntur ab alia causa pendere. Quod si dicamus, hecticam coniunctam fuisse cum aquositate in pericardio existente: tales quoque minus evadere posse dicemus. Aquositas enim, ut etiam Rondeletius docuit, cap. de tremore cordis, euacuantia & attenuantia & exsiccantia postulat. Ideo exhibent ea, quae serofos humores euacuant. Quibus si vtiuntur, rursus consumptio augebitur, si cum macie coniuncta fuerit: alioqui sola extenuantia, tum alia supradicta iuuabunt. Si simia igitur emaciata ex superflua aquositate in pericardio praeter naturam contenta, subsecuta sit hectica: quanto magis aquositati naturali in pericardio consumptae, non modo hectica sequetur, verum & marasmus. Si ex aliis morbis procedat, maxime sit ob stomachi debilitatem assiduam & intestinorum & venarum mesaraicarum, cum non fiat digestio. Etiam sit post febres marasmodos. Signa vero hecticae senectutis in communi haec sunt. Habitus macilentus, perdurans, squalidus cum calore feodo, & virtute debili praeter solitum manifesta, modo cum appetitu, modo cum deiectione eiusdem. Et ubi adest stomachi frigiditas & virium debilitas, proprie ad cibi fastidium accedunt. In marasmo siue febre, teste Galen. 4. de caus. puls. cap. 10. pulsus est parvus & rarus: Auenenna addit, quod etiam sit tardus, quibus iungitur arefactio & exsiccatio totius corporis manifesta, neque adest calor, cum ut plurimum frigidi reperiantur & exangues, si tangantur, & sunt in dispositionibus suis ut decrepiti. Alij his signis coniungunt vrinam aquosam, albam, subtilem, ob calidi naturae extinctionem. Signa distinctiva, vtrum per se incipiat, vel alios morbos consequatur, ex aegri sermonibus habentur, ex stomachi debilitate, coctionis privatione & morbis diuturnis praecedentibus, ut febre quotidiana, quartana, vel aliis. Ista & causa primitiva facile ab aegris distinguuntur, vtrum praecesserit aquae potus frigida, stomacho existente ieiuno & debili, vel post exercitium immoderatum virtutem debilitans & poros aperiens, & calorem naturalem resoluens: quae ratione aqua epota ad viscera attrahitur, totum corpus

corpus refrigerans, & calidum innatum extinguent. Vel praecessit nimia caliditas resoluens, aut aeris, aut alterius liquefacientis humiditates substantiales corporis: ita, ut calor naturalis resoluatur, & debilitetur: imo destruitur & in eius locum subintrant frigiditas & siccitas. Causae autecedentes, ut debilitas caloris naturalis & virtutis nutritivae, facile cognoscuntur ex temperie hepatis, cordis, ventriculi, & membrorum nutritivorum. Et causa coniuncta ac mala temperies frigida praedominans facile innoscitur ex macie & constitutione senum decrepitorum. Et si praecesserint potus, medicamenta, emplastra, quae in hac ex praegressis causis naturam, facile & huius mali alia existunt, nempe hecticam senectutis fieri ante annum 18. & post 35. contrario modo hecticae febris. Cum enim ante 18. annum humidum radicale plurimum sit, cui nondum accedunt naturale remanens opprellum, ad quod deferunt plurimum humidum influens nutrimentale, & maxime in pueris gulosis. Sed post 35. annum, qui terminus est perfectionis & consistentiae, dicitur. Quare debiciente pabulo, deficit & calor naturalis, & sic melancholicis, ut dictum est, magis his morbis chronicis, & cum in declinatione fuerint aegrotantes, tractandi erunt, ne hecticam senectutis incurrant. Est etiam hectica (ut quidam referunt) senectutis, tardioris terminationis ad mortem, citioris ad salutem. Cuius contrarium in hectica febre reperitur. Tamen, ut ait Auenenna, haec aegritudo, postquam est confirmata, nulla debet curatio. Si enim curari posset, mors cauit. Interea refert Bertruvius medicus insignis, quoque gradus esse, quem admodum hecticae: Primum cognitu difficilem, ac faciliorem curationis: Secundum & conuersum: Tertium curationem non recipientem, quem admodum nec senium naturale curari potest. Quae itaque multo tempore extenuantur corpora, teste Hippocrate, tarde reuerti vero curandi consistit in humectatione, in moderata calefactione, in balneis, in cibis restaurantibus, vnguentis humectantibus eodem modo, ut in hectica febre: nisi quod hic moderate calefactionem quoque opus sit, & quae impinguant, praecipuum locum habent, qualia apud auctores scribuntur de arte impingnandi. Valent & ea, quae quae ad coitum diminutum conducere scribuntur. Vnde & aeger a coitu, forti exercitio, laboribus, & ab aromate abstinere debet. Et quia membra deficiunt, quae nutrimentum conficiunt, ea liuimentis. Et pectus butyro inungendum vel diathiza, ad quam aliqui postremo accedunt. Ius linarum tam intera, quam per enemata injectum, quidam ad lb. 6. v. lb. j. pro nutritione insequentes vestigia Auenenna, iniici iubent. Alij hic quodammodo meliorem frigiditatem, & lac cum melle senectutis, & decrepitis egeret confect, & iis, qui paulatim marcescunt. Valet egregie & hoc restaurans. *℞. pistacorum ℥ ii. zaccob. optimi ℥ vi. quae aqua ros. fiat ad modum pincelatae.* Quae pincela-

ta sen restaurare felicissime usus sum Anno 1562. in nobilissima matrona de Burch. matre Domin. Cornelij Suzij Praefidis Hollandiae, muliere annorum fere septuaginta; cum ex diuturna febre post aphthas ad marasimum fere peruenisset, quae & magna nostra diligentia, atque ope diuina, ab eiusmodi malo euasit. Usus huius praecipuus est in consumptis & exhaustis ex morbo longo, marasmo laborantibus & senibus ad marasimum deductis.

OBSERVATIO XI.

De hectica febre, cui postea putrida accessit, primo quasi ex continua febre orta.

Catharina Iacobi, vxor Ioannis Steenhufij Alcmarij, mulier valde proceras, sed macilentas, nigriuscula, supra modum melancholica, collo gracili, & angusto pectore, quales vero in phthisi plerumque labuntur: de qua & metus erat ob tussim validam quae aderat, quamvis ea tussis siccior erat, ut purulenta non expectoraret. Haec cum triginta annorum esset, mense Octobri, Anno 1554. in febrem quasi continuam incidit, ex materia biliosa & pauca pituitosa, accedente tandem ad melancholiam adustam. Cum enim in autumno essemus, tales humores plerumque aduri solent. Cum autem aliquot diebus decubisset, nec medicum ad se vocasset (commune vitium hoc patriae est & aliis multis, ut de sua sanitate negligentiores homines, medicum peritum tempore non aduocent) tandem ad hecticam primae speciei deuenit, cui & febris putrida admixta erat, quae tertio quasi die magis affligebat. Cum in principio nulla adhibita essent remedia, medico neglecto, tandem viribus omnino prostratis me vocavit, cui & tunc aderat ventriculi imbecillitas, cruditas, & pectoris quaedam angustia. Cumque ob putridam febrem admixtam purgatione opus esset, tamen mitiore, tam ob vires labefactas, quam ob hecticam adiunctam, prius ad aperitionem & coctionem humorum decocta praescripimus, ex vngula caballina, folijs viol. bordeo mundato, hyssopo, & herbis capillaribus, ex sem. anisi & se. 4. maior. vasis pass. iunib. sebesen, & similibus pectoralibus ob tussim: colatura zaccarum adiecimus pro sapore delectabili. Postea & huius decocto, idque in sero lactis, aliquid senae & tharbarbari adiecimus, ut quotidie semel ex eo acciperet, prout alius solebatur. Deinde linctum sequenti praescripto. *℞. syr. viol. iunibini ana ℥ j. b. locb. depino ℥ 6. amygdal. dulc. macerat. in aqua vngula caball. depilatar. & consus. num. ix. syr. de liquir. ℥ 6. zaccob. penid. ℥ ii. misce pro lincto.* Pectus hoc vnguento inungebatur. *℞. olei amygd. dulc. vng. noli pectoral. ana ℥ 6. olei viol. ℥ j. maceragnis albae extracta cum aqua vngula caball. ℥ ii. ceruae alba modicum, fiat vnguentum.* Hepas & renes inungebamus vnguento ros. loto cum aqua rosacea. Pro roboratione. *℞. spec. trionfantal. diarod. abb. spec. diarag. frig. ana ℥ j. dissol. in aqua vng. caball. adiecta ℥ j. b. zaccob. albi, fiat confectio in vasis.* Atque istis subinde reiteratis, utcumque ab hac febre conualuit, etiam ab hectica: cum vteretur vidu humectante & refrigerante, ita, ut me deinde dimiserit. Ceterum post octo menses passa est recidivam. Verum praestitij beneficij immemor, illo tempore me non vocavit, quod potius pro signo inconstantiae habendum, cum id saepe fieri solet, quam pro signo ingratitudinis. Aegroti enim vento mobiliore modo ad hunc, modo ad alium

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS. DE FEBRIBVS COMPOSITIS OBSERVATIO I.

De febre duplici tertiana.

1. Vm in æstate Anno 1556. du-
plices tertianæ & semitertianæ
populati grassarentur, quasi
contagione integras fami-
lias subinde occupantes: in-
ter reliquos Alcmariæ decum-
bentes, ubi tunc praxin adhuc
exercebam; Bartholus Si-
monis, Zythepfa, cognatus meus, Alcmarianus,
in platea vulgo Houtil dicta (à loco, ut arbitror,
in quo olim ligna venditioni exponebantur) ha-
bitans, vir obesus & satis pituitosus, ut tamen ple-
thora vtrumque affectus, non solum in duplicem
tertianam incidit, verum & vxor eius eadem febre
correpta est, deinde & tota eius familia, pueri in-
quam & famula, à qua omnes enasere nostra in-
dustria, Deo Optimo Maximo opem præbente: quan-
tis vxor postquam sanata esset, nimium cito sese
aëri committens Amstelodamum profecta, ibi-
que ad tempus agens, circa præcordia denuo do-
lere cœpit, utens deinde nescio quibus muliercu-
larum remediis, in quartanam postea incidit, per
totam hyemem perdurantem. At omnes alij à ter-
tiana duplici curati, nihil mali amplius passi sunt.
Cæterum quomodo duplicem hanc tertianam, ve-
loco exempli aliorum sit, in Bartholdo curaueri-
mus, paucis referemus. Quotidie autem typum
tertianæ febris experiebatur, licet secundo die
febris semper vehementior foret præcedente, at-
que ea ipsa, quæ magis affligebat, purior cerne-
batur: altera vero minus vehemens tertianam no-
tham magis imitabatur, bile tamen pituitam su-
perante. Huic vero, cum in fine mensis Iulij in
febrem incidisset, primo præcedente ventris le-
nitione per bolum ex cassia concinnatum, hunc
syrupum subsequentem pro materiæ coctione
propinaui. *℞. Syrupi acetosi simplicis, syr. de en-
diu, de cicchor. Nicoli, cum rhabarb. ana ℥j. aquar.
endiū, cicchori, feniculi ana ℥ii. misce pro duobus
dosibus.* Deinde reliquis duobus diebus subsequen-
tibus hic syrupus quoque reiterabatur. Sed, quod
fere omiseram, post exhibitam cassiam, die scilicet
quod mitius febricitabat, sanguinem ex vena
basilica, vrina rubra existente, & plethora satis
apparente, ad vncias fere sex detraimus; plus
detrahere sanguinis vtile non videbatur, cum sa-
tis pituitosus & crassus esset. Et ea de causa volui
& ipse adesse dum vena sectio fieret. Est enim il-
lud maxime animaduertendum multos errores se-
qui sepe consuevisse ex medicis amentibus, cum cui-
piam secunda præsertim vena est, vel ob ægro-
tantis timorem, vel artificis, qui venam incidere
debet, imperitiam: quapropter summopere me-

dici omnes sunt exhortandi, ut operationi illi si
fieri potest, interstent; quod multo melius sit pau-
cis tuto ac fideliter medicari, quam multis incer-
te ac negligenter: & ideo non debemus tantum
esse contenti, ut lotia in ædibus nostris specten-
tur; sed præstat ægris adesse, ut ad longum do-
cuimus in lib. nostris de incerto vrimarum iudicio
contra Vrosopos. Sed eo reuertamur, unde digressi
sumus. Deinde vero post digestam materiam per
syrupos, hoc pharmaco eundem purgauimus, tem-
pore etiam maioris quietis. *℞. diacarbolicis ℥℥. b.
disprunis simplicis seu lenientis, cassia recens exere-
ta ana ℥ii. elect. de succo ros. ℥j. b. dissolue cum ℥j.
iii. b. aqua bngloss. fiat haustus.* Quo medicamento
sexies aluum deiecit, ac multa biliola & quædam
pituitosa excreuit, leuamine haud exiguo subse-
quente. At cum vigilæ ægrum vrgerent, tempo-
ra sub noctem, ut inungeret subsequenti oleo ma-
dani. *℞. olei papau. nenuph. ana ℥ss. misce.* Vteba-
tur & hordeato. Mox ad roborationem capiebat
℥ii. ex tabulis spec. diar. abb. ex supr. adf. remediis.
optima victus ratione adhibita, à febre liberatus
est. Sed cum tussicula remaneret, pro ea depel-
lenda hoc lambituum cum continuo visus esset, pro-
be conualuit. *℞. confer. viol. boraginis ana ℥ss. d. ut
frig. ℥vi. de liquoris ℥ii. syr. iuinibini, viol. ana ℥j.
misce, fiat eclema.*

SCHOLIA.

Omnibus febribus simplicibus in quatuor li-
bris præcedentibus enumeratis, hoc quinto
libro agemus de compositis. Compositas autem
febres quidam vario modo diuidunt, alij in Con-
fusas & Implicas; & sub confusis etiam nothas
febres ponunt: & quanquam hæc seruant suas pe-
riodos, licet ex mixtione fiant, eas tamen nos sub
febribus simplicibus posuimus. Et sic tertiana
simplex, alia Legitima, alia Spuria. Spuria au-
tem quamvis humorem mixtum habet, tamen
periodum tertianæ obseruat longiorem, & sic
quantum ad humorem, composita est; quantum ad
vero ad periodum, simplex. Et hæc quoque
Fernelio inter confusas febres ponitur. At com-
positarum alia sunt ex simplicibus febribus, ut in
plex tertiana ex duabus accessionibus tertianis, triph.
ex tribus. Quotidiana ex duab. quotidianis, vel
tribus, sed raro. Quartana duplex sit vel triplex,
Compositæ ex diuersis febrium differentiis, ut
ex continuis, vel diuersis intermittibus sunt, vel
vel ex continuis & intermittibus, ut in huiusmodi
trua de istis omnibus dicemus. Erratica vero, cum
simplex sit, inter simplices eam numerauimus.
Fernelius

Fernelius diuidit compositas in confusas; quæ ita
permiscuntur, ut simul incipiant, simulque desi-
nant: quas fieri, ait, ex diuersis humoribus eodem loco
permixtis atque confusis, pariterque putrescentibus: at
nullam seorsum inter se cognoscere posse, neque ullam sim-
plicem ac puram elucere, earumque signa ob hoc confusa
esse. Implicas quoque refert diuersis locis inci-
pere, diuersis deinere; atque harum vnamquam-
que seorsum consistere, propriamque essentiam
habere: quanquam accessionum partes quædam
in tempus idem concurrunt. Fiant ex diuersis hu-
moribus in eodem loco positis, sed quorum sit sua
cuiusque sedes, sua essentia, suusque motus. Harum
vnamquamque tanquam seorsum atque solitaria
consistere, minime arduum fuerit propriis signis
internoscere. Confusas compositas si admitta-
mus, tunc continua cum continua tantum confun-
ditur, & non implicabitur, contra Autemnam.
Implicantur vero intermittentes sibi inuicem cum
altera vel cum diuersi generis. Ex similibus gene-
rum implexu, ut duplex quotidiana, cum in dies
accessiones duæ typis definitæ contingunt. quod
admodum insolens est. Duplex tertiana frequen-
tior, cuius accessiones quotidie sunt, sed nec pa-
tere similes inter se sunt, atque iis dissimiles, quæ
in dies pares incidunt à simplici fere initium ha-
bet, cui deinde altera accedit. At huic cereu liatio
à simplici non fuit orta, sed statim duplex inua-
sit. Ita sit & triplex quartana, & triplex tertiana,
sed rarius; duplex frequentior. Has omnes autem
quotidiana typus distinguit, quod sint quotidia-
næ similes inter se accessiones, harum vero diffi-
miles, & signis propriis interea distinguantur.
Quæ ex dissimilibus generum implexu sunt, ra-
tius intermittentes cum intermittibus impli-
cantur. Si id continetur, paucis vix diebus animad-
ueri potest. At intermittens aliquando cum con-
tinua iungitur, ut tertiana intermittens cum
continua: atque hæc à tertiana continua distat,
quod huius exacerbationes sine rigore horrore ve-
prehendant, nulloque sudore inclinent: In illa
vero contra à rigore incipiunt, inclinante cum
sudore: nec tamen ut in intermittente sudorem
sequitur integritas, sed alterius continuatio. Hu-
ius generis est semitertiana continua quidem ac-
cessione intermittens, vno die cum horrore inua-
dens, hincque grauius increfcens affligensque, al-
tero autem lenius. Constat enim ex tertiana inter-
mittente, & ex quotidiana continua: vnoque die
duas accessiones habet, altero vnicam. Si pares
ambo sunt humores, exquisita sit semitertiana: si
vero bilis exuperat, ardentior fit, & tertianæ ma-
gis affinis. In pulsa mitior magisque quotidianæ
particeps. Quotidiana intermittens, si quando ter-
tiana continuæ iungatur atque implicetur, semi-
tertiana quoque efficiet, eamque exquisitam &
concurrant; non exquisitam vero, exsuperante eo-
rum alterutro. Sed de his alias seorsum dicemus.
Male Gordonius, alioqui prudens & doctus me-
dicus, epialem febrem compositam febrem esse di-
xit, ut ad longum ostenditur à Rondeletio, qui &
compositas febres eiusdem generis vel diuersi opti-
tare, vel intermissione materiæ, ut duæ febres con-
tinuæ simul instantes confusæ, febrem faciunt
compositam, ut caulos synochides. Quantum ad
intermittentes, & duæ intermittentes iunctæ com-
positam faciunt eiusdem generis & materiæ, ut
duæ tertianæ, duæ quartanæ, quotidianæ, ambæ
sunt intermittentes. Si ex eiusdem generis inter-

Gordonius.

Rondelet.

6.

℞. Forest. Tom. I.

missione & materia, duplices dicuntur, si vna ac-
cessio, vni addatur: triplices, si duæ vni. Ita sit ut
omnes in vna periodo vel intervallo fiant; & sic
sunt duæ quotidianæ, cum intra viginti quatuor
horas duæ accessiones cum frigore sunt. Tertianæ
duplices cum tertio quoque die duæ accessiones
sunt cum rigore & vomitu bilioso, & soluantur
sudore. Triplex, si tres sunt, ut docet Gal. 2. De crisi.
qualem se nouisse secunda die gloriatur. Triplex
quartana facilius cognoscitur, quam tertiana tri-
plex, quia plus temporis intercedit. Verum & quo-
tidiana accessionem quotidie facit. Quod iis im-
ponit, qui ex circuitu febrem distinguere volunt,
non ex natura febris & accidentibus. Ideo vulgus
medicorum ridet Rondeletius, qui neque has, ne-
que continuas confusas cognoscere valeat, & etiā
eas quæ ex diuersis generibus componuntur tam
ex intermittibus, per se, quam ex intermittibus
& continuis. De quibus omnibus ad longum vi-
deas Rondeletium. De curandis febribus, cap. pro-
prio, de compositis mixtis, & confusis febribus. Quibus
omnibus quoque adiuncta est tabula egregia cum
eiusdem explicatione, in qua iuniores sese exer-
cere possent, ut etiam vltimam speciem feb. is in-
uenire sciant, ut citius eandem propulerent; ne-
que satis esse putent se bene responuisse decum-
bentem ex febre laborare, si interrogetur, quasi
vnum genus febrium esset. Veram res clarior
exemplis euadet.

OBSERVATIO II.

De tertiana duplici in quibusdam pueris orta.

Eodem anno 1556. mense Octobri pueri ac-
domestici Theodori Teylingij fororij mei,
omnes in tertianam duplicem inciderunt. His ade-
rant dolor capitis intensus, vomitus biliosus, ama-
ritudo oris: quotidie cum leui rigore febres in-
uadebant, & cum sudore declinabant; vna die
quidem grauius, altera die leuius accessiones fie-
bant. Vix omnibus tinctæ erant. Altantes & vul-
gares iudicabant pueros febre quotidiana labora-
re, quamvis itatim eas duplices esse tertianas co-
gnoui. Quibus pro ventris lenitione statim exhi-
bui. *℞. i. syrup. rosaces solutis, paulo vero seniori-
bus ℥j. castia.* Et prouocantioribus sanguinem de-
trahere iussimus die minoris afflictionis. In pueris
neque sanguinem detraimus, neque scarificatione
vili sumus. Deinde ad materiæ biliosæ coctionem
seu potius alterationem, syrupum sequentem pro-
pinauimus. *℞. oxyracch. simplicis syr. acetos. sin. pl.
de cicchor. Nicoli cum rhabarb. ana ℥ss. aquar. endiū,
cicchor. borag. ana ℥iii. misce, fiat syrupus pro iii. dosi-
bus.* Hoc tempore præcipue utebamur oxyracch.
simplici, quod digerit, teste Valerio Cordo, ma-
teriam biliosam phlegmati commixtam, & quæ
stomachum & præcordia grauat, præcipue du-
plices tertianis conueniens, & inordinatis ac erra-
ticis: nam sub autumnum in erraticas quædam
mutabantur, & nonnullæ in quartanas magis ad
hyemem attingentes, & per hyemem, si in quar-
tanas mutarentur, perdurabant longius. Cæterum
omnes isti, de quibus nunc agimus, cum purgari
essent diacarbolicis, syrup. cum infus. ros. de cicchor.
Nicoli cum rhabarb. cum decoctione communis solutis,
breuiter admodum euasere; in declinatione adhi-
bita specie diarob. abb. in tabulis pro roboratio-
ne: quibus non solum isti, sed multi alij iisdem
febribus decumbentes probe sanati sunt.

2^ama se-
ctio.

Syrup.

9^a
Etiologia.

Roborantia.

10.
Externa re-
media.

Accidentia
correctionis.

abundet, & secundum Gilbertum etiam ex hepatica, si materia sit iuxta hepar. Avicenna quoque ex basilica sanguinem demit, quem sequitur Tornamira, cap. proprio, si vrina sit crassa, rubra: alij, ubi plenitudinis signa adfuerint, idque in die minoris afflictionis. Sed nos hæc quoque adiungemus, si alius durior sit, prius faeces communes extrahemus cum cassia vel clysteri aut glande, si opus, ante venæ sectionem. Deinde die subsequenti minoris afflictionis sanguis demendus erit, viribus; tum aliis, consentientibus. Ad materiæ coctionem vel potius alterationem, Gilbertus commendat syrup. viol. nymphæ, oxyrach. vinum granat. & aquam hordei: & si ad sit hepatis calorem aquam decoct. solatri, endiu. scariola, cicchor. sc. q. frig. adiectis & sacch. ex eis conficendo syrupos vel salebos. Arnoldus propinat syrup. ros. cum aqua frig. sed in puriore magis conuenit. Tornamira in ætate hunc syrupum conficit: ʒl. endiu. scariola, lingua ceruina seu scolopend. vulgaris, hepatica, capill. Vm. polytrichi ana m. j. viol. ʒi. pran. damas. xxiij. fr. frig. maior. lactuca, endiu. berberis, scariola ana ʒb. coquantur in aqua q. s. colatura addatur sacch. albiss. lb. j. vini gran. qnar. j. coquantur & clarificentur, & fiat syrup. secundum artem. Tempore hyemis prædictis adiungat rad. fenic. brusci, asparagi, & graminis. At si febris diutius duret, post oxyrach. simplicem & syrup. acetos. propino oxyrach. compos. sit autem euacuatio postea hoc modo: ʒl. viol. ʒi. flor. borag. ʒj. glycyrr. mun. ʒb. prun. xv. sem. q. frig. maior. ana ʒj. oxyphrenici ʒb. coquantur in aqua q. s. colatura accipe ʒi. vel iij. addendo manna ʒj. vel castia ʒvi. Gilbertus non purgat ante septimum diem, modo natura per se non exoneret. Citius enim apparente vrina spissa & crassa, multiplicante accessione, crisis aliquando fit. Alioquin ubi natura non expellit, purgat post septimum cum infuso rhabarb. myrob. vel alio medicamento præscripto in tertiana vera. Euenit tamen aliquando in istis febribus fluxus ventris biliosus, & facile subsequitur dysenteria, interdum vomitus biliosus, rursus constipatio ventris. Fluxu vero bilioso excedente, potius fomentis ex farsure triticeo foras euocat materiam in vaporem resoluendo, vel sacculis ventri apposisis prius decoctis; & si fluxus sit vehementior, addit quædam restringentia: vt rosas, sumach, myrtid. & similia, sed hæc potius ad symptomata pertinent, de quibus postea. Si venter non fluat, mitius purgabimus: & si materia sit mixta vel potius notha duplex tertiana, cum diacatholico: si purior, cum lis de quibus in legitima tertiana diximus. Roborantia vero rursus alterantia post purgationem hæc esse poterunt: sacch. viol. diat. frig. viasant. confer. cicchor. nenuph. viol. rosar. & similia, dicta de tertiana simplici. Externa quoque remedia ad tertianam simplicem conferentia, vnguenta, epithemata, huc quoque transferenda erunt. Ita & de accidentibus corrigendis hic iudicandum. Et ideo quibus fluxus sua perueniat tam biliosus quam dysentericus: considerandum num fiat in die malo, & vt sexto, qui tyranno comparatur cum colore suspecto, vt nigro; talis inquam fluxus magna ex parte lethalis; quoniam, inquit idem Gilbertus cap. de feb. duplici tertiana, vidi sæpe tales mori in septimo. At fluxus criticus non est restringendus, nec alius, modo non excedat & vires desiciat: idem quoque de vomitu dicendum. Ideo in hoc agrotante fluxum non inhibuimus, imo adhuc infusum rhabarb. commode dedimus, neque vomitum biliosum restrinximus, cū ex iis allouiretur, neque vires decrescerent. Vbi tamen fluxus sit concitator, & vires

prosterant, cohibendus est roborantibus, vt sponsia aceto infusa ori ventriculi apposita, vel emplastro de mentha & pane triticeo cocto, cotoneis, rosas, cum aceto temperatis. E contra, si venter constipetur, glandibus vel mollibus clysteribus irritandus. Gilbertus glandes conficit ex saccharo, sale gemma, vel melle decocto, aut maris stercore. Interea non desunt iuniores, qui ex feruore & ebullitione sanguinis in hac febre in paroxysmis frequententer plurimum sanguinis & naciibus profundant. Tales in locis frigidis decumbunt & obsecris, super stramen aut stratum, ne caleant, & folia salicis prope eos ponantur, faciesque aqua rosea frequententer irroretur vel nenupharis. Vtante victu refrigerante, & si opus est ad diuersionem, fiat sanguinis minutio, & hepar emplastretur, frigidis, & frons slipticis. Si vires collabantur, custodiat se æger ab ira ac omni re calfaciente, hæc Gilbertus. Sed animaduersione dignum, num fluxus sanguinis criticus sit; tunc enim non est restringendus, nisi vires omnino deficiant. Interea tertianarum siue simplici tertiana vel duplici decumbentes, in paroxysmo à potu aquæ frigida abstineant. Includat enim materiam & oppilat splenem, & ipsum in magnitudinem attollit & auget, & sudorem prohibet. Et licet hic pituita gelida iuuerit, & alius etiam aqua gelida, id fuit post signa coctionis. Ideo item in memoriam sunt reuocanda, quæ de aquæ potu diximus in febribus synochis. Atque hæc pauca de curatione febris tertianæ duplicis dicta sufficiunt. Reliqua ex curatione simplici tertianæ parent, & exemplis etiam infra dicendis.

OBSERVATIO IV.

De duplici tertiana, cum salina ex ore ob causam calidam elabente.

Elisabetha Fyckia, vidua Johannis Hapari Confilis Delphensis, mulier sexagenaria, septimo Octobris die Anno 1559. in febrem putridam incidit, sed talem, quæ corpus consumebat, vt hectica videretur, vna cum vigilia & catarrho falsorad quam vnâ vocati fuimus cum Hugone Nieuenio medico Haghan. Qui sub noctem horridam cum amygdalis concinnatum vnâ præscripsimus, cui etiam imperauimus, vt mane ʒj. b. mannis granatis selectis cum iure pulli acciperet: qua portione septem sedes habuit. Et non diu post vtens aliis remediis alterantibus, ab hac febre liberata fuit: quamvis diebus aliquot intermissis eadem in febrem tertianam duplicem incidit: & tunc solus ad eam accitus fui; nescio qua per suatione adducta, Hugonem tunc non admittere: interim suadentibus amicis rursus ad eam rediret. At ea non permittente, cum solus in curatione persistere, ea adhibui remedia, quæ etiam ad simplicem tertianam conuenire cognoueram, quamquam moderate refrigerantibus vtbar, cum potius paroxysmi, præcipue secundus, inseguebantur typum tertianæ nothæ: nam vnus paroxysmus altero multo mitior erat, quod plerumque hic fieri solent, cum & hæc febris tertiana duplex non ex se orta, sed priorem febrem supradictam subsequeretur, quod magna parte fit, vt iam antea dictum est. Verum eo tempore quo à febre libera videretur, lingua humidior erat; verum cum rursus febricitaret, valde sicca spectabatur. Post exhibitionem oxyrach. simplicis leniter eadem purgaui cum infuso rhabarb. exigua adiecta manna & syrup. ros. solutius: quo medicamento melius habere visa est: hæc vna

OBSERVATIO V.

De triplici tertiana.

Anna Theodori Godefridi, vxor Gerhardi Atodoci zythepix Delfensis, mulier annorum quadraginta quatuor, Anno 1559. Delphis mense Maio in tertianam simplicem primo incidit, cui deinde & altera tertiana accessit, mox & tertia, ita, vt triplici tertiana laboraret. Primo die nempe hora nona ante meridiem febris inuasit cum rigore, quæ circa septimam horam sub noctem desinebat cum leui sudore. Postea eadem nocte sequenti circa primam horam noctis, post mediam noctem iterum cum rigore, sed leuiore, eam febris apprehendebat, & aliquando vomitum biliosum experiebatur, quamvis hæc ipsa propria temperie pituitosa erat, & crassiuscula, licet nunc ex triplici tertiana decumberet. Ceterum hæc febris rursus desinebat hora septimanae sequenti. At eodem die, nempe secundo, meridie circa horam tertiam iterum magis horrere cepit; ac febris inuadebat cum paulo maiore rigore, & desinebat circa medium noctis. Rursus tertio die vt primo inuadebat hora nona & circa septimam desinente, & iterum nocte sequenti. Ita, vt iam satis constaret ex ordine quem obseruabat, tum ex symptomatis præsentibus, tertianam triplicem esse. Ad hanc itaque vocati vna cum Cornelio Ericio seu Heydio collega meo, præscripsimus remedia, quæ ad tertianam simplicem valerent, nempe syrupos alterantes, refrigerantes: quanquam à venæ sectione abstinuimus, cum debilis esset, & in principio statim ad eam vocati non fuimus: quamobrem eam purgaui hunc in modum: ʒl. mannis selectissimi ʒj. b. in iure pulli soluti & cum panis linco munda expressi, in quo sordities habere solet, quo iure quatuor feces habuit, ac multa biliosa excrementa deposuit. Præstat autem mannam ita colare, ob dolum, qui aliquando in ea latet, ob fraudes mercatorum. Cum autem aliquando in prandio apud Dominum Candidum seu Wittium Consiliarium regium in Hagha Comitum pranderemus vna cum Liuno Sanderio medico Gandensi primario, doctissimo amico nostro, cum quo in Italia ad aliquot annos familiariter in iisdem adibus cum illo versatus. simulque nobis adesset Hugo Nieuenius medicus Haghanus, & in arte chirurgica egregie exercitatus; ita, vt de manna mentio fieret Liunus inter alios sermones se pro comperto habere dicebat, pharmacopæos aliquos mannam diagridio inficere, spe maioris lucri, vt melius solueret aluum: cum agrotantes medicamenta maioris emolumenti & pretij esse putant, si egregie ventrem conuertant. Vel quod mercatores hoc modo mannam falsificet. At doli facile cognoscitur, si manna soluat cum liquore: nam diagridium, vt pote granius, facile subsidet & cernitur. Ideo & nos semper mannam colamus cum linco, in quo diagridium, si aliquid subit, hæreat. Hæc enim colatio inter nos de manna cautiore postea nos reddidit. Verum reuertentes ad nostram ægram, hunc quoque syrupum propinauimus: ʒl. syrup. de limonibus, oxyrach. simplicis, de succo acetosæ ana ʒj. aqua endiu. cicchor. borag. ana ʒii. misce, pro ii. dosibus. Deinde cum in Maio essemus, decocta ex viridibus præscripsimus, & sola manna purgata, hæc ipsa tandem à triplici tertiana perfecte sanata fuit.

SCHOZIA.

Non omnis salualis humiditas, qualis hic ex ore profluebat, in tertiana duplici ex phlegmate in stomacho coaratuato (vt etiam hæc mulier putabat) contigit. Nam huic mulieri erat vrina tincta, vixit quoque aderant, & illa clementia, quamvis sexagenaria. Ideo hoc symptoma à calore proficiscitur: & propterea recte dicebat Gilbertus Anglicus, in abundantia salinae multi medicorum decipiuntur, credentes semper esse à phlegmate & eius speciebus. Sed sit mentum, calor resoluat humiditatem stomachi in salium & aquosam naturam: quod cognoscitur, quia salina calida, salta, & aliquando anasarunt, sicut videmus in lignis viridibus & carne inanito, & sic etiam curauimus refrigerantibus, vt dictum est. Se i hæc pertinent ad ptialysmum, de quo suo loco alias dicti sumus. Ceterum quod hæc etiam erat febris tertiana duplex, facile ex typo eiusdem cognouimus, & ex iis quæ habetur de typo, nempe eo ipso duplicato. Et quam infinitos ex duplici tertiana laborantes curauimus, satis est hæc pauca exempla attulisse, sit, & eodem modo curentur vt tertianæ simplices. Et propterea satis erit his exemplum adhuc adieci tertianæ triplicis à nobis curatæ, quæ nunc sequitur.

SCHOLIA.

4.
Historia
Galeni de
complica-
tione trium
tertianarum.

Habemus apud Galenum lib. 2. de cris. cap. 9. historiam de Complicatione trium febrium tertianarum, in quodam adolescente; qui similiter triplici tertiana laborabat, ut hæc nostra mulier, quamvis ille adolescens circa autumnum finem in eam febrem inciderat, nostra vero in medio veris. Cum enim ille (teste Galeno) in prima die circa quintam horam cœpisset febricitare vna cum rigore breui, deinde cum paululum sudasset multo vespere, mox circa horam septimam noctis, priusquam exakte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui, deinde paululum sudavit. In secunda die ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, ac statim quoque sudavit in nocte. Deinde tertia die hora tertia cœpit febricitare, antequam prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur (inquit) omnem febris formam diligenter considerantibus visa fuit trium complicatio tertianarum: nam & quæ primo die cœperat hora quinta & sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secunda die hora decima, & pulsus, & caliditatem omnia propria tertianis habebant sicuti etiam rigores atque sudores. Nulla vero ex his ad quietem pertinebat, quam sequentis tertianæ accessionis principium anticipabat. Sicuti si nulla alia febris successisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstisset. Trium quidem tertianarum complicatio in secundo statim die (inquit) nobis visa est manifeste. Quod autem anticipatio accessiones faceret, tertio die prius cognouimus. Nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quemadmodum in primo. Reliquum historię ipse perlegito. Postea addit, Ista in hunc modum cessarunt. Primum quidem quæ leuissima erat: deinceps quæ magnitudine secunda erat & tertia vehementissima inter ipsas, quod & ipsum non mediocriter indicium, quod statim ab initio tres tertianæ existissent. Hæcenus Galenus. Cæterum nostra mulier eodem modo triplici tertiana laborans, quod nunc fere omiseram, præter supradicta remedia, & mannâ propinatam, etiam illam adhuc semel purgaui cum infuso thabarb. deinde aliis remediis ad tertianam aptis usi, hæc in vere commodius euasit, & sana facta est.

OBSERVATIO VI.

De febre biliosa composita subintrante.

Anno 1556. cum in ætate publice tertianæ multæ duplices grassarentur, ut in principio huius libri diximus: Nobilis matrona Machilda Zuzia soror D. Cornelij Zuzij Consiliarij regij, & D. de Ryfviick, vxor Theodori Teylingij sororij mei, primo in tertianam simplicem incidit, quo tempore quasi contagione omnes domesticos inuadebat etiam duplex tertiana, ut 2. Obs. huius libri recensuimus. Verum hæc ipsa matrona, de qua nunc loquimur cum prius mense Octobri simplici tertiana corripere, tandem in febrem biliosam incidit, quæ cum rigore aliquando ter, aliquando bis in die eandem corripiebat, vix vna febre desinente, alia subintrante. Cum autem mulier hæc raræ texturæ esset, procera, debilis, & vrina valde biliosa existeret, plurimum huic detrachere ausi non fuimus. At cum eadem quoque vteri suffocatione sæpius tentaretur vna

cum febre, pro quo symptomate depellendo, & dolore ad sinistram hypochondriam vergente, vtero in idem latus retracto, consueta erat vi ceruicia, in qua flores rorisinarini incocti erant, quo remedio hoc malum cessare solebat. Verum eo ob febre nunc vi non audebam, ob calorem medicamenti prædicti. Quamobrem cum sponte aluum non deiceret, & hoc symptomate in ipsa febre valde premeretur, glande inferius indita bis aluum deposuit, ita ut materia ad inferius retracta, hoc malum sopitum fuit. Ideo ad febrem magis respiciens postea & hunc syrupum propinavi. *℞ oxyrach. simplicis, syr. de duabus radicibus (nâ simul cum bile aderat aliqua portio pituitæ) m. 3. j. syr. capill. Ven. oxyrach. compos. (metuebam enim longiorem febrem, vel quartanam, cum in autumno essemus) ana 3. ℞. aqua fumarica, artemisia (ob vterum) cichor. ana 3. ii. misce pro is. vicibus. Et dolor iste euasit, & febris minus vehemens subsequata. Tertio Octobris die hæc præscripta fuerunt. Quinto vero die cum in febre intolerabili fieri afficeretur cum præcordiorum dolore & inflammatione & suspensione, ac virium deiectione, ut lipothymiam incutere videretur, mandavi ut ex hac mixtura subinde sumeret: *℞ mannæ Christi cum perlis 3. j. ℞. spec. diarod. Abb. 3. ii. spec. trionf. diar. frig. an. 3. j. oxyrach. simplicis, syr. viol. ana 3. ii. fiat mixtura. Sexto vero Octobris die, accrescente iterum calore febrili, & cum eor valde augeretur, sequens iuleb. propinavi: *℞. oxyrach. simplicis 3. ii. syr. de acetos. citri (plurimum enim circa cor dolebat, ob calorem febrilem & materiam venenosam) 3. j. aquar. cichor. bugloss. fumaricæ ana 3. iii. misce. Iulebat ex eo haultum maximum: ex quo (ut illa fatebatur) plurimum recoctillabatur, ita ut angustia illa cordis cessaret, acque minus incallescere, vrina ad crassitiem nunc sese prius mutante. Octauo vero die Octobris hanc leuem purgationem dedi: *℞. diaphanis lenissimi seu simplicis 3. vi. cass. recens ex caninis trassæ 3. ii. dissolue cum 3. iiii. decoct. communis addendo syr. upi ex infus. ros. 3. ℞. misce, cum facili solutionis esset, plurima biliosa deiecit: nam sponte satis aluus fluebat. Die vero subsequenti pro virium restauratione ac alteratione capiebat ex subsequenteribus: *℞. spec. diarod. Abb. diar. agac. frig. ana 3. j. ℞. pul. marg. 3. ii. dissoluit in aqua buglossæ, adde 3. ii. sacchari albisimi, fiat confectio in tabul. secundum artem. Post decimum diem Octobris febres illæ subintrantes cessarunt, quoquam tertio die periodice tertiana simplex eandem adhuc affligebat. Quamobrem rursus præscripto iulebo iam dicto, tempore minoris afflictionis, calor tamen febrilis postea nondum cessauit. Et cum decimo quinto die Octobris denuo rursus fieri valde premeretur, & appetitus ratione calor febrilis deiceretur, mandavi ut ex hac mixtura frequenter cochlear vnum caperet: *℞. syr. de acet. citri 3. iiii. syr. de limonib. 3. iiii. misce. eo valde delectabatur: & tandem calor febrilis diminutus est, & in totum cessauit. Paucis deinde diebus transmissis cum rursus iuleb. suum sumeret præscriptum, egregie in declinatione febris sudavit: & aperta tunc sunt menstrua per se, iisque bene fluentibus per modum crisis perfecte à febre liberata, sana quoque euasit, & probe curata fuit.******

SCHOLIA.

Eodem tempore alij quoque nonnulli in eiusmodi febres subintrantes inciderunt, quæ maxime constabant ex bile, quamvis aliquæ etiam paucam

paucam pituitæ portionem habebant, quæ etiam circa hanc in simplicem tertianam conuerterebantur, & tunc desinebant paulo post, nec amplius reuertebantur. Guainerius vir sua ætate per celebris medicus, & in praxi egregie exercitatus, ut ex eiusdem compositionibus medicamentorum coniectare licet, tales febres subintrantes appellat. Antequam enim primus paroxysmus desinit, alius subintrat: cum enim primus paroxysmus nondum perfecte finitur, alter superuenit. Si vero vnus paroxysmus incipiat mox post alterius paroxysmi incipientem, tales ab eodem quoque febres communicantes appellantur. Et quando intra vnum & alterum cadat intervalum, & modica quies, tales vero iuxta mentem Auicennæ ait, quod omnis complicatio febrium compositionum triplex sit, intrans, trans, & vna alteram ingrediatur, prima non cessante, aut nondum eradicata. Tandem cum dicat, Iacta is est, quando secunda incipit, inuadit. Coalterrans est, ut secunda in ingreditur & superueniat post eradicationem primæ, quæ scilicet prima stetit in quiete per tempus ante aduenit est, quando vna febris desinit affligere altera attinet, id est, cum prima desinit ex toto alligere, coincidentem est, ut simul incipiant duæ febres vel tres aut plures in eadem hora, vel parum post, ut eandem febrem appellat Gilbertus, quando duæ partiales febres simul incipiunt & simul desinunt: & harum quædam dicuntur duæ quotidianæ, duæ tertianæ, & duæ quartanæ. Sunt enim febres binæ, triæ, vel quaternæ. Vnde etiam Auicenna dicitur, modum effligendi, vel putat tertianam esse quotidianam, & quartanam esse tertianam: sed ex typis, & quæ typum quotidianum, tertianum, & quartanum sequantur facile distinguuntur, quemadmodum nunc etiam superioribus exemplis ostendimus.

OBSERVATIO VII.

De febre biliosa maligna subintrante, cum sensibilibus accidentibus.

Illiſſimus Princeps Autiacus, cum per totam hyemem quartana laborasset, ac multis laboribus, cum curis, sollicitudine, & aspre continuis consultis strenuissimi mortem, morore quoque afflictus, deinde etiam haud exigua melancholia correptus, propter obſſionem vrbis Leydanæ, quo tempore in ea liberanda plurimum laborabat & defatigabatur. in principio mensis Augusti Anno 1574. Roterodami agens, in febrem biliosam, eamque valde malignam incidit. Quæ quidem febris cum quotidie inuaderet, medicus ei domesticus quotidianam febrem esse existimabat, quævis porius tertianam duplicem referebat. At cum venæ sectio adhibita in homine iam prius per hyemem quartanam & coris continuo extenuato, ac idem pilulas ex aloë & agarico deglutisset, & præterea clyster vnus atque alter iniectus esset, fluxus biliosus obortus est, cum magna virium deſectione, etiam febre magis magisque crescente. Quæ adeo Excellentiam eius affligere cœpit, ut à

continua vix disſepare videretur: nam vna accessione desinente, altera statim subintrabat: imo si potum vel iuleb. aliquod sumeret, cum maxima siti premeretur, mox febris eum inuadebat, ita, ut hæc febris ex genere febrium subintrantium biliosarum esset. Cum iam quasi pro deplorato haberetur, tandem per Oeconomum eiusdem ex Philippi Vanderani viri nobilis cōſilio, ad eius Excellentiam accitus fui. Vbi vero illum grauiter decumbentem vidissem, & præter febrem malignam etiam symptomata grauissima conspexissem, nempe fluxum ventris biliosum, vires deſicientem, & calorem febrilem excedentem, & sitim intolerabilem, adeo ut vires ita collapsæ essent, ut ex lecto vix amoueri posset sine syncope, dum is reparabatur. Euenit enim, cum in sede paulisper collocatus esset, ac magister supplicum libellorum eundem accessisset, ut iisdem libellis, multoque tempore reſeruatis, subſignaret, Excellentia sua in deſectionem animi grauiorem incidit, ita, ut astantes nobiles Principem iam morti destinatum putarent: sed frictionibus adhibitis, & aqua per nos digitis in eadem intinctis, & in faciem conſperſa, ad se rediit, & statim in lectum collocatus, melius respirare cœpit. Cæterum cum victus rationem obseruarem, quæ Excellentia sua vteretur, intellexi quod hæc ipsa magis morbum auxerat, nam alimenta quædam calida eidem concessa erant. Similiter & quædam exſiccantia, bibebat enim vinum rubrum, in febre biliosa, à qua vrina valde quæque tincta erat, & inflammata, quæ mihi spectanda offerebatur. Hæc cum diligenti examine animaduertissem, in primis victum omnino immutandum esse ſuaſi, & ut præcipue à vino Gallico, quo solo perperam utebatur, abſtineret. Quod ubi Excellentia audiſſet, ad me conuerſus, inquit: Quid aliud quæſo biberem? cum fluxum alui vehementiorem habeam? Cui mox modeſte reſpondi. Habet & Excellentia sua febrem acutiſſimam, ſatisque malignam, quæ vini portione ita augebitur, quæ, licet nunc ſit ſalubris, facile in lethale febrem tranſibit, calore ob vini portionem magis aucto. Ideo aquam hordei bibendam conſului, vel aquam cinnamomi, ſi hæc magis delectaretur. Et ita ratione inductus, aquam cinnamomi elegit: & cum eam vltra octo dies bibiſſet, ſtatim vrina aliquo modo fuit immutata, & calor febrilis ex parte cœpit mitigari, quamvis febris eundem minime reliquerit, ut vna febris alteram ſubintraret, antequam præcedentis febris perfecte fieret declinatio: in quibus febribus ſubintrantibus, licet ſub declinationem poſtea ſudaret, valde vires deiciuntur. Et cum cibum ſumeret vel potum, aut ſyrupum, vel iuleb. (ut prius dictum eſt) febris eundem apprehendebat, aliquando cum leui rigore, modo cum leui refrigeratione digitorum, ab aſſumpto cibo, non aliter ac heſtica inuadere ſolet, quam etiam timebam, in homine exſiccato, præcedente quartana, tum aliis curis ac laboribus Excellentiam ſuam extenuantibus, & vires eiſdem deſicientibus. Propterea cum vires debiles eſſent, & ne in heſticam incideret, victu humectante refrigeranteque ſubinde uſi ſumus, ac reſcienter, aliquando vero & parum reſtringente, ob fluxum bilioſum concitatore, qui & vires labefactabat. Cum autem Adrianus Iunius, medicus ille doctiſſimus ac noſtri amantiſſimus, tunc temporis forte Roderodami eſſet, Excellentiam ſuam vltro bis terue inuiſit, cum quo ac alio medico domeſtico præſcripſimus emplaſtrum ex malis cotoneis paratum, quod ventriculo exterius apponebatur, ad eiſdem ventriculi roborationem, ob bilem quoque

S C H O L I A.

^{2.} **H**ic mulieri præter alia remedia tum aliis duplici quartana laborantibus, frequenter oxy-
zaccharam compositam propinaui: nam hæc ipsa,
post vniuersalia remedia & purgationes, & alia
apozemata conuenientia adhibita, sæpius assum-
pta ad hanc curationem egregie profuit. Tollit
enim obstructions lienis, & longas febres sanat,
vt constat ex compositione eiusdem, quæ in offici-
nis ex descriptione Nicolai Præpositi parata ha-
betur. Soleo enim hæc commodissime præcedente
lenitione atque purgatione vna atque altera, cum
aquis appropriatis ad quartanam facientibus in-
star syrupi aut iulebi adhibere: cum & vim deob-
struendi lienem fortitur, & ad quartanam recte
adhibeatur, sicuti & oxyzacchara simplex ad quar-
tanas duplas.

OBSERVATIO XI.

De triplici quartana.

- ^{1.} **B**okellus Albertus, vt triginta sex annorum,
Zoolus Delfensis, cuius eupis cercuariis mal-
leus pro insigni erat, Anno 1559. autumnio vigen-
te in quartanam triplicem incidit, quæ nō à quar-
tana simplici (vt fere solet, teste Galeno, superue-
nire) sed ex seipsa incepit. Instabat autem solsti-
tium fere hyemale, quando primum illum febris
quartana triplex contempit. Primo autem die ha-
buit quartanum typum, in omnibus quartanæ re-
spondentem, cum horrore vehementiori & rigore,
deinde accrescente cum vomitu quodam mate-
riæ acidæ, melancholicæ, & parum biliosæ. Secun-
do iterum patiebatur typum quartanarium cum
horrore, quamvis mitiore primo die. Similiter &
tertio die, licet hæc febris secundo die mitior fo-
ret, Quarto die iterum experiebatur typum quar-
tanum fortissimum, vt primo die. Deinde quinto
die mitiorem. Et sexto die adhuc minorem. Et eo
ordine deinceps procedebat: ita, vt ego cognoue-
rim, adhibita diligentia & dictis Galeni, triplicem
hanc quartanam esse, non quotidianam, licet quo-
tidie affligeret: sed non eo modo vt typus quoti-
dianus inuadebat; neque aderant ea, quæ typum
quotidianum sequuntur, verum talia præsentia
erant, quæ typum quartanum (vt de typis scribit
Galenus) sequi solent. Ad hunc igitur 13. die No-
uembri vocatus, postquam tertium habuisset pa-
roxysmum, ex relatione ægri tum astantium, ex
modo inuasionum & accidentium, & non circui-
tum, triplicem esse quartanam intellexi. Et cum
quartus paroxysmus rediret vt primus, & quintus
vt secundus, & sextus vt tertius, & demum septi-
mus vt primus, suspicio, quam antea susceperam
de quartana triplici, magis meam opinionem cō-
firmavit. Vt igitur hanc febrem recte curaremus
hoc leniens medicamentum omnium primo præ-
scripsi: ℞. elect. lenit. 3 vi. confect. hamech, di-
catb. ana 3 i. cum sacch. fiat bolus; quem deuorauit
eo die, quo minus affligebatur, nempe in declina-
tione febris mitissimæ: quo bolo satis bene aluum
deposuit. Deinde propinaui decocta præparantia
& digerentia, ad quartanæ simplicis curationem
etiam facientia; & ventrem postea solui cum de-
cocto senæ, eo tempore, cum minus affligeretur: à
purgatione assumpta rursus expectans diem mino-
ris typi, qui omnium erat mitissimus hora minus
affligente, imperavi, vt vena lienatis in manu sini-

stra incidere per chiritgum, octo fere vnciis
sanguinis extractis; in homine nigro, hirsuto, me-
lancholico, satis plethora affecto, cui etiam vires
bene constabant. Et quod dictum mirum est, statim
à sanguinis missione vna quartana, quæ vehementi-
ssima erat, cessauit, duabus quartanis remanenti-
bus. Postea rursus purgatione reiterata, etiam ab
altera seu secunda liberatus est, vna tantum simpli-
ci quartana permanente. Quæ deinceps illi adhæ-
sit, & cum ab ea remediis nondum liberaretur, id
illi admiratu dignum videbatur, quod à duabus
quartanis liberatus, ab vna, quæ remanebat, per
me curari non posset. Ceterum cum medicamenta
non proficerent ad simplicem illam quartanam,
iussi vt per hyemem relictiis remediis optimo tan-
tum viuendi regimine vteretur, & vt commodam
obseruaret victus rationem, ita, vt deinde Anno
1560. sequenti, circa mensem Februarium etiam
ab hac vltima & tertia quartana probe liberatus
fuit.

S C H O L I A.

Galenus in libro de Præcognitione gloriatur se
in Eudemo Peripatetico Philosopho affutu-
ram febrem quartanam prædixisse ex pulsū. Dein-
de cum ceteris medicis videretur, in summo mane
eius diei, in quo febris inuadit erat, Eudemum
theriacen biberet; ipse, vbi illi abierunt, rogauit
Galenum ecquid illi spei in pharmaci vfu foret.
At Galenus nihil cunctatus, respondit pharmasum
non modo nihil prædixi allaturum, sed potius ex
simplici quartana duplicem effecturū. Eam quip-
pe illius medicamenti vim esse, vt vitiosos succos
adhuc crudos mouere, & ad perturbationem per-
ducere valeat: concoquere autem aut per halitum
digerere nequeat, præsertim inuente iam hyeme.
Nec aliter contigit, quam ipse affirmauerat. Nam
postridie summo mane accedentes medici propi-
narunt illi theriacen; & ex vna & simplici, non
modo duplicem, sed triplicem reddiderunt quar-
tanam. Prædixit autem & Galenus eo tempore,
quomodo essent soluendæ, ita, vt ex illa prædictio-
ne (quæ ad votum successit) & ex curatione etiam
insignem gloriam sit consecutus. Hæc autem no-
stra triplex quartana, de qua nunc agimus, ince-
perat per se: quam etiam non sine laude curauim-
us. Hæc autem febris raro eueniunt, maxime au-
tem triplex quartana, licet frequentius duplices
viderim, quas numero plures curavi. At præter
hunc Bokellum, alium triplici quartana laboran-
tem, quod sciam, in curatione non habui. Interea
tamen tres quartani circuitus, vt Galenus docuit, non
admodum difficile cognoscuntur. Atque hæc
ipsa facilius deprehenditur quam tertiana triplex,
quia plus temporis intercedit. Sed quod ad cura-
tionem attinet, triplex quartana etiam curatur vt
simplex; tamen cum maiori cautione: eo quod
proxime ad continuam accedat, ob plures circui-
tus. Hæc de febribus compositis vniuersi generis di-
cta sufficiunt, nunc ad eas accedamus, quæ diuersi
generis sunt, quæ primis vix diebus animaduerti
possunt, & iuxta Fernelium (vt dictum est præu)
intermittentes diuersorum generum, quæ raro im-
plicantur, vt quotidiana, & tertiana, tertiana &
quartana. Sed intermittentes cum continuis si con-
iungantur, semitertianam faciunt, & frequentius
accidunt. De quibus omnibus agemus, & exemplis
res alioqui obscurior, lucidior euadet.

OBSERVATIO XII.

De muliere bis prima die febricitante & secunda
die semel.

- ^{1.} **M**ulier annorum triginta, raræ quidem textu-
ræ, cum cibaria pituitosa plus iusto & longo
tempore comedisset, in quotidianam duplicem in-
cidit, & in tertianam simplicem. Primo die bis in-
uadebat febris cum refrigeratione: secundo vero
semel cum rigore. Tertio die iterum bis. Et hunc
ordinem aliquo tempore seruabat. Dux igitur pi-
tuitosæ febres, & vna biliosa, quæ & sic magis
inferebat; & aliquando in accessione vomitus bi-
liosus oboriebatur. Quamvis vna die bis cum re-
frigeratione, vt duplex quotidiana, inuaderet. Sin-
gulis diebus hæc ipsa non inuadebat, vt quotidiana
solent, cum & die sequenti vna tantum biliosa
apparebat, quæ tertio quoque die reuertebatur.
Interea erant humores commixti. Quare ad cura-
tionem veniens, ad humorem pituitosum & bi-
liolum respectum habebam: & omnium primo ea
hora, qua ægra minus febricitabat, bolum sequē-
tem exhibui: ℞. cassia recenter trita 3 vi. electu.
de succo ros. diaph. ana 3 i. fiat bolus saccharo asperso:
quo multa excrementa & biliosa & pituitosa de-
posita. Interea dum in vere eram, ne fieret con-
tinua febris, & capitis dolor subinde eam vexabar,
exiguam quidem sanguinis ex vena media detaxi-
mus, sed minus, cum potius cacochymia affere-
tur: & ideo ad materiam pituitosam digerendam
& ad bilem contemperandam syrupis & decoctis
longis, quæ ad bilem & pituitam facerent, me con-
ferebam. Postea vero cum in vrina signa coctionis
magis contemplarentur, & vrina crassior euaderet
ac lubidiret, eandem materiam peccantem pur-
gare cum infuso agarici & rhubarb. adiectionis zin-
nibere & schenantho seu spica pio suis correcto-
ris, vt in mixtione horum humorum fieri solet.
Et ad materiam hanc destinatum habemus syrupū
ex infusione rosar. pallid. cum agarico, & alium syrū
rhabar. paratum: in vnaquaque vncia additur 3 i.
agarici vel rhabar. Postea ad roborantia medica-
menta deueni: hac confectione in rotulis præscri-
pta: ℞. specier. aromatici ros. sine musco, diaph. od. abb.
spec. trionfant. ana 3 i. dissolutis in aqua fœculi,
cichorii, adiectis 3 iiii. sacchari albis, sunt rhombi
ponderantes 3 ii. quæ exhibeantur pro vice. Rursus ad
apozemata longa redibam, quæ vtrumque humo-
rem & preparabant & paulatim deducebant: qui-
bus remediis hæc ipsa mulier tandem, bona victus
ratione ex nostro instituto quoque adhibita, à
duabus istis febribus vel tribus inuicem compli-
catis recte curata fuit.

S C H O L I A.

- ^{3.} **R**ondeletius ille doctissimus medicus de istis
febribus agens diuersi generis inuicem com-
plicatis, dicit has fieri ex continuis & intermit-
tentibus, vt si quotidiana tertianæ adiungatur, cum
primo quidem die inuadit bis, & bis remittitur,
die sequenti semel. Si tertiana cum quotidiana,
primo die semel, secundo die bis, tertio iterum
semel. Quotidiana etiam quartanæ commiscetur,
cum primo quidem die bis inuadit, duobus sequen-
tibus diebus semel quarto die bis. Non solum vna
febris vni miscetur, vel complicatur, sed etiam tri-
bus diebus diuersorum generum, vt quotidiana,
tertiana, quartana, inuicem commiscetur, cum

dies quidem prima tres habeat accessiones, secun-
da vnam, tertia vero duas, scilicet quotidianæ &
tertianæ. Quarta rursus duas, scilicet quotidianæ
& quartanæ. Quinta vero duas, tertianæ & quoti-
dianæ, atque in reliquis diebus idem cum pri-
mis ordo seruabitur. Tertiana quartanæ iun-
gitur, cum dies prima duas inuasiones adducit,
totidemque remissiones; secunda vero nul-
las omnino inuasiones adducit, tertia vnam,
quarta vnam, quinta vnam, sexta nullam, &
septima vnam. Et sic deinceps commiscetur
adhuc tres, scilicet tertiana, quartana & quintana.
Prima die accessio tertianæ tantum, secunda nulla,
tertia vna, quarta vna, quinta duæ tertianæ, &
quintanæ, & sic de aliis. Vide apud eundem tabu-
lam dinumerandarum accessionum in febribus
complicatis. Potest & simplex febris cum compo-
sita misceri, vt tertiana cum semitertiana, quam
commixtionem Galen. 2. De Cris. & de Typis
monstrauit, quæ fit, cum quotidiana continua,
cum duabus intermittentibus tertianis coniungi-
tur. Hic notandum est, quod tales coniunctiones,
etiam si omnes vno die simul & hora non incipiāt,
sufficiunt in vna periodo istas compositiones duarum
vel trium inueniri, & postea eodem modo progre-
di. Sic in hemitritico fit, vt prima die incipiat ter-
tiana sola, postea quotidiana continua procedente
tempore inueniatur. Hæc enim omnium intermit-
tentium difficillima, quam nemo impossibile esse
affirmabit, cum diuersi humores non naturales in
diuersis locis discreti inueniantur, vt bilis in vesti-
ca fellea, pituita in ventriculo & intestinis, melan-
cholia in splene. Cum separati & impermixti re-
periantur, quid impedit simul putrescere, cum ob-
structio sit communis causa prohibita euentatio-
nis, & prohibita euentatio putredinis? Præterea
caloris naturalis, aut facultatum corpus nostrum
gubernantium imbecillitas, humoris ad putredinē
dispositionem habentis preparatio & causæ effi-
cientes? Non est difficile diuersas febres fieri, vt
in humoribus naturalibus, qui in venis continen-
tur. Quomodo fieri possint diuersæ febres conti-
nuæ, difficile creditur est. Nos tamē fieri posse expe-
rientia ipsa didicimus, & ex Galen. tales febres cō-
stitutæ sunt. Febres synochos posse simul confun-
di, hac ratione ostendo. Euenit aliquando aliqui-
bus, vt sint habitu pituitoso, & tamen bilem eua-
cuent. Si pituita putrescat in venis habitus corporis,
fit quotidiana continua: sic bilis, quæ euomi-
tur, si genita in venis minoribus, putrescat, fit febris
confusa ex tertiana continua, & quotidiana conti-
nua. Vel sanguis, dum putrescit, vertitur in bilem,
crassa pars in melancholiam, cessat synochus, &
si putrescant duæ istæ partes, altera faciet tertianā
continua, altera quartanam continuam, & sic
erit febris ex vtraque confusa, & permixta. Verum
quia illæ febres ob permixtionem confundantur,
& semper magis in alteram vergunt, vocantur ab
humore, qui magis se promit & manifestat: quæ
etsi minus exacte & cito dignoscatur, parum aut
nihil damni accidit, quia certissimum est omnium
februm continuarum remedium, missio sangui-
nis, quæ in omnibus conuenit; clysteres victus ra-
tio tenuis. Quare citra illam exactam cognitionē,
si modo syr. acetoso simplici, vel cap. Ven. vtamur,
qui syrupi in omnibus febribus conuenire possunt,
curantur hæc febres. In principio cum omnia sunt
mitiora, non distinguuntur, sed circa statum & ex
declinatione, & symptomatum propriorum remis-
sione, vel in iis sunt symptomata, quæ media sunt.
Discernuntur, vt supra, vigiliis, somno profundo.
Fiunt vigiliæ, sopor, pro rigore & horrore, & fri-
gore.

Simplex
febris cum
composita
quomodo
miscetur.

5.

Quomodo
febris con-
tinua fieri
possit expe-
riente ipsa
inter sa-
miscantur.

6.

gore. Sic per signa synceratum & febrium continuorum facile quis cognoscet istas confusas. Sed vulgus medicorum non ultra progreditur, quam ad genus, cognita febre: quæ non desinit ab infirmitate continua vulgus vocat, illa cognitione vniuersali contentus. Quare si illos vulgares medicos interrogemus, qui morbus, quæ febris sit, satis bene se respondisse putant, si dicant febrem continuam quasi vnum tantum genus febrium continuatum esset. Quare vos precor, vt tales alios prætermittatis, & præter eorum consuetudinem speciem febri ultimam inuenire omnibus modis studeatis, vt citius morbum propulsetis. Pudet recensere quantum ceciderint maiores nostri, & qui eos sequuntur, quibus nunquam cõtingit agnouisse speciem semitertianæ, de qua nunc dicemus, vt febrium compositarum typus & formas cognoscatis. Hæc ex Rondeletio ad maiorem febrium compositarum enucleationem placuit hic adferre.

OBSERVATIO XIII.

De tertiana intermittente exquisita, mutata in semitertianam.

Imannus Vermius, vir nobilitate clarus, cognatus meus, natus annos triginta quinque, vtrumque obesus & crassus, verum sæpe valetudinarius, Anno 1554. septimo die mensis Augusti in tertianam febrem intermittente satis exquisitam incidit. Ad quem decumbentem in castello suo Cranenburchio dicto, quod extra urbem Alcmarianam prope monasterium Regularium in pago Diui Eligii situm erat, accitus fui. Qui cum grauius febriaret, die sequenti, cum à febre liber esset, medicamentum leniens propinaui, cum per alium nihil adhuc reddidisset: *℞. cassia recens trita & m. catbolici 3 i. dissolue cum 3 iiii. feri lactis. Eoq; in diluculo assumpto, quatuor fedes habuit, primo fæces communes exonerando, mox etiam biliosa quædam excrens. Præterea cum etiam huic capitis dolor adesset vehementior, ob vapores in cerebrum à facie sublato; præcepi vt tepota & frontem circa noctem inungeret vnguento populeo. Interea ad calorem febrem & sitim compescendam fumebat ex mixtura sequenti: *℞. rob. ceras. 3 ii. rob. de ribes, oxyrach. simplicis, syr. de limonib. ana 3 i. misce.* Ad ventriculi roborationem, circa quam partem etiam nonnihil dolebat, istis tabulis utebatur & linimento: *℞. spec. diarod. abb. trionfant. ana 3 i. dissol. in aqua acetosa, adiectis 3 i. 3 ii. sacch. albisimi, fiat confectio in tabul. 3 i. 3 ii. cydo. mastichini, myrsini ana 3 i. misce.* Istis remediis post quintam accessionem à febre liberatus est. Verum postea nimis cito sese aëri committens, ac minus victus rationem obseruans, decimosexto die Augusti passus est recidiu, & in hemitritæon seu semitertianam febrem periculosissimam lapsus est: ita, vt primo die duo paroxysmi eundem apprehenderent, & primus obseruabat typum febri biliosæ intermittente, quæ summo mane inuadebat, alter vero pituitosæ continuæ sub noctem recurrentis. Et quia hæc febris erat confusa, prima incipiebat cum horrore, qui horrore paulatim increfcebat, subsequente etiam vomitu bilioso, cum maxima instantia vigiliarum. Secunda vero, licet continua, levis sentiebatur, cum parum ac extremitatum exigua refrigeratione: non tamè frigebat, vt in intermittente febre pituitosa contingere solet. Secundo vero die mane hora quarta vnum paroxysmum experiebatur, pituitosæ quidem febri:*

sed is paroxysmus valde prolongabatur, cuius tamen initium vix sentire potuimus, nisi ex pauca quidem refrigeratione narium & digitorum: ita, vt hæc febris satis continuo affligeret, & cõsisteret ex quotidiana continua. Tertio die iterum summo mane cum horrore inuadebat, & sub noctem cum refrigeratione, vt primo die, & hunc ordinem obseruabat. Et quod ad symptomata attinet, quæ primo & tertio die inuadebat mane scruia accidebat proferebat, & bilem plus æquo abundare significabat, & ideo pro alteratione & vomitu reprimendo hanc mixturam rursus dedimus: *℞. rob. ceras. rob. de bes, syr. de limonib. ana 3 i. oxyrach. simplicis 3 ii. misce.* Et quia vigilie aderant, tempora iungi mandauimus, vespere prius cum cassia subducto, oleo papa. & mandragoræ simul mixtis. Vomitus postea suppressus est, & melius dormiuit. Interea cum vires constarent & vrina tincta foret, sanguis extractus est ex vena basilica brachij dextri ad vncias sex, & optime tulit. Postea respectum habens ad vtrumque humorem iuleb. subsequens propinaui tempore minoris afflictionis: *℞. oxyrach. simplicis, syrapi acetosi simplicis ana 3 i. syrapi. de limonib. de duabus rad. ana 3 ii. aquar. feniculi, endru. bulgosi ana 3 iiii. cinnamomi electi pulueris 3 i. spec. diarod. abb. trionfant. ana 3 i. misce.* fiat iuleb. clarificatum & aromatizatum, vt artis est. Victus ratio erat hordeatum, amygdalatum in principio, postea etiam ius pulli alteratum cum lactuca, petros. acetosa, & borag. Nutriebatur autem horis minoris afflictionis. Et iuleb. fuit adhuc semel reiteratum. Et 12. Augusti apozema digerens & purgans tam bilem quam pituitam præscripsi: *℞. corticum rad. apii, petros. cicboris ana 3 ii. end. cicbori, bulgosi, feniculi, ana 3 i. ab. sinib. Romani m. b. capill. Ven. polygri. chi, viol. acetosa ana m. b. flor. cord. p. i. sem. anisi 3 i. B. sem. frig. maior. ana 3 ii. prunor. damas. num. vii. vut. p. ass. enucleat. 3 i. foliorum fenæ 3 vii. polypodi. querc. c. ab. hyini ana 3 i. B. vtharab. selecti 3 i. B. ag. r. rochi. 3 i. schauant. xij. albi ana 3 ii. spic. & gr. n. fiat omnium decoctio in sero lactis pro 3 ii. i. si ut resusa per noctem, mane fortis. ex press. adde syr. de limonib. syrapi. de duab. rad. ana 3 ii. sacch. alb. 3 i. aromatiz. cum 3 i. cinnam. & spec. trionfant. diarod. abb. ana 3 ii. & fiat apozema ad modum claretii, & quotidie ex eo ter quaterve (cum latioris alui esset) ventrem deponebat, multaque biliosa & pituitosa exercebat. Deinde utebatur pro ventriculi roboratione specier. diarod. abb. in tabulis recenter fuffis. Et tandem ab hemitritæa febre periculosissima liberatus est, cum ab astantibus pro deplorato haberetur. Laudandus Deus à quo omnis medela.*

SCHOLIA.

Hemitritæus seu semitertiana, vt testis est Galenus, frequenter à tertiana producta oritur, quamuis hic ab exquisita facis tertiana, quinta periodo agrum relincente, orta fuerit. Frequentius tamen à tertiana producta incipit; & eadem semitertiana soluta, secundum eundem Galenum, in tertianam degenerat: licet sæpius ex se ipsa inuadit, vt postea declarabimus. Interdum vero & in duas tertianas & quotidianas, ob longitudinem inuasionis dirimitur. Plerumque quod attinet ad naturas, virilem corripit: quod ad ætates, florentem maxime: quod vero ad anni tempus, in autumnio præsertim, quando & valde periculosus existit. Omnia quæ comitantur tertianam, eadem semitertianæ (teste Galeno de Typis) contingunt, cum eiusdem generis ambæ participes sint, tertio quoque die molientes remissionem & accessionem repeti-

repetitiones. Sed & ea quæ ad integritatem non veniat, sed horificas primo quidem die faciat repetitioes, altero simplicem vnam accessionem, & hanc iuxta Galenum appellans semitertianam. Proprium quoque semitertianorum typorum, vt idem Galenus referebat, existit inuasionum extensio & quod pleiunque cum refrigeratione, & statu nondum completo, rursus accessiones infestent. Atque semitertiana periculum semper minatur, eo quod non solum os ventriculi & nervosas partes attingat, & in vniuersum eas adhuc, quæ media compositione consistunt, verum etiam veterinosos inducat sopores, & cum vigiliis deliria annexa: nonnunquam & resolutiones, quasi syncope comitatur, eo quod lingua non valde siccet, & animi defectum efficiat: ex quæ sunt in profundo vehementius commouens. Vt autem summatim dicam, typus hic ferus est, periculum vadecunque portens, quoad eius negotium em, differentias: alia mittens quandoque inuenitur. Habet autem & magna, Exigua igitur est, quæ circa vigintiquatuor horas torquet. Media, quæ circa triginta sex. Magna, quæ circa quadraginta octo, quæ & continuæ febri est propinqua. Porro Agathinus à relatione ad tertianam semitertianam fieri censet: etenim tertio quoque die vtrisque fiunt accessiones; seu inuasiones. Hæc Galenus de Typis. Et sic de dubitaturque vtrum continua an intermittens. Quia in te etiam Galenus dubius est: nam & in lib. de Morbi temporibus dicit, hæc ipsa periculosior & Romæ frequens, in Æthiopia & toto litore trahitque terræ, vbi cœli calidius cum aduentitia humiditate. Non semper continua, sed aliquando intermittens, acutis non solum, sed diuturnis connumeranda ex Hippocrate. Et Auicenna auctor est ad septimum menslem aliquando protrahi. Rursus Galen. contra Agathinum & Archigenem, primo Epidem. 2. De diff. febrium, multis verbis disputat continuam esse. Sed & de nomine huius febri etymologia satis conuenit, de qua re multa scripta reliquit Galenus lib. 2. de diff. febrium & lib. de Tycausam Agathinus solum primum librum scripsit de semitertiana, in quo nominis significationem inuestigat, teste Gal. 1. Epid. & commento 3. Hanc præcipuos Rondeletius vir doctissimus, & inter suo de feb. curandis capite proprio de febribus seclarus, & Altomarus Neapolitanus medicus perlegere poteris. Satis est eam veram & propriam esse semitertianam, quæ generationem vere & propriam habet, Galeno teste 2. de diff. feb. ex quotidiana continua & tertiana intermittente. Sed illa improprie semitertiana dicitur, quæ ex quotidiana intermittente & tertiana continua fit: & quæcumq; alio modo fuit, iuxta Aibes, etiam improprie dici poterit: Et sic aliquando Galenus, tñ alij diuersis in locis modo proprie, modo improprie loquuti sūt.

OBSERVATIO XIV.

De febre lenta, tandem in hemitritæon mutata.

Anno 1556. cum febres pestilentes & malignæ Alonariæ grassarentur tempore autumnali, & nonnullæ semitertianæ obirentur valde periculose ac lethales, Vir annorum triginta, qui ad Ag-Pet. Forest. Tom. 1.

gerem Posteriores dictum habitabat, cum aliquādiu febre lenta decubisset, ac empiricorum more male tractaretur, in hemitritæam febrem incidit, quæ ex pituitosa continua constabat, & ex biliosa intermittente. Tertio quoque die & paroxysmum tertianæ & continuæ quotidianæ pariebatur, altero vero die etiam quotidianam continuam taci-tam. Ad hunc accitus, cum febris hæc periculosa esset, post propinatum pharmacum ex iubar. & agarico infuso, decoctum lōgum etiam præscripsi: *℞. core. apii, petros. feniculi ana 3 ii. rad. cicbori, denis leoni, rufci ana 3 i. hyssopi, maioranæ ana m. i. end. cicbor. dentis leoni, bordei mundati ana m. b. passul. Corimb. passul. commun. ab arillis repurgat. ana 3 ii. polypodi. querc. 3 i. B. sem. anisi, feniculi ana 3 i. B. coquantur in aqua com. pro 3 ii. B. colatur & adde melis ros. colati 3 iiii. misce.* Postea & huic decocto adieci mus rhubar. selecti & agarici optimi ana 3 i. B. schenanthi, xij. 3 i. Interea stomachum roborauimus cum cerato stomachico exterius appposito, & rotulas dedimus ex arom. rosato & diarod. abb. paratas. Quibus hic intra sex septimanas sanus factus est.

SCHOLIA.

Hic medici imperiti opera prius utebatur, vt sæpe apud nostros contingere solet, qui eiusmodi falsos medicos & alienæ rei vsurpatores potius amant, & ad se vocant, quam probos, pen-tos, & veritatis amatores. Si nimia habendi cupiditas & ambitio horum animos non videret, nequam homines agrestes & à Mulis alieni medicinā exercerent: at plurimi eorum nunc coacti eam amplectuntur & exercent, aut honoris, aut diuitiarum adipiscendarum causa, non virtutis, aut alios iuuandi gratia: quibus solum est discendi cupiditas, pro doctrina & sapientia vtentes audacia & temeritate in agrotantium perniciem, tanquam insidiosii venatores longe prospectam venātes prædam. Hi equidem pluris faciunt diuitiarum copias, quam bonum nomen: nec pudore perfunduntur, aut aliquo modo afficiuntur, cum laudem falsam potius precio, quam veram virtute parant. Sic hic æger primo ab Empirico præda ablata, & male tractatus, ex lenta febre in multo periculosiorem incidit. Erat hæc semitertiana proptius dicta continua, & ideo si alias complicationes febrium apud Galenum inueniamus, id licentiori vocabulo facit, vt Curtius præstantissimus medicus etiam sentiebat. Et licet Galenus ex mente Agathini alibi tres constituat differentias, scilicet minorē, mediam, & maiorem, hoc improprie facit. Quam vero & barbari minorem hemitritæam describunt, illa secundum Hippocratem & Gal. vera semitertiana est, continua quotidiana & tertiana intermittente: reliquæ etiam apud barbaros descriptæ improprie dicuntur. Sed hæc vera & proprie dicta semitertiana, rursus in duas species diuiditur, in exquisitam, iuxta Galenum, in qua est exquisita mixtura duarum febrium, ex duobus humo-ribus conflata, & hæc rigorem facit. Non exquisita etiam, vbi habet bilem aut pituitam præpolentem. Exquisita vero incipit cum horrore, ob mixturam febris & partem bonam in reduplica-tionibus consumit. Cognoscitur, quod bilis præualeat, si rigor magis quam horrore sit, & ad statum celerius peruenit, sine multis reduplica-tionibus, & calor magis aëris est & euidentior, & vomitiones, & alia excretiones magis sinceræ. Symptomata quoque, vigilie, sitis, & alia magis bilem quam pituitam referunt. Non exquisita ob pituitæ

dominium est, si frigus potius quam horror fiat, plures quoque reduplicaciones, tarditas calor-
is, & paucitas sitis, excretiones magis pitui-
tolæ. Cæterum quod ad cognitionem & curatio-
tionem harum febrium, tum omnium aliarum
compositarum attinet, hic diligenter meminisse
oportet, quod febrium compositarum accessio
nihil aliud est quam reduplicatio accessionum vel
permixtio varia febrium. Quare, qui simplicium
annotationes & signa ad vnguem tenet, facile du-
plicatarum, complicatarum aut mixtarum natu-
ram cognoscet. Ideo, si quis post duas accessiones
non euidenter febris speciem cognouerit, redeat
rursus ad inuestigationem; & consideret, num sim-
plex sit vel composita. Simplicem ex simplicibus
accessionibus cognoscet. Deinde num sit exquisita
tertiana vel producta. Si producta, ad quot horas
extendatur, vel ad 24. vel ad 36. vel ad 48. Quod
si nulla febris, tales esse ex paroxysmi inuasi-
one, luce meridiana clarius est. Si composita, ex du-
plicatis vel ex confusis. Confusæ sunt continuæ.
Duplicatæ sunt vel quotidianæ, vel tertianæ,
quartanæ, vt ante diximus. Quod si neque ex con-
fusis, neque ex reduplicatis aut replicatis, ex hemi-
tritæ esse oportet exquisitis vel spuris. In vtra-
que ex continua quotidiana & intermittens tertiana.
Quod si æqualiter mixtæ sint, exquisita est. Si
vero vel magis bilis, vel pituitæ naturam referat,
spuria est. Si hæc attente & diligenter animadu-
eris, in cognitione non aberrabis. Sed qui mor-
borum exactam cognitionem negligit, vel illos
ferri ignorat, in inuestigatione toto cælo aberrat;
& tantum in curatione aberrat, quantum in co-
gnitione peccauit. Curantur duplices, vt hæc sum-
matim repetamus, vel triplices, vel spuræ, vel
extensæ sui generis. Hoc est duplex vel triplex ter-
tiana, vt extensæ febres quartanæ duplices vel
triplices, vt quartanæ contumaces, nisi quod mi-
tius cum illis est agendum, vt etiam superius ad-
monuimus: quia ex duplici sit triplex, & ex tri-
plici sit continua, quæ lethalis est, & admodum
periculosa. Commixtæ difficilius curantur, quam
duplices vel triplices: propterea quod sint ex di-
uersis humoribus multum à se inuicem differenti-
bus, & putrescentibus eodem tempore diuersis in
locis, nec vno medicamento curari possunt vel
concoquente, sed vnusquisque suum medicamen-
tum determinatum desiderat. Alter alterum
impedit & retardat. Quare vnum vtile & salu-
beirimum præceptum Rondeletius proponit, vt
medicamentis mixtis, id est mediis, vtamur tam
alterantibus quam laxantibus; & sic ad materiam
biliosam & pituitosam eligit syrupum acetosum,
qui per se attenuat & bilis acrimoniam obtundit,
& obstructions quæ in quotidianis & quartanis
euenire solent, aperit. Syrupus capill. Ven. ab
eodem quoque commendatur, & endiuia, quibus
aquæ attenuantes & aperientes, vt apii, petrosi,
addantur. Idque in febribus ab vtroque humore
factis. Conuenit & violaceus in materia biliosa &
melancholica. E stœchade in pituita & melan-
cholia naturali. Inter laxatiua catholicon, *syrup.*
ros. laxa. agaricus in pituitosa, thabar. in biliosa.
Cordialia in omnibus, vt *borag. bugloss. herbæ ca-*
pillares. Et ita in febribus semitertianis veris ex-
quisitis & nothis, respectus habendus ad humo-
res, prout æqualiter prodominetur, vel vnus al-
terum vincat, quod etiam de aliis hemitritæ im-
proprie dictis obseruandum: vt in exemplis sub-
sequentibus clarius patebit.

4.

5.

OBSERVATIO XV.

De semitertiana ex simplici tertiana orta, cum
sanctis accidentibus.

Adrianus Arnoldus Haghanus, quondam
Oltiarius, nunc prætor Alcmarianus, vir an-
norum quadraginta, homo crapulæ, ingluuii per
integros dies & in multam noctem plerumque de-
ditus, magis potui, maxime vero vino & cerui-
siæ, quam cibo indulgens, vt bibones facere con-
sueverunt: nam stomachus vino perpetuo madi-
dus minus cibum appetit. Hic autem anno 1555.
die octauo mensis Septembris prope æquino-
ctium autumnale, cereuisia & vino oppressus,
febre tertiana simplici corripit cepit, cum rigore
& ingenti vomitu bilioso ac secessu enormi,
cholera instar (quam passionem cholericam
vocant barbari medicinam facientes) typum ter-
tiani imitante & post meridiem illum appre-
hendente. Die vero sequenti, nempe nono Sep-
tembris, liber omnino à febre erat, ac domum
exiens suo officio adhuc belle fungebatur: quam-
uis nausæam quandam & lassitudinem per totum
diem sentiret. Decimo Septembris die iterum
inuasit paroxysmus tertianæ, cum vomitu &
secessu bilioso. Vndecimo vero die Septembris vix
febricitauit, nisi quod mane haberet refrigerationem
quandam & febrem leuem, quæ quoti-
dianæ paroxysmum imitaretur, cum nausæa
quandam. Verum illud frigus non diu durauit,
ita vt hoc ipsum non magnificeret, cum ite-
rum ad solita progrediretur officia, quamuis
per totum corpus adhuc lassitudinem quandam
sentiret, ita, vt procul dubio febricitauerit, nec
dici poterat absque febre fuisse. Duodecimo die
Septembris cum tertianæ periodum more solito
expectaret, & mane videretur liber à febre
esse, vt ille existimabat, quamuis adhuc nau-
sæa illa, tum totius corporis lassitudo illi adhæ-
reret, nihilominus aëri sese commisit, & ad
sacerdotum contubernium seu conuiuium quo-
tannis celebre, in quo genio indulgentes festum
Diuæ Mariæ Natiuitatis, imo potius Bacchi,
ethnicorum more, corpus vino implentes pera-
gebant. Quorum consorcio cum adesset, vino
Rhenano sese repleuit, à contubernaliis per-
suasus hoc modo febrem extinguere posse, vel
vini madore (si diis placer) suffocari. Cæte-
rum non diu post vino obrutus, non solum ri-
gere, sed & horrere cepit, & valida febre cor-
reptus est, eaque crescente, quasi semimortuus
in domum ducitur, pedibus adeo vacillantibus
vt inambulare non posset. Cumque ad ædes
suas peruenisset, paroxysmus sub tempus vesperti-
num adeo inualuit, cum vomitu excedente &
secessu vehementiore, & perturbatione tam su-
pra quam infra cholera instar, vt per totam
noctem subsequentem animam simul cum vomitu
& secessu eicere videretur. Quod malum
proculdubio vini repletio, tum cibi auzerat. Ma-
ne autem subsequente, videlicet 13. die Septem-
bris ad eum curandum prius vocatus fui. Cum-
que eum febricitantem cum vomitu valde exclu-
perante inuenissem, & ex prægressis signis in-
tellexissem prius tertianam simplicem fuisse, quæ
cum rigore inceperat. Sed cum 11. Septembris
die non sine febre videretur, cum leui refrige-
ratione, & quod rursus duodecimo die Septem-
bris febris illum inuasisset simul cum horrore,

& subinde per intervalla etiam cum frigore, &
mox iterum crescente horrore, quæ febris du-
rauit vsque in decimum tertium Septembris, &
sub noctem rursus cum refrigeratione inuadens,
semitertianam febrem esse ex reduplicacione in-
tellexi, etiam periculossimam, cum & vomitu
tandem atram bilem per superiora deiceret, de
qua in scholio subsequente latius; cum hoc ma-
lum signum videbatur; sed cum à vomitu leua-
retur, ideo neque illum neque secessus restringere
voluimus. Nemo enim medicorum vbi copia vi-
tiorum humorum conciliauerit, mox initio
confertim ea, quæ essentur colibere aggredi-
tur, inutilia enim cum sint, euacuatione indigent,
Medicus autem, Hippocrate & Galeno auctore,
naturæ, quæ recte, non quæ male agit, æmulus
eile debet, ac minister. Ideo cum ad eum curan-
dum accessimus, pro abstensione & infrigidatio-
ne & siti sedanda, decoctum hordei communis
cum saccharo, quod & leniter vomitum promo-
bat, propinauimus, & ne fluxio tamen augetur.
Acrioribus autem vti, fas non erat, cumque satis eo
decocto assumpto vomitus & materia per seces-
sum satis expurgata & absterfa foret, pro cholera
seu vili repellente & humorum refrigeratione
ac ventriculi corroboracione (nam in semitertiana,
vt paulo ante dictum est, ventriculus & eius
partes nervosæ maxime læduntur) & pro siti ex-
sequenti mixtura cepit aliquando cochlear vnum:
2℥. syrup. de limonibus 3℥. rob. ceras. rob. de vibis
ana 3℥. oxyrach. simplicis, syrup. de mentha, de cicho.
Nicol. cum rhubar. ana 3℥. misc. Quibus syrupis
assumptis vomitus quidem reprimabatur, sed non
in totum restringebatur. Post meridiem eodem 13.
die Septembris febris hæc biliosa præualens pitui-
tolæ cessauit, ac sub noctem rediit, vt diximus,
pituitosa, sed ex quo, & secessu non adeo vehemē-
ti, vt nocte precedente; & quæ tunc deiciebat,
magis pituitosa cernebantur 14. die Septembris
mane adhuc febricitabat, licet leuius, & nocte præ-
cedente bis tantum excreuerat. Stomachum vero
innoxium oleis subsequentibus, *olis massich. cyton.*
myrtill. ana 3℥. misc. eodem die post meridiem ite-
rum horre e cepit & rigere, & subinde refrige-
rationem incuriebat, ita, vt tunc typus tertianæ &
quotidianæ simul mixtus esset: vt de semitertiana
vota non amplius dubitarent, sed minime exquisita
erat, bile pituitam superante, quod symptomata
fastidiosa ostendebant. Deinde etiam isti paroxysmi
confultu anticipabant. Cum & horrore illo die citius
inuadebat; & calor cito subsequerebatur & increse-
bat, eratque vna febris altera vehementior. Deci-
mo quarto die Septembris post meridiem rursus
febris citius inuasit cum horrore & rigore, & per
totam noctem subsequentem iterum grauer la-
ter & rigeret. Et in illa nocte secessus habuit bilio-
sos & prassinos cum vomitu viridi. Decimo quin-
to die Septembris quasi liber videbatur à febre,
tamen tamen remissio potius, quam intermissio. Sed
alio fluente purgatione non dedimus, sed potius
scripsi nos quos per rhombos sumentes. Post meri-
diem eodem die iterum inuasit typus quotidianus,
cum leui refrigeracione, & sub noctem deuno &
horrore & rigorem incuriebat, ita, vt typus ter-
tiani magis anticipauerit. Et deinceps noctu ve-
hementissime febricitauit, & multa per inferiora
iterum deiecit, & vomitum habuit cum maxima
anxietate circa stomachum & præcordia; deinde

Pet. Forest. Tom. 1.

etiam magis circa illum sinistram. Decimo sexto
die Septembris melius habere videbatur, & fuit
febris lenior. Decimo septimo die mane iterum
vtcumque habebat, non tamen sine febre, singultu
tunc quoque accedente, qui post vomitum videba-
tur sedari: ergo ex repletionem, vt postea latius in
scholio subsequente. Adducitur tunc eodem tem-
pore secundus medicus Gerardus Alcmarianus, qui
& tunc consulem Alcmarianum agebat. Hoc de-
coctum tunc præscripsit, cum fuit: *2℥. cichoreæ, aceto-*
sa, borag. an. m. i. flor. rosar. rub. p. s. sem. portula-
cæ, anethi (ne omnino vomitus inhiheretur, cum
& anethum eundem promoveat & ad singultum
faciat) *semin. coriand. præparat. ana 3℥. fiat decoct.*
in aquis destillatis end. acetosa, borag. bugloss. cichoriæ
ana 1℥. 6. ad 1℥. i. 6. colaturæ addendo syrup. de ci-
chor. Nicol. cum rhubarb. oxyrach. simplicis syrup.
rusubini (obtusum leuem quam habebat) *syrup.*
myrtill. an. 3℥. cum 3℥. 6. specier. diarodonis abb.
aromatizetur: eo fiat iuleb. instar claveri albumine oui
depuratum. Ex eo sumentur hora minoris afflicto-
nis, & tunc aliquantulum melius habere visus est.
Sed nondum omnino illum reliquit vomitus ne-
que secessus, quamuis in minore quantitate perma-
nerent, singultu quoque in totum non cessante. In-
terea sub noctem magis increbuit typus tertianus,
licet cum vomitu: interim maxime ægrotauit,
quamuis tantum vnum secessum biliosum habue-
rit: eratque hic typus mixtus cum quotidiano: quasi
reduplicans cum refrigeracione, & 18. die Septem-
bris mane adhuc intendebatur, postea remitteba-
tur circa meridiem quasi liber à febre, singultu ta-
men permanente. Cumque illo die vrina multum
crassa & rubra esset, quæ antea satis tenuis appa-
ruerat & æger conquereretur de dolore & gra-
uitate hypochondrii sinistri, ita, vt pluitum du-
bitarem de inflammatione & obstructione lienis
vel ventriculi, ita, vt non solum ratione plenitudi-
nis talis singultus adesse posset, vt testis est *Actius*
lib. 9. c. 5. De Singultu: maxime cum hic febris
adiuncta esset semitertiana, quæ inter continuas
numeratur, & valde periculosa est. Quare cum
æger adhuc viribus vtumque constaret, & in lie-
ne ægrotus diu antea, vt nunc declarauit, obstru-
ctionem & dolorem perensisset, vtile nobis visum
fuit, medico præsentem etiam annuente, vt sangui-
nem ex vena lienari in brachio sinistro detrahere-
mus, cum & pulsus in ore & faucibus latitabant,
plenitudinem quoque arguentes. Et sic sanguine
emisso ultra vncias quinque, optime tulit: & eua-
cuatio illa nullo modo obfuit, quantumuis vomitu
etiam copioso & secessu præcedentibus in ho-
mine plethora laborante & ingluuii dedito. Nam
hac sectione venæ peracta cepit melius habere,
ita, vt nocte subsequente vix febricitare visus fue-
rit; & tantum vnicum secessum habuit, neque vo-
muit, nisi semel cibum & cereuisiam; quæ in cœna
sumperat. Post phlebotomiam cum stomachum
innoxissemus corroborantibus, atque vsi fuisset
iulebo supra scripto, vomitus paulatim cessare co-
pit, & tandem per se restringebatur. Interea tamen
19. die Septembris, non sine horrore & rigore rur-
sus febris increbuit, quamuis symptomata omnia
multo leuiora, quam antea se haberent; passus est
autem leuem vomitum duosque secessus biliosos
habuit, ac parum singultu, ita, vt ruscicula exi-
gua singultum quidem incitaret: tum vomitum. Ma-
ne iuleb. ebibit, & pro ruscicula hoc lambituum vte-
batur: *2℥. syr. rusubini 3℥. syr. pap. 3℥. sacch. penid.*
3℥. syr. capill. Ven. 3℥. misc. Pro eclegmate. Inte-
rea inhiuimus ne amplius fumeret mixturâ supe-
riore, ob rob de iibes, & alia acida tussim mouetia.

P ij Vigesimo

Vigesimo die Septemb. mane omnino sine febre fuit, & vrina in melius mutata spectabatur, cum hypotasi tamen nonnihil dispersa. Nocte deinde subsequente similiter non vomuit, & nisi semel tantum singultum habuit, qui deinde cum leui vomitu ex cereuisia, quam sumplerat, cessauit, & superueniente sternutatione (de qua in scolio subsequente) amplius non rediit. Vigesimo primo die Septembris quasi nulla apparuit, nec vomitum habuit, aut singultum, nisi nauseam quandam: & vrina peruenit ad bonam consistentiam, & rubedo euangit. Pro nausea tamen, & ad ventriculum roborandum, & ad appetitum induendum, imperauimus, vt ex sequenti condito sepe sumeret: ℞. conf. ros. bugl. ana ℥. ss. corticum citri conditi ℥. iij. syr. acetos. simpl. ℥. i. ss. miscet. Capiebat ante cibum ad magnitudinem paruæ castaneæ. Postea febris non amplius reuertebatur. Quare præscribentes dietam conualescentium & resumptiuam, ab omnibus sæuissimis accidentibus, tum à febre ipsa periculosa, 24. Septemb. die liberatus est, & perfectæ sanitati restitutus. Totius ægitudinis dies septemdecim.

S C H O L I A.

9.

Quicumque is fuerit, recte dixit, intemperantia nutritrix medicorum. Ita hic ex crapula non solum, verum alii quamplurimi in manus medicorum incidunt, quos etiam sua ingluvie diuites reddunt, & seipsos fere perdunt: ita, vt plures crapula quam gladio moriantur, hæc enim semitertiana periculo non carebat, ob sæuissimam illam symptomata, quæ mox aderant. Nam præter vinum ex hesterna crapula, cibum inconcoctum & materiam instar carbonis nigerrimam in magna copia euomit, præter secessus adhuc enormes; quod cum spectassem primo intuitu, cum essem accitus ad curationem, animo prostratus eram: Nam in mentem mihi venit aphorismus ille Hippocratis, qui sic habet: Morbis quibuscumque incipientibus, si atra bilis vel infra, vel supra exierit, lethale. Causam Galenus dicit in comment. aphorism. 21. hunc præcedentis: magnum scilicet viscus læsum esse in corpore. Et similiter in comment. huius Aphorismi: Si ante coctionem hæc fiant, est malum. Hæc enim ipse nos docuit lib. 1. Epid. ita inquit: Concoctiones, indicii securitatem salubrem significant: cruda autem & inconcocta ad malos abscessus, conuersa indicationis carentiam, vel labores, vel tempora, vel mortes, vel eorundem malorum reditus. Quædo igitur post morbi coctionem aliquid humorum vitiosorum excernitur, tunc corpus ex natura purgatur. Et propter hoc atra bilis, & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significat euacuationem. Si vero aliter excernatur, sine signis coctionis, exitialis est casus. Quare cum in morbi principio semper sint signa cruditatis, mala erit humorum talium euacuatio. Cæterum quamuis hic eramus in principio morbi vniuersalis: nam in sexto die ab inuasionem morbi seu febris talia excernebat, licet vrina adhuc existente cruda sine hypotasi, interim utrumque tincta ob vehementiam bilis. Tamen illa materia licet prima fronte videbatur atra bilis, pura tamen atra bilis non spectabatur, neque ita permanens. Nam cum nigram materiam æget euomisset, rursus statim euomit materiam viridem seu bilem prasinam, mox & pallidam bilem, seu citrinam: & propterea in spem reuocabar, quod hæc signa lethalia nondum essent, propter crapulas frequentiores

Aphor. 21.
lib. 4.

10.

violento opus est, vt veluti conclusæ, ipsum efficientes humiditates dissidentur, atque euacuentur. Hoc autem facit sternutatio. Et his prædictis singultum non amplius redditum prædixi. Neque fecellie me mea prædictio: nam sternutatione superueniente mox cessauit. Vnde arbitror & Aëtium in singulta medicamenta sternutatoria laudare, qui & cap. 5. lib. 9. ita scribit: Sternutatio etiam conuenienter prouocatur eis, qui ob humorum plenitudinem singultiunt. Singultui autem ex euacuatione oborto maxime contraria sternutatio existit: sanantur autem hi per alimenti conuenientiam assumptionem. & per ea quæ defectum explent. Sed quod ad semitertianam febrem attinebat, magna diligentia opus quoque erat: nam ubi id genus tertiana est (vt recte dicebat doctissimus ille medicus Cornelius Celsus) quod hemitritæon medici appellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumque frequentiores accessiones decessionesque, vt aliud morbi genus videri possit: porrigitque febres inter horas 24. & 26. & quod idem est, non idem esse videatur. Et magno opere necessarium est, neque dari cibum, nisi in ea remissione, quæ vera est, & ubi ea venit, protinus dari, plurimique sub alterutro curantis errore subito moriuntur: ac nisi magno opere aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet: tardius autem hic fecimus, cum primo erant eiusmodi perturbationes per inferiora & superiora sed cum vires adhuc constabant, postea sanguinem detraimus. Rondeletius vero ex professo remedia particularia recenset, dum semitertianam curari scribit detertis intestinis, clystere detergente, missione sanguinis ℥. iij. vel plures, si vires, ætas, regio, & alia consentiant. Exi sua nimis hæc quantitas est, quamuis ea ipsa deservit non posset, cum potius morbi plenitudo & viuius robur spectanda sunt, forte intelligit de de vilius: quamuis & Curtius paucum sanguinis de rhendum esse dixerit. ob nimiam abundantiam aliorum humorum in istis febribus. Venæ tamē sectione omnibus putidius continuis & febribus tertianis spiritibus conuenit, vt demonstratum est. Ergo & in hac potest: hoc tantum inspicendum, an sit semitertiana acuta futura, vel longa. Quod si acuta, statim adhibeatur; nisi cruditas ventriculi impediat, vel cibi plenitudo. Si longa sit futura, post duas aut tres accessiones, vt Galenus faciendum docuit 1. ad Glauc. Cibum autem hic dandus iuxta Celsum, qui neque incitet febrem, & tamen longum eius spatium sustineat, ideo liberius cibandi, eo die, quo vno affliguntur paroxysmi; sequenti autem die parcius & tenuius, quia non grauata duabus febribus non sine detrimento ad ciborum coctionem retrahitur. Celsus quoque venam fecat, modo vires ferant: post alias febres longiores, vt in tabidis & aliis debilibus naturis, vel etate, vel morbi ratione probe ab ea abstinere. Aëtius, cum ex duobus humoribus conflata sit semitertiana, curat illam, quæ de tertiana & quotidiana relata sunt; quæ ad bilem & pituitam faciunt. Sed ita, ne alterum humorem, inquit Paulus, negligamus. Curtius eandem curat vt tertianam notham, & ideo breuiloquus iuber facies tentas clysteribus educi; vel si cruditas in stomacho, lenienti medicamento, vel lenibus vomitoriis vitui: sanguinem demit in exigua quantitate, detertis humoribus ac apertis viis signis coctionis apparentibus: Pharmacum exhibet pituitam & bilem educens. Postea prouocat vrinam & sudores; & membra principalia, si quæ læsa sunt, roborat; & demum accidentia corrigit. Quotum ratio præcipue habenda est præ cæteris remediis.

Pet. Forest. Tom. 1.

diis, si vrgeant: vt in hoc nostro ægotante contingit. Quod si non liceat mittere sanguinem propter aliquam occasionem, tunc dabimus minores medicamentum, etiam syropos millo sanguine, qui utramque materiam præparant, hoc vel simili modo: ℞. syr. acetos. simplicis, capil. Ven. ana ℥. i. ss. aquæ end. bugloss. capill. Ven. ana ℥. iij. ss. aromatisetur cum ℥. i. diatrod. abb. & capiat tribus matutinis. Interea & hic clyster iniici potest: ℞. maluæ mercur. cicla. borag. ana m. i. prun. nu. xx. quatuor sem. frig. maior. ana ℥. iij. sem. anisi ℥. i. ss. flor. chamomill. p. i. flor. cord. m. ss. fiat decoctum in aqua communi, in cuius lib. i. dissol. mellis viol. ℥. ii. succi ciclae ℥. i. olei viol. chamom. ana ℥. i. ss. salis ℥. i. In processu potest adici aliquid agarici ad ℥. ii. finitis syrups inspiscere oportet, in qua parte feb. s. sint. Si in incremento ambæ sint, laxandum, si vires ferant: si in declinatione, laxandum, quia non integre morbus est solutus. Quod si in statu ambæ, quod est difficile propter materiam diuersitatem, melius est silentium habere. Quod si biliosa in statu sit, & continua in incremento, euacuandum est, ad pituitæ diminutionem. Si vero continua sit in statu, melius est habere silentium: quia plus est periculi in euacuatione, quam in intermittens statu. Medicamenta media adhibenda, vt prius admonimus, agaricus, cathol. rhubar. infus. in vino albo & aqua end. syr. ros. laxat. non est prætermittendus. Si symptoma aliquod infestauerit, non erit negligendum: nam aut euacuationem suadebit, aut dissuadebit, vt syncope, animi defectio, conuulsio, somnus veternofus, corporis grauitas plenitudo, fluxus, inanitio. Id satis exemplum præcedens demonstrat, & subsequencia idem ostendent.

OBSERVATIO XVI.

De tertiana producta, in semitertianam periculosa transmutata, cum conuulsione & syncope.

Iuuenis cum nuper uxorem duxisset circa 1. Martij diem Anno 1583. capitis dolorem vehementiorem incurrebat, post exhibitos syropos de betonica, & alia commoda remedia, pilulas sublequentes, cum ex nostro consilio sub noctem deglutisset, alium probe deposuit, & dolor cessauit. ℞. pilul. aurear. cochiar. ana ℥. i. ss. cum aqua beonice, fiant pilule vii. Verum, die vno atque altero intermisso, in latere circa ventrem ingens dolor obortus est, forte ex ventositate, quod nimis cito sese acri commisisset. Qui tamen ex inunctione olei chamæmill. amygd. dulc. consopitus est, vt non rediret. Verum post aliquot dies in febrem tertianam incidit, quæ ad octodecim fere horas perduraret. Caput tunc illi supra modum dolebat, cum ad eum accitus essem, vigilæ aderant: at sequenti die, cum à febre immunis esset, & vrina rubra existeret, sanguis ex vena basilica dextri brachii detractus est, altera tamen die febre redeunte, ac diutius perdurante cum capitis dolore, vigilæ adeo infestante, vt deliraret, & per totam noctem vigil permaneret. Inuiximus tempora vng. populeo, & oleo papa. simul mixtis. In declinatione febris adhibuimus hordeata cum sacch. perlato, quia debilis. Et cum febris sese remitteret admonui, vt ab amplexibus uxoris sese contineret. Verebatur enim, cum iamam uxorem duxerat; quod nimium (vt iuuenes solent) veneri indulgeret: nam adhuc debilis erat ex duobus paroxysmis; tanquam fere per mensem decui-

Lib. 3. c. 8.
de curatione
semitertiane
febris.De vena
sectione.
14.

Lib. 5. c. 80.

Lib. 6. c. 33.

15.

2. decubuisse. Et quia febris valde extenderetur, in ipso paroxysmo aliquando syncopen incurrebat, pro qua depellenda saccharum rosaceum perlatum dedimus, deinde, ut subinde sumeret ex mixtura sequenti, pro alteratione & roboratione, percepimus. *℞. syr. de limonib. ʒ i. s. syr. viol. ʒ ii. manus Christi cum perlis ʒ s. misce.* At febris tertiana producta magis excrecente peius habuit, & grauius affligi cepit, accessionibus reduplicatis. Ita, ut hæc ipsa tertiana producta in semitertianam transmutata fuerit valde periculosa, cum grauissimis accidentibus præter syncopen, etiam conuulsione epileptica admodum graui cum in accessionibus subinde apprehendente. Quæ syncopis erat aliquando adeo grauis, ut nisi aspersione aquæ in faciem excitaretur, etiam continuus extremorum frictionibus adhibitis, conuulsione etiam sic cessante. Cum hæc symptomata altantibus, tum amicis terrorem incuterent, adeo, ut de alio medico vocando solliciti essent, cum ipse adhuc bene sperarem: nam febre remittente symptomata illa non redibant, verum cum accessiones sese reduplicarent, syncope subinde recurrente, magis instabant, ut secundus medicus accerteretur: & ita nostro quoque instinctu doctissimus Ioannes Huernius Professor Academia Lugdunensis Batavorum (quem præ cæteris aliis eligebam, ob insignem eius doctrinam & artis peritiam, atque modestos eius mores) meique amantissimus accitus est. Cum ægrum ipse contemplatus esset, ac omnia illi narretsem, quæ penes ægrum acta forent, eadem mecum de morbo sentit, & hemitritæum febrem esse. Et ita facilem de morbo, quam de remediis adhibendis inter nos conuenimus, & cum videremus etiam pituitam adesse, eamque nunc nonnihil superante bilem, cumque æger satis antea aluum deiecisset, & nunc etiam id sua sponte faceret, atque debilis esset ob symptomata grauiora iam dicta, à purgatione abstinendum esse diximus, & hoc clareto infra scripto contenti fuimus, quod vna in hunc modum præscripsimus. *℞. cortic. rad. feniculi, cicchoris, rad. asparag. graminis macerati in aceto per duas horas, ana ʒ s. flor. cord. p. i. adstantis, beronica, verbena, hyssopi ana m. i. se. anisi, pronie (ob conuulsionem) fenic. ana ʒ i. hordei mundati p. i. cortic. citri, sem. citri ana ʒ i. cornu cerui præparat. ʒ i. passul. corinth. vna. passul. com. ab arillis repurgat. ana ʒ i. coquantur in aqua communis in duplici vase q. s. scilicet ad ʒ ix. colat. addendo syr. de corticib. citri, de limonib. ana ʒ i. s. clarificetur & aromatizetur cum ʒ iii. cinnamomi electissimi, misce, & fiat ad modum clareti.* Capiebat etiam ad libitum ex hoc electuario. *℞. malor. citreor. num. ii. aqua rosacea affusa, & saccharo optimo ad dulcedinem asperso, coquantur simul ad tabem, ut eliquescent in modum electuarii liquidi.* Valet ad febres malignas, pestilentes, pestem, & syncopem, & ad semitertianas, quæ tempore pestilenti quoque grassari solent, ut postea etiam ostendimus. Pro corde quoque commode epichema sequens communi consilio adhibuimus, quod egregie etiam profuit ad syncopem & cordis palitationem. *℞. aqu. melisse, aquæ ros. vini maluat. optimi an. ʒ iiii. specie. diarod. abb. ʒ i. spec. aromas. ros. ʒ i. croci gran. iii. misce. fiat epichema.* Et symptomata prædicta ceperunt mitigari, ita, ut post abitum Huernii, ter quaterve accessione febrili recurrente, optima victus ratione instituta, ciboque adhibito optimo ac restitueretur, in die & in hora minoris afflictionis, sanitati restitutus est.

3. Nihil hic defectus tum conuulsio, utrum ex venere nimia ortum haberent, sæpe mecum dubitabam, vel quod potius ex vaporibus malignis ipsius febris ad cerebrum & ad cor raptis. Licet venus & iuuare & ledere posset, iuxta vulgarem hunc versum: Balnea, vina, venus, corrumpunt corpora nostra; Ad vitam faciunt, balnea, vina, venus. Ideo recte dixit Hippocrates: Labor, potus, cibis, venus, omnia mediocria. Hic tamen venus in febricitante plurimum obfuit, syncope superueniente. At aspersio aquæ cum digitis intinctis in faciem, cum ab eiusmodi symptomate leuabat & excitabat: multum quoque profuere frictiones digitorum. Sed inter præcipua remedia epichema cordiale magis vtile erat. Recte nos admonuit Rondel. in curanda semitertiana, ne symptomata grauiora negligemus: & ideo si animi defectus contingat ob affectum oris ventriculi, quod ex dolore vel morfu, vel nausea intelligitur, post iniectionem chylistem vomitus leuis irritandus, aqua tepida, vel hydreleo iuxta Galenum in materia biliola ventriculum vellicante, oleoque calido ad relaxationem ventriculi fouendus. Postea stomachus extrinsecus roborandus, intus etiam conditis speciebus, diarod. abb. aromat. diarmag. frig. Quod si leui purgatione prius sit vtendum, conuenit rhubarb. infus. vel syr. rosat. laxat. Si syncope ex causa frigida ex puita in ventriculo hærente, fouendus oleo thymamelinio, in quo absinthii coma cocta est. Et nullam dare cum hyssopo in ea madefacto vel acetum multum: Galenus addit piper, nos eius loco syr. acet. simplicem dabimus, cum aqua hordei panco pipere adiecto, Galenus dat diopositi con, diatiron pipereon: quæuis hæc in syncope ex cruditate conueniant, in syncope cum febre tamen reicienda, quia calidiora & sicciora. Vsurpanda autem sunt à nostris inuenta, pulueres cordiales stomachici, diarod. abb. aromat. ros. rosata nouella, elect. de gemmis. Prouocabimus potius vomitum cum syr. acetos. & capill. Ven. cum aqua tepida deinde exhibebimus syr. concoquentes; digerentem pituitam, ut cortic. citri, capill. Ven. syr. acetos. simpliciorum, cum aquis apir, petros. hyssopi, mentha, beron. paragabimus leniter cum infus. agar. & rhab. adiecto cinamomo, à turpetho abstinebimus. Conditâ conficiemus ex cort. citri, conf. rad. bug. capill. Ven. adiecto aromatico ros. Rondelietius vult hanc febrem syncopalem à practiciis dictam referri ad semitertianam vel aliam febrem malignam. Interea si conuulsiones adfint, fortiores enacuationes instituit, quæuis in nostro ægro minus conueniebant, ob syncopem admixtam. Interea in conuulsione humores magis decergendi, quam incidendi, ne magis ad partes excrementa deducantur. Ad digestionem excrementorum oleis modice detergentibus alui resoluatur, ut oleo amygd. amar. nucis Indicæ, oleo urino. Adde aquæ vitæ parum. Si ab inanitione non curantur; tamen ne despicere videatur æger, oleis relaxantibus & humectantibus, per spinam & partes externas inungere oportet, ut oleo amygd. dul. viol. &c. Hæc Rondelietius.

OBSERVATIO XVII.

De semitertiana complicata cum tertiana satis exquisita.

Anno 1556. cum febres pestilentes & semitertianæ Alcmariæ (quemadmodum prius dictum est)

SCHOLIA.

Lib. V. Obseruat. XVIII.

est) maxime vero in autumno grassarentur, multo admodum biliola & rara textura, vxor illius Tiepmæ Phisij, quæstoris V. conlandiæ, pueramque periculis infamam incidit. Quæ etiam eodem fere modo, ut muliercula illa, de qua Galen. meminit 2. de Cris. cap. 9. cuius historia etiam ponitur à Campegio in suis Campis historialib. Galen. ut latius in scholio sequenti dicturi sumus. At huic nostræ mulieri, ob bilis maiorem portionem, grauissima accidentia aderant, nempe vigiliae excedentes, capitis dolor ingens, & alui fluxus vehementis. Cum bene in partu purgata esset, & valde debilis, & alius satis fluere, venæ sectionem proposita, pro vigilia vrgente ne paraphrenas onis hordeat in dedimus, cui semina pauperis ubi incocta & mulla erant: tempora inuinximus vng. populeo, oleo viol. nenuph. siuit, & melius dormire cepit. Pro febre, siri & alpis vero vel iulebis dulcoribus ob fluxum symptomatum, atque medicamentis laxantibus vel non fuimus ausi: quamuis prius antequam linimentum syr. ex infus. ros. pro detersione obberit. Quo die vicinque deterfa, ad amygdalata pro cibo deuenimus. Postremo pro maiori roboratione & restrictione, cum vires in dies debilitarentur, diacydonium sine speciebus in exigua tamen quantitate concessimus, ne subito fieret restrictio. Interea ventriculum quoque oleo cydoniorum & ros. exiguo, oleo maceris adiecto inuinximus. Tanti illa illa satis exquisita illam omnium primo reliquit, & non diu post etiam semitertiana præpituitam etiam admixtam, bile licet abundantiore expurgatis per aluum, syrupum menthaceum ad ventriculum magis roborandum propinauimus, & diarod. abb. & aromat. ros. exhibuimus, & in nom. Rhenanum album, aquosum concessimus. Quibus remediis tandem, optima victus ratione obseruata, perfecte sanata fuit.

SCHOLIA.

3. Simile exemplum mulierculæ semitertiana laborantis, cum & tertiana exquisita complicata erat, historia octaua apud Campegium Synodum, huic nostro proposito egregie inseruiens, deferibit: Nuper igitur quædam muliercula in partibus diebus horridam habebat accessionem semitertianæ exquisitæ propriam: in paribus vel longe minorem: at altera die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire videbatur: quod in tali febre fieri consuevit. Circa octauam vero horam die altera in iadebat accessio cum rigore vehementi, omnia exquisitæ tertianæ indicia afferens. Iam vero hæc contracta sudoribus achilis vomitibus, horatertia noctis extendebatur ad diei partem horam secundam. Et cum iam quieti appropinquaret, rursus horrida atque inextinguibilis accessio succedebat, quam imparibus diebus Pet. Forest. Tom. 1.

bus heri diximus. Deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adaucta, vix occidente sole ad statum perueniebat, ac declinare incipiebat hora quarta noctis; deinde mane, rursus superabundantes reliquias augmentum non valde inæquale vsque ad octauam horam intendebatur; Et cum iam manifeste statum obtinere febris videretur, iam febrem hanc altera febris exquisitæ tertianæ accessio suscipiebat. Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris, atque tertianæ factam agnouimus: longe vero certiorum tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem venimus alterum tertianæ febris circuitum finem habiturum, alterum in longius tempus debere protendi, quod etiam conigit. Et tunc aperte visum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam, quæ principium quidem totius circuitus par faciebat, in die vero impari superaccendebatur. Hæc Galen. & in eodem capite plurima habes, quibus febres complicatæ & confusæ inter se probe distinguantur.

OBSERVATIO XVIII.

De hemitritæo minori.

Petrus Regnerus, rusticus vir robustus, natus circa annos triginta octo, cacochymia abundans, quamuis paulo antea profluuii alui laborasset, & etiam subinde sanguis è naribus fluxisset, quæ symptomata cum iam cessassent, malo vitæ regimine vtens, ut rustici solent plerumque, nec proba victus rationem obseruans Anno 1554. primo Decembris die in hemitritæum minorem incidit. Mane cum horrore incipiebat, vespere rursus cum refrigeratione: sequenti vero die febris illam cum refrigeratione leui apprehendebat. Aderat ventriculi dolor & capitis grauedo. Ad quem Alcmariæ decumbentem in via Regia dicta, quondam in ædibus Magistri Remij Astrij, Mathematici insignis, & nostri familiaris cum accitus essem, & aluum non deponeret, & faciem rubicundiorē haberet, facibus communibus prius glande eductis, hora minoris afflictionis, venam basilicam in manu dextra (cum in brachio non esset consuetus sanguinem mittere, ut etiam metueret, ne quid in brachio incommodi fieret) perundere feci, sex vnciis sanguinis vel paulo plus extractis. Deinde hunc syrupum ebibit. *℞. syr. acetos. simplicis ʒ i. syr. capill. Ven. ʒ s. aquæ borag. feniculi, cicchoris ana ʒ j. misce.* Postea tempore rursus minoris afflictionis ita leuiter purgatus fuit, ne in alui profluuium incidere, quo alias facile detinebatur, & diutius quam par erat, laborabat. *℞. diarod. ʒ vi. diapr. simplicis, castia recens tracta ana ʒ ii. feri lactis ʒ iiii. syr. viol. ʒ j. misce.* Quo medicamento quinquies multa biliola & pituitosa excreuit. Quinto die cum bis rursus febricitaret, sub noctem sanguis è naribus fluxit, sed non copiose. Sexto die, cum denovo febricitaret cum leui frigore in dolo rem lateris sinistri incidit; & tunc fatebatur ante duas septimanas se supra idem latus cecidisse, eratque dolor hic vehemens, ut huic lateri incumbere non posset. Eodem die febre declinante rursus vena lienaris in cubito sinistro secta fuit, ad vncias fere sex, sanguine vtumque nigro effluente, ita, ut deinde dolor ille lateralis in totum fere euanuerit, hoc tamen fomento adhibito. *℞. rad. alibæ mundat. ʒ j. s. flor. chamæmels melilori ana p. j. summit. anethi m. s. fol. viol. mal. ana m. j. se.* P. liij anis.

anisi 3 iiii. se. malua 3 B. fiat decoct. in aqua commun. q. s. pro fomento. Reliquis vero confusis adiect. farina, se. lini, fenugraci ana 3 B. farina hordei 3 ii. B. butyr. recentis q. s. fiat cataplasma, post fotum loco dolenti applicandum. Quibus remediis dolor satis euauit: Interea cum tussiret, hoc decocto vtens, tandem concocta exspuere cepit cum al- leuiatione. 2. scabiosa, hyssopi, capill. Ven. malua, viol. borag. ana m. j. vuar. passul. ab arillis mundat. 3 j. bord. mund. p. j. glycyrr. rasa 3 B. fiat decoctio in aqua communi pro 3 B. j. colatura saccharo dulcore- tur. Septimo die bis iterum febricitauit, quamuis paroxysmi tam vehementes non erant vt prius. Octauo die cum melius se sentiret, suomet con- silio ebibat ius piscium salum; & suborta iterum vehementissima tussi, nihil exspuente, subito hoc tempore ante consuetam horam visitationis nos- trae me reuocauit. Obiurgato ærotante, quod ius salum bibisset, vt ab omnibus salis abstine- ret imperaui, quamuis prius ea interdixerim. Ve- rum denuo præscripta optima victus ratione, & subsequenti eclegmate sumpto, rursus melius ha- bere cepit. 2. syr. de liquiritia 3 ii. locb. sa. & expert. syr. viol. ana 3 j. misce. Pectus inuinximus vnguento nostro pectorali; & tussis illa sedata est, neque dolor in latere amplius rediit. Cæterum post decimum quartum diem reduplicaciones pa- roxysmorum paulatim cessarunt: ita, vt post 17. diem hic sanus factus sit.

SCHOLIA.

DE febris hemitritæ iuxta Græcos abunde degimus, quamuis Arabes de his fusius tra- ctant, vt Guainerius, qui & quartam speciem ad- iungit ex cholera intra venas & melancholia ex- tra putrescente. Minor est illa, quam veram se- mitertianam prius appellauimus, ex pituita iatra venas putrescente, & bile extra. Quæ etiam minus szua, iuxta Arabes, accidentia habet quam me- dia, in qua bilis intra vasa & pituita extra pu- trescit. In maiore, in qua tertiana interpolata iun- gitur quartanæ continuæ, iuxta Benedictum præ- ceptorem meum in sua Empirica, cap. proprio, seuiissima symptomata inducit, & rarius euenit, & fere semper lethalis est. Minori, iuxta Guaine- rium, capitis grauitas adest, ob multitudinem vaporum, somnus cum quodam stupore; & in hora excrecentiæ continuæ frigent, & de tertia- na horrent, vrina subrufa, spissa, liuida, vom- itus biliosus pituitosusque. Si vnus alium superat humorem, is præualebit. At parus hemitritæ facile in lethargum conuertitur: & quævis hæc febris difficilis curationis, teste Auicenn. ad 7. menses quandoque prolongatur, viresque deicit sua diuturnitate, & ideo periculosa & mali mo- di, tempore pestis accidens, vt idem præceptor meus Benedict. Fauentin. admonebat. Curan- dum autem in hac febre, præter dicta, ne humi- ditate & frigiditate pituita augeatur, neque bilis sua caliditate & siccitate: ideo aer tam in actiuis qualitibus, quam passiuis temperatus eligendus, à motu abstinendum, somnus sit minor ob pitui- tam & ratione bilis, maior omnis animi motus vitandus. Quod ad victum, panis sit à fursure mundus, sale & fermento temperatus. Carnes hædinæ, vitulinæ, cuniculi iuuenes, phasian, auiculæ paræ montanæ hic locum habent: po- tius elixæ tamen quam veru alæ. Pisces minus conueniunt, nisi fluuiales, paræ, lucij, & simi- les. In ferculis deuitanda lactuca, cucurbita, por-

tulaca. Aliqui vinum album concédant, sed vi- dendum num bilis superet pituitam, vitanda quo- que repletio. Venter clystere molliatur ex decoct. malua, betæ, mercurialis, caulium, adiecta castia, oleo communi & sale, vel per superius cum castia aut manna. Deinde vena secanda, si opus est: mox materia digerenda cum oxymell. simpl. melle ros. syr. aceros. simpl. aquis end. fœniculi, absinthij. Alii de- inde purgant cum elect. de succo ros. & endo. Benedi- ctus diaturbith dat in minori dosi: sed præstat vt apozemate longiore, paulatim bilem & pituitam simul digerente & euacuante; in fine & vrinam, & sudorem prouocant. Alij initio & vomitum in- citant. At de his omnibus consulas Guainerium, Valescum, Villanouanum, Concoregium, Gilbert- tum Anglicum, in propriis capitibus.

OBSERVATIO XIX.

De febre hemitritæ minori, plus pituitæ in se, quam bilis, continente.

Petrus Bergenis, monachus regularis homo crassus & obesus, Anno 1556. sub finem mensis Iulij, cum istæ febres multos inuaderent, hemi- tritæ minori correptus est: in qua febre pituita bilem superabat. Vnde reduplicaciones modo bi- næ, modo ternæ primo die fiebant, bilem præssi- nam quandoque & pituitam euomebat. Pituitam tepidam cum oxyzacch. bibendam dedi. Et rob de ribes, ceraforum, cum oxyzacchara profusi. Secundo die mitius affligebatur, & sumpsit hunc syrupum. 2. syr. de cicchor. cum rhab. oxyzacch. simpl. syr. de endiu. ana 3 j. aquæ fœniculi, fumaris, cicchoris ana 3 ii. misce pro ii. dosib. Postea mino- rans pharvacum ebibat ex diacatholico: deinde rursus die minoris afflictionis, cum vires satis constarent, vena secta fuit basilica brachij dextri, & bene ferebat. Postea ad ventriculi roboratio- nem diarod. abb. & aromatico ros. vtiebatur, pro du- dam. In aqua & vino cocta & suffocata sume- bat pro siti. Vomitus postea minus eum affliciebat. Interea ex sequenti apozemate capiebat pro ma- teriæ digestionem. 2. rad. fœniculi, petros. apij, cicchor. ana 3 B. endiu. viol. dentu. leonis, hyssopi, fumaris ana m. B. prun. damas. na. ix. vuar. passul. ab arillis mund. hordei mundati ana p. j. sem. anisi, fœniculi, ana 3 j. seminum iiii. frig. maior. ana 3 B. fiat decoctio in aqua comm. pro 3 B. j. colat. addendo syrup. aceros. simpl. de endiu. compos. oxyzacch. simplicis ana 3 j. misce. Cæteram cum quotidie biliosa & pituitosa excre- neret, & nocte liquida excrementa, à purgatio- ne vltiori abstinuimus, sperantes hemitritæum per hunc fluxum satis spontaneum posse termina- ri, quamuis postea etiam vsi sumus apozemate ma- gis incidente pituitam. 2. rad. fœn. apij, petra- spar. circb. ana 3 B. capill. Ven. poly. den. leon. circb. hyss. ana m. B. se. fœniculi 3 iii. bord. mund. p. j. passul. enucle. 3 j. liqurr. rasa 3 B. coquantur in aqua comm. pro 3 B. j. colat. addendo syr. de hyssopi, oxyzacch. compos. ana 3 j. B. misce. quotidie adhuc egerebat multa mucosa instar bilis vitellinæ. Post duas vero septimanas pustulæ quædam in facie & circa labia obortæ sunt, quæ febrem breui finiendam sæpe declarant, cum & cricicæ aliquando eius mo- di pustulæ in febribus esse soleant; atque alias quidem vbi instat morbi solutio, circa labia tan- tum, & circa nates frequenter apparent, quem- admodum in hoc monacho post coctionis signa, vt bona prælagia sese ostentabant. Sed in fine etiam gutturis inflammatio accessit, cum lingua scabritie, aphthis, & vula relaxata à catarrho.

SCHOLIA.

Monachi, & qui vitam otiosam agunt, maxi- me in hemitritæon incidunt, vt huic mona- cho regulari in monasterio Heyloë decumbenti euenit. Id quidem testatur Sauonarola his ver- bis: Qui enim consuetus est bilem multiplicare, & biliosas pati ægriitudines ratione sui tempera- menti & regimini viuendi, & se conuertit ad alium regimen, pituitam coaceruando, hic in he- mitritæon incidit. Exempli gratia, quando quis biliosus ac pauper vtens cibis acutis, seque vigi- liis consumat, laboribus & exercitiis sese emaciet, & inedia patiatur; vt ad statum quandam ex- cus ad Episcopatum tendat, vel anhelet, & iam multis & diuersis ferculis pituitam gignentibus, laetiusque viuens, talis vt plurimum in hemitri- tæum labitur: ita, vt multi eiusmodi Episcopi (inquiens ille) iustitia puniti cum hemitritæo moriantur. Ita etiam hodie crassi illi patres, ab-

bates gulosi, cum amphora non minus quam epi- copi certantes, lautis cibis, vinoque quotidie se- se implentes, homines ventricoli hemitritæum incurrunt. Fitque hæc febris eodem auctore in transitu à pueritia ad adolescentiam, & de iuuen- tute ad primum senium, & prælati ecclesiasticis, siue episcopis, quæ ante prælaturam pauperes fuerunt, & mercatoribus hinc inde cursitantibus, cum in ditiores euaserint, & postea ab exercitiis & laboribus quicuerint. Suntque hæc febres maxi- me fallaces iuxta Auicennam, quæ aliquando (vt prius quoque dictum est) vsque ad septem menses extenduntur, & cum virtutis deiectione magna ex parte lethales vel dubiæ. Apparent autem præ- cipue tempore pestis, quemadmodum nos expe- rientia vidimus, dum hæc rescriberemus Anno 1578. sub finem autumnii apud Delphenses portif- simum, mense Decembri. Ita & iuuenis quidam, qui apud calcearium grauitur decumbebat; non sine conuulsione hanc febrem passus, quamquam postea non sine magna nostra industria euaserit: ac alij non pauci, qui & vermes per os & aluum deiecerunt. Puella quoque iuuenula annorum octodecim pulcherrima, Harlemo veniens, post inedia in obsidione macilentior facta, & nunc laetius subito viuens, eadem febre correpta est; delirabat hæc, medicamenta respuebat, perpetuo vigilabat: quam ante me Hadrianus Iunius inti- gnis doctrinæ Medicus, nostri amantissimus, tra- ctabat, post delirium sedatum per me laude diui- na sanitati restituta fuit. Hæc febres iuxta humo- rum varietatem citius tardiusve terminantur: bil- lis breues producit, pituita & melancholia lon- giores. Et sic hæc febris modo inter chronicas diuturnas, modo inter acutas ægriitudines referri potest. Si igitur valde molestæ sint, & maxime infestent, citius terminantur; & si virtutem læ- dant, interficiunt, vel in hecticam aut hydropem permutantur à causa calida. Si tardius mouean- tur, tardius quoque finiunt, & virtute deficiente ad diuturnos morbos conuertuntur, ad phthisin, hecticas febres, hydropem & similia. Hinc Gen- tilis hemitritæon portitorem periculorum dixit. Solet præterea subinde fluxus ventris vel vomitus in principio minoris, vel medij hemitritæ obue- nire vi symptomatis, debili tunc existente virtute, infirmo mors prædicenda erit. Alioqui cum for- titudine virium, & vi materiæ pugnantis contra morbum, vel cricice breuem ægriitudinem & ma- xime salubrem signis coctionis præcedentibus prælagit, magisque si in statu coctionis signa ap- paruerint. Fluxus tamen continuus & superfluous tam in medio hemitritæo, quam maiore vel mi- nore, magna ex parte lethalis est. Sed & vrina pauca mortem decernere solet, cum aduotionem vel casum virtutis prænunciat. Id etiam conside- randum, quod etiam in speciebus hemitritæi ma- ior habenda ratio sit euacuationis per ventris so- lutionem, quam alterationis, sicuti in aliis febr- bus compositis, quam ad calorem extinguen- dum. Quia materiæ sunt permixtæ & copiosæ hemitritæum causantes. Sed & hoc etiam hic animaduersione dignum, morbos compositos, compositis medicamentis curandos esse, & quod normas simplicium, compositas quoque curabi- mus febres. Et quamuis digestio euacuationem præcedere debeat, iuxta eundem Auicenn. lenitiua quoque ante eam hic locum habent, cum materia in istis febribus pro maiore parte crassa existat. Notandum quoque quis humorum componen- tium abundet, is magis digerendus, ac euacuan- dus erit, altero tamen non neglecto. Interea si dispositio

4. Pia Guai- nerium.

Signami- noris hemi- tritæ.

Gentilis.

3. Auicenn.

Quo tempo- re hemitri- tæi appare- re solent.

6.

7.

Sanonapo- le.

dispositio vehemens sit (quod ex ardore & siti validiore constat) alterantibus magis instendum erit. Si materia magis abundet (quod ex angustia corporis eiusque gravitate, venarum repletionem, ex urina crassiore cognoscitur) magis euacuantibus utendum. Si virtus debilis est, tunc roborare oportet cibis ac potu, morbum eo tempore nonnihil postponendo. Et sicut in omni putrida febre medicum sollicitum esse oporteat circa stomachi, hepatis, splenis, aliorumque membrorum naturalium obstructions tollendas, & roboraciones, & eodem modo hic maxime laborare oportet, ne ea membra debilitentur, aut humores facile recipiant; & si quæ in iis sit obstructio, ut hanc auferamus studendum erit. Particularia autem remedia ab auctoribus iam dictis petenda.

OBSERVATIO XX.

De hemitritæ medio.

1. Circa initium mensis Septembris egregia matrona Guilhelmina de Oesthoren, mulier si quæ altera ditissima, ita ut vix parem in diuitiis haberet, cognata nostra, ac vidua Andreæ Guilhelmi de Oesthoren, ætate sexagenaria, aliqui robusta, satisque inquieta, & supra modum biliosa, quod & actiones celeres in ea existentes procul dubio indicabant. Quæ cum in hemitritæon medium incidisset, nos tunc Alcmariæ agentes vna cum Gerardo medico Alcmariæ ad eam satis deploratè decubentem acciti sumus. Singulis diebus reduplicaciones fiebant cum rigore & frigore, à tertio quoque die valde semper invalescebat febris, cum vigilia, alienatione, siti vehementissima, cum lingua aspera, nigra, cum calore & dolore intolerabili renum. Hæc enim vidua licet satis annosa, voluptatibus adhuc dedita, cibisque optimis semper utens, quæ mulierem ad venerem instigare solent, quæ quidem, ut vidua honesta, ut non posset, renes magis concalfacti erant: & sic bile magis coacta in hanc febrem incidit, quæ ex bile intra vasa existente constabat, & pituita extra vasa, ita ut bilis longe superaret pituitam. Quod ad curationem attinet, pro siti & calore subinde capiebat oxycaccharum simplicem, & hunc syrupum ebibeat. *℞. oxycacch. simp. 3 j. b. syr. de end. 3 j. aquar. endiu. ciccho. borag. ana 3 j. b. aquar. bugloss. parietar. ana 3 ii. aromatisetur cum 3 j. b. spe. diarod. abb. & fiat iuleb. claretii instar. pro 2. desb.* Mox lenitum ex cassia & diaprano simplici cepit: ac materia communi educita, in vidua quamvis annosa, interea valida, robusta ac plethora affecta, & missioni sanguinis assueta, vncias fere octo sanguinis in manu dextra ex vena basilica detrahente fecimus: singulis autem annis consueverat ex ea vena, & non in brachio sanguinem demittere. Extracto itaque sanguine nihil virium amisit, quare tam pro alteratione, quam pro materiæ digestionem tempore minoris afflictionis, & cū valde calore febrili afficeretur, ter in die ex sequenti decocto sumebat. *℞. cort. rad. cicchor. 3 j. folior. viol. end. acetos. cicchor. dentis leonis, borag. ana m. j. bord. mund. p. j. se. 4. frig. maior. ana 3 ii. prunor. damas. num. xxv. fiat omnium decoctio in aqua acetos. viol. borag. ana q. f. ad 12. ii. b. colaturæ adde syr. de end. viol. oxycacch. simp. ana 3 j. b. syr. cicchor. Nicolai cum rhob. 3 j. b. aromatizetur cum pulvere specier. diarod. abb. diatra-gasant. frig. arionant. ana 3 j. b. clarificetur diligenter, & fiat admodum iulebi. Cum non dor-*

mires, tempora inungi mandauimus oleo nenuphar. papau. simul mixtis. Ad renum caliditatem & febris ardorem magis incrementem & hoc iubelo utebatur. *℞. fol. viol. malua. parietar. acetos. bugloss. borag. ana m. j. prun. damas. quar. i. sinubar. sebesten. ananum. v. bord. mund. p. i. sem. quatuor frig. maior. ana 3 ii. se. portul. 3 j. b. se. papau. albi. 3 j. b. granor. alcachengi num. iii. fiat decoctio in sero lactis pro 12. ii. b. colat. addendo syr. viol. 3 ii. oxycacch. simpl. syr. de cicchor. Nicolai cum rhob. 3 j. b. fiat iuleb. impendat puppa infra scripta. *℞. rhob. sebesteni 3 j. b. spica squamanti ana gran. itis. exprimatur hic nodulus inter bibendum, cum alium satis citam haberet. Ex eo modo bis, modo semel quotidie exercebat valde biliosa. Deinde ad bilem magis abundantem & ad pituitam minus exsuperantem respicientes, signis coctionis in urina apparentibus, ita leniter hanc matronam purgauimus. *℞. cassia recens ex cannis trahat 3 j. vi. diaprums lenitum 3 j. iii. rhobar. optimi, electi & pulueris 3 j. i. dissolue in aqua viol. end. borag. ana 3 j. b. syr. viol. 3 j. b. misce, fiat porio. Qua sumpta tempore minoris afflictionis octies multa biliosa & pauca pituitosa excreuit, remanente tamen calore febrili, maxime vero in renibus, lumbis, cum ex natura calidos renes haberet, & sanguinea esset, & multum copiose bibisset antea, quo valde delectabatur, & cibis delicatis vsa esset: quæ inquam omnia sanguinem biliosum auxerant, & inflammarent, unde & hemitritæo medio correpta fuit. Hinc & capite valde dolebat, vaporibus à bile in caput emissis. Quare sub pedibus, illa urgente, ne ira commota suo cerebro indulgens si ex voto non succederent omnia, nos incularet, subsequencia apposuimus. *℞. herbarum dentis leonis, cruciatæ, malua minimi incisarum ana m. j. vng. popul. 3 j. i. sale adi. 3 j. exigua fiat cataplasma, pedibus apponendum. Ex his dicebat & dolorem capitis & renum mitigari. Alioqui fermentum cum caulibus, vel columbas pet medium scissas, ut alias commode facere consueuimus, pedibus supposuissimus. Interea tamen lumbos inunximus infrigidante Galeni, quod vnguentum seu ceratum in officina, ut & rosaceum paratum semper erat. Verum diebus aliquot intermissis, post purgationem, denum symptomata dicta inualuere, neque febris illam reliquit. Quare iterum iulebo alterante præscripto, phar-macum vltimo præscriptum ebibit, quamvis leue. Et ex eo plus decies alium deposuit, & choleram vitellinam crassam cum pituita excreuit, ita, ut paulo post à febre hemitritæo media dicta, admodum periculosa, magno cum nostro honore curata fuerit. Assumptis subinde pro roboratione saccharo rosaceo, perlato & condito infra scripto. *℞. conf. ros. summ. absint. Rom. diacydonii sine spectebus, conf. borag. bugloss. an. 3 j. b. manus Christi cum perlis 3 j. cort. citri conditi 3 ii. syr. acetos. citri q. f. fiat mixtura auro cooperta. Capiebat omni mane ad magnitudinem castanæ; ac refocillatis viribus perfecte sanitati restituta est intra spatium septendecim dierum.*****

SCHOLIA.

Hemitritæos febris media etiam secundum A-diabes sit ex bile intus putrescente, & pituita extra venas putrefacta, id est, ex continua tertiana & quotidiana intermittente. Ratione bilis intensiora symptomata habet, ratione pituitæ remissiora: hinc media dicta. Estque hæc continua semper cum nimio calore, siti, vigiliis, inquietudine, alienatione, furore, de tertio in tertium

OBSERVATIO XXI.

De febre similitudinem habente cum hemitritæo maiore, quæ febris etiam ab Agabino maior dicta fuit.

Pastor in Oudkerpsel (ita enim pago, Germanico idiomate, nomen erat, prope Alcmariam) cum tertianam continuam incurrisset; & ad me lotium misisset; quo tempore in Hagham-Comitis vocatus eram, ita, ut is, qui lotium ferrebat, sacrificulum empiricum accesserit, à quo cum pharmacum accepisset nescio quod, adeo graviter decubuit, ut pro deplorato haberetur; atque extrema inuentione munitus tanquam hinc emigraturus, postea tamen ad se rediit, & rursus 27. Septembr. die, Anno 1556. cum febres contagiosæ & pestilentes grassarentur, cumque ex Hagha-Comitis rediissem, iterum lotium vna cum literis ad me misit, quibus significabat; quod continuo lento calore de quarto in quartum diem magis infestaretur, & de tertio in tertium cum rigore & horrore eundem febris inuaderet, vna sentiens æstum ingentem circa præcordia & simul sitim intolerabilem. Urina quam ad me miserat, valde tincta erat, in superficie quidem liuida & subnigra, ita, ut suspicionem haberem de hemitritæo maiore, qui in pestilentia maxime apparere solet, ut recte Benedictus Fauentinus præceptor meus admonuit, & etiam scripsit in sua Empirica. Cum huic prius vena secta esset, ac variis vsus fuisset pharmacis, consului ut alterantibus vteretur in hunc modum. *℞. oxycacch. simpl. syr. acet. simpl. syr. de acetositate citri, de bugloss. ana 3 j. aquar. bugloss. borag. fumar. endiu. cicchor. ana 3 ii. misce, fiat iuleb.* Quo egregie calor febrilis exstinguebatur. Interea & pro roboratione virium ex sequenti mixtura capiebat. *℞. conf. flor. borag. bugloss. viol. ana 3 j. b. manus Christi cum perlis 3 j. specier. diarod. abb. 3 j. b. syr. acetositis citri, oxycacch. simpl. ana 3 ii. syr. de epithymo 3 j. b. misce. Subinde quoque sumebat rhombos ex diarod. abb. Tandem ludore emanante per totum corpus instar icteritæ nigræ, subflauus & fuscus euasit, per modum crisi, (ut arbitror) & tunc præter mentem omnium sanatus est, cum vltra mensem lecto decubisset ex eiusmodi lethali quasi hemitritæo. Verum cum hic pristina sanitati restitutus esset, & pestis in eodem pago apud Langedykios dictos, multos pestundaret, torasque exiret ad ægros infectos inuisendos & consolandos, denovo ad me scripsit, quibus remediis se muniret contra pestem. Consului ut faciem aqua ros. & aceto ablueret, antequam foras exiret. Deinde, ut sumeret quotidie cochlear vnum ex syrupo acetositis citri, & singulis septimanis bis ex hoc electuario ad magnitudinem fabæ maiusculæ. *℞. conf. folior. acetosæ 3 j. b. iheriacæ optimæ 3 ii. boli armeni veri 3 j. b. specier. liberantis 3 j. b. syr. acetos. citri 3 j. b. misce.* Cum apud ægros permaneret, præcepi, ut radicem zedoariæ in ore masticaret, & apud focum luculentum iniectis seminibus iuniperi persisteret, & ut nodulum sequentem in pyxide perforata repletum aqua ros. & aceto ros. conopersum continuo olfaceret. *℞. flor. ros. rub. 3 j. b. rad. zedoariæ, gentiane in pul. redact. ana 3 j. In sindone ligentur, & in pyxide concludantur, vel globo rotundo foraminibus vndique perforato, aqua & aceto madentia. Quibus remediis & eodem tempore à peste præseruatus est.**

SCHOLIA.

SCHOLIA.

4. *Causa hemitritæ moris.* **Signa.** De peste & febribus pestilentibus libro sequenti dicemus, nunc vero pauca hic de hemitritæ maiore adiciamus: quam febrem auctores, qui Arabum scripta sequuntur, ex melancholia inter venas putrescente, & bile extra fieri volunt, nempe ex continua, quartana, & tertiana intermittente conflata. Huius autem signa permixta sunt ex melancholia & bile: continuo affliguntur calore de quarto in quartum hora melancholiz, cum lingua nigra, adusta: videntque in somnis corpora nigra, mortua, quæ ægris terrorem incutiant, & subinde ratione bilis res citrinæ rubeasque spectare videntur, ignemque volantem, stellas cadentes, de tertio in tertium paroxysmus cum rigore inuadit, hora ipsius cholerae & signa adiuncta sunt, quæ in tertiana apparere solent. Referunt Sauonarola, Gilbertus Anglicus, Arnoldus de Villanova, hanc febrem quadraginta horis in summo labore esse, & 12. in falsa quiete. Concoregius addit in sinistra parte graue quid adesse. Est hæc febris magna ex parte lethalis, & tempore pestis cum multorum perniciem grassari consuevit. Et iuxta Galeno asseritur, dicit, quod potius diuina quam humana manu curatur, propter quod Deo sola cura relinquenda est. Hæc ille. Tamen pius est semper ægris succurrere, cū sepius præter mentem contingat, ægrum ad sanitatem peruenire, & ab eiusmodi morbis liberari, qui alioqui à doctissimis medicis lethales habeantur. Ideo dicebat Gilbertus Anglicus capite proprio: Ne videamur ignorantes & relinquere ægrum, potest fieri venæ sectio usque ad quartum diem, & omni die offeratur syrupus acetosus cum aqua scolopend. & epithymi, & regatur æger in continua quartana, præmissio lenitio ex cassia aut manna. Vena basilica sinistri brachij secetur, & materia digesta ut in quartana continua purgetur, adiectis etiam iis, quæ bilem respiciunt. Particularem huius curationem habes ad longum apud Guainerium differ. 2. tractat. 5. De febribus cap. 3. de cura hemitritæ maiore. Satis est nos locum adieciisse, quem ipse legere poteris. Ponit idem auctor & quartam speciem hemitritæ, ex tertiana continua & quartana intermittente, quam alij prætereant, quod rarius eueniat: quæ si contingat, etiam periculosa existit. Huius curationem quoque habes apud eundem loco citato c. 4. Cum enim bilis magis abundet, huius ratio maxime habenda, deinde & melancholiz. Cum humores misti sunt, mista etiam debet esse catartica: qui magis abundat, huic magis intendendum, altero omnino non neglecto. Si harum omnium febrium magis particularem curationem desideres, ad loca iam citata recurras. Atque hæc satis de hemitritæ secundum decreta Arabum dicta sint.

OBSERVATIO XXII.

De febre horrida: cui accessit erysipelas phlegmonodes, in herpetem miliarium tandem transiens.

1. **G**heertrudis vxor stannarij, mulier si quæ altæra pulcherrima, quæ in platea Noua dicta Delphis habitabat, decimo Maii die, anno 1561. cum Dordraci ageret, ad nudinas profecta, horrida febre correpta fuit. Quinque eodem die,

quemadmodum postea referebat, sensit horrorem, frigus & calorem, more febrium subintrantium, & reduplicantium. Prima quidem accessione dum horrebat, hanc comedeat, & vinum Pictauiense ebibeat. Magis deinde horrere cepit, febre crescente, etiam dolore in gutture suborto, inflammatione interna subsequente, quanquam semper deglutire bene potuerit, nullo intus nec extra apparente humore. Eo autem tempore medicum Dordracenum consuluit; at neglecta venæ sectione, forte negligentior, nihil remedij præscripsit aut exhibuit. Die subsequenti, nempe Dominico, & 11. Maij, iterum horrorem incorebat. At 12. Maij sine ordine aut certa inuasiōnis hora febris rursus eam occupauit, gutturi quoque inflammatione permanente. Decimo tertio die Maij domum rediit, ac iterum mane horrida febris eam inuasit. Post meridiem eodem die ad eam accitus fui, cum in vicina decumberet, eratque quartus dies ab initio morbi. Reperi tunc eam quasi sine febre esse, vel remisse admodum febricitare: atque ore aperto speculo argenteo immisso, guttur inspexi, quod inflammatum erat, vna cum columella, nullo tamen apparente tumore. Vbi autem ab ea decumbente intellexissem nihil ab initio morbi actum fuisse, venam secari iussimus. At cum alium intra quatuor dies non deposuisset, & clysterem non admitteret, glandem supposui, qua alium deiecit: interea ut gargarismo paululum adstringente, & ad inflammationem faciente vteretur præcepi. Deinde post tres horas cum Chirurgo rediens, ut is venam secaret, inuenimus rursus eam in principio accessione esse, horrore iam inualecente. Quare detractionem sanguinis, ob febrem iam inuadentem, in diem sequentem distulimus. Et ita 14. Maij redeuntes, febris iam remissa ac in falsa quiete quasi iam existente, ex vena cephalica ob gutturi inflammationem & capitis dolorem, in brachio dextro sanguinem detraximus, sanguine ad vncias sex emisso. Plus enim sanguinis emittere ausi non fuimus dum ea dubitaret, num grauida foret, cum purgationes menstruas cōsueat ad duos menses non apparuerant: iam quoque octo diebus prægressis, antequam in hunc morbum incideret, vena basilica ex annua consuetudine illi secta quoque fuerat. A venæ sectione cum gargarismo conuenienti vteretur, columella cessauit. Tamen sub noctem iterum febricitauit, quanquam natura à sanguinis detractione alleuiata super residuum materiz fortior existens, ad exteriora materiam propellebat, ita, ut in facie circa nares potissimum erysipelas phlegmonodes suboriretur, & mox gutturi exteriora occupauerit. Petrus Fredericus Chirurgus & amicus noster, sororius huius mulieris ægrotantis, vna mecum ad eam accedens, faciem vnguento nutrito, quod ex lithargyrio more solito confectum erat, oblinebat. Decimo quinto die Maij, in diluculo, cum satis libera à febre videretur, vel potius in falsa quiete, infusum senæ ac thab. cum decocto end. cichorij, fumariz in sero lactis, cum exhibuissemus, multa biliosa & pauca admodum pituitosa excreuit. Attamen paulo post iterum horrorem habuit ac febricitauit. Decimo sexto die Maij, qui erat septimus dies ab initio morbi, erysipelas foras eductum conuertebatur in herpetem, guttur exterius occupans, tum faciem ac nares: quanquam circa faciem subito cessauerit. Postea herpes miliaris à parte posteriori totum collum mox humeros inuasit; & ad dorsum usque repens, demum ad mamillas perueniens,

ueniens, etiam circa collum & nucham tantum ardoris & caloris, ut papulas excitauerit, quibus incisis humor madens biliosus effluebat. Sed antequam erysipelas phlegmonodes in herpetem minorem conuerteretur, Cornelius Heydus collega meus vna ad eum vocatus est, septimo scilicet die à morbi initio. Lingua tunc scabra apparebat, ita, ut aphele metueretur. Gargarismo descripto est ex decocto. hord. comm. scab. plan. se. cydon. maluz, cui in fine colato diamorum adiciebatur. Cum etiam adhuc aderat gutturi inflammatio, venæ quoque sub lingua sectæ sunt. Verum erysipelas mox commutato in herpetem (ut diximus) linimento ad faciem præscripto ex mucagine seminis cydon. althæz, & aqua ros. vli sumus. Paulo post ex sola aqua rosacea & sem. cotton. & ad defensionem oculorum aqua ros. sola in oculos stillabatur, eaque oculi sæpe madefacti sunt. Cum enim erysipelas foras tendebat, optimum signum erat, iuxta Aphor. m. 25. lib. 6. sic dicente Hippoc. Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum. Hac etiam de causa inflammatio illa minime erat repercutiendi: quare linimentum adhibuit, quod constabat ex oleo violaceo amygd. dulc. pingued. gallinæ. Verum cum erysipelas in herpetem conuerteretur, & inflammatio augeretur, præcipue in posteriori parte colli, à linimento supradicto abstinimus: & Heydus proponebat vnguentum camphoratum album. Quod Chirurgo ac mihi minus placuit: eius loco potius decocto sequenti vtendum esse referebamus, quo alias vna cū Chirurgo in simili casu recte vti fueramus, in monacha apud Dianam Claram. Quod equidem ita paratur. *℞. herpetis muralis, plantaginis, vng. caballina ana m. j. ebulliant semel in aqua pluuiæ aqua leuiter madefacta pululæ, quæ minime lateant serpebant. Fono vero integra vngulæ caballina ex decocto sumebantur, & communi consilio herpeti admodum commodè applicabantur. Prima siquæ medico præsentis minus placebat vngula caballina ob nimiam humiditatem (ut dicebat) eoque minus conuenire aestimabat. Interea chinæ tita cum melle illita, ignibus sacris & cunctis inflammationibus mederi tradit. Id quod olim erysipelas Græcis dicebatur, id quoque olim Latini Amatus centur. 2. curat. 25. confirmavit de lo refert, quod erysipelas patiente, in cuius schodidatur. Constat quoque ex Galeno hec hion herax omnis thoracis abscessus rumpi creditur, sane & folia viridia (ut ait Galenus, & citatur à Fuchio in suo Herbario), partes cruda inflammatione obfessas illitu extrinsecus adiuuat, propter aqueæ humiditatis admixtionem: qua omnia virentia tenera, alia plus, alia minus participant. Nam sicca bechij folia actiora sunt, quam ut inflammatione laborantibus partibus conueniant. Hæc Galen. Hæc quoque adstringentis substantiæ est, etiam accis & aqueæ substantiæ: ideo ad ulcerationes igne factas, ut dicit Galen. facit; vlcera conglutinat, & maxime huic malo conueniens est: & plantago erysipelati medicamentum proprium est. Cæterum cum Ericius seu Heydus vnguentum camphoratum applicandū vgeret, similiter prius quoque iunctionem ex oleo viol. & amygdal. dulc. in parte ipsius anterioris colli, & postea cū a*

Pet. Forest. Tom. 1.

cataplasma ex farina hordeacea, mucag. sem. cydon. althæz, & aqua ros. confectum: non potuit ægra prædicta medicamenta ferre, quibus & inuoluit exasperabatur: ideo rursus coacti fuimus deuenire ad folia vngulæ caballina, quibus etiam plus commodi sentiebat. Verum febre denuo magis inualecente, ita, ut ægra plurimum afficeretur, & angustia opprimeretur; ut in syncope aliquando incideret, materia biliosa adhuc abundante, cum exigua pituita, febre etiam postea non obseruante typum, & ipsa accessione certam horam non habente, octauo die ab initio morbi, hanc sequentem purgationem exhibuimus. *℞. rhubar. se. lect. 3 j. schenanthi 3 ss. infunde in aqua cichorij per noctem, prius facta leui ebullitione, mane huius foris expresse accipe 3 iii. 3. in qua dissolue manna se. lect. 3 j. 3. misce, & si a. potio. Quæ quinque plurima biliosa, & pauca pituitosa deposuit. Non vero die ab initio morbi materia foras magis magisque propellebatur. At febris nihilo magis cessauit, imo ita increbuit, ut parum deliraret; non obstante, quod lotium magis coctum apparuerit: unde etiam de salute ægrotantis sperare cepimus, Nam exoptis mensuris, per duos dies, non tamen large fluxere, quamuis melius deinde habuerit, non fuimus tamen ausi menses magis prouocare aut irritare, erysipelas foras omnino prouocante. Et ideo calida medicamenta menses euocantia intus exhibere minus tutum fuit, ne febris quoque augeretur. Decimo die magis herpes inualecebat & latius serpebat: quod ægra à cataplasmate imposito fieri putabat, papulis minutissimis & calidissimis in collo & occipitio valde infestantibus, ita ut ex dolore, cum inflammatione capiti incumbere non posset, febre iterum augescere. Amoto ita cataplasmate, vngula caballina (quod nos magis laudabamus) eo modo, quo prius, (ut dictum est) admota fuit, & multo melius folia ita apposita ferebat. Prius tamen fiebat iunctio ex mucagine se. cydon. cum aqua ros. linimenti instar coagulata, antequam folia imponerentur. Undecimo vero die & duodecimo, cum nondum cessaret febris, & calor remaneret, iulebos ex aqua cichorij & syr. acetositis citri propinamus. Et pro cordis angustia ac siti frequenter sumebat cochlear vnum syr. acetositis citri per se. Vtebatur quoque continuo potu feri lactis, ut venter humectaretur, quo valde delectabatur. Cæterum cū erysipelas, tum herpes usque ad mamillas procederent serpendo, ad dorsum similiter, vli sumus vnguento ros. Mesuz, peciz enim lineæ eo inungebantur, & locis calidiusculis atque infectis, tum etiam mamillis apponebantur, ne malum vltius serperet: prius tamen locis affectis semper iunctis linimento, quod ex mucagine cydoniorum & aqua ros. concinnatum erat. Est enim illud vnguentum ros. (quod sine opio confectum erat) descript. Mesuz optimi odoris, & nobilissimum remedium, faciens ad phlegmonas, erysipelata, herpetas mirum in modum sedat, ut hic quoque experti sumus. Facit etiam ad cephalalgiam calidam, & ad ventriculi tum hepatis intemperiem calidam, & renum calores mitigat. Propterea & lumbis idem vnguentum applicuimus. Herpes quidem licet istis remediis iam dictis sanaretur, febris nondum mulierem reliquit. At cum nono die vrinae crassiores euaderent plurimum sperauimus, 14. die febrem non posse finire: eoque magis, cum primo hæc febris satis continua videretur cum multis reduplicationibus, & nunc postea intermitteretur, & motum tertianæ intermittentis tantum insequeretur. Nam nono die febricitauit cum*

Q cum

7. sus accepi mane per duas horas ante accessionem febrilem, cochlear vnum oxymelitis simplicis, cui syrupi violacei exiguum (ob hecticam) admixtum erat. Ceterum non diu post, stomachus fuit ita debilis (quemadmodum saepe contingit in quotidiana) ut nullum cibum continere posset: & hectica paulatim crescebat, ut ad marcorem quasi deuenirem: & tandem grauissima quoque accidentia superuenerunt, praecipue vero caliditas renu & dolor eorumdem, praeter catarrhū, qui continuo me affligebat, cum capitis grauitate; & adeo stomachi magna imbecillitas, adeo ut post trigessimū quintum diem huius morbi tanta omnium, inquam, membrorum debilitas accesserit, ut amplius in pedes stare non potuerim. Quia de causa etiam incidi in syncope in ipsa accessione febris, cum extremorum membrorum frigiditate per duas horas permanentem, cum sudore frigido emanante. Tunc ad me venit Cornelius Erius vir doctus, & Collega meus, prius per pharmacopœum admonitus, ut amicitiae causa me inuideret: illo quidem praesente vix ad me redieram à syncope leuatus, ut mens constaret. Collega autem cum pulsum attigisset, me bene sperare iussit. Interea ego ad eum conuersus aphorismum illum Hippoc. adferebam, quod frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi significarent, ut habetur lib. 4. Aphor. 37. Praeterea & hanc febrem compositam, qua laborabam, perniciosam esse dixi, quia ex contrariis composita: & ideo si longus morbus foret, me non posse sustinere, ob virium imbecillitatem. Hæc cum narraſſem, collega ex me rogauit, qua diæta vsus essem: Respondi me colicis, pulis, onis mollibus, vinoque lymphato vsu fuisse. Quæ cum audiuiſſet, ut in eadem victus ratione perſisterem, præcepit, atque sic abiit. Interea lumbos inungebam oleo viol. amygd. dulc. simul mixtis. Postea etiam cum ob hecticam, tum morbi longitudinem extrema membra exanguiā ferent, sanguine & calore depauperata, iisdem intro recessis, iubebam ut vxor mea (singulis noctibus atque diebus socia fida in hoc morbo diligenter feruebat) leuiter pedes tum manus ac brachia fricaret, idque quotidie multis diebus, etiam eo tempore maxime cum conualescerem. At defectus ille animi in aliis accessionibus postea nunquam rediit, dolore renū caliditateque permanente. Ideo eos cerato refrigeratē Galeni, medico etiam praesente annuente, inungebam: cui etiam postea vnguentum ros. addebam, ad maiorem refrigerationem & roborationem. Pro siccitate totius corporis, ut assuulatib in extremis partibus melius heret, spina dorsi oleo viol. ut inungeretur mandauit, oleo ros. semine muccaginis althææ adiectis & instar linimenti permixtis. Postremo ad vnguentum rosatum redibam. Interea per os continuo sumebam conseruam rosaceam recentem, seu saccharum rosaceum. Nutrit enim & ad hecticam facit, stomachum roborat & renes calidos alterat, nec frigidis renibus nocet. Ceterum post paroxysmum, in quo syncope eram grauatus, adeo inualidus fui, ut amplius incedere non potuerim, & coactus fui perpetuo decumbere: quamvis postea in aliis paroxysmis subsequentibus in febris declinatione sudare coepim, quod antea nunquam feceram. Qui sudor vires ita non deiciebat, ut sperarem hanc quotidianam febrem ad maiorem mitigationem peruenturam. Interim redibam ad materiam præparationem, hoc digerente medicamento præscripto. *℞. glycyrrhizæ rase ʒ i. cort. rad. exch. faniculi, perros. ana ʒ ss. bordei mundat p. j. co-*

quantur in aqua communi. pro ʒb. j. huius capiebam in nocte, hora tertia vel quartamane in diluculo ʒ iiii. vel iiii. addendo semper ʒ j. syr. viol. ob hecticam. Deinde omni mense bis aut ter accepi hanc leuem purgationem, ob febrem putridam & laticam. *℞. fol. senæ Alexand. à spiritibus rectis ʒ iiii. anis. fen. ana ʒ ss. coquantur in decoct. om. huius fortissima expressio accipitur ʒ iiii. uti. utendo cassia mund. man. syr. borag. ana ʒ ss. misce.* Et alius ex tam leui purgatione ad minus septies purgatur; admittit v. Cornelio Heydio & Hugone Nieuenio Haghanō (qui amicitiae causa me subinde inuisebant) quod alius mihi tam facile moueretur. Tandem cepi melius habere, quamquam stomachus subinde cibum non contineret, ita ut multa phlegmata, & cibum aliquando vomitu reiceret. Omni mane stomachum inungebam oleis illis stomachicis, ex maceve, mastiche, & oleo nardino simul mixtis, & quotidie ʒ iiii. diarod. abb. in tab. sumebam, modo consu. ros. modo consu. absinth. Ram. Calore deinde mitigato in fine morbi ad consu. spec. arom. ros. sine musco deueni. Pro virium quoque restauratione tum temporis, & pro hectica vtebar sacch. ros. perlato, & viol. & pane maffeo, vulgo missum dicto, pineolatis, fraktionibus etiam adhibitis: tandem conualescere coepi, cum iam tribus mensibus ita periculose laborassem. Et sub finem mensis Octobris febris me reliquit. At ex hectica vires tamen longo tempore collapsæ deiectioneque admodum diu permanent: sed & catarrhus post febrem etiam finitum cum capitis grauitate mihi adhæsit. Pro quo malo depellendo vtebar vna pil. magna ex ʒ. j. bier. simp. parata, quam in introitu lecti deglutiēbam: qua bis aut ter alium deiectionem. Ob stomachum vero debilem ex morbo, humoribus crudis ex nouo coaceruatis, unde vapores sursum elati de fluxu catarrhi magis inferebant: & ideo tertio quoque die accipiebam myrobol. vnum chebulum cond. & optime contulit. Modo capiebam frustum vnum nucis myrist. conditæ. Vbi vero conualuissim, & foras exirem, ter quasi reciduiam passus sum. Eod. die, quo in publicum prodirem, cibum non contineui, quem eo die cepissem. Post septimanam iterum mihi exeunti idem contigit, tum etiam tertio vice & ideo recte dicit Arnoldus de Villanova insignis ille medicus, quod debiles promptissime incurant reciduiam potissimum melancholici. Ad catarrhum tamen perdurantem, & stomachi debilitatem, singulis septimanis sumebam pilulam vnam, nempe ʒ. j. pilul. mastichinarum, & nocte altera subsequente bis tantum operabatur, & egregie conferebat. Ad catarrhum mastichem mane mastichabam, per horam vnam, pituita ex ore fluente ac capiti cucufam ex mastiche, olibano, ros. robandaracha confectam imponebam. Sed cum febre non possem, solo fumigio mastichis in pannum rubrum recepto, vtebar panino capiti imposito, curbitulique cum scarificatu scapulis impositis, & pilulis assumptis, dolor ille capitis mitigari coepit, sternutatione quoque leni cum extimitate sudarioli nates pungendo intus titillandoque provocata, quæ dolorem capitis subinde leuabat, pituita excussa, quamvis nō ex toto tolleretur. A cœna quinque semina vel plura coriandri simplici tunica zaccharo (ut vocant) obducti capiebam, ad vapores reprimendos, qui in cerebrū ferebantur, & catarrhū augebant. Cumq; ter pilulam vnam mastichinā deglutiissem, diuino potius auxilio à catarrho curatus fui, pristinam sanitatem recuperavi, postquam quatuor fere mensibus ita periculose laborassem, hyberno solstitio nunc instante, idque Dei optimi maximi benignitate, qui me adhuc

adhuc superstitem esse voluit in hac lacrymarum valle, ut deinde alacrius vocationi meæ diligenter intentus miseris ægris adhuc subuenirem. Cuius nomen laudabile manet, nunc & in perpetuum à solis ortu vsque ad occasum.

S C H O L I A.

11. **F**ebrem hanc quotidianam esse continuam, à Principe seu Auicenna, laticam dictam cognoui. Quod nunquam delinebat ad perfectam infestationem, quamvis aliquando erat remissior. Refrigerationem manifestam, qualis est in intermittente, non sentiebam, sed tantum circa nonam horam modo citius, modo tardius, leuem infrigidationem pedum, manuum ac narium quæ vix durabat, superueniente mox calore, dolore capitis etiam subsequente, & lumborum caliditate: qui calor vehementior apparebat, aliquando à decima hora ante meridiem incipiens, & subinde adgebat, deinde mitior procedebat vsque ad horam nonam vel de. imam noctis. Sed quacunq; hora eam necebam calor rursus incipere, ita ut tandem manifeste perceperim me laborare continuam quotidianam cum hectica prima speciei, ita ut potest ad principium secundæ speciei deuenirem, in extremum periculum satis lapsus, ob continuam quotidianam cū hectica complicatam seu confusam. Quod in hac febrem periculosam incidere, inuie & catarrhus longo tempore precedens, ex capite de fluxu ad ventriculū, cruditates pituitosæ in eo accumulando ob itinera multa, quæ præcesserant, circa ægrotantes sub tempore pluuios, etiam constitutione temporis diu humida & nebuloſa prægressa. Auerunt quoque malum continui labores, cogitationes inderesse circa ægros, melancholia inde quoque aucta; tum signa illa in hoc morbo apparentia, quæ metum incutebant eoque sent, virtute quoque fatigata. Nam febri pituitosæ continua putridæ prodit calefactio & euacuatio: hectica infrigidatio & humectatio ita ut postea potius diuino quam humano auxilio curatus fuerim, cū febres mixtæ ex diametro inter se pugnantes curationes den tarent. Duo igitur hic maxime consideranda veniunt: In primis, quod hæc febris lenta erat. Secundo, quod hæc ipsa esset quotidiana continua cum hectica permixta. Lenta erat, quia potredo humoris latebat, imo primo vix putabam me febricitare: non erat tamen huiusmodi lenta febris, quam alias se qui diximus corruptelam visceris auctius. Sed erat quotidiana continua, lenta & latens: ac ideo à barbaris laticam dicta. Sed talis, quæ etiam cum hectica erat: nam antea demonstratum est hecticam cū putrida commisceri posse. Pauci tamen de febris laticæ & hecticæ simul curatione scribere, neque de hectica & putridæ inuicem confusæ curationem, vi & Sauonarola exultimat: cum hectica infrigidantibus & humectantibus egeat: neque laxatiuis nec desiccantibus aut aperitiuis, quibus omnibus putrida curari detrahetas, quando huic applicatur febris phlegmatica continua (quod secundum plurimum fit) quæ autem est curatio istius quæ cum biliosa permiscetur, quia tunc & humectantibus & frigidantibus largius vti possumus. Et ita est causa, res eodem neque antiqui nostri de ea febre composita scribunt. Solus hic Sauonarola medicus ex. et. si. mus, quatuor canones, circa eiusdem curat. o. P. r. For. 1. tom. 1.

nem posuit: quamquam etiam Gilbert. Anglic. de duplici hectica & composita pauca attulit lib. 1. Sed Sauonarola & perfectius & latius de quotidiana continua cum hectica scribit, apponens quoque exemplum egregium curationis, ut mox adferemus. Adducit autem circa huius febris compositæ curationem, quatuor canones vniuersales. Primus versatur circa victus rationem secundum quod magis vrget, altero neglecto: & ideo si plus de hectica timeamus, regimen vitæ, & victus rationem magis inclinabimus ad frigidum & humidum. Si plus de febre phlegmatica, minus: imo procedemus cum temperatis in actiuis & passiuis qualitatibus. Si biliosa ad frigidum & humidum magis. Si melancholica febris præualeat, ad temperatum in actiuis & ad humidum vitæ regimen accedemus. Et idem de medicamentis syrupisque digerentibus intelligendum. Etenim in hac opus est maxima providentia, oportetque medicum sollicitum esse in expellendo humiditatem putredinalē, & in custodiendo naturalem. Propterea conueniunt cibi optimi succi, & alterantes: ut pisanā, ius pulli macilenti. Hinc & optime dixit Gibb. quod debeant esse cibi medicinales, alterantes caliditatem febrilem, cum lactuca, eodiuia, & similibus. Idem quoque de vino plus aut minus lymphando ratiocinandum: interea quoque consideranda hora inuasionis febris, ut antea cibetur æger, & etiam cessante angustia & quiescente febre. Secundus canon est digestio: & in hac perficienda intentio debet esse composita, ut de cibo dictum est, ut in hac phlegmatica iuncta hectica. Exempli gratia. *℞. aquar. lactucæ scarulæ ana ʒ j. b. aquæ absinthii far. ana ʒ j. sacch. q. s. fiat iuleb.* Ita quoque de aliis humoribus pronuntiandum, prout hectica cum putrida febre permixta fuerit. Tertius canon ad euacuationem pertinet, sub qua comprehendendus & vomitus & ventris lenitionem, quæ institienda quoque iuxta compositionem & mixture humorum. Et quod ad laxantia attinet, etiam illud maxime meminisse oportet, ut semper benedictis medicamentis vtamur, in hora minoris afflictionis. Et in hac re enigmata ceteris sunt securiora, modo æger admittat. Id quoque considerandum, ut in pharmacis medicamenta cordialia imponantur, ne virtus deficiat. Et ubi materia nauseam incitet, leuiter vomitu irritanda, modo necessarium videatur. Quartus & vltimus canon est de alteratione, & perficitur ele. Quatuor restaurantibus de hectica dictis, ut rosata nouella. Interim semper respectum habebimus ad humorum compositionem. Balneum hic nullo modo conuenit. Tolerat tamen Sauonarola, con. cocta & purgata prius materia. Ceterum licet curatio huius febris, de qua nunc agimus, pendeat ex curatione duarum febrium simplicium, ut hectica & alterius putridæ: attamen ad maiorem cognitionem huius febris cōtinuæ quotidianæ cū hectica & eiusdem curationis, casum hic referemus ex Sauonarola, egregie curatæ. Qui ita se habet: Titius complexionis frigida & sicca naturaliter, postquā deuenit ad ætatem virginitatis octo annorum, & vsu frigidorum ciborum, quibus temporibus elapsis cum vsu cilei, pituitam aquosam sibi coaceruauit, ex continua cruditate per indigestionem, & continuo exspuebat insipida, & videbatur spurū eius quandoque esse saporis butyri. Huic autē erat habitudo macilenta, cutis licca, & alius ex quo detinebatur, præ nimia siccitate, parū vel nihil deiciens. Hic autē febre laticæ correptus, quasi per mensem ægrotauit; eamque

2. *facchari penid. 3 iii. diatrageantibus frigidis 3 vi. syr. capill. Ven. syr. viol. ana 3 i. b. misce.* pectus virilique inungebatur oleo amygd. dul. ita vi sexto die a venae sectione sanitatem recuperavit. At Nicolaus Guilielmus Zythepla, Consul Delphensis (de quo alias dictum est de febribus continuis) pleuritide contumaciore correptus est, ex morbo isto Epidemio, cum aphthis, qui 21. die curatus fuit, cuius urina (dictum mirum) semper fuit tenuis, clara, translucida, instar aquae, usque ad finem morbi, cruda manens, quod alias in pleuritide nunquam mihi compertum fuit. Antonius vero Cornelius proxeneta, qui in foro frumentario habitabat Delphis, in domo angulari vici Piperatii dicti, hanc febrem epidemiam etiam incurtebat, vna cum tussi valida, & pectoris insigni coarctatione, viribus collapsis, sanguine copioso ex vena basilica emissio, antequam ad eum pervenirem. Hunc linctum sequentem ad tussim mitigandam sumpsit: *2. syr. viol. iunibini, an. 3 i. facch. penid. syr. capill. Ven. ana 3 b. misce.* Similiter continuo diatrageanthum in tabulis capiebat, & cum vigil permaneret, ac capite doleret, tempora inunximus vng. populeo, & oleo nenupharino, simul permixtis. 25. Iunii hanc purgationem exhibe: *2. elect. lenitius 3 i. dissolue cum 3 iis. decoct. pectoral. addendo syr. viol. ex multipl. infus. ros. ana 3 b. misce, fiat potio, qua (cum debilis esset) quatuor fecisset cum habuisset, melius habere cepit. Verum somno minus obrepente, tempora rursus inunximus oleo mandragorae & papaveris: atque hic cum satis pro deplorato haberetur, tandem sanitatem consequutus est. Vti & Beliana M. Eboldi quondam Chirurgi filia, quae calamitose eodem tempore decubuit, cui praeter alia symptomata maligna sanguis & naribus stillabat, vigil pernebat, postea somnolosa & quasi cataphora correpta, etiam animi deliquium incurtebat. Huic ab initio ex nostro iussu vena secta fuit, nam & febre putrida continua laborabat. Syrupus viol. & capill. Ven. exhibitus est. Alius facile eidem soluebatur ex hac potione sequenti: *2. electuarii lenitius, diaprurni simpl. ana 3 b. dissol. cum 3 iis. decoct. pectoral. addendo syr. viol. ex multipl. infus. ros. ana 3 b. misce.* Quinque ex hoc pharmaco tantum leniente alium deposuit. Interea lambebat ex sequenti eclegmate: *2. diatrage. frig. in tabul. facch. penid. ana 3 b. syr. capill. Ven. vio. de liquiritia, ana 3 b. syr. iunibini, 3 i. misce.* Capiebat quoque ex hoc syrupo longo cochlear vnum: *2. rad. liquiritiae derafa 3 b. hyssopi, viol. vngulae caballinae, scabiosa, ana m. i. vng. passul. enocl. 3 i. vng. corinth. 3 b. iunibinarum sebest. recentium ana m. i. coquantur in aqua com. pro 3 ix. addendo facch. candi post colaturam 3 iis. syr. de liquiritia, capill. Ven. ana 3 b. iterum bulliant, ad consistentiam syr. longioris. Subinde quoque deglutiebat diatrageanthum frigidum in rotulis confectum, & pectus inungebat vnguento resumptio, frontem & tempora, pro somno conciliando, oleo mandragorae, & vnguento populeo. Quibus quidem remediis alij multi, quemadmodum & pater huius puellae, tum eiusdem sorores, ac fratres, simili morbo epidemio decumbentes, alijque infiniti, convaluerunt.**

SCHOLIA.

3. **M**orbus hic epidemicus, vna cum febre, non solum apud nostrates in Belgica, verum etiam in Germania, & Gallia, passim plurimos occupabat, & afflatu quodam ex illis regionibus ad nos devenit, quanquam hic Delphis & in locis pluri-

mus ac nobis finitimis, post mensem Iulium minus grassaretur. Interea in autumnno, potissimum vero mense Octobri & Novembri, rursus apud nos reuiuiscere videbatur. Scripserat eo tempore Iacobus Forestus frater mihi carissimus, & medicinae doctor apud Alcmarianos medicinam faciens, & proposuit mihi quaedam dubia in hoc morbo. Cui in hunc modum rescripsi. Duo dubia mihi proposuisti, carissime frater, in literis tuis. Numquid in hoc morbo epidemio, vena secanda sit? Deinde vtrum in isto morbo nunc grassante agri vnum dandum sit? Ad primam propositionem sic respondeo, ut in febribus pestilentibus, contagiosis, malignis & epidemicis soleo. Si morbus sit ex mera contagione aeris, vena secanda prodesse poterit, cum seminata contagione, sanguinis missione non possint educi. Hinc saepe vidimus in febribus pestilentibus contagiosis, & malignis quosdam perisse, quibus vena perperam secta fuit: & experientia iam dudum observamus, cucurbitulas etiam cum scarificatione, talibus magis profuisse. Quamobrem non placeat mihi illa sententia cuiusdam medici, de quo mentionem facis, qui sine discrimine in isto morbo epidemio, semper vult venam esse secandam, in omnibus agris, ut refert, neque illorum ratio mihi sic probatur, qui omnino iubent in omnibus a vena sectione abstinere. Cum ipsemet pro comperto habeam quod in mense Iulio & Iulio, cum hic idem morbus valde grassaretur, statim adhibita vena sectione in principio, tum leni euacuatione, plerisque tunc citius curatos fuisse, quamquam illi (tardius tamen) quibus vena sectio praetermissa erat, curabantur. Ita & alius quibusdam maxime profuit purgatio, sed lenis, neque valde vehemens, ab initio exhibita. At hoc tempore, nempe mense Octobri & Novembri, rursus eodem morbo reuertente, & popularim grassante, quibus pharmacum tantum adhibuit, etiam plurimi sine vena sectione euaserunt: cum vero hyems appropinquet, & iam in autumnno simus, & iam magis cruda sit materia & frigidior quam in aestate precedente, cum catarrho contumaciore, vena sectione potissimum vero pituitosis, minus profuisse aut iussisse videtur. Quanquam plurimos statim ab initio etiam hoc tempore, quibus spiritum sanguinis in hoc morbo epidemico etiam apparebat, vel dolor aliquis lateralis accedebat, aut pleuritis, vel pulmonis inflammatio, tales inquam, omnes vena sectione in principio adhibita probe curavimus. Verum cruda existente materia, & in hominibus pituitosis, & debilibus, quibus signa plenitudinis minus aderant, commode a nobis absque vena sectione, pharmaco conuenienti, materia prius praeparata & demum educta, sanitatem adepti sunt. Plurimi quoque etiam ab initio adhibitis tantum lenientibus pharmaco pectoralibus, melius habere, ut deinde ex pectorantibus, sanitatem integram facile receperunt. Oportet igitur diligenter distinguere, quibus vena sectione conueniat, & quibus non, iuxta indicationes curandi, vel sanguinis mittendi, qua vel admittant, vel omnino dissuadeant. Ita etiam de pharmaco exhibendo sentiendum est. Quanquam in febribus omnino pestilentibus substantiam cordis occupantibus, vena sectione nullo modo prodest (ut alias dictum sumus) sed haec febris non ita pestilens erat, quamvis epidemiam omnem passim inuadens. Hic autem erat morbus epidemicus ex illorum genere, qui etiam sine peste oriuntur. Erat tamen contagiosus & praesertim malignus. Quidam vulgares in Hagha-Comitu (ut audio) se ipsos tum alios absque medici praesentia, seu beneficio eiusdem, hunc morbum epidemicum curarunt assumpta Theriaca, cum folio duri, & exiguo croco adusto. Interea praestat materiam minuire lenientibus, & ea omnia adhibere, quae vera methodus curandi doceat, quam vno Calipso (ut Calipso ceat) aut vno medicamento omnes curare. Nunc ad secundum dubium venio, vtrum in isto morbo epidemico

vinum sit dandum? Ego, ut ingenue fatear, in hoc morbo curando magna ex parte a vino abstinui, quod facendam cum sit in iussu, tam tum omnes ex ea laborarent: laces enim saccharum candi adiectum esset, videri experientia quibusdam vino paulo largius sumpto, febrem in furoribus abiisse, aut delirium vel paraphrenidem: non obstante quod in hoc morbo epidemico nunc grassante animaduertitur, febres magna ex parte lentas, vel mitiores, aut exiguas fuisse (exceptis ita quae in pulmoniam, vel plenitudinem, conuerterentur) quales subinde solent esse pestilentes, ita ut quosdam inuenirem, vix febricitare, aut stare, quod etiam ex catarrho pectus occupante euasisse credo, linguam praeuam, fauces humebundum: Ego respondebo, quam vtrum praesertim per alia resciri possit sine eo periculo, mallem eo non vti: quam minus negauerim pituitosis (ut & in scribis) profuisse, modo simul ab iussu vehementiorem saccharum candi (ut vocant) adiectum fuisset. Sic etiam quibusdam non valde febricitantibus nihil incommodi attulisse censeo. Respondeo dicitur Ouidius lib. 1. De remediis amonitis: Temporibus medicina valet, data tempore profuit. Et data non apto tempore, vna nocent. Et ita frater carissime puto me tua petitioni satis fecisse. Vale, vrapum Delphi 14. die Novemb. ann. 1580. Ceterum istis morbis, vulgaribus omisiss, ad magis pestilentes & tandem ad pestem ipsam deueniamus, quae ab epidemicis nunc dictis (haec etiam pestilentes morbi epidemici) tamen perniciē ad pestilentes diffident, quae quidem pestilentes, quamquam vulgares etiam sunt: tamen hoc habent (quemadmodum & pestis) ut multos perimant, ut apud Galenum 1. De morbis vulgaribus constat. De qua re etiam latius legas Altimatum cap. 3. De morbis febribus pestilentibus. At exempla subsequencia haec omnia melius docebit.

OBSERVATIO IV.

De febre quadam maligna, & quasi pestilenti, vna cum vermibus.

1. **A**nni 1553. ab Augusto mense usque ad mensem Novembrem, Alcmariarum, febres admodum malignae & quasi pestilentes, vna cum vermibus publice grassabantur (nullatamen peste apparente): qua quidem febre inter alios multos, omnium primus Aleyda Beuticha (ita enim huic mater, nempe molitoris vxori, nomen erat) famula quondam Margareta Nannae matris meae carissimae, mense Augusti correpta est, annos nata quadraginta, mulier admodum biliosa. Erat autem febris lenta, & capiebat, postea erudum lotium & inconcoctum meiequam inhorruisset, paulatim incallescere cepit, & pestime habuit, & valde siciebat. Cum vero ad eam accitus essem, pulsus reperi nonnihil debilem; & vena sectioni alias consti etia esset, alio tamē prius glande irritata, & excitata communibus ita educiebat, secta fuit, sanguine ad vacias quinque emissio. Verum cum facies pallorem traheret, ac pulsus mutaretur, lipothymia subsequente, ab vltiore sanguinis detractione cessatum est, & aquae aspersio in faciem (ut in tali casu commode fit) cum ad bere visa est, & ut hunc syrupum, mox melius habere visa est, & ut hunc syrupum ebiberet mandauit: *2. syr. de limonibus, de acetositate citri, de succo acetosae ana 3 b. aquae acetosae, boraginis, ana 3 b. misce, & fiat syrupus.* Quem cum frigide bibi-

bisset, nonnihil refocillata fuit. Tercio autem die cum alium non deponeret, medicamentum admodum leue subsequens dedimus: *2. diaprurni simpl. cis 3 vi. pulpa thamarindorum extraeta cum aqua acetosae 3 ii. syr. ros. laxa 3 i. aquae boraginis 3 iis. misce, fiat potio.* Quae biliosa quaedam excreuit. At nocte febris mali moris, & acuta flagrabat, quarto die ab ineunte morbo delirauit, noctem sequentem insomnem egit, alio deinde soluta vermem viuum eiecit. Quinto die licet calor febrilis mitior videretur, circa ventrem maxime doluit, sicca alio nares (ut pueri solent vermibus laborantes) vellicabat. A balano nihil excreuit. Sexto die urina melior, sed dolor in ventre perseverabat: Ab umbilico inuncto sequenti linimento, & pilulis deinde deuoratis nouem vermes eiecit. Et septimo die praeter spem multorum sana euasit: *2. olei olorum, olei lilior. fellis bubuli, succi caprae assata, butyri recentis ana 3 ii. misce, fiat linimentum.* 2. aloes xocoterina 3 i. b. spec. diatrageantibus frig. gr. v. cum syr. viol. fiat pilula tris. Sorbebat autem supra pilulas (ne alio febrilem calorem auerget) cochlear vnum syrupi de limonibus, quem syrupum frequenter quoque haurebat; etenim & naturae studet, & cum contami-

SCHOLIA.

3. **F**ebres, quae tunc passim agrotantes depopulabantur, erant valde malignae, contagiosae & de maligna quasi pestilentes licet neque tunc bubones aut anthracas appaterent. Interea erat magna putrefactio in humoribus, cum fere omnes vermes deiecerent, quemadmodum eodem tempore evenit Maritima lustrae, seu Iodocae triginta octo annorum, famulae Adriani Dodonaei, nostri pharmacopaei: Primis enim diebus lentam febriculam sentiebat, quae nihil faciebat, neque tunc medicum consulebat, cum tenuioris fortunae esset, quamvis circa quartum die fluxus alui colliquans, huic obouiretur, ita ut multa liquida, foetida, subinde porracea, & glutinosa, vna cum vermibus deiecerit, quae tandem in syncope grauiorem inciderit, cuius causa me vocauit, quae proculdubio ex spontanea euacuatione tum vermium vellicatione oborta erat. Quamobrem ut a syncope grauiori excitaretur, acetum rosaceum naribus obieci, & cum partes externae refrigeratae essent, intro reuocato calore, & sanguine (ut fieri assolet) extremas partes, maxime vero superiores, stringere vinculis iussi, ut foras resisterent spiritus & humores, manibus scilicet non solum calefactis, verum etiam vinculis iniectis, eas ipsas fricari quoque imperabam, at inferioribus partibus intactis & omisiss, ut fluxus sic reuocari posset. Quibus quidem transactis, agra ad se rediit & cum iterum loqui posset, assumpto robore de ribes, cui manus Christi appellata, intrita esset, mox reuiuiscere visa est. Interim pulsus huic debilis erat, cum quadam intercidentia, & contractione, qualis fere in epilepsia cetnitur. Subinde etiam conuellebatur, ob vermium morsum aut materiae venenositatem, uti exillimabam. Aderat & huic, ut omnibus, fere eo tempore febricitantibus, stomachi dolor, & fluxus biliosus. Eratque ita debilis, ut ad mortem tendere videretur. Et cum quartus dies praeteriisset, a vena sectione abstinuimus, & iis tantum visumimus, quae ad putredinem, humum, fluxum & vires roborandas facerent. Hanc sequentem mixturam subinde sumebat: *2. syr. de limonibus, rob. cerasorum, rob. de ribis ana 3 i. b. misce.* Et cum ipsa paululum ti fieret, syrupum quoque myrtinum propinui, qui ad fluxum quoque faceret. Ob-

R tussim

tussim adieci aliquando *syrupum de liquiritia*, & *syrupum cydoniorum*, ob fluxum & vermes. Interea præcepi, cum ipsa paupercula esset, ut continuo ex decocto sequenti vteretur: *℞. endiuia, dentis leonis, cum radicibus, herb. acetosa* (ob putredinem *polygoni* (tam ob fluxum, quā vermes) *ana m. i. ablinthis Romanis m. s.* his quidem in cerevisia decoctis, nempe tenuiori, pro potu utebatur. Cæterum cum fluxus vehementior foret, & vires deiecerentur, *℞. cornu cerui vss. assumptis*, cum decocto superscripto, vermes deieciat: stomacho ac ventre oleo cydon. inuncto, mox ut ventriculi & intestinorum facultas magis roboraretur, fluxu copioso ægram prosterneute, hæc mixtura præscripta est. *℞. conf. ros. an. riq. 3 i. pulueris cornu cerui vss. 3 i. s. corall. rub. bol. arm. vetis, nempe terra lemnia vera ana 3 i. syrupi de limonibus q. s. redigantur in formam opiata*: ex hac sapissime capiebat. Cæterum cū fluxus in dies accrescebat, tabulis seu rhombis deuoratis etiam has pilulas deglutit, pro siti antea sumens quotidie *℞. de ribes: 2℞. trochis. de terra sigillata 3 i. s. fragm. torum lapidum pretiosorum gran. x. dissolue in aqua ros. acetosa q. s. facch. albiss. 3 i. s. fiat confectio in rotulis drachmarum duarum: 2℞. trochis. de spodio cum semine acetosa, de terra sigillata, de succino, sem. carabe, ana 3 i. s. corall. rub. gr. ii. cum muna cydonior. fiant pilule vii.* quibus deglutitis, fluxus cessauit, ac per totū morbi decursum deiecit per aluum plusquam viginti vermes: Et cum hanc deploratam deserent, & in familia orci numeratam, cum aliis quibudam intra spacium nouem dierum luci auræque vitali restitimus. Nam hoc eodem tempore infiniti eodem morbo laborantes, à me curati fuerunt, & nihil æque tum ad fluxum, tum ad vermes faciebat, quam cornu cerui vssum, ac tabulæ iam descriptæ, quæ similiter siccabant & veneno resistebant. Cibus erat huic, sicuti & aliis, ius pulli gallinæ, omphacio alteratum.

OBSERVATIO V.

De simili febre, pestilenti, & maligna, cum syncope & vermibus.

1. **R**echtilda nata annos septendecim, puella utcunque crassa & puitosa, ministra Theodori Teylingij consanguinei mei, cum inhorruisset pestilens febris, eaque maligna & acuta eam inuasit, cumque circa præcordia valde premeretur, etiam syncope correpta est. Ad hanc accitus frictions statim adhibui, ita ut mox à syncope excitata fuerit. Cæterum cum animaduertirem febrem sine ordine augmentum ducere, lotiumque plusquam in præcedente muliere tinctum esse, sine fluxu ventris, cui & color faciei sæpe in liuorem mutabatur & guttur subito inflabatur in talem molem, ut astantes eam suffocari putarent, qui tumor in gutture mox delitescerebat, hinc subito efflorescebat: adeo ut symptomata illa, astantibus veneni assumpti suspicionem præberent, aliis vero maxime mulierculis suffocationis veri. Pulsus tamen huic nõ debilis erat, ut in præcedente muliere, quanquam inordinatus esset. Febrem hanc pestilentem quoque esse & malignam, ex signis præcedentibus facile cognouimus, eoque magis cum in sexum foemineum, tales febres eo tempore maxime grassarentur. Cumque eodem die vltro alius officium fecisset; mediam brachij dextri venam secari iussi paucos tamen extracto sanguine, cum in syncopen incidere: quæ aquæ aspersione in faciem subito elata, ad se rediit: eoque tempore cochlear vnum syrupi acetositis citri deglutit: & cum non sibi

ret, neque lingua aiida foret, paulo post 3 i. s. *ibersaca Venetiæ cum 3 i. aquæ scabiosæ & cardui benedicti, & acetosæ propinamus*; ex qua potione non diu post recreata fuit, ac plurimum deinde sub noctem sudauit. Altero die tamen dolor circa præcordia hærebat, cum cordis quasi palpitazione, febre magis sine ordine crescente, oculi subinde conuulgebantur, aderat & stridor dentium, pulsus quoque inæqualis, deficiens, aliquando etiam recurrens, linguam manducabas: quæ symptomata mihi suspicionem vermium præbuerunt, cum & tussicula eius intestaret eandem, & clamore experegetet, prostraretque & iterum sopiretur, propterea id quod sequitur exhibuimus: *℞. castia extracta 3 i. s. aloes 3 i. s. propinamus cum 3 i. s. iussu lactis* (quia paupercula) qua potione, plurima excrementa, & quatuor vermes excreuit: debilis etenim erat, & facilis solutionis, ideo medicamentum dosim non auximus: Interea altero die subsequente has pilulas deuorauit: *℞. aloes 3 i. s. corall. rub. gr. x. cum aqua scabiosæ fiant pilule tres*: quas cum sumpsisset, duos vermes adhuc deiecit. At assumptis pilulis ne calor febrilis augeretur, forbebat cochlear vnum syrupi acetositis citri. Die sequenti, tursus duoratis pilulis, vna cum excrementis denovo vermem excreuit, atque die vno ac altero intermissis cum pilulas easdem deglutit, vltimo mortuum vermem, eumque longum simul cum faecibus putridis exoneravit, ac perfecte sana euasit. Acida vero huic fere inuicem, cibaria obtrusimus, quemadmodum & aliis omnibus. Hoc enim modo mulieres quæ magis ægrotabant, superstites manebant; alie vero quæ paltum inire nolebant, magna ex parte moriebantur, vti & illæ quæ ab Empiricis male & sine tecmaris tractantur.

S C H O L I A.

Hæ pestilentes febres mediate pendebant, ab aliqua mala qualitate, quæ in humoribus vel ab aëre tandem cor insicerent, sed non proprie tamen pestilenciales, cum ex putredine humorum vermes, in iis, qui his febribus laborabant, gignerentur, magis in mulieribus. Nam omnes fere mulieres quæ hoc tempore decumbebant, vermes deieciabant, cum excrementis liquidis & fæulentibus, & licet iisdem appetitus deiectus esset, nisi vltro cibum caperent, moriebantur. Venit autem eo tempore mihi in mentem quæ Auicenna scripserit. Quandoque cadit appetitus eorum, qui febres præputiunt pestilenciales: incipiunt autem ad comestitionem, quoniam qui viriliter ad ea quæ sibi offeruntur, se habent & potenter comedunt, euadunt. Quæ verba Auicenna, ex Galeno accepit enarratione 58. commentariis veris in lib. 3. De morbis vulgaribus, vbi ita ait: Etiam hoc symptoma omnes cepit, qui in peste diuturna, quæ modo viguit, laborabant: quare factum est ut multi morerentur: fortissimi ergo qui vim sibi ipsi inferentes cibum oblatum assumpserunt, omnes fere superstites fuerunt: plurimi vero mori quam comedere quicquam prius duxerunt. Verba autem Galeni in hac febre maligna, & satis pestilenti vera esse obseruauimus, quamuis absque characterem veneni, vti & Amatus doctissimus quoque animaduertit, in illis febribus pestilentibus quæ Anconæ anno 1552. multos pestundabat, quæ ciuitas maxime pesti obnoxia est, quemadmodum & præclara Venetiarum vrbis, ut & nos audiuimus à præclarissimis medicis, cum Venetiis ageremus. Sicut enim Romæ, vti experti sumus, & Ferrariæ maxime homines ibidem inuadit: sic &

Ferrariæ tertianæ nothæ, magna ex parte dominium habent suum: Ita Colonia & Luteriæ Parisiorum, pestis frequentissima est, ob hominum frequentiam & forditiem platearum. Cæterum cum pestilentes febres his nostris valde similes anno 1552. tempore Veis Anconæ grassarentur, illo anno niti vnam tantum puellam Alemarie similis pestilenti febre maligna infectam, præ manibus habuimus, mense Augusto, quæ & vermes deieciat & per nos quoque sanitati restituta fuit. Verum apud nos Alemarie, & in locis finitimis febres hæud dissimiles nostram urbem prius occuparunt anno 1553. quas Amatus anno præcedente Anconitanos inuasisse scripsit. Interea apud nos, sub finem autumnii anno 1553. magis cessabant, vel minus malignæ erant, atque multo diuturniores, quam in ætate, licet etiam in iisdem febribus vermes tunc quoque deieciabant: quare exemplum adhuc vnum addemus.

OBSERVATIO VI.

De febre mali moris, diuturna, cum vermibus pestilentem febrem imitante.

1. **M**atrona nobilis Nieucdia, mulier si quæ alij, Sateapis in Heyloe, annos quinquaginta nata febre contumaci, & diuturna (qua per tres menses confictata est,) cum vermibus, pestilentem febrem imitante, corripit cepit, mense Septembri. Ad hanc die secundo decubitus in castello suo (*Colferio dicto, quod postea in obsidione Alemariana, vti Castellum Cranebroccium dictum, avitum est*) decubentem accitus, animaduerti imptimis in ea pulsus inordinatum esse, valde submissum, & febrem cum horrore leui inceptisse. Ex capite valde dolebat, vrina non erat tincta, sed cruda, subingalis: mæror, & angustia eam occuparant, quem ob obitum mariti, prolihus carens, non sine causa contraxerat; syncopen subinde incurrerat, vti & alie febricitantes prædictæ. Data itaque omni opera, contra morbum grauiorem ita pugnauimus. Cum valde melancholica esset, gracilis quidem & venas amplas habens per balanum prius faecibus depositis comminibus, internam brachij sinistri venam (*lienarem vocant*) secare iussi, eo quod in sinistra parte magis dolorem sentiret, cum leui cordis palpitatio, ne, & vncis fere sex sanguinis flumibus, vtcunquæ tulit, deinde hunc syrupum ebibit: *℞. syrupi de limonibus, de corticibus citri, borag. ana 3 i. s. aquarum boraginis, cichorii, fumariæ ana 3 i. s. misce. & cum prona esset in syncopen, morsellum specier. diarthod. abb. in tabulis subinde capiebat. Cibus illi erat ius pulli alteratum cum succo malorum arantiorum, aut alterius saporis acidi. Proinde cum ex mordacibus humoribus ventriculū lancinātibus in vomitū protumperet, multa biliosa, tū pituitosa, cineritia, melancholica, admodum corrupta, tum vermem magnum euomit. Medicamentum tabulæ torium propinamus, quod constabat ex hordei communis decocti 3 i. s. syrup. ex infus. rosar. oxydonis simplicis ana 3 i. s. mox à crebriori vomitu, ita ventriculum exterius roborauimus: *℞. aloes cydonior. massachini ana 3 i. s. misce.* At ipsius quoque ex mixtura sequenti, subinde cochlear vnum sumebat: *℞. syrup. de limonibus 3 i. s. syrup. cydon. menthacæ ana 3 i. s. misce.* Lenitum pharmacum non dedimus ab initio, quoniam per se satis aluum deponebat. Verum cum capite quoque doleret, hac vnguento vti sumus: *℞. vnguenti popul. 3 i. s. vnguenti alabastrini 3 i. s. misce.* Fronte & temporibus.*

Pel. Forst. Tom. 1.

bus inuicis dolor ille capitis miraculi instar sedabatur: verum vomitus nondum cessabat, quare ad vires simul recuperandas, (cum febri ad inueniendum procederet) ut hoc condito frequenter vteretur, mandauit: *℞. corticum citri, arantiorum & limonium conditor. florum arantiorum cond. conservæ florum bug. florum rosar. ana 3 i. s. specierum diarthod. abb. 3 i. s. uocata condita 3 i. s. syrup. de bug. de mentha, de limonibus ana q. s. fiat conditum valde liquidum: quibus tandē remediis vomitus iste sedatus est. Licet non diu post alius fuerit restricta, & cum medicamenta per os sumere nollet, balano subinde ex melle, sale & speciebus hieræ picræ, aliquot granis diacridij adiectis, confecto, & supposito, bis de die alium deiecit. At tussicula aliquando obrepente, saccharo penidio probe utebatur, balanisque inditis, & vmbilico oleo sequenti inuncto, tandem vermem excreuit: *℞. olei rosarum, ablinthis ana 3 i. s. misce.* omni mane sumebat cochlear vnum ac alterum syr. de cichorio Nicolij, cum rhab. & inceptis plurib. dieb. vermes deiecit, febre lenta, ac diuturna permanente, ita ut deinde aliquot diebus intermissis, cum in ventre valde doleret ex vermium morfu & vellicatione, ut coniectabamus, cum aluum non probe redderet, ut sequens enema iniiceretur, præcepi: *℞. mercurialis betæ, malua, endiuia, dentis leonis, ablinthis communis, abrotani, pulgri, gramini cum toto, ruta, caulium rub. ana m. s. viol. p. i. sem. zedoaria, anisi, coriand. præpar. an. 3 i. coquantur in duabus partibus aquæ communis & vna parte vini Rhenani pro lb. j. colaturæ addendo diacatholici 3 i. s. castia mundata pro clysteribus 3 i. s. diaphanici, electuarii, hieræ picræ ana 3 i. s. olei oluarum seu communis, olei rosarum, olei ablinthis ana 3 i. s. salis triti 3 i. s. misce, fiat clyster.* quo ter aluum excreuit, plurima pituitosa, mucosa, corrupta, biliosa reddens, simul etiam duos vermes insignes expellens. Cum autem febris, licet læta, ultra duos menses protraheretur, diebus deinde intercedentibus omni die tres pilulas, mane ieiuno stomacho deuorabat, hoc modo paratas: *℞. pilularum pestilentialium Ruffi 3 i. s. cum succo acetositis citri, fiant pilule ix. quotidie tres sumebat superforbendo cochlear vnum syrupi acetositis citri ob febrem continuā satis licet lentam, iisque pilulis assumptis, cum stercore elaborato vermes deieciat. Postea vero cū amplius vermes non expelleret, suborta est gutturis, atque oris, tum lingue inflammatio, & aphthæ vndique sparsum spectabantur, licet albe, ideo gargarismis subsequenter vti fuit: *℞. aqua plantaginis lb. iiii. bordei communis m. i. bulliant ad crepaturā bordei, in fine adde seminis cydonior. 3 i. s. leniter tantum ebulliendo 3 iiii. aqua solatri adiectis, expressioni seu colaturæ addendo mellis rosati colati 3 i. s. diamori, dianacum ana 3 i. s. castia recens extracta 3 i. s. fiat gargarismus.* Alius: *℞. portulacæ plantaginis ana m. i. s. florum rosar. rubear. folior. malua, viol. bordei communis ana p. i. coquantur in quatuor partibus aquæ communis & vna parte aquæ plantaginis, ad hordei crepaturam: huius colaturæ accipe lb. ii. addendo seminis cydonior. 3 i. s. iterum leniter ebulliendo & rursus colaturæ addendo diamori, dianacum ana 3 i. s. castia recens extracta, mellis rosati colati ana 3 i. s. misce.* pro gargarismo, quo omnis tandem inflammatio & aphthæ cessarunt. Interea tamen cum subinde male dormiret, oleo papaueris & mandragoræ, tempora sub noctem inungebantur, somno mox obrepente. Pro tussi vero, quæ interdum eam molestabat, tum pro cordis debilitate, cochlear vnum ex mixtura sequenti, sæpe capiebat: *℞. syrup. violacæ, inisubini, de liquiritia, syr. ex infus. ros. 3 i. s. syrup. de buglossa ana 3 i. s. manus.***

manus Christi cū perla subtilissime trita 3 vi. misci: modo vero sumebat morsellum vñ manus Christi perlata: modo hos syrupos sequentes: *℞. oxy-
zaccob. simplicis, syr. viol. susubini, de liquoritia ana 3 i.*
Si secessum non haberet eo quod medicamentum per os difficulter admitteret, enema commune in-
iiciebatur, vel glande satis acuta, aliis irritabatur.
At sub finem morbi huic singultus oboriebatur:
quo symptomate aliquo modo petteriti, ob mor-
bum diuturnum, & vires deiectas ab inanitione
originem fumpisse suspicabamur: Interea hoc
medicamento vsi sumus: *℞. seminis carni 3 i. b.
sem. papau. albi, sem. portulacae ana 3 i. sem. anethi 3
b. crassiore modo contusa, & cocta in ceruicia
communi & excolata, continuo bibebat stomacho
quoq; inuncto oleis vio. & amygd. dul. simul mix-
tis, tam in parte anteriori, quam posteriori, in ipso
dorso: post quinque sexue dies singultus eam re-
liquit: ita vt optima victus ratione, ex nostro præ-
scripto vtens, nobilis hæc matrona pro deplorata
habita, postquam tribus mensibus adeo graui, diu-
turna, & maligna febre implicita iacuillet, magno
cum nostro honore, diuina gratia opitulante, inte-
græ sanitati reddita fuit.*

S C H O L I A.

6. *Quare mu-
lieres hac
maligna fe-
bre magis
infectaban-
tur.*
ERat hæc quidem febris, non minus maligna
præcedentibus, at multo diuturnior, in au-
tumno, & muliere melancholica, ita vt vix inter
pestilentes numerari debeat, quamvis eadem sym-
ptomata, vt priores mulieres, & hanc implicaret.
At hyeme instante febres hæc malignæ & quasi pe-
stilentes amplius non apparuerunt. Cæterum quod
muliebre genus istis febribus magis afficeretur,
(vt diximus) minus admiratu dignum fuit, cum
huiusmodi febres malignæ, vt & aliæ pestilentes,
corpora potius mollia, eaque humida inuadant, &
ideo humorum corruptioni magis obnoxia. In
hac tamen muliere magis fuit diuturna ob melan-
cholia, quamvis non minus sæua accidentia pro-
duceret: Signum quoque magnæ corruptionis erat,
quod omnes hac febre laborantes vermes deiecer-
rent. Hæc autem febres, de quibus nunc diximus,
videbantur esse mediæ quodammodo inter vere
pestilentes, & non pestilentes, quoniam ab iis (esse
Fractorio) multi pereunt, multi etiam enadunt,
suntque hæc potius malignæ, quam veræ pestilentes.
Vnde præceptor meus Benedictus Fauentinus du-
plicem pestilentialem faciebat, vnam immediate
pendentem à peste, à praua & occulta qualitate,
quam proprie pestilentialem vocabat: alteram im-
mediate pendentem (vt paulo ante diximus) ab ali-
qua mala qualitate, quæ in humoribus vel ab acre
tandem cor inficiat. Interim pestilentes febres
non vnam & eandem naturam particularem ha-
bent, sed pro natura constitutionis temporis præ-
sentis, & præteriti, ideo & diuersa nomina apud
diuersas gentes obtinuerunt. Dicta est aliquando

7. *Marcesce-
Rodelictus.
Trousse-ga-
lant.*
Mayenne, propterea quod insidiosa & periculosa
esset, vt Rodelictus quoque refert. Superioribus an-
nis vocata fuit, Trousse-Galant, quod fortissimos
quoque iuuenes cito iugularet. Aliqui pestem in-
ternam vocant, & pro arbitrio quisque illam ap-
pellat secundum varias formas & varios effectus,
quos præstat. Rodelictus putat esse tertium ge-
nus Caussionis factum ex sanguine melancholico,
quod docent carbunculi externi, & interni, &
stigmata illa nigra, per vniuersum corpus sparsa.
Huius rei suspicionem augent causæ harum fe-
brum, vt coniunctiones planetarum in Saturno,
item bella, annonæ caritas, quæ solent hæc febrem

præcedere. Vnde natum est commune Græcorum
prouerbum. Μετὰ λοιπὸν ὁ λοιμός. Solent enim ho-
mines vesci quibilibet, vel leguminibus, radicibus
herbarum, & non consuetis alimentis, vt vidimus
panem confectum ex radicibus, granis, fabis, casta-
neis, pisicis, lentibus, quæ quidem alimenta sangui-
nem melancholicum gignunt. Adde quod eo tem-
pore curæ, solitudines, timores, & alij animi affe-
ctus, spiritus absumunt, sanguinem exsiccant, qui-
bus absumptis, vis illa diuina, quæ homines conti-
net, regit & moderatur, imbecillior redditur, & ob
id humores putrescunt, & venenum aliquod con-
cipiunt. Id etiam tempore belli euenire videmus,
neque id solum tam propter sanguinis corruptio-
nem, aut corporum putredinem, quam ob moro-
res, pavores & tristitias. Et, vt à nostris exempla
petamus, apud Perpignianum multa clades facta
est, pestis tum secuta est ingens, quæ non solum
vicinos, sed etiam eos, qui in montibus vivebant,
oppressit. Et apud Auernos (eodem Rodelictus testi)
febris pestilens ita grassata est, vt multo plures oc-
ciderit homines, quam pestis anni superioris. Hæc
autem longe euidentiora sunt, quam vt lōga egeant
disputatione. Bellum, quod nunc in vigore est,
inducat, quot homines mortui sint in obsidione
Harlemensi, vix dici poterit: de qua peste suo tem-
pore agemus. Flandria tota, dum hæc feriberemus,
peste quasi absumitur, bello atroci vndique fla-
grante. Interea hæc febris pestilens est diuersa, vt
ipsa experientia docet. Est aliquando febris ardens
similis, quæ fit à bile putrescente circa pulmones,
& ventriculum. Hoc tantum interest, quod contra-
giōsa sit, & quandoque cum spūto sanguinis inci-
piat, vt illa quæ tempore Guidonis grassata est, de
qua postea quoque agemus. Aliquando videtur
spiritus suffocari subito, tanquam ephemera esset,
vix diem excedens, vt sudor Anglicanus, de quo
alias agemus. Rursus vna est magis exquirit quæ
altera, & tunc semper tertio vel quarto die in car-
bunculos terminatur, nisi quis velit carbunculos
morbum esse, & febrium symptoma, modo homi-
nem pestundat, sine charactere veneni. Hæc omnia
exemplis clariora euadent. Quædam prius in me-
dium adferemus de pestilenti febre Trousse-galant.
Mox de aliis quibusdam, antequam ad pestem il-
lam famosam Delphensium veniamus, de qua longi-
giorem sermonem statuemus.

OBSERVATIO VII.

De febre quadam pestilenti, Gallis dicta Trousse-
Galant, quæ in Sabaudia potissimum, aliisque
locis finitimus in Gallia anno 1545.
grassabatur, quæ & fortiores
iuuenes iugulabat.

Iuinus Sanderius medicus Gandensis, cum Pi-
thueris medicinam facerem, ex urbe Scambe-
rica, praxim ibi exercens, cum quo vna suauiter
vixi Bononiæ in Italia & vna redeuntes in Gal-
liam, de communibus nostris rebus, & de febre
pestilenti Trousse-galant, ita ad me scripsit. De re-
rum mearum statu latius scriberem, nisi plenus hæc
ep̃sa à Iohanne Baillet, cui literas ad te dedi, intelligere
posses. Verum de morbo quodam hic publ. ce grassante
quadam scribere proposui, quem hic vulgo Trousse-ga-
lant vocant, eo quod omnes iuuenes, & maxime vniuer-
sitas à medio tollit. Morbus hic grassans, est febris pesti-
lentialis, ex sanguine pituitoso & crasso putrescente in ve-
nis orta, quæ singulo vespere exacerbatur. Accidit etia
re hæc sunt: aut continua vigilia, quæ agi ad phrenitide-
dem

dem tandem ducit, aut continuus sopor, qui in lethar-
gum transit: dolor plerumque capitis adest in principio
& renuit calor cum lassitudine totius; verum max-
ima copia, qui ex putredine generantur, quique sursum
repentes vnt per os emittuntur, non sine magno crucia-
tu, ita vt fere strangulati egri videantur. Plerisque &
exanthemata erumpunt, idque aliquibus in principio,
non sine magno malo: quibus vero in declinatione ea ap-
pareant signis coctionis præcedentibus, in quoque melius
enadunt. In huius febrii curatione, nihil præstantius in-
uenimus, quam secundum Galeni sententiam, q. Meth.
de febre syncho, mittere sanguinem vsque ad animæ de-
liquium. Propterea parum minus extraximus, quam
libram vnam, & semissem, scilicet octodecim uncias
sanguinis: in mulieribus autem libram vnam. In ali-
quibus, vbi commodum videbatur adhuc sanguinem mis-
sionem reiteramus: aut cucurbitulas natibus, aut spaci-
ulis, applicamus summo cum successu. Neque te latere
volo hic nos quatuor cucurbitulas semper fere libram
vnam sanguinis extrahere. Summam maximam re-
medium est, copiosa phlebotomia, tum propter tempus an-
ni vernum, tum propter ætatem, tum propter materiam
peccantem. Minoramus materiam peccantem, post phle-
botomiam, cum castia, & addimus ʒi. b. rhubar. aut
ʒi. i. cum scilicet concisimus materiam esse in venis pri-
mis. Deinde procedimus cum digerentibus, quæ partim
materiam refrigerant, partim materiam reprimunt.
Verum in diuturnis semper vixit apozematibus po-
tius quam syrupsis, & aquis destillatis: quia aquis de-
stillatis non magnam habemus fidem vt nostri. Vixit
etiam aliquibus mixturis cordialibus, quæ verum
quoque generationem prohibeant & cor à materia ve-
nena sua maniant, cum certe parum à peste distet: nam &
ipsa contagiosa est. Materiam iam concoctam cum signis co-
ctionis appareant, tunc medicinam purgantem da-
mus, scilicet in fine statim. Nam plurimum experientia
iam compertum habemus, & etiam ratio docet, non esse
mouendam, nisi apparentibus signis perfecta concoctio-
nis, alioquin simul bonum cum malo expellimus. Morbus
hic plerumque quarto die terminatur, aut vndecimo.
Hæc sunt quæ de morbo hic grassante scribere statueram:
tunc lucrum nobis hic satis luculentum fuit, ob ægoro-
tum copiam, cum tempore hoc venimus, vt latius ex
Baillet intelliges. Alia vero scribere non statui. His
vale, ac de verum tuarum statim rescribo, & Iohannes
V. V. Idio, vel Syluis nostro tuas literas ad nos fereudas
exhibeo raptim Chamberaci. 28. Iunii 1545. Tu
amantissimus Iuinus Sanderius.

S C H O L I A.

3. *5. Sudor cū
glucis quæ-
do transla-
tus in Nor-
vegiam, Da-
nos quoque.
Deinde furiose perambulans regionem.
Poloniam, de regno in regnum, de prouincia in
prouinciam, de ciuitate in ciuitatem, aduerso
Rheno demigravit in Germaniam, perambulando
etiam totam vel maiorem eius partem, ciuita-
tes quoque Orientales nonnullas, vt Hambur-
gum, Bremam, Lubecam, Dantiscum & à Po-
lonia in Germaniam peruenit. Tandem post Ca-
nem descendendo per Rhenum, ab Agrippina
Colonia, incredibili celeritate ad agros Iulia-
censes, ac Leodigenses demigravit: illinc ad Bra-
bantos, Flandros, ad Geldriam, atque Transil-
uanos, & intra paucos dies ad Traiectum perue-
nit. Illinc aëri incurfu Hollandiæ limites hostili-
ter inuasit, quos suis venenosus telis mira velocita-
te infecit omnes, solis Alcmariensis & Waterlandis
R. liij (quem)*
Hæc literas cum Pithueris agerem, mense Iunio
accepi: at neminem quem nos tunc in cura-
tione habuimus, tali pestilenti febre, qualis hic de-
scribitur correptus fuit: quamquam rusticus qui-
dam in suburbio Canicula exortiente, non solum
pestilenti febre, sed & peste affectus est, carbone
in oculi palpebra inferiori oboito, capite ac collo
in immodicam molem excrecente. Aut nullis re-
mediis iuuantibus tertio die hic obiit, ac integrum
domum peste infecit, & omnes qui in domo illa
verfabantur, quamvis admoniti per me, vt præ-
cautione vterentur, vel statim remedia adhiberēt:
in qua re cum nimium negligentes essent, subito
extincti sunt. Quamvis virus latuerit ad sex septi-
manas antequam aliquis inficeretur. Nouem nu-
mero in iisdem ædibus subito ad orcum rapti sūt,
quamvis idem malum hoc tempore alios vicinos
non inuasit, ita vt hæc pestis, vel febris pestilens,
nullo modo fuerit vniuersalis, cum alij neque Pi-
thueris, neque in eodem pago, in quo ipsi extin-
guebantur, peste infecti sint. Eratque tamen hic
Pet. Forest. Tom. 1.

morbus de earum pestilentium febrium genere,
quæ malignitatis suæ atque veneni characterem
quendam exhibebat, quod minime scribitur de ista
febre pestilenti vocata Trousse-galant, quam apud
Pithuerienses non vidimus, quamquam in aliis
Galliæ locis, quemadmodum à nonnullis accepim-
us, idem malum iuuenes depopularetur. Hæc
febris (Trousse-galant dicta) erat febris syncho-
peltileus ex massa sanguinea putrescente, vnde &
tanta sanguinis detractio iunioribus, quos inuade-
bat, utilis erat. At hoc quoque annotatu dignum
est, non omnes pestilentes febres characterem ve-
neni habere, licet homines subito interficiantur,
qualis pestilens illa febris sæuissima, quæ apud An-
glos cum sudore grassabatur, & ideo à nostris Sn-
doriferus morbus (lingua vulgari vero, de syrtende
sieck) appellatus fuit, & ab aliis medicis præstan-
tissimis dictus est Hydronofos, qui de eo scripse-
runt. Nam hoc malum (vt etiam refert Erasimus
Roterodamus elequentiæ monarcha, Batavia nostra
orator insignis, in epistola sua ad clarissimum Carolum 8. sudor
Vtenbouium) exitiale ad aliquot temporum inter-
ualla, nouum exortum est, annis iam ferme quadra-
ginta Angliæ peculiare: vbi cum primum grassari
cepisset ignotum, nec medicorum ars quicquam
aderet, tanta vis hominum extincta est, vt vix
crederetur, eam insulam à tam multis incolis: nec
semel ortum cessauit: quælibet enim aspera bruma
licet subinde remittatur, scintillans duntaxat, rur-
sus identidem sic incrudescens, vt parcat nemini:
non aliud malum horribilius nec contagium peri-
culosius; habet tamen illud boni, quod non excar-
nificet hominem diutinis cruciatibus, intra duode-
cim horas, interdum intra pauciores aut tollit ho-
minem, aut certam vitæ spem præbet. Atque ini-
tio quidem, vt fit, festino affligit sudore, sed igneo,
odoris teterrimi: visum est ex amne Phlegethonte
emissum hoc malum. Vngues potissimum extru-
ciat, alas ita comprimit, vt etiam si velis, non pos-
ses attollere. Qui feruoris erant impatientes, &
auram largius admittebant, hi fere subito extin-
cti sunt. Rursus alij cum animaduertent id com-
pluribus infelicitate cessasse, dum in diuersam ten-
dunt rationem, in idem tum exitum inciderunt.
Nam oclusis rimis omnibus & excitato igne co-
pioso, opertique stragulis, quo magis tutiusque
sudarent, æstu præfocati sunt. Præsentius tamen
exitum adferebat admissum frigus. Tandem re-
perto temperamento multo plures ab eo morbo
conualuerunt, quam extincti sunt. Tamen tanta
lues nondum eo tempore inuenit nomen, nec vl-
lum efficax ab arte medica remedium hæctenus re-
pertum est. Post iam tot orbis tumultus, post bel-
la, post cædes, post opinionum dissidia, post re-
rum omnium & caritatem, & inopiam, an. 1529. vngues, Da-
nos quoque. Deinde furiose perambulans regionem.
Poloniam, de regno in regnum, de prouincia in
prouinciam, de ciuitate in ciuitatem, aduerso
Rheno demigravit in Germaniam, perambulando
etiam totam vel maiorem eius partem, ciuita-
tes quoque Orientales nonnullas, vt Hambur-
gum, Bremam, Lubecam, Dantiscum & à Po-
lonia in Germaniam peruenit. Tandem post Ca-
nem descendendo per Rhenum, ab Agrippina
Colonia, incredibili celeritate ad agros Iulia-
censes, ac Leodigenses demigravit: illinc ad Bra-
bantos, Flandros, ad Geldriam, atque Transil-
uanos, & intra paucos dies ad Traiectum perue-
nit. Illinc aëri incurfu Hollandiæ limites hostili-
ter inuasit, quos suis venenosus telis mira velocita-
te infecit omnes, solis Alcmariensis & Waterlandis

(quemadmodum ego in libello manu magistri Iohannis Tyengii, Amstelodamensis medici celeberrimi, descriptum reperi) pro maiori parte hac lue minime affectus. Amstelodamum vero, in qua vrbe Tyengius medicinam faciebat, 27. Septemb. eodem anno 1529. post prandium per aërem quandam nebulosum (ut idem referebat) subintrabat. Illinc subito Harlemum & loca vicina usque ad Occanum, & tandem ad Zelandos permeauit. Illinc propulsa, demum ad Anglos vnde digressa erat, peruenit, ubi tum per aliquot annos sedes quietas obtinuit. Adiungam hic in gratiam tyronum medicorum ex eodem libelli Tyengii obseruationem quandam.

OBSERVATIO VIII.

De pestilenti febre Anglicana, quæ ab aliis Hydronofos seu sudor Anglicus dicitur.

1. Sudor Anglicus vel Hydronofos, ut Tyengius referebat, Amstelodamum inuasit die 27. Septembris anno 1529. tribus aut quatuor tantum diebus populatum grassans; nam post quintum diem ad alia loca celeritate quadam transuolabat, neque amplius in vrbe visa est. Istis quidem diebus quam crudelissime sauebat, ut etiam in aliis locis, ut qualibet die infinitos mortales, tam viros quam foeminas inuaderet. Infantilis vero & decrepita ætas maxime immunis erat. Quanquam idem Iohannes Tyengius etiam sexagenarios hac febre venenosa obrutos viderit. Nonnunquam centum numero vnoquoque die corripiebat. Quos vero inuadebat, secundum corporum variam dispositionem, variis accidentibus afficiebat, quæ partim ab Isaaco Israëlitæ, partim ab Haly. Abbate 5. Theoricæ enumerantur cap. 11. De pestilente aëre: ut sunt sudores terri, & horridi odores, dolores, anxietates, alienationes, frigiditates, ab initio in corporis extremitatibus, conuulsiones, tensiones sub hypochondriis, vrinae admodum diuersæ, quibusdam liuidæ, & valde corruptæ, pulsus concisus, cordis tremor, syncope, contractiones pedum ac manuum, dolores in renibus ac spina dorsu supra modum vehementes, eruptio sanguinis copiosa, præ angustia & calore nimio per vias vrinae, per naves, per aures, quibusdam & per oculos, aliis autem in fine ex crisi impeditæ, & epilepsia, nonnullis & paralytes manuum pedumque, quibusdam & per vniuersum corpus enervant. Et licet hic atrox & valde perniciosus morbus existeret, minus lethalis erat, si ægrotantes absque errore commode tractarentur. Facile enim propellebatur venenum à centro, ad circumferentiam in omnibus per sudorem. Et sic dicit Auicenna 2. quart. sudor festinus in principio ægritudinis est malus: significat enim multitudinem materię cum malitia, nisi causa in eis sine humiditates ueris, propter pluviam multam, tunc minor est eius malitia. Talis erat totius anni 1529. constitutio humida, pluuiosa. Ergo ex natura morbi minus lethalis: si eis debita cum solertia perspicaci, adhibita essent remedia. Verum quamplurimi (proh dolor) tam mobiles, quam populares viri, ac mulieres, hoc morbo misere suffocati sunt, ob libellos erroneos, ab indoctissimis hominibus in vulgus emissos, qui in eiusmodi lue curanda peritiam & experientiam iactabant, multosque in Anglia aliisque regionibus sese curasse dicebant, cum omnia falsa essent. Tales (inquam) minima pietate fulti erga ægrotos, illorum loculos tantum expilabant, ac in sui commodum conuertebant, nullam de aliorum damnis nec morte ipsa curam gerentes, sed, quæ sua sunt, tantum curantes, nulla

arte instructi, muleros ægros, passim sua ignorantia, trucidabant. Fuit vero morbus epidemicus, cum omnes indifferentes occuparet, quoque fuit pestilens illa febris cum angina anno 1515. in ciuitate Hornana, & anno 1517. Amstelodami ac Antuerpiæ, quæ ita fuit periculosa, ut si in septem horis aut octo non curarentur, ad pulmonem & cor permutabatur. ut brevissimo spatio omnes interierint, si intra sex aut septem horas nullam curationem adhibuissent, de qua dictum est prius in principio huius libri, & de alio simili morbo epidemico gutturis. Sed quantum ad has febres perniciosas & pestilentes, sudoriferas, de quibus nunc loquimur, nullam similitudinem habent cum illis sudoriferis, de quibus Hippocrates sermonem facit libr. 7. Epidem. verum erant ita peracutæ, malignæ, & contagiosæ, ut unico paroxysmo terminarentur ad salutem, vel ad mortem: quibusdam in quinque horis, aliis in decem, nonnullis in duodecim: nemo tamen ad 24. horas peruenit, nisi aliqui, quos noui (ut inquit idem Iohannes Tyengius) qui tegebantur cum errore, ut maiori parti accidit, ut hi quinque diebus sudarent. Incipiebat autem hæc febris ut plurimum cum horrore, & omnibus cum sudore terminabatur, & vno die decedebat, imo raro 24. horas transibat: & propterea quidam dubitabant ephemeram esse; sed ab omnibus præstantissimis quibusdam medicis determinatum est, pestilentem putridam fuisse. Causa huius primitiua, Deus erat, ut scelera hominum corrigeret. Secunda constellatio aliqua præcedens fortasse, quam ipso tamen non explicat, & quod causa vniuersalis fuerit aëris corruptio, & particularis anni constitutio præcedens humida, hinc febrem sudor finiebat, post se relinquens in extremitatibus corporis pustulas paruas, admodum exasperantes, diuersas, & malignas secundum humorum malignitatem. Corpora ad putredinem parata, & disposita magis afficiebantur. Quod ad curationem attinet & venæ sectionem, & purgationem ab initio statim exhibebat: sed prorumpente sudore ab iis abstinerebat, ne motum morbi impediret, & magna cum laude (ut scripsit) utebatur tali potione: ℞. bor dei mundatis, florum nenupharis, violarum m. s. car dai benedicti, pimpinellæ, borag. buglossi, passul. enucleat. ana p. i. ficum numero decem, lentum excoriat. 3 vii. lacte abluta & munda 3 v. tragacanthæ 3 iii. xedoar. di. flamm. rad. tormentillæ ana 3 i. fiat decoctio in aqua nenupharis & buglossi. quantum sufficit, & post frigidationem exprimitur. Nos commodè adderemus in fine syr. de limonibus, ut melioris esset saporis. Dabat autem guttatim lambendo vel per cannulam fugendo tepescant: nam sua frigiditate oberat. Dabat autem frequenter & parum, præsertim, quando corpus adurentem calore excandesceret, ac æger sui intolerabili afficeretur. Hæc, inquam, potio alterat humores, membra inflammata humectat, venenositatem à corde propellit per sudorem, ut pustulæ per cutem etiam melius exeant. Prohibet syncopen, cordis tremorem, stomachum & cerebrum roborat, spiritus recreat, & alienationi resistit. Plura de hac febre habentur in eius libello: sed quoniam hanc febrem non vidi, cum puer adhuc essem, ne in molem accrescant, alia non addam, cum hæc dicta sufficiant quoque ad eius curationem, cum & alij auctores de hac scripserint.

SCHOLIA.

Quis est qui existimet, hunc sudorem furiosum venenolumque & peracutum non fuisse? cum membra comprehenderet principalia? inde quoque

procurant ne impediatur sudor, quod vel facilitate accidit, si tantum æger situm atque accubatum non mutet: qua de causa iubent medici, ut vna integra die situm non mutet: quam molestiam qui ferre possunt, mercedem laboris recipiunt, & euadunt: qui vero ferre non valent, sed se iactant, decubitus mutant, nouum aerem aucupantur, impedito sudore sua causa pereunt. Hæc de febre sudorifera satis dicta sunt. Istis præhabitis, nunc ad febres pestilentes magis exquisitas, tum ad pestem ipsam Delphicam famosam accedamus. Cuius causa hunc librum præcipue aggregasse sumus.

OBSERVATIO IX.

De peste Delphensi admodum famosa.

Anno à Christo seruatore nostro nato 1557. post magnam annonæ caritatem, cum frumenta, quæ situm contraxerant, diuque reseruatæ essent à mercatoribus auaris, qui ab Alpiano Dardanarij dicuntur: Plinius annonæ flagellatores vocat. Quæ quidem grana diutius coacturata, & putredinem adeptæ, à plebeiis comestæ, omnium primo in pago Anticastro dicto, quod inter Hagham-Comitis & Delphensem Hollandiæ ciuitatem admodum percelebrem situm est, pestis suborta est. Scruissima, eaque publice grassata est, ut nulli ætati pepercerit, quæ mox ad Delphenses utpote vicinos, tanta celeritate transmeauit, ut breui infinitos in ipsa vrbe occupauerit. A rusticis autem qui lacticia, tum arenas ad vendendum in urbem vehere solent, similiter truculentissima & atrocissima pestis inuecta est, quæ vndique serpente cepit & mense Iunio magis magisque caput exerebat, donec Canicula exorientem iam iam in omnes grassata sit. Sed paulo ante illud tempus multa exanthemata, maxime vero in pueris, apparere, tanquam pestis futuræ præsagia, quæ licet citra pestem aliquando apparent. Apparere & ante hanc pestem Delphicam multæ meteorologicæ impressiones: nam & custodes ciuitatis, qui noctu excubias agebant, non solum stellas cadentes de cælo, sed & ignem delabentem in plateas & supra domos frequenter videbant. Pueri quoque antea colludentes scrobes instar sepulchrorum faciebant, & feretra in humeris (ut vespillones) portabant: pueri (inquit Gallus Trideneus, in fasciculo de peste) ab intelligentia non errante ducti presbyterorum more cantant, alios viros pueros sepelire simulant, hanc vniuersam animantibus perniciosam futuram præsagentes. Et quanquam omnia ab aliis pro portentis & nugis habeantur, tamen, pestis scruissima subsequuta est, adeo ut hoc anno peste vigente quidam pauperiores pro cistis mortuorum certarent, rixarenturque, ut ad verbera procederent, quemadmodum & anno præcedente, ipsi quoque pro pane, ob annonæ penuriam, & rerum indigentiam similiter depugnassent. Et licet hic lusus puorum videatur & res ridicula, restamen in veritate, se ita habuit. Cogebantur enim homines vesci mali succi cibis, ita ut pauperiores quidem siliquas comederent, quæ bobus & suibus obiciuntur: talia non tantum erant causæ pestis, sed etiam futuræ auguria, ut recte docuit Galenus in principio libri de succorum bonitate & vitio. Prælagiebant & hanc pestem futuram mulieres prægnantes, quæ ex leuissima causa abortum pariebantur: quædam enim vtero gerentes immaturum fœtum crebro eiciebant, & vna cum fœtu multæ quoque peribant.

quoque accidit ut continua fluxio, si talio quodam imperio subduceretur, sisteretur, aut prohiberetur, priusquam sudatum esset satis, quam perniciosa virus intus concluderetur, atque desiderere cogere, totis sequiret præcordiis, citoque hominem ingularet eodem modo, si viribus prostratis adhuc stragulis cooperitis, sudorem prætermodum elicerent, ægrum imperiti vestibus suffocabant. Hoc maum, ut ex Averno accitum, pestiferum monstrum siue enatum sit in capita hominum scelettorum, siue puniendis hominibus errantibus, Deus nouit: præcessit autem hoc malum (ut refert Tertius Damianus Vissenacus medicus, qui de Hydronofos libellum seu tractatum conscripsi) cometes in mucronem desinens, & crinitus vespertino tempore, qui vere aeris malitiam & impuritatem protectus est, in quo ignis agens facile spiritum sibi germaniorem calcaribus vrst & in angustiam diduxit, ut hinc labor interiorum & sudor præ laboris auaritate poris exsiliert turbatimque efflueret. Visus est denique is idem orientem versus mane, quater iubar suum, stetitque coronæ, aut cauda sua versus meridianam plagam. Sed in hoc morbo sudoris mora vel abstentia plurimum nocebat, ut videm Damianus testatur, propterea & is utebatur parum calidioribus & sudoriferis quam Iohannes Tyengius ab initio, relinquendo & nymphaeæ & acetosæ & rosas, neque in aquis nymphaeæ, sed in aqua fœniculi & scabiosæ decoctis, atque addebat post eo aurum aliquid syrupi de Byzantiis, ut apud eundem videte poteris satis late. Cæterum non omnes de huius febris pestilentis essentia tunc causam inter se consentiunt medici, cum alij ad epidemicum morbum tantum, (ut Cornarius) alij ad ephemeram, sed pestilentem (ut Altimarus) referunt. Alij rursus febrem ephemeram pestilentem non concedunt, sed eam potius hæcicam pestilentem esse volunt, vel putridam pestilentem: & idcirco minus ad nitatu dignum, quod cito moriantur, cum etiam ex corde affecto fiant sudores, & homines incidentes in syncopen, etiam sudent. Fracastorius eam ad ephemeram referre videtur, eo quod vno die aut hominem perdat, aut liberet. Ea quidem non solum contagiosa de vno in alium, sed & vagatur de ciuitate in ciuitatem, non tantum per eam insulam in qua fere vna videtur solet, sed sæpe ad vicinos Belgas deferri visa est, quapropter vitio aeris præcipue enasci censendum est. Alij etiam fieri volunt ex humoribus putrefactis in corde, & tunc ad putridam referunt. Sed si ex aere ortum habeat, ad hæcicam pestilentem. Cui autem in ea insula præcipue oboritur, vniuersalis quædam causa, innoxia vero in quo ea consistat analogia, difficile certe est nosse. Quanquam sunt qui dicant id soli ratione contingere, quod maxime gipseum est, unde & Albion olim appellatum fuisse volunt. Certis igitur constitutionibus humidis vapores à solo illo accidit eleuari, subtilissimos quidem corruptos tamen, qui & subtilem quoque inferunt contractionem, cuius analogia est, vel ad spiritum vel ad tenuem spumam, quæ sanguini supernatat. Quæcunque autem causa sit, constat analogiam eius die vno finitur ægritudo per sudorem, vnde febrem etiam sudorem appellat incolæ, nullis veque aliis medicamentis vniunt aduersus ipsam, quam expectantione sudoris, nam quibus aduenit, omnes fere euadunt; quibus autem retinetur, maxima pars perit. Quare cura omni & diligentia

peribant: quemadmodum in peste apud Venetos contigisse narrat Alexander Benedictus Veronensis in libello suo de peste. Præterea anno præcedente hanc pestem, nempe anno 1556. in Martio cometes apparuit, cuius motum nos obseruauimus. Visus est autem quinto Martij, die Iouis, circa 11. horam noctis ex crassa coniectura per horologia, non admodum magnus (qui tamen antea ad minus per diem apparuerat, nam præcedente nocte ab aliis quoque visus est, ut nobis relatum erat) eiusque distantia, ut cum Iohanne Ophusio Geldrensi Mathematico insigni præceptore meo, & cum Iohanne Zureno Mathesi additissimo & ciue Harlemensi, sub Horizonte Harlemensi obseruauimus, (nam tunc Harlemi eram) & erat 12. grad. 55. min. à spica Virginis, & ab Arcturo 25. grad. min. 27. distabat quoque à stella, quæ est sub cingulo Orionis grad. 3. min. 42. vsque in Arcturum 25. grad. min. 32. quæ concordabant satis cum præcedenti obseruatione. Fuitque Cometes, ut ex supradictis patet, in 8. grad. & 45. min. Libræ. Declinatio eius ab Ecliptica septentrionali grad. 7. & min. 15. sexto die Martij, nocte sequente, hora nona eius esse distantiam animaduertimus in caudam Leonis 22. grad. & 24. min. In spicam 15. grad. & min. 36. In Vindemitem 6. grad. 52. min. In stellam sob cingulo 3. grad. & 4. min. & in hanc vltimam stellam cauda tendebat, ita ut septentrionalior, quo ad latitudinem 4. gradus processerit, & non multum, secundum longitudinem. Septimo Martij post nonam horam à Vindemite, grad. 3. min. 44. à spica grad. 19. 58. & iterum ad septentrionem declinauerat plusquam 4. gradus. Cauda permanebat fere parallela versus regionem Angliæ. Octauo die mane paulo post quartam à spica grad. 24. min. 9. Ab Arcturo 16. grad. & 30. min. Die nono circa nonam noctis, à Vindemite 14. fere gradu. A cauda Leonis 26. fere. Ab Arcturo 30. grad. min. 32. Postea Almarix existens in patria mea solus obseruauit decimo die Martij vesperti ad medium nonæ, ab Arcturo 13. grad. min. 25. A cauda Leonis 31. grad. & 20. min. Ab vltima caudæ vrsæ maioris 17. grad. 20. min. Iubar ipsius à cauda videbatur ad visum quatuor graduum. Vndecimo Martij vesperti post octauam, ab Arcturo 24. grad. 21. min. ab vltima caudæ vrsæ maioris 6. grad. 37. min. Cauda tendebat versus Leonis caudam, quamvis parum supra eam tendere videretur. Cometes ab eadem 40. grad. 35. min. fere. Duodecimo die Martij post nonam horam noctis, ab vltima caudæ vrsæ maioris 12. 15. fere. Ab altera caudæ 12. 10. fere. Decimo tertio die Martij ad medium nonæ, à polari 23. fere. Ab vltima caudæ vrsæ maioris 25. 23. fere. Decimo quarto die, ad medium nonæ, in superiorem quæ est in dorso vrsæ minoris 13. 35. In polarem 16. fere. Decimo quinto die, ob aerem nebulosum non vidimus. Decimo sexto die Martij ad medium nonæ vesperti, in polarem 21. 25. fere. In superiorem quæ est in dorso minoris vrsæ 31. 35. erat tamen parum dubia. Postea non amplius obseruauit, nisi quod semel obiter viderem inter constellationem Cassiopeæ, & vrsam minorem, cauda vix apparente: & inueni quadam celeri obseruatione, distantiam 22. grad. fere à stella quadam lucida in Cassiopea, & ab altera in Cassiopea, 19. grad. & 3. min. fere. Sed tempus ob momentaneam obseruationem non ascripti, & propterea hanc pro admodum dubia habui. Ab aliis tamen (ut audio) postea adhuc visus est, quamquam ego non potuerim obserua-

re. Summarum motus eius fuit contra successum signorum, ab 8. grad. 15. min. Libræ usque in signum Tauri, quemadmodum nos vidimus in sua latitudine obambulando septentrionallem regionem coeli, ab imagine Virginis intra Arcturum, vsque ad constellationem vrsæ maioris, deinde ad vrsam minorem vsque ad Cephei & Cassiopeæ constellationem, retrogrado gradu progrediendo, in principio sese velociter mouendo, plures gradus in latitudine, quam in longitudine perficiendo. Nos autem ex eo famem, & pestem prædiximus, cum de natura Saturni esset, ut in nostro Prognostico Germanico (quod in locum emisimus & publice prostrat) constat, ut lector adhuc videre poterit. Ab eius ortu statim siccitatem prælagiebamus, cum in signo Libræ apparuisset, in quo (ut Miraldus doctissimus quoque affirmat) siccitatem declarat. Et quia Leo ascendebat cum coniunctione luminarium subsequente cometem, post eius apparitionem (ut quoque prædixeramus) longo tempore pluuia non subsequuta est. Nam ut in nostro Horizonte Almariano tunc obseruauimus, à 2. die Aprilis anni 1556. prædicti vsque ad 27. diem Maij non pluebat. Eo autem die, deinde rursum 1. 2. 8. 12. 24. & 25. Iunij. Postea 17. & 29. Iulij parum pluit, quæ tam exigua fuit, ut vix pluuia dici posset. Mox suborta est fames, quæ vsque in annum 1557. perdurauit ad Iunium mensem, deinde pestis subsequuta est, quæ potissimum Delphenses inuasit. Et quamvis vniuersaliter de peste futura pronuntiassemus, etiam morbum contagiosum futurum & epidemium gutturis pestilentem supra nostrum Horizontem Almarianum prædiximus. De quo in principio huius libri egimus, & quædam similiter exempla adduximus. At pestis illa scvissima Delphensis, de qua nunc agere cepimus, quæ mense Iunio anno 1557. homines affligere coepit. Canicula exoriente, adeo depopulata est in omnes, ut extirpari non potuerit, ita scvians, ut centum vno die, aliquando mortales ad sepulcrum demiserit. Durauit autem eius insania & herocitas vsque in hyemem sequentem, neque tunc quiescit, quamvis paulo mitius scviret, ita ut anno 1558. in asperissima hyeme tam viros quam mulieres ac pueros pestundaret. Tunc enim prius Delphos habitum venimus, à Magistratu acciti, licet mense Septembri præcedente prius accessissem, modo Almarix non ægrotassem, & in epidemium morbum, (de quo antea egi) non incidissem. Honorario publico condecoratus cum eo peruenissem, portam ingressus antequam templum antiquum pertransissem, & ad ædes Iohannis Heuteri, viri insignis & cognati vxoris meæ accessissem. ab eodem liberaliter hospitio acceptus, septem cadauera, vespillones mihi obuiam facti, ad sepeliendum ferebant: & vidimus cæmeterium adeo cadaueribus mortuorum repletum, ut muros qui templum cingebant æquaret altitudine, hac scvissima lue adhuc perdurante vsque in Mensem Maij anno 1558. Adeo enim atrox erat ut quinque millia hominum strauerit, & vita dulcissima priuauerit, præter illos qui in locis vicinis vita emigrarunt, quamquam innumeri à me, tum ab Ericio collega meo, tum temporis fuerunt curati. Cum autem esset hæc pestis in maxima sua scvuita, quandoque centum vno die, subinde octuaginta, seu plures homines auferebat. Fossæ ita in cæmeteriis excavatæ, ut profundæ erant, tum sepulchra adeo patentia, ut septuaginta cadauera continerent. Atrox certe malum,

malum, cui ciues in principio non satis obuiabant, imo nimium temerarij homines, alius alium peste infectum non fugiebat, sed indiscriminatim pluri, etiam ægri eorum opera non indigerent, peste infectos inuisebant. Et quamquam vnus fidus Achates assistens, ægrotis sufficere poterat plerique ad infectos tumatim conmeabant, ut facilius in omnes malum serpere cæperit. Septem quoque religiosi, nempe Sacellani & monachi, qui ægris more suo sacramenta ministrabant & inungebant, moriebantur, collega meo, ac me diuina gratia superstiti manente. In fine etiam scvians hæc lue, in vicinis quoque commigrata est, præcipue vero ad eos peruenit qui in Portu Delphensi habitabant, & prope Mosam fluuium: nam ad illos, tum alios quoque quasi vento rapta est pestis, in fine cum virus eius apud Delphenses decreveret: in quo pago multos etiam curauimus, qui temporis ad nos consultum venirent. Omnium autem primo magis plebei, quam diuitiores in hac peste afficiebantur: ex Senatu & patribus viris Delphensibus, ad modum pauci imo anno subsequente 1558. circa autumnum peste iam ad tres menses consopita, malignis Hemitritæis febribus tunc passim grassantibus, plures ex Senatu & vita decedebant. Cum enim penuria rerum, & indigentia hanc pestem præcederet (ut paulo ante dictum est) corpora ex plebeis ad concipiendæ pestem magis disponebantur, frumentis exoletis reconditis, deinde comestis in putredinem & mucorem ac situm conuersis. Et ita humoribus malignis in corpore coaceruatis ex malis succis, quique pauperiores inficiebantur, atque alios deinde contagione afficiebant, maxime & eos qui excrementis abundabant, & vitiosam vitam ex comestationibus agebant, & ex crapulis diuersarum dapum & aliarum rerum mala qualitate affectum. Et ob hoc etiam pueri voraces plus cæteris hac lue corripiebantur, quorum maxima pars moriebatur. Nam ex ætatibus puerorum coromnes ad vnum multum parata sunt, tum quia prauum & multum cibum (nunc autem & nate, ita ut scvici crudi quiddam colligant ad putredinem apti, tum quia calida & humida eorum sit natura. Etenim eorum larga humiditate, & membrorum imbecillitate, anhelitus frequentia, facillime peste obruuntur. In his enim ob validâ facultatis concoctricis vim indefinentem, fumei vaporis collectio augetur; quo fit ut in eis calor innatus euentetur, ut magnam aeris copiam vna vice frequentius aspirent. Et quamvis hæc pestis primum coeperit ex humoribus corruptis, ob cibi & putrilagine aucta, etiam acrem infecerunt, vnde & magis scvians aliis non pepercit. Quique pueri quam puellæ, hac lue infestabantur, cum præ cæteris ad pestem magis parati sint, & plerique eorum quam pueri deteriore victus rationem sequantur, & sic in iis multorum succorum crudorum copia gignatur, quoniam ad illud vsque tempus eorum calor innatus sopitus permansit, is autem quartodecimo anno se mouere incipit, potos, cutanea spiramenta dilatant, ac humiditates commouet, quibus maxime abundat, eorum vero exuberante copia, eas regere nequit. Post hæc licet non tam larga humiditatis copia exsuperent, cum tamen hac nostra tempestate prauæ viuunt, bilisque flaua subeat, nonnullis succus quoque gradus gigneatur, tum malignis ex cibis tum

prauis: & ita quoque multi ex iis hoc sæuo malo corripiebantur. Senes vero minus, cum tales rarius peste affligantur, & hi præsertim, qui densam texturam habent, maxime vero si sint in secundo senio, qui frigidi sunt & sicci, & calor cordis remissus est, nec totius aspirant, ut cæteræ ætates. Senium vero primum cum sit frigidum, & humidum, propter humiditatem & pituitam corruptam affici potest, quamvis multo rarius quam reliquæ ætates. Vnde Plinius lib. 7. c. 50. testatur senes pestilentiam minime sentire, & maxime cum optimam vitæ rationem sibi instituant: sin autem, neutri à peste sunt liberi, vtrique etiam succum crudum colligunt cum contagione pestis ea corpora inuadit, quæ prauis succis, vel sanguine redundant, vel obstructionibus laborant, vel in cruditates incidunt. Mares quoque non minus quam foeminae hac peste afficiebantur, licet & foeminae quedam magis, & præsertim illæ ex foemineo sexu, quæ vterum gerebant, tum ob mensum obstructionem, tum ex frequente, pro se & foetu, anhelitu. Nam & hæc rarius euadebant. Et inter alias quoque nobiles erant, magis autem veneræ ex semine in vasis corrupto & reseruato, aut menstruo suppresso, aut ex humiditate pituitosorum profluuii laborantes: tales (inquam) citius & peste capiuntur & affecta rarius euadunt.

SCHOLIA.

MVita & ferè omnium malorum genera, quæ Moen animantibus solum, sed etiam stirpibus, ac quibuscunque rebus accidunt, pestes Latinitis hominibus (ut recte annotauit Cornarius in li- bello suo de peste, quæ apud Ruibenos mox per Lio- niam grassata est, & hinc ad Estuanos progressa, deinceps Borussia vna, quæ postea Sarmatiam, ac Polonia peragrans, vicinis Quados, nunc Silesios appellat, afflavit,) dicuntur: & quicquid adeo in perniciem ac detrimentum alicui rei vndeunque contingit, pestis appellari solet. Sic Cicero Catilinam pestem ciuitatis ac Reipub. Re. dixit, & alibi, pestes quasdam hominum laude aliena dolentium. Et in amicitiis pestem pecunia cupiditatem appellauit. Virgil. etiam nauium exustionem pestem appellat. Et omnes inquit, Quatuor amissis seruata à peste carina. Atque sic etiam voluptas, & luxuria, & oratio praua, appellantur pestes: & mali doctores ingeniorum pestes. Pestes item frugum multæ sunt. Et in summa omnium rerum dicuntur, omnium per translationem nomine vsurpato, ab ea quæ pestis vere & proprie pestis appellatur, quæ solum hominibus perniciem adfert, de ea tantum hic loquimur: quæ inter alias calamitates, quibus homo obnoxius est, miserrima existit. Quid calamitosius euenire potest, quam hæc ipsa pestis: quemadmodum adolescens quidam vi morbi impulsus, ex delirio morte infante se ipsum de trabe deiecit, ac mortuus ad terram procubuit: quod Colonia in peste calamitosa euenisse fertur, qui sese per scalas de cubiculo deiecit. Quis huius nefandæ luis exempla omnia in medium proferre poterit? Cardanus & philosophus & medicus insignis septem genera calamitatum humanarum communia esse scribit, inter quæ pestis non minimum locum obtinet. Sunt hæc, terræmotus, inundatio, ventus, animalia, pestis, bellum, fames, quibus aliis incendium addunt. Raro hæc eueniunt sine peste: Nam ubi terræmotus fit & maxime hiatus, sapissime tetri vapores in eo inclusi, pestem produciunt. Vbi fit inundatio, aqua rursus in alueos suos defluente, pisces moriuntur, etiâ aqua diu remanente

nente accedit, sæpe putredine inde & pestis. A vento quoque pestis fieri potest. Sicuti enim aer inficitur à cadaueribus infepultis, aut non crematis, vel ob paludem vicinam, & ratione lacuum fontium prope ciuitatem: quemadmodum narrat Montanus prope Famaugultam in Cypro, lacum esse, qui ætatis tempore putrescit, ac causa exit, quod aer putrescit, unde febres pestilentes fiunt, atque inhiui moriuntur homines, ob vaporum contagionem à paludibus: ita quoque putrescere poterit aer, quia aliunde accedat vapor malus conductus à vento: & talis fuit tempore Thucydidis delatus ab Æthiopia vsque ad Græcorum regionem, quo tempore diligens Hippocrates ac vere diuinus, multos ignes accendi iussit, ex lignis etiam odoratis, & suffumigia fieri, & ita pestem prohibuit, vt Athenienses illi statum autem erexerint ac in deorum numerum reuoluerint. Animalia præter id quod homines lædunt, etiam pestem iisdem inferunt. Sic & Tiberi crescente Romæ pestis grassata est animalium cadaueribus in siccis littore relictis. Vel cum contingat, quod loca ardentia, quæ sub mari sunt, terræ motibus concutiuntur, exhalationes pestilentes, & in mare pisces interimentes euomunt. Quod etiam in Averno lacu, Roberti Regis Sicilia temporibus vsu venisse constat, atque pisces omnes, quos mortuos eiecit, nigri fuerunt, & odorem sulphureum reddebant. Vel cum voragines terræ motibus factæ, vadas sorbent, multi pisces in siccis relinquantur morituri, qui tandem putrescant, aut cum magnos ex alto fluctus destituit: quemadmodum non longe à Brauiscis Balena in littore Thulæo putrefacta, reterrimo odore tam valide aerem corrumpit, vt in eius acolas pestilentia ingrueret. Nam & pisces si moriuntur in aqua, præcipue in lacubus & stagnis, minusque mobilibus aquam autem prius inficiunt, mox & aerem corrumpunt, atque pestem inuehant. Id etiam ex Oceano contingere vidimus, vt si pisces viuos vel mortuos, potissimum vere magnos, fluctus maris in littora regurgitent. Quod nos semel obseruauimus, cum ex genere cetorum piscis, ingentis magnitudinis, atque portentosa molis, longitudine viginti vlnas explens, & latitudine quatuordecim cum cauda bifida & valde extensa, ab Oceano in littus prope Egmondam, cum demissus esset, cum gurgite maris, qui cum descendere in aluum maris denuo non posset, maximo ciulatu cum viuis esset adhuc, super terram siccam manens, tandem moriebatur, quem & ego cum multis aliis spectauimus. At postea pisce mortuo in littore permanente, putredinem ex se emittente, non diu post pestis subsequuta est, quæ pagum Egmondanum maritimum & vicinum inuasit, ac multi eo tempore ibidem peste interempti sunt.

14. Vapor conductus à vento quomodo aerem inficit.

Ex Tiberi accrescente Romæ pestis grassata.

15.

Pestis ex his observata, prope Egmondam ab Oceano in littus.

An Draconis anhelitus pestis fiat.

16.

Ex piscinâ corruptâ, quomodo pestis fiat.

Non desunt quidem, qui vnius Draconis anhelitus, pestem fieri arbitrantur: sed hoc Benedictus Veronenfis medicus & philosophus, fabulosum recte esse putat. Verum id vero verius esse scimus, cum amnes crescentes in planitiem excurrunt, eam quam solent diutius inundant & procreant animalia, quæ cum decreverunt, in limo remanent, & pereunt, ac eorum cadauera putrescunt, & aerem sua putredine inficiunt. Item cum piscinæ maximo hyemis frigore congelantur, moriuntur pisces, qui inde verno tempore & æstiuo calore putrescunt, unde vehemens frigus non paucos duntaxat homines, verum etiam bestias gradientes, serpentes, volucres interimit: aut cum venti ex locis spirant, in quibus arbores mali temperamenti, humidis, tenacis, fumei oriuntur: quales

sunt iocatus, id est, arbor magna, quæ in Ægypto nascitur, taxus, ficus, nux, sambucus, ebulus, brassicæ putridæ, obsecnos vapores exhalantes, cum laudabiles venti aerem illum non purificant, aut vbi arbores, quibus plerique montes abundant, vel effrenata ventorum violentia radicitus cum magna copia extractæ, vel turbine aliquo contractæ vel exelæ, corruerint, cum etiam in valibus putrescentes. Aut cum contingit ventum locum clausum ingredi ducentem secum malum odorem: vel vbi aeris substantia inficitur resistens respirationi, suffocans & strangulans, qualis est fumus, aer, vel vepus vinorum carbonum, & parietum ex calce recenter linitorum, ac antorum, & vbi multitudo agrotantium prauis humoribus abundantium, in vno loco clauso, non euentato versatur, immundo eorum spiritu aerem putrefieri liquet. Ac vbi castrametati, eodem loco cuncti commorantur. Aeris insuper, substantia polluitur, ex aquis per lini, aut canabis, aut sparti, aut hyosciami, macerationem: æstiuo calore, & aquea humiditate admixta, putrescentibus. Aut cum inundant flumina, & diu restagnant, cumque loca paludosa, & cœnosa relinquantur, ac cum maria in littoribus pisces (vt dictum est) aut locustas deponunt. Quemadmodum Aphricæ cœnit, vbi mare innumeras ad littus reiecit locustas aut ranas mortuas; quemadmodum, teste Lucano, earum multitudine peste Illyria correpta fuit. Sic Venetiis pisciculi parui mortui, vel viui, cum spectarentur, senex quidam cum hoc alias obseruaret, pestem futuram prædixit. Et ita anno 1576: pestis Venetiis adeo grassata est, vt à mense Maio vsque ad Ianuariam prostrauerit sexaginta millia hominum, vt nobis retulit Guilhelms Verdanus Haghanus fide dignus, qui eo tempore Venetiis agebat, & vt idem referebat, sexaginta medicæ doctores simul moriebantur, vt medici tandem desiderarentur. Bellum quoque inter calamitates numerabitur, raro quoque sine peste procedit, sanguis enim ex metu corrumpitur, & in castis obnoxia redduntur corpora pesti, idque ex diutina obsidione, vt latius declarabimus, de peste, quæ in obsidione Harlemensi grassabatur. Post bellum sequitur famas, deinde pestis. Ea vero pestis, quæ ex alimentorum vicio contingit, fami succedere ferme necessarium videtur. Solet autem in magna fame sæpe accidere, vt præ multitudine morientium non sint, aut non sufficiant vespillones, quemadmodum narrat Cornarius in Thuringis contigisse anno Christi 1438. quo tempore omnes plateæ ac viæ & in vrbibus & in vicis ac villis, & in itineribus per omnem regionem, ex fame, & mox sequuta peste, mortuis corporibus oblitæ fuerunt. Talis enim hæc pestis Delphica fuisse apparet, de qua nunc loquimur, cum famem subsequuta sit. Refert Auenzoar quandoque in regionibus suis ed deuentum (horribile vel solo auditu,) vi propter famem cadauera mortuorum è sepulchris eruerent homines, vt offium medullas ederent: vt nihil non posse videatur atrocitas famis: quemadmodum Iosephus narrat de muliere Iudaica, etiam infantem suum comedis: & reliquum militibus comedendum apposuisse: Hanc famem, sicuti & præcedentem pestis consequuta est. Ad calamitatem quoque humanam referebatur incendium: quod & Delphenfes calamitosam quoque experti sunt, anno 1536. in quo, propter calorem, quinta pars vrbis conflagrata fuit. Cæpit enim illud incendium tertio die mensis Maij, circa secundam horam meridiei, durans per tres tantum horas, aut paulo amplius, eratque adeo atrox & visu

& visu terribile, vt 9000. focos populares igne absorptos esse ferant, & conflagratas domos: & quanquam hæc ciuitas, Deo auspice, ita sit restaurata, vt noua videatur, imo omnes alias ciuitates Hollandiæ longæ, & nouis structoris, & dititione superare fuit tamen valde calamitosum, cum etiam anno sequente, nempe 1537. pestis etiam in vrbis subsequuta fuerit. Quam grauis pestis sit, id docent causæ, à quibus initium sumit: aquæ vitium, terræ, aeris, cibi, & contagio, & quod maximum est, diuina vitio. De aqua & aere id satis Hippocrates docuit. Tam vehemens sit hæc putredo in aere, vt Prothasius Rouellus Cardani coartatus & amicus, referat, anno 1524. quo adeo pestis in Mediolano vrbis sæuisset, vidisse panem recentem non solum manducatum euasisse, sed totum secatere vermibus, & bene valentes peste affecti intra sex aut octo horas, moriebantur. Et mihi aliquando relatum est, de medico peste infecto, cum suos amicos admoneret, vt cito à loco pestilenti fugerent, quodam exemplo docuit, cum eorum recens manu diu teneret, quod tandem liuidum euadebat, atque hoc quo in mensa positum, elidit omnem illi dicimus quidam adungebat, quod & eodem colore, vt primum inficerebat. Tertium vero quod adungebat, hoc ipsum mundum, sine colore liuidum, imo album & purum permansit, quo exemplo indicare voluit, ne quis sese nimium temerarie locis suspectis dedideret, imo si quis posset, longius fugiendum esse hoc exemplo demonstrabat. Verum hæc vera sint ignoro: nam de vitio plurimum dubito. Quemadmodum & Cardanus de primo quicquid sit, aer si valde infectus sit, omnium perniciosissimam pestem inuehit. Ea vero quæ ab aqua sit, tam perniciofa esse non potest, cum cereuisia impura ab aqua per coctionem etiam venenum deponat. Sic & aqua cocta per se purior redditur, & minus noxia, si tamen aqua infecta est, præstat eam relinquere, & eius loco vino vii. At aere carere nunquam possumus. Ceterum ciuitas Delphensis cum in loco profundiore sita sit, & aquas non currentes, aut fluentes habeat, & fossæ non sint amplæ, nec latæ, imo angustæ, per quas aquæ transeant, & moueantur, sit vt aquæ tam immotæ permanentes in ciuitate, potissimum calore æstiuo & Canicula exortente putrescant, ita vt habitum quemdam putridum, maleque olentem emittant, qui facile à transeuntibus sentitur, unde & aer facile quoque inficitur: ita, vt experientia obseruauit, vt vix decem aut plures anni transeant, quin ciues aliquo modo vel peste, vel pestilentia febribus afficiantur. Hinc quoque pestis, de qua nunc agimus, statim Canicula exoriente maneat, huius vrbis gubernatores admonui, vt tempore ætatis feruentissimo aquæ ductus sæpius aperire iubeant. Re & etiam molam ad mœnia constituerunt, non alia de causa, quam vt aquas per vrbes mouerent, quo minus putredinem acquirant. Et quamuis aquæ impuriore etiam subnigrescant ex Veenlandia in vrbem ab vna parte ad ceruisiam coquendam aptiores sunt. Interea pars terrestris coquendo absuntur & melioris saporis redditur, vt hæc cereuisia non solum Hollandis, sed & aliis vicinis gratior, à multis expetatur, atque ad externas regiones euehat. At aqua purior minusque crassa (qualis nempe Alcmariensis est, non ita commoda ad ceruisiam coquendam censetur, quamuis salubritate impuriore & crassiores superet. Et propterea vrbis Alcmariæ mea minus pesti subiecta est: habet enim plateas latas & aquas minus angustas magisque

mobiles: neque hoc anno aliquis peste infectus fuit, excepta vna muliere annorum triginta, quæ pestilentiali febre correpta fuit, absque charactera veneni, cum fluxu alui symptomatico, vna cum delirio perdurante octo dies, etiam vermes eicient, cumque tres dies sine loquela esset, ac sacerdotibus cura derelicta videretur, surditate superueniente, mox fluxu cessante, iuxta Aphor. 28. libr. 4. rationem in comment. apud Galenum videas, ad mentem redire cœpit, atque nostro præhabito prognostico, adhibitis optimis remediis, eadem curata fuit: Decumbebat hæc in Platea Leda dicta. Ex his dictis patet, quod causæ, quæ pestem inferunt, aliquando & præ sagia futura pestis esse possunt (quamuis exanthemata ante in pueris in hac peste apparentia pestem futuram denotabant) hoc tamen signum per se tantum consideratum, non est efficax, vt pestem futuram præfagiat. Nam anno 1562. & rursus anno 1563. in pueris sed adultis apparebant, quamuis pestis non subsequuta fuerit, cum charactera veneni: & licet exanthemata contagiosa sint, & febres malignas, maxime vero synochos admixtas habeant, eadem febres non semper sunt pestilentes, vt suo loco dicemus. At quod vnus magis altero peste afficiatur, & vna regio magis altera, multæ sunt causæ. Cum hoc exitiale, ac pestiferum virus, non aeris, aquæ, terræ, spiritum duntaxat commaculet, verum etiam quorumcumque animantium: spiritum, non solum labefaciendi, sed occidendi potentiam habeat, ac secundum consimilem speciem, vel secundum à superioribus vel inferioribus causis fomitem sibi sanctum, vel secundum corporum animantium præparationem, polluto aere modo sub hoc climate, modo in hanc animantium speciem, modo in aliam, modo in vtramque grassetur, quemadmodum canit Ouidius in 7. Metamorphoseos: Et ac tempore contigisse. Interea tamen cur magis homines, cur boues & alia animalia pestis inuadat, & vnus magis quàm alterum, medici excellentiores inter se discrepant. Fernellius putat constitutionem putridam, epidemios quosdam morbos inferre, nunquam tamen sola pestilentes, licet talis ad pestilentiam interdum conferat, & incrementum addat, at non illam excitare potest, sed causæ altioris hoc opus est. Si vna putredo tantæ perniciæ causa foret, omnes animantes peræque attingeret. Nam vt salubris aer spiritu ductus, omnes animantes tuetur ac sustinet, toti illarum generi salutaris: ita qui à putrida illiue labefactatur, toti animantium generi æque perniciosus euadit: & vnus omnium sanitati, vitæque principio aduersatur, & inspiratus omnes peræque lædit, neque homines magis quam boues, aut hos potius quam oues & fues. Itaque si qua illius pestis incidit, omnium peræque communis erit. Hoc tamen rerum euentu arguitur vsuque falsum deprehenditur. Comptum liquidem omnes habeant, quod ab optimis agriculturæ auctoribus memoriæ proditum est, esse quæ solos boues iugulet, qualem meminit idem Fernellius anno Christi 1514. irreplisse: aliam quæ fues aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ solos homines. Quæ pecudes feras interimat, pulchre à Virgilio descripta:

Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoque autumnu incanduit æstus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corruptæque lacu, infecit pabula rano.
Discriminis vero causam paulo ante expresserat.
Quam multa pecudum pestes, nec singula morbos
Corpora corrumpunt.

Fernellius

23.

24.

Pestis quæ fues, aliam quæ gallinas, aliam quæ solos homines.

25. Fernelius autem hæc omnia in cæcam, occultam & delitescens causam refert, non autem ex primis qualitatibus, aut ex putredine profectam. Atque eam fluere à cælo purat, & non à firmamento, nec à motu primo, ut qui semper sui similis est, non à solis obliquo circumactu, sed à certa permixtione siderum. Sed motu suo, anni tempora æquabiliter facit, ac determinat ver, æstatem, autumnum & hyemem. Quod autem non omnes ætates æque feruidæ sint & siccæ, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humectent: quod æstas quædam muscarum & scarabeorum, quasi nubes proferat, alia sit ab omnibus purissima: quod omnium admiratione locustæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno 864. & in Italiam anno 1478. ut omnia germina depopulata sint. Constat Africam (ut testis est Bened. Veronensis

medicus & philosophus) insigni quondam pestilentia debilitatam fuisse, quam locustæ innumerabiles immerse mari, & ad litus reiectæ, putrido vapore excitant. Sic nos quoque anno 1551. in diebus Pentecostes, tantam copiam papilionum spectauimus Almaria, in aere inferiore volitantium, ut dixisset densissimam nubem fuisse, quas cum pulli gallinacei in terram cadentes vorassent, passim omnes mortui inuenti sunt. Eodem quoque anno, sexto Februarij die, tres soles antea videbantur, & non diu post bella & fames subsequuta sunt, ut in prognostico Germanico; quod adhuc publice prostat, scripsimus, ut multi adhuc memorantur, qui eadem mecum viderunt, & passi sunt. Ita quum multa sint pestilentia genera, constat vniuersiusque peculiarem quandam esse commissionis rationem & propriam causam, quæ alias mitius, alias ferocius in aërem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis est eorum stupiditas, qui sidera nihil in aëre: nisi calorem, aut frigus, imbres, aut siccitatem, lumine motuque suo inducere contendunt. Hinc multi contra oculos Astronomiæ & Astrologiæ insurgunt, & disciplinam astrorum adeo nobis commendant, ut Alexander Benedictus Veronensis medicus in libello suo de peste, dicat, Hippocratem non aliter ad summum honorem fuisse euectum quam ex astrorum disciplina, cum pestilentiam venturam prædixisset, unde discipulos sparsim per Græciam ad auxiliandum per urbes dimisit. Hinc tria in aëre (teste Fernelio) communium morborum genera. Endemium à terrenis inferioribusque expirationibus: Epidemium à vehementi tempestatum mutatione: pestilens ab occulta malignaque qualitate cælitus demissum. Hæc interdum simplicia putaque apparent, plerumque vero permiscetur & cognunt, eorum causis in idem conspirantibus, tumque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem variaz hæc sint, & discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuvant, impetusque suos augent. Harum unica est fere pestis efficiens, quæ autem præparatoria. Pestilentia grauior euadit in regionibus putridis inspirationibus infectis, quam in siccis atque puris: rursumque grauior æstate, quam hyeme, & austrina tempestate, quam aquilonia, & inæquali intemperatoque cælo, quam æquali & temperato. In summa, grauior est pestilentia, quæ epidemii aut endemii constitutionibus permiscetur, quam quæ pura solaque consistit. Ergo graues, terrene, inferioresque expirationes pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamen non parum præparant, & excitant. Hæc causa est, cur vna pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines, peræque afficit &

lædit. Pestilentia perniciosius tanguntur, austro obiecta, calida & humida, tetræ exli actionibus infecta, alta atque patentia: quam media terranea, aquilonia, sicca, pura & contexta. Rursumque inter homines magis læduntur, qui calidi & humidi, qui multo scatent humore, putredini obnoxio, patientiore laxioreque corpore, quam qui frigidi sunt, & sicci, humoreque paucio, eoque puro, & corpore moderate laxo vel adstricto. Nimia corporum laxitas, quemadmodum obstruendo, præparat ad pestem. Quamquam autem hæc vera sunt, propria tamen & peculiaris constitutio atque præparatio, quæ loca vel corpora reddit pesti obnoxia, omnino nos latet, neque sensu, neque ratione, sed solo euentu & experimento, uti superior illa pestilentia causa comprehensa. Multos videas in pestilentia simplici febre, vel continua, vel tertiana (quemadmodum ego cum simplici tertiana laborarem & binæ sorores meæ pestem habentes, cum quibus & edebam & dormiebam, cum parentes me peste laborare existimarent, illis ambabus quoque morientibus non fui infectus) vel quartana corripitur, qui licet putridis ac viciosis humoribus scatant, peste tamen nequaquam poluantur: argumentum, non sola putredine in hanc huiusmodi corpus præparari. Alios quoque optime sanos indices facile peste corripitur: hunc vero qui multorum pestiferorum occursum nihil sit perpessus, vniuersiusque, cum quo vel familiaris, vel temperamenti similitudo sit, societate prehendi. Ut ergo efficiens, ita etiam patiens excipiensque pestis causa (ut volebat Fernelius) cæca est & occulta, non qualitatum primarum intemperie, non rariæ simplici putredine, sed totius substantiæ proprietate nobis insensa. Meminit autem Cardanus cum Basileæ esset, pestem eos solos afflixisse, qui essent Heluetij: adeo ut eo tempore (dicunt mirum) e contra Fernelium alij præstantissimi medici, ut casus contra Altimarus, Montanus, Capo de Vacca, non esse confugiendum volunt ad occultas causas. Inter hæc occulta causæ, quæ pendent ab astris, à medico non sunt omnino negligendæ: ita nec manifestæ, quæ quoque atque earum causarum ratio, nequaquam postponi debet, potissimum illius diuersitatis, cur modo hic, cur modo alter peste afficiatur, & alius non. Nam in qualibet naturali actione (etiam præter astrorum inclinationem) concurrunt agentis fortitudo, passio dispositio, contractus passio ab agente, mora agentis in passio, ut physice ac medicè doceat insignis ille professor Capo de Vacca. In primis enim agentis fortitudo requiritur, quod qualitatibus non sequitur actio, sed à proportionem maioris inæqualitatis. Nam parua scintilla magnum lignum comburere nequit, neque paruus ventus magnam nauim, sed magnus & bene proportionatus & impetuosus impellere potest. Sic & passio dispositio, non quodlibet agit in quolibet, sed determinatum in determinato, & actus actionum non est nisi in patiente bene disposito. Agens ergo cum vult agere, & patiens non sit præparatus, nec actio nec passio contingit. Nam magnes attrahit ferrum, cum sit mundum & præparatum: quod si fuerit alio linitum, aut rubiginosum, sic indispotum, aut adamantis præsentia alteratum, tunc attractio facilius vis debilitatur, aut imbecillior fit, & ita actio definit. Ad hoc facit contractus: nisi enim magnes passum formaliter, vel virtualiter passum tangat, in ipsum non ager, quemadmodum ignis aliquem calefacere nequit, si ab eius caliditate non tangatur. Hæc

26. & passi sunt. Ita quum multa sint pestilentia genera, constat vniuersiusque peculiarem quandam esse commissionis rationem & propriam causam, quæ alias mitius, alias ferocius in aërem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis est eorum stupiditas, qui sidera nihil in aëre: nisi calorem, aut frigus, imbres, aut siccitatem, lumine motuque suo inducere contendunt. Hinc multi contra oculos Astronomiæ & Astrologiæ insurgunt, & disciplinam astrorum adeo nobis commendant, ut Alexander Benedictus Veronensis medicus in libello suo de peste, dicat, Hippocratem non aliter ad summum honorem fuisse euectum quam ex astrorum disciplina, cum pestilentiam venturam prædixisset, unde discipulos sparsim per Græciam ad auxiliandum per urbes dimisit. Hinc tria in aëre (teste Fernelio) communium morborum genera. Endemium à terrenis inferioribusque expirationibus: Epidemium à vehementi tempestatum mutatione: pestilens ab occulta malignaque qualitate cælitus demissum. Hæc interdum simplicia putaque apparent, plerumque vero permiscetur & cognunt, eorum causis in idem conspirantibus, tumque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem variaz hæc sint, & discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuvant, impetusque suos augent. Harum unica est fere pestis efficiens, quæ autem præparatoria. Pestilentia grauior euadit in regionibus putridis inspirationibus infectis, quam in siccis atque puris: rursumque grauior æstate, quam hyeme, & austrina tempestate, quam aquilonia, & inæquali intemperatoque cælo, quam æquali & temperato. In summa, grauior est pestilentia, quæ epidemii aut endemii constitutionibus permiscetur, quam quæ pura solaque consistit. Ergo graues, terrene, inferioresque expirationes pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamen non parum præparant, & excitant. Hæc causa est, cur vna pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines, peræque afficit &

27. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

28. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

29. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

30. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

31. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

32. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

33. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

insuper moram expostulant. Nam si posueris lignum paruum in igne quantumcunque magno, & si immediate ab eo lignum illud amoueris, non comburetur: etiam è conuerso. Si in paruo igne ponetur, & in eo moram contrahat, abique dubio concremabitur. Secundum igitur causarum agentium robur, & patientium dispositione pestis quandoque in vno duntaxat climate & non in alio, quandoque vnam animalium speciem, & non aliam, modo homines, & non alia animalia, quandoque & genus humanum & brutorum simul inuadit, afficit, corrumpit, occidit, & sic aspectui determinato determinata respondet configuratio. Ergo si causa agens ex terræ aut aquæ squallore non valida fuerit, ex brutis male duntaxat afficiet ea, quæ secundum dispositionem tali veneno similem parata sunt. Si vero validior fuerit, in speciem humanam grassabitur, ita tamen, ut ex se regionem, neque ciuitatem, neque oppidum, sed neque pagum transibit, hæc enim vno duntaxat loco homines corripit. Si vero agens ex superiori causa, aut ab inferiore polluto aëre ortum habuerit genus tantum humanum inuadit. Si autem à superiore & inferiore causa simul contigerit, tunc omnium animantium species peste corripitur possunt, atque secundum eorum corporum dispositionem: nam ligna viridia & arida vna vice & cominus, ignis comburere nequit, sed primo lignum siccum inquadit tanquam dispositum, & præparatum; postmodum mora facta viridia præparantur; ut comburantur. Ideo in generatione agritudinum, partem habet eius, qui passus est, habitus corporis tanquam in patiente agentis causæ dispositio. Ex iam dictis facile apparet, quod inter corpora humana, ea magis peste afficiantur per se, quæ à natura latiora cutis spiramenta habeant, quorum raritate puris aura facilius intra corpus penetrat, humores ac spiritus coinquans. Si quis status aëris diuturnus, humidus & calidus perseveret, temperaturas calidas & humidæ magis inficit. Præterea omnia corpora ab ortu imbecillia, & ea quæ iam agri existerunt, ad pestem suscipiendam valde apta sunt: exceptis arthriticis, & podagricis, potissimum & iis que lue Gallica infecta sunt & vlcera annua habent. Id veritatem habuit in quodam chirurgo, qui in hac peste Delphica, nosocomio præerat, qui vlcus annuum in crure habebat, uti & famula altera in nosocomio, & monachus quidam pestiferis inseruiens & inuisens, nullo modo afficiantur. At fortia interea si praua victus ratione vrantur, non minus quæ imbecillia afficiuntur. Sic ventorum vehemens status quercum subinde deicit, arundinem non: quercus enim dura & valida vim magnæ tempestatis utpote compacta minus sustinet: arundo vero mollis, flexibilis, ventorum hinc illinc statui cedens, eorum vim dissipat, pari modo fortiores, atque robustiores quam imbecilliores peste aliquando citius corripitur contingit. Per accidens vero corpora pesti obnoxia magis sunt, quæ thermas, balnea, stuphas & exercitia frequentiorum anhelitum attrahant, ad concipiendam lucem hanc disponuntur. Si etiam aluminosis aquis innatent, corpora densiora sunt poris obstruunt, & magis si vitiatos humores in se continent. Hæc spectant causæ pestem prægreßæ, ut ex terro indigentia, fame, ex castris ob diuturnam obsidionem, ex cæli intemperie, cibis prauis, uti bellonibus, qui diuersis cibis tum mali succi vitium, & corpora viciosis humoribus scatentia, facilius inuaduntur & alios inficiunt. Contra pura, subacuitatibus carentia, & quibus defunt obstru-

33. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

34. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

35. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

36. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

37. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

38. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

39. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

40. Pestis quæ grauior euadit. Cum pestis tum omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

etiones, & libera eorum sit spiratio, exercitia sunt moderata, peste non corripiuntur, si quoque inculcata sit eorum victus ratio. Ex his quoque dictis, tum ex iis quæ in obseruatione præcedente in medium adduximus, omnes causas pestis, neminem nunc latere puto, quamuis adhuc vna restat declaranda, quæ ad Deum optimum refertur, qui ob peccata nostra pestem infert: quam causam ethnici quoque minime præterierunt, ut Plauto in Phædro, & Homerus (dum Chalcantem vatem inducit, qui pestis in exercitu Græcorum causam, læsum Apollinis numen esse ait) docent. At sacra litera clarius id ostendunt 4. Regum & 20. cum Dauidi optio datur an famem septem annorum, an bellum trium mensium, aut pestem trium dierum eligere malit. Sicut autem Dauid pestem, breue & non durans malum, ita in Hieremia & Ezechiele, tria illa mala simul immittuntur. Hierem. 9. tur. Proculdubio fatemur, & verius esse putamus, iratum nobis Deum ob grauiora, quæ à nobis in dies perpetrantur facinora, in nostras regiones iecisse huius morbi semina, atque interim Galeni & Hippoc. sententiam primo prædictionum scriptam repudiamus, quod scilicet ob Dei iram morbi non contingant. Sed de hac causa forte latius dicemus, cum de peste ex obsidione Harlensis orta, agemus. Nunc tempestiuum est, ut ad signa enucleanda progrediamur, exemplo hoc subsequenti interpolito.

OBSERVATIO X.

De quibusdam signis & sanis Symptomatibus, quæ aduertant in peste Delphica.

Arbunculi plurimi in hac peste, tum valde frequentes erant. Carbores similes, sed pauciores, qui quoque minus lethales habebantur. Interea quos ab initio duriores & valde magnos deprehendimus sub alis latitantes, eos magna ex parte lethiferos esse, experientia edocuit. Sed carbunculi atque anthraces sub alis prodecentes non minus suspecti erant. In brachiis quoque & femoribus ac cruribus multi visi sunt, tum aliis in locis, sed minus interficientes, si ægri recte tractarentur. Non solum in cruribus & femoribus apparere, verum etiam in collo, quibusdam & circa aures, oculos & faciem, & magis circa inguina. Qui circa oculos, nemo ex iis quod sciam euasit, quin postea oculis orbatus sit: quamquam & in genis & supra palpebram quibusdam, sed valde raris carbones quoque exusti exciderint, potissimum duobus decumbentibus in nosocomio, qui absque oculi perditione, chirurgi industria recte sanati sunt. Bubones quoque postea vlcerati, haud exigui ram sub inguine quam alis seu axillis, multi similiter spectabantur, qui partim bonis signis accedentibus curabantur, malis vero signis apparentibus, breui interitum minabantur. Nonnulli quoque bubones absque vlceratione in principio, post admissam phlebotomiam, modo malum ad septem horas aut octo non processisset, & pulvere sudorifero alexipharmaco assumpto, per se in plurimis delitescerant & ægri sanabantur. Duri autem manentes (optimis remediis ab initio neglectis) & plurimum lethales erant. Pauci admodum hac febre pestilente tunc decumbentes, absque carbombus vel bubonibus, visi sunt. Sed ethymata nec exanthemata (dum pestis ita vigeret) grassabantur, neque vlli in nosocomio laboranti (ut ex chirurgo intelligere potui) apparere. Plurimis autem bubones, vel carbunculi simul cum pestilenti febre

2. in uadebant: Alij vero prius febre pestilentij corripiebantur, & non diu post iidem modo carbonibus, modo bubones superueniebant. Paucis admodum & carbonibus ante febrem exorti sunt. Vidimus tamen sed paucissimos anthracem in membris ignobilioribus habentes sine febre, qui & vix decumbebant, qui facillime ab initio restituebantur. Alios rursus spectauimus, qui mox febricitabant, & etiam subito simul exstinguerentur, cum ab initio nequaquam febricitare aut male habere viderentur. Omnibus fere & hoc commune erat (antequam pestis characteres apparerent) iam febricitantibus, ut multa biliosa, subinde quoque aquosa, pituitosaque ac putida maleque olentia tum corrupta euomerent. Imo quibusdam & hæc euenirent etiam statim vix bubonibus aut carbunculis apparentibus: somnulosi erant & in vomitu procliuiores. Plurimi morbo præcedente delirabant, & multi ex his qui superstites mæsere, tribus integris septimanis in delirio permanserunt: Alij vero ventris profluuium tenebantur. Paucioribus profluuium sanguinis e naribus aderat. Lotia eorum admodum varia spectabantur, quibusdam & sanis simillima, qui tamen licet subinde melius habere viderentur, interea non diu post moriebantur. Circa præcordia aderant magni æstus, & tensiones valde molestæ pluribus, & capitis dolor simul & paraphrenitides aut deliria. Imo non pauci delirantes, vi in lecto detineri non poterant, quemadmodum & puellæ euenit, quæ in nosocomio ex peste decumbens, de lecto nudata prostrata, ita ut caput in murum elisisset, ac sibi ipsa cerebrum excussisset, nisi chirurgus eam exiliem obseruasset ac animaduertisset, & eandem in lectum retraxisset, & cum altantibus violentia quadam illam in lecto non detinisset. Verum quid multis adeo magna erat in hac peste sanissimorum symptomatum multitudo, velut truculentissimorum militum copia, ut vix sufficere valeam ea describere. Omnia enim horrendissima, ut Paulus & Aetius ex Rufo tradunt, in peste fieri possunt, & nihil occultatum manet, quemadmodum & in singulis morbis. Nam & deliria fieri possunt & bilis vomitus & præcordiorum distensiones, dolores, sudores multi, extremarum partium frigiditates, profluuium, alui biliosa, tenuia, flatuosa, vrina aquosa, tenues, biliosa, nigra, & malas subsidentias habentes, & ea quæ in medio innatant pessima, sanguinis de naribus stillationes, ardores in thorace, linguæ torrefactæ: siticulosi sunt, anxij, vigilantes, adsunt subinde & conuulsiones violentæ. Sed & alia praua vlcera, & carbunculosa & perniciofa in peste fieri possunt, & in reliquo corpore, & in facie & tonsillis. Talia & similia signa multis aderant, & ab initio inquietudines, anhelandi difficultates, & tertio die multis apparere deliria, fluxus ventris, & multis primis diebus magnæ vomitiones, ut paulo ante diximus, sitis vehemens, aliis vero non: appetitusque deiectio, tum alia multa eueniebant, prout partes affectæ erant: quibus enim diaphragma & cerebrum magis lædebatur, delirabant: quibus in inguinibus bubones suppurabant, melius mente constabant: quibus vero sub alis apparebant, his cor plus palpitabat, atque anhelandi difficultas multo maior, & inquietudo, eoque magis si carbonibus adessent, sitisque tales magis infestabat. Et quod omnibus commune erat, statim ab initio vires prosternebantur, cum in his omnibus cor semper afficeretur, & omnes actiones labefactarentur.

Præter signa pestem præfagientia, alia sunt pestem quoque & pestilentem febrem demonstrantia, inter quæ nonnulla sunt præsentem pestem indicantia: alia etiam eiusdem febris differentiam ostendentia; nonnulla similiter eandem febrem ab aliis quoque febribus distinguunt. De quibus omnibus agemus quam poterimus breuissime & omnium primo de iis, quæ pestem futuram præfagiunt. Qualia autem apparere ante pestem Delphicam, obseruatione p. huius libri diximus, ubi etiam de cometa prius apparere mentio facta est, & de aliis signis celestibus, quæ quidem signa licet non statim minas suas exercent, interim tamen eas futuras denuntiant. Ita doctissimus ille Platonius philosophus & medicus insignis Marcellus Ficinus Florentinus an. 1477. pestem & bellum suis prædixit ciuibus circa natiuitatem. Bellumque deinde ortum est anno 1478. 26. die Aprilis tam velox & crudele, quale multis temporibus ante visum non fuit: deinde quoque mense Augusto subsequente talis pestis grassata est in ciuitate Florentina, qualem homines ante centum annos fuisse non recordantur, & licet vniuersus fere populus ex vrbe aufugeret, omni tamen die in vrbe ex hac vita decedebant circa centum & quingenta. Et sicuti sidera & cometa pestem præfagiunt, ita & ipsius anni inæqualitas, subitæque mutationes pestem & epidemium morbum præcedere solent. Si hyems plus iusto ficior & frigidior fuerit, ver autem pluuiosum & austrinum, æstatem plurimis febribus abundare, lipitudinesque aduenire necesse est. Cælitus enim cum in aere fiant mutationes, pestes deinde sequuntur, quæ quidem à noxia tempestate sunt, ab inconstanti, ab intemperato, à pluuioso, æstuoso aut nubilo cælo, dummodo putredinem magnam hæc ipsa inferant, potissimum si constitutio humida & calida longo tempore perseverans præcedit, qualia quoque colligenda sunt quæ in libris morborum popularium ab Hippocrate annotata sunt, de anni consistentia in Thafio, quæ si appareant, pestis expectanda est. Iam quoque meteorologicæ impressiones (ut antea admonimus) considerandæ, quæ pestem futuram denuntiant, præter eclipses præcedentes, plures soles, & cometas. Sicut ær turbidus immobilis, nebulosus pestem denuntiat, ita & virgæ in cælo, stellæque cadentes, stipulæ ardentes in aère, columnæ, lanceæ teretes, pyramides, polydes, capræ saltantes, dracones volantes, facces, hypocausta, lampades nocturnæ prope terram, pluuiæque meteorologicæ horrendæ ex aëris corruptione ortæ pestem minantur, teste Plinio, Marcellus Atilio, C. Portio Coss. lac & sanguis pluit, quod portentum sequenti anno, Romam validè pestem inuasuram prænuuntiavit: ita Volumnio Sernio Sulpicio Coss. carnem pluisset, ferrum & effigies spongiarum similes testatur Lucanus. Item Paulo, C. Marcello Coss. lana circa castellum Cassianum pluit, nec non & lateres cocti & lapides, Livijs de bello Macedonico, inquit, quo discessit Annibal, per triduum sanguis pluit. Teste etiam Plinio rapti à vento in terram depluere lapides. Et Livijs libro septimo, bello punico de cælo lapidauerat, id est lapides pluerant, & libro primo, ab vrbe lapideus imber. Nunciatum est regi, patribusque in monte Albano lapidibus pluisse. Cecinit Pindarus Rhodi ob insulæ infelicitatem aurum pluuisse. Quæ horrenda portenta maximam aëris coinquationem, putredinem arguunt: sic &

sic & alia quæ secundum societatis causæ pestis semitam pluuunt, quales sunt ranæ viæ cum cauda, mures, lumbrici, & alia similia orbatæ animalia, ex aere inter pluuias cadunt, quæ etiam aerem putrem fieri significant, cum etiam quæque in sua regione naturæ exuberant, cumque humida sunt, regionem frequenti pluuiæ coaceruata humiditate plurima & corruptione ac peste tandem inficiunt, uti & pestis futuræ prænuuntia, sic & horrendus strepitus, boatus in aere, & tanquam tubæ sonitus, in aere auditus, uti in Cymblicis bellis pestem præfagiunt. Iam & querulæ nocturnæque voces ex aeris vitio futuram pestem prænuunt, non aliter ac ranæ ultra solitum vocales, mergi, anatesque pennas rostro purgantes ventum, grues in mediterranea festinantes ex quadam aeris humiditate quæ pennis adheret, easque humidas reddit, mergi maria aut stagna fugientes, tempestatum indices sunt: ita vlulatus animalium insueti pestem præfagiunt. Vbi aer quoque inficitur, serpentes, angues, lupi, canes, aeris venenata qualitate infestati in homines sauiunt, bubonesque nocturni capillati, cum aues sint saturnales, dirum mortalibus omen portendentes. Quidius in 8. Metamorph.

Ignarus Bubo, dirum mortalibus omen.

Virgil.

Solæque culminibus feræ carmine Bubo.

Si caucinas desituant, & in die appareant, & ad alias insolitas regiones mansiones diuertant, portendunt earundem regionum & ædium homines morituros. Propterea aues illæ feræ cadaveribus delectantur, eaque præsentunt. Morturi autem homines potestatem iam cadavera sunt. Volunt & alij simulachra in cælo apparentia, pestem quoque futuram denunciare. Interea bella præcedunt, & famæ diuturna, obsidionesque & præcipue peccata hominum pestis auguria esse possunt, maxime si & homines ingluuii dediti, multos corruptos & putridos humores coaceruent, & quæ ratione & ipsi facile peste inficiuntur, putredinem in alios quoque dimittunt, qui præcipue corpora etiam ad pestem parata habeant. Cæterum cum auguria futuræ pestis partim ex vitio aeris, partim etiam terræ, & partim vitio aquæ innoteant, diligenter tyrones animaduertere debent, quomodo auguria pestis futuræ ex vitio aeris sumantur, præcipue vero ex iis animalibus, quæ potissimum in aere versantur, & ita aues à propriis nidibus, tanquam contagiosis, ova & dulces natos relinquentes cum aufugiant citius aerem infectum præficientes ipsi hominibus, iam iam præ foribus malum prænuunt, si in terram decidant ac pereant volucres tanquam in aere degentes prius. Eodem tempore multiplicatur numerosa muscarum multitudo ex putredine generatarum, & præcipue circa matutinas horas, & occasum: quæ si perseverant, efficacis signum est futuræ pestis etiam localitarum, vermium, reptilium, & murium multitudo, non prius visa, si subito appareat: talia enim animalia, etiam limacum, erucarum ac aliorum vermium præter solitum morem multitudinem ex corruptela & aere corrupto ac putrefactione gignuntur. Animaduertant igitur medici, aerem iam infici vel infectum adesse, ubi rustici in syluis aut montibus degentes, obseruant fugam auium ex agris, ex montibus, & in alias regiones salubiores migrare, desistentes partem suam, suæ salutis consulentes. Tunc signum est aeris putrefacti, & efficacis, si ouum, panis, pomum, aeris exponantur, & statim per noctem vnam præter solitum

Pet. Forest. Tom. 1.

putrescant, & si panis ex clibano recens tractus, calidusque lanceæ impositus, ac sub dio per noctem aeri expositus, mucidus mane ac putris videatur, eumque etiam gallinis & canibus obiectum, comedere si renuant, vel ubi comederant, si subito moriantur, tunc aerem corruptum esse constat: Si quoque domus parietes non in locis subterraneis, sed in supremis tabulata, tum muri quoque præter solitum humescant & lintheamina & lectisternia humectentur. Si quæ vestes, lintheamina, culcitæ, omnia genera obsoniorum sub dio vel in conclauibus patentibus locata, situm, mucorem, contraxerint: qualis oritur in penu in opacis domus cellis collocato, aut in ipsis cellis diu non repurgatis, arguunt aerem iam putrefactum esse. Si aer quoque factorem exhalet vel color eius iuxta Rhasem sit citrinus, & tunc magis deprehenditur corruptio, quando non tantum homines moriantur, verum etiam arbores, & omnium species animalium, quemadmodum Thucydides tempore contigit: quo alter alterum sepelire non poterat, quia vna moriebantur, tunc talis putredinis facillima est cognitio: quia sata, arbores, animaliaque homines passim intereunt. Tales pestes duas Marco Antonio commemorant, toti orbi grauissimas, quibus pene vsque ad internecionem humanum genus deletum fuit. Pestis socii orbi gravissima. Si caucinas desituant, & in die appareant, & ad alias insolitas regiones mansiones diuertant, portendunt earundem regionum & ædium homines morituros. Propterea aues illæ feræ cadaveribus delectantur, eaque præsentunt. Morturi autem homines potestatem iam cadavera sunt. Volunt & alij simulachra in cælo apparentia, pestem quoque futuram denunciare. Interea bella præcedunt, & famæ diuturna, obsidionesque & præcipue peccata hominum pestis auguria esse possunt, maxime si & homines ingluuii dediti, multos corruptos & putridos humores coaceruent, & quæ ratione & ipsi facile peste inficiuntur, putredinem in alios quoque dimittunt, qui præcipue corpora etiam ad pestem parata habeant. Cæterum cum auguria futuræ pestis partim ex vitio aeris, partim etiam terræ, & partim vitio aquæ innoteant, diligenter tyrones animaduertere debent, quomodo auguria pestis futuræ ex vitio aeris sumantur, præcipue vero ex iis animalibus, quæ potissimum in aere versantur, & ita aues à propriis nidibus, tanquam contagiosis, ova & dulces natos relinquentes cum aufugiant citius aerem infectum præficientes ipsi hominibus, iam iam præ foribus malum prænuunt, si in terram decidant ac pereant volucres tanquam in aere degentes prius. Eodem tempore multiplicatur numerosa muscarum multitudo ex putredine generatarum, & præcipue circa matutinas horas, & occasum: quæ si perseverant, efficacis signum est futuræ pestis etiam localitarum, vermium, reptilium, & murium multitudo, non prius visa, si subito appareat: talia enim animalia, etiam limacum, erucarum ac aliorum vermium præter solitum morem multitudinem ex corruptela & aere corrupto ac putrefactione gignuntur. Animaduertant igitur medici, aerem iam infici vel infectum adesse, ubi rustici in syluis aut montibus degentes, obseruant fugam auium ex agris, ex montibus, & in alias regiones salubiores migrare, desistentes partem suam, suæ salutis consulentes. Tunc signum est aeris putrefacti, & efficacis, si ouum, panis, pomum, aeris exponantur, & statim per noctem vnam præter solitum

Subito cum tabida membris

Corrupto cæli tractu, miserandaque venit

Arboribusque, satisque, laes, & leuifer annus,

Langueant dulces animas, aut ægra trahant

Corpora, tum steriles exurere Syrius agros.

Arbant herba, & viciu seges ægra vegabat.

Hippocrates inquit, Quæ ex terra proveniunt, terræ ipsius naturam recipiunt. Galenus: Sata atque plantæ, cum terræ subeunt, trahit vnum & loci, quodque, quod terræ inest suæ naturæ conueniens: sed cum id quod attrahitur inquinatum sit, coguntur etiam ea inquinari. Constat itaque si vitata sit terra, vitata esse similiter, quæ ab ea producuntur, quo fit cum terra plurimè infectorum generationem producit, putrefactiones iam conceptas præfagiat: tunc fruges & arborum fructus iniucundi, insipidi, mali saporis sunt, cito corruptibiles: fungorum & ex putredine rerum ortarum crescit copia. Terræ tunc germina, arbores, plantæ pereunt, desiccantur, frumenta, antequam ad maturitatem deueniant, rubigine vitiantur, vel non nascuntur, vel si nascantur, non in citrinum mutantur colorem: vel similia ærugini vel melli sunt, & eorum esu bruta intereunt, tuncque inter infecta & immunda pulicum, cimicū, & muscarum, culicum, papilionum, araneorum,

S ij cruca-

Lib. 15. c. 78
De vari-
tate rerum.

Piles & ca-
mes quomodo
in domos
importent
pestem.
Locustarum
multitudo
pestem præ-
sagit.
Animalia
pestem præ-
sagientia.
14.

Animalia
lasebras
suas desit-
tunt.

Homerus.

Volatilia
circaterra
assueti vo-
lare, ad al-
tissima mō-
res primi,
oua & partus
pulloque relin-
quentes,
ad altissima
montium cacu-
mina euolant
quam
citissime.
Ac pedestria
ad ea loca
altissima cur-
sant, cumque
maximus fumo-
sarum exhalatio-
num acervus
subterraneus
existat, quæ
cum ex-
spirant fortentes
aerem inquinantes,
terræ quo-
que motus
futuros
frequentes
præsignant.

15.

trucarum, ricinorum, buprestium, scarabeorum, quæ animantes ex putredine nata & in regione in qua minus apparebant, nunc frequentissimæ, putredinem magnam & pestem arguunt. Si & animalia sub terra viuentia relinquant cubilia sua, pestem præsignant. Si & terra infecta est, oues, quia humidiores, citius inficiuntur, inde boues & sues, teste Cardano, minus his capræ, equi, & mul- to minus canes. Verum si in talibus perseverat, facile transit ad homines. Contacta quoque tunc & animalia humanum genus inficiunt, & sic feles & canes in domos pestem quandoque important. Simili ratione terræ vitium locustæ etiam por- tendunt: quarum sæpe innumerabilis ac pene in- finita generatio fit: Hæ enim magnam terræ pu- tredinem præcessisse non duntaxat demonstrant, verum etiam nouam faciunt. Tolluntur enim quasi exercitus ingens, & in incertas regiones euo- lant: quas ubi late depopulatæ sunt, illic sæpe cō- moriuntur, vnde mox immensa corruptio sequi- tur, qua quandoque pestis suboritur. Præterea ter- ræ halitus spiritumque putrem præsignant ani- malia, imprimis oues humi versus capita prona ferentes, cumque ex his absque alia causa latente nonnullæ intereant, cum dirum halitus circa ip- sam humum excipiant. Qui si maior diffuset, homi- nibus quoque exitialis est: sed illud interdum syn- ceri aeris copia cohibet, antequam se à terra in al- tum eleuet, & ab homine trahi possit, cum terræ viscera putredinem per terram aeri expositam ex- halauerunt, & similis terræ halitus & spiritus exi- tialis nequitia inolefcit, & grassatur. Animalia quæ in abditiis terræ meatibus degunt, tunc dirum virus terræ hoc concipientis percipientia subter- raneas proprias sedes, latebras destituunt & per terræ superficiem cursant. Vnde talpæ, mures, an- gues, vermes, qui ante non erant, & qui radices herbarum erodunt, & aliqui arbores ascendunt, vt vix ab illis homines tueri se possint: aliaque similia sæpe & continuo præter morem videntur, & gradientes bestia feræ in syluis, cicures in ne- moribus, & pascuis & domi mortuæ concidunt.

Vnde Homerus canis:

*Ionasit primo binnales virosa sagitta,
Atque canes celeres.*

Atque hæc sunt maxime cum depascant herbas putridis exhalationibus tunc imbutas. Volatilia etiam quæ prope terram volare assueti sunt, con- strictos nidos suos destituentia, præ cæteris pas- sifima mō- res primi, oua & partus pullosque relinquentes, ad altissima montium cacumina euolant quam citissime. Ac pedestria ad ea loca altissima cur- sant, cumque maximus fumosorum exhalatio- num acervus subterraneus existat, quæ cum ex- spirant fortentes aerem inquinantes, terræ quo- que motus futuros frequentes præsignant. Adici- mus nunc auguria futuræ pestis ex vitio aquæ. Huius enim (dicente Andrea Gallo) tanta ne- cessitas est, vt absque illa nullum animal degere possit, nulla herba nec planta quæuis citra aquæ humectationem progeminare possit, in ipsa est virtus seminaria omnium rerum: animalium pri- mo, quorum semen aqueum esse manifestum est, sed & fruticum & herbarum semina (licet terrea sint:) tabescere tamen aqua necesse est, si fecunda esse debeant, siue id fiat humore terræ imbibito, aut rore vel pluuia, vel de industria adiecta aqua. Hæc enim tunc his omnibus contraria operatur, cum ea etiam tali putri vi venenata corripiatur, vel ab aliquo addito & putri loco defluat, eo ma- xime cum terræ viscera putredines exspirant per cauernas, quibus maria, lacus, stagna, paludes

sustinentur: vel per alueos fluminum, vel cum restagnat, vel in eius generatione, cum aer vel ter- ra in ea transmutantur, & pestifera vi in eis obser- uata, vel ex terræ aut aeris per contactum vel ne- xum in supremo interstitio vel in infimo cum ter- ra, in eiusdem dispositionem naturæ proportiona- lem labantur, ob humiditatem quæ in iis est, qua etiam adhærente passibilia redduntur atque apta, vt omnes qualitates putres, & malas suscipiant. Quo fit vt quæcumque per metallorum & ther- marum cuniculos ab vno ad alterum permeant, eorundem odorem, saporem, vires in se concipiant. Cum autem ea vi venenata & pestifera aquæ in- quinata sint, aut eam efficiant, tunc malum spirat odorem, saporemque, & agri effumant & caligines frequentes male olentes suboriuntur: Et tunc pisces moriuntur, aut cum capiuntur, in ripam eieci per- reunt, ac cominus putrescunt. Quamuis Aristote- les in libr. de natura animalium sentire videtur, quod vniuersis piscibus nullus pestilens incidat morbus, quales plerumque hominibus eueniunt. Tuncque aquæ sunt præter earum naturam cras- siores, molliores, male olentes, & circa earum su- perficiem apparet quiddam veluti pingue, quasi araneæ tela: ubi talis contingit putredo, non tan- tum his apparet, sed virere incipit, & facit muscō foetidum, tunc putredo insignis est. Præterea co- lor aquæ ad viriditatem tendit, & calidior præter solitum est. Similiter & ranæ præter modum mol- tiplicatæ reptant in viis & litioribus & ranuncu- li, & rubetæ, & culices super aquas natantes, & lu- petuolantes cernuntur. Sed & hoc signum pestis futuræ est. Si post pluuiam æstiuo tempore magna ranarum copia in tergo coloris cineritij, in ventre lutei aut alterius diuersi coloris appareat statim aut paulo post pestis oboritur. Refert enim Aristo- teles, quo anno rubetæ abundauerint, pestē signi- ficari: nam ab humido & corrupto vapore progi- gnitur. Talia enim animalcula putredinis indicia exhibent, cum in stagnis, paludibus, vel lacubus in- quinis ac putridis domicilia habent: quibus ex- spirans vapor ambientem aerem permissione la- befactat, ac tandem peste inficit. Cum autem aqua inquinata est, cancri, aues aquaticæ eam deserunt, & ad eam non reuertuntur, sed ex his quam pluri- mæ moriuntur. Cygni præsertim aquas fugiunt, cum ipsi aquarum secreta prænoscant. Eo quoque tempore vermes, muscæ, lentes aliaque herbarum pu- tridæ in aqua plurimum multiplicantur, cuius rei argumentum est annum esse humidum & magna ex parte aquas putrescere: ex solis aut terræ inter- no calore, exhalante aqua cum terra commista pu- trescente. Nam caliditas ad exteriora educata & dissipata, apta est & conueniens ad gignenda ani- malia, ea autem segregata facit congregari, & con- crescere materiam fouentem: ita ex rebus putref- centibus ortum habent animalia, non quod hæc pestem faciant, at quia indicant in aere & in aqua maximam putredinem qua pestis oriatur. Sed pes- tis quæ ex vitio terræ grassatur, cæteris deterior est. At Neoterici quidam quæstionem hic mouent, an aqua aut terra putrefactis, sine aeris infectio- ne, pestis exoriri possit: Ad quæstionem respondit Montanus, quod potest fieri mediate, non autem immediate: nunquam enim putredo terræ, quam- uis magna sit in se ipsa considerata, febrem facit, pestilentem, vel pestem, sed propter aliud, vel quia aerem putrefacit & putrefactus attrahitur, & sic aeris putredo causa est immediata. Alia vero mediata, vel quia fruges generat putridas, qua- rum ratione dum animalia vescuntur, sanguinem in illis putrefactum inducunt, ex quo fit febris pestilens.

Fontes per-
turbantur
cum pestis
est futura.

18.
Quomodo
animalia
degenia in
aqua vel
si aqua
turbatur, pe-
stem præsi-
gat, & ho-
mines non.

16.
Ranae præ-
signant.

17.
Pestis in
modo alia
ex causis
assigat.

pestilens. Et ita putredo in terra febrem pestilen- tem facere poterit, aerem vel cibum corrumpen- do. Nos enim quærimus causas quæ id imme- diate facere possint. Quod de terra diximus, idem de aqua dicendum: plerumque contingit putredo in aqua propter cælestes influxus, aliquando ve- ro à rusticis apud nos sola lini impositione, aqua ipsa putrescit primo, deinde ab ea vapores pu- tridi ascendunt in aerem, & ipsum corrumpunt, vnde fit pestis. Nisi enim prius vapores eleuentur in aerem, & aer putrefactus ab homine inspi- retur, alioquin non fit febris pestilens, aut pestis. Qua- re etiam videmus quod aqua quidem putrescit, & animalia quæ ea aqua vtuntur, peste inficiuntur, homines vero illius loci nequaquam, nisi etiam vapores putridi ex eadem aqua eleuati aerem in- ficiant, & deinde homines, si illum aerem peste infectum inspirent. Quod diligenter nos ipsi ob- seruauimus anno 1562. cum ætas & autumnus valde pluuiofus essent, potissimum in locis vicinis vbi Delphensi: A Septentrionali & Orientali parte, maxime vero in Pago Noterpio dicto & Pinacro, tum aliis pascuis, præsertim profundio- ribus existentibus, & humidioribus Veenlandiæ, in quibus cum boues, vacæ ac oues pascerentur, peste infectæ sunt, & passim moriebantur, qua- rum cadauera mortua, vel quædam viua, vt boues mactationi destinati, cum aperirentur, iu illorum pulmonibus, hepate ac visceribus internis vini pisciculi similitudinem habentibus cum soleis aut passerculis (qui vulgo Schollen vel Batten dicun- tur) minutissimi tamen inuenti sunt, vt ipsi spe- ctauimus. Hoc non alia ratione factum, quam quod aqua instar lacus manens in pascuis pingue- dinem quandam contraheret, ac tandem putrefa- ctionem: quam aquam, cum animalia forberent, vel cum feno simul pisciculos illos ex putredine in aqua natos simul deglutirent, pestem quoque animalibus tales pisciculi vel aqua veneno infe- cta & absorpta intulerunt, vt etiam tanta strages animalium ex hac lue visa sit, vt ditissimi quique coloni pauperes fierent, cum vni sæpe colono tri- ginta boues morerentur. Sola aqua pestifera & virulenta infecta animalibus ipsis tantum pe- stem intulit, nondum enim ad eum gradum pro- gressa, quod totum aerem infecerit, alioquin & ru- stici simul ac coloni, qui illa loca incolebant, si- mul cum animalibus peste infecti mortem mini- me euasissent. Nunc vero nullus eorum ex peste mortuus præter animalia. Quæ animalia, si for- te ab hominibus comesta fuissent mactata, existi- massent & febris pestilenti, tum peste eosdem quo- que potuisse corripi, ex animalium iam infecto- rum comestione. Similiter, si homines illam a- quā bibissent, vel quouis modo sumpissent, simi- lia animalcula in corpore generari potuissent, vel simul absorberi. Aliter autem contingit, potissi- mum æstatis tempore, dum lacus, aut paludes, aut alij loci cœnosi, grauem exhalationem, vel putri- dum vaporem emittunt in aerem, eumque cor- rumunt, & pestem inducunt. Et sic quoque ani- malia, prout radices quibus vescuntur aliqua ani- malia magis inficiuntur, quam radices quibus ves- cuntur cætera, quod experimento probari posset. Si equi, & lini deuorent flores ranunculi, nullum percipient detrimentum. Si pecudes vescantur, perirent, causa est proprietatis aduersa pecudibus. Et sic animalia quandoque inficiuntur, & homi- nes non: & rursus homines, & animalia nequa- quam. Et ita possemus prædicere pestem futuram ex aqua si corrumpatur, si tela araneæ ionat, si pinguis, si tepida, si in superficie multi sint puli- Per. Forest. Tom. 1.

ces, ranæ aliaque animalia mōstrosa, & si vapores crassi nebulosi ex ea ascendant aeremque corrumpant, & si homines tunc mœsti fiant, pigri, igno- rantes causam pigritiæ, facile & illi ex aere con- taminabuntur. Ita & fontes antra limpidi & cla- ri, cœnosi & turbulenti redduntur, pisces & ranas mortuas sæpe in aqua natate videbis, corruptione ex aquis in aerem exhalante: nam corruptio aquæ cum sit quædam permixtio, oportet vt claræ aquæ perturbetur, antequam corripantur. Hinc celerioris corruptionis causa aquarum, etiam in stagnis est terra, miscetur enim, & quæ velociter fertur, om- nino pura est, minusque corrumpitur. Aquæ etiam stagnantes, in quibus linum, asphaltum, canabæ, rhododendron, aut alia stirpium, cadauerumque inquinamenta, diutius manent, vel diutius in ea macerata sunt, & aquam conturbant & corrumpunt, aeremque tandem inficiunt: quemadmo- dum animantium, maxime vero serpentum, bifo- rum, & hominum, non cremata ex bello cadauera, reseruata illorum excrementa, euulsæ stirpes ve- uenatae, aliaque sordes computrescentes, plerum- que aeri graues & exitiales offensas futuras indi- carunt, prædixerunt, & induxerunt, non aliter quam metallorum sulphuris, arsenici, hydrargyri, aut prunarum fumus coarctatus, non paucos iu- gularit. Hæc de signis pestem præsignantibus, quæ & causæ etiam eiusdem esse possunt.

OBSERVATIO XI.

De variis aliis quibusdam signis, in hac peste Del- phensi apparentibus.

IN hac febre pestilenti & peste ipsa, varia & diuersa signa in diuersis agris conspiciuntur, præter ea quæ superius dicta sunt, & præter bu- bones & anthraces sine causa manifesta vel pone aures, vel sub alis vel inguinibus, variisque cor- poris locis, subito exorientes, etiam febris con- tinua illos inuadebat, eaque acuta, qua quibus- dam extimam corpus vix incalescebat, qui & sensu interdum frigoris afficiebantur, aliis vero interiora graui incendio urebantur, erantque homines valde mœsti sine spe, admodum lassī, segnesque: quibusdam vero maxime ab initio, vt antea quoque diximus, ineluctabilis dormien- di necessitas aderat: nonnullis & ferox vultus, qualis temulentorum esse solet, incertus, atque turbidus. Anima aliis male olebat, nec non ægre spirabant, cibique cupiditas deiciebatur, os amarefcebat, ac inexplibilis eos tenebat sitis, erantque modo in his, modo in aliis, omnes actio- nes fere læsæ. Perperam quidam imaginaban- tur, credentes se alios esse ægrotantes, delirabant, tam sænum aliquando hoc malum est, vt omnis memoria quibusdam fuerit ablata tempore Thu- cydidis, vt quidam postea sanitati restituti pro- pria nomina sua obliti fuerint. Lædebantur quo- que in facultate motrice, dum quidam ex his vno loco persistere non poterant, modo iacebant su- pini cadaueris instar, modo in hanc, modo in aliam partem cum maxima angustia agitabantur, deliria aderant terribilia, pro humorum varia- te. Modo ad vigilias ita propensi erant, vt inte- gras noctes in somnes agerent, modo ad somnum ita procliuēs vt excitari non possent: vt mem- bra principalia erant affecta, ita symptomata va- ria accedebant: vt dolor capitis, vigilie, demen- tia, cordis angustia, pectoris ardor, nausea, vo- mitus, animi defectio, præcordiorum tensio, sitis, gutturis ardor, linguæ scabrities, aphthæ alioz

S iij sum-

summam putredinem indicantes, nigrities, animæ graueolentia, crebræ deiectiones, sanguinis è naribus profusiones. Frequens aderat nausea & vomitus fortens, alius fortida, atque graueolens: vrina turbida vt iumentorum, cruda, crassa, foetidaque subinde vt hominis sani. Nam signa ab excrementis sumpta fortorem habebant corruptio- nis indicem, quæ ex pulsu sumuntur, iis exiguis erat, languidus, celer, frequens, inæqualis, quam- uis aliquando per totum morbi decursum qui- dam probum pulsum habere viderentur, & tamen moriebantur: vt Galenus quoque asserit 3. de præfag. ex pulsibus, sudores quoque fortidi non- nullis & frigidi, sed pessimi, extra decretorios dies: aliis & ob sanguinis ebullitionem, pulicares maculæ rubræ: aliis nigræ, quæ & pessimæ erant: at meticulosi pestem hanc citius incutebāt aliis: quare enim ac succos confundit metus. Quare & hos in alienam transcribis qualitatem: tali foco hic ignis facile concipitur ac fouetur. Contra cli- nicos ventri gulæque deditos, & cacochymia obnoxios, haud sæpe peste tentari, quod non tur- bantur, etsi videant multos mori, vix afficiuntur: lætantur enim potius propter lucrum, & minus sobrii vespillones minus timent. Huius sententiæ fuit quoque Cornelius Celsus, cum docet, tempo- re pestis, non esse mittendum sanguinem, aut non purgandum fortioribus medicamentis, ne fiat hu- morum agitatio. Qui peste corripiebantur ex hu- morum in præcordiis venenositate, quiescere nō poterant: modo de latere in latus, modo in ven- trem, modo in dorsum volutantes, modo ad ca- put, modo ad pedes valde inquieti sese deicien- tes. Quibus in præcordiis quoque flamma arde- bat, sicut insatiabilis aderat frigidiq; aeris inspi- rationem anhelabant, nareque patefaciebant, ad necessitatem refrigerij in corde, os quoque ven- triculi ob vicinitatem afficitur, inflammatur, lin- gua arefcit, nigrescit, guttur ardore infestatur, æ- gri valde sitiunt, tenduntur præcordia, tussis sicca adest, exspiratio fortida. Cerebro autem magis læso, capitis dolore tenebantur, delirabant, faciei aspectus horribilis, phrenitis, cogitationes & ima- ginationes magis efficiuntur. Iecore læso, vt ma- xime fit in peste, à praua victus ratione, materia venenosa ad inguina depulsa membra naturalia grauabantur, humores putres per aluum liquidio- res, & vrinarum mutationes. Sic ventriculo læso nausea & vomitus magis infestabant. Id quoque obseruauimus in hac peste, quod multis deiection- es pingues fortentesque adessent, cum præcipue in his fiant colliquationes, licet in quibusdam & alius retinebatur. Et ideo, quando Gal. loquitur 3. epidem. sect. 3. commentio 57. colliquationes perpe- tuum esse signum febris pestilentis, id quidem intelli- gendum est cum distinctione: nam non semper adest colliquatio, nisi ad sit insignis calor, vnde ea enouerit. Et cum hic ad sit magna putredo, male olentia ægri reddunt. Cerebro autem magis affe- cto in hac febre inchoante, alienationes aderant, capitis dolores intensi, grauantes vigilæ, quibus- dam & caros superueniebat, faciei immutatio, conuulsio oris, tortura, neruorum affectus, absces- sus secundum aures, nonnullis & lachrymarum fluxus inuoluntarius. Quibus abscessus ad alias fie- bant, cordis angustiam augebant, difficulter re- spirabant, cum fortore, putredine in corde ex- stente, qui magna ex parte (vt obseruatione sequenti dicemus) moriebantur.

Reste dixit Altomarus iuxta Aetium & Pau- lum, omnia horrendissima in peste fieri pos- se, & grauiissima pestilenti febris posse superueni- re, tum plurima ac varia symptomata. At ipse, tum alij autores: primum signum fuit à caloris qualitate: calor siquidem harum februm, ab aliis per putredinis excellentiam differt. Nam tangen- tibus nobis eos qui tali febre laborant, neque ca- lidi & perurentes videbantur, quamuis interioris magno flagrant incendio, vt liquet ex Galeno 6. cap. de morbis vulg. ita vt in ea peste quam Thu- cydides descripsit, adeo interiora ægris ureban- tur, vt neque valde subtilium vestimentorum ne- que linteorum velamenta, neque aliud quic- quam præter nuditatem ferre possent, quamuis tangenti corpus exterius valde calidum non erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum, pulsibus exiguis, & ulceribus efflorescent. Et si manum tho- raci exercitatus medicus in explorando febrili ca- lore imponat, caliditatem maiorem, ac acriorem sentiet, quam in reliquo corpore, & æstum quo- que sentiunt ægri in thorace maiorem. Secundo, ex pulsibus indicium sumunt, qui aderunt omnino celeres, frequentes sæpius non autem præulidi, sed quibusdam imbecilli, manifestiusque in hac febre celeritatem contractione percipies, in qua- cumque cordis substantia præter naturam calor fuerit accensus, magis tamen ubi pestilens febris cordis humores occupauerit. Quibusdam verò aderunt pulsus fere moderatis similes, parumque præter naturam immutati, ac in eodem statu per- manentes: Tertio indicium capiunt, ex respira- tione, & sic aderit his similiter respirationis fre- quentia, interim & magnitudo: & si quispiam obseruauerit exspirationem ægrotantium, & sæ- pius graueolentem reperiet, quemadmodum vul- gus obseruare vsa consuevit. Tu vero non vsu modo, sed & ratione æstima identitatem habere. Quarto ab vrinis indicium capiunt, quamuis vri- næ non semper eodem modo videbantur: nam quorundam conturbata, & aquosiores erunt, non- nullorum autem multo, quam pro natura, tenuio- res. Quibusdam vrina naturali fere vndequeque similis erit, colore, crassitudine, & sedimento: quæ inter omnes exitiosior est. Erit quoque animus, præsertim vrinarum sublinamentis, adhibendus: nam quædam quæ subliuida quodammodo sunt, fugiant: & item alia quæ aranearum latas telas referunt, in modum lanæ congestæ. At si quid ta- le animaduertas, aut nullum plane sublinamen- tum innatere vrinis, in peiorem partem hæc inter- pretare, vt Galen. 3. de præfag. ex puls. Verum ex vrina in eiusmodi febribus, præsertim ubi corpus cor- dis occupauerit, firmam notitiam petere semper non licebit, vt ipsemet Galenus testis est: sed alia sunt perpendenda. Quinto signa accipiunt ex colore, & aliis in facie considerandis. Nam & in ore co- rum cernes aliquid pestilentis coloris, cum par- tim erysipelatosum, partim colorem habent de- pascentibus serpentibus similem per plures partes diffusum, cibum respuunt, sitiunt præter modum, ac frigidum postulant, & oculi manifeste calidi & flammei redduntur, potissimum, si licebit eos balneare, à balneo hæc accidunt, vt Galenus in qua- citato libro 3. de præfag. ex pulsibus. Sexto signa pe- tunt ex deliriis & ab excretionibus, vt idem Do- natus facit secundum Aetium ex autoritate Ruffi. Ex cap. 93. libro 5. & Pauli cap. 25. libri 2. Etenim eis deliria, accidunt deuria varia, bilis vomitus, præcor- diorum

diorum distentiones, dolores, sudores multi, ex- tremis frigiditas, profluvia biliosa, tenuia & statiosa, vrina quorundam aquosa, tenues, quo- rundam biliosa, quorundam nigræ, subidentis suspenfionibusque ceprauissimis, sanguis stilli- cidia è naribus, thoracis ardor, linguæ combu- stæ, vigilæ, conuulsiones violentæ, aliaque per- multa mala, sicut vlcera, & carbunculosa, & om- nino perniciofa in pestilentia sunt, tum in vniuer- so corpore, tum maxime in facie, & tonsillis. In- terim ex hac febre incidunt in syncopen, angustia prementur, ac inquietudine vehementi. Alii ex- crementa sunt graueolentia, quandoque vero syn- tectica & pingua, & vrina etiam oleosa: interim in cataphoram incidunt, & vox eisdem vitatur. Ex his omnibus, aut eorum quibusdam, pestilentem febrem dignoscis. Hæcenus Donatus quæ sum- pit partim ex Galeno, partim ex Actio & Paulo: postea idem, ex Galeno tum aliis addit signum, num in humoribus partibus solidis, aut spiritibus cordis accensus fuerit præter naturam calor, quod cordis discernemus. Si in humoribus fuerit accensus, interior magis æstu laborabunt, & vrentur, & hi sunt qui velamenta non ferunt, licet corpus exte- rius non ita calidum sit, pulsus habent celeriores nec adeo imbecillos, quamuis neque præulidos, percipiunt ægri se febre laborare, neque equaliter perpetuo, sed inæqualiter febricitant, respiratio maior, frequentior, fortida vrina, vt dictum est, spiritus graueolens, sitis, lingua aridior, frigidam desiderantes & cibum respuentes. Post aures, aut sub alis & circa inguina bubones, vigilæ & reli- quas prædictas, excrementa graueolentia, biliosa, pingua. Si vero solida cordis partes fuerint ac- censa, febris exigua, calorque præter naturam exi- guus, ac perpetuo æqualis, vt quidam se febricitare negent, id non percipientes. Pulsus moderatis similes, vix immutati in eodem statu manentes, nec maiores in isto, interim nec crebriores, tamen cele- res, aut imbecilli. Vrina calore crassitudine & sedi- mento, naturali similis, auctore Galeno 3. de præ- fag. ex puls. Verum non propterea hæc accidunt (in- quit Donatus) vt quibusdam visum est, quod natura vi quædam lentis febris causam. Quidam vero aliter atque ali- ter interpretari hoc conantur, qui omnes quos viderim, vique ad nostra tempora in hoc halluci- nati sunt. Neque enim propter aliud (vt Galeno visum est libro 3. de præfag. ex puls.) febris exi- guus, ac perpetuo æqualis, pulsusque moderati, seu nris qui secundum naturam sunt admodum similes in eodemque statu perpetuo manent, nec febrici- tare se percipit æger, & vrina quoque colore, cras- situdine ac sedimento admodum naturalibus simi- les sunt; nisi ob id, quod febris pestilens ipsum cordis corpus occupauerit, planeque confirmata fuerit: & vt ita dicam, hectica & in habitu, qua ratione hi sunt quoque, qui omnino inter omnes, qui peste laborant, moriuntur sunt. Nam quam ex- cogites medicinam, inquit Galenus citato loco, ca- pite 3. ad putredinem quæ cor occupauit? Cum autem ad corpus ipsius visceris calor hic putridus vniuersus deflexerit, non ob repulsus non omnino celeres erunt, nec maiores, aut crebriores, in eodem statu perpetuo manentes, parumque præter natu- ram immutati, licet imbecilli sint omnes, febrilis calor exiguus & æqualis, quoniam nullam accef- sionis inuasionem, nec incrementum, nec vigorem, vt cetera febres hectice. Et quoniam vasorum fa- cultas concoctrix fere oblata non est, aut parum ob febrium exiguitatem, ob id etiam vrina colore, crassitudine & sedimento, naturalibus pene simi-

les erunt, minusque deliria, vomitus, sudores, al- ique profluvia his febribus accidunt: neque pu- stule aut vlcera quædam in corpore efflorescent, aut bubones fient, & dolores, seu labores minus eo afficient. At si contingat calorem hunc putri- dum ad cordis spiritus deflectere, etsi raro eue- niat; quod si contingat, statim hominem perimit, aut ad aliquam duarum substantiarum peruenit (non enim in eisdem spiritibus diu sistere potest) non tamen deest facultas id dignoscendi, ægrum tamē ab hectica, quam ab ea, quæ in humoribus accen- ditur, distingui potest: quemadmodum & ceteræ diaræ ab incipientibus hecticis febribus difficul- ter etiam discernuntur. Erit autem in his febrilibus calor non adeo exiguus & æqualis velut in hecti- ca, nec ita acris & mordax, vt in ea quæ in humo- ribus accenditur. Corporis extrema non admodum frigida, & si thorax tangatur, licet calidior reli- quis corporis partibus reperitur, minus tamen acris & mordax sentietur caliditas, quam in hecti- cis pestilentibus. Pulsus non adeo imbecillis velut in hecticis, celeriores tamen & frequentio- res: minus quidem celeres & frequentes, quam si in humoribus calor hic putridus fuisset accensus. Vrina admodum similes his, quæ secundum natu- ram sunt. Incidunt in animi deliquia ac syncopen sæpius qui hac febre laborant: quæ ceteri, quam etiam ratione pauci quoque sudores, præsertim in ceruice & fronte, in his cernuntur, seu maiores quidam, lingua aderit non admodum sicca & sa- lebrosa, & propterea neque sitis imensa, corporis- que iactatio, ac inquietudo citra dolorem quem- piam, propter vrium imbecillitatem in his perci- pietur. Neque etiam pustula, aut vlcera seu bubo- nes eisdem oriuntur, aut alij profluvia. His quip- pe indicia febres pestilentes dignoscuntur: atque hoc modo inter se diffidere videntur. Libuit hæc ex Donato huc adferre ad maiorem harum febrium cognitionem, quæ exemplis postea multo clariora adhuc euadent.

OBSERVATIO XII.

De quibusdam senis carbunculis in peste Delphensi apparentibus.

Pestis hæc Delphica, & pestilens hæc febris rarius sine carbunculis & bubonibus grassaba- tur, ideo & signa superscripta quæ in febribus pe- stilentibus ex humoribus apparere solent, magna ex parte ægros concomitabantur. Fuerunt non- nulli in nosocomio decumbentes (quæ turmatim hac peste correpti pauperiores quique ferebantur, ad septua- ginta, nonnunquam ad octuaginta, imo ad centesimum numerum vsque, qui à chirurgo ad hoc opus designato curabantur) quibus carbones non solum in diuer- sis locis efflorescebant, sed etiam sub mento, vt tanta moles carnis excideret, vt interiora simul vi- si vndique manifesta essent, qui tamen euaserunt. At anthraces gulam internam inuasisse non spe- ctauimus; neque chiturgus id per totum tempus, quo pestis sæuebat, obseruauit. Neque in fauci- bus carbones vidit, sed guttur exterius sæpe oc- cupasse, & demum ad interiora peruenisse, ani- maduertit. Quibus enim circa stomachum, siue œsophagum, faucesue incidat carbunculus, subito (vt ait Celsus) spiritum sæpe elidit. At puella an- thracem sub labro intus habens, vnde vapor pesti- fetus exhalans, integram domum infecit; ipsa moriente ac reliquis omnibus pueris, exceptis pa- tentibus. Tanta enim seuitia ex molli membro

magis putredini obnoxij abortu est, vt postea in multos hæc lues grassata fuerit, neque reprimi potuerit.

S C H O L I A.

2. **C**um febris pestilens alia sit incomitata, alia vero characterem sui veneni ostendat. Hæc autem febris pestilens talis erat, quæ characterem sui veneni secum deferbat, nempe anthracem. Pestis autem incomitata, seu pestilens febris incomitata difficiliter cognoscitur, vt mox dicemus. At illa quæ comitata venit, & characterem sui veneni ostendit, ab omnibus facile cognoscitur, ex carbunculis & bubonibus erumpentibus: nonnullis etiam exanthemata & cithymata, pustulæ purpureæ, & lenticulæ per cutem sparguntur. Hæc autem iam dicta vel pestilentem febrem præcedunt, vel subsequuntur, vel statim vna cum febre vel nõ diu post erumpunt. Carbunculus autem adfert perniciem maiorem, quam bubones, non è certa sede, sed indiscriminatim modo ex hac, modo ex illa profiliens: fere autem oritur à pustula exili, milij seminis magnitudine, interdum vero & multæ profiliunt, primum quidem pruritu, deinde rubore, ardore, doloreque vehementi. Hoc vero sensum crescente pars vritur, crustosumque vlcus quasi candente ferro inducitur, idque vel nigrum vel cinereum. Nonnunquam & à crustoso vlcere siue pustula initium sumit. Caro quoque circum vlcus existens, summe inflammatur, nigrescente colore doloreque implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximam continentemque huius causam statuunt crassum retortidumque sanguinem, longe ab eo diuersum, qui phlegmonem parit. Bubo vero similem atque carbunculus ortus sui perniciem obtinet: materiam vero minus feruulam, ac vero phlegmonodem, vt quæ sanationes supputat. Insidet vero solis aduibus, nempe vel tonsillis, vel alis, vel inguinibus. Iam vero Aquilonis regionibus pestilentia frequens & in nostris regionibus, alias cum carbunculo, alias solitaria, alias ante, alias post febrem ortum habens. Si carbunculi comes est, illi fere assidet, proximasque glandulas occupat: vt si in capite vel in aliqua vicina parte confedit, eas quæ in collo & secus aures sunt glandulæ, inuadit: si in brachijs, alas: si in cruribus, inguina. Nec tamen bubo carbunculi quasi comes est indiuinus, sed vterque etiam seorsim deprehenditur. Plura de his vide Fernelium, & quæstionem illam. Num carbunculus semper sit symptoma pestilentis febris, aut bubo, & num carbunculus aut bubo semper febrem pestilentem subsequatur, & num eam præcedere possit: Hoc quæsitum longis verbis prosequitur Andreas Galenus in opusculo suo de peste, ita vt alij referant pestem sine pestilentis febre tum carbunculos posse fieri, alij vero pestem febris genere continere volunt; si pestis ex aëris putredine fiat non sine cordis læsione Lectorem ad ea loca relegamus. Quod ad exanthemata & cithymata attinet, perlege quoque Fernelium tum alios, de quibus etiam postea dicturi sumus; tum etiam de maculis in febribus pestilentibus apparentibus. Si enim maculæ puncturæ culicum similes in cute corporis ante progressum appareant, quatum materia est, vtiue totius humoralis massæ connexio. Locus vero, non quidem cutis meatu (quoniam oportet materiam alund de trudere) sed venarum capillarum capita, à quibus humore consistit. Sur & autem maculæ modæ coloris rubei (vt dictum est) modo liuidi aut

nigri, prout est laborantium natura, & humoris magis peccantis. Pestilenz sunt maculæ liuidæ & nigre. Nec arbitror has maculas in peste per viam crisis contingere, sed symptomaticæ: cum nulla hæcenus fuerit macularum occasione sequuta crisis: nec enim tam modica educio tantæ molis sufficeret: vt crisis sequatur. Insuper post aures, aut sub alis, aut circa inguina, aut in alijs partibus, bubones, abscessus, apostemata, carbunculi subito absque manifesta causa erumpunt, quæ non solum pestilentem febrem, sed etiam differentiam loci affecti, notant. Si enim in collo aut circa aures apparuerint, cerebrum potissimum male affici ostendunt, si sub alis, cor ipsum. Si vero in inguinibus, iecur. At febris pestilens incomitata, neque ita sui veneni characterem, aut malignitatis ostendens, difficillime cognoscitur, non solum à vulgaribus, verum hæc ipsa peritos aliquando medicos latet: Ad harum tamen febrium cognitionem præcedentes & pestes pestilentesque febres passim grassantes, cum omnes fere subito moriantur, licet character veneni non appareat. Vnde cum pestis publicè grassetur, si febris quid veneni in se habere videatur, pestilens quoque iudicanda est, vt de his scribit Marcellus Ficinus de peste dicebat, ita vt si etiã puer eo tempore vermes deiciat in febre, dici poterit, quasi peste infectus, quia est materia ad pestem disposita & pestilentem febrem, sicut sulphur ad ignem. Si igitur adfuerint hæc signa, corporis grauitas, lassitudo, spiritus difficultas, capitis dolor, grauitas eiusdem, animi anxietas, tristitia, ad somnum propensio, vel vigilæ, deliria, torus aspectus, appetitus deiectio, nausea, sitis vehemens, creber vomitus, oris amaritudo, pulsus frequens, profundus, si intus vrantur, exterius frigeat, vrinæ crassæ, turbidæ, fætidæ, liuidæ, vel sanioris similes, deiectiones fætidæ, pingues; si dor copiosus, fætidus, frigidus, & se sanos dicunt. Si quæ adfuerint alia signa præter bubones & carbunculos, iam pestilentem febrem licet incomitam esse intelleges: quib. & animi defectus etiam euenit. Manifesta igitur sunt, quæ veneni characterem ostendunt. Obscura vero & quæ difficillime omnium cognoscuntur, sunt simplices solitarie circa putridam, ab alijs hæcticæ dictæ, cum putredo in cordis substantia est. Tales enim ab initio febricitare videntur, minimumque calorem sentire, vt se bene valere existiment, & operationes extrinsecæ secundum naturam bene se habere videantur. Pulsus bonus, & color carnis optimus, vrinæ tenues, sobriles, lucidæ, sanis simillimæ: vt & medici præstantiores aliquando de ea hæsitent: interim tamē ad quartum diem vix perueniunt. Vbi enim putredine iam confirmata est in corde, sæpe etiam collū engere non possunt, oculos veluti dæmoniaco habent turbulentos & truculentos, inconstantes, trucique aspectu hominem respiciunt, aduersionem ac spirituum inediam patiuntur, habentque faciem illam quam depingit Hippoc. Statim paulo post initium sæpe sine causa manifesta, cum omnes vires statim labefactentur, præcipue vitales, sine pudore decumbunt, etiam si virgines castissimæ sint, coram omnibus culcitram mouent, atque tegumenta eleuant, & pudenda ostendunt, eo quod pudorē & omnes animi operationes omiserint. Adeft & iisdem aliquando colliquatio; & simile quippiam ouo aqua diluto fætido, in eorum excrementis apparet. Circa præcordia calorem habent intensissimum. His autem, ob virtutem debilem, neque petechiæ ab ipsis dicuntur, neque maculæ, aut bubones vel anthraces appaer, sed multis post mortem

magna quidem macula nigra circa dorsum spectatur (vt resertit aut Montanus, quemadmodum & nos aliquando obseruauimus) vt si quis fustibus cæsus esset, aut ab alto cecidisset. Et ratio est, vbi est mortificatio virtutis, sanguis qui est in intima parte corporis adurit & crasse factus apparet, & sic sunt maculæ liuidæ, & subnigræ. Aliquando & hæc, licet raro etiam in his febricitantibus appareant, quamvis crebrius in putridis pestilentibus, in his vero rarius ob debilitatem. Media vero signa sunt, vt in febre hæctica permixta putridæ, tunc hæc ipsa solitaria non est: quare & signa permixta erunt, nam quo ad febrem simplicem pestilentem solitariam, quæ circa putridam, pulsum languidum, paruum, frequentem, celerem & omnino inæquale habet, cum vires præsertim vitales concidant, hinc frequens animi defectio, interdum syncope & assidua vomitio, per quam ne cibis quidem optimis recreat, vigilæ molestæ, corporis iactatio frequens, vrinæ nec crudæ nec turbidæ, nec sitis vehemens, nec appetentia deiecta, nec magnum incendium, nec febris admodum ardens, ideo interdum nec se sentiunt agrotare. Sed si putridæ sit commixta, etiam commemoratis signis accedunt capitis dolor & grauis, & ad somnum propensio, deinde delirium, spiratio difficilis & graueolens, & sitis inextinguita, deiecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æstus vehemens, & exteriorum frigus, & ideo febris foris mitis sit, intus conturbata, vrina cruda, turbida, fætida, fæda & graueolens alui proluuius, quæ etiam in putrida pestilenti æruuntur, & alia plurima pro varia corporis humorumque constitutione. Hæc enim constitutionis varietas, causa est, cur vix duos vsquam videas eadem contagione inquinatos, similibus premi symptomatibus. At si in parte solida cordis, vel humoribus, aut in spiritibus cordis, calor putridus accensus sit, id febri præcedente diximus, quamvis quidam diariam pestilentem admittunt, si spiritus cordis putredine afficiantur, alij vero non, ita vt de quibus videas Altimarum & alios. Quoad alias differentias, ex quibus pendeat humoribus, si sit pestilens putrida, varia producit symptomata, iuxta sensum prædominantem: si biliosa, præter turisiores & exteriores labefactatos efficiuntur furiosi, & homines à se depellunt, quosdam mordent, atque in eos (quod dicitur horrendum est) vt canes insiliunt. Si pituitosa vel humores crassi putruerint, incident in cataphoram, caron, subeth, non se mouent, semimortui videntur: ratio est, quia spiritus animales, qui ascendunt à corde ad cerebrum, sunt obscuri, crassi, & putrefacti. Si sanguis abundet, pustulæ rubræ, tum ea, qualia in synochis etiam pestilentibus apparere solent, sese magis manifestabunt, quemadmodum in atra bile, somnia terribilia, symptoma quod melancholicos in festare solet, prædominans. Alij vero in typho dunt. Hinc quoque sæpe incidit æger in diuersa symptomata, ob diuersam humorum putridorum commixtionem. Sic quibusdam tertio die deliria accedunt, nonnullis statim ab initio, quibusdam fluxus vehementiores, aut vomitiones etiam primis diebus, quibusdam & in excrementis egestio- nes corruptæ, fætidæ, cum materia in coquendo deficiat, vel virtus male affecta sit; multis vero adeft cardialgia, lingua scabra, nigra, hypochondria tensa, respiratio valde magna, in qua thorax plarim, matollitur. Quibusdam excrementa spu- mola, pinguis, grauitate olentia, multaque bile sa- pius tincta, alijs æruginosa, & cum vermibus de-

iectiones variz, syncope, conuulsio, & alia antedi- cta. Videbimus & ægros modo colore rubicundis, modo flauos, modo albicantes, modo nigros pro humore dominante. Petechiæ quoque quæ appa- rent, eiusdem coloris erunt. Si massa humoralis est in venis magnis, vna est accessio; si putrescit in paruis, plures erunt accessiones. Non raro conspeximus febres pestilentes non habentes accessiones in pestilentibus habentes accessiones degenerasse: quia aliquando transmittitur ma- teria à venis magnis ad paruas, inualecente febre & causa morbifica vires languidiores red- duntur, & non possunt amplius materiam trans- mittere, ac deinde febris habens accessiones, dege- nerat in synochum pestilentem non habentem ac- cessionem. Cum autem causæ prægressæ plurimū ad cognitionem harum febrium inuuant, & simili- ter ad distinctionem, ea qua causa lues orta est. Hæc autem differentia ex iis, quæ de signis pestem præcedentibus diximus, facile habetur. Si enim à causis præ- cedentibus, quadrupedum genus primo inficit. Si vero ab aëre, volatilia. Si à nobis ipsis, à cibis corruptis, caritate annonæ præcedente, ab ipsis humo- ribus infectis. Ab aqua, si pisces inquinati mori- antur. Sicuti aër ex terra putrefacta, ex ventorū afflatu, ex aquis putredine affectis interficitur, ita quoque ex humoribus in nostro corpore putrefa- ctis. Aër quoque inquinatus, nos, tum alios de- nuo inficit: ita & mutuo inspiratu & expiratu in- ficimur: celerius quidem, si vitium adit in humo- ribus, & corpus sit tenuitate sui aëri peruium. Hæc de signis, quæ febres pestilentes à se inuicem distinguunt. Nunc pauca adiciamus quibus ab alijs febrib. distinguantur. Putridæ vero consistit in simplici putrefactione vaporum delatorum ad cor, iuxta Capo de Vacca. Pestilentes vero in substantia cordis vel in contentis. Cum putridis conueniunt, quia ex putredine: cum hæcticis quo- niam confirmata. Sed simpliciter hæcticæ non sunt, nec putridæ, sed etiam venenolæ. Differunt etiam ab iis, quæ à putredine sunt simpliciter, cū ab aëre putrefacto & venenoso gignantur ex mē- te Gal. Montani. Fracassorii, & Altimari ac aliorū. Pestilens quoque febris discernitur ab ardente, à doctioribus, siue harum substantiam, siue sympto- mata contempleremur, magnum est discrimen. Vis enim pestifera in corpus irruens, spiritibus & hu- moribus, confertim symptomata quædam infert, alijs ex putredine morbis communia. Causos enim bilem putrefactam puram (si legitimus est, illegiti- mus vero non ita synceram) intra vala prope cor habet: pestilens vero febris in ipso corde putredi- nem habet: & ideo etiam non solum à causo, sed ab omnib. alijs putridis distat. Causos quoque alia signa sibi propria vindicat, licet febribus pestilen- tibus aliquando communia: interea causos non ea omnia habet quæ pestes aut pestilens febris. Non enim anthraces, carbunculi, aliaque multa in cau- so spectantur, quæ pestilens febris proprie habet. A synochis: Similiter differt à synochis febribus cum & illæ putredinem in corde non habeant, & longe alia symptomata, vt lib. I. ostendimus: quamvis tamen potest esse synochos pestilens, ex mente Capo de Vacca, si insignis adit putredo sanguinis in massa sanguinea, idque magis in calidis & humidis cor- poribus. Ab hæcticis, quia in pestilentibus hæcticis citius exsiccantur ægri, & subito, in hæcticis vero paulatim. Imo pestilens hæctica, vera pestis est (teste Curcio) cum ex aëre venenoso sit, substan- tiam cordis corruptente, hominemque subito enecat, & in quatuor diebus ægrum exsiccet & in- terficat. Quoniam igitur pestilens febris, neque caloris

10.

Signa diffi-
rentiarum ex
præcedentibus.Febres pe-
stilentes
quæ ab
alijs putri-
dis differunt,
& quibus
cum iisdem
conueniunt.

11.

Quibus
modis pesti-
lens febris
distinguitur
à causo seu
ardente.

Ab hæcticis.

caloris incendio; ut causos; neque siccitate, ut hectica, cor torret; ab utraque plurimum differt, habetque presentem vim & perniciem omni intemperie, omnique putredine maiorem; quæ una veneni specie, cor vitæ fontem obsidet demoliturque: ita & à putridis febribus omnibus, tñ syncho ac caulo, etiam hecticis omnibus plurimum sua malignitate & perniciē distat. Atque hæc de omnibus signis, quæ presentem febrem pestilentem indicant, & quæ eandem ab aliis distinguunt, satis superque dicta sunt: nunc ad prognostica huius læuissimæ suis transeamus.

OBSERVATIO XIII.

De tribus agris peste affectis, ac delirantibus: uno moriente, & reliquis duobus euadentibus.

1. Vir admodum robustus, boni habitus, & optimæ constitutionis, qui ex læuissima peste, in suburbanis grauiter decumbens, & febri pestilenti admodum, violenta correptus est, adeo ut delirare cœperit & furere. Cui is ab assistentibus neglectim haberetur, ad insaniam redactus, ex lecto prostratus, forasque erumpens, per hortum nudus, septa fenestæ ac spinas acutissimas petrumperens, cutem nudamque carnem lacerans, se ipsum miser in aqua præcipitavit, cumque fossam aqueam enataisset, per campum vagatus est, & secundam pernatasset fossam aqua putida plenam, prolapsus in pectus, animo quasi deficiens, in latere fossæ hæsit, & ut moribundus procubuit. Quod cum muliercula quædam in pascuis degens animaduertisset, conuocatis vicinis, hominem ita nudum & extremum anhelitum exhalantem, in domum ad lectum transferunt; at nondum post in lecto expirauit; tam vehemens hoc malum est, ut subito hominem rapiat. Sed & alius quadraginta Annorum, qui in nosocomio ægrotabat, similiter vel vehemēti delirio à lecto erumpens, foras in hortum clam sese subduxit, cumque ad spatiosissimum deuenisset locum, ubi aqua copiosa esset, siti inextinguibili laborans (quemadmodum Thucydides narrat de peste in seculo suo tempore, qui sese ob sitim & calorem in puteis deiecerant) sese in aquam præcipitasset, nisi præsto illi adfuisset chirurgus, qui tunc decumbentium curam agebat, illumque retraxisset, & in lectum denuo reduxisset, subito exstinctus fuisset. Hic tamen postea, delirio cessante, euasit: quanquam in natibus carbunculum habebat, qui usque ad anum procellerat, ac totas nates pene occupauerat; & cum carbunculus exultus decideret, simul & musculis, & longanone putredine & vitione infectis, dictu mirandum, longo tempore istis malignis symptomatis affectus, ab omnibus his tandem liberatus est, & superstes mansit. Sartor quoque ille, qui adhuc aura finitur vitali, cum tribus septimanis, & febri pestilenti, mente non constitisset, & carbo totas nates exulisset, atque decidisset carbo, ut absque natibus quasi spectaretur, hic tamen ope chirurgi etiam euasit.

SCHOLIA.

3. Prognostica signa. Vm quæuis horrendissima in peste contingunt, prognostica signa, de quibus nunc dicemus, adeo dubia aliquando sunt, ut optimos quoque medicos fallant, ægris sæpe morientibus, vrina sanorum simillima existente, ut nunc diximus, etiam pulsu vix mutato: rursus eadem signa

cum mala, imo pessima reperiantur, præter mœtem astantium & medicorum, quandoque curantur ægri: quemadmodum in istis duobus ultimis a grætantibus euenit, qui post enormia accidentia & tam longa deliria etiam sanitati restituti sunt. Interea tamen quicumque solerti ingenio præditus fuerit, non solum pestem futuram prænosceret animaduersione malignorum anni temporum, & vitæ studiorum ad sanitatem haud conducentium, aliorumque animalium præcedente interitu: is idem quoque facile cognoscit, quid de iis sentiat, qui pestilenti febri nunc decumbunt, num euasuri sint vel interituri. Quamuis hic magna industria & diligentia opus sit, cum neminem præterit, omnes pestilentes febres perniciosas esse ex propria quoque natura, cum non modo duplicem sed etiam triplicem in se magnitudinem contineant. Tamen perniciosiores sunt, licet eiusdem vel diuersi generis fuerint. Ex humoribus tamen minus periculo sunt, si pustulæ, aut vlcera in corpore efflorescant, seu bubones appareant, quam ubi talia non sunt, etenim virium robur præ se ferunt, ut quæ adeo robustæ sint, ut venenum extra propellant: interim ubi pestilens fuerit constitutio, ut plurimum crises ad mortem terminantur, ut liquet commentis aphorism. 13. lib. 2. Verum in quibus ætatis putredo, ad corpus cordis peruenerit, pessimæ sunt: ubi vero ad humores, quos continent, cordis sinus deflexerint, minus periculosa, cum horum multi superstitēs fuerint: illi vero omnes interierint, teste Galen. 3. De præfatione ex pulibus: tales ne curandi quidem, cum nulla medicina reperta sit, eodem Galeno auctore, ad putredinem quæ cor occupauit. Hinc rectè Montanus admonet, ut in hæc re prudentes essemus cum ægros accedamus: si enim transierit quarta dies putrefactionis in corde iam confirmata, & non moriatur æger, nec mortis signa adfuerint, & quædam indicent salutem; talis adhuc euadere poterit, si rectè curetur, modo signa coctionis appareant in excrementis: nam hæc spectanda, cum inseparabile signum pestilentis febris sit colligatio: si in 47. 12. appareant, & pulsus constet, & vires augeantur, & animales operationes vegetiores sint, salutem indicant: Si vero contrario modo se habeant, contrarium quoque indicant. Vbi enim insignis putredo est, non transibunt quartum aut quintum diem, quin præfagia salutis aut mortis in hac febri pestilenti innotescant. Ad hæc signa plerumque mortem notant. Si in peste affectis absque ratione & causa manifesta, alienatio continuo perseverauerit, si conuulsio, tetanus, si saltus neuorum, si perpetua vigilæ, coma vigilans, cataphora, si somnus laboriosus, si aliquot mensuum exteriorum, si propriæ oculorum facultas aliqua deperdat, siue oculorum eminentia, aut eorum nimia profundatio, si lachrymæ inuoluntariæ si de naribus sanguinis fluxus in die critico, si liuor nasi, narium, vnguium fœditas, uti mortuis fieri consuevit, si borborygmi quasi mulca canina in lingua, si stridor dentium, si sputum sanguinis nigri fœtens, si æger dixerit omnia fœtere, si impedimentum deglutiti, si anhelitus sit difficilis cum magna necessitate & attractione pectoris ad superiora, si tremor cordis, animi deliquium, si nausea, appetitus ablatio, si vomitus tam cibi quam potus, vel antidoti semel atque iterum exhibitum, vel atræ bilis, si extremitatū frigiditas, si sudor frigidus circa pectus & faciem, si extremitates frigida cum animi defectu, si polutio voluntaria sine membri erectione, si corporis color niger aut pallidus, aut fuscus, si æger non percipiat febrem, & tamen sint symptomata febris, si pa-

6. paleatum, festucarum, pilorum, floccorum, fiat colectio, si emissio faciem intensibilis, si tumor ventris ad modum hydropis, si cutis viridibus, nigris maculis commaculata, si æger supinus cubat, manibus & cruribus portectis: Si egestionis diuersorum colorum sicut cum lumbricis viuis aut mortuis, & non iud. equatur aluiatio, & profluuium excruciantur. Si alius nihil aut parum excernat, aut crebro perliquidum & pingue & odoris foetidi: hæc omnia mortura apparent. Quicumque enim, teste Galeno, per calidam & siccam intemperiem morbi hant, & ardore, & ardentis febres, & deiectiones crassum & sanguinem & artem referunt, pessimum est. Ita in hac peste Delphensi, qui varia & foetida, nigra, maxime in principio ante coctionis signa deiecebant, magna ex parte moriebantur: hæc enim vitionem & colligatorem & humorum corruptorum copiam significabant; quibus si anhelitus fœtens accederet, plerumque commoriebantur. Idem Nicolaus Florentinus testatur est. Fætor alio si alio inquit, & sciant, & fecundum habent anhelitum, ut plurimum moriuntur: unde dicebat Zoar medicus antiquissimus, pesti non esse tempore pestis habitare in loco propinquus monumentis hominum mortuorum. Talis quoque fuit pestis in ætate, ut refert Gallus Trientinus, in qua vix pauci seruati fuere, quibus nigrorem excrementorum deiectione per ventrem interitorem fiebat, qui magna ex parte 79. 15. apparebant. Sed & harum excretionem complures differentie spectabantur, quippe cum aliæ ad atrabilem proximè accederent, quædam vero ne moridicationem quidem adferebant, neque odorem foetum exhalabant, nonnullæ & inter hæc media consistebant. Quibus vero ægrotantibus talis excretio per ventrem inferiorem haud quaquam fiebat, is corpus totum pustulis, quæ nigris exanthematibus similes essent, circum vdiq; scatebat. Interim quoque veluti squamæ decidebant, siccescentibus nuncium ipsi earum sententibusque. Cæteram pluribus post excretionem diebus, qui puram excretionem atram bilem deiecerunt omnes perierunt. Talis namque delectio, ut dictum est, assatum sanguinem significabat.

OBSERVATIO XIV.

De quibusdam sanguinem de naribus vel ex pectore excrecentibus, qui in peste Delphensi magna ex parte moriebantur.

1. Plurimi autem in hac peste, quibus sanguis de naribus stillabat in principio, moriebantur: tales quidam qui morbos in diuos reiciunt, subito perierunt; quemadmodum & illis eueniebat, qui sputo sanguinis afficiebantur, tanquam peripneumonia pestifera cum sputo sanguinis laborantes. Quale immane ac horrendum pestis genus cam sputo sanguinis, anno à nato Christo 1248. tempore Martiani Imperatoris, Orientales, Occidentales, Europam denique totam, quinque annos, ut nonnulli peritissimi viri, qui eo tempore vixere, testantur. De quo etiam vide Hieronymum Fracastorium in eius Syphilide, & Guidonem de Cauliaco, qui Auenione anno 1348. in seruitio pontificatus Clementis sexti tunc erat, quæ pestis ita magna fuit, ut vix quartam partem gentium intactam reliquerit, neque fuit comparanda cum illa peste quæ fuit in ciuitate Thraciæ & Palæstina, nec cū ea de qua Hippocrates in libro Epidem.
3. Missa illa peste, de qua Guido loquitur, ad nostram redeamus. In hac autem multi, qui bus sanguis de naribus fluebat, etiam moriebantur. Illud quoque pessimum signum erat, si vesica nullam aut paucam vrinam redderet, aut nulli instaret turbidam, in qua nihil subsidebat cum sædo odore, etiam clara tenuis cum sævis symptomatibus: aut nigra, valde maligna erat, si non proneniret per modum crisis. Pultus quoque si sit alteratus, cum anhelitus fœtore, si interfectus aut tremulus, aut deperditus, pessimum est. Quod ad carbunculos attinet, omnis periculosus est, & contagione inficiens: omnium tamen pessimus, iuxta Auenionem, & maxime lethalis, qui in emunctoriis & prope membra principalia enascitur; atque etiam is, quemadmodum & bubo, qui subito intro currit, vel recurrit: ægrum subito interficit, præsertim si mala aliquot signa se prodiderint. Quin sola illius putida & plusquam leneo tincta veneno exhalatio sufficiens est hominem enecare. Si circa stomachum, œsophagum, fauces incidit (ut antea ex Celso dictum est) spiritum elidit & suffocat. Minus lethalis est carbunculus, qui primum rubet, deinde citrinus apparet. Qui vero liuescit aut nigricat, neminem fere non iugulat. Nullus tamen ex sua natura non periculosissimus censetur. Si accidencia, quæ morbum hunc comitari solent, plerumque remittantur, spes aliqua nobis promittitur. Si vero magis atque magis intenduntur, & vehementiora sunt, cum plane est desperandum. Bubones licet maligni existant, minus carbunculis periculosi: qui autem naturam mixtam habent cum carbunculo, atque etiam exulcerentur, minime periculo vacant; & qui prius apparentes, subito sine causa manifesta delitescunt. Porro omnis pestilens febris, ut per se semper tota perniciosa est sic tum demum, & celerrime & certam mortē adfert, cum oppresso intus corde, nihil foris, vel bubonis vel carbunculi summo corpore efflorescit: aut si quid efflorescit, inde tamen neque morbus, neque æger lenatur. Quin æque mortiferum est, semel natum bubonem vel carbunculum rursus intro delatum, repente delituisse, itemque fœtente spiritu, ac liuescentibus extremis, creberrimum vomitum, atque ipsam syncopen incidisse. Idem de variolis, morbillis aliisque pustulis & petechiis intelligendum, si appaerint, & sine alleviatione delitescant, ipsos infirmi perditionem notant. Quanto citius apparent cum alleviatione, tanto melius minusque verendum. Si alleviatio non subsequatur, maior timor incutitur, cum maiorem lesionem intus esse significent. Cæteris tamen partibus quanto citius sese produnt, tanto minus verendum:

rendum : & quanto etiam bubo carbuncululve distent à partibus nobilioribus, tanto minus periculosa. Anthrax tamen, licet fuerit in remotis locis, & circa diaphragma punctura sentiat, cum quo sudor etiam frigidus erumpat, propinquam mortem præannuntiat; & si è directo cordis aut stomachi fuerit, ut plurimum lethalis existit. Color eius rubeus minus periculosus : viridis ut plurimum ægri perditionem denuntiat. Niger omnino mortem portendit, ut *Auscenna* retulit. 3. quart. cap. De carbunculo, qui ex corde magis verendus, deinde ex cerebro, postremo in hepatis emuncto-riis. Locus in quo fuerit bubo vel anthrax, si vlce- retur & fuerit exsiccatus, & colorem humidum vel viridem prætulit, mortem, teste *Hippocrate* 1. *Prognosticorum* prælagit. Si quoque facies denigretur, ac pustulæ appareant nonnullæ nigre & virides, mors in propinquum est. Si pustulæ nigre, violaceæ, virides, ante diem decretorium exortæ, mor-tem inferunt. Si tumor ferro incisus, caro eius li-uida fiat, neque pus aut sanies exit, sed spuma, pesti- simum est. Et quamvis crisis magis ad salutem, quam ad mortem sit, ex sententia *Galenii*, id in pe- stilentibus febribus contrarium evenit; quæ non vera Crisis est, sed potius motus symptomatikus: ob materię morbificæ stimulos, concoctione mi- nimè præcedente; & licet ea præcesserit, nocumē- tum iam in corde impressum est, quo infirmus mo- ritur. Sed ea Crisis quæ fit per sudorem, minus ti- menda est. At si in epidemialibus morbis erysip- elas pus non gignat, sed saniem putridam mali odo- ris, colore pallidam vel lividam, quæ & ipsum vl- eus & iunctam ei partem adeo et odit, ut quibuscum- putredines puri non absimiles tantæ fiunt, ut non modo multa caro, sed etiam nervi & ossa decidat, aut si non deciderint, denudentur, quod etiam in punctis & ictis accidit: item cum inflammationes sum quorundam ac erysipelata orta, mox evanescent, mortē obeunt dem, non ægri. Aliqui & hoc experimentum in peste pro ver- rissimo mortis signo habent, proiciunt lac mulie- ris, laetantis masculum, in vrina pestiferi: si cadit ad fundum, morietur (ut aiunt) in sex aut septem diebus: aut si non, cito evadet. Haecenus de signis malignis, nunc de iis, quæ salutem promittunt, quæ à contrariis iam dictis facile colligi possunt. Si adhuc virum robur in tribus facultatibus, cum priuatione difficultatis anhelitus & foetoris, ac ægri ad oblata bene se habeant, vrinae sint boni co- loris, aut concoctæ, subingales, & postea claræ fiatim fiant, si pustulæ boni sint coloris, sympto- mata si remittantur, & in declinatione vniuersali vermium fluxus superueniat, & absint tunc signa mortis, bene de salute sperandum est. Minus quo- que petulantur, qui neque cibum, neque potum, neque antidotum assumptum euomunt. Deinde si natura citius in plures corporis partes, procul à corde distitas, sese exoneret, & plures tumores magnos in glandulis supparet: maximè, si febris aliquantulum sese remittat, & reliqua mala leuiora fiant: si corpus æqualiter sudat, & humor pu- ridus è corpore crumpat: si alius turbata excernat biliola, & vesica biliolam vrinam reddat; hac salutem prænuntiant: ita & pustulæ multæ omnis generis inter bona indicia habentur: paucae inter mala. Si intra 4. diem signa cõditionis appareant, vel ad summum septimo die, & pulsus optimi sint, neque virtus cadat, imo augeatur, & operationes animales vigent. Iam quoque nonnullæ febres pestilentes terminantur 14. die vel 22. Hoc autem contingit cum potius sum in hac peste, & aliis putridis febribus, quarum putredo tantum aucta est, ut etiam contenta in corde putrefecit, adeo ut

ex putrida facta sit pestilens: quales quoque tem- pore epidemiorum infinitæ videntur, teste *Montano*: primo quidem febres continuæ, tertianæ, vel simi- les, & postea conuertuntur in pestilentes. Optima signa præcipua hæc sunt, appetitus constantia, & bene mente constare: reliqua vero incerta sunt, cum & quosdam ambulantes vidimus tãquam iam sani essent, cum paulo post morerentur, propte- rea *Gordonius* dicebat hanc febrem deludere medi- cos, unde etiam *Guainerius* admonerat, ut nequa- quam signis quantumvis bonis fideremus, quamvis pesti- mis signis absentibus. Et ob hanc causam semper in curatione debemus esse solliciti. Sed quia præ- feruatio dignior est ipsa curatione, de ea primo dicemus.

OBSERVATIO XV.

De pestis præcautione, ad nobilem quendam.

CUM pars medicina, res nobilissime, quæ sani- tatem tuetur, præstantior sit curatione, restit- fatus, ut ab hac luce grassante, præseruari possit, ut hoc commode fiat, tunc peccatori satis facturus, quam- vis præstantissimi medici, de præcautione multa scri- psere, pauca quædam hic in compendium adferam. Antiqui vero corpora humida exsiccabant, sicca vero ad- sequebant, eos vero qui superfluitatibus abundabant, purgationibus sanabant, obstructions tollebant, & meatus aperiebant. Ad præcautionem igitur tribus remediis utebantur: Chirurgia, Pharmaco, & victu ratione. Quod ad chirurgiam attinebat, si corpus san- guine abundabat, venam secabant, ut corpus minus pestem suscipere. Caustica quoque cruribus, vel bra- chiis adhibebant, ut male superfluitates quotide per ea expurgarentur; & multi fuerunt ita præseruati, qui & cadavera mortuorum ferebant: nam & illi qui vlcera antiqua habent (quemadmodum & chirurgus, qui hoc tempore pestis, in nosocomio ægros curabat, ut prius diximus,) minus afficiuntur. Ideo consulerem cum iam in autumnum sumus, si sanguine abundaueris, ut vena media secetur, vncis octo detractus vel plura- sumus ob febrim. In calida materia conferuntur syrapi de succo acetosi, acetosi simplicis, de limonibus, de acetosi, citri, de cichorea, de tormentilla. In frigida, de betonica, de hyssopo, de cortice citri, de absinthio, decocta in materia frigida, ex carduo benedicto, pul- ueris, betonica, myrridide, & ex semine citri. In calida, ex acetosa, cichorea & similibus. Pro purgatione etiam varia esse debent pro materię varietate, ut pulu- la *Rusi*, si bilis, adiecto rhubarbo, si pituita, agarico: si humores aere epithymo, & beleboro nigro. Pulula- rum datur 3 j. Pro corroboratione, theriaca, vel bo- lus armenus, alij misbridiatum adiciunt & scordium. Rustici vero alio vtuntur tempore pestis, & ideo the- riaca rusticorum dicitur: Mala medica saccharo con- dita, melisse floribus conditis, limonis substantia saccharo condita, quæ ego vsus sum in hac peste, & a- let & astate succus acetosa extractus, vel folia myrti conseruata condita. Saccharum rosatum & buglossatum.

Quibus *Altamarius* adiciit 3 j. pulueris sui contra pestem, ut apud eundem legere poteris. Valeat & quinque folium, tormentilla, pimpinella, carduus benedictus, herba tanica, mo to aërem calidiorem non metuas. Alioqui frigida conferunt, succus acetose condensatus, acetositas citri. Theriaca, mane da- tur ad 3 b. pro præcautione, vel 3 ij. ex hac mix- tura: 2℥. conserua folior. acetose, 3 iij. sacci ace- tose condensati 3 b. semin. citri mundati 3 ij. cum syrapi. de cortic. citri, vel de acetosi. citri, vel de li- monibus, fiat electuarium, dosi 3 ij. vel 2 ij. in cor- pore repurgato. Roborantia quæ extrinsecus adhi- bentur. Cor theriaca foris illinatur. Non desunt qui inueniunt tempore pestis, ut arsenicum, (venenum quod ad se attrahat ut magnes ferrum) sub axillis quis porter. Spongia aceto immersa & aqua rosa- cea naribus inter ambulandum admoveatur. Sed aqua rosacea minimè inuis danda est, ob restrictio- nem: idque in astate, tempore frigido, aceto aliquid misce vel ambra addatur: vel caryophylli, macis: sed ab his mulieres abstinere quæ vteri suffocatio- nis obnoxia sunt. Manna gestata poma odorifera in astate commendantur. Quale hoc est, 2℥. cortic. citri, storum rosarum rubr. nemphar. santal. citri- norum ana 3 ij. ambra 3 iij. cum sufficienti quan- titate tragacanth. vel aqua rosa. aut aceto rosa. fiat pomum. Vel tempore anni frigidi. 2℥. ligni aloes, styracis calamitæ, myrrhe, ana 3 j. b. cinnamo- ni, caryophyll. nucis muscatæ ana 3 b. mosci 3 j. v. ladan. quant. suff. cum vino maluatico & aceto, fiat pomum. Si plura de his desideres, vide *Gal- lam Tridactylum* in fasciculo suo de peste. Habes ibidem campum latissimum hominum medicamentorum. Vite institutum tale erit ac victus ratio. Aërem infectum præstat fugere, idque citissime: & tarde ad loca infecta redire. Si non liceat, corrigatur. *Hippocrates*, referente *Galenio*. De theriaca ad Pi- senem capite decimo sexto, memora integra combu- rebat. Sed nos in hyeme aërem cubiculi corrige- mus beneficio ignis, fumigis ex odoratis, cupresso, thure, iunipero, rotemarino, herbis quoque spar- sis per cubiculum, vel decoctis ex maiorana, ser- pilla, calaminta, adiecto vino maluatico. In astate cum flor. ros. nymphaeæ, aqua rosacea, ac- to. Sicut domus ab omni inquinamento seu fœ- tore libera. Somni & vigilie ratio habenda, quæ moderata esse debet. Meridianus fugiendus. Le- ciones frictions viles sunt, alio exonerata: studen- tiæ ve alui excrementa quotidie excernantur per se, vel enemate, aut balneo. Exercitium sit exi- guum: adeo nullo modo tempore pestis conuenit: ne- que publica choreæ, saltationes, aut cursus rebe- nere moderate vtendum, animique omnes affectus immoderati vitandi & animus totus, liberalibus- que ludis recreandus. In vrina solio permanebis, ad tenuiorem ne mutaueris. Interea plurimo cibo neque stomachus obruendus; nec obstructions & ex- bus putredines generentur, aërsque infectio & tan- dem pestis. Victus igitur sit mediocris, pariter ina- mio ac repletio: fames, sitis, omnisque vita in- continentia fugienda, ita & cruditas. Quibus ci- bi maximè resistat putredini. Si cibi sint boni, non opus est ut corrigantur; si vero mali, aceto vel aro- matis, prout tempus anni exigat, condiantur. Aqua etiam si fœtet, corrigenda, adiecto aliquo aromate. Sineque omnia alimenta facili coctionis, quæ ex- bi condiantur, & putredini resistant. Ideo ci- bus granatorum, omphaco, aceto, succo acetose, succo granatorum, limonum, citrangelorum. Cap- taret ex aceto egregie condiant, & vine passæ ex- Pet. Forest. Tom. 1.

aceto, pruna damascena, cerasa, oliuæ colymbades: mala punica, mariana & aurea ad nostris dicta, mar- gareta, pupina & acida. Fercula varia in vna mensa, & voracitas declinanda. Horisque consuetis & prandendum & cœnandum. Panis sit optimus, Caro, minime vetus. Carnis usus moderatus, asse magis, quam elixa, ut gallinarum, caponum, gallinaceo- rum pallorum, perdicum, fasanorum, sturnorum, bœ- dorum, capreolorum, lepulcorum, merularum, at- tagenarum, turdorum, taurinarum, iunenum columba- rum & aliarum auium montanarum. Ex carnisbus damnantur bubula, ceruina, hircina ob nimiam sic- catem: agnina, ouilla ob excedentem humiditatem. Laudantur hœdina mensura, veruena amnicula, aut biennium non excedens; ex syluestribus etiam cunicu- li. Ex piscibus marini & fluminales, & saxatiles: pisces stagnorum, & lacuum damnantur omnes; nullus non contemnendus neque scorpinus fluminalis, trutta, mu- gel, & reliqui, qui saporis suauitate, ceteris præstant, minime lentam seu viscosam & crassam habentes car- nem, qui omnes toti in craticula ex aceto aut ex eodem gelu aspersi, conferunt. Sed si aqua corrupta est tem- pore pestis, pisces tunc fugiendi: ita & quadrupedes si terra infecta est, & volucrum genera, si aër inquinatus est. De his tam alijs, si libet, *Cornicium* consulito, in libello suo de peste. Et *Gallum Tri- dentinum*, tum alios auctores qui ex professo hanc rem tractarunt. Ex oleribus eliges lactucam, olera, cum aceto, cichoream, scarolam, pimpinellam, oxa- lidem, buglossam in astate: in hyeme melissam, ru- tam, beronicam, maioranam, calendulam, in iusculis vel alio modo decocta cum carnibus, vel siccata condi- menti instar sumantur. Prostant & oua tremula, re- centra, sorbilia. A fructibus vero recentibus omni- bus abstinere oportet, præter acidos, ut sunt malame- dica, limones, mala punica. Vna pallia etiam bica- nucis pineæ, inglandes prostant. Lactis omnia genera, oleosa præterea ac pinguis vitanda sunt: sit autem vi- uersa victus ratio exsiccans, ut *Galenus* præcipit. 1. De different. febrium capite quarto, & refrigerans, cum ab immodica aëris intemperie calida & humida sit pe- stis, tunc ab aëre putrido, etiam exsiccans, si ab humo- ribus putrefactis à cibis corruptis, sint cibi tunc quoq; extenuantes, qualia sunt omnia acida. Pro potu uti po- teris vino tenui, aquoso, ac substringente. Vinosa autem & mtraciora vitare oportet. Mediocrius tamen potentia vinum substantiam & suauē mediocriter lym- phaticum, hyeme, & quibus crudi redundant succi, cate- risque corporibus temperamento frigidioribus. Vinum enim in peste, ut *Plinius* ait libro trigesimo terro capi- te secundo, ac peregrinationibus vim magnam auxiliari- di habere dicitur. Vna itaque substantia non admodum dulcis, tenuior, item & non valde fortis, qualia sunt Rhenana, Rincaniana optima censentur, quæ moderate gustare potes. Imo & rubrum tenue Gallicum, in quan- titate parua, cum putredini resistat, & stomachum robo- ret. Ab alijs valde calidis conferem potius esse absti- nendum, cum satis biliosus es. Interim & ceruina sub- inde uti poteris, at defœcata & moderate antiqua, cuius sapor sabacidus sit, proxime ad naturam vini accedens; crassa enim & recens obstructionem parit. In hyeme li- cet moderate, ceruina abstinentes concedi potest, eo quod resistat putredini: pituitosis viles est in hyeme, ac in astate minime biliosis, quamvis in hyeme etiam bilio- sis commendatur, eo quod bilem per vrinam expurgat. Hæc sunt, res nobilissime, quæ ad præcautionem huius pestis, tibi tam alijs connenire putamus. Alia vero stu- dio prætermisimus, ne consiliatio in magnam molem ex- cresceret, tibi in perlegendum quid tibi faceret atque confunderet. Vale.

S C H O L I A.

9. **N**on vno modo omnes à peste præservantur, more Empiricorum, qui vnum tantum antidotum omnibus præscripsisse satis esse putant, cum omnium primo causa efficiens ipsius pestis sit consideranda. Si enim aer corruptus est, is erit alterandus, modo calidis, modo frigidis, igne, suffitu, aspersione, odoramentis, quorum copiam medicamentorum, apud Galenum Tridentinum in suo fasciculo *De peste iuuenis*. Admonet Galenus primo, *De tuenda sanitate*, quod neque sit aer ille, qui ex animalium, oleum aut legitimum putredine, aut fimo inquinatur, nec qui ob stagnum aut flumen vicinum vel paludem nebulosus sit, nec qui editis vndique montibus in cauo loco clausus nullum recipit flatum, talis suffocans est, ut in domibus quibuscumque inclusus: Et ideo curandum, ut habitationis aura, omni tempore pura, syncreta, delectabili odore redolens conferretur etiam igne ex redolentibus. Si ignis non præstat auxilium, etiam ad Theriacalia veniendum: alioqui in aere corrupto ad præcautionem nihil præstantius est ipsa fuga. Numquid Christianis pestem fugere debeat necne, vide Fuchium de hac re, tum etiam Lutherum, & alios, maxime vero Gallum Tridentinum, qui multis argumentis ostendunt id quidem licere. Non tamen omnibus datum est fugere, cum & aliqui curam ægrotantium habere debeant, quod pium est & humanum. Ministri quoque & boni pastores est, suis adesse oibus: mercenariorum vero ut fugiant. Ad medicum pium quoque pertinet, ut ægrotantibus suis opem impendat: interera qui fugere non possunt, non fuga: sed secundo remedio, nempe alteratione aeris, & correctione, tum antidotis sese tuebuntur, alioqui ad præcautionem optimum & tutissimum est remedium, cito fugere, & longe ac tarde redire, donec pestis vires suas remittit, quod cognoscitur, si complures serotini à peste & dissimiles morbi contingant: quamvis tamen ubique locorum, si ita Deo visum est, à peste tuti non sumus. Interea illi, qui in locis suspectis manere coguntur, & qui ægrotis administrant, vel eorum curationibus intenti sunt, in quavis pericula, ut temerarij sese non coniciant, imo prudentia vitantur, quantum fieri potest, sese ipsos munien lo cum antidotis, & omni mane, ac vespere, precibus se Deo optimo commendabunt, ut eos etiam in igne incolumes seruet, quemadmodum Deus tres pueros Israëlitos in fornace ardente custodiuit. Et quum pestis præcipue flagellum Dei existat, ut nostra peccata puniat, non tantum remedium à medicis est petendum, verum à Deo ipso, ut ita à peccatis desistamus & Deus placari possit, quibus modis pestis à nobis auerti poterit: ieiuniis, penitentia vera, elemosynis, & præcipue vitiorum abstinencia, præceptorum obseruantia. Atque hæc vera erit præservatio & ita Deum præpotentem expiemus, precibus, lachrymis, pestem à nobis desistentem, ut ita culpam remittat ac poenam exitiosam luem reprimat. Rectè enim Seneca dixit, quicquid parimur, venit ab alto. Si vero pestis ex terra corrupta orta fuerit, talpis & gliribus relinquendis domicilia sua, sicuti aues nidus suos tempore pestis ex aere relinquunt. Si igitur halitus ex Charoneis barathris erumpit, via si potest præcludenda est, quamvis putredinem terræ totam aliquando corrigere non possumus: barathra

tamen repleri possunt: & vapor pestifer ex terra prodians igne corrigi poterit. Et si infimus terræ locus sit pestilens, & in vallibus, ad montium cacumina locum mutabimus: animalia, fructus terræ si putredine fuerint affecta, vel plantæ, vel fruges, ab iis abstinemus, neque talia comedimus. Cadavera autem, si insepulta iacent, ut in bello, vel in magna peste, erunt concremanda, vel sepelienda. Domestica quoque animalia tempore pestis, ut canes, feles, ab ædibus abigenda sunt, & publici cœtus cauendi erunt. Si pestis aquæ corruptione oritur piscibus morientibus, aquæ corrigendæ erunt, quam præstantius id fuisset ante pestem obortam. Aquæ ductus aperiendi, ut moueri possint, & si possibile est, putiores aquas in campum deriuari oportet. Vnde quoque inhibendum ne tali aqua mortales vtantur, neque cibos in ea coqui sinant: cum hæc pestis causa esse potest ac plurimos inficere. Reipublicæ gubernatores inhibebunt diligenter, ne excrementa ægrotum peste infectorum aut sanguinem à tonsotibus vel chirurgis emissum in aquam coniciant: hoc modo tota vrbs infici potest: cum & integer exercitus ex potu aquæ impuræ peste concidat. Cloacæ, platearum canalialia, foribus infecta repurganda. Rusticis quoque imperandum, ut aquas stagnantes repugent, in quibus linum, canabe aut stipites, vel cadaverum inquinamenta diutius immorentur. Piscium quoque corruptorum eo tempore elus inhibendus: vltus theriacæ tum aliorum antidotorum tunc commendantur. Si à cibo & potu pestis fiat ob annonam, dabimus operam ut boni succi cibis, si eos inuenire possumus, tum potu salubriori vtamur, & ut abstinemus ab illis, quæ facile corrumpuntur. Reliqua de præseruatione à peste, deque emendatione aeris in peste, ac ratione ciborum & potus, quæ ac motus, somni ac vigiliarum, de animi affectionibus, & medicamentis præseruantibus, præter ea, quæ in obseruatione diximus, videas primum librum Cornarij De peste, & Gallum Tridentinum aliosque auctores, qui de hac re fusius scripserunt. Nos vero quædam adiciemus in obseruatione sequenti, quibus nos vlti sumus in hac Delphica felle.

OBSERVATIO XVI.

De pestis præcautione, ad Dominum Cornelium Zesium consiliarium prudentissimum.

Antidotum contra pestem (ut à me petisti) quamuis vulgare, prudentissime Consultare, aut tamen saluberrimum tibi mitti, quæ etiam pueris ad subæmagnitudinem, vel paulo amplius tuto exhiberi possit. Et si ea, quam in sanctuarius dithridatica maximi Regis deuoti C. N. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu descripto, duabus scilicet nucibus siccis, sicisque totidem, & variis folijs virginis summat, vltius, addito salis grano. Qui hoc remedium sumat, nolum venenum nociturum ei illo die, nec pestem incurret, quemadmodum & Serenum Poeta non inelenter de hac antidoto nobis hoc versus reliquit, & antidotum moratilibus commendauit.

Antidotum vero multis dithridatica fertur, Confecta molles, sed magnum scimus regis Quum

Quam raperet victor, vilem deprendis in illis Synthesin, & vulgata satia medicamina visis. Bis denum ruit folium, salis & breue granum, Luglandes quo duas, tereti & cum tempore sicca. Hæcoriente die pauco confersa Lyco Senebat, metuens dederat quæ pocula matri. Ego autem, ut in meliorem formam composio redigam, accipio pondera equalia tum rutæ, tum ficuum, & inbeo prius vnumquodque simplex per se fortiter pistillo ligneo in mortario lapideo contundi, alioqui durior sit mixtura non lenis, sed inepta propter ficum resistentiam, ut experti sumus. Mox vnumquodque per se contusum, iterum fortiter cum pistillo in mortario commisco super infundendo syrupi de acetositate citri, quantum satis est, donec compositio delicatior, meliorque ac mollior fiat, adiectis deinde in fine aliquod granis salis, etiam tritis. Hæc mixtura licet simplicissima ac parata facillima, saluberrima tamen existit: quæ singulis diebus, tam æstate, quam hyeme vltissime sumi potest, quamvis eius vsus frequentior in veneno commendatur, ne eo inficamur: experientia tamen didici, tam in me ipso, quam in omni mea familia hoc tempore pestis, egerge ad pestis præcautionem valere: quæ antidoto cum ego ac mei singulis diebus vsi sumus. Pulvis autem & trachisci, ac theriacæ compositiones Andromachi & Guidonis theriacale, & alia contra pestem à multis descripta, horum vsus in sanis, & præcipue in pueris, ob caliditatem minus frequens esse debet, nisi necessitate cogente. Quibus cum ægros vsis, nisi semel aut bis in septimana vtatur, nec us solum, sed adiecta compositio de nucibus tam dictis, subinde quoque bolo armeno vero, vel terra sigillata vera adiuncta. Illis vero, qui in loco pestifero versantur, consilium, ut semel in septimana summi cum lecto surgant, circiter 3 j. vel paulo plus sumerent, qui ægrotis inferrent. Antidoti nostri de nucibus 3 j. theriacæ Venetæ optimæ, confectiois dithridaticæ officinarum ana 3 j. Theriacalis Guidonis 3 j. boli armeni veri, terra sigillata vera ana q. s. fiat electarium. Æstate parcius vtendum, hyeme largius. In biliosis & æstate consilium, ut sumerent conseruam ex medulla citreorum maturum, quæ in officinis parata erant. Ego omni mane ex lecto surgens cum malis infusos inuierem, antequam domum exirem, ad parue nucis magnitudinem ex hac confusione sumebam. Confess. nostræ de nucibus 3 j. s. theriacæ antiq. confectiois dithridaticæ ana 3 j. boli armeni veri, terra sigillata vera 3 j. s. cum syrupo de limonibus, & in hyeme cum corticibus citri q. s. fiat mixtura. Aliquando addebam aliquid Theriacalis Guidonis, & iis dithridaticam ad præcautionem, in quorum adibus aliqui peste obissent, ad 3 j. in hyeme cum vino, in vere cum aqua scabiosa, cardus benedicti, in æstate cum aqua acetosæ, vel post assumptam Antidotum has aquas superforbendo. Isdem aliquando addebam confectiois liberæ vntis, modo pulueris nostri contra pestem, de quo postea dicemus, 3 j. a quo hæc dabam bis aut ter in septimana. Interea satis erit, si Dominus tantum vtatur confusione de nucibus, quam ad te, cum hoc nuntio, misimus. Vale.

S C H O L I A.

Odoramenta varia & suffitus, & aspersiones habes apud Andream Gallum Tridentinum, de peste, & pilas quæ manu gestantur ad præcautionem, & aquas odorificas, & olea odorifera, & saponem odoriferum, quæ omnia contra pestem valde commendantur, qui onum philosophorum describit, multoque puluillo, tragæas, morfellos, Per. Forest. Tom. I.

pilulas purgantes, liberantes, aquas, theriacales. Sed inter reliquos quatuor sublequentes pulueres nobis maxime commendantur. Primus est pulvis Imperialis: Imperialis dictus, qui ægrum præseruat à peste, & contra venenum, & morsus serpentum valet. 2. dithridatica, pimpinella ana 3 j. boli armeni, terra sigillata ana 3 j. fiat pulvis subtilissimus. Secundus est Pulvis de semine citri dictus. 3. seminis citri, acetosa ana semine citri, 3 j. rad. dithridati, gentiana, tormentilla, ana 3 j. s. boli armeni 3 j. cinnamomi 3 j. marg. saphyr. ofis de corde cerui, ana 3 j. omnis santalori, sem. ocymy ana 3 j. s. fiat pulvis bibitur contra pestem. Tertius est pulvis rubeus dictus, & fit hoc modo. 4. cinnamomi, croci, xedaria, valeriana, pimpinella, tormentilla, corticis citri, ana 3 j. dithridati, vincetoxici, santal. vtriusque, carabe alb. doronici, terra sigillata, sem. & summit. hysopiconis, angelica, maiorana, enula campana, rosa rubr. caryophyllat. scabiosa, an. 3 j. s. florum borag. bugloss. anthos, cornu cerui vsti, calamus abissi ana 3 j. s. boli armeni veri, th. b. ligni aloes, ofis de corde cerui, spic. de gemmis, latisc. Almaz. laticantis, Galen. diarod. abb. ana 3 j. margarit. hyacinth. Rubini, Smaragdi, Sapphiri, ana 3 j. s. mosci, ambra, ana 3 j. s. fiat pulvis. Quartus est pulvis autens, qui ita paratur. 5. ligni aloes, xyloalos, carpopalsami, beæ vtriusque, granorum ribes, boleti cerui, cornu cerui vsti, sem. citri, acetosa, ocymy. florum rosarum, anthos, hyperici, dithridati, bugloss. borag. melissa, carabe, spica vtriusque, vesicarium birsi, leporis, boli armeni, terra sigillata, baccarum raniperi in aceto infusarum, valeriana, pimpinella, enula, pencedani, serpentaria, vtriusque, aristolochia rotund. tormentilla, verberna, agrimonia, scabiosa, rutæ, absinthij, salua, betonica, pulegi, centaurei, marathri, baccarum lauri, mastice, nympha, gentiana, macis, cubebæ, cardamomi, baliacacaba, ana 3 j. s. santal. ambor. stachados vtriusque, xedaria, galanga, caryophyll. calami aromati. croci ana 3 j. s. corticium citri, spodiij, rasura eboris, schænamibis doronici, serici crudi, coralli viridis (quæ ana 3 j. s. margarit. vtriusque rubini, hyacinthi, smaragdi, saphiri, camphoræ, ambra, ana 3 j. s. cinnamomi, zinzib. ana 3 j. s. foliorum auri, nam. xv. sacchari albi th. ij. s. fiat pulvis. Infiniti componuntur pro arbitrio medici periti. Nos vero imperauimus pharmacopœo nostro, ut talem puluerem nobis pararet, quo felicissime vsi sumus in hac peste, tam ad præcautionem, quam curationem in multorum salutem. Et quamquam hunc puluerem pro maximo secreto Secretum habeamus, nefas tamen esse duximus eiusdem descriptionis nostræ puluerem, nobis solis retinere, quin potius volumus omnibus communem facere, ut quibus iunior medicus, tum alij omnes ad mortalium vtilitatem eo rectè vsi possent. Et hæc eiusdem pulueris descriptio. 6. rad. dithridati, tormentilla, boli armeniaci veri preparati (preparatur autem cum lotionem aquæ scabiosæ) terra sigillata vera ana 3 j. rad. gentiana, rad. citis peccatis, betonica officinis tunica appellata ana 3 j. s. santali rubr. 3 j. rasura eboris, corticium citri, coralli rubri, ofis de corde cerui, rad. xedaria, ana 3 j. s. margarit. purissimarum, beæ vtriusque, ana 3 j. s. fragmentorum quinque lapidum pretios. anistor vtriusque, succini, ramentorum vnicoru veri, ana 3 j. s. basar in folior. auri & argenti, ana numero iij. misce, & fiat peste Del. pulvis tenuissimus. Ad præcautionem dabam 3 j. vsq. ad 3 j. modo cum vino diluto, modo cū aqua oxalidis, modo cum aqua scabiosæ, modo cū aqua cardui benedicti, modo adiciens syrupum de limonibus, vel acetol. citri, aliquando cum aquis dictis, adiecto aceto, iuxta diuersitatem temporū anni, naturarum ac temperamentorum. In peste ad curationem dabam 3 j. vel 4 j. vel paulo plus aut minus, cum

aqua oxalydis, vel scabiosæ, vel cardui benedicti: subinfecto adiecto aceto vel syrupo de limonibus, de acetositate citri, vna cum aquis dictis. At frequenter tantum 3 j. dedi, idque calide, ut sudor provocaretur: interea inquam ne dormirent, sed potius vigilarent ad minus quatuor horis ab huius medicamento, & diutius, si vires tolerare possent. Pauperibus autem dabam pulverem radicis petasitis, cum magno iuvamine. Cornelius Ericius collega meus, eodem tempore non alio pulvere quam hoc sequenti utebatur. *℞. folior. dictamni veris, ad. tormentilla, pimpinella, zedoaria, gentiana, rad. dic. betonica, terra lemnia, aloes secorata, myrrha, corticis mali citri, ana 3 ij. boli armeni veri & preparati, 3 ℥. massicis, croci. ana 3 j. terantur omnia subtilissime, & fiat pulvis.* Magnis autem epangelis celebratur pulvis Moibani, quem nactus fuerat Elector Saxonie a rustico: hunc scribit I. Heurnius libro sue *Praxis methodice secundo, capite quinto*, ubi de humido corde alterando.

Pulvis efficacissimus Moibani.

OBSERVATIO XVII.

De universali curatione pestis Delphicae.

1. **C**um ad peste correptos enocati essemus, illico remedia adhibuimus: etiam vbi levis suspicio de ea esset, quam celerrime ad curationem festinandum est: morbi enim malignitas nullas dat inducias: frustra ferè semper auxilia omnia adhibeantur, si malum diem naturalem fuisset transgressum: id quod experientia, pro dolor, vidimus, & pro compertissimo habuimus, nisi fortasse in quibusdam corporibus tam levis fuisset facta impressio, aut tam fortis esset virium facultas, ut etiam post illud tempus, quidam, sed valde pauci, sanati fuerint. Vbi igitur vires, plethora, ac ætas consentirent, si malum iam primo inuasisset, neque septem vel octo horas præterisset, venæ sectione adhibebatur. Quibus vero malum ad duodecim horas vel diem naturalem pertransisset, nullo modo venæ sectione adhibebatur. Experientia enim vidimus, quibus post duodecim horas, vel diem naturalem venæ sectio fieret, quod commoveretur. Ante septem vel octo horas sectione venæ tempestive adhibita, melius curabantur. Quod si statim vna cum febre pestilenti in collo vel circa aures vel caput, carbunculus aut bubo apparuisset, quibusdam enim statim in principio, vel mox aderant, nondum transactis octo horis, cephalica vena in brachio è directo loci affectu aperiebatur. Sub aliis vero ex basilica eiusdem lateris. In inguine vero aut coxis, vel femore aut crute, ex malleolis. Si nullus tumor, anthrax vel carbunculus, vel bubo sese manifestarent, ex loco proximo loci affectu vena incidebatur, vel partis magis dolentis. Facile enim coniecturare licebat, ex pulsu velociore, & calore illius partis, in qua tumor appariturus esset. Et ante apparitionem vena commode secta iuvabat, sed post octo horas huius febris pestilentis magis nocebat. Si ætas non admitteret venæ sectionem, cucurbitulas cum scarificatione satis profunda, collo: humoplatis, lumbis, natibus, genibus, cruribus semper loco proximè affecto apponere iubebam; quæ etiam in pestilentibus febribus à quibusdam magis laudantur. Post sectionem venæ illico dabam pulverem meum contra pestem, de scriptum scholio præcedenti, ad sudandum, aut aliud alexipharmacum sudoriferum, vel antidotum, vel simplex aliquod, ut bolum arm. vel terram sigillatam, theriacam, quamvis rarius ob ca-

lorem febrem. At præ reliquis pulvis meus contra pestem eligebatur, aut pul. radicis pet. lites. Quo remedio aliquando in ipso initio tumor pestifer si non esset magnus, delitescere, veneno per sudorem foras expulso, ita ut aliis topicis remediis ad tumores opus non fuerit. Quod si pulverem vel antidotum vomitu reiecerent, sine mora abluto ore cum aqua & aceto, alium ingerebam. Idque aliquando bis vel ter donec retinerent. Qui enim reiciebant, vitæ periculum subibant: qui autem retinebant, facilius euadebant. Interea semper vires corroborabam (quod in hac lne præcipuum quoque remedium erat) cum conditis, electuariis putredini resistentibus, epithematis cordialibus nequaquam neglectis prout opus erat. A sectione venæ vel pulvere liberante exhibitio, ut vires debiles essent, cibum offerebam convenientem: nam in his sæpe & parum dandum est, quandoque ipsi inuitis, eo, quod virtus in his facile prostermitur: alioqui parum aut nihil fumentes nonnulli de vita periclitabantur. Vinum album, tenue, aliquando potissimum consuetis, quibus vires debiliores essent, concessi. Alij vero non, aut admodum raro: neque iis, qui delirio afficiebantur, vel dolore capitis tentabantur, aut plus æquo febris ardens adesset. His autem ptisanam potu dabam, vel iulebos pro siti dabam & ceruissiam tenuiorem, si valde appeterent. Ab initio malo inuadente, venæ sectione peracta, vel adhibito pulvere quoque liberante, à somno inuitis illos inhibebam: altero vero die somnum iis permittebam, imo si vigiles, aliquando prouocabam, attamen minimè exhibitis somniferis, sed cum hordeato, nisi ad somnum per se propinquoerent, ut spiritus sic recrearentur & vires reuocarentur, maxime autem si vigilia detinerentur. Non purgabam ante tertium diem, & hoc rarius, sed in quarto frequentius, medicamentis leuioribus, potius, quam asperioribus & fortiter attrahentibus. De tumoribus quomodo curarentur, postea dicemus. At hoc modo dicto plurimos & infinitos restituimus Dei omnipotentis beneuolentia.

SCHOLIA.

Plurimi auctores inter se disceptant, vtrum venæ sectio in peste vel pestilenti febre conueniat, & ita quoque de pharmaco solutio exhibenda dubitant. Alij, vbi plenitudo est, admittunt. Alij vero eam semper relinquunt, cum anno 1505. & 1518. vidissent paulo post, sanguinem detractum aut obisse, aut in deterius lapios, Quia in re ita respondet Fracastorius, quod aut contagio extrinsecus concepta est, aut intrinsecus primo in nobis facta: & hæc rursus vel in initio est, vel iam valde sparsa. Si igitur extrinsecus venit contagio, siue initio sit, siue non, nunquam sanguis est per phlebotomiam mouendus. Ea de causa quod cõtagio introrsum trahitur, & versus cor, tam ea, quæ circa summa est, quam ea, quæ in venis pulmonis, nisi adeo magna plenitudo videatur, ut ferri non possit; tum enim licet phlebotomia vti, sed & hoc circa initia: propter quod superius annis, in quibus contagio extrinsecus in nos venerat maior pars eorum, quibus secta fuit vena, periit. Si vero cõtagio in nobis primo oborta fuerit, securius quidem possimus detrudere sanguinem, sed & nunc ab initio, & cum plenitudo adesse videtur. Vbi vero cõtagio in vniuersum sparsa est, nullo modo: sic etiam vbi lenticulæ sint. At Altomarus secit venæ etiam cum bubones appareant in primis morbi diebus. Et

Et Aëtius idem iubet. Et si postula erumpunt symptomatice & non critiche in principio contra medicos Neapolitanos, vbi apparent exanthemata veneni, Altomarus secare iubet. Alij quoque si plenitudo adsit in febribus pestilentibus, eam non abhorrent. Si petechiæ sint cum fluxu, venam non est secanda. Sed si corpus repletum est sanguine in illis, tam in variolis ac morbillis in principio venam secari potest, sed in exigua quantitate. Sed initio in his omnibus si adsit plenitudo, vena secari potest. Verum nequaquam, si ab initio vocati non fuerimus. Pestilenti igitur fecerunt in hac peste Delphica, qui die transacto, apparente bubone vel anthrace, venam secabant, tales vel moriebantur postea, vel admodum pauci ex iis euadebant. Et sic mori in hac peste Delphensi ex medicorum imperitiam & conforum ac aggritarum, mulierularum & vespillonum imperitia necati sunt, cum sanguinem de transacto ex venis detrahebant. In causa tuit, quod hæc pestis ex annonæ penuria, corporum malignis cõtagio repleta, originem traxerit, ita, ut non inuul. cacochymia magis quam plethoræ adicerentur, unde phlebotomia postea adhibita non iuvabat, imo maxime nocebat, quemadmodum apud Galenum in illa peste, quæ erat in tempore annonæ, dum ex prauis cibariis redduntur corpora cacochymia: & sic quibus aperiebantur venæ, moriebantur. At sicuti Empirici in hac peste plurimos iruicidabant venæ sectione intempestiva, ita quoque purgationibus fortiter adhibitis in principio. Cum omnes, qui statim ante tertium vel quartum diem purgabatur, morerentur. Et quocumque tempore forte medicamentum sumerent, pauci euadebant. At quamquam Altomarus vult, ut in peste purgentur statim primo vel secundo die, non expectata concoctione, ob materiam venenosam, si venæ sectio fuerit impedita, etiam si materia non targeat: tamen melius hic curabantur, qui tertio vel quarto die post puluerem liberantem, pharmacum leue quidem minimeque violentum sumerent. Et ideo non solum Altomarus sed omnes alij medici præstantissimi volebant, ut purgatio per medicamentum necet, quia nihil venenati, nihilque molesti in se haberent. Is enim malitia morbi augeatur, & virtus prosteratur, putrescentique humor simul cum bono educitur. Videant igitur Empirici, & Paracelsi, qui in febre pestilenti ac peste præcipitatum puluerem, aut antimonium ex libet, vel tubi minerali. Cum solum vidimus vespilones vte res tantum diutius in intempestiva plures occidisse, quam cui assent. Olim enenit Romæ, teste Amato viuenti Paulo tertio Pontifice, Paulus, inquit, & Ludouicus fratres germani eodem perit edicti, cum simul egrotarent febris maligna pestilenti Lu- douicus, & Franciscus Narsini nobilis in urbe medici opera usus, pharmacum potens ex electuariis scammoniatum compositum hausit, à quo multa egressit, & breui mors subsequuta est. Contra vero Paulo enenit, cum alij medicis lenitiora ex manna & rhubarbo purgatum inter dies paucos pristina valetudine restitueretur, non sine infamia senis illius capularis, quem vulgo Ludouici interfectorem vocabant, veluti Gaurici Astrologi, qui ex Astrologia Paulum moriturum prædixerat. Ideo leuia conueniunt, ut rhubarbo, themi, indi, quæ bilem extinguunt, & syr. ros. solutius, & agaricus, ratione pituitæ. Senna, epithymus, polypodium, ratione melancholicæ. Cassia minus probatur ob humiditatem etiam à Montano; nam hic exsiccatio magis utilis est. Interea cauendum ne misceamus theriacam cum solutius, quia theriaca si bona sit, impedit operationem medicamenti solutui. Noui tamen Empiricam sed ineptam in arte medica, Pet. Forest. 1. om. 1.

quamvis in impoturis astutum, qui in omnibus suis purgationibus theriacam imponi iubebat, præter id quod in omnibus morbis eadè semper esset purgatio, tantum valet ignorantia ac temeritas plebe n. Post dictas euacuationes etiam quidam laudant loci expurgationem, cum decoctio sem. anemum, adianthi & radicis quinque folij, & n. yridis, non tamen in principio ob caliditatem. Sudorem etiam prouocant cum macula apparent, præci. ut i. s. q. ad sudorem inclinatu sit, ut adueniatur ad expulsiorem, sine critica, sine symptomatica & xerint. Repurgato corpore, frictions commendant aliqui cum oleo amygd. exiguo in giro, ac tale adiecto, ut 6. epidem. si. 2. Roborantia, cõmentio 29. mouebat Galenus. De corroborantibus animis, & cum magna ex parte antidota, ut bolus vetus, de quo tamen ambigimus, vtrum verius reperitur. Theriaca in febre pestilenti minus laudatur ob calorem. De pulueribus iam quoque satis dictum est. Et quantum ad ea, quæ extrinsecus admoventur, epithemata cordialia hic laudantur. Sed cauenda restringentia, & in petechiis & exanthematis, ne frigiditate repercutiant. Conueniunt cordi etiam sacculi cordiales, & vnguenti: quale hoc est: Theriaca 3 ℥. terra lemnia, santal. rub. ana 3 i. aqua ros. & acceti parum, fiat ad modum vnguenti pro regione cordis, roborat & corroborat, & venenum à corde propellit. Hic sacculus vti. Baculus. lis esse potest. *℞. flor. nymphææ, buglossi, borag. ana 3 j. flor. melisse, roris. ana 3 iij. santal. rub. cor. ali. tigni aloes, corticum citri, & sem. citri, basiliconis ana 3 i. folior. dictamni, baccar. iuniperi ana 3 i. ossis de corne cerui 3 ℥. croci 3 iij. cum serico purpureo fiat sacculus: aliqui addunt fragmenta lapidum pretiosorum.*

OBSERVATIO XVIII.

De peste, cum veneni characteres, nempe bubones.

Theodorus apud Delphenses Viator (à Cicero: ne vero stator etiam dicitur, vulgus vero vrbis bellum appellat) natus annos 35. homo facie rubicundior, qui cum vrbis gubernatores comitatus esset in Hagam comitis, & in templo aliquantisper sedens, ac somniculosus factus esset, cumque in somnum grauissimum per semihoram perdurante incidisset, mox expergetus, capite doluit, & lassitudinem sentiebat, valde vomebat, ac febre pestilenti correptus est, neque tunc pedes stare potuit. Cumque in inguine, utroque dolore acutum persentiret, ita male habens illico scapha Delphos vehitur. Domum vero reuersus, lecto imponitur, sed sedendo in lecto vix se mouere poterat, quin statim in syncopen incideret. Erat autem vicinus meus, pro cuius ædibus tunc felis pro insigni erat, nunc vero Democriti & Heracliti effigies; me statim vocari iussit. Ad quem cum peruenissem, statim animaduerti febrem pestilentem esse, cum pulsus huic admodum debilis & submissus esset, vomitus vero creber (quod vero omnibus peste tunc laborantibus commune signum erat) viridis quoque & biliosus: plurimum vero stitabat, at potum retinere non potuit, valde angustia premebatur, seque pondus aliquod circa cor & grauamen sentire dicebat. Ex perpetua nausea, vomitu crebriore lassitudine spontanea præcedente, pulsus debili sed crebriore existente, inclinatione ad somnum oculorumque aspectu toruo, inguinumque dolore, pestem adesse persensit: eoque magis, cum omnes fere eodem tempore in pestem dilaberetur. Quare dum in dextro inguine tumor appareret, quem

T iij manifeste

manifeste ad fabæ magnitudinem iotus delitescere sentire poteram, quamquam in sinistro inguine se quoque dolere diceret, in eo tamen loco, neque tuberculum aliquod aut tumorem persentire potui. At in inguine dextro de leui illo tumore, quem tactu percipiebam, rudimentum bubonis, vel bubonem futurum præfagebam: quamobrem cum quatuor horis tatum laborasset, & plethora adesset, illico, chirurgus accito, venam ex saphena in dextro pede aperire iubeo, sanguine utcumque copiose extracto ob plenitudinem & virium constantiam: mox post horam vnam à venæ sectione puluerem nostrum pestilentialem, hunc in modum præscribo. *℞. pulueris nostri contra pestem 3 j. aquæ acetosæ, scabiosæ, aceti ana 3 j. misc.* Quem cum calide sumpisset, ut vestibus tegetur mandavi, ut melius sudare posset. Is cepit quidem sudare, sed maximam partem medicamenti euomit. Abluto ore cum aceto, lequens rursus propino. *℞. pul. nostri contra pestem 3 j. aquæ scabiosæ, cardui benedicti, aquæ rosacæ, aceti ros. ana 3 j. misc.* Et accepit calidiusculè, retinuit, & egregie sudauit. Quod si non retinisset, tertio dedissem absque aqua ros. & aceto. Cuius loco aliquando addo syr. de limonibus vel de acetos. citri. Hic autem (ut ceteri omnes qui alexipharmacum non euomerent melius seruantur) melius habere cepit. Interim à venæ sectione, & puluere liberante sumpto, vigilias imperabam; & post sudorem ut etiam cibis daretur, etiam si cum respueret: pro potu vero ceruicia assueta utebatur, interea iubebam, ut sæpe frustum vni manus Christi per latræ sumeret. Cum autem ægregie sudasset, tumor ille in inguine per se euauit, & statim secundo die melius habere cepit. Præcipiebam tamen, ut utraque inguina inungerentur oleo liliaceo calide, licet iam non dolerent. Tertio autè die ab initio morbi leue medicamentum, purgans subscriptum exhibui: *℞. rad. cichorii 3 j. rad. distamni, tormētillæ ana 3 j. rad. petasites 3 j. scabiosæ, cardui benedicti, pimpinellæ, acetosæ ana m. j. flor. cord. p. j. prunor. damasc. num. x. sem. corian. 3 j. coquantur in 3 xx. aquæ communis, & in eo decocto infunde per noctem facta leui ebull. felter. senæ 3 j. rhab. selecti 3 i. spica 3 j. mane huius colatura accipe 3 vj. fort. facta prius expressione: cui adde syr. de cichor. Nicol. cū rhab. 3 j. b. oxyacch. simplicis 3 j. b. misc. fiat potio pro 2. dosibus.* Vna exhibitæ est mane, & multa putida excreuit, & maleolentia, & benè habuit, quamuis debilis, & cum recreatus esset, reliquum portionis non sumpsit. Sed pro corroboratione conditum sequens præscriptum est. *℞. conf. bugloss. borag. ros. ana 3 j. spec. liberantis descriptarum à Cordo 3 j. spec. diarhod. abb. 3 i. manus Christi perlata 3 j. cum syr. de limonibus, de acetos. citri, ana q. s. fiat conditum.* Quo continuo utebatur, ita, ut post quartum diem hic egregie curatus fuerit, alique innumeri, qui in familia Orci quoque numerati erant.

SCHOLIA.

4. **C**um celestimus hic morbus existat & hominem subito rapiat, antequam anthraces vel carbunculi appareant, illico remedia sunt adhibenda, ubi levis saltem suspicio de peste adstet, ut prius dictum est. Ita cum Venetiis pestis improvisa esset tempore Benedicti Veronensis medici. Marcus Antonius Cornelius patritius Venetus, cum epiphemera medici putabat eum laborare, peste interit: adeo ut mox ita sciret, ut trecenta protinus singulis diebus funera tumulis redderentur. Vbi quæque igitur leuia signa adsunt, statim ad

remedia tutissima confugiendum, & maxime propria. Purgatio autem vehemens, ut dictum est, postponenda. Rondeletius exhibet pro purgatione 3 j. triperla Persica cum decoct. border, vel syr. ros. laxatiui 3 i. b. commendat etiam rhubarb. ut alij. Hic enim egregie contulit adiectis foliis senæ. Præcisi mox dorni, ut Guilhel. clysteres præcipue hic laudant, cum etiam Hollerius iubeat, si quotidie cessat aluius, ut balanis vel clysteribus lenicibus irritetur loco purgantium. Montanus eis aduersatur, cum dicat, ex iis intestina debilitari, & inde fluxum sequi, quod est interficere agrum. Alij vero pro maximo remedio habent, quia à corde & cerebro diuertit: interim Montanus postea addit, si aluius valde adstrictus sit, clysteres reiles esse posse: modo non sint acuti, & ventrem valde turbent. Nam quævis violentæ purgantia (ut iam admonuimus) hic minimè locum habent, cum roborantia præ ceteris omnibus remediis, cum alexipharmaca nobis commendentur. Verum ordinis ratio in peste apud plerosque medicos est diuersa in ipsis remediis. Nam aliqui statim ubi suspicio de peste est, medicamenta illa per sudorem liberantia exhibent: deinde venam secant: & sic ad purgationem progrediuntur. Quidam statim post venæ sectionem altero die purgationem exhibent, & vltimò sudorifera. At cauti faciant (ut Cornarius vna nobis velle testatur) qui statim venam secant, modo aluius per plures dies non sit adstricta. Tunc clysterem lenientem infundunt; mox sanguinem mittunt statim ab initio, modo tempus non præterit (de quo ante dictum est) deinde propinant antidota & sudorifera liberantia: & tertio vel quarto die prius purgant leni medicamento huic malo accommodo. At, qui tertia aut quarta denuo die ad medicamenta liberantia & sudorifera deueniunt, ab omni ratione alienum esse videtur; quum experientia compertum sit, plerumque ex illis frustra absumi, si pestis detinuerit ultra octo, ad decem, ad summum, horas: nisi leuioris mali aut robustarum virium beneficio, etiam serius accepta efficacia quis sentiat. Propterea neque illi adeo male faciunt, quod talia medicamenta liberantia etiam ante venæ sectionem adhibent, mox ab initio sensus aut suspitionis mali: ad illa festinantibus licet consultius venæ sectionem prætermittere, modo quis statim ab initio vocatus sit.

OBSERVATIO XIX.

De peste, ac febre pestilenti, cum bubone sub ala sinistra, & tandem curata.

VXOR Petri Teylingij cognati vxoris meæ, quæ in Antecastro ex peste decumbebat, sub ala sinistra bubonem habebat, eodem die cum febre pestilenti correpta esset, ad eam accitus, venam basilicam è dextro bubonis in brachio sinistro aperire iussi, sanguine utcumque extracto. Mox puluerem meum liberantem post duas horas à venæ sectione hoc modo præscriptum exhibui. *℞. pulueris nostri contra pestem 3 j. aquar. acetos. scabiosæ, cardui benedicti ana 3 j. misc.* Sudores vestibus coopertæ satis emanabant. Secundo die hos symplos ebit. *℞. aquar. scabiosæ, borag. acetosæ 3 i. syr. de limonibus, de acetos. citri, syr. de sacco acetos. ana 3 j. misc. fiat syr. pro 2. dosibus.* Tertio die ita fuit purgata. *℞. folior. senæ 3 iij. rhab. b. selecti 3 j. sem. anisi 3 j. sobenanti 3 j. infunde per noctem facta prius leui ebull. in aquæ acetosæ 3 j. mane fortiss. express. adde syr. ex infus. ros. 3 i. misc. fiat potio breuis.* Qua aluius ter quaterque depoint. Deinde

Deinde ex condito sequenti capiebat. *℞. conferue mali citri, borag. bugloss. ana 3 j. boli ar. veri, 3 j. spec. diarhod. abb. 3 i. manus Christi cum perlâ 3 j. syr. de acetos. citri, q. s. fiat conditum.* Interim statim buboni applicari iussimus maturatium, & simul attractium ex rad. lior. alb. enulæ campanæ, scabiosæ, capis simul coctis, & contulis, adiectis butyro, theiaca veteri, diachilone, & ammoniaco in aceto scyllino soluto, & galbano simul mixtis, unde tactus est abscessus, eoque citius per Chirurgum aperto, ac lane probe effluente, mox adhibitis mundificatiuis aptis, hæc ipsa breui conualuit.

SCHOLIA.

2. **I**N curatione pestis vel febris pestilentis, bubonis curatio, minimè in principio si appareat, negligenda est. Primo, venenum extrahendum est, aut cum cucurbitulis sine scarificatione, vel medicamento appropriato: quale illud est quod ex succo rutæ, scordij conficitur, in quib. folia scabiosæ, & distamni Cretor, radix Altheæ incoqui possent, usque addentes oleum albor. viperini, & in fine aliquid iberiacæ. Et postea quidem ut bubo distrumpatur, admisceantur exiguum simi columbini macerati prius in oleo viperino vel decocto scabiosæ, Valer. & diachylon, cum oleo viperino. At nostri Chirurgi maxime in nosocomio, in quo peste correpti decumbebant, subito extrahendum, potissimum in corporibus valde robustis: imò ut aliquis ex Chirurgis nobis retulit etiam in rusticis robustis anthracem habentibus profuit, atque hoc modo eflicari melius excidebat: quamquam idem narrabat, rarissime eo se usum esse, maxime cum hæc in delicatis & mollioribus corporibus minus conueniant, tum his qui dolorem terre non possent, multoque minus in anthrace, cui sæpe satisfaci scarificatio, ut postea dicemus. Cum cautione igitur cauteria acria adhibenda, ne vigilie consequantur ob dolorem, febrique augeatur, aut vires exsoluantur. Verum hic nota iam, quod in hac peste Delphica, quæ vigeat anno 1556. & 1558. plures spectabantur carbunculi, quam bubones, qui multis sub alis, nonnunquam & in aliis corporis partibus suppullabant. At Chirurgus, qui tunc nosocomio præerat, buboni præcipue applicabat cepas coctas, & contritas cum sinapi albo recentiter molito. Quod si sinapi album deesset, eius loco sumebat theriacam, & cum capis contudento utebatur: quo remedio subinde intra tres dies bubo & abscessus maturabatur, aut ad summum quarto die: quamuis aderant bubones sæpe maligni, qui nullo modo maturabantur, sed putredine insigni & corruptione putridi effecti (ut aliquando vidimus) ægros necabant, postquam plures dies decubissent; quemadmodum euenit non solum in hac peste, sed etiam in ea, quæ tempore obsidionis Harlemensis multos itucidabat. Ceterum hic idem Chirurgus suprabubonem aliquando cauterium potentiale ponebat, quo cauterio, ubi res urgeret accelerationem, potius, quam cum cauterio actuali abscessum aperiebat, vel etiam in principio ad veneni attractionem apponebat. Aperto autem abscessu, quod si virus aut nulla sanies vel pus subsequeretur, post apertionem ut plurimum tales commoriebantur. Apertæ quoque subinde scalpello, aut nouacula, vel cum incisione, si abscessus mollior vel maturus videretur, atque pure effluente albo, æquali, vel Per. Forst. Tom. I.

si postea album euaderet, tales omnes euadebant, modo nihil erroris committeretur. Experientia didicerat plus conferre in hac peste cauterium potentiale, quam actuale, cum abscessus aperiretur. Si septem aut octo horæ præterissent, apparente bubone, aut anthrace, sanguinem non mittebat. Theriacam vero cum aceto sambucino, etiam si tempus venæ incisionis præterisset, pro liberante & sudorifero medicamento, omnibus ex æquo dabat statim. Quo multi & secessum & vomitum (qui in nosocomio decumbebant in matam) habebant. Postero autem die, aut secundo vel tertio, quibusdam & quarto, purgationem leuiorem dabat, robustioribus, & ferè omnibus diaprimum solutium & electuar. de succo rosarum exhibebat more empiricorum. Quamuis omnibus, nec vna purgatio, nec theriaca, ob febrim ardentem conferant, ut dictum est. Hic idem Chirurgus, in valde febricitantibus, si materia sursum ad caput & faciem raperetur, faciesque valde tumida & rubra esset, sinum columbinum cum aceto sambucino subactum cum folio calulis, pedibus supponebat. Atque plus iuuaminis ægrotantibus ab eo remedio experiebantur, ut ipse scatebatur, quam ex columbis aut gallinis nigris per medium scissis, vel piscibus, vulgo zeelen dictis (quibus vulgares utebantur) pedibus suppositis. Hoc autem modo, ut is affirmabat, plusquam duo millia mortalium, ac pauperum infirmorum, qui ad nosocomium deportabantur, enasere: & forsasse plures procudabio euassent, si artem cum methodo (ut medici præstantissimi faciunt) exercere potuisset. Abscessu iam vel bubone aperto, ad sedandum dolorem ad tempus, adhuc maturatium apponebat, postea vero mundificatium ex apio & similibus, ut in aliorum apostematum curatione fieri solet, ad perfectam sanationem: postremo consolidabat, ut in alijs vlceribus fieri consuevit.

OBSERVATIO XX.

De peste cum bubone exitiali.

1. **M**ulier illa, quæ apud ædem Diui Hippolyti proximè cæmeterio habitabat, vxor vitarij, pestifero bubone infecta est sub alis; vix febricitabat, neque decumbebat, nullisque remediis vsa est, nec viro suo aut alteri morbum manifestauit, imò (ut alij quamplurimi facere consueverunt) malum exalabat; interea peste correpta cum viro nocte concubitu inilit. At vir huius rei ignarus, illico bubonem sub alis quoque sensit, & quod dictu mirum est, vxoris bubone iam delitescente, & illa ipsa sine remediis euadente, videtur, quod vir spongiæ instat, venenum ab vxore contraxerit. Sed bubone admodum maligno in viro, magis magisque crescente, tandem somnulosus factus est, & illico febre quoque correptus est. Ea quæ comedebat, vel quouis modo sumebat, retinere non potuit; statimque omnia euomit. Ceterum neque tunc medicum aut chirurgum consuluit, malo interea in dies augmentum suscipiente, ita ut quinto die metandem vocauerit. Cum itaque nihil remedij tentasset, inspecto bubone eumque tangenti, visus est oui magnitudinem æquiparare: radices quoque egerat & intus vergebat, tactuque admodum duras; habebatque in circuitu circulum quandam diceret coloris, vti iris in cælo spectatur, quod signum euident erat mortis, id enim in hac peste Delphensi quotidiana experientia constabat, 2. T iij qui-

nonobstantē; quod breui pestis absumpserit ex villa tam parua, centum & quinquaginta mortales.

SCHOLIA.

2. **H**anc questionem Fracastorius mouet, concluditque aqua potum pestilenti febrem non conuenire, nisi eadem ardens sit & biliosa. Attamen hoc exemplo rusticorum, qui omnes mortui sunt ex aqua potu docemur, eam minime conuenire, quamuis alij acriter contendunt, eam in pestilentibus febribus exhiberi posse ad satietatem: auctoritate medicorum excellentium mori, vt *Auicenna, Pauli, Aetij, Rasi, Rhasi*, quos magnos defensores se habere putant: quamuis *Nicolas Florentinus* refert de ciue Florentino, cui cum tempore suo medici exhibuissent aquam frigidam in febre pestilenti, more assueti, statim is ex potu aqua frigida incidit in difficultatem anhelitus, & suffocabatur: Ad quem *Nicolas* fuit vocatus, & vix eum curare potuit. Attamen rationem non reddit, sed tantum ad canones & rationes vulgares more medicorum vulgariū recurrit & confugit, dicens id contingisse ob ventriculum debilem; nimium credens *Auicennae*: vt si quempiam vidisset ex aqua potu frigida interiisse, id semper euenisse dixisset ex ventriculi imbecillitate. At *Montanus* doctissimus, suos discipulos recte admonet, ne aquam frigidam in pestilenti febre darent, in qua putredo sit in corde, siue in contentis, siue in substantia cordis, nec in principio, nec in augmento, nec in statu, nec in declinatione: & quod neoterici male intellexerint *Rasum*, qui loquitur de febre ardenti & causo, & non de pestilenti. *Montanus* addit rationem, cum aqua valde humectat, humectantia augent putredinem, & nimium humectant, quae praecipue pesti & pestilenti febre aduersantur.

Sicetiam Fracastorius (lib. 3. cap. 5. De cura regionis febris pestilenti communis) *Vtrum seminata communis regionis possint exstingui per aqua potum?* inquit, dubitationem habet: quoniam etiam aqua, quatenus frigida, iuuare possit; attamen quatenus humida, abesse non parum videbitur, quod augeat putrefactionem. Non solum igitur propter hanc causam nocere potest aqua potus, sed ob illud etiam, quod materiam crudiorē reddit, & obstructionem adauget: quapropter in maiori parte harum febrium abstinere ab eo potu melius est. Et licet ille admittat in febrib. ardentibus, & in quibus colera abundet, quae pestilentes sunt, & naturam ardentium sapiant: vbi tamen pestilens est (vt hic erat) nequaquam ego conuenire puto; nisi forte admitteremus in iisdem oxycratum, id est, aquam cum aceto, vel aquam cum vino granatorum, aut cum succo limonum permistam, quam & *Fracastorius* melius quoque loco vini admittit, cum febrem facile in furorē conuertat. At exhibere aquam frigidam puram, lethale existimamus, vt hoc exemplo iam superscripto edocti sumus, in febrib. verē pestilentibus. Sed & hic medici difficultatem faciunt, an in febre pestilenti vinum quoque sit dandum? Nonnulli ita extollunt vinum, vt sine eo febrem pestilentem curari non possunt arbitrentur, & contendunt agros statim morituros, cum illico resoluantur, & ideo quidam audaciores etiam maluiticum propinat. Aliqui contra ita horrent vinum & detestantur, vt planē huius vsum agris negent, sed eius loco aquam exhibent: quamuis neque hoc, vt iam dictum, est probandum. Et ideo ambo summo opere

4. An vinum sit exhibendum in feb. pestilenti.

peccant, cum & vino & aqua agrum interficere possimus. Quamquam isti vident, Hippocr. non horrere à vino in febribus acutis, imo ipsum aliquando exhibere: sed quod alibi dicit Hippocrates & Galen. ac alij auctores, non prope distinguunt. Nam nihil detestabilius est, in corpore humano febre correpto, quam exhibere vinum, vbi quicquid sunt quatuor vel quinque casus. Primus est, vbi materia faciens morbum sit cruda. Secundus est, quando apparet delirij signum etiam minimum. Tertius, quando febris est mitis cum maximo capitis dolore. Quartus est, quando fuerit aliqua inflammatio in aliquo viscere, vt in hepate, venter, pulmone, vtriusculo, vel in intestinis. Et vinum aliquando exhibitur in pleuritide interficit. Id in rustico pleuritide correpto in pago Diui Eligij prope Alemanniam patriam meam conpexi, ad quem ingressus cum solum vinum, sed & aquam vitæ cum bibisset, eodem die mortuus est. Et sic vinum ebibitum in pleuritide interficit, non quia inimicum sit pleuritidi, sed quia inimicum omnibus inflammationibus internis. Omnia hæc habemus apud Galenum, lib. 1. ad Glau. De curatione febrium continuarum cum accidentibus. Et sic remotis iam dictis conditionibus, vinum non prohiberi, sed posse exhiberi constat, sed aquosum non dulce, quale Gal. descripsit 3. De morb. acutis, eo quod penetraret propter tenuitatem substantiæ, & propter moderatam qualitatem, quæ cum humiditate iuncta est; idque apparentibus concoctionis signis tale vinum exhibebimus, ad vrinæ pronunciationem, obstructiones aperiendas, & sudores ciendos. Et ita materiam iam concoctam & corpore edacem, & calorem iam squalidum restaurabimus, & coctiones augebimus. Sic Hippocr. in pleuritide exhibuit vinum signis concoctionis apparentibus, & vt vires restauraret, sputumque faciliaret: at si exhibeatur signis coctionis non apparentibus, in contrarium contingeret. Nam primo natura materiam peccantem (vt etiam *Cassio de Vacca*, medicus insignis sanitas) concoquere non potest, quia adeo mala est, & tam mala qualitate referta, vt non vinci possit; imo calor innatus à materia vincitur: Ideo paulatim & non confertim materiam aggreditur, quia aliter suffocaret, sicut facit ignis cum multa ligna illi imponuntur, flamma non apparet excitata, nec dilaturatur, sed in se continetur, vt materiam proximam agitet, & vires acquirat eundo, donec totum vincat. Ita etiam vinum in principio exhibeatur, nondum idoneum est ad concoquendam materiam, quale & febrilem calorem augebit, neque distributio fiet propter obstructiones plurimas. Et hac eadem ratione, neque in inflammationibus internis vinum in principio est exhibendum. Nam dum inflammatio cruda est, perseverat fluxio: stante vero fluxione ad membrum nobile, magis ex vino augetur inflammatio. Quia in fluxione semper sunt membra mandantia, membra recipientia, humores & vix, per quas huiusmodi humores debent fluere. Ex quibus fit, vt membra mandantia magis mandent; recipientia magis recipientia, humoresque magis hant fluxiles, & ad fluxiones paratiores. Vix quoque magis aperiantur lataque sunt: & sic omittendum est vinum. Et sic patet, quando dare possumus vinum, idque in fine, quando febris non vergeat, & vires deiectione sint, & casus supradicti absint, & quando debemus ab eo abstinere, & cur isti rustici in peste videntes aqua frigida, citius moriebantur, eo quod calor naturalis suffocabatur ob causas iam dictas.

OBSERV.

OBSERVATIO XXIV.

De peste cum bubone sub ala sinistra.

Christianus Musaeus insignis, & Contratenor (vt vocant) annuente tempore suo seu Diuo Hypolyto consecrato cantabat: cum generum suum peste infectum & sub ala bubonem habentem sepius videret, & cum morienti nocte adfuerit, altero die etiam peste correptus est, bubone sub ala sinistra apparente. Cumque hoc malum, persentiret & nondum decumberet, me consulendi causa accessit. Cum autem vix quatuor aut quinque hore praeterissent, quod tumorem exiguum vix effatu dignum sub ala sinistra perciperet, in homine robusto & pletorico, vt sanguis detraheretur mandani, ex vena axillari cubiti sinistri. Deinde post duas horas 3 j. pul. nostri contra pestem cum aqua aceto, scilicet, cardui benedicti, ana 3 j. pul. auro aceto, ebibit, sudore emanante, & se. p. m. à somno custodiente, morbo resicillatus melius habere visus est, quam post vix apertionem magna suborta est in flatio in parte connexa manus sinistra, cum etiam antequam peste correperetur, in vasa manus scabies impetiginosa esset, quod pro optimo signo quoque habebam, nempe venenam ad partem nobilissimam esse transmissam, & sic quoque melius de salute sperabam. Vix febricitabat, adhuc inambulabat. Iussit, vt panem nigrum bene fermentatum, cum salua hominis icluni vna cum butyro bene masticatum sub parte concaua manus, vbi scabies erat, apponeret, emplasti modo, neque per viginti quatuor horas amoueret, licet dolor intensissimus accederet: partem vero connexam manus inungebam cum thierica veteri & optima: istis sic appositis manus in tumorem attollebatur cum dolore ac cruciatio intolerabili, veneno tamen ex bubone delitescente attracto ad manum, & sudore per puluerem prouocato, itis emellissimus tactus est, & in publico prodit: ita vt quinto die hominem more solito canentem laudes in templo repererim: admirandus! quamvis eundem adiuuauerim, domi manere debuit, ob rem: si, vix sic, vix sic, hilares, & sanguine esset, inter cantandum, inquit, loci non afficeretur: & ita curatus nihil amplius mali sensit.

SCHOLIA.

3. Possem hic multa curatorum exempla adferre, qui in hac peste Delphica nostra ope euasere. Satis est hæc tantum attulisse. Quod autem hic scabies in manu multum profuerit ad sanitatem, nihil admirari dignum: nam & praestantissimi quique medici tempore pestis prohibent, ne sanguinis naturale profluuium inhibeatur, aut scabies ex lue Gallicae infecti sunt, tum vlcera curentur. Qui ro peste insciuntur: Sic Petrus Chirurgus, qui nosocomio pestifero praerat, peste eadem non afficiebatur, cum vlcera annua in crure habebat & crura tumida, quemadmodum & monachus ille in Son, (vt antea quoque admonuimus) qui in locum septem parochianorum ex peste hac derat, qui etiam nunc vivit, dum hæc rescribere mus. Duravit autem hæc pestis à mense Maio, anno 1557. vsque in mensem ferè Nouembrem

anni 1558. subsequentis. Ab isto tempore postea Delphis vix aliquem ex peste decumbentem habuimus, nisi anno 1560. mense Iunio iuuenem quendam, cui carbunculum in digito respondente, cui ab initio vena basilica secta fuit, insuper & pul. noster contra pestem ad 3 i. exhibitum, cum aqua scilicet, cardui benedicti, ana 3 j. ad sudandum, tertio die epoto infuso sena, ac vbi ubi, quod alium recta deposuit; deinde reliqua curatione citra 30. commissa, recte deinde valuit. Ceterum antequam ad pestem accedamus, quæ tempore obsidionis Harlemensis sauebat: aliud exemplum pestis hic addemus.

OBSERVATIO XXV.

De puerulo, ex peste & carbone totam faciem exuente mortuo.

Avrificis filius, atque infans trium annorum, a febre pestilenti correptus, & carbunculo non solum in labio inferiore oborto, verum & in facie ac genis vsque ad nasum pustulis carbonis instar excitatis, atque exultis; paulo post, visu horribile, malum os totum ac mentum occupauit, deinde faciem, genas quoque & maxillas, vsque ad nasum vlcere & carbone nigro exulto affecit: cui puerulo pulsus debilis erat, sed velocissimus; post duos dies ad puerulum accitus, cum sena hæc symptomata spectassem, illico mortem praedixi, cum ne syrupum aut eclegma deglutire posset: atrox certe spectaculum. Lingua tamen syrupum de limonib. & ex infus. ros. crassiora vero, neque portionem sumere potuit. Chirurgum similiter accersiri iussi, vt remedia apta locis exulceratis adhiberet: sed iis nihil iuuantibus puer (vt praediximus) nocte eadem obiit.

SCHOLIA.

A Trocissima proculdubio hæc lues pestifera erat, quamuis postea nullos alios infecerit. Peste Delphica. At pestis hæc Delphica cum iam sopita esset, & pueri coemiterium templi antiqui adeo cadaueribus refertum esset, vt murum, qui coemiterium cingebat, attingeret, ob quam causam ne corpora ibidem sepulta de nouo pestem inducerent, me, tum collegam Cornelium Ericium Senatus consuluit, quid in hac re faciendum esset; cum alij calce ac cemento coemiterium obducendum esse proponerent: alij autem vt lapidibus sterneretur: nos autem consuluimus, vt terra deduceretur semine graminis in eo cōiecto; vt demum crescente gramine, spiracula clausa minime erumperent; quo gramine admodum dense excrecente terra solidior facta, minus hæc lues de nouo suppullaret: quod quidem consilium securi, pestis nullo modo rediit. Atque hæc de hac re peste admodum famosa dicta sufficiunt. Neque villam pestem postea experti sumus, nisi eam quæ tempore obsidionis Harlemensis acriter quoque multos inuadebat, de qua mox exempla nonnulla subiiciemus: quamquam anno 1565. puella quædam ac famula Tielmanni Cornelij cereuisiarj viginii duos annos nata, è regione ædis Diuo Georgio sacra habitans, facie vtrunque tumida, robusta quidem & carnosa, tempore brumali frigidissimo, mense Februario, tumore seu bubone sub ala dextra ad oui fere magnitudinem duro admodum correpta est: licet subsequenti die tumore adeo magnos euannerit. At hinc in latere dextro dolor ingens obortus est, suspicionem de pleuritide

Bubo inflatus sub ala.

ide præbens. Aderat etiam eo tempore cordis angustia, & anhelitus tanta difficultas, ut aërem attrahere nec prope expirare posset, ita, ut pene suffocari videretur. Ob tam sæva symptomata corrigenda vocabatur. Lotium quod tunc spectabam crudum, album ac tenue erat, pulsus æqualis, non vehemens aut durus. Agra autem putabat pleuritidem esse, cum & eo tempore publicè pleuritides & peripneumoniz admodum perniciosæ grassabantur. Nulla tamen tussis aderat, sed febricula admodum levis, nulla sitis, sed cordis, pectoris, tum lateris dolor & angustia vehemens. Suspicio erat de peste, quamvis pestis eo tempore nullibi spectabatur. Glandem initio, & alio soluta ob ingentem dolorem, sectionem venæ eiusdem lateris dolentis, nempe basilicæ, adhibeo: sanguis nigerrimus, putrefactus satis copiosè fluxit. Mox loco affecto inuncto vnguento ressum, exiguo oleo chamæmelino adiecto, dolor ille lateralis magna ex parte sedatus est statim à sanguinis detractione. Cæterum angustia cordis permanebat cum pulsus quadam debilitate. Mane rediens cū pestem metuerem ex bubone prius delitescente 2 ii. b. pul. liberantis (nam pul. meus contra pestem in officina non erat paratus, eo, quod longo tempore pestis non fuerat visa) aqua scabiosa 3 ii. b. syr. de cichor. Nicolai cum rhab. 3 b. cum calide ebibisset, egregie sudavit, & ab omni dolore, tum cordis angustia liberata fuit, ac pristinae sanitati restituta. Vnde & coniecimus illum tumorem, qui sub ala delituerat, bubonem pestiferum fuisse. Nihil præstantius quam sudorem antidotis euocare, & venenum à corde depellere, ubi etiam levis suspicio de peste sit. Nunc quædam de peste adiciemus, quæ in obsidione Harlemensi originem traxit.

OBSERVATIO XXVI.

De peste, quæ in obsidione Harlemensi originem traxit.

ANNO 1573. cum per totam hyemem, deinde usque in mensem Iulium Harlemum strictissime obsidione premeretur, partim à militibus Hispanis, qui hanc urbem frustra oppugnabant, partim quoque à nostris, ut urbem ab obsidione liberarent, plurimis utrinque cæsis; maximè vero ex nostris decimo Iulij die, in qua pugna plurquam ducenti ciues Delphenes desiderabantur, cum infiniti alij trucidati, quorum cadauera insepulta iacebant per agros undique dispersa, vnde infecto aëre pestis Harlemi grassari cœpit, & ad nostros tandem remeavit. Decimo enim quarto die eiusdem mensis, cum ipse Harlemenses fame eo redacti fuerint, ut coacti, sese in manus militum Hispanorum dederint, cum tamen urbem expugnare non poterant, ad summam rei annoniariæ inopiam depulsi, miseri ciues, canes, feles, glicres, equos, & arbotum ac vitium folia absumpsissent: vnde vitiatis humoribus cum rerum indigentia, non solum in castris, sed in vrbe grassari cœpit: quæ mox etiam ad nostram urbem peruenit: Primum tamen magis sauiit Rododami, etiam in vrbe Brielensi, postea hic Delphis ea semper magis magisque crescente, ita ut mense Nonembri deinde apud nos magis aucta fuerit, plebeios maximè depopulando, & potissimum eos rusticos ac colonos, qui sese ob militem Hispanum, qui eosdem opprimebat & cingebat, in urbem receperant, portu Maeslandiæ ab Hispanis occupato, qui secum boues, vaccas & alia

animalia abduxerant, ita ut tēpla & monasteria, iisdem repleta cererentur, vnde iisdem locis fere animalium stercorebus infectis, lues adeo caput extulit, ut sexcenti rustici in monasterio Diuæ Claræ peste subito necati fuerint. Adeo hæc lues depopulabatur pauperes, ut deinde postea neque ciuibz pepercerit, neque vlli ætati ac genti. Quæ pestis admodum valida, modo cum charactere veneni, modo sine tumoribus, bubonibus ac carbunculis apparens, subito multos mortales imparatos strauit. Eo tempore præter innumeros peste correptos, quatuor in iisdem ædibus, quibz cancer rubens pro insigni erat in platea vacca ex peste grauitur decumbebant. Inprimis vir cultarius, id est, qui cultros conficiebat, ea lue detinebatur, ad quem sub finem malij prius accitius fui, septimo nempe die ab initio morbi: huic autem alius liquida erat, & multa corrupta deiciebat, vigilabat, tandem etiam delirabat, nulla remedia profuere in sene, & intra quatuordecim dies è vita decessit. Mox & filius eius, iuuenis robustus vigintifex annorum qui paulo ante, antequam in pestem incideret, signifer fuerat cum ciuibz Delphenis, in expeditione illa infelici versus Harlemum, cui diu ante meum accessum vena secta fuerat, modo hanc, modo aliam purgationem fumens suomet consilio, nihil aliud quam deiectiones somniat, octauo die prius illum accessi vocatus: delirabat, modo vigilabat, modo rursus in somnum profundissimum incidebat, mox ad insaniam & furorem reuertebatur, & in atroci delirio persistebat, ut abstantibus in lecto detineri non posset, remedia non contulerunt, sanguis à naribus fluxit, deterius habuit, & paulo post iterum delirabat, nec mente constabat, paleas carpebat, in somno loquebatur, pugnat vel prælium imaginabatur, tandem contractiones accesserunt, & mortuus est. At matri huius etiam febriliter laboranti absque charactere veneni 17. Iulij, ad eam quoque accitius iulebos subsequentes dedi. 2. syr. de acetos. citri, de limonibus, syr. de acetos. simplicis ana 3 j. aquar. end. acetosa, cichorii, ana 3 iii. misce fiat suleb. Hæc etiam vermes deiciebat. Pro siti vero modo hanc, modo aliam mixturam capiebat. 2. syr. acetos. citri, de limonibus ana 3 ii. misce. 2. syr. viol. oxyacch. simpl. ana 3 ii. misce. Fuit autem purgata cum diaprano simplici: & quia capite dolebat, vigilabat. Hæc præscripsimus: 2. vnguentis populei, olei nenuph. ana 3 ii. vnguenti alabastr. exiguum: inungatur frons & tempora sub noctem. 2. syr. de succo acetosa, syr. de ribes, syr. ros. ana 3 b. aqua lactuca, acetosa, endonia, ana 3 j. misce pro syrupo. Delirabat hæc subinde uti & filia, quæ etiam vermes deiciebat, pro quo symptomate exhibuimus cornu cerui vssu, cum syr. viol. & limonibus. Postremo mater curata fuit. At filia etiam delirabat, & clausis oculis multa loquebatur, quæ ab assidentibus non intelligebantur. Post octauum diem minus delirauit: siquida, corrupta plurima deiciebat. Tandem & hæc filia annorum novem vna cum matre à febre pestilenti euasit, quemadmodum & Clara matrona proba de Meer, vxor Secretarij Delphenis Arnoldi de Meer, vicina nostra, quæ cum mulierem supradictam inuississet, ex contagione febre quoque pestilenti sine veneni charactere correpta fuit. Statim 28. die Iulij ad eam accitius cum alium siccam haberet, sequens lenitium propinaui: 2. elæth. lenitum 3 j. dissolue cum 3 iii. ser. la. 2. syr. ex infus. ros. 3 j. misce, quæ ter alium deposuit. Altero die summo mane, cum robusta esset & succi plena, calidorum renum, & hepatis calidioris,

sacculus rotundus interfectus, qui capitis suturæ corporali apponebatur.

S C H O L I A.

CVM bellum, fames, indigentia rerum vndique concurrebant hoc tempore, non fuit mirum, quod primo Harlemi pestis exorta, postea etiam aliostram acriter presserit cum ex sola atque diuina obsidione corpora in castris, vel etiam in urbibus reddantur pesti maximè obnoxia, quemadmodum scribitur in commentariis belli ciuiliis Massiliensis, graui omnes pestilentia conflictatos fuisse ex victus mutatione: nam cum adducti essent ad summam rei inopiam in diuina & glisciente obsidione, panico vetere, atque hordeo corrupto omoas velcebantur, atque inde alterabantur. Vbi autem populus tale frumentum consumpsisset, verno tempore comedit arborum germina & fruticum ac stirpium radices, agrestia olera qualiæcunque erant, herbas etiam virides, quas nemo vnquam, ne primoribus quidem labris, ne vel experiundi gratia gustare solitus fuit. Vnde Lucanus de militibus Cæsaris, qui famem suam hisce rebus expleuerunt, id ipsum declarat. Ita & miseri ciues Harlemenses, & milites, qui urbem custodiebant, etiam folia mori arboris, & vitium, & folia ribes, imo quidam ex his etiam graminem comederunt, conficientes, ut nobis relatu est, ex folijs iisdem cum pinguedine candellarum pultes ac obsidia, quæ vix gustare aliquis posset, auide præ fame denorabant, cum nullus alius victus superesset: non solum auenam aliasque fruges, exoletas, & situ corruptas manducabant: imo bouum coria iam multis mensibus apud calcearios sale confecta & macerata, ex cupis traxerunt, & fœda fame coacti comederunt. Ideoque mitum non fuit tales (quemadmodum etiam Leydis in longa illa obsidione, qua iisdem beneficio Dei & miraculo quodam liberati fuere) in pestem, bubones lethales, & carbones inextinguibiles, pestilentes febres, vel in alias malignas pustulas incidisse, quæ lues postea ad alias vrbes translata fuit. Scribit Galen., omnia quæ natura quidem optima sunt, ob quosdam putrefactionis modos, æquale prædictis, aut maius aliquando vitium contrahere, veluti, frumenta, hordea, atque omnes alia fruges, quæ de differt ad usum cibi assumuntur, quorum nonnulla temporis febris longitudine ad putrescibilem discurrunt dispositionem, quoniam alia, quæ male reposita sunt, humiditate replentur: quædam vero & in primo ortu rubigine deperantur. Tales cibos illi quoque, urgente fame coacti comedere, prauos corporis succos putrescentes & incensos sibi procreauerunt, ut calor naturalis auctus in non naturalem mutatus sit. Quo fit, ut nonnulli quidem à putridis ac pestiferis febribus intetereant. Nonnulli autem pustulas inftar scabiei, ac lepræ in corpore contrahunt. Vnde Plutarchus intra pestilentiz causas, alimentorum penuriam & victus mutationem connumerat.

Sed paucis senam veluti circumdatus arcta
Obsidione famem, nondum surgenibus altam
In segetem culmus, cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, & capere dumos
Et solus spoliare nemus, lethumque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus verbas,
Quæ molliore quæque flamma, quæ frangere morsus,
Quæque per abrasas viro demittere fauces,
Plurimaque humanis ante hoc incognita mensis
Diripiens miles.

Varias autem febres esse pestilentes antea diximus, vel cum charactere veneni, vel sine. Omnes

calidioris, sanguinis abundans, internam brachij dextri venam leuari feci, & ex ea circiter octo uncias sanguinis, fluere: deinde medium huius syrapi ebibeas, & reliquum, hora quarta pomeridiana, calor febrilis aliquo modo mitigabatur. 2. syr. ex infus. ros. syr. de limonibus. oxyacch. simpl. ana 3 j. aqua cich. end. borag. ana 3 ii. misce, & fiat syr. pro 2. doibus. Frigidū bibebat 30. die Iulij ita eam purgauimus. 2. folior. senæ 3 iii. rhab. seleni 3 iii. sem. anisi 3 j. infund. anthi 3 b. infunde per noctem: facta leui ebull. in aqua end. cichor. borag. acetos. fumariz (quia biliosa & aliquando melancholica) ana 3 j. in ne feruissimè express. adde syr. ex multiplici infus. ros. 3 j. misce. Quæ portione quinquies alui deposuit, multa biliosa, & male olentia excernens. Altero die rursum hunc syr. ebibit. 2. syr. de limonibus. 3 j. oxyacch. simpl. 3 b. aquar. end. cich. borag. ana 3 j. misce. Interea capiebat sape ex hac mixtura. 2. confer. folior. acetosa 3 j. conf. borag. 3 b. boli arm. veri 3 j. manus Christi cum perlâ 3 j. syr. de limonibus. q. s. fiat conditum. Ab initio etiā aliquod bolt acceperat cum aqua acetos. & admodum exiguâ syr. de limonibus. At primo die Augusti, cum inflammationem quandam sentiret in faucibus; hoc gargarismo sequenti vsi sumus. 2. bordei communis m. j. bellidis minoris m. b. plantag. m. j. coquantur in aqua communi pro lib. j. colat. adde syr. granat. diamori ana 3 i. misce pro gargarismo. Cum valde etiam sitiret & ardorem experiretur, ea quoque non bene dormiente, ex iulebo bibebat ita concinnato. 2. bordei mund. p. i. folio. acetosa, m. i. i. viol. cichor. lactuca nouella, ana m. b. flor. cord. p. i. prun. dama. nu. 12. bamar. 3 b. coquantur in aqua commun. pro 3 vii. colaturæ addendo syr. de limonibus 3 ii. misce. Sexto die Augusti, cum ventrem rursus non deponeret, sumpsit manna seleni 3 j. cum 3 iii. ser. lactis. Sed secessum non habuit, nisi glande aliquo irritata. Septimo die sub noctem vt melius dormiret, hunc syrupum sub noctem ebibit. 2. syr. pap. 3 j. syr. de acetos. citri 3 b. aqua lactuca 3 ii. tempore innoxie vng. ros. & populi, & renes vng. rosac. sola. Nonno die rursus eam purgauimus leuiter cum infuso senæ & rhab. vt prius, quo sexies alium deposuit, & vna vermem deiecit, multaque biliosa, & pauca pituitosa: postremo & melancholica cineritia, sed corrupta; quibus etiam alleuiari aliquo modo videbatur. Sequentibus tamen diebus non dormiuit, delirabat subinde, decimo die Augusti, rursus hunc iulebum sumpsit. 2. syr. de limonibus, syr. pap. ana 3 i. aquar. lactuca, nymph. end. ana 3 ii. misce fiat suleb. Parum dormiuit, quāvis postea magis delirio detineretur, nec vlla amplius admittens remedia. Erat admodum molesta, & omnes obiurgabat. Deditus hordeata, quamvis parum proficeremus, cum vigil permaneret, & noctu diuque leni delirio tentaretur: quare post exhibita somnifera, etiam hunc sacculum capiti apposuimus. 2. flor. nenuph. p. i. cortic. pap. 3 ii. santal. arb. citri, & rub. ma 3 i. flor. ros. p. i. flor. viol. p. b. betonica sicca (ob dolorē capitis, quo etiā afficiebatur) flor. ch. amil. ana 3 i. crassusculæ conp. ana 3 i. in sacculum rotundum inter suturam, reponantur. Et tandem cessauit delirium, & compos mentis facta, sanata est. Maritus vero ne hac febre pestilenti corripere, omni mane ad magnitudinem fabæ ex hoc condito utebatur. 2. conf. folior. acetos. 3 vi. conf. borag. 3 iii. boli arm. veri 3 i. herba optima 3 ii. syr. de limonibus valde exiguum, fiat mixtura. At priori muliere à febre pestilenti sequenti sedatus est. 2. beton. sicca, flor. ros. rubr. flor. ligus santal. citri & alb. ana 3 b. conquin. j. eniur, & fiat

8.

Febris pestilens in sinu cordis minus letalis. Febris pestilens in cordis sinu, comens humores in se habet, quibus nova deprehenduntur.

9. Causa videretur in febribus putridis pestilentibus.

10.

illi quorum exempla nunc subieciimus, sine charactere veneni pestilenti febre decumbebant. Rursus hæc ipsa febris pestilens dupliciter sit, cum vel calor putridus ad humores, quos continent cordis sinus, vniuersus deflexerit: vel quando ad corpus ipsius visceris. Hæc quidem erat ex genere illarum, quæ in sinibus cordis contentos humores infestos habebant, vel in ipsis ventriculis, non autem in cordis corpore: unde & plurimi quoque euadebant, qui tempore sibi de optimo medico prospiciebant: quamvis duz priores quasi ad tales pestilentes febres accedere videbantur, quæ corpus cordis eiusque substantiam sua putredine infecerant, tales plerumque lethales sunt: alij vero iuxta Galenum maiori ex parte superstites manent. Porto deprehenduntur febribus pestilentibus in cordis sinibus contentos humores habentibus laborare: si febrem primum percipiant, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsus non habeant præualidum. Cum enim percipiebant febrem, & febris ipsa non semper sibi similis manebat, illud signum erat non besticam pestilentem, neque in corpore cordis sitam esse putredinem, sed in humoribus in sinibus cordis, & ventriculis contentis. Non erat igitur simplex hæc febris pestilens, neque solitaria citra putridam, imo putrida permixta, unde huic quoque aderat capitis dolor & grauitas & in somno propositio, deinde delirium, spiratio difficilis, graecolens, sitis inexhausta, deiecta appetentia, biliosa vomitio, & subinde etiam aliorum humorum interiorum æstus vehemens & aliquando extremorum frigus, & ideo febris foris mitis, intus vero conturbans vrina cruda, turbida & foetida: foeda & graecolens alui proluuius, aliaque plurima, quæ pro varia corporis constitutione alia alios exercebant. Hæc enim constitutionis varietas causa est, cur vix duos vsque videas eadem contagione inquinatos similibus premi symptomatis. Sic quatuor in foro Delphi ex pestilenti febre eodem tempore decumbentes in iisdem ædibus, variis modis afficiebantur. Inprimis iuuenis 20. annorum foeda & graecolenti proluuii alui detinebatur, vermes euiciebat, delirabat, qui tamē nostra opera ubi vena secta in principio fuerat, euasit præter opinionem multorum, quemadmodum & foror eiusdem, quæ perpetuo dormiebat, stertebat, oculis clausis loquebatur, & garrula erat, venter primo nihil deiciebat, postea plurima & valde biliosa & simul pituitosa, quæ etiam per me curata fuit sine venæ sectione, cui debilis esset. Mater autē similia fere symptomata experiebat, quamvis multo grauiora, ita vt putredo iam cor incendisse videretur, quæ post longum delirium & profundos somnos, vrinam optimam habens post 14. diem obiit: quæ tamen tempore sibi non consuluerat. At maritus huius vix febricitare visus, neque in principio vlla adhibuit remedia, postea inualecente febre, & hic quoque mortuus est. Propter varios quoque humores putrefactos varia symptomata post se relinquunt, & indicia humoris primo polluti: si sanguis corruptus est, illius initium hæc indicant: ægri temperies sanguinea, sani similis constitutio veris tempore præsertim, victus ratio sanguinem coaceruans, cutaneæ maculæ, abscessus rubedine quadam purpurea in fuscum tendente, vrina rubra crassa, febris conclusa nullam habens exacerbationem, angustia, vigiliarum instantia, quibus inde caros suboritur, caliditas carnis humida tactu percepta, suavis dulcedo, quæ omnia super sanguinis dominium attestatur. Talia ferè in iuvene signifero apparebant, & videbatur synochus pestilens

massa sanguinea infecta insigni putredine, quod maxime in humidis calidisq; corporibus sit, vt in hoc iuvene rubicundo & rufis pilis, materia putrefacta in magnis venis & propinquis cordi, & quæuis illi vena secta fuit fortasse in exigua copia, cui huic in principio non adserim, ferè conclusa permamente, & semper accrescente, postea mortuus est. Sed cum humoris biliosi putredo est in causa, adest temperatura biliosa, victus præcessit biliosus humores coaceruans, abscessus citrinus, rubor citrinus vel liuor, macula cutaneæ eiusdem coloris, exacerbationes de tertio in tertium, vigilia diuturna cum angustia, inquietudine, & alienatione furiosa, febrilis calor ad tactum aliquo modo mordax, nisi sudor eam mitem faceret, oris amaritudo, biliosus vomitus, egestionis humoris biliosi, vrina citrina. Hæc omnia symptomata vrgebant in ægra nostra Clara de Meer, mæa vicina, muliere biliosa, quamvis nullæ maculæ neque abscessus, neque character veneni, in hac febre apparebant. Hæc vero pituitosum humorem insinuant, sexus fœminæ, anni tempus hiems, victus ratio pituitosa, abscessus albedo, vrina aquosa, tenuis, cruda, spissa, crassa, non tincta, febris in dies exacerbans, somnus profundus, caros, suis remissis, egestionem pituitosam, sudor prauus. Talia apparebant in iuuenula nouem annorum, & in ea cuius iam statim mentionem fecimus. Attam bilem vero hæc demonstrat, tempus anni autumnus, vel autumnalis constitutio, victus ratio atros succos procreans, temperatura melancholica, abscessus vel cutis macularum nigredo, aut cineritius color: vrina tenuis aquosa, vel ad nigredinem tendens, & cum hæc febris dat inducias videtur magis exacerbare de quarto in quartum: Vigiliæ autem magis minue ægrum molestant, iuxta maiorem vel minorem atræ bilis adustionem, somnia horribilia mortis, rerum nigrarum, metum incutientium, alienatio furiosa, hæc præualebant in senecultrario iam dicto. Cæterum in hac febre pestilenti ac peste, quæ tempore obsidionis Harlemensis vrgebat, etiam bubones aut carbunculi apparebant, & quibudam etiam maculæ, alius vero sine charactere veneni non minus graues febres pestilentes, quam his iam dictis erant. Adferemus horum omnium aliqua exempla, ad huius pestis maiorem enucleationem.

OBSERVATIO XXVII.

De quibusdam bubonibus pestiferis curatis.

Cum autem hæc pestis suppullulasceret, vxor Anshelmi Petri, quæ ad forum frumentarium Delphis habitabat è regione Nosocomii antiqui Delphensis, febre pestilenti correpta est, & in bubonem pestilentem incidit, qui inguen occupauerat. Nulla remedia in principio adhibens, nisi tertio die, quo ad eam vocatus fui: tunc quidem somno detinebatur, mox etiam vigilabat, capitis dolore tentabatur, & tandem delirare cepit. Venam non secutus, cum iam tres dies elapsi essent: quare liberans hoc medicamentum propinaui. *℞. pul. nostri contra pestem 3 j. aquar. acerosæ, scabiosæ, cui dai benedicti ana 3 i. syr. de limonibus 3 6. misce.* Sudore emanante melius habere visa est, quomuis quarto die peius haberet, & deinde delirauit. Verum paulo post menses aperti sunt: sed cum ventrem non deponeret, purgationem sequentem exhibui. *℞. rad. tormentillæ 3 ii. acerosæ, m. 1. flor. cord. p. j. prunor. Damas. nu. 9. seminis anisi 3 j. se. citri 3 6. folij. senæ 3 iii. rh. ab. seletti 3 j. squin. ana 3 6.* coque in

coquantur in aqua communi, & huius fortis. expressioni accipio 3 iii. B. syr. de limonibus, ex multisplis infus. ros. ana 3 6. misce. Ex qua potione quinquies aluom depulsi. Pro fiti vero & alteratione capiebat syr. de limonibus, de acetos. citri, & iuleb. sequen. *℞. aqua acetosa 3 iii. aqua scabiosa, borag. ana 3 j. syr. de limonibus, de acetos. citri ana 3 j. misce.* Cum menses bene fluere, postea non amplius delirauit. Cæterum, quod ad bubonis curationem attinet, ab initio nostræ vocationis, cum Chirurgum non admitteret, sed potius mulierem empiricam, imperavi vt hæc apponeret vesicatorium ex fermento & cantharidib. ad veneni extractionem, deinde maturatiua applica, & tandem factus est abscessus, & ita probe curata fuit quemadmodum & iuuenula Erpia nobilis, quæ in inguine bubonem habebat: ad quam primo die cum malum sentiret ac febre pestilenti correpta esset, cum accederet, venam in malleolo è directo loci affecti secari iussi, deinde adhibito puluere liberante, & iulebis ebibitis, & simili purgatione viens, à me curata fuit, bubonem tractante ex nostro præscripto Adriana Belselingia medicastra, cum etiam chirurgam non admitteret. Decubebat autem hæc Delphis in domo angulari Vicischoris. At famula eiusdem peste affecta & bubonem habens sub alis, quæ prius contagione affecta hanc nobilem iuuenulam, quæ cum prodeplorata haberetur, adhibito nostro puluere pestilentiali, cum theriaca, & aliis commodis remediis vna, nostra ope diuina gratia adstipulante, curata fuit. Vxor quoque illius nautæ, quæ ex Zelandia venerat, bubonem sub inguine habebat, cui ab initio vena secta non fuit: at cum iam ferè decem diebus ex peste decubisset, iisdem ferè remediis à me præscriptis præter spem multorum sanitatem adeptæ est. Ita & ante hos Aleyda Iodoca certuifaria in insigni Mallei habitans, peste affecta, cum bubone in inguine etiam per me egregie sanitatem consequuta est.

SCHOLIA.

NON semper vno & eodem puluere in omnibus peste laborantibus utebamur: cum & alia habebat, talem puluerem exhibuimus. *℞. pul. nostri contra pestem 3 ii. pul. radicis tormentillæ, foliorum distamni cretici ana 3 6. misce fiat pul. dabam cum aqua scabiosa, acetosa, & cardui benedicti. Alteri vero, qui apud Clar. seas decumbebant, talem propinaui. *℞. pul. nostri contra pestem, rad. petasitis, tormentillæ ana 3 j. deit. cum aqua acetosa. Quibusdam autem pauperculis apud Diuam Clar. a decumbentibus, cum ita febris ardens non esset, dabam subinde 3 j. aqua theriacalis Guidonis cum aqua acetosa. Nobile electuarium inuentum est per Arnoldum de Villa Noua, eo tempore medicorum principem, & per medicos Monpellulanos & Parthenenses, ex qua theriaca sumens Guido in illa peste famosa, de qua dictum est prius, Obser. 14. huius Libri fuit præseruatus ab eadem peste. Guido descriptionem huius posuit. At in hac peste ex obsidione Harlemensi orta, frequenter & hoc sequenti puluere utebar, cum ad hyemem macis inclinarem. *℞. rad. petasitis, tormentillæ ana 3 6. radicis citri, ossis de corde cerni, rasuræ eboris, vinorum ana 3 6. folior. scabiosæ, folior. distamni cretici, sem. citri ana 3 ii. baccar. uniperi 3 j. radicis pimpnellæ 3 6. margaritarum purissimarum, sapphiri, ana 3 j. folior. argenti, auri subtilissime limati ana 3 6. For. 3. m. 1.***

B. misce & fiat puluis. Aliquando dabam huius pulueris 3 ii. modo 3 ii. B. modo 3 j. cum aqua scabiosa, aliquando cum aqua acetosa, vel cardui benedicti. Vel ad eam puluerem nostram communem, quo in peste Delphensi prius uti sueamus. Vel in hunc modum. *℞. pul. nostri contra pestem communis & pulueris huius ultimo descripti ana 3 j. B. misce, & exhibetur cum aqua scabiosa.* Aliquando etiam addebam syr. de limonibus, vel de acetos. citri, vt delicta bilioris saporis essent. Hunc quoque puluerem eodem tempore iussi præparari in officina Iacobi pharmacoposi post obitū magistrī Henrici Moermeelterij, quo utebar. *℞. rad. tormentillæ, gentianæ, petasitis, betonica, officinis unica disti a, ana 3 ii. foliorum distamni veri cretici 3 j. boli armeni veri p. a parati cum lotione aqua scabiosa, & denno exsiccati 3 6. corticis mali citri, rasuræ eboris, ossis de corde cerni, ana 3 6. folior. scabiosæ exsiccatæ 3 ii. radicis zedoariæ 3 6. seminis citri, baccarum uniperi, ana 3 j. santal. rub. 3 6. been viridis 3 j. B. margar. puriss. 3 ii. succini, vnicornis veri fragmenti 3. lapid. pretios. ana 3 6. folior. auri & argenti subtilissime limati, an. vum. 3. fiat pul. subtilissimus.*

OBSERVATIO XXVIII.

De viro ex peste mortuo, de quo eius vxore prægnante peste affecta, abortiente & subito mortuæ.

Victus, qui propè murum seu vallum ciuitatis ex peste decumberet, ac bubonem sub inguine haberet, cuius bubo deliruit, atque intra tres dies mortuus est: eoque moriente, cum vxor illi assideret, & maritus animam efflaret, illico irhorruit, & febre pestilenti correpta est: atque in bubonem sub alis grauida existens incidit, ad quam prius tertio die vocatus accessi, statim delirauit, iulebos nec medicamenta retinuit, in quinto die subsecutus est abortus, & nocte sequenti, vt prædixeramus, obiit.

SCHOLIA.

ARO prægnantes ex pestifera luē decumbentes euadunt, ob mensium suppressionem, tum ex frequenti pro se & foetu, anhelitu, facili corripuntur: intereunt vero & abortiunt prius, cum febris hæc non solum acuta sit sed subito interficiat. Sed cur in agone facili alios inficiant peste correpti, videtur, quod virus facili iaculetur in alios & quod cum impetu quoque vapor igneus in astantes efflatur, ac parati ad pestem facilius quoque recipiunt foetorem illū exhalantem. Sed rursus aliquid inferret, cur corpora illa mortuorum, quæ amplius non exspirant, nullum venenum eiaculari videamus? Dicimus, quod cum animal mortuum quiescat, humores amplius non mouentur: nam vis illa motiua exstincta est, unde homines non inficiantur: quod si tamen corpora inseputa manerent, vt cadauera illa prope Harlemum trucidata, nec etiam peste infecta, pestē inducere possunt. Ita quæuis infecta, inseputa, vt & alia corpora etiam non infecta, aer extraneus potissimum humidus & calidus, rursus ea inficeret, motumque præberet ex putredine, cum & infecta animalia, tum alia multa ex putredine non solum moriunt, sed & vitam acquirant. Ex illa est causa quare corpora mortuorum, quæ amplius non exspirant, nullum venenum eiacularunt. Quod si aliquid contrahatur, hoc potius ab eorum panis, vel vestibus contrahitur, in quib. virus diu conseruati potuit, vt antea ostendimus, quam vlla re alia. Siquidem

V ij diu.

Rend'et.

dissecimus aliquando (*ut inquit & ipse Rendele-
tius*) corpora mortua ex peste, multis spectanti-
bus studiose sine aliquo damno: propterea quod
mortuo animali perit omne venenum. Et quia
ignorabamus eos mortuos ex peste, causa fuit, ve-
minus turbaremur: quod certissime confirmat il-
lam fieri propter perturbationem sanguinis caco-
chymi. Tunc enim venenum maxime corpora
nostra inficit, propterea quod humores suo loco
mouentur, unde venenum illud recipiunt, quia à
natura non conseruantur. Natura enim humores,
& succos omnes quiescentes suis locis facilius re-
git, quam agitados, & quasi extra suos limites
digressos.

OBSERVATIO XXIX.

1.

De quibusdam eodem tempore peste correptis, & in di-
uersis locis carbunculos habentibus.

Nauta, qui ex Zelandia venerat, carbonès plu-
res exustos circa testes habebat; cui cum me-
debantur, & Chirurgus apta applicaret remedia,
eussisse hic videbatur, sed postea cum me relin-
queret, & curatio soli Chirurgo commissa esset,
tandem obiit. At vxor eiusdem cum bubonem sub
inguine sentiret, & statim mea ope vsa esset, eua-
si. Verum Petrus Gabriellis verbi diuini Concio-
nator, cum apud Balduinum moribundum an-
thraxem in collo habentem fuisset, qui in Pestine
aureo habitabat; vt dolentem consolatione leni-
ret, ac domum reuersus, per vnum aut alterum
diem, cum leuiter febricitaret, & bubonem exi-
guum in inguine sentiret, secundo prius die, vi-
delicet primo die Iulij ad eum accitus, sensi eun-
dem peste ac febre pestilenti correptum esse. Cum-
que biduum elapsum esset à venæ sectione absti-
nui, & sequens antidotum dedi. *℞. pul. nostri contra
pestem 3 j. aqua scabiosa, acetosa ana 3 j. aqua borag.
syr. de limonibus ana 3 ss. misce.* Cumque calide
sumpserit, optime sudauit, & à somno ex nostro
præcepto abstinuit. Interea ex syrups subsequen-
tibus pro refocillatione & sui sæpe sumebat. *℞.
syr. de acetos. citri, de limonibus ana 3 ss. Post sudo-
rem duo adhuc anthraces seu carbunculi apparue-
re: vnus occupans alteram partem genu, alius ta-
lum: qui ambo carbunculi postea magni euasere,
pro quibus curandis vocari iussimus Petrum il-
lum Chirurgum, qui in peste illa Delphica famo-
sa, ægros in nosocomio tractauerat. Is attrahen-
tia & maturatiua buboni admovebat, & carbonès
curabat. Interim secundo Iulij, cum debilis esset,
conditum sequens præscripsi. *℞. confer. borag. ros.
ana 3 iiii. manus Christi cum perlis 3 ss. confer. flor.
bugloss. 3 iiii. syrups de limonibus 3 j. ss. syr. de ribes 3 ss.
misce.* Cum enim valde capite doleret neque dor-
mire posset, vnguento populi. ad 3 ss. oleo nenuph. 3 ii.
simul. mixtus, tempora oblinebat. Tercio die Iulij,
cum & lumbi doleret, vnguento rosaceo eos inun-
gebamus. At quarto Iulij, cum non dormiret, &
metus esset de phrenitide, hordeatum sumpsit, ita
concinatum. *℞. hordei mundati p. j. amygd. dul. de-
pillati 3 j. ss. sem. 4 frig. maior. mund. ana 3 j. fiat hor-
deatum, vt artis est, saccharo perlato dulcoratum.* Pro
purgatione sequens apozema præscriptum est. *℞.
rad. tormentilla 3 iiii. folior. acetosa m. iiii. cicchor. end.
borag. ana m. j. flor. cordial. p. j. pram. Damas. num. 15.
hordei mund. m. ss. sem. anisi 3 j. iquir. rase 3 iiii. folior.
sem. 3 iiii. polypod. quere. 3 ss. fiat decoctio in sero lactis
pro 3 9 f. ss. expressions ad 1/2 syr. ex infus. ros. 3 j.
syr. viol. de limonibus, ana 3 ss. misce pro apozemate.*
Addebam vero syr. viol. cum biliosus esset, & ad-*

hecticam inclinaret. Capiebat vero cyathum vni
ex illo decocto, & bene excreuit, vt non opus fue-
rit reliquum sumere. Altero die syrupum hoc mo-
do paratum ebibat. *℞. syr. ex infus. ros. 3 j. de limoni-
bus 3 ss. aqua acetosa, scabiosa, borag. ana 3 j. misce.*
Carbunculi autem cum magni euaderent, insigni-
ter dolebant, qui dolores ægrum quotidie magis
debilem reddebant. Chirurgo autem applicante
remedia necessaria. Vxor vero cum perpetuo illi
assideret, pro præcautione quotidie sumebat ex
mixtura sequenti, qua optime Deo adiuvante, præ-
seruata fuit. *℞. syr. de limonib. citri ana 3 j. bol. ar-
meni veri 3 ss. misce, & nihil mali illa sentit.* Decimo
vero die Iulij, cum maritus magis debilitaretur,
sæpius capiebat syr. de limonib. & de acetos.
citri manu Christi perlata immixta 11. die, cum
non dormiret, rursus ad hordeata deuenimus, & ad
conditum restitutus ita confectum. *℞. confer.
viol. borag. bugloss. ros. ana 3 ss. manus Christi cum per-
lis 3 iiii. syr. de limonibus, de succo acetosa, de acetos.
citri ana 3 ss. misce.* Pro alteratione & siti 13. die
Iulij hoc decocto utebatur. *℞. pram. Damas. num. 13.
folior. acetos. citri, iiii. misce.* Interea eschara & cru-
sta paulatim à Chirurgo dimouebantur, quæ diffi-
culter amoueri poterant, malo ultra palmam ma-
nus spatium occupante, vt aliquando vncinis di-
uellere crustam & carnem exstam & putridam
conaretur, quanquam id minus probatur ob dolo-
rem, quo sit vt noua materia recurrat, & dolor
quoque vires deiciat & vigilias incitet, ideo vt
leuiter crustam tolleretur, & paulatim carnem cor-
ruptam & emortuam excideret, quantum posset,
iucunde & toto consului. Verum cum quotidie
macilentior fieret, & ad hecticam accederet, in
apthas concurrebat & singultum. Pro apthas de-
pellendis hoc gargarismo vsi sumus 13. die Iulij.
*℞. aqua plantag. foliat. an. 3 iiii. aqua scabiosa 3 j. ss.
syr. gran. 3 j. ss. diamori 3 j. misce.* 15. Iulij tale gar-
garisma præscriptum est. *℞. hordei communis p. j.
bellidis minoris, plantag. folior. viol. fragariae an. m. j.
sem. portul. 3 j. sem. cydon. 3 j. ss. iquir. rase 3 j. ni-
coquantur in aqua communi, pro 15 j. ss. colatur & adde
syr. ex infus. ros. syr. ex ros. siccis ana 3 ss. diamori 3
ss. misce.* Quibus cessarunt apthas ac curatae facte.
Pro singultu: *℞. seminis anethi 3 ii. ss. sem. pap. albi,
sem. portulacæ, ana 3 j. ss. fiat puppa.* Quæ pendeat in
ceruisia communi, qua utebatur, & fiebat huius
puppæ expressio, cum ceruisiam biberet: & singul-
tus repressus fuit. At cum hic videretur extra om-
ne periculum esse, febre iam satis curata & aliis
accidentibus iam dictis, & crustæ in vtroque car-
bunculo iam decidissent, & vlcus iam purum es-
set, & ad perfectam sanitatem tenderet, imo vtræ-
que vlcera ad optimam incarnationem peruenie-
bāt. Sed quod dolendum erat, bubone in inguine, qui
prius videbatur tendere ad resolutionem & post-
ea deueniret ad maturationem, atque abscessus fa-
ctus esset, ita vt pro sano quasi etiam haberetur à
Chirurgo, vt vix illum inuideret amplius, tandem
cum iam sex septimanis decubisset, bubo ad pu-
trefactionem deuenit: ita etiam putrefactio illa
in bubone augmentata est quotidie, vt denuo ac-
cessit Chirurgo nullo modo repurgari potuerit,
adeo, vt rursus incidit in febre, à qua prius
satis liberatus videbatur, totusque extenuatus ob
dolores, in vigilias iterum incidit & rursus deli-
rauit, & paulo post obiit, cum molestias in cura-
tione sustinuissemus, & iam hominem liberatum
existimarem, subito omnia mutata necem præ-
sagebant. Non minus periculosus pestilens bubo
est, si ad corruptionem tendat, quam anthrax,
qui periculosior bubone censetur. Erant tamen
anthraces

anthraces hoc tempore valde periculosi etiam in
partibus longe à corde sitis. Nam & Ioannæ
Brieleni mulieri, vxori Petri Chirurgi amici
nostri sub cubito in brachio carbunculus appa-
ruit: ad quam tertio die accitus, nulla remedia
inueniant, quæ & in septimo obiit. Sed ante il-
lam famula bubonem sub ala habens, adeo seuum
malum fuit, vt intra duos dies sit extrinsecta, an-
tequam medicamenta adhiberentur. Statim post
huius mortem Ioanna prædicta, lue hac correpta
fuit, deinde & eius filia grauida existens, quæ
similiter intra tres, post elapsam septimanam,
qua mater obierat, cum prole interit, exiguo
bubone vix apparente in inguine. At vxor Guil-
helmi Apothecarij Brieleni, vt filia Ioannæ
prædictæ, ad quam vocatus fui, cum bubonem
in inguine sentiret, statim sanguine ex talo de-
tracto à regione bubonis pestiferi mox puluere no-
stro liberante, sumpto, cum bene sudasset, & cum
post vnum & alterum diem infuso vrbis, & sol. sena
cum decoct. rad. tormentill. acetos. & folior. distamni
erecti, vsa esset, & continuo caperet syrupum
de limonibus, hæc curata fuit: quanquam & Pe-
trus Chirurgus maritus Ioannæ prædictæ, etiã
obierat, potius peripneumonia, in quo neque bu-
bones aut anthraces apparebant. Erant tamen
frequenter in hac peste populatim grassante
apud Brielenes & Roterodamenses & Delphen-
ses pestilentes febres cum charactere veneni,
quanquam & pauci sine his grauiter decumbe-
bant, vt postea exemplis ostendemus, qui milus
quoque euadebant.

SCHOLIA.

5. Exempla iam dicta, tum etiam dicenda osten-
dunt, quam horribilis res sit pestis; quæ mul-
tos turbat, & metum incutit, & in seuum impi-
tatem transfertur, omni clementia conculcata,
ita vt filios videamus à parentibus sæpe desertos,
contra pietatis aque sanguinis iura: de fratrib.
vero & vxoribus innumera exempla sunt, ne con-
tagione labefcerent. In qua fomidine arti medi-
cæ fere locus non est. Paucique sunt ex medicis
eiusmodi ægros audeant. Qui vero audent, tho-
racem holosericum (vt apud vulgares nostros in
proverbijs) sæpe cum cista lignea commutant,
cum & multis tempore pestis suis antidotis male-
tutos fuisse cognouimus (licet nos diuina ope baste-
re præseruati in hunc vsque diem, peruenimus ad
extremam fere senectutem) alios vero sola audacia
(non semper enim laudatur secunda temeritas in cura)
rapinæ gratia vespillonum more (qui etiam, prob
dolor, medicinam male faciunt, vt imperiti medici
quidam, ac medicastri omnes) perseuerasse. Hor-
ribilis sane res est, diuinoque sapiens fato, mor-
talibus ob merita nox à cælo dimissa, quæ subito
casu, vrbes prouinciasque inuadit, cæca, incer-
ta, inconstans, vaga, inexorabilis, sine lege fu-
rens, quoscunque inuenit obuios rapit, nullo
nobilitatis plebisque discrimine: ab Oriente deici-
tis cuncta inficit, & nobilissimas quoadoque vr-
bes, regionesque potentissimas, & regna subuer-
tat. Adeo atrox malum est, vt quousvis ex in-
sperto rapiat. Recenset Gal. anctore Thucydide
in libris quos De affectibus inscribit, omnes qui ex
Athenarum illa famosissima pestilentia euasere,
obliuionem cepisse & amicorum & parentum, &
quosdam sui nominis, alios oculos amisisse, alios
manus, nonnullos ipsa videntia, alios lymphati-
cos per urbem oberrasse: quod nisi ex magna
corporis iniuria fieri non potest. Scimus quos-
dam vespillonum manibus ad tumulos tractos, *¶* *¶*
femiuos, alios ex nobilib. quibus anima adhuc *¶*
in corporis latibulis delitebat, in sepulchris *¶*
conditos fuisse. Vna ex magnis matronis, hoc *¶*
modo sepulta, vbi visa est mortua; tamen sedens *¶*
& emota loco inter cadauera reuixerat, euulsa *¶*
comæ, dilaniatumque vigne pectus, maiori in- *¶*
dicio fuisse. Heu quoties vix inter mortuos nec *¶*
quicquam superos inuocauit! Non est propterea *¶*
facile inter tam periculosa & ingentia mala non *¶*
desperere. Hinc medici fugiunt etiam quibusuis *¶*
ægris relictis. Ita nec Benedictus Veronenfis *¶*
Marci Marcelli filium ex patricia gente inuicere *¶*
ausus fuit, sed ad fugam paratus, illi in scriptis *¶*
dedit, quibus filius vteretur. Aliter ergo, neque *¶*
in peste illa Delphensi, neque in hac, de qua nunc *¶*
agimus, adeo meticulosus fui, qui etiam subinde *¶*
& pauperes, & alios peste infectos inuicem, &
multos diuina gratia ad stipulante curauerim, &
Deus mihi adtulit, neque passus est aliquem ex
mea familia in pestem incidere, cuius nomen sit
benedictum in secula. Sed & hoc scire dignum,
quod seuiente flamma, interdum laxato permis-
sioque calore medicos etiam securos facit, & de-
inde tamen pestis ipsa sæua & truculenta homi-
nem necat, magna vulgi & medicorum trepida-
tione: ita vt vix aliquando in principio hanc
luem probe non dignoscamus, & sæpe quoque
de causis huius mali hæreamus, quamuis omnia
in certa ratione, & in naturæ maiestate addita
sint, tamen huius tam diri mali cognitionis fores
ex alto nobis aperit Deus, cum humano generi,
ex prophetico spiritu huiusmodi diræ pestis cau-
sa lucidius reuelata sit, & eam hanc esse testati
sunt Prophetæ, cum scilicet præpotens Deus in
transgressores seuire vltisique voluerit, eos gla-
dio, fame vexabit, peste indiscriminatum consu-
meret ac destruet, exclamante Ieremia, *persequar
eos gladio & pestilentia, & dabo eos in vexationem,
vulnerabo, cosque peste consumam.* Vt igitur ab hac
peste, bello, fame, quibus nunc affligimur, libe-
remur, deponamus opera tenebrarum & idolo-
ram cultum, ac Deo viuo soli semper seruiamus
omnibus diebus nostris, & non desistamus mise-
ris ægris subuenire. Ideo & rectè sibi consulunt,
qui Republicæ præstant, vt peritos medicos ad
manus habeant, & simul Chirurgos, qui & bu-
bones & anthraces rectè & diligenter curare pos-
sint, quorum curationem iam ex parte diximus
etiam de carbunculis curandis. Si plura desideres,
præter ea, quæ prius dicta sunt, vide apud Heli-
cium, tum alios, & Benedictum Veronensem, quæ
carbunculis apponuntur. Apponunt malum ci-
trium feruenti cinere coctum cum theriaca. Aui-
cenna ficus cum fermento & sale admovent. At
butyrum recens cum axungia porci & id genus
pinguia crustas vlcibus resolunt. Bubonibus *¶*
seu tumoribus alij hiradinem apponunt, vt dixi-
mus, alij pullos gallinæos viuos, alio glabra-
ta, superimponunt, & dimidia horæ spatio di-
mittunt, venenatam enim vim attrahunt, alium
deinde pullum imponunt, nec finis sit vsque ad palpebra
20. qui si moriuntur, spem denuntiant, alioqui oculi nati,
in dubio vitam esse volunt. Alij ranis dissectis *¶*
semituvis. Quidam Syrus in Creta pestilentia *¶*
tempore iecur diuulsa testudinis inguini imponi *¶*
docuit proprio atque facili remedio. *¶*

OBSERVATIO XXX.

De febre pestilenti maligna, corpus cordis occupante & interficiente.

Ioannes Henricus calcearius Delphis in foro habitans, circiter annos quinquaginta natus, febre pestilenti maligna corpus cordis infestante, cum corripetur, nullo modo se laborare nec febrere dicebat, ac sibi ipsi persuadebat, se sanum esse, nec se opus habere medico. Tertio tamen die chirurgum ad se vocabat, qui sanguinem extraheret, sed male; cum enim nihil leuaminis inde sentiret, imo peius inde haberet, tandem me vocavit. Continuo hic febricitabat, licet calorem febrilem tangendo corpus, vix sentirem exterritus, pulsus erat submissus, & urina naturali similis. Postea delirabat, cum ex signis presentibus intellexerem febrem hanc pestilentem corpus cordis occupasse, & viderem omnia remedia incassum adhiberi, licet optima essent, quamvis hic postea ne remediis quidem vti vellet, mortem prædixi, quamvis prius 14. die è vita decesserit. At cognata Henrici Iacobi sartoris, quæ in via piperacea decumbebat, cum bubonem in inguine haberet, intra biduum, antequam apta adhiberentur remedia, subito quoque extincta est. Post octo deinde dies filia eiusdem sartoris in febriculam incidit, bubonem in inguine habens; vix febrere se putavit; tertio die ad eam prius accitus sanguinem non detraxi tempore progressu, sed puluerem liberantem exhibui, quo videbatur melius habere. Bubonem tractabat Adrianus Bieselingia, cum chirurgi admittente nollet; iulebos convenientes sumebat, & syrup. de limonibus, de acetos. citri, oxyfacc. simplicem, & cum alius valde astricta esset, hanc purgationem sumpsit. *℞. acetosa m. iii. borag. bulgoss. scabiosa, cardus benedicti ana m. ss. flor. cord. p. j. prun. damasc. n. xiii. ruar. pass. enucleat. ʒj. liquir. rassa ʒj. folior. sem. ʒvj. sem. anisi ʒj. b. coquantur in sero lactis pro ʒix. fortiss. expressioni adde syr. ex insus. ros. ʒj. b. fiat apozema pro iii. dosibus.* Cum vnam sumpsit, aluum bene deposuit, & paulo post mensiles aperti sunt, unde etiam melius sperabamus: at non diu post deliruit bubo, neque attractivis foras euocabatur: cepit deinde delirare & pessime habere, & circa 9. diem obiit. Nō diu post etiam frater huius sartoris in pestem incidit carbunculum in collo habens: Mox etiam vxor eiusdem fratris Henrici bullis multis in crure apparentibus & quinque proles eadem lue decumbentes, quibus vel anthraces & bubones supervenerunt: omnes isti decem num. subito interierunt. Ad solam tamen filiam Henrici Iacobi sartoris vocatus fuero. Quibus autem remediis alij vti fuerint, ignoro. Hæc lues videbatur ex eorum genere febrium pestilentium, quæ substantiam cordis occupant, & lethales sunt, ut latius in scholio dicemus.

SCHOLIA.

Qui febre pestilenti corpus cordis occupante laborant, febrem vix sentiunt: ubi enim cor læsum est, omnes operationes à corde proficiscentes sequuntur deterrimæ, quod per singulas corporis partes calor distribuitur. Vbi enim putredo hæc insignis spirituum fontem occupaverit, non solum virtutes vitales, sed & naturales, & animales corumpuntur. Et hic quidem primus signorum fons est membrum esse læsum, cuius operationes læsæ sunt. Et ita putredine existente

in corde, ex quo ad cerebrum calor evēniat præternaturalis, animales facultates bonæ esse non possunt, unde æger non bene discit: hinc & languescit sensus exteriores, inter ceteros sensus tactus labascit, & ita hebescit ut nihil sentiat, & si doleat, dicere se scire esse, ut primo huic ægro, tū aliis eveniebat. Paucum & remissum quandoque præsentunt febrilem calorem, ut non solum ipsi, sed privati eos tangentes non febrere dixerint. Quæ omnia Auicenna aduertens ex Gal. lib. 3. de gna affec. præfag. expul. sen. r. lib. 4. sic dicente. *Sunt quædam febres pestilentes nonnullæ, in quibus neque aeger, neque ipsum tangens excellentem febrilem calorem persentit, imo ipsius ægri pulsus & urina à diu naturalibus non multum distant, & tamen febris ipsa rursus velocius interficit, unde in ore medicorum habetur, Vrina & pulsus optimi sunt, sed æger tendit ad obitum.* Qui sanè hæc dignoscens, multa sunt laude digni, utpote in arte medendi exercitissimi. Carpit autem Gal. sui temporis medicos, qui diuturnam quandam pestem hæc discernere nescirent, imo eos nihil plebe præstantiores, imo imperitiores dicit. Propter intemperamentorum in corde purgantiam in hæpeste probum pulsum per totam morbi decursum habent, & vrinam optimam, quam rationem etiam Amatus præfert Auicennæ, & eius sectatoribus, qui putant calorem febrilem ita crudeliter naturam hominis invadere, ut in eam natura ipsa non reagat.

OBSERVATIO XXXI.

De aliis quibusdam febre pestilenti affectu, putredine in corpore cordis existente.

Anno eodem 1573. mense Augusto cum petuo pluvius esset, inuenis stannarius Hælemo veniens, à manibus Hispanorum & à furca, interpolatione Hæleri liberatus, post urbem captam, macie consumptus, pestilenti febre maligna correptus est, qui cum chirurgum ad se vocasset, vena illi secta est, & præter opinionem mox sanus factus est. At puer quatuor annorum eadem febre per contagionem correptus, intra quatuor dies obiit. Mox & ancilla quæ bubonem in inguine sentiebat, cum vix febrere se putaret, intra quartum diem extincta est. Pater quoque, cui neque veneni character apparebat, octavo die mortuus est. Omnes isti in platea nova dicta Delphis habitabant. Duo autem filij grandiores nati, apud patrem versantes tum alios, contagione quoque affecti, ad quos decumbentes in platea Fosse dicta accersitus sum; alios vero supradictos non accessi, cum ad eos vocatus non fuero. Quibus cum vrinæ sanis similes essent, & pulsus boni, & febrilis calor externus exiguus, lingua tamen nigra calorem interiore notans, cibi ac potus eiectione, eos iudicavi febre maligna & pestilenti laborare: sed cum uterque fortis esset, temperata quoque sanguinea, vtrique sanguis detractus est, in exigua tamen quantitate, cum syncopen incurere viderentur. Venit mihi tunc in mentem Iosephus ille aurifex Venetus ab Amato curatus, cuius historiam habes cent. 3. curat. 78. cui & sanguis detractus est, & syr. acetos. citri exhibitus, & cordi epithema, qui septimo die curatus fuit, iidem fere remediis ibi descriptis, paucis quibusdam immutatis, exhibitio etiam nostro pulvere contra pestem & iulebis ex aqua acetos. & syr. acetos. simplicis & de limonibus & acetos. citri & purgatione ex manna, & syr. ex insus. ros. vnus convaluit, aliter vero semper peius habuit, & intra novem dies è vita decessit.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

Quibus autem putredo in cordis substantia confirmata est, raro evadunt. Nullum enim medicamentum, ut antea diximus ex Galeno, illis prodest. Sunt tamen quædam remedia quæ præ ceteris prærogativam habent, ut acetum & syrup. ex eo compositi, de succo acetos. oxyfacc. de acetos. citri, de limonibus, conferre ex herba acetosa, syr. de ribes, thamarindi, mala granata acida, bol. armen. terra sigill. corallus præparatus, margaritæ præparata, fragmenta lapidum presolorum, lapis bezoarticus ex capra India cuiusdam venire exiit, vel ille alter ad rubedinem vergens, admodum durus castaneæ figura, lacryma cervi dictas, quibus præter theiacam adiungere possumus, scordion, os de corde cervi, ramentum unicornis.

OBSERVATIO XXXII.

De febre hectica pestilenti lethali ex se orta.

Mulier illa, quæ ad forum Delphis decumbebat, pestilenti febre hectica correpta est: huic pulsus debilis & languidus, paucus, frequens, & er, ac omnino inæqualis. Vires omnes præsertim vitales concidebant, ita ut frequenter in syncopen caderet: assidua aderat vomitio, per quam ne cibis quidem optimis cor recreabar: similiter aderat frequens corporis iactatio, vigilæ admodum moleste eam opprimebant, post etiam somnolentia delirabat, febris autem non admodum ardens erat. Nulla remedia iuvabant, mox ex se ipsa alui profluviu incidit, multa fecda malcolentia quotidie deieciat, sine sensu doloris, tandem viribus extinctis hæc ipsa cum multis aliis etiam vrinæ visque in sanæ optima existente, vltimum diem clausit.

SCHOLIA.

Hectica febris pestilens hæc erat simplex: solitaria absque putrida iuxta Fernelium, quæ neque venæ sectione, neque purgationibus curatur: nam qui ea laborant sine sensu doloris viribus extinctis, inopinato decedunt. Interea tamen cum hæc febres pestilentes sua scititia & malignitate spiritus lancinent, & vires brevis deiciant & dissolvant, auctores præstantiores pro illis curandis summam adhibent diligentiam, & pro illis prodigendis multis & variis videntur machinamentis, curatorem indicationem potissimum desumētes à morbi malignitate & eius putredinis tyrannide spiritus dissolvente, & virium robur destructe, ut dissoluta membra constringantur, & coloris signiores, qui nullo modo adstringentia adhiberi volunt in febrib. pestilentibus, sed potius incidētose. Verum hic etiam restringentia tutius adhiberi poterunt ob fluxum, quales hæc sunt medicina, quæ in scholiis præcedentibus retulimus. De his quoque videas Amatum centuria 3. curat. 74. scholio 74.

OBSERVATIO XXXIII.

De febre hectica pestilenti, vna cum putrida pestilenti permixta.

Eodem tempore Aleida Thomæ cetuisiæ vxor, in cuius cupis Trulla pro insigni erat, Pet. Forst. Tom. 1.

mulier procera, biliosa, supra modum macilenta, febris pestilenti, sed non solitaria, verum hectica, quæ putrida permixta erat, correpta est. Nam commemoratis signis in observatione præcedente dictis etiam hæc accedebant: capitis dolor & gravitas, & in primis diebus maxima in somnum propensio, postea vero vigilæ feræ continuæ, deinde delirium, spiratio quoque difficilis & graecolens, sitis inexhausta, deiectione appetentia, vomitio biliosa, interiorum æstus vehemens, ita ut febris foris mitis appareret, intus maximè conturbans, cum vrinæ cruda turbida ac foetida. Ad 14. diem Augusti ad eam accitus fui. Cumque hæc ita febricitaret, neque character veneni appareret, & ipsa venas manifestas haberet, ac sanguinis missione consueta, ob ingentem capitis dolorem & febrem continuam acutam & vehementiorem, sanguinis licet parum, ob debilitatem è vena brachij dexteri detrudere mandavi. Interim hora quarta pomeridiana hunc syrupum eibit. *℞. syr. de limonibus ʒj. syr. acetos. simplicis ʒj. aqua cicbor. acetosa, borag. ana ʒj. misce.* Die sequenti leniter ita illam purgavimus: *℞. folior. sem. ʒij. rhubar. selecti ʒj. sem. anisi ʒj. b. foenugr. rad. tormentill. ana ʒj. infunde in aqua cicbor. borag. ana ʒij. farta prima ebullitione: & maneat infusa per noctem mane fortissimè expressioni adde syr. ex insus. ros. ʒj. misce.* ex qua potione quingues aluum deposuit, & videbatur parum melius habere. At 16. Aug. delirare cepit, & multo peius habere visa est, ita ut non potuerit dormire. Nocte deinde vigil erat, delirabat, nugabatur, circa cor dolebat & in dies in peius vergebat. Exhibita sunt hordeata, sed respuebat, & hic sacculus capiti admotus est: *℞. florum nymphaeæ, viol. ros. ana p. j. calycis pap. ʒij. santal. rub. curm. albor. an. ʒj. b. betoni. sicca ʒj. b. fiat sacculus rotundus intersus, capiti apponendus, sub pedibus columbæ viæ ponantur.* Interea & tempora sub noctem inungantur oleo mandrag. & papau. simul mixto, æque tamen delirabat, quamvis subinde ad se rediret, & referret, se dolorem maximum in lumbis sentire: eos innoximus cum vng. ros. Pro sit inæpugnabili iulebis utebatur, & syr. de limonibus, de ribes, & de acetos. citri 20. Aug. die cum delirio, foeda & graecolens alui proluviis subsequuta est, & multos vermes deiecit: postea per se alius cohibita est. Linimentum pro umbilico præscriptum præter alia commoda remedia. *℞. oleo amygd. amar. oleo absinthij ana ʒj. b. fellis bubuli ʒij. pul. cornu vris ʒj. ceræ exiguam fiat linimentum.* Postea iterum per se alius fluxit & foetida, ac male olentia quotidie exercebat: illa non minus delirante, & singultu superueniente. Quare & illam viribus deficientibus morituram prædiximus. At pro singultu hæc præscripta sunt. *℞. sem. pap. albi ʒj. b. sem. 4. frig. maior. ana ʒj. fr. end. portul. an. ʒj. b. Contundatur parum, & cum nodulo pendeant in decocto acetosæ.* Hoc enim etiam faciebat ad fluxum, vermes, & ad putredinem: quo utebatur. Nam respuebat omnia medicamenta, iulebos, & alia remedia, ac à dulcibus abhorrebat: quare in illo decocto neque saccharum immiscuimus, sed adiectis floribus nymphaeæ, ut somnus accederet. At hoc nodulo expresso singultu non cessante alius præscriptus est, qui in ceruisia pendeat, quam bibebat: *℞. sem. portulacæ, anethi, pap. albi ana ʒj. fiat nodulus.* quo remedio singultus cessavit. Verum paulo post vrinæ, quæ antea turbida & foetida erat, cum nunc boni esset coloris, ad mortem tendere cepit, & intra 14. diem obiit, præhabita prædictione. Filia vero eiusdem ante matrem simili pestilenti febre decubens

decumbens; quatuordecim annorum, simul & multos vermes deiciens, cum ab omnibus prodeplorata haberetur, iisdem remediis supradictis per me curata fuit. Cui tamen quemadmodum & matri puluerem cornu cerui vsti dedimus, & alia condita roborantia ad pestem & vermes facientia.

SCHOLIA.

4. **D**E hectica pestilenti non solitaria, qualis hæc erat, legas Fernelium, quæ varia & plurima symptomata producit, pro varia corporis humorumque constitutione; ut prius quoque dictum est. Hoc præcipue in istis febribus, tunc vagantibus obseruauimus, maxime veto in sexu fæmineo, quod cum sæda proluvie vermes deicerent, & ideo inter reliqua remedia veneno & corruptelæ humorum resistentia etiam ad exsiccantia & fluxum cohibentia subinde confugebamur. At hic aliquis dubitabit, cum aliquando in istis febribus, pestilentibus perpetuis fere sit fluxus, nunquid in iis constringentibus remediis sit vtendum cum ipse Montanus De feb. pestilenti quæstione 10. cap. 52. nequaquam vult vt constringatur: nam cum putrefactus humor exeat cum fluxu, qui si retineretur, cor putrescit, & ita ægrum interficeremus, quare astringentia, inquit, sunt euitanda, ne sequatur maior putredo in corde, ex obstructionibus, ac materia ibi retenta periculum subsequeretur. Breuiter hic respondebimus, licet fortiter astringentia non conueniant in febribus pestilentibus, tamen quæ lienem adstrictiorem habent, idem Montanus concedit, in quibus est moderata adstrictio cum tenui substantia, vt est in rosæ: ita vt bolo quoque vtatur, cum non habeat insignem adstrictionem. Et ita leuiter constringentibus, vt cornu cerui vsto utebamur, ob vermes. Qui enim cum lumbricis ac alui profluvio infestantur, fluorem inspissando eos curabimus & per concoctionem & tum per cibos, tum per cataplasmata in melius permutando: quantum enim profluvium inuajescit, tantum etiam lumbricorum generatio augetur, vicissimque fluxu cessante, lumbrici interquiescunt. Interea tamen iis quæ leuiter astringunt, adiciamus in hac febre pestilenti, quæ vim incidendi habent & putredini resistunt, vt oxysacch, syrupum de limonib. de acetos. citri, de ribes, qui vltimus adstrictionem habet, & propter acorem etiam resistit veneno & putredini.

OBSERVATIO XXXIV.

De febre hectica pestilenti lethali ex putrida pestilenti prius orta.

1. **V**incetia Lombardi Haghani vxor post multos periplos capitis dolores hemiparicos, ex catharro in latus sinistrum prope aurem prolabente & maxillam; tandem post varia adhibita à me remedia & sanguinis detractionem ex vena cephalica, pilulis adhibitis dolor ille cessauit, & cum bene haberet, postea tamen grassante pestilenti febre, in putridam pestilentem quoque incidit cum grauissimis symptomatis, & alui proluvie admodum sæda & continua. Nescio quoque quot vermes simul deiecit. Hæc quoque circa præcordia & ventriculum supra modum tum etiam ventrem dolebat. At ventet in molem accrescens, ex diuturno illo fluxu rotum corpus colliquante; non subsidebat, cum & præcordia tenfa permanebant, sic & venter, vt de inflammatione interna quoque

suspicio toret. Intus enim ardebat, lingua arida & nigra erat, exterius sæpe frigebat, appetitus deiciebatur, vomitio varia biliosa, nigra porracea: talia quoque per ventrem subinde deiciebat. Remedia respuebat, imo & cibum, vnde tandem ex putrida pestilenti febre in hecticam pestilentem incidit, & adeo macilenta euasit, vt simia exsiccata potius quam mulier videretur. Tempora ita colapsa fuere, & tota facies squallida & arida, vt nunquam macilentiorē spectauerim. Facies simiæ instar rugosa erat, totumque corpus exangue & cadauerolum. Propter crebras egestionē liquidas vinctuosas, si ex lecto moueretur, syncopen incurrebat. Et, quod dictu mirum est, hæc febris latens in corpore, intus tamen ardens protracta est vltra sex septimanas, quo tempore cibo ac potu vix vta est. Sub finem morbi vrina nigra, liuida spectabantur & crux sinistram inflatum est. Hæc omnia arguebant hanc ipsam morituram: cum & prostratio appetitus, nigredo linguæ, inquietudo, alienatio, insomnitas præter prædicta, semper periculum fore pronuntiant, & timorem incutiant. Nam syncopis crebro eueniens (vt testatur Guainerius De signis prognosticis pestis) & sudor frigidus, vomitus diuersorum colorum & maxime ad sanguinem tendens, egestionē liquida, vinctuosæ, vrina nigra vel liuida, sæpens anhelitus, spasmi, vel apparens, hydrops; quodlibet illorum vt plurimum decernit perditionem. Quod si omnia, vel ex his plura fuerint simul complicata, de futura morte nullatenus dubitabis. Cum igitur hæc aderat cedema in crure, vrina nigra, liuida, egestionē liquida, syncopis extrema membra semper frigida, vt postea etiam tegumentis calidis vix calefieri posset, & intrinsecus arderet: non est mirum, vt etiam ab initio ex symptomatis senis præcedentibus mortem prædixerimus, cum & febris ex se lethalis est multoque magis etiam præcedenti pestilenti putrida.

SCHOLIA.

Hæc pestilens modo ex se incipit, modo vero ab aliis putridis pestilentibus originem habet, qualis hæc febris erat. Sunt & aliæ febres pestilentes (vt testatur Fracastorius) quæ mediæ quodammodo sunt inter verè pestilentes, & non pestilentes (vt antea quoque diximus) quoniam ab iis multi quidem pereunt, multi etiam euadunt. Contagiosæ autem sunt & idcirco naturam pestilentium sapiunt. Appellari autem solent malignæ magis quam pestilentes, quales illæ fuere, quæ annis 1506. & 1528. in Italia primum apparere ætate nostra (inquit Fracastorius) non prius notæ. Certis vero regionibus familiæ, vt Cypro, & vicinis insulis, maioribus etiam nostris cognitæ, vulgus lenticulas aut punctulas appellat, quod maculas proferant lenticulis aut puncturis pulicem similes: quidam mutatis literis peticulas dicunt. De quibus nunc exempla quædam adferemus, & postea etiam de maculis, quæ variz in peste etiam apud nos apparere.

OBSERVATIO XXXV.

De febre quam lenticulas vel punctulas vocant.

PVer annos natus fere tres, anno 1573. mense Septembri, cum perpetuæ pluuiæ essent, & pestis vbiq; grassaretur, ob bellum quo affligebamur (vt dictum est) cumque pestilentes quædam febres sine charactere veneni nonnullos occurrerent:

rent: puer hic in parte orientali Delphis correptus est febre illa, quam alij lenticulas vel punctulas vocant; Nam cum ad hunc puerum accitus essem, animaduerti eundem acutissime febricitare, & in pectore potissimum lenticulas nigras habere; cumque puer sitiret ac vermes vna deiceret, mortem prædixi. Omnes enim (paucis exceptis) qui eiusmodi lenticulas nigras habebant paulo ante mortem, non euadebant. Sed & alius puer eodem tempore in facie cum & tales lenticulas haberet, quarto quoque die extinctus est. Cum vero stigmata laiora essent, & rubedinem haberent, melius euadebant. At nigra & minutæ instar pipæ nigri lethales erant. Vulgus à similitudine appellabat *pepercoorn*, nostro idiomate.

SCHOLIA.

Lenticulæ cum nunc crebro videntur, modo communes multis, modo quibusdam particulatim contingentes, etiam de istis diligenter agendum. Vti etiam sunt, inquit idem Fracastorius, qui ex Italia in alias regiones profecti, vbi nullæ essent eiusmodi febres, ex iis tamen perierint, quasi secundum infectionem deculissent. Quod clarissimo & docto. Almo Andrea Naugerio Orato. i. pro illustra. Venetorum Repub. apud Regem Gallorum. a. annis superioribus contigit, ex hac enim labe interit, in ea provincia, in qua ne nomen quidem notum erat ægritudinis eiusmodi: vir sanè tantæ doctrinæ & ingenij, vt nulla maior literatû lactata sit facta iam multis annis. Contagiosa est igitur hæc febris, sed non celestiter, nec fomite, nec ad distans, sed tantum per tractationem infirmorum. Per initia autem cum febres pestilentes omnes placidæ sint & mites, tum hæc adeo placide inuadit, vt vix admittere ægri medicum velint, vnde & medicorum plurimi decepti sunt expectantes retrahentes: Mox vero signa malignæ febris apparent: nam quancumque calor mitis pro natura eiusmodi febrium sentiebatur, interna tamen periturbatio quædam percipiebatur, tum & fractio in toto corpore, lassitudoque more fatigati, decubitus erat supinus, caput grauescebat, sensus hebetes erat, & mens magna ex parte post quartum aut septimum hæsitabat, oculi rubescebant, verba multa dicebantur. Vrina primum exalbida, vt plurimum cernebantur, plenæ tamen, mox rubentes & confuse aut similes vino granatorum, pulsus circa quartum & septimum in brachiis, dorso & pectore maculæ rubetæ, sæpe & puniceæ erumpentes lenticulas, vnde & nomen inditum est. Sitis autem aut nulla, aut parua aderat: fordescebat tamen lingua, somnolentia quibusdam aderat, quibusdam & vigilæ, interdum in eodem utraq; per vices, status erat aliis ad septimum, aliis ad quartum decimum, aliis & vltra: vrina quibusdam detinebatur, quod pessimum signum erat. Et febre depetere. Iuuenes & pueri multi, & ij quidem non vulgum præcipue capiebant, tum hæc febres in nocebant, sicuti & enfuros: mala erant, si statim arger virtute defici sensisset, si assumpto leui pharmaco ingens alui deiectio secuta fuisset, si facta cissi non accessisset alleuiatio, nam vidimus (inquit Fracastorius) quibus libræ tres sanguinis erupisset

enaribus, paulo post tamen obisse: malum item si vrina detinebatur, si lenticulæ delitissent, si ægre erupissent, si liuidæ fuissent, & valde puniceæ: quod si autem omnia aut plura ex his accessissent, certissima sequebatur mors. Euasio vero, si contraria aut omnia, aut plura apparuissent. Hætenus de signis huius febris lenticulæ dictæ, quæ tempore Fracastorij grassabatur. Et quamquam etiam de lenticulis rubris mentionem facit, quæ plerumque tunc apparebant huius quidem generis, sed nigra & lethales, quas vulgares nostri appellant *pepercoorn*, in hac peste maxime apparebāt, *Pepercoorn* & tales raro euadebant. Huius generis quoque videntur esse, quæ ab Italis petechiæ dicuntur. Estque hoc symptoma aliquando præcipuum in febribus pestilentialibus, vt obseruantissimus præceptor meus Benedictus Fauentinus in *Empirica sua* annotat, & sunt, inquit, quædam maculæ apparentes per multa membra corporis fibræntis, & maxime in illis, in quibus riget maior caliditas, vt in dorso, ibi enim interius inuaditur vena magna, quam Kili appellamus, in qua riget videri sanguis, & arteria magna eandem comitans venam, multo sanguine spiritali repleta. Scribit autem eiusmodi petechiæ colorem habere ex humore prædominante: ex sanguine enim rubent, & magis eleuantur, ex bile citrinæ sunt, & pituitæ albæ, & melancholia nigra ac liuida. Cum autem eiusmodi lenticulæ diuerso modo in febribus pestilentibus appareant, quemadmodum & aliæ maculæ, per exempla subsequencia res ipsa clarior euadit. Sunt enim aliquæ non ita periculosæ, quæ tantum in malignis febribus contagiosis apparent: verum in veris & exquisitis febribus pestilentibus periculossimæ semper habentur, vt in peste, longa experientia edocui sumus: quod sequens exemplum indicabit.

OBSERVATIO XXXVI.

De lenticulis in febre pestilenti apparentibus, lethali-bus, quas vulgus *pepercoorn* appellat.

Sacerdos iuuenis filius Gisberti ceruicarij, hic Scum apud Sasbotum auum suum seniore, ex peste ac febre pestilenti decumberet Delphis, ad eum quarto die accitus, animaduerti quod in crure anthracem haberet; & cum die sequenti lenticulæ nigra in pectore apparerēt hinc inde sparsæ, virtute debili existente, cumque in principio acta remedia non adhibuisset, prædixi quod nocte subsequenti moreretur: vti quoque ei euenit. Erant autem in hac peste istæ lenticulæ nigra vulgaribus dictæ *pepercoorn*, adeo lethales, vbiunque appareant, non diu post mors subsequeretur. Vbi contigit quoque Nicolao Neobutchio Roterodami decumbenti, ad quem cum intrassem & in pectore ad deorsum eas spectassem, amicis mortem prædixi, pulsu languido existente, atque debili, & eadem nocte subsequenti mortuus est: & peste quoque tunc vxor eiusdem correpta nostra ope Deo adiuvante euasit, sed filiola infans eiusdem eodem malo interit. Ita quoque & frater vxoris eiusdem. Adeo contagiosum & vehemens hoc malum erat istis lenticulis nigris erumpentibus, vt vix ex pluribus aliquis euaderet.

SCHOLIA.

Lenticulæ istæ in febre pestilenti, quæ tunc spectabantur, erant multo periculosiores, illis quæ tempore Fracastorij erumpēbant: nam suas febres lenticulas dictas, medias inter verè pestilentes & non

Causa.

non pestilentes numerabat, cum multi quidem ab iis perirent, multi etiam euaderent. Quibus autem de causis & quomodo euassent, *ut idem scribit*, magna inter medicos discrepantia, & magna altercatio erat, variis varia existimantibus. Alij adustionem & acuitatem in causa ponebant, alij plenitudinem, alij transpirationem corporum, alij occultam proprietatem, non sine artis ludibrio, ut quisque pro existimatione sua auxilia adferret, quod vulgares non lateret tanta dissensio. Is autem sentiebat commune quid habere ex aere pestilenti, quamvis ipse ad veras pestilentes non referat, sed quod in limine earum viderentur esse. At quibus multæ apparebant per sudores, magis iuuabantur, sed sanguinis fluxus & naribus illos non iuuabat. Si plenitudo aderat, sanguinis missionem adhibebant, post tertium diem nullo modo Pharmaca in principio nisi leuia, ut manna, syr. ros. solut. sudorem leuiter prouocabant, & hic puluis valde commendabatur: *℞. terra lemnia vera, bol. ar. tormentilla, scordij, cornu monocerotis, vel cerui ana ʒ ʒ. misce, dabant ʒ j. cum aqua ros.* ego mallem cum aqua scabiosæ vel cardui benedicti, vel acetosæ: sic ego puluerem meum commode dedi. Plura vide de febr. lenticulis dictis apud Fracastorium, qui ex professo de iis egit. At in istis nigris punctulis, de quibus nos loquimur, ita se prodentibus, si sectio venæ fieret, omnes fere moriebantur. Præstat igitur in iis uti antidotis & pulueribus sudorem euocantibus quibus etiam cum ratione vtendum est sicuti & syr. & iulebis ad putredinem facientibus aliisque remediis, de quibus nunc satis dictum est, quæque ad febres pestilentes faciant. Ad has lenticulas quoque referre poterimus alias maculas contagiosas, quæ in pestifera lue quoque apparere solent, *ut exempla infra scripta docebunt.*

OBSERVATIO XXXVII.

De febre pestilenti cum maculis plumbeis.

1. **P**Vella sex annorum, quæ in platea Vaccea habitabat, eodem tempore cum pestis Delphis grassaretur, somniculosa facta, febre pestilenti correpta est. Cum autem continuo multa viridia euomisset; tandem delirare cepit, & tota cærulea facta est, instar panni coloris cærulei obscuri, atque hæc in delirio permanens, ita in nosocomiū, in quo peste affecti decumbabant, transfertur. Varia ibidem comedens cum neglectum haberetur absque delectu, & vario quoque potu vtens, modo vino, modo aqua cruda, modo lacte, modo ceruicia, tandem tota plumbea euasit, & paucis deinde diebus extincta est, & post mortem omnino fusca & nigra spectabatur.

SCHOLIA.

2. **S**ciendum quod natura fortis aliquando has maculas in peste prope cutem propellit, cum materia plurima est extra venas circa cutem. Diu quoque perseverantes & cum vires debiles sunt, maximam putrefactionem sanguinis arguunt spiritus & caloris innati mortificationem. Multis autem in peste, vti in hac valde famosa, cum adhuc viuunt tales maculæ non apparent, cum virtus intus delituerit, nisi post mortem, & præcipue circa dorsum magna sæpe macula post necem valde nigra spectatur, quod nos non solum in hac peste, sed in alia quoque pestifera sæpe obseruauimus, non tantum in ea corporis, sed etiam in alia quavis parte, quæ maculæ similitudinem talium ha-

Quomodo
maculæ
appareant
in peste
etiam post
mortem.

bebant, qui subtilibus cæsi sunt, aut ab alto ceciderunt. Et ratio est harum macularum, quia ubi est mortificatio virtutis, sanguis qui est in extrema parte corporis adurit, & crassefactus apparet, & sic sunt eiusmodi maculæ nigre, plumbeæ, cæruleæ, & fusci, ac atrii coloris, etiam post mortem, aliquando vero etiam ante mortem plerumque necem præfagientes quæ ubi quoque apparuerint & intro vergentes, valde perniciosæ deinde habentur. Vbi vero statim ab initio apparent, vel paulo post, habent eandem curationem cum lenticulis vel petechiis, aliisque pustulis, de quibus mox quoque dicemus. Et in principio si appareant, & virtus fortis sit & magna adsit plethora, vena secanda est, *ut Benedictus in Empirica sua De petechiis admonet.* Quamquam præstat si initium præterierit, & aliquando etiam in ipso initio, venæ sectionem postponere, & medicamentum liberans & sudorem euocans propinare eodem modo, ut de bubone cunctando ac anthrace dictum. Quamquam præstantius est commoda remedia ab initio adhibuisse, atque apparere: Vbi enim apparuerint vel per modum crisis ad cutem propulsa sunt, tunc minus venæ sectio conueniet, ne intro pellantur.

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre pestilenti maligna, cum comate vigilante, & typhomania, fluxuque bilioso & vermibus, terminata per plumbeas maculas totius corporis.

Iohannes Franciscus duodecim annos natus, Francisci Teylingij naturalis filius, Secretarij Alcmariani & consobrii mei, anno 1556. cum Canicula æstaret, febre pestilenti & admodum maligna & ardentissima correptus est, simul & fluxu admodum bilioso, statim ab ipso morbi initio vires deicientes. Qui cum apud socrum meam decumberet & extremo laboraret, sanguinem detraxere ausi non fuimus, neque ob debilitatem pueri scarificauimus, cum continuo ventrem deceret, præsertim liquida, & valde biliosa ac simul vermes infinitos. Hic autem nullo victu ad tres septimanas vtebatur; quod dictum mirum videri poterit; nisi paucis admodum eduliis assumptis per vim illi obtrusis tam diu, donec ipse decumberet. Valde subundus cum esset, modo rob. de ribes, modo syrupum eius em, modo syrupum accubus, modo syrupum edulsi em, modo syrupum acetos. citri sorbendum dedimus. Verum cum statim ab initio & comate vigilante detineretur, in typhomaniam incidit, quam alij permixtam phrenitidem cum lethargo vocant. Mox symptomata sua ita increbuerunt, ut duabus septimanis puer omnino obmutesceret, boatum potius, vocemque sine verbis distinctis edens. Iam quoque phrenetico similibus & lecto exsistebat, felis instar tabulatum & parietem ascendebat, vnguibus discerpens, ut in re solida delirus exitum quateret oculos vti dormiens attollere non poterat, & summam ea signa aderant, quæ in comate vigilante adesse solent, vel in comate phrenetico, quod quidem symptoma alio cataphorani in somnuculosam vocant. Illud quidem malum in febris, pestilentibus malignis valde familiare erat, vti in pluribus aliis sæpe obseruauimus: nam omnia symptomata sine ra, sana, inaudita in hac febre venenata appareant, profliebat mutus atque dormiens, caput & corpus ad parietem elidebat, transitum querebat, quamuis præ nimia debilitate diu in pedes stare non poterat ob continuos illos labores, ita ut illico cecideret.

re; paulo post denno exurgens, ac sese in pedes erigens, mox grauius ob imbecillitatem, ut bos, cadebat, ac somni desiderio inani tenebatur licet oculos clausos haberet, non tamen perfectè dormiebat. Mutus quæque at per duas se integras septimanas, solum tantum vel potius magis intumescens, si alioqueretur vel tangeretur nihil responderebat, sed in onitum quendam solum proferebat, vti à nomine intelligitur: Attantes mulierculæ putabant linguam resolutam esse morte apoplect. cum, cum nullum verbum distinctè loqui posset. Quod ad curationem attinet, licet in eiusmodi cacochæ vel comate vigilante, & doctissimi quinque medici sentiant (*ut suo loco dicemus de affectibus cerebri*) quemadmodum & Arculanus medicus insignis dicebat cap. de Suberib. fab. a, quod venæ sectio valde necessaria sit, cum mixtio humorum arguit repletionem. Hic tamen ob continuum fluxum, tum vires omnino defectas in puero licet 12. annorum, & diebus canicularibus supra modum ventibus & cæuis admodum existentibus, tum præterea cum nihil edulij sumeret, vitiis vndique resolutis, id minus præstare ausi fuimus. Præterea cum signa phrenitidis, lethargi signis prævalerent, magis frigidioribus vi sumus remediis, quæ tamen putredini ob pestilentem febrem resisterent. Hæc igitur de causa in principio ob deatiam præcedente leniente medicamento de syr. ros. solutio, oxyrrhodion fronti admonimus. Ob fluxum vero & vermes & putredinem, vti sumus syrupo de portulacæ de agrestis, oxyrach. syr. de limonibus, rob. de ribes per se vel simul mixtis. Et quia nihil comedeat, vi obtrudebamus lac amygdalatum ex aqua fursuris vel portulacæ, vel acetosæ paratum, modo ex decocto sumach. ob verminum deiectionem. Dedimus quoque puluerem seminis portulacæ, acetosæ, zedoariæ, cornu cerui vti cum cereuisia. Ercum medicamentis vti nollet, endiuia, acetosam, dentem leonis in cereuisia tenuiori coquere iussimus, quam aliquando infusus bibebat. At inflammatione in gutture oborta & columella laxata, cum gargarismo vti non posset, dianorum cum exiguo puluere cornu cerui vti & resuscitatoris lingebat, & bolum armenum sumebat, tam pro lue pestifera quam pro vermibus & fluxu, quod medicamento etiam columella eleuatur. Verum sæuis accidentibus magis accrescente. Varia igitur remedia contra varia accidentia obliuiscuntur oleo papauerino. Pro fluxu & verminibus de toto parabatur ex floribus ros. sanenica, pimpin. illa vulgari, rad. tormentilla & vngula caballina dicta, subinde etiā inperso puluere cornu cerui vti. Hoc linimento vmbilico quoque ceruus vti d. j. pul. cor. all. rub. d. j. cera alba modicè, & absynthio, quibus medicamentis dictis multos deiecit. Præscriptus quoque est syr. de acetosi. citri non poterat. Tandem cessante delirio, aliisque grauioribus symptomatibus, tam consopitis loqui coepit; fluxu adhuc perseverante, quam consopitis loqui minus vehemens foret, ut solidiora capere posset. Prostit tunc diacydonium sine speciebus. Ercum iam fere per totum mensem Iulium decubisset, præter omnium spem, qui eum inuisebant, conualem, quam continuus vsus cornu cerui vti. Et ita huic puerum morti destinatum, per Christum ser-

uatore nostrum, qui omnes deploratos sanat, lucragæque vitali restituit, ut etiam hic ipse posita mihi viliis fuerit, tempore pestis fidelis. Hinc multa inferens. Seu vult, quod iam oniferam, notum dignum esse videtur. Cum enim delirium cesset, maculæ plumbeæ, ad latitudinem volæ manus, per totum ventrem & corpus apparere, quales quoque, sed rarissime ita magnas, in peste frequenter vidimus, quas etiam attantes & vespillones pro signo lethali habebant, & ideo puerum hunc fugiebant, & sese etiam ab eo abducebant: quamvis pueri præter eorum opinionem cum hæc apparuissent, melius habere cepit; & sanus factus est. Maculæ postea nullis remediis adhibitis curatæ fuere, licet longo tempore perdurantes tandem in fine delitescerent euanescere.

SCHOLIA.

Pessima quidem & maligna hæc febris erat, non modo calore, sed & qualitate venenata cor fatigans; calore quidem & perniciem maligna valde molesta, & præter vulgaris putredinis conditionem etiam pestilens, vnde portentosa omnia illa symptomata subsequerentur. Neque miratu dignum, quod ex febre pestilenti & vermibus obmutuerit, cum in peste, *ut dictum est prius ex Thucydide*, quidam nomenclaturam amiserit, ut postea quoque restituti ne proprium nomen retinuerint. Quod voce delitutus fuerit, non solum euenire potuit ex malignitate febris, sed etiam ex vermibus quod & Alexander Benedictus Veronensis medicus ac philosophus multis nominibus elarus, ut merito ob eloquentiam secundus Celsus inter medicos haberi posset, testatur lib. 5. cap. 15. de mutis & imperfecta loquentibus inter alias causas, quas ibidem enumerat, & intestinis & ventris animalibus plurimos obmutuisse, exemplo cuiusdam puellæ in Corneliæ familia in Creta, quæ octo diebus muta fuit, rigentibus oculis emissis quadraginta duobus vermibus sine sordibus vna conuolutis, libera fuit, *ut ipse id Alexander vidit.* Minus igitur mirabimur puerum hunc ex pestilenti febre & vermibus ad duas septimanas mutum fuisse, & emissis vermibus & a febre liberatum deuo loquelam recepisse, & a Typhomania quoque euassisse. Typhomaniam vero Typhomiam vocamus iuxta eundem Alexandrum phrenitidem niam lethargo permixtam. De qua agit lib. 1. cap. 7. Est enim genus delirii cum leui furore mixtum. Maculæ vero, vti petechiæ de quibus prius dictum est, apparent aliquando in peste, & in febribus pestilentibus characterem suæ malignitatis præ se ferentibus, aliquando nullo tumore extuberantes, sed potius late, ut in hoc puero vidimus, per crism tamen sub finem morbi exeuntes, quæ hic minime fuere lethales, licet nigre, in multis mortem attulerent, ut prius ostensum est, pro humoribus infectis, ut paulo antea admonuimus, eiusmodi maculæ colore imbuuntur, quemadmodum & exanthemata, petechiæ dictæ, & rubores & purpuræ, & pro ratione quoque febrium malignarum, cum quibus suppullant, plus minusue malignitatis habet, vti etiam variolæ & morbilli, quemadmodum exempla infra scripta docebunt.

OBSERVATIO XXXIX.

De febre pestilenti cum palicari rabore.

Infans nuper natus quinque dierum, cum valde incalcesceret, febri corripitur videbatur (eo enim tempore

tempore febres pestilentes grassabantur) tandem corpus velut à pulicibus compunctum rubrum euasit. Quum autem puer neque sugetet, & præ animi anxietate iam morti vicinus videretur, tonsorem in consiliū vocant. Hic vero ineptus & artis medicæ imperitus, totum corpus, pectus quoque tum inguina, & guttur, aqua plantaginis ablui iussit, unde rubores statim intro percussu delituerunt, & calor febrilis auctus grauissima symptomata, etiam aphitas induxit: tunc prius ad puerum accitus cum animam ageret. Sed cum intellexissem, quæ circa puerum acta essent, mortem prædixi, cum neque per os quicquam sumere posset, nec lac sugere, vel syrupum aliquem lingere, & ita hic infans eodem die sub noctem, ut prædixeram, obiit.

SCHOLIA.

QUAE GRÆCÆ ΕΠΙΔΗΜΙΑΕ Hippocrati dicuntur, nobis latine Rubores dici possunt, qui & in febribus malignis & pestilentibus per totum corpus oriuntur, similes culicum moribus, unde etiam *Μολυσμα*, hoc est, vibices appellantur, cum neque vicus neque crustam faciant: quanquam etiam aliquando vicerati ipsos compertum sit. De eiusmodi ruboribus etiam meminit Hippocrates, sic de Fullone scribens: Fullo in Syro, phreneticus, cum moueretur cruribus tremulis, corpus veluti à culicibus compunctum. Et paulo post eodem loco de Pherecide: Οὐαυα, inquit, apparebant velut culicum morsus. Et Euphranoris filio pustulæ, velut à culicum morsu. Et hos non solum fieri, sed etiam quid orientes significant, declarat in Coacis prænotionibus. Rubores, inquit, in manibus ac pedibus perniciosi. Et rursus febrilibus, quibus sunt rubores in facie, & dolor capitis fortis, & venarum pulsus, his sanguinis fluxio plerumque contingit. At rubores in extremis partibus in morbis acutis orientes, deficientis iam naturalis coloris significationem exhibent, & morbi victoris vel erecta de illo trophæa apparent. Sic etiam dixit, lingua tremula cum rubore iuxta nasum, malum est. Et in peripneumoniis sicci rubores in pectoribus sublatis perniciosos esse dicit. Refert Cornarius sæpe vidisse, nec vltos peripneumonicos in quibus rubores essent huiusmodi, euasisse. Et nuper inquit nos ad quandam acciti, cui à quarta vsque ad decimam diem tales rubores & in pectore & in dorso, maxime tamen in cruribus latiores, quam alibi essent, cum priori cuidam medico superinducti essemus, qui grangrenam morbum esse putaret, & vnguentis & emplastris & cataplasmatibus pro more quodam suo impoitis; curationem moliretur, discussimus prædictione facta, illum peritum esse sub decimum quartum diem: quod etiam contigit, medico illo adhuc strenue in gangræna delenda se fatigante, κατὰ πνεύμονος καὶ κατὰ τῶν ποδῶν. De talibus ruboribus etiam alia eiusdem Hippocratis prænotio est, eodem libro ac loco non longe iam relato. Qui circa articulos, inquit, rubicundas in superficie pustulas habent, insuper rigorem: si circa ventrem & inguina rubescunt, velut ex plagis dolosis moriuntur. Non fuit igitur admiratu dignum, quod ineptus hic tonsor publicam ruborem intro percussisset, cum aqua plantaginis frigida, quæ intro venenum repellerebat, cum hi rubores in febre pestilenti non aliter carentur, quam lenticulæ vel petechiæ, quæ si cum pestilenti febre exeant in senioribus, sectionem venæ prætereunt, quamvis Benedictus Fauentinus præceptor meus, ubi plethora adest, commodè aliquando venam secuit, uti etiam Auicenna, 1. quarti

Lib. 2. de peste c. 6.

cap. De variolis & morbillis (cum etiam eodem modo carentur) præcepit. His ruboribus quoque apparentibus abstinendum à fortiter laxantibus, sed potius communem materiam educemus, quæ cum propriam fouent, cum lenientibus, ut est manna, cassia, thamarindi. Quidam hic cucurbitulas apponi iubent, verum Montanus in ruboribus ab his abstinere, cum subtile trahatur, & remaneat crassum; & licet calor minuatur, putredo tamen augetur. Cum lentum & hordei mundati & daſſylorum decocto euocantur foras. Sed cum magnam similitudinem habeant isti rubores, tum lenticulæ, atque maculæ, cum curatione exanthematum, papularum, morbillorum, variolarum, quæcumque deinceps de horum curatione dicturi sumus, eadem quoque facient ad rubores, maculas atque petechias.

OBSERVATIO XL.

De febre pestilenti, in qua eſthymata, & exanthemata apparebant.

PVERO Delphio pustulæ albæ & in ambitu rubræ in febre pestilenti tertio die apparebant, quæ à Græcis eſthymata dicuntur. Capite dolebat hic puer, delirabat, sæda alui proluvie tentabatur, vermes deiecit, in sexto conuulsione periit. Alteri vero cum exanthemata erumperent, exilia rubra & purpura, atque huic febris synochos pestilens adestet, cumque ei à naribus sanguis in septimo fluxisset, 14. die hic curatus est.

SCHOLIA.

PRÆTER carbunculos, qui in pestilenti constitutione oboriuntur, papulæ ac pustulæ similiter aliquando erumpere solent, quarum natura, ac curatione diligenter medico consideranda veniunt. Sunt itaque pustulæ, ut etiam Cornarius annotat, eruptiones quæ sunt ex crassis humoribus in cute impactis, & magis adhuc, si summa cuticula densa sit, & hæc in febribus pestilentibus etiam videntur, & quædam carbunculis similes sunt: & omnes omnes corruptæ multitudinis, & humoris habitum erodentis signa existunt. Et de his Hippocrates, Carbunculi, inquit, per aſtrem multi, & alia quæ sæpe vocantur pustulæ magnæ. Suntque hæc sæpe, pustulæ dictæ ab erodendo, quemadmodum eſthymata ab erupendo, & eſthymata à pollulâdo: exanthemata vero ab eo, quod per cutem velut efflorescant. Eſthyma enim pustula est, aut cutis vitium, admodum frequens, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo schemate leniter in cute extuberat: ac huius duo genera facit Fernelius. At idem carbunculo & buboni pestilenti finitima dicit esse eſthymata, pustula quidem in summa cute extuberantes, albas quidem, sed in ambitu rubras, & exanthemata, nempe maculas exiles vel rubras, vel purpureas, vel nigras. Alii sub exanthematis intelligunt etiam variolas & morbillos. Ioannes Langius doctissimus ad sententiam Fernelii magis accedit, sic scribens: Aetius An. Epid. 2. de febribus exanthemata, ex veteri meo, inquit, dico Herodoto his verbis testatur. Gignuntur, inquit, quæque exanthemata principio febrium non simpliciter, sed malignarum, sparsim per totum corpus vibices, aut maculæ, culicum moribus similes. Has autem pustulas idem ad lenticulas, de quibus superius diximus, refert. Sebastianus vero Aultrius exanthematis nomen latius patere vult, & ipse Garcialopius Lusitanus commune nomen esse ait, ad plura pustularum

rom genera, ad albas, pallidas, & nigras, ex Galeni sententia. Caterum exanthemata aliquando pestem futuram præfigunt, aliquando vero in ipsa constitutione pestilenti erumpunt. Vbi enim pueri passim & seniores usque corripuntur, plerumque pestis subsequitur, habentque tunc malignas febres admixtas, & in febribus solent ferè tertio vel quarto die suppurulare. Quidam vero in principio, si sanguis abundat, venæ sectionem laudant in adultis, sed ubi perfectæ eruperint, totum negotium naturæ committunt. Alij cucurbitulas commendant, alij omnino vituperant, ut prius dictum est de petechiis. Clysteres & glandes nonnulli extolunt, ad facies communes educendas, alij sudorem euocant laudant, & antequam emergat, purgationes sed leniores. Vbi vero eruperint, ab his abstinere tamen si plethora adest magna, & humores copiosi grauant, quidam aut venam secant, vel purgatione vtuntur, quo natura superfluo multitudinis onere leuata, id quod reliquum est, eo potius ad cutem propellere possit. Et ut hoc proclius contingat, eam natura ipsa aliquando exhibitis his, quæ papularum materiam ad cutem propellere possunt: quale est lentum decoctum, decoctum & per se, & additis caricis, aut viciis passis & fœniculi semine, aut etiam radice eiusdem, aut intybi, vel in hunc modum. ℞. lentum decoctum. m. j. sem. fœniculi ꝑ. ss. th. maris ꝑ. iij. & ex his in aqua decoctis ad dimidias, aut tertiam partem, decoctum ipsum bibendum exhibetur, cum saccharo dulcoratū. Interea studendum ut maturentur, rumpantur, & resiccentur ac decidant. Quidam vero si sponte non rumpantur, & tamen dolore infestent, acu acuta perforant ad commodum saniei defluxum, ne videlicet diutius repressa, partem erodant: deinde contentum humorem in ipsis leuiter exprimunt, ita ut cutis præposita sinatur, donec ad cicatricem perductum fuerit, id quod subest exulceratum, etiam si vulnuscule oculo repletum sanie pustulam; iterum atque iterum perforare, ac exprimere oportet. Assidue itaque sanies detergetur, cum serico crudo, aut tenerima lana, ut ne vulnusculem occludatur, & tamē cuticula indifcreta sinatur: & postea cerussa cum thure & rosaceo ex vino dulci illinatur. Hæc & alia remedia apud Aetium lib. 4. cap. 130. quibus tamen caute vtendum erit: nam illa quæ valde exsiccant, sæpius obstant, & magis si aliquo modo repercutiant. Præstat autem ut totum negotium naturæ aliquando permittatur, sic enim melius curantur. Pestilens igitur egit hic tonsor, frigida aqua repercutiente vtens in infante, eundem subito necauit. Hæc pertinent variolæ & morbilli, de quibus deinde agemus.

OBSERVATIO XLI.

De variolis & morbillis anno 1551. publice Alcmariæ grassantibus.

ANNO 1551. Alcmariæ puri innumeri modo in ita enim publice grassabantur, ut vix puer aliquis in vrbe, ab istis immunis esset: seniores vero eo tempore vix inuadebant, sed pueros tantum. Omnibus autem, qui decocto sicum in ceruicia vtebatur, ex nostro consilio, ab initio, facile foras propellebantur, si panno quoque rubro inuoluerentur. Illud ipsum tunc experti sumus egregie iuuare, materia venenosa ita ad cutem protracta. Caterum mulierculæ quædam (quæ ratione eo deſtituta ignoro) ita & ineptum vulgus sine delectu pueris ex variolis & morbillis decumbentibus vi-

Pet. Forss. Tom 1.

num Gallicum rubium propinabant, quamuis febri ardente corripenterent: perperam etenim sibi persuasum habebat hoc modo melius per cutem exire. Hinc factum, ut quam plurimi, qui talem vinum adstringens bibissent, subito morerentur, motu naturæ inhibito, quo minus foras protruderentur, ac febre aucta capitis dolorem incurrerent, delirio subsequente, mox exstinguebantur, & aliqui horum non sine periculo euadebant.

SCHOLIA.

CUM pestilenti morbus quidem sit epidemius, non tamè simpliciter, sed perniciosus & mortiferus. Epidemius vero ad utrumque genus est (ut inter pestes Garcialopius annotauit in commentariolo suo, De variolis cap. 5.) ad vulgarem morbum, qui semper lethalis est, ut pestis, adiecta tamen hac distinctione, aut perniciosus; & ad passim vagantem in orbem, qui non semper perniciosus est, ut oculorum dolores, erysipelata ac variolarum febres, quæ medicis quodammodo videntur inter pestilentes & non pestilentes, quod ab illis multi pereant, multi etiam euadant, (ut hoc anno 1553. in pueros & etiam in quibusdam adultis experti sumus) quas inter malignas febres numerare possumus: hinc quoque plerique medici cum de pestilentibus febribus agunt, sub finem etiam de variolis & morbillis mentionem faciunt, cum etiam has sæpe pestis subsequi solet, ut dictum est prius. Quod admodum contagiosæ sunt, non tamen ob motuam distantiam, sed frequentem & mutuam infirmorum tractationem, magna ex parte salubres esse solent, quoniam succi prauis, quibus pueri plurimum abundant, per illorum ortum, ac apparitionem vacuantur ac expelluntur. Variolæ igitur an Græcis auctoribus notæ fuerint, non parum dissidet inter auctores etiam doctissimos, qui similiter variolas una cum morbillis confundunt, de quibus postea, nunc veronum Græcis variolæ, tum morbilli cognita fuerint. Ioannes Manardus, cui ob raram & admirabilem cognitionem, plurimum debet terrarum orbis, lib. 7. suarum Epistolarum, epistola 2. vult, variolas & morbillos, à nobis ita vocatos, Galeno sub nomine exanthematum explicatos esse, 5. lib. De morbis curandis cap. 11. ubi pustulas in quadam pestilentia in asperarum arteriarum interiori tunica, totaque extrema corporis parte contingentes, non alio quam exanthematum nomine appellauit, quod etiam ex commeto Gal. in 3. lib. morb. vulg. Hippocr. Manardus probat, ubi in quadam pestilenti constitutione, dicit, venisse inter alios morbos magna eſthymata, id est humores quosdam sponte in cute florentes, & crassos humoribus genitos: ex quo loco aperte ostenditur, quo nomine appellantur apud antiquos variolæ. Cui sententiæ ad stipulatur Sebastianus Aultrius in suo libello De morbis puero. 1. & Tubingenſis schola. Verum aliter rem se habere non des-

Sebastianus Aultrius, Montisianus Florentinus medicus 22. quaestione ex Galeni auctoritate lib. 4. De sanit. tuenda, & Franciscus etiam Valleriola lib. 1. Enar. c. 8. nititur probare variolas & morbillos, qui in pestilentibus febribus per modum Criseos apparere solent, non dici à Galeno exanthemata; quæ ratio etiam magis placet Garcialopio, qui credit exanthemata nomen commune esse ad plura pustularum genera, ad albas, pallidas, & nigras: quod ex Galeni sententia perspicuum esse videtur, qui libro De atra bile in hunc modum scriptū reliquit: Quibus vero aegrotantibus excretio per inferiorem ventrem baud satis fiebat, X. his

Cur salu-
bre.
Cur omnes
hominis va-
riolae &
morbilli
afficiuntur.
Pueri ma-
gis beni-
gnior quam
adulti
febris.

sanguinis est. Neque enim concutendi sunt, qui dicunt
infectionem à sanguine menstruato contrahi in utero
matris, secerni per eiusmodi ebullitionem & putrefa-
ctionem eius, ac sic defecari sanguinem per quandam
hominis va- quasi crisi à natura factam. Propter quam causam
morbilli & omnes fere hunc affectum patiuntur; quoniam omnes eam
infectionem menstrualementem deferimus in ventre matris.
Qua de causa non perdit febris hac per se, sed purgat
magis. Pueris vero benignior est quam adultis. Quo-
niam si qui per aetatem teneram eam sanguinis infe-
ctionem non expurgant, signum est esse male idoneum
separari. Quare mox quum in grandiore aetate sit, sepa-
ratio illa contingit quidem vi multa, & affligit magis.
Minus autem cum mollior est sanguis & aprior vi se-
paretur ab eo labes illa: ob id etiam cum semel accessit,
non reuertitur praeterea solet quoniam secreta iam est infe-
ctio: visa tamen quandoque fuit bis accessisse (ut mox
ostendam exemplo mei ipsius filij) quibus scilicet prius
non exaet secreta fuisset. Si igitur sanguis purior
sit, pustulae vniuersae sunt albæ rotundæ, mucore qua-
dam plenæ. Si vero biliosior existierit, pustulae faciores
erumpunt. Analogia autem eius contagionis ad eam san-
guinis superfluitatem est, quæ à menstruo sanguine con-
tracta fuit, quare ad eos solum analogia est hac infectio
quibus purificatio sanguinis non est facta, propter quod
nec omnes inficit, nec humores omnes. Hæc Fracastorius.
Causa igitur variolarum & morbillorum sangui-
nis menstrui immundities est, quo fetus enutritus
fuit. Cui addit & Amatus, quod vel infans menstruo-
rum tempore conceptus sit, quamquam & tunc secundum
alios quosque medicos praestantissimos Elephantiacus
nasci possit: & ideo in lege recte olim prohibitum
erat, cum muliere menstruoosa rem habere. Sunt &
aliæ causæ, de quibus postea dicemus.

OBSERVATIO XLIII.

De puero bis variolas habente, & postea in
morbillos incidente.

1. **A**vgustinus Forestus, filiolus meus carissimus,
puer quatuor annorum, cum bis variolas ha-
buisset, in morbillos incidit mense Septembri, ac
febre corripit. Secundo autem die dolorem
acutum sentiebat, ac circa oculos punctiones habe-
bat, ac in dorso & toto corpore, morbillos (quos
nunc Maculi len appello) futuros praestigebam, & ita
decocto sicum, hordei mundati ac glycyrrhizæ,
propinato, tertia die doloribus cessantibus per cu-
tem morbilli apparere. Imperavi quoque uxori
meæ (cum ego hoc tempore proficisci debebam in The-
saliam insulam Batacorum, & non Græcorum, quum ad
egros ibi curandos tunc accitus essem) ut in cubiculo
constructo igne calidiuscule foueretur, atque in-
uolueris rubei inuolueretur: hoc enim egregie ad
morbillos puerorum propellendos iuuare animad-
uertimus, usque foras educitis, breui ab hoc malo
euasit. Verum licet oculos praeseruassent cum aqua
rosæ & plantag. in quibus 3 j. sumach ebullierat:
mandaueram quoque uxori, ut aliqua libertate
puer vteretur, ne lacrymas funderet, ac dolorem
in oculis causaret. Cumque puer admodum obse-
quiosus esset, ac matri testam carbone ignito re-
pletam apportaret, cecidit, & igne oculos com-
bussit. Vxor admodum merore affecta me ab-
sente chirurgum accersit. Interea statim ego reuer-
sus atque uxori lacrymanti obuiam factus, casum
filij mihi explicanti, oculis diligenter inspectis,
de excoriatione vnius oculi plurimum metuebam,
sed cum semen cotoneorum in aquam rosaceam
coniecissem, & mucagine oculos saepius obliuissè,
miraculi instar puer conualuit, absque combustio-

nis veligio, quo remedio & in aliis similibus casu-
bus felicissime semper usus sum.

S C H O L I A.

A Binzoar gloriosus medicus tradit, & confirmat
Acerthos nullum hominem variolas aut morbil-
los euadere posse, & merito sane, ut alij praestanti-
simi medici quoque sentiunt, ut iam diximus, cum
infantem dum in utero continetur materno, san-
guine menstruato, quo enutritur, infici necesse sit, vnde
de postea in sanguine ebullitione facta, natura vi-
gorata ad cutem, tanquam per crisi quandam, in-
fectum transmittit humorem, ex quo variolæ, &
morbilli oriuntur, sed vario modo: si materia
crassa est, variolæ: si vero subtilis qualitate magis
quam quantitate peccans, morbilli scaturiunt.
Hanc itaque causam medici considerant, homi-
nem semel tantum in tota vita sua curricula in hunc la-
bi morbum celeberrimos contestati sunt. Alij vero ad
alias respicientes causas non semel hominem in hunc
prolabi, sed bis vel pluries asseruerunt: id quod verum
esse experientia rerum magistra testatur, ut & nos
in hoc nostro filio, qui bis variolas habuit licet
puer & in aliis multis ægris obseruauimus. Sunt
quippe & aliæ causæ præter signatas, ob quas va-
riolæ vel morbilli ipsi saepe recrudescere solent,
sanguinis ebullitio putrefactio, quæ tum à causis
exterioribus, procatardicis dictis, tum etiam inter-
rioribus provenire possunt, vnde à natura ad cu-
tem fit expulsio, & variolæ & morbilli nascuntur.
Nam pueri seu infantibus ob lacis corruptis al-
sumptionem, sanguinis saepe fit infectio, ad quam
in cute variolæ & morbilli consequuntur: imo
quandoque causam occultam habent ab aëre infe-
cto, ut exemplo subsequenti ostendemus, & male
qualitate venenosa. Neoterici quidam causam
huiusmodi genera in quatuor aut certam summam
digerunt. Primo enim ex mensium sanguine in partu
membrorum fetus retento, huiusmodi affectiones gene-
rari asserunt: quem natura denique robustior facta ex-
pellit, corpusque mundificat, vel in infantia, aut in pu-
ertia, aut adolescentia, rarenter autem hoc in suen-
te, rarissime vero in senectute euenire solet. Secundo
eiusmodi affectus nonnunquam contingere volumus, ex
fœtus sub fluxionis mensium tempore, conceptu, quare
natos deinde multum lepra rarissime effugere posse. Ter-
tio ex nutritis praua data videm accidere putant, ut
si cibis putredini obnoxii ratur, veluti sunt lac, piscis
in eodem prandio sumpti: adhuc calidiorum tum humi-
dorum usu, nulla inter dum incisione venarum adhibita.
Quarto istiusmodi mala nonnunquam sub tempore epi-
demialium irradunt, aut post malas ex sanguine crises
in corpore sequi. Cum igitur ex aëre venenoso &
praua victus ratione contingat, fit ut inter Epi-
demios morbos numerentur, ut docet Hieronymus
Fracastorius lib. 1. de morbis contag. cap. 13. Tunc
aliquando praesagia pestis futurae sunt, ut diximus
de peste, cum pueros primo inuadant, mox & in-
uenes, & subinde quoque senes: quod exemplo
sequenti clarius euadet.

OBSERVATIO XLIV.

De variolis & morbillis, ex infectione aëris obortis.

Solent aliquando variolæ, & morbilli, ut iam
diximus, ab infecto aëre originem habere, siue
ea infectio ex causa particulari procedat, siue ab
vniuersali & coelesti originem trahat, ut Anno
1562. à mense Octobri per totam fere hyemem,
deinde anno 1563. per totam aetate Delphis con-
tingit.

tingit, in qua vix Batauiæ admodum celebri non
solum pueri natuque grandiores, verum etiam se-
niores aliqui, qui olim iam variolas & morbillos
passi erant, rursum in eadem pustulas inciderunt:
quod idem contigisse scribit Amatus anno 1551.
quo tempore etiam, ut prius dictum est, idem ma-
lum Alcinariæ populariter grassabatur. Caterum
eo tempore quo Delphenses laborabant, fuit aër
longo tempore humidus, nebulosus, putredinem
inferens: vnde minus admirato dignum erat, in tali
constitutione admodum diuturna has malignas &
contagiosas infectiones incepisse & longo tempo-
re perdurasse. Vbi autem erumperebant, omnibus
modis studuimus, ne naturæ motus impediatur,
ideoque ut aërem frigidum cuitarent, imperauimus,
quoniam cutem densat & harum pustularum
eruptionem prohibet. Ideo in aëre mediocriter
calido eos versari iussimus, & ut corpus vestibus
stragulisque, ita tamen munirent, ne calorem febrilem
augerent, ut vulgus facere solet, supra modum
calidis dum veniunt hypocaustis (ut in Germania
fieri assolet) aut nimis tegumentis, ac stragulis,
ut saepe syncope accedat, atque ægrotantes si flo-
cat. Prae nimio enim calore febris eorum augetur
ac grauius incurrunt pericula, maxime vero pueri
tenelli, atque infantes, non minus quoque magis
adulti ac seniores quamuis tamen ab aëre omnino
frigido, qui poros oppilat, teste Auicenna sint cu-
stodiendi. Quos enim videbamus synopen incur-
rere, maxime periclitabantur, non sine ratione, cum
huius symptomatis Gilbertus Anglicus in sua pra-
xi nos admonet, & cautos reddat, cum ait vari-
olas quasdam esse salubres, alias vero lethales; non-
nullas vero medio modo se habere. Quarum exi-
tus velox est, & quæ cito apparent, & in egressione
æger alleviatur, & cum egrediuntur si cito matu-
rantur, bonas esse perhibet: contra malas & pesti-
mas, quæ delitescunt intus, & quibus frequens syn-
cope accedit. Fitque hæc vel ob materiæ reditum
ad interiora, cor obrepens, vel ex re frigida assump-
ta, vel aëre frigido exterius obuiante, ac motum
naturæ impediente, vel ob materiæ venenosæ mul-
titudine, vel ob nimiam calefactionem, coope-
rante. Et ideo non semper calida vis conueniunt,
ob febrem vehementiorem, & inflammationem,
dum egrediuntur, lingua aspera nigra existente,
quæ maxima diligentia annotanda sunt, licet tales
barbaram medicinam sequantur, minime postpo-
nendi sunt, quemadmodum Franciscus Valleriola
medicus insignis quoque admonet (in enarratione
sua 8. contra Manardum alioque verum doctissimum,
qui per peram mo billos sub nomine exanthematum re-
cepit: multoque minus herpes esse idem contra illum
contendit) plenius Arabes medicos de iis tractasse,
quantum ad substantiæ rationem & quantum ad
curationem, quam Græcos ipsos. Laudat quoque
praeter ceteris tractatum Auicennæ. De variolis & mor-
billis, qui indicat & ab sanguinis & humorum ter-
noie illiæ popularum genera nasci, & per modum
crisis cuiusdam fieri, transmittente scilicet quæ no-
strum corpus regit, facultate, in extimas corporis
partes viciosos succos: ostendens etiam & quibus
temporibus, ætatibus, anni constitutionibus, ma-
gis eueniant: & qua methodo sint persequenda: id-
que profecto non minus copiose quam docte. Nā
cum à sanguinis feruore quodam nasci, & naturæ
opera extrudi in cutem recte existimari, utriusque
magna methodo occurrit: feruori quidem, illum
per sanguinis missionem à principio existimen-
do: naturæ vero decretorio, illam ad expulsionem
congruis medicamentis iuuando, iuxta illud
Hippocratis: Quæ docere oportet, quæ maxime na-
P. Forest. Tom. I.

tura vergit per loca conferenda, eo docere oportet. Quæ
quidem methodum Auicennæ & tanti viri dog-
ma, minime abijcienda esse ostendit, sed potius
amplectenda & miranda, cum illa methodus exa-
minantibus vera esse videatur. Deditus igitur o-
peram, ne ægri vel calore, vel rursus frigore obla-
derentur: & præcipue infantium curam habui-
mus, qui tenelli sunt, & ab utraque causa facile la-
duntur. Si infans adhuc lactaret, curationem ad
nutricem conuertere tutius nobis videbatur iuxta
Guainerium, diff. 3. De peste cap. 6. De curat. vario-
larum ex auctoritate Auicennæ. 1. 4. cap. De curatio-
nibus vniuersalibus febr. parit. & 3. primi capit. De
ægritudine puerorum, quæ infantibus accidit. Nā
cum infans febricitat lactans, tunc oportet ut lac
matris rectificetur: si enim tunc nutritrix sit calidæ
temperaturæ, recipienda est altera temperaturæ
frigida. Interea infantes detinebamus in loco ca-
lido, vel saltem æstatis tempore, temperato mini-
meque ventoso: qui licet omnino obscurus esse nō
debeat, pauci luminis tamen ut exilat, melius est;
infantem quoque quiescere iussimus, in cubiculo
quod movebatur semper leuiter, & maxime post
lactis suctionem à nutrice, vel ab alia quacunque
præfente, dulciter canente, vel cum alio musicali
instrumento sonante & melodiam adferente, ne
infans ad vagitum vel iram irritetur. Nutrix si
plethora abundat vel cacochymia, vena huic secta
iuuabat vel purgatio, prout humores indicabant.
Rubiis pannis vel cocco infectis cooperiebantur.
Sed cauendum, ut etiam admonet Amatus, ne eius-
modi panni carnes nudas ægrotantis attingant, quia
his vis contrahendi inest. Victus ratio puerulis
sic affectis, potest esse simplex, panata ceruicaria,
qua nos utebamur, amygdalarum, pistanæ cremor,
cum pullis. Infantes enim neque pleniori neque
tenui cibo alendi. Si venter illorum non respon-
debat, mel cibo addebam. Pueris vero qui magis
adoleuerant, pistanam hordei non colatam cum
saccharo dabam hordeata, hauenata, amygdalata.
Et si venter iis non moueretur, Fachinus turebin-
thina ad ciceris magnitudinem exhibita eum mo-
uebat. Sed vehementiora ne adultis quidem dare
audebat, cum facile in dynteriam incidant. Hinc
Abinzoar medicos insignis iis, qui morbillis & va-
riolis infestabantur, nulla medicamenta exhibebat
neque ventrem mouendum esse dicebat, nisi glan-
dibus iniectis, si alius sponte non fluere. In adul-
tis tamen, iuuenibus, & senioribus, antequam erui-
perent, pharmacis leuioribus aliquando utebar
etiam venæ sectione, si adesset plethora. Vbi vero
apparerent, potius insistebam iis, quæ foras eas pu-
stulas expellerent. Vnde & recte dicebat Fracasto-
rius lib. 3. De curat. morb. contagios. cap. 4. De cura-
tione febr. variol. & morbill. Quoniam diximus expul-
sationem illam variolarum, morbillorumque, quodam-
modo crisi quandam esse, & sequestrationem mensuræ
infectionis à sanguine, nulla tibi alia inuenio esse de-
bet, quam ut non impedias expellentem naturam, sed iu-
ues potius, si opus est quippe eam impediunt nonnulli in-
terdum purgatorii pharmacis. Quare cum tu videris
febrem esse eiusmodi, quæ eas expulsionem aut faciat,
aut factura sit, tum abstine à medicamentis omnibus,
sed naturam sine per se agere, nisi forte à principio ma-
gnam plenitudinem fueris conspicatus. Tum enim licet
vri purgante pharmaco, sed non acris & molesto. Quod
si iuuanda natura sit, locum prius procura, ut calidus
decenter existat, ut æger pannis decenter tegatur, & iis
rubentibus, & leui utatur cibo, vno abstinere, tum
vide, quæ causæ prohibent expulsionem, nam carnis
densitas sit, aut crassities materiæ. Tunc enim iuuanda
est natura cum iis quæ foramina cutis aperiant, &
materiæ

materiam attenuant, quales sunt carice, feniculus, carni, & apium, & similia, ex quibus commode decoctasunt. Sunt qui addant lentes abiectionis prunis in aqua decoctas, aliqui qui & tragacanthum, quod quidem forte miretur aliquis. Quoniam in lentibus & tragacantho contraria magis videtur intentio melle, quam & ingressent & inspissent sanguinem & cutem obstruunt. Verum ita res accipienda est, quod ebullitio sanguinis interdum temperata est, interdum non temperata, sed aut maior quam oportet. Si igitur temperata est, crassior autem humor qui feruet, tum neque lentes neque tragacantha adiungi debent, sed saturare, qua subtrahant. At ubi intemperata est, & maior quam oportet, aut quod exerceant nimes subtile visum fuerit, tum si praedictis addantur lentes & tragacantha, recte facies, quoniam ita ebullitionem temperabis, quod & in spatio saepe fieri oportet, quum plus aequo remaneat. Hæc Fracastorius, nec plura de his febribus curandis addit.

SCHOLIA.

6. **Q**Uod pueri magis hoc tempore corripiebantur, constitutionem humidam in causa fuisse puto, tum calidam, deinde quod hæc vitia infantibus & pueris magis familiaria sunt, atque hæc causa reddi potest, quod firmiter ætas & adultior tantis malis non lacessitur, nisi cum forte constitutio grauior inualuerit, unde etiam adolescentes & iuvenes seniores hoc eodem tempore variolas & morbillos incurrebant, pueri vero magis, cum eorum corpora humidiora & calidiora facile corrumpuntur & afficiuntur. Hæc autem rursus ex ipso morborum descriptione & figura consideremus. In cute ij quidem efflorescunt, non ex ambientis tactu, sed ex inspiratu, quo ut cor astatum delibutumque fuerit ipso statim initio vniuersum corpus, maxime vero caput ingrauescit, hoc etiam plerumque dolore concurrit, oculi tumunt & illacrymantur, facies quasi inflammata rubescit, vox raurescit, spiritus crebrior ac difficilior euadit, pulsus frequens ac celer febris nunciatur. Malo deinde aggrauescere, venenum ex humoribus, die tertio aut quarto profluit, & in cute efflorescens mali speciem deiecit; tandem vero compresso fuit ore, soluta alius, humorum, qui contaminati tremor, reliquias crisi expurgat. His ita apparentibus, nullum tamen putredinis indicium (si modo simplices sint morbi) cernitur in virinis: argumentum est, eos, venenata qualitate virium corporisque nostri totam substantiam demoliti. Hoc & morborum scditas testatur, tam deformis aliquando visa, ut occæcatis oculis, vniuersa cutis in pustulas fœtidas adeo male olentes soluitur, ut totum cubiculum odore inficiant, præsertim variolæ aliquando, ut vix quis apud eos consistere possit: modo etiam cutis vniuersa in squamas fœtidas, & in crustas ingentes abit: corpus omne non aliter contabescit & macie nigroque aliquando torquetur, quam si menses quatuor è furca pependisset. Neque vero solius cutis hæc vitia, verum etiam omnium interiorum musculorum, viscerum, solidarumque partium. Omnes enim, prius quam cutis labefactantur. Sæpe enim deprehensum prægnantes maturos partus edidisse hæc lue perfusos, quatum alia nihil omnino foris, alia non nisi multis post diebus incommoda senserunt. Et quosdam ab interitu dissectos, quibus secur, lien, pulmones, omniaque interiora haud secus atque cutis, fœdidissimis papulis manantibus scaterent. Quin etiam raucitas spiritusque difficilis initio premis, & prima eruptio in faucibus & ore in ano

& partibus obsecnis apparet, planè facit ex intimis partibus hæc mala originem habere. In hac etiam finiri argumentum est, quod sanitas & iuuetas & spirandi difficultas manet, alias sine tussi, alias cum tussi ad tabem deducta. Ex quibus uicis etiam constat non semper originem habere ex sanguine menstruo, sed etiam ab aere infecto, & à mala qualitate venenosa, ut dictum est. Et ita erit, nonnem huiusmodi papularum grauius symptomata sequuntur, vehemens nimirum dorsus capitisque dolor, spirandi difficultas, pruritus narium, & aurium, febris, punctiones vniuersi corporis, pandiculationes & citationes crebre. Vbi iam egrediuntur, initio facies maculas quasdam ostendit, quæ vel in sublimi tolluntur, vel in latum extenduntur. Vbi igitur videamus pruritus narium & rubedinem in facie, & punctiōnem totius corporis, & quod æger in somno metum habeat, tanquàm videret coruscationem ignium, hinc pustulas futuras prædicere poterimus, magisque si eo tempore grauentur. Apparent autem plerumque in modum capitum spintæ, signa, vel formicæ, siue grani milij, deinde incrementum & multiplicatur, postea crustam & sanie gignunt, porro exsiccantur & decidunt. Rubescunt autem ubi à sanguine ortum habuerint, & pruritu, calore ac dolore discernuntur. A bile cum rubedine flauescunt, & dignoscuntur per spicem colorem cō punctura & acumine. Apituita albescunt, & squamas emittunt. Ab atra bile liuorem habent, cum nigredine & punctura. Communia vero signa hæc sunt: febris immensa ardoris, dolor dorsus, narium pruritus, in somno timor, capitis grauedo, oculorum rubedo, temporum & frontis percussio, totiusque corporis punctura, & grauius, facies rubra, lacrymæ, pandiculationes frequentes, capitis dolor, palpitatio cordis, anhelus difficilis, vox rauca, gutturis dolor, spiritus crebrior, oris exsiccatio, angustia pectoris, pedumque tremor. Aliqui ad certum numerum signa reducunt, vel Iohannes Paschasius medicus Valentinus lib. 3. cap. 10. ponitque 20. numero. Primum est dolor dorsus. 2. nasi pruritus. 3. timor in somno. 4. vehemens febris. 5. totius corporis pruritus. 6. facies totius rubor. 7. lacrymæ. 8. totius corporis tremor, ac ardor. 9. frequens pandiculatio, quam volucem dicunt. 10. palpitatio seu concussio. 11. compressio anhelus. 12. anhedonia. 13. spiritus crassus à multo calore. 14. capitis pondus ac grauitas. 15. cordis tremor. Hæc inquam signa ob venenositatem materiam, tum ob malignitatem, etiā ob febres malignas contagiosas concomitantes proculdubio sunt: quemadmodum & subsequenter. Et sic decimum sextum signum est oris siccatas magna. 17. perturbatio animi & conuulsio. 18. comitantes symptomata: vix puero apud Amatum euenit, cui post curam scarificationem, cum sex annos natus esset, sanguinis vncias quatuor extraxit, variola ad cutem efflorescere. Decimum nonum signum est, thoracis ac gutturis dolor. Viginti tremor pedum ac manuum, quibus & addere posses signum sumptum ab urinas quæ sub pallida & subtilis, & aliquantum turbata est. Febris vero magna ardens, quæ subsequitur, vel potius præcedit. Sunt sæpius hæc ipsa signa multo grauiora & periculosa in papulis nostris Pockens: vulgariter dictis. Quomodo autem morbilli & variolæ inter se distinguantur, iam ex Auicenna diximus, quanquam notæ earundem papularum valde congeneres sint, nisi quod lacrymæ sint coarsiores in morbillis. Variolæ tardius egrediuntur, & eminentiam habent. Cum autem pustulæ sunt minuta & rubra (inquit Gilbertus) tunc proprie morbilli sunt, apud nos Maselen, quamuis ab aliis confundantur, & morbillos putant esse Rindere Po. xkens. Secundum formam etiam differunt, quia

quia secundum eundem Gilbertum & Auicennam variolæ sunt magnæ, morbilli pustulæ minutæ, & non transeunt cutem. Vocatur etiam Morbillus à Gilberto Veterana, dicitque in hac pustula differentiam esse maculosam. Amatus quoque morbillos vocat exanthemate mitiora, vix constat Cent. 5. curat. 35. & videntur quoque esse pustulæ à nostratibus dictæ Maselen. Quanquam de nomine parum curandum cum ambarum pustularum curationes parum inter se differant, vix etiam exemplis infradecendo magis conspiciuntur præter alias obseruationes præcedentes, licet variolæ ob symptomata grauiora, maiorem diligentiam curandi requirant, interius morbilli nequaquam negligendi.

OBSERVATIO XLV.

De variolis & morbillis, passim pueros apprehendentibus.

PVERI quam plurimi, cui eodem tempore ex morbillis decumbebant, & variolis, si fluxu tenerentur, difficiliter ad sanitatem perueniebant. Quibusdam etiam ex scalpulis variolis fœdæ cicatrices oboriebantur, quæ post ea difficilius emendari poterant. Unde ad eos acciti, dingerent cutis, ne eas manu scalpillet: nec secus de membris, quæ variolis & morbillis plerumque affici solent, solliciti fuimus, ut oculos, pulmo, intestina, guttur & olfactus sensorium, nihil mali inde susciperent: de quibus Auicenna consulendus venit Fen. 4. lib. 1. cap. 11. tract. 4. vbi prudenter admodum hæc pertrahit, ob quorum membrorum incuriam, pueri plerumque ex iis variolis moriuntur, vel saltem lusciosi, vel visionis dimittunt, aut asthmatici manent. Propterea & Amatus admonet medicos puerorum febricitantium curam habentes, quod non illico ab eis tanquam à morbo liberis discederent, si eos in variolis aut morbillos labi cōtemplati fuissent. Præter illa, quæ Amatus refert de morbillis & variolis de puero sex annos nato cent. 2. curat. medic. curatione 15. id quoque animaduertimus dignum esse putamus, ne vlcuscula neglectum habeantur: quæ si negligantur, neque deinde modo mundificentur, facile in scabiem fœdam transeunt. Ita puer, cum variolas haberet, ac muliercula supra brachium posuisset folia betæ, in maximam corrosionem deuenit, ut ægre à me corari potuerit. Vidimus quoque si à causa calidior ortum haberent, quod facile in serpiginem & impetiginem transirent. Ita enim à pituita post scabiem in fistulam sese conuertebant, & ab atra bile semper contumacioris inueniuntur curationis, qua curatione neglecta cancer alias quando oboritur. Hanc etiam ob causam pustulas nigras & vlcerosas in infantibus apparentes Auicenna lethales esse pronunciauit: Si quoque in ore alcolæ seu apthæ nigra apparuerint. Talis enim malitiosam sanguinis exustionem, & quasi canceram portendit. Hæc vero ad signa prognostica pertinent, de quibus in scholio latius. Ad excretionem vero variolarum in pueris commode vtebamur decocto sicuum & liquiritiæ, in ceruilla tenuiori. Leonellus vero in fero lactis decoquebat & commode eo utebatur. Ad maturacionem mulierculæ quædam utebantur butyro recenti, vel flore lactis, & licet butyrum maturet, tamen experientia vidi, cum quidam triginta annorum variolas incurrisset, ac butyrum, prius in sartagine ad nigredinem coctum, ex mulierculæ

cuiusdam consilio, accepisset, & totam faciem cooblenisset, facta est crusta admodum fœda, totam faciem exulcerans, ita ut vnum oculum perdidit, & nisi ego commoda adhibuissem remedia, alterum quoque oculum non retinuissem. Propterea animaduertimus quosdam sæpius nullis adhibitis eiusmodi remediis melius conualuisse. Et ideo quamuis auctores scribunt, quædam maturatiua esse apponenda, id cum diligenti cautione faciendum. Propterea recte dicebat Gilbertus Anglicus: Postquam variola egressa sunt, oportet ne exspectemus maturacionem, & consumptionem ad sanem, & non oportet variolas amovere cum aliquo emplastro extra posito, ne forte redeat intus materia ad cor, & inducat cardiacam & mortem. Sed summum sit studium in præseruatione à frigore, & à medicinis cibisque frigidis, in his enim maior est error. Vbi maturuerint, quidam ad resolutionem materiam respiciunt, & ad desiccationem cum farina orizæ, milij, hordei, fabarum. Interdum autem rumpuntur, cum acu aurea, de sanies corrodant membra, & postquam exsiccata fuerint & inceperint desecari, tunc aliqui apponunt farinam addito croco. At vlceratis quidam imponunt cerotum cum cerussa, vel vnguentum album, cui amphoræ exiguum admixtum sit. Auicenna vero ad pustulas vlceratas commendat lotionem melis cum modico nitri adhibito, præcipue, si sanies earum crassa fuerit: in pustione (Aultrius ad monet) præstat aliquid lactis admiscere, quia aquæ puncturam non fert. Alij cum decocto myrti, rosæ, squinanthi lentisqi foveat, quo humor ille infuens doloremque gignens propulsetur, caroque tumida restringatur, roboretur & delicetur. De his tum de solutione Auicennæ, videas reliquos auctores. Sed diligenter cauendum, ne eiusmodi adhibeantur, priusquam vlcuscula bene desoluerint, hoc est, matura effecta sint, exactiusque foras sint protusa: quod plerumque post septem vel etiam plures dies contingit, in ætate tamen citius quam hyeme. Propterea diligenter nos admonet Guainerius, memoriz quidem bene imprimendum, quod nunquam epithema, vel aliud tale quippiam admoveamus, cuius virtute materia possit propelli ad interiora: vidi enim inquit idem auctor, Iudæum quendam medicum, qui ad pauca respiciens, quidam epithema variolas habenti cordi applicauit, in quo salutis signa iam incipiebant apparere, ex quo appposito, die sequenti, vel paulo post, præfocatus, periit.

SCHOLIA.

IN variolis & morbillis quam exactissime examinanda sunt signa prognostica, ob malignitatem earundem pustularum. Virides enim & colorem violarum referentes malæ sunt, nigriores vero deterrioræ: candidæ autem salubriores. Rubæ quoque non parum commoditatis adferunt, & præsertim si non sint multæ: magnæ tamen in quantitate facilliter erumpentes sine febricula ædenti, eaque decrescente, non adeo malæ sunt, imo signum est instar multi sanguineam massam eiusmodi pustularum feruore & ebullitione secerni & digeri, quo purum ab impuriore sequestratur. Alij tamen dicunt deteriores plures esse quæ pauciores, maiores quam minores: quod ex sententia Herodoti Aetius scripsit, quæ cum Auicenna ex diametro pugnare videntur, cum Auicenna dicebat albas & magnæ quantitatis meliores esse. Verum res nullam dubitationem habere videbitur.

X liij

tur, si dicas, Auicennam intellexisse variolas scilicet magnæ quantitatis, meliores esse, eo quod per illas plurimum succi nequam ac extremæ sanguinis vacuatur. Actius tamen, cum animaduertit, maiores illas pustulas, argumentum esse posse humoris plurimum redundantis & admodum prauis, ac fere pestilentis, merito credit, deteriores esse, quam minores, habita ratione ad corporis prauis humoris abundantis magnitudinem. Atras vero pustulas, febre comite, exitiales Rhases dixit. Interea quicumque morbilli, seu variolæ, si citius apparuerint, ocyusque maturæ fuerint, salubriores erant. Tardiuscule maturantes, cum syncope perenni; atque angustia, perniciosa. Subito quoque sese recondentes & syncopen proritantes. Duræ quoque & violacæ prauæ. Anhelitus præterea difficultas in eiusmodi affectibus pessimum est indicium: proinde quoque haud dubie exitialia signa sunt in variolis, febris acuta, angor immensus, sitis intolerabilis, vires imbecillæ, anhelitus coarctatio siue constrictio, tales ocyusque moriuntur, paucique ex iis renascunt, quum plerique horum ex prædictis malis suffocentur. Lotium præterea viride siue atrum, excrementaque viridia pessima sunt & lethalia. Sic diarrhœa in variolarum male affectis semper mala & infausa iudicanda. Melius autem est, teste Auic. ut variolas febris præcedat quam sequatur, *sem. 1. doct. 4. cap. 6.* Variolæ albæ, paucæ numero, magnæ quantitatis; disunctæ, tertio die exeuntes & facile, cum febris diminutione sunt meliores. Rotundæ, eminentes & disunctæ, bonæ quoque sunt atque eleuatæ, ut experientia obseruauimus: depresso admodum & non disunctæ, malæ. Albæ vero, duræ, inter se propinquæ, difficilis exitus, quamuis optimam spem in principio præbeant, ut dicebat Leononius, sunt tamen malæ. Omnium pessimæ sunt quæ quandoque occultantur, debili existente virtute. Variolæ quoque ob cutis densitatem detentæ, ut plurimum mortem inferunt. Mala autem signa, ut *Garcialopius medicus Lusitanus* annotauit, partim ab ipsis, partim ab earum specie, anni tempore, ægotantis viribus, tum à viæ ratione sumuntur, à ventris quoque duritie & mollitie. Ab ipsismet variolis: nigræ & virides, ut dictum est, omnes malæ, pessimæ nigræ, rursus deteriores plures, quam pauciores. Iam quoque malignitas atque bonitas ab ipsius mali specie: ut tales deteriores sunt quæ vel interna occupant, vel foris faciem; pluresque deteriores paucioribus; diutius quoque perseverantes, iis quæ celerius decedunt; malæ quoque pruriginosæ & ardentes & perniciosæ adferunt quæ intro redeunt. Ab anni tempestate. Vere plurimum præcopia, Autumno magis vitio humorum, cœli constitutione calida & humida, infantibus & pueris, post etiam adolescentibus, rarius vero iuuenibus & viris, rarissime senibus excitantur: ubi acit corruptus est, aliquando omnes æque afficit, quanquam pueros semper magis ob causam superius dictam. Ab ægotantis viribus: nam si præcessit coctio, si virtus robusta sit, si febris leuior, faciliusque spiratio, cætera quoque meliora facta sunt, salutare papulas iudicamus: alioquin exitiosas, maxime si virtuti debili accedat magnitudo febris, sitis vehemens, æstus, dyspnœa, lactatio corporis, vinæ malæ, nigræ, animi deliquia, & alia antedicta. A victus ratione: nam cibaria quæ facile corrumpuntur, præcedentia earum malignitatem arguunt, contra boni succi, meliorem spem relinquunt. A ventris duritie ac mol-

litie: quæ enim succedunt alio suppressa aut moderatas egestionem faciente, bonæ sunt quæ vero fluente aluo & vomitibus vexantibus sunt, malæ. Solent enim interire, qui hoc malo capiuntur, propter virtutis debilitatem cum rasura intestinorum dysenteria, diarrhœa & fluxu ventris. Mictus enim sanguinis satis lethale est indicium, quod pueris non semel euenisse vidit *Garcialopius*, quos morituros prædixit. Quod & cuidam cardonis filio septem annorum contigisse narrat, cui medendum accersitus erat, iam septem diebus elapsis ab ægritudine, quem cum vidisset per totam faciem, pectus, ventriculum, pustulis quibusdam plumbei coloris infectum, ac fetore iam oppressum, nec dubitauit quin de illius vita ætiam esset, quod iam coram omnibus prædiceret. Accersit tunc ad illud quidam ex domesticis, qui illum audiuerat. Quæ, inquit, coniectura ducit quod hunc puerum moriturum præfigas? Tunc illi respondit, ex colore illo plumbeo variolarum, & ex fetore & imbecillitate virtutis, quæ omnia apud medicos auctores mortis signa sunt. Tunc ille respondens, *Pueri infelices ecce vrinam sanguineam, immo sanguinem ipsum.* Iam alij quoque anginosi, quod ut plurimum sit, quidam etiam syncope moriuntur, ut nos quoque sæpe spectauimus, cum empirici tales tractantes prius non viderint præcautione, de qua postea dicturi sumus. In morbillorum tamen eruptionibus pauciores periclitantur, modo victus rationis ac curandi non fiat error: quamuis aliquando symptomata peiora ipsis variolis inducant. Hæc satis de signis prognosticis, nunc ad alia exempla redeamus.

OBSERVATIO XLVI.

De synocha quibusdam febribus, modo cum variolis, modo cum morbillis.

Anno 1562. in autumno Delphis, plarimæ febres synochæ, maxime cum variolis, & nonnullæ etiam cum morbillis publice grassabantur: id quod minime mirari oportet, cum variolæ & morbilli ut *Gilbertus Anglicus* annotauit lib. VII. De variolis & morbillis, sunt infectiones vniuersales, & quod sæpissime sequantur febres pestilenciales ex mala crisi, & ex materia humida conclusa, & sanguine turbulento, & aliquando ex multitudine materię corruptæ, ac potissimum ex repletione sanguinis. Vnde quoque sunt in ægritudine sanguinea sicut in synocha. Quo tempore etiam seniores eiusmodi febribus synochis cum variolis plurimi detinebantur: quemadmodum *Cervinarius* ille *Hadrianus Alovvinus*, alias *Aleruvinus*, de quo facta mentio est lib. 1. obs. 17. pueri quoque tum infantes & præcipue iuuenes eiusmodi febribus corripiebantur, & cum synochæ eos inuadebant una cum putredine, morbo oculi rubere incipiebant, & postea dolorem sentiebant in gutture, ac pectore, tussi leui subsequente: quæ equidem erant præfagia quod circa quartum fere diem variolæ vel morbilli erumperent. Prurigo quoque nares occupabat, quibusdam & sternutatio superueniebat, omnibus vero ex æquo punctura totius corporis; quamuis hæc symptomata dicta potius membra superiora inuadebant: forte quod sanguis nutriendus illa membra calidior sit, teste *Isaaco* de vrinis: at multis vox fiebat rauca. Vbi hæc aderant variolæ vel morbilli expectabantur. Quibus vero (nempe magis adultis & iuuenibus) statim sanguis emittebatur per venæ sectionem ab initio, antequam apparerent, commode

commode à nobis curabantur & multo citius. Vbi vero emergebant; ut toras propellerentur decoctio, ac hordei vtebamur, adiectis caricis pinguibus, vel hoc simili decocto: *℞. succum scoræum numero vi. lentum mund. 3. l. laccæ, gummi tragacanthæ, ana 3 j. se. fonsculi 3 lb. coquantur in aqua communi pro lb. j. coletur, & saccharo dulcoratur, quidam addunt croci exiguum.* Alij vtuntur aqua hordei saccharata, quam tepide ebibere iubent, ut *Amatus* cent. 2. curat. 15. vel *℞. caricæ pinguis m. 12. gummi tragac. 3 ss. se. fonsculi 3 j. croci 3 lb. in lb. 2. aquæ; fiat decoctio ad consumptionem tertie partis, & coletur, & propinetur hoc decoctum calidum, mane & sero.* Possunt etiam adiungi passulæ corinthis, dactyli, caricæ; ubi vox rauca, & ad sititiosis; quibus etiam aliquando vtebamur. Cæterum cum symptomata sæpe præcipue à variolis & morbillis oboriuntur, cum primum appareant, de nonnullis membris curam præcipue habuimus; in primis cum oculi facile exulcerentur à variolis (vnde facile visus corrumpitur, vel destruitur) pro præseruatione eorum palpebras oblineamus aqua rosacea, cui exiguum croci immixtum erat, vel aquam rosaceam cum sumach ebullitum in oculos instillabamus. Alij decoctum coriandrum & sumach in aqua, & colatur illam puram immittunt. Et si cum iis non esset nocuum oculos, emergentibus variolis, aqua prædicta aliquid succi fenicali vel ruscæ addunt, aut verbenæ, vel fragariæ, in proportionem subduplica, & instillant. Aliud apud *Amatum*: *℞. aquæ plantaginis, euphrasie, ros. ana 3 j. capb. 3 lb. 3 j. croci 3 ss. misce, fiat collirium, vel 2. pal. sumachorum 3 ss. aquar. plantag. ros. ana 3 ss. misce, & ad ignem parum calefiat, & coletur: colatura adde camphoræ 3 j. croci 3 ss. fiat collirium penna leni oculi sæpe instillantur.* Pro guttibus, faucibus, oris, præcautione, vtebar gargarismo ex aqua plantag. cum syrup. granatorum & diamoro. Amatus sequenti vtebat: *℞. rob. mororum 3 j. aquæ capiti ros. plantag. ana 3 ss. vini granator. acetos. ana 3 j. misce. fiat gargarisma.* Verum illud quoque hic admonuisse vtile censemus, quod *Capo de Vacca* consulebat suis discipulis cum prælegeret de feb. pestilentibus, & de curatione variolarum ageret, ut ex eius discipulo quodam accipi, quod in his non videretur communibus gargarismis, scilicet astringentibus, ut in angina, sed potius habentibus vim refrigerandi, interdum discutienti & mitigandi acrimoniam malignitatis, ut aqua hordei cum cortice, ut magis exsiccet; cui etiam addit (cum longam sustineat decoctionem hordeum) scabiosam, quæ malignitati aduersatur, ita & acetosam & semen citri: idque prius frigide, deinde calide. Et huius gargarismi assidens sit vsus, ne partes ulcerentur. Et ubi adeit insignis acrimonia, fieri potest ex lacte: Sed cum ægri in his febribus plerumque delirant, aduertendum ne deglant. Et ideo *Actius* accipit quartam partem lactis & tres partes aquæ, ut aqua sit. lactis lb. j. fiatque decoctio cum assidua agitatione, ad consumptionem medietatis: quod vitæ, & si signa ægotantis in ventriculum labatur, non est periculum ut corrumpatur, vel quod putredo ac febris augeatur. *Guainerius* vero ad oculis, faucibus, gulæ defensionem, vtebatur succo granatorum, vel sæpe os collucebat cum aqua plantag. 3 ss. amyli 3 j. 8. vel lacte caprino, vel asino simul cum aqua plantag. vel ros. mixta aut aqua sacchar. 3 ss. vini granat. 3 j. 8. penidii quoque in succo granatorum fuis, vel agrestia adiu-

cta aqua rosacea. Cæterum ad defensionem omnium membrorum superiorum, indifferenter utile est, ut post cibum sumantur aliqua grana granatorum medijs saporis, vel aliquot coriandri grana, vel coroneorum aut sorborum cum saccharo conliti, aut panis in succu berberis, agrestia, vel simili infusus. Vbi vero vlcera præfens erat, vtebamur aqua hordei cum diamoro vel melle ros. & ad maiorem mitigationem lacte caprino, & aqua ros. simul mixtis. At *Niculus Florentinus* admonebat quoque, si maximus esset dolor, excoriatio ut à gargaris abstinemus, & iubebat ut potius æger sumetur ex aliquibus medicamentis iam dictis. *Guainerius* quoque gulam, oesophagum, & stomachum, defendebat hoc modo. *℞. aqua hordei lb. j. aqua end. lb. 8. inlebr. ros. 3 ss. 3 j. syrup. myrtini 3 ss. fiat inlebr. de quo infusus pitiendo sæpius sumat, vel per canulam sagat.* Ad pulmonum defensionem, ne vlcerentur, vel anhelitus constingatur, ut sæpe contingit, pueris sæpe exhibuimus syrup. papaver. adiecto diatrachacantho, elegantis instar. Aliquando etiam decocto sicum liquoritæ passul. modo non adesset fluxus ventris, vel hoc sequenti: *℞. lach. de p. p. 3 j. syrup. myrtini, viol. aut eius loco iunib. ana 3 ss. misce, vel hoc, quod egregie prodest pectori atque gulæ internæ. 2. syrup. granat. dul. 3 ss. sacch. penidii. 3 ss. amyli purissimi 3 ss. misce prolnst. vel iuxta *Amatum*: *℞. farina fabar. 3 ss. se. pap. albi. 3 j. gummi tragacanthi 3 lb. amyli 3 lb. cum syrup. myrtino q. s. misce, fiat elegma, elambituum dictum, & supine, ut cætera arteriaca medicamentum lambendo capiat.* *Auicenna* autem tale loch componit, quo & *Guainerius* vtitur: *℞. leniam, excortic. & subtiliss. tritarum 3 ss. se. pap. albi 3 j. confer. ros. 3 ss. inlebr. ros. q. s. fiat loch, de quo sæpe lambat infirmus. Pro intestinis præseruandis vtebar Ripticia, ut conf. ros. syrup. & rob. de ribes. Si in fine morbi fluxus eueniret, vtebar trochi. de spodio cum semine acetosæ. Ad nares defendendas, & ad odoratos sensorium, iubebam, ut acetum rosaceum naribus admouerent, & olfacerent. Valet etiam odor camphoræ, viol. & santalorum. Labia quoque si variolis circumdarentur, vel vlceratione afficerentur, mucagine coroneorum commode oblinebam. Difficiliter omnes, purgationes sustinebant, nisi lenes, ut *syrupum ex infus. ros. pallidarum.* Interea si venter constiparetur, serum lactis concedebam, ab acris & salis cibis maxime abstinebam, & in lactantibus pueris, ne nutrices iis vterentur, mandabam, atque hoc modo multo eodem tempore à variolis & morbillis curati fuere.**

SCHOLIA.

Mulierculæ quædam & vulgares eo tempore (ut etiam antea admonimus) ad morbillorum & variolarum propulsionem, dabant vinum rubrum, non sine multorum perniciæ, adeo ut etiā omnibus illud familiare remedium foret: quod quidem factum puto aliquando à medicis fuisse consultum, in istis febribus, ubi vires iam deiectione essent, & proluuies alui puerulos tum alios inuadisset, ad fluxum inhibendum, in quem facile labuntur tales, qui ex variolis & morbillis decumbunt, ut dictum est. At vulgus pessime vinum non solum Gallicum, sed & illud rubrum crassum, quod à tinctoria nomen habet, sine delectu quibulvis propinabant. Vinum tamen si aliquo modo concedi debet, id nequaquam rubrum sit: imo propter febrem, licet etiam sit album, in principio

capio dandum non est, nisi post tres aut quatuor dies, cum iam inceperint variolæ apparere. Ad hoc usque tempus (inquit Guainerius cap. proprio) vinum omnino vitandum est. Sed tunc aquam hordei bibat, in qua lamina aliqua aurea sit extincta. Et si vinum dandum est, in delicatis ac dinitibus post apparitionem variolarum debet esse album, aqueum atque lymphatum (eodem sic dicente) potius medicinaliter quam cibaliter, ut variolarum inquit egressum, atque id in parua quantitate. Vbi tamen febris vehemens est, & dolor capitis insignis, ab eo abstinendum, ne in delirium ægri rapiantur. Et sic ægro maxime à principio etiam in progressu, talia metuebantur, à vino commode abstinere. Plurimi igitur hoc tempore tam pueri quam seniores à me curati fuere. Sed nonnulli, qui ab imperitis & medicis male tractabantur, subito occubuerunt, ut illi qui sese aëri frigido dum variolæ exirent, intempestius committebant. Alij vero omnes, qui medicorum excellentium opera utebantur, egregie curati fuere, etiam per me: præter rusticum & colonum quendam qui apud Schiedam flamen, ex variolis decumbebat, quem præ manibus habebam; ad quem cum vocatus essem, & nunc extra periculum esset, variolis iam vndique eruptis, eidem iniunxeram, ne subito sese aëri frigido post abitum meum committeret. At cum vacca in stabulo, in iisdem ædibus, forte pareret, cumque famuli ad manum non essent, is subito ex lecto profiliit nudus, & stabulum accessit, & ianuam stabuli aperuit, aëre frigido intrante ita ut mox variolæ delituerint, & rusticus subito exstinctus fuerit. Præter hunc unum colonum: & alteram puellam, quæ etiam ex variolis obiit, alios nullos habui, ad quos tunc vocatus fuero, qui mortem obiere, modo à frigore sese recte custodirent; facillime ope divina assidente curabantur. Exempla subsequenter modum curandi plenius manifestabunt.

OBSERVATIO XLVII.

De muliere morbillos habente.

1. **E**Va Guilhelmi, mulier annorum triginta quatuor, quæ ad forum Frumentarium Delphis decumbebat ex febre satis ardente & maligna: Die vero vigesimo septimo Decembr. anno 1562. cum variis symptomatis corripere, & circa cor ingentem dolorem sentiret, in morbillos, vulgo *Maselen* dictos, incidit: nam per totum corpus morbilli rubentes apparebant. Eratque septimus dies ab initio ægritudinis, cum ad illam accitus essem, neque medicum antea in curationem adhibuerat. Aderat tunc & gutturi dolor, magis in dextrum latus vergens, qui mulierem pene suffocabat, partim ab vero, partim ob malignitatem morbillorum, adhuc intus retentorum, neque probe exeuntium, partim ex calore febrili causam habens, ut ego existimabam, & potissimum ob venæ sectionem ab initio prætermissam, quæ in eiusmodi febrim initio adhiberi oportuit. Cæterum cum sub noctem ad eam vocatus essem, atque dies decretorius esset, & alium mediocriter lubricam haberet, neque ab initio sudasset, & nunc ipso die decretorio in sudorem prolapsa esset, & sudor quasi criticus esset, nihil illo tempore agendum proposui, quo ad generosare media: sed decreui naturæ motum esse iuvandum. Propterea ea tantum præscripsi, quæ morbillos foras euocarent, & sudorem medio-

criser promouerent. Hanc etiam ob causam cum tempus admodum frigidum esset & gelu asperissimum, ut in conclavi semper moderatus ignis cisset mandavi, fenestris vndique oclis, ne aer externus intrans, motum naturæ impediret. Pro fiti vero bibendam hordei aquam concessi sed ut à vino abstinere iussi. Ad morbillos euocandos sequens propinaui: *℞. hordei mund. p. j. liquoris r. s. s. cicero sub. 3. s. s. 4. frig. maior. ana 3. b. flor. cord. p. j. ficum ping. n. iii. fiat decoct. in a. na comm. pro 3. vj. colaturæ addendo, ob venositatem, putredinem & febre, syrupi granator. 3. j. misce pro ii. dosibus, & sumpto ileo decocto nocte illa copiose sudavit. Pro grauisimo symptomate, nempe vteri præfocatione, olfaciebatur assam feridam in nodulo ligatam. Cui remedio suffocatio illico cessit. Vt cum ob morbillos in gula ac gutture hærentes impense doleret, & specillo nostro argenteo immisso, intus guttur spectasset, animaduerti tonsillas admodum inflammatas esse: quare & hoc gargarismo utendum suasi, *℞. aqua plantag. lb. 1. syrup. granat. diamor. ana 3. j. misce pro gargarismo.* Cum autem ex decocto ficum, sudore emanante, morbilli melius erumpere, subsequuta est crisis per fluxum sanguinis narium, utrumque copiosis & hora 12. noctis una apparere mensis, qui tamen non fluxerunt nisi per semidie: sed sanguis qui ab utero effluebat, nigerrimus erat: quo fluente matricis suffocatio in totum cessauit, & morbilli melius erumpebant. Mane autem cum rediissem, qui erat 18. dies Decembris, cuiusque mitiora essent symptomata, excepta cordis angustia, atamen vocatus est secundus medicus Cornelius Ericius collega meus, ut in commune consuleremus, utrum hic phlebotomia adhuc conueniret: de qua re in scholiis agemus. Conclusum est nihil me hic fieri debere, cum natura partim per fluxum sanguinis narium, partim per vteri fluxum & potissimum per morbillos iam probe ad cutem propulso, crisis perfecerat; neque etiam opus esse medicamento leniente, cum eodem die bis sua sponte excreuerat, potissimum cum eiusmodi ægrotantes leui ex causa in fluxum ventris incidunt, ut iam antea dictum est. Ideo calorem febrilem refrenantibus, & eiusmodi refrigerantibus vti sumus, quæ non haberent frigiditatem repperit; ut materia morbillorum melius foras protruderetur. Quare iterum decoctum ex ficubus sumpsi, & mandauimus ut hoc eclegmate vteretur tum pro gutture, pulmone, pectore, & calore febrili, tum ut firmaretur. *℞. conf. florum nenuphr. borag. viol. ana 3. vj. manus Christi cum perlis 3. b. cum syr. capiti. Ven. fiat. eclegma liquandum: quod ad placitum cum baculo liquoritæ deglutiebat. Quin & hunc iulebum pro ij. dosibus sumpsi. *℞. syr. borag. nenuphr. syr. ruibini ana 3. b. aquar. borag. buglossæ, cicbor. ana 3. ii. misce. Quod ad victum attinet, sumebat hordeata & amygdalata. Nono die ab initio morbi melius habuit, vrinæ crassa subsidebat, copiose sudavit, & vndique morbilli sparsim per cutem expulsi spectabantur, & iam sana videbatur, minusque febrere. Iussimus tamen, ut adhuc calide vestibus tegeretur, & ut astantes ignem perpetuo in conclavi fouerent, asperima hyme essent. Sed cum sentiret dolorem in latere, & circa regionem pectoris: ideo ut vnguento resumptino locum dolentem inungeret mandauimus. Decimo die iterum reuertentes, qui erat 30. dies Decembris, omnia in melius procedebant, nisi quod in gutture ob morbillos, inter na quadam inflammatione***

nè circa tonsillas adhuc afficeretur. At utens gargarismo sequenti, hæc quoque symptomata tam reliquerunt: *℞. aqua solut. 3. s. s. cyclon. 3. j. b. bull. ant. lester, colentur, idder do. vj. granator. 3. ii. misce pro sedata & inflammatione. Vndecimo die copiose iterum sudavit, & à febre liberata est, & morbilis per se postea sanatis, egregie conualuit. Post duos tamen menses cum optime haberet & quotidie sana in publicum prodiret, hæc quoque in variolas incider, præcedente febre satis maligna & acuta, a quibus tunc quoque nostra industria (nisi non remedium fore, quibus vti sumus in H. diano Alovino ceruicario febre synocha putrida vna cum v. i. laborante, de quo egimus lib. 1. obs. 17.) similiter cum inuitis aliis euasit.*

SCHOLIA.

Eo tempore inter me & Ericium disputatum est, utrum apparentibus variolis, atque morbilis phlebotomia fieri debeat; qua medici quidam omnino abhorrent. Rationem illam quam adducebam, nempe existente magna plethora, adhuc conuenire posse, uti de peste & lentculis quoque dictum est. Quod si vero tanta plethora non sit, minime conuenire dicebam iis ipsis nunc apparentibus. Et licet in principio procul dubio curatio sit aspicanda à venæ sectione (ut in mul- tis fecimus) modo ætas, vires tempusque tulerint: si minus, ut in pueris, prouentioris ætatis hominibus, per scarificationem crurum & brachiorum, ut quidem facere solent, non tamen semper facienda est, ubi iam eruperint. Solet enim in hoc affectu minime prodelle hoc auxilij genus, modo tamen hæc in principio, antequam videlicet variolæ, aut morbilli egrediantur, & iam foras erumpant. Postea verenda est sanguinis missio quoniam non modo, quod bonum est educitur, sed quod vitiatum est ad interiora reuelltur. *℞. ex ætri sententia non minus doctæ quam eleganter scripsit Pannus. Vna in sermone suo, De pestis curatione cap. 8. postea tamen ut Garciolopius quoque refert, si quid à natura relictum est, quod foras educi non potest, à medico vacuandum, iuxta Gal. lib. 1. De diebus d. remans, suadet. Hinc ubi virtus fortis (quemadmodum Benedictus, Montanus, Amatus aliique sentiunt) quandoque conuenire potest. Sic Amatus in pnero quinque annorum cum supra oculum, ad supercilium iuxtastrum pungeretur, & paulo post ad nucham & in vatis locis, venam basilicam dextri brachij secare iussit, sanguinisque quatuor uncias extractis, procutim transfudit, unde variolæ effluerunt, & dolores cessarunt: & breui tandem sanus euasit. Puer quoque natus menses sexdecim, quum con- tinuo febreret, & illi cruram scarificatio facta esset per Amatum, in variolas incidit, ac intra paucos dies sanus est factus. Peruenerunt (ut idem centum quinquaginta pueri variolis & morbillis affecti, ex quibus omnes euacuati euaserunt, alij vero, quibus parentum culpa euacuatio facta non fuit, vitam cum morte commutarunt, numero male mortigerata peruenerunt, quæ cum aphthis communionem habent, & facile in gangranam abeunt: iis similis superflus hodie est puer, Anapi dictus, vlcus cauenosum & malignum, cubitum dextri brachij occupans, non nisi multis forami-*

nibus perforatum habens. Attamen de scarificatione non solum Montanus, verum & Garciolopius videntur plurimum dubitare, cum eam sanguinis missionem per scarificationem brachiorum & crurum in pueris exercendam Garciolopius in dubium trahit & non admittit, & Montanus etiam in adultis prohibere videtur. Sanguis enim ille, qui per illam educitur, subtilis admodum est, eo quod à minutissimis venis, quas capillares appellant, vacuatur: non tamen qui crassus est & sæculentus est, quem in variolarum curatione vacuari opus est, cum secundum eiusdem Auicennæ sententiam, variolæ generantur, aut ex menstruali nutrimento, aut ex cibis sæculentis, qui crassum admodum sanguinem efficiunt in pueris, eumque in venis magnis non parvis inesse certum est, qui ut vacuetur, eas scindere oportet, non tamen paruas venas. Venæ enim sectio, teste eodem Garciolopio, in pueris merito prohibetur, scarificatio minime conuenit, aut dubia est. Interea Amatus admonet medicos Italos, quos in hoc morbo curando plus iusto se- gniores notat. At in hac muliere, de qua nunc sermo est, neque sanguinis missio neque scarificatio conueniebat, et in septimo die morbi prius acciti eramus. Potest & hic in dubium verti, cum huic mulieri nisi per diem unum fluebant menses, utrum sanguinis missio ea de causa conueniret, menstruis non satis fluentibus? Nam Galenus lib. 9. meth. De cura synochi dicebat. *Si sequetur nec sario vacuatio quæpiam, tantum illi de eo quod conueniat, superfluum est relinquendum, quantum est per eam vacuandum.* Itaque si tempore mittendi sanguinis menses moueri contingerit, hæc etiam hæmorrhoidis sit reclusa, si inspecto fluentis impetu, ipse satis fore videbitur, qui solus, quod requirit, vacuet, naturæ rem omnem permittes; si minus, tantum ipsi detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod postulas. Sic ego superioribus diebus antequam hanc mulierem, de qua nunc agimus, curarem, famulam Iohannis Pynsonij, præfati de Wallenaer in Hagha Comitibus in cura habui, quæ febre acutissima, eaque sanguinea laborabat, etiam plenitudo correpta, quæ transiit in peripneumoniam, cui statim secundo die à decubitu menses copiose fluxerunt, usque ad octo dies ad quam tunc vocatus sanguinem mittere solas non audebam, ob ignominiam, nisi præfente secundo medico, ut inter nos de venæ sectione consultatio fieret. Et ita accitus est Hugo Nicuenius medicus Haghanus, & ut pæncis rem absoluam, inter nos conclusum est, iam mensibus adhuc parum fluentibus, eaque satis valida existente in morbo valde sanguineo & vehemente, ut parum sanguinis adhuc ex vena brachij ad diuersionem detraheremus: non quidem in pede, sed in brachio ab ipso loco affecto, ut materia iam defluxa & non amplius fluens euacuaretur: quod ubi factum esset, bene ac optime successit, ut etiam postea aliis adhibitis conuenientibus remedijs breui conualuerit. At in hac muliere, de qua nunc sit sermo, non conueniebat venæ sectio, licet menstrua non copiose fluere. Sed cum sanguis à naribus satis fluxisset, & sudores quoque, tum morbilli per quatuor dies emanassent ac erumpere cœpissent. Solent enim variolæ ac morbilli tertio aut quarto plerumque die post febre foras exire. Et istis sic habentibus, totam curationem in eo posuimus, ut optime morbilli expellerentur: quod equidem cum bene succederet, paucis deinde diebus hæc mulier sana facta est.

OBSERVATIO XLVIII.

De morbillis, cum sanguinis fluxu à naribus.

1. Chirurgus cum ad virginem quandam viginti quinque annorum, quæ in morbillos incidisset & continua febre acuta laboraret, vocatus esset, ad venæ sectionem peragendam forte fortuna vna simul accitus ædes intrabam, & sanguinis missionem inhibui, licet omnia iam ad sectionem parata essent, eo quod sanguis è naribus fluere, & iam per quinque dies morbilli foras expulsi essent. Tamen cum natura paulo segnior sanguinem è naribus profunderet, levis porcinis subillum sanguinis ad fluxionem stimulum censeui, cum animaduertem quod natura per eum locum crisi tentaret: quod cum non posset, id nos perficere hoc modo posse recte arbitrabamur: & illud quidem non sine auctoritate feci, insequendo causam illum, quem posuit Guainerius suo tempore practicus insignis licet barbarus, in curat. variol. diff. 3. De peste cap. 6. de hac re ita scribens. Nota tamen, quod si naturam perceperis sanguinis narium fluxum tentate, ipsam iuvare debes cum seta, vel aliquo eiusmodi narium fluxum sanguinis prouocante; phlebotomiam, si opus fuerit, dimittendo. Quod cum ego fecissem, sanguis bene fluxit, & febris desit, & paucis diebus à morbillis quoque sanata est, postquam statim à prima nostra vocatione vsa esset sequenti decocto, variolas & morbillos euocante. *℞. lenitiam excorticat. ʒi. bordei decorticati p. j. carscar. n. vii. laccæ, tragacanth. ana ʒj. passul. ʒb. inibarium, n. vii. rad. faniculi, ʒb. fiat decoctio in aqua communis pro ʒb. j. b. colaturæ addendo oxysecc. simplicis ʒii. misce.*

SCHOLIA.

3. Quamuis Amatus Lusitanus medicus doctissimus minime concedat lenitiam excorticatarum decoctum in variolis, multisque rationibus probet minime convenire quod etiam ante illum Aloysius Mundella Brixienensis medicus in epistola sua ad Iulium Burellam scripta, fecit. Contra quos agit Garcialopius Auicennam defendens, quem in hac re antecellere dicit Græcos in medicamentis componendis, neque lentibus, laccæ, aut tragacantho, tantam facultatem obstruendi inesse, ut illi volunt. Quibus medicamentis ille, cum alij plerumque, sicuti & nos sæpe commode vsi sumus, optime se habuere.

OBSERVATIO XLIX.

De variolis & morbillis anno 1563. publice grassantibus.

1. Anno 1563. vix paulo ante quoque memini, verè incipiente, & per totam ætatem publice iterum grassabantur variolæ, & morbilli, in omnibus fere ætatibus (cumque hoc malum omnibus commune esset) maximam contagionem inferebant. Aderant & Delphis eodem tempore febres synochæ infinitæ, & satis peracutæ, nonnullæ quoque pestilentes, vna cum vermibus, quibusdam vero & febres ardentes, atque caufones, maxime in ætate: quæ omnes fere variolas producebant; quædam vero cum illis incipiebant, sed quæ variolas subsequabantur multo maligniores erant. Nonnullis tamen, quamuis paucissimis, pueris

tantum variolæ aut morbilli absque febribus apparere. Curabantur fere eodem modo, ut diximus esse obseru. 44. & maxime obseru. 46. Adultis vero quibus in principio venæ sectio fiebat ante apparitionem, melius curabantur, & citius exiebant variolæ, quam illis, quibus sectio venæ omissa esset. Omnibus fere hoc tempore in principio alius adstricta erat, quibus cassia, manna, infusum rhab. profuit. Sed apparentibus morbillis, & variolis per se facile alius mouebatur, ut aliis remediis non vteremur, nisi iis, quæ foras protrudunt exanthemata, de quibus nunc satis diximus. Interea muniendo oculos remediis conuenientibus, collocando infimum in loco minime luminoso, iubeamus, ne ægri res rubras, & valde luminosas inspicerent. Guainerius saphyrum & smaragdum oculo circumducit, & iubet ut smaragdum sæpe intueatur, & ocularia quædam remedia iam superius scripta in ætate frigida, in hyeme tepida, instillet. Ad reliqua membra munienda, tum ad propulsionem variolarum & morbillorum, vtebamur iisdem remediis obser. xlvj. præcedente descriptis, in principio quoque habendo semper respectum ad febrem synocham, antequam emergerent: & iisdem apparentibus, febre quoque non omissa, si ea augeretur, vel permaneret, reliqua in scholio sequenti clariora euadent.

SCHOLIA.

A Criora medicamenta, cum tales minimè sustineant, cum hæc corpora, ut diximus, ad fluxum paratoria sint, ideo quidam existimant, hic leues clysteres sufficere ex diluto hordeato, in quo vitellus oui & oleum chamæmeli vel viol. (si ad sit calor ingens) dissoluta sint, cassia ʒb. vel ʒvj. & sacchari modicum, etiam sine sale, si materia ad superficiem commoueat. Qui clysteres diutius continendi sunt. Lenia pharmaca ut sunt, necesse est, ut iam admonuimus, ex decoct. iuuubar. thamarind. prun. cassia, manna. glycyrrh. inue galli veteris, syr. ros. laxat. Aut ubi ardentior febris est, & bilis redundat, infusum rhab. ad ʒj. vel ʒiij. in aqua end. At cum hæc omnia vitia ex sanguine effervescentes fiant, statim initio laborandum est, ut feruor sanguinis extinguatur, & putredo prohibeatur. Cui rei conueniunt, quæ refrigerant, & leniter constringunt, alimenta quoque eiusmodi & quæ contemperant. Conueniunt itaque syr. de ribes, de syr. acetos. citri, de limonibus, de granatis, ac reliqui in pestilentia numerati, & condita refrigerantia potissimum si morbilli, & variolæ quid venenositas habent quemadmodum nunc cum publice grassabantur. Si vero vehemens sanguinis motus, neque hæc remedia putredini resistent, iuvanda est natura, ut foras propellat, iis videlicet quæ sudorem moueant, & in superficiem corporis materiam adigunt, qualia nobis iam recitata sunt, in obseruationibus præcedentibus, ut sunt sicca, passula, semen apri fænte. &c. Sunt qui laudant aquam destillatam, è floribus lini, huic re valde conferentem. Oculos manit Bened. Quæ uentibus præcepit meus tum nasum, cum auro, proprietate defendente dicta membra, guttur laccharo candido seu cando dicto. Aures oleo rosaceo aut myrtino instillato, Nares aceti odoratosol. fantalorum. Exulceratis ceratum ros. valet. Intestinis conf. ros. vel syr. cydoniorum. Maturæ, molles ac plene sanis, ac uergete vel aurea conf. de, molliorque limbo sanis abstergenda, vel bombace.

Vbi maturæ, exsiccandæ erunt ut cito decidant cum aqua ros. ʒb. salis communis ʒj. croci ʒj. bulliant simul vsque ad consumptionem tertie partis, pectus linea in ea madefacta, & infusa, ac expressa, variolis apponatur. Sed vnicè cauendum, ne super immaturas iam ruptas imponas, ne ex dolore vehementi apostema eueniat. Alij fumigio vtuntur, in panis recepto. De his, tum aliis remediis, vide Guainerium, & de puluere implente cauitates variolarum, ex amylo, thure, manna thuris, aloë isubar. cerussa farina fabarum, orobi, lupinorum; quamuis in his maxima habenda ratio partis, ætatis, temperamenti, eaque omnia ad consilium adhibenda, quæ adhiberi solent, cum vlcus carne repletum est, ne super sit deformitas. Crudas, duras, nec maturas, vapores decoctis chamæmeli, carscar. passul. citri, dactylor. pinguis maturorum, se. albæ, lim. sem. græci, & similia perfumandas iubent, ac eodem decocto fouendas. Deinde lineam telam calidam apponunt, dum maturescant. Atque ubi maturerint ut priores, deinde curant. Alii qui ut citius exsiccentur post maturationem aprogala apponebant, ut vidimus, quamuis per se sine remediis topicis adhibitis melius curarentur. Hinc Garcialopius admonet, si sanies alba efflueret, nihil remedium ad mouendum esse mollior; melius carnè succere sine vestigiis quod etiam experientia compertum habemus. Si corrupta est sanies, ne fiat exulceratio, præstat ac variolas aperire, demum virulentiam, & acrimoniam humorum detergere, ac saniem abstergere. Quibus autem vestigia morbillorum ac variolarum aboleantur, mox dicemus.

OBSERVATIO L.

De variolis in muliere prægnante.

1. Maria Petri Sasboti, diuitis illius cernisarij filia cum prægnans in quinto mense esset, anno 1563. mense Iulio, in variolas incidit, adeo copiosas, ut vix plures voquam in ægotante viderim: sed quod mirabar, sine febre erat. Cum autem foras prodissent, neque febricitaret, nec venæ sectione, neque scarificatione, aut cucurbitulis vsi sumus: sed serum lactis cum sicibus ad scarificationem, cum alius sponte non deiceretur, exhibuimus, ut sic variolæ etiam ad cutem melius promouerentur. Post septimum diem ab initio, hæc ipsa in febrem incidit, quod tamen malum erat, aqua tamen nostra indultia, Deo optulante, euaserit. Nam cum alius stricta maneret, balneum ex ʒx. diapr. simpl. deuorandum dedimus, quo optime excreuit, & bene se habuit. Ob febre loco potus, & paulo post, eam febris reliquit. Verum quod iam fere omiseramus, in principio etiam ea remedia adhibuimus superius enarrata, quæ oculos, guttur, pulmonem, & reliqua membra munirent. Et cum oculi male haberent aqua ros. cum sumach. more consueto vtebamur. Ceterum cum iam malum in declinatione esset, atque ipsa linimenta exsiccantia, faciei adhibenda minime proponeret; suadebam, ut ab iis abstinere totumque negotium naturæ committeret, cum sanies alba concocta, à variolis, per se ruptis, efflueret, & imperavi ne digitis crustas auelleret, & ut à frictione abstinere, quamquam pruritum sentiret. Verum cum à vellicando variolas non abstinere, quibusdam nondum maturis, deinde cum ex muliercularum consilio, ad exsiccationem pinguedinem seu spumam lactis seu cremorem adhi-

buisse, facies crusta obducta est, admodum scæra, & vestigia relicta fuere, atque oculis rubedo oborta est, quæ longiore tempore adhæsit, ut postea vix curari potuerit, etiamnum oculorum rubedine permanente, ut leui ex causa oculi rubore adhuc afficiatur. Quæ si non apposuisse, procul dubio, ut alij qui hoc tempore variolis detinebantur, quibus non adhibita fuere medicamenta localia seu topica, commodius sine vestigiis relicta, à ne curabantur.

SCHOLIA.

Quamuis prædicti fere omnes scribant, ut linimenta exsiccantia post morbillorum aut variolarum maturationem, & apertionem, sanie deterfa, applicentur: experientia tamen vidimus, hoc tempore, in istis variolis, si sponte maturentur, & deciderint, quod minori negotio perficiantur, & minus per se vestigia relinquant: ita ut opinio quorundam vulgariū hominum magis laudetur, qui dicunt quod non debeant acu perforari, neque aliquid iis apponendum esse volunt: quam sententiam Valescus in suo Philonio minime reicit, imo approbat, potissimum si sanies bene cocta effluat, & per se rumpantur. Istius quoque opinionis fuit auctor ille, qui De proprietatibus rerum librum conscripsit, qui ita dicit: Caneat autem nutritrix vel medicus, tam in puerulo, quam adulto, ne talium pustularum vesiculæ, nec propter pruritum, nec propter aliud rumpantur, seu aperiantur, maxime circa faciem: quod si perforentur variolæ vel morbilli, perperis temporibus, vestigia apparebunt. Hæc ille. Id nos quoque experientia vidimus. Vnde etiam iubemus, ut nutritrices puerorum manus fascia lata ligent, ut prurientes papulas scalpere non possint. At cum venter huic mulieri non fluere, diaprūm simplicissimum & leniens exhibuimus, cum prægnans esset; deinde quod in variolis & morbillis minime laxantibus vti debemus, cum tales facile in fluxum incidant, vix prius dictum est. Memini enim, quod illustri Comes Mauritius iuuenis, filius illustrissimi Principis Auracii in principio Nouembris anno 1583. cum in morbillos incidisset, intra diem & noctem aluum ita citatam habuerit, ut trigiesis coactus fuerit ventrem deponere; quem Franciscus Marcellus medicus Dordracenus, vir doctus, & amicus noster curabat: sed cum eodem die ipsemet decumberet, neque Comitem inuifere posset, eiusdem iussu accitus fui, sed præscriptis alimentis & medicamentis leniter constringentibus, facile conualuit.

OBSERVATIO LI.

De variolis, cum maligna vlcératione & excoriatione.

Per decem annorum, qui in platea Vaccæ apud insignem totius Bataviæ organistam Buscopium, musurgum illum peritissimum (quem compomistam Barbari vocant) habitabat, in variolas incidit, quæ in corpore ac facie racematim scaruriebant. Sed nescio cuius mulierculæ consilio cruri, tum brachio, folia betæ albæ apposita fuere, & sic stolidi muliercula malignorum vlcerum causa exstitit, quæ vix, imo ægerime ac longo tempore ad cicatricem potuimus deducere. Intus vero prius exhibitis decoctis, quæ variolas foras protruderet, vniuersalibus remediis præmissis, necesse fuit vti vnguento albo camphorato: quod

quod cum non iunaret, vnguento de plumbo vti sumus: quo puer postea conuulsiuit.

SCHOLIA.

2. Nihil peius est, si quis his pustulis pleno corpore exorientibus, calidis mederi voluerit: attrahet enim potius quam per cutem euacuet. Quo fit ut prius in principio sanguinis missione medendum sit, quam calorificis medicamentis materiam nondum paratam foras elicere. Et quanquam latae pustulae, quales hyeme Simon habuit (esse Hippocrate) non admodum prurire: hic certe cum ad ignem inungeretur, vel calida lauaretur, iuuabatur, vomitiones non expediebant, puto utique cum, qui calidis largiter fouisset, prodesset potuisse. Quo loco in ultimis verbis (prodesse potuisse) seu ut solet breuitate (cui profecto nihil deest) Hippocrates ostendit: quod & Garciae opus Lusitanus medicus animaduertit: non in omnibus semper conducere calidorum usum, sed iis, qui iam euacuati fuerunt: multoque minus si topica attractiua variolis aut morbillis ante maturationem apponantur, ut huic puero contigit: & licet variolae iam quasi ad maturationem peruenissent, folia ipsa apposita pessima tamen vlcera induxerunt in brachiis & cruribus, bona aliqua adhuc fortuna, quod mulier faciei non apposuerit, sed membris ignobilioribus. Alij vero eiusmodi vlcera, praecedentibus vniuersalibus remediis, lauacris curant, quemadmodum Amatus in puero Altarilio ex variolis serpentina & cutem erodentia vlcera habente: cui a propinato syr. viol. solutino, lactuce aquae permixto, quo optime egressit sequenti lauacro excoarationes lauari fecit, ac postea panno lineo abstergit, & puluere infra dicendo aspergi. Sic autem lauacrum habebat: ℞. flor. ros. rub. siccat. myrtill.

3. fulorum lentisci, summitatum quercus, tamarisci, fiat decoctio in aqua communi, qua excoaratae partes lauantur, & lineo panno abstergit, sequenti puluere inspergentur. ℞. thuris, mastice, ros. rub. sarcocollae, ana part. aequal. fiat pul. subtilis. Nos vero vng. camphorato albo, deinde ex plumbo vti sumus, quod a Montagnana in suo antidotario ita describitur: ℞. plumbi vsti ℥ ii. litharg. ℥ j. cerussa lota, acris ana ℥ ss. olei ros. ℥ iii. mellis ros. ℥ j. vitell. anorum nu. iii. myrrhae ℥ ss. cera q. s. fiat vnguentum. Valet in excoarationibus, inflammationibus membrorum, in vlcibus fraudulentis, corrodentibus, antiquis, ambulatibus, gangraenis crurum & aliarum partium. Nos quoque feliciter saepe vti sumus ad impetiginem, vlcera gallica. Idem in variolis excoaratis, vel ex scalpitu vel alio modo; prodest iuxta Guainerium & Auicennam. similiter vng. alb. sine aceto, & de cerussa descripta.

Ad vlcera variolarum consolidanda. Auicenn. q. cano. tract. 3. vel de cerussa Mes. lotum cum aqua ros. adiecta capnura & cori. rad. salicis, vel ceruam album Gal. sine aceto, vel hoc a Guainerio commendatum: ℞. olei ros. ℥ iii. cera alba ℥ j. liquescent simul, deinde cum aqua ros. lauantur, cui postea adde rasura rad. cannae ℥ j. rasura rad. salicis ℥ ss. capnura ℥ j. fiat vng. quo vtere. Auic. quoque q. can; extollit, quod ex litharg. oleo ros. cerussa, & cera componitur, sic & vng. rubrum. Sed hic meminisse oportet, quod antea quoque dictum est, crustas in istis pustulis in naso oboriri, vel in aliis partibus, ad quarum remotionem Auic. laudat vnguentum paratum ex oleo ros. cera, cerussa & cadmia modico. Valet etiam, ut prius admonuimus, butyrum lotum cum aqua ros. vel hoc quo Guai-

nerius vtiur: ℞. olei ros. ℥ j. pinguedinis anguilla ℥ ss. lauantur cum aqua ros. quibus adde parum cere liquatae, & litharg. ℥ j. cerussa ℥ ss. fiat vng. cum quo liniantur crustae.

OBSERVATIO LII.

De muliere puerpera, quae ex variolis laborans, male tractata, in mortem deuenit.

Puerpera, quae eodem tempore Delphis ad partem Orientalem ciuitatis habitans, ex variolis decumbebat, quae cum impense febricitaret, eaque aucta, magis ac magis crescente, ita ut ob calorem externum circa variolas in cute torqueretur, tanquam igne torreretur, obseruatricius (sic enim mulierculam astitentem vocant) stupidiissima, & artis medicae ignata, pannos lineos aqua gelida tinctos, corpori nudo si frigide circumduxit: motuque naturae ita impedito, & variolis intro repulsis, infelix puerpera subito extincta est.

SCHOLIA.

Si ex solo epithemate cordi admoto in variolis super imperium Iudaeum medicum mors sublequuta fuerit, ut ex Guainerio paulo antea recensuimus, nihil hic mirari oportet, quod ex gelida aqua cum pannis lineis corpori circumducta haec puerpera tam subito obierit. Propterea medicos illos quicumque fuerint, recte admonuisse puto, quod morbillis apparentibus & variolis neque emplastra, neque aliud quippiam corpori admodum sit, quod has pustulas ad internas partes nobiliores retrocurrere faciat.

OBSERVATIO LIII.

De tribus puellis, variolis laborantibus, ex quibus duae nobiles euasere, & tertia mortua est.

Puella nobilis Terlongia, iuencula, in Cambræ regio canonica, ex variolis periculose decumbebat, vti & altera Spiringia dicta. Cum ambae quasi pro deploratis haberentur, variolis tamen in acumen & conum eleuatis, adhibitis decoctis per me, quae foras variolas propellunt, breui nostra industria conualesce. Verum altera puella Leydana, religioni non dicata, nouem annos nata, quae in campo Regio, apud matronam nobilem etiam canonicam Pylyser dictam, habitabat, & variolis correpta esset, quae cum depressa manerent, neque in acumen tenderent, febre pestilenti & maligna, qua etiam laborabat, semper auerscente, vermefque plurimos cum simul per alium deiceret (quod signum malignae putredinis erat) deinde odor variolarum grauis nares astantium ita offenderet, ut vix aliquis in cubiculo apud eam manere posset, remediis aptis non iuuantibus, mortem futuram praedixi, quae etiam vndecima die, ut praedixeramus, mortua est.

SCHOLIA.

Et tempore cum quibusdam variolae depressae manerent ut diligenter obseruauimus, tales plerumque lethales erant: contra vero in conum & acumen tendentes magnam spem salutis secum adferebant, modo scilicet agrotantes ab aere custodirent. Sic puella ad quam moribundam

dam apud fossam. Aqueam decumbentem acciti eramus, quae, cum domum exiret, nondum variolis perfecte foras euocatis, in conuulsionem, & epilepsiam incidit, ac subito mortua est, antequam remedia apta adhibere possemus. Recte dixit Auicenna, frigus oppilat poros, & redire facit materiam ad interiora. Ideo muniendi sunt aegri a frigore, ita tamen moderato calore fouendi ne febris augeatur, ut prius dictum est.

OBSERVATIO LIV.

De nebulis, post variolas & morbillos reliquis.

Infans & filiolus Iacobi Fyckij cernisiarij, qui ad septentrionalem partem urbis, & regione ad diu Georgij Delphis habitabat, & ex variolis per quatuor dies oculos clausos habebat, ut eos aperire non posset, adhibito foku ex malua, semine cydon. in aqua communi decocto, eoque cum oculis frequenter lauasset, cum mater caecitate vel vlceraationem metueret, oculi aperti fuerunt, & nebulas in iis conspeximus, saccharo autem albidissimo (candi dicto) tunc in puluinem redacto, inque oculos ter quaterque immisso, nebulae absterse fuere, non solum in hoc puero, sed etiam in quibusdam adultis, qui in hoc malum inciderunt.

SCHOLIA.

Blasius Astaris Papiensis medicus cap. De curat. variol. & morbill. oculos praemunit aqua ros. in qua ponit modicum de saccharo candido (vulgo candi dicto) & bombace excepta & expressa, aut pluma in oculos destillat, non tantum oculos praeseruat, sed etiam infectos nebulis detergit, valetque si nebulae vna cum calore adfuerint. Amarus similem casum narrat de quodam per triduum habente oculos clausos ob variolas cui hoc perfuso oculi aperti sunt: ℞. fenugraci, sem. lini, se. cydon. ana p. j. malua, p. ii. in aqua fiat decoctio sufficiens, ex qua oculi lauantur, & sequenti die oculi aperti sunt, in quibus nonnihil nebulae conspexit, quae saccharo albidissimo & in puluinem redacto ex toto ablatae sunt, & oculi inter paucos dies immunes & liberi ac absterse facti sunt. Valet & steracus lacerti, vel eius loco mucerda, veluti & alia potentiora medicamenta.

OBSERVATIO LV.

De inflammatione oculi, post variolas relicta, quae subito transit in pterygion.

Nicolaus Halsius, puer octo annorum, filius Sabinæ matris Iacobi Forestae, uxoris Petri Sabinotii cernisiarij illius distissimi, post variolas nondum recte exsiccatas, cum sese aeri nebuloso ac ventoso exposuisset, inflammatione oculi correptus est, sed non admodum vehemens, ita ut in principio collyrio ex aqua ros. & albumine oui instillat aquae concesso, in oculum instillato, memine habere visus est, ita ut mater eius concesserit Brietas posse proficisci ad quendam qui me eo auocari iusserat. Verum post quatuor dies subito ex catarrho ad oculum delapso incidit in pterygion, seu vngulam, quae totam membranam coniunctiuam cooperiebat, & sese vsque ad corneam extendebat. Cumque Brietas ad dies octo haerere cogeret apud aegrum, nec cognata mereretur, sicuti tamen constitutum erat, si quid fieret. Forest. Tom. I.

nistri puero accidisset, accitus fuit alius medicus, vna cum chirurgo, qui cum deperditum oculum dixissent mater morore affecta, me tunc reuocari iussit. Sed ante meum ingressum sacculus hic praescriptus erat: ℞. folior. maluar. m. iii. solatri m. ii. (ob oculi inflammationem) viol. nemph. flor. ros. rub. ana m. j. misce, & fiant duo sacculi interfusi, & coquantur in aqua communi, & expressi moderate calide oculo applicentur ter quaterque, semper renouando, & ita frequenter fomenti instar oculum fouebant. Postea ad dolorem sedandum & pterygion emolliendum adhuc duos alios sacculos hoc modo praescripserunt: ℞. florum chamamilla, meliloti ana m. ii. seminis fenugraci ℥ ii. misce, & fiant duo sacculi, & coquantur in vino Rhenensi, & eodem modo, ut supra, oculo admoveantur. Vbi autem ego accessissem atque oculum diligenter inspecto, animaduerti pterygion occupare totam coniunctiuam: & quia videbam inflammationem adesse, vna cum medico & chirurgo, denuo hos sequentes sacculos dolorem sedantes, & inflammationem mitigantes, atque vngulam emollientes, in officina fieri mandauimus: ℞. folior. maluar. m. iii. byrdei mandari parum contusi m. j. sem. cydon. ℥ ii. fiant duo sacculi, coquantur in aqua simplicis & vino Rhenano, quibus quinquies in die oculum fomentauimus, mane hora 7. deinde circa horam 11. postea hora 2. pomeridiana, dein hora 5. & sub noctem, a foku statim collyrium instillabamus, confectum ex succo maluae, fœniculi, rutae, optimè depurato. Id quater vel quinquies in die fiebat. Interea puerum quoque leuiter, & paulatim purgauimus, cum decocto maluae, fœniculi, euphrasiae, fumariae, & similibus, sicut ac Rhubar. adiectis, & post infusum, admissis syr. ros. solutino, clareti instar propinabatur. Procedebamus vero cum sacculis supradictis, & collyrio per vnam septimanam, vsque ad trigesimum diem Augusti. Postea reliquimus fomenta: & quia ab vna parte pterygion diminutum & quasi ablatum videbatur, ita ut tandem potuerit mediocriter ex oculo videri, ad maiorem deteriorationem collyrium conficiebatur, ex succis fœniculi, rutae, maluae, simul depuratis, adiecto felis anguillae exiguo, & saccharo albidissimo candi dicto, quod frequenter in oculum destillabatur. Et hanc curationem prosequeremur vsque in tertium diem Septembris. Deinde huic collyrio, ut pterygion magis extenuaretur, ac consumereetur, adieciimus parum vitrioli albi, & optime successit. Interim dum haec ageremus, superuenit quidem pharmacopœus, qui sese pro medico oculario venditabat: quem M. Cornelius Musius vir doctissimus & pater Agathanus ad puerum amicitiae causa deduxerat. Is proponebat ut oculos lauaretur ac saepius perfunderetur decocto maluae, cui mucagines seminis fœnugraci, & cydoniorum, adiectae essent, vel quod eorundem expresso oculos fomentaretur, ac mox collyrium imponeretur, quod ex albumine oui cocto durissime cum modico flore artis super cotem ducto, addito licij modico & aquae euphrasiae in collyrium coeunte constabat. De his vide Gordonium part. 3. De pass. oculorum, de vngula, rubr. 2. & de pannorum rubr. 4. Ceterum quomodo nos videremus optimum successum ex nostris sacculis, ac collyriis, in iisdem consistendum esse duximus, & nihil esse immutandum. Quare ultimo collyrio a nobis praescripto, cui momentum vitrioli albi inerat, ad vndecimum Septembris diem vti sumus. Postea & hoc ita parato utebamur, ex succo fœniculi, rutae, chelidoniae, depurato, adiciendo in fine

fellis anguilla modicum: leniter ebulliendo, mox & vitrioli parum, quo egregie pterygion extergatur. Praecipimus vero ut illud contingatur ad septimum Octobris diem. Ceterum cum & hic puer post variolas curatas etiam scabiem humidam & foedam haberet, etiam in cruribus vlcera crustosa relicta essent, scabiesque admodum foeda etiam circa frontem tum oculum occupasset: pro quo symptomate deponendo, postquam bene cum decocto senae bis, terue, purgatus esset, hoc infra scripto vnguento feliciter vti sumus: ℞. lapidis calaminaris, lithargyri auri & argenti ana 3 j. sulphuris vivi, cerussa ana 3 j. b. pulvis sentur subtilissime & cum axungia porcina petere q. s. fiat vnguentum secundum artem. qno vtiens puer, breui deinde scabies curata est. At pro pterygio consumendo adhuc vtiemur collyrio supra scripto, quod succum rutae & chelidoniae continebat, in duplici pondere: fœniculi vero minus cui chirurgus, ex nostro praescripto, addebat 3 j. b. vitrioli. Postea idem reiteratum est, adiciendo viridis æris quinque aut plura grana. Tandem chirurgus mandauimus, ut ex felle porcino, felle anguillae & succis chelidoniae, rutae & fœniculi simul coctis in vase aut labro æneo (labrum vero alias dicitur concha seu pelvis confora) addendo in fine vitrioli nonnihil, & succis depuratis secundum artem, collyrium fieret quo puer vltimo utebatur. Atque hoc semel rursus reiteratum est. Cuius inquam totius liquor tam ex felle quam succis ibi. continebat, quibus tunc chirurgus addebat 3 iiii. fere vitrioli & deinde argenti ana 3 j. fere. Id autem egregie detergebat pterygion, ut in consumendo par non haberet. Hoc modo & rusticum illum oculis occaecatum in Ruisvick post variolas etiam in utroque oculo pterygion habentem, ut per semiannum, antequam ad me veniret, nihil videret, neque sine ductore ambulare posset, hunc ipsum solum absque ope chirurgi; diuina gratia adiuvante curavi; cum nihil quicquam videret, similibus remediis illi visum restitui, Dei omnipotentis ope, qui cæcos natos solus curat.

SCHOLIA.

Ophthalmia subinde ad epidemios morbos referuntur.

Visum oculorum quando contingit.

Solent autem post variolas & morbillos, aliquando etiam ipsis nunc erumpentibus, vitia oculorum oboriri admodum graua, ut antea quoque admonuimus: qualia sunt praeter inflammationes, rubores, lacrymae, pannus, oculorum albedo, albugo, cicatrices, nebulae, leucoma, pterygion, quemadmodum & huic puero contingit. Licet hoc eodem mense Augusto anni 1563, non solum ex variolis aut morbillis laborantibus, oculorum vitia contingerent, sed aliis multis eadem mala euenerunt, qui eiusmodi pustulis non corripiebantur. Passim enim eo tempore vagabantur & ophthalmia & inflammationes oculorum & ulcerationes, ut plurimi per empiricos & imperitos oculos medicos eo tempore fuerint occaecati, nonnulli quoque, qui non tempestiue medicum doctum in consilium adhibebant. Sic enim ophthalmia, quemadmodum & dysenteria populares, ad simplices epidemios morbos, antea referri diximus. Eodem modo, anno 1566, multos lippientes & ophthalmicos conspeximus, ita ut publicani constitutionem ipsius cœli eiusmodi vitia saepe habeant, & etiam aliquo modo contagiosa sint, ut si eos laborantes admodum obnoxie intueamur, vel aspiciamus, in idem malum quoque incidamus, ut ipse experientia saepe vidi. Ceterum illo anno, nulla exanthemata apparebant, sed solum-

modo oculorum vitia admodum frequentissima erant. Anno autem 1563, de quo nunc loquimur, etiam variolis & morbillis laborantibus tum aliis hæc vitia oboriebantur. Pterygion itaque Græcis, Latinis *unguis*, nervosa dora & albicans membranacea est, ex angulo sese obdendens, & plerumque pupillam contegens. Oritur ex adhaerente membrana, sensim multoque tempore (si permittitur) incrementum: ita ut hæc ipsa, nihil aliud esse videatur, quam ipsius adnatæ membranæ eminentia nervosa: quæ ab angulo maiori, aliquando & ab altero oritur, sed vsque ad coronam seu irim oculi progreditur: quum vero augetur, pupillam etiam obtegit. Latini *unguem* appellant, Barbari *ungulam*. Pertinet itaque ad morbum instrumentalem in numero abundantem. Oritur magna ex parte ob scabiem, aut continuum humorum crassorum & lentorum defluxum, ut hic post variolas ex catarrho humorum crassorum. Signis quibus malum deprehenditur, nullis esse opus, cum oculis ipsis sit manifestissimum. Victus ratio talis esse debet, quæ crassos & lentos humores extenuet. Talis cum nota sit, non opus est hic diu sermonem producere, quemadmodum nec de eius curatione multa hic adferre, nisi quod magis & diuturna pterygia sola chirurgia amoliantur. De hac manuali operatione vide Paulum & Aetium. Recentiora & magnitudine mediocria præfidiis dissipantur abstergentibus. Sic tamen ut vniuersum corpus primum à crassis & lentis purgetur humoribus. Deinde topica prius emollientia, deinde abstergentia & detergentia adhibeantur, quorum formulas ex libris medicorum petere posses, vel his uti, quæ nunc descripsimus. Latius tamen, si Deus admittat, & iis dicturi sumus, cum de oculorum affectibus tractatum scribemus. Sed hæc parerga sunt, cum ex iis capitibus tunc depromere poteris: ideo ad reliqua transeamus.

OBSERVATIO LVI.

De tumore duro in collo, post variolas curatus, oborto.

Nobilis iuencula de Wel, canonica in Cambræ regio, cum à variolis per me curata esset, non diu post in gutture & collo tumor durus obortus est. Chirurgus abscessum sperabat, sed communi consilio, prius adhibitis resoluentibus, & emollientibus medicamentis detumuit, quædam tamen duritie in nervis diu remanente, ut caput ob rigiditatem in alteram partem mouere non posset. Sparadrappo sequenti appposito, prius inuncto ex reliquiis, quibus sparadrappum consistebat, tandem durities euauit: ℞. pinguedinis capri 3 j. pinguedinis asinis, anatis, olei lilior. ana 3 j. b. mucaginis rad. albæ extractæ cum aqua maluarum 3 j. mucaginis feminis lini 3 j. b. ceræ albæ q. s. fiat sparadrappum.

SCHOLIA.

Hoc accidens licet post variolas euenerit, non tamen omnibus ex variolis laborantibus commune est, neque proprium: qualia sunt vestigia relicta post variolas & morbillos, de quibus latius obseruatione sequenti dicemus. Ceterum quod hic annotandum, sparadrappum chirurgi vocant lineum saepe inculcatum oleis & pinguedinibus ac cætera liquatis & calefactis. Cum enim

enim hæc incalescent, pannum lineum & mollem per liquorem trahunt, qui refrigeratus adhaerescit. Eiusmodi sparadrappis vtiuntur non solum ad durities emolliendas, ut hic optime vti sumus, verum etiam ad callum firmandum, & poron: ut videre est apud Hollerium de materia chirurgica: sed tunc etiam picem, mastichem, bolam armen. aliaque plurima apponunt, iuxta quod intentio curandi exigit: quemadmodum & nunc quidam iis quoque, ut ceratis in morbo Gallico cura ideo vtiuntur, argento vincto, tum aliis ad eiusmodi lucem facientibus additis. Quod chirurgi vocant sparadrappum, id Tagautius appellat *spanadrappum*, ut patet in Institut. sua chirurg. lib. 5. cap. 4. De ratio, curatio, laxata in vniuersum. Verum nostra hæc nobilis iuencula: postquam collum inunxissemus, & sparadrappum apposuissemus, id per tres dies appositum manebat, deinde iterum inuncto collo & demum rursus appposito, paulatim durities sanata est, ut neque pulset, aut cataplasmate, vel emplastro opus fuerit. Sunt autem item eiusmodi sparadrappa ægris minus molesta. Huius quidem exemplo & alia componere possemus, & resolutentia, vel emollientia, vel maturantia, prout symptoma, vel alius affectus, aut vitium, aut tumor præter naturam exigit.

OBSERVATIO LVII.

In qua agitur de ratione curandi, ne vestigia aliqua post variolas aut morbillos relinquuntur.

Matrona proba, vidua Egidij illius mercatoris Antverpiani dilectissimi, cum numerosam prolem haberet, ubi pueri atque puellæ eiusdem in variolas incidissent; ne vestigia post illas relinquerentur, cum variolæ iam maturassent, & in medio oculi quasi albicantes eminerent, quod signum pro bona maturatione habebat, omni die bis variolas in facie, aliquando etiam in pedibus vel cruribus & manibus modo maturæ essent, cum pluma leuiter oblinebat cum oleo amygdalarum dulcium recens expresso, donec exsiccarentur. Hoc quidem in dubitato experimento edocta, ut istis diebus mihi retulit, quod omnibus suis pueris nulla vestigia relinquerentur. Adeo enim mihi placuit hoc experimentum, ut nullum aliud præstantius esse repererim, cum nullum odorem habeat, neque pueris, neque etiam adultis molestem sit.

SCHOLIA.

Præstat hic præcautione vti, ne vestigia relinquantur, quam ea relicta curare. Aliqui etiam ad præcautionem vtiuntur, ubi maturuerint, butyro recenti, sed experientia compertum habemus, quod butyrum aliquo modo inflammet. Sed in hoc negotio peragendo, præstantius est oleum amygdalarum dulcium recens expressum, leniter sedat dolorem, maturat, & ardori confert, asperitates tollit, & excoctas variolas mirabiliter sanat.

OBSERVATIO LVIII.

De vestigiis persanandis, post variolas & morbillos remanentibus.

Nobilis matrona Sparvrouvvia, in Campo Negio prope Delphos, canonica, cognata Pet. Foreff. Tom. I.

mea, cum Harlemum profecta esset, ut sororem ex morbo decumbentem iuueret, iam ætate quadraginta annorum in variolas incidit, à quibus cum ægre euassisset, vestigia in facie admodum indecora remanere. Domum itaque reuersa pro iis abigendis, vel potius decorandis, me consuluit. Hoc igitur sequens vnguentum quo faciem tunc & manus inungeret, sub noctem præscripsi: ℞. olei amygd. dulc. recens expressi 3 j. b. olei lilior. 3 j. axungia gallinae, sed cū deficiebat eius loco, axungia cap. 3 j. b. sarcocollæ. gummi tragacan. gummi arabici, subtiliss. in pollinem redactorum, ana 3 j. b. farinae cicorum, oryzae, ana 3 ii. b. lithargyri auri 3 ii. farinae lupinorum 3 j. pul. rad. bryoniae 3 j. b. sacch. thabaræ 3 j. conterenda subtilissime conterantur in pollinem, & omnia commisceantur in mortario superinfundendo aqua rosæ, aqua liliorum alborum, aqua florum fabarum, ana parum, vel q. s. omnia probe misceantur & agitentur in mortario, donec in mollem vnguentum coeant. Postquam manus tum faciem sub noctem inunxisset, imperabam, ut mane eadem ablueret cum decocto hordei mundati, oryzae, & fursuris.

SCHOLIA.

Nonnunquam, ut prius quoque dictum est, à vestigiis variolarum & morbillorum facies ac alia apparentia membra, quæ omnibus in conspectum veniunt deturpantur, iis forte prius male curatis, vel quod prurientes scalpant, pro quorum vestigiorum remotione multa laudat Auen. ut radices arundinis, sarcocollam, semen melonis, & alia infinita. Guainerius nobis hoc vnguentum comendat: ℞. olei lilior. olei de ph. pite cap. 6. sicis ana lb. b. pinguedinis asini 3 iiii. olei rosæ 3 ii. de curat. lauentur diu ista simul cum aqua rosæ, & lilior. alborum: deinde accipe albumina quatuor ouorum recentium, quæ in testis suis ponantur ad ignem, ut parum coagulentur: coagulata misce in mortario cum omnibus supra scriptis: postea accipe amygdal. dulc. & amar. deplat. ana 3 j. b. pistentur diu, deinde incorpora cum dictis rebus, quibus omnibus adde rad. canna 3 ii. b. sarcocollæ, sem. melon. cum corticib. oryzae abluta, litharg. auri, sacch. thabaræ, amyli, cretae, ex quo sunt vasa fistula ana 3 j. omnia simul misce in mortario, tandem agitando, donec ad spissitudinem vnguenti deueniant; quo vterere mirabiliter enim delet vestigia variolarum. Ad idem valet aqua sublimat. rad. cannae, etiam pinguedo asini, cum oleo rosaceo liquefacta. Sed & hæc tria, præcipue aqua vngulæ arietis, vel capræ, exiens dum assantur in igne, sanguis leporis & tauri. Valescus loco pinguedinis asini vti nos axungia gallinae cupit, vel eius loco capi, cum deesset. At vnguentum nostrum cum paratum esset, cum ob gummorum concretionem, non adeo probe oblini posset, imperavi pharmacopæo, ut per pannum emulgendum manibus collaret, & sic cuti melius adhærebat. Sed & hoc maiori artificio composito felicissime vti sum in Domina de Haefre Reniburgica Canonissa, aliisque matronis nobilioribus, etiam in Domina de Oesterviock, & in aliis quamplurimis: ℞. Olei amygd. dulc. 3 j. b. olei lilior. alb. 3 j. axungia capri, ad variolas pinguedinis hirci (cum asinina decrat) ana 3 j. b. farinae cocollæ 3 j. b. farinae oryzae, lupinorum ana 3 j. b. litharg. delenda, auri 3 j. b. pul. rad. bryon. recens an. 3 j. sacch. thabaræ 3 j. conterenda conterantur in pollinem & cribro tenuissimo excipiantur, & gummi dissolui addantur si libet, tandem commisceantur in mortario superfundendo aqua rosæ lilior. alb. fabar. ana q. s. continuando agitando.

agitando & incorporando, per pannum laneum manus emulendo, trahicantem, & exibat vnguentum molle, quod experitissimum habetur ad vestigia variolarum, & morbillorum delenda, apud nobiles mulierculas deinde in maximo pretio habitum: quacunque cotem exasperatam laeuigant, experti sumus hic valere, ut sacculus ille, quo vli sumus in Nicolao Haffio, ex malua, hordeo mundato & semine cydon. paratus, & frequens lotio ex decocto hordei & malua. Item succus limonium, & magis liquor extractus ex albuminibus ouorum & destillatus vestigia delet & faciem illustrat. Aqua quoque destillata rad. serpentariae, flor. fabar. ros. limon. oleum quoque dactylorum. Vnguentum citrinum, quod faciei maculas emendat, scabiem exterit, cicatricem extenuat, roborem oculorum aufert, & aspera laeuigat. Spuma & oleum tartari, ex vitellis ouorum, de fistulis, liliorum, adeps asini, cum oleo ros. ut antea dictum. Aqua destillata e pedibus vituli, arietis, porcellorum, e melle, terebinthina, citrangelis ex folliculis vlmorum. Bene enim repurgatur a vermiculis & modico sacch. cand. commiscetur, vel cum melle & terebinthina destillatur. limaces mundae in vas vitreum coniectae cum 3 b. sacch. non puluerisati, per nouem dies in loco obscuro oclusae, deinde punctae cum acu. Liqueor e cute erumpens ad hanc vsum seruetur, eo pro miraculo Gisbertus Horstius Romae Praeceptor meus utebatur. Illud quoque vtile habetur: 2. vng. citrini 3 j. vng. pomat. 3 b. misce, vesperi eo visor, & mane ablue, cum decocto hordei sem. melon. & furfurum. Quae hic desunt, de fucis dicturi sumus.

OBSERVATIO LIX.

De purpura inuasi reperculsa.

1. Iohannes Alcmarianus, natus annos triginta sex, quem antea curaueram dysenteria difficili, qui ceruicem a Zythepis prius emptam, certo pretio distribuebat, & rursus vendebat. Hic cum in febrem malignam incidisset, deinde etiam purpura correptus esset: nam pustulas rupeas easque latas instar morbillorum habebat, quamuis ab iis nihil distabant. Cum medici consilio non uteretur, imo temerarius suomet consilio, electuarium de succo ros. sumpsit, ex quo venter valde fluere coepit, & omnes illae pustulae purpureae subito intus delituere, mox circa os ventriculi oborto intolerabili dolore, cum praecordiorum ac cordis ingni angustia, ut in syncopen inciderit. Ad quem Anno 1555. 4. die Augusti vocatus fui: ita enim praedolore vociferabatur, ut in suspiria erumperet, & sese intoxicatum clamaret. Re autem intellecta, ac iis obseruatis, quae apud eum acta forent, hanc potionem illico propino: 2. cort. rad. fenic. petros. cichorii, bugloss. ana 3 b. capill. Ven. m. 11. flor. cord. p. j. f. anisi 3 j. sem. cucurbitae, melonum ana 3 b. cice. rub. 3 b. fiat decoct. in aqua comm. q. s. in iune addendo aqua fenic. & bugloss. ana 3 b. ut totius potionis colatura 1 b. j. non excederet, cui expressioni addebam syr. de limonib. 3. ii. syr. de cichor. cum 1 b. j. syr. de succo bugloss. ana 3 b. misce. Ex qua potione hora tertia pomeridiana cum coepisset cyathum vnum calide, miraculi instar sudore copioso per totum corpus effluente, ac siti cessante, qua etiam afficiebatur, omnia dicta symptomata; tum dolor cessauit. At sub noctem hora 11. dolor videbatur redire, & iterum sumpsit cyathum paruum, nec amplius vllum dolorem aut febrem sentiebat, nisi leuem quendam in gutture dolo-

rem, qui dolor ex aquae plantag. gargarismo cessauit. Extollebat mirum in modum hanc positionem, qua se ab inferis ad vitam reuocatum affirmabat, quamobrem ut hanc ipsam memoriam commendarem in utilitatem aliorum obnixè rogauit, ut etiam aliis in simili angustia prodesset posset. Conualuit igitur & demum sese aëri exponens amplius nihil mali sensit. Quamquam postea diebus aliquot intermissis cum vino sese impleuisset, dolor eundem in latere dextro inuasit, aspiciabatur pleuritidem esse: & sic 21. die Angusti me reuocauit. At cum non febricitaret, loco dolenti inuncto ter vnguento infrascripto statim bene habuit, & sanus permansit: 2. vnguenti nostri perforalis, olei amygdal. dulc. anethum, viol. chanae melini ana 3 ii. misce.

SCHOLIA.

Purpura, sicuti rubores, Graecis ἐρυθρία dicta, solent aliquando in febribus malignitatē, praese ferre, quae & magnam similitudinem habent cum exanthematis. Materia quoque harum macularum, seu stigmatum, saepe quoque venenosa existit, potissimum in febribus malignis & pestilentibus, & similem curationem vel magnam a finitatem habent cum curatione exanthematum, & quandoque eiusmodi purpurae sunt criticae, in febribus synochis, & aliis, & ubi apparet per totum corpus post signa coctionis, plerumque morbi solutionem decernunt, & tunc minus deteriores sunt, sicut in aliis omnibus pustulis & ruboribus, quae labia tantum aut nares occupant. At maligniores sunt, si a corruptis succis toto fere corpore erumpunt, ut M. Henrico Iunio Re. f. quondam Delphensi apparuisse dicuntur, ad quem accitus non fui, qui & subito mortuus est. Quod si quoque certis partibus erumpant, maxime in pestilenti constitutione, aut febribus malignis, maxime lethales sunt, ut antea quoque dictum est, si intro reperculsa fuerint, aut agrotantium errore delituerint. Oportet igitur eas foras euacuare iisdem remediis, quibus variolae & morbilli foras educuntur, potissimum siquid veneni aut malignitatis in se contineant.

OBSERVATIO LX.

De puerpera, papulas rubentes habente.

Maria Adriani Toorneburghia, soror M. Iacobi Toorneburghij Licentiat, cum quo vna Louanij literis incombentibus Anno 1556. in vere, puerpera post partum cum bene purgata foret, post duas septimanas a partu in papulas rubentes incidit, quas Plinius etiam Boa appellauit, nostri vero lingua Germanica, ut antea ex Adriano Iunio doctissimo medico annotauimus, Roothen appellant. Hae autem cum nocte vestibis neglectum detecta iaceret, frigore accedente, papulae rubentes intro reperculsa delituerunt, unde stomachi dolore correpta ac cardialgia oborta, syncopen incurrebat. Ad quam nocte à leuato euocatus, eandem reperi cum pulsu admodum debili, & praecordiorum angustia, colloque inspecto cum adhuc rubores aliquos, calicem morte, cutem occupantes, aduertissem, causam huius maligni symptomatis facile intellexi. Ideo medicamenta apta illico adhibenda proposui. Hae vero à stultis mulierculis persuasa, quod puerperis non sit medicandum, nullas potiones, nec ulla remedia admittere voluit. Cum autem ipsam

ipsam in opinione obstinatam animaduertentem, iubeo tamen, ut neas decoqueret vna cum semine anethi in ceruicia tenuiori, qua continuo pro euocandis ruboribus & purpuris uteretur. Deinde imperaui, ut pro syncope aliquando sumeret partem vnam manus Christi perlata, & sic discessi. Mane autem cum redisset ac melius haberet, ac vestibis nunc melius sese fouisset, ut imperatum erat, purpure rursus toras prodire visae sunt, ac tandem post multas persuasiones ac oburgationes, eos res deducta est, ut hanc sequentem potionem ebberet. 2. cort. rad. cichor. feniculi ana 3 b. glycyrr. mund. 3 ii. capill. ven. bugloss. borag. ana m. j. melisse m. b. cicer. rub. 3 b. sem. quatuor frig. maior. ana 3 b. fennici pinguis ana 1 ii. vuar. cor. 1 ii. 3 b. coquantur in ceruicia tenuissima ad 1 b. j. b. col. addendo syr. capill. Ven. de aceto. citro, oxyd. simplicis ana 3 b. sacch. cand. alb. pro sapore delectabili (nam haec admodum delicata erat) & per saccum clarificatorium coletur & depuretur, quo decocto cum bis in die, scilicet mane hora sexta, & hora quarta pomeridiana bibillet cyathum vnum, propulsus foras ruboribus, omnia accidentia supradicta cessarunt, & breui abique aliis remediis hae ipsa conualuit.

SCHOLIA.

Papulae istae à Celso vocatae, & à Virgilio feruntur, etiam ad sudamina ab Hadriano Iunio, ut scribitur Obseruat. 14. huius libri longo sermone egimus, referantur: etiam suo alio nomine à Graecis, ut ibidem ostendimus, dictae. Eiusmodi autem rubores seu purpurae, Caniculae existant magis infectant, ob calorem quoque & actum fortis protrusa, praecipue vero in pueris febricitantibus, aliquando etiam sine febre. Ideo mulierculis altantibus (quas ipse muliercula obseruauit) imperandum est, ut eas à frigore externo muniant, si per cutem erumpant. Si enim neglectum habeantur & intro repercutiantur, facile in syncopen, aliquando in mortem incidunt labrincam, si aliquid malignitatis quoque habeant, quemadmodum contigit vixori quondam Henrici Duytlij, quae subito extincta est. Oportet autem puerperas tales diligenter custodire, non solum à frigore externo, verum etiam à vento, ne per fenestras aer frigidior flabelli indiat, qui sudamina & purpuras intus reuocet. Non tamen omnia hydroa & sudamina adeo periculosa sunt, ideo aduertendum, umquid malignitatis in se habeant: quae enim sine febribus sunt, nihil mali adferre solent: interea tamen nequelas pustulas contemnere debemus: quocumque enim modo repercutiantur motum naturae impediens facile ledere possunt, & grauissima quoque symptomata inducere: quod exemplum sequens ostendit.

OBSERVATIO LXI.

Demuliere sudamina habente, & à medicastro male tractata, vnde eandem mors subsequuta est. Vxor Nicolai Haddemanni Delphensis, cum ex morbo diuturno in platea Flandrica dicta, decubisset, & pessime per varia medicamenta, eaque calida, à medicastro tractata esset; tandem Anno 1563. in sudamina per totum corpus incidit. Cumque circa praecordia valide affligeretur, eo quod minus foras prodirent, mense Decembri asperitima hyeme existente, ad quam acciti, hac potione à me praescripta, foras protrusa sunt, ac melius habere videbatur. 2. rad. feniculi, petros. glycyrrhizae ana 3 b. capill. Ven. m. j. bordei mund. p. j. caricar. pinguis ana 1 ii. laccar. Ter. Forest. Tom. 1.

gummi tragacanthi ana 3 j. cicerum rub. 3. ii. sumbar. recent. nam. vij. coquantur in aqua communi pro 1 b. j. col. adde syr. de limonibus 3 ii. misce. Vbi melius hae sese habebat, non diu post me reliquit, & admodum inconstans recidivam iterum passa est, & in melancholicam affectionem deuenit: postea etiam in talem prolapsa, rursus vti sus ad consuetum lutum reuerfa ac volutabrum, ad empiricos varios confugit, mox ad mulierculas nescio quas, quarum consilio duobus annis acriter insitens, tandem mense Nouembri Anno 1565. melancholia, viribus deiectis, carne visque ad ossa consumpta, & mireto affecta obiit.

SCHOLIA.

Sudamina; teste Galeno, è genere pustularum sunt, in summa huiusmodi corporis parte, quae instar vlcum cutem exasperant. Proueniunt autem, quemadmodum ostendit & ipsum nomen, propter multos sudores, qui vel biliosiores vel omnino mordaciores existunt: mordent enim huiusmodi & puriginosam efficiunt, & per modum vlcum exulcerant. Graecis dicitur Hydroa, Latiniis quibusdam (teste Tagalio) sudamina, & Plinio paucis sudoribus dicitur. Auicennae autem dicitur Epinyctis à Planta noctis ipsius Auicennae plurimū differat, tamen vox ipsa Graeca Epinyctis à nocte etiam originem trahit. Albicantibus squamis facile sanescit. Videbatur tamē in hac muliere mixti esse generis, & malignitatis aliquid in se habere, vnde pessima illa symptomata, circa praecordia dolores, oboriebantur, licet eadem cessarent, iis magis ad cutē protrusis, uti & ruboribus, purpuris malignis euenire solet, ita, ut hae pustulae aliquid diuersi habere videantur ab iis, quae à Fernelio Hydroa dicuntur. Sunt enim, eodem teste, Hydroa seu sudamina Lib. 7. de exigua & aquosa pustula, quae erumpunt repente sparsim, toto corpore, sed frequentius in manibus, pedibusque, quibus magnitudine, aqua plene, sine rubore, sine villo do cap. 5. de lore. Fiant autem ex sudoribus sub epidermide pustulae, coërcitis per cutis spiracula ij digeri minime possunt: vade à quibusdam sudoribus papulae nuncupantur. Auicennae autem desudationes, teste Tagalio (ut ex eorum praescriptione) potius exanthematis Celsi, quam sudaminibus Galeni respondere videtur. De quibus atque eandem curatione vide Celsum lib. 5. quas vernis temporibus oriri dicit, atque earum quoque plura esse genera: nam modo circa totum corpus partemve aspredo quendam sit, similis his pustulis, quae ex vitrica, vel ex sudore nascuntur, exanthemata Graeci vocant, eaque modo colorem cutis non excedunt: nonnunquam plures, similesve variis oriuntur, nonnunquam maiores pustulae, liuidae aut pallidae, aut nigrae, aut aliter colore mutatae, fabellae; his tumor. Vbi hae ruptae sunt, infra quasi exulcerata caro apparet, & huiusmodi Graeci nominatur. Atque hae satis de pustulis, quae similitudinem cum variolis & morbillis habent, quam saepe inter se confundantur. Cum tamen aliquae ex his in constitutione pestilenti oboriantur non sine febribus malignis, ac pestilentibus, quamobrem in fine huius libri, in quo de epidemii morbis, de peste, ac pestilentibus febribus egimus, velle esse duximus, de his omnibus, cum etiam febrium malignarum symptomata esse solent (de quibus etiam alij sub tractatu de peste tractant) obseruationes aliquas adicere, & sic finem huic sexto Libro constituimus imponere, & ita ad septimum & vltimum Librum de febribus, progredi, in quo reliqua symptomata, minus tamen iam dictis contagiosa, & maligna decipiamus.

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber septimus.

DE SYMPTOMATIBVS FEBRIVM.

In quo & harum causa, signa, prognoses, curatio, graphice depinguntur.

OBSERVATIO I.

De febre acuta, cum insigni ventriculi dolore.

VIR crassus & obesus, cum in febre acutam incidisset, ad quem vocatus, insigni ventriculi dolore afficiebatur, cui plethora aderat. & stomachus multis humoribus repletus erat, hinc dolor os ventriculi lancinabat. Ingressus ad eum, cappi perpendere, quantum febris ipsa iuxta suam speciem, & quantum symptoma iuxta suum genus agrotanti periculum adferret. Non enim mediciter laborat, neque periclitatur, qui ex febribus & symptomate, id est, dolore aliquo & vigiliis consumitur, cum una res ex his per se tantum, si sit assidua, sufficiat extinguere hominem. At hac animaduersione adhibita, qualis febris hæc esset, & quam vehemens symptoma esset, hanc ipsam sequens. Cum dolor adeo vires deiceret, ut ægrium subitò necasset: ideo id quod magis vrgebat, prius tollendum esse duximus; quare potius ad causam ipsam, quam ad impetum febris oculum conuertimus. Et quamquam hic plethora esset, non statim ad totius corporis purgationem veniendum esse censuimus, sed potius stomachum humoribus repletum expurgandum & leuandum esse duximus, qui hunc dolorem insignem adferebant. Quamobrem cum nauseabundus esset, vomitum instituere decreuimus, cum iis tamen quæ febre non augerent. Quare propinavi id quod sequitur: *℞. decoct. hordei ℥ iij. sacch. & syrup. acetos. simplicis ana ℥ j. misce.* quod cum tepide ebibisset, primo crudos humores, postea pituitam una cum bile euomit, & dolor fuit aliquo modo subleuatus, quamquam idem circa præcordia hæreret, & ad imum ventræ vergebat, ideo clystere molli injecto, cum alium non deponeret, bis excreuit: verum quamquam melius inde habere videretur, dolor tamen ex toto non fuit mitigatus; & sic ad forum emollientem, anodynum, & aliquo modo ventriculum roborantem confugimus. *℞. folior. malue, violar. chamæmillæ summæ ana m. j. flor. ros. rub. m. j. s. coquantur in aqua pro soju: quo dolor plurimum mitigabatur.* Interea sumpto decocto flor. chamæmillæ in cervisia communi, ructus multos cum emisisset, dolor sedatus est. Venit tunc mihi in mentem vir ille, de quo meminit Amat. curas. 5. cætur. 39. qui simili dolore correptus post iniectionem clysterem ℥ iij. aquæ decoct. flor. chamæmillæ ebibit, & optime valuit. At æger noster quamvis à dolore liberatus, febris acuta cum non reliquit; post minorans medicamentum epotum, ex dia-

pruni simplicis, scilicet ℥ ij. diaphanici ℥ j. s. cum ℥ iij. decoct. senæ & ℥ j. s. syrup. ros. solutus, quo alius probe soluebatur. Tercio die cum lotium magis rubrum esset, vena secta fuit in brachio dextro ad vncias octo: & bene tulit. Et cum à venæ sectione sudasset, quarto die nubecula in lotio pendente, licet quinto die peius haberet, & nocte non dormiret postea in fine quinti diei per vniuersum corpus sudavit per quatuor horas: unde prælagiebam futuram salutem. Sexto die febris exigua, & vesperti fere nulla. Septimo adhuc melius habuit. Octavo pharmacum hoc exhibui: *℞. folior. senæ ℥ ij. s. rhobarb. selecti ℥ i. agar. albi ℥ iij. s. sem. anisi ℥ s. schænanthi, zingiberis albi ana ℥ s. infunde per noctem in ℥ v. decoct. commun. facta prius ebullit, mane fortiss. expressioni adde syrup. ros. infus. ros. ℥ j. misce, & in aurora bibebat, quo multa excreuit. Et tunc prius gallinaceas gustavit carnes: altero die ad ventriculi roborationem succinebat diarod. abb. & undecimo sanus euasit.*

SCHOLIA.

IN hoc ultimo libro de febribus, dicere institui: Imus de symptomatibus febrium, quamquam passim aliquando in præcedentibus libris, propter obuiam veniebant, de iis mentionem facere coacti fuimus. In hoc tamen libro horum præcipue rationem habituri sumus, quæ ad se curationem trahunt. Nulla enim febris incomitata progreditur, sed tum symptomatis, tum aliis plerumque morbis styptata, Symptomata quæcunque leuia sunt, ac mitia, in signis duntaxat connumerari solent. Quæ vero sæua ac sæpe laborantem non minus quam febris exercent, vitæque magnopere aut fatigant, aut dissolunt, animaduersione & tractatione digna sunt. Si quid igitur præter febre agrotum immanius torquebit, videndum & accurate discernendum, id ne ex febre, ut proprium eius symptoma emerget. An ex alio morbo, qui febti sit implicatus, & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut huiusmodi, aut partitis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus est æqualiter effusa, sed in aliquam partem præcipue impigit. Pro illius conditione symptomata exsurgunt. Quum etiam ante febre pars quædam corporis vel vitio, vel humori cuiusdam veterisve mali vitio imbecilla erat, tametsi æqualis sit corporis affectio, pars tamen iamdiu offensa prima omnium illarum & incommoda perferunt: ceteri quod in ea delitescit vitium, id protinus excitatur: ceteri febrium vero symptomata, quæ fere solent grauius torquere hæc sunt: Synops. m. j. de febribus

SCHOLIA.

Pessime faciunt, qui vnâ purgationem super aliam sumunt; peius vero, qui non intellecto morbo audacter purgationes propinant, unde facta perturbatione humorum febres augentur. Imo & illi multo deterius agunt, qui ex solo lotio, nondum viso ægro (vi ad longum docuimus in libris nostris De incerto vrimarum iudicio contra Vromantas, & Vrascopos) purgationes præscribunt. Et si quis adit ægro, minime quoque purgandum est in febriliter etiam plethorico. Si cum fluxu ventris febricit; nec est alia adhibenda purgatio, ut Gariopontus quoque admonet, etiam si non illa purgatio tanta sit, quæ sit sponte per fluxum ventris, quantum causa postulat; tamen sufficit, quia fluxus naturalis est. Frequenter enim ipsa sibi natura necdetur, quæ est domina corporis. Nam sæpe multi non intelligendo exstingunt, debere eos, qui talia patientur, pluribus maioribus purgationibus indigere; & aucti sunt hi aut sanguinem detrahere, aut ventrem sponte fluentem dato medicamine amplius prouocare, grauiusque eos periculis magis lædendo afficere. Sed si quis etiam plethoricus corruptis humoribus contorqueatur, & hunc purgari medicinali ratione necesse sit, nec tunc tantum demere in ventris purgatione semel, aut in sanguinis detractione conuenit, quantum ipsa causa vel plenitudo postulat, sed sint aliquid ex symptomate relinquentes, sudorem frequenter irreprehensibilem commouente, aut vigilias inferente, & virtutem agrotantis comminente. Ita ergo considerandum, & maxime cauendum est, si vigiliis continuis, vel etiam aliquibus laboribus æger afficiatur: alio quolibet symptomate, non vehementer & multa purgatione vel sanguinis detractione uti conuenit, non enim ad hoc sufficit æger. Hic quidem in principio conuenisset venæ sectio, cum peripneumonia cum febre admixta videbatur: sed viribus deiectis, per enormes & inutiles ac intempestiuas purgationes non conueniebat. Sicut enim symptomata sunt, quæ vel sanguinis missionem indicant, vel prohibent; ita & quædam externa, tum ipsa natura agrotantis, aliqua ex parte hanc vel aliam quamvis euacuationem inhibere possunt. Ut si aer valde calidus & siccus sit, prohibet, vel minus ferunt ægrotantes tunc euacuationes, quemadmodum refert Gariopontus, quod suo tempore oriente Canicula tantus fuit æstus, ut illi, qui hoc tempore sanguinem detrahebant, sine vitæ fecerint, eo quod medici ipsorum tantum causas attendentes, temporis rationem ignorantes, symptoma causarum non viderant. Ita nec tempore extreme frigido sanguinis detractio, aut ventris, ita vtilis est: magis quoque inutilis si excedat, quia non minima ex hoc fient pericula. Perierunt namque illi in sicco & vehementer ignito aeris tempore, ablato irrationabiliter corporis, quo sustinebantur humore, siccati nimium & arefacti, subitis angustis animam exhalarunt: similiter & illi, qui nimis frigido aeris tempore, amiserunt per aliquam purgationem vel detractionem sanguinis, naturalem corporis calorem, subito ex nimio frigore contracti mortui sunt. Quin pari ratione nimium frigus, ut nimius calor occidit; ita siccitas multa & multus humor necat. Quippe, si in frigore nimio auferas sanguinem, aut in tempore calido plus satis exsiccet; nonne contraria & considerata ratione occides? ita ergo & locorum positio, & regionum situs, & aer considerandus est à nobis,

OBSERVATIO II.

De puella febre continua laborante, & ex super-purgatione mortua.

Famula Domini de Assendest Anno 1574. mense Ianuario, cum hæc transferberem, in febre continuam cum incidisset, & septem pilula aureas deuorasset, materia cruda existente, valida purgatio subsequuta est. Mox vi pessima consuetudo inualuit, lotium per mulierculam ad medicum mittit, quæ neque de pilulis assumptis admonet, pharmacam ex sena & tuipeho describit: unde profusus alui multo vehementior, & febris validior facta, sexto prius die me vocari iussit. Ad eam ingressus; inueni eandem extreme laborare cum perpetuis vigiliis, atque spatum sanguinolentum cum tussi expectorare. Cum sanguinis missio prætermissa esset, & vires omnino deieceret, sub noctem vocatus, antequam apta remedia adhiberi possent, mane in principio septimi diei, prognostico præhabito, hæc mortua est.

in eo permaneret, rursus in syncope incidit, & tandem ex balneo, audientibus aliis, qui in loco inferiori essent, cum pro mortuo exemerunt, sed cato (*subeth Arabes vocant*) mox assiluit, remediis non iuvantibus, misere perit. At eos, qui ex caliditate in syncope prolabantur, aut ex aëre suffocato, vel ex balneis calidis, ipsos roborabis, si quam primum aquam frigidam potioni exhibeas, refrigeria ventilando excites, & in aërem ducas, os ventriculi perfices, vomitum prorsus: deinde vero & vinum & cibos offeras. Aëtiis loco citato illico frigida quoque inspergendos iubet. Sic ex æstu vel calore, vel quovis modo fatigati, ita si in æstu quis equitet *ut aliquando evenit*, quidam animi deliquit incident, quod & fratri meo Nannio Foresto Iuris Licentiato, cum iuuenis esset ex pedestri itinere fatigatus, aut curru vectus, contingebat: his aqua in faciem spargenda & flabello ventus faciendus, & astantes abigendi, ut liberum aërem trahant, mica panis cum vino frigido reficiendi. Et qui fetore alicuius humoris vel dolore, vel calore nimio febris deficiunt, manus & crura fricanda, vigilandum, à cibo & potu abstinendum, ut antea dictum est.

OBSERVATIO VIII.

De medicamento exhibito in accessione febris tertiana intermitte: ex quo fluxus & vomitus subsequenti sunt cum syncope & aliis symptomatibus gravioribus.

ANno 1557. die 9. Octob. Ioannes Slotenus Almarianus ex regione templi sancti Spiritus Almaria decumbens, ex febre tertiana intermittente, ex perditissimæ monachæ cuiusdam consilio in ipsa accessione febris sumpsit puluerem nescio quem laxativum, ex quo plusquam triginta enormes secessus habuit, cum alui, tum ventris maxima perturbatione & vomitu, ita, ut tandem in syncope gravissimam incidere: frigidum enim exsudabat sudorem, non aliter quam illi, qui in agone mortis sunt: crura eidem conuellebantur cum anhelitus difficultate & exhalatione extrema. Ad huc sub multa nocte accitus, & causa horum symptomatum inuestigata, ac probe intellecta ac cognita, illico postquam frictionibus digitorum ad se redisset, cum alius illi adhuc fluere, cyathum unum cervicis tenuioris ex hordei decocto, cum modico saccharo pro lotio & absterfione medicamenti venenosi propinavit: ex quo cum semel aut bis euomisset more solito, & secessum habuisset pulsu quasi deficiente, hanc sequentem mixturam ut sapissime sumeret, mandavit: *℞. conferv. ros. anis. q. 3. corticum citri conditi 3 ss. spec. diarod. abb. (æstuat aliquo modo circa ventriculum) 3 ss. trochis. de terra sigillata, de spodio cum semine acetosæ ana 3 ss. fragment. omnium lapidum pretios. 3 ss. pul. margar. gran. vij. cum syr. acetos. citri, myrtilli, ana q. s. fiat mixtura, quam cum sumpisset, & stomachum exterius inunxisset ad roborationem oleo massichino & cydoniorum, præter opinionem astâtium sepulchro iam destinatus in lucem reuocatus est.*

SCHOLIA.

Misera hodie conditio quorundam ægrotantium, qui potius muliercularum consiliis auscultant, quam peritorum medicorum, ita, ut non sit mirandum, si peius deinde quam antea habeant, aut pereant, vel graviora (*ut hic æger*) symptomata

incurrant, aut diuturnis malis postea misere affligantur, vel subito in necem ruant. At tales propriam salutem negligunt, cum magis ægrotantium hostes, qui ita iure appellari possunt, ad se vocant artisque corruptores, quam curatores; ut præstantius esset, ut bona sua sorte absque eiusmodi medicis imperitis facilius curarentur: cum in accessionibus non solum à cibo (*ut docuit Hippoc. 11. aphor. lib. 1.*) abstinere oporteat, verum etiam multo magis à purgationibus sine medico, & convalescentibus & non incurrisset gravia illa accidentia & syncope. Ceterum cum animi deliquia propria sua habeant remedia, *ut paulo antea diximus*, per singulas causas discurrendum, à quibus ortum habeant. Nam ij, qui ex cholera, diarrhoea & eiusmodi fluxionibus exsolvantur, frigidam aspergi debent, ac nares comprimenda, vitæ nos fecimus. Os ventris perficiendum: alij vero vomito & his vomitum, impositis in os digitis aut penna aliqua imperant. Sed cum æger noster medicamento intempestive assumpto plus quam satis vomeret, unde syncope, vomitum non irritauimus, sed habentes respectum ad medicamentum venenosum, quod ventrem adeo turmentum abstergente medicamento commode videretur, abstergente medicamento commode videretur, sumus, deinde contingente. Etenim (*teste Alexandro loco paulo antea citato*) qui ob choleram, intestinum laxitatem & alias subitas vacuationes animo deficiunt, iis aquam frigidam aspergere oportet, nares comprehendere, os ventriculi perficere, stomachum ad vomitionem turbare aut digitis aut pennis inditis, imo & manus & crura ligare convenit, ac deligaturæ plures vehementioresque esse debent, in superioribus quidem partibus, si deorsum vergat evacuationis imis autem, si sursum erumpat. Sic in magnis fluxionibus alui, vteri, ut in muliere illa, quæ apud templum novum ex mensuris valde erumpentibus animo deficiebat Delphis, & infernarum partium, & in hæmorrhoidibus plus æquo fluentibus, brachia ligamus & manus conficimus. Sed in vomitu & aliis evacuationibus partium superiorum, ut si partes quoque superæ venter acciperint, unde magna sequatur sanguinis profusio: vel si narium adsit hæmorrhagia, partes infernæ vincienda, cucurbitulæ hypochondrio affigenda dextro, si è nare dextra, sinistro, si è nare sinistra sanguis profluat, sed & mensibus manantibus, mammis cucurbitulas apponimus, eo quod hæ partes cum vtero communitem habeant, aqua frigida inspersa in faciem eos eleuat à syncope. Oportet etiam os & dentes aperire, & imperare ut tussiant si possint; & exscreant, aures quoque eorum vellicare & trahere capillos, & iuxta stomachum & pectus manu perficere debemus, ut ita (*iuxta Gariopontum & alios*) excutiantur. In his quoque causis considerandum qualiter debeat, vel quo schemate iacere, qui patitur, ut si de inferioribus laboraverit fluendo partibus, pronus & declivis capite iaceat, nec tamen nimis, sed temperate. Si à superioribus fluxus fuerit, erectus à capite lectulus eleuetur. Reliqua vero apud Gariopontum: eadem fere sunt apud Aëtium. Iisdem auctoribus alui profusio narium, aut deliquit à fluxu sanguinis narium, tunc enim refrigeratione & adstrictione, non remissione indigemus: vinum tamen frigida temperatum, his quoque vtiliter exhibetur, quibus neque extrema vincere oportet, neque vomitum provocare, neque omnino quippiam movere, sed condensare & refrigerare: ideo cubili aërem frigidum

SCHOLIA.

Hic transferri possunt, quæ de Elode feb. diximus, lib. 2. & quæ Gariopontus in hunc modum scripsit. *Diaphoreticos multi cardacos appellant, quos ita cognoscere, ut ceperint nimis & acerrimis agere febribus, sudorem patiuntur incongruum, & non criticum, ex quo vehemens periculo videntur, qui sudor tanquam symptoma appellatur. Nascitur hæc causa ex synocha aut synocha, aut ex causis. Iabet autem ut venam secum, si in vere sint, & præcipue sanguis abundat, tenendo myrtos sub axillis, ne forte inter vena sectionem sudorem incurrat æger, quæ quidem si negligatur, inquit, apoplexia, paralytis, epilepsia, synanche eveniunt, quod quidem in eiusmodi febribus cum sudore copioso quidem fieri vtile esse censeo in principio. At ubi iam syncope apprehenduntur, in æstu iam existente, illico ægri prosternemus. Alii autem in hac syncope subent abstinere à balneo, quoniam entem laxando ac aperiendo affectum augent. His enim causis potius densari debet, ut frigerari & astringi minime enim laxanda est, quod Galenus etiam iubet 1. ad Glauco. Si malum procedat, Gariopontus myrtum supra patientem spargit, cataplasmata contingencia apponit, sed hic magna cautione opus est, eodem auctore, ut mentem adhibeamus, ac recte distinguamus sudorem criticum ab eo, qui diaphoretici soluitur. Nam criticus sudor est, qui pari numero factus & calidus est. Diaphoreticus impari numero, frigidus & tenax est: Nam plurius medici ignari, salutari sudori imminenti resistere, & alij Diaphoreticos laxantes, causa mortis exstiterunt. Horum differentia varia ratione colligenda. Primo ex præteritis diebus, deinceps ex generibus passionum, & magnitudine temporum, & sudoris ipsius ordine, qualitate, & quantitate. Significatio firmatur ex præteritis diebus, in qua consideramus utrum signa sudoris diaphoretici, aut salutaris præcesserint, ex genere passionum qualitates significationum attendimus. Si enim solutio in est, sudor etiam utilis diaphoreticus esse demonstratur: si vero strictura inest, attendenda est infirmitatis magnitudo. Parva enim passio diaphoreticam facere non potest. Si enim magna fuerit, attendendum est tempus sudoris. In statu autem totius passionis, atque temporali accessione, limpidam amissionem criticus maior sudor ostendit. In initio autem vel augmento perniciosus: æqualis, bonus: inæqualis autem malus sudor iudicatur. Ex quantitate signa accipimus. Moderationem considerantes. Modicus autem sudor bonus: immodicus malus. Denique non recte sudantes, diaphoresim incurrunt. Ex qualitate significationem accipimus, cum tactu iudicium adhibemus. Salutaris autem sudor calidus, & tenuis, & non male olens probatur: perniciosus autem frigidus, atque acidus, aquatis carnibus similis invenitur. Deinde ex præteritis & concurrentibus signis, affumanda significatio est. Non recte sudantibus magis parvus atque creber, imbecillis pulsus invenitur. Thorax etiam gravatus cum respiratione frequenti, at instantia animi, vocis tenuitate, attestante pallore. Recte autem sudantibus pulsus rectus, respiratio facilis atque levis efficitur. In somno enim prona deiectio & omnium aduersariorum diminutio, cum animi atque corporis releuatione, & recto ac salutari ordine. Quomodo discernis à cardiaco eum, qui ex stomachi passione sudaverit: Ex stomachi passione sudans, cum dolore cuiusdā parvis vexari videtur, hoc est, sub pectore, aut inter spatulas attestante aliquando singultu.*

Z ij Aliquando

OBSERVATIO IX.

De animi deliquio ex sudore in febricitante.

Nobilis quidam annos circiter quadraginta natus, cum febricitaret & in sudorem profusum laboraret, tegumentis admodum oppressis, ad syncope fere devenisset, nisi vestes auclerent, vinum frigidum exhibui. Nihil enim his (*ut dicebat Trallianus*) profusum calidum offerri debet, imo neque ligare extremos artus, neque ad eos potius moliri convenit, atque aërem ad refrigerantem & astringentem qualitatem convertere, myrtique & vitium capreolis & rosis pauimentum infernere. Nos autem pavimenta frigida i coram commode fecimus, & flabellis iuxta ægri faciem vltimus, idque sine intermissione cum fieret, æger à syncope leuatus est.

Pet. Forest. Tom. I.

Cap. 12. de
sudoris ca-
gratione.
Sudor crisi-
cus.

5.
Criticus
procuran-
tes sudor.
Cardiacus
sudor inhi-
bens.

Aliquando post acceptum cibum tensura corporis cum salinarum flore, & nausea & vomitu. Sudoris præcognitio apud scientes non negligitur. Nam & salutaris sudor est, & mortiferus. Salutaris est criticus, cui credo nomen ex iudicio impositum, eo quod quasi iudicet hominem ex sententia sua, aut puniat, aut liberet. Hic calidus est, cui color rubens est, & cunctus est fortis, & ingens pulvis venarum, & quanto plus his sudoris affluerit, tanto arger fortior fit. Aliter exterminat, & subito fit frigidus, cum pallore ægri, aut defectione venarum, (intelligit pulsum arteriarum) aut penitus absque sensu, aut tremore potius, quam solutione febris. Sed Criticum facile est calfactionibus prouocare. Cardiaci obistere arduum est. Tamen huic frigidis rebus obistere placet, ut nudus iaceat æger. Si ita fargit, euentetur flabellis ventum frigidissima tinctis & expressis corpus eius refrigerandum est, & si nix adfuerit, hac utendum est magis quam frigida humiditate. Cuius manus stringendæ sunt fasciis linctis in eo loco, ubi venarum pulsus tentare conuenimus, & si addit sitis, frigida danda, & non nimia, nec cum impetu hanc accipiat. Hæc Garioponthus medicus antiquissimus, quibus tamen remediis necessitate compulsi, cum magna cautione adhibita, utendum esse suadeo. At nos recte vinum frigidum propinauimus iuxta Galenum, quod & spontanea vires resarciebat, & qualitate habitum refrigerabat, cum & hoc sudores reprimat; calidum vero moueat. Quod & hic ligaturæ non conueniant, ratio est, hic non solum non reuellet (nullo enim habent cum parte, à qua proficiuntur sudores, communitatem) sed potius eos euocant. Neque vomitus cum suo motu calfaciant corpus, ligaturæ dolore.

OBSERVATIO X.

De animi deliquio, ex sanguinis missione, in febre acuta eueniente.

1. Vir ille zythepta, qui è regione ædis Dio Georgio sacratæ habitabat, cum in febrem acutam & dolorem ingentem hypochondrij dexteri incidisset, ad eundem vocatus fui. Cui, cum chirurgus venam ex nostro iussu incideret (ut aliquando euenire solet) ac sanguis emanaret, in animi deliquium incidit, diu perdurans. Os & faciem frigida conspergere mandavi, & ut chirurgus venam, ex qua sanguis fluebat, constringeret, & ad os ac nates adhibito aceto & vino ad odorandum, ad sese reuersus est. Et dolor ille præcedens non solum cessauit, verum idem à febre acuta breui nostra industria, cum laude diuina, conualuit: quemadmodum etiam istis diebus, qui ad templum antiquum habitabat, cui à triumphis, Triumphalis nomen erat, cum illi sanguis è vena iuncta flueret, illico animi deliquio adeo fortis effectus est, ut simile vix vnquam viderim puluinibus substratis, & in pavimento cruribus æqualiter positus & toto corpore, aqua sæpius in faciem conspersa, frictionibusque diutissime indigitis adhibitis, tandem ad se rediit. Verum tertia intermittebat, cuius causa post tertium paroxysmum venæ sectio administrata erat, amplius non rediit, & bene se habuit.

SCHOLIA.

2. Vi animi deliquium incurrunt ex venæ incisione, aqua in faciem proiecta, rebusque odori-

feris naribus obiecta, quidam & vino renouiscunt. Quamvis hæc ex cunctis vacuationem curatur. Cum igitur maxime ad hoc remedium incitatus videre posuisset, & facia ligasset, ut venam sic magis apparentem & loco dolenti respondentem incidere: ita in ex ligatura, metu quidem, ut arbitror, attamen homo robustus, carnosus, longæ staturæ, ante venæ incisionem iterum in hypothyriam incidit: ita in fasciâ deligata, relicta venæ sectione, illico coacti tumus nomine. eleuatis pedibus in lecto collocare, ut ad se rediret: quod facile facta fuit, cum supra pondam lecti sederet, pede val aqua pleno imposito, eoque cum altero pede subleuato in lecto eum posuissimus, mox ad se rediit: quippe homine ita in lecto collocato, partibus omnibus in vnam æquabilitatem adductis, quibus & labore cessante, calore & spiritu redeuntibus ad cor, à syncope releuatus est. Sed statim ab eo tempore febri, quæ latuerat, hominem manifeste aggre diebatur, & in continuam febrem incidit, quæ eidem per integrum mensem adhæsit, usque ad principium fere Nouembris, eo ipso perpetuo in lecto decumbente, quamvis dolor ille coxæ adeo diuturnus, febre superueniente cessauerit. Erat hæc febris valde acuta, continua & periculosa cum capitis dolore & ardore vehementi, & in fine cum aphthis, postmodum etiam cum catarrho & gutturis inflammatione, stomachi imbecillitate quoque accedente, ut ad desperationem tandem laborauerit, eo tempore quo nobilis ille Nicolaus Verdunius eiusdem cognatus & Achatas fidelissimus ex causis in phrenitidem permutato mortuus est, cuius historiam posuimus lib. 5. Observ. 17. Cum eodem tempore Heuterus & audiuiisset Verdunium mortuum esse, magis sibi metuebat. At ita grauiter febricitanti cum semper ex missione venæ in grave, diuturnum & periculosum animi deliquium inciperet, & sectionem venæ abhorreret, alterantia decocta cum syr. viol. ex infus. ros. tum iulebos præscripsimus, quæ & ita postea purgauius. 2. fol. senæ 3 j. b. sem. anisi 3 j. b. bulliant in iure pulsi vel verusci, eo quod debilis erat, & huius expressionis 3 iij. accipe, addendo diaphanis simplicis, elect. lenitiui ana 3 j. b. mīsc. & ter excreuit biliosa, parum adusta & pauca pituitosa excrementa. Ad aphthas vtebatur gargismo cōtinuo ex hordeo mund. flor. ros. rub. & salis maluæ cum sem. cydoniorū, diamoro adiecto. & pro gutturis inflammatione subinde forbebat cochlear vnum ex syr. viol. & infus. ros. & ubi alium difficulter redderet, duo cochlearia sumebat ex syr. ros. solutiuo: nam ex leuissimo medicamento in lipothyriam cadebat. Et cum valde debilis esset, hoc reitaurante vtebamur: 2. caponem eniscematum mund. sem. & in partes incisum, prius locum, vteborag. 3 j. b. coquantur in balneo Mariæ ad boras viij. & fiat ius reitaurans: sub noctem hordeatum sumebat, mane iusculum pulli, quia mollia cum agrediduraret. Si alium non deponeret, glande irritabatur. Bis tamen hac purgatione usus est. 2. bo. des mandari. capill. 7 en. polytrichi ana m. j. sem. mīsc. num. ix. folior. senæ 3 j. b. prunor. da. coct. accipe 3 iij. elect. lenitiui 3 iij. b. mīsc. ex decocto ter aluum desciebat. Huius decocto postea etiam adiecta sunt folia betonicæ cum capite doct. accipe 3 iij. elect. lenitiui 3 iij. b. mīsc. ex decocto ter aluum desciebat, adeo vehemens, ut caput in pulu-

OBSERVATIO XI.

De quodam, qui ante venæ sectionem, ob metum, in animi deliquium incidit.

Iacobus Heuterus vir nobilis Delphensis cum longo tempore ex coxa deluisset, & ischiade laborasset, cui cum chirurgus me iubente venam ex gibbero incideret, (præstat enim in principio in ischiade ex gibbero sanguinem detrudere, in processu vero ex malleolis) in lipothyriam incidit, neque sanguis effluxit vllus, quod metu vel terrore, vel stomachi motu factum existimo: aspersa aqua in faciem copiose, hic ad se rediit. Verum postea cum adhuc longo tempore deinde dolor in coxa perseveraret, post æquinoctium autumnale rursus Anno 1563. circa finem Septembris à me consilium quærebat: eo autem tempore, cum iam progressus esset morbus, & febrem futuram præfagire, ex pulsus inæqualitate consului, ut in poplite aut malleolo, vena schiatica dicta, incidere-tur. Nam teste Galeno lib. 10. de compos. medicam. secunda

secundum locos cap. 2. interdum ischias vna die, per hanc ex cruribus vacuationem curatur. Cum igitur maxime ad hoc remedium incitatus videre posuisset, & facia ligasset, ut venam sic magis apparentem & loco dolenti respondentem incidere: ita in ex ligatura, metu quidem, ut arbitror, attamen homo robustus, carnosus, longæ staturæ, ante venæ incisionem iterum in hypothyriam incidit: ita in fasciâ deligata, relicta venæ sectione, illico coacti tumus nomine. eleuatis pedibus in lecto collocare, ut ad se rediret: quod facile facta fuit, cum supra pondam lecti sederet, pede val aqua pleno imposito, eoque cum altero pede subleuato in lecto eum posuissimus, mox ad se rediit: quippe homine ita in lecto collocato, partibus omnibus in vnam æquabilitatem adductis, quibus & labore cessante, calore & spiritu redeuntibus ad cor, à syncope releuatus est. Sed statim ab eo tempore febri, quæ latuerat, hominem manifeste aggre diebatur, & in continuam febrem incidit, quæ eidem per integrum mensem adhæsit, usque ad principium fere Nouembris, eo ipso perpetuo in lecto decumbente, quamvis dolor ille coxæ adeo diuturnus, febre superueniente cessauerit. Erat hæc febris valde acuta, continua & periculosa cum capitis dolore & ardore vehementi, & in fine cum aphthis, postmodum etiam cum catarrho & gutturis inflammatione, ut ad desperationem tandem laborauerit, eo tempore quo nobilis ille Nicolaus Verdunius eiusdem cognatus & Achatas fidelissimus ex causis in phrenitidem permutato mortuus est, cuius historiam posuimus lib. 5. Observ. 17. Cum eodem tempore Heuterus & audiuiisset Verdunium mortuum esse, magis sibi metuebat. At ita grauiter febricitanti cum semper ex missione venæ in grave, diuturnum & periculosum animi deliquium inciperet, & sectionem venæ abhorreret, alterantia decocta cum syr. viol. ex infus. ros. tum iulebos præscripsimus, quæ & ita postea purgauius. 2. fol. senæ 3 j. b. sem. anisi 3 j. b. bulliant in iure pulsi vel verusci, eo quod debilis erat, & huius expressionis 3 iij. accipe, addendo diaphanis simplicis, elect. lenitiui ana 3 j. b. mīsc. & ter excreuit biliosa, parum adusta & pauca pituitosa excrementa. Ad aphthas vtebatur gargismo cōtinuo ex hordeo mund. flor. ros. rub. & salis maluæ cum sem. cydoniorū, diamoro adiecto. & pro gutturis inflammatione subinde forbebat cochlear vnum ex syr. viol. & infus. ros. & ubi alium difficulter redderet, duo cochlearia sumebat ex syr. ros. solutiuo: nam ex leuissimo medicamento in lipothyriam cadebat. Et cum valde debilis esset, hoc reitaurante vtebamur: 2. caponem eniscematum mund. sem. & in partes incisum, prius locum, vteborag. 3 j. b. coquantur in balneo Mariæ ad boras viij. & fiat ius reitaurans: sub noctem hordeatum sumebat, mane iusculum pulli, quia mollia cum agrediduraret. Si alium non deponeret, glande irritabatur. Bis tamen hac purgatione usus est. 2. bo. des mandari. capill. 7 en. polytrichi ana m. j. sem. mīsc. num. ix. folior. senæ 3 j. b. prunor. da. coct. accipe 3 iij. elect. lenitiui 3 iij. b. mīsc. ex decocto ter aluum desciebat. Huius decocto postea etiam adiecta sunt folia betonicæ cum capite doct. accipe 3 iij. elect. lenitiui 3 iij. b. mīsc. ex decocto ter aluum desciebat, adeo vehemens, ut caput in pulu-

nare cogebatur ponere, & si quis manu longo tempore comprimeret, & teneret, dolor leuabatur. Cum prius tertio, quartoque die aluum deicecet, nec medicamenta ferre posset, de quarto in quartum diem has pilulas sumebat. 2. rhubarb. electi 3 j. pilul. aurear. 3 j. cum syr. ex infus. ros. fiant pilule tres, quas sub noctem ter sumpsisset, ab ingenti illo magno dolore cum nostro honore curatus fuit. Verum ubi foras prodibat, dolor quidem subortus est sub femore usque ad lumbos descendens, qui tamen hoc sequenti linimento sedatus est. 2. Olei chamæmeli, verumini terrestris. axungia capri ana 3 j. b. mīsc. Sed cum ex morbo longo præcedente stomachum debilem haberet, os ventriculi inungi mandauimus his oleis. 2. olei absinth. massic. cydon. maceris ana 3 j. mīsc. & cum mane caperet cochlear vnum syrupi mentha-ceti, debilitas ventriculi cessauit.

SCHOLIA.

Deliquium animi non solum debilibus ex venæ sectione aliquando oboritur, verum etiam ex metu, ut in isto ægiotante euenit. Nam ex animi affectibus quibusdam & deliquia animi subsequuntur, non solum in febricitantibus, sed in aliis lenissima quandoque ex causa, cum in tristitia & timore ac pauore intro ad originem suam spiritus reuocati absumuntur: in lætitia ac gaudio foras sparguntur ac dissipantur: in exandescencia primum intro, deinde foras resiliunt: vnde animi deliquium, cum spiritus affatim pereunt, sequi necesse est. Hos autem, teste Tralliano, postquam odoratis admotis, naribusque comprehensos restituerimus, ad vomitum cogemus: ita quoque dicente Aëtio. Qui ob maiorem, gaudium, terrorem, aut iram attoniti euadunt, aut exsoluuntur, odoribus & his, quæ per os assumuntur, recreatos vomere cogito. Verum iis, qui inter sanguinis missionem lipothyria afficiuntur, vomitus non ita conuenit, sed præstat eos quietos esse, nisi forte materia ad os conflante synopsis causa existat: vti matri euenit apud orphanos, quæ cum ex venæ sectione deficeret & angeretur, vomitu ex oxymelite deglutito superueniente ad se rediit: facile enim quilibet (ut in isto nobili contingere solebat, ut exemplo sequenti lucidior hæc res multo euadet) ex viuium imbecillitate animo deficit, ob facultatis quæ corpus regit imbecillitatem, quæ intemperiem illarum partium comitatur, vnde vires ducunt originem, contrariis curabitur, calefaciendo quidem si frigidas, refrigerando autem calidas, atque in aliis simili ratione. Facultas igitur, quæ vitalis dicitur, ex corde proficiatur, quam ex obscuris pulsibus cognosci demonstratum est; quæ autem ex icore provenit, cruentis deiectionibus, quæ per initia quidem aquosæ & tenues, postea vero amaræ instar crassæ sunt. At quæ ex cerebro trahit originem, quam nonnulli singulari vocabulo animale nuncupant, ex voluntarij motus imbecillitate cognoscitur.

OBSERVATIO XII.

De dolore & inflatione testium, vnde febricula oborta, deinde ex cardialgia, ex medicamento quodam assumpto etiam leni, cui mox syncope subiequebatur.

Idem Iacobus Heuterus, de quo obseruat. præcedente diximus, ex leuissima causa in synopen incidit, deinde ex cardialgia, ex medicamento quodam assumpto etiam leni, cui mox syncope subiequebatur.

4. *Syncope ex alicuius rei bene male olentis.* cancro affectu, quod aliquis aspiciens syncope affectus fuit. Non desunt, qui ex odoribus rei bene maleve olentis in syncope prolabantur: & ita fecerunt quidam vulgares, rusticam piscatricem officinam pharmaceuti pertransientem, ex odore aromatatum in syncope lapsam fuisse, nec alio odore quam aphibis pisciculus, vulgo springis dictus, ad naves adnotas, excitatam fuisse. Quod autem odores spiritus movent, id optime callent mulieres, quæ ex odoribus gratis, & bene olentibus in morbum vterinum incidunt, verum etiam in syncope prolabantur, & malis odoribus à contra liberantur, ut quotidiana experientia vidimus, uti sequens exemplum quoque demonstrabit.

OBSERVATIO XIV.

De febre lenta cum symptomate vterino, seu vteri suffocatione & syncope.

2. *Domina Oyenburchia, religiosa, Reniburchi in cubiculo Domini de Poelgeest decubebat, per quatuordecim dies, ex febre lenta periodum non observante, cum vteri suffocatione, vterum in sinistram latus aliquando ascendente, atque tunc pedes & exteriora manusque leviter in accessione refrigerabantur, & simul sentiebat quandam cordis palitationem, mox quoque ascensum matricis, cum animi quadam defectione & syncope.* Hæc quidem symptomata sæpius in die ac nocte recurrebant, cum febre lenta & inordinata: non stiebat, vix incalescebat, magis refrigerabatur, sudor quasi frigidus & tactu glutinosus, cuti & maxime fronti adhaerens: pulsus debilis erat, languidus, quandoque creber, minor seu diminutus, vel decurtatus, ac deficiens, quandoque omnino intermittens. Hæc symptomata durarunt per 14. dies, ita, ut toto hoc tempore languida lecto decubuerit. Medicus Leydanus Hubertus, aliqui exercitatus in praxi illi aderat. Decimo nono die Decembris Anno 1563. ad eam vocatus fui: ad quam sub noctem veniens symptomata iam dicta cum diligenter animadvertissem, cum iuvenula novendecim annorum esset, totius mali causam ex mensibus restrictis esse deprehendi. Quodque per ætatem, & autumnum præcedentem victu admodum frigido & humido vsa fuisset. Nam auide comederat fraga, laetucam crudam, melones, pepones, cucumeres, poma, pyra cruda, idque in maxima copia. Vnde hæc febris lenta orta, non observans periodum, & deinde menstruorum restrictio ex humoribus crudis. Iubeo atque infernas fieri frictions coxarum, ac crurum ligationes, etiam naribus applicando nodulos male olentes ex castoreo, assa fetida, quos apud se habebat, & suffumigia naribus recepta. Mane medico reverso ad eam, quæ adhibuerat, explicat. Interea, quo ad præsentia consului, ut galbanum ceroti rotundi forma, umbilico applicaretur, & naribus iam dicta admoventur: quæ remedia commendabat medicus præsens. Exhibuimus quoque pilulas mastichinas, quia materia frigida, & febris lenta, cum per consensum ex capite & ex dentibus laboraret, elatis vaporibus malignis à matrice ad caput: Hæ enim pilulæ egregiè conferebant, cum potissimum ab vtero & stomacho leviter purgent. Ex 5 β. cum debilis esset, cum syr. de artemisia siebant pilulæ. Quas, à syncope & morbo vterino remediis supradictis reuelata, capiebat. A quibus melius habuit, & miraculi instar, dicta symptomata cessarunt; & febris lenta eam reliquit. Ita ut magno cum ho-

nore domum redierim. Licet duobus diebus intermissis eadem symptomata reuenterentur, sed cum rursus pilulas cepisset in maiori dosi ex 3 j. conficiendo pilulas v. ex nostro mandato, symptomata non solum cessarunt, sed & menses aperti sunt, & deinde optime valuit, adeo ut has pilulas magna cum laude extulerit, quibus symptomata dicta amplius non rediere, & perfectè sana permansit.

SCHOLIA.

A Nimo destituuntur mulieres, quibus vel sursum vel ad latus retrahitur vterus: & quibus large menses fluunt. In priore affectu crura deliganda sunt ac perficienda, vel humoris copia, vterum enim vterus per venas, per quas possit humor derivari, cum cruribus habet: hac ratione inguinibus & coxis cucurbitulas admoventi potius quam brachia deligat ac fricat. Quibus vero sanguis immoderate fluit ab vtero, manus deligamus, & cucurbitulas pectori aut mammillis affigere solemus, & ea exhibemus quæ menses cōstringunt: uti fecimus in muliere incarcerata, cui adeo menses fluxere, ut in syncope caderet. E diverso si menses non fluunt, & vterus sursum vel ad latus rapitur, pessis tuocamus, & feminibus cucurbitulas applicamus, & naribus quæ foetidissimum odorem habent, admoventur. At sæpius etiam prægnantibus ex lenissima causa lipothymia vel syncope contingit, potissimum si alte sedent, quemadmodum matri meæ carissimæ Margaretæ Nannæ eueniebat, quæ statim puluinarum ad terram subiecto, depressius inclinata, labiisque sale confricatis vel in os posito (quod mulierculis vulgaribus commune remedium est) syncope excitabatur, alij vero naribus vinum, vel acetum, olfaciendum rectè obiciunt. Puto autem syncope hac de causa, prægnantibus sæpe oboriri, ita & picam morbum, seu citam. Cum enim gravidæ sunt, mensesque pro nutrimento pueri restringantur, maligni vapores facillimè ex leuissima causa sursum ad cor ascendunt, & syncope inferunt: hinc si altius sedent, vertiginosæ & facillè syncope tentantur. Eodem ferè modo etiam syncope fit ex vermibus mortuis tetrum odorem à se exhalantibus, & ad cor vel stomachum eructantibus vel expirantibus, vel eorundem lancinatione, vellicatione, vel intestinorum, aut ventriculi mortione, qua ratione etiam in pueris atque adultis ex vermibus fit conuulsio ita & syncope. At quomodo ea curatur: satis dictum est lib. 6. cum de febribus pestilentibus ageremus, quæ vna cum vermibus, vel hæc similia symptomata paterentur. Hæc satis de animi defectionibus tam syncope quàm lipothymia sensu uis illud sit discrimen, quod lipothymia sensu motuque intercepto absque sudore tepente prosternit hominem: syncope vero tam vigilans, ut omnino, quos Synopticos appellari receptum est. Nunc ad reliqua symptomata accedamus, quæ cum febribus magna ex parte iunguntur.

OBSERVATIO XV.

OBSERVATIO XV.

De capitis dolore in febricitante.

1. *A* Rnoldus Henricus cereuicarius, pro cuius rebus Traiectum pensile erat, & in cupis Ciconia pro insigni: hic cum febricitaret satis acute, me in consilium vocauit, cumque ingenti dolore capitis afficeretur, post sectam venam in cubito dolor ex toto non quieuit, neque facta purgatione leui, illum relinquebat. Cum vigil quoque permaneret, exhibito hordeato sub nocte magnam partem euomuit, & multum pituitæ simul: nam circa stomachum etiam dolebat. Vterum à vomitu in somnum incidit, & dolor capit sedatus est. Venter cum innoximus oleo cydonior. & maceris, frontem autem cum vnguento populeo. Si non cessasset dolor, oxymelimum appoluissem. Quibus enim nimia febris dolor capitis fieri solet, frigidis affectu atque virtute, embrocamus, oleo rosato & aceto, ac aqua rosacea subinde adiecta. Gariopontus vtebatur hydreleo vel aceto & oleo rosato & papauerino. Hispani milites pauperes, qui in nosocomio febricitabant, & dolore capitis afficiebantur, pannum lineum aqua frigida & aceto inculcarum, fronti apponebant.

SCHOLIA.

2. *O* mibus ferè febricitantibus, propter vapores calidos in caput tanquam ad arcem repentes vel ascendentes, uti sumus in fumarium, dolor capitis contingere solet: quamvis paucos nouerim, in febribus grauioribus, qui non tantum tabantur capitis doloribus: inter quos erat Dominus Princeps Auracus Illustrissimus: & istis diebus etiam filius eius Comes Mauritius inuenus admodum generosus, quem cum à tertiana duplici curassem, nullum capitis dolorem in febre patiebatur. Ceterum solet aliquando vomitus tollere dolorem capitis, ut hinc cereuicario contigit, potissimum si bilis aut pituita ventriculum occupet, & causa doloris capitis exiit. Hinc Gariopontus inquit: Si quis capite doleat, & abstineat à cibis, & cordis pulsus patitur impera ut vomat. Si vero vomat, & non leuetur, tunc considerandum, num aliquid humor abundet, vel reatus obstructus sit, vel feruor alicuius partis, quæ in capite existit. Id cognosces si totum doleat, vel vehementer alicui parti infideat dolor. Si pondere lædat, abundantia humorum decernit. Si cum fixatione, punitione acies humores vel vapores notat. Si cum tensione, ingentem calorem & feruorem. Si cum pulsione, ex spiritu & ventositate: si cum tensione, membrorum, quibus cerebrum involuitur, inflammationem. Si cum pondere tensio adfuit, abundantiam humorum infra ipsos, sinus notat. At causa igitur petenda curatio. Interea & febris ipsa non est negligenda, si ob febris vehementiam bilis effluat, vel in stomacho contineatur, & sursum ad caput feratur, purganda est & contemperanda. Interea considerandum in iis, quibus caput dolet, ob vehementiam febris, num sanguinem ex ratione crisi, vel non. Nam in his, qui (teste Alexan. Tralliano) nihil tentare oportet, vel aliquam curationem adhibere. Nam ea quæ natura subinde impediunt: id enim propter febris vehementiam & malignitatem accidit. Ac omnia agenda sunt, ut febris vehementia mitigetur.

3. *C*eterum si dolor non fiat ratione crisi capitis quoque cura haberi debet: rosaceum ipsi superinfundendo, interim per se; interim eum aliquo refrigerante, & frons somniferis inungatur, maxime si etiam vigilie urgeant: Reliqua vide apud Gariopontum lib. 7. cap. 1. & 2. De dolore capitis in febribus, deusque signis eiusdem & curatione.

OBSERVATIO XVI.

De dolore capitis intolerabili, in febre continua.

1. *C* ornelius Laurentius, ex Thessalia, non Græcorum sed Batavæ insula, anno 1546. mense Augusto, anno natus triginta sex, in febrem continuam lapsus est, cui dolor capitis tam vehementis adiunctus erat, ut ex eo phrenitidem metuere. Cum plethoræ afficeretur, alio prius per glandem irritata, cephalica vena in brachio dextro secta est: ea enim magis apparebat: sanguine ad uncias sex ex paulo plus effluente. Mox fronti hæc frigide applicata sunt. 2. aquæ solariæ, plantaginis, equiseti ana 3 j. olei ros. aceti ros. ana 3 β. misce. Et hunc quoque syrupum ebibat: 3. syr. de end. de succo acetosæ, syr. viol. ana 3 β. aqua end. buglo. acetosæ, ana 3 j. misce: adhuc semel exhibitus est, deinde solutium sequens in diluculo sumpsit: 4. diacathol. 3 j. diapruni elect. lenitior, castia recens extracta ana 3 j. diaphanico (quia aliquid pituitæ bilioso sanguini erat admixtum) 3 β. dissolue cum 3 m. decoct. pectoralis (eo quod in pectore angustiam quandam persentiret) syr. de end. 3 j. misce: sexies biliosa, pituitosa, & varia, ac multa excreuit, cum maxima alleviatione. Hinc febre mitiore facta, & dolore magna ex parte mitigabo, cucurbitulas tamen cum scarificatione affigi scapulis iussimus, sanguine mediocriter extracto: & pro corroboracione vtebatur trionfantalis in tabulis. Et sub noctem cum non dormiret, hunc syr. somniferum sumpsit. 5. syr. papau. 3 ii. aqua laetucæ 3 iii. misce vnde per totam noctem dormiuit, & dolor capitis in totum cessauit. At postea stomacho æstuante & imbecillo existente, appetitu quoque deiecto, à prandio, & cœna capiens 3 ii. m. cydonior. bene habuit. Et pro materiæ resolutione & vaporum in parte capitis anteriore hærentium, vnguento alabastrino cum inunxisset, perfectam sanitatem tandem consecutus est.

SCHOLIA.

2. *S* æpius dolor capitis, præter causas supradictas, in febre potissimum, fit consensu partium subiectarum, maxime præcordiorum, in quibus exaltans humor multum de se vaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic vero meningis & pericranium vel calore & acrimonia feriens, vel copia distrahens dolorem parit. Nonnunquam & à venis arteriisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor, aut tempora, aut frontem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui vero aut in occipicio aut in vertice, aut circum aurem figitur, etiam si cum febre exandescat peculiariter causam habet in capite neque symptoma est febris, teste Fernelio: Sæpe enim hisce locis vetus dolor quasi sopitus, atque conquiescens, humore irritato exasperatur cum febre, quemadmodum

modum & humor omnis circa membranas & articulos præter naturam adhærens, si tacitus erat, vini meracioris liberaliori potu suscitatur, dolo-
 Lib. 5. c. 16. remque ciet. Quod ad curationem attinet, inquit Aë-
 tius, ratione febris caput dolentibus lux inimica est,
 concussa enim visu cerebri membrana agitantur, pedes
 Curatio do- hic suauiter palpani sunt, extrema contrahenda &
 loris capitis comprimenda, calor à carbonibus, lucernis, & sole,
 in febribus & à fumo redditus prohibendus, ingrati odores, &
 iuxta veteres. vapores clamores, ira, asidua potio, & oris ablutio,
 vitanda omnia: exemplo enim aut ab ipso ore aut à sto-
 macho humectato copiosus vapor ad caput attollitur,
 quod alioqui igniturum est. Plurimis præterea irriga-
 tionibus occurrendum, oleo omphacino, aut
 optimo rosaceo, madefactum lana manipulum
 ab alto digitis exprimendo, aut in riui morem
 moderato percussu decidat, quod irriguum est:
 ac nisi aëris qualitas obstet, frigidum sit oportet,
 aut suapte natura aut studio paratum. Increbe-
 scente dolore in aures quoque rosaceum instilla-
 to, & tempore ita suadente ac dolore cum aliquo
 ardore infestante, succi ocymi, aut polygoni, aut
 menthæ, trientem, aut quadrantem admisceto;
 nec frustra acetum modicum addideris, in quo præ-
 ferim serpilli quippiam decoctum sit: per seue-
 rante dolore, ad sanguinis missionem recurren-
 dum, nisi quid obstiterit. Quædam & vtiliter
 odoranda concedes ut myrtum, rosam, polygo-
 num, fronti & syncipiti cataplasma applicata.
 Celsus rosas aceto maceratas & fasciâ involutas frō-
 ti applicat. Si dolor violentus fuerit, hyoscyami
 folia viridia, aut papau, cum mica panis adhibe-
 to. Recentiores hæc addunt. Si alius stricta est
 curatio re- censurum medicorum.

Curatio re- censurum medicorum.

OBSERVATIO XVII.

De febre continua, & valde acuta, post se conuulsionem relinquentem.

Anna Iodoci Gerardi, mulier Delphica co-
 gnomento Longa, eo quod valde procera, &
 statura longiore alias mulieres superaret. Hæc in
 domo angulari vici Piperatij Delphis decum-
 bens, vetula, agens annum septuagesimum ter-
 tium, ex febre acuta admodum, & continua, men-
 se Iunio anno 1563, tandem ex vehementiore fe-
 bre in conuulsionem, & spasmus incidit, quod
 pro pessimo signo habetur. Nam febrem conuul-
 sioni superuenire melius est, quam febri conuul-
 sione iuxta Hipp. 4. p. 26. lib. 2. Hæc tamē à conuul-
 sione euasit. Cum autem 27. die Maij in Febrem
 acutissimam incidisset, ac sola neglectam habita
 in superiore parte domus decumberet, in sitim

grauissimam incidens (forte ob auaritiā, ut ar-
 bitror, assistentem non habebat aliqui dices fari) cum
 nemo, nec ex ancillis potum adferret, ita ut præ-
 clamore iam rauca foret, nemine audiente, aut
 aduentante, magis magisque sitiente, & cum sic
 noctem integram sitibunda pessime tulisset, gra-
 uiter admodum deinde febricitauit. Mane prius
 ad eam accitus fui, ad quam cum intrassem & ipsa
 impense febricitaret, pro siti pitandam ex mund.
 prunis, glycyrrhizæ concinnatam ad satietatem
 dedi. Deinde præcepi, cum valde incalesceret,
 ut subinde cochlear vnum oxysacch. deglutiret,
 & ut hunc iulebum quoque ebiberet: ʒi. decoct.
 & ut hunc iulebum quoque ebiberet: ʒi. decoct.
 hordei mund. ʒi. iij. syr. ex infus. ros. oxysacch. simpl.
 ana ʒi. misc. Die vero subsequente, cum iterum
 ad eam accederem, & alius stricta foret, hoc de-
 coctum præscripsi: ʒi. folior. senæ ʒi. iij. b. rhab.
 optime ʒi. i. seminis anisi ʒi. i. schenanthi ʒi. i. bulliant
 in ʒi. ix. decoct. comm. ad ʒi. vi. huius expressio ac-
 cipe medietatem, cui addas syr. viol. ex infus. ros. ana
 ʒi. i. misc. quo ter benè extreuuit. Sed dolor capi-
 tis; qui vehemens erat, non sedabatur. Frontem
 & tempora iniunximus vng. populeo. Vigesimo
 nono Maij vocatus est & secundus medicus Cor-
 nelius Ericius. Febre tunc adhuc satis continuo
 affligente, glande sub noctem indita, rursus alui
 deposuit. Vnguento populeo adiectum est oleum
 pap. quo tempora & frontem iniungi præcepimus.
 Pro calore vero febrili & debilitate (quia vetula)
 sacc. perlatum modo & violaceum exhibitum fuit. Pro
 sit syr. acetos. citri, & oxysac. simplex. Trigesimo
 vero die Maij habuit motus spasmodicos & epilep-
 ticos, & minus febricitare visa est. Exhibuimus
 insulum sequens: ʒi. folior. senæ ʒi. ii. se. anisi ʒi. i.
 rhab. seletti ʒi. ii. squinanthi ʒi. i. infunde per noctem
 in decoct. comm. & fortiss. express. accipe ʒi. iij. adden-
 do syr. de stœchade (ob spasmum, respectu quoque
 cerebri & nervorum) ʒi. i. misc. quo satis benè ex-
 creuit. Sed motus illi spasmodici non cessarunt, imo
 postea crebriores multo inualere. Inungi iussimus
 (febre nunc vix apparente & calore multum dimi-
 nuto) nucham bis aut ter in die oleo infra scripto:
 ʒi. olei irin. ʒi. i. olei terebinth. ʒi. i. msc. In princio
 pio vero mensis Iunij ita exacerbatum est illud
 symptoma, ut motus hos epilepticos & spasmo-
 dos seu conuulsuos decies in hora, & aliquando
 plus experiretur, spectaculum horrendum in ve-
 tula. Tertio itaque Iunij die frequenter dedimus
 oxymel simplex & syr. de stœchade. Ac balanis
 per inferius subiectis, iisque acutis, aluum sub-
 inde irritauimus, cum per os nihil sumere posset
 hoc modo: ʒi. pul. spec. biteræ picræ ʒi. i. pul. troch.
 albandal. ʒi. i. salis parum cum melle fiant ii. supposito-
 ria seu glandes, quibus tamen aluum non deposuit.
 Sexto Iunij die cum morbus ac malum inducias
 daret, libenter iterum illam euacuassimus, sed
 quia res grauis in tanta vetula & valde debili, ter-
 tius Medicus Hugo Nieuenius ex Hagha. Comi-
 tis accitus: & consultatione habita, conclusum
 est, ut cyathum huius sequentis decoctionis su-
 meret: ʒi. beronice, saluæ anam. b. ceterach. capill.
 Ven. polytrichi ana m. j. rium flor. cordal. florum stœ-
 chad. arab. an. p. j. sem. 4. frig. maior. (ob febrem
 licet leuem; qua adhuc afficiebatur) ana ʒi. i. b.
 passul. enucle. ʒi. v. fiat omnium ratio decoctio
 in sine adiscendo sena in aqua commun. ad ʒi. b. colat.
 addendo oxymel simpl. ʒi. ii. misc. in sine clarifica-
 tar. Cyatho vno sumpto quinquies aluum excre-
 uit, & videbatur paululum melius habere. Sed
 die sequenti paroxysmi epileptici ita increbuerunt,
 & spasmodi motus, ut eisdem aliquando sexies
 in quarta parte horæ haberet. Suspensionem
 fecimus;

fecimus, ad collum ex radice præonix ex Galeni
 testamento & præcepto. Os intus erat valde aspe-
 rum & siccum cum aphthis, pro quo accidente
 præscriptum est, quod sequitur: ʒi. sem. cydonior.
 ʒi. i. cum saccharo cando subtiliter pulverisato
 siane quatuor puppula fortiter ligata in panno
 lineo raro, quæ madefacta in hordeo cicbri in
 ore detinebantur. Ob motus conuulsuos cuneum
 ligneum ori imposueramus, ne linguam morden-
 do amputaret, & ut sic commodius pituita ex ore
 deflueret. Circa nonum diem Iunij paulatim di-
 cta accidentia cessarunt, & ad se rediit: lingua
 tunc inspecta sanguine ex ore emanante, animad-
 uertimus quod eam momordisset, atque ex mor-
 su dentium particulam linguæ amputatam esse,
 dum motus conuulsui fierent. Cum enim balbu-
 retur, & de dolore linguæ ita demorfa conquere-
 retur, accepimus vitellum oui crudum, & vis
 ebullire fecimus, ut parum concretesceret, cui ad-
 debamus ʒi. i. syr. ex ros. siccis, tanquam lini-
 mentum foret, quo lingua egregie consolidata
 fuit, cum hoc collutorio prius quoque vsa fuisset:
 ʒi. aquar. plantag. caprisoli ana ʒi. iij. syr. ex ros.
 siccis ex infus. ros. (ob asperitatem) ana ʒi. i. b. msc.
 Deinde vnguento seu linimento iam dicto
 lingua optime conglutinata & curata fuit, ut
 rectè loqueretur. Et hoc modo præter omnium
 hominum spem, hæc vetula à conuulsione adeo
 vehementi, in febre continua, sanata est.

SCHOLIA.

Conuulsiones, quæ repletis nervosis partibus
 plerumque contingunt, quæ ratione maximus
 inflammationibus superuenire consueverunt: in-
 terdum ob tenues mori dacesque hamores, nervo-
 sa loca erodentes, interdum ob ingentem a'go-
 rem, quidpiam veluti gelu inferentem, sæpe ob
 nimiam siccitatis excessum generantur: quæ qui-
 dem perniciosa preueniunt, siue ob febris vhe-
 mentiam, siue ob violentas ferocesque motiones,
 præcipue superueniunt. Ne quempiam hac ratione
 fuisse, vel egeri vel fando aliquem se vidisse. Tres
 inidem conuulsionum species ponit curabiles,
 quartam vero ex siccitate incurabilem. Verum hæc
 conuulsio in hac ægra erat vera epileptica, sub-
 to desinens & subito iterum inuadens. Credo ta-
 men præter febrem, causam non solum fuisse in
 cerebro, sed fortè in ore ventriculi, ex quo solet
 ingens ab acri aliquo humore vel fortè in intelli-
 gam deferentes. Et quæcunque causa hæc conuul-
 sio fuerit, cum & purgatio huic profuerit, non
 fuit ex siccitate, ut illis, qui ob febris vheemen-
 tiam, potissimum præsentem delirio siccitatis cau-
 tiuntur. Prodest tamen his, calida multa tem-
 perata caput manus ac pedes colluere, deinde ca-
 put oleo dulci calido irrigare, manus pedes
 vestibus fovere, & quietem adhibere. Si in ore
 ventriculi acris humor, vel æuginosus collectus,
 missione prouocandus. Si circa intestina hæreant,
 pituita cremore, per clysterem eluere oportet,
 deinde succus mali punici propinandus. Si totius
 corporis conuulsio, in modum tetani curabimus.
 Si alicui parti, dolores oleis vel sicyonio antiquo
 mitigabimus. Si ex sanguinis copia, venam fe-
 cabimus vel cucurbitulas cum scarificatione ad-
 mouebimus, vltimo quidem spondylo si curum

conuulsio infestauerit. Si manus, septimo spon-
 dylo & articulo humeris subiecto sunt apponen-
 dæ. Quod si vniuerso corpore persistente sang,
 labium aut oculorum genæ contrahantur, sæuum
 id accidens existimare oportet: cui cum occipit-
 tis & duarum priorum vertebrarum scarificatio-
 ne occuremus, caputque oleo anethino irrigabi-
 mus, atque vbi accesserit occasio, æger ad bal-
 neum ducendus est, & adhuc in potu aquæ con-
 tinendus. At si necessitas vini exhibendi fuerit,
 paucum dilutumque concedito. Verum in febris
 bus à vino abstinendum erit. Si qui in febribus,
 quocunque modo fiat, periculo minime vacant;
 ut sæpe in praxi obseruauimus; ita & de tremore
 censendum est, de quo etiam nunc exemplum
 adiiciemus.

OBSERVATIO XVIII.

De tremore in febre continua.

VI circa fossam Aqueam decumbebat, fru-
 mentarius mercator, ex febre continua,
 cumque prano victu vteretur, & vinum biberet,
 manus valde tremantes habebat & brachia, ut ea
 continere non possit. Sed ad hoc malum ex pro-
 pria natura inclinatus erat, antequam in febrem
 incidere. Sed nunc in febrem collapsus, vinum-
 que bibens malum illud non solum augebatur, sed
 & febris ipsa multo vehementius eundem afflige-
 re cepit. Imperavi ut à vino abstinere, & eius
 loco aquam hordeaceam biberet, ac simul vitum
 deprauatum vitaret. Quamobrem optimis reme-
 diis adhibitis ad febrem, hic restitutus fuit. Præ-
 ceptum tamen ut ab immoderato concubitu abstine-
 ret, & ut oleo rutaceo membra tremula inunge-
 ret, & lana eodem oleo imbuta foueret, tum spi-
 nam ipsam simpl. perungeret.

SCHOLIA.

Refert Garioponthus, tremorem in acutis febr-
 bus tam grauem fieri, ut plerumque mentes habe-
 rentur, quam passionem symphoraneorum Græci dicunt.
 atque deprehendi in strictura vel in fluxu hæmorrhoi-
 dum vel sanguinis vomitu. Tunc fluxum mitigare &
 costringere oportet. Vbi in calibus remissio secuta
 fuerit, vitæ erit ægrum in oleo dimittere, & stomachum
 curare, & acopo vii, & decoctam absinthij pontici ebi-
 bere. Aëtius vero ex Herodoto ait tremores in fe-
 bribus fieri, vel à prano victu, ab aqua frigida seu
 posce seu vini potu nimio, vel venere; à quibus omni-
 bus abstinendum, & spina quæ hunc morbo parata est
 inungenda oleo sicyonio, glucino, vel rutaceo, & ca-
 put primis diebus oleo dulci irrigare & si morbus diu-
 tior, anethino per accessionum intervalla, & cucur-
 bitulas apponere à prima vertebræ usque ad lumbos. Sed
 & sorbitiones calida adhibenda, & alio laxanda
 consulendum. Reliqua vide apud eundem Aëtiū,

OBSERVATIO XIX.

De auris inflammatione cum febre, quæ ad suppura-
 tionem peruenit.

Franciscus Hubertus, homo procerus, valde
 biliosus, macilentus, Almaria, cum in men-
 se Decembri decumberet anno 1556, ex febre cum
 dolore capitis intolerabili, & auris inflammatio-
 ne, quæ ad suppurationem tandem peruenit, ru-
 pro quidem abscessu & pure exeunte, me prius
 vocauit. Cum dolor ingens adhuc esset, & lotium
 supra

supra modum tinctum, venam cephalicam secari iussi: Deinde subsequenti die alium ex lenitio medicamento, deposuit. Autem vero fovebam hydrelæo calido, & exterius circa aurem vnguento Alabastrino, & dialthæa simul mixtis: & cum pus bene exiret, dolor sedatus est. Auri quoque bombacem oleo amygd. amar. & mucagine seminis lini intinctam imposui. Vnde maxima copia puris effluxit, & sanus factus est.

SCHOLIA.

Aurium inflammatio in febribus, siue subfequens, (ut Aëtius ex Philumeno annotavit) infestior omnino reddit ægritudinem. Sequitur inflammationem vigilæ perseverantem etiam deliria Hippocrates harum dolores mortales asserit. Moderato igitur dolore & adhuc in principio existente, acetum rosaceum tepidum, aut oui albumen liquidum in muliebri lacte infusillato, lanaque anethino oleo madefacta exterius foueto, caputque rosaceo aut oleo omphacino irrigato. Increfcente vehementius dolore, venam secato: inde extra aurem circa audiendi meatum cataplasmata panis illinito, aut semen lini tritum, cum foliis virentibus hyoscyami aut pap. & cataplasmate consciendo butyrum pro oleo addito. In dolorum exacerbatione spongiis ex hydrelæo vsque ad indolentiam foueto. Inde hæc quæ proximè diximus illinito, & oleum amygd. in calido cinere cum calycib. pap. calefacto in aures instillato: aut lubricos terræ, aut, a fellos sub hydris inueniri solitos, quos oniscos vocant, aut araneos rosaceo elixatos iniicito. Suppurata inflammatione, factaque in meatu eruptione, lana specillo circumuoluta pus ubi deterferis, mulla primo abluito, inde vino mulso, postea oxymelice, addendo oxymelici nitri modicum: meatui medicamentum ex alumine liquido, melle, oleo rosaceo, æquis portionibus coctum, lana exceptum applicato, vel Musæ pastillum, cum aqua, & modico aceto solum. Illud vero sciendum in acutis febribus pessimum indicium esse, audiendi difficultatem: nam vel lethargum, vel sensum interceptionem, quam catocham vocant, vel lethales parotidas, aut aliam quandam minatur perniciem: raro tamen audiendi difficultas cum morbo permanet, sed cum morbo intercedit: interdumque vna cum febris accessum & recessum alternat. Quo tempore nec vexare auditus meatum oportet, sed caput tantum irrigare his, quæ in febribus ad capitis dolorem congruunt. In febribus quoque parotides nascuntur, ut Garioponthus annotant, ob febrium magnitudinem, vel ob aquæ potum in ipso impetu vel vini plurimi, aut ex perfricatione, vel immoderatione, ablutione, vel si plurimum loquantur, vel dura manducant aut frangant multumque dispuent. Ex his omnibus causis inflammatio, deinde parotides circa auriculas, vnde & nomen habent. Huius diuersos modos alij ponunt, & varias adhibent curationes. Sed quamdiu in impetu est causa, lana munda & molli fouemus, & cum impetus febris diminuitur, oleo dulci & calido aures fouemus. Sed foramina lana non constipamus: si non mitigetur, hydrelæon cum decoct. furnug. vel lini, cum poliline hordei cataplasma apponimus. Reliqua vide apud Garioponthum, qui iubet, ubi ad maturitatem venerit, incidere: & deinde ut opere chirurgico curetur. Plura vero dicturi sumus cap. propria De parotide: cum de morbis particularibus scriberemus, si Deus me superstitem vellet.

lib. 7. c. 3. notant, ob febrium magnitudinem, vel ob aquæ potum in ipso impetu vel vini plurimi, aut ex perfricatione, vel immoderatione, ablutione, vel si plurimum loquantur, vel dura manducant aut frangant multumque dispuent.

OBSERVATIO XX.

De febre acuta cum ophthalmia.

Guilielmus pictor Delphensis, qui in platea vacca alias Choria dicta habitabat, anno 1560. circa Martium mensem incidit in febrem acutissimam, cum capitis dolore intollerabili, & inuasis febris cum rigore, deinde calor inualuit, febre per duos dies integros perdurante, ut prima fronte continua videretur, quanquam tertio die quasi liber à febre spectaretur. Cum secundo die ad illum accitus, neque febris declinaret, cephalicam (ob ingentem dolorem capitis) aperire iubeo venam, utrumque sanguine extracto, ne in phrenitidem ex illo vehementissimo dolore incideret. Fronti quoque linimenta adhibui, ex oleo ros. & vng. populeo, & mellebus refrigerantes propinxi. Tertio die leuem purgationem ex infuso senæ, rhab. & agra. troch. cum aqua cich. fumariz, botonicæ, adiecto syr. viol. dedi. Quarto die iterum inuasis febris valde vehemens, & terminabatur per inflammationem ciliorum & palpebræ, quæ vergebat ad colorem purpureum, in parte sinistra, cum ophthalmia, materia tamen vergente ad exteriora magis & palpebram sinistram cum musculorum totius genæ sinistra inflammatione & inflatione, per modum crisis; ita ut dixisses pestem fuisse, si color illi purpureus ad nigredinem conuersus fuisset, quales est caro circumposita in anthrace colore non erysipelatis, sed phlegmone nigriore, veluti si plusculo rubro minus misceas nigri. Sed in hac inflammatione & inflatione erat tantum rubedo, parum purpurascens. Cum æger vocasset duos adhuc chirurgos, metuens de oculo vicinum suum Florentium, & Petrum Volckium, communi consilio (cum his repercutientibus ob crisin, ut ita dicam, febre per eiusmodi inflammationem cessata, vis non liceret) cataplasma præscriptum est ex solo pulvere linacel, cum lacte bubulo, & modico oleo liliorum instar pulvis commixto, ob inflationem etiam magnam, quam palpebra præ se ferebat eoque apponito paulatim, incantamenti instar, dolor cessauit & inflatio, & facta est resolutio materiz ibidem expulsa per crisin. Deinde post quatuor dies, cum oculum aperire posset, albumen oui tam diu agitatam, ut in aquam puram resolveretur, paucum admixto croco, collyrij instar in oculum stillabatur. Quo egregie ab inflammatione illa & inflatione, tum ophthalmia liberatus fuit, & à dictis symptomatibus probe sanatus.

SCHOLIA.

Hic autem in duobus locis inflammationem patiebatur, videlicet in oculi tunica, quæ coniunctiua dicitur, doctoribus vero membrana adnata, ita dicta, quod aliis quæ oculum ipsum constituunt tunicis forissecus adnata sit, ligamentum existens toti oculo ad circumiacentia ophthalmia dicitur. Secundo erat inflammatio in palpebris, quæ à Græcis dicitur Echinophthalmia, & ab aliis dicitur Phymosis, id est, inflammatio & præclusio palpebrarum, de quibus vitis latius dicturi sumus de affectibus oculorum. Sed quod ad præsens attinet, omnes hæc inflammationes ex defluxu per modum crisis oborta ab ipso

ab ipso principio sedata sunt. Ophthalmia autem sepe in febribus euenit. Sed ubi hæc vel lippitudo in febre superuenerit, auctore Aëtio, à purgante medicina abstinendum est: tantum albumen oui cum lacte infundendum, extraque illinendum glaucion aut Nili diarrhodon, aut aliud quippiam eorum quod Diactoch appellatur, fluxionem simul cum refrigeratione repellentium. Vbi maximus dolor infestet, spongia locus fonendus est, & thorulus ouo illius de more apponendus: & si adhuc intendatur dolor pannis in decocto calicum pap. & meliloti cum oui vitello crudo aut elixo, & modico rosacei madefactus, applicandus: aut psyllium aqua feruenti irrigatum apponendum. Vbi inflammatio suppurauerit, vitæ dum collyriis anodynis. Oportet valde oculi rationem habere: nam quidam in febribus malignis ex inflammatione excæcantur: ut contigit amitz meæ Gertrudæ Alemariæ quæ vnum oculum perdidit, quamvis Emilius doctissimus medicus eam curaret. Recentibus quoque morbis & febribus circa conualescentiam, interdum vel uterque (ut Aëtius ex Philumeno medico antiquissimo annotat) caliginem quandam prospiciant, & sepe intuentibus tanquam pili offerantur: videntur oculi si inspiciantur, sicuti: paritior tantum aut amplior, licet rarissime, pupilla apparet. Hæc hebetudo repente inuadit, ubi prope finem morbi iam conualescentes pollitio in somnis detruet, indicium imbecillitatis spiritus & nervi quem interdu vocat. Corpori igitur robore exacto restituto, statim & integra videndi facultas sequitur: propterea à localibus prædiis omnino abstinere oportet; neque fouendo, neque illinendo, sed victu tantum resciente accidens corrigendum est. Cæterum cum hoc scriberemus, alius quidam iuuenis post febrem retinuit xerophthalmiam, cui neque oculi tumebant, neque fluebant, sed valde ingrauescebant: est enim xerophthalmia (teste Fernelio) nihil aliud quam pruritus in palpebris ex humore falso & nitrolo, soletque nostris (inquit idem Fernelius) licet lippitudo nuncupari. Post sectionem venæ & purgationem & cucurbitulas, huic iussimus, ut oculos lauaret cum decoct. smach. portul. & ros. & non inuaret, quod apponeret medicamentum à Gordonio descriptum ea de pruritu palpebrarum: ut 2℥. sumac. sem. portul. ca. lentum ex coct. ana ʒj. puluerisetur & consiciatur cum oleo ros. & albumine ouorum. Verum cum hæc symptomata ad affectus oculorum pertineant, de iis latius loco proprio dicemus.

OBSERVATIO XXI.

De febre cum delirio, vomitu, cataphora, & oppressione, cum animi angustia & nausea.

Nobilis puella, Boëtia, & iuuenula nonnecim annorum, in febrem vna cum capitis dolore valde vehementem incidit, delirabat, & in paraphrenitidem lapsa est: subinde dormiebat, & quasi cataphora afficiebatur, & à somno excitata delirabat. Aderat & fluxus biliosus, sed non vehementem prassum per superiora in maxima copia bilibus M. Adriani Leydani, Pensionarij Delphensis, mense Septembris anno 1559. Post tertium diem: a morbi principio, ad eam prius accitus fui, & cum hac symptomata animaduertenter, & oppressione cum quadam tristitia; ac angustiam; quæ accidentia vomitu videbantur minui. Quæ cum spect.

etarem, illam interrogare cœpi, nunquid simili febre aliquando laborasset? cum autem paululum ad se redisset, respondit, eadem aliquando symptomata vna cum febre habuisse, ac in ea incidisse ante mensum seu menstruorum periodum vel circuitum, sed iisdem flentibus omnia deinde accidentia quantumvis tenuissima illico cessasse, asseribat. Ex fonte illo signorum, qui à similitudine capitur, ego quidem suspicabar mensum profanum consuetum instare, & eorundem eruptionem: at ea quoque hoc ipsum confirmante, quod iam periodus immineret, non fui tamen ausus statim menses euocare calidioribus medicamentis ob febrem, sed exhibui ob vomitum & secessum lorium ex hordeo decoctum cum syr. ex infus. ros. & syr. de cicbor. Nicol. cum rhabar. & oxysacch. simpl. cum hæc adhibuissem, euocatus fui Roterodamum, ad alium ægrum. Interea vocant Henricum Vergerium medicum Haghanum, qui longo tempore domesticus medicus huius familiæ fuerat. Is accedens, menses quoque instare pronuntiavit. Præscripsit iulebum ex aqua matricariæ, melissæ, arthemisiæ, & oxysacch. simplici & syr. de byzantiis absque aceto, & syr. capill. Ven. Hæc formulam mihi tradendam iusserat cum statim cogere reueri in Hagham-Comitis ob ægros, ut si vile mihi videretur exhiberem. Cumque ergo Roterodamo Delphos hora quarta pomeridiana redisset, & ægram statim accessisset, intellexi menses apertos esse, & in magna copia per se emanare: ideo iulebum scriptum à medico non dedi: cum stimulo non opus esset, natura sese ipsam satis exonerante. Mane vero altero die cum redirem, vomitus persistebat: nolui tamen hunc ipsum reprimere aut constringere per medicamenta, quæ per os sumuntur, ne & menstrua simul constringerentur, cum iisdem fluentibus symptomata illa iam supradicta admodum sæua cessarent, præter vomitum. Mandabam tamen, ut sapius sumeret ex sequenti mixtura ad corroboracionem & alterationem febris: 2℥. oxysacch. simpl. syr. de cortic. citri, de byzantiis absque aceto ana ʒj. ʒss. sed aquas superius scriptas non admiscebam. Henrico reuerso, postquam causam audisset, me aquas destillatas omisisse ob nauseam qua afficiebatur, quam aquæ destillatæ magis mouent, id quoque me rectè fecisse laudabat. Verum postea cum vomitus supra modum excederet, crusta panis exterius stomacho communi consilio applicata fuit, prius macerata, & aspersa succo menthæ rubæ, & aceto rosaceo simul mixtis, deinde pulvere sequenti conspersa, demum irrorata à liquore prædicto, & sic assata, calide stomacho admovebat hanc crustam. Pulvis talis erit. 2℥. mastich. flor. ros. rub. ana ʒss. ʒss. maceris, caryop. ana ʒj. fiat pulvis crustæ panis inspergendus. Quo remedio vomitus tandem cessauit, & stomachus roboratus est, & menses non fuerunt constricti, imo bene duxerunt, omnisque dolor capitis & cætera symptomata cessarunt. At venter deinde restrictus est per aliquod tempus, & die subsequenti nauseam quandam patiebatur absque vomitu: quare & hos syrupos vna præscripsimus: 2℥. syr. ex infus. ros. ʒiii. syr. acetos. citri ʒj. ʒss. syr. de cicbor. Nicol. ʒj. capiebat duo cochlearia bis in die. Cum autem adhuc videremus materiam biliosam in villis stomachi inherere, nauseam & angustiam cordis inferentem, dedimus infusum rhab. hoc modo. 2℥. pimpinellæ vulgar. borag. ana m. j. flor. cordial. p. j. fiat decoct. in aqua comm. in qua infunde rhab. electi ʒss. squinanthi ʒj. per noctem: mane fiat expressio, cuius accipe ʒiii. addendo uris cochlearia syrups prædicti. Ab eo

multa biliosa & etiam pauca pituitosa quinquies excreuit, quibus & angustia stomachi, tum nausea cessauit, & perfecte conualuit, mensibus adhuc moderatè fluentibus.

S C H O L I A.

In hac febre sex sunt symptomata nobis obse-
ruanda. Primum erat delirium, maioris terroris
quidem quam periculi, quod saepe nullo discer-
mine hominem abducit ab usu rationis: præsen-
tatur vero aut importuna loquacitate, aut immo-
deratior gestu, aut quavis effrenata laborantis
impudentia. Fere autem, cum is humor deferbue-
rit, represso delirio; grauis profundusque sopor,
qui & hic aderat, obrepit. Deliria plerumque, vt
signa crisma, crisi instantè apparent, atque vulga-
res medicos terrent: quæ, cum ante signa coctio-
nis appareant, nullo modo metuenda sunt; neque
tunc ullis præsidii opus habent. Si vero ab initio
fiant, vt phrenitis timeatur ex bile cerebrum oc-
cupante, ad remedia, quæ ad phrenitidem valent,
recurrendum, quæ ex propriis capitibus ab aucto-
ribus desumi possunt. Hic delirium cum ex vapo-
ribus elatis à mensibus instantibus fieret, reme-
diis ad phrenitidem non egebat, cum mensibus
erumpentibus cessaret. Secundum symptoma erat
vomitum qui causas habet vti nausea, humorem, va-
porem, aut qualitatem, quæ relaxat & emollit, vt
pituita dulcis: modo expultricem facultatem vel
copiam, vel acrimoniam excitulat, vt bilis omne ge-
nus, modo perniciose facultatis ipsius robur aut in-
festat, aut dissoluit, vt malignæ atque pestilentis
febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua vel
in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam ve-
hementer impingitur ac hæret, vt excuti minimè
possit, si exinanitus est ventriculus, nauseam so-
lum: si vero potu ciboue confectus est, cibi vo-
mitionem mouet. Quum autem causa nusquam
obhæret, sed aut in ventriculo fluctuat, aut in eū
aliunde confluit, humoris alias biliosi, alias pitui-
tosi vomitionem ciet. Verum vomitus hic erat
ratione caloris febrilis ex bile prassina tota sub-
stantia maligna, ideo statim non erat reprimen-
dus nec constringendus: sicuti neque ille, qui in
febricitantibus criticus est, aut in die decretorio
aut iudicatorio fiat: hic potius iuuandus, nisi ita
vehemens sit & superfluous, vt sensibilibus virtu-
tem deiciat, tunc constringendus est. Et ille qui
non est decretorius, sed superfluous ac durans, etiā
symptomaticus, vires deiciens, qualis etiam ali-
quando in febribus contingit colliquantibus, aut
hecticis constringendus est. Et quia hic tandem

vires deiciebat, etiam constringendus erat. Sed
antequam constringamus, consideranda est causa
eius, num sit humor contentus in stomacho, vel
in ipso imbibitus, aut adhærens, vel si ad ipsum
aliunde transmittatur & defluat. Si sit in stoma-
cho, leui vomitui, vt aqua hordei sacch. rub.
& paucis aceto tepide sumpta, eluendus est: si bi-
lis, syrup. acetoso simpl. cum aqua tepida: si pi-
tuita, loco sac. mel adiecto, quod si fortiori opus
est, decocto raphani, & aliis iam dictis, iuxta
quod materia viscosa stomacho inhaeret. Stiprica
nec interius nec exterius constringendo adhi-
beantur, nisi materia prius leuiter euacuetur &
eluat. Et ita imperiti medici constringentibus
prius vtentes, maximè ægro vim inferunt & no-
cent. Si forte materia quæ causa vomitus existat,
per inferius commodè possit euacuari, manna
aut cassia id fiat, ne agitatio superueniat materię,
quam sequeretur maior debilitatis stomachi in

virtute retentua. Postea stomachus roborandus
est exterius vnguentis constringentibus, & oleis.
Vniue hic prodest panis calidus in succo menthe,
absinthij cum vino granat. immersus, & stoma-
cho applicatus, vel crusta panis, quæ nos vsi su-
mus. Etiam fomenta & intus iuleb. ros. cum aqua
ferrata, & myna cydo. à materia calida: syr. men-
thaceus, in frigida. Panis quoque assatus cum
vino granat. vel alio stiprico sumptus, vomitum
constringit. Sed meminisse & semper oportet, vt
præcedat mundificatio, ablutio, & abstersio, &
leuis euacuatio, si opus sit, & materia cruda etiam
digeri potest, & euacuari & demum constringi,
quæ omnia iuxta diuersam dispositionem & cau-
sam efficientem diligenter notanda erunt. Ter-
tium symptoma erat cataphora seu somnus pro-
fundus, si perseveret (quod hic non fiebat) vt con-
tingit in febribus, quæ cum graui somno ac-
cident ea virgite spongia in oxycrato, id est, posita
contrectanda, & vt repente occurramus, extre-
mitates valide vinciemus, & odoramenta inci-
dendi excitandique vim habentia, ad mouebimus,
præsertim castoreum. In remissionibus exacerba-
tionum, cucurbitulas & scapulis & dorso applica-
bimus perseverante malo; in eiusdem remissioni-
bus, ad sternutamenta accedemus. Cauendum
omnino, ne recondantur lucernæ, ita enim reple-
tur caput. Sit ciborum materia, quæ incidendi
& excitandi vires habeat, applicenturque naribus
vel seorsum vel cum aceto, quæ de lethargo apud
auctores scribuntur. Reliqua apud Aërium perle-
gito. Quartum accidens erat oppressio ab ardo-
re bilis prassina, quæ circum cor, aut in casu
exæstuat, vel ab humorib. copiosis in præcordiis
aut visceribus, firmatis, ac per febrem impulsis,
ventriculū atque diaphragma prementibus.
Huic vomitu vel leni purgatione succurritur. Gra-
uior est, si secur, vel lienem phlegmone exerceat,
vt iam dictum est, quomodo febris ex inflamma-
tione viscerum curetur. Quintum symptoma erat
animi angustia cum quadam tristitia, quæ febrici-
tantibus saepe euenit à bilioso humore, sicuti op-
pressio in ore stomachi existente, quæ vomitu leui
aut cassia, vel manna vel leuibus clysteribus & re-
mediis alterantibus frigidisque intro assumptis,
vel extra apposis, cedit. Sed facile vomitu
mensibus erumpentibus in hac puella cessauit.
Sextum symptoma, & vltimum erat nausea, quæ
frequenter vomitum præcedit, quamvis etiam he-
ri potest vomitu non subsequente, quemadmo-
dum etiam hic in fine contigit: sed euacuatione
ex infuso rhab. desit. Vbi enim materia quæ nau-
seam facit, expellitur; facilius cessat malum, cum
vel si humores stomacho infixi difficulter euo-
muntur, eosdem tunc expellere oportet.

OBSERVATIO XXII.

De febre erratica cum tussi valida, per foris que angu-
stia, cum vigiliis aliisque symptomatibus.

Ertudis Foresta, soror mea carissima, an-
nos viginti septem nata, anno 1554. mense
Ianuario, in febrem erraticam incidit, qui pe-
riodos non obleruabat, cui accessit catarrhus, do-
lor deinde capitis, mox & pectoris angustia, tussi,
quam & sitis ac vigiliæ admodum moleste susce-
quebantur. Varia pro accidentium diuersitate
me præscripta sunt. Ad catarrhi diuersionem, cum
capitis dolorem, glandes acutas subiicimus, cum
clysterem

clysterem non admitteret. Cucurbitulas scapulis
apposuius, materia prius digesta, cum illis, quæ
calore febrem non augerent, in hunc modum: *℞.*
℥ss. de end. (ob febrem) mellis ros. colati ana ℥ss.
℥ss. rhab. (ob tussim) syr. rhab. de (ob catar-
rum & caput) ana ℥j. aquar. betonicæ, end. bor. ig.
ana ℥ss. misce pro q. dosibus, deinde ita illam pur-
gauimus: ℞. cassia rec. tracta ℥ss. diacatholici
ss. aga. trochif. ℥ss. aquæ beton. vngul. cabal. ana ℥ss.
ss. misce. Quatuor sedes ex eo habuit biliosas pi-
tuitosæque pro sti, alteratione, catari: h' incristal-
lione, subinde capiebat cochlear vnum atque al-
terum ex infra scripta mixtura: ℞. rob. ceras. rob.
deribes ana ℥ss. syr. de end. de cicbor. cum rhab. ana
℥ss. misce. pro tussi vero & has pilulas sub lingua
masficando deglutiebat. ℞. succi liquir. sacch. albis.
ana ℥ss. sem. portul. cucur. cucum. citrulli mund. ana
℥ss. amygd. tragacanthæ ana ℥j. sacch. penid. ℥ss. ss.
cum mucag. cydon. fiant pilulæ sub lingua. Postea
cū materia catarrhalis difficulter ex ore ob visco-
sitatem exiret, hoc garg. vtebatur. ℞. bor. dei comm.
m. rad. liquir. ℥ss. hyssop. m. j. flor. ros. rub. (quia in-
guttur aliquo modo dolebat) sem. fœnug. lini ana
℥j. coquantur in aqua com. pro ℥ss. j. ss. colat. addendo
mellis ros. colati ℥j. ss. oxymel. simplicis diamori ana ℥ss.
ss. misce. Lambendo etiam, hos syrups capiebat:
℞. mellis ros. colati ℥ss. syr. de liquir. oxymel. simpl.
ana ℥j. ss. misce. Postea suborta est vigilia, neque po-
tuit dormire. Tempora sub noctem inuiximus
hoc linimento. ℞. olei pap. mandrag. ana ℥ss. opii the-
baici ℥ss. croci gran. iij. fiat linimentum. Vbi quoque
sub noctem lumbos ℥ss. j. ss. syrapi papau. istis reme-
dis somnus tandem accessit. At cum duobus fere mē-
sis decubisset, & conualesceret, circa tempora
perpetuo ingens frigus sentiebat tanquam gelu
lisset, quod ob inunctionem opij, quam coacti
sumus præscribere, ob vigilas videntes, contra-
ctum esse putabam: quare pro corrigendo illo ac-
cidente, tempora oleo rutaceo, & chamæmelino,
simul mixtis, obliniri fecimus. Cumque dolorem
etiam in aure dextra simul, & frigus persentiret,
oleum amygd. amar. calide imponi præcepimus:
quibus remediis hæc symptomata quoque cessa-
runt. Metus tamen erat, ne ex catarrho cum tussi
in tabem aut pulmonis vicerationem deueniret:
propterea mandavi vt hoc eclegmate adhuc sæ-
pius vteretur: ℞. syr. rhab. m. j. p. p. (ad catarrhi in-
crassationem) syr. de liquir. ana ℥j. ss. loc. de pino. loc.
sani, & experti, ana ℥ss. misce pro lambit. no. Vbi à
febre iam liberata esset, subinde & cochlear vnum
ex infra scriptis syrups capiebat. ℞. syr. de liquir.
mellis ros. colati ana ℥j. ss. syr. pap. loc. sani ana ℥ss.
misce. Istis remediis sana facta est, & ab omnibus
symptomatibus dictis curata.

S C H O L I A.

Quamquam hæc symptomata magna ex parte
ex destillatione causam haberent, quæ pro-
prie in febrium symptomatibus recenseri non de-
bent, præter vigilas & sitim, quæ præcipue in fe-
bribus euenire solent: attamen eius conditionis
fuere, vt curationem quoque ad se traherent. Li-
cet catarrhus & tussis propriam curationem desi-
derant, quæ ex propriis capitibus desumenda:
istiquæ relictis de vigiliis, tanquam propriis fe-
brium symptomatibus, quædam his adiciamus,
aliis observationibus, remediis quibuldam quo-
que adiectis, vt res vgebat. Nunc tamen de vi-
giliis latius quid adiciemus. Est itaque vigilia,
intensio animæ à principio ad corporis partes
Pet. Forest. Tom. 1.

omnes atque particulas. Vigilia & somnus sunt *Vigilia*
apposita per habitum & priuationem, quorum na-
tura est, vt si alterum abest, alterum adsit. Necel-
sario igitur animal vel dormit vel vigilat, & quic-
quid somni capax, idem & vigilia particeps. Sunt
autem vigilæ & somnus affectiones corporis &
animæ communes, quæ affectiones non circa cor,
vt male sentit Aristoteles, sed circa caput versan-
tur. Est igitur somnus nodus & vinculum sensus,
in quo ipsi sensus omnes habentur immobiles.
Cum natura semper alicuius gratia agat, non for-
tuito, sed prouide, ob ipsius animalis conserva-
tionem & incolomitatem, quoniam semper cum
voluptate moueri non potest: somnium & quie-
tem instituit: itaque finis somni est, vt animal
conseruetur: nam (vt testatur Ouidius.)

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Hæc reparat vires, fissaque membra nouat.

Vigilia vero maximè finem attingit; nam sentire
& sapere finis omnibus est, quibus vnum eorum
competit, vtrumque enim est optimum, finis ef-
se optimum requirit, brutis sensus, homini sa-
pientia, & prudentis finis est. Somnus sit refrige-
rata prima parte sensitiua, hoc est cerebro ipso, quæ
refrigeratio cum fortis fuerit, mista quidem humi-
ditati; facit lethargicas passiones, cum siccitate,
eas quæ cataleptes, id est, deprehensiones, ab Ara-
bibus congelationes dictas. Vigilia fit propter ca-
lorem primæ partis sensitiuæ, vel ex sola intem-
peratura, vel ex humoris abundantia. Vnde liquet
somnia & vigiliam ab actiuis potissimum fieri
qualitatibus, vigiliam à caliditate, somnum à fri-
giditate. Secundario autem à passiuis fieri quali-
tatibus ab humiditate somnum, à siccitate vigi-
liam. Vt enim somnus immoderatus cerebrū plus
æquo refrigerat, & humectat; ita vigilia vbi mo-
dum excedit, cerebri bonam temperaturam cor-
rumpit, sensus debilitat, virtutem deicit, crudita-
tem parit, impediens cibi & potus veram conco-
ctionem, vires resoluat, febres accendit, & accen-
sas auget, conuulsionem, & desipientiam parit: co-
uulsionem; quoniam maximè euacuat & exsiccet:
desipientiam quoniam (vt scribit Gal.) in vigiliis
longis, sanguis biliosior redditur, ex cuius ascensu
& euaporatione ad membrum animatum, deliria
& desipientiæ causantur. Ob prædictas itaque ra-
tiones nimia vigilia in febribus prauum sympto-
ma semper habetur, eodem modo & somnus pro-
fundior. Vigiliæ itaque inferunt causæ omnes,
quæ somnus & quietem interpellant: dolor, æstus,
oppressio, sitis, & quæcunque nimium molesta
sunt, somnus tamen nullus obrepere potest. Id
fere contingit, quum calidus acerbique vapor cere-
bri substantiam magis, quam meninges ferit, eam-
que exsiccet & calefacit, spiritusque supra mo-
dum attenuat & varie dispergit. Id ipsum quo-
que citra magnum ardorem euenire compertum
est, quoties perniciose qualitate cor obteritur.
Somni quoque modus diligenter obseruandus, nam
in acutis morbis consopiti laborantes cum
expergiscuntur, plerumque nec meminerunt, nec
se dormire putant. Posteriores hæc causæ si vehe-
mentiores occurrunt, aut si feruida bilis in cere-
brum obrepit, eoque vrinis factis interdum purio-
ribus, mens conturbatur, & portentosa rerū simu-
lachra sensibus & menti sese obiectant, quibus co-
tinuo succedit delirium, ipsaq; mentis alienatio,
de qua superius dictum est. Somnus itaque in fe-
bribus alius naturalis, alius præter naturam. Maxi-
me naturalis est in declinationibus, tum totius
morbi, tum particularis accessionis. Præter natu-
ram vero initis accessionum, (vt iam saepe alias
diximus.)

A a ij d. f. m.

distum est) atque ubi multas humor vitiosus accretus in corpore. Sic enim vitium rapitur in medium corpus, laborem facit, convulsiones, timores, & alia eiusmodi. Ideo scriptum ab Hippocrate: In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si vero iuvat, non mortale. Laborem facit, qui præter naturam est: iuvat, qui est naturalis. Bonus est, inquit, qui delirium sedat, intelligens malum, qui delirium facit: Ac rursus, Somnus atque vigilia viraque si modum excefferint, malum. Neque omnino dormire bonum, aut vigilare. Sed hæc duo temperari debent, & maxime ubi cruditas est. Somnus enim concoquit: vigilia vero digerunt fuso calore in habitum corporis, atque ita repurgatis fumosis excrementis, de qua re 12. method. meden. fit mentio. Habenda quoque morborum ratio. Est enim, cum non ita dormiendum est, sed quantum vires requirunt, quod in peste dictum est. At febres omnes somnulosas plenas esse periculo iam diximus antea. Idem quæ per vigiles sunt. Vtriusque accidentis causa inuestiganda, vel enim vigilia, inæta Garioponthum quoque sunt, vel ob quasdam animi cogitationes, vel ob loci alicuius dolorem, raro quidem propter ventris fluxum & propter stricturam, id interrogatione agnoscemus. Paracopen Græci vocat hebetationem mentis atque oppressionem, quæ præcedit vigiliam, quam animi assiduitas adfert: nam & debilitatem virium & corporis angustiam patiuntur, & teste Hippocrate, oculi eorum & nares in acutum tendunt ac procedunt. Si summitates narium tangimus, frigidas experimur, ita & cutem & summitates manuum ac plantas, & oculos tenos habent, & dolent oculi, neque bene moventur, & in venulis eorum rubor apparet, pulsus debilis, vel si adest aliquis dolor, inde vigilia sunt. Vbi sunt stricturæ, mollire oportet: & de contra si laxationes, constringere, oleo dulci caput foveatur, & lecto pensili gestetur, & spongia aliqua calida oculi foveantur, naribus opium, myrrha & styx vincta cum melle obiciantur, ut caput odorem sensim recipiat, vel somnus sequi possit. Hæc Garioponthus: quæ etiam sequenti exemplo clariora euadent.

OBSERVATIO XXIII.

De febre continua, cum maxima vigiliarum instantia.

1. **M**ulier, quæ propè murum ciuitatis ex febre continua decumbat, adeo vigil ex calore febrili facta est, ut nullo modo dormire possit. Cui in principio ob febrem continuam vena se&ta fuit, deinde alia apta remedia ad febrem, tam iulebi, quam leues purgationes adhibita fuere. Ad somnum conciliandum, variis ingeniis vsi sumus, anacolematum, vinculis, odoribus, potionibusque somniferis. Græci enim sub horam somni manus & pedes vinculis constringunt, dum defatigantur: solum vincula, subducunt lumen, imperant silentium. De his vide Aëtium lib. 5. c. 17. de vigiliis in febris. ex Gal. Nos vsi sumus præter ea remedia hoc anacolemate seu frontali. \mathcal{L} . olei pap. \mathcal{Z} j. B. \mathcal{Z} j. B. albuminis oui diu conculsi ex aqua rosacea, ut despumetur \mathcal{Z} ii. Laetis muliebris lactantis pulcham. \mathcal{Z} B. mis. fiat anacolema. Nares inuogebam oleo nenuph. viol. & oleo ex sem. lactucæ, cucurbitulæ. Quæ etiam olfaciebat. Potionem sub noctem hanc exhibui. \mathcal{L} . syr. papa. nenuph. ana \mathcal{Z} vi. decoct. lactucæ \mathcal{Z} iii. misc. Cibi erant sub noctem hordeata, lac amygd. dissoluta ex decocto lactucæ & sem. pap. Ita & iacula alterabam cum multa

lactuca. Nodulos quoque fieri iussi, qui iusculis incoquebantur, in hunc vel similem modum. \mathcal{L} . sem. quat. frig. maior. portulacæ ana \mathcal{Z} B. fiat nodulus. Adhibebam quoque molles frictiones plantis pedum, & imperabam ut linteamina essent munda, & ut cubile insterneretur refrigerantibus; & ut similes sicut fierent infusa aqua: manus quoque tepide ablui iussi; tam pedes decocto refrigerantium. Hæc à capite diuertunt, & somnum conciliant. Quibus remediis somnus postea accessit.

SCHOLIA.

Antè curationem, ut dictum est, causæ vigilie sunt percutandæ. In febribus vero calor, siccitas, dolor fere vigilias inferunt, hinc celeriter vires concidunt, ut facies illa, ab Hippocrate descripta, inducatur. Verum quod ad curationem attinet, ait Aëtius ex mente Galeni, ubi vigilia excefferint in febribus, manus contraque vinciri oportet, hora maxime somno capessendo consuetæ, monendumque ut sepius genas aperiendoque commuendoque defatigantur: inde repente solutis vinculis, sublataque lacerna, pluvium silentium imperare. In ratione vinculorum tamen animaduertendum, ne corpus arthriticum sit, aut sint vlcera ad articulos. Sic enim ad alia remedia confugiendum est Anacolemata, quæ frontalia appellantur, ex olei ros. \mathcal{Z} ii. aceri \mathcal{Z} ii. cum oui candido. Aliud: \mathcal{L} . olei viol. ros. ana \mathcal{Z} B. aquæ ros. \mathcal{Z} ii. agitentur cum oui albumine fortiter et si gran. vi. vel plus opti addideris, aut \mathcal{Z} ii. populi leonis. Sed in vsu anacolematum habenda ratio naturarum. Nam pueri & mollioribus corporibus eiusmodi valde refrigerantia stuporem inferunt, læduntque memoriam in reliquam vitam. In his vero, qui remedia sustinere possunt in nouanda sunt sepius, statim enim incallescunt. \mathcal{L} . ca. in. pap. in puluerem redacta, commisce oui albumini. Bene despumetur. Aliud frontale liccum: \mathcal{L} . quat. sem. frig. ana \mathcal{Z} j. sem. pap. \mathcal{Z} ii. flor. nenuph. viol. anethi ana \mathcal{Z} j. fiat ex omnibus puluis, qui inuolatur in linteis duplicibus. Deinde perfumetur cum aqua ros. & beton. aut cum vino albo diluto & his aquis. \mathcal{L} . nenuph. ros. viol. ana p. j. cort. rad. mandrag. \mathcal{Z} j. B. sem. pap. albi coriand. ana \mathcal{Z} j. conqueantur, crasso modo inuoluantur & perfumantur ut prius. Hæc potiones viles sunt. \mathcal{L} . lactucæ p. j. datylos tres, caput vniui pap. albi, fiat decoctio ad \mathcal{Z} iii. c. m. \mathcal{Z} j. syr. ros. vel viol. anethi. fiat potus. Vel \mathcal{L} . datylos duos cum cap. pap. albi, fiat decoctio ad \mathcal{Z} iii. in col. dissol. sacch. ros. \mathcal{Z} iii. Conuenit ubi distillatio in pulmonis cum vigiliis viget, ac fere commiscemus ea, quæ astringunt, ubi fluxio est, ut in dysenteria: \mathcal{L} . syr. pap. \mathcal{Z} j. dia. codii sine speciebus \mathcal{Z} B. aquæ ferratæ \mathcal{Z} j. B. decur hora somni. Conuenit syrupus rosatus, alias per se, alias cum aliis. Sicuti olfactus, & narium inunctio conuenit ex oleis frigidis, ita & refrigerantia, ut lactuca, flores viol. nenuph. sem. & caput pap. alb. hyoscyami coquantur cum aqua, & vapor auribus & naribus excipiantur: spongia in his immersa & expressa subinde naribus admoveatur. Sunt qui abrafo capillo humectant caput, spuma feri lactis feruifacit. Alij de floribus croci dentis flaminibus, quam destillant, eius aquæ ad \mathcal{Z} vi. totum propinant ad horam somni. Est autem vigilia prauum symptomata in febribus potissimum ardentibus, quod quidem omnibus ingeniis arcere debemus, & ita vigilantium puluinaribus, teste Aëtio (quæ ex illo rodoto & Philomeno sumpti) supponendi papau. albi calyculi, aut nigri, radices aut poma maderæ, goræ, aut hyoscyamus: viride etiam papauer odorandum,

odorandum, & sylvestris lactuca, quam papaueraceam vocant, & mentha, coriandrum, rosæ: nos (inquit idem Aëtius) calycum pap. nigri, meloloti, calamenti, & pulgri decocto faciem assidue lavamus, & magis confert. Odoramentum optimum: calycum pap. albi assistorum, corticum rad. mandragoræ partes æquales confusas, vino & modico rosaceo irrigato, & naribus admoveo. Videas apud eundem suffumigia, aliaque vnguenta soporifera. Poterimus vero nos aërem thalami, in quo æger decumbit, alterare cum decocto vapore lactucæ. ros. viol. nymph. vel vtemur hoc vnguento somnifero. \mathcal{L} . hyracis \mathcal{Z} j. ros. siccat. p. j. sem. hyosc. bacchar. myrti ana \mathcal{Z} B. olei ros. vini veteris odorati q. s. confusa & cribrata tertio, cum vino & oleo vinctis, vitur illucendo ex eo nares intus, & extra, & frontem. Potest etiam caput irrigari cum oleo nymph. viol. pap. pauco aceto addito, aut tempora cum vnguento populeo inungi. Vel in potu, si ab instante symptomate coacti fuerimus, seminis papau. decoctum adhiberi, aut somniferum antidotum, vbi est tripteris amag. Philonium Romanum, vel Perficum, vel id quod requies dicitur. Verum à multo vsu stupefacientium pharmacorum, potionum, irrigationum, ac illinitionum cauere oportet, facile enim ex his, qui immodice refrigerantur ex vigilia, in lethargum transeunt: quo fit, ut quem dormire volumus, excitare postea non possimus. Sic cum Paracelsus somniferum medicamentum dedisset, quod dolorem sopiendo tolleret, adeo somnolentus euasit æger, ut excitari non posset, nec excitabitur nisi in vltimo die resurrectionis. Insuper si vires imbecillæ fuerint, tunc maxime vitabis, ne quid corpori, somnoque inducendo accommodum exhibeas: nam in his, qui vires infirmas habent (ut testatur Trauianus) non vulgaris noxa, imo interdum mors eiusmodi potionem comitatur. Præstat autem vel lotionibus manuum, brachiorum, & pedum, & externis remediis quam interdum nis. Vbi vero nimium somniculosi sunt, oportet uti iis, quæ antea de cataphora diximus. Vel exprime succum de radice feniculi, & indies naribus aut spongiam imbues aceto, in quo prius radix feniculi concisa, hyssopus, nux muscata, aut quid simile coxerit. Valent & fortes frictiones extremorum, & ligaturæ. Etiam gutta aceti in oculum infusa. Suppositoria acuta ex hiera, sale, gemma, & clysteres acuti, & alia supradicta de sopore, siue viciat post medicamentum nimium frigidum adhibuit in vigiliis, ut postea excitari non possit æger, vel ex alia causa in febribus in soporem incidit.

OBSERVATIO XXIV.

De siti valida, in febre biliosa, tertio die magis affligente.

Miles, qui ex febre biliosa plurimum sitiebat, cum in accessione esset, ut os ablueret aqua tepidæ, idque sepiissime mandauimus: tertio autem die magis affligebatur. Sed cum calor parum sese remitteret, liberalius tunc potionem aquæ hordei concessimus, & vltro tunc etiam obtulimus. Cum enim sitis duabus de causis fiat (teste Aëtio lib. 5. c. 120. quomodo sitis exstinguenda ex Philomeno) aut humoris indigentia, aut caloris exuberantia, vtrique febrentes torquet. Vehemens enim caliditas ariditasque in illis est plurimum humoris impetu febris absumpto: qui si tuto bibere possunt, quoties appeterent, hanc prorsus sitis moderatam complecteremur: Sed quoniam tempora

ac modos potioni præstare oportet, quædam interim siti refrigeria querenda sunt: potus enim importune oblati non solum sitim non extinguunt, sed vehementius acuit. In accessu nam enim principio affatim materiæ febrem accendentes ad profundum declinando, sitim intendunt, potioque tunc exhibita materiæ copia superatur, & contagio transmutata ægritudinem auget. In principis ergo & incrementis potus inhibendus est, in vigore, ablationibus primo & gargarismis exarescens corporis squalor mitigandus est, inchoante declinatione iam bibere ægro permittendum: in remissione vero nolens etiam cogendus, ne futura subinde accessione exarescat atque in eadem datur. At milites ægrotantes cum valde inobedientes sint, ut hic maxime erat, cum statim in principio bibere vellet, neque à potu ipsum inhibere possem, neque etiam in augmento, concessi ablationem oris, quæ prius in vigore Aëtius admittit, & non citius potum dat, quam in declinatione. Interea illo die quo minus affligeretur, dabam iulebos refrigerantes humectantesque, ut causa sitis tolleretur. Atque concessi tantum ea alimenta, quæ humectandi vim haberent. Omnia præstidia hæc conferunt, quæcumque in febre ardente enumerata sunt, & quæ ad linguæ scabritiem vtilia habentur. Præstantissimum omnium habetur medicamentum, si lactucæ semen aut cucumeris mandatur, & glycyrrhiza. Post quorum manducationem, abluere os & gargarizare oportet. Quare & vno negotio, remediis ad febrem ardentem scriptis, etiam hanc febrem & sitim curauimus.

SCHOLIA.

Sitis, si quod aliud symptoma, maxime febricitantibus familiare, quæ plerumque fit in interiore ventriculi tunica, vel ardore in arefacta, vel brybia. Imbuta nitroso & acri calidoque humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc vero minime, etiam si totus venter humore perfundatur ac turgeat: sæpe enim vel ore madido grauis existit. Sola corporis æstusatio nisi hæc interueniant, raro sitis excruciat. Nam interdum febris exardescit sine siti, non quod, ut vulgo creditur, frigida destillatio in ventriculum profluat, sed quod ardoris causa longius ablit à ventriculo. Sitis est enim appetitus frigidi & humidi: qui ex duplici causa provenire solet partim humoris inopia, partim caloris copia. Quando à calore solo excitatur, frigida, quando autem à siccitate, humida, quando ab utroque, frigida & humida appetit. Diuersimode generatur ipsa sitis, aliquando ex calida vel sicca membrorum pectoris intemperie, vel ipsius hepatis, vel ex eorum inflammationibus, & hæc sitis à pulmone & corde scilicet magis in attractione frigidi aëris sedatur, quam si aquam æger biberet. De causis sitis, vide ad longum & de eiusdem curatione Garioponthum. Vbi ex contrariis causis nulla sit sitis, iam facultas sentiendi in ventriculo mortua est, & in febribus maximis & ardentibus exitium denuntiat. In accessione itaque principio & augmento febris, potus prohibendi, ne veluti in fornacibus fabrorum suffusa aut alio liquore, febris calor vehementius incendatur: sed tum sitis fallenda est, madefacta lingua, vel etiam conuoluta folio lactucæ, acetosæ, aut linteolo in aqua frigida madefacto. In vigore collutionibus iam vtendum & gargarismis, qui ubi inclinat, ut vehementer sitiant, largiter ac confertim bibendum, quam videlicet haurire possint. Sic enim fit, ut subito motu & contrarietate potus, excitatus calor foras dissipetur, iam & hoc notatu dignum

A a iij p. q

5. Quae sit
causa febris
qualis illa
sit.

pro curatione sitis, non semper refrigerantia & humectantia conueniunt, sed ubi causam accurate distinxeris, atque cognoueris, congrua adhibetis remedia: proinde iis, qui ex siccitate sitiunt, humectantibus opus est, ita & aer consuetus humidior eligi debet, non excedens in caliditate & frigiditate: quies etiam est imperanda: accidentaliter enim humectat, seruans illam humiditatem, quae ex cibo prouenit. Somnus sit solito longior. Somnus sitim sedat à siccitate, declinationibus tempestiuis: sanguinem enim intro colligit, unde siccitas temperatur. Quod si ex immo-dica euacuatione talis orta fuerit siccitas, cibis æger utatur non modo humidioribus, verum & qui prompte ac multum nutrant, facillique sint concoctionis, veluti contusa, seu iura ex car-nibus gallinarum, aut pullorum, ptisana eiusque cremor, potus sit aqua cocta, aut vinum album. In ardentibus tamen febribus à vino abstinendum. At si ex caloris copia orta sit sitis propter eduliorum caliditatem, aut multum vini mera-cioris potum, ita ut æger animo deficiat, prode-rit aqua frigida cum mali punici dulcis, aut acidi succo, pari mensura: vigilia quoque statim leuat à calore: calorem enim foras excludit. Ideoque qui merum largius hauserunt, ac per fumos & va-pores calidos sitiunt, iis non modo frigida po-tus, sed etiam vigilia remedio est. Si vero cali-ditas simul & humiditas sitim excitauit, optimam eius medelam acetum inuenies, seu vix ompha-cinæ, aut mali medici succum. Sedandæ sitis ar-dentium, & eorum, qui calido & sicco laborant, conueniunt, quæ refrigerant & humectant: qua-le est dilutum oxycratum, id est, aceti modicum, eiusque tenuis & bene puri, multa aqua mixtum, ut facile bibi possit. Sitim enim (teste Galeno) ex ca-liditate cum siccitate compescit ipsa posca, hoc est, acetum & aqua: acetum enim strenue refri-gerat, aqua vero præterquam, quod refrigerat, est etiam omnium humidissima. Acriore enim vtendum ubi pituita falsa est, aut alioqui humi-ditas iuncta calori, ut in hydropse. Aqua frigida, si neque infirmitas visceris, neque cætera prohi-bent, tempestiue data efficacissime sitim extin-guit, quam calor & siccitas faciunt. Quod si ab aqua frigida noxa metuetur, quinque parti tepide vini aquosi, vel iuleb. violati aut rosati. partibus duabus adiectis temperari ea poterit. Aut *℞. sem. lactuce, cucum. ana ℥ ss. liquir. recentis & rase ℥ j. bulliant in lb. vi. aquæ. Aqua refrigerata per se, vel cum modico aceti, ut prius, aut aliis proxi-me dictis, bibatur. Hordeum mundatum & ex-corticatum in quadrupla aquæ bibitur. Ptisana vulgaris bene cocta, ex hordeo mundato, recenti, succulento, excorticato, & glycyrrhiza similiter recenti & rase utilissima est. Sed hæc medico animaduertenda sunt, ut sint recentia, alioqui sitim faciunt, & non extinguunt. Cydonia, & pyra humidiora, cucurbita, cucumeres in rotulas conciduntur, immituntur vasi aqua frigida ple-no, vas in puteum ita demittitur: vsus tempore, aqua bibitur cum vehemens ardor est. Mel rosa-tum more veterum præparatum, aut saccharum rosatum, sæpius refusa aqua factum, in octupla aqua dissoluitur. Cydonia, pruna, extrema la-ctuca, ac portulaca, capreoli vitis, ramenta, cu-curbitule, & cucumeres, aqua rosea macerantur, & ore continentur. Similiter & granatorum*

6. Ex calori
copia.

Ex calidi-
tate & hu-
miditate
sunt.

7. Ex calidi-
tate & sic-
citate.

8.

*Tibula sub succas, syr. viol. ℥ j. in ℥ iiii. decoct. lactuca, iuleb. lingua com-
muni.*

monum, & similia cum aqua hordei decocto gly-cyrrhizæ & similibus propinquantur. Pilulæ ab an-tiquis sub lingua commendatæ & retinendæ. *℞. sem. cucum. ℥ ss. gummi tragacanth. ℥ ii. dissoluantur gummi omi albumine, semina trita commiscuantur. Fiant pilula, siccantur in umbra paulatim deglutian-tur. Habes & alias apud Aëtium ex Diosc. ad sitim ac commodatas. Videas & apud eundem, de ir-rigationibus in defluentis riuali modum paratis. In sanis vero sitis, quæ ob siccitatem contingit, somno sitim curatur: ita enim humores maturantur. Contra vero morbo sitis, quæ ob calorem sit, vigilia reprimunt: nam in vigiliis sitis ad corporis superficiem explicatur calor. At sitis ab epularum caliditate, aut à vini copia contingens, fri-gida potu corrigitur. Hæc Aëtius. Quod si ob hu-morem biliosum in ipso ventriculo contentum, sitis excitata fuerit, quod cognosces ex oris ama-ritudine, & fumositate quadam eructata & incen-dente, tunc per vomitum talis humoris vacuatio procuranda: Sin laborans difficulter vomat per inferiora purgandus erit, lenientibus saltem me-dicamentis, ut castoreo fistula, manna, syr. ros. solut. solus-uo vel cum huiusmodi similibus. Pariter si pituitosus ac falsus fuerit fucus, qui sitim moueat, quæ ab-stergant ac repurgant eundem humorem, offere conuenit, sicuti est ptisana, ac eius cremor. De-coctum rad. glycyrrh. recentis, mel rosaceum, multa sub-*Ex pilula
curatur: ita enim humores maturantur. Contra vero morbo sitis, quæ ob calorem sit, vigilia reprimunt: nam in vigiliis sitis ad corporis superficiem explicatur calor. At sitis ab epularum caliditate, aut à vini copia contingens, fri-gida potu corrigitur. Hæc Aëtius. Quod si ob hu-morem biliosum in ipso ventriculo contentum, sitis excitata fuerit, quod cognosces ex oris ama-ritudine, & fumositate quadam eructata & incen-dente, tunc per vomitum talis humoris vacuatio procuranda: Sin laborans difficulter vomat per inferiora purgandus erit, lenientibus saltem me-dicamentis, ut castoreo fistula, manna, syr. ros. solut. solus-uo vel cum huiusmodi similibus. Pariter si pituitosus ac falsus fuerit fucus, qui sitim moueat, quæ ab-stergant ac repurgant eundem humorem, offere conuenit, sicuti est ptisana, ac eius cremor. De-coctum rad. glycyrrh. recentis, mel rosaceum, multa sub-**

OBSERVATIO XXV.

De febre tertiana intermitte, mutata in continuam periculosa, cum gutturis inflammatione, diffi-cultate deglutendi, lingua scabritie, & eiusdem inflammatione, nigredine, & fissuris ac aphthis.

Dominus Galenus Wassenhouius Eques anta-tus, in Hagha-Comitis Consiliarius, anno 1556. mense August. cum ad Comitiam Alcmariam, deinde Hornam accessisset, atque in reditu Alcmariæ hæreret, febre tertiana intermitte correptus est. Ad quem post primum paroxys-mum accitus, qui cum rigore inuasisset, tertiam fore pronuntiari. Ad hæc communes edu-cendas, vnciam vnam cassiæ in bolo deuorauit, qua satis bene alius soluta est. Post secundum paroxysmum syrupum hunc ebibit. *℞. oxysar. simpl. ℥ j. syr. de end. syr. de cich. cum rhab. an. ℥ ii. aqua end. ℥ iiii. spec. diarrh. abb. ℥ j. ss. ebulliant vnica vice, & clarificentur. Ad hunc in Hagham vocatus fui ad Iacobum Coppitium, Dominum de Kalslagen, de cuius curatione lib. 2. diximus, & cum consensu Domini Wassenhouij, qui sim-plici tertiana intermitte tantum laborabat, eo profectus sum: interea eidem iniungens, ut post tertium paroxysmum vena incideretur basilica, in pauca tamen quantitate cum iam 58. annos na-tus esset, quamvis temperatura optimæ, & vitæ minime melancholicæ. Post secundum paroxys-mum in Beuervicxam vehitur, loriumque (cuius-que apud generum manere cogeretur) Harlemum mirtit: medicus ex lotio rubro, mandat ut basilica vena aperiat, sanguine ad vncias quatuor ex-tracto, post quartum paroxysmum. Post quinq-*vocat:**

vocat: is infusum senæ præscribit, quo octies al-uum deposuit. Mox & alius vltro accedens, enema infundit: ab eo iniecto, alius magis irritata, fe-brisque intermittens, in continuam, eamque peri-culosam transit: præscriptis infrigidantibus, alte-rantibus iulebis, syrups, & electuariis roboranti-bus, vterque domum rediit. Interea febrili calore in dies augescente, & inflammatione gulæ & lin-guæ oborta cum scabritie, fissuris ac aphthis, ita ut difficulter deglutire posset, cumque tandem animam agere videretur, viribus quoque deiectis, me ex Hagha-Comitis reuocauit. Cum ad illum venissem, nec aliud ad manum eilet, decocto hordei, viol. plantag. malua, sem. cydon. os & linguam abste-rui. Interim dum medicamenta apta, Hatle-mo ex nostri præscripto allata essent, ut in lapia, gargaris, pilula sub lingua, diarr. frig. syr. viol. & alia cum mucagine cydon. tandem siccitas lin-guæ, rimæ quoque, & inflammatio, nigredo lin-guæ & aphthæ cessarunt. Ad vires restaurandas, quæ ex deiectione alui biliola prostratæ essent, v-tebamur colaticis insculis restaurantibus cum om-phacio, oui vitellis, amygdalato, hordeato, & si-milibus. Tandem febris cum reliquit, viribus de-bilibus permanentibus. Cum autem proposuisset se velle domum in Hagham Comitii reuer-ti quamvis me dehortante, ne recidiam pateretur, eo curru vectus est, & vna cum illo Hagham veni-mus. Vi. ibus iam recreatis, aluo resistente, neque balanis fluente, ℥ j. cassiæ exhibitæ est cum iure capii, Harvero medico etiam nunc presente, cum-que aluum bene deposuisset, & nocte subsequente pene dormiuisset, ac quiesuisset, ad recreandas vi-res adhibitis tabulis manus Christi cum perlis, optime deinde valuit.

SCHOLIA.

Mita hic symptomata, sed omnia à calore fe-brili orta. Quod ad deglutendi difficulta-tem, sæpe in febribus euenit, adeo ut fauces præ-petitus est. Fit, ut Concoregius annotauit, ex super-flua exsiccatione malarum & villorum gulæ, aut esophagi, ideo humida, ut in constrictione anhelitus præscribit, & conueniunt præcipue olea humectantia, violar. amygd. dulc. cucurbitæ, & colli-spondyli vsque ad duodecimum. Gargarismi ex aqua bord. diamoro. syr. ros. si sit ex repletione: quem-admodum ex inflammatione gutturis, in principio missio sanguinis ex cephalica utilis est, deinde ex calore & siccitate, humectantibus refrigerantibus-que vtendum. Ita & nos in hac gutturis inflamma-tione iisdem utebamur & garg. ex aqua solatri, plantag. viol. Si difficultas deglutendi ex debili-tate virtutis attractiæ, villorum esophagi, vel meri, & virtutis vitalis & naturalis, quemadmodum accedit propinquis mortis, curatio est impossibilis, uti euenit M. Hugoni Eyndio moribundo: tunc solummodo humectanda est lingua cum aqua fac-tum ad tempus eorum angustias succurramus. Aph-thæ quæ lentore, & vi caloris fauces occupabant, impediebant, ab Atabibus alcala, dicuntur, modo alba, citiæ vel liuidæ, aut subrubæ euadunt. Liuidæ reliquis deteriores, quæ & in vlcera mali-gna transierunt, si non recte curentur. Subrubæ, me-diocriter astringentia, & refrigerantia remedia po-*vocat:*

attringentia & exsiccantia cum quodam calore: nigra quæ generosius discutunt. Sed & hic atatu & co. poris natura spectanda: nam durioribus & robustioribus, fortiora adhibenda: imbecilliori-bus & mollioribus, mitiora. Sic in matrona Ver-buchia Domini Præsidis Hollandiæ matre, septua-genaria, cum febre satis acuta, per sex septimanas etiam aphthis laboraret, decocto ex plantag. portu-laca, ros. se. cydon. malua, solatri, vel aquis curandæ colluens, cum syr. ex ros. sicco, deinde cum mucca-gine cydoniorum, linguam oblinentes, & butyro recenti, ut mollescerent. Postea cum cochleari ar-genteo, & oris specillo ad hoc apto, sæpius ex ore, lingua leniter eximentes, eandem miraculi instar curauimus. Hic autem syr. mirum in modum pro-dest ad aphthas. *℞. folior. viol. fragariæ, sempernos-mi, bellidis minoris, plantag. portulacæ an. m. j. se. cy. Syrupus ad don. ℥ j. coquantur in aqua communis, & forster ex aphthas, primantur, & addatur sacch. q. s. & coquantur ad consistentiam syrupi secundum artem, & ut melius ab-sorbeat loco sacch. mei addi potest. Matrona nobilis Rotallera iisdem symptomatis oppressa sexage-naria, quæ apud Tymannum Vermium in castella Cranenbroeckio prope Alcmariam decumbebat: his remediis curata fuit. *℞. aqua plantag. lb. j. aqua solatri ℥ iij. mellis ros. ℥ j. diamori ℥ j. misce pro gargar. ℞. border com. plantag. viol. portul. ana m. j. ss. flor. ros. rub. m. ss. malua m. j. se. cydon. ℥ iij. fiat decoct. pro lb. iij. col. adde cassiæ ℥ ss. mellis ros. colati, dianthi ana ℥ j. fiat gargarisimus: ex hac mixtura lambebat. *℞. syr. viol. ℥ ii. mellis ros. co-lati, diamori ana ℥ j. & consualuit. Reliqua de aph-this ex propriis capitibus mutanda. De lingua scabritie, alperitate, ariditate, nigredine postea (hoc subsequente exemplo prius interiecto) dicemus.***

OBSERVATIO XXVI.

De febre ardente, cum lingua scabritie, asperitate, & ariditate, & nigredine.

Vi ex febre ardente decumbebat, linguam, scabram, aridam, & nigram habebat. No-dulos pro his symptomatibus corrigendis & cu-randis parauimus, in quibus semina cydoniorum parum contusa & saccharum candidum (vulgo cande vocant) parum trita inclusa erant, quæ in ore sæpe continebantur, prius in aqua hordei vel plantag. macerati, & super linguam sæpius couo-luti: vel bacillo alligatis os intus in fauces & lin-gua sæpius detergatur. His quidem scabrities lin-guæ, tum aphthæ, mollescunt, maturantur, & de-cidunt, & oris caliditas iis sedatur. Valent quoq; eiusmodi globuli, vel puppæ (quibus nos vtimur), non solum ad linguæ, palati, & oris scabritiem, in febribus ardentibus, verum etiam ad linguam deustam, nigram, siccam, & scabram, & ad rimas & linguæ vlcuscula. Pessimum quidem signum est, ubi nigrescit lingua, & nimis scabra est. His igitur inprimis prohibendi fumi sunt, qui à reliquo cor-pore attolluntur. Lingua scabra (ut quidam volunt) hydræleo tepido bene loto aqua pura, eoque dulci, nulla qualitate viciosa, sæpius fouenda est. Aui-cenna baculo rufci, aut salicis detergit, oleo amygdalino cum modico sacch. optimo, quo & humectat ac linguam detergit. Archigenes sale Indo utebatur: nos saccharo candi. Quod si oleum odiosum est, lacte amygdalino vtendum est. Alioqui aqua tepida, in qua si præcoxerint semina cydoniorum, althææ, malua, vtilior erit. Istit vel similibus gar-garismis sæpe feliciter vsi sumus. *℞. aqua borderi*

aut prius bene preparata 3 viij. vel lb. j. facch. viol. facch. candi, ana 3 j. vel hordei mundati 3 j. tragacanthi albi, sem. cydon. se. malua, liquiritiae recentis mundata, succi eiusdem an. 3 lb. fiat decoctio in aqua purissima. In expressione dissolue penid. 3 ij. fiat garg. quo tepide utatur. Sed aliquando scabrities profundius inhæret, *cancrum*, vulgus appellat. Depressa lingua instrumento ad hoc apto utendum, & detergenda, & gargarismis iam dictis utendum. Postea quam vero abluta lingua est, scabrities, & humor, qui inhæret satis aspero linteo, spongia, cæruleo panno vel panniculo cochleari argenteo (ut ego facere consuevi in aphthâ) vel cum spatula argentea, aut alio instrumento ad id accomodato detergenda abradendaque. Sæpe enim veluti nigra fuligine obducta est lingua, ut in hoc febricitante, quæ pertinacius hæret, nisi abradatur. Idque ferè fit adusta bile, & sursum lata, unde iis & deliria & profusio sanguinis ferè contingunt. Aurelianus spongia aqua tepida imbuta abstergit; simul & humectat. Quod si humectandi consilium vincit, quia siccior lingua est, lini semen, cydoniorum, althææ, malua, psillij, portulacæ, myrsina seu sebesten, althææ radices, aliaque eius generis, quæ humectant & emolliunt, in aqua prius coquenda sunt, in qua molle linteolum subinde inculcabis, atque ita linguam remollesces. Vbi vero scabrities vincit, atque ideo abstergendum magis asperiore linteo, panniculo illo cæruleo, extremitati baculi alligato, vel spongia vteris & in præscripta aqua aliquid sacchari candi dissolues: atque ubi satis humectatum, atque repurgatum os fuerit, frigida colluendum est. Cautio ne phreniticis & delirantibus dum os abluit, in hoc digitum inducas: mordicant enim & digitum abscedunt. Cornelius Celsus penicillo de concepto linteolo & constructo, ne dissipetur, linguam detergit, quam prius aqua calida inducat: deinde melle vngit & oleo rosaceo. Mel enim purgat & detergit: rosaceum reprimat & licetescere non linat. Alioqui butyrum recens sapius ex aqua rosacea ablues, cui deinde saccharum commiscebis. Quod si sola ariditas cerato rosaceo liquidiore, vtilior. Saccharum candi recentum in ore humectat & deterget. Paulus Celsus ferè consentit, & rosaceum incorporatum melle plurimum commedat. Sumach incoquatur multa, hinc scabritiem detergebis. Pruna Damascena & sebesten incocta aqua rosacea, humectando conveniunt, & reprimendo, *Juccus portulacæ, eiusque folia*, ac reliquæ id genus herba prius enumeratæ de siti.

SCHOLIA.

4. **Q**uod ad linguæ scabritiem attinet, nigredinē, & ariditatem totius oris, sciendum est, quod lingua nonnunquam siti arescit in febre, perinde atque in iis, qui per sanitatem hiant ore obdormiunt: arescit, & ab immodico æstu, & à calido acrique vapore in fauces, in os & in palatum sublato: huius plerumque tanta vis est, ut linguam scabritie exasperet, & hanc diffindat, ut in præcedente consiliario, & hoc ægro. Si crassiusculus vapor est, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit, crassescens ea vi caloris & obdurescens, linguam ac dentes plerumque & gulam totam lentore obducit, nonnunquam (ut diximus) oesophagum faucisque obidet, & siccitate ac lentore viam cibi coangustans, difficultatē deglutendi inuehit. Lingua tunica vestitur, quam communem habet cum toto ore, palato, larynge, gula, stomacho, internoque ventriculo, tum

etiam angustissimas venas per quas visceribus communicat: ita fit, ut ex colore linguæ, de viscerum venarumque habitu coniciamus. Humores enim aut certè vapores è reliquo corpore eo sublato, ubi iam non habent, quo vltro progrediantur, in spongiosa lingua consistunt, & corpus linguæ efficiunt, inducunt scabritiem, nigredinem, siccitatem, atque id genus. Eadem quoque affectio totum os, quin & asperam arteriam, & oesophagum occupat. Scriptum ab Hippoc. 4. aphor. 6. Epid. Quibus plurimum sicca rufus, leuiter irriter, infirmitas ardentibus sunt, non multum siti infestantur, neque iis lingua exurit. Aliquando enim tenuis humiditas in os & linguam defluit, ut frequenter rufus è vicinis corporibus glandulosis eadem humiditas excurrit. Pars quoque in partes inferiores defluit. Unde hac omnia humectantur, ex quo neque multa siccitas, neque exussio. Stermirationes quoque linguam humectant, quia violento motu è vicinis partibus humiditas, humiditas oris exprimitur. Sed de sicca, aspera & vsta lingua in febribus sciendum, febres quidem differe inter se cum alia magna sit, alia vero leuis. Si leuis est, non siccatur lingua: sed quando augetur, asperatur: & quando in statum excrecit, inflammatur, atque vitur lingua maxime in illa febre, quam Græci, *cansu* appellant. Prima causa faciliè tollitur oris colluione. At si siccitas & asperitas permanent, venit ab interioribus membris: humectatur aqua psillij, lini, & remediis iam dictis. Plura vide apud Garioponthum. *Ubi Garioponthus lingua arescit in febribus, teste Aëtio, humectatur, si cum semine lini, myxa decoquantur, quo decocto succo madefacto digito linguam perscrutemur, cap. 12. de feb. detergentes simul in partem dentibus fordem, inde os lingue limpida aqua colluatur, aut mentis spongia absterget, in febribus: mox rosaceo vel solo, vel melle, quod satis est, probe illinatur. Succus etiam portulacæ in ore detergitur humectat, & rhu obsororum aqua aut multa mixtum, Damascena item aut mixta nuclea in ore detergitur mitigat: prodest & lactuca caulem ad nuclei olei formam defecum, aut symphyti radicem ore detinere. Alimenta, quæ huius affertur, inmodica sine adfectione, penitus lenia & sobrietas apta esse oportet. Quod si hypochondria inflammentur, huius curatio adhibenda est. In nobis etiam extrinsecus lingua prima afficitur, vltima defluit. At si vltimus extendatur scabrities, aufermo adipe, vel si hæc defuerit, gallinaceo, maxime tamen on nium phasianico liquoato digito madefaciet, & linguam exquisitè perscrutabis. Perscrutante scabritie butyrum recens optime confert, quod in principio adhibendum non est. Hæc Aëtius: quæ magnam similitudinem habent cum iis, quæ Garioponthus de lingua sicca, aspera, ac scabra scripsit. Sed & his linctus utilis est contra scabritiem arteriæ, totiusque oris interioris. *L. facch. candi, tragacanthi albi, gummi Arab. an. 3 ij. sem. psillij, portul. ana 3 lb. conf. viol. 3 lb. deinde dissolvantur hæc omnia in iuleb. viol. q. s. & fiat in vasa.* Quidam illinunt collum, qua parte maxime venæ sunt & arteriæ subinde hoc vnguento. *L. olei viol. sapius loti in aqua viol. 3 ij. butyri recentis sapius loti cum aqua ros. 3 lb. fiat vng.* Vulgus foliis linguæ canis vitur, quæ collo circumponit, aliisque herbis plurimis, teste *Hellerio*. Frequenter illi quoque est aqua caprifolij, arnoglossæ. Similiter & omphacio aliquando vitur. Decumbere oportet in alterum latus: supinis & ore hiantibus celerius lingua arescit.*

OBSERVATIO XXVII.

OBSERVATIO XXVII.

De febricitante cum sudore symptomatice, vires presertim.

1. **Q**ui in febre continuo sudabat, ex sudore quem symptomaticum vocamus, adeo vires deiecit sunt, ut ad extremam maciem deueniret, ac pro deplorato haberetur: ad hunc ingressus, mulierculæ multis tegumentis eundem in lecto detinebant, ignem luculentum in cubili seruabant, cuculliam calidam in potu dabat, unde magis magisque sudor è corpore manabat. Venit mihi tunc in mentem historia Galeni de imperio medico, quæ sudorem adolescentem in balneum duxerat, & eundem exstinxerat, præter modum citatus sudoribus. Quamobrem hic frigida sudorem paulatim cohibentia nobis vtilia videbantur. Ideo ut cuculliam frigidam biberet, concessimus, & saleb. violaceum & myrtinum, in potu dedimus, cum aqua eud. & citr. Panni leuioribus ægrum cooperiri iussimus, tegumenta paulatim ablatis, ut sic sudor reprimetur. Cubiculum quoque aspersione aquæ rosatæ, aquæ f. r. d. e. & foliis salicum, vitium, alteraui-mus, & flabellis euentauimus, & fenestris apertis subinde ut frigidus aer intraret. Et cum ex nimio sudore ferè syncope obrueretur, aqua ros. in faciem aspersa ab animi deliquio illi reuocauimus. Concessimus lac acidum, coctum & deinde refrigeratum, & victum sumptum refrigerante, & aliquo modo alitigente vltimus: ita, ut paulatim sudor eundem reliquerit, innatis quoque lumbis & spina docti vnguento rosaceo, & epithemate ex refrigerantibus cordi & hepati admocto, his ex tenetibus æget & mortui quasi destinatus, ad lucem & vitam reuocatus est.

SCHOLIA.

2. **S**udor quidem licet non modo febrium intermitterium, sed & continuorum, & aliorum quorundam morborum sit communis, eius tamen materia est humor, vel copia, vel qualitate grauis, per cutis spiracula manifeste affatim erumpens. Hoc vero, quod calidus sit, aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut crassus atque viscosus, fortidus aut fluas, humoris, qui hunc protulit, genus exprimitur. Erumpit sudor aut naturæ vi, quiddam supernacaneum robore expellens, aut spote proprioque impetu. Illum naturalem, hunc symptomaticum appellant. Qui decedente febris intermittere continuorum profuit, naturalis est & qui in morbi tempore profluit. Hic fere primus incipit à capite, & deinde e reliquis idem partibus senturam is habendus est, qui expurgata alio succedat, quique iam vacuata crassiore morbi materia, vero vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante crisi exierit, irritus est atque symptomaticus, & cui nulla morbi fida solutio committi potest. Qui in syncope & in viri exolutione, siue calidus siue frigidus emerit, non sudor sed proprie, teste *Fernelio doctissimo*, *Mador* appellatur. Sudor igitur est, excretio ferofa humoris per poros corporis. Causa habet efficiētem quidem, calorem materialem, vel vaporem, vel humiditatem. Vapor qui à calore, quique hu-

mores resoluit, deinde in superficiem corporis attollit, relaxat poros. Sed vapor occurſu cutis resistit, atque hic in humorem conuertitur, non aliter quam in aëre pluuiâ, in ollis coquinariis humore è vapore sublato, si quid solidum opponatur. Humor vero eo modo materia est sudorib. ut etiâ vrinis. Atque ut in his etiam aliquid bilis emungitur: ita & in sudoribus tenuior bilis expurgatur. Sed venosum genus per vrias magis, habitus corporis per sudores expurgatur. Et cum calor externus attrahit humores, liquefacit ac resoluit, quod in balneis & vaporariis intelligitur. Aliquando etiam medicamenta quædam, partium tenuitate & calore, humores liquefaciunt, acceleriter in habitum corporis penetrant, secumque liquefactos humores rapiunt, unde sudor, ut exemplo sequenti postea ostendetur. Atque interim imbecillitate caloris natui, ac prope dissoluta natura diffinit sudor, illeque ferè frigidus, ut in magnis febribus. Nonnunquam etiam præ copia humorum aut alimenti sudor fit. De quo scriptum ab Hippoc. *Sudor multus à somno factus sine causa manifesta corpus Sudor qui vi multo cibo significat. Quod si non alimenti cibum hoc accidat, scire oportet, quod indiget euacuatione. Et ex copia humorum perpetuus ferè sudor est in febrium generibus, quas Typhodes & Elodes appellauimus, ut in 2. lib. de feb. recensuimus. In febrib. sudor est optimus, qui fit in die critico præcedentibus signis coctionis, qualitate tepens, toto diffuens corpore, substantia tenui, nullo graui odore, cum pulſu bono & vndoso, & in quo leuatur febris, ægerque incipit habere salubritas. Contra vero pessimus est ei contrarius. Sudor Quod si ante crisi aut accessionem fit, malus est: etenim vi excernitur, exprimiturque Post crisi & accessionem fuso calore, laxato corpore, natura vincente salutaris est. Qui circa ceruicem tantum, & circa thoracem, aut toto quidem corpore sed exiguus, naturam languidam, vel copia grauata significat. Deterior tum est, ubi in superis tantum partibus. Nam si tum natura infirma est, syncope denuntiat: quod si etiam frigidus est, iam syncope est. Alioqui si non ita infirma natura est, partem vnde effluit sudor, prauatam copia coniciet, vel aliter effectam. Qua parte sudor, ibi morbus, inquit Hippoc. Ut & hoc frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortem, cum mitiore, morbi longitudinem significant. Hæc omnia in febribus distinguere oportet, ut intelligamus, qui sudor bonus, quique malus sit, qui reprimendus, & rursus quem excitare oporteat. Est & genus sudoris in-cogniti antiquis, qui paucis diebus hominem re-soluit, ferè similis ei sudori, quem superius Scho-lilio Obs. 9. huius libri cardiacum vocabamus. Vo-catur autem Anglicus, quia in Anglia anno millesimo quadringentesimo octagesimo sexto popula-riter grassari cepit: quo correpti, stomachi & capitis æstuoso dolore cruciantur, toto corpore sudorem foetidum effundunt, sitiunt, intra viginti quatuor horas animo deficiunt, & moriuntur. De quo iam multa scripta sunt. Sed qui eo tempore vixerunt, asserunt præcipuam causam mortis, quod hoc loco stare nequeunt ægri, pedes manusque ad refrigerium iactant, ac suppresso sudore moriuntur. Itaque cautio fuit Anglis, ut qui interdiu corriperebatur, statim cum veste decumberet, foveret sudorem: qui vero noctu sese colligat, bene cooperiat, ut effluat modicus sudor, potu utatur, qui temperet cibum, cibo si carere potest, bene est, si minus, frugaliter utatur, nec se dimoveat lecto, nec iactet membra ad refrigerium. Est enim lethale, ut vix centesimus quinque euadat: aut si qui euadunt, in mor-*

5.
Sudores
alias
cobi-
bendi
alias
excitandi
in
febribus.

in morbum bis terque telabuntur, & tandem con-
cidunt. Hæc ex Chronicis Angliæ, quæ scripsit
Polydorus Virgilius. Caterum de sudore Angli-
co nos diximus libro præcedente, cum de peste
ageremus. Verum quod ad alios sudores attinet
in febribus alias cohibere, alias excitare oportet:
Critici, si quidem resistunt, excitari debent: ac fe-
bri resistunt, vel quia copiosior materia est, vel
quia qualitate crassior & lentior: alioquin exter-
na causa est. Propterea consuetudo est, ut syr. aceto-
sum cum ptisana vel aqua hordei calida impe-
rent. Alioqui ptisanam vel aquam hordei saccha-
ro conditam. Atque hæc calida imperentur, ut ci-
tius penetrent in corpus. In summa quæcunque
habent vim aperiendi, nec adeo calefaciunt, mo-
uendis sudoribus imperari debent. Atque ubi ma-
teria crassior est, nimisque viscida, decoctum hy-
sopi, thymi, pulegij, & similia, vel oxymelite vel
syrupo acetoso miscendum est. Verum in sudori-
bus etiam criticis modus quidem esse debet, quem-
admodum & reliquis omnibus criticis excretioni-
bus. Modum vero tibi indicabit pulsus, qui per
eiusmodi excretiones vehemens & magnus. Quo
igitur tempore talis permanet, nihil ab excretionem
tibi metuendum est. Vbi vero coepit imminui &
languescere, sistenda hæc excretio est. In syncope,
copia grassante inflammationibus viscerum, prin-
cipiis morborum acutorum sudores mali. Etenim
naturæ imbecillitate non robore effluunt. Ab ani-
mi quoque molestia, convulsionibus, magnis do-
loribus, sudores commoti, cohiberi debent, ut
etiam qui dissoluti corporis habitu diffuunt. In
sudoribus remissis, neque satis fluentibus, melius
est aquam guttatim cadere, quam tenuiter & parce
corpus madefacere. *Diapasmata* Græci vocant,
quæ ad sudores insparguntur, ut alipasmata quæ
inunguntur magis cohibendis moribus. *Diapas-
mata* ex materia refrigerante & astringente, ut
ros. sicca, pulvis, terra samia, cymolia, creta, alu-
men scissile, plumbum exsultum, gypsum lotum,
mala punica. Hæc singula commixta vel per se
subtilissime trita, corpori asperguntur, vel astringe-
nte oleo commixta inunguntur. Ad sinistram
mammarum, & totum ventrem remedia adhibenda
sunt, ac subinde mutanda. Cæterum ubi tumor in
hypochondriis, astringentibus abstinere oportet,
utendumque pane ex rosaceo subactio. Alioqui fa-
rinam volatilem ex aqua vel rosaceo subactam hy-
pochondriis impones atque remedia, quæ sudores
cohibent, fugere oportet. Aëtiæ cataplasmatibus res-
frigerantibus sinistram mammarum & totum ven-
trem comprehendit. Smegmatibus vero aut dia-
spasmatis, id est, pulvisculis collum, thoracem,
alas, inguina conspergit. Corpus quoque ventilan-
dum est atque leuandum strangulis. Possumus suc-
co plantaginis portulacæ & similia media cor-
poris irrigare. Vniuersum corpus ceratis ex oleo
adstringente inungere. Concoregius, ut æger sal-
uetur à morte iubet eum potius in aqua frigida
immergi, si alia remedia non conferat, sed eum ti-
more (inquit idem) & cautione faciendum, &
protestatione, tanquam hoc sit vltimum remedi-
um pro deploratis. At Paulus resistentem sudorem
criticum aut remissum, foris, quiete, calido clyste-
re, forbilationibus, somno denique adiuuari tra-
dit. Sudores ab animi molestia, convulsionem, ex-
tremis ligatura forti extremorum, vehementi-
tis lancis compescit. In summa, nullus sudor vi ex-
primendus est. Sed ubi natura eam excretionem
mouet, tum quidem adiuuanda est. Certissimum
indicium salutis colliges ex pulsu, qui magnus &
vndosus esse debet, si quidem sudor salutis fu-

Cap. de regi-
mine sudo-
ris in febrili-
bus.

Paulus
Ægineta.

7.

turus est. Ac præter cætera animaduertè, quæ fu-
doris causa extiterit. Si enim præter naturam est,
qualis est dolor, animi molestia, convulsio, inte-
rior inflammatio & similia, sudor quidem resolut
corpus, non leuat. Itaque cohibendus est, contra-
vero, si naturæ victoria est, pulsus magnus erit &
vndosus, neque tunc sudor cohibendus, ut paulo
ante quoque admonuimus, sed si resistit, incitan-
dus, dum incipiat pulsus, languescere. Signa pro-
gnostica, & quibus præstigia sudorem futurum, alias
diximus. Sudor autem, qui graviter olet, putri-
dam corruptamque materiam ostendi. Suspectus
est, qui non soluit febrem, qui non minuit sym-
ptomata, qui alio die quam critico exsistit. Sudor
enim qui fit in die critico, ut antea quoque dixi-
mus, non est constringendus, nisi ita vehementer
effluat, ut virtutem resoluendo omnino proster-
nat: nam præcedente digestionem in vrina, com-
modè cum optima tolerantia, & pulsus constan-
tia effluit, tunc minimè cohibendus est. Sed qui
diaphoreticus est, de quo etiam scholio *Observ.*
bus libri diximus, est ex sensibili debilitate viri:
si succedat, constringendus est, paulatim tamen &
non subito, sed prius debilioribus, postea fortio-
ribus si expediat.

OBSERVATIO XXVIII.

De febre cum stomachi & præcordiorum oppressione,
quæ postea in sudorem soluta est, cui tamen in
fine inappetentia adhaesit.

EVa Crucera iuencula, nata annos sexdecim,
cui nunquam menses fluxerant (filia illius do-
ctissimi ceruicarij Cornelij Ioannis Cruce-
phensis, viri consularis, & nostri amantissimi)
sub noctem in febrem incidit, satis maligna, cum
magno stomachi dolore & præcordiorum oppres-
sione, absque tamen magno calore. Vrina huic
cruda erat, tenuis & alba, pulsus diuersus, nausea-
bunda quoque. Hæc puella erat, quæ in hanc febrem
incidit, 21. die Septembris anno 1566. & licet nau-
sea afficiebatur, non poterat tamen vomere. Pri-
mo erat hæc febris quasi continua, sub noctem in-
uadens: Postea vero tertio die exacerbatio magis
siebat, quanquam ex pituita totum potius habere
videbatur: nam sine siti, & pallidam faciem habebat.
Ad hanc igitur ingressus, atque accitus, cum
ventrem non deponeret: lenitium sequens præ-
scripsi. *℞. elect. lenit. ʒj. dissol. cum ʒij. decoct. pectoral. addendo syr. de artemisia* (ad veterum res-
pectum habuimus, cum nunquam menses eidem
fluxissent) *oxyacch. simpl. ana ʒij. masee, fiat po-
tio.* Qua quinquies multa pituitosa deiecit, &
pauca biliosa. Verum dolor in stomacho neque
circa præcordia sedabatur. Ad materiam deinde in-
cisionem, capiebat subinde vnum oxymelitis sim-
plicis. Ab alui deiectione cum debilis esset, impe-
rauimus, ut aliquando sumeret particulam manus
Christi confectionis. Et cum non posset dormire,
23. Septemb. hordeatum sequens sumebat. *℞. hordeat. mund. p. j. amygd. dul. depl. ʒij. fiat hordeat. tum ad lib. j. sacch. exiguu adiecto, ut artus est. 24. Sept. dolore ventriculi permanente his tabulis vtebatur. ʒ. spec. diarrhod. abb. ʒij. b. diacumin. ʒ. b. dissolue in aqua absinthij, adiect. ʒ. j. b. sacch. albiss. fiat confectio in tabul. secundum artem.* At do-
lor quoque ob febrem lumbos afficiebat, quos ut
inungeret, iussi, cum *vng. ros. Mes.* quo & dolor
lumborum tandem sedatus est, 25. die Septemb.
cum febris circa præcordia & stomachum maxime
vigeret, & ingentem dolorem inferret, dum quoque
animadu-

animaduertem sub mento glandulam esse, sed
valde intus sub carne latentem adeo ut de peste fe-
re suspicionem conciperem, cum & febris ita len-
te procederet, ut aliquando in, esse fieri solet, ut
suinde febricitare minus videretur, ut libro præ-
cedenti ostendimus: videbatur tamen glandula
potius esse ex materia pituitosa indurata, & quod
nec magna nec veneni particeps esset: ideo præ-
cepi altantibus ut glandulam & locum circumia-
centem oleo lilaceo inungerent. Quod etiam egre-
gie ad rem fecit. At febre lenta permanente, & do-
lore circa præcordia, non aliter, quam in febribus
pestilentibus fieri allolet, hærente, hunc pulcrem
ita solutum propinaui. *℞. pul. distamni veri ʒj. b. (facit quoque ad mentes educendos & ad pe-
stem & venenum) pul. rad. zedoaria, boli armeni
vers ana ʒ. b. pul. rad. tormentillæ ʒ. v. rasura vni-
corni ʒ. ij. aqua cardui benedicti, scabiosæ, ana ʒj. j.
syr. acetosi simpl. ʒ. b. mase. Capiebat calide in dilu-
culo, & iussi, ut vestibus bene cooperta sudaret, &
prouocato sudore omnis illa stomachi & præcor-
diorum angustia cessauit, & mitius multo febrici-
taret, & fuit die sequente, cum adhuc egregie su-
dasset, libera à febre. Tertio tamen die rediit fe-
bris cum paucio rigore, & in fine febris iterum su-
dauit. Interea & hunc syr. 27. Septemb. ebibit.
*℞. oxyacch. simpl. ʒj. oxymel. simpl. ʒ. b. aquar.
feniculi, borag. artemis. ana ʒj. masee, & pro altera-
tione capiebat cochlearia ʒj. ex istis syrapsis, ʒ. oxy-
acch. simpl. ʒ. ij. syr. de cicchor. Nicot. cum rhab. ʒj. j.
masee.* Cum septimo die ab initio morbi bene su-
dasset, à febre liberata est. Fastidiebat tamen ad-
huc cibum, & gustus deprauatus manebat, humil &
in appetentia, & subinde leuem adhuc dolorem
circa orificium stomachi sentiebat. Quare ad ro-
borationem ita ventriculum inuinximus. *℞. olei
chamæneli ʒ. b. oler. cydon. materis ana ʒ. ij. masee.*
Verum cum appetentia non rediret, neque limoni-
bus in taleolas scissis, & saccharo aspersis deuora-
tisque mihi visum est aliquem humorem etiam post
febrem relictum esse, & villis stomachi imbibitum,
vnde deiectione appetentia permenebat: qualem Hip-
poc. scripsit egeret vacatione, nec etiam fieret re-
cidua aut quartana, cum in autumno essemus.
Quare hanc potionem exhibui. *℞. solut. sena ʒ.
iij. seminis anisi ʒ. i. rhab. elect. ʒ. b. squamarum ʒ. j.
infunde per noctem in ʒ. v. decoct. comm. facta prima
leni tbul. mane fortissi. expressioni, adde oxymell.
simpl. syr. infusi. ros. laxat. ana ʒ. b. masee.* Qua po-
tione quinquies aluum deiecit, & rediit appeten-
tia, & sanitati restituta pancreatice deinde vixit. At
menses non sunt aperti: consului ut instante vere
de his prospicerent.*

SCHOLIA.

Sudor hic arte inductus egregie huic puellæ pro-
fuit, cum dolore mitigauerit. Ideo ad natu-
ralem potius sudorem referri debet, quamvis arte
inductus. Sed de sudore satis iam scholio præce-
dente dictum est. Verum, quod gustus deprauatus
post febrem remansit & in appetentia, non fuit mi-
lipis, ægrotantibus magna ex parte molesta esse
soleant. Gustus enim deprauatus in febribus ad-
aut os vel bilis perfusione amarescit, vel alterius
corrupti humoris substantia, aut vapore inquina-
tur. Sub hoc autem vitio vix integra est appeten-
tia. Curatur humoris illius euacuatione & altera-
tione. Cibi vero fastidium aut febrem antecedit,

aut primum eius symptoma existit. Hic autem
post febrem remanebat vna cum inappetentia. Hu-
ius fastidij causa multiplex est. Nam & sola cor-
poris perturbatio, & omnis ventriculi perfusio à
quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat, aut
aliena qualitate appetendi vim illius consopit &
obuiat: nec non corruptus vapor in os ventriculi
vnde libet efflatus, aut sola insensa qualitas eo se
infetens appetentiam evertit. Hinc Gariophontus,
inquiens, *fastidium est cibi aut potus recusatio, ali-
quando vehemens in toto, aliquando non ex toto acci-
dere summpere recusant ægri: aliquoties molesta &
contraria solent desiderari, quando hæc patiuntur*,
stomachi est præcipuum vitium. Aliquando cum
fluxu, aliquando cum strictura, & non tam in fe-
bribus, quam sine febribus hæc accidit passio. Si stri-
ctura laborant, stomachus laxari debet, si fluxus sit in
causa, constringi debet. Si in febre in declinatione, le-
uem dabimus cibum & varium, ut eo modo incitemur
ad aliquid capiendum. Et quod ad dissolutam appe-
tentiam attinet, huic ideo consulendum est, quia
longiore inedia vires dispercut. Itaque quantum
morbus patitur, curandum ut æger aliquid appe-
tat, neque subinde omnino denegandum, quod
æger appetit, etiam si non ita morbo conuenire vi-
deatur. Scriptum est ab Hippoc. parum deterior
potus aut cibis, suauior autem, melioribus quidè,
sed minus suauibus, est præferendus. Atque inter-
rim cogantur ut clysteribus, qui nutrant, ubi ni-
miu deiectione appetentia, nihil assumit æger, aut
omnia reuomit. Similiter & cibum non sentienti-
bus & cardiacis, iuscula caponum, pullorum, cum
modico sacch. hordeatum & amygdaloga danda
sunt. *Oribasius alicam, triticum, far, fufures, pa-
nes coquit, & decocta infundit, nutriendo, & stercorea
duriore recludendo.* Meliusque fuerit priusquam
nutrientem clysterem inicias, alio clystere intesti-
num repurgare, ac quantum fieri potest, & paula-
tim & in profundum nutriendi clyster infundatur.
Aëtius oua confracta in ptisanæ cremore aut alicæ
iniicit, vacuo intestino, hoc est, bene purgato ve-
teri stercore. Nunc vitellum oui in hordeato, lac-
te amygdalino, iure carniū dissoluemus. Potus
sit iuleb. ros. & adiciatur quarta pars vini grana-
torum, ut minus dulcis sit potus. Gelatina cum eo-
dem vino, vel granis acidi granati: granatū quo-
que acidulum pauco sacch. aspersum exhibeatur.
Iuleb ex succo capreolorum vitis deprauatum, de
agresta, cum aqua cocta frigida. In conualescen-
tibus sæpe humor aliquis imbibitus est ventriculo,
& talis iuxta Hippoc. ut diximus, eget euacuatio-
ne. Veteres ex hiera purgabant, nos ex rhab. &
post medicamentum detur decoctum detergens,
cicerum rub. vel absinthij, hordei vel similia.
Cinnamomum aceto scyllitico maceratur, estur
matutino. Ioanni Harpero Consuli Delphensi vna
cum Henrico Vergerio anno 1559. pro appetitu
in conalescentia recuperando mandauimus, ut
duo cochlearia huius mixturæ acciperet cum vino
Rhenano eadem mensura. *℞. syr. de limon. de ace-
ros. citra ana ʒ. ij. syr. acetos. simplicis, sacchari ros.
ana ʒ. ij. syr. menthaces ʒ. i. b. masee.* Sacchari rosa-
cei confectio ita fit Bononiæ: In mense Maio col-
ligunt rorem matutinum spongiis aut linteis. Hoc sectio Bononi-
decoctum clarificant albumine oui, deinde in lib. mæ in usu.
ii. aquæ imponunt lib. i. ros. sinant macerari horis
aliquot, deinde exprimunt fortissime rosas in præ-
lo atque in ea expressione vna cum aqua imponit
iterum rosas, idque ad vices quindecim. Postea
cum dimidio sacchari coquant ad syrapi consisten-
tiam & crassitiem. Oportet autem ad appetitum
incitandum uti acidis. Sed causa prius auferenda,
ut dixi.

Lib. 7. c. 6.
de fastidio
cibi ac potus
in febribus.

De dissoluta
appetentia.

Lib. 2. Aph.
38.

6.

Sacchari
rosæ con-
fictio Bononi-
decoctum

Aphor. 37.
lib. 2. &
Aphor. 32.
lib. 2.

vt diximus. Eius enim, qui ex ægritudine bene cibatur, nihil proficere corpus malum. Et omnes qui male se habent, esse Hippo. fere citra initia bene cibati, nec quicquam proficientes, circa finem rursus, cibum non appetunt; qui vero circa initia cibum valde non appetentes, postea bene appetentes, ij melius euadunt. Hæc satis de cibi fastidio, & inappetentia: de qua latius agemus cum de vitii stomachi ac eiusdem affectibus tractabimus.

OBSERVATIO XXIX.

De dolore ingenti lumborum, ex calore febrili.

1. **N**obilis matrona, cum insignem dolorem ex calore febrili in lumbis persentiret, vniuersalia remedia adhibui primo: nempe venæ sectionem & purgationem leuem, scilicet ex syrapi rosar. pallid. infus. cum rhubar. (3 i. rhubar. in vnaquaque vena syrapi maceratur) 3 i. (cum valde biliola esset) & ex syrapi. infus. ros. pall. sine rhubar. 3 i. feri la-ctus 3 i. misce. Qua potione sine torminibus plus quinquies alium deponebat. Syrupum illo ros. pall. soleo vti in Domina Principe Aurea, tum aliis nobilibus matronis, & in iis quæ delicatæ sunt, & non sustinent graues purgationes. Qualis est syrupus ex infus. ros. pallidar. cum foliis fenæ, adiectis quoque duabus drachinis fenæ in eodem syrapi, qui in officina quoque paratur, & aliis adiectis in vnaquaque vena syrapi 3 i. agarics optimi cum suis correctoris vel trochiscati, quibus utimur, & sine molestia egregie purgant per se, vel melius cum liquore conuenienti exhibiti; modo hunc, modo alium sumendo, vel simplicem, prout morbi ratio dicitur, & prout humores varij sint purgandi, adiectis foliis fenæ in melancholicis; Rhabarbaro in biliosis: Agarico in pituitosis. Verum reuertentes ad nostram ægram lumbos inuicimus vng. infrigidante Galeni, postea etiam panno lineo vnguento rosaceo illito, ad lumbos appposito, dolor ille lumborum sedatus est.

SCHOLIA.

2. **L**umborum enim dolor, in febribus frequens, atque grauitas iam maxime fit, quum peccantis materia pondus in venam cauiam aut in maiorem & grauiorem lumborum arteriam plurimum illabitur. Ea si patitur vehementius incenditur, renem lumborumque suscitatur ardore. At vero et eius portio in tenues venas, quæ per summa sunt corporis atque etiam in musculos excutit, lassitudines membrorum grauitates, artuumque dolores excitant. Hinc Aëtius inquit, lumborum dolor fere in malignis febribus statim à principio contingit, qui si persequeretur, maximas turbulencias adfert: si vero repente inciderit, adhuc periculosiorem morbum portendit. Primis ergo diebus oleo pauco vino addito locum fonere oportet, inde aphroniterum passum, sal, oleum, succida lana accipiuntur & applicantur. Hæc autem fomenta vehementem quidem dolorem sedant, sed non omnino tollunt: successu ergo temporis vena secunda est, mox cucurbitula loco affigenda, deinde cataplasma de lini semine, fenugræco confectum in crumena locatum lumbis apponimus, idem & oleo ruscato inungit. Sed hæc calidiora sunt, & clyster ex decocto agrestis cucumeris infusus, inquit, & melle confert, & piniitiam ducit, nisi vehemens febris obsuerit. Hæc Aëtius ex Philumeno medico antiquissimo. Sed videndum, num dolor ille ex febris calore sit, vel plerumque esse solet, tunc vnguento infrigidante Galeni, vt vocant, vel eius cerato, vel vnguento rosaceo, vt nos fecimus, comode inungemus.

OBSERVATIO XXX.

De febre acuta, lethali, cum erysipelate pulmonis, æstu immodico, difficultate anhelitus, cum totius corporis iactatione, inquietudine & delirio.

Qui Almaria in domo Ciuea habitabat, febre acutissima & lethali cum erysipelate pulmonis correptus est. Febris hæc ardentissima erat, cui & dyspnœa, sine pectoris grauitate, adiuncta erat, cum ingenti suspirio: sputum citrinum biliosumque exspuebat. Cum autem huic nec sanguinis missio prodesse, & æstu immodico torquebatur, & totius corporis iactatione afficeretur, & postea difficulter anhelitum cum ore gnone trahebat, mortem etiam ab initio circa 7. diem futuram pronuntiauius. Vrina huic valde purpurea & tenuis permanebat, perpetuo vigilabat, neque euacuatio, neque alia apta remedia profuere. In 7. delirio præcedente hic occubuit.

SCHOLIA.

Erysipelates phlegmone in pulmone oritur ex feruenti materia, & talis biliola pneumonia seu peripneumonia (vt etiam Alexander Benetius Veronensis annotauit) exitialis habetur, quoniam acutus ad cordis penetralia pertingat virus: tum remedia fortia intus imperata minus proficiunt, frigiditate ante penetrationem fere euadenda. Hæc cum febre acuta transmutata ob materiam acutam in phrenitidem, vt tradidit Hippoc. & alii, maxime lethalis existit, qualis hæc erat, quæ septimo die hominem iugulauit. Id enim, quod efferebatur, spumolum ac biliosum erat, indicium quoque pessimæ significationis. Adfuit & huic febris æstu immodicus, quale symptoma maxime in ardentibus febribus contingit, & ideo huic symptomati refrigerantia & valde humectantia prosunt: atque ex eodem calore totius corporis iactatio, & lassitudo, in quietudo, vt in loco vno manere non possit, corpus quietus, quæ symptomata & somnum impediunt. Solet enim & ab oppressione, aliquando ex lumborum quoque dolore & artuum, atque ex æstu, magna incedere corporis iactatio, qua id subinde modo in alterutrum latus, modo in pedes inquietam deuoluunt. Cum v. neque à dolore, neque ab his causis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turbare, & huc illucque vel cæca malignitate cor, vt in pestilente febre, obfideri putandum. Verum hic ex ardore & erysipelate pulmonis & febre ardentissima iactatio corporis & inquietudo originem habebant, cum & oppressio grauissima accederet, eo quod pulmonem erysipelas exercebat. Et iucospirandi difficultas præcedenti symptomati maxime affinis, non parui in morbis acutis momenti accessit. Ea enim præcordiorum oppressione saepe consequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æstum, vt hic, quum in cauo bilis atque putredo circum eas sedes incenditur: aut cum turgens in venis materia impetu profluens eo procumbit. Delirantibus, quorum sensus alio distrahitur (vt huic ægro nostro contigit, dum in phrenitidem pneumonia mutaretur) rara & alta, aliis vero, qui iam morti proximi sunt, alta, crebra, difficilisque sit respiratio, sed non tam vehementia æstus, quam in huiusmodi penuria, & virium languore. Quæ vero vel à destillatione, vel ab alia quauis causa procedit,

cessit, minime debet in febrium symptomatis re-
censeri. Cæterum huius symptomatis scilicet con-
strictionis anhelitus seu spirandi, aut anhelitus dif-
ficultatis, in febribus, cum multa causæ esse pos-
sint, vt Auicenna. 13. scribit, sciendum, quod hic fie-
bat ex forti caliditate febrili resoluente, exsiccante
humiditatem musculorum pectoris & thoracis, &
membrorum anhelitus, & spiritalium, inducenti-
bus incendium in partibus cordis. Ideo post leni-
torem ventris cum cassia & manna, vel clystere
leniente conueniunt, inunctiones humectantes &
infrigidantes ex oleo viol. amygd. dulc. cum muc-
cagine psyllij ad nucliam, collum, spatulas, & tho-
racem ac gulam. Iuleb. violarum, diatragac. frig.
sacch. violaceum. Si fiat difficultas anhelitus ob
anginam, curanda est angina, vt in proprio capite de
anginis scribitur: si ob peripneumoniam, vt hic, ad
eiusdem curationem recurrendum: si ex sola cali-
ditate excedente, alteranda est hæc ipsa cum frigi-
dis & humidis intro sumptis, & extra admotis.

OBSERVATIO XXXI.

De singula cum febre acuta.

Mulier quæ Delphis in foro Frumentario ex
febre acuta decumbebat, post delirium &
apathiam, singultire cepit. Procul dubio signum le-
thale fuit: nam febris acuta si sit cum spasmo, le-
thalis est, & ita quoque ex singultu. Adhibuimus
tamen refrigerantia & humectantia, & sensum ali-
qualiter obtundentia, quibus ita affectos & pro-
deploratis habitos curauimus: vt iuuenis ille, qui
singultiebat in febre acutissima, qui decumbebat
prope plateam Choream, alij Vacceam appellant,
qui tandem euasit, & curatus fuit hunc in modum.
℞. se. anethi 3 j. sem. pap. albi 3 j. manus Christi
cum perlis 3 j. omnibus contritis, fiat modulum, qui pen-
deat in poculo ceruicis tenuioris, & exprimat dum
ex ea biber. Deinde continuo sumebat syr. viol.
& inungebatur stomachus ante & retro oleo viol. amygd.
dul. & ros. mixtus siml. Et capiebat sapissime ex
iulebo sequenti. ℞. hordei mund. m. j. sem. quat.
frig. maior. sem. pap. albi ana 3 j. se. portul. lactuce
ana 3 j. sem. anisi, anethi, feniculi ana 3 j. flor. cord.
p. j. liquor. vase 3 iij. coquantur in aqua com. pro tibi.
diatragac. & aromatisentur cum speciebus diatrag. frig.
diatragac. abb. rrisan. ana 3 j. addendo syr. viol. 3 j.
syr. acetos. citri. syr. ex infus. ros. ana 3 j. misce:
quibus singulis cessauit: & resumptiuis postea cura-
tus fuit. At hæc mulier, vt prædiximus, ad 14.
diem peruenit, ac tunc mortua est.

SCHOLIA.

Validus singultus, vt annotauit Gariopontus, ali-
quando accidit febricitantibus, nonnunquam
& sanis, & in his qui acute febricitant. Huius rei
quodam sonitu stomachi concussio, sed vibratio cum
& veluti alperitate quadam resonante, & interdum
singultientes ea, quæ accipiunt, cogunt euomere,
nec simpliciter vomere, sed cum quadam præfoca-
tione: aliquando & validior est, & tunc vniuersa,
quæ accepta sunt, reicere cogit. Adiutoria diuer-
sigen in stomacho est, calefactoria: fit enim sin-
gultus, teste Hippocrate, vel ex repletionem, vel
pletio inanitionem soluit. Si per longum tempus
fuerit, vomitum pronocamus ex raphano, & po-
tum damus acetum scyllinum, aut castoreum ex
Pet. Foresti. Tom. I.

multa, aut calidam coctam cum cymino, aut oxy-
mel cum calida: iuuat eos cursus & vectatio: &
stomachus curandus: cibis vtilis leuisque ex cali-
da aqua accipiendus, per interualla, parum & pau-
latim deglutiant, ne singultum prouocent. Hæc
Gariopontus. Sed hæc potius referenda de vitiiis
stomachi. Sed quod ad præsens negotium attinet,
aliter curatur singultus in febribus, de quo nunc
sermo est: nam cum hic in febribus (vt Gilbertus
Anglicus recte pronuntiavit) periculosus sit, interea singultus
oportet huic symptomati succurrere resumptiuis, vt supra cum febre.
gallina veteris, aliisque humectantibus & roboranti-
bus, & electuariis humectantibus: diatrag. diapenid.
prisana, syrupo violaceo, cum mucag. psyllij, cydon.
syr. de cucurb. Stomacho applicandum cataplasma ex
sem. lini, fenug. oleo vio. mucag. sem. cydon. & simi-
libus. Singultus autem licet auctore Hippocrate
fiat vel à repletionem aut ab inanitionem: ille tamen
qui per febres acutas easque malignas accidit, aliã
causam iuxta Fernelium doctissimum habet, aut
corrupti humoris acrimoniam aut malignitatem
ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc
quippe vt vomitionem ac plerumque animi exco-
lutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altius
infitur, singultum ciet. Hæc de singultu in febri-
bus. De eo qui ab aliis causis fit, latius dicemus de
ventriculi affectibus. At exemplum quoque singul-
tus in febre semitertiana antea posuimus Obseru.
xv. lib. 5. vbi & hæc tractantur copiosius.

OBSERVATIO XXXII.

De febre continua, quam excepit fluxus sanguinis
narium vehementis.

Mercator Pithueriensis, cum in Galliis praxin
adhuc exerceret, iuuenis quidem ac robu-
stus, annos natus viginti duos, anno 1545. mense
Octobri, febre continua correptus fuit. Huic ve-
na secta fuit, post bolum cassiæ pridie ante venæ
sectionem deuoratum. Deinde cum syrapi con-
uenientibus & purgatione commode vsus esset,
cepit bene habere. At nescio quo (me ignorante)
pharmaco per mulieres exhibito, postea vomitum
enormem incurrerat, quem ingens stomachi do-
lor subsequutus est, mox & vigilia, postremo flu-
xus sanguinis narium eundem excepit. Post hordei
decoctum cum saccharo ebibitum, quod pro ab-
sterfione medicamenti venenosi dedimus, vomit-
us etiam cessauit. Interea ad ventriculi robora-
tionem & dolorem eiusdem, linimento ex oleo
chamæmelino, myrteo, & cydoniorum, vsi sumus:
quibus etiã illud accidens mitigabatur, alioqui vt
in aliis facere consueuimus, ceratum ex mastiche
(quod ex granis eiusdem componitur sparsis supra ala-
tam ad scuti formam, cum pistillo calido mastiche ita
soluit vt melius adhaereat, adiectis aliquot guttis olei
cydoniorum, vel alterius, vt nobis vtile videtur, sindone
rubra cooperta vt artis est) apposuissem. Pro vigilia
vero quæ illum conficiebat, propinauimus syr. pa-
pau. & nymphææ cum aqua lactucæ. Quibus hæc
symptomata sopradicta cessauit, præter fluxum
sanguinis de naribus, qui adeo vehemens erat, vt
vires prosterneret: quanquam eo manante febris
cessauerit, verum viribus ex eo deiectis, animam
agere videbatur, ita, vt plusquam quatuor libræ
sanguinis ex naribus fluxerint, ita vt coacti fuerit
eundem sanguinem restringere, qui ante meum
ingressum neque mulierculatum, neque tonforum
remediis restringi potuit, & sic me prius dimissum
reuocarunt. Cumque mihi nihil ad manum esset, &
subito restrictione opus esset, accepi atramentum,
quod

quod ibi in promptu erat cum aceto rosaceo, & cum fuligine fumarij simul mixta, cum lana succida inuolvens, naribus indebam. Quo remedio fluxus sanguinis narium cessauit. Interim & aqua plantaginis frigidissima testiculos fouebam, & sanguis restrictus est, neque amplius emanauit de naribus: praescripto deinde victu optimo resumpta perfecte conualuit.

SCHOLIA.

3. DE omni fluxu enormi sanguinis, quem sequitur syncopis, in principio huius libri diximus. At haemorrhagia Graecis peculiariter sanguinis de naribus profluvium dicitur: quanquam & sanguinis profluvium & de sede, ore, utero fieri possit. Sed teste Galeno 1. Epidem. apud Hippocr. Haemorrhagia nomine profluvium sanguinis de naribus intelligitur, si per se ponatur, non expressa particula, unde effluit. Alioqui nomen generale est in omni sanguinis evacuatione, siue per crisin fiat, siue symptoma sit laesa arteriae vel venae. Haec vero est alias critica, alias ex consuetudine naturali: nonnunquam omnino praeter naturam est. In duobus autem primis generibus sanguis supprimi non debet, nisi viribus iam metatur. Multo etiam minus ac tardius aetate iuuenili, temperamento sanguineo, aut ubi consueta aliqua evacuatio intermissa est: quales sunt haemorrhoides, vomitus sanguinis, phlebotomia vel consueta sanguinis fluxio de naribus, menstrua in mulieribus. Laudatur enim sanguinis profluvium post partum tempore mensium, in synochis febribus, & aliis per crisin; de naribus, post capitis dolores, & modo affectio frigida non sit. Proinde remedia nulla postulat, nisi immoderatum sit, vires superet, & futura hydrophitis aut cachexiae minetur periculum. Et ideo si fluxus sanguinis sit criticus, in die critica, indicativa aut radicali eueniens, vt 4. 7. 11. 14. praecedentibus signis coctionis & virtute constante, nullo modo est constringendus; imo adiuuandus: nisi sit adeo superfluum & excedens, vt vires sensibilibiter deiciat, & infirmum ex plurima evacuatione spirituum, & resolutione ad mortem tendere videat. Sed hic diligenter notandum, ne erremus in constringendo talem fluxum criticum, etiam si aeger videatur debilitari. Non debet enim intercipi, nisi sit excessus superfluum vires sensibilibiter prosteruens, vt dictum est. Et hoc ipsum paulatim fieri debet cum cautione & timore, cibus nempe restaurantibus spiritum & sanguinem: nam cibus illico dandus iuxta mentem Hippocr. accidentibus superuenientibus, quae virtutem dissoluant. Eiusmodi conueniunt & confectiones frigidiore, quae sanguinem incrassent, alterent, infrigident. Statim restaurant colaticia, adiectionis iis, quae alterent, refrigerent, & siccitatem habeant, capi destillatio, vinum odoriferum cum pane assato, caro perdicis & similia. Confectiones ex margaritis, aqua rosantalis, corall. & similibus, adhibeantur. Si autem non sit criticus, vires deiciens, etiam in acuta febre tunc constringendus erit. Sic & symptomatikus, vires deiciens, non tamen omnis, constringendus est. Etiam symptomatikus existens, vt scholio Observat. 26. lib. 2. antea docuimus. Vbi vero fluxus supprimendus, remedia sunt, vincula digitorum, manuum testiculis, articulis interuallum trium digitorum, auriculis infectae immersiones extremorum in aqua calida vel frigida conueniunt: Frictiones quoque deorsum ductae. Cucurbita statim post vincula, & ante phlebotomiam hypochondrio eiusdem lateris affigenda. Adliguntur & sca-

pulis, summae cernici, etiam cum scarificatione, si opus fuerit. Phlebotomia de cephalica eiusdem lateris aut utraque, si utrimque profuit sanguis, idque angusto vulnere, ne tanta fiat euacuatio. Tutius est aliquoties diuersionem repetere, quam hos semel multum euacuare, contra illos, qui ad animum ueliquum detractionem laudant, Paulus & alij. Galenus tamen in priori hanc non expectandam animi deiectionem praecipit. Sanguilogae etiam post aures: aut in sede iis maxime coniectae supprimuntur haemorrhoides. Anacolemata, quae naribus inducuntur, & magna parte refrigerant: quorum usus post alia supradicta remedia temperatius est, iam reuulsa in partes contrarias materia, i. e. in partes inferiores corporis, aut postiores capitis. Alioqui visu refrigerantium plurimum quidem deterius habuerunt, inde conuulsi, aut oborta spirandi difficultate suffocati. Haec remedia infirma omnia comperit Galenus praeter maiori- bus illis remediis ex 5. Diatriba ex prothetico, & de lib. De sanguinis missione. Anacolematibus ergo & aliis topicis post reuulsionem vitendum erit, habita ratione capitis, naturae, & partium, quibus admoventur, & anacolematibus. Paulus explicat agglutinantia. Fronti enim, vt supra dictum est, applicantur, habentque agglutinandi & obstruendi facultatem, cuiusmodi sunt tela aranearum, farina volatilis, emplastrum comitisae, & similia oui albumine soluta. Quae autem ad sanguinis fluxum narium conducunt, reliqua ab auctoribus petenda ex capite proprio. Signa vero, quae sanguinem de naribus fluxum praenuntiant, diximus Observat. 21. lib. 2. de causa exquisita per fluxum sanguinis narium deficiente. Idem quoque intelligendum est de fluxu haemorrhoidum & mensium, quod de sanguinis fluxu de naribus diximus, scilicet, quod criticus exstingui non debeat, nisi quoque excedat, & vires deiciat. Qui si excedat, & sit restringendus, & vires ita prosteruat, vt mors timeatur, remedia ab auctoribus ex propriis capitibus similiter recolligenda erunt. Signa autem praesagientia & praecedentia mensium fluxum posuimus, lib. 1. observat. 20. ita & signa haemorrhoidum futurorum & mensium. scholio observat. 22. lib. 2. Ceterum omnia haec praesagientia ante signa coctionis apparentia, & cum aegrotantium alleviatione vitia esse possunt, multo magis post signa coctionis, vt non restringi debeant.

OBSERVATIO XXXIII.

De febre cum fluxu symptomatiko lethali.

Mulier nata circiter annos quadragintaquinque, in autumno febre horrida primo die quasi lenta, sed satis continua, correpta est, comitioris ventris dolore admodum vehementi. Comitioris ventris dolore hunc ferre non posset, pilulas alvophanginas, si omet consilio sumpsit, quibus aliquando uti consueta erat, si tormina aliqua in ventriculo sentiret. Cum autem eas cepisset, neque operarentur, multi cyathum sub noctem ebibat: unde tormina per totum ventrem, & circa umbilicum potissimum, & in ipso abdomine aucta fuere, quaequam nihil exiecerit. Altera die ipse vocatus fui, atque tunc glandem subicere iubeo, cum dolor ad inferiora descenderet, quae alium excieuit. Interim infusum senae cum rhubar. paravi mando. Sed statim per se suborto fluxu biliolo, ac enormi, torminibus adhuc permixtis in ventre, infusum non deiecit. Huic autem virga alba, tenuis, aquosa, parua manebat & cruda, fluxa statim symptomatiko

subsequente (ad quem mustum ebibitum plurimum misisse puto supra pilulas, torminibus exortu) ac ita perdurante, bilem acrem, synceram, mordacem, venenosam, per inferiora continuo deiciebat, unde & vires illico concidebant, cum plus centies (vt ita dicam) alium duobus aut tribus diebus deiecerit. Quod signum lethale erat, etiam virina cruda ad initio usque ad finem permanente, viribus iam plane deiectis. Duravit fluxus ille symptomatikus ad dies quatuor. Ideo in ea sanguinem detrahente, ex Galeni mente, tutum non erat, vt postea in scholio latius dicemus. Licet tunc prius superueniens alius medicus, emulacionis causa, vt arbitror, contenderet, male hic sectionem venae praetermissam esse, cum & alius accedens, vt etiam aliquid dixisse videretur, & hanc febrem synocham esse putabat: quamuis febris haec biliola, symptomatika erat, colligans totum corpus, cum continuo fluxu biliolo, postea etiam pingui, in qua neque in principio fluxu oborto, neque etiam nunc venae sectio vitis erat, viribus statim prolapsis. Hoc vitium, pro dolor, inter medicos quosdam, praecipue hoc tempore, adeo commune est, licet probis ac doctis & philosophis indignum, vt videantur, emulacione tamen, aliis praeminere, si in principio non fuerint vocati, vt illa, quae primo probe ante eorum ingressum acta sunt, calumniantur: vt apud alios maioris auctoritatis (ammi tamen perueritate, & caliditate) sint, & non alio nomine medicis quantumvis in arte exercitatis detrahunt, quam vt, liquore innantes, ad plures aegrotos intrare possint; nihil pensi habentes, quid illos deceat: qui quoque auctores sunt, vt ars medica hac de causa apud alios male audiat, cum vulgus videat medicos minus inter se conuenire. Ceterum virina cruda permansente, & fluxu symptomatiko vires deiciente, lethale erat, ita vt neque clysteres locui, detergentes, atque constringentes, neque alia apta reuarent. Et sic praehabito prognostico, sexto die, fluxu perpetuo infestante, ac vires deiciente, haec ipsa obiit: quemadmodum & altera matrona, si mihi febre, ac fluxu correpta, occubuit, ad quam tamen medicus primo, vnus ex praedictis, vocatus, sanguinem non detrahit. Nec ego, cum altero deinde accedens, eius opinioni resistere volui. Et recte quidem, cum ex Galeni decreto, non conueniebat; ita neque in hac, nec in aliis ubi fluxus colligans

centi cruditate os ventris mordentem prementeque, reiecerit vomitione humorem aliquem viscosum, qui in transitu ita vehementer aegrotum laeserit, vt moleste anxietate ferat. Solam ne multitudine, ad febrem tum re- spicientes, vacuare tentabimus, quod cura molestiam alioqui fecissemus? An praeo ori ventris prospiciemus, ac postea ubi recte id habuerit, vniuersum corpus, quantum res ipsa exposcit, vacuabimus? mihi sane ita videtur. Tales igitur non paucos saepe vacuare, ventris ore non confirmato, medici tentassent. Sed nec si cum alui profluvio febris fuerit, alia evacuatione est opus. Verum ipsum per se sufficit, etiam si non sit pro plenitudine ratione. Quicumque enim ab his, tanquam maiori in- nitione agentibus, vel sanguinem ducere, vel ventrem mouere ausi sunt, in grauis periculo praecipitantur. Haec Galenus. Et recte quidem si ventris profluvium, id est, diarrhoea febricitantem occupet, alia evacuatione opus non est, quod id omnem substantiam corporis vacuare solet. Itaque ipsum ex se sufficit, etiam si minus sit, quam pro multitudinis ratione. Timendum enim est, vt Acakia doctissimi in commento eiusdem loci declarat, ne si iam incitatum ventrem medicamentis moueas, naturam ita priores, vt postea eius impetum cohibere aut vix, aut nullo modo possis: unde & syncopae, & mors subsequutura: aut si venam feces, vires fluxu aut iam quadantenus labefactatae, aut ptope vt labefactentur, in totum pereant. Neque huic rationi oppugnat, quod Amatus in febre & dy- fenteria simul inuadentibus bis sanguinem misit, neque obitare dicit id, quod Galen. in hoc loco tradit. Sed ratio elicitur ex sua curatione, quod vir ille non solum robustus esset, & temperatura sanguineus, sed praeter hoc lotium rubrum habebat, & quod maximum erat, pulsus, latus, crassus, plenus & robustus: quod indicium erat vires fortes esse, quae & solae sanguinem mittendum indicant. Sic & nos in febribus, quibus & fluxus adesset, commode aliquando sanguinem misimus, cum vires id admitterent. Verum in hac muliere, cum fluxu tam enormi & symptomatiko biliolo & colligante, pulsus statim concideret, & vires prolapsae fuerint statim ab initio, cum virina cruda, alba, tenui, iuxta hunc locum Galeni citatum nequaquam missio sanguinis conueniebat, cum haec febris biliola ex genere colligantium esset, deinde pulsu existente debili, cum neque viribus colla- plis sanguinis missio debeat. Alui autem profluvium febri subinde succedit, aliquando etiam vna cum febre incipit, quemadmodum lienteria, atque vomitio: lienteria quidem cum ventriculus vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporemve eiusque proritat, vt minime cibum vel amplectatur, vel conficiat. Sed & id nonnunquam praestat immoderatus ac intemperatius frigidus potus, praesertim ventriculo purgatione la- cessito, datus. Si ex caliditate colligantur humores, & alui profluvium in febribus euenit vel acrimonia, copia, malignitate humorum in intestinis existentium, vel eo confluentium, vt in proprio capite de fluxu dicitur. Ceterum, quod ad fluxum ventris attinet, qui febricitantibus accidit, si talis criticus est, non est constringendus omnino, vt paulo ante diximus de haemorrhagia, nisi is ipse ita valide procedat, vt vires omnino deiciat. Si autem non sit decretorius aut criticus, sed superfluum & continuus, proueniens ex materia mordaci & pungenti intestina, hanc ipsam materiam eluere oportet clystere lotiuo & abstergente: deinde vt in fluxu capite proprio docebitur, ubi etiam symptomatikus est, & vires deiciat, restringere. Et obseruandum, quod nullus fluxus

SCHOLIA.

Haec febris procudubio proprie ad colligantem febrem symptomatikam pertinere videbatur, in qua feruidus malignusque calor est, qui non solum per insensilem transpirationem, sed per manifestam excretionem exsoluit corpus, vt antea de febre colligante dictum est. In hac deiectione alui rursus, foetida, pingue, & viscidum, quibusdam & biliolo, ac valde spumosa, ita vt & synceram bilem deiciant, in cuius superficie spuma admodum crocea insisteret. His, instante morte, tenuis sudor, rrim adest dissolutio, nequaquam sanguinem mittere oportet, etiam ne syrupus mellitos exhibere. Hinc Galenus recte dicebat: Quae vero cum symptomatikus sunt febres, haud ita simpliciter curantur: sed quo ad se fieri potest, expendere oportet, quanta febris sit, quantumque symptoma quod periculum adferat, ac bono vel malo morboque insistentem: non neque tamen omnino altero. Age, igitur febricitet quisquam extra humorum redundantiam, sed cum re-

Pet. Forest. 1. tom. 1.

Bb ij constrin-

constringendus sit, nisi prius euacuata materia aut absterfa, prout necessarium videbitur, & cibi constrictiui deinde exhibendi sunt, ac reliqua peragenda, quæ ab auctoribus colligenda erunt ex propriis locis.

OBSERVATIO XXXIV.

De febre, cum phlegmone in manu
perpetam curata.

1. **P**uellam febre correptam, quæ & phlegmonem in manu habebat, Chirurgus Paracelsicus, frustra cum antimonio per os exhibito curare nitebatur: eamque puellam in discrimen vitæ coniecit, multoque minus phlegmonem in manu ab abscessu, suo stibio, liberare potuit: ita ut puella misere hoc malo per mensem conflictata, sanitatem reciperare non potuerit.

S C H O L I A.

2. **H**odie quidam adeo metallica, & chymica extollunt, tanquam sine iis nulli morbi curari possent. Sic quidam, ut libro 4. De hecicis febribus diximus, frustra croco Martis fluxum, in hecica, lethalem curaturum se promittebat, contra Hippocratem, qui mortem prædixit tabidis, in quibus capilli capitis defluunt, & alui profluuium superuenit. Ita & hic Chirurgus postposita venæ sectione, quæ in febre cum phlegmone est adhibenda, aliis topicis remediis spretis, omnibus doctis medicis sese ridiculum exposuit, cum antimonium exultimaret (ut nunc Paracelsus quidam) omnes posse morbos curare, non aliter, vti nunc multi quoque pollicitationibus diuites, vel potius arrogantes, solo oleo vitrioli omnes febres se posse iugare clamitent, etiam symptomaticas, quibus & pleuritides & angina adiuctæ sunt, & quævis alia symptomata, quæ in febribus oboriri possunt. Similes vero hi mihi videntur, de quibus Galen. in secundo ad Glauconem scripsit, qui morbos quidem curant, homines autem interficiunt, quique experientiam sine ratione præ se ferunt, atque multo magis peccantes, quam illi, qui hæresin methodicam omnia artis bona destruentem sequuntur. Et si enim illa sermones aliquos dogmaticos quidem habet (quibus Paracelsi destituntur dum antimonio & eiusmodi metallicis insinuos lædunt aut occidunt) multis tamen methodicorum sermones pleni sunt erroribus. Quæ vero ratione & experientia comprobata non sunt, ad animalis interitum tendunt. Tutius autem existimo, ægrotos vi morbi perire sinere, quam nostra vlla opera male, aut medicamentis incertis eos præpropere iugulare, tametsi non absque aliqua nostri nominis nota.

OBSERVATIO XXXV.

De febre maligna, cum fluxu alui, vermibus,
& cataphora.

1. **P**er trium annorum, filius Theodori Verbochij ceruicarij Delphensis, pro cuius ædibus Mundus pro insigni erat, febre maligna correptus est, an. 1566. mēse Octob. Hic puer perpetuo dormiebat, vermes cū alui fluxu deiciebat. Cūque ad extremum laboraret, ac paulo plus, quam scrupulum vnum cornu cerui vsti cum ceruisia multoties exhibuissemus, ac ventrem quoque & vmbilicum inunxissemus oleo cydon. absynth. adreftis pulveribus cornu cerui vsti, ros. rub. cum modico ceræ in lini-

mentum coeunte, & patum proficeremus, mandauimus centinodiam herbam, seu polygonon in ceruisia decoquerent, & continuo ex eo biberet: quo factum est, ut plurimos vermes vna cum facibus excreuerit: atque fluxu sedato præter mentem puer conualuit.

S C H O L I A.

De cataphora etiam in hoc libro dictum est, & de vermibus sæpissime in præcedentibus, qui & in malignis febribus ac pestilentibus solent excerni per intestina. Sed magis mirandum, quod per vmbilicum excreuantur, id quidem nos vna cum Hartochiochirurgo Delphensi spectauimus in muliere prægnante, annorum quadraginta: hæc nunquam antea grauida fuerat, sed in septimo mēse, cum in febrem & symptomata grauissima incidisset, & ventris dolorem ingentem perpessa esset, ut mulierculæ partum instare putarent, cum vmbilicum vlcerauit, ac ruptum haberet, & simul febricitaret. Et in eiusmodi dolore esset, ut materiam fluxuam, putridam, & quasi feces per vmbilicum egurgitaret. 19. Septemb. die anno 1579. vermis ingens sesquipedalis fere magnitudinis per vmbilicum erupit: sed quod dictum mirum est, die intermisso, nempe 21. eiusdem mensis, alteri quoque eiecit magnitudine primum excedentem: vni ex intestinis per vmbilicum elapsi sunt: duo hæcimus: sed cum per vmbilicum erumpentes vidimus, plurimum admirati sumus. Primo die Octobr. febribus increbuit, ut de abortu metueremus. Tercio die Octobr. tertium vermem, eumque viuum, sed multo minorem præcedentibus per vmbilicum exulceratum excreuit. Febris autem eo tempore sine ordine & per breuia interualla sæuebat: ventrem satis deiciebat, ut non opus esset purgatione. Vlcus vmbilici videbatur euomere excrimenta, sed in exigua quantitate. Postea adhibitis aptis remediis recte habere cepit, ut quasi sine febre videretur: & nocte 14. diem Octobr. subsequente febricitaret præter omnium hominum opinionem peperit filium, & ab omnibus doloribus & febre euasit, ac in partu optime purgata fuit, licet in puerperio 22. Octobr. die iterum quartum vermem per vmbilicum eructauerit, paulo minorem tertio. Et rursus 24. Octobris quintum magnitudinis sesquipedalis. Hæc autem mulier paupercula erat, quæ oluscula vendebat, prope monia ciuitatis decumbens. Quæ post 14. diem à partu, per cubiculum obambulauit, ut deinde ad consueta munia prodiret, quamuis eadem mulier die 22. Ianuar. an. 1579. per vmbilicum excreuerit osculum tenue, oblongum, ad latitudinem duorum fere digitorum.

OBSERVATIO XXXVI.

De febre quartana intermittente cum vermibus.

Maria Zuzia, Domini Cornelij Zuzij Confiliarij filia, nata annos nouem, semel febre quartana laborauit, quam Antonius Harv verus, senex ille medicus Haghanus, in arte medica exercitissimus, curabat. Quæ cum à febre non liberaretur, cum matre Alcmariam venit anno 1550. mēse Iunio. Tunc Alcmariæ agens, & praxim in patria adhuc exercens, ad hanc curandam accitus fuit: & cum imprimis colorem puellæ animaduertissent, qui ictero similis erat, aderat & huic leuis tu scissula, & sitis vehementior. Præcipi autem pulposum prunorum damas. prius decoctum cum folijs feniculi in vino Rhenensi, deinde per setaceum extraximus.

ad 3 ij. nempe pulveris cinnamomi 3 i. & 3 i. addidit & sacch. quantum suspicebat pro dulcedine, ad formam electuarij conuolutum. Et huius dedimus 3 j. die secundo à paroxysmo, & singulis vicibus cum acciperet, ter alium (quæ facili solutioris & delicata) deponebat cum maxima alleviatione. Pro tussi ex syrupis sequentibus subinde lambebat: 2℥. syr. de liquiritia, de hyssopo ana 3 ij. misce. Stomachum ob imbecillitatem inunximus oleo mastichino omni mane. Tussicula sicca cum permaneret, suspicionem mihi præbebat de vermibus, cum leuiter illam irritaret. Interea tamen pro tussi & hoc lambitio vtebatur. 2℥. syr. viol. capill. Ven. de liquir. ana 3 ij. sacchari penid. 3 iij. sacch. candi subtilissime pulverisferat 3 ij. nucleorum pinear. recent. macerat. prius in aqua vngula caball. & conuulsi 3 ℥. fuit elegema. Cum vermes adesse conicerem, hunc puluerem sequentem cum cyatho paruo ceruicis communis, exiguo sacch. adiecto, propinavi. 2℥. pul. aloes 3 ℥. pul. coral. rubri gran. iij. misce. Vnica vice sumptis, & alius soluta est, & quinque vermes vna deiecit, & quod mirabile dictum est, etiam à febre fuit liberata maximo cum meo honore.

S C H O L I A.

3. **V**ermium curandi ratio non est differenda, & interdum simul tebris si adit, ut hæc erat, non est despicenda. Ideo prius ob febrim diaphanum cum sena, ita & cinnamomo paratum dedimus. Modo lumbicorum curam habere oportet, & parum de febre sollicitos esse conuenit, ac ita diu lumbicos de corpore eximere. Quare cum multi hoc ipsum non animaduertierint, factum est, ut nulla lumbicorum ratio habita, corrosi ab iisdem & conuulsi interierint: aliquibus etiam pueris post mortem intestina per vermes perforata visa sunt post incisionem. Occiduntur amaris, sed hæc plerumque calida sunt, quæ semper febribus non conueniunt, præsertim si continuæ sint. Ideo intybum vtrumque, semina & similia in decoctis damus: confert & dens leonis. Cæterum quum inter omnia laudatissimum sit remedium aloë, hic in quartana in initio quidem calidior, & in declinatione minus obesse potuit. Cum iam diu quartana laborasset, ideoque hoc exhibito medicamento & vermes deiecit, & vna à febre quartana liberata est, à qua antea liberari non potuit. Quæ autem in enecandis lumbicis & educendis, medicamentis efficacia sunt, cap. proprio, de vermibus petenda. Sed hæc ipsa varia quoque existunt si febris & fluxus ventris adsint, ut iam exemplis multis præcedentibus ostendimus.

OBSERVATIO XXXVII.

De febricula, cum capitis grauitate & dolore ex fecum induratione, sub finem sternutatione superueniente.

1. **G**vilhelmina de Oesthoren, cognata mea, mulier, si quæ altera diuissima, quæ Alcmariæ habitabat in platea, cui nomen Longa est. Hæc in leuem febriculam incidit anno 1548. mēse April. cum capitis grauitate ex fecum ac excrementorum induratione. Quæ cum suomet consilio infusum thab. accepisset, grauius affligebatur, nec alius soluta est. Tandem ego ad illam accitus, cum vrina non esset tincta, nec ipsa valde incalcesceret, materiam pituitosam vna cum bile vitellina crassiore adesse, cum fecum induratione suspicatus sum. Ideo hoc decoctum, cum clystrem non ad-

mitteret, præscribo. 2℥. rad. petros. faniculi, scorij, end. liquir. vase ana 3 ij. rad. apij 3 ℥. betonicæ, origani, maluæ, viol. calaminthæ ana m. j. flor. stæchados vniuersæ, saluæ, maioranæ, hyssopi ana p. j. flor. cord. m. ℥. sem. anisi, carui fenic. ana 3 i. se. 4. frig. maior. ana 3 iiii. prunor. damas. quar. j. vuar. passu. enucleat. hordei mund. ana m. j. folior. senæ Alexand. absque stipitibus 3 j. agarici trochif. 3 iiii. & 3 ℥. vbi. seletti 3 iiii. 3. xinx. optimi, spicæ ana gran. vj. agar. cum vbi. spicæ xinx. ligentur in nodulo, & fiat decoctio, in aqua comm. pro 3 ℥. j. ℥. maneat infusa per noctem supra verbas, mane fortiss. expressioni adde syr. ex infus. ros. 3 ii. mellis ros. colati 3 j. depuretur, & addatur albus sacch. pro sapore delectabili q. s. & aromatizetur cum 3 j. ℥. diarod. abb. Ex quo decocto semper expellio nodulo sumebat bis in die, & alius soluta est, ita ut quotidie ad minus ter quaterue secessus habuerit. Quo decocto alio soluta grauitas capitis cessauit, & superueniente sternutatione & post alui deiectionem, non solum à dolore capitis & grauitate, sed à febricula curata est, nullis aliis vtens remediis, quam hoc apozemate solo.

S C H O L I A.

Sicca, inquit Garioponthus, plerumque stercorâ habent per nimum febris ardorem, quæ clysteri foras educenda sunt. Fit etiam in febribus hoc symptoma, nempe stipticitas ventris, cum hepar valde calidum est, à mesaraicis venis vehementer attrita. Scipicitas ventris in febribus unde siccantur, vel si bilis consueta ad intestina non deriuetur, neque feces stimulentur, & alio diuertatur, quocunque modo feces, in modum squibali exsiccentur, tam in febribus intermittens, quam continuis, sæpissime praua accidunt symptomata, & maxime si paroxysmus eueniat stante repletionem fecum in intestinis, ut in hac matrona ex materia frigidiore melancholica, pituitosa, & pauca bile vitellina decoctum, feces emolliens & educens egregie contulit. Quibus autem in febribus ex calore Curatio si hæc contingunt, emollientibus humectantibusque vtendum: nam in omni febre studendum, ut saltem æger quotidie ventrem deponat, vel glande vel clystere, si id sponte non fiat. Ad hæc valent glandes ex melle, sale communi, vel gemmæ, qui magis irritat aluum, vel clystere communi. Glans quoque ex pinguedine porci salita, vel ex vitello ouorum, sale, linteo inclusa pro pueris, infantibus, & tenellis: At per os nos commode vtimur in adultis 3 j. castiæ, cum capi suæ, manna, si æger diues est, vel syr. ex multiplici infus. ros. pallidarum. Eaque lenitua sunt eligenda, quæ humectant & alterant, prout febris quoque exigit. Cum hic non esset tantus calor, decocto aperiente, emolliente, laxante, & nonnihil purgante vsi sumus. Quod ad Grauitatem capitis attinet, potius pondere quam capitis, dolore afficiebat ægram: ideo subtiliantia, aperitiua, simul digerentia & euacuantia caput respicientia in decocto posuimus. De hoc symptomate in febribus iubet Concoregius vti in principio lenituo conuenienti glande, vel clysteribus: quibus, si grauitas capitis non cesset, viles sunt frictions ante cibum, ut manuum, brachiorum, crurum, ventris inferiora. Valent & ventosæ in spatulis, & natibus, ligaturæ brachiorum, & coarum, vinctula iniecta & demum soluta. Etiam post vniuersalia remedia si hæc non iuerint, embrocationes resoluētes ex floribus chamæmill. meliloti, viol. & Sternutatio similibus, addito futture, aut stæchade: ex quibus in febribus, & sacculi fieri possunt. Sed quod hic sternutatio

in fine eueniebat & profuerit, sciendum, quod hoc accidens solet aliquando febrem comitari, ut capite de sternutatione superflua idem Concoregius mentionem facit. Sed tunc prouenit, ut plurimum à vaporibus calidis, & acutis eleuatis à materia faciente febrem biliosa, aut ex materia falsa & acuta, ad cerebrum ascendente, & proprie ad carunculas nasi inducentibus mordicationem, atque pruritum: quare in tali motu superfluo caput repletur humoribus, & vaporibus, & corpus debilitatur. Resistendum igitur primo huic symptomati cum lentione ventris: Deinde cum digestionem huic humori conueniente, & eiusdem euacuatione, tali materiae dominanti appropriata. Postea & frictionibus, & ligaturis extremorum, ventosis ad spatulas & nates. Deinde expedit post prædicta caput leuiter perfricare, atque fricare, ut pori cutis aperiantur, & vapores attracti facile resoluantur. Etiam pro resolutione valet facculus ex floribus chamæmelli, meliloti, stachad. ros. & cort. papau. in satura coronali applicatus. Ad mordicationem & pruritum nasi, valent odorifera frigida, ut rose, violæ, aqua viol. per naves quoque attracta, aut aqua bordei, decoct. ros. viol. nenuph. papa. & cort. esuf. dem & similia. Et syrup. de papau. sumptus, aliaque somnifera, ut in vigilia superflua, quæ febres comitatur, dictum est antea. Victus quoque ratio frigida, & humida sit. Aromata neque sumenda, neque odoranda. Et hæc de superflua sternutatione in febribus. Sed in hac febricula huius matronæ, non ita causam calidam habuit, forte id ex catarrho, aut alia causa euenisse potuit: quia statim cessauit, neque opus fuit aliquibus remediis uti. Et ideo sit sternutatio etiam sine febre, cum magna ex parte duplicem causam habeat. Est enim sternutatio motus facultatis animalis à causa præter naturam commota, in quo flatuosa cuiusdam substantiæ confertim per nares cum spiritu sit expulsio. Non solum enim à cerebro sonum edit, excernitur spiritus, verum etiam è pulmone euidenter efferri cõspicitur, sese vniuersum & repente contrahentem pellere, ob eamque causam sternutationem fieri, cuius omnes expulsionem per cohibitionem & retentionem spiritus fieri consueuerunt. Nec vero eniquam mirum videri debet, spiritum vnico impetu tum à thorace, tum à capite excuti. Thorax enim cerebri motum sequitur, quod commune à natura factum esse videtur, ut respirationis necessitas eodem tempore per vtramque partem expelleretur, ne aliqui altera alterius munus inturbaret. Strepit autem spiritus ille, vel quia confertim erumpit, vel quia ei per angustum, ut scribit Hipp. est exitus. Dux enim sunt sternutationis causæ, vna, quæ à cerebro prodeit, de qua Hippocrates scripsit. Sternutamentum è capite concitatur calido cerebro aut humectato eius inani spacio, aëre in ead. contento foras erumpente, illudque generationis principium habet appetitionem naturæ, flatuosum illum spiritum excernere gessierit. Ideo vero calefacto cerebro & præhumectatis eius ventriculis fieri dixerit quia calor siue internus à quauis causa, vel etiam frigiditate ambiente, intentior factus, humiditates in cerebro attenuat & rarefacit, atque in flatuosum spiritum vertit. Atque ob eam causam inter bona indicia in morbis exitialibus, exceptis his, qui pulmones exercent, recensuit Hippoc. Securitatem enim (ut Galenus explicat) polliceri videtur, si præcedente morbo superuenerit, etiam si lethalem esse alia signa declarant. Sunt enim cõditionis argumenta & cerebri facultatem robustam ostendunt, quæ deiectis ex nare flatuosis spiritibus, cum quadam humiditate, interdum sensu

perceptibili & manifesto, interdum obscurò & insensibili sternutamenta commouent. Ad hæc indicat naturam antea torpentem, & languentem, nunc expergeri & excitari, & per eam motionem remoueri. Addit v. alio in loco capitis grauitatem cephalalgiasque varias, quas vaporosi spiritus copia excitauit, euidenter subleuare, quia sit rarefactis humoribus in capite contentis, & naturæ impetu excretis, qui rarefunt è naturæ calore sese exsuscitante, & exaltati, propter cuius imbecillitatem prius coarctata fuerit superuacanea humiditas. Atque hæc commode præstat sternutatio, quæ à cerebro initium motionis habet. Altera vero causa est, quæ ab altera causa ciatur, cum quid sit morbus vel vellicans veluti penna naribus incutit aut si naribus sursum elatis, aër frigidus inspiratur, sua qualitate cerebri meninges ferit, & sursum mouet. Et eodem facultas ad excutiendam molestim è narium meatibus, ut in tussi à pulmonibus & aspera arteria concitatur, & spiritus per eos valentius, vel confertim delatus, sibi vias non alit, quam tibias aut fistulas artifices expurgant. Magis tamen eos humores, qui in aspera arteria hærentes difficulter reiciuntur, & soluantur, sternutationes expellunt; utpote quæ validiorem, quam tussiles habeant impetum. Quibus vires sunt adeo imbecillæ, ut excrementa in thorace contenta excutere nequeant, nares sibi laceffendo sternutamentum superueniens bonum esse scribit Hippoc. Si etiam singulum sanare experientia patet. Si cui frequentior sternutationis concussio molestiam adferat, apprehensis naribus & spiritu reueto per aliquod tempus compescit. Dicimus enim contractio cerebro eam fieri. Cum ergo sternutamentum retinemus, dilatatum cerebrum seruamus, ex quo concitationem eius frequenter sistimus. Si vero aër, ut spiritus mordax, aut rei cuiuspiam odor, ut rosarum bene multumque redolentium, vel gratus & acutus, ut cinnamomi, aut tenuis quardam substantia naribus recepta, qualis est pulvis euphorbij, veratri, costi & similia, ex quibus medicamenta sternutamentum mouentia efficiuntur, hanc excitant (quod sepe euenire solet) qui istos pulueres præparant, oportet, ut nares sibi diligenter obturent, ne sternutamentum incurrant. Vel pro remedio erit contraria substantia naribus admota, ut est opium, mandragoræ radicem vel panem ossacre, quæ omnia morum contrarium causarum frangere & obtundere celerrime possunt. Hæc de sternutatione, de qua latius, cum de affectibus cerebri dicemus.

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre cum vrina retentione, deque alia febre cum vrina ardore.

Verpera viginti annorum paupercola Alemana, quæ cum febricitaret, quinque diebus post partum lotium reddere non potuit: ad quam decubentem mense Decembri anno 1553. ingressus. Hoc cataplasma cum peccini admodum, non solum minxit, verum etiam dolor omnis, qui supra peccini rem hæbat, cessauit. *℞. parietaria viridis m. ii. carisuli m. j. b. incisa coquantur mollior aqua ad mollitudinem, & confusa addendo olei scorpionis 3 j. b. butyri recentis 3 j. misce; & ita pingue ac calidum apponatur peccini.* Sic & Elisabetha, vxor M. Ioannis Bui gij Delphensis, quæ cum in partu esset: & grauiter febricitaret eo tempore, prope nos in ciuitate Delphense habitans, cum alia medicamentis adhibita non iuuaret, peccini imposui parietariam. Sed

Sed cum non prodesset, solo oleo chamæmillino & scorpionium inuncto peccine, statim minxit: deinde aliis apertis remediis, etiam à febre liberata fuit. Alteri quoque mulieri quæ cum febricitaret, & maximum ardorem in emittendo lotium sentiret, emulsionem quat. *se. frig. maior mund. & sem. papau. albi, & hordei mundati. sumptis & syr. viol. nymphæ, & pap. modo per se, modo cum decocto rerum dictarum emulso.* Quibus & ardor vrinæ eam reliquit. Ita & aurifex Franciscus Delphensis, cum febre acuta afficeretur, & fluxu ventris simul laboraret, & guttatum lotium emitteret, cum ingenti dolore & ardore; post exhibitam emulsionem hordei mundati, *sem. 4. frigid. & sem. pap. albi & amygd. dulc. sumptis & noc amygdalatum. 2℞. amygd. dulc. depur. 3℞. sem. pap. albi 3 j. cum aqua fructus sit amygdalatum pro 10. j. diluatur cum sacub. rosato.* Remibus lumbis, quæ inuictis cum vng. ros. ardor vrinæ cessauit, & non diu post à febre quoque liberatus est.

SCHOLIA.

Solea vesica in acutis febribus in impetum (teste Scartoponeo medico antiquissimo) ac dolores mensuræ vesicæ dolore afficitur, & paulatim intumescit: quæ aliquando soluitur, ubi accessio dimittitur. Deinde plurimum intumescit. Si remaneant, nec febres soluitur, molestiam affligit. Lales fontem in oleo dulci, cum calida mixto. Et omnia illa, quæ sub vmbilico, & supra vmbilicum sunt loca, cataplasmatibus inducimus, & cucurbitas leues aduonimus, & cucurbitulas calidas ex hyd. aëre, nec non sanguinæ decocto, vel maline ac ex isdem elysieris iniectionibus, laxatis his partibus resanetur vesica. Quod si aliquis morbus erit in vetere, videtur calidum cum syrigo emaciatum. Lenit enim arque moderatur passionem hanc. Quod si autem vesica fatigat ægrum multum mungendum, id eam non minus vires decuit, quam vrinæ solutio adhiberi stipica, sub vmbilico, circa peccinem & circa eum locum, qui est inter vmbilicum & anum, & cum spongia in aqua frigida vel potius vmbilico fovebitur, vel epithemate frigido, vel venosa infusio. Hæc Garionponthi. Sed & Aëtius inquit, in pessimum febrem intus, hoc quoque contingit incommodum, ut vesica doleat, & cum dolore paulatim vrina prodeat, male affectus ostendit, vniuerso enim corpore crudus humoribus repleto, repentinè copiosè vrinæ reddit, atque ex vrinæ detensione in disordinem ducit. Summi igitur, risus, & ingenti lana pura apponatur, oleo dulci calido madefacta, aut siccatior: præstatque sienetum, aut rubia in oleo decoctasi, post fomenta semen apii, aut cyminum tritum, cum lana applicatur. Si dolor intendantur, etiam cataplasma post fomenta adhiberi oportet: restantque intestinum abluendo cum butyro, & oleo, in quo sanguinem decoctum sit; si mulier sit, etiam vterus abluendus. Sed si vigeat inflammatio, rubedoque cum plurimo calore abdomen obiderit, venas se. anta est, renique & exquirit vinctu vinctum: in seculis, inquam pisanis, aut chondio multo ablatis, aut bula est, mox & malua trita, & portum capitatum, pluribus elixatum aquis, piscisque molli sumi. Infusiones etiam machinande vsque ad vmbilicum & lumbos, arthemisia decocto, & sanguinæ, & pulegii, oleo quoque subinde addito. Si vrina processerit, illa inur castoreum. Vtilissimum est hoc morbo laborantibus post augmentum cunctis agrestis semen: præmadefacta. Pet. Forest. Tom. I.

Ho cortex admittitur, & vrini cochlearia duo extrahuntur aqua cyathis propinantur: ciet vrinam sine molestia, & dolorem confestim sedat, ab aliis vero vrinam ciensibus donec persenerat febris, omnino abstinendum est; ne vrina copia ad vesicam delata, extendat, atque incommodum augeat. Hæc Aëtius.

OBSERVATIO XXXIX.

De ulceratione scroti, cum febre maligna, & tandem mutata in hecicam leibalem.

Colonus quidam anno 1565. in scroti ulcerationem, cum putredine ex incuria incidit, & simul febre maligna correptus est, qui ad vrhem Briellam delatus est. Totum scrotum huic putrefactum erat, antequam ad chirurgum deuenit, ita ut ne testes quidem postea carne operi manerent, & omnibus in conspectum venissent. Hunc chirurgus M. Petrus amicus noster Briellensis curabat. At febre in dies augescente, ac putrilagine scroti in dies quoque augescente, vocatur Hugo Nienenius medicus Haghanus; adhibitis tunc quibusdam remediis, quibus aliquo modo proficere videbantur, medicus discessit, reliquam curationem chirurgo committens, & optimam victus rationem præscribens. At rusticus nec chirurgus obediens, nec victus rationem præscriptam obseruans, ad tabem & hecicam febrem deuenit. Ad quem & ipse in fine huius mali accitus fui, cum res deplorata esset: quare facto prognostico ægrum moriturum prædixi, ne medicamenta aliqui optima calumniarentur; discessi atque præcepti ut victu resumptiuo vegetetur. At vix paucis diebus, à nostro discessu, hic obiit.

SCHOLIA.

Ulcerantur in ægris & scrotum & aliquando 2. annos ob ægri negligentiam solum, aliquando 3. ob improbos mordacesque humores & febres malignas. Sed in his quoque subinde mens violatur, neque dolorem (teste Aëtio) percipiunt, neque ar- 3. dorem aduerant, abscondentes fauorem deprehendunt. Primo igitur spongia expressa ex aqua suauiter calida locus foveendus est. Mox oleo rosaceo aut myrrino inungendus, inde scrotum puluisculo arido myrris aspergendum cum cum uno & cerussa addita rosacei aut myrrini olei. Porriuncula ne exarescat, illinendum. Quod si emplastrum inquinamentis perfectis possint, ceratum quod propheta appellatur, ex rosaceo, cerussa, spuma argenteæ uonorum vitellus confectum applicabunt. Confere etiam ceratum ex butyro aut anserino adipe, aut gallinaceo, aut quod ex bordeo conficitur. Item omnia, quæ ad sedem præparantur. Quod si vlcus ad depascen- 3. tiam perueniat, recurramus ad ea, quæ mox de offe sacro reseremus. Alimenta dulciora offerenda sunt, dulcium miscendorum mensuram conseruando pro febrium qualitate, ne, dum parum consulas, tot nocuas: nec alius interim negligenda est, præsertim ubi sedes melius habuerit. Hæc Aëtius. Contingit & aliquando in febribus malignis, in quibus æruginosa deiciunt, ut anus corrodat & maligna ulceratione afficiatur. ut inueni Weldamio in Hagha-Comitis anno 1566. mense Octobri decubentis euenit. Pro quo symptomate tollendo confecimus linimentum ex mucag. sem. cyd. cum aqua ros. extrahita & malina & mucagine gummi tragacanthi, quod lineto inductum saepe apposui. At febris cum pestilens esset & maligna, ita ut etiam præputium vrina cum ardore exeunte ulceratione inficeret, imo

Præterea
severis & ex-
coriatio in
febris.

b. le eadem ærogiosa guttur & linguam corro-
dente, aphthis ex ea induratis, pessime semper
habuit: ita ut tandem oborto fluxu sanguinis na-
rium, remedia apta adhibita per me & Hugonem
medicum Haghanum perpetuo illi astantem, cum
non proficerent, facto prius prognostico, quod
& hic iuuenis moreretur, non diu postea obiit.
Præterea aliquando euenit etiam pruritus, qui ex
materia falsa epidermidem scroti, aliquando &
scrotum ipsum corrodit, vlcera & excoriat, quod
sepe etiam contingit in febricitantibus atque de-
lirantibus, ex vtriusque mordaci & admodum acri
vitro effluente, quod delirantes nec ipsi sentiunt
licet etiam in aliis, absque febribus euenire pos-
set quemadmodum contingit anno 1565. mense
Aprili M. Hugoni Eyndio quondam Delpheni
Pensionario, patri illius doctissimi viri Iacobi
Eyndij, homini iam septuagenario, & fere de-
crepito, cui hoc vnguentum à me præscriptum est.
Quo etiam symptoma illud cessauit, & excoria-
tio curata est: *℞. vnguenti de cerussa 3 ℔. lubarg.
3 j. olei ros. q. s. probe incorporentur, & fiat vng.
quod ducatur super pannos lineos mollesculos, & locis
excoriatis applicetur. Illico contulit: si non iuuif-
set, pulueris lapidis calaminatis momentum ad-
didissem, ad maiorem exsiccationem: nam loca
hæc putredini obnoxia sicciora medicamenta re-
quirunt.*

OBSERVATIO XL.

De febre, cum excoriatione ossis sacri.

1. Scoriatio facta est circa os sacrum: ceratum ap-
positum in locis excoriatis quod ex cerussa, oleo
myrteo, rosaceo, & lythargyrio constabat, & be-
ne contulit. Pro cutis autem excoriationibus, in
quacunque parte fuerint in longis morbis, ex
longo decubitu ortis, valet vnguent. album cam-
phoratum linteum induratum, vel seum ouillum
eliquatum, panno lineo inculcatum sparadrapo
instar, quo commodissime semper usus sum. Hoc
quoque præstantissimum est, quo utebatur Getar-
dus medicus Delphensis insignis ante me: *℞. seni
ouilli, crem. vniui noctis, sen florib. laetis, ana 3 j.
creta alba puluerisatæ 3 ℔. vniuntur: si non probe
miscantur, adde olei ros. vel cydoniorum exi-
guum.*

SCHOLIA.

2. IN diuturnis & colliquantibus habitum febrili-
bus assumpta carne (ut Actius ex Philometro an-
notauit) nudis ossibus decumbitur, partesque ma-
xime exitantes, dolorosis vlcibus corripuntur,
quæ haud facile tractari possunt, cum à stragulis
assidue conuertuntur: nec tantum quia difficulter
curantur, aut quia dilatando, profundando, &
crassioribus labiis depascendo vsque ad nudita-
tem perueniant: sed infelicitis quoque indicatio-
nis gratia hæc vlcera detestari oportet. Ab anti-
quis enim accepimus hunc affectum perniciem
portendere: propterea antequam insanabilis red-
datur, ad curationem properandum est. Primum
igitur, ubi inchoat ac locus cum dolore rubescit,
circulum laneum aptæ magnitudinis loco suppo-
nimus, ut pars affecta ab omni occursu libera in
vacuo confideat, commodèque decumbat: Deinde
ceratum ex oleo rosaceo aut myrtilino cum spuma argen-
ti, aut cerussa ex burdeo exusto confectum applicabimus,
subiecto semper laneo circulo. Idem faciunt reliqua
omnia cerata ad sedem. Confert etiam quod in
ære islebetibus subsidet, fundo veluti telta quæ-
dam adherens, rosaceo cerato admixtum, quod
in alienis balnearum frequentissimum est. Item
ceratum ex melle, quod quatuor res æquis portionibus

consistit: argenti spumam, oleum, ceram, mel. rosaceo
soluitur & misceatur prodest. Nec refellenda est so-
limentatio cum spongiis. Quod si inflammatio su-
peruenerit, panem cum solano, aut polygono aut
plantagine aut brassicæ foliis illinito. Si vlcus de-
pascatur, lentem cum mali corio decoctam appli-
cato, vltiorque medicamentis ad vlcera depascen-
tia, quas Nomias appellant, solutis cerato viridi, Epi-
goni aut Coracis, sed & passillus Andronis, aut Mili-
se cum sapa bene faciunt. Vbi vero depascendum
coercueris, ad priora communia præsidia redeun-
dum est. Præcipua autem symptomata februm
absoluimus, quibus Arabes adhuc adiungunt Ri-
gorem & Horrorem, ad quem vtrunque tollendum
in febribus intermittentibus, remedia quædam
scripsere, & nos satis de horrore diximus, cum de
febribus semiterianis loqueremur, & de rigore
in tertiana curando & tollendo, & de frigore cor-
rigendo in quotidiana, & quæ ad frigus, rigorem
& horrorem quartanæ valeant, facis superque
egimus lib. 3. cum de febribus intermittentibus
locuti sumus. Vnum adhuc restat, ut de recidua
hic aliquid adducamus.

OBSERVATIO XLI.

De quibusdam febribus publice grassantibus, &
de recidua.

ANNO millefimo quingentesimo quinquagesi-
mo octauo sub finem mensis Iulij, deinde per
totum mensem Augusti post luem seu pestem Del-
phicam sedatam, quemadmodum libro præce-
dente diximus, variæ quoque tunc febres grassa-
bantur, ut tertianæ notæ ac semiterianæ, & du-
plices quædam febres, quæ integras familias oc-
cupabant, in quibus febribus magna cum vilita-
te primo facibus communibus eductis per cassi-
deinde post sanguinis detractionem, his vel simi-
libus syrapsis commode utebamur: *℞. Syrup. de ci-
chor. Nicols cum rhab. oxyacch. simpl. syr. de limoni-
bus ana 3 ℔. aquar. cich. borag. sumaria ana 3 j. misce.*
Aliquando loco syr. de cich. de aceros. citis acceper-
mus, facile tunc leui deinde medicamento, ut hoc
modo, alius purgabatur: *℞. rhab. selecti 3 j. B. sol.
senæ 3 j. (varo ad 3 ii. rhab. & 3 ii. senæ perueniebant)*
vix 3 j. (varo ad 3 ii. rhab. & 3 ii. senæ perueniebant)
semis amfi 3 j. squinanthi 3 ℔. infundantur per ve-
stem facta leui prius ebull. modo in aqua supradicta
vel decoct. communis 3 v. & buri fortiss. expressi, de-
inde accipiebant 3 iii. syr. de cich. cum rhab. Syrup. ex
infus. ros. ana 3 ℔. misce, fiat haustus: in diluculo so-
mebant tempore intermissionis & in semiterianis
tempore minoris afflictionis. Pharmacia nisi le-
uissimis utebar vel catholico vel hoc electuario,
quod pro delicatis eo tempore per me in officina
paratum erat: *℞. vuarum passul. ab avillis mundat.
vuar. corinthiac. ana 3 j. B. prunor. Damas. nu. xxx. se-
lior. senæ 3 j. sem. anisi 3 j. in senæ decocto pruna, &
vua dicta, decoquantur vel potius suffocentur, & per
setaceum substantia extrahatur, vti castia, quibus adhi-
ciatur saccharum candi puluerizatum q. s. & fiat el-
ectuarium. Erat autem optimi saporis. Dabam pro
vice 3 ℔. vel 3 j. quibus leuiter alius movebatur.
At in autumno adiecto puluere senæ si opus esset.
cum febres hæc rursus grassarentur, etiam eodem
infuso superius scripto, doli parum aucta, cum
nonnullæ febres tunc in quartanas simplices
transirent, in Nouemb. & paulo ante illud tempus,
in duplices tertianas, in quibus dabam oxyacch.
syr. acetos. simpl. cum aqua borag. cichoris, & cum infu-
so rhab. purgabam, vena prius secta, & si notæ
magis viderentur, addebam aliquid oxymeli
simplicis. In quartanis etiam duplis dabam oxyacch.
compos. syr. de epibymo, & euacuabam cum infuso
senæ in aqua laetis. Si infusum rhab. & senæ non*

3. satis educeret, addebam 3 ℔. electuarij superius
scripti. Qui tempore de remediis cogitareut, &
nostra opera vterentur, nec errorem in victus ra-
tione committerent, facillime à nobis curabatur,
ut vix vnus è multis moreretur, quos tunc præ ma-
nibus haberemus: quanquam in fine autumnij fe-
bres longiores & contumaciores essent, pauci ta-
men & eo tempore moriebantur, quanquam non-
nulli recidiam incurrebant, idque ex inordinato
modo viuendi; alij vero à causa interna, nempe
ex materia praua & occulta, quæ in priore febre
non fuerat arte vel natura euacuata. Ideo recte
Hippocrates dicebat, quæ relinquantur in morbis
recidias facere consueverunt. Ceterum has recidi-
as mitius tractabam: nam leuissimis medicamen-
tis facile rursus restituebantur, licet quidam hoc
tempore, qui fortiter à medicis vel empiricis
purgarentur (ut quibusdam in Hagha-Comitis hoc
tempore eneebat) moriebantur.

SCHOLIA.

RECIDIAS morborum scribit Galenus 2. lib.
Apho. contingere ob reliquias malorum hu-
morum, qui tempore putrescentes febrem regi-
gnant Alibi; ut sexto lib. De morbis vulga. Cau-
sam reuocat ad frigidos & multos humores. Qui-
bus locis (teste Argenterio) nulla generali ratione
huius rei causas complectitur, sæpe enim redeunt
morbi, in quibus prius euacuati fuerant humo-
res illorum auctores. Nec solum quidem in morbis
frigidis, sed etiam in calidis, recidias fieri quo-
tidiana docet experientia. Quamobrem statuere
oportet, ut alio loco facit Galenus, recidiarum
causam omnibus communem ipsam morborum
dispositionem, quæ sublati morbo in corpore
adhuc residet. Ut enim ea primo morbum intulit,
sic postea rursus vel eundem, vel alium procreat,
nisi penitus extincta fuerit, nouo scilicet humo-
re, aut vapore, aut alia substantia genita, à qua
morbi, quem satis excreuit aut idoneam qualita-
tem accepit, repullulant. Hac profecto ratione
febres, quæ prius curatæ videbantur, latente
febrili dispositione, redeunt, & vlcera quæ vera
cicatrice tecta videantur, cum subest mala in vl-
ceratis partibus affectio, humor gignitur, qui vl-
cus noua facta erosionem dissecat: omnes ergo
morbi, in quibus contingit recidua, ex humore
hoc patiuntur, sed non ex eo perpetuo, qui à prio-
re morbo relictus est, verum sæpius ob genitum,
nisi dispositio solet recidias facere, sed quæ dis-
tincte tolli potest, quales sunt frigida & quæ po-
tissimum malignæ existunt. Hæc enim ut perfidæ
sunt, ita aliquando remittuntur, ut omnino su-
bact videantur: verum postea ex leui quaque oc-
casionem, viribus reassumptis, nouos insultus, no-
uosque morbos prioribus similes, aut ab illis di-
uersos ex humoribus, quos paulatim acervant,
suscitant. Est vero aliquando recidiarum causa hu-
mor ex antecedente morbo derelictus, qui vel
morbo putrescit, vel affluente nutrimento corru-
pio augetur, aut aliquam denique qualitatem
consequitur, quatenus occasione morbi redeunt. Porro
contingit per eos morbos relinqui humorem, vel
ob crassitatem, visciditatem & multitudinem ip-
sius humoris, vel ob virium debilitatem, aut me-
tuum obstructionem, aut medicis culpa, remedio-
rumque defectu. Occasionem vero præbent, quæ
calorem intendunt, & noua excrementa pariunt,
autque victus, & quæ coctionem vitiant. Debiles
& incauti promptissime recidiam incurrit
& patiuntur auctores Arnoldo Villanouano, & pro-

prie melancholici. Et quæritis recidiam conuale-
scentibus superueniens periculum minatur, cum
& Auicenna recte dixerit q. canon. fen. 1. tract. 4.
ca. ultimo, recidiam peiorem esse ipsa radice, hoc
est, præcedente & priore morbo, eo quod inue-
niat virtutem debilem ex priori ægritudine. Hinc
sæua ac periculosa est recidua, ut quidam iocose
dicere solebat, quod æger ex priore morbo radio
afficiatur, ea de causa, quod rursus dependere
debeat nummos, ministrique molestiores eidem
iterum inservire cogantur, adeo ut difficile posset
medicus nouum morbum superare: cum ipsemet
in granibus recidias perplexus sit. Causam ad-
dunt alij, quod hæc ipsa recidua requirat victum
tenuem aut saltem vergentem ad tenuitatem, si-
militer & materiam digestionem, aperitionem op-
pilationum, & humoris peccantis euacuationem,
quæ omnia exigunt ac postulant virtutem con-
stantem, viresque robustiores: quas cum deiectas
& debiles medicus nunc inueniat, admodum de
curatione sollicitus est: Nam impugnare morbum
& virtuti fomenta subministrare, in recidiis &
debilibus valde graue est. Hinc recte Sauonarola
admonebat, ne in recidiis curandis medicis audacio-
res essent, potissimum in solutis & lenitibus phar-
macis exhibendis, sic scribens: Quando quis post fe-
brem curatam recidiam incurrat, hoc est, de nouo in
febrem incidat, primo considerandum antequam ad
opus curatum peruenias, ut motum & modum ipsius
ægritudinis cognoscas, an talis sit ex causa primitua,
scilicet ex inordinata regimine, an à causa interna.
Quare non procedas immediate ad remedium multi-
plicationem: nam si remedia multiplicaueris & statum
solutum dederis, facietque recidiam ex materia pra-
ua & occulta, detegatur eius malitia, & morietur
infirmus tua culpa. Nam, ut Auicenna ait, recidua
secundum plurimum est sæua. Multo enim est re infir-
ma absque cui culpa morietur. Vnde meo tempore (in-
quit idem Sauonarola) accidit Veneriis & Pata-
niis, quod ex tali prompta vel potius intempestua exhi-
bitione medicamenti solutis duo ciues egregis mortui
sunt, qui æque bene mortui fortasse fuissent: absque
pharmaco exhibitio. Et tamen eo momento omnis culpa
imputata fuit medicis aliqui doctissimis, & in arte
sua exercitatissimis. Et ideo caute recidiam ag-
gredi oportet, neque valde temerarij esse debe-
mus in eius curatione: sed cum timore & cautio-
ne hæc ipsa curanda erit, eoque magis si à causa
interna orta fuerit; etenim vires hic plus laba-
scunt & deiciuntur, quam in priore vel præce-
dente morbo, cum tunc æger adhuc robustus sit,
multoque magis medicamenta ferre possit. Hæc
etiam ob causam Villanouanus suadebat, ut in
validis recidiis potius vteremur cibis medica-
mentosis, & leuissimis antidotis, quam puris me-
dicamentis, vel remediis generosis. Præterea
idem iubet ut frequenter in his fiant frictions
suaves. Quare prudentis erit medicis ac sagacis,
ut omnia cum protestatione periculi in grauiori-
bus recidiis pertractet, ut si remedia ipsa non
iuerint, tutus à calumnia vulgarij (qui sine
causa sæpius ac præter meritum bonos medicos calum-
niantur) esse possit: ne remedia ipsa quantumvis
bona, ac medicis alicui doctus, pius ac dili-
gens, nota infamie obfurentur. Et ita integrum
tractatum de febribus, ad finem deduximus, mul-
tis ac variis, vniisque exemplis adiectis. Iisque
nonc denuo recognitis, & locis nonnullis auctis,
& à plurimis mendis denuo repurgatis. Laudan-
dus Deus in sæcula sæculorum, &c.

Finis libri septimi de febribus.

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber octauus.

DE EXTERIORIBVS VITIIS CAPITIS.

OBSERVATIO I.

De Area.

I Veneri cuidam pili in capite excidebant. Cui post vniuersalia remedia, commodum hoc linimentum ex cinere apum & oleo myrtino paratum prescriptum, quo Helideus praeceptor meus Bononiæ uti solebat. At locus affectus prius lauari debet aliquo lixiuio conuenienti, quod ex Veneris capillo, polytricho, radice cannae & similibus conficitur. Post lotionem mox linimentum adhibendum. Si caput etiam radatur & puluere apum fortiter fricetur, capillos euocat; uti famulo euenit. Alter vero iuuenis cum caluus esset, neque tegmen à capite deponere auderet ob erinium defectum, emplastrum, ex muscis tritis, te-rebinthina, vitellis ouorum concinnatum, appositum est: quo remedio capilli in maxima copia creuerunt. Nonnullis profuit liquor à limaceis rubeis sale aspersis stillans, cum oleo ouorum mixtus, loco prius panno aspero fricatus.

SCHOLIA.

2. Absolutis septem libris, quos de morbis vniuersalibus inscripsimus, seu de febribus, ad particulares affectus progrediendum esse duximus, initium ab ea parte sumentes, quæ suprema existit, & præ cæteris nobis obuia est. Talis autem pars iuxta Galen. 6. Epidem. comment. 1. Caput habetur: nam alia corporis particula vestibus tegetur, nobis minus conspicua sunt. Ab ea autem descendendo paulatim ad calcem pedis progredimur. Illico enim caput aspiciamus, & quod in forma & magnitudine vitium habet, maxime & in eius parte exteriori cognoscimus. Merito igitur omnis nostra cognitio initium sumit, tum ab his, quæ sensibus & visu prius offerantur membris, à pilis ipsis viciatis, qui caput tegunt & nobis perspicui sunt, & à cute exteriori capitis tanquam in suprema arce existente. De his inquam nunc & de aliis vitiis capitis externis in hoc octauo libro agemus. Et quanquam capilli, inter particulas corporis (ita nec vngues, ut diximus lib. 1. De certo vniuersarum indicio, cap. 5.) proprie non numerentur: anima quippe non regit has partes, sed generat tantum earum materiam tanquam superuacaneam à corpore expellendo: Occidunt tamen & exoriant capilli, ita ut etiam ab his particulis quauis excrementis, nonnihil cognitionis, quo ad corpus ægrum, tum earum quæ ad temperaturam pertinent agnoscendam, accedat. Hinc etiam Galenus non solum harum partium meminit in arte medicinali, sed & in lib. 2. De

temperamentis & aliis multis in locis. Senex quoque ille venerandus Hippocrates non sine ratione pronuntiavit: Quibus cumque rube laborantibus capillis à capite desunt, si alius profusus superuenient moriuntur. Non est igitur hæc tractatio inutilis. Sed antequam ad capillorum tum cutis capitis vitia, de quibus in hoc libro agemus, descendamus: præstat hic aliquid adicere; quid pilus sit, deinde eius generatio, causa & varietas coloris. Frigidum autem & siccissimum in corpore (teste Galen. lib. 1. no primo, de temperamentis) pilus est. Idem in 2. de temperamentis refert cum hirsuta calida sint & pilosissima. Sicca: glabra vero frigida & humida. Generantur autem pili ex vaporibus multis fuliginosis inuicem complicatis & coniunctis, ut ad longum Hieremias Brachelius quondam praeceptor meus explicauit in comment. suo in rexxvi. Triplex enim secundum eundem excrementum est in singulis partibus superfluum. Alterum tenue quod insensibiliter abit: perfluum. Alterum tenue quod insensibiliter abit: perfluum. Alterum aquosum, quod per sudorem expulditur: alterum crassum est. Et huius quoque triplex differentia: quoddam ignauum est, ac in fordes vertitur: aliud est paulo calidius, atque in pediculos degenerat: vermes abit: alterum fuliginosum est, atque in pilos exit: atque ne huius quidem est vnus modus, sed secundum diuersitatem, ex quibus exarsit. Variat quippe, ut ii nunc calidiores, nunc frigidiores, nunc humidiores, nunc sicciores existant: ita pili nunc nigri, nunc albi, nunc medio modo colorati euadunt. Pilorum generationis causa quatuor. Efficiens est calor resolvens materiam in vaporem, ideo frigidiores sunt imberbes & sensibus lenissima causa decidunt. Quanquam & caliditas exsuperans vapores, exhalando casum capillorum efficit. Hinc quoque biliosi, habentes partem anteriorem cerebri calidam & siccam, facile in iuuentute caluitiunt incurrunt. Materialis causa est vapor siccus. Humidus, qui dem est materia sudoris: crassus vapor pilosus, quia concordat causa efficiens cum materiali. Cum vero deficit vapor siccus, depiciunt capilli & cadunt, nec regenerantur ut in tabidis, consumptis, & senibus. Causa formalis est porus: nam cum pori cutis sunt methocres, tunc vapor ibidem detinetur & condensatur, transiitque in materiam capillorum. Iuxta naturam porum vel meatuum cutis pilus informatur. Si porus reclusus est, vapor quoque reclusus erit, & capillus crispus producet. Si tortuosus, tortuosus erit capillus & crispus, quamuis & alia causa crispitudinis ab ipsa necessitas, vitilias & decoratio. Necessitas in hoc corpore à vaporibus siccis expurgatur, ne inde necesse sit aliquid corpori contraheret. Vnde natura vel Deus ipse in inguinibus & axillis produxit pilos. Ea quoque de causa Gordonius medicus insignis reuocit illos, qui in pueris in pudibundis generationem

De Exterioribus vitiis Capitis, Lib. VIII. Obseruat. II.

299

tionem pilorum impediunt itupetacientibus aut vitionibus, cum vapores bidem ita retenti nocumeta inferre possent. Ita quoque pili palpebrarum ad oculorum defensionem producti sunt, sicut sepes in horis, ne arena, puluisque palpebris inherentes, oculos occuparent aut offenderent. Iam etiam ad decorem & honestatem procreati sunt, præter id quod caput defendant à frigore externo. In superciliis etiam decorem adferunt. Vbi igitur deciderint, laborabimus ut eos recuperare possimus, ne etiam peiora vitia ex his accedant. Quomodo varientur oculos, postea dicuri sumus. At amissio capillorum duplex: una, quando; qui decidit pilus area speciem suam partem relinquere videtur, ex qua & area appellationem sumptit. Altera, in qua pili aut capilli ex omnibus capitis vel corporis partibus desunt sine discrimine, & qui remanent tenuis & rari deprehenduntur, unde capillorum desuuium nomenclata est. Sed de ista posterius, nunc vero de altera; scilicet, Area dicamus. Huius rursus duo sunt genera: quorum alterum Grace à vulpe Alopecia dicitur, ut cynanche à cane, & cheyades à porcis, propterea quod animalia tali affectioni sunt obnoxia. Alterum genus, tam Græcis quam Latinis à serpente nomen sumptit, unde ophiasis appellatur. Ab istis vero non solum viperas, sed serpentes omnes comprehenduntur. Hæ affectiones morbi speciem vnam constituunt, sed figura differunt: Alopecia nullam peculiarem figuram habet, sed sub qualibet extenditur, barbam & reliquas partes corporis occupat, non minus quam caput: & tam alias ætates quam infantiam. Ophiasis sub certa figura semper deprehenditur ab occipitio ad aures, & anteriorem partem frontis ad speciem carinæ, ut Rondeletius annotauit, & perpetuo sedem in capite habet, & in infantibus solum & in illis qui ad lepram dispositi sunt. Ophiasis aliquando absque vilo auxilio externo desinit, præterquam in his qui ad lepram inclinati sunt. Alopecia nisi ope medicamentorum euelli potest. Commune autem ambabus est, quod summa cuticula emoriatur; qua ratione primum extenuantur, deinde pingit tactu referens, aut ex toto glabra. Si neque tota fritione rubescat, ægerime curatur. Vtrumque mali genus à viciatis humoribus promanet, vel ex defectu humorum, à quibus auerantur. Plura de his vide apud Valesium, Gordonium, Constantinum Aphricanum, & Rondeletium. Sed hæc exemplis subsequenibus clariora

corationem admixtat, hoc interim; cum à me consilium peteret, ut frequenter purgaretur confectio hamechi, & diasenæ, mandauit: nam ab humore melancholico originem habere hoc malum videbatur: concessi quoque pilulas de fumoterra, indas & de myrobalanis; deinde iussi ut vnguentum tale, quo Rondeletius utitur, in officina componeretur. ℞. olei de abrotano ℥ ii. pinguedinis vrsæ, vel caniculi, vel talpæ ℥ j. vel ana ℥ ss. coneris pelles vrsæ vel echini terrestres, aut marini ℥ iiii. nucum vstorum, abrotani vsti ana ℥ j. propoleos ℥ ii. mellis ℥ j. incorporantur omnia simul, & fiat vnguentum. Quod non nimium adhæreat, ne pilos relictos sua tenacitate euellat. Habet pulcherrima remedia & optimam Methodum curandi quamlibet alopecia apud Rondeletium, quem perlegere poteris. Interim huic prædixi difficilem admodum fore hanc curationem.

SCHOLIA.

1. In desuuium capillorum facilius afficiuntur & locius capitis, barba, superciliorumque partes ob cutis meatuum strictionem densitatemque, quæ maior est quam in aliis partibus vestimentis cooptis, licet & aliis partibus euenire possent, ut Rondeletius aliquando vidit. Sed cū ex dictis Celsi consiliet & Galeni, non aliam esse istorum affectionum materiam, quam serum humorum, quo cutis vere imbuta est. Hinc autem materiam prædixi unitatem inesse necesse est, quæ duplex est & peculiaris. Communis, quæ à communi humorum & veluti consueta putredine, & corruptela provenit, talisque in pueris capillorum desuuium in viceribus capitis efficere consuevit. Peculiaris autem est, quæ certam quandam, & insolitam malitiam, aut ex adustione vel alia quadam maligna & perniciofa constitutione contrahit; qualis est leprosum, quibus ob eam causam superciliorum pili potissimum decidere incipiunt, propterea quod quemadmodum natura illos exiles fabricata est, ne in immodicam longitudinem, quæ esset incommoda & indecora, crescerent. Sic ob peculiarem corruptionem in leprosis decidunt, Paulo minor esse videtur humorum conditio in ea morbi Gallici specie, quam Peladam vulgus aut Peladellam appellat, quæ etiam hoc habet peculiare, quod superciliorum citius & barba quam aliarum partium pilos aggredi consuevit, & subinde capitis latera. In quo à caluitio distinguitur, Alopecia autem hoc cum lepra commune habet, quod in vera, quæ amissio superciliorum & deformitas faciei accidit: sed alia iam dicta signa in Observatione præcedente de lepra, absunt: verum capitis dolores & articulorum eos infestant, & scissuræ in manibus & vlcus in pudendis præcessit: quamuis citra concubitum possit illa lues contrahi, cum quis vestes induerit, aut in eius lecto, vel cum illo dormierit, qui ea infectus erat. Solet etiam hæc perniciet in locis calidioribus vehementius & frequentius, quam frigidis grassari: ut Romæ videre est, propter aeris ambientis æstus, qui corporis excrementa à centro ad superficiem euacuare potens est. Tunc autem à communi humorum corruptela provenire alopecia iudicandum est, humorum cum ab illa nota & indicia lepræ & luis venereæ corruptelæ antea explicatæ, fuerint remotæ. Porro quales tandem sine viciatis humoribus, ex cutis capitis colore cognoscet; si albidior, pituitam: atra, melancholiam: pallida, bilem notabit. Vicius ratio præcedens, vitæ instantio, ætas, tempestas, & id genus, hæc magis indicabunt. Alij volunt

OBSERVATIO II.

De Alopecia quæ lepram præagiebat.

Vile ille, qui desuuium capillorum patiebatur circa vtraque latera muscoli crotaphiti dicti, cui & superciliorum pili ac barba citius quam in capite defluabant cum magna deformitate faciem deturpante. Hæc cum spectassem, signa lepram quoque prælagientia, vel eam iam adesse suspicabar. Huius enim Alopeciæ propria sunt indicia, quæ lepram indicant, quæ & huic addeant: natus simus, oculi rotundi & nari contractæ, loquax superciliorum præsumptus, totiusque faciei color à rubedine ad fuscum accedens, cum tuberculis carnosissimis aliquando produntibus. Cum autem hæc alopecia, quæ à lepra vel à caluitio fit, raro aut nunquam

Quando ab humorum corruptela provenire alopecia iudicandum est, humorum cum ab illa nota & indicia lepræ & luis venereæ corruptelæ antea explicatæ, fuerint remotæ. Porro quales tandem sine viciatis humoribus, ex cutis capitis colore cognoscet; si albidior, pituitam: atra, melancholiam: pallida, bilem notabit. Vicius ratio præcedens, vitæ instantio, ætas, tempestas, & id genus, hæc magis indicabunt. Alij volunt

4.
Prognosti-
ca.

ex sanguine fieri, si cutis rubra & mollis existat, vt Gordonius & Gilbertus Anglicus censent. Sed Alzaraius refert non fieri ex sanguine, nisi fuerit corruptus: & sic Galenus eiusque asseclæ sanguinem quoque non posuerunt. Quod ad prognostica attinet: Alopecia quæ ex morbo Gallico fit, vel à communi humorum corruptela & post morbum acutum curationem suscipit. A lepra vel caluitio raro aut nunquam. Et quibus ob humorem salsum capilli decidunt, difficulter curantur, vel facile reciduum patiuntur, sæpiusque lepram præterdunt. Quod si post frictionem citius cutis rubedinē acquirat, moderatā affectionē declarat; si tardius, grauiorē & difficiliorē curationē futuram. De qua bene speratur, ea est quæ ex humorum vitio ex putredine fit. Curatur vitæ ratione, purgatione totius corporis & humoris præcipue peccantis, & missione sanguinis si plethora adsit, & iis quæ serosos humores euacuant, quorum copiam inuenies apud Rondeletium: deinde apophlegmatismis, gargarismis, masticatoriis vel pilulis mansilibus. Postea cura capitis habenda, caputque radendum, linteo aliisque remediis perfricandum, balneandum, lauandum, & mox ad localia deueniendum, olea digerentia, reficantia, vnguenta, pulueres, quorum copiam inuenies apud Galenum, Rondeletium, Holerium, & alios. Rondeletius laudat statim post particulares euacuationes hypocausta ingredi, deinde peruenit ad lauacra & alia topica remedia. Ex oleis, vt nucum, abrotani, iuniperi. Ex axungis, anseris, cuniculi, vrsi. Quibus adici possunt cineres pilorum vrsi, talpæ.

OBSERVATIO III.

De Alopecia in iuvene quodam, simul plethora laborante.

1. Iuueni, cui facies admodum rubicunda erat, pili ex capite cadebant: huic autem cutis perfricata rubra erat, mollis atque calida, pruritus quoque cōtinuus aderat, quæ quidem omnia sanguinem corruptum in cute esse demonstrabant; cum ab eo Alopecia non minus quam ab aliis humoribus fieri posset: vt neoterici omnes, qui Auicennam sequuntur, testantur, quemadmodum Nicolaus Florentinus & ante ipsum Gordonius, Valescus, Gilbertus Anglicus capite proprio annotarunt. Primo igitur vt castam in bolo concinnam ad 3 j. sumeret mandauit. Mox die sequente 3 vj. sanguinis ex cephalica vena brachij dextri detractæ sunt. Interea victum tenue & infrigidantem præscripsi, & iussu vt à rebus salis acutis, vinoque generoso abstineret, & vt vteretur cibis boni succi, auiculis montanis, omphacio, succo limonum alteratis. Deinde humorem corruptum & ichora alterauimus, decocto acetosa, fumarie, buglossi, borag. lupul. scabiosæ, herbarum capillarum, adiectis post colaturam oxyacch. syrup. ex succo fumarie, borag. & ros. Deinde eundem purgauimus, adiectis myrobal. ciurini & rhubar. thamarindis in eodem decocto. Postremo caput rasum panno aspero fricatum, vt linimento à Mesue descripto auctore Iudæo, inungeret consuluimus. Quod ita conficitur. ʒ. spuma maris abroniari, seu spuma nitri, nucum amygd. amar. combusti. radices canna vstæ cort. auelanar. combusti. stercoris capræ ana 3 j. adipis anatis q. s. Valescus, eodem etiam vtitur in causa calida. Sed Bayerus adiecit acetum, quod nos quoque fecimus. Nobili quoque alteri suauimus, vt hoc sequenti linimento vteretur, quod etiam caluitium sanat, ab

auctoribus iam citatis commendatum. ʒ. carniū limaciarum, vesparum, apam & sanguisugarum, salis adusti ana p. æ. pone in vase vitreo habente in fundo parua foramina cribri instat, & pone sub eo aliud vas vitreum, quod colligas humiditatem, quæ paulatim per multos dies manabit, eaque referuata fricetur locus depilatus, vel caluus, prius aspero panno & spuma maris fricatus.

SCHOLIA.

Aetius lib. 6. ca. 55. Quemadmodum enim, inquit, Aetius & capilli succorum prauitate corrumpi solent: ad humidi quidem paucitatem caluities, prauitate vero Alopecia & ophiasis generantur, ægritudines vultus specie sed figura tantum (vt prius diximus) ac nomine differentes. Alexander Trallianus lib. 1. cap. 1. eadem quoque refert, vt & Paulus lib. 3. cap. 1. de aere & caluitio. Nascitur secundum eundem ex pituita in salisam qualitatem conuersa, tum ex bile vtraque. Et quamuis alij ex sanguine corrupto fieri volunt, magna tamen ex parte ex pituita acriorē potissimum fit. Trallianus & Paulus notas addunt, de quibus antea dictum est, ex colore cutis, vt & Galenus ante eos quoque fecit. Signis prognosticis, præter ea quæ antea diximus, & hæc præcipue adiungi possunt. Quicunque calui sunt iis magnæ varices non sunt, teste Hippocr. aphor. 34. lib. 6. Quibus vero caluis varices magnæ superueniunt, ii rursus capillati sunt, Gal. causam reddit in comment. Si enim humores corrupti ascendunt ad caput, faciunt ophiasin & alopecia: si mittantur ad pedes, varices magnæ fiunt, & capillati rursus fiunt: Aphor. 28. Eunuchi neque podagra laborant, neque calui fiunt. Ob humiditatem, teste Galeno. Si locus depilatus fricetur, neque in roborem attollatur, spes curandi non relinquitur. Si rubescit, facilius corabitur, cum sanguis bonus velocius ad cutem trahatur. Recens alopecia facilius curatur antiqua. Ophiasis pueris magis euenit & sponte aliquando curatur, vt leuiores bus remediis, quam ipsa alopecia: Trallianus vitiosos humores si copiosi sunt, prius expurgat: alioqui si vitia parua sint, sola præsidia, quæ partibus indicantur, sufficiunt. In quibus vitium inueterauit, valentioribus auxiliis vtitur, alioqui si malum prius inceperit, imbecillioribus & simplicioribus. Aetius humorum redundantiam tollit primo pilulis ex aloë & colocynthide aut hiera colocynth. Ita & Gal. & si succus abundat melancholicus, helleborum: si bilis, scammoniam adiecit si pituita, sola hiera priuatim vtitur. Nec Aetius, nec Alexander de sanguinis missione mentionem faciunt. Paulus primum humorem qui præpollat euacuare iubet, vel alui deiectione, vel sanguinis missione, si copia subest, deinde ad præsidia externa procedit. Vt rem breuiter complectamur: si adsit plenitudo, sanguinem detrahimus, geremus: in bilioso quidem oxyacch. syr. viol. borag. de fumarie, & euacuabimus cum myrobal. ciurini, rhubar. manna syr. ex infus. ros. pallid. cum rhubar. Si materia est inueterata, cum elect. de succo ros. vel hiera Russi. Si bilis adusta vel atra melancholica, cum syrup. de borag. fumarie, de epithymo, & si adusta, adiecto syr. viol. alioqui cum oxymelli diuerso, & purgauimus cum myrobal. indus, di. sene. Si pituita, cum oxymell. simplici cum myrobal. chelid. hiera perva. Deinde absolutis euacuationibus particularibus capitis, vt caput purgaueris, odoramentis gargarismis, ad localia remedia deueniemus, loco

affecto prius raso ac loto cum abstergentibus & lixiuio & sapone & fricto panno aspero, donec locus tibeat. Quorum copiam medicamentorum tam simplicium quam compositorum inuenies apud Trallianum, Aetium & Paulum locus citatus. Galenus præter innumera remedia commendat mures vstos cum melle incorporatos. Valet cinis auella narum & corticum vistarum cum axungia vrsi. Gisbertus Horstius Romæ præceptor meus, hoc sequenti vtebatur: ʒ. labrus 3 iii. stercoris erici marini, rusa ana parum, puluersata confice cum axungia vrsi. Rana virides coctæ & pinguedine supernatante supercilia glabra inungito, prius loci lixiuio facto ex cinere ranarum. Amilius medicus ante me Alcmariæ ad leproso valere dixit, quibus pili ex superciliis excidebant. Vbi quoque pilos producit. Idem præstat nigella vsta cum aqua trita ex Aëtio. Rhafes adipe anserino palpebras inungit. Adeps vrsinus commendatur etiam in loco combusto, vt pili renascantur.

OBSERVATIO IV.

De Alopecia ex lue Gallica.

Iuuenis, qui alopecia & defluuio capillorum ex lue gallica laborabat, post exhibitum bolum lenientem, altero die, cum in vere essemus, vena basilica secta fuit in manu dextra, cum in brachio minus efflueret. Postea & hanc purgationem sumpsit. ʒ. confectiois hamech. ʒ. j. elect. lenitissimi diacubolici ana ʒ. ii. syr. de fumoterra ʒ. j. misce, fiat haustus, quo optime excreuit. Deinde vt sudor eliceretur, victum attenuante, vt fieri solet, ad decocta deuenimus. ʒ. salsa parilla selectissima in minutas partes concisa, (aliqui in puluerem redigunt) ʒ. iii. lani sanctæ cum cortice limati ʒ. j. b. radices China ʒ. j. foli. fenæ Alexand. ʒ. j. b. polyposi quercini ʒ. j. b. turbit. gummosi. Rhapontici ana ʒ. j. b. rad. asparagi, faniculi, petros. apis ana ʒ. ii. fumarie viridis, agrimonie, veronicæ, salmæ, betonicæ, maioranæ, chamæpiti. chamædr. ana m. j. bor. bugl. scabiosæ ana m. b. seminis anisi, caribani ana ʒ. iii. seminis iuniperi ʒ. j. baccarum lauri ʒ. j. b. liquir. ros. ʒ. iii. macebantur omnia in aqua pluuiali optima, herbis radicibusque concisis, & seminum mediocriter contulis, vtatis est, per horas 24. deinde fiat omnium decoctio in aqua pluuii scilicet ʒ. xv. & in balneo maris, vt fieri solet, coquantur ad ʒ. viij. atque quarta pomeridiana vtebatur. Mox ʒ. aqua pura præscripta fortiter expressa. Addeudo ligni sancti cum cortice limati ʒ. j. ʒ. salsa parilla ʒ. j. b. coquantur rursus in balneo maris, vt artus est, ad ʒ. xv. proportionem aluum bis aut semel deponebat. Sed cum guttur postea inciperet vlcerari, hoc gargarismo comode vltus est, quo & vlcera breui curata fuere, ʒ. flor. ros. rub. p. i. balaustrar. ʒ. ii. corticum granat. ʒ. i. b. gullam vnam; coquantur, vt artus est, in aqua com. pro ʒ. i. colaturæ addendo aluminis ʒ. i. stana ʒ. i. b. misce pro gargarismo. Intermediis aliquando diebus pro purgatione vtebatur confectio hamech. In fine curationis pro alopecia, radere volebat, quod tamen præstitisset deinde vt linimento subsequenti loca depilata inungeret. ʒ. marrubii, abrotani, verbenæ ana m. i. centaurii, herbæ rana capillarium ana m. i. lupinor. fabar. integrarum ana ʒ. ii. florum rosis marini m. i. decoquantur in aqua Pet. Eyreß. Tom. I.

communi pro ʒ. iii. addendo ʒ. vi. decoctionis secundæ ex salsa. Quibus hæc adiciebantur. ʒ. cineris testarum nucum amygd. amar. cineris pilorum hominis sani, cineris abrotani vsti, cineris pilorum capræ ana ʒ. i. fiat lixiuium vt artus est. ʒ. cineris testarum, nucum amygd. amar. cineris abrotani vsti, pili cremati hominis ana ʒ. j. nucum combustarum cum testis ʒ. ii. b. cineris apum ʒ. ii. olei laurini ʒ. j. b. vng. Mariaronis, axungia porci, vrsi ana ʒ. i. olei nucum ʒ. j. olei iuniperi, terebinti. ana ʒ. ii. myrrhæ ʒ. i. euphorbi ʒ. i. b. mellis ʒ. i. b. optime incorporentur & fiat vng. Post aliquot dies imperavi, vt huic vnguento adderetur aliquid emplastri de tanis, in quo intrat argentum viuum. Rondeletius vero plus argenti viui addit, vt c. proprio, de alopecia ex lue Gallica refert. Qui etiam in hoc casu magis commendat linimenta quam decocta vel diatam, vt ad longum apud eundem videre poteris. Tetrum odorem lixiuium habebat ob crines combustos. Facile adiecta alipta muscata corrigetur odor, vel gallica muscata. At alium quendam vna cum vxore alopecia ex lue gallica affectum post decoctum guaiaci, cum zassa nondum ita in vtu esset, solo adipe vrsi capite inuncto curauimus.

SCHOLIA.

Refert doctissimus Amatus, alopecia hodie indubitatum morbi gallici signum esse: id quidem veritatem habere existimamus, vbi alia signa adfuerint, quæ in lue venerea antea apparere diximus. Curatur hic affectus diatæ vel linimento, mox adipe vrsino: vt muliercula nobis apud Amatum curata fuit. Ita & iuuenis cui catapotia ex nitro Alexand. dedit pro purgatione, deinde ad decoctum ligni accessit, etiam capite repurgato cum apophlegmatismis, tandem facta rasura per nouaculam, ad discussorium hoc topicum deuenit. ʒ. amygd. amar. cum suis corticibus cremat. rad. canarum vstarum ana p. æ. puluerisunt subtiliter, & cum adipe vrsino excipiuntur. Et aspersori linteo confricato capite illinebat, quo iuuenis ille sanus euasit. Est hoc Galeno valde probatum. ʒ. murum domesticor. vstarum, adipis vrsini, corticis calami ana p. æ. hæc omnia arida leniuntur, indeque adeps liquefactus addatur, & in pyxide area reponatur. Ex eo Alopecia, donec capillos produxerit, defricetur. Sic ex lue Gallica defluunt, vide egregia linimenta & vnguenta huic alopecia accommodata apud Rondeletium & proprio de alopecia ex morbo Gallico.

OBSERVATIO V.

De casu capillorum, tremore, variisque accidentibus, quæ aurificis acciderunt ex deauratione.

Cum praxim in vrbe Pithuëriensi apud Gallos exercerem, anno 1545. mense Augusto, iuuenis quidam octodecim annorum, addiscens artem aurifabrilem, cum forte scyphum vel aliud quippiam deauraret, argentum viuum (quo tunc præcipue vtiuntur) quemadmodum res penetralis est, cerebrum inuasit, potissimum eius fumigium, seu vapor pestiferam exhalationem à se mittens, adeo vt deinde iuuenis neque dormire, neque quiescere potuerit, vel in aliquo loco quietus manere, modo in hanc, modo in aliam partem sese deuoluendo. Cadebant autem huic omnes pili è capite, ita vt caluus omnino cōspiceretur; mox facies supra modum pallefecit cepit, totumque corpus

corpus tremulum tuasit. Hoc quidem affectu duobus mensibus laborans, omnem fere substantiam in medicos consumperat, licet doctissimos, quosque tam Parisiis quam Aureliis consuluerat, à quibus omnibus, ut referebat, parum emolumenti acceperat. Tandem me quoque consulendi causa accessit, casum mihi narrauit, quem alias nunquam prae manibus habueram, neque apud praecipuos meos unquam tali symptomate laborantes curatos conspexeram: ideo tempus deliberandi (ut Bertrius recte tyrones medicos admonet) petebam; sic enim minus eodem auctore erratur; quare ut eum lotio in crastinum rediret, mandavi. Interea auctores de natura argenti viui perlegendi & perscrutando, inueni lib. 16. De proprietatibus rerum, de terra ornata & lapidibus pretiosis cap. 8. De argenteo viuo, auctoritate Platonis ita scriptum. Argentum viuum calidum & humidum esse in quarto gradu constat ex eius effectu, cum penetrat & incidat, sed actualiter sentitur frigidum; at per calorem ignis facillime in fumum extenuatur. Diutissime in vase solido & frigido conseruatur. Tanta autem est ipsius coherencia & fortitudo, ut nulli rei possit admisceri, nisi prius extinguatur salua: nempe cinere saluæ vel puluere ossis sepia. Fumus autem huius, cum in eum facile euaporatur, maxime obest astantibus: inducit enim paralyin & tremorem; relaxando nervos & emolliendo. Ore acceptum vel auri immisum occidit. Circa quod periculum maxime valet lac caprinum, in quantitate satis magna potum cum continuo motu patientis, & peculiariter cum decocto vini, cum hyssopo & absinthio. Hæc cum perlegissem, redeunte inuene, & inspecto lotio, quod valde tenue & suspensum erat, crudum quidem sine hypostasi, ob materiam forte magis raptam ad cerebrum; unde etiam vigilie immoderate. Iussi ut perpetuo pro potu vteretur lacte caprino, & hoc ipsum etiam vna comederet cum pane, qui fursuris expers non esset, ac tritum dierum. Si enim antiquior (teste Aueniario) iam desinit esse panis; & quia hic antea purgatus erat à medicis prioribus per pilulas, imperavi, ut hoc decocto vteretur. *℞. rad. apii ℥ ss. absynthii, origani, hyssopi ana m. j. seminis hormi seu gallitrici, & herba quæ tota bona dicitur ana ℥ j. coquantur in lb. ii. vini tenuis & albi, addendo aquæ betonice lb. ss. ad consumptionem medietatis, & colatur per saccharo dulcoratur.* Cum autem continuaret lactis caprini potum, ab omnibus symptomatibus dictis liber euasit, & pili postea creuerunt per se.

SCHOLIA.

3. Dioscorides lib. 5. cap. 60. iisdem ferè remediis vititur. Ramentum quoque tenuissimum auri epotum mirabili auxilio esse refert. At hic etiam sola accidentia ex fumo argenti viui dictis remediis cessarent, topicis remediis non opus fuit ad pilos regenerandos; nam ablata causa, alopecia quoque cessauit. Ad tremorem egregie confert, si vrinæ propria membra tremula sapius, lauentur; alij vero vrinam pueri magis commendant. Habetur hoc quidem pro experimento indubitato, quacumque causa tremor oboriat, siue ex venere, vel vini potatione, vel post alios morbos, aut ex argenteo viuo. Quod autem ad casum capillorum attinet, causa semper perscrutanda est, ut ita melius curemus. Sic Amatus medicus infigit Comitissam illustrem quandam curant, quæ ob capitis superexcedentem caliditatem, capillorum

decidentiam patiebatur. Nullum enim morbum habebat, nec corrodentem humorem, à quo credere par erat capillos decidisse. Sequenti remedio per viginti dies vsa, libera à tali feciditate euasit. *℞. capill. ven. polytr. ros. sic. summitatum myrti, summitatum lentisci ana m. ii. rad. cammarum ℥ ss. Hypocampi pisciculi m. sex, in lb. xii. aqua fiat decoctio lenis, facta colatura & expressione adde olei lentisci m. x. ladanii puri ℥ ss. misce, fiat lauacrum, quo bis in die capilli lauentur, ut radices pilorum decoctum attingant.* Pisciculus hic flexuoso Anconitano mari familiaris est, eodem teste.

OBSERVATIO VI.

De Caluitio.

A Dolefens quidam caluitium incurerat: ut à tali feciditate liberari posset, me accessit, consulendi causa; consului, ut decocto viui ex dulci lixiuio caput laueret, & locum affectum cepa aut squilla fricaret, & deinde etiam hac decoctione ablueret, quæ ex abortano & agrimoniam parata erat, demum vero, ut hoc vnguento inungeret, quod ex labris vulpis cum pelle in cinerem redactis & ex cinere stercoris capræ, apum, & muscarum, & fucis dictarum herbarum, & oleo decoctionis muscarum, constabat, cera modica adiecta post fucci consumptionem ad formam vnguenti paratum. Erat autem hoc experimentum Gilberti Hortij medici Nosocomij Mariæ consolationis, præceptoris mei. Quod ab eo acceptum Romæ apud illum agerem anno 1544. Vrina calida per se lota iuuat. Amilius medicus post decoctum agrimonie limacias rubras in cinerem redigebat, & cum felle perca mixtis locum affectum commodè inungebat. Alteri vero solo lixiuio hederæ arboreæ, cum caput lauisset, crines restituti sunt.

SCHOLIA.

Caluitium duplex esse censetur. Vnum, quod propter alimenti penuriam accidit, maxime in senibus; & in his proprie caluitium appellatur, & hoc quidem sensim paulatimque produci & in media parte capitis cum fronte ad occiput euenire solet. Aliud vero fit etiam ob alimenti penuriam, sed non ratione ætatis, verum morbi ratione, in his qui à morbo acuto releuantur, citra senectutem; id quidem liratione morbi contingit, affatim & magis repente senire videtur, eo quod non solum ob alimenti defectum, sed magis à refractione & laxatione meatuum procedat; qua ratione astringentia in illius curatione præcipue sunt vsuanda. Et ita in vniuersum tres erunt causæ producijs capillorum: ex impuritate humorum, ex quibus supra dictum est; ex alimenti defectu; Et tertia causa in cutis relaxatione ponenda erit. Sic omnis casus aut priuatio capillorum ob priuationem causarum naturalium est irreparabilis; & ideo frustra laboramus in caluitio naturali, in eunuchis, in homine imberbi, in senibus, phthisicis & consumptis, & in cicatricibus. Quamuis nonnulli promittant si cinis erici cum spinis combustis pici misceatur, crines in cicatricibus posse restaurari, & pinguedinem lacij piscis crines in locis combustis producere. At si fuerit accidentalis causa, & recens, curari potest: Si antiqua, aut est impossibile, aut sum ne difficile; quoniam mala complexio est ad aqua. Quare equis & asinis oriantur in cicatricibus

corum pili, in hominibus non, ratio est: aut quia in his corium est tanquam pars carnis; in nobis autem cutis non vt pars, sed magis velut passio carnis problemate 27. Vide Conciliatorem differ. 54. Quibus igitur & operculis deciderant pili, aut propter cicatricem vel aliquod vlcus obductum, aut aliam causam, nulla spes est posse renasci pilos. Sed vt illa deformitas in mulieribus aliquo fuco tegatur, pingendæ sunt superciliorum partes ex fuligine thuris, resinæ & mathiches, quæ etiam sudore non obliterabuntur. Quomodo caluitium abigatur, vide Paul. lib. 3. cap. 1. & ea quæ ex Galeno ex Critonis commentariis decerpta sunt.

OBSERVATIO VII.

De casu capillorum post ægritudinem.

Vt quidam generosus, post morbum acutum, profusio capillorum detinebatur, adeo vt foras prodire non auderet, nec occurrentibus tegmen honoris gratia à capite deponeret. Quem cum curandum suscepissem, in mentem venit longe aliter nam affectionem curandum esse, quam superiorum, cum à nullius materiz vicio, seu à sola cutis relaxatione & meatuum amplitudine proveniat. Proinde tota astringentium ad motionem sistendam esse duximus, quæ ex ladano dissoluto oleo myrteo, vel lixiuio ex astringentibus cineribus confecto, ac parti affectæ admotum, perficeretur. Id vero quod sequitur, in officina parari iussimus: quod singulare remedium ad hoc vitium deputatum est. *℞. polytrichi, capill. ven. ana m. ss. fol. myrti, ros. absynthii ana m. j. decoquantur in olei dulcis, & vini rubri austeri ana quar. ii. donec vinum consumptum sit, omnia colentur exprimanturque: expressum oleum reponatur. Deinde ℞. huius olei ℥ iiii. ladanii ℥ j. ss. massiche ℥ ss. ladanum & massiche subigantur in mortario pistillo calido, paulatim oleum infundendo, deinde conperge & probe misce pulveris capill. ven. & mii. Nigellam vitro, aquaque subactam illioito. Huius enim vsus ad eliciendos pilos mirifice probatur, siue capiti, siue mento. Inprimis autem si supercilij adhuc sunt. His quidem remedijs egregie pili restituantur.*

SCHOLIA.

Hoc autem vitium proprie capillorum destinationem dicitur; quod quidem malum raritatis consequitur. Relaxatio enim seu raritas meatuum cutis causa est, cur pili non firmiter hæreant. Humoris vero, cuius beneficio pili oriuntur, inopia pili primum extenuantur, deinde etiam excidunt. Notis nihil opus est ad mali cognitionem; quod primo statim obtuit ac conspectus sine morbo capilli desunt, partim inopia alimenti, vt diximus, partim raritate cutis. Cuius ratio eorum, qui sic afficiuntur, non eundem scopum cum alopecia obtinet. In ea autem vitio humor consumatur, primum scopum habemus: in desuio capillorum, vt capitis habitum corroboremus, & boni succi allationem mediocrem reuocemus. Quapropter humectantibus medicamentis aliquod mediocriter astringentia miscere oportet, quæ est ladanium, quod utraque in se mediocriter obtinet, quæ huic sym-

ptomati conueniunt, calorem videlicet moderatum, & astringentem ei respondentem. Quamobrem oleo mistum, quo illini possit, desuientium capillorum symptoma sistit. Sed & his præcedere oportet capitis frictionem, & pilorum multitudinis refectionem. Si vero anni tempus permittit, etiam perfectam ablationem: sic enim ob frictiones & illius robusta & calida cutis reddetur, & moderatam densitatem, eam scilicet, quæ secundum naturam est, acquireret. Et quia hoc malum consuevit venire post morbum, vt iam dictum est; ideo requiritur victus ratio & refectionem & salubrem. Multique citra medicamentum perfecte & alacriter sanati sunt, nempe cibus humectantibus, bonique succi, ac coctioni nihil aduersantibus, ab omni acrimonia & salugine alienis. Sed & medicamenta sunt talia quæ cutem mediocriter densent, ita tamen, vt ne simul refrigerent eam; quippe vehementer astringentia, omnino etiam refrigerant, & affluxum nutrimenti repellunt, quo minus quam par est suppeditato, capilli desuunt. Hac itaque medicamentorum ratio digerenda, vt sanguinem qui affluit, non solum non prohibeant, sed etiam alliciant, sensim autem & leuiter contrahant, laxatamque & rarefactam cutem constringant, quale est ladanium lentisimo oleo mistum, vt Galenus eo præstantius non inueniunt. Ac cautio adhibenda, vt Rondeletius quoque admonet, ne astringentia decoquantur; quia licet astringant, pilos denigrant; & ideo præstat, ex talibus medicamentis & cineribus lixiuio parare, quam decocto vri. Commendatur brassicæ cinis cum oleo myrteo ad mellis consistentiam mixtus, & abortanum in puluerem tritum; & hoc quoque Græcis & Arabibus probatum: *℞. coriscum canne, anellanarum vslarum, granorum myrti ana ℥ ss. absynthii, gallarum ana ℥ ii. triti in puluerem & oleo myrteo misti ad mellis crassitudinem, vteror.*

OBSERVATIO VIII.

De muliere quadam, cui paulatim capilli defluabant ex siccitate & inopia materiz.

Mulier aliqui pulcherrima, cui capilli capitis paulatim defluabant, vt hanc feciditatem auerteret, consilij causa me accessit. Cum autem animaduertissem quod extenuata habitudine esset, & intellexissem antea tribus mensibus febre quartana laborasse (à qua tamen nunc conualuerat) cutemque aspicere capitis admodum duram & corrugatam esse, causam huius mali ad inopiam materiz referebam, & ad totius corporis siccitatem & cutis capitis; ideo mandabam, vt caput hoc decocto humectante vel simili laueret. *℞. rad. malua, lilior. albor. ana ℥ j. berbar. volubilis, violar. malua, betæ alba, fumaris ana m. ii. palea bordei m. j. florum viol. nenuphar. ana p. j. sænug. sem. lini, cyton. malua ana ℥ ii. coquantur in aqua communi q. s. vt lb. iii. vel iii. remaneant.* Deinde ante & post lotionem caput inungatur oleo sem. lini, amygd. dul. viol. simul mixtis. Præterea imperauimus, vt cibo humectante, bonique succi vteretur, qui & prompte in corpus distribui posset; utque liberalius nutritur, vt sunt bordesta, amygd. cerebella animalium, & gallinarum ac caponum iura. Quietem ac otium concessimus. Postea intemperie siccior cessante, vt ad illa quoque remedia deueniret, iussimus, quæ pilos producant, nec magnam caliditatem & siccitatem haberent: quale est oleum ex ladano & massiche, quibus bene habuit.

OBSERVATIO XIV.

De phibivisi, pediculatioe, seu morbo pediculari.

1. **P**Ver cum valde pediculis in capite scateret, primo huic ut caput ablueretur, iussi aqua marina, deinde decocto absinthij communis, lupinorum, centaurij minoris, & propria vrina admixta. Postea superaddidi hoc linimentum, quod ex axungia porcina, succo absinthij, pulvere lupinorum, staphisagria exigua adiecta, & oleo veteri constabat: quo illito capite, omnes pediculi fugati fuerunt. Si vero cimices (vulgo platulas vocant) in barba, aut locis secretioribus sint prope virilia, vel muliebria, hoc infra scripto vnguento commodissime uti soleo. *℞. axungia porcina, olei laurini, saponis nigri ana ℥ ss. argenti vivi exstincti cum salina ℥ j. myrrhe, aloes ana ℥ ss. staphisagriae ℥ ij. saponis Gallici ℥ ij. in mortario reducuntur ad formam vnguenti. Paratum in officina habebat Hadrianus Dodonaeus, insignis pharmacopoeus meus Alcmariæ.*

SCHOLIA.

2. **P**edicularis morbus, qui à Græcis *pediculatio* dicitur, ab aliis, pediculatio; fit in toto corpore, in locis calidis & maxime humidis, ut sub alis, circa collum, & in capite vniuerso, ob frequentiam pilorum, & circa inguina, & loca secretiora. Sunt autem pediculorum multa genera: primum est eorum, qui communiter in capite generantur, quibus annumerari possunt & lentes, & crassiores, & pilos quandoque detrucentes. Lens, ut quidam volunt, dicitur à lendendo, estque feminini generis secundum Grammaticos, ex qua, ut quidam existimant, tandem pediculus formatur. Isidorus pediculum, cuius verum esse scribit à pede sic vocatum: plus enim pedum motu leditur cutem, quam morsu ex humidis & corruptis vaporibus intercutaneis, per poros resudantibus generatur: alii tunc & crassiores ex humore sanguineo corrupto generari volunt; molles & albos, ex pituitoso sanguine corrupta, curvatos longos & acutos, ex bilioso, subpigros macilentos, tardioris motus, ex melancholico. Alii autem signi volunt ex sudoribus & evaporationibus. Sic Haly peregrinantibus copiosos fieri existimabat, ob sudorem, pulverem, & balneum panationem. Secundum ferunt genus pediculorum, Morpiones vocatum, ab aliis dicuntur pessolata, quæ proprie in axillis & pectine (ut dicebat Gordonius) generantur, & à nostris vulgariter platula dicuntur. A nonnullis appellantur Patale. Ad hoc genus referri possunt cimices, qui tamen maiores sunt. Tertium genus Cyrones vulgo appellant, qui nunquam extrorumpunt, sed semper intra cutem & cuticulam latitant: Generantur autem hæc animalia per viam putrefactionis iuxta cutem. Quando enim humores corrupti sunt in corpore, quos natura omnes regere non potest, nec omnes dimittit: tunc propellit ad cutem, per viam cuiusdam desudationis. Et quia materia est crassa, idque iuxta cutem, cum calor agit, quodammodo delinat illam materiam, & generatur quædam pellicula, in qua includitur vapor cum aliquo calore, & cum agit in materiam ebulliendo, trahit ad se humidum calorem, & speciem vitæ suscipit, hinc talia animalia nascuntur. Interea tamen lentes sunt ex materia magis crassa, sed inepta ad motum. Pediculi vero ex magis subtili, & magis apta ad motum. Patale ex materia mediocri, suntque pediculi lati, in pectine, axillis, palpebris, & locis secretis generati, ibi-

dem inhaerentes, & prurientem incitant. Ex parte quoque magis humida pediculi procreantur; & ex parte magis sicca; lentes, ex parte media, platulae vulgariter dicuntur. Generantur quoque ex quolibet quatuor humorum. Causa antecedens est mala victus ratio, ut crapula, multa siccum comestio, castaneorum & aliorum fructuum, & frequentius vipersarum, mala cultura capitis, & totius corporis, tarda vestimentorum mutatione, neglecta balneorum, postpositione mundificationis & lotionis camisiarum. Hinc milites, pauperes, Minoritæ, Clarissæ, pediculis scatent, hominesque fœtales, qui corporis culturam spernunt. Scabiosis quoque magna ex parte pediculosi sunt, & homines sordidi. Superfluous coitus ad generandos pediculos, Avicenna teste, inuat. Signa per se patet, etiam visu, quamvis rubicundiores ex sanguine corrupto fiant, ut paulo ante admonuimus. Macilentum ad flauedinem tendentes, ex bile, albidiores, ex pituita; nigriores, ex melancholico sanguine corrupto. At præfagiunt morpheam vel lepram si multiplicentur pediculi ob causas internas, ex calore naturali diminuto, maxime in corpore plethorico, aut cacochymo & corrupto. Est quoque aliquando iste Gilberto Anglico, ex crisi imperfecta de signis mortem significantibus. Si pediculi ex toto corpore prodeant, multi ex tali pediculari morbo mortui sunt, ut Sylla, Pherecides, Ennius, & alii. nonnulli places, Plato quoque iis adiungendus venit. Idem testantur nonnulli, Herodem quoque obisse diuina visione, eo quod Christum saluatorem nostrum non modo irrisit, sed in eius necem quoque consenserat. Refert Amatus se quoque cognovisse Vlyssoponæ hominem quemdam non ignobilem ex hoc morbo miserum me obisse, ita enim per vniuersum eius corpus pediculi scatebant, abundanter, ut duo eius serui & discipuli nihil aliud cura haberent, quam ex eius corpore pediculorum copiosos plenos, ad mare, quod prædictam civitatem præterlabitur, portarent. Erat autem hominis cognomen Tabara. Curantur autem post hæc bitam rationem totius corporis, recte institutam vitam, & tenui dieta, medicamentis siccantibus, detergentibus, attrahentibus ex alto, ac amarore præditis corpore prius inanito & euacuato. Res exemplis clatior euadet.

OBSERVATIO XV.

De quodam, cui caput pediculis scatebat.

Vir quidam istis diebus exconsultandi causa me accersit, cui in capite adeo pediculi scatebant, ut vix in publicum prodire auderet. Huic consului, ut corpore prius inanito, & capite loto aqua marina, tale vnguentum in officina pararet: quod non solum pediculos, sed & lentes in capite fugaret & interficeret. *℞. olei communis ℥ iij. staphisagriae ℥ iij. argenti vivi exstincti, cum hominis ieiunij salina vnguentum, quo inungatur loco saponis, cum caput lotum fuerit. In mollioribus corporibus, & pueris, maxime ab argento vivo abstinendum. Hic robustus erat, alioquin minus de argento vivo addidissim.*

SCHOLIA.

Ad omnia genera pediculorum occidenda nil aliud est præstantius remedium, quam argentum vivum; in quacunque parte fuerint. Ideo & vulgus vniuersum hydrargyro vitur: sed in pueris & mollioribus corporibus, neque hydrargyro, neque aceto vitumaturis, & interdum minus de argento vivo addidissim.

OBSERVATIO XVI.

De quodam cui in capite & barba lentes scatebant.

Quidam cum lentes in capillis capitis & barba haberet; pro iis abigendis & interficiendis, mandauimus, ut tale lixiuolum fieret ex fermen- tis, cui parum ex pulvere infra scripto adiceretur. *℞. colorynthid. ℥ ss. salis niri ℥ ij. misce, fiat pulvis. Quo lixiuio caput & barba lauentur. Mox nitrum solum cum axungia porcina misceatur, & fiat unctio. Cui si addatur saponis Saracenici, occidet, & platulas, ita à vulgo vocatas, pectinis & barbæ. Eadem quoque remedia ad pediculos valent: quemadmodum & aqua laudulæ distillata, qua mulier summa experientia ad miraculum pro abigendis pediculis, caput, barbam, vel etiam totum corpus abluerebat, si pediculis abundaret.*

SCHOLIA.

Dicitur autem hic morbus, ut iam dictum est, à Græcis *pediculatio* dicitur, ut quædam, id est, à pediculis, quem auctores capiti, mentis axillis, pectinibus, etiam oculorum ciliis familiarem describunt, quamquam etiam totum corpus deprehendere, ut scholia præcedente ostensum est, possit. At, si à toto corpore pediculi erumpunt, præterea, quæ dicta sunt, vtile erit corpus medicamentis euacuantibus exsiccare; & deinde curis meatus relaxare, quo facilius qui geniti sunt, simul cum eorum materia exeant: & medicamenta facilius in internam partem penetrant. Neque diu immorandum in balneo vel la- uacro, ne ad cutem plura trahantur remedia. Parabitur autem hoc vel simili modo. *℞. malua bifida, betæ ana m. iij. bor des integri & leuiter re- resacti p. iij. sennæ ana ℥ j. storum chamomill. meliloti ana p. j. fiat decoct. qua se abluat. Ut magis occidat pediculos, utere lixiuio, ex amaris, & salis betæ, ab- simbro, besonica, ceras an. staphisagria, lupinis, & cry- stol. rotunda, adiecto sale, vel in aqua marina. deinde adhibeatur aliquod vnguentum ex iam dictis. Cuiusmodi terum solent aliquando tyrones lentes pilos de- truncare & corrodere; quod ubi cognoscitur, pa- nem hordeaceum, & chartam. æquas portiones comburito, & cum adipe vrsino immisceto, & capillorum inungito; cyrones tollit & lentes, & locum pilo- sum facit. Præstantissimum & hoc habetur ad alo- cyrones. Radix oliua bulliat in fortissimo aceto, coletur, & in colatura ponantur due partes farinae lupinorum, & tres aloes & conficiantur addendo pul. staphisagriae, caput inungito, post abluito cum succo bardanae, vel cum decocto centaurii, lupino- rum. Eadem hæc præstant, & platulas vulgo dic- tas, occidunt. Ad pediculos platulas pectinis & alarum, hoc probatum est: cinerem lignorum quer- culi, aut spiritum fabarum in oleo distempera, & inun- ge. Si in palpebris sint, cum larido rancido inun- ge, cui pul. aloes, olivani, & cerussæ immixtus sit. Si pediculi sub cute faciant pruritus intensum: *℞. axungia porci recentis, sine sale, terebinthinae opti- ma lota ana ℥ j. ss. scabiosa sicca ℥ ss. Bellebri albi ℥ j. ss. & inungito. Velut & ad Cyrones. Aduersus cy- rones, qui non produnt se, sed sub cuticula semper latent, ut dictum est, pariter valere vult hyosciamus, non alia ratione, quam stupefacienti facultate. Quare & alia stupefacientia idem præstabit, obtundendo sen- sus, & pruritus, ac erosionem. Sed quia longior illorum usus, manuum tremorem inducere possit, erit vtilius, oleum ex seminibus illorum parare, ut**

oleo de papavere, aut mandragora, aut axungiam salis am adunscere, & partem argenti vini. Hoc potest illos occidere, & pruritus ab illis excitatum obtundere. Mulieres acu extrahunt, & sic se à pruritu vindicant: sed cum causam non auferant, subinde alii renascuntur. Quare usus vnguenti magis utilis erit. Abluere manus cum aceto & sale, illos occidit. Si in pedibus vel aliis locis infantium sint, & pruritus ac rubedinem excitent. Nicotus albumina ouorum duriter cocta, in frusta lata scindit, & cum panno lineo applicat, alio superligato, ne excidant: postea soluta supra prunas candentes excutit, & pediculi adhaerentes cadunt & crepitant: quod signum fuit, eos sub cute latuisse. Illis vel aliis vnguentis vel linimentis si vtaris, & acetum scyllinum si adieceris, fortius operabuntur, & non solum pediculos necabunt, sed & vermes ac cyrones. Cum etiam cimices ad genus pediculorum referantur, vt dictum est; eos fumigio fugabis, ex sanguifuga posita supra carbones. Eadem præstant, quæ ad petalas seu platur las vulgo dictas, valere, confessi sumus.

OBSERVATIO XVII.

De Achore.

1. **M**Anardus tredecim annos natus, filius illius Ludolphi mercatoris Amstelodanensis, cui diuinit cognomen ob diuitias erat, tinea crustosa, seu achore, affectus est: eaque admodum squamosa erat in capite, vt crustas fœdas faceret, easque valde tuberosas cum carne flaccida & plurimum spongiosa, & sub crustis valde exulcerata. Hic puer septies localibus remediis, seu Topicis, Amstelodami curatus fuerat, quamvis denno in idem malum relaberetur. Cerata enim, quibus usus erat, funditus quoque pilos euulserant, ita vt cicatrice obducta, locus caluus in capite maneret, deinde in aliis locis, qui cicatrice minus obducti erant, iterum tinea luppullabat, eaque inueterata curari non potuit. Hæc autem cum vera tinea existeret, ab Arabibus Saphatum crustosum appellatum, (vt latius in Scholio dicemus) cum vlcibus malignis, sub crustis in tumorem laxiorem eleuatis, & humore nitroso madentibus com squamis crustisque duris, ex pituita nitrosa, falsa, cum sanguinis asatione, biliosoque atro succo admixto: quod & crustæ duriore nigrioresque indicabant; licet, iis postea ablatis, sanies ab vlcusculis promanans, biliosa pituitosaque ac falsa apparebat. Hic puer cū Delphis studii causa habitaret, ad eum curandū accitit sui anno 1561. decimo quarto Februarii die, Quem sequentibus remediis hunc in modum curauimus. Vtebar primo hoc decocto. *fumiterræ m.ij. scabiosæ, betonicæ, boraginis, acetosæ, viol. agrimonie ana m.ij. se. end. acetosæ, anisi ana 3 j. rad. enulæ 3 j. folior. senæ 3 ij. epithymi 3 j. vinar. pass. ab gigartidis repurgatarum 3 j. glycyrrhizæ 3 ij. fiat omnium decoctio in aqua communis & fumariæ pro lb. j. colaturæ addendo syr. de fumoterra 3 ij. syr. de epithymo borag. è stachade ana 3 j. misce.* Capiebat bis in die: erat facilis solutionis. Quotidie enim ter ad minus hoc decocto alius soluebatur: aliquando & quinque alium deponebat. Deinde, vt hoc capitis lauetur vteretur, mandauit. *℥. fumiterræ, betæ, iapatis acuri cum toto, chelidonie cum toto, maluæ, foliorum bederæ arboreæ, rad. althææ ana m. i. florum chamomillæ, meliloti, fursuris ana m. i. coquantur in sufficiens quantitate aquæ pro lb. iij.* Deinde, vt crustæ melius emollescerent per chirurgum infusus, post lotionem vt infra scripto linimento caput inungeretur.

*℥. mucilag. fenugr. sem. lini extracta cum aqua maluæ, axungia gallinæ, axungia porcine, olei ex vitellis ouorum ana 3 j. croci 3 j. misce pro linimento, vt artis est. Iisque sapius reueratis, caput deinde radi iussimus nonacula, continuando lotionem, inunctionem mane & meridie, hora quarta pomeridiana. Postea 20. die Februarij etiam hæc præscripta sunt. *℥. fumiterræ, scabiosæ, betonicæ, borag. acetosæ, viol. agrim. an. m. j. sem. anisi, end. acetosæ ana 3 j. rad. enulæ campanæ 3 j. prunor. damasc. num. xiiii. vinar. passul. enucleat. 3 j. folior. senæ Alex. 3 vi. polypodij querc. 3 j. ros. ligni guaiaci quart. j. fiat omnium decoctio in aqua communis. fumiterræ, scabiosæ, an. q. f. pro lb. j. j. sem. infusa per noctem, mane fortiss. express. addendo syr. de fumoterra, de epithymo an. 3 ii. syr. de borag. è stachade ana 3 j. misce. Aliquando semel tantum ex eo fumebat, & ad minus ter ventrem deponebat, erat enim laxioris alui, vt dictum est. Aliquando bis in die capiebat, si alui minus responderet. Deinde iterum nonacula sapius abrafo capite, vt materia magis foras euocaretur, ad lotionem sequentem plus detergentem deuenimus. *℥. fumiterræ, scabiosæ, caulium rubror. betæ, folior. bederæ arboreæ, maluæ, ras. ligni guaiaci ana m. j. rad. enulæ campanæ, chelidonie, althææ ana 3 j. florum chamomill. fursuris ana p. ii. farina fabar. lupinorum an. 3 i. j. coquantur in aqua communis pro lb. iij.* Deinde post lotionem hoc linimento inungi mandauimus ad detergendum, & magis exsicccandum: *℥. pul. rad. enulæ campanæ, liibarg. auri & argenti, cerussæ, aluminis roche combusæ ana 3 i. j. cerantur subtilissime & incorporantur cum linimento prius descripto, addendo olei ex vitellis ouorum q. f. & cera alba modicam, vt in vnguenti formam coeat.* Vigesimo quinto Februarij die hoc infusum propinauimus. *℥. folior. senæ Alexan. 3 i. j. epithymi 3 j. rhab. elect. squamanthi, sem. anisi ana 3 j. infundantur per noctem post vascum ebullitionem in aqua fumiterræ, scabiosæ, betonicæ, ana q. f. bulliat fortiss. express. accipito 3 iij. j. addendo cassia munda, confect. hamech. ana 3 ii. syr. de fumoterra 3 j. misce pro vna dosi.* Ceteri vnicæ vice non potuit sumere, cū nauseam haberet, & partē euomuerit, & partem retinuerit: interim sexies multa & varia, ac copiosa excrementa deposuit. Die autē sequenti, reliquū potionis dedimus, & adhuc sexies alium deiecit: erat autem puer & facilis solutio nis, vt iam diximus. Secundo autem die Martij, lotio reiterata est, cum liquor deficeret, & nonacula denuo caput rasum est, idque frequenter, vt cutis rarior fieret, atque linimento deinde solito more inuncto, postea nono die Martij lotionibus dictis vrinam antiquam adieciimus, & inter bulliendum vitrioli exiguum, quo ter tantum caput abluui imperauimus, eo quod robustius medicamentum foret. Ceterum post lotionem, à primo quoque die Martij, caput vnguento inica scripto inungebatur. *℥. liibarg. auri & argenti, cum ac. ro acerrimo, & oleo ros. nutriti 3 ii. cerussæ ablata cum aqua solatri 3 i. aluminis roche combusti 3 j. fuliginis furni, rad. enulæ campanæ exsiccatæ & in puluerem trita vel combusta, chartæ quæ per se exurit ana 3 j. olei ex vitellis ouorum, axungia gallinæ, porcine ana 3 j. olei laurini, rosacis & acetis exigui, q. f. an. coquantur in mortario aris ratione, vt in formam corporentur in mortario aris ratione, vt in formam vnguentis mollioris coeant. Illud vnguentum est apud me magni pretij & mirabile, magnæque efficacitæ, vt patet ex illis, quæ ingrediuntur. Galenus autem sola carta combusta, & aceto diluta, loci affectionem illinebat, atque vno & item altero die vrens hoc medicamento exsiccante plorimos curauit. Interea dum his vteretur, secundo die Mar-***

tij hoc etiam decoctum præscriptum est. *℥. rad. enulæ 3 j. fumariæ m. ii. scabiosæ, betonicæ, borag. acetosæ, agrimonie ana m. j. sem. anisi 3 ij. sem. feniculi, end. acetosæ ana 3 j. rasur. ligni guaiaci lb. s. vinar. passul. enucleat. 3 j. fiat decoctio in aqua communis. scabiosæ, fumiterræ Vini Rhenani optimi ana q. f. pro lb. j. j. post decoct. maneat per noctem infusa, deinde colaturæ addatur syr. de fumoterra 3 ij. syr. de epithymo 3 j. j. syr. borag. syrapi è stachade, syr. ex infus. ros. ana 3 j. misce, fumebat ex decocto bis in die. Deinde 11. Martij etiam hoc decocto vltus est. *℥. rasur. ligni guaiaci lb. s. fumariæ, scabiosæ, betonicæ, agrimonie, acetosæ ana m. i. sem. anisi 3 ij. fiat decoctio in tribus partibus vini Rhenani, & vna parte aquæ end. fumariæ, ad lb. j. addendo colaturæ syr. de epithymo de fumoterra ana 3 ii. misce. 17. Martij vnguento vltimo descripto adiunximus argenti vius ex infus. cum salina 3 j. vitiis Romanis, aris ratione optime calcinata, & bis inungebatur. Sed tunc à lotionibus abstinere cepimus. Decimo nono Martij inulium selemis præscriptum est. *℥. fol. senæ Alexan. 3 vi. aquæ fumariæ, scabiosæ, betonicæ ana q. f. per noctem infundantur, & huius expressionis. *℥. 3 vi. addendo syr. de fumoterra, de epithymo ana 3 j. misce pro i. dosibus.* Et dictis remediis ab achore seu tinea liberatus est spatio duorum fere mensium.***

SCHOLIA.

Hæc vlcera in cute capitis ab Agineta & aliis Græcis auctoribus Achores dicuntur; ex quibus glutinosa sanies defluit; tenuissimis foraminibus cutem perforantia. Hoc notum mali genus, nostra ætate, à tinearum in vestibus similitudine, capitis tinea appellari, Marcellos protulit. Veluti enim illa multo, eoque tenui, molli & erosione, vestes perforant; sic hæc capitis vlcera, cutē. Quod etiam Haly abbas imitatus, tinea hoc malum appellat: attamen generali sub nomine, (teste de Eusebio Almarido) quo non solum Achores & Cerea Græcorum, sed & ficus, & psyracria, & exanthematata comprehendit. Plinius vero, quando antiqutas huic malo nomen nullum adhuc repererat, à continuo sanici fluxu manantia capitis vlcera nominauit. Sunt præterea ex Neotericiis, qui hunc morbum capitis impetiginem vocent, quasi scabiē rentem. Hoc vero genus mali, Auicenna Saphatū vlcerosarum: quæ quidem in principio valde sine exiles, hoc est in fornicarum forma, vt quidam diuersas inpositi, propterea quod sint innumera. Quæ vero deinde vlcibus exulcerentur crustosis (quod quidem in temporis processu fieri declaratur,) propter materiam acrimoniam; atque denum cruciatu obducit, ob materiam siccitatem, tum crassitiem; ues esse, eisdem pustulas ad rubedinem procliboli morbum, ad locum affectionem pellectum. Quæ quidem ratione nonnulli persuasi, vt Rhases; saphatum maculas esse tinea affirmant, quæ cum paruis hiant pustulis, atque pueris plerumque accipiant, tam in facie quam in capite. Hinc, nonnulli esse definiebant, hoc ruborem in cute capitis laborantem pustulæ, quæ denuo effringantur: quare locus exulceretur; sæpiusque vero euanescent, & denuo iterum repullulent; & hoc tantum ex malo cutis temperamento provenire. Alii vero,

hoc malum rubedinis tantum esse affectum in carne accidentem, pulmonis vero colorem in rubore referentem: sed varium & diuersum, iuxta materiam ipsius, hunc ruborem procreantis, differentiā. Sunt præterea qui tinea veram dicant esse saphatum, quale & nos nunc intelligimus, tuis scilicet cum crustis deturpationem, veluti cum glutinosa fluore cruoris, & capillorum defluuio. Porro saphatū in species duas Auicenna ponit: vnam videlicet siccam, absque crustis, & sine crure glutinosa; alteram vero humidam, quam denno in altis subdividunt species. Vna enim est, vt Paulus recitat, quæ tenuissimis foraminibus cutem perforat, & quibus glutinosus excrenatur cruor, quæ ex hys nuncupetur. *Morbi diu. Vnde & Holerius Achoras, Saphatum vocant Ara. so in sec. & humidi. Plinius, vt ante dictum est, vlcera capitis manantia, Humidi. Galli la yache ouigne, appellant. Cui sane hand subdusio. dispar figura & aspectu, malum sit, quod vltim. hoc est, fauam, dicatur: quoniam foraminibus peramplis terebratum, mellis instar humorem continet, quemadmodum in apum fauis detur liquido cetnere. Ceterum adhuc vnum aliud hoc genus mali reperiri, Galenus lib. 1. decem tract. asserit: quod inter hæc duo sit quasi medium. Quia neque foraminum admodum subtilium, vt superior; neque adeo peramplorum, vt secundo in ordine; reperitur. Hinc Haly lib. 8. s.æ theoricæ, sex quasi species tinea ponit: Vnam, ex qua quippiam instar faui emanet: Alteram in qua quippiam simile gravis tinea species alia continetur, quæ sphaerice figuræ sit, cum ru. apud Gal. bore. Tertia quidem est, ex qua cruor effluit instar tinea spe. aquæ, in qua caro sit elota. Quarta, quæ similis existit cics sex papillis vberum muliebrium; cum rubore aspersa, ex apud Haly qua sanguinolentus profusatur cruor. Quinta, quæ lupi. abbatem. morum & formam & colorem representet; à qua quidem corices, instar squamarum candidarum & arid. darum, decidant. Sexta, ex qua furfuracea defluant corporis cala, interdum minutissima, aliquando vero densa fora. Hæc de nomine & diuisione eandem putularum seu vlcusculorum.*

OBSERVATIO XVIII.

De altero puero octo annorum ab Achore seu tinea capitis curato.

Puer octo annorum post lotiones & vniuersalia remedia præcedente obseruatione dicta hoc eodem malo laborans; topico sequenti remedio fuit curatus. *℥. succi fumariæ 3 ii. succi scabiosæ, boraginis, chelidonie, succi rad. enulæ campanæ, lapathi acuti ana 3 i. cum paucillo feces olei antiqui & olei ros. addendo axungia porcine q. f. & acet. exiguum, bulliant lenio igne ad consumptionem succorum; in fine addendo pul. liibarg. auri & argenti, pul. iroos, lupinorum ana 3 i. pul. rasur. ligni guaiaci 3 j. bene incorporantur, & fiat linimentum secundum artem. Expertas som etiam valere decoctum guaiaci, vt in morbo gallico vti solemus, cum optima victus ratione; interea adhibendo lotiones, linimenta, vnguenta, in Obseruatione præcedente dicta.*

SCHOLIA.

Orginem vero præsentis mali, Agineta ad nitrosam salisamque pituitam refert. Hinc Guil. Causa, lhelmus Placentinus lib. 3. capit. 4. hoc malum aliquando cum humidis, aliquando cum siccis seu aridis pustulis accidere recitat; siue recens, siue per temporis diuturnitatem, vtrumque euenire. Illud autem

autem ex pituita falsa, nondum abunde allata, aut ex sanguine quodam modo exallato cum bile commito. Hoc vero ex pituita ad vnguem exusta, siue ex sanguine cum bile iam quasi compacto, prouenire. Razes De puerorum ægritudine, ex sanguinis redundantia, cum cutis humiditate, hunc morbum accidere testatur. Constat etenim apud vniuersos Medicinæ professores, ex humoribus prauis, falsis, nitrosis, acutis, erodentibus, modo tenuibus, modo crassis, aut ex vtriusque permixtis, vel in vtero matris ante partum progenitis, vel post ortum ex malo cibo euenire. In saphato humido, per combustionem humiditatem: in sicco, ex atra bile. Est itaque in achore materia mixta, vnde & variam formam retinet: Nam ex materia tenui & mordaci, cutem vellicat, & ægrum ad scalpendum compellit, & cute disrumpit, vlcera prodeunt. Partim intuitu, partim ex narratione eorū, qui hac labe corripiuntur,prehenduntur. Saphatum humidum, cum pruritu mordicante & ardorem incitante, exorditur, cum scalpendi desiderio; loco intumescente, & ex foraminibus cruore emanante; plerumque cum pediculatione, vermicibus subinde sub crustis delitescens: è quibus fætor abominabilis exhalat. Quæ virus emittit, ad saphatum humidum refertur. Quæ vero incipit cum squamis, & virus non emittit, ad siccam pertinet. In sicco color croceus est, viridis & niger, nihilque profluit, vel exiguum quid. Species illa sexta Saphati apud Haly abbatem, surfuracea est: quam Nicolaus quoque in facie, barba, capite, circa aures, pectus, & gulam vult apparere, à qua cortices squamæ cinericiæ desluunt. Quod ad prognostica signa attinet: Tinea recens, vt alia infectiones cutis, quanto recentior, tanto curari facilius: quamvis & hæc difficulter curetur. At antiqua non recipit curationem, nisi cum maxima difficultate, labore, & diuturno tempore, intemperie mala iam confirmata: & si curetur, raro ibidem pili nascuntur, parte illa semper debiliore permanente. Quæto magis profundantur in cute, & fixæ sint; tanto tardius curantur. Saphatum si in hyeme contingat, sepe Auicenna, velociter aufertur: eo quod hyems acuitatem remittit. Permutantur fere omnes ad depilationem, ophiāsin, alopecia, corruptentes radices pilorum, vlcerantes carnem, si inueterascunt: & humida antiqua vix curatur, nisi cum priuatione pilorum.

OBSERVATIO XIX.

De infante saphatum habente, seu tineam.

1. Infans cum saphatum in capite haberet, seu tineam, & mater curationem à me peteret, consuli ne subito medicamenta capiti admoueret: Nam solent infantes hoc malo (quod illis frequens est ex lactis corruptione, vel abundantia eiusdem, vel ex vtero materno) iuxta Rhafem à variis morbis præseruari, vt epilepsia, conuulsione, passionibus melancholicis, ita vt experientia sæpe vidimus, tales infantes hilares & iucundos esse. Hinc, doctissimorum medicorum auctoritate, nisi parentibus virgibus, à curatione multo abstinere. Quod si vero insistent parentes, vti mater huius infantis, vt medicamenta aliqua leuia adhibeamus, curabimus; neque materiam in cute constringemus, sed potius leuib medicamentis attrahentibus caput abluemus, & præcipuam curationem, auctoritate Rhafis, in nutricem seu matrem, reiciemus: vt postea latius in scholio referemus. Matri igitur consuli, cum materia videretur falsa & acris, nam infans

plorabat, vigilabat, & continuo caput iaciebat hinc inde, vt vncias duas sypupi ex infusione rotatum pallidarum sumeret; vt ita lac corrigeretur: & vt fascia lata manus pueri ligaret, ne malum scalperet: & imperauit, vt caput lanaret decocto herdei excorticatis malua fumarie, & boraginis. Eoque loto, vt mater acciperet caules leuiter torrefactos super cineres, & butyro loto inunctos, capiti infantis applicaret. Alioqui si videret vlcera maucetia restringi, folia hederæ, eodem modo torrefacta & inuncta admoueret. Sed quia adhuc continuo caput mouebat puer cum vigiliis instantia, folia atriplicis vt apponerentur, mandauit; hoc enim iuxta Rhafem attrahit ad se acuitatem summoris & venenositate, quod & nos experti sumus. Id etiam mirabiliter cõfert, si radices althææ decoctæ cum vrina pueri applicentur. Hæc iam ita dicta profuere, vt non opus fuerit id vehementiora procedere, quale hoc est vnguentum, quo eam modo vtimur in pueris vnius anni, vel maioribus. *℞. cerussa, lithargyri ana 3 v. lixiu de cinere vitis vel vitæ secandum alios 3 m. olei ros. cer. ana 3 j. fiat vnguentum.* Caput prius ablui potest cum vitellis ouorum: vel vitellus potest vnguento immisceri, nempe duo lutea ouorum allata, vnguento præscripto addantur.

SCHOLIA.

Quod ad curationem huius mali attinet, primo puerorum & infantum curationem dicemus, cuius hoc malo præcipue afficiuntur: deinde quæ circa adultos præstamur, declarabimus. Siue igitur tinea sicca fuerit, humida laborat, omnis medela in nutrice ipsa relictæ: quæ Egineætæ auctoritate, melioris succi cibo vitetur; atque modis omnibus, acri acerbore abstinere, præcipue vero quando inflammatione locus affectus corripitur sit. Dulcia vitanda, ne morbus biliosus in caput feratur, solis quoque ac ignis æstus, aceti vltus, & portulacæ, vt quibusdam placet, non suoapte temperamento, sed interna & abstrola facultate malo huic insidiant. Lac quoque, pistilli, & ona allata aut fixa, Auicenna iubet abstinere à dulcibus, vt dactylis; ab amaris, scribis & falsis. Corpus humidis refocillandum, vt balneo la sicca, humidiora conueniunt: in tinea, humida magis exsiccantia, vt turtures, aues parue allata. Similum ex prauitate humoris, Galenus pharmaco vitur, sed illa infantibus non conueniunt, ac nutritici. In quauis tenella ætate, topica, quæ sunt ex succo fumarie, scabiosæ, lapathii acuti, enulæ, adiecto lithargyrio, & incorporato cum axungia porcina antiqua, & oleo nucum, cera admixta, adhiberi possunt. Sic infans, cum tineam & parua vlcera in capite habebat, & pruritus ingentem sentiret plorabat & plurimum conqueiebatur: mater vitellum oui crudum accepit; eoque totum caput oblinebat, capite etiam abluto cum vrina pueri. Altera mulier limaces rubras accipiebat, & chelidoniam comburebat, & cum sale miscebat, & capiti inspergebat. Id tamen in adultis magis valet. Potius vitellum oui & butyrum iisdem commiscerit. Succus nasturtii cum pinguedine anseris, instillat linimenti, tineam & omnem scabiem tollit. Altera stipulas hordei comburebat, & inde lixiuū componebat, quo caput abluibat: deinde vnguento confecto ex vitellis ouorum, thure, vel resina, cum cerâ caput inungebat. Vel ex resina, axungia porcina, puluere aristolochiæ, composito vnguento commode oblinebat, & lixiuio supradicto abluibat. At quæ magis adultis conueniunt, exempla infra dicenda docebunt.

OBSERVATIO XX.

OBSERVATIO XX.

De puero nonem annorum, inueterata tinea laborante.

1. Puer Delphius annorum nouem, per quinque annos tinea inueterata in capitis vertice cum laborasset, præter vniuersalia medicamenta præcedentia, tum alia quibus curari non posset, hæc infra scripta remedia tandem contulerunt. *℞. lapathi acuti cum rad. her. viridis, enulæ campanæ, rad. chelidoniz ana m. j. sarsuris macri m. j. centaurij minoris p. j. folior. senæ 3 j. colocynthidis 3 ij. agavici 3 ij. fiat omnium decoctio in aqua marina, in balneo Mariæ, in sine post decoctionem addit vitrioli parum crudi decoctio adhuc calida existente & mane stomacho ieiunio fiat loto capitis.* Deinde caput inungatur infra scripto linimento. *℞. butyri saliti, axungie porcine ana 3 j. sulphuris 3 j. argenti viui exstincti cum salina 3 j. vitrioli crudi 3 j.* Hoc modo conficiebatur butyrum: axungia igne per se resoluebatur, deinde sulphur per se eliquescebat supra ignem in patella terrea, mox sulphur ita liquatum & bene calidum in mortarium æneum continebatur, pistillo semper quam diutissime ducendo, insuper butyrum liquatum & coctum ad nigredinem, calidumque admiscebatur, postea vero axungia liquata adiecta, & semper pistillo probe agitato atque hinc inde ducendo, postremo argenti viui salinis exstinctum iniectum est, & omnium vltimo vitriolum: atque hæc omnia in dicto mortario continebantur, & pistilli continuo movebantur, donec rem frigidum euaderet ac in linimentum coiret. Est autem hoc præstantissimum remedium in tinea, quantumvis inueterata, & ab omnibus incurabili iudicata, modo vniuersalia præcesserint, & vniuersalia ac purgatoria medicamenta, & vnguenta, crustas, emollientia, demum detergentia ac alia linimenta, qualia antea præscripsimus. *Obseruat. 17. De achore, tinea seu saphato.* Hoc equidem linimento iam dicto, capite prius loto, mane stomacho ieiunio, vltus sum in illis, qui nullis aliis remediis curati poterant.

SCHOLIA.

Pueri, & præcipue infantes, (vt dictum est prius) in adultis ea non sunt negligenda. Quorum curatione præcipue etiam consistit in optimo viuendi instituto, purgatione totius corporis, si adit cacochymia, si plethora venter sectio: postea & per apoplegmatis capitis. Curandi etenim ratio nascenda à vacuatione humorum, qui malum generant. Si adhuc influxerint humores, totius corporis permittenda purgatio, haud secus, quam in alopecia scriptum est. Deinde caput per os & nares purgandum, sic enim influxus humorum progredum fuerit, sola localia vocata remedia citra totum. Raro tamen corpora ita putantur, vt purgatio quæ tenues humores, sed etiam viscidos ducunt minus & fortiter & frequenter purgandum, quam in Alopecia, habita tamen semper naturarum & ætatum ratione: tenuique victu prouentus recreantur tollendus erit. Deinde topicis, quæ faciliorem humores incidunt; & quæque obstant. Incipientes achores, vbi corpus vniuersum.

Puer. Forell. Tom. I.

sum excrementis caruerit, cum astringentibus reprimentibusque tantum curare licebit, iuxta Galenum: vt sunt myrica succa, rubi folia alba, pl. niago, salicis folia, polygonum, & similia. Illis igitur quæ multas facultates habent, atque adeo affluentes humores reprimunt, eos vero qui in parte patiente continentur, concoquunt aut discutunt, in morbi augmento potissimum vtendum erit. Acetum itaque ex incidentium ordine existens vltra hoc quod discutit, præcipuum quiddam in se habet, quo reprimat, ac, quod influit, depellit, vtpote quod substantia sua modice calidum est, plurimum vero frigidum & partium tenuium, atque hoc ipsum cum metallicis indemus. Attamen ius iubet Rondeletius, vt cum cautione, ne materia repulsa parotidas & periculosiores tumores exciter, vt experientia visum est, idque in principio. Astringentia quidem probat, sed non frigida valde. Interea topica remedia distinguere debent, vt vitium magnum est vel exiguum, recens, confirmatum, inueteratum, superficiale, vel profundum. Denique, vt est natura corporum, exiguo vitio, lenia remedia sine purgatione aliquando satisfaciunt: & ita in recenti repellentibus vtendum est. Discutientia commiscuntur eaque mediocria. Confirmato vitio & inueterato magis, quæ magis discutunt, tei gent, incidunt. Leuiora remedia superficiali tinea, maiora profundæ comparari debent. Sic acetum pueris, mollioribus corporibus & naturis noxium, robustioribus minus. Ex remediis sunt olea, vt rosatum myrti. Oleum cydoniorum, saliginum, id est, è salicibus, quæ repellunt: alia detergent, discutunt, innum, amygd. amar. iunipersum, fraxini, è frumento, ex cacumere asinino, ex nucleis persicorum. Axungia in alopecia descriptæ. Succus boraginis, fumarie, her. anagalli. Succus di. parietariæ, enulæ, sambuci, abstinibij, bulbi, centaurij minoris, marrubij, vireos, cucumeris agrestis. Arida, sulphur, sales torrefacti, argo & metallica, cadmia, spodium, cerussa, pompholyx, chalcantidum, &c. Liqueores, lixiuū, vrina, salugo cum aceto. Aulterum vinum repellit: acie vetus, discutit. Capilli prius tolluntur, deinde medicamenta adhibentur: prius leuia, & cum succo caput perficandum vel lixiuio lauandum. Leuia sunt creta, argilla figularis, rubens, sapo, pomata, dissolut. aceto in pueris & mollioribus corporibus, vino austero & lixiuio, spodium, antispodium, pompholyx, lapis calaminaris: miscerunt initio. Mediocriter est sinapis, axungia antiqua cum sulphure & aceto, radix lapathi acuti, & enulæ cocta ad purilaginem. Quibus si auripigmentum, vitriolum, argenti vinum addantur, fortiora sunt. Horum plurima exempla habes apud Rondeletium. Vide etiam Holerium, & quomodo lues Venerea in tineam transierit inueteratam. Habes etiam plurima conuenientia ad Achores ex lib. i. Gal. De compos. medic. secundum locos. Vide vnguentum Gordonii ad tineam inueteratam, ad scabiem, malum mortuum & morphæam, & quæ Valefcus & Concoregius scripserunt.

OBSERVATIO XXI.

De quibusdam à saphato & tinea curatis.

Iuuenis cum caput vlceribus repletum haberet & tinea afficeretur, & satis primo purgatus esset, ac caput prius rasum lotumque esset, cum decocto chelidoniz, mox melle caput inunctum est, deinde pulvis apum capiti inspersus fuit, eoque modo, à tinea minus inueterata, curatus fuit. Gisbertus Horstius Romæ præceptor meus, de quo sapius mentionem fecimus, hoc modo tineam capitis curabat.

D d

Cause.

4.

Note.

Prognostica

Curatio.

De morbis puerorum, & de vitioque hoc vitio lib. 1. Diosc. cap. 14. & Celsus lib. 5. qui utrumque commiscet genus. Alias de Meliceride, nunc de Favio sermo est. Fit autem, ut etiam Achores teste Paulo, ex nitrosa salsaque pituita. Neoterici praeterea fieri volunt ex phlegmate putrefacto in cavernis subtercutem. Alii ex sanguine corrupto in viris conuerso. Nota per se sunt manifestae, cum ex foraminibus terebratis humor crassitudine mellis effluat. Alij addunt, quod virus exiit cum pruritu & putredine. Si cito succurratur optima victus ratione, & pituitosus salis humor frequenter in adultis purgetur, cito curabitur: alioquin in deterius labitur malum. Auctores eadem adhibent remedia, quae achoribus conferunt, unde etiam sub eodem capite & Paulus & Trallianus tractant. Vitius igitur ratio ex cibis boni sacci constare; omnia acris salisque vitia debent praeservari si inflammationem afficiunt respiciant. Postquam corpus superfluo decenter erit leuatum, derasis capillis, caput fovendum bis terne die, aut etiam saepius, aqua calida in qua myrtus sit cocta, rubus, vel lentiscula, vel amari lupini. Si plus sanies emanat, recte illuminatur folia salicis cum aqua vel lentiscula, vel cimolia, terra Cretica vel Samia. Alii ad excipiendo fauos, inspergunt pulverem exsiccatum ex ungulis caprinis, testis ouellinarum, corticum castanearum, cornu cervi resti: & si adest caliditas, aceti medicum adiungi potest in pueris, medicamentum congrua lacte soluta illuminantur iuxta Paulum. Plura vide apud eundem & Trallianum, quae ad Achoras & fauum similiter valere scripserunt.

OBSERVATIO XXV.

De puero trium annorum, fauum in capite manentem habente.

1. Mater cum puero trium annorum fauum in capite habente consilij causa ad medeflectebat, ut puer à me curari posset. Iussu, ut primo puer acciperet syr. ex infus. ros. 3 j. & syr. de fumocerra 3 ss. cum 3 j. feri lactis, deinde infundere iussu 3 j. folior. fenae sem. anisi 3 j. in 3 iij. feri lactis per noctem, mane expressio addidit syr. de fumocerra, de epithymo av. 3 ss. misce. Deinde post capitis abluitionem cum decocto foliorum salicis, parietariae, betae albae, ut hoc vnguento subsequenti inungeretur mandavi: ℞. lithargyri nutriti cum oleo ros. & aceto 3 j. cerussa 3 ss. aloes succotrinae, myrrhae, fuliginis oris furni, iumbae ana 3 j. ss. olei ros. & aceti q. s. probe misceantur in mortario, & fiat vnguentum instar nutriti; ut artis est.

SCHOLIA.

2. Inter Neotericos Medicos & Gordionus & Valeriscus caput foetum ponunt, De fauo virus liquidum melleum in capite exsistit, & quamvis multa remedia ponunt, quibusdam, ut fortioribus, non est videndum in infantibus aut corporibus mollioribus; ut prius quoque dictum est. In laetentibus sufficiunt lithargyrium, cerussa, oleum nucum, & bas similia: quibus tamen valde stiptica, ut gallam, non adiungemus; multo minus calida, ut calcem, sulphur, aut arsenicum, aut argentum vivum, ob periculum, quod ex illis euenire poterit; ne nobis contingat, quod militi aliquando euenit, cuius historia ponitur apud Valescum. Hic enim cum haberet nepotem tinea sum, qui ab hoc malo inueterato longo tempore perdurante curari non poterat, apposuit vnguentum capitis ex arsenico, sulphure, viride aris, semina;

ne sinapis confectum, & mane sequenti puer ille, qui erat duodecim annorum, inuentus est mortuus in lecto. Ex libro cum remedium collegisset, more Empiricorum, sine cantione, nec observata aetate, eo pessime visum est in pueri necem. Vnde aphorismus ille Ioannis Damasceni medici egregii hic veritatem obtinuit. Cum immensa (inquit) in medicina sit profunditas, vitio remediis secundum libras, sine solerti ingenio, molestum est: & nos remedia addere possumus, & periculosum est. Felix ergo quem faciunt aliena pericula cautum. Praestat igitur uti lenibus; quale hoc est scriptum à Bayro expertum tam in fauis quam achoribus: nempe caput abluere cum decocto foliorum salicis, foliorum parietariae, betae albae, lentium: & post abluitionem inungere vnguento infra scripto: ℞. lithargyri 3 j. foliorum rata viridis 3 ss. staphisagria 3 j. viridis 3 j. confice in mortario, cum aceto & oleo myrris diu agitando, & inungere poteris eo fricare caput & inungere loco saponis: & est mirabile. Aut sic emplastrum ex foliis rubi viridibus, vel radicibus bluis albi; egregie sanat.

OBSERVATIO XXVI.

De psydriacis seu pustulis rubris.

Psydriacis, nempe pustulas parvas in cute capitis, puer habebat, similiter in fronte similes vesicis eminentibus in superficie rubicundis, asperas; quas inungere iussi, cum humida quoque essent & virus effunderent cum magno pruritu, vnguento sequenti. ℞. lithargyri, cerussa ana 3 j. ss. creta alba, sulphuris ana 3 j. cum oleo myrrino, fiat vnguentum.

SCHOLIA.

Sunt autem Psydriacis (teste Tralliano) exiguae capitis tubercula, pustulis similia, quae summum caput excedunt. Exanthemata vero, superficiei capitis exulcerationes, sunt subrubicunda & aspera. Vtrumque vitium praedictis infrapostis exteriunt. Vnde Trallianus, Angeli spuma, cerussa ana 3 iij. aluminis, folior. viridum ana 3 j. ex aceto myrrinoque oleo inunguntur. Magis autem proficiunt ad ea, quae humiditate sciant. Eadem habes apud Aginetam, qui capiti prius raso ruram & alamen melle trita imponit & inungit. Si cutis à capite abscedit, oleum folia elixa cum melle inducit.

OBSERVATIO XXVII.

De alio puero etiam laborante pustulis parvis calidis, caput & praeputium frontem occupantibus.

Puer quinque annorum, qui pustulas rubras circa caput & praecipue frontem habebat, & alius in mento: quibus cretam albam cum succo semperuina mixtam, pauco adiecto aceto, limenti instar imposuimus: deinde ut serum lactis in quo sumaria viridis macerata, ut puer bibere solet, mandauimus. Ac isto remedio pustulae, quae valde biliose erant, exsiccatas & sanatae sunt. Ad quas etiam istis diebus faciem mulieris foedantes, linimento, quod ex succo semperuinae & flore lactis seu crema constaret, commode applicuimus.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

OBSERVATIO XXIX.

De duobus puerulis nuper natis capitis magnitudine affectis, quod vitium hydrocephalus vocatur.

De istis pustulis etiam Concotegius & Gordionus proprium Caput posuere, quos perlegere poteritis: Sunt ulcerationes paruae instar ampullae paruae, aut caput vberum, vel si quis punctus fuerit vberis. Causam referunt in humores corruptos; abundantes, & humiditates, salisumque & nitrosam humorem, qui prius repurgandus est, modo non sit infans. Particularis curatio ex iis perficitur, quae moderate exsiccant, ut litharg. cerussa, sulphur, ossa myrrinalia, oleum ros. cera, acetum, aqua, vinum, iuxta diuersitatem particularium: ita ut haec pustulae ad plura dracia supradicta pertineant. Huc etiam referuntur eruptiones capitis & menti, sicum referentes, & xeraphium Pauli. Ficus (inquit Paulus) nominant eruptiones ulcerum modo rotundas, cum duritie quadam vberes, quas dolor etiam comitatur. Fit vero hoc mali plurima ex parte in capite: nascitur tamen inter quo corpore. Probatum autem maxime contra hoc mali malum alumen fissile, aris flos tostus, & platinum pari mensura cum aqua mixturis de pio. Teruntur ex aceto, illinunturque. Praestans etiam remedium est murium capita combusta, elixique bului, & cinis ex aceto. Alia remedia ex Concotegio & Gordonio petenda.

OBSERVATIO XXVIII.

De puero quodam duodecim annorum caput scabiosum cum crustis habente.

Capite scabioso cum crustis puer duodecim annorum laborabat. Huic decoctum longum sequens praestitit. ℞. rad. enul. campanae, lapathii acuti ana 3 ss. fumar. scabios. summitatum lupulorum, borag. buglossae, acetosae ana m. j. sem. anisi 3 iij. folior. fenae 3 j. epithymi 3 iij. polygodi querc. 3 ss. glycyrrhizae derae 3 iij. vinarum passul. enucleatar. 3 j. fiat decoctio in aqua communi pro 1 lb. j. Colaturae adde syrup. de succo sumariae, de epithymo ana 3 j. ss. misce, fiat apozema, pro iij. dosibus matutinis. Verum ut crustae amouerentur, iubebam fieri decoctum ex foliis maluae, betae, viol. fumarie, salicis, quo abluerat caput. mox vitellis crudis adiecto butyro oblinebat caput, prius detrusis pilis, vel abrasis. Postea etiam ut lauaret iussu cum virina, cui sal iniectum erat, & à lotionem inungebat oleo nucum, viol. per quatuor dies: mox de nouo lauabat decocto supra scripto, adiectis foliis scabiosae, cerussae minoris, chelidon. cum rad. bederiae arborea. Postremo caput oblinebat pinguedine anseris, succo nasturtij immixto. Quo remedio monacha empirica omnem scabiem curabat. Quibus medicamentis hic puer tandem sanatus est.

SCHOLIA.

Hic casus ad tinea inueteratam pertinet, de qua satis antea dictum est. Nos alias hoc quidem experimento commode multos curauimus, quod ex rad. enul. succo scabios. pulvere belleboris nigri, sulphure extenuo, oleo nucum & myrris confectum erat. Multi quoque referuntur curati à capite scabioso hoc sequenti remedio. ℞. rad. lapathii acuti, chelidon. corticis salicis ana p. ss. in furno combure, & pulueris atque misce cum pice. & limatur caput prius lotionem egregiam ad tinea antiquam, & scabiem capitis in adultis, apud Montanum, consultatione 22 quae remedia huc transferri possunt.

Petr. Foresti. Tom. 1.

Verulus nuper natus ingenti capitis magnitudine afficiebatur: quem ut recte curaremus, nutriti imperauimus ut victus ratione exsiccante vteretur, illamque saepius purgauimus cum pilulis de hiera. Et quia non erat materia aquosa valde copiosa, diaphoreticis eandem curari tentauimus; vnguento quod constabat ex pulvere absinthij, chamomill. organ. ana 3 iij. pul. myrrill. ros. rub. melilotis ana 3. olei chamomill. q. s. ad incorporationem cum pauco butyro & cera adiecta fiebat vnguentum. Post inunctionem, puluerem ex myrrillis ros. cinnamomo, caryophyllis, chamomill. inspergi iussimus. Quibus infans curatus est. Alius vero puer eo medicamento curatus est, quo Placentinus in eodem casu feliciter usus est, vniuerso capite cum oleo chamamelino & sulphure inuncto, accipiendo olei chamomillae 3 iij. sulphuris 3 j. quibus commistis bis in die pueri caput calide per mensem oblinebatur; quo facto, lana calida & sicca capiti imponebatur, donec sanitatem consecutus est.

SCHOLIA.

Congregatur inter dum, praesertim in capitibus puerorum, aqua in medio aut cutis & pericranij, aut huius & ossis; id est, quod Galenus vocat: Auctenna aquam extra cranium: Haly abbas apozema intercutaneum. Sic Galenus aquam in capite extra cranium interdum esse admittit, tunc quoque tumorem apparere mollem. Aut quandoque sub cranio consistere, neque tunc foris committere. Aut quandoque utrobique inesse. Qui vero intra cranium consistit, hunc quidam exponunt, aut sub cranio consistere, videlicet supra meningem duram, à barbaris matrem vocatam. Eiusmodi morbum nequaquam fieri, neque inchoari, nisi in recens natis puerulis, Guilielmus Placentinus admittit: qui causam huius aquae conficit in duas tantum, nempe infantis posturam in vtero matris, quae capite inclinatio propendat, faciliusque ad eum aqua humiditas desinat, deinde in immensam capitis capacitatem: ut ad longum quoque explicat Sebastianus Astruc, in libro suo De puerorum morbis; quamvis non desint alij qui Guilielmi sententiae refragentur, & causam referant in cerebri naturam valde humidam, & in tegumentis sui imbecillitatem, hoc est, ossis sine cranij humiditate non exbalante, sed retenta & in vaporem mutata. Terciam causam addunt, vaporem prouentum ad ipsum cerebrum, qui frigidityte coarctati in aquam conuertuntur. Auctenna vero inculat obstetricem male & inconcinne caput infantis tractantem, componentem, effigiantem siue fingentem comprimentemque: quare ob saturatum reclusionem, venarum oscula referuntur, atque deinde aquens ille latex sub cuticula decurrat. Cuius auctoritate nonnulli permoti, alias tres aquae extra caluariam corrictae inferunt causas: videlicet facultatis expultricis cerebri potentiam: reuenticis vero impotentiam, atque aquae nutrimenti copiosam administrationem, quae facile tum capiti inter cutem caluariamque surrogetur. Aetius lib. 6. cap. 1. De hydrocephalo ex Leonida, latentes causas refert, & spontaneas rarefactis localibus vasculis ad apparentes ex percussione & contusione, vel ubi duriori manu obstetrix infantis caput laedat.

D d iij Si est

Signa.

Si est inter cranium & cutem, adest tumor mollis: qui si comprimatur digito, cedit, & sentit eger do-
lorem & morsum in partibus externis. Si inter
cranium, piam matrem, & duram, eger sentit
gravitatem interius & cum difficultate claudantur ocu-
li: assidue quoque lacrymantur, & manent aperti,
locum unum intuentes, & hæc non curatur, teste
Alicenna. Coratur autem vel diætâ, portione &
chirurgia. Nutrici iniungendum; ne humectanti-
bus vescatur, ærem inhabet siccum, boreali statu
ebuium: temperetur lignis aridis: à potu abstineat,
& reatur assus. Potio infantibus non convenit, sed
nutrici, si opus est, materia exinanenda, resolu-
enda, & cerebrum roborandum, quidam pueris ster-
nutamenta levia præscribunt. De quibus omni-
bus, vide Sebastianum Austriam lib. suo De mor-
bis puerorum. Emplastra, embrochas, linimenta
diaphoretica adhibent. Quale hoc est: ℞. origa-
ni, calamenti, fœvina, stachados, serpilli, galla-
rum cupressi ana ʒ ij. cinnamomi, nucis moscatae,
corticum citri, macis ana ʒ i. cera ʒ iii. olei lilo-
rum, de costis ana ʒ j. b. succi maior an. ʒ xj. & tali
modo concinnant emplastrum. Cerebrum robo-
rant odoramentis exsiccatoriis. De chirurgia, se-
quenti scholio dicemus.

OBSERVATIO XXX.

De infante post hydrocephalon ex epilepsia
obveniente.

1. Infelix puerulus in pago Antifylia dicto filio-
lus Henrici Verlanii generis Domini Præsidis
Hollandiæ, cum nasceretur, forte ex duriori tra-
statione obstetricis, hydrocephalo afficiebatur.
Chirurgus quidam pulverem exsiccantem capiti
cum inspersisset, nec alia remedia adhibuisset, cum
forte incisio magis profuisset, (de qua in scholio
subsequente) hydrocephalus semper deinde in
maioris molem accrevit. Post duos menses dein-
de epilepsiam incurrens, frustra adhibitis reme-
diis, quartum agens mensem, cum ad illud cu-
randum morte instante accitus essem paroxysmis
epilepticis semper incrementibus. De huius morte
etiam ex genitura puerili, prælagium feci, ad
præsidem eundem scriptum, qui puerulus, eodem
die, quo nostrum prælagium Præses accepisset,
mortuus est.

SCHOLIA.

2. Hic autem in dubium trahi potest, nunquid
hic in principio convenisset sectio, ut ita
materia illa aquea corrupta effluente puer salvari
potuisset, vel causticis exsiccantibus adhibitis. Cum
& in tenellis pueris sola cauteria in nucha posita
Bononiæ à præceptoribus nostris ita iugerint, ut
postea ab epilepsia liberi fuerint infantes: quem-
admodum sæpe spectavimus. Male igitur hoc re-
medium hic à vulgaribus ut truculentum & atrox

deridetur. Interea tamen cum sectio hic præter-
missa fuit, infans ad epilepsiam lethalem postea
devenit. Scimus tamen, quod si aquea ista collectio
inter calvariam continetur, decreto Alicenna mini-
me curatur, cum medicamenta aquam egerentia, cal-
da & caustica infantes adhuc tenerissimi mollesque exi-
stentes, ferre non possunt: & ideo nequaquam curatio-
nem hanc attentandam esse velim. Quamvis tamen
è diverso reperiantur, qui cauteriis, esse tamen
capitis non perforato, atque medicinis diaphore-
ticis hoc malum fuisse curatum vidisse se, at-
testentur. Quod tamen in pueris experiri velle, cum
cautione non parva id amolendum esse (teste Se-
bastianio Austrio) commonemur. Propterea, quan-
do eiusmodi aqua fuerit copiosa, aut ab exteriori-
bus ad interiora violenter detrusa dicunt imme-
dicabile plerumque malum esse, ob ingentem ce-
rebrum malitiam: nec minus, ubi infantes aquea
ista collectione laborantes spasmodum inciderint,
periculosum fore, ob ingentem cerebri malitiam;
quod ex redundantia nervis communicata eue-
niat, ob læsionem non parvam, quæ in principio
fit nervorum, videlicet cerebro: quare ex eiu-
smodi spasmu exitum portendi. Attamen cum hic
post duos menses prius epilepsia oborta esset, si in-
cisio in principio facta fuisset, minus hæc accidenti-
a euenissent. Et quamquam Neoterici, inter
quos est Guilhelmus Placentinus & Nicolaus Flo-
rentinus, hanc curationem per incisionem non
commendant in infantibus: Nos tamen vidimus
infantem & filiolam Magistri Petri Friderici Chi-
rurgi Delphensis, quæ ipse ex fonte sacro suscep-
erant. Filiolus quoque M. Petri de Meer Pen-
sionarij Delphensis, licet post incisionem cura-
tus, postea tamen obiit, non quidem propter in-
cisionem, quia diu curatus erat; verum post ali-
quot dies incidens in febrem, mortuus est. Inter-
ea tamen si sit aqua extra cranium, & humiditas
non sit multa, Concoregius ex mente Alicen-
næ, incidere iubet cutem secundum latitudinem;
si vero multa crucis instar incidit, aquam per vi-
ces euacuando, deinde cum lixivii & vnguentis
convenientibus curat. Verum cum hæc ad Chi-
rurgiam pertineant, de iis dicemus, cum de tumo-
ribus præter naturam agemus. Interea perlegas
rationem curandi per incisionem, quæ apud Act.
scripta sunt, ex Leonida de hydrocephalo lib. 6. cap.
1. & Paulum Aeginetam lib. 6. cap. 3. & quæ Se-
bastianus Austrius in libro suo, De morbis pueror-
um, de morbo tertio puerorum hydrocephalo dicto de
Chirurgica curatione, ex Guilhelmo Placent. mutuo
accepit. Satis est nunc loca ostendisse; de his la-
tius tractabimus, De tumoribus præter naturam.
Cum igitur omnes affectus exteriores cutis capitis
absolverimus, huic libro octavo finem impone-
mus, ad reliquos capitis affectus, morbos, eius-
que symptomata nunc transeunt.

Finis libri octavi.

OBSERVATIONVM ET
CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber nonus.

DE VARIIS CAPITIS DOLORIBVS.

OBSERVATIO I.

De dolore capitis ex ardore solis oborto.

Id annorum 30. qui in foro
frumentario Delphis habita-
bat, ex leuissima causa dolorē
capitis incorrebat. Hic autem
cum diu extra urbem canicu-
la exstans obambulasset,
domum reuersus in capitis
dolorē vehementiorem in-
ne intellexisset, quod ex longiore mora in sole
plorationem præsentem, ardorem frontis com-
parebat, & ut eger referebat; caput illi veluti inane
apparebat, nec ullo pondere premebatur, oculi
tunc lacrimis refugiebant, scintillabant, facili-
ter motu ciebantur. Vitiis quoque immodicis fati-
guabatur, & si somnus oreptaret, implacida &
inlucida erat; non quietem sed laborem afferens,
celeriterque expergebatur, & in iram præceps
nebat. Hæc cum digne animaduertissem;
tunc mihi in mentem venit antequam remedia
adhiberem, illud dictum Gal. præsidia doloris ca-
pitis extra distinctionem arbitri, vel literis manda-
re, plus noxæ, quam commodi esse adferre, qui in eum
modum remedia adhibenda vel docentibus fidem ad-
hibent. Non enim omnes ob vnam corporis dis-
positionem, vel causam, capitis cruciatu infe-
scantur. Verum ut plures sunt hæc dispositiones
seu cause, ita propria quoque singularum cura
est. Nec in hac sola, sed requeis, indi-
cuntur eo usumem perit. Cum igitur hic tan-
tum nuda sit intemperies, causa procacitica,
nempe solis ardore, præcedente, alteratione tan-
tu non opus erat. Ideo ægrum quiescere iussi, &
hoc oxyrhodon fronti appolui cum panno in-
culcato & leuiter expulsi, idque frigide: ℞. olei
ros. nymphae ana ʒ ʒ. aquæ solatri, lactucæ, ros. ana
ʒ i. aceti ʒ ʒ. misce. quo dolor magna ex parte mi-
nuitur. Sub noctem vero frontem & tempora
inungi mandauimus cum oleo salguino, violaceo,
vnguento popul. simul mixtis: ita ut deinde in fom-
tum placidum inciderit, & ab omni dolore libe-
ratus sit.

SCHOLIA.

Homo (teste Platonē) cum sit omnium rerum
quasi mensura: ita & omnium animalium
quasi miraculum diuinum, extrinsecus tamen
lem. Ob quam causam, ut idem Plato referebat, uni-
uersi homines cautione indigent. Sed cum diuini-
tatis energia maxime in cerebro & toto capite
Pet. Forest. Tom. 1.

elucescat, & ab eo proficiantur omnium sen-
sum nobilissimorum vires actionesque, ut sunt
imaginationes, cogitationes, memoria, mens,
ratioque, ac cætera quæ ad intelligendum animi
dotes & ipsam quoque sapientiam habentur. A
capite igitur tanquam animæ & intelligentiæ ha-
bitaculo initium hic sumpimus, cum capitis
morbi ac cerebri læsis actionibus animalibus to-
tum hominem deiciant. Ideo medici quam dili-
gentissimi esse debent, ut hanc arcem totius cor-
poris bene muniant & custodiant. Verum ut in
cognitionem symptomatum, ac morborum capi-
tis probe tyrones perueniant, in primis totius ca-
pitis anatonem ad vnguem cognoscere debent:
quam cum alij auctores descripero, ab iis huius
cognitio petenda. Interea satis illis sufficere post-
quam anatonem perfecte calleant, teste Galeni lib.
3. De lacu affect. cap. 4. ut ad probe curandum
sciunt in morbis capitis, sedem affectam esse ca-
put, vel cerebrum, vel ventriculos eius, ideo à
simplicissimis affectibus capitis initium cœpimus,
scilicet ab eo dolore, qui ex sola intemperie cali-
da, nempe ab æstu solis oritur. Sed antequam
diuisionem doloris capitis aggrediamur, omnium
primo explicemus quid sit dolor, ut ita melius
intelligantur differentiæ doloris capitis, & ad
quem affectum, num ad morbum vel causam vel
symptomata pertinent, differamus. Dolor itaque
cum sit tristis, grauis, mutationisque sensus, atque
eius communissima causa, ac immediata sit im-
mutatio confertim ac violenter facta corporibus
sensibilibus, ab intemperie, vel solutione conti-
nui, vel ab ambabus. Sat est quod sciamus dolo-
rum symptomata actionis læsæ sensus tactus esse;
vel si maius, molestiam quandam, quæ subsequi-
tur actionem læsam vel passionem illam, quæ in
actione percipitur, dicente Argenterio: & ita
dolor symptoma est, iuxta Fernelium, sicut ira
animi. Quicquid supra modum, calidum, frigi-
dum, durum, acutum, graue, aut multum, repente
irruet in tactum, dolorem infligit, & qualitatis
suz vi & efficacia, quæ proxima est doloris cau-
sa, nempe calefaciens, refrigerans, contundens,
siccans, excedens, vulnerans, comprimens, diuel-
lens. Itaque doloris causam non vnicam, sed ni-
mirum quot sunt tactus obiecta, statuere par est.
Quæcumque repente in tactum irrumpunt, & vio-
lenter tam diu solum dolorem inferre possunt,
quam diu agunt & sensum moquent. Vide plura
de his apud Donatum c. 10. De cephalalgia. Dolor
itaque capitis semper symptoma est. Sequitur
enim vel intemperies, vel distentiones, siue solu-
tiones continui. Quare morbus à quibus sit, ve-
luti & causas præcognoscere oportet: ut iis me-
deamur: & quamquam curatio symptomati pri-
mam non debeatur, ut 12. methodi Galeni docuit:
aliquando tamen ob eius magnitudinem, cog-
noscatur causa, id est, motui, obliuisci, & ipsi soli
D d iij

Hadræanus Iunius annotavit in suis Nomenclaturis; Varroni *vermis frumenta exinamens*, dicitur, vulgari nostra lingua *ein Calander*, qui vermis cum ablatus esset, dolor iste capitis miraculi instar cessavit, neque amplius rediit, ut æger ipse nobis narrauit. Ex causis iam dictis, ut ad longum docetur à Gal. dolores capitis fieri possunt; & ex quibus ipsum propter imbecillitatem eius facillime affici consuevit. Interim ob sensus exsuperantiam, seu potius corporis plenitudinem quamvis diffusi & veluti effervescentes humores interdum ac vapores à magnis febribus ad caput ascendunt, & capitis dolorem efficiunt; sicuti diximus cum de feb. ageremus; sic etiam ab aliis membris sursum elatis humoribus & vaporibus per consensum dolores capitis fiunt. De quibus etiam postea agemus. Et ita causas tam vniuersales quam particulares doloris capitis absolvimus. De signis agemus scholio subsequente, hoc exemplo prius interposito.

OBSERVATIO III.

De dolore capitis ex quouis calore facile recurrente.

1. Adrianus Iacobus Delphensis Aromatopola, qui in insigni Vux pensilis, in foro è regione domus Ciuiæ habitabat, facile (*vir admodum biliosus, macilentus, rarus & tæxuræ*) capitis dolore tentabatur ex radiis solaribus, inclementia æstus ætheris, ex nimio graui & indefesso labore; & assidua quoque ignis vicinia, ex thermis; præcipue vero, si apud ignem semina saccharo incrustata conficeret; nam hic aromata conficiebat & vendebat. Recurrebat vero hic dolor ex leuissima quaque causa calida, ex caloricis eduliis, ex odoribus aromatatum, potissimum vero ambra & moschi, ex inedia, ex insomniis, ex ærumnosis cogitationibus, in signi mentis perturbatione; nam ira commotus illico capitis dolore afficiebatur, magis tamen ex solis ardore. Verum quavis ex causa oriatur hic dolor, ab ipso affectu curationis indicationem sumimus: & ideo hic, cum ex intemperie calida nuda, absque materia ex leui causa calfaciente dolor hic capitis ægrum facile obreperet; sola alteratione hic opus erat, ut *Anticenna* etiam his verbis testatur *fen. 4. primi*: Si mala intemperatura sine materia (*ut hic erat*) fuerit, tunc ipsum temperamentum tantum immutare debemus. Sed, si cum materia fuerit, enacubimus. Alterantia pro mali modo sunt deligenda, ita ut si decem numeris discessit ab habitu naturali in calore, decem numeris in habitum frigidiorum dispositio calidare ducenda. Cæterum quibus per alimenta possimus restituere sanitatem, frustra aut dolo malo, nec sine magna naturæ iniuria ex officinis medicamenta petuntur: siquidem fere omnia ventriculum offendunt ac lædunt, prauisque succi sunt. Quamobrem Asclepiades clarus medicus, damna eorum vsu & post habita pharmaceutica, ad dietam potius omnem suam curam transferebat, nimirum quæ non tantum alunt sed & qualitate prædita morbo sunt contraria; quo subsidio non potest excogitari salubrius. Quare ut à cibis calidis abstinere, mandauimus, atque iis vteretur, qui boni essent succi, ut alium & campestrium carnis elixatis, adiectis herbis facultate refrigerandi præditis, lactuca, myrto, portulaca, oxylapatho, atriplice, spinachio, vno acerbo, ompacrio, pruno damasceno, malo arantio, citrui, citrangulio, quibus aliis quoque limens distis. Quæ vero assantur, non

nihil igneæ qualitatis ab ipso igne fortiantur. Cedebam etiam pulcriculas ex hordeo mundato, ex baclica & amygdalis exorticatis. Sed illud obseruatum dignum hic non prætereamus, ut amygdala primum in mortario pilo tundantur, borulas aliquot in aqua pluvia macerentur. Sunt enim quandoque quæ apud nos in Pharmacopoli venduntur, antiqua vel rancida ac oleosa; qua de causa sanguinem promptissime corrumpunt, ventriculum euerunt, febres accendunt, & capiti insigniter offiunt. Macerata vero velut repubescunt, & vires suas postliminio recipiunt, omniaque fastidia vetustatis exspunt, quibus & semina quatuor frigida maiora à corticibus repurgata addebant, ut hordeatum fieret. Pisces admittebam de rosis, qua recentia fortissima vel in aqua suffocata. Ex fructibus cerasa, fraga, mora, persica, pruna, modo citra saturitatem fieret mandendi finis. Iussi quoque ut ceruicem tenuem biberet, & ut nullo fatigaretur exercitio, & quantum posset à conscientia saccharo abstinere, maxime sumpto cibo; à frictionibus, tum balneis & sudationibus. Præcepi ut similiter somnus illi prolixior esset, & ut animi commotiones omnes, clamorem, vociferationem, tumultum declinaret; ac ærem æstuosum vitaret, siue is ex coelestium syderum incubitu immineret, siue afflatu aliquo ignei vaporis adueheretur, nihil refert vnde cumque talis aspi-ret, noxius est quicumque calefaciat; quemadmodum & ignis, si huius perpetuo assideat. Si itaque frigidus aer negat talem refrigerandi utilitatem, arte atque industria talis parandus est fuscus humiflosculus frigidis atque herbis, seque præcipue tuendo, ac radiis solaribus caput impetere. Quod ad medicamentum attinet, iussi ut hincipiti ac fronti pannum lineum inculcatum in epithemate subscripto & leniter expressum frequenter apponeret. *℞. aq. ros. 3 iiii. oliv. ros. viol. nymphaeana 3 ss. succi semperuivi 3 ii. aceti ros. 3 i. misce. Sub noctem vero, ut etiam inongeret frontem ac tempora præcepimus, ex vnguento popul. infrig. dante Galeni & vng. ros. simul mixtis, & in aqua ros. sæpius lotis. Præterea ne ex calore humor ad caput attraheretur, purgationem leuem administramus, ex diapruno simplici & casta recentia tracta contrinam: exigna pulpa thamarind. adiecta ad modum boli. Pinna quoque narium oblini frequenter iussimus oleo saligno, lactuca succo immixto, tum ut os, fa. cæque sæpius collueret lacte ebutyrato acido, idque frigide; incoctis prius thyrus vitium & acetosellæ. Et ut frequenter fumeret conferuam acetosæ, viol. nymphaeæ, quibus sæpe reiteratis, tum victus ratione superius enarrata probe obseruata, curatus fuit: & hæc diligenter obseruando postea minus dolore capitis detinebatur.*

SCHOLIA.

Doleat caput, ut iam dictum est, intemperie, aut solutione continui. Intemperies alia simplex, alia composita. Vtraque rursus cum materia, vel sine materia: illaque vel in toto cerebro, in solis venis, arteriis, membranis, nervosisque corporibus. Solutio continui fit acri humore erodente, putri, bilioso, falso, vulnere, casu, contusione, punctura, maligna qualitate, vel in lue veneris, carie, distensione. Distensio fere à copia humorum, vel flatuum. Humorum quidem, vel omnium, vel aliquorum, vel alicuius. Fit quoque per obstructionem, cum videlicet angustias meatuum capitis

capitis intercipit humor crassus, viscidus, aut spiritus vehementer vaporosus, in luteris, ossibus palati, colicis, & quæ ad nares, aures, oculos & spiliam pertinent. Quoslibet ex varietate causarum efficiunt: ex partium laborantium natura; ex ideo, ex qualitate propria. Causæ quædam sunt & externæ, quas scholio præcedente enarrauimus, prompte ex ægri seio altantium relatione percipi possunt, quare in iis cognoscendis du. in norandum non est: quamvis considerandi sunt, numquid ætas, aut frigus præcesserint, constitutiones temperantia & æris, siue autem ista, aut illa, aut utriusque affectiones, studia, curæ, vigilæ, aut quædam ex exercitiis, coitus vehementior, aut quædam ex diæta: quæ omnia variis modis ad capitis dolorem erant. Alti enim vel quædam calor, & æstus intemperie caput afficit, aut ad eam partem humores euocat, aut eo iam contentos & spiritus amouit, vel liquat, exacuit, iacendit, & in tutum magis; eatenus doloris causa esse potest. Sic etiam omnia quæ repente & vehementer corpus humoresque noxios aut naturales exagitant, aut valde extenuant, & in teruotem agunt, ut sunt iudicia, vigilia, exereitationes, cæteraque in prius enarra, item quod æstus efficitur, ipsiusque frigus interdum. Sua enim vi condensante & adstringente, dum fuliginosa recrementum retinet; cariemque naturalem intro cogit, calidioribus & inextinguis spirituum audioribus, aut si repleta per autumatos imbris capita exacerbat, efficit, ut in capite permanens exciementum doloris causa existat. Si autem nulla ex corporis parte plenitudinem vitam inueniat, digerit, & gas aut discedit, atque hæc ex accedente præstet. Sui autem vi res. perando dolorem excitat, quæ ut ille caput gravitatem inducunt; unde ipsam replent, multitudineque humorum grauant. Quorum omnium de toto cum partis affectum demonstrat, ad eius curationem p. utum adfert momenti, proindeque emergent contemplanda. Scitis faciei & aquasol cum oculorum & totius corporis superficiali, quod etiam sanguine tumescere conspiciuntur, heu. & venæ omnes, quæ in oculis, temporibus, fronte & tota facie extenduntur, si magnus affectus fuerit, vestigia sunt caloris, meriores, in eæ, vigiliæ aerisque siccitatis præstet, dolorem ab his profectum esse suspicio erit. At si nihil prorsus eorum, quæ extrinsecus oculorum interiorum certo habere pronuntiantium est, caput affecerit, tunc qui urgebit dolor, subditarum cõsensu nascitur. Verum num primogenio caput laboret aut per consensum, vide Gal. *De locis affectis*. Cuius hæc sunt signa vniuersa. Si nati ensens causa integriss. fuerit, si frequenter repetat: si cum alterius partis affectu innasceat, & eo subito leuatur: denique si vel totius corporis plenitudo & excochymia sit, vel partis alicuius ritum præcesserit. Modus autem huius communicationis seu consensu duplex. Nam partes inferiores vel ad causam aliquam transmittunt, ut vaporem, vel humorem: aut solâ connectione, & quædam ratione quadam cerebri. Ex ventriculo tunicis externis ac tunicis internis, ad caput per nervorum retransmissas, & per ætophagum, cuius signa sunt, in vasa, vasa amittendo. Ab utero fit post mensium retentionem, aut ieminis putrefactis, aut si quæ sit vis humorum perturbatio, tunc dolor in oc-

capite percipitur, ut illic incepit, præsertim nulla materię translatione facta propter contentum vteri cum cerebro per spinalem medullam, cui robustis vinculis connectitur. A iecore magis per venam cauam; à liene per arteriam magnam sic materię ad caput translatio. Sed an à bile in dextrum latus, à melancholia in sinistram decumbat, controuersum est: cum & vena caua & arteria magna à iugulo in utrumque latus traducant ramos, ut nulla alia ratio adferri queat, præter rectitudinem, cur in hanc potius, quam in alteram partem dolor inuadit, cum tamen rectitudo (*ut quidam volunt*) parum momenti habeat in his, quæ per vias communes transferuntur. Sed dolor frequenter incipit prehendit, multis de causis: Nam iunc paniculorum partes suturis inferuntur, & vasa, arteria præsertim, ac materia omnis seu vapor eo peruenit, futura raræ, cranium tenuissimum & fistulosum, tenuium vasorum copia. Unde fit, ut semper fere illic incipiat sudor. Cæterum omnes internæ causæ potissimum his signis comprehenduntur, scilicet ex humorum & vaporum noticia. Sic distensio cum grauitate & pulsu, sanguinis copiam, sine grauitate, bilem demonstrat: cæteris tamen perpenfis, ut visus gnis omnes præcedente, temperamento, regione, ætate, anni constitutione. Siccitas dolorem vehementem non infert, quia non fit confertim; nec proinde melancholia, nisi à bile flava adusta, vel bile mixta, vel spiritu distendente. Neque humiditas nisi copiam, ut pituitæ frigida, quæ noctu potissimum infestat, facileque propriis signis pituitam significantis discernitur. A calore vehementissimi sunt dolores, sed breuiores: à frigore minus subiti & diuturniores. Ab ossis carie, vermibus, subiecto pure angusto loco comprehenduntur. Si ob sensus exsuperantiam dolor capitis infestet, velut in ore stomachi accidit quibusdam, qui ipsum exacte sensilem habent, facillime à quouis causa, ut hic Aromatopola, in eum incidere parati sunt, præsertim ab ipsis odoratis, adeo ut nonnulli ne thuris quidem odorem ferre possint, Gal. *anlore 3. De locis affectis*. Aliæ causæ, ut etiam ex Galeno constat, omnes cognoscuntur ex doloris specie & proprietate, partisque dolentis natura, & ex causarum quæ præcesserunt, contemplatione. Continentium causarum vero signa sunt (*ut præceptor meus Ebedictus Panentinus ad longum docuit in sua praxi. De signis demonstratis doloris capitis*) quæ indicant rei caput offendentis præsentiam & hionem in toto vel parte. Atque hæc quæ satis de signis quæ ex varietate causarum efficiuntur capiebantur: quibus adiungere poteris ea signa, quæ caput affectum extra vel intra caluariam esse demonstrant, de quibus scholio obser. i. huius libri, sub finem nempe scholii, egimus. Nunc addamus reliqua signa: illa quæ ex partium naturæ deprehenduntur: nervosorum quidem corporum dolor est magis punctorius: arteriarum pulsatior: stupidus in venis & cerebri substantia. Ex loco: periosio, superficialis: altus & profundus dolor in meningibus. Intra caluariam inclusus, dolor ad radices oculorum extensus. Et qualitate propria hoc modo. Grauis dolor est à plenitudine & copia: in acri humore & vapore rodens, sed vapor distendit magis, humor vero plus erodit. Vbi distensio citra rofionem, spiritus flatulenti vel humoris non rodentis copiam indicat. Distensio cum pulso membranarum inflammationem sequitur: cum grauitate copiam membranarum conceptam & inhaerentem: sine grauitate & pulsatione, copiam crudi flatus. A sanguine

8. Quibus potissimum signis omnes interne cause comprehendantur.

9. Continentium causarum signa.

Signa doloris capitis.

IO.
Ex proprie-
tate dolo-
rum.
A functione
anime.
Ex antea-
lia vicia.

sanguine fere in frontem: à pituita, in occiput, à bile flaua, in dextrum latus: à melancholia in fini-
strum decumbit. Sed & ex proprietate dolorum
humor aliquando intelligitur. Nam fere mode-
ratus est à sanguine: à pituita, coniunctus est fri-
giditatis sensui, stupori, somnolentia, tarditati.
A functione animæ, ubi & facies decolor est; à
melancholia, varia phantasmata: à bile calor ma-
ior, pallida facies, vigilia. Sed his omnibus ad-
iungenda est antea facta vita, requirendum & reli-
quum corpus. Humor enim & vapor, qui dolo-
rem facit, aliquando generatur in ipso cerebro,
sæpe ab aliis partibus corporis & toto genere ve-
noso transmittitur: ut iam antea distum est. Et sic
omnia signa doloris capitis demonstratiua vni-
uersaliori modo satis superque retulimus, quæ
etiam clariora euadent exemplis iam infra di-
cendis.

OBSERVATIO IV.

De dolore capitis, à vehementiore exer-
cizio, oborto.

1. A Dolefcens valde biliosus, cerebri quoque de-
bilis, studiosus, si immodice studeret, vel ni-
mium corpus exerceret, dolore capitis corripie-
batur. Hic cum vehementer sese exercuisset, in-
signis capitis dolor eundem inuadit. Ad quem vo-
catus, ab eodem intellexi quod alias ei sæpius hoc
idem contigisset, in similem dolorem lapsus, ex
vehementiore exercitio. Quare ut sese quietum
in lecto contineret præcepi. Et cum nuda adhuc
esset intemperies, hunc syrupum propinaui. *℞.*
sy. viol. nymphae, de end. ana ʒ. ʒ. aqua lactuca-
cichor. end. ana ʒ. j. misce. Deinde frontem ac syn-
ciput oxyrrhodo sequenti sæpius madefeci. *℞.*
olei ros. viol. ana ʒ. j. aqua ros. ʒ. ii. ʒ. succi lactuce,
semperuini, aceti ana ʒ. ʒ. misce. Præterea impe-
raui, ut inungeret frontem cum oleo de cucurbi-
ta, vnguento populeo simul mixtis. Cumque in
somnia incidisset, ac eo tum quiete ac otio lar-
gius indulgeret, visuque humectante & refrige-
rante vteretur, breui ac optime his sanitati resti-
tutus est.

SCHOLIA.

2. D Ictum est prius, quod calor subito acutos-
que dolores concitet, sed multo breuiore
quam frigus, & cum calida intemperies eaque sit
simplex (ut hic erat) facile etiam hic dolor cur-
ratur; eaque de causa non satis est ut signa de-
monstratiua doloris capitis (de quib. scholio præce-
dente egimus) diligenter consideremus, verum
etiam signa prognostica, quorum cognitio & me-
dicis & ægris valde commoda est, ut alias in li-
bris nostris contra Empiricos circumforaneos
differuimus: cum hæc ipsa etiam iudicatoria ap-
pellata, eo quod in morbis futurum terminum
eotum ad salutem, aut mortem, aut morbi lon-
gitudinem & breuitatem, ut i. de rat. vi. in mor-
bus, acut. commentio 3. demonstrant. Quæ non asper-
nanda cum in morbis curandis & medico & ægris
utilia existant. Hipp. sententia 1. prognost. Et scien-
dum quod in capitis dolore homines minus peri-
clitantur, quam in cæteris partibus dolore affe-
ctis. Metimur etiam vehementiam, & malitiam
doloris membrorum, penes fortitudinem & de-
bilitatem sensus: ita fortiores sensus vehemen-
tius dolent: debiliores, remissius, ut constat ex
Galeno De rigore & convulsione cap. 6. etiam auctore

Hippocrati. Cum igitur cerebrum expers sit sensus,
teste Galen. 1. De caus. sympt. cap. 4. Ipsum namque
cerebrum (inquiens) sensiens organum à natura condi-
tum non est, sed per nervos semper sentiendi vim omnib.
animalis partibus transmittit: quo fit, ut per cerebri
rationem sensus experti caput minus doleat, minusque
eius natura mueretur corumpaturque, cæteris partibus,
quibus vis sentiendi per nervos à cerebro transmittitur.
Ideo dolore capitis homines minus periclitantur.
quam à dolore cæterarum partium vexant. Et pro-
pterea idem Gal. optimo iure dixit 2. De comp.
medic. localium cap. 3. Neminem unquam ob capitis
dolorem deliquio comprehensum aut mortuum esse, ne-
que quendam se ipsum occidisse, quemadmodum quo-
dam colli dolore vexatis fecerunt. Vt cumque doleant,
longe minor ipsorum est dolor, quam eorum, qui
colli, aut auris, aut oculi, dentis dolore vexantur.
Non tamen omnes capitis dolore affecti, si febris
acuta accedat, vel alia symptomata simul cum do-
lore coniungantur, sanantur. Nam extremorum
frigiditatem in forti capitis dolore fieri malum
esse idem Galenus testatus est 7. aphor. comment.
26. & futuram cerebri inflammationem prælagi-
re, raptu sanguine ad cerebrum. Dolor quoque
capitis vehemens si continuus fuerit cum febre
acuta, si quid ex indiciis exitiosi apparuerit in
quarto, in septimo morietur, vel paulo post. Si
salutaria indicia in quarto, septimo fiet indicatio.
Quibus à cibo ad somnum conuersus caput dolet,
humorum multitudine repleti, pariter ex somno
illo caput malis humoribus repletum obtinent.
Quod si iis humores ad atræ bilis naturam ve-
gent, iis in somnis timores sunt: si vero pituitæ,
ex somno convulsiones sunt: si flauæ bilis, labo-
res & inquietudines, ut Gal. inquit 4. aph. com. 67.
Et ideo nostris temporibus plethorici videntes lau-
tioræ cæna, ac se ad somnum conuertentes ob du-
plicem plethoram humores his ad cerebrum con-
uertuntur, ipsumque caput gravantes in horren-
dos incidunt casus. Consciscat igitur nemo plus
(ut nunc moris est) cænare quam prandere, ne tale
periculum subeat. Qui dolore capitis tenentur,
aruginosque vomitus habent, & cum surditate
vigilant, ii cito & vehementer insaniunt, ut latius
explicatur 1. prorrh. com. 10. Affecto cerebro ven-
triculi os ad vomitum incitat, ut 3. epi. in 4. ægro
Philisco; qui in Thalo decumbebat. In capitis
dolore lethargus & surditas post aures abscessus
sunt; cum calidi fuerint & tenues desipientia
sanguinis eruptiones: si frigidi, parotidas exspe-
ctato. Et in capitis dolore cum hypochondrio-
rum tensione & fastidioso lethargo, parotides
sunt si tensio sine phlegmone, fallax est indicatio,
ut com. 3. 1. prorrh. com. 74. Dolore capitis cum
febre acuta infestantes, si in die non iudicatoria
solui fuerint, atque repente occultati inutiliter
soluuntur, ut ait Gal. 3. com. 1. prorrh. com. 75. Qui-
cumque dolore capitis absque febre vexantur, &
aurium sonitu, & vertigine, atque, vocis tardi-
tate, & manuum torpore ii aut siderati aut epilep-
tici aut obliuiosi expectabuntur. Causa est hu-
mor frig. 4. De locis affectis, cap. 2. viscidus &
crassus, nempe pituitosus. Dixit Hipp. aphor. 70.
lib. 4. Quibus fabricantibus vna sunt perturbata,
quales sunt inmentorum, et dolor capitis vel ad se vel
aderit: quoniam, ut inquit Gal. in comm. spiritus
flatusque vna cum calore prompte fertur ad ca-
put. Et aphor. 51. lib. 6. Quicumque sunt dolores ca-
pitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & ster-
tunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehendi-
turi. Nam cum sanis (ut Gal. assertus eodem com.) dolor in
capite repente aduenit causam referre oportet, non

non modo ad spiritum flatuosum, sed etiam ad
materiæ vniuersam fluentis multitudinem: quam
ad cerebrum fuisse delatum indicant symptoma-
ta, quæ post dolorem superueniunt, ab Hipp. an-
notata: per etiam symptomata, quod sit quædam
materia pituitosa, commonstratur, atque idcirco
febris superueniens dispositione soluit. Aphorif.
autem 10. eiusdem lib. idem dicit Hippoc. Caput
dolenti & circumdolenti, seu vehementer laboranti, pus
vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut au-
res, morbum soluit: quando videlicet propter in-
flammationem, Galeno teste (ut etiam citatur à Do-
nato) vel crudorum humorum multitudinem in
capite acuatorum fieri dolorem contigerit: tunc
namque inflammatione suppurata, aut humore
excreto solutio fit. Sed & capitis dolor vehemens,
inquit Hippoc. & continuus cum febre, si quod ex
indiciis constiterit exitiosis, lethalis admodum
est. Et libro prædictionum: Verum gerentibus ca-
pitul dolores soporosi cum granitate sentis, mali sunt.
Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem
scripsit, dolorem capitis inseparabile esse indicium fu-
turæ crisis, si à principio non inuaserit, sed ubi corpus
perturbatur, ac agatur natura tentante ipsam per vo-
mitum, aut per fluxum sanguinis ex naribus. Si capitis
dolor sit intolerabilis, continuus, perseverans, somnum
que auferens, lethalis præcipue in febribus habetur. Si
denique apta adhibeantur remedia, nec in cessauerit,
sed augmentetur, pessimum signum est & frequenter
lethale: quod si sine febribus talis existat, oculi
perditionem aut alienationem decernit. Si cum
dolore capitis accesserit convulsio, abscessus cir-
ca oculos, aures, aut in capite; vel oculorum
inflatio aut eorumdem subuerio, magna ex parte
lethalis existit. Cæterum cum prognostica signa
duplicia sint, quædam morbum futurum præsa-
gientia, alia vero terminum morbi explicantia:
Sic futurum dolorem capitis præfagiemus, ex
dolore, corruptione actionum animalium, vel
diminutione sensitiuarum internarum vel exter-
narum cum prægressione causarum procatartici-
carum iam paulo ante dictarum: ut de statione
sub sole, radiis quoque lunaribus, balneis, vigi-
liis, motu laborioso tum corporis, tum animi.
Iam quoque ex causis internis præcedentibus si-
ue per cerebri essentiam aut aliarum partium co-
munitatem, ex quibus maxime cognoscitur, ce-
rebrum esse debile acuti sensus, ex quibus poteri-
mus prædicere dolorem capitis futurum: ex sub-
tili quoque odoratu, cum tales facie capitis do-
lore tenentur. Ex ventis australibus, tales enim
dolorem capitis præfagunt, à calido enim ven-
to sit humorum dissolutio, ut ex 6. aph. lib. 3.
patet. Ex vrina si mingitur clara, et ab externo
aëre perturbatur, dolorem capitis futurum ar-
guit: causam declarauit. Gal. comment. aph. 17.
lib. 4. Nam vrina tenuis alba in febribus acutis,
primo dolorem capitis, cui, si non statim succur-
ratur, phrenitidem præfagit, bile ad superiora
tracta. Non tamen necessarium in capitis dolore
vrinam talem esse aut præcessisse, eodem Galeno te-
ste, cum ex sola materia cruda in stomacho exi-
stente fieri posset, & non ex ebullitione materiæ
ita permanens, signum est præsentis doloris capi-
tis. Si autem turbida micta, deinde clara euadat
cum dolore capitis, significat terminationem, ad
b. n. cum signis præsentibus ab eodem Galeno
scriptis. De his quoque vide Auicem. 2. primi. Nam
vrina eodem modo clarescit, vel cum est micta per-
manens talis, signum fuit quod soda id est, dolor ca-
pitul.

Pet. Forest. 1. com. 1.

pieis, fuit aut sit, ad sit, vel erit. At in febre alba,
subtilis conuersionem materiæ ad caput arguit,
modo materia non diuertatur ad intestina faciens
fluxum, vel ad cutem inducens icterum aut su-
dorem. Signa vero prognostica terminationis
bonæ, vel malæ, vel in alias ægritudines, vel ter-
minationis longæ vel diuturnæ, iam aliqua ex
parte diximus: dolor enim ex muda intemperie
facilius tollitur, quam ea quæ materiæ admix-
tam habet. Et dolor capitis à vulnere duram piam-
ue matrem (ut vocant) penetrante, aut substan-
tiam cerebri attingente, lethalis est. Si vero cum
cranij solutione, tantum medici periti diligentia
sanatur. Quivis dolor capitis cibum & somnum
auferens, perniciosus habetur. Et ille qui cum ca-
tarrho est malignus habetur, catarrho operatio-
nem impediens. Et is, qui ex pituita & melanco-
lia sit cæteris partibus est longior. Dolor quoque
inuerteratus ex frigidis humoribus; qualis in ce-
phalæa & Galeata passione fieri consuevit, diffi-
lis curationis existit, præcipue in senibus: inter-
dum tamen commodis remediis & dolor hic ces-
sat. Dolor fortis in cephalæa subito delitescens,
non sequente alleviatione aut per crisin, lethalis
cum cerebri læsione, virtutisque animalis de-
structionem defectionemque demonstrat. Termini-
natur itaque dolor capitis ad alias ægritudines, vel
ad salutem aut mortem. Quibus cerebrum de-
bile, & dolorem capitis sentiunt, nisi his cito suc-
curritur, in cephalæam facile transit. Capitis do-
lor remanens post febrem, teste Auicem, defectum
naturæ in purgando materiæ notat, quæ febrem
efficiebat, ita ut eandem neque fluxu sanguinis
narium, aut alio modo perfecte expulerit: nisi
huic prospiciatur, in subeth aut maniam facile
incidit. Ideo & euacuatione & victus ratione oc-
currendum est. Si itaque post febres acutas re-
manferit, natura deficiente in expellendo mate-
riam, quæ dolorem capitis faciebat, intert cere-
bro nocumentum vel buchæ pro ratione situs do-
loris & materiæ. Nam si materia fuerit sagguinea
peccans in parte anteriori cerebri, si fluat ad ante-
riores cerebri ventriculos, inferet carum (Barba-
ri subeth vocant) vel apoplexiam. Si pituitosa, ut
plurimum in parte posteriori ad nucham & me-
tus nervorum conuertitur, & inducit paralylin,
stuporem, tremorem & eiusmodi affectus neruo-
sos. Si biliosa, penetrat in substantiam membra-
narum, inferens phrenitidem: si melancholica,
melancholiam: magis vero adulta, maniam. Ce-
phalæa eaque grauissima in maxime repletis apo-
plexiam futuram præfagit, ut Arnoldus Villanovanus
recte scriptum reliquit, cum omnis dolor capitis
repentinus & acutissimus malus censendus sit, &
apoplexiam minetur. Prognostica vero ad mor-
tem vel salutem præter ea, quæ à nobis superius
relata sunt, in febribus acutis vehementiora iuxta
Auicennam prima tertij, signum; imo pernicio-
sum, si & alia mala signa coniuncta fuerint. Vnde
dolor capitis (ut scribunt communiter auctores) cum
vigilia & prohibitione somni cum vomitu, est
signum lethale, modo talia signa perseverante
nam in febribus acutis (ut de febribus ostendimus)
potest significare crisin sanguinis narium vel vo-
mitus, & bonum signum est. Aliud signum est,
non tantum mortem indicans, sed iam instantem
& de proximo futuram, auctoritate Auicem. prima
tertij. Cum lipitudo pupillam tegere inceptit si-
cut tela aranæ deinde adunatur, & tunc est morti
propinquus, quod etiam vulgares indicant, cum
dicant visionem ablatam, fractam & mutilatam
esse. Et sic nunc satis constat de causis & signis
Ee doloris

Signa pro-
gnostica ter-
minationis
bonæ vel
malæ.

Signa ter-
minationis
in aliis ægri-
tudines, vel
ad salutem
aut mortem.

doloris capitis doctrina vniuersalis, & sic ad methodum vniuersalem curandi dolorem capitis facilius erit transitus.

OBSERVATIO V.

De dolore capitis ex intemperie calida, nuda qualitas circa humorem, orta.

1. Quidam cum in vaporario calido, minus consoctus, paulo diutius hæssisset, capitis insigni dolore affectus est. Male dormiebat, fulmina, flammæ, ac incendia se videre somniabat, caput leue erat & tactu calidum, maxime vero frons & synciput, manu iniecta calor manifeste sentiebatur, qui etiam à temporibus ad aures procedebat, oculi rubebant. Dolor enim qui à calore est, seu ab intemperie calida, rubedine quidem leui capitis, oculorum & faciei partes infundit. Urina quoque huius paulum tincta erat, pulsusque velocior; lucem, quoque & splendorem vix sustinebat. Atque hæc omnia dicta aderant sine gravitate & pondere. Ad hunc igitur accitus, cum etiam ex eius sermone intellexissem, ex vaporario calido hunc dolorem esse contractum, facile ex aliis signis, quæ aderant, percepi nudam hic esse intemperiem calidam. Cumque omnia frigida hic conuenirent (nam is delectantur & inuaniunt, ut prius dictum est) ut aërem calidum euicere iussi, qui; nullum calidum persistat recipere, aut calidis vaporibus repletus esset, & ut magis arte talis euaderet, germina, tum flores facultate frigida prædita per aërem & cubiculum aspergebantur, nempe rose, violæ, nymphae: verum cum illa odorifera ferre non posset, vitium capreolis & roborum ramis humi sulis, aër frigidior euadebat. Locum etiam subterraneum lapidibus stratum elegimus, in quo decumberet, fenestris ad septentriorem subinde apertis, ut aër frigidior intrans cubiculum refrigerare posset, meridionalibus occidentalibusque clausis, & quæ ad orientem spectabant. Interea ut splendorem solis declinaret imperavi, similiter coitum, iram, animique perturbationes omnes, vigilias, omniaque alia quæ calorem augent: quietem vero, somnūque liberaliorem adhibui. Apollonem, inquit Galen, tum vini, tum cibi abstinentiam laudauit, & ventrem ducere, & somnum conciliare, & animam quoquo modo recreare: ab ira denique, iurgis letisque abstinere. Alimenta vero refrigerantia & alterantia præscripsi: qualis est lactuca, portulaca, priscana, consue cremor, panis ex aqua frigida lotus, pisces petrosi, pulli columbarum omphacio alteratis, hordeatum, amygdalatum. Et ex fructibus concedebam malum punicum, uvas passas, pyra ac mala quæ appiana dicuntur, interdum cruda, aliquando cocta. Præcipue vero abstinere ab his, quæ vi quadam occulta capiti obsunt & dolorem inducunt, ut à palmarum glandibus, Galeno teste, eruo, lactis potu vel lacte quocunque modo exhibito, auctore Hippocrate sic dicente aphorif. 64. lib. 5. Lac dare caput dolentibus malum: malum vero & febricitantibus, & quibus illa sen præcordia suspensa murmurant, &c. à viticis femine ac nigris oliuis, ut Actio visum est, & ante ipsum etiam Galeno 2. De compes. medicament. secundum locos. Potus huic erat ceruicia tenuis: quamuis Itali ceruicia carentes vinum dilutum concedunt, præstat eius loco aquam cinnamomo incocto dare. Ad refrigerationem & alterationem exhibuimus tale iul. 2. Syr. viol. end. oxyx. simplicis ana 3 j. aquæ end. acetosæ, viol. ana 3 iij. fiat inleq. pro tribus dosibus. Subinde dabam de-

coctum ex herbis refrigerantibus, ut lactuca, lichen seu hepatica, acetosa, end. portulaca, floribus nymphae, adiecto syrup. de succo acetoso, de limonibus, acetos. citri, de ribes & similibus. Interea ne lotium aut excrementa retineret imperavi; & si sponte non deponeret, clystere molli vel balano irritabam, aut syrup. ex infus. ros. pallidar. vel cum diapruno simplici, vel sero lactis, aut infusculis ex lactuca, ex slide, beta, spinachibus, vel prunis assumptis. Et ideo ut à duris alimentis abstinere præcepit, tum ab iis quæ aluum exsiccarent, & ut hypocausta præcipue vitaret. Ad ventrem magis mouendum eligebam pruna Iberica. Quod ad topica remedia attinet, cum magnus remedium campus sese offerat, & præsto sint, ut cucurbita, cucumeres, cicchorii succus, acetosa, lactuca, sempervivum immatura, pampinorum, aut qui ex vitis germinibus exprimitur, facile auxilia inuenimus ex nobis ipsis; ex oleis, ut oleo ros. omphacino, vel iuxta Dioscor. parato, vel, si legitimum desit, ex oleo violaceo, nennupharino, adstringente aliquo admixto, ut cydoniorum vel myrtillorum; ex succis iam dictis, qui recentes esse debent; ex liquoribus ut acetos. sed pueris & mollioribus corporibus minus, ut antea dictum est; ex foliis vitis, salicis, nennupharis; ex floribus, nennupharis, rosar. viol. ex fructibus, rubi, vitium capreolis. Et mucaginis, cydoniorum, psyllii, & faturnis hordei cum succis mixtis & oleis. Ex his varia parantur, anacollema, embroche, linimenta, sacculi. Vnguenta, iniectiones narium & linitiones, collutiones oris, odoramenta, ut videre licet apud Hollerium, Rondeletium, & alios. Nos primo vli sumus oleo rosaceo exiguæ acetosæ adiecto, pauco succo etiam cucurbitæ admixto: etiam oxymorino. Nodulum quoque & rosas malefactis in aceto & aqua rosacea naribus admovebam, & iubebam, ut poma cruda manibus sepe verfaret & olfaceret. Postea adhibui vnguentum ros. sepius lotum cum aqua rosæ. Postea vero morbo inclinante aliquid olei chamæmelini oleo rosaceo admiscebam. Deinde etiam inuixi frontem cum vnguento populeo & vnguento alabastrino simul mixtis. Nam in declinatione, adicienda, quæ magis concoquant, ut mucaginem seminis altheæ extractam cum aqua florum chamæmelis, vel oleum chamæmelinum, repellentibus, ut rosaceo, admisceri debet. In fine ut mercuria efficacius digeratur, si malum diutius duret, auctores vtuntur serpillo & pulgrio cum oleo rosaceo subactis. Nos commode vli sumus vnguento alabastrino solo, cuius descriptionem postea ponemus. Quibus remediis non solum hic æger, sed alij multi ex sola intemperie calida dolore capitis affecti, curati per nos fuere.

SCHOLIA.

Ar curatiua morborum, Hipp. teste 1. Epid. & ut Galenus refert commento 3. tribus rebus constat. Vna pertinet ad morbum, secunda ad medicum, tertia ad ægrum, quibus & nos conuenimus. Empiricis adiungimus etiam astantes, sub quibus etiam intelligimus ministros medicorum, phar-macopæos & Chirurgos. Istis deficientibus, vel eorum altero, curatio nunquam perficietur: nam morbo non præsentem, curatio superuacua est; incognito quoque morbo, perfecta curatio fieri non potest. Si enim medicus non cognouerit morbum, vel huius ignorantia decipiat, vnum pro altero suscipiens, non modo non curabitur, sed & crimine mortis inculari poterit, si æger moriatur, & ignoto morbo perperam medicamenta adhibeat. Si quoque medicus peritus, & ministris apti

apri non adfuerint, æger curari non poterit, nisi forte casu id fiat, quamuis natura leues morbos aliquando tollit, graues nunquam absque medico. Ita ut plerumque tam per naturam, quam per medicum simul curatio perficiatur, ut ad longum docuimus contra Empiricos. Non satis est, quod medicus pugnet contra morbum, sed æger id quoque præstare debet, & medici imperata persequi, & sese in omnibus medico obsequentem præbere. Cognito itaque morbo, oportet ut medicus sibi instrumenta itatuat, quibus æget, ut 1. Epidem. etiam habeatur. Talia autem tria exigit, & nobilissimum est victus ratio. Secundum veterum præceptum, potiones, medicamenta, aliaque omnia remedia. Tertium instrumentum manu perficitur. Primum vero & nobilissimum, & ægrotanti gratius, ut dicebat præceptor meus Benedictus Faustinus cap. proprio De dolore capitis & curatione vniuersali. Nam medicus, teste Galeno, non peruenit ad medicamentum, nisi cum videat morbum superare naturam, non tamen victus ratione postposita. Sub victu res omnes non naturales: ut vocant medici, intelligimus. Quocunque igitur dolore capitis quis afficiatur, astringentes constitutiones non profunt nec aër nubilus aut crassus. Capita aggrauat, præcipue stagnis, paludibus, cloacis, oleribusque putridis, aër emissus: purus vero omnibus confert. Crassi quoque cibi nec multum tenues hic adhibendi, nec mali succi, sed medii: ut carnes autem montanarum & in arboribus degentium, phasianorum, perdicum, gallinaceorum. Arictum vero, capreolorum, caroque bubula & suilla vitanda. Vinum etiam capiti dolenti nocet. Pisces, cum fiat excrementis, minus laudantur, nisi saxatiles, gobi, buglossi, asellique. Oua vero gallinacea, commendantur, phasianorum, perdicum, al-buine albatro, tremulæ, mollia forbilia. Lac male coquitur, dolorem capitis interit, & illa suspensit, & casus tota natura nocet: bulbi, legumina omniaque flatuosa vitanda. Corpus non replendum, animique venementiore, motus deflectendi. Veniens nerius & cerebro nocet. Secundum instrumentum medicamentis absoluitur: sed antequam peries dolorem interit, tunc solummodo alterantia: quare tunc refrigerare oportet ex caliditate ardore, siue ea facere frigiditatem, aptissimum est capitis iuxta synciput locus: quoniam synciput ob laxitatem coarticulationis, iuxta coronam futuram & ob ossium tenuitatem & raritatem, facile tum caliditatem, tum frigiditatem, omnium medicamentorum, quæ adhibentur, intro distribuit. Locus autem post verticem, etiam non longe inferior, idoneus non est applicandi remedia tum calefactionia, tum refrigerantia, dicente Galeno 2. De compositione medicam. secundum locos cap. 3. Capitis ea pars quæ occipitur, tum ob eius abundantioris frigiditatem, tum ob densitatem & duritiem: neque etiam refrigerantia circa molestiam sustinet; propterea quod istæ principium spinalis medullæ existit, cui plurimum frigidum obnoxium est auctore Hippocrate 5. aph. 18 dicente: Frigidum immixtum est huius, dentibus, nervis, cerebro, & spinali medulla. At si capitis dolor, quocunque in loco fuerit, vel totum caput, aut partem occupet, habeatque originem ab humore; duplici tunc indiget curatio: alterationis & euacuatione. Species quoque materiam, eam quoque alteramus, ut ad longum docuit Benedictus Faustinus, præceptor meus: & Petr. Foresti. Tom. 1.

quibus concoctio omnium humorum peccantium, & dolorem capitis facientium perficiatur ad quam & digestio & præparatio pertinet. Tene enim crassum facimus: crallum extenuamus: viscosum incidimus. Concoctione peracta euacuamus, & purgamus, & non citius nisi materia turgat: concocta medicamur, non cruda, iuxta Hippoc. Sic in vehementiori capitis dolore, peracta alui lenitione, indicis plenitudinis apparentibus sanguinem detrahimus contra Erasistratos: in cacochymia, purgamus. Plura habemus exempla euacuationum loco citato. Peractis supradictis remediis si dolor non cesset, quidam venas secant ex naribus, fronte, & ad aures hirudines apponunt, cucurbitulas cum scarificatione spatulis admovent. Si magis inueterasset, ad sternutationes accedunt, ad gargarismos, masticatoria, sinapismos. Tandem ad tertium instrumentum progrediuntur, nempe ad visiones, cauteria. Neque eo perueniunt, nisi ultimo cum alia remedia non iuerint. Verum si dolor capitis non veniat ex plenitudine, sed potius ex imbecillitate, caput etiam roborant, si à vaporibus effluenscentibus in caput elatis, duplici intentione talis curatur, 1. ad Glauco. cap. 14. Vna attractis vaporibus in contrarium, clysteribus, vinculis manibus pedibusque iniectis, frictione à partibus superioribus ad inferiores: altera capiti prædicia adhibendo cum repellentibus; postea addendo resoluentia roborantiaque: si biliosi sint humores vel vapores, etiam magis refrigerantia, atque hæc syncipiti applicanda. Summatim igitur, quod ad methodum curandi vniuersalem attinet: victus ratione instituta, quæ causæ doloris aduersetur, causa deinde auferenda. Si illa ab extrinsecis occurrentibus fiat, hæc ipsa prohibenda: deinde caput ipsum, partesque eius dolentes auxiliis contrariis contemperandæ, & dolores à simplici intemperie alterandi. Si humorum confluxus dolorem effecerit, humor ille subtrahendus, sanguinis sektionem, vel ventris solutionem, si cacochymia adfuerit. Mox ad oppositum spatularum scarificatu, aurium frictionibus, lotionibus, ventosis, clysteribus detrahendus humor est. Topicis quoque reprimentibus extrinsecus admotis, naribus iniectis vel oderatu attractis. Postremo caput ipsum auxiliis contraria qualitate præditis contemperandum. Si quid præterea digerendum est, in fine elementer digeratur. Si interim vitio alterius membri dolor capitis contigerit, methodus curationis est, ut membri eius, priusquam capitis, ratio habeatur, capitis tamen affectu etiam non neglecto. Hæc de methodo curandi dolorem capitis vniuersali; quam non satis est cognouisse, verum oportet & particularia remedia cognoscere, quibus singulæ affectiones seorsim curentur. Quomodo autem capitis dolor curetur ex calida intemperie, id satis quinque exemplis præcedentibus ostendimus. Iuxta Paulum prodest fronti & temporibus inductus panis ex polca, & rosaceo. In principio (ut omnes fere referant) nihil præstantius rosaceo recenti lana infuso, & state niue refrigeratum præferunt, vel puteo, fonte aut niue: tunc enim impetum sedat vaporum & humorum, ac dolorem. Chamæmelinum addunt si rosacei vim timent, ut in feminis, pueris ac eunuchis, & quibus caro mollis est, cutis alba, fo-leque denique non assuetis. A papauere & mandragora abstinent, cum Galeno, & aliis multum astringentibus, quale est strychnum, de quo parcius admiscetur. In Græcia, refertur Benedictus Faustinus, in solatis foeminas ac mates leuare dolore Ec iij infortis

statim huic viro institui: nam ægrotantem in le-
ctum calidissimum posui situm prope ignem, in-
structum lignis quercinis sicciſſimis, operimentis
eundem calefaciens, vt sudare posset. Vinum ge-
nerosum potandum dedi. Et quia tempus valde
frigidum esset, gelidum & glacie concretum, vt
aquam vitæ in exigua tamen quantitate sumeret
concessi, spongia quoque in ea madefacta naribus
admota, caputque linteis calidis fovebam, oleo-
que laurino & costino inungebam: subinde sum-
pta conferua florum rorismarini, etiam theriaca
ac mithridatio; tandem horum medicamentorum
assiduo vsu malum contumax superauimus.

SCHOLIA.

2. **A** Etius capite recenter refrigerato oleo ruta-
ceo calido synciput madefacit, & si vehe-
mentiore indigeat caliditate, adicit euphorbij
portunculam, aut vnguento irino, aut amarici-
no, aut nardino, aut laurino, aut serpillino inun-
git, eademque fronti, naribus & meatibus aurium
illinit. At scopi curatiui hic sumuntur, cum ca-
lefacientibus sit opus, præter vitæ institutum, de
quo satis scholio præcedente dictum est, nosse oportet
qualia illa sint, & quomodo & quando, & quo
tempore vtendum. Quod ad primum attinet, re-
media ex oleis petuntur, quoniam imbibunt me-
dicamentorum vires: hæc vero nihil astringens
habeant oportet. Nam ex effectu potius adstri-
cta est cutis, & ab externa causa, vt huic viro
contigit in aquam gelidam collapsa. Præterea
tenuium partium esse oportet, ob situm partis
affectæ, & validarum virium, ne interim dum
tot corpora permeare debet, vis medicamenti
retundatur. Sirene igitur calefaciunt serpillum,
ruta, amaracus, lauri bacca. Hæc vero vel in-
coqui possunt, atque ita embrocha perfundi, in
aqua vel etiam adiecto oleo, atque excoctis her-
bis quousque aqua absumatur. Inicitur autem
ne nidorem sentiant: qua ratione etiam in vase
duplici confici possunt. Quædam vero habentur
præparata, vt rutaceum, laurinum: quo si velis vti,
crassum cum sit neque fluxile, oportebit aliis
oleis admisceri, quo perfundi eo caput possit, nisi
eorum limitatione sola vii velis, quemadmodum
nos in hoc ægrotante fecimus. Quomodo nunc
bit vtendum, iam dicamus. Oportet autem me-
dicamenta calfacere, & cum actuali calore vti,
quantum bene ferre potest. Iam & incoctis her-
bis liziui calide caput abluere possumus, modo
non adsit catarrhus, vt prius dictum est. Galenus
autem apponit medicamentum ex euphorbio, ex
cera, oleo, & euphorbio recenti, quod & fluxile
magis aut minus confici potest, vt plus minusue
ceræ iniicitur. Modus vero applicandi est, vt iti-
dem syncipiti & naribus applicetur. Multum
enim inuatur cerebrum per ea, quæ naribus ini-
ciuntur, vel inunguntur, quæ omnia ex capitis fa-
brica habentur, vt supra proditum est. Quod si colli-
da cognoscitur, quodam (vt diximus) applicentur, melius erit;
quod sane ex situ partis docetur. Quantitas au-
tem calfactionis, ex magnitudine affectus habe-
tur, & ambiente aëre, vt alias diximus. Et sic pro
magnitudine temperiei remedium quoque varian-
dum erit iuxta Trallianum sententiam. Et hæc etiam
pertinent, quando & quo tempore vtendum, &
licet primo micioribus vti possumus, deinde ad
vehementiora procedendo; vbi tamen malum in-
deteratum est, fortiora adhibemus, & ideo auxi-
lia sunt continuanda, vt omnia secundum rationem

facilitati, non licet ad aliud transire, & si non
succedat secundum rationem (vt dicebat Hippo-
crates) stante eo, quod à principio visum est: ita
nec prudentis fuerit artificis protinus animum
despondere, si non ad prima classica profugiat
hostis: iterum atque iterum confligendum, donec
transit Lanius continet. Vt habetur in proverbio.
Propterea, neque eiusmodi studium statim inter-
mittendum; assiduitate enim quamvis contumax
malum superatur. Proinde neque diffidit curat-
ur capitis dolor ex frigiditate ortus potissimum
aëris frigidi ambientis, si recens sit, Galenus auctor
est. De compos. medic. secundum locos: vt interdum ru-
taceum oleum syncipiti affusum dolorem absterge-
rit, vt prius dictum est. Loco etiam rutacei chama-
melino & anethino vii possumus. Si vehementer
calefactione opus sit, nardino, & alius paulo au-
diat. Vel de spica, de terebinthina, de pulegio,
quod maxime laudatur à quibusdam. Lauri am-
quoque & costinum hyeme frigida non imprecantur,
vbi maiore calore opus est: quibus & Syriacum
calamitambeniou, euphorbium, aquam vitæ, mi-
thridatio, theriacam & similia permiscemus. Eu-
phorbium quoque oleo subdecuplum vel subduo-
decuplum. Possunt & olea confingi ex maiorana,
thymo, serpillio, origano, satyrella, mentha, rore-
marino, & aliis id genus plantis, in oleo & vino
coctis ad consumptionem vini. Affectu perseue-
rante raditur caput, aut detondetur, paulo cras-
siora, quam in æstu adhibentur medicamenta: sed
tonsis & capillo pauco, aliquo tamen tectis liqui-
diora. Cera tum oleo anethi & x. cera & x. x. x.
irini, euphorbij & j. fiunt & capitella seu p. leoli, ex
aluta, quæ interiori parte inducta sit mollib.
plastris calefacientibus, vt mithridatio, theriaca
aut vnguentis crassioribus ex præscripta materia,
ex diachilo ireato & similibus. Sinapismus hic
quoque vsui esse potest. Abstinentum à phleboto-
mia cataractis fortibus, cucurbitulis, multo magis
eo genere curandi, quod vitatum in lue venerea
est; quod genus tantum locum habet in dolore
longo, vt postea dicemus, & pertinaci à crassius
viscidis & multis humoribus. At hic curatio, quæ
medicamentis perficitur, solam noxæ qualitatis
alterationem exigit; interea tamen licet hic non
sit humor, qui dolorem facit, tamen si alius non
respondeat, enemate pituitosas frigidasque sor-
des detrahente proliui potest in hunc vel similem
modum, *℞. betæ caulium rub. hyssopi, betonia, sal-
uæ, maiorana, mercurialis, ana m. j. flor. roris, cha-
momeli ana p. j. sem. anisi, carni, feniculi ana 3 j. B.
polypod. quer. 3 j. se. caribani 3 B. vuar. passul. ab ge-
gartis repurgatarum 3 B. coquantur in aqua communis
pro 10 j. col. adde diaphanici 3 vj. olei chamemel. an-
ethini an. 3 j. B. salis 3 j. misc. pro clystere. Submittatur
ventriculo vacuo. Topica etiam medicamenta ex
oleis supradictis adhibeantur, prout frigiditas ma-
gna aut parua remedia postulet, vel eorum loco
etiam vnguenta fiant, vt hoc vel simili modo. *℞. vni-
ca flor. stæbad. exsiccatiorum & pulueris. ana 3 j. r. ma-
stichis, thuris ana 3 j. cera q. s. & si videbitur com-
modum, addere poteris interdum castorei 3 i. &
miscerantur probe, vt in vnguentum coeant. Vel *℞. vni-
guentis martianonis 3 B. olei rutacei, laurini ana 3 j. B.
pulueris caryoph. maceris, xyloloes, laurini ana 3 j. B.
pulueris caryoph. maceris, xyloloes ana 3 B. moschi 3 j.
Sed in mulierib. præcipue symptomati veterino
obnoxii, abstinetur à molcho. Frontem iis inuogi-
gimus & synciput, narium ac aurium meatus, per
dum vestigia & sedem, vt ex Galeno regulimus. Sic *℞. lauri
nardini****

nardi, no, in no vel vnguentis supradictis inungun-
tur: Auribus quoque alii induunt oleum nigellæ,
castorei, & anethini: sed præstat cum bombace le-
uiter imponere abique vlla instillatione. Interea
ægrotantem expectemus à somno confurgens, co-
ma non huiusmodi velum, ac in omnem partem pecti-
ne sapius redit eto faciat. Calefacta quoque linte-
a capiti in nixibus manibus apprimantur, quo benefi-
ci perferuntur vaporibus iuniperi, lauri, rorisma-
rini, maiori aut, lauandulæ. Sed ne his nescius, aro-
mata ex cineribus suffita, acrius diutiusque olent,
quam ex igne, ignis eorum vires celerime diffi-
pat & absumit. Embrocha pariter nec omittantur
pariter atque lotiones, & sic impallum caput laue-
rit decocto saluæ, rutæ, lauri, betonicæ, rorisma-
ri, samfuchi. Talis embrocha parari posset. *℞. flor. chamemel, meliori ana p. j. folior. lauri, ciclae,
hyssopi, samfuchi ana m. j. flor. anethi, stæbad. ana
le, ana 3 j. coquantur in aqua communis pro em-
brocha. Ex his vel similibus ægri quoque recipi-
ant per nates vaporē post lotiones capitis vel embro-
chas capite deterſo, inducat hic sacculus vel
alius. *℞. flor. meliori, chamomilla, anethi, stæbad. ana
ana p. j. serpilli, pulegij, samfuchi, domini exsiccatiorum
ana ana p. B. maceris, caryophyllorum, cubebæ. ligni
aloes ana 3 B. corticis cieri ficci 3 j. nigellæ 3 j. con-
fundantur, & consuetur sacculus filo reticulatim
inuetico. Odoramenta misce cerebrum quoque;
inuant, vt orbiculi odoriferi, seu poma vmbra à
Neoterici dicta, quæ & naribus pro odoratu huc
in modum adhiberi possunt. *℞. styracis calamitæ,
pulegeris reos ana 3 j. mastichis 3 B. caryoph. maceris,
liquida (stæte à latinioribus vocatur) ana 3 j. B.
cocci 3 B. ladanij 3 B. ambræ griseæ 3 vj. mosci 3 j.
vj. cum aqua lauandulæ, fiat pomum odoriferum.
Vel *℞. origani, pulegij, thymi, roris ana p. j. rad. iri-
dis, ligni aloes, ana 3 j. caryophyll. nucis moscata ana
3 B. nigellæ, maiorana ana 3 j. galliæ moscata 3 j.
pulueriscentur, & puluis in serico rubro ligetur. Si
inueticatum malum sit, ad fortiora medicamenta
transseundum, quale illud est, quod ex columba-
rum stercore à Tralliano conficitur. Habet piperis
in modum albi, crocomagmati ana 3 vj. euphorbij recentis 3 vj.
affectum prius perficitur, vt caleſcat, inungit.
Vbi autem medicamentum validius est, quam cor-
pus ferat, remittere vim ipsius oportet, admiscen-
do ei amyli momentum & lac muliebre, cum vti
volueris. Rursus autem vbi vim eius intendere li-
bet; abluethij paulum admiscebis ex aqua diluens.
Ex consensu si feruet vel alger temperatura, mem-
brum ægrum primitus restitatur, deinde ad capi-
tis violatam constitutionem pro morbo explicato
operandum erit.****

OBSERVATIO VIII.

De dolore capitis à siccitate.

Iohannes Musius Pedemontanus, Delphis habi-
tans, pro cuius ædibus insigne Anser erat, Aro-
maticarius non Pharmacopœus, qui aromata ven-
debat, temperatura melancholicus, siccus, & sicco
cerebro, vt ex eiusdem act. onibus animalium fa-
signa, imaginatione & memoria, valebat: à sensu
bilibus deprompta, vigilabat, acuti auditus & sen-
sus erat: à motricibus, motus erant celeres & pro-
peti. Ab excrementis, oculorum, narium, aurium,
Pet. Foreſt. Tom. 1.

palati: pauca erant: offendebar à siccantibus:
humectantibus melius habebat. Partes capitis huic
graciles & sicce erant, capilli robusti ac nigriores,
ita vt hic facillime si saccharum incrustatum apud
iguem conficeret, vel semina eo obduceret, (quod
magni laboris est) in dolorem capitis ab intempe-
rie sicca, non tamen excedentem, sed eidem valde
molestum, incidebat; vt aliquando ab hoc opere
desistere cogeretur. Hic me accessit consultandi
causa: & consului, vt victus ratione humida vte-
retur, cibisque boni succi ac multi nutrimenti, qui
tamen facile concoquerentur, vt sunt lutea seu vi-
tella ouorum recentium, gallorum testes, gallina-
rum caro, perdicum ac phasianorum iuuenum, &
ab earundem carnum elixatarum potius iusculis
vteretur spinachia, lactuca incoctis, & vt cereui-
siam communem biberet; ab abſinthio, & vino
generoso, & à quouis potu exsiccatante abſtineret;
vino tamen aquoso si vellet, quoque vti poterat.
Præcepi quoque, vt ærem arte vel natura humectan-
tem eligeret, & vt somno longiori indulgeret, ac quieti
seſe dederet; vigilias autem vitaret, immodicum
exercitium, immoderatam euacuationem, coitum
excedentem, famem & inedia, solitudinem, tri-
stitionem merorem, & iram. Lauatris aquarum dul-
cium, si vti vellet, ea concedebam; quæ iuxta Ga-
lenum lib. 3. De ruenda valetudine, capi. 3. non pa-
rum commodatis ægrotanti afferunt, modo tepi-
diores fuerint. Contra ab aquis exsiccatibus, bal-
neis sulphureis, aluminosis, bituminosis, nitrosis mari-
nisque abſtineret, ab hypocaustis, & quouis aëre exsic-
cante, & radiis solaribus, & vt quoduis exercitium
vehemens declinaret. Et quod ad medicamenta at-
tinet, iussi, vt caput frequenter oleo violaceo, ne-
nupharino, & cucurbitino foueret, & vt ex iis ir-
rigationes fierent, præsertim iuxta coronalem cõ-
milluram, quibus etiam in fine adderet oleum
amygdal. dulcium recens expressum, & exiguum
olei chamemelini, ad aliquam roborationem.
Imperavi quoque, vt sub noctem pro somno con-
ciliando cremorem hordei & emulsionem eiusdẽ
cum amygdalis dulcibus recentibus prius in aqua
calida maceratis, depilatisque cum aqua lactuæ
sæpius expressam, & saccharo violaceo postea ad-
iecto ad saporem lactis amygdalati instilarer. Sumeret.
Quibus remediis cum aliquandiu vsus esset, bene
habuit. Interea ne in eundem dolorem denuo in-
cideret, admonui, vt, quantum posset, in aëre hu-
mido versaretur: ac fugeret loca excelsa radis
solis exposita, montes, montiumque iuga, littora-
que arenosa, vel montes arenosos, sed potius ac
subinde ad irriguos hortulos, & circa riuulos
fonticulosque & dulcium aquarum decursus se
conferret, vt animum & laborem remitteret
statumque aquilonium fugeret, austrum ambi-
ret. Et quia musicus erat, vt musica sese subin-
de delectaret, admonebam, & epulatione ho-
nesta & humectante, nullamque qualitatem for-
tem in se habente; hoc est, neque acerbam;
neque acrem, neque salſam, neque amaram;
fugacesque fructus concedebam, cerasæ, mora-
persica, modo ingluuius nimia pareret noxam,
caseum quoque mollem. Verum vt à sudationi-
bus, & igne sese temperaret, atque semina sac-
charo incrustata apud ignem potius per alium
conficere iuberet consului, vtque bono animo
esset, gauderet, ac laretur. Spiritus enim tristis
exsiccat ossa. Quæ cum diligenter obseruaret,
postea melius habuit. Et nunc cum hæc rescribe-
rem, optime valet.

SCHOLIA.

OBSERVATIO IX.

De dolore capitis ab humiditate seu humida intemperatura.

Dolor capitis, qui ex siccitate oritur, licet vehementissimus non sit, moderatus tamen gignitur, non quidem intemperie media; quoniam citra caliditatem aut frigiditatem hoc pacto illum non sit efficere non valeret, ut apud Galen. patet. 1. de causis & signis feb. cap. 1. Sed media continui solutione hoc est, tensione. Et ideo siccitas cum offendit, plerumque iniuriæ comitem secum trahit supra naturæ modum, aut calorem, aut frigiditatem: permanere siccitas per se, nequaquam mutata oppositione, quæ ex calido & frigido consistit, non potest. Accidit eiusmodi intemperies, aut ex immodico sanguinis effluvio, aut ex immoderata alui deiectione, aut ex sudoris exsuperantia, ex tabe, ex veneri congressus crebritate, ex inedia, ex febre, ex solis æstu, ex thermis, ex versandi consuetudine circa ignem (ut hinc Aromatario continetur) ex feruidis & ærumnosis animi perturbationibus, & ex aliis omnibus, quæ arefaciunt, exsiccant, torrent, & naturæ humidum depopulantur. Dolores itaque capitis vel aliarum partium ex siccitate orti, moderati sunt, aridior autem deprehenditur capitis cutis, citra alia indicia, quæ de calida intemperie diximus: iam etiam aliqua præcessit causa exsiccans, à siccis medicamentis noxam recipiunt, ab humidis iuvantur, nulla excrementa è naribus excernuntur, nec humida ab iis profluunt, oculi caui sunt, duri & aridi, tempora adstricta, frons intenta; faciei squallor, salivæ paucitas, vigiles plerumque & acres ad sunt animi affectiones. Et quia facile ad se erahit calorem aut frigiditatem, enixiorem operam adhibere convenit, priusquam altius figatur. Qualitas hæc difficulter cedit, ac superatur: minoris sane negotio quid atest, quam humectetur. Ideo pro huius curatione uniuersa victus ratio, ac medicamentorum ad humidum vergere oportet, ut de vitæ instituto satis patet in Observatione præcedente, & etiam de medicamentis, ita ut oleis iam dictis etiam caput inungere possimus, pinguedine aliqua immixta anseris gallinarum, vel butyri recentis. Vel hoc modo sinciput inungi potest. ℞. olei viol. nymphaeae, ana ℥ss. ping. vituli, butyri recentis sine sale, omnium lotorum cum aqua viol. vel maluae ana ℥ss. misce pro linimento, vel tale fiat vnguentum egregie humectans. ℞. folior. viol. volubilis, maluae anam. i. rad. albae, brancae visinae verae ana ℥ss. flor. viol. recent. flor. ros. albar. recentium, flor. nymphaeae albae ana p. i. se cydon. ℥ss. coquantur in aqua ad mollitudinem, pistentur, & per setaceum cremor exprimatur, addendo, & ungulae gallinae recentis, ping. vitulinae recent. & butyri recent. ana ℥ss. fiat vnguentum molle, pauca cera adiecta & oleo viol. affuso. Vel si maus omnino liquidum, cera omittenda. Humida quoque erthina ex prædictis humectantibus herbis præscribi possunt, adiectis pinguedinibus. Olea quoque iam dicta in Observationibus instillari possunt, vel iis inungendæ sunt. Proderit non parum embrochas è viol. mal. lactuca novella, anetho recent. floribusque nymphaeae, aliisque herbis humectantibus conficere, ex lacte quoque recenter multo aut decoct. hordei, se. lini, fenigr. mal. cydon. capitum & pedum vasulorum, agnovi, bœdori, manu ab alio effusa instillari irruentis imbris. Quibus quoque & gargarismi humectantes ex hordei decoct. mal. viol. pass. inibus, melle viol. adiecto confecti, & cō. viol. nymphaeae mane sumptæ. Diarrhæa, eclypsata humectantia, & iulebi ex emulsionibus se. frig. syr. viol. pap. & similia, tum ea quæ ad hecticam febrem valere, tum ad marasimum scripsimus.

Causa doloris capitis ex intemperie frigida.

Signa doloris capitis ex intemperie frigida.

Prognostica.

Linimentum.

Vnguentum.

Erthina.

Narium instillatio.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Erthina.

Nobilis puella Siringia dicta in Campo regio habitans, & vicinans tibo humidior. lacte perpetuo utens, fructibus conditis ac humidis, ita ut in hac nequaquam obscura instarent indicia, ab humiditate dolorem capitis exiguum tamen adiecit, sui ipsius nullum plane dolorem ingerit, niti caliditati aut frigori, aut humorum copiarum acie. Interea huiusmodi voluntarii debilitabantur, & veluti in se ipsa dissoluta videbatur: quod facile fit principio nervorum humectato. Visus quoque & auditus non quiescebant, modo hoc modo illud sibi videre & audire existimabat, frons mollis erat labia demissa, & in soporem roclivitas, memoria fluxa, animusque solutus erat: palpebrae humida, & valde inflata, faciesque subhumida alba, mollis. Ceterum ad hanc accitus, ad curationem properans cū curandi ratio simplex sit neque aliis præfidiis epeamus, quam contraria qualitate præditis. Humiditatis excelsus (qui hic aderat) opposita siccitate sanatur. Quapropter ut humilia & subterranea loca fugeret mandavi, & in excelsis, perflatibus habitaret, aeremque lucidum & serenum quæretet præcepi. Cum is, qui vaporibus & halitibus amnium, fluviorum, fontium madescit, noxius sit. Victumque tenuem præscripsi famem, inquit Hippo. humiditas carnes habentibus, adhibere convenit. Inguinem igitur, ut contringeret iussit, atque potissimum lactis fructibus crudis, pyris, pomis, ceras, moris, persici, prunis, abstineret. Concessit carnes assas, lepasculos, cucumculos, volucres, & animalia inagi labore escam quantantia. Interdixi aures cortales, & in brevis temporis septis saginatas: quia humiditas nutrimentum præbet, & ideo in salubres habentur. Vitulinam carnem, agnina, & à partura madentem vitaret; pisces quoniam, nisi in craticula assatos. Sinapi & salsamenta, quæ minus offendunt concessi. Ex olivulis, famulchum, saluam, rorem marinum, origanum, hyssopum. A lactuca, portulaca, spinachio, antipici, sorbitiunculis & iusculis huiusmodi planæ abstineret, præcepi. Oliuas è muria, & capparibus oxymelite admittetab: vinum quoque candidum confurgens, ut manus lavaret decocto frondium lauri, juniperi, rosifmarini, saluæ, ipsumque caput eburneo pectine diu multumque pecteret, & calefactis linteis in ruborem vsque deficeret: ut calor excitaretur, qui paulatim in auctus exsiccati queat. Postea irinum oleum, vel costinum capiti affunderet, vel immixtis pulueribus betonice, serpilli, satureiæ, caput eo inungeret, aut vnguento sequenti. ℞. vng. maritatonis ℥ss. olei irini, nardini, lauræ dulcis ana ℥ss. xyloalos ℥ss. caryophyl. maceis, cubeb. ana ℥ss. cera exiguam: si iis caput imbueret non vellet, aut inungere; iussit ut sacculus conficeretur ex milio correfacto sale tasto, pulgrio, salvia, rosm. menthorum vitis, & ex guaiaco in scobem lima seratæ comminuto. Dedit quoque conf. anthos: modo diatriop pipereon; modo Theriacam. Et ut glubulum ex nigella aceto immersa & exsiccata sepe olfaceret imperavi: Quibus remediis plurimum iuauit.

inabatur. Sed cum teste Galenus existimat fieri non posse, ut intemperies quælibet sola cui daret, quin sibi humorem adiscat; ita & hic euenit in humida hac intemperatura (quod hinc fere proprium est) quod caput humore pituitoso repletum sit: ideo cum pilulas abhorreteret, sequens decoctum propinaui, ut alui liberius concitatem, ac pituitam euacuarem. ℞. betoniæ, saluæ, maioranæ, pulgrii, calamintæ, hyssopi ana m. ss. stor. siachidos, chamanel. ana p. i. sem. anisi, carui, danci, ana ℥ss. fulgor. sene. alexand. ℥ss. sem. cartham. contusi, polypod. querc. ana ℥ss. agrostis femin. albi leuis ℥ss. B. se. pœonia ℥ss. querc. albi ℥ss. passul. enuclea. ℥ss. fiat decoctio in aqua betonice pro ℞ss. stent infusa per noctem supra herbas; mane fortiss. express. adde syr. de stœchade, mellis ros. colati, syr. de betonice ana ℥ss. clarissetur & arom. cum ℥ss. cinnamomi electi, & fiat apozema pro ℥ss. doibus matutinis; facili enim solutionis erat; quo quid decocto cum satis aluum deposuisset, & medicamenta iam supradicta debite adhiberentur, à dolore capitis fuit curata; qui iam maior euascerat ex humiditate, copia atque humore magis distendente.

SCHOLIA.

Humida intemperies cum hebetem sensum habet, dolorem efficere non potest, aut vix estatum dignum, neque per se, ut Gal. ad longum docuit 2. De compos. medica. cap. 2. cumque humiditatis actio sit debilissima, non tanta vis est, ut ex se dolorem promovere possit, nisi cum copia distendat. Ex sic. cap. lib. 1. De symptomatum causis, vult Galenus uicacitatem, multoque minus humiditatem, dolorem non posse inducere, nisi calori aut frigori coniungatur; ratio etiam humiditas sine copia aut humore distendit. Hinc omnes auctores de hoc dolore capitis ab humiditate per se nullum tractatum scribere præter Iasonem Zircæum medicum doctissimum, quem in Observ. præcedente secutus sumus. Quamuis frigida intemperies & humida, mixta autem simul plurimum caput vitiant, ut apud Gal. 13. meth. legitur. Hunc dolorem ex humiditate ortum intelligemus ex causis & signis inter se collatis. Si humectantia alimenta, medicamenta, sitatio delicatus, vita otiosa, imbres plurimi, contumidus, balnea humectantia præcesserint, & multus è naribus macus eiluat, caro sit mollis, laxa, oculi tumidi, laborantesque plurimum dormiant, ab humiditate dolorem esse coniciet. Ideo nihil admirari oportet hanc nobilem religiofam ex vitæ circa loca vliginosa humida versaretur & habitaret: nam monasterium situm erat in loco paludoso, & submissiore: & quia hæc religiosa inter claustra perpetuo domi latitabat, ac vmbatili vitæ interea si calori humiditas sit admixta, aliqua etiā indicia caloris aderant, quæ superius de calore dicta sunt. Eodem modo de frigiditate dicendum, si adiuncta fuerit humiditas, eritque cura composita, prout calor vel humiditas abundauerint, aut vix à nuda intemperie esse poterit, vel diu ita perline humores coaceruet, vel ad se attrahat, quem admodum nec aliz præcedentes intemperatures, si aliquo modo procreantur, humorem etiam accumulant: nam causæ procreantur, quæ eas gignunt, internas statim concitant; unde fit ut ad dolorem statim accurat materia, nisi corpus exquisitè purum sit, nullaque plenitudine, aut caco-chymia laborei. Peristitit quidem ad tempus dolor sine affluxu materiae, cum nec plenitudo aut caco-chymia illam suppediret. Quod rarius nostris Batavis & Germanis contingit, qui facile in victu peccant, Hispanis & Italis magis, qui cum sese minus replent, intemperatures hic diutius permanent: quamuis & milites quosdam Hispanos admodum voraces hic vidimus. Galli quoque satis intemperantes, Angli vero magis gulæ, & cibis dulcibus ac delicatis dediti. Atque tales cæteris paribus plus repletionem quam inanitione laborant. Cum vero dolores capitis frequentiores sint, qui cum humore molestant, ad quos etiam curados & propullandos medici crebrius vocantur, & etiam plus emolumenti medico accedat, quamuis difficilior eiusmodi dolores curantur, eoque diligentior esse debeat medicus. Quare nunc tempestiuum est, ut ad eos transeamus, qui yna cum intemperie plenitudine & caco-chymia affecti sunt.

OBSERVATIO X.

De dolore capitis ex sanguinis plenitudine.

Campo quidam Delphius annorum triginta, fortis ac robustus, singulis annis consuetus sanguinem ex vena media aut basilica depromere tempore verno, quod nunc omiserat, vivens autem laute & otiose, vinque liberaliter indulgens, facie admodum rubicundior, tumida, in qua & pustule erumpebant, quales insignibus potatoribus adesse solent; hic veto cum nimia plenitudine afficeretur, Maio mense, cum sanguis magis abundare soleat, in capitis dolorem lapsus est. Ad quem accitus, cum præcipue circa frontem & sinciput doleat, & venæ in facie & oculis conspicuæ essent, & facies præter modum inflata, ac rubicunda, & quod vrina rufa & mediocriter crassa existeret, & pulsus magnus, plenus, vehemensque foret sine inæqualitate, ita ut febris adesset; facile intellexi cum grauitas capitis quoque adesset, hunc dolorem ex plethora aut sanguine abundante ortum suum habuisse, idque ex causis quoque prægressis: quare de vena secunda mentionem feci. Verum cum aluum eo die non deposuisset, libenter clysterem sequentem iniecissem ante venæ sectionem, qui ita paratur. ℞. folior. maluae, betæ, mercurialis, viol. parietariae ana m. j. hordei mund. prun. damasc. num. ix. fiat decoct. in aqua communi pro ℥ss. j. in: una dissolue cassia recens trita, sacchari rub. ana ℥ss. olei viol. ℥ss. salis comm. eriti ℥ss. j. B. misce: & hatenema. Iniecissem quidem ante cibum: verum cum abhorreret, ut Batavi fere nostri solent, bolum deuorandum proposui ex casta ℥ss. j. baccharum oxyacanthæ ℥ss. j. saccharo asperso, sed magis delectabatur portione, quæ ita fuit parata. ℞. trium flor. cord. capill. Ven. ana p. j. sem. 4. frig. maior. ana ℥ss. prun. damasc. num. ix. oxypheonici (alii thamarindos vocant) ℥ss. j. fiat decoct. in aqua pura aut fontana, & in huius colatura ℥ss. j. B. dissolue cassia recens extrahita ℥ss. j. syr. ex infus. ros. pallidar. syr. viol. ana ℥ss. misce. hanc cum mane sumpsisset, tet quaterne aluum deposuit: & ita communibus superfluitatibus eductis, die subsequenti accito Chirurgo vncias octo sanguinis è vena cephalica dextri cubiti detraxere iubeo. Quam venæ sectionem optime tulit. Vinum quoque inhibeo, & victum tenuiorem refrigerantemque præscribo, & ut pisanana aut ceruicia tenuissima pro potu vteretur, ut que

que dimidium huius syrupi ebiberet, reliquum hora 4. pomeridiana. *℞. syr. de end. de succo acetosae ana 3 j. aquae cicbor. end. acetosae ana 3 ij. misc.* oxyrhodinum quoque fronti apposui frigide, saepiusque immutavi. *℞. aquae ros. 3 iiii. olei ros. 3 i. aceti ros. 3 b. misc.* Sub noctem ad somnum conciliandum, hordeatum dedi. Et post duas horas, duo cochlearia syr. viol. & nymphaeae. Et die sequenti rursus hoc syrupum. *℞. syr. viol. end. oxyrhod. simpli. ana 3 j. aquae end. cicbor. borag. ana 3 ij. misc. pro 3. dosib.* Quarto vero die eundem purgavi. *℞. diacatholici 3 vj. diaphani solutissimi 3 ij. dissoluti in 3 iij. decoct. comm. syr. ex infus. ros. palid. 3 j.* Et quinquies egregie aluum deposuit; & dolor mitigatus est, permanente tamen gravitate. Quamobrem sequenti die, cucurbitulas cum scarificatione humeris apposui, sanguine utrunque extracto, & pro diuersione etiam lotionem hac brachiorum & tibiarum vti sumus. *℞. flor. nymphaeae, ros. viol. ana p. j. betonicae m. ij. maluae, m. j. calycis papau. florum chamomil. meliloti, summitatum anisibi ana m. b. coquantur in aqua communis pro 3. dosib.* Hac diuersione dolor mitigari cepit, & tunc abstinui-mus ab oxyrhodino, & frontem atque tempora etiam versus synciput inunximus vng. populeo, & alabastrino simul mixtis, & denuo eundem purgavi cum pilulis dictis. *℞. pil. aggregatae. an-reas. 3 hab. optimi ana 3 j. cum syr. viol. fiant pilul. 3 ij. post mediam noctem sumenda; quib. egregie aluus soluta est.* Sequenti die ad roborationem mane sum-pit 3 b. cōf. ros. & isti remedia perfecte curatus fuit.

SCHOLIA.

Vix illa pars corporis humani aequae doloribus opportuna, ut caput est: huc enim facile aliquid ex inferiore corpore aspirat. Ipsa quoque pars propriae constitutionis, atque temperamenti occasione impotens, non difficillime doloris causam in sese tum admittit, tum gignit. Verum, cum antea de causis diximus, quae nudam intemperiem progignere valeant; nunc etiam dicamus, quae cum humore inuadere natae sunt, initium sumentes ab eo dolore, qui à plethora fit, cuius exemplum Obseruat. praecedente proposuimus. Plenitudinem itaque vocamus in praesentia, id quod Graecis πλησις, nominatur, quae fit, Galen. teste libro 2. De compos. medic. secundum locos, cap. 1. quatuor humoribus proportionem adauctis, aut solo sanguine. Idem enim est, cum syncerus sanguis in venis, ut attestatur Gal. lib. De plenitudine, nunquam reperitur, quin semper aliquid bilis vel pituitae aut serosi humoris illi commissum sit. Hoc itaque aucto, reliquos quoque omnes humores incrementum pro sua cuiusque portione necesse est. Proinde nihil prohibet dolorem hunc capitis, de quo nobis sermo est, vocare ex sanguine dolorem. Proportione itaque quod Galenus hic analogon, & alibi ὁμοτιμία vocat, humores quatuor in plethora seu plenitudine augentur; adeo ut sanguis, quando copia sua reliquos vincit, semper in ea praecellat; deinde pituita, tertio bilis flaua, postremo atra illi proportionem respondeat. Arabes & eorum sequaces hunc dolorem Soda sanguineam; alij v. cephalalgiam ex sanguine vel sanguineam appellat. Communi enim nomine dolor capitis apud Arabes Soda dicitur. Ceterum hic dolor capitis ex sanguine praedominante fit ab omnibus, quae plenitudinem in corpore procreare possunt, ut sunt cibi & potus boni succi copiose assumpti, & praecipue boni nutrimenti, ut sunt oua gallinarum re-

centia, diuersa fercula in vna mensa ingesta, exercitiorum quoque, balnei, sudoris, coitus & aliarum vacationum naturalium & artificialium neglectus, vini quoque dulcis & rubri potissimum aut alterius cuiuscunque nimia ingluuies. Plurimum quoque in hac re valet primigenia temperatura & corporis habitus: nam plurimos sic affectos videmus, ut ex quouis esculento & quamuis ex negligentiore victu belle proficiant, paruo in discrimine habentes, atrone an candido pane vescantur, non carne magis quam pisce, nec olera minus quam lacte pinguecant, quicquid obiceris, promptissime in alturam transmittunt, obesi, vetricoli pro-uerbio negant locum: in omni copia inesse inopiam. Contra videre est (ut etiam Iason Prateritis annotauit) alios tam iniqua crassi & vitiosa habitudine praeditos, quos etsi magno studio, & exquisitissimis epulis quotidie expleueris, nihil tamen effatu dignum praeter operae & impensae iacturam lucri feceris. Semper ex sanguine, tennes, squallentes emaciantur: nec iis, quod est in Paracrisis, oculus regis pascit equum. Facit autem ne pascatur, constitutionis malignitas. Illis porro si pascatur, constitutionis malignitas. Illis porro si pro genio dulciter viuere permittitur, & edulis vberes succos gignentibus assuenter frui, quis dubitabit de aggesta plenitudinis aestu? His si accedat, quae paulo ante diximus, solita exercitiorum intermissio, & sedentaria, vmbraeque vitae, animi profunda securitas eximium videbis Epicuri de grege porcum. Quoties igitur caput incaluerit: mentis agitatione, ignis solisve ardore, acerbis calidisque fumis aut odoribus aut vini meracioris vaporibus, cibique valde nutritibilis ingluuie, facile hoc dolore tentatur. At signa communia interesse solent: magnitudo pulsus, totius corporis grauitas, extensio membrorum, oscitationes crebrae, tarditas ad motum, totius corporis lassitudo, membra contracta, sudor multus, nisi meatuum adsit densatio, hebetudo sensus, appetitus deiectio, vltus multorum ciborum ac potuum praecedens, neglectus evacuationum, aut sanguinis missionis, vita otiosa, ac quiete praecedente, somnolentia, pigritia, grauitas capitis, mucus & natus, humidaque materia ab oculis destillans, iecti-gationes. Haec euidentissima signa sunt intemperaturae cum humore, ut refert Auerroes. Semper vniuersali de signis ostendentibus species Soda. Quamquam non semper ex nate quid destillat, Mattheo Grado sequente: Nam aliquando materia crassa, viscida existens, vel meatuum strictura impedit, quo minus humiditas defluere possit: verum si vna grauitas adfuerit, hoc erit signum infallibile. Sed nunc ea signa adferamus, quae ex solo sanguine aut plenitudine quatuor humorum ex quo abundantium dolor capitis fieri, aut adesse significant. Hic vero si aderit grauitas sensus, aut tensionis, faciei color rubens, temperamentum, aetas, victus ratio, ac reliqua concomitantia, sanguinis incrementum seu humorum omnium, aequo indicabunt. Quando rubedo & tensio & grauedo in facie & oculis cum aestu adfuerint, & tactus calidus sentitur, & pulsus magnus fuerit, haec inquam coniuncta, teste Rhaze, nulli alteri humori, quam sanguini conueniunt. Bili enim nec tensio nec grauitas conueniunt, sed potius acuitas, ac imonia & vehementia: & quamuis haec pituitae & atra bili conuenire possent, iisdem tamen propria natura non adest rubedo nec pulsus magnus. Huc etiam spectant insomnia corporum rubicunda, vel quod agri res rubras sese spectare somniant aut sanguine submergi. Venae quoque circa tempora

potae & frontem repletae & tensae plus solito more apparent, os praetera ducit, facies cateraque membra cum quadam madeactione, seu contractione ingrauescunt, inque parte capitis anteriore magis dolitant, & praecipue à nona hora noctis vsque ad tertiam diei, quae hora sanguinis censetur, quae & dolor intenditur, caliditas vero horum mitis. Sanguis quoque his nonnunquam prorumpit ex locis, quae facillime finduntur, ut è naribus, venis haemorrhoidalibus; qui si euenit, nequaquam restringendus est, imo iuuandus, modo vires ferant; ita & menses restricti si fluant, & vteri ora referuntur. Vrina subrufa, rubicunda atque spissae seu crassae, & circulus superior eodem modo se habet: pullant tempora, estque pulsus magnus, fortis, velox, mollis & plenus. Iputum dulce, sitis nulla aut exigua, cibi inappetentia, membrorum grauedo, torpor multus, dolor capitis grauis: potissimum auctro stante, & in iis, qui sanguinis sectione consuetam omiserunt, aut in otio degunt, & iis qui pustulas rubras habent. Non est negligendus dolor capitis, etiam si sine febre sit; quia saepius in alios morbos mutatur, & alias capitis affectiones tione ac liccas & frigidas eligendus, & ad si igitur magis inclinandum aetatis tempore, & aeger collocandus in cubiculo frigidiorè à radiis solariis & hominum frequentia immuni: & si aer talem non exstat natura, arte parandus, ramis arborum & herbarum infrigidantium substratis, aqua quoque simplici, aut rosacea aspersa, aceto & sanctis permixta. Mediocriter exercendi aegri, ac mediocri somno uti debet potius nocturno, quam diurno. Etiam studendum maxime, ut iisdè aliis humectis sit, si non sponte, glande vel clysteri arte perturbatio abis: à coitu, ira, furore, tristitia, a-lisque immo dicis animi affectibus abstinere. Non reclinent caput neque tempore somni, neque vigiliarum supra puluinar factum ex plumis, quia calidum nimis calfaciunt, sed sit ex corio pleno palea, herbisque frigidioribus, ut endiuia, cucurbita, succulaca, acetosa; at anteriorum, lactuca, cichorio, por-pro delicatulis, iisdem herbis vel succis, vel om-vitenteque carnes. Et oua foribilia, omniaque lactis genera, & quaecunque copiose nutriunt, butyrum & caseum, & abstineant ab omnibus aliis alimentis ad caput effluantibus: quales sunt fructus, quibus oleum parari potest, ut amygdale, naves, nucleis pincarum, anellanae, & omnia alimenta odorata, & quae parantur cum petroselino, maiorana, menba, salua, cinnamomo, nucis muscata, & similibus. Conueniunt poma cocta in prima mēsa, & cruda in fine. Vten-dum etiam iusculis paratis ex herbis remollienti-decoctis in iure pulli cum pauca quantitate carnis capi (si à carnibus abstinere non possunt) vel galli-hordei cum pauco saccharo. Possent & uti cremore Etio amygd. dulc. & sem. 4. frig. maior. munda-tum ad somnum conciliandum hordeati instar. In vltima mensa, pyra & fructus mali cotonei vaden-t, magis tamen in ea specie, quae fit per consen-tum venticuli. Omnes auctores hic iubent vitare vinum, & exhibent aquam coctam hordeo: nos autem admittimus ceruissiam tenuem. At ubi aegri-cedunt vinum debile clarum ac lymphatam. Sed vitum his vinum sit dandum, videamus iuxta

Hippocratis & Galeni mentem conceditur aqua-tius. Hippoc. enim lib. 3. De rat. viti. in morb. acut. Vbi timueris ne vel caput vehementer grauetur, vel mens teneatur, tum vel aquam vel aquosum vinum & album, & haudquaquam odorum exhibere oportet, deinde paulum aquae superbibere: sic enim vini potentia non tam facile caput & mentē attinget. Gal. aphor. 2. comm. 11. Aquosa, inquit, (sic autem nominat alba & tenuia) sicuti aqua formā similem habent, ita etiam vini, quare vinam cienti, & minime nutrit. Crassa & colore rubea plus ali-menti habent: inest autem eis citissime corpora implere. Ex quibus notum euadit, quod nisi alba dari possunt aquosa, & minime ad caput euaporā-tia. Ideo quoque malim nostris aegris, qui ita non sunt consueti bibere vinum, ceruissiam tenuem dare. Consuetis vero, & quotidie vinum bibentibus, tale inquam vinum sine detrimento, & vinum fla-gitantibus, dedi ac concessi: tantum enim potest consuetudo. Quare & in his atque similibus tem-peratura atque consuetudo prius veniunt explorā-da, antequam eiusmodi vina propinentur etiam parcellis & valde aquata. Curatio deinde praecipue consistit in abscissione causae, ut plenitudinē tollamus venae sectione, praemissis iis, quae Aui-cenna posuit 4. primis cap. De plebromia, & quae de lenitione ventris ante sectionem venae prima 3. cap. aurea declarauit. Postea caput roborandum, ne sanguinem fluentem recipiat cum stypticis infrigidantibus & constringentibus, ut oleo ros. & aceto. Interea quamuis sanguis non purgetur, auctores exhibent solutiuum bilis in soda sanguinea, cū ex sanguine facile fiat inflammatio, & subtile eius in bilem crassumque in melancholiam conuertatur; sed purgationi praemittunt digestiua dicta. Deinde purgant. Mox resoluunt ea, quae in capite remanserunt, & intemperiem remouent: quae omnia exemplis subsequenter lucidiora euadent.

OBSERVATIO XI.

De dolore capitis ex sanguinis abundantia.

Iuuenis Delphicus cum intentissimo capitis dolore affligeretur, ex sanguinis affluentia, inaudita humorum multitudine: dolor synciput supra reliquas partes capitis inuadebat, faciesque huius tumidula, rubore florulento perfusa supra modum sufflabatur, auditus hebescebat, & oculorum quamuis minutae venulae in conspectum prominebant, temporum quoque vasa grandes pulsus edebant, frontem vero leuis suauisque prurigo mordebat, orisque salua dulcis aderat. Ad corporis commotiones cum & piger desidebat, atque in soporem promptus, ut diutius vigilare nequirit, sonique videret amena & oblectata. Quae inquam omnia cum diligenter excuterem proculdubio hunc dolorem ex sanguinis abundantia seu materia sanguinea, ut vocant, ortum habere recte coniecimus. Quare omnibus modis operam dedimus, ut victus ratio institueretur plenitudini contraria. His enim ratio victus in frugalitate & temperantia consistit, ut quos nimia saturitas offendit, tempestiua inedia sanet. Ut igitur plenitorem epulationem fugeret, neque in multam noctem pergracaretur, geniumque curaret, nam ad vinum plus aequo inclina-tus erat, mandauit: & ut nequaquam carnes vitulinae attingeret, aut haedinas, veruecinas, gallina-ceos pullos, capos, phasianos & huius generis, quae corpori multum adiciunt: & si posset ab omnibus carnibus abstinere, & hoc vtile illi esse persuasi: fin minus,

*Materia
sinapismi.*

Sinapismi autem sunt hunc in modum. Carica vero vno die macerantur aqua, nonnunquam capites, si grauius malum est: in leuiore casu & sensu actiore panis triticeus, multoque magis, si in solam superficiem agere oportet. Iam vero macerata materia contundi debet. In leni sinapismo, subduplum sinapi: in mediocri, equali permiscetur. Acrior est, qui subduplum recipit. At sinapi subtilissime laugandum, & quo tempore vna cum reliqua materia pinstur, affundenda aqua, in qua carica illa vel alia maduerint. Sunt ex veteribus, qui acetum praeulerint: alii aquam, quod experimento didicerint, sinapi vix aceto exolefcere, cuius rei auctores sunt Galenus & Oribasius. Eodem modo quo dropax, usurpatur, sed capitis detonsis pilis applicantur. Si quis dolor aut feruor à medicamentis existerit, tepida rosacei fotu, illi cera-ri rosacei, cerusa ex aqua ros. pista, & aliis generis eiusdem extinguitur. Paracensis vero, quae vocatur setum, alii autem ad sectionem referunt, *ve in hydropicus sit*, sicuti & antedicta remedia capitis iam enumerata, non conueniunt nisi in materia frigida, crassa & diuturnis doloribus, quae non nisi cum distinctione usurpanda sunt, cum alia conueniant humoribus calidis, alia vero frigidis, non ante materiae euacuationem. Sanguifugae vero, reuulsionis gratia aliquando venis haemorrhoidalibus apponuntur, vel venis frontilibus, aut circa aures tam ratione euacuationis, quam reuulsionis. Sed & confertis multum sanguinis habentibus, è naribus sanguinem irritamus, nares frequenter scalpendo, fetis quoque & folio arundinis, aut festuca, aut herbis quibusdam asperis & aculeatis venas narium irritando ad haemorrhagiam: aut sanguifugae pinnis narium (ut *Gnaemius faciebat*) affiguntur. Cucurbitulae vero (quas hic valde commodas esse diximus) primum leues cervicis initio vel occipitio cum scarificatione admoventur, vel natis aut spatulis. Cauendum tamen, ne aeger facile paralyti capiatur, iis partibus, quae neros accipiunt à loco, ubi debent cucurbitulae applicari. At de potionibus & medicamentis praeparantibus & purgantibus, tum topicis remediis, subsequenti scholio dicemus. Nunc ad maiorem enucleationem aliud exemplum proferamus.

OBSERVATIO XIII.

De cephalalgia sanguinea.

I. Mulier facie admodum rubicunda, multi sanguinis, quae Delphis prope fossam fullonum dictam, habitabat, oculos rubros habebat, venasque tensas, cephalalgia sanguinea supra modum tentabatur, annos triginta superans, nullas proles habens, neque antea habuerat, delicate viuens. Cum alium non deponeret, huic primum leniens medicamentum dedimus: nempe cassiae recens extractae, 3 vi. diaphanum solutur 3 j. in bolo paratum & sacch. asperso. Altero die 3b. j. sanguinis ex vena mediatumida & pra aliis apparente in brachio dextro extracta est, & optime tulit. Oleum deinde penupharis & rosaceum aceto mixtum, & fortiter agitatum pannoque intinctum fronti admoimus. Postea mitigatoria repellentibus iisdem adiunximus, nempe anethinum. Postea vero magis resoluentibus vti sumus, chamamelino, serpilli foliis in eo agitat. Interea & cucurbitulas cum scarificatione & scapulis apposimus & ventosam sine scarificatione in nucha. Ac potiones praeparantes dedimus, ut hunc syrupum. 2. syrup. de limonibus acetos. citri, viol. ana 3 j. aquarum cichor. endiuia, acetos.

ana 3 j. misce pro 3 j. dosibus. Postea purgavi illam cum pilulis aureis, rhab. pulvere adiecto, cum pilulis magis quam potionibus delectaretur. Vbi quoque lumen, & frictioibus, & lotionibus brachiorum & crurum pro diuersione, decocto salicis, florum & foliorum nymphae, foliorum viitis albae satinae, & similibus, & de decocto nymph. viol. acetos. cichorii. Deinde, ut agrotata sapienter olfaceret aquam ros. cum pauca capbura. Quibus remediis & hac probe curata fuit.

SCHOLIA.

Ante sectionem venae commode vitur melior mor viuosus relictus est, & si quidem recens dolor est, materiae sequax, & subtilis, & tenuis, & nulla quoque sit obstructio, leni pharmaco vitur, ut cassia, rhabar. quamuis rhabar. (ut alii dicunt) musolum sit. Ob id potius infundunt in aqua eduliz. Valer. manna, quamuis in biliosis facile bilelcat, sed 3 j. soluta in decocto prun. thamarinae, passul. trium flor. cord. magis conuenit. At pauperibus cassia, cum catholico vel diaphanum. Hec in doloribus capitis à materia calida magis conferunt. Sed in pituitosis & biliosis adiciamus 3 n. elect. hieae piceae. Sic potiones praeparantes diuersione modo conueniunt: in calidioribus, decocto ex frigidioribus, vel syrupi de limonibus, acetos. citri, de succo acetos. acetosi simplicis, ut in sanguineis; in biliosis, viol. nymphae, & aquis seu decoctis supra iam dictis. At si materia sit viscidula, incidenda, attenuanda primo lenioribus, ut millefol. syrup. capill. Ven. possea de hyssopo, prasio, stachado, vel hiant decocta attenuantia, concoquentia, aperientia, roborantia, & conuenienter purgantia, quae apud Rondeletium, tum alios auctores inuenies. Purgationes eradicariue diuerso modo parantur, & diuerso modo iis vitur. In plenitudine, ichores à sanguinis purgare possemus cum syrup. ros. laxat. adhibendo cathol. & cassia, cum infuso senae & rhabarb. syrupo ex infus. ros. pallid. cum foliis senae, & cum rhabar. Quibus & nos commode vitur. In calidioribus & viscidis humoribus, magnis quoque obstructio- nibus grauior fere atque contumacior est morbus. In quibus & venae sectio, si cetera consentiant necessaria est, & potiones, quae materiam incidant, & attenuent: à quibus purgationes per intervallo, validique clysteres. Attamen in crassis & viscidis, ac materia frigida, metuenda est venae sectio, nisi venae tament & sanguis abundat, ceteraque conueniunt, poterit fieri, iniectione ante clysteri ad diuersionem. Sin minus, à clystere incipiendum, modo aeger admittat, qui materiam discutiat, incidat, alteret, & euacuet. Deinde leni medicamento vitendum, ne cruda materia agitetur, ut pilulis lenioribus, de hiera simplici, agatic. trochil. cum oxy-mel. simplici, paulatim progrediendo ad fortiores, nisi grauiora symptomata vigeant, & cogamus extremis remediis vti. Sed in affectibus siccis melius purgabitur materia bolo, vel potius mediocriter humidis, quia pilulae omnes calidae & siccae sunt, saltem ob aloem. Vide de his Rondeletium. In materia pituitosa pilulae fortiores solent conueniunt. Post purgationes imperare solent, quae consumant ventriculum & viscera. In calida materia conf. ros. in frigida, conf. flor. rosarum, mithridatium, & similia. Topica vero varia sunt. Repellentibus statim initio vitur, sed in dolore calido, magis refrigerantibus, & in corporibus diuturnioribus, & aetate & regione calidioribus, iuueneret. Contra temperanda res est in contraria conditione.

Potius in liquida forma, ut citius penetrant & minus contactu caletant, & adhaesione: idque statim à venae sectione. Si dolor à sanguine vel calidis humoribus, sedato motu aetionis & vacuationis ad repellentia contugimus quae duplici nomine inducantur, quoniam & fluxionem arcant, & partem vacuant, doloremque sedant, ut 5. apoth. 23. constat: & iuxta Galen. 13. method. statim ab initio adhibenda, ubi corpus vacuum est, quod tunc temporis vis partis valens est & repellere potest, & tunc materia non adeo multa est quae influit, & tenuior: quoniam calore loci crassior euadit. Demum minus est impacta parti, unde facile dimouetur à parte: neque enim aliter censemus repelli altitudo- rum numerem, quae quod membrum adstringunt & expriment, roburque addunt parti, unde onere se leniet. Intentio repercutiendi indicatur à causa, vna & ab effectu. Nam fluxionem reprimat, & morbum iam factum sanant vacuando partem. Liquida forma hant, vel ex oleis & aceto tantum, vel ex succis herbarum repellentium, ut iam etiam ex praedictis de intemperie calida constat. Hyeme, puer, seu nuchis & mulieribus, in quibus nimia re- percutio periculosa est, oleum chamomeli adici poterit. In febribus vero repercutiendum non ita com- petuit ex Auicenna. In dolore vehementi urgente ac vitutem proferente: nec in materia in totum fluxa, nec in rheumatismo. In vehementissimo autem dolore ad illa, quae frigida & stupefacientia sunt, venire cogimur, & satius est oleo ex sem. papau. uti, quam succo papau. cum hac suspensa sint, ut exem- plo subsequenti ostendimus. Refrigerant & repercu- tiu it succi plantag. solatri, foliorum vitis, salicis, vel olea, limonitatum rubi, vel pyri sylvestris, cum pauco aceto adponuntur. Vel more antiquo- rum scilicet misceatur farina hordei, & appo- nantur, sed melius est albumen oui fortiter agita- tum, pilis electis capiti imponere. Nam propter farinam minus adhaerent, & magis obstruunt. Aquae refrigerantes destillatae in defectu succorum, oleis permiscuntur, & potissimum cum oxymetho- no & oleis dictis. Aquae peculi ros. lactuca: rosa- rum, & myrtillorum rariis, ob odorem, quo ten- tant caput. Sunt, qui pulueres capitales per se ap- ponant, vel confusos cum bombace: ex floribus quoque nymphae, viol. cort. papau. & frontale vulgo dictum parant, sed propter crassitiam tardif- sime operantur. Repellentibus autem vitendum vero eodem in statu pluribus horis aegrum manere videmus, iam fluxio restitit, & in summo vigore nitur quoque. Et si interna capitis partes do- leant, ob partis situm, olea calida apponenda erunt, & quae promptissime digerunt, vel oleum commu- ne, et si vetus sit, vel oleum sicyonium, aut anethi- num, pauco aceto vel vino tenui partium. Atque ea remedia, quae in statu conueniunt, localia reme- dia dicuntur partem vacuantia. Id praestat rosaceum solum, inquit Galen. cap. de plaga capitis. Cum vero uetescere coeperit, etiam chamamelino vitur, & tandem serpilli folia in eo agitabimus, vel ali- quid olei anethini adiciemus absque serpilli vel illiorum. Iam enim scopus est humorum reliquias resoluere, idque per insensilem transpirationem. Ideo non nisi ad proximam causam respicimus, id est, ad materiam fluxam, quae intemperiem facit. Nam quae parantur ex spondilio, pulegio, calamin- tha, ad crassiores humores digerendum praescri- buntur, vel post curationem doloris capitis. Ad

corroborationem tunc fieri possunt pil. capitales, cucufa, sacculi, qui etiam possunt esse ex iis, in principio, quae repellunt, refrigerant, quemadmo- dum & embrocha, postea in progrellu, quae simul repellant & mitigent & digerant. Sed de his antea exempla posita sunt; pulvis tamen capitalis insper- sus ad corroborationem melior est. Nam discuti- tur cum caput conficitur, & nouis sequenti die apponitur. Cucufa semper apponitur eadem, & aliquando ob sudorem plus nocent quam profut; hoc tamen habent utilitatis, quod vice pilei sint. Conficiuntur hoc modo pulueres. 2. corzand. ro- sar. ana 3 iis. florum anibos, stachados, chamamel. anisi ana 3 j. g. tricolorum, myrti, santal. alb. ana 3 j. fiat pulvis tenuissimus, quo caput sinapifetur sero, & mane excutatur, & alius, si velis, apponatur. Ex eodem pulvere cucufa fit, quae minimis conuenit in istis causis calidis. Si tamen loco anthos & stacha- dos ponantur flores nymphae, iis vti licebit. Hec de topicis conuenientibus in calidis; quibus adde- re posses linimenta, vnguenta, quae posuimus de dolore capitis ex calida intemperie. Sed topica in doloribus capitis ex materia frigida, praecedenti- bus vniuersalibus remediis, haec sequentia profunt, materia quae dolorem mitigant, materiam incidunt, dige- runt, concoquunt & resoluunt, alterant, & robur adiciunt. Ut 2. dialtheae 3 j. agitur in mortorio, primum quidem, cum oleo ros. deinde ut procedat morbus, cum oleo massichino, de cidonis, de spica. Et diuitibus addi possunt, 2. ii. moschi, modo caput odorem ferat. Olea conueniunt chamamelinum, anethinum, (in declinatione, quia odoratum) de li- lio, laurinum, de spica, de costo. In quo serpillum, men- tha, thymum, origanum, rosamarinum, maiorana, calen- dula, pulegium, ben. nux muscata, caryophyllum, cin- namomum, incoeris. 2. serpilli m. j. coquantur in quor. 3 j. olei chamamelini & 3b. 3. vni rub. fiat deco- cto ad consumptionem vini in duplici vase, len- to igne, deinde fiat fortis expressio, & vni seruetur oleum. Laudant & oleum sambucinum, iasminum. Nec omittendum est remedium mulieris apud Pau- lum quo in hemicanicis utebatur, eoque epithe- mate vsa, mirandum in modum inclauit. Radicem cucumeris sylvestris viridem minutim concisam, ab sin- thiumque cum hydreleo incoquebat, dum intabescerent. Ab hydreleo calente medicocriter partem affecta irrorabat, radicem vero & ablinthium in puluerem contritum oblinebat, atque hoc solo medicamine, hemicanicos, id est, altera parte capitis dolentes, & cum febre & sine ipsa, curauit. Potest & hac materia emplastri modo imponi. Atque hac de to- picis in materia frigida conuenientibus, de quibus latius agemus, cum de doloribus capitis ex pituita ortis mentionem faciemus.

OBSERVATIO XIV.

De dolore capitis insigni cum delirio & vigilia.

A Nno 1571, mense Decembri circa solstitium hyemale, cum neque hyems valde aspera foret, puerpera quaedam primipara circa decimum fere quartum diem à partu in campo arundineo paupercula Delphis decumbens, ex ingenti capitis dolore, unde delirium vehemens obreptum vna cum vigilia perpetuo permanente, Altantes mulierculae huic puliculam ex corticibus papaueris nigri vna cum semine intritis, dederunt. Vnde in profundum somnum prolapsa in duos dies ac noctes, à somno excitari non potuit, ita ut existimarent eam nunquam posse euigilare. Tandem cum inopes consilij

F f iij

essent,

Curandis
Curandis.

6.

An hic ve-
neſectio
conueniat.

Ерлм.

2110
2110.

7.
Quando c
coctio ex
Etenda, &
quando st
sim pur
gandum.

Sympt.

Pilule.
S.

344. De Variis Cap.
 tate, qui fit à multitudine alicuius materie. At
 nunc de bilis curatione tantum dicamus; cuius
 curatio ab humoris biliosi euacuatione aufpican-
 da est, quamvis humidiores prius victu opus sit;
 ut in *Observatione ostensum est*, & ut alij referunt,
 balneis téperatis (quæ tamen nunc vix in usu sunt)
 victioniibus & aqua potu liberaliore. Ita enim,
 inquit Trallianus, *diffusibilis, & velut imbecillior*
facta, facilius à medicamento ipsam erabente euacua-
buntur. Quibus verbis Tralliani constat & altera-
 tionis & concoctionis simulque præparatione,
 priusquam purgaretur bilem indigere; potissi-
 mum, ubi firmata in aliqua parte decumbit, id
 quidem lucidissime ostendit, ut *scimus à Donato* in
 sua meth. curando confirmatur. Hinc aliqui recte
 ante purgationem Syrup. exhibent. Interea hic
 dubitatur, cum venæ sectio in hoc affectu statim
 à principio conveniat? Si bilis syncera nec sangui-
 ni commixta, non convenit. Si tamen dolor
 vehemens & vrgens, ad euentationem tantum
 pauca convenire possent. Vbi sanguini mista est,
 cum & corpora sanguinea facile bilem coacer-
 vent ob iecur calidum, vilis est venæ sectio; &
 postea purgationem moliemur. Si alius tamen
 striccia, ante sectionem enemate, aut aliquo le-
 niente medicamento vel minoratio violenta.
 Enema tale iniici potest. *℞. laſſuca, viol. malva,*
cnicus, ana m. j. hordei mund. p. j. prun. damasc. xiii.
mercurial. m. ss. fiat decoctio in aqua communi pro lb.
j. colatur & adde cassia ʒ j. mellis viol. ʒ iij. olei viol.
ʒ j. ss. salis ʒ b. misce. Si bilis mixta sanguini, ce-
 phalica incidatur, exigua quantitate sanguinis
 extracta, cum sanguis frænum bilis existat. Pro
 minoratio exhiberi potest diaprunum simplex,
 mox materia biliosa contemperanda, alteranda
 quod nostri Syrupis perficiunt, quos concoquen-
 tes & digerentes vocant. Hic tamen medici al-
 tercantur, num expectanda sit concoctio, vel ali-
 qua ratione procuranda cum Syrupis bilem dige-
 rentibus; quos quidem alij digerentes esse non
 volunt, sed ad temperiem, facta euacuatione bil-
 lis, quæ proprie non concoquitur, tantum esse
 adhibendos? Et sic bilem statim educendam ab
 initio esse volunt, cum nec obstructio, nec febris
 adest; quæ prohibent; nec signa coctionis hic
 expectanda volunt ab urinis, cum morbus fe-
 brilis non sit. Alij tenuiores humores coquen-
 dos esse volunt, antequam purgentur. Alij sta-
 tim eosdem purgandos esse sentiunt, cum Gal.
 dolores oculorum maximos curarit primo die, &
 ideo non ante dedisse, quæ bilem corrigerent. Et
 sic concludunt, si sola signa bilis appareant, &
 corpus apprime biliosum fuerit, tunc quoque à
 venæ sectione abstinendum esse; verum statim
 purgandum, prout materia exigere videatur, hoc
 est, si biliosa & tenuis sit, nec magna purgandi
 necessitas, & quod multa materia sit, & magnus
 morbus, sat est purgativa lenia statim dedisse.
 Alij tamen (ut doctissimus ille Donatus auctoritate
 Tralliani facit, ut supra dictum est) si bilis firmata
 in aliqua parte, cum præparant per dies aliquot
 ante purgationem, ut bilis quoque furorem re-
 primant: siue eos Syrupos concoquentes, siue bi-
 lem contemperantes aut alterantes vocare velis,
 perinde, cum de nomine quæstio sit, Quos & do-
 ctissimus Rondeletius post minoratium & ante
 purgationem exhibet eradicatorum, & post ean-
 dem ad temperiem alterandam, ut est syr. de end.
 simplex, ros. de nymphaea, viol. de agresta & aqua de-
 stillata refrigerantes, & decoctio ex eisdem herb. cum
 apocynema; ut ad longum apud eundem & alios
 auctores videre licet. Dantur & pilulæ sinecu-

doloribus,
 Rodia, quæ nec diagr. colocynthidem turbat re-
 cipiantur ex hiera simplici sine croco, & myrrha pro-
 minoratio. At pilulæ eradicatur, ut cochina de
 rhab. de quinque generibus myrrabal. dantur post sy-
 rupos, quibus alij post cenam exhiberi non lau-
 dant, cum cibum contumpan. Et sic alij, ut la-
 chinus, etiam post purgationem infusa exhibe-
 nolunt, sed vbi medicamentum ad ima descende-
 rit, nec amplius in summo ventre dimotio sentia-
 rit, forbitionem dare licet. Dari potest infusum Per-
 rhab. in aqua endiu. 3 j. cum elect. de succo rej. dia-
 prun. sol. ana 3 j. b. cum syr. ros. laxat. 3 j. Aliqui
 & hic laudant pilulas aggregatas. Verum nun-
 quid per superna hic purgandum & per vomitum?
 Aliqui respondent, vbi materia confluit ad ven-
 trem vt sit cum per consensum capitis venter de-
 bilitatur, excrementa suscipit, tunc vomitu edu-
 ci potest, præsertim si æger promptus sit ad vo-
 mendum, quod ab eo rescire oportet, quemad-
 modum sunt, qui facile etiam per inferius, & qui
 difficile purgantur, & sunt, qui ab vno medica-
 menti genere, & qui ab alio laeduntur: Itaque &
 ægrum rogare conuenit, vt naturam propriam
 aliqua ratione coniciamus. Cæterum, si vero
 difficulter vomat, licet ad ventrem materia con-
 flueret, tunc omnino prohibemus vomitum: ete-
 nim lato ad superna impetu, caput repletur, &
 magis offenditur: quamuis facile vomentibus vo-
 mitus quoque iuuare creditur, cum ex ventre ma-
 teria ad caput per vapores tendit, de quo dolore
 seorsim sermo erit. Post purgationem corrobo-
 rantia danda, vt confer. ros. nymphae ana 3 j. an. con-
 ius, specierum diarrhob. ab. triosf. ana ʒ i. jacobaru-
 parum in modum boli. Intemperies calida altera dispo-
 sitio, vt de interperie calida prius dictum est, in-
 etiam topicis iam dictis scholio præcedente, na-
 res illinendæ cum oleis refrigerantibus dictis viol.
 nymphae. Quidam vero & in nares ac aures inli-
 nunt. Alij ex herbis dictis frigidis decoctis, va-
 pores in nares recipiunt. Atque ex iisdem capitis
 irrigationes faciunt, cataplasmata, vnguenta,
 quæ capiti imponunt, & puluerem hunc capiti
 lem capiti inspergunt. ℞. coriandri præparati ʒ i. b.
 se. pap. alb. lactuca ana 3 b. flor. nymph. ros. viol. an.
 ʒ j. anilos. stachad. ana ʒ j. b. g. in florum. Sicut
 nantibus ana ʒ i. misce. fiat pul. subtilissimus. Sicut
 addunt molchi & macis ana ʒ j. Hæc vero calida
 mifcentur vt penetrent, roborentque: hoc autem
 in fine fieri solet, cum magis est discutiendum, &
 vbi tunc non est magnus dolor ad resoluendum,
 oleis iam dictis oleum chamæmelinum addimus.
 Et quia valde exsiccat, vigilia inducitur: ideo &
 somnum conuiliamus, cum iis quæ iam dicta sunt
 primo lenioribus, vt lotionibus extremorum, va-
 pore ex iisdem naribus attracto, quæ acridi-
 nem humoris retundunt, & morfum sedant: &
 sensus acuitatem nonnihil consopiant: sunt ex
 anetho viridi, folijs populi, salicis, arundinis, flor.
 viol. nymphae, solius lactuce, & pap. calycibus.
 Recentia plus iuuant. Siccis tamen in hyeme
 vtendum, cum & violæ, nymphae flores, & ane-
 thum exsiccati possint. Alij his caput pertundunt,
 sed vehementior operatio est. Viuum tepidius calo-
 penent, & aliquid materię tenuis actuali calori
 re resoluatur. Rhazes adhibet odoramenta, lin-
 imenta ex oleo viol. pap. vel vitur trochiscis stob.
 læ in oleis uttis salutis, frontem ac tempora iis
 dem inungit. Prodest syrup. pap. nos damus syr.
 pap. ʒ j. b. vel ii. tam aq. lactuce ʒ iiii. ad boram som-
 ni datur, vt maior fiat ad caput effusio. Arabes
 & qui eos sequuntur, sex intentionibus sódum
 biliosam curant: vixta magis refrigerante quam in
 sanguine.

Lib. I. X. C.
 sanguinea, & magis humefcente & fomo prolixiore.
 Secundo digerunt, modo materia non fit furiosa, quæ
 rapta ad cerebrum; phrenitis enim inferre poffet; tunc,
 velicâ digeftione (ut Græci.) Tertio purgant cum
 rhab. infuso pilula aerea & aggregatim, & vibilis
 fanguini permixta efi, venam quoque fecant ante phar-
 maci exhibitionem auctoritate Aſcennæ. Quarto, re-
 percutiunt cum topico tam docto. Quinto, ducunt
 frictioibus extremorum, & balnei, & ventofis fupra
 ſcapulas cum ſcarificatione, locum imponendo ſcarifica-
 ti ſal & oleum, ne puncta conſolidentur, ſed aperte
 maneant. Sexto, remouent malam interperiem cum
 alterantibus embrocis frigidiſ, & odoramentis ad nar-
 res quoque attractis. Quæ remedia, ſi non ſufficiant,
 coadi ad narcoticâ ducuntur, cum cautione, &
 in caſu quaſi deplorato (cum cerebrum ſit frigidiſſim
 & membrum princeps) vt antea dictum eſt.

OBSERVATIO XVI.

De dolore capitis ex bile cum pituita mixta: cui
circa nasum accessus phlegmon erysipelatodes.

4.
2.
Mercator Pithuericæſis annos quadraginta
 natus, Anno 1545. in principio menſis De-
 cembriſ, cum in Gallis præxin exercerem, in
 capitis dolorem, cumque vehementiori incidit
 cum gravitate eſſatu digna, non ex pura cholera,
 ſed v. cellina, cui aliqua portio ſanguinis quoque
 admixta erat cum pituita. Gravitas huic adeſcit
 (qua in bile ſyncera abeſſe ſolet) cū calore quidem,
 ſed non ita mordaci, ut in Obſerv. præced. Poſtea
 etiam circa naſum rubedo quædam cum inflam-
 matione & inflatione quadam acceſſit, phlegmon-
 iſ inſtar eryſipelatodis, ut portio ſanguinis hic
 adeſſe videtur, vrina utrunque craſſa & rubra
 exiſtente: & cum venæ apparerent, licet in hye-
 me eſſemus, præſumpto caſſia bolo, die ſequenti
 chirurgus accito, ex media vena in brachio dexte-
 ro, cum cephalica minus appareret, ſanguinem
 detrachere iuſſimus ad vncias fere ſex. Deinde
 ſiſtemæ ac tempora inunximus oleo roſaceo com-
 plecto, populeo vnguento exiguo admixto. Poſtea
 & oleo chamæmelino addito. Ad naſo inſume-
 ſcente, Chirurgus præſente, de polypo vel apoſte-
 mate potius is metuebat. Naſum oleo roſ. emphra-
 cino primum inunximus, mox & vnguento nutri-
 to, & hunc ſyrup. propinauimus. ℞. ſyrup. de
 end. ʒ ii. ſyrup. acetofi ſimpl. mellis roſ. colati ana ʒ
 ʒ. & aquar. endiv. ſolatri, ſumariæ ana ʒ ii. miſce. Po-
 ſtea & ſubſequenter: ſyr. acetofi ſimpliciter, mellis
 roſ. colati ana ʒ j. ʒ. ʒ. aquar. beton. cichoreæ, borag.
 ana ʒ ii. miſce capiat bis in die. Deinde em ita pur-
 gantibus. ℞. diaprun. lentini ʒ vi. diaphænicis (ob-
 ptiſſimam) ʒ iii. elect. de ſucco roſ. ʒ j. diſſol. in decoct.
 ſtor. & ſucciſum cord. ʒ ii. ʒ. ʒ. de cichor. nicoti-
 cam rhob. ʒ j. miſce. Cepit in diluculo, & ſexies
 multa biſoſa ac pituitoſa deiecit. Verum cum
 poſtea etiam oculi dolore, inflatione, ac rubore
 afficeretur, nec capitis dolor adhuc ſedaretur:
 cucurbitulas cum ſcarificatione, ſanguine utrun-
 que extracto, ſcapulis aſſigi curauimus, & colly-
 rium Rhaf. album ſolum cum aqu. roſ. ac. famen-
 li, euphragæ, in oculum ſtillauimus: quibus reme-
 diis hoc ſymptoma ceſſauit. Hic vero ſternuta-
 bile & pituita in dolore capitis conuenient ex
 multoque minus errhinis, quæ etiam oculis in-
 ſuſcitatoribus, (naſo magis, ubi viceribus eſt oportu-
 nus) nequaquam conuenient. Sed gargarismiſ
 lenibus viſi ſumus, quæ ab oculis diuerſunt, ex
 decocto hyſſopi & oxymelite ſimplici, prius pi-

lulis assumptis, quæ à capite & oculis materiam
in hunc modum euacuarent. ℞. pilul. luccr. aurea-
rum, aggregatarum ana ℥ j. cum aqua betonicæ; fi-
cant pilulæ septem, quas post mediam noctem
deuorant, vel potius deglutiunt cum pomo asla-
to; atque istis remedijs probe sanitatem conse-
quutus est, quemadmodum alia nobilis matrona
(simili dolore capitis laborans, ex materia biliosa
& pituitosa (cui natus nec oculi rubidine aut infla-
tione affecti) post detractum sanguinem ex cepha-
lica, præcedente ventris lenitione, & adhibitis
cucurbitulis, etiam præcedente apozemate dige-
rente, deuoratisque pilulis sequentibus à dolore
liberata fuit. ℞. pilul. mastich. ℥ ii. rhubarb. opes-
mæ ℥ j. cum syr. ex infus. ros. fiant pilul. vii. (alius
hunc facile soluebat) quas accepit post mediam no-
ctem. Aliis vero robustioribus magna cum vili-
tate prius præcedentibus pilulis sine custodia ex-
hiera, aloë & rhab. adiecto, sequentes exhibui-
mus. ℞. pilul. aurear. cochiar. ana ℥ ss. cum sq. beton.
fiant pilul. v. Rusticis granum vnum aut alterum
diagridij adiecimus.

SCHOLIA.

3.
 Cephalalgia composita fit plerumque à flaua
 bile & pituita, quam alij vitellinam bilem
 appellant, & curatur vitæ infusito ad tantam fri-
 giditatem non inclinantē, vt in ea quæ à sincera
 bile sit: & in victu prætermittenda lactuca, cu-
 curbita, aliaque frigidiora; & ad carnes vituli-
 nas procedendum, cum malum magis præroga-
 tur, etiam mutonis, perdicis, caponis aleratis
 frigidis succis: exercitatio hic quidem moderata
 prodest, quamuis excedens vitandâ, nec cibo sto-
 machus grauetur, aut somno prolixiore, attamen
 consueto maior sit, Reliqua curationis auspiciandæ
 à communium materiarum euacuatione hoc vel
 simili enemate. *℞. malue, betæ, mercursalis, viol.*
ana m. j. flor. chamemeli, stæchados, furfuris ana m.
℞. prunor. na. ix. fiat decoct. in aqua cômuni, & in lb. j.
huius dissolue castæa pul. sacch. rub. ana ʒ. j. hietæ picræ
ʒ. i. olei vitæ. chamo ana ʒ. j. salis ʒ. j. ℞. commissis
fiat enema: ante pastum iniciatur, educitque fæ-
cibus, si addit sanguinis plenitudo & venæ appa-
reant, & vrina sit tincta, crassa, fiat venæ sectio
ex cephalica vel media, si hæc ipsa minus appa-
reant. Si quid impediât, eius loco cucurbitula
cum scarificatione scapulis apponantur. Deinde
detur emolliens in bolo, vel decocto com-
muni ex ʒ. vi. cassi. & ʒ. ℞. diaphenici. Id quoque
dari potest ante venæ sectionem, si æger enema
non admittat. Deinde digeratur per triiduum bilis
crassior cum syr. de end. exymeli. simplici, syr. de
betonica, & stæchade, aut de byzantio cum aqua be-
tonicæ, cicbor. buglossi. vel fæmculi. Puergetur cum
infuso rhab. & agarico. Vel: ℞. diarragac. ʒ. ℞.
diaphen. ʒ. iii. ℞. elect. de succo ros. ʒ. j. syr. capill.
Ven. ʒ. j. dissolue in ʒ. iii. aque betonicæ. Vel ex ca-
tholico, hietæ picra, fiat bolus, vel dentur pil.
aggregatiuæ, & postea corroborans: confer. borag. ros.
ana ʒ. j. ℞. pul. diamosc. ʒ. j. aut thezacæ veteris ʒ. j.
cum ʒ. j. confer. ros. & buglossi. dantur sex hores ante
pastum. Quibus si dolor non sedetur, fiant diuer-
siones per cucurbitulas, ventosas, ligaturas for-
tes, vincula extremis membris, coxis, brachiis
iniecâ, per columbas medium scissas pedibus
appositas, vel per lotiones brachiorum & cru-
rum, & floribus chamomill. viol. folior. vitis,
rorismarini, stæchad. betonicæ. Quibus vacuo
stomacho tepide brachia & crura lauentur. Post-
ea quoque vtendum, nisi quid prohibeat, massi-
catoriis,

*Pilula matoris.
Errhina.
Saccharata.
Gargarismi.
Topica.*

toris, pilulis manlibus ex mastiche confectis. Errhinis quoque ex succo rube, maiorana, anagallide, vel ex sicco herbi, vel pipere, aut nigella; vel sternutatoris ex pipere, xingbere, & helleboro albo, & gargarismis, quorum copiam inuenies apud Rondeletium, Holerium & alios, de quibus etiam dicturi sumus. Topica vero remedia hic non ita frigida, ut in procedente dolore capitis ex bile siccata, esse debent: & sic oleo ros. viol. nymphæ, aut viol. addi potest aliquid chamæmeli & olei anethini & acetum. Quo frons inungenda. Quidam & intra nares & aures iniiciunt. Quas tamen injectiones frequentes in aures probo. Ego primum commodè utor vnguento populeo mixto, cum vnguento alabastrino: postea alabastrino solo; in quibusdam adiecto pauco oleo chamæmelino, idque in declinatione. In hoc casu etiam vnice prodest (quod Guainerius sapius se expertum ait, quod & Fontanones ab eo accepit) sequens topicum remedium. ℞. aloës ʒ. b. farinæ fabar. ʒ. i. olei ros. q. s. aceti parum: misceantur, & temporibus ac fronti admoveantur.

OBSERVATIO XVII.

De cephalalgia pituitosa.

1. **M**atrona quædam nobilis in Campo Regio prope Delphos religiosa, toto corpore albidior, facie subtumida, pituitosa, & propria cerebri temperatura frigidiore & humidior, quod actiones animales indicabant; sensus obtusiores imperfeioresque, somnolentia & somni grauior profundioresque, motusque tardi, imaginatio memoriaque imbecillius ac tarda, & ratio obtusa, oculorum, narium, palati, aurium excrementa multa ac cruda. Accidentia extrinseca idem declarabant: nam à frigore, repletione, destillatione ex leuissima causa offendebar, partesque capitis molliores, frigidioreque sentiebantur. Quæ omnia temperiem propriam cerebri frigidiorem demonstrabant. Nihil igitur admiratu dignum, quod hæc ipsa in loco vliginoso, incarcerationa quasi, in cœnobio latitans, nulloque exercitio vtens, dolore capitis ex materia pituitosa, correpta fuerit, postquam ineunte hyeme sese acri nebulofo frigido humido, ac vento exposuisset. Cumque animaduertentem caput graue esse, cum faciei albore; dolorem etiam totum caput occupare, ac nonnihil in occipitio hæere: facile intellexi hunc dolorem ex pituitosis humoribus ortum esse: iniebam ut aër in quo versaretur, ad calidum & siccum vergeret, natura vel arte, nempe luculento igne structo, suffutibus aromatum, caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, & similibus calefacientium & siccantium. Sed cum ex odoratis eiusmodi dolor increveret, quod quibusdam aliquando fieri solet, ab iis abstinui. Cumque animaduertentem caput graue esse, cum faciei albore; dolorem etiam totum caput occupare, ac nonnihil in occipitio hæere: facile intellexi hunc dolorem ex pituitosis humoribus ortum esse: iniebam ut aër in quo versaretur, ad calidum & siccum vergeret, natura vel arte, nempe luculento igne structo, suffutibus aromatum, caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, & similibus calefacientium & siccantium. Sed cum ex odoratis eiusmodi dolor increveret, quod quibusdam aliquando fieri solet, ab iis abstinui. Cumque animaduertentem caput graue esse, cum faciei albore; dolorem etiam totum caput occupare, ac nonnihil in occipitio hæere: facile intellexi hunc dolorem ex pituitosis humoribus ortum esse: iniebam ut aër in quo versaretur, ad calidum & siccum vergeret, natura vel arte, nempe luculento igne structo, suffutibus aromatum, caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, & similibus calefacientium & siccantium. Sed cum ex odoratis eiusmodi dolor increveret, quod quibusdam aliquando fieri solet, ab iis abstinui.

2. **E**t cum inedia huic affectui salubris sit, alimenta pauca & rara dedimus, sinapi aut alio condimento parata. Et inter olera saluam, samspuchum, hyssopum, voremmarinum, saturciam, petroselinum concessimus; carnes assas, præcipue aniculas montanas, cuniculos iuniores atque lepulos. Sed ut ab iis abstinere præcepimus, quæ in aquis degunt; similiter à piscibus, lacte & lacticiis omnibus. Si carnibus elixis uti cogeretur, saluæ folia, maiorana, lauri, betonica, hyssopi adieceret consului, vel odoratis sumptis, admodis & reteris corpore, ac calidis supra modum enacatis frigidi humores succedant, tum ab his, quæ à nobis geruntur, ut vitæ otiosa,

rosam aut medicatum aromate, sed parcius, alioqui si caput feriret, aqua cinnamomi loco ceruicæ veteretur admisi. Omnia hic inuant, quæ mediciter extenuare & calfacere possunt. Et circa viciū & vitæ institutum eadem præscripsimus quæ scholio Obs. 6. huius libri diximus, & ut pane fermentato mediocriter falso & valde cocto, anisi & aromatis quid habente, saccharoque admisso veteretur, qualis in domo magnatum nunc pro deliciis habetur. Motum totius corporis satique vehementem cum foras non prodiret in cubiculo, ieiuna existente, admittēbam; & ut magis vigilaret, quam ut somno opprimeretur: Vigiliam enim vehementerque animi curæ, magis quam somnolentia, aut pigritia ad hunc affectum curandum conducunt. Statim quoque ad remedia accedens pro minoratione materiæ has pilulas dedi. ℞. pilul. alephang. mastiche, an. ʒ. b. cum aqua beton. sunt pilula vis. dabantur longe à cena. Postea vero & sequens decoctum, pro humoris pituitosi attenuatione, & præparatione, ac coctione. ℞. betonice, foliorum lauri, hyssopi, calamitæ, capill. Veneris, ceterach. melissæ, maioran. ana m. j. storum stachados p. j. rad. feniculi, petroselin. ʒ. b. liquiritia rasa ʒ. vi. passul. ab avill. enucleat. ʒ. j. coquantur in aqua communis pro lb. j. colatura adde mellis ros. colati syrup. acetosi simplicis, oxymellis simplicis ana ʒ. j. misce deorandis dedi: ℞. pilul. de hiera simplici, agarici, trochisc. pilul. cochlear. ana ʒ. j. cum aqua beton. sunt pil. v. ut sint maiores, & diutius in stomacho remorentur, ac melius à capite trahant. Quibus quinquies multa pituitosa excreuit. Postea ad diuersionem, cum vrina alba crassa esset, nectiona, loco venæ sectionis, cucurbitulis scapulis apponi iussimus, pauco sanguine extracto. Mox iterum decoctum dedimus præscriptum, addendo fol. senæ ʒ. vi. sem. carib. ʒ. iii. polyposi quercini ʒ. b. se. anisi, fenic. ana ʒ. ii. misce. Deinde ad cerebri purgationes particulares devenimus, cum prius accepisset adhuc semel pilulas cochlear. Et hoc apophlegmatismo masticæ masticando prius. ℞. vna pass. ʒ. iii. hyssopi, samspuchi an. ʒ. j. masticæ ʒ. ii. cum pauco uelle & cera, sunt pilul. manfles. Succo etiam rutæ, maioranæ, & betæ, loco errhini, vti sumus. Gargarismo etiam sequenti: ℞. hyssopi, beton. melissæ, saluæ ana m. b. sinapi ʒ. ii. ficum nu. v. fiat decoctio pro lb. j. adde mellis ros. oxymellis squillitici ana ʒ. ii. tepidi & longe à pectus vtebatur. Frontem inunximus vnguento alabastrino, no postea addentes oleum irinum, & anethinum, & postremo rutaceum. Etiam has pilulas (post decoctum reiteratum, adiecto syrup. è stachade & oxymelle compos. ana ʒ. j. b.) adhuc semel adhibuimus post mediam noctem. ℞. pilul. cochlear. ʒ. j. trochisc. alhandal. ʒ. iii. Quibus septies multa mucosa & pituitosa exoneravit, & à dolore tandem liberata est. Interea tamen post vacuationes, iis adhibitis, quæ cerebrum roborant, ut est consuetudo anthos, theriaca, diamof. diacorus, & similia.

SCHOLIA.

Hic autem dolor ab omnibus, quæ pituitam acculant & in capite procreant, generari potest, ut ab aère frigido, humido, ventoso, usdem qualitatibus præditis, piscibus, lacte, oleis, pinguibus, oio, somno à satietate, aliisque rebus infestis, admodis sumptis, admodis & reteris corpore, ac calidis supra modum enacatis frigidi humores succedant, tum ab his, quæ à nobis geruntur, ut vitæ otiosa,

otiosa, curis & sollicitudinē vacante, ab itinere perueniem, aut hyberno tempore instituto, aëreque ambiente frigidiore, quæ omnia pituitam in corpore & capite accumulare possunt. Quod si signa ista superius descripta de dolore ex intemperie frigida, etiam simul capitis grauitas adest, somnolentia, pigritia, sensuum inertia, excrementorum capitis copia, facies pallens, os insipidum humidumque est cum salina plurima. Si à pituita dulci, à dulcedine: si acida, ab acore, si salsa, à salsedine interueniunt. A tertio plerumque hora noctis ingrauescit ad nonam vsque, vrina cruda alba, sapius & crassa existit, circulumque haud dissimilem obtinens, pulsus plerumque mollior, tardus, & rarus, cum quadam diuersitate reperitur. Quod si his & ætas, temperatura, regio, annus, ac reliqua frigidiore concurrant, certiora hæc signa esse quidam constituerent licet. Curatur eodem vitæ instituto & victus genere, quod intemperies frigida atque humida: & quod ad medicamenta attinet, primum materia communis hoc enecat educatur. ℞. malua, alibæ, c. alium rub. flor. stachad. chamomilla, mellor. betæ, mercurial. ana m. b. furfuris in panis ligati p. j. fiat decoctio in aqua communis pro lb. j. adde castia, sacchar. ros. ana ʒ. j. hiera picra, v. l. eius loco diapbænici ʒ. b. & ante possum inuicari. Si in ventriculo adstet grauitas, facies communes educantur hac vel simili portione leniente: ℞. hyssopi, betonice, angl. ana m. b. flor. stachad. xad. p. j. passul. enucleat. glycyrrhiz. ana ʒ. b. sem. anisi ʒ. j. b. coquantur in aqua communis pro lb. j. decolat. dissol. castia recentem ex cannis ros. mell. ros. colati ana ʒ. j. misce duabus horis vel tri. ante prandium sumatur, facibus communibus edundando in eo appareat: tunc sanguis mittatur ex humoralis vena dextri brachij ad vacias quinque plateæ. Deinde materia pituitosa immorante in medicamento minuatur pilulis lenioribus. Ut pilul. de hiera simplici. ʒ. ii. trochisc. agar. ʒ. j. vel acetosi, agarici trochisc. ana ʒ. j. cum aqua betonice, & non cum syrupis, maiores sunt, formentur pilule quinque. Deinde digeratur materia, primum syrup. è stachade & oxymelle compos. Medij sunt syrup. de hyssopo, de pectus, de glycyrrhiz. de acore, de duabus rad. betonica, betonica, saluæ, hyssopi, melissæ, feniculi, verber. co syrup. magis tales confici possunt. Vide Rondeletium & Guainerium, qui formulis abundant. Purgantur autem cum pilulis, portione, bolo, & sunt pilul. cochlear. ʒ. j. cum aqua betonice, & maioran. beton. stachados, hyssopi, foliorum lauri i ana m. j. si sit decoctio: & in ʒ. iii. vel iii. dissoluit castia ʒ. vi. diapbænici ʒ. b. syrup. è stachade. ʒ. j. misce, fiat aus dantur à ʒ. ii. ad ʒ. iii. b. ℞. diapbænici ʒ. v. bolus: pro diuturnis denurari potest. ℞. in pectus ʒ. j. vel ʒ. j. conf. anib. ʒ. ii. bolus: in diluculo aqua laetis, aut vino calido. Postero die danda theriaca cum conf. anthos, theriaca vel mithridatica cum conf. anthos, ʒ. ii. bolus: in diluculo cereorumque roborant, diambra, diamof. in mor-tellus vel orbiculis. Interea diuersiones non sunt

negligendæ cum clysteribus acutioribus, glandibus, frictionibus, cucurbitulis. Quibus & succedunt particulares purgationes, ut reliquum quod in cerebro est, expurgetur, idque per convenientes regiones, per nares scilicet & palatum, quæ egregie ad rem faciunt, præmissis purgationibus ceteris corporis; ut hoc sequenti exemplo docebitur.

OBSERVATIO XVIII.

De dolore capitis in quibusdam, propria cerebri purgatione curato.

Mulier quædam, cum per intervalla capitis dolore afficeretur, & multis medicamentis vsa esset: tandem post vniuersalia remedia adhibita hoc masticatorio, pituita copiose per palatum & os educta, à dolore liberata est, ℞. masticæ ʒ. iii. pyreth. ʒ. j. pulueris, ex quo oleo amygd. amararum adiecto, ut melius conglutinetur, & non oxymelle, sunt pastilli manfles n. v. stomacho ieiuno vnus mandabatur ad dimidiam fere horam. Melchior Gerardus Ceruicarius cum longo capitis dolore laborasset, & sapius per intervalla rediret, & perpetuo catarrho obnoxius esset, multisque tentatis remediis purgationibusque vniuersalibus præcedentibus caput purgio seu errhino sequenti vsus esset, pituita copiose à naribus fluentem ab illo dolore & catarrho probe curatus fuit. ℞. succi betæ cum melle bulliti & repurgati ʒ. vi. omni mane per nares attrahatur. Valet etiam ad cephalalgiam, de qua postea agemus. Commode etiam hoc vsi sumus, non solum in dolore capitis, verum etiam ad diuersionem catarrhi ad nares. ℞. succi betæ, rutæ ʒ. j. succi maior. ʒ. b. misce, stomacho ieiuno eo vtitur. Os repletur ceruicia & per narem altera oclusa succo alternatim, nunc vna nare oclusa, altera aperta attrahatur, ut pituita & catarrhus affueat per nares descendere.

SCHOLIA.

Apophlegmatismis non vtitur nisi præcedentibus purgationibus vniuersis. Apophlegmatismi Græcis sunt medicamenta, quæ retenta in ore & manducata pituitam, quæ in capite concreuerunt noxios humores purgant: nostri masticatoria vocant. De iis plura Paulus Aegineta præscribunt quidem cum non sit periculum de catarrho ad pectus. Nam quibus ad thoracem fluxio sit, magis conueniunt caput purgia: nam ea materiam trahunt ad nares, sicuti gargarismi ab oculis auertunt potius. At masticatoria alia simplicia, alia composita, simplicia, ut radix pyreth. mastic. xing. composita, ut ℞. mastic. pyreth. staphys. ana ʒ. b. nucis mosch. ʒ. j. fiat pul. inuoluantur lineo raro, & sunt globuli, masticentur mane expungendo, vel excipiantur cera alba, vel ficibus, vel passulis, ut ℞. vna pass. ʒ. iii. hyssopi, samspuchi, ana ʒ. ii. mastic. ʒ. j. b. pyreth. ʒ. b. pulueris cum pauco melle excipiantur, & cera pastilli formentur: quorum vnus notabili quodam spatio commanducetur. Alii commanducationis moram esse volunt 4. horæ partem, aut medietatem; & assumendi tempus sit matutinum. Errhina etiam hic commendantur à Tralliano, & aliis, à nostris caput purgia, & à quibusdam nasalata appellata, quod g. naribus attrahantur, ut pituitam à capite detrahant. Fiunt autem ex abstergentibus ut melle, saccharo & manna; aut attrahentibus, ut succo blitæ, brass.

3.
Blandius
Fortius.

Fortissim.

Cautio.

Sternu-
menta qui-
bus uisita
& quibus
inuitia.
Gargari-
smi.

4.

Cerebrum
roboratione.

Topi.

brass. maior. ruta, anagallid. aut ex decoctis earundem herb. mediocria, ex succo betæ, anagallidis cum flore caruleo, ex felle anseris & lacte, fortissima, ex succo cucum. agrestis & chelidoni. Blandius tale erit: ℞. succi cicla. seu betæ maior. ana ℥ iiii. vini albi lb. i. sacch. rub. ℥ j. vel melis ros. vel. manna tantundem. Fortius erit, si addas succi cucumer. agrestis, vel anagallidis, vel cyclaminis, cum eadem vini mensura, adaucta dosi sacchari vel mellis. Fortissimum erit, si succi puri extrahantur sic: ℞. succi cucum. agrestis cyclaminis, maiorana, ana quar. lb. depurentur, & ager attrahat per nates. Hoc sequens à Tralliano commendatur etiam efficax ad lipitudinem & morbum comitalem. Melanthij, salis ammoniaci ana ℥. viij. elaterij ℥. iv. Trita excipiantur oleo sicyonio, aut irino, ut cerati habeat crassitiem. Reposito igitur in pyxide cornea vitor, subiungens nates, attrahere iubeto. Hoc er rhinum etiam confert diuturno capitis dolori, educit enim facile, si quid viscosum in cerebro & crassum inhæreat. Idem præstat ab eodem descriptum ex cyclamine. Non desunt qui parant veluti suppositoria in oblongam & pyramidis formam, ac naribus indunt, quemadmodum & vulgares radicem betæ albâ imponunt. Interea tamen obseruandum, si in naribus remaneat morsus vel dolor, lac muliebre, vel oleum violac. in nates immittendum erit. Quidam hæc nasalâ pyramidis formam habentia solumque per medium eorum penetrantia, sub sternutamento comprehendunt, quæ naribus intrusa extrahi possunt. His quoque accedunt sternutamentum cientia, quæ valenter pituitam à capite deturbant; quæ ex pulueribus quorundam medicamentorum simplicium sunt, naribus admotis vel attractis: quidam in penna pulueres ponunt, & naribus indunt vel in nares sufflant: iuuant quibus caput vaporibus repletum est, & quibus iam tenuata, iucila & concocta est materia. Ita parari possunt. ℞. piperis pyrethri ana ℥ ii. fiat puluis, qui in nates immittatur. Vel ex solo puluere hellebori albi, qui ad hoc negotium destinatus semper in officina habetur. Gargariismi hic quoque locum habent, sed tales qui pituitam à capite per palatum ad os eliciunt ex decoctis herbarum capitalium; quibus mel, vel oxymel, vel pars aliqua alicuius solutioni admixta sit. In hunc vel similem modum. ℞. hyssopi, betonica, melissa, salua ana m. lb. thymi, sinapis ana ℥ j. ficuum, nu. v. vuar. pass. ℥ ℥. cort. cappar. ℥ is. fiat decoctio pro lb. j. vel lb. j. b. adde melis ros. oxym. squil. ana ℥ j. b. fiat gargarisimus mane tepide & longe à palatu. Cum igitur oculi imbecilli sūt & natus opportunus vlcibus, ut in lue Gallica, tunc caput purgatis, neque sternutamentis vtetur: sed potius gargarisimis, qui ab oculis diuertunt. Et sic in dolore capitis cerebro humoribus repleto uti possemus apophlegmatismis, errhinis, ac sternutamentum cientibus aut gargarisimis, obseruata cautione iam dicta, dies quatuor aut ad summum quinque post purgationem. Deinde ita euacuata materia caput roborabimus, & intemperiem reliquam amouebimus, ut prius dictum est, intus si comendo orbiculos vel morsellos aut rhôbos spec. pliris cum musco, aut diambraz, vnum tribus horis ante pastum, quatuor per hebdomadam: quo deglutito æger superbibet parum aquæ mellis, vel succi eiusdem; vel ℥ j. theriacæ veteris sex horis ante pastum, vel ex conf. conditis, ex antho, beton. salua floribus & similibus confectis, additis speciebus iam dictis. Iltis peractis, etiam confugiendum ad ea, quæ & capiti admodum cerebrum roborant, & ad topica quidem medicamenta

transendum, quæ disiciendi ad attenuandi & dissecandi vim habeant, qualia sunt illa; quæ diximus conuenire in dolore capitis ab intemperie frigida. Olea esse possunt, irinum, liliaceum, anethinum, rutaceum, de piperibus & quæ calefaciunt & extenuant, quibus addi potest aqua vitæ, loco aceti. His proxima sunt vnguenta, ut ℞. olei irini, anethini ana ℥ ℥. olei chamamelini ℥ j. b. nucis moschata, caryophyl. santal. omnium ana ℥. j. flor. stachados ℥. ii. se. ruta, anethi ana ℥. j. cere parum, fiat vng. mungatur frons. Fiant sacculi ex sale & nitro. Vel ex milio & sale tosto. Vel sacculi hoc modo. ℞. flor. meliloti, chamamelini, folior. samphuchi exsiccati, stachad. ana ℥ ℥. maceris, caryophyl. nucis musc. ana ℥ ii. spica, lauandula ana ℥ i. b. melissa, betonica, verbenæ, ana ℥ ii. crassulæ contula suauiter in panno sericeo rubro, & fiat sacculus rotundus cancellatus: vel adiectis floribus rorismarini, & absinth. succo, sicut pileoli, qui nocte, dieque ferantur. Si addantur folia myrti, ros. florum & styracis calamitæ beniuini, potest curari fieri cucufa odorifera. Et ex iisdem fere herbis capitalibus embrochæ ex decocto sapisubo, verbenæ, melissa, betonica, ambrosiana, flor. chamom. meliloti, stachade, roremarino & salua in aqua & panco aceto decoctis. Non desunt, qui caput irrigant aqua ardenti. Alij liquores stillatios ex iisdem herbis cum oleis supradictis, epithematis instilar frontibus adhibent. Nonnulli sola olea capiti admovent, rutaceum, liliaceum: & ad oleum de euphorbio, quod fortissimum est, deueniunt. Operimentis quoque capitis poterunt & fumigari odoriferis, addita mastiche, & thure. Non desunt, qui etiam iubeant guttulas aliquas oleorum calidorum intra aures instillari cum bombace. Denique & naribus odoramenta calida adhibent, ut ℞. samphuchi, cort. ligni stachados ana ℥. j. styracis calamitæ, ladani, ligni albei, ana ℥ ℥. mastichis, corticem thuris, spica, caryophyl. maceris ana ℥. b. santal. rub. corall. rub. ana ℥ j. cum succo betonica, seu samphuchi & cremore tragacanthi: fiat orbiculus odoriferus, moschi ac ambræ & iiii. addendo.

OBSERVATIO XIX.

De dolore capitis à pituita originem habente.

Ioannes Franciscus mercator Delphensis, vir bonus & doctus, amicus noster, post Nosocomium domum contiguam habens, capitis dolore affligebatur, in hyeme, cui caput ponderosum erat, facies plane alba, frons levis & madore quodam fluida, oculi fluebant, & promptissime lacrymabantur, aures flaccidæ, tum nates pituitosæ erant, os humidum & multa salua refertum, lingua mollis & candidans, nullaque sitis, facies & genæ tumidæ erant, ut in hydrope & cachexia fieri assoler: nam & crura eidem inflabantur, ut de hydrope metus esset. Desiderem vitam eo tempore agebat, ita ut neque corpus aut motu atque labore ventilet, esculentis humidis frigidisque victaret, ita ut non mirum fuerit, quod ex pituita coaceruata in cerebro capite doleret, cum & stomachum imbecillum quoque haberet. Ad dolorem hunc iuuabant imbræ, nives & statofa tempestates, quæ hoc tempore grassabantur. Vt autem hunc recte curaremus, cibum tenuem si uigilemque & exsiccantem, extenuantem, & calefacientem in primis præscripsimus: nam humidæ carnes habentibus famem adhibere conuenit, ut

nosser Hippocrates Senex cecinit. In prandio tamen liberalius comederet, concessimus: in cena uero parcus: à mensa reliquiis desiderij adhuc in anima præteritis, cospurgeret, præcepimus: cibos alios potius quam elixos, & aues maxime minutas, turdos, merulas, passerulos, galinulas, ficedulas, & syluestres magis quam alites, cuniculos quoque & lepisculos non incommodos esse censuimus. Quod si elixis potius quam alis gauderet, ut has species adiungeret impetauimus: zinziber, cinnamomum, caryophyllos, macerem, nucem myristicam, piper; ex quibus puluerem cibalem sibi conficeret consului cibo aspergendum. Pisces vero siue in flumine, seu Pelago inhiuimus: quod si ab iis abstinere non posset, puluere iam dicto condiret; aut in craticulis assati, substratis samphuchi, rorismarini, thymi, pulegii, ramalis, aut foliis lauri, innocentiores euaderent. Salsamenta omnino admissimus, quæ non solum non offiunt, sed mirifice iuuant: & vti hæc cholera fomentum præbent ita pituitam accendo detrahendoque consumunt. Hinc salsam ille Zelanderum medicus doctus haleculam salsam in principio epulatonis probat. Bataurorum quoque bibones in principio mensæ maxime ea delectantur: hinc cenopolæ & capones suis hospitibus statim in mensa apponunt, ut liberalius certissimæ & vinum quod vendibile habent, bibant. Ex olusculis concessimus, hyssopum, saluam, roremarinum, maioranam, mentam, pulegium, origanum, alium, capam, nasturtium, raphanum, crucam, & quæcumque insignem habebant acrimoniam: quæque caput maxime expurgant, ut est sinapi, quod stybigeras in maximo honore habuit, quod præter vires in sanitate ac valetudine præcipuas, in alium quoque ac sublimem feratur, & in arcem illam diuinæ rationis ac mentis stationem potenter conscendat, calefaciens, purgans, discutiens, omniaque illic redens illustriora. Pyra, mala, fructulique omnes crudum & aqueum succum gignentes, neque raneas, legumina aut alia statulenta. Omniaque eligenda esse proposuimus, tum cibos reliquos qui sanguinem calidum gignunt, alios potius quam elixos sumeret, capones, phasianos, perdicæ, turtures ac columbas. Non desunt tamen, qui ex Rhase referunt, columbas quadam proprietate capiti dolorem adferre: sed vnde, aut è quo periculo hanc opinionem conceperit, nullus satis intelligere possit: siquidem his quotidiè (ut testis est Lasus Zircæus medicus nostro tempore præstantissimus) sine aliqua noxa mortales passim vescuntur. Neque vnquam (annum nunc agens sexagesimum septimum dum hæc recollerem, & in medicina ac praxi nequaquam oscitanter versatus) ex harum esu quenquam de capitis vicio questum audiui. Constat quidem eas (eodem lacone referent) vere salubriores, quam autumnio, & omnino calidiore tempore teterrimas: neque uioribus septis aluntur, excrementitiam enim carnem habent. Incommodant etiam quæcunque in aquis degunt: anates, anseres, mergi. Capere autem ante alias dapes, ut vteretur præcepti ex aceto passulato, aut oxymelite: cum oxelzo magis nauseam facit. Ablutus capparis ex omnem salem exeat, ut minimi sane alimenti cibibus est, ita opsonium, & medicamentum, cum ad excitandum appetitum prostratum, tum ad deradendam deiciendamque pituitam ventri adharecentem accommodatum erit: ac denique ad licis iccorisque emolliendas obstructions,

Pet. Forest. Tom. I.

In fine mensæ ut diacydonium cum speciebus caperet consului, cum eam Arculanus medicus egregius commendat. Is quoque vinum admittit vetus, mediocris Potentillæ, ac in parua quantitate, quamuis præstantior est aqua mellis, eodem autem, pipere exiguo iniecto: vel potius (ut nos facere consueuimus ob saporem delectabiliorem) cinnamomo. Gatenaria vinum non concedit, nisi post euacuationem: de quo & Gentilis dubitat. Præstat uti vino albo, & ceruissiam tenuem vitare. Iubebam præterea, ne exercitia iniret ante corporis purgationem, & uti vigiliæ somnum exciderent, & ut diuturnum maxime declinaret, animoque bene affecto esset, gauderet, lætaretur, exsultaretque atque, ut capite eleuato dormiret in laus sanum, beneque cooperatus pannis tam citra caput, quam totum caput. Imperaui quoque, ut omnibus modis operam daret, si posset, quotidie saburram ventris deponere, omnesque corporis superfluitates per regiones conuenientes educere. Nihil enim æque salubre in omnibus capitis doloribus, quam ventrem laxum & sibi propitium habere. Huius enim saburra, nisi tempestiue proiciatur, caput mirifice aggrauat. Hoc igitur vitæ genere præscripto, statim ad medicamenta properauimus, & ad minuendam materiam has pilulas sumpsi: ℞. pilul. alephanginarum, pilul. breuæ simplicis ana ℥ ℥. cum aqua betonica sicut pil. v. deinde pro attenuatione materię crassæ & viscosæ hanc syr. ebili, ℞. oxymellis simplicis ℥ ii. syr. de betonica oxym. compositi, ana ℥ ℥. decocti capitalis ℥ vi. sumas pro ii. dosib. Rursus pilulas sumpsi. ℞. pil. mastichin. cochiar. rhob. optimi, ana ℥ i. cum aqua saluæ, sicut pil. v. longe à cena sumenda, quibus probe aluum deposuit. Deinde hoc apozemate vsus est: ad inuolæ, pennis, viridis ana ℥ ℥. rad. acori veri ℥ iiii. betonica maiorana, salua, ana m. j. flor. stachados, rorismar. ana p. j. se. anisi, feniculi, carui ana ℥ ii. folior. senæ ℥ j. polypod. querc. ℥ ℥. seminis carbami ℥ iiii. agarici semini albi leui, ℥ ii. zinziber, ℥ j. vuar. passul. ennc. ℥ j. liquir. rafa ℥ ℥. fiat omnium decoctio in aqua comm. pro lb. j. sicut per noctem infusa, mane expressi adde syr. de betonica, & stachade ana ℥ j. misce, & fiat apozema pro iiii. dosib. maturinis. Pro diuersione, frictiones adhibuimus, sed quia in hyeme, à lotioniibus abstinuimus. Clysterem satis acutum iniicissemus, sed non admiuebat. Caput primum expurgauimus cum leuiorib. errhinis ex succo samphuchi, quo & Arculanus vtitur, cui postea ut fortius sit, succi cyclamini addit. Nodulo quoque nigellæ infuso in aceto, pro odoramento utebamur. Interea rursus hoc decocto (post sacculos capiti admotos ex milio & sale tostis, florib. chamamelis, stachad. nucem muscat. & mastiche adiectis) vsi sumus: ℞. rad. inula, irios ana ℥ ℥. hyssopi, capill. Vener. agrimonie, cuscuta, polypod. ana m. j. se. anisi, fen. ana ℥ ii. se. carui ℥ i. b. se. carbami ℥ iiii. folior. senæ ℥ vi. agarici semini. ℥ vi. b. rhob. selesti ℥ j. zinz. ℥ j. se. ananar. rbi, spica ana ℥ j. vuar. passul. ennc. ℥ j. liquir. rafa. ℥ ℥. fiat omnium decoctio in aqua comm. pro ℥ viii. maneat infusa per noctem, mane fortissima expressi. adde syr. de hyssopo, de eupatorio ana ℥ j. misce, & fiat apozema pro ii. dosibus maturinis. Et cum vnam dosin sumpsisset, octies aluum deposuit, & capitis dolor cessauit, & palpebræ detumescere cœperunt. Postridis in diluculo sex horis ante cibum ℥ j. theriacæ sumpsi cum vino, & egregie sudauit, & pedes similiter detumescabant. Alium comestum maxime illi profuit, quo solo aliquando in Gallia hydropicum curant, hic egregie profuit et ad cachexiam & hydropem inclinatus videretur. Postea diebus duobus intermissis, reliquam dosin supradictam

G g sumpsi,

Minoratio.

syrr. viol. & stachad. ana ʒ ss. compositis omnibus fiat potio: sumat. ʒi. aut tribus horis ante cibum. Deinde si ægrotus iuuenis sit colore sub nigro, apparueritque mediocri plenitudo, & æger sectioni sit assuetus, incidatur vena nigra vel cephalica brachij sinistra; alioqui si dolor dextrâ occupauerit partem in brachio dextro. His peractis minoretur materia cū bolo ex cassia vel leniēte potione.

Digestio.

geratur cum syr. de stachade viol. oxymell. scall. cum decoct. melissæ, bugloss. borag. lupul. vel aquis earundem herbarum, vel apozemate in obs. iam dicta. purgetur cum decoct. myrobal. senæ epib. confect. hamech. & diacatholica, vel pilulis indis & cochiis, quoniam sciores pilulæ sunt. Pro corroboratione detur theiaca vel mithrid. cum conf. bugl. vt mibridatis ʒ j. conf. bugloss. ʒ ii. postea vti poteris apophlegmatismis, erethinis in capite. De dolore capitis ex pituita dictis, ex succo maioran. Frictiones quoque adhibendæ ad reuulsionem, & cucurbitulæ affigendæ, & rhombi seu rotuli sumendi ex speciebus diamofci dulcis. Topica hic commendantur ex parte humectantia & calefacientia, ex oleo viol. chamomill. liliorum, & quæ tenuium partium sunt, & magis penetrent. Irrorationes ex decocto capitis veruecis, ex melissæ, betonica, maior. borag. bugloss. flor. stachad. melilot. chamomillæ, flor. ros. nymphaeæ, se. anethi, folijs senæ adiectis. Sacculi suffitus, qui magis exsiccent, minus conueniunt, quam inunctiones aut lotiones.

Purgatio.

4.

Roboratio.

Topica.

OBSERVATIO XXII.

De dolore capitis, ex humore melancholico, ac simul pituitoso.

Matrona nobilis de Meer, in Campo regio Canonica, quam alias maxime valetudinariam ad pristinam sanitatem reduximus. Hæc ipsa sapissime dolorem capitis incurbat ex melancholia mixta cum pituita. Proinde maiorem gravitatem capitis sentiebat, quam duo ægri præcedentes. Facies quoque huic pallidior erat, in virgine nempe melancholica pituitosa cancellis inclusa, & in loco humidior habitante. Pars autem sinistra capitis magis afficiebatur, quamvis postea totum caput & occipitium ipsum apprehenderet, menstrua purgatione debito tempore non procedente. Quare post lenitium medicamentum exhibitum ex cassia & confectio hamech, die subsequente saphenam (venam in dictam) secare fecimus. Mox & decoctis præparantibus vsi sumus in hac vel similem modum: *ʒl. corticum rad. capar. rad. quinquæ communium maceratarum in aceto an. ʒ ss. melissæ, betonica, maioran, fumaris, bugl. borag. summi, lupul. ana m. j. herbarum quinquæ capill. ana m. ss. florum stachad. arab. trinum florum cordialium ana p. j. thymi, epithymi ana ʒ iii. fol. sen. à stipitib. repurg. ʒ i. polypodii quercini ʒ vj. sem. carthami confus. ʒ iii. sem. fen. ʒ iii. uuar. passul. enucleat. ʒ iii. fiat decoctio in aqua com. pro ʒ ss. j. saccharo deinde semel cocto adiciatur ac dulce reddatur & depuretur ʒ ii. diamofci dul. & ʒ i. nucis moscatæ, bibebat omni mane ʒ v. vel vi. Postea vero utebatur pilulis mastichinis, de hiera simpl. & cochiis. Et transactis quibusdam diebus etiam pilulis indis. Cucurbitulæ quoque cum scarificatione scapulis admotæ sunt, & lotiones pedum ad diuersionem administratæ sunt. Deinde etiam particulares euacuationes adhibuit, masticatoria, erethina, & capite robotato per sacculos, & alia remedia iam dicta, tandem & hæc conualuit, quemadmodum & altera Religiosa apud D. Agatham, quæ tandem cum nullis remediis*

iuuantibus decoctum zarzæ parillæ & hagioxyli bibisset, etiam sana facta est. Verum hæc ipsa Matrona de Meer tempore senectutis anno 1587, in cancerum mamillæ incidit, & male ab empirica muliere tractata misere obiit.

SCHOLIA.

Maximè hic ad educendam materiam communem commendantur clysteres, quos quidem religiosæ istæ admittere nolebant. Hinc sequens valet ad alterationem & diuersionem. *ʒl. rad. albæ, lilior. albor. ana ʒ ss. fol. malvæ, brunæ, vrsinæ, bugloss. borag. parietariæ, mercurialis ana m. j. prunor. dumal. an. vii. uuar. p. ss. munda. ʒ j. specum purg. n. v. sem. anis. fœniculi ana ʒ ii. se. 4. frig. maioran. an. ʒ j. flor. chamomill. melilot. viol. ana p. j. fiat decoctio in aqua com. pro ʒ ss. succi mercurialis sacchar. ana ʒ j. olei mellis viol. ʒ j. succi mercurialis sacchar. ana ʒ j. olei cham. lilior. viol. ana ʒ j. misc. fiat clyster. incipiatur a parte p. ss. Addi potest ad maiorem reuulsionem ad capite diaphenici, vel indæ maior ad ʒ iii. Sufficit in principio ʒ i. inieciat, vt melius & ducius retineatur, ne copia quoque intestina vel onere pressa & grauata itatim clysterem excernat. Reperit tertia die si alius sponte non deiciat: Poterit etiam materia minorari hoc modo. *ʒl. catholici ʒ ss. diaphenici ʒ iii. syr. viol. ʒ i. dissol. cum aqua capill. Ven. bugloss. ana ʒ ii. m. j. Ad præparationem egregie facit syr. de pomis à Mef. descriptus cap. De Soda frigida à melancholia. Præstat tamen in progressu eo vti præcedente cōtius corporis vniuersali purgatione, nam vniuersa euacuatione hæc materia rebellis non educitur. Ad purgationem à Rondeletio laudantur pilulæ de quinque generibus, myrobal. fastidæ, indæ, & fumoriaræ: de lapide lazuli minus laudat. Flos geniste medicamentis admiscendus, modo æger non sit pronus ad vomitum. nam incitat hellebori vomere facit. Valent folliculi senæ Orientales & non nostri, qui nullius ferè sunt momenti. Epi. hymus cū sit imbecillis, eius loco Rondeletius ponit summitates thymi. Chamomilla hic egregie prodest in affectibus capitis à pituita & melancholia. Diaphenicum & confectio hamech hæc prævalent. Inter roborantia & hilaritatem inferentia valet conferva inula. Memini me virum melancholicum XL. annorum in curatione habuisse: qui cum post in occipitio capitis dolorem diuturnum habuisset, neque medicamenta apta adhibita iuuarent; vena in fronte huic secta fuit ex nostro consilio. & à dolore in totum liberatus est. Reçæ dictum ab Hipp. lib. 6. aph. 68. Dolenti partem capitis posteriorem vena recta in fronte incisa prodest. Cum auersione fluxiones diuturnæ sanguine misto secundum occiput, contrario modo vna cum cucurbitulis probe curatæ sunt: At nostræ matronæ cum mensibus non haberet, vena secta saphenæ profuit, eam auersione, quam euacuatione.**

OBSERVATIO XXIII.

De sacerdote laborante ex capitis dolore ab humore melancholico.

Sacerdos quidam, ex innata genitura melancholicus, niger, subtristis, gacilis, macilentus, venas angustas arteriasque percuras hædens; pulsus paruos, raros & tardos: taciturnus, medicolus, studiis valde deditus. Ex quibus omnibus tram bitem coaceruauit, ac capitis dolore affectus est.

est. Lotium vtero (vt hic fieri solet) tenue, clarum, atque crudum erat, spumis in circulo exoneratum; indicans de cruditate & capitis dolore. Vigil erat ac tristitia & inamena somnia somniabat. Huic autem consulimus, vt omnibus modis sese recrearet, à studiis abstinere, & vt vix probo vteretur; mox bolum illi præbuimus. *ʒl. elevarii lenitum ʒ vii. diase. ʒ ss. cū saccharo fiat bolum, eoque denorato probe aluum reddidit. Deinde materiam ita præparauimus ac digessimus: ʒl. rad. bugl. ʒ ss. cort. rad. cappar. thamaris. ana ʒ ii. fumaris, melissæ, borag. bugl. viol. betonica, verbenæ, ana m. j. liquor. ʒ iii. thymi ʒ i. prun. dan. n. xiii. fiat decoctio in aqua com. pro ʒ ss. col. adde syr. borag. viol. de epithymo ana ʒ i. misc. pro ʒ ss. dosib. Purgauimus eundem cum potione sequenti: *ʒl. clef. lenitum, diase. ana ʒ ii. confectio hamech ʒ iii. aqua borag. ʒ iii. misc. Postea decocto suprascripto adieciimus. ʒ vj. foliæ senæ & polyp. quæ ʒ ss. myrobal. indor. ʒ v. thymi ʒ ss. Vl. timo purgau. mus cum pilulis sequentibus. ʒl. pilul. indor. ʒ iii. hellebori nigri ana i. siant pil. quæque, dentur post mediam noctem. Deinde fumebat ex hoc cocto. ʒl. conferva borag. bugl. melissæ ana ʒ ss. conf. de gemmis, leuissæ Gal. diamofc. dnlc. an. ʒ i. syr. de corticib. citri, de betonica, de epithymo ana ʒ ss. misc. & fiat coctum, vel species iam dictæ in mortello denur. Caput lauabatur sequenti lotione in fine. ʒl. flor. chamom. melilot. folior. betonica, lauri, malua, viol. ana m. j. seminis lini, anethi ana ʒ iii. folior. senæ ʒ j. coquantur in aqua commun. pro lotionē capiti. Quibus remediis optime se habuit.**

SCHOLIA.

Sex modis hanc curationem instituunt medici Splerique. Primo victum præscribunt conuenientem: deinde materiam digerunt, & volunt (vt Arculan. adnotet) vt digesta sunt humida, modocalida, modo frigida, prout melancholia naturalis vel adusta hunc dolorem concitet, magis minusque incidentia & subuliantia iuxta maiorem vel minorem crassitiem vel viscositatem materię, adiectis iis, quæ proprium humorem digerunt, & talis est (syr. de epithymo descript. Me. voluit, nempe inprimis non multum vehementia, ne subito magnam solutionem præstent: secundo, vt non excedant gradum temperatum: tertio, vt sint mixta cum lenientibus & humectantibus, ad iunctis etiam cordialibus. Et inter simplicia numerant, senæ, polypodion. epithymum. Inter composita vero, pilulas indas, diase. confectio hamech namque præcipue in melancholia adusta. Alij his adiciunt pilulas ex lapide lazuli, quæ tamen ab alijs atro carbone (vt dicitur) notantur. Etenim Leoniceus hunc lapidem non minus venenosum censuit, quam minimum. Atque ego in ea sententia fui semper & hætere constitui, nusquam experiri infamia, (vt hoc tempore nostri medici immores qui inclinat) quum meliorum copia suppetat. Quamdoquidem temerarium, & insignis stultitiæ argueret id nulla cogat necessitas. Alij vrantur pilulis de lapide armeno. Tu, si libet, in hunc modum præscribito. *ʒl. pil. de lapide armeno ʒ i. pilul. indor. ʒ j. hellebori nigri ʒ ii. cum succo betonica, fiat pilulæ v. vel apparatus hic puluis, si pilulæ deuorari non possint: ʒl. senæ ʒ ii. polypodii, carthami ana ʒ ss. thymi, epithymi, ana ʒ ss. tartari ʒ j. diaphenici ʒ ss. anis. fœnic. dauci, spicæ, cariophyl. Per. Forest. 1. om. i.*

macris ana ʒ. vj. sacchari ad pondus omnium, detur ʒ. i. plus minusue pro ratione sumentis, vel detur potio in Obser. præscripta si humidiora desideret. Si vero solidiora magis placent. *ʒl. diacarb. ʒ ss. d. asen. confect. hamech ana ʒ ii. cum sacch. fiat bolum: vel relinque confectio hamech ob saporem, & augeatur ad ʒ i. vel plus diase. Quod in hisce compositionibus (non solum in particularibus morbis, verum quod materiam in vniuersalibus, cum de febribus ageremus) cui sit in compositionibus multus sum: nequaquam fieri putes, quod hoc nomine gloriolam aucuper: sed in hoc sum totus, vt per exempla tyrones erudiam. Iam suum cuique palatum est, ac discrepans ab alio ventriculi gustus: quod eleganter Horatius cecinit:*

Tres mihi conuiua, prope dissentire videntur, Poscentes vario multum diuersa palato.

Ita fortasse nonnullos offendes, qui potiones abhorrebunt, & catapotia deglutire malunt, vel puluerem, vel bolum; quibus quoque mos gerendus est. Interea tamen pilulæ materiam è regione capitis in aluum detrahunt, quod etiam genus auxilij magis præualeat, cum diutius in stomacho morentur, nec tam propere subterfugiant. Etenim hac mora & cunctatione melius ad actum deducuntur; & qui in ipsis est vigor, facilius à natura eruitur, quo facultates suas, quasi nexu resolutio explicare ac diffundere queant, & in venas aptius subire, per quas noxius succus & pelli & trahi debet. Rhaz. inquit, quum à capite & cerebro purgari volueris, pilulas dabis in quantitate magnas, & à cœna ante somnum, vt nunc quidam facere consueverunt, licet communiter dentur longe à cœna. An, in pari, aut impari numero sumantur, fusque deque habeo cum Iafone doctissimo: consuetudo obstat, vt impar sit numerus. Et qui contra consuetudinem peccat; siquidem ridiculum se, & malevolentis populi calumniis incessendū propinat: numero Deum impare gaudet. Quarto diuertunt materiam à capite. Diuersiones quibus fiant, iam sapius diximus. Verum num sanguinis missio hic quoque conueniat, videamus. Consulunt autem medicj, si vniuersa corporis vasa melancholico succo repleta sunt, quod aspicienda sit curatio à venæ sectione Auic. inquit sen. 1. 3. Cum materiam euacuat cum ipsa abundantem, nec in sanguine est diminutio; quæcunque sit materia, à phlebotomia incipimus. Idem & Gal. 3. De locis affectis cap. 6. considerat. Si corpus tali afficiatur dolore capitis, num in vniuerso seu in toto melancholicum contineat sanguinem, quod utique cognoscere inspecto corporis habitu, si macre, nigrum, & hirsutum, & eius venæ latæ sunt: secabis igitur venam cubiti, (vt etiam Benedictus Fauentinus præceptor meus de dolore capitis à melancholia refert) quam mediam dicunt & communem. Nam hæc venæ sectio plenitudinem euacuat (auctore Gal. 6. aph. comm. 47.) tanquam commune auxiliū earum dispositionem, quæ ex plenitudine sunt. Et si sanguis ex vena fluens non videatur melancholicus, repente supprimatur, vt idem Gal. dicit 3. De locis affectis, cap. 6. tunc enim sanguinis detractio bonū raperet, & malum relinqueret ita vt morbus melancholicus adusta malitia magis cresceret. Interim sanguine in vena iam oppresso, æger non est relinquendus ab opere artis tunc sed aliis (vt præceptor meus admonēbat) vteris auxiliis, ne æger perdat: Propterea si ægro non conueniet sectio venæ, vel medico ob ægri metum sanguinem mittere non liceat; vel quod æger respuat neque omnino admittat, alius tunc largius ducenda erit, da, si vena vbi autem solum cerebrum sanguinem contineat, sectio denique melancholicum, cuius ratione caput doleat, tunc geritur.

G g iij. eodem

eodem Galeno teste æger sanguinis detractione non eget, scilicet venarum in cubito vel talo, vt præceptor meus interpretabatur, sed potius excephalica vel melius ex fronte, præcipue sanguine iam in particula decumbente. Alioqui si plenitudo adsit, & dolor sub autumnum incidat, & in lauiam partem inclinet, sinistri brachij media aut humeralis, vulnerari possit. Si ex mensibus suppressis, vel hæmorrhoidibus, ex talo mittere consuevit. At in nostro hoc ægro cum venas angustas haberet, nec plenitudine afficeretur, à venæ sectione abstinuimus, quam tamen in sororio nostro, vt dixi est prius, comode perfecimus. Diuerunt etiam clysteres, vt diximus. Quinto malam capitis temperaturam alterant, & caput roborant, eidem applicando modo humida, modo calida, modo frigida, secundum quod melancholia sit adulta. Qualis est embrocha seu lotio capitis in Obser. præscripta. Interca hæc ipsa actu frigida capiti non sunt admouenda. Sexto corrigant accidentia, nempe vigiliam, alienationem, si adsint: & horum remedia ex propriis locis petenda.

Roboratio.

Accidentia
correctio.

OBSERVATIO XXIV.

De dolore capitis, in autumno sæpe recurrente.

Nobilis matrona Barbara Zoia, filia Domini præfidi Hollandiæ, vxor Ioannis Heuteri, Delphis habitans, capitis dolore tentari solebat, maximè in parte sinistra: qui dolor sedabatur, si hæmorrhoides (quibus more solito subinde afficiebatur) fluere. At anno 1571. mense Octobri iisdem suppressis, dolore capitis consueto denuo correpta est, & lien cum tensione dolorifica inflabatur, & dolor etiam ventriculum simul inuadebat, vt neque debita coctio fieret, ructibusque tamen aliquando emissis, melius se habere fatebatur. Sumpsit autem bis in die cochlearia duo syr. subsequētis: ℞. syr. de calaminta, de epithymo, de fumocerra de scolopend. oxyacch. composita ana ℥ iiii. misc. Postea ex hoc decocto bis cyathum ebibat: ℞. cor. rad. cappar. amarific. ana ℥ iiii. ceterach. scolopend. betonica, calaminta, pulegi, capill. Ven. ana m. j. chamæmel. p. j. sem. dauci, amei, fœniculi ana ℥ iiii. sem. agui cast. ℥ j. B. flor. stæchad. xorisim. ana p. j. foliis. fenæ ℥ vj. agurici famini leuis ℥ j. B. rhab. sel. ℥ j. B. zinz. albi ℥ j. schænanthi ℥ j. B. vuar. pass. ennel. ℥ j. glycyrr. raf. ℥ j. coquantur in aqua comm. pro ℥ vii. & tunc infusa per noctem. Mane fortiss. expressioni adde de scol. de byzantiis cum aceto, de epithymo, ana ℥ j. B. misce pro ii. dos. matutinis. Quibus egregie aluum deposuit. Hypochondrium sinistrum inunximus oleo de capparibus. Capparibus vero cum oleo & aceto ad saturitatem comedeat, mox & elect. in tabulis subsequens capiebat. ℞. specier. diacalamim. diacinnamomi, aromar. rosati sine masco ana ℥ j. trochif. de capparibus, diacumini ana ℥ j. dissoluti in aqua scolop. adiecto succchar. albiss. q. s. fiant rotuli dos. ii. caput vero circa partem sinistram inungebat cum vnguento alabastrino: & hoc tandem apozemate epoto, apertæ sint hæmorrhoides & dolor capitis cessauit, vt aliis remediis opus non fuerit. Decocto superiori adieciimus adhuc ℥ i. fenæ & polypos. ℥ j. B. epithymi ℥ iiii. & bulliebant in iii. parte vini Rhenani, & vna parte aquæ communis ad lib. i. colaturæ addendo syr. de calaminta, de scolopend. de epithymo ana ℥ i. com. ℥ j. B. cinnamomi electi, aromatizando ad modum clareti. Ex quo apozemate quotidie ter quaterue aluum deiciebat & apertis hæmorrhoidibus sana euasit.

SCHOLIA.

Hic capitis dolor ab humore melancholico etiam originem habebat, quo frequenter alias laborauerat præcipue Autumni tempore. Sed per nos ante illud tempus purgata hoc dolore non corripiebatur. Verum purgatione omissa, grauius nunc laborabat. Tantum hic valet præuio. Sanguinem huic ex talo deerraxisse, sed apertis hæmorrhoidibus, non opus fuit. Idque quoque utile est, si ab æstatis mensibus capite doleant mulierculæ, quemadmodum euenit Annæ Zuziæ filix etiam Domini Præfidi Hollandiæ iuuenulæ & dodecim annor. cui sectione venæ in talo, à dolore liberatæ, menses quoque fluxerunt. Hoc est quod Gal. ait: Mensibus reuerti, ubi per venam, quæ in talo est, modice euacuasse, oblatore castoreo, vna cum pulegio, aut calaminta semper medicamentum hoc expulsi sum purgationem ceteræ, absque læsione. Locum morantes eicere, & hac omnia ex meliorato. Eadem vena etiam secta, si dolor capitis contingat ex hæmorrhoidibus suppressis, iuuat. In præuio, ne, quæ maxime his, qui nondum laborant, deuenietur, tempus accessionis præueniendo. Coacervata enim materia, dolor repetit, multoque magis in illis, in quibus euacuationes consuevit suspensæ, vt huic nobilissimæ matronæ euenit. Quibusdam vero, & ex frigidiore causa tempore vero dolores capitis exoriri solent, præsertim illi, qui aliquando morbo Gallico laborauerunt: talis autem & initio æstatis vel si accessiones crebriores habent, id est, singulis mensibus accedat, & per tres aut quatuor dies, vt in multis sæpe obseruamus ac vidimus: tunc dolores saltem eo tempore maiores euenient. Vere igitur incipiente tales sunt purgandi, vel iisdem vena secanda est, si opus fuerit. Mox quoque caput firmantibus ventidum, vt lotionibus de stæchade, caryophyllis, nunc muscata, & electuariis, in quibus hæc ingrediuntur, & quæ ad pituitam facere videntur, vel humorem melancholicum. Si autem ex calidiore humore vel vapore fiant dolores, vt solent æstatis media magis fieri & affligere, vt euenit euidam bastiano ad forum frumentorum Delphi habitanti, hunc morbum Gallicum. Cum enim pituita frigida sit humida, spiritus multus oritur, qui didendendo dolorem vehementiorem inducit, idque potissimum nocet, vt in morbo Gallico euenire consuevit: quod longa experientia iam dudum obseruauimus. Verum de his, de cephalalgia à morbo Gallico plura dicta sumus. Et ita de omnibus humoribus dolorem capitis procreantibus diximus, nunc superest, vt de illis dicamus, qui ex flatuoso spiritu capite dolent.

OBSERVATIO XXV.

De dolore capitis ex melancholia mixta cum pituita post morbum Gallicum.

Anno 1553. vir quidam circiter annos quadraginta natus post morbum Gallicum dolore insigni capitis subinde premebatur. Huic statim lenitiuum ex calia & confectioe longo dedimus: deinde materiam cum decocto longo præparauimus, qui alias ex eodem dolore correptus, non solum ex cephalica sibi sanguinem detrahere iussit, verum etiam ex vena frontis. Quibus remediis

remediis purgatione etiam adhibita, à dolore liberatus est. Sed eodem rursus in vere, mense Aprili, reuertente, post lenientia præparantia, & purgationem cum pilulis cochiis aureis indis, cum dolor non sedaretur, rursus venam cephalicam perdetraçtum, sequens decoctum præscripsimus: ℞. betonica, saluæ, matoræ, fumarie, borag. bugl. capill. Ven. ana m. j. flor. stæchados virensque xorisim. ana p. j. flor. cord. m. B. sem. anisi, fœni. ana ℥ vii. se. coquantur in decocto ligni gnaiaci (quod ipse semper domi paratum habebat, tanquam potum sibi consuetum ac familiarem, quod ipsemet componebat tanquam medicus passiuus) pro lib. ij. addendo syr. de stæchade, de epithymo ana ℥ ii. misce vtiebatur in die loco syr. Super residuum decoctionis præiciebat lib. viij. aquæ, & fiebat ebullitio ad consumptionem tertie partis: eaque decoctione pro potu quotidiano vtiebatur. Cui & hoc decoctum à nobis postea quoque præscriptum est. ℞. rad. fœnic. liquir. ana ℥ j. B. capill. Ven. beton. fumarie, summatum lupulorum, m. j. coquantur ana m. j. flor. stæchad. virensque p. j. se. anisi, anethi ana ℥ j. B. fulior. fenæ ℥ j. B. epithymi ℥ iij. polypos. querc. ℥ j. ligni gnaiaci cum corice limati ℥ iiii. passul. enucleat. ℥ j. fiat decoctio in aqua comm. pro lib. ij. colatura saccharo dulcoretur, & vtatur bis in die. Deinde has pilulas decotabat. ℞. pilul. cochiar. induratum ana ℥ j. B. drag. ℥ ij. cum aqua beton. fiant pil. viij. cucurbitula cum scarificatione etiam scapulis admodum sunt. Verum neque illis omnibus remediis dolor sedatus est. Tandem hoc sacculo capiti admoto dolore, incantamentum instat liberatus est: ℞. flor. melil. anethi ana p. j. flor. chamæmel. rofar. rub. ana p. B. betonica expicata m. j. B. maiorana expicata p. j. milia torrefacta, & sales parum tostæ ana p. B. omnibus conuassatis, atque conuassatis modo, herbisque concisis. fiat sacculus capitalis rotundus sindone rubra, coactus & interfectus capiti applicandus.

SCHOLIA.

Reste dixit doctissimus medicus ille Rondelet. Quod dolor capitis à melancholia pituita permixta, maxime familiaris sit illis qui aliquando pisi sunt morbum Gallicum. Cum enim pituita frigida sit humida, spiritus multus oritur, qui didendendo dolorem vehementiorem inducit, idque potissimum nocet, vt in morbo Gallico euenire consuevit: quod longa experientia iam dudum obseruauimus. Verum de his, de cephalalgia à morbo Gallico plura dicta sumus. Et ita de omnibus humoribus dolorem capitis procreantibus diximus, nunc superest, vt de illis dicamus, qui ex flatuoso spiritu capite dolent.

OBSERVATIO XXVI.

De dolore ex spiritum vapofo seu flatuoso.

Anno 1554. mense Sept. & Octob. cum tempus ventosum, nebulosum, flatuosumque esset, quidam inciderunt in dolorem capitis ex spiritu flatuoso, cui etiam frigiditas quædam admixta erat: quod & sonitus aurium (qui aderat) & tensio sine grauitate ac pulsu indicabant. Camque ego in similem dolorem incidissem, sequenti decocto vtili sum. ℞. flor. chamæmel. m. j. betonica, saluæ, matoræ ana m. B. seminis anisi, ceteris, fœniculi, dauci, ana ℥ ii. coquantur in aqua comm. pro ℥ viii. addendo syr. de stæchade capill. Ven. de ligni. fiant exi. Petr. Forest. Tom. I.

gna iusticula infestabat) ana ℥ i. misc. pro ii. dosibus. Deinde vtiebatur diacumino ad libitum. Verum cum postea persentiret & tormina & ventositates in ventre, & quod caput magis ex dolore tenderetur, cum grauitate quadam, non tamen magna, coniciebam cum flatuoso spiritu simul pituita ex parte coacervatam esse; quare & has pilulas subsequentes sumpsi: ℞. pilular. cochiar. aurear. de agarico ana ℥ i. cum syr. de stæchade, fiant pil. vii. quibus plus octies multa pituitosa & pauca biliosa excreuit, ventositatesque plurimas simul expellendo. Interim ad discutiendum vaporosum spiritum in capite hærentem, frontem & sinciput illi oleo chamæmelino & anethino, aceti momento addito. Auribus ob solnitū leuiter instillabam oleum chamæmelinum, rutaceum & amyg. amararum, bombace aures obturando, ne ventum susciperent. Vtebatur quoque seminibus calidis saccharo incrustatis, vt ructus emitterentur, & caput exterius calide fouendo, tandem bene habere cepi. Et alii eodem modo affecti, his aut similibus remediis conualuere, capiti impositis sacculis, qui flatulentos spiritus discutebant: de quibus in scholio sequenti latius dictum sumus.

SCHOLIA.

Quæcunque flatum aut vaporem gignere possunt, hunc dolorem non solum efficere valent, siue sint cibi flatulenti, aut aliud quippiam, verum etiam eundem augere solent. Atqui hi spiritus vaporosi, modo in capite generantur, ob causam aliam, quam externam, etiam ob frigus oppilans, vt ex Auenenna, Gradus annotant: Vel vapores in aliis membris geniti sursum in caput tandem transferuntur. Aliquando etiam cum humoribus commixti, vel ab iisdem resoluti capiti dolore communicant. Si in dolore capitis, igitur tensio aderit sine grauitate ac pulsu, spiritus flatuosi multitudinem ostendit, vt liquet 1. De art. curat. ad Glaucon. aderitque auxilium sonitus: & quæ præcessit victus ratio, corporis natura, ac reliqua ad spiritum flatuosum generandum fuerunt idonea. Si autem vapores dolorem capitis inferentes, ab aliis meatibus in caput transferantur, læsiones membrorum prædictorum in prius radicabunt: nam è membris externis vaporum ascensus facile innotescet, cum iestigatio quædam (vt vocant) vel rugitus, aut calefactio in iisdem prius sentitur, & postea succedit dolor capitis. Ascendunt autem eiusmodi vapores per partem anteriorem, ita vt percipiatur extensio, seu tensio thoracis ad superiora, per arterias latentes in profundo, quasi chorda tendere tur cum pulsatione. Si per venas non pulsiles, sine pulsu sit tensio. Si à parte posteriore vapor transferatur, tenduntur venæ & arteriæ in eadem parte cum pulsatione, & dolorem inde percipisse argumentum est. Si vero ascensus fiat per nervos, tensio in profundo sentitur; cum, nervi in profundo siti sunt, & sit dolorosa iestigatio sine pulsatione, modo venæ pulsiles non sint affectæ. Si veniat à venis manifestis Guidonis dictis, aut aliis circa faciem, aut collum apparentibus, ex tensione, pulsatione earundem ad sensum sit dignotio. Verum si illi vapores in capite geniti sint, neq. aliunde capiti communicentur, pulsatio vehementior in capite fit, (aut forte Auenenna) & subinde accedit imaginatio corrupta, vertigo, & scorodinos. Et si vapores ob aliquam internam oppilationem in certo loco claudantur, dolorem tanquam malleo percuterentur cum vehementi conatu ad exitum inferunt, potissimum conclusi inter membranas sentientes;

De vini Ro. vetuisse. Romani quoque, quam seueri non ma-
parsonia. tronis modo, sed etiam virginibus vino interdixe-
runt, verba Tertulliani in Apologetico & exempla
ostendunt. *Veterum enim, inquit, ceciderunt instituta*
lib. 2. *et, quae parsonia & sobrietati patrocinabantur.* In
vlin. lib. 14. *et, quae parsonia & sobrietati patrocinabantur.* In
10. cap. 23. *& Cato Seuerus, statuit cognatos osculari feminas,*
Lactantius *ut odore anhelitus deprehenderent, an vinum olerent.*
lib. 1. c. 22.

Inter exempla quoque sub Romulo legitur, M.
Menacium uxorem, quod è dolio vinum bibisset, virginis
myrtis casam cruciasset. Rectè Prouerbiorum cap.
23. dictum est. Ne murearis vinum, quando stauit,
cum splenderit in vitro color eius, ingreditur blande,
sed in nouissimo mordebit, ut coluber, & sicut regulus
venena diffundet. Oculi tui videbunt extranea, & cor
tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in me-
dio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: &
dices. Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt
me, & ego non sensi. Et paulo ante in eodem capite:
Noli esse in conuiuiis potatorum, nec in comessations-
bus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia
vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, &
vestietur pannis dormitatio. Et cap. 20. dixit, Luxu-
riosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his
delectatur, non erit sapiens. Et cap. 21. Qui diligit
epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pingua,
non durabit. cap. 31. Noli Regib. e. Lamuel, noli
Regib. dare vinum: quia nullum secretum est, ubi re-
gnat ebrietas. Ne forte bibant, & obliuiscantur iudi-
cium, & inuent causam filiorum pauperis. Rectè
Romani virginibus & matronis vini potum, quia
esset luxuria & incestus incendium, vetabant. Qui
namque vino, inquit Hieronymus, vitium, ignem
portat in gremio. Nolite, inquit Paulus, inebriari vi-
no, in quo est luxuria. Hæc certe Christianos à tem-
perantia & copioso vsu vini auertere debent:
cum & Ethnici ab eo abstinendum esse multis ra-
tionibus docuerint. Sic Plato etiam in Timæo
vsque ad annum duodeuigesimum, ut paulo ante
diximus, vino prorsus abstinere iussit, cum ignis
supra ignem addatur, & iuuenilis habitum ad fu-
rorem propensus sit. Postea ad trigessimum annum
quidem mediocre concedit gustandum, sed ab
ebrietate plane abstinendum esse monet. Ad qua-
draginta vero annos perductos permittit in con-
uiuio epulantes, non tamen sese inebriantes. Vnde
etiam Carthaginensium legem atque Lacedæmo-
niorum vti nam hodie amplecteremur, valde lau-
dabile esse existimarem, qua prohibebatur ne in
exercitu quis vinum gustaret, sed toto illo tempore
aqua potione milites vterentur, neque in vrbi-
bus ferui; neque principes eo anno dum impera-
rent, neque iudices vinum biberent. Quam longe
lateque hoc sit à nostris, in confesso est, ita ut à vi-
nolentis non solum integræ familiæ, sed respubli-
cæ, vrbes, regionisque pessum cant.

OBSERVATIO XXVIII.

De dolore capitis post vinum assumptum
permanente.

1. Q Vanquam dolor capitis, qui ex vino suscita-
tur, facile discitatur, teste Tralliano medico
insigni: nam quoniam primum causam didicerimus,
conuenit, ante omnia vino interdicare, & medica-
mentis vii, quæ refrigerant & vapores depellunt.
Tale autem est præstantissimum rosaceum per se
aut cum aceto & succo hederæ vel brassicæ, quæ
etiam naturaliter ebrietati aduersatur, etiam co-
mesta vel eius folia capiti admota. Attamen istis
remediis, tum aliis in Observatione præcedente

dictis, æger quidam ad quem acciti fuimus, curari
non potuit, nec etiam victus ratione & aliis præ-
diis ab eodem Tralliano descriptis lib. 1. c. 10. Cum
autem difficulter vomeret, clysterem ad diuertem-
dum præscriptum, quod à Rondeletio laudatur:
sed cum æger non admitteret, euacuauimus cum
diapruno simplici & thamarindis: & quia in ca-
pite aderat plenitudo, iuxta Benedictum Fawentis-
num præceptorem nostrum (vide eundem ad longum)
De dolore capitis ab ebrietate in sua Præxi magna)
fanguinem ex cephalica demere iussimus. Et post
topica repellentia adhibita, etiam iuxta Gal. bras-
sica foliis maceratis capiti appositis, sæpeque in-
die permutatis, & iam in capite videbatur aliquod
impaciū, iuxta eundem Galenum, ab oleo rosaceo
abstinuimus, & ad chamæmelinum accessimus, ut
magis resolveret: postea quoque eo adhuc perse-
uerante, ad hiliaceum & irinum, aceto quidem
aquoso non acerrimo adiecto: & vltimo perue-
nimus ad vnguentum de alabastro: & sic tandem
curatus est: ea quoque victus ratione præscripta,
qua auctores vii iubent, & præcipue ea, quam
Benedictus præceptor noster describit.

SCHOLIA.

Medici raro ad hanc curam vocantur, teste
quoque Rondeletio, cum omnes curam & re-
medium experimento sciant. Fertur enim com-
muni carmine:

Si tibi serotina nocet potatio vini:

Hora matutina rebibas, & erit medicina.

Non tamen patum luci faciunt medici ex cura-
tione affectum (ut Scholio præcedente retulimus)
qui ebrietatem sequuntur. Vbi vacuus venter est,
& tamen vaporibus dolor commouetur; non sine
ratione vulgo persuasum, vini noxam vini potu
elui: qui inde vapores crassi disperguntur, eo mo-
do, quo dolores oculorum inde ortos, meraca po-
tione, scripsit Hippoc. dispelli. Hoc aliquando fit,
sed ubi adhuc cruditas est in stomacho, vomitus
conuenit, aut male vomitibus (ut quidam voluit)
fotus remedio est. Quam dira sit ebrietas, Scho-
lio præcedente ostendimus, quamuis quidam sub-
inde nobiscum (id est, inebriari, ut Lacones dicebant)
laudabant. Qua ratione vero id citra animi &
corporis offensam commode fieret, Mnesitheus,
Atheniensis medicus in epistola sua de Cothono,
mo docet. Et ne illius consilium Græce ling. a-
imperitis pariat fastidium, id Latine explicat do-
ctissimus ille Langius. Accidit autem (inquit Mne-
sitheus) ut illorum qui se plurimo mero ingurgitant,
corpus & anima grauer offendatur. Verum quodam
dierum intervallo inebriari mibi, corpus expurgare, &
animum recreare. Coacervantur enim in nobis ex quo
zidiana portione quedam humorum acedines, quarum
opportunitas est per urinam exire, & purgatio per
computationem maxime competit, abluunt enim vino
corpus, quod est calidum & humidum: & vinum, quod
de nobis calatur, acuta est: nam & Pullones cum
vestimenta abluunt. Vomitus quidem prodest, sed in-
inebriari à peccato nequaquam immunes sunt. Postea
addit, Tria vero tibi computant erunt cauenda: ne
malum vinum pendulamve bibas, neque merum non
mixtum; neque te in computatione bellariis secundum
mensis repleas: ac cum satis te veno impleveris, po-
dormias priusquam euomeris: post vomitum euacuare
vum lotus, quiesce. Quod si non sufficiat euacuare,
poteris, tum plurimo calida aqua vti, & lauacro. Ex
istis constat quo Lacones cothono poculo quæ-
tus animam exhilararet, & cothonisismo corpus
per urinam & vomitum expurgaretur. Deinde
liquis

ebrietatem tardantem iuxta Auicem, fen. tertia pri-
mi ex una parte succo caulium alborum, & una parte contra
succo granatorum acrim, & media parte aceti, sumi-
tur vicia una, ut Iason Zircama refert, ante classici
poculare. Vide Theophrastum. Androcides hac
medela contra vinum, confecta ex brassica videli-
cet, temulentiam posse propullari confirmavit:
quippe cum viris etiam viua odorem brassicæ fu-
giat. Hori præterea Assyriorum regis inuentum
dicitur, si hirundinis tolli cinis cum myrrha vino
quod bibitur inspergatur, securitatem præstat. Aci-
ni hederæ succum croci habentes, cum præsu-
muntur, tutos seruant. Est in Syria oleum quod
olæomeli vocatur, ex ipsi oleis manans, sapore
melleo, ex quo in potioriam palæstram, descen-
sur, cyathum præbunt. De croco & de oleo ad
tertium genus Iason refert, in quo etiam suppu-
rantur pingua, oleosa, & quæ in superno ventri-
culi ostiolo supernantia, veluti sepimenta impe-
diunt, ne halitus noxii vndatim ferantur in cere-
brum. Aristoteles vltimo problemate tomii tertii: Olei aceti

Cur, inquit, oleum ad arcendam vinolentiam valet,
for pinnique præstat facultatem bibendi? An quod vri-
nam ciere potest, & vino hausto viam facit? Amyg-
dala vero amara ebrietatem prohibere creduntur.
Plutarchus narrat quendam medicum apud Drusum
Tiberi, Cæsaris filium comessari solitum, qui omnes
bibendi certamine provocabat, & nemini cedebat in
vini potu. Is tandem deprehensus est antequam biberet,
quia senare amara comesset amygdala, quo minus te-
mulentia tentaretur. Porro cum deuorare vetuissent,
ne paucillum quidem in eis in tali potationibus resiste-
bat. Amartudinis sane vis humorem resiccat &
deparcit. Cappares præterea, & lentes & olea,
abstinentiam, pecudum pulmones asini, panis bisco-
ctas, haler salitum: in summa quicquid alligat, &
reprimat, restringit, assiccat, absumit tristitia effe-
uescentis meri eiacula menta, mirifice conducit.

Allium quoque, teste Hippocrate, maxime succur-
rit, ubi quis vel potationi vel ebrietati indulgere
proposuerit. Præ cunctis vero saluberrimum in
fuga consilium existit, ut huiusmodi potus sapien-
tes vitemus, qui nimium ingesti hominem dement-
ant, & cerebrum, principem illam corporis par-
tem in qua luxuriatur anima, & præcipuas suas
maximeque diuinas functiones exercet, turpiter
labefactant. Quamuis neque statim omnes æque
tentantur, sed alii aliis celerius. Plato in conuiuio
Alciadem sic loquentem facit: Ego bibendi præ-
cipem, donec satis biberitis, me vobis propino, ferru
be Agatho, si quod est amplum poculum. Sed nihil opus
est, imo feras hoc vas illud, quod plus est quam osto pa-
reras capere videtur. Quum vas impleuisset, prior
ipse bibit. Socrati deinde infundit iussit, & ait:
Aduersus Socratem, & conuiuia, hoc dolo nihil pro-
moueo, quantumcumque quis iusserit, ebibes, nec
ebrium unquam videbitis. Socrates, quum infudisset
puer, bibit. Superantur autem à vaporibus vini à vino su-
facile, quibus cerebrum est imbecillum & ventri-
culus astuosus, quippe rariis poculares concentra-
tiones celebrant. Aristoteles auctor est, senes ma-
xime, mulieres minime temulentia tentari. Cuius
rationem naturarum contrarietatem existimare
licet. Nimirum scæmina quum humectissimo sit
corpore; (quod est lentius, splendorque caris, mol-
lities, variatque corporis docent, nec minus mensuræ
purgationes humoris exundantiam ostendunt) vinum
ergo in hunc fluxum, Oceanumque cadens, vim
suam ac potestatem edomitum exuit, fit quoque
dilutus, nec facile cerebrum ferit. Contra seni-
bus corpus est aridum ac siccum, (quod asperitas,
& squalor, & durities caris, aridumque diffusum in-
flexum,

liquis dulcedine vini inestatur, plus æquo bibeant,
qua ratione temulentia & crapula curetur: nempe
cum vigilia vapores vini dissipat, somnus vero his
caut replet, ne temulentus dormiat, priusquam
saturam commodus, quam repletus, exonerare
potest. Vnde præter Galenum & Auicennam ve-
teres medici inter salubria conseruanda sanitatis
præcepta, quouis mense alii semel tantum, alitibus
quæ sua dulcedine & viscositate hepat inficiunt,
est onerandus: nisi amygdala amara, aut poma
cotonea, vel cestiana, aut ova tosta coriandra af-
fusa fuerint. Galenus quoque ad concoquendam
calidæ aquæ fori cruditatem, temulentos altero
die lauare, & à balneo capessere somnum iubet.
Ad quos Lacones speciale lauacrum sudatorium
repudant, ut Parmenides refert, coniunctum habe-
bant, cuius Columella in prologo his verbis me-
moratur. Mox deinde ut a, si venimus ad gentes, quo-
tidianam cruditatem Laconibus excoquunt, & exosto
lalgia lauacris uti Galenus suadet: sed quando ca-
vesci lactacis ac forbere pitisanam præcipit. Quæ-
tulentum vapores ad caput exhalant, ac vertiginem
commouent: tum balnei vsu penitus dissuadet.
Frons quoque hederæ succo irrigata, & folia bras-
sicæ aqua rosarum madida, capiti applicata, ex vi
cephalalgie incedunt: tantum enim est bras-
sicæ cum vino dissidium, ut vires iuxta constet nō
coalescant: vnde eius comestio ebrietatem arcere
creditur. Et ideo Egyptii, inquit Suidas, ante alia
ferula brassicam coctam edebant, & primum in
symptosis ex eius olere ferculum fiebat. Merito
autem eandem vin quoque raphano tribuunt, qui
brassicam & æcæ ægæpæ & raphanum dici: nostri
vero radiculam, quæ vescitur, ab Atheniensibus
pæpæda nominati ignorant. Prodeunt igitur
nonnulla ab eorum natura petitionibus, quæ ab-
strusa vi & circa proprietate mortalibus vini odori
gignunt, & efficiunt, ne ipsius cupiditate moueā-
tur, sed anescentur & fugiant. Sunt & alia, quæ
laeraliter haustum quicquam offendat. Quædam
vero non occulta sed manifesta qualitate temulē-
tiam abarcent, aut ne validius hominem corripiat
obstint. Ex primo genere illud est, quod Iarcas
indus apud Philostratum narrat: vino, ait, absti-
nendum est pueris vestris, ita ut ne ipsum quidem con-
spiciant. Si qui igitur post hac nascuntur filii,
& illius oia mediocriter elixata infanti come-
denda præbere. Vinum oderit, & modestius
deget.

Clitoria etiam quicunque stim de fonte leuauit,

Vina fugit, gaudetque moris abstinentis vndis.

Hoc ferant Melanpodem clarissimum medicum

consulisse Præci filii, & ad sobrietatem tempe-

rantiamque reuocasse. Democritus sane dixit vni-

temulentia aboleri, quæ putris vitiis emanans, inscio

temulentio, potui fuerit adiecta. Ex secundo genere

brassica perhibetur, de qua paulo ante diximus, &

de hac nouum extat Catonis testimonium: Si vo-

les, inquit, in conuiuio multum bibere, cenareque li-

beret, ante cenam esto crudam, quantum voles, ex

secro, & ubi cenaueris, comesto alia quinque folia,

reddente te quasi nihil edideris bibis, quæ quæ-

rum voles. Quis quæso non rideat tam facetum

commentum? Alii efficacem contendunt, si

elixia comedatur. Sunt qui syrupum conficiunt

flexus commonstrant) quare celerius (vi etiam Iason Zircacus ex Aristotele annotauit) à vini feruore corripuntur. Sed dicit hic aliquis, si femina minus inebriatur, ad quod tot temulentas obstetrices apud nos inuenimus, cum & Terentius suo tempore his temulentiam obiecerit? Id potius fit ex hilaritate muliercularum, cum feliciter pepererint, ac obstetrices benè sunt functæ suo officio eas liberaliter vino excipiunt; quod cum frequenter contingit, diutina potatione & consuetudine longiore temulentæ euadunt. Quemadmodum & scholæ moderatioribus, licet prius abstemiis, quibusdam euenire solet, cum ad puerorum parentes, quos instituunt, sæpius in cœnam vocentur, liberaliusque potitando, tandem potitate discunt; quod equidem his non minus quam medicis ipsis indecorum, inutile ac damnosum est. Istis diebus medicus Hispanus cum quo vna militem signiferum curabamus, mihi retulit, adeo fadam & turpem rem haberi in Hispania, si medicum ebriosum ad egrotantem quis introre videat: eundem postea, quamuis doctissimum & expertissimum pro medico minime agnoscunt: iure merito, cum ebriis cerebrum sanum non sit; facile enim talis in diiudicandis morbis ac curandis à recto scopo aberrabit. Cæterum præsentē ebrietatem, vi iam diximus ex Athenæo, leuat vomitio, & aquæ potus; ab hac enim veluti contraria curatione, auxiliū ratio queritur. Ita ego cuidam amico consului, vt post ebrietatem, vt minus dolore capitis tentaretur, dormiturus aquam frigidam biberet, atque supra eam dormiens minus dolore afficiebatur. Coquitur enim post somnum, teste Galeno, vt liquet, & subdescendit id, quod efficitur sitim: & illam quæ facta ex vino, aqua restinguere, theorema est medicinale. At qui aquam crudam sub noctem ob ventriculi debilitatē ferre non possunt, vt plurimos noui, tenuem ceruissiam bibendam do: illa enim capitis vapores reprimat, si superdormiant, sedaturque dolor, si minus dormiant, non leuatur: nisi abstinentia totius diei sequentis & syr. de ribes assumpto. Alexander Benedictus Veronenſis medicus doctissimus tertio die aquam bibere, iuare dicit: credo & secundo die post crapulam. Verum iis, qui aquam bibere nolunt, concedit vinum tenue, aquosum, aquaque infractum: quale laudatissimum in Italia est Patavinum: apud nos Rhenanum album subtile & aquosum. Audiui medicum Amstelrodamsensem seniores, qui post crapulam altero die hoc ebutyratum, acidum, crudum bibebat. Acetum quoque abunde potum ad sobrietatem reducit. Alii ebriis propinant cornu ceruinum, aut verbenacæ rectæ semen, aut centaurii minoris decoctum, & viriles globulos linteos inuolunt ex aceto madido. In silenti cubiculo dormiant. Reliqua ex Observationibus præcedentibus cum scholiis, quæ ad curationem conferunt, satis non sunt. Cæterum & hoc hic admonuisse vtile ducō, quod Hippoc. lib. 2. De Morb. sic dicit. Si quis temulentia repente intuscat, quem si statim febris corripiat, sanescit: si minus, tertianarius perit. Quum sic habentem nancisceris, multa calida lauato, capiti spongiæ aqua calida tinctas dato, cepam purgatam naribus admoveo. Qui si oculos retendat, aperiatque, loquatur, respiciat, non deliret, soporatus eo die iaceat, postero sanescit. Et sequitur. Si stans bile vomat, furit, quintoque die plerumque perit, nisi dormiat. Cui hæc facit: multa calida donec respiciat, lauato: deinde multo oleo linito, mollibusque stratis reclinato, plurimis stragulis regito lumen; nec qui loquatur, sit, nam plerumque post balneum dormitur, quod si faciat, sanescit. Si respiciat, tres primos dies, quatuordecim malitum tenne:

9.

Curatio.

In comment.
eo li. 5. aph.
27.

10.

Obmutesc.
centia ex
temulentia
quomodo
curanda.

11.

pisana vero succum sorbeto, dulceque vinum potato, deinde cibis molibus, paucisque primum vitetur. Libro tertio sic habet: Quum grauis capitis dolor de repente per exordia mutum facit, præsertim cum temulentia fiat, septimanus hic perit: quod minus temulentis euenit, vi minus peruenit. Quæ si primo, secundo, tertio die loquatur, sanescunt, quod frequenter faciunt, & ventri peruenit. Quos valde sternere facio, cumque his, quæ valde bilem agunt, subluo. Quæ si respiciant sentiantque, taspia succum cum multa aqua calida liquefactum dato, vi quam primum vomat: septem postea dies emaciato, vinumque ne dato, sanguinem de lingua si vena reperitur, mittito. Hactenus senex ille venerandus Hippocrates. At nos hodie non cum iucco taspia, sed mitioribus, vt raphani decocto, vomitum irritamus.

OBSERVATIO XXIX.

De dolore capitis, à coitu ortum habente.

Iuuenis macilentus & valde biliosus, cum coitu superfluo vsus esset, ac nimium incaluisse, in capitis dolore incidit. Huic oculi concaui erant, & facies pallida cernebatur. Illico eidem oua sobilia, victumque resumptum administravi & capot vnguento populeo inunxi. Renes vnguento ros. oleo nymphae & viol. simul mixtis liniti, somnum quietemque imperavi, quibus prædicti dolor sedatus est, & paulatim ex habitu macilentiore crassior euasit. In mentem nunc nobis venit iuuenis ille, cui ex mandato Elidei præceptoris nostri Bononiæ sanguis detractus est, qui post eius abierum, cum coitu vsus esset, præter capitis dolorem ingentem, hic ferè ex syncope in mortem prolapsum. Præceptor noster statim reuocatus quietem illi imperauit, & victum refrigerantem, humectantem, resumentemque, & somnum largiorem concessit. Aquæ demum aspersione in facie ad se rediens, demum adhibitis remediis restaurantibus ab orco quasi ad lucem rediit; dolore etiam capitis conloposito.

SCHOLIA.

Sicuti quis ex nimio exercitio capitis dolore tentari posset, ita etiam ex coitu superfluo, qui facile internoscitur ex agri & astantium sermonibus. Quibus etiam, vi Bertrantius in suo Collectioe annotauit, oculi sunt excauati, faciesque pallida & dolores Alcatim, id est dorsum (vt Arabes vocant) ubi renes siti sunt, occupant. Tales cibis humidis mittentibus alendi, carne vitulina, hœdina, caponis, phasianorum; ouis sobilibus, vino rubro dulci (quantum moderate ob capitis dolorem) iusculis pinguibus & omnibus aliis alimentis, quæ vires refarciunt. Nares inungendæ oleo viol. ping. vnguento impingente ex oleo viol. ping. auferis, gallinæ cera exigua adiecta. Diasatyrum confert, vi omnia alia ad hæticam descripta. Lat capillum & ouillum cum sacch. parcius tamen, ne dolorem capitis augeat: cum omne lac, iuxta sententiam Hippocratem, in eiusmodi dolore locum non habeat. Somno atque otio æger sese recreet, & coitu omnibus spectaculis & illecebris sese abstinere, quæ illum ad venerem stimulare possent. Atque si dolor capitis à coitu abstinentia fiat, vt præceptor noster nunc pro deplorata quasi haberetur, qui si semen per pollutionem aut alia lucticia excreueret (vt mihi ipsi confessus est) à capitis dolore liberabitur.

liberabitur. Quod si tuius semen retineret neque eiaculari, denuo dolore afficiebatur. At postea cum in locum Pauli incidisset, quod neque scortatores, neque molles regnum Dei possiderent, tandem abstinentis ab hoc vitio & malitiosa expurgatio in lege diuina prohibita, maluit se continere & perpetuo dolore capitis affici, quam hoc modo se ipsum curare; atque castam deinde vitam agere. Huic eidem consulimus, quod Paulus virgibus & viduis consuluat, præstantius esse nubere quam vri. Nam omnibus non est datum, ne monachis quidem ipsis aut monialibus, vt caste viuatur. Multis enim sperma retentum conuertitur in venenum, ita vt inde gravissimi morbi exoriantur; vt quotidiana experientia constat: cum & ipsa natura sagax, in salacioribus, qui à Venere abstinent, etiam id quod superfluum est (antequam corruptum sit & in venenum permutetur) in pollutione nocturna per somnum effundat: Interea huic adolecenti consuluimus, vt pilulis frequenter inaniretur, & ea conscripsimus quæ semen extinguere solent, & vt incediam toleraret, & victu extenuante vteretur. At quomodo fiat capitis dolor ex coitu, auctoritate Auicennæ id Valeſcus ostendit, cum coitus capitis corporis humectatione curatur, cibisque bolus nutriti ac proba coctione, vt apud eundem legere poteritis. Quilibet igitur talis sit morbus coitu, idque in thalamo honesto. Qui vero contrario modo afficiuntur capitis dolore, ex eiusdem abstinentia, vel ex semine retento, contrario quoque modo regendi & curandi sunt: ieiunio, ob abstinentiam, euacuatione, & iis, quæ semen extinguunt.

Bilica, vine, Venus corruptum puncta corpora nostrat.
Ad vitam faciunt balnea, vina, Venus:
modo moderate ut vtamur. Recte igitur dixit senex noster Hippocrates: Labor, cibis, potus, Venus, omnia mediocria.

OBSERVATIO XXX.

De dolore capitis ex casu, quem subsequatur obmutescencia, deinde & desipientia.

Pvella illa viginti annorum, qui Delphis apud Hæzara vel potius Esther, sororem patris Diuæ Barbaræ, è regione domus meæ decamebat, quæ Koterodamo Delphos veniens anno 1563. Iulio mense è curru ad arborem disiecta est, vnde illico ol. mucit: perpetuo dormiebat, stertebat; postea etiam desipientem. Rectè quidem dixit Hippocrates aph. 58. lib. 7. Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri. Concussio enim modo cerebrum contingit, propter aliquem casum vel corpus violentum, ex locis alioribus factum. Et ita hæc è curru proiecta, in eam capitis partē prolapsa, quæ tempora spectant. Quod autem postea & vociferabatur ac in desipientiam incurabat, neque hoc bonum signum erat, secundum eundem Hippocratem sic dicentem aph. 14. lib. 7. In capitis concussione, quod ictus intra ad cerebrum penetrat, Cranium tamen non erit ruptum. Interea quarto prius die ad eam vocati fuimus, quam Chirargus ab initio tractauerat. Medicamentum neque mittere cum nunc pro deplorata quasi haberetur. Interim cum sponte alium neque ab initio deiecerat glandem acutam iniecerat, cum astantes & Pet. Forest. Tom. 1.

amici clysterem admittere non vellent. At excrementis depositis nondum ad se rediit; sed impensa delira, nostro consilio cum pollea serum lactis copiose bibisset, & aluus supra modum inde soluta esset, post septimum diem ad se rediit. Loquebatur & mentē contabat, & tandem aluo soluta sanitati restituta fuit. At Iasperus ille, filius insignis illius medici Gerardi Delphensis, qui antequam Delphos veneram, è vira discesserat, è trabe in caput cadens deliravit, & mutus factus est. Ad quem statim acciti vna cum Cornelio Ericio Leydano collega meo, glandem satis acutam ano indere iussimus, ac facibus depositis, mox sanguis ex vena cephalica detractus est; & paulo post loquelam recepit: dolore capitis tamen permanente, sanguis ex casu etiam è naribus & auribus profundebarat. Fuit tamen nostra & chirurgi opera probe curatus.

SCHOLIA.

Dolor capitis etiam ex ictu aut casu incidit; quemadmodum in principio huius libri diximus, cum de causis doloris capitis ageremus. Fit autem hic dolor inflammatione interim subsequente: quare eius curatio magno studio tractanda est. Trallemo teste. Nam periculum inducit, dum humores copiosius ad ipsum caput conflant. Notis non multis indiget, eo quod hic dolor & præsentia & facile ab astantium relatione cognoscitur, vt reliquæ omnes causæ externæ. Hoc malum cito curari debet, vt diximus. Quapropter pro eius curatione, à vino per initia, carnibus, & in totum ab omni victu valentiori, seu pleniori, præsertim si febris adest, agros coercere expedit. Pitisanæ vero cremorem, hordeatum, maluum coctum, intybum & cuturbiam pro cibo exhibere conuenit. Pro potu aquam per se solam decoctam, aut cum sem. coriand. pipar. vel paucissimo cinnamomo, vel pitisanam insulam nostram communem ex hordeo & glycyrrhiza coctam. Acida verò, acris, & omnia salia vitanda. Ad hæc quies & corporis tranquillitas præcipienda, & cibi parcitas. Fugienda vero sunt sol, balneum, Venus, clamor, dissensio partium corporis & contentio. Quod si plaga aut casus, vulneris aut contusionis causa existant, plures scopi erunt ad meliorem inuentionem, Galeno teste 2. De compositione si ad casum medic. secund. loc. Vnus quidem in vulnere, ad quod sem. iellum conglutinantibus, & inflammationem arcentibus sequitur pharmacis vi oportet; postquam viceri labia constrinxerimus sibilis impositis, aut aliis vti oportuerit. Alter vero scopus erit in contusione, & tertius in doloribus, qui quandoque in ipsis solis percussis partibus, plerumque etiam ad vicinas partes extenduntur, propter continuitatem substantiæ, tunc cutis ipsius, tum eius membranæ, quæ caluariam ambit, præsertim si vsque ad eam plaga vel ictus penetret. Quod si per communionem eiusdem membranæ caluariam ambientis, quam ad curam cerebri membranæ circa futuras habet, etiam intra caluariam inflammatio ipsa distribuatur, non absque periculo eiusmodi capitis dolor existit. Contingit autem interdum in casu, præsertim ex sublimi facto, vt quædam circa cerebrum, aut membranas, partes abrupantur: quod ubi euenit etiam amplius capitis dolor inualeſcit, ipsaque affectio tota ægri durabilis redditur; & periculum ingens, ac præceps imminet. Vt si oborta inflammatio solam cutem occupet, & non ulterius adhuc procedat, nihil negotii est, sed dolor etiam, qui circa caput contingit, facile discutietur. Optimum itaque fuerit in his, Galeno auctore, nisi atas

H h pro;

E Va Teylingia vxor mihi carissima, cum ad ra-
nuam ex improviso caput circa frontem il-
lisset, dolore capitis satis vehementi correpta est.
At nulla plaga conspicua erat, sed tumor tantum
in cute exteriori exiguus apparebat, ita vt solo o-
leo rosaceo omphacino tumor delituerit, ac dolor
paulo post euanuerit. Deinde cum alio tempore
frontem offendisset, neque hoc oleum ad manum
esset, sed ynguentum rosaceum, quo conseruata erant
lumbos inungere ob rennum dolores; quibus subie-
ctis afflictebatur, eo quoque locum offensionis inno-
xit: mox delituit tumor, & à dolore capitis libe-
rata est. Alteri vero mulieri magis affecta, præle-
ctis capillis oleum omphacinum ros. & myrte. in-
probe mista commodè adhibui, puluere flor. ma-
ros. ros. bear. & foliorum myrti inperseo, & adhi-
bita sanguinis missione, hæc quoque breuissimo
tempore à dolore capitis non solum curata fuit,
verum & alii infiniti, glandibus quoque tum chy-
steribus ad diuersionem rectè iniectis, tum purga-
tionibus probe adhibitis, simul & cæcubitus & ca-
scarificatu scapulis impositis: quibus præsidio ta-
nitatem optime consequuti sunt. Illud etiam pro-
indubitato experimento valere obseruauimus in
tumoribus ex casu vel offensione aut percussione
in pueris, si oleo anisi tumores inungantur, vel in
fantibus in fronte obortis, dum inambulare dis-
cunt, & sæpius cadunt, illico subsidunt detumes-
centes, & curantur: vt quotidiano vsu experti su-
mus.

Multis quandoque accidit ex casu ab alto vel
qualis offensione, levis tumor, ita vt etiam
dolor capitis eundem sequatur. (teste Bmedico in
Etorio preceptore nostro cap. De dolore capitis ex casu
quod partes quædam (vt ait Galenus 2. De compo-
med. cap. 6.) circa cerebrum aut membranas
abruptantur: in capite tamen nulla conspicua pla-
ga apparet, sed solus tumor extra in capitis cute
manifestatur. Si autem sit in parte exteriori, & tu-
mor optimis remedijs statim subsidat, & dolor ca-
pitis conquiescit, æger statim sanitatem consequi-
tur, quemadmodum vxori meæ tum etiam super
oculis euenit. Verum si offensio, illius, casus, cõuul-
si vsque ad membranas & cerebrum proleceat, ex-
tra tantum tumore apparente sine plaga, capitis
dolor magis magisque tunc inualefcit. Tunc caput
læsæ in cute patit, præscit capillis, ita etiam
hibebimus, & tumorem inungimus oleo. rosæ,
phacino, & myrtino, insperso puluere ex floribus
licicis & myrto, vel lanam iis oleis imbutam
applicabimus, parte ea, qua dolor infestat, repel-
& inhihet materia consumum ad locum, & si
doloris in eo est, minor redditur. Hoc factum
sio sanguinis adhibeat, & obseruata cum
victus ratione, vt in dolore capitis à plaga &
nere dicemus. Quod si dolor duobus iam per
diebus perleueret, ex diacubali 3. v. eleph. 3. v.
ros. 3. ij. s. & ex rhab. 3. j. vel d. ij. cum quinq.
æ grani medicamentum purgans idem præcep-
tus meus præbebat. Toto vero corpore & in capite
purgatis si non cessaret dolor, vnguentum semina-
sua supra splenitè deductū toti capiti prius ab-
so imponebat, & trib. dieb. continuis cum eod. i.
oper.

Membrana
cerebri
vulnerata
quomodo
arctanda
& conglu-
tinanda.
Ad conu-
siones.

H h ij Interea

Interea adhuc locum vicinum inunxit oleo ros. & myrteo per quatuor dies, deinde solo vnguento alabastrino. Ab initio igitur locus contusus inungebatur oleo ros. myrteo simul mixtis, paulo post addendo aliquid olei chainzmelini, ob dolorem & resolutionem. Postea ad vnguentum & ceratum iam dictum devenimus. Postea medicamento leniente iam sumpto ad restorationem subinde sumebat particulam vnam manus Christi cum perlis; tam pro siti quam febre & roboratione. Quod vero ad oculi inflammationem attinebat, tumore iam utique sublato & dolore sedato per appositionem vitelli & albuminis oui cum lacte muliebri; & deinde cum oculum aperire posset, pro hypopyo curando prius lac muliebre calidum in oculum stillare fecimus. Deinde cum hoc inuaret, fieretque singillatio nigrior, collyrium quod ex aquis destillatis rutæ, fœniculi, chelidon. ros. euphrasie, verbenæ constabat, quod chirurgus paratum habebat, instillabat bombace intincta & expressa, agro supino iacente, ut commodius instillaretur. Quibus præsidis tandem macula in oculo cessauit, & curata fuit, quamvis ob resolutionem nervi optici ex nimia percussione, ut ego coniciebam, nihil postea ex illo oculo videre potuerit. Interim post febrem sanam, ad consumendum humorem, si quis conflueret, ad neruum opticum & ad visum roborantem hoc decocto utebatur. *℞. Caryoph. verbenæ, betonica, valeriana ana m. j. euphrasie m. iij. sem. coriand. præpar. 3 j. sem. fœniculi 3 iij. verbenæ fœniculi vna cum rad. m. j. flor. ros. rub. centaurij minoris ana p. j. fiat decoctio in vino. Picauienti ad lb. j. b. dulcoretur saccharo candi pro sapore. Non profuit ad visum, cum cæcus in illo oculo permanserit, ob nervi optici resolutionem, & non ob affluxum humorum, cum nihil vitij neque in humoribus oculi, neque in ipsis tunicis apparet. Cæterum cum antea quod ad febrem attineret, & contusionem ipsam post purgationem per cassiam & diebus aliquot intermissis aluum iterum non redderet, & dolor in lumbis nondum sedaretur, glande subsequente aluus irritata est: *℞. pul. bieræ præpar. 3 j. colocynthid. digridij ana grana iij. mellis 3 j. salis parum, fiat glans, qua aluum depouit. Tunc etiam pro febre, hoc iulebo vsus est: *℞. folior. viol. lactuca nouella, betonica viridis (ob capitis dolorem & contusionem) end. dentis leonis, fumaria, acetosa ana m. j. borag. bugl. scabios. ana m. b. bordei p. j. prun. diamasen. xvj. glycyrrhiz. vasa 3 lb. fiat decoctio in sero lactis, pro lb. j. b. dulcoretur sacch. candi & vtiatur loco præparati. Post nonum diem vtrina ad naturalem statum rediit. Ac pinguedo quæ innatauerat per octo dies, post duodecimum diem amplius non visa est: & decimo quarto die ab omni febre liberatus est. Verum cum adhuc levis dolor capitis adesset, præcipue circa locum contusum ceratum supradictum tantum apposuimus: sed antequam topica remedia applicarentur, statim ab initio pili abrahi fuerunt, ut vis localium medicamentorum ad interiora penetraret. Post septimum diem à contusione cum in aure dextra versus partem contusam dolor sentiretur, oleum amygd. amar. auri imposuimus, & exterius prope aurem & locum contusum vnguento alabastrino inungi iussimus per aliquod tempus, donec omnis dolor cessauit. Postea & lumbis ex percussione seu potius casu dolentibus prius inunctis oleo ros. & myrteo tandem ceratū oxycroceum dictum imponi præcepimus; quibus & dolor hic sedatus est, ut sese melius mouere posset, & dorsum inflectere in quamvis partem. Cessante febre, ad visum corroborantem semine co-***

tiand. sacch. incrustato, & cerebrum denuo vapores aut humores recipiet, à pastu utebatur. Cæterum paulo ante illud tempus sitij iam sedata & calore iam confopito, decoctum adhuc sequens præscripsimus bis in die ex eo sumendum. Faciebat autem ad dolorem, & contusionem capitis, cuius vis erat digerere, mundificare, resolueret, exsiccare materiam, si quæ in caput intus irruisset per rupturam cranij ad interiora collapsam: *℞. arthemisia rubra, betonica, viridis cum floribus, caryophyllata & radices eiusdem, nepetæ, valeriana, caulium rubr. ana m. j. summit. borag. bugl. conchide minoris, verbenæ ana m. b. liquor. 3 lb. quantur in ceruisia communi q. s. pro lb. j. b. dulcoretur cum saccharo & melle prius leniter expressa. At post nonum diem (quod iam pene omiseram) cum aluum sponte non deiceret, hoc decocto sequenti iam vsus est: *℞. folior. viol. malua, parietaria, scabiosa, summit. borag. bugl. cum floribus, caulium rub. arthemisia, rub. ana m. b. foliorum senæ 3 viij. prun. damas. nu. xv. vuar. passul. enucleat. p. j. quantur in iure pulli non pingui. Quo bis in die vtens, commode aluum deponebat: nam debilis & facilis solutio nis erat. Post 14. diem, ut dictum est, amplius febrem non sensit, & cerato iam dicto loco contuso apposito ad miraculum sanitati restitutus est per modum resolutionis à cranij ruptura vel potius fissura, aliisque accidentibus, cum ab omnibus pro deplorato haberetur, & præter omnium hominum opinionem euasit. Quemadmodum & alius puer annorum tuedecim natare filius, anno 1565. mense Maio, qui apud Clauiseas forores Delphi decumbebat. Cum nauis per pontem traiceretur, neque hic puer caput intemeret, nec à ponte auerteret, ad frontem illius statim à contusione vehementiore despiebat, mira garriens, & quicquid in buccam veniret, citatens, synlogismos etiam nescio quos faciens. Ad hunc vna cum Petro Friederico chirurgo compute meo vocatus, intelleximus cranium huius ad læsum esse: nam inter loquendum, si aurem ad caput inclinarem, tanquam ex olla fissâ fontis elidebatur, ut proculdubio cranij fissura adfuerit. Puer autem delirabat absque febre manifesta. A capitis ictu & obstupescencia & desipientia malum, inquit Hippoc. aphor. 14. lib. 7. & in ossis præcisione desipientia si in vacuum deprehendat, aphor. 24. lib. 7. Cum autem hic puer vix in lecto à duobus fortissimis viris contineri posset, gariebat, ridebat, cantabat, & quidvis loquebatur. Cum vero incisionem pericranij nec cutis admitterent amici, multo minus terebellum aut trepanum, chirurgus oleo suo hyperici, quod ad matrem erat, & paratum habebat frontem ac contusionem inunxit. Nos vero syr. papauer. Nymphaeæ aliaque somnifera præscripsimus, ne phrenitidem aut maniam incuteret. Cum autem neque sanguinis detractionem admitterent; & pater, homo vete rusticus & austerus ac nauta, nescio ob quam causam omnem sanationem vento ac nuda fortuna commisit: ita ut puer hic sola olei hypericiunctione intra sex aut septem dies præter nostram mentem e alit & sanatus est. Vtrum beneficio nature, quæ rimam fortasse cranij exiguum consoldauerit, plurimum apud me ac diu haesitavi, an & oleo hyperici acceptum referendum esset, cum nullo alio remedio vsus fuerit.**

S C H O L I A.

Vbi dolor capitis vel Soda à casu vel percussione sine vulnere sit, (cuius signa ex relatione infirmi

infirmi & astantium præsent,) quidam statim ab initio capillos capitis radunt circa locum contusum & percussum, & inungunt partem læsam oleo ros. & puluerem ros. & myrtillorum aspergunt, vel simul miscent cum aqua ros. & aceto exiguo adiecto ad repulsionem & partem roborandam apponunt; & venæ sectionem, nempe cephalicæ partis eiusdem, adhibent: licet quidam ex nostris chirurgis à contraria parte venam contendant. Alii cucurbitulas spatulis & crutibus apponunt, si missio sanguinis ob ætatem vel vires deiectas fieri non possit. Omni die venter quoque laxandus, glande aut clystere, ex decocto malua, althææ, & similibus in lb. j. addendo olei comm. 3 iij. cassiæ 3 j. mellis 3 lb. salis 3 j. b. misce. Locus quoque inangendus oleo ros. mixto cum bolo arm. sang. drac. terræ sigill. & puluere myrtillorum emplastrandus. Cibis sit hordeaturnum, far, lactuca, portulaca. Bibat pituitam comminam vel aquam sacchari, vel decoct. berberis. Vel myrtill. sacch. aducto. Vinum vitet, coitum, carnes, nulli virtus sit debilis, tunc carnes alterentur lactuca, portulaca, cucurbæ rapis, postea bibat vinum lymphatum, si consuevit vinum bibere: alioqui ceruicia tenuior bibenda. Vtrum hic & febris & inflammationis ratio nabeat. Vnde, si sanguis exierit ab auribus, vel naribus, cibandus æger cerebri nocumentum peruenisse ad cerebrum, & ipsi magis confortatur ex nutrimento cerebri, quam alterius rei: quia simile membrum suum simile roborat, ut dicit Auerroës quinto suorum commentariorum, & Rhaf. lib. Diuisionum cap. præsent. Et sic regatur æger donec securus sit ab apostematate: tunc confortetur cum vng. siptico, facta ex puluere myrrhæ, thuris, mastice, mixtis cum oleo chamæmelino. Nam ista sunt calida & sicca, ideo confortant partem læsam & affectam, & adæquant naturalem eius complexionem (ut Bertrius dicit) & resoluunt reliquas materias. Si autem hoc modo non curetur, tunc secure sit euacuatio cum pilulis coctis, & iterum procedatur cum aliis prius dictis. Si autem iterum fuerit raptum vel contusum, recurrendum ad chirurgiam. In cranij fissura, si actura malum porrendunt, membrana immobilis, nigra, vel limba, vel alterius coloris corrupti, demencia, acris vomitus, neruorum resolutio vel d. stensio, caro liuida, maxillarum rigor, atque ceruicis. Spem vero certam faciunt membrana mobilis ac sui coloris, caro inrescens ac rubicunda, facilis motus maxillæ atque ceruicis. Cætera quæ ad sensum, cibi desiderium, febrem, puris colorem attinent, eadem quæ in cæteris vultibus, vel salutaria vel mortifera sunt. Cum itaque dolor in hoc Mœderio totum caput occuparet, & etiam vomitum habuisset, collum quoque rigidum esset, verba cum chirurgo habuimus de trepano faciendo, cum signa dubia quasi adessent cranij pertinetum esse. Verum tandem visum fuit nobis uti, & curationem per modum resolutionis tentare iuxta Lanfranci sententiam, qui ita nos admonet his verbis. Ego autem non vidi in passu ista viam aliquam quæ me posset à dubio remouere: sed notavi longo tempore tam ipsorum quam meum loquere voluisse, quæ auctores medicina prædicabant; auctiens Galenum; qui dicit, Si possimus sanam esse ossum expellendam expulsiore expellere, hoc est bonum. Et cum eo concordat Auicenna, & Serapio de cura Soda venientia à percussione vel casu ubi non per trepanum, sed per medicinarum modos docet infra curari & cerebrum lesionibus operari. Et ego notavi quod mihi 10 plures curantur medicinarum modis quæ

perforantium trepanorum. Sequor in dicta doctrinam doctorum. Ego autem non vtor instrumentis ad rimandum os, nisi in duobus casibus: vno est si cranium adeo fractum fuerit, ut pars fracta partem sanam subintraverit. Secundus, si aliquid frustulum ossis, quod duram pungat matrem, à cranio separatum fuerit. In his duobus casibus, quando dura mater compressa per casum primam, & puncta per secundum, dolores sentiens, humores attrahit: qui super ipso panniculo gentianæ apostema, quod est causa spasmus & accedentium prædictorum, & ultimo inducit mortem: & sic cogor os nocens seu inferens dolorem cum instrumentis remouere. In omnibus aliis fracturis seu fissuris quocumque fuerit modo, licet non sim de eius vita securus, tamen cum maiori fiducia sic procedo, petens auxilium à Domino, qui plurimos per manus meas sicut per eius instrumentum ipso modo curauit; qui omnes aliter fuissent mortui. Hactenus Lanfrancus. Quæ similiter ad vnguem fere refert Vidus Viuianus Florentinus in 14. commentariis suis super librum Hippocratis de Vidus Florentinus

Vulneribus capitis de quodam Perusino Romæ celeberrimo atque optimo illius sæculi chirurgo, qui eidem retulit se longo vsu obseruasse, magis seruari eos, qui circa scalpelli operam partim lenientibus, partim siccantibus curantur, quam quibus cutis inciditur & os aperitur. Cui quidem Vido Vido mihi Parisiis multis diebus anno 1545. familiarissimo ac animo meo (qui etiam hunc librum iam citatum, cum nuper ex Italia Parisiis accesseram, dono dederat) non minus fidem habeo quam Lanfranco & chirurgo isti Perusino. Et sic Mœderium istum chirurgo idem sentiente per modum resolutionis sine scalpello curauimus, quemadmodum & puer sanatus est, cum oleo hyperici, ut dictum est. Sic istis diebus mulier quædam annorum quadraginta ab alia muliere percussa clauibus circa tempora, in motus epilepticos incidit, delirabat, muta ad tempus iacebat: medicus alius, qui vna mesum ad eam vocatus erat, trepanum adhibendum esse, proponebat: ego enim etiam si contusio ad cerebrum peruenisset, non ita tutum esse vti terrebello. Verum hæc ipsa sine trepano, glande per inferius iniecta, & clystere adhibito ad diuersionem, & venæ cephalicæ facta in brachio parti affectæ correspondente, & topicis resoluentibus curata fuit. Memini equidem puerum Delphensem, in quo facta fuit incisio circa os petrosum, statim obisse. Quam difficile & inuitabile malum sit ibi incisionem facere, anatomia & ipsa experientia docent: nam contusiones vehementes ibidem factæ plerumque lethales sunt (quamvis nostra multis optime præsidij sine terrebello euasit) ut nuper cōtigit Delphis in adolescentulo illo, qui à filio Heylæ illius famosæ obstetricis Delphensis lapide ictus fuit circa tempora & os petrosum, sanguine ex aure irrumpente, qui & eodem die obiit. Rationem habes apud Langium doctissimum lib. 1. Epistolarum, epistola 10. cur eiusmodi vulnera in temporibus periculosa sunt: nam in eo loco vulnerati, spasmus, apoplexia, delirio & febre corripiuntur: quemadmodum etiam illi in alia parte capitis contusi, ita ut contusio ad cerebrum vel meningas pertineat. Cæterum si incisio faciendæ est ob casum iam dictos à Lanfranco positos, præstat statim aperire, nam in illis tardare lethale læpe reperitur. Quandoque etiam ubi contusio penetrauerit ad interiora, nec materia resoluti potest: sicuti quondam euenit puero cuidam percusso supra frontem meo tempore Bononiæ, cum ibidem præxin apud præceptores meos obseruarem, ubi medici & chirurgi, de incisione altercantes, post quintum diem os prius scalpello

H h iij apertus

Puer in capite istius in altera parte, pure sub offe inuenio.

aperuerunt, & inuenerunt pus ipsius collectum, quod meningas infecterat; ita ut hic puer septimo die delirio obierit. Hoc etiam hic annotandum duxi, quod vulnera capitis Bononiæ plerumque lethalia sint, uti Romæ in cruribus: hoc loci natura fieri arbitrantur. Quomodo autem tales curantur, historiam etiam habemus apud Amatum de puero percusso, annos nato duodecim, in capite versus tempus dextrum, quod valens paruus & contemnendum videbatur. At tertio die symptomata grauissima superuenerunt: qua de causa ad cerebrum vsque rasorio scalpro cranium rasit. Sed cum symptomata ut primo euenirent, & versus alteram partem æger dolere diceret, illico supra dolentem locum aperire fecit ad cerebrum vsque; ubi pus iam confectum inuenit, & magno applausu ægrum curauit, & ipsum intra 35. dies ab orci faucibus liberavit. Vide Amatum cent. 3. curat. 42. habes ibidem in febribus pulcherrima, quod percussa altera parte capitis, altera affici possit, in qua & docet vice cerebelli scalpro rasorio utendum esse etiam cum minore periculo in cranii fractura. Vide & eundem cent. 2. Curat. 2. de occipitis fractura curatio per scalpro usum ante rasorio. Fractura cranij historiam quoque egregiam habes apud Gal. lib. 6. method. cap. 6. in quo loco Galenus exempla duorum curatorum refert. Quomodo autem crania cranij fractura Trepano Abapristo, (cuius meminit Galenus lib. 6. Method. & Cornelius Celsus lib. 8. cap. 3. & 4. inuenies quoque apud Langium doctissimum lib. 1. Epistolarum, epistola 5. Caterum quod ad Hypopium attinet, de eo nunc nihil dicemus, sed differemus in id tempus, cum de oculorum affectionibus dicturi sumus. Nunc ad alia exempla procedamus.

OBSERVATIO XXXIII.

De dolore capitis post contusionem, multis annis relicto, per modum consultationis pro sacerdote Geldrenfi.

Sontelandius in Hagha-Comitis narravit mihi casum suum, venerande Domine; sed tam parum medice, ut fere dissimularet aliquid sani à me his posse prescribi: quamvis obiret oravit, ut petitioni sua satisfacerem. Dixit, cum aliquando Dominus per portam equo subita intraret, caput ei ad portam valde concussum fuisse, idque in vertice capitis circa suturam coronalem, absque tamen curis tum cranij ruptura: unde vehementer dolor capitis subsequens est, qui deinde sopitus reuertitur, qui & hoc tempore etiam permanet, & iam sex anni præterierunt, quod caput concussum fuisse, neque habens varia adhibita remedia profuere. Verum quia illa fuerint præsidia, Sontelandius mihi narrare non potuit, nisi quod ceratum seu emplastrum nescio quod capiti exterius admotum fuerit. Quare & de isto dolore potius coniectandum est, nunquid dolor iste sit attractivus, seu granatus, punctivus, vel diuulsivus, vel quispian alius, cum doloris species non solum ad morbi cognitionem, verum etiam ad curationem plurimum faciant. Etiam cum quinque sint differentie dolorum, quæ à loco affecto sumuntur: & ita dolor pungitivus tantum conuenit membranis, tractivus, nervis; diuulsivus seu lacerativus, membranis carnis permixtis; perforativus, crassis membranis, ut intestinis; granatus, membranis non sentientibus, ut cerebro. Aliæ vero differentie doloris à materia seu qualitate humoris capiuntur: qualis est dolor mordicativus, ex humore acris tam calido quam frigido. Stupéfactivus, à solo frigido vel frigore. Exasperativus, ex materia sicca. Adhuc duo dolores restant alius à ma-

teria multitudinis, ut compressivus alius contusivus. Præter hos iam dictos adhuc unus restat, ut dolor pulsivus, qui pertinet ad artérias & inflammationes. Verum iste dolor, quoniam dominatio affligitur, solummodo causam habet ex contusione præcedente, vel si in membranis intra cranium, vel extra cranium, aut calvariam, aut in ipso pericranio, vel etiam in ibidem corruptum sit, id foret visibilissimum à præsentibus medicis cognoscere, atque hoc ipsum valde necessarium est, ut inquiratur. Si intra cranium dolor sit, ad oculos pertinet: si in pericranio, faciem sentitur: si in osse, profundius hæret: si dolor fuerit cum materia, cum granitate inuadet, atque planissime aderit: qui faciem cum erosione infestet, humorum aut vaporum acrimoniam notabit. Si cum pulsi, inflammationem, si ambulans dolor, si crudus status demonstrabit. Hæc autem prius, tum causas ipsas tum signa non esse oportuit, & ita deinceps curatio exacte inferenda foret ex vera methodo. Si os itaque corruptum sit, id prius eximendum esset. Si ex debilitate partium facile recipientis humorem, humor prius purgandus, auerendus: deinde pars roboranda. Si autem simplex esset imbecillitas absque humore ex contusione præcedente, caput tantum roborandum, quamquam tale quippiam vix esse posset absque consuetudine humorum cum tam diuturnum malum sit. Verum quid hic sit agendum, minus recte definire possum, nisi à te vel medico tuo plenius instructus fuero. Attamen quantum ad præsentem negotium: quia dolor hic antiquus capitis est, licet ex contusione præcedente, ego post ventris lenitionem consererem, ut vena frontis incidere vel id enim multis profuit: quamquam de missione sanguinis, aut purgatione aliqua determinata nihil certi determinare audeam, cum naturalem temperiem neque asciticiam nouerim, nec dominationem suam nunquam viderim, neque etiam, quæ iam acta sunt, & quæ etiam præsentia sunt mihi nequaquam præscripsit. Pro hoc samentem accipere, virgine Sontelandio amico tuo, ut saltem aliquod remedium ad contusionem præscriberem: suaderem ut abradis pilis capitis, ubi dolor vel contusio fuit, locum tingeres unguento alabastrino dicto, quod ad se mitti. Est mirabilis virtus in omni capitis dolore, quo & etiam in contusione antiqua, & quousque capitis dolore à quacunque etiam materia pendet, siue per essentiam, siue per consensum, siue à contusione fuerit, siue cum febre, siue per accidentem & contigerit. Nam & in omni tempore paroxysmi, excepto principio, conuenit: & potest ita administrari ante universalem purgationem, & post indifferentem. Inunges autem caput unguento calido mane, & vespere. Quod si ex hoc nihil commodi sentias, velim ut illud ipsum per literas nobis, tum reliqua, quæ ad signa attinent & quæ paulo ante retulimus, quantum potes, vel per medicum tuum præstet, vel familiarem indices: ut ego in commune & melius atque exactius ex arte consulere possim. Vult. Raptum, Delphi 2. Febr. Anno 1563.

Petrus Forestus apud Delphenses Physicus.

SCHOLIA.

Quomodo caput dolore affectum à contusione, ista, percussione curetur, præcedentibus Observationibus, tum Scholiis abunde demonstrauimus. Nunc vero hic tantum de unguento alabastrini compositione aliquid adferamus, cuius iam sæpe in prægressis Observationibus de febribus, & etiam de dolore capitis mentionem fecimus. Habemus autem huius unguenti compositionem quatuor descriptiones virorum excellenti. Quarum prima descriptio hæc est, quæ olim utebatur

Lib. IX. Observat.

insignis ille medicus Ludovicus de Leonibus & Benedictus præceptores quondam M. Ioannis Tyengii medici Amstelrodamiensis, qui Bononiæ hoc unguento in contusionibus utebantur: ℞. vini albi aromatisati lb. viij. (ut alia descriptio habet, xij.) olei ros. lb. iij. (vel ut alia descriptio habet, lb. iij.) alabastri subtilissime puluerisati lb. j. florum chamomillæ recentium lb. iij. ruta p. j. florum ebamomill. lb. iij. ceræ n. lb. j. herbarum pistentur, deinde ponantur in olla noua vitæ ad ignem lentum, & coquantur vsque ad consumptionem duarum partium vini, agitando semper cum spatula. Postea præparentur xij. albumina ouorum recentium bene conuassatorum, & eis subabino fiat tepescita addantur, & cum sacculo candide bulliant leuiter cum agitat one, & vsui reueruato. Secunda descriptio est Elidei præceptoris mei, quæ utebatur quoque Bononiæ meo tempore ad dolorem capitis & contusionem, quæ unguento ros. omphacini secundum artem Mesue præparati lb. iij. alabastri subtilissime puluerisati lb. j. florum chamomill. lb. iij. ceræ n. lb. j. ruta p. j. florum ebamomill. lb. iij. pistatis probe tum lectis, tum floribus superfundatur vinum, & deinde infundatur oleum præscriptum, cum quo bull. an horam cum dimidia, postea addatur cera, & tunc fiat collatura fortis; quæ facta & composita. one hac infundata q. s. imponantur 12. albumina ouorum, & fiat unguentum: quod valet in omni dolore capitis; & resoluunt mirabiliter omnes contusiones, quæ ad resolutionem duci possunt. Tertia est descriptio Benedicti Fauentini ab eodem mihi communicata, quæ & posita est in sua Empirica cap. 1. De dolore capitis, & ita sit. ℞. succi chamomillæ recentis lb. iij. succi ros. recentis lb. iij. succi rutæ recentis, succi betonicæ an. lb. j. succi rad. albi lb. j. olei rosati omphacini lb. j. alabastri optimi lb. j. purissimi lb. iij. puluerisati subtiliter alabastrino: deinde cum cera alba & optima q. s. ex ore, omni dolori capitis, à quacunque materia pendente, siue per essentiam, siue per consensum, siue cum febre, siue sine febre, siue per se dolor sit, siue per accidentem ipsius febri, & in omni tempore paroxysmi eo utebatur, excepto principio. Quarta descriptio est ea, quæ nos virmur, & quam in officina paratam habemus: hoc modo: ℞. citi lb. j. florum ruta p. j. florum ebamomill. lb. iij. lapidis alabastrini subtilissime puluerisati lb. j. olei ros. lb. iij. ceræ n. lb. j. vini albi lb. j. postea bulliant in olla noua vitæ, sicut per dies tres, & demitte infrigidari: tunc adde albumina ouorum nm. iij. (non plura alioquin, ut experientia edocuit, facile unguentum situm contrahit (consumuntur lineum rarum, mulcendo manibus; & vsui referueretur. Vt in omnibus capitis doloribus: adeo efficax est, ut omnes dolores à contusione mitiget. Sic nuper Vittrius ille Richardus, qui egregie inter alios vitra pingebat, Delpho de perenni admodum graui & crasso, in terram delapsus, non solum caput contusum habuit,

2er. Forest. Tom. 1.

XXXIV. & XXXV.

verum & venter compressus est; ita ut sanguinem supra ac infra excreuerit. Huic post decoctum senæ & Rhabarb. exhibitum, & herbarum carophyllata, arthemisia, caulium rubrarum, betonica, loca cantuosa inungere feci unguento alabastrino iam dicto descripto, præcedente tamen lenitione olei ros. & myrsi: ac præter omnium aliorum opinionem hic curatus fuit, & alii infirmi cum eo. Habeo quidem hoc unguentum pro arcado, non solum ad quousque capitis dolores, sed & dentium, ut sibi par non habeat verum etiam in omnibus aliis doloribus mitigandis & resoluendis: præcipue vero à contusionibus, vel casu, aut compressione obortis.

OBSERVATIO XXXIV.

De dolore capitis post vulnus curatum remanente.

Ioannitus famulus Ioannis Heuteri, qui equis tractandis præerat, insigni dolore capitis detinebatur: quem nullis remediis quantumvis diligenter adhibitis curare poteram, unde antea infirmum vulnus multis annis prius consolidatum, quod dolorem reliquerat post se, suspicionem præbuit mihi os corruptum sub cute latere: nam homuncio hic, qui paruus erat, ex toto palloscerat, & ad extremam maciem ex dolore deuenerat. Hinc cum doloris impatiens esset, licet admonerem ut citius id præstaret, tandem chirurgum accessit, qui aperta cute vsque ad cranii os corruptum os inuenit; & eo (ut fere assoler) exempto, deinde iterum vulnere curato, ab omni dolore liberatus est.

SCHOLIA.

Si vulnus inter curandum non bene custodiat, sub enervatione vel frigore, facile praua intemperie afficitur, vel inflammatione; & aliquid mali post curatum vulnus relinquitur: unde os corripitur, & dolor accedit, ut in hoc famulo. Ideo scopi, qui duplices existunt curandi dolorem capitis ex plaga vel vulnere, diligenter obseruandi sunt, ut præceptor noster Benedictus Fauentinus capite proprio admonuit: ne vulnere inflammatione vel putredo accedat, præter carnis consolidationem, & ideo caput diligenter contegendum ab ambiente aëre frigido, nec tamen multis operationibus grauidum. Sic quidam ob nimiam capitis tecturam in ophthalmiam utriusque oculi deuenit, ut idem præceptor meus refert, & visum utriusque oculi perdidit. Idem quiescere debet, & à vino abstinere. Vena hic quoque, ut dictum est, incidenda est, si adsit plenitudo, & ætas ad vires ferant, si minus, clysteres ad diuersionem iniiciendi. Postea vulnera sibilis contrita conglutinanda cum exsiccantibus & abstergentibus sed inhibenda præcipue inflammatio: & si dolor capitis adsit, prius consopiat. Quæ vulnera conglutinant; vide locum iam citatum, & chirurgos, cum hæc ad chirurgiam pertineant.

OBSERVATIO XXXV.

De dolore capitis ex contusione cum vulnere.

Cum in pago Maeslandia Anno 1563. prope Mosam, Rusticus de curru protapsus esset capite in palum incidente, adeo, ut vsque ad pericranium

Hippo. appellare dissectiones vel praecisiones, atferre mortem. Et quæ ad aliquem ex ventriculis aguntur, consensu omnium interuecant. Ceterum & hoc meminisse oportet, cum cranio vulnerato, humores cerebri affluunt, qui (teste Alexandro Aphrodisæo) ossis frigore condensati in speciem fungi concreverunt: qui in superiore parte ampliusculi, infra vero prætenues, pro ratione loci perficiuntur. Vnde Galen. lib. Epid. 3. ait:

Densitate humorum sales in vulneribus adnascentes efficiunt, quos multis fungos appellant. De quibus quoque idem Galen. x. De locis affectis, meminit: dum ex agnatis aliquando locus affectus quoque cognoscitur. Quos cum nostrates chirurgi, inquit Langius, in capitis vulneribus enatos vident, substantiam cerebri esse arbitrato, aut ægros tanquam depulatos relinquant; aut si forte fortuna eos curaverint, vulnera cerebri se curasse, tantillumque de cerebro frustum excemisse, gloriantur. Et ita refert quoque Amatus, vulnus per frontem transisse inter duas cerebri ventriculos, nulla tamen cerebri parte lassa in duello, atque inuenit ab hoc vulnere admirantibus medicis & chirurgis curatum Rom. Vide Amatum Centur. 2. curat. 83. Quomodo autem vulnera capitis tam ab incisione quam confusione curentur, deque fractura cranij & cerebri commotione cum ossis depressione absque læsione cutis, vide Ioannem de Vigo lib. 3. c. 3. 4. 5. tract. 1. Atque hæc dicta sufficiant de dolore capitis, ab ictu, casu, confusione, vulnere eueniente: & quia hic subinde febris succedit, nunc pauca adiciamus de dolore capitis cum febre, quanquam de eo sparsim in lib. nostris De febribus, & tanquam symptomate febrem consequente diximus; præcipue lib. 7. Obser. 15. & 16. De dolore capitis cum febre continua. Hic tamen clarioris doctrinæ gratia vnum exemplum referemus.

OBSERVATIO XXXVII.

De dolore capitis cum febre continua.

1. Ioannes Vossius sacerdos, iuuenis annorum viginti octo apud diuam Barbaram Commensalis (ut vocant) anno 1566. mense Octobri continua tertiana febre correptus est, cum ingenti capitis dolore. Hic cum vinum ad me misit (ut pessimus mos idemque tyrannus est, qui apud nostros molebat) ea ipsa valde rubra erat: quare alio leniente medicamento inanita, ut sanguinem ex vena media sibi detraheret inebam. A cuius inanitione melius habere visus est. Sed cum tertio quoque die magis affligeretur, febre non desinente ac continua existente, me tandem vocauit; & cum ad eum venissem, certis signis deprehendi tertianam continuam esse, cum perpetuo capitis dolore, in somniis & vigiliis. Iulebos frigidos somniferosque propino; anacollemata fronti ex oxorrhodino præscribo, & vnguento populeo frontem & tempora inungo, ac clysterem ad diuertendum & refrigerandum adhibeo; ne ex dolore vehementiore phrenitidem incurreret: quibus capitis dolor nonnihil sedatus est: quanquam septimo die valde ingrauesceret & circa faciem omnia rubra viderentur, crism exspectavi, & ab omnibus topicis, quæ capiti adhibentur & fronti, abstinui; & paulo post sanguis e naribus (ut prædixeramus) fluens, crism adesse significabat, eoque largius profuente à dolore leuatus, deinde à febre liberatus, mox sanitati restitutus est.

SCHOLIA.

Dolor capitis prout accidens est, consequitur morbum vniuersalem; habetque signa hæc, ut in quod cum febre euenit, augeturque cum augmen- to, & remittitur cum remissione eiusdem. Et ita euenit etiam capitis dolor iis, qui feblicitant vehementer: in quibus diligenter considerandum erit, num crisis ratione, an non, oriatur. Nam si sanguinis fluxum aut vomitum decretorum signis indicabit, remedia querenda non sunt: ut iam antea quoque diximus Galen. test. 1. De arte curat. ad Glauconem. Quoniam ea (ut Galen. auctore) quæ admouerentur, præterquam quod nihil inuoluerent, etiam naturam subinde impeditent. At quando ex magnitudine febrium, humores diffusi ac veluti effluentes ad caput ascenderint; tunc medicamenta adhibere est necessarium, Galeni præcepto eodem lib. 1. De arte curat. ad Glauconem. Ut vero prompte illud distinguas ac cognoscas, tria ut eisdem Galeno visum est consideranda erunt. Primum quidem species ipsa febrium; Secundo loco, si sit ad salutem morbus declinans. Tercio vero ac potissimum, totius morbi temporis perpendas: num videlicet in principio sit, vel in summo vigore. Febre namque non magnopere calida existente, ac circa initia, præsertim si capitis dolor irruat, quin etiam febris valida existente, cum indicationem non portendat, curandus is est. At si ipsa valde vehemens fuerit, abstintque salutis signa, superuenienteque capitis dolor, cum ipsa prope indicationem venerit, nihil tentare oportet medicamenta adhibendo. Et si Galenus insisteret hæc petenda esse pro uocitia morbi, non per excretionem crism sit habiturus; poterunt quoque ad hanc cognitionem transferri. Maxime vero totius morbi tempus considerandum erit. In his ergo capitis doloribus, qui in principio cum febribus irruunt, vena secanda est post primam aut secundam remissionem, ut diximus Scholio obser. 16. lib. 7. Galeni & Aëtio quoque testibus (nihil quid impediat) & præsertim in corporibus bonæ habitudinis & multo sanguine repletis. Sed cauendum duce Fortuna, vel coniecturali illa disciplina, quæ ex frequentibus casibus oritur, ne à stomachi ore, iccore, vel præcordiis, vel aliis membris oriatur dolor capitis. Animaduertendum quoque num ob vapores à ventre sublato, tunc alui suppressionem capitis dolor contingat, tunc alui mollienda erit. Quod si serius post septimalis capitis dolor, præuacuata alui per clysterem notabiliter cucurbitæ occipitio vel ceruicæ affligenda sunt, & capiti rigationes admouenda erunt; quæ vim repellendi obtineant, frigidaque qualitates ac vires: ut rosaceo quidem in calidioribus ac hora æstiva & cum exiguo aceto; chamamelino vero aut anethino frigidioribus habitudinibus, ac hyeme, quinta æteri parte adiecta. Aliæ insuper infusiones, quæ ex papauerum capitis constant, expediunt, ex Galeni sententia, eodem 1. De arte curat. ad Glauconem. Quarum materiam, ubi de cura doloris capitis ex calida intemperie, seu bile ori tractauimus, inquiras. Nec minus, si discueritis medicamentis indigeant: ea reperiens coloribus, quo de cura doloris capitis ex pituita ori verba fecimus. Ab initio igitur, si cum febre vehementi inuadat, post missionem sanguinis percutere materias fumosas epithemate ex aqua rosacea, aceti modico, vel succo lactucæ, aut

semperuiui, aut lactucæ, aut lacte muliebri libebit: pannos lineos in eo succaros actu frigidos fronti & temporibus apponere, sæpiusque reitendo; cum hæc defendant cerebrum à mala temperie calida, inflammatione & apostemate. Licebit & ea peragere quæ de siti, vigiliis dicuntur, & quæ phrenitide dicuntur. Dolor enim capitis, vigiliis utique in febribus vires dencunt. Ideo si opus est, soporifera danda sunt, ut est aqua lactucæ cum syr. pap. & similia. Tempora natesque populeo, oleo viol. rosaceo, lacte pap. mixto inungenda, ac alius omni die glande, vel clysterem molliore irritanda si sponte non deiciatur. & regendus est æger, prout febris indicauerit. Postea, si dolor adhuc adhæserit, etiam in declinatione febris embrochis vim resoluendi habentibus caput irrigandum erit ex decoct. florum chamomeli, meliloti, anethi, actu calidis; vel vng. alabastr. aut oleo chamamelino caput inungendum. Si caput embrochis irroretur, postea leuiter fricandum panno caido, donec caput perf. & sicceat. Ab initio quoque vel postea perseverante vehementer dolore, hyoscyami folia viridia, aut papau. cum rosaceo pauco aceto ac micis panis, sincipiti & fronti approximanda erunt. In hoc synapomate cauendum erit à semine & flore agni canthi in potu, lacte, oliisque nigris, inquit Galenus, ac ceruo; quibus de facili tremuli sunt, & hederæ semine & lentis, croco, & peucedano. Styraz quoque si modica est, hilaritatem facit, altoqui somnos turbulenter efficit. Si autem de lor capitis ratione cisis fiat, ut paulo ante motum, nihil agere oportet. Vel iuxta alios, cum intentionem habet, ut natura inuictor, per quamque viam expulsionem tentauerit, modo sit conueniens; ut si senserit dolor & rugitum circa intellina, cum glandidus & clysteribus naturæ succurrendum. Si nauseam, subuersionem, digiti in positione aut penni in oleo intinctis ori inditus, aut raphani decocto cum oxymelite vomitones senserit, si grauitatem & tensionem circa comm. frigid. Si cutem humidam esse inueniamus, & pulsus vndosum adesse, sudore æger adinundandus, pannis optime rectis, & anhelitum continendo. Si rubedo in oculis adfuerit, imaginibus digitis impositis aut setis porcinis elicientibus, si sub axilla, inguine, aut post aures dolores vergeant; attractiua emplastra, tum ventosa ibidem ponantur. Secunda intentio, quæ ad vapores reprimendos facit, ut in fine mensæ sumantur tum, & obseruentur reliqua in crisi obseruanda. In febri vero (si non impediat crisis teste Tralliano,) omnia ea adhibeantur, quæ eius vehementiam mitigent, & capitis ratio habeatur, supet infuso rosac. per se, aut cum aliquo refrigerante; ut ros. cnamom. cap. papau. cum oleo ros. & frons somniferis inungatur, ut succo lactucæ. Admonet Arculanus, quod curatio sodæ per communitali sola intemperies sicca & calida in causa sit; tunc vero materia repat ad caput, ut inflammationem rali dictam est, & de phrenitide dicitur. Si vero in causa sint vapores febriles (ut plerumque fit) communicati à toto, aut à minera putredinis, considerentur, an sint pauci & subtiles: tunc re-

sultant duæ intentiones, & diuertendi infrigidandi, & humectandi, & roborandi caput, non tamen multum oppilantibus. Si vapores sunt multi & crassi, diuertionibus intende & resolutioni per decoct. ros. viol. meliloti, chamomellæ, se. althææ, anethi. Et si sit infrigidandum, iniice per nares, aures, actu tamen tepida. Et, si vget necessitas, narcoticis vtire; non tamen capiti applicando, ne oppilando vapores concludant, in- crassentur, & deinde vehementior sequatur dolor. Reliquæ vero, ad capitis dolores ob febris magnitudinem obortos, medelæ, ad tractationem de febribus, pertinent: quas, videre licet in septem nostris libris De febribus, in quibus omnia, quæ ad hanc doctrinam pertinent, longe lateque pertractauimus.

OBSERVATIO XXXVIII.

De dolore capitis, ex capitis imbecillitate.

Q Vidam adeo imbecilli erant capite, ut si sese æcri exponeret, potissimum nebuloso, maximo capitis dolore detineretur; & facile catarrhum incurreret, & oculos simul debiles habebat. Huic consilium dedi, ut ter quaterue in mensæ pilulis infra scribendis hora una ante conam ad pondus drachmæ vnius vtetur: ʒi. aloës optimæ, rhabar. elect. an. ʒij. agaric. albi semini lenis ʒi. ʒi. caryophyl. ʒiij. cinnamomi an. ʒij. flor. ros. rub. ʒi. myrob. chebul. ʒi. pulueriscentur omnia per se, deinde misceantur cum melle ros. fiat massa, & ex ʒi. pilul. v. vel vii. formetur. Quibus maxime alleuiabatur, etiam si ex sola obstructione dolore capitis afficeretur. Huic quoque imperauimus, ut ventum fugeret, præcipue vero austrinam & nebulosum: ab eo enim cutis subinde afficiebatur, ut ne tangere quidem posset æger. Vbi hoc contingeret, præcepimus, ut pannis calidis quædoque fricando caput calfaceret, modo catarrhus non fluere, nec oculi laborarent, tunc quidem ab hac frictione, cum calfactione tanquam ab hoste acerrimo abstinebat, sed potius diuersiones adhibebat ex nostro præscripto, cum ventosis & similibus. Pro roboratione capitis capiebat subinde mane frustum vnum nucis myristicæ conditæ. Aliquando & myrobalanum empeliticum conditum. Quibus prædictis in posterum melius habere caput.

SCHOLIA.

IN curatione sodæ pendens ex debilitatē capitis, inquit Arculanus, prima intentio post curatio Sæ euacuatiōem est, malam capitis intemperiem remouere. de pendens Secunda, caput confortare. Tertia est, debiliū regi. na ex debilitatem, tam exterius occurrentem, quam interius sumptam. Mala autem capitis intemperies remouetur contrariis tam interius assumptis, quam admotis. De his in principio huius libri dictum est. Roboratur vero caput seu confortatur cum his, quæ proprie capiti per tertiam virtutem conferunt, & quæ sunt subtilia cum stipticitate quadam, & odorifera. Ut ex frigidis sunt rosæ, santali; ex calidis, ambra, muscus, inuorana, mus muscata, cinnamomum, cub. b. ex compositis diambra, diamoscus, aromaticum rosatum, ex frigidis saccharum rosatum. Ea compositum confortans omne membrum, est iberiacus simplex, terra sigillata. Tertia autem intentio perficitur commenturando cibum ac potum quantitate & qualitate virtuti digestiui: & non sit vaporosus.

parte anteriori capitis. Cura autem huius doloris est curatio ipsius rheumatis seu catarrhi. Abstineat aeger à cibo potuque quantum possibile est, vigilet & fortiter laboret, ut laborando etiam sudorem eliciat. In declinatione autem, si rheuma est calidum, odoret res frigidas & aromata frigida & stiptica; ut sunt ros. santali, capbura, poma, pyra & similia. Si frigidum odoret styracem calamitam, ambram, ladanum, nucem cupressi, mentham, caryophyllas, nucem myristicam, chamemelum, calamintham, basilicon, & resoluatur hæc materia cum milio & sale, sale torrefactis; & cum parietaria & chamomilla: & diminuat cibum potuque, & teneatur venter laxus. Et si rheuma est consuetum cum cephalæa, frequenter cum pilulis cochlitis erit purgandus aeger. Extremorum frictio prodest: & causa sit frigida, nec cesset cum purgatione pilularum iam dictarum, tunc. ℞. flor. chamomillæ, meliloti, stercoris columbini sicci ana ʒi. myrtæ, pyrethri, staphisagrie, castorei, gummi, rube, euphorbi ana ʒi. fiat pul. & misceatur cum vino, & liniatur caput; vel cum oleo chamemelino, & fiat instar vnguenti, quo caput inungatur, & in crastinum cum vino decoctionis ros. chamomillæ, meliloti, stæchad. anthos, remoueat. Potest & heri cucufa ex resolutiuis & roborantibus caput.

Purgatio.
3.

℞. flor. chamomillæ, anthos, stæchad. ana ʒi. sem. coriand. præp. ʒii. flor. maceris ʒi. fiat cucufa vel sacculus. Et si sit à causa calida, addi refrigerantia, ros. flor. nymph. santali, se. myrti, coriand. & similia. Reliqua curatio ex capite de catarrho, de quo suo loco dicturi sumus petenda. Curato enim catarrho, ut iam dictum est, curabitur dolor capitis.

OBSERVATIO XLIII.

De dolore capitis in pericranio hærente.

A Viatio, cui in pericranio dolor capitis vehementior hærebat, & plethora aderat, bolus cassiæ alio prius inanita, sequenti die venam humeralem in cubito secari iussimus, sanguine utcumque extracto. Cum denuo venter durior esset, catholicon medicamentum dictum exhibuimus; & quotidie pruna mollia sumeret mandauimus: ut sic alium quotidie lubricam habere posset. Maxima enim pars curationis in eo consistit (ut iam sæpe diximus) in omnibus capitis doloribus, ut venter laxus teneatur. Huic deinde consuluimus ut cucurbitæ cum scarificatione scapulis admoventur. Frontem ac sinciput inunximus cum vnguen. populeo & rosaceo, loti cum aceto albo. Postea huic adiecit oleum chamomillæ. Et cum iterum purgauimus cum pilulis cochlitis. Postremo præcepimus ut caput inungeret solo oleo chamemelino, & in fine etiam vnguento alabastrino adiecto.

SCHOLIA.

Quod si in pericranio morbus niduletur, fieri non potest, quin, copulationis lege, quæ intra caluariam consistunt, etiam delirent. Sed doloris ad oculorum vsque fundamenta non pertingit. Quod si ex sanguine prodit, humeralis vena fodiatur: sin ex alio succo, post commodam coctionem is cathartico extrahatur: & mox affecta sedes vnguentis, emplastris, ceratis, infusionibus percuretur; ut dictum est, De doloribus capitis ab humoribus ortis. Si ex sola ac nuda intemperatura, hæc per contrariam qualitatem optime

tollitur: ut ab immo huius libri diximus, atque ad illa capita recurrendum. Si membrum aliquod afflat vitium, nulla profecto in corpore particula est, nec breuissimus ipse pedis digitus, quin cerebro etiam, pericranio, tum capiti per consensum incommodare queat. Prudentis erit artificis primariam ægritudinem iugulare; & tum fac. exsoluere, quicquid hanc instat umbræ comitatur. Quamobrem tempellum ducimus, ut nunc ad eos dolores capitis transeamus, qui consensum morbum particularem, quique magna ex parte eueniunt vel vicio stomachi, hepatis, ventris, intestinorum, vtri, renum & vesicæ. Atque huiusmodi dolores per consensum fieri dicuntur: ut deinceps demonstrabitur, factis initio de dolore capitis ab ipso stomacho & viciis sumente.

OBSERVATIO XLIV.

De dolore capitis à stomachi vicio orto, & vaporibus crudis humoribus ad caput elatis.

I Odoca, seu Iusta, Florentij Teylingij fororij mei filia anno 1557. Alcmætiæ nuper nupta, capitis dolore afficiebatur post sumptum cibum ex materia pituitosa, cruda ob stomachi indigestionem. Cuius vrina aquea, cruda erat. Huic cum grauida non foret, oxymel dedimus, cum nauseabunda esset; & pituitam euomuit. Deinceps de. cum absinthio, hyssopi, calaminthæ, betonicæ, saluæ, cum oxymele propinauimus, & pilulas has sequentes exhibuimus. ℞. pilul. simplicium ʒi. cum aqua absinthii fiat pilul. vii. Postea iterum decoctum propinauimus ex calaminthæ, betonicæ, saluæ, mariani, cum syr. absinthii, & stæchad. oxymel. Mox in n. mo diuiculo has pilulas subsequentes deuorauit. ℞. pilularum masticin. ʒi. pilul. cochlitis. de hura simpl. ana ʒi. cum aqua betonicæ; fiat pilul. vii. Ad stomachi roborationem, ventriculum inunctionem oleo absinthii, n. m. masticinæ, simul mixto. Per se n. & sequenti vnguento. ℞. cerati stomachici ʒi. ʒi. olei menthae, maceis ana parum, rad. galliæ masticæ ʒi. maceis; fiat inunctio. Obnoxia tamè mulierculis veteri suffocationi, galliæ masticæ, tum alia odorata minus conueniunt. At hæc in malo non erat obnoxia. Ceratum autem nostrum stomachici m; quo eodem pore utebatur & inunctiones curauimus, (Marianum nostrum quoque famulam à ventriculi dolore) ita coniciebatur: ℞. olei cydon. absinth. ana ʒi. olei masticinæ ʒi. olei sicci ʒi. flor. ros. rub. exsec. mentha sicca, absinth. Rom. exsiccati ana ʒi. maceis cinnamomi an. ʒi. caryophyll. ana ʒi. ladan. pur. ʒi. galbæ masticæ ʒi. cera q. s. fiat massa cerataria. Ladanum infundatur in aqua menthae & vinorum pulueres, & fiat massa. Huius accipe quantitatem sufficientem, & si opus est ad maiorem mollem adde olei menthaei, & ducatur supra alutam & scuti formam q. l. & stomacho applicetur. Ceterum postea utebatur & hoc condito subsequenter. ℞. conf. summitatum absinthii Rom. & cinnamoni, conf. ros. coriand. citri conditi ana ʒi. cydonis cum speciebus ʒi. specier. arom. rosati ʒi. pilul. cinnamoni electi ʒi. s. specier. diuiculi ʒi. syr. menthaei q. s. & conditum: & caput ʒi. cibum & vesperis post cibum. Caput vero in vnguento alabastrino, & assumptis acho. mel pilulis vrina mutata est in aureum colorem, & optimam substantiam, & dolor capitis cessauit.

SCHO.

SCHOLIA.

De duplici modo consensus antea dictum est. Laborat autem caput per consensum, cum aut vniuerso corpore, aut aliqua eius parte laborante, in consensum illarum trahitur, affectusque particeps efficitur. Quod diuerso modo, pro vario inter partes consensu, sit: transmissis videlicet, prauis vel vaporibus, vel humoribus, aut non transmissis. Iecore enim inflammatione patiente, sicut dolor ad iugulum peruenit, & oris ventriculi morsum sequitur labri inferioris tremor; sic affectus interuentionem quibusdam infernis, per continuationem, quam cum capite habent, sine vltimo humorum aut vaporum transmissione dolor ad ipsum deferitur. Hoc modo fieri potest, ut ore ventriculi m. m. m. aut vellicato, aut quouis modo affecto, dolore afficiatur caput propter tractionem: cum affecto cerebro stomachi pati de consensu deprehendatur, propter neruorum insignium, per quos illi cum stomacho est consortium. Quamuis non dubitemus ex vaporum fumorumque à ventriculo ad cerebrum ascensione maxime dolorem excitari. De quo tamen iure posse dubitari videtur, cum nulla manifesta via, per quam deferatur, appareat. Si enim per œsophagum (ut Renselæus quoque docet) ut vulgus medicorum credit, & ab œsophago per nates, & odoratus organum & palatium ascendant, cur non semper & naribus existimamus non è situ ventriculi solum, sed ex ipsius tunicis externis fumos quoque ad cerebrum efflari. Et qui è sinu per œsophagum, parte coniugationis ad cerebrum perueniunt. Ea enim rectitudo eam vim habet, quam baculus oblongus in camino erectus, ut fumum sursum alia ratione torpede per baculum tacta tangenti manum stuporem inducit, eius vim dirigente & deducente baculo ad manum, ne per aerem diuagetur. Quam vim alioqui non habet, etiam si tunicis proximè admoventur. Qui vero ex tunicis exterioribus per arterias magis quam per venas, quæ in illa parte sunt (quæ à ventriculo originem trahunt) sursum feruntur: Nec porro substandum, ne tanta fumorum copia non possit inde efflari, quanta ad dolorem generante requiritur. Cur enim si aliqua insigni agentis qualitate ex putredine vel corruptione humorum contracta præditi, minorem vim efficiendi capitis & purgandi, quam pusillum, quod ex scorpionis morsu prodit, virus, ut statim epilepsiam pariat, obtinebunt? Quæ etiam ad vteri affectus referri possunt, qui eodem modo caput redeundum ad notas eius doloris tradendas, ubi prius admonuerimus vapores & fumos nullum, nisi per consensum, dolorem concitare posse. Ex humoribus autem eos, qui per defluxionem tantum per consensum, in capite colliguntur. Per nates ergo per consensum laborare deprehendimus, cum nulla euidens causa, ut æstus, frigus, odor grauis, aut aliquid eorum, quæ grauitatem capitis facere consueverunt prius occurrerit. Ab eoque differt, qui primario affectu, quod solitas confusio, perpetuusque est, non intermittens, neque incrementis alterius partis affectu augetur, sed quousque.

us alio sublato persistit; atque illi accommodata præstidia conferunt, alter vero frequenter repetit & cedit. Alterius incremento inualefcit, illiusque remissione & affectu sublato mitescit, vel leuatur. Licet id non vsque adeo verum sit in doloribus, qui per insignes febrium intermittentium accessus deprehenduntur: quippe sudorio, & accessione sedata, post aliquot tamen horas perseuerare apparent. Quod quidem accidit ex eo, quod materia tardius difficilisque resoluatur & discutiat, propter cranij densitatem in capite, quam quæ per corporis habitum effusa est. Altera certissima nota est, quod si aliqua pars huic malo dedit originem; veluti si è ventriculo, vel vtero, vel iecore, foris aut aliunde confluit, si gna habet eius partis affectus, quæ vel seminarium & origo mali fuerit. Sic si vitiosa constitutionis in corpore plenitudinis vel cacochymia conspicua signa apparuerint, his caput particeps effici suspicandum est. Quod sit elatus sursum vaporibus aut fumis per modum defluxionis confluentibus, si caput præsertim imbecillum hos prompte recipiat: ut in febrium vigore & vehementia accidit, quæ fusi & accensi humores nates vaporum caput subeunt: & ut in aphorism. addit Galenus, vna cum calore statuosus spiritus in caput tollitur: quod per vrinæ turbatas, iumentorumque vrinis similes significari, Hippoc. asseruit: sunt enim crassam ac densam materiam agitante & versante calore, atque in ea subigenda occupato. At de dolore capitis in febribus iam paulo ante dictum est, sed nunc ad ventriculum redeamus. Ex ventriculo enim prodire indicantur, dum est, cum cruditas aut ciborum corruptionis vel imbecillitatis indicia, nausea inappetentia, oris amator, & cordis erosio, Cardiasmos appellata, prius præsentiantur. Ab vtero, tum aliis, postea de his dicemus. Ceterum doloris capitis per communitatem, duas præcipuas intentiones curandi auctores ponunt. Vnam ad membrum mandans, quod primario afficitur. Secundum ad membrum recipiens, quod secundo modo per consensum affectum est. Et sic si stomachus primo afficitur, primo curandus est, à bile effumante in caput, alterantibus frigidis & stipticis occurrendum; ut pane infuso in vino granatorum vel omphacio: quibus sæpe curantur per consensum affecti, etiam si nihil capiti admoventur; modo his ipsis prius affectis partibus auxilia commoda adferamus, Galeno & Aëtio testibus. Propterea auctores etiam horum curationes magna ex parte prætereunt, cum de harum partium affectionibus propriis capitibus tractant: quemadmodum & Donatus ab Alcomari harum curationes transisse videtur. At alij secundam tamen intentionem perficiunt rursum per duas particulares intentiones: quarum prima est, ut cerebrum corroborent, ac caput, antequam multum receperit, vapores vel humores, qui mandantur vel transmittuntur, nempe stipticis corroborando ne recipiat. Secundam deinde intentionem dirigunt ad nocumentum impressum, ut si sit mala intemperies frigida, quæ calidis alteranda est. Sin calida, frigidis. Atque hæc vniuersalis methodus est curandi, quam alij triplicem esse volunt: vnam à membro primario: alteram vero à cerebro; tertiam ab utroque quæ particularibus exemplis subsequentibus docebimus.

3.

in ano, propter stomachi necessitatem pro toto, & eius nobilitatem. Hoc autem symptoma ut plurimum pueris gulosis accidit, præcipue vero in autumno, plurimorum crudorum fructuum esu. Quare ego locando pueris dicere consuevi: quod non debeant comedere poma aut pyra, nisi prius semen zedoariae præsumperint. Huius doloris capitis curatio consistit in abstinentia rerum dulcium vinctuolarum, & earum rerum, quæ facile putrescunt. Vfus autem acetii, omphacii, nucleorum persicorum, amygd. amar. sit frequens. Quemadmodum dulcia materia vermium existunt; ita amara eosdem interficiunt. Si vero humor putridus in intestinis est, leui pharmaco educatur, ut in pueris cassia, vel lubricando intestina repurgentur. Etiam aloë dari potest, si vermes sint; modo febris non prohibeat. Tunc præstat vii infusor hab. quo ego vsor. Valet & enemata leniens, cui aliquid hieræ picæ vel benedictæ laxatiuæ addatur. Senioribus vero & pilulæ cochleæ conuenient, modo febris absit. Venter autem totus inungatur succo ablinthij mixto cum aloë, agarico, aceto, oleo amygd. amar. si fluxus ventris adest, ea, quæ fluxum cohibeant & simul vermes educant, (vi cornu cervinum vsum) propinanda sunt. Reliqua ex capite proprio De vermibus colliges. Diximus in libris De febribus etiam quibus modis vermes necantur & propellantur. Arculanus ponit curationem sodæ seu doloris capitis ex vermibus existentibus supra strituram narium. Oportet, inquit, ut fiat purgatio corporis & cerebri maxime educens phlegma. Deinde fiat caput purgum cum hiera piera, temperata cum succo foliorum persici. Sementina narium insufflata, vel quouis modo attracta, confert. Et summam, vtatur sternutatoriis & caput purgum purgantibus cerebrum, & vermes necantibus.

OBSERVATIO XLVIII.

De dolore capitis, per consensum ex hepatis vitio.

1.

Eva Teylingia, vxor mea carissima, cum dolore capitis in parte dextra derineretur, vna cum tensione ac dolore hypochondrij dextri, hunc dolorem ab hepatis calefactione & oppilatione, originem habuisse iudicauimus. Vrinam tenuem subcitrinam rubram & claram mingebat. Quare venam basilicam (de precedente per bolum castæ alio inanita) brachij dextri per chirurgum secari præcepi. Ac deinde, die vno atque altero intermisso, infusum senæ ac rhabar. cum syr. ex infus. ros. & syr. de endiuia propinaui. Hypochondrium dextrum inuixi vng. ros. & santalino simul mixtis. Caput vero, quod incalefcebat, oleo ros. acetii moimento adiecto, perungere feci. Postea vero & has pilulas exhibui. ℞. rhabar. optimi ʒ ss. aloës lozæ cum aqua end. ʒ ss. spica, ros. an. ʒ. ss. cum succo ros. sunt pilul. septem. Hisque allumptis superforbebat cochlear vnum syr. ex multis infus. ros. quibus optime habuit. Ad præuisionem tamen, cum aliquando recurreret dolor, in vere consequenti sectione venæ, tum purgationem commode præscripsimus, ita ut in postero minis capite doluerit.

SCHOLIA.

22

Quod dolor capitis à vitio hepatis dextram partem magis occupet, sit ratione rectitudi-

nis: ut ad longum demonstrat Rondeletius, ut apud eundem legere poteris. Fit etiam dolor capitis ab hepate, quandoque mediante stomacho ut auctor est Gal. 2. De temper. c. 16. Vbi ab hepate transmittitur bilis ad stomachum, & aliquando fit vomitus cum cibum recipiunt, corrumpitur ille cibis, & fit color capitis. Si igitur fiat ab hepate, hæc signa accedunt, tensio & dolor hypochondrij dextri: alij addunt ægrum male coloratum esse. Et hic quidem dolor (teste Alexandro Tralliano) magna ex parte ex calida iecoris intemperie provenit: his similitur adest vrina citrina, tincta, vel rubra. Curatur signa lateris. Valens & epithemata ex aqua ros. hepatis amota, adiectis fantalis & aceto exiguo: inunctiones quoque, prout debilitas, oppilatio, inflammatio, caliditasque hepatis indicant, quæ ex propriis capitibus desumenda sunt. Hinc Trallianus inquit, si capitis dolor frequenter inde, quod iecor sit calidum, oriatur, dum scilicet ardeat ipsum, vaporesque sursum ad caput exhalat, necesse est vniuersam curationem ad id, quod præcepit, accommodare: eximie secus sane, aut melinum oleum aut rosaceum aut hydragmum aut ceratum. Intus autem cibum præsertim liberaliorem, qui refrigerare queat, & ægre confici hora secunda aut tertia panem in aquam tepidam intinctum assumere; ne vapores sursum erumpant aut citrium, aut malum, aut aliud quoddam refrigerans. Cum autem cibum egri sumperint, etiam aquam frigidam superbibant, præcipue si eius potioni allueverint. Sin minus, certe ad medium cibi sumpti, aut cum vino, aut absque vino ea offeratur. Nos autem hic ceruicis tenuiorem exhibere poterimus, & à vino abstinere. Breuiter, vniuersum victum talem instituant. Ita quoque in iis, qui stomachum calidiorem, ventrem, aut lienem habent, agere conuenit. Si igitur iecoris vitio dolor contigerit, quoniam materia non solum vaporibus ladata, sed humoris quoque substantia per venas sphagmites ad caput deferatur, unde dolor sæpe diuturnus esse solet: in eo dolore tum acris, tum salsa, ac vinum multarum virium, vitanda sunt. Has pilulas exhibet Benedictus Veronenus: ℞. aloës lozæ cum succo ceruicis ʒ j. rhabar. optimi ʒ iiii. diag. ʒ j. viol. spica ros. mastiches, seminis end. ana ʒ iij. salis indicis ʒ ss. cum succo ros. hanc catapotia in modum ciccris: aut quinquæ exhiberi possunt. His & loco balnei prodest, si ab inguinibus ad pedes crura maceretur in aqua, in qua decocta sint, strychnum, rosa, viola, salique bis in hebdomada ante cœna tempus, & siate duntaxat. Valeat in dolore capitis à iecore iubet uti quoque diureticis & aperitiuis, ne in eo causetur oppilatio, quæ est mater agnitionum eius; & roboretur caput. Et si veniat dolor capitis ab hepate, mediante stomacho, tunc prius purgatur hepar cum i. cerund. & rhab. & vtatur rebus diureticis, & materia per viam vrinæ expurgetur, & emplastrum hepar, cum ros. santal. aqua ros. aceto, spodo, si aduerit caliditas, idque post phlebotomiam & purgationem: secundum quod caliditas requirit. Et si adest frigiditas, emplastrum cum thure, eiusque cortice, & nucis cypressi, & roboretur stomachus, & commisceatur curatio stomachi cum hepatis curatione.

OBSERVATIO XLIX.

De dolore capitis per consensum à splene.

23

Mulier annorum 50. macilenta admodum, & melancholica, vxor illius Doliarij, qui cupas

cupas Delphis faciebat, in foro, in quo cespites venduntur, ex dolore capitis decumbebat, ab ipsa splene originem habente. Nam in hypochondrio sinistro dolebat, & in parte capitis sinistra. Cum & hæc febricitare videretur, ann. 1566. mense Octob. cum ad eam accitus essem, post decoctum senæ, parietarie, scolopend. coterach. capill. Ven. polychr. viol. famariæ, ab eadem febre liberata est; permanente tamen dolore capitis & hypochondrij sinistri, quo etiam longo tempore antea laborauerat, etiam nunc post febrem sanaram, licet foras prodiret, & dol. p. possimum sumpto cibo augeretur: ita ut is dolor proculdubio per consensum à liene fieret. Quamobrem ut ab eo ex integro curari ac liberari posset, vsum contrarium capill. cum aceto concessimus, & hypochondrium sinist. cum oleo de capillis maximo; & rui. s. propinauimus decoctum senæ: & sanguine ex saluarella manus sinistra, detraheo, præcep. m. s. r. ab omnibus ciuis melancholicis abstineret. Quo factum est, ut hæc tan dem ab illo capitis dolore in totum liberata fuerit.

SCHOLIA.

Si dolor capitis fiat vitio splenis, ob melancholiam, dolor magis post cœnam infestat, quemadmodum & Matronæ Heuteræ euenit, quæ & a me curata fuit. Sic & huc notæ mulieris dolor post cœnam contigebat, partemque sinistram capitis eo rectius linem occupabat cum tensione, ac dolebat hypochondrij sinistri. B. euenit, curatur venæ sectione basilicæ sinistri brachij, vel saphenæ pedis sinistri. Si meles rediit sunt: (sic Anna Zupia, filia Domini Fr. de Hollandia, per me sana eam) aut ex saluarella pedis sinistri, aut ex saluarella manus sinistra, quæ inter anularum & auricularem digitum præcepit. Postea & splenis ratio habenda, nunquam ibi sit inflammatio & obstru-ctio, quæ frequenter adest, vel durities. Quæ omnia prius curanda, vrin propriis capitibus doceat. Deinde quoque reperci lina in fronte & circa tempora, ex iam superius dictis admonenda: caputque laborandum, ne humores recipiat, victusque præscribendus, qui neque humorem melancholicum generet, neque obstruccionem faciat. Intempe, si hæmorrhoides intumuerint, æquinoctiali tempore aperiende sunt, & impolitis sanguifugis, totum sanguinis ab iis trahendum, quantum ætas, vires ferunt, & ratio postulat. Eodem modo, si dolor capitis fiat à septo transverso, vel ex melancholia hypochondriaca, aut passione mirachij, & hoc semper obseruatu dignum est in omni dolore, qui per consensum fiat, siue duo, siue plura membra afficiantur, ut in præscribendis remediis ea adhibeantur medicamenta, quæ solent remedia ad locum affectum deducere, & quæ humores ex tali loco proprie educunt. Exempli gratia, anno 1564. in Vere, cum egregius ac insignis vii nobilitas, post catarrhum & dolorem capitis habebat simul & pectoris angustiam, præscripta, quæ & pectus & caput respicerent, & ab iis membris materialia deducerent. Hæc in modum, & à dolore alius remediis non fuerit opus vii, nec postea quicquam mali sensit. ℞. syr. de stœchade (ob calid. ana ʒ j. syr. de pectus) syr. acetosi cum ronica (ob caput) aqua end. (ob vrinam tinctam & hepatis calorem) ana ʒ j. misce pro ij. dosib. ℞. 2. et. Forest. Tom. 1.

carbolica ʒ j. cassia recens trach. ʒ j. dissol. sum decoct. flor. & fruct. cord. (adict. hyssopo & betonica) ʒ iij. syr. de stœchade (ob caput) oxymellis squillitice (ob materiam viscosam in pectore) ana ʒ ss. misce, sumptis quatuor horis ante cibum in diluculo, & cum sexies multa pituitosa deieccisset, & pauca admodum biliosa; ab accidentibus iam dictis curatus est.

OBSERVATIO L.

De dolore capitis à renum caliditate orto.

Nobilis quædam vidua, licet annosa, verum adhuc pulchra, satisque salax, ac renum caliditate, dolore capitis deiebat. At post exhibitam cassiam cum rhamarindis & rhabar. infusum cum aqua end. adiecto syr. viol. & de end. ac demum cerato infrigidante Galeni lumbis frequenter imposito, dolor sedatus est, capite quoque inuincto cum vnguento populeo.

SCHOLIA.

Dolor capitis, si à renibus sit, magna ex parte ad posterora declinat, quamquam huic notæ mulieri magis in sincipite hærebat. Solet tamen sapius & ad occiput inclinare & partem posteriorem capitis, cum gravitate circa Alcatim, ob venam eam & circa locum renum in fine die sit, contor. & fortasse præcessit coitus superfluous, vel eiusdem abstinentia, prout æger referet. Tunc hic dolor curandus est, ut de coitu superfluo vel eius diminutione dicetur. Si vero à materia fiat, ut nephriticis, quemadmodum nuper mihi ipsi contigit: infusum senæ cum rhabar. accepi cum herbis appropriatis, ut est malua, viol. parietaria, capill. ven. agrimonia, betonica, & huius generis. Quibus remediis non solum dolor renum, sed & capitis cessauit. Si ex solo calore renum est, ceratum ros. vel infrigidans Galeni applicandum. Si ad sit simul inflammatio, materia vlcus aut calculus, aut tale quippiam, in causa fuerit, primarius semper affectus prius curandus est, ut in propriis capitibus agatur: deinde cerebrum ac caput ut membrum recipiens corroborandum; ut iam frequenter dictum est. Idem intelligendum, si capitis dolor ex vesica originem sumperit, à quacunque causa euenit, ea ipsa prius tollenda, deinde capitis ratio habenda: ita quoque si vitio membrorum exteriorum fiat, à quibus vapores aut materia fumosa sursum repens ad caput feratur, aut cerebrum percutiat. Vnde non tantum dolor ortur, verum & symptoma aliquod grauius quandoque accedere solet: qualia sunt, vertigines, epilepsia, exurior, & alia huius generis. Et ad hunc hæc signa, quod æger sentiat ab illo membro vel à pede digito, cruribus; aut coxa aut brachio, vapores sursum eleuari, donec caput dolore afficiant, sentiatque post illam euaporationem vertiginem quandam, capitis dolorem vel subito concidit, ut Epilepticus, ut nuper conspeximus in muliere quadam, quæ & à nobis curata fuit. Curantur autem, ut ii, qui à crute vel pede vaporibus ascenduntibus, Epilepsia afficiuntur, ut capite De Epilepticis dicetur. Si vero fiat, Valesco dicente, ab apostematibus, vel mala qualitate procedente ab aliquo membro, ut sunt pedes vel tibiæ tunc fiat phlebotomia de saphena eiusdem lateris, si videbitur adesse plethora, & alia particularia conueniant, Ita & Gradus, si vapor ascenderit à pede, saphenâ incidatur, etiam si materia sanguinea pura non exsilit;

extiterit, cum ascensus vaporum fiat potissimum per venas mediante sanguine: aut ventosa cruribus apponantur, ut *Ancenna* suadet etiam cum scarificatione maxime in loco, à quo evaporato exhalat. Præterea si corpus cacochymia & humoribus repletum sit, purgatio commoda adhibenda, vel pilulis, alii stomachicum laxativum exhibent. Si autem non fuerit plethora, nec repletio, fiant frictions & ligationes fortes, & fricentur cum vino calido & sale. Vel cum fursure & oleo. Vincula quidem iniicienda ab inferioribus incipiendo versus inguina tendendo. Alii in loco, à quo vapores eleuantur vel malæ qualitates, cauterium auctuale vel potentiale ponunt, ut inde sanies decurrit & expurgetur, & longo tempore illud foramen apertum tenent. Vbi igitur iam dicta non sufficiunt, cauteria, vitiones, phœnigmi & eius generis adhibenda medicamenta, quæ ex cantharidibus pulverisatis, abscissis alis capitibusque, cum fermento, aceto exiguo, & ficibus, vel melle anacardiorum subacta constant. Aut vltio fiat, vel cauterium auctuale in loco affecto, quod maxime iunamento censetur: nam malitiam partis principalis læsæ ex incontinenti remittit. Idem quoque de coxa aut brachio dicendum. Si enim à brachio originem habeat; basilica incidenda, & reliqua iam dicta perficienda. Nihilominus caput quoque in his omnibus roborandum cum illis, quæ prius dicta sunt, ut & repressio vaporum fiat, cibique ac potibus aliisque medicamentis ad hoc requisitis, & in processu cum resolutiuis vaporum iam collectorum, ut in aliis doloribus per communitatem factis, vtendum est, ut fieri solet.

OBSERVATIO LI.

De dolore capitis per consensum ab vtero.

1. **I**uencula proba ac honesta annorum viginti, quæ Delphis ad forum habitabat, facie pallida, dolore capitis potissimum in occipito affliciebatur. Quamobrem vna cum matre consilii causa me accessit, ut & lotium simul spectarem, ut mos apud nostros inoleuit, quod quidem tenue, clarum, & sine hypostasi cruditate arguebat. Hoc autem cum menses suppressi essent, & dolor capitis in occipito hæretet, ac ipsa subinde vterinum symptoma experiretur, dolorem hunc capitis, tum reliqua accidentia iam dicta ab vtero provenire iudicabam. Quare aluo prius inanita, & detracto sanguine ex saphena, ut pilulas quoque matrichinas sæpe sumeret mandavi: qui enim iis videntur (ut *Valerius Cordus* noster familiaris dicebat) præferuantur à doloribus stomachi, capitis, venteris, & matricis: conferunt tristibus & melancholicis, & vitia matricis corrigunt. Deinde etiam propinatis iis, quæ menses euocant, tandem aperta sunt, & hæc ipsa à dolore capitis, tum morbo vterino liberata est: quemadmodum & aliz infinitæ religioſæ, quibus vena circa talum commode secta fuit.

SCHOLIA.

2. **R**aro autem ex peculiari cuiuspiam alterius partis, quam ventriculi aut vteri, dolet caput. Nulla enim omnium capite inferiorum pars est, quæ maiorem & evidentiorum cum cerebro consensum habeat, quam ventriculus per nervos sextæ coniugationis, sic & vterus per spinalem medullam, cui robustissimis tendonibus adligatus est, unde fit, ut ab iis solis dolor ad cerebrum, fo-

la condolente ratione; nulla interveniente materia, perueniat, cum vterque ab acrimonia humorum vellicatur & pungitur, aut multitudine solam distenditur. Cæterum de vtericulo abunde dictum est. Nunc autem de vtero dicamus. Quod dolor capitis ab vtero veniat, demonstrant suppressi menses, seu aut aliquod aliud in illo putreficiens, vel circa illam partem humorum perturbatio. Dolor vero præcipue occiput appetit, ut, quamquam & synciput invadere solet. De quo & *Gal.* dubitabat. 6. *epid. lib. 1.* cum & reprehendit eos, qui dixerunt, quod nervosus sit, idcirco nervosum præcipue maxime consentire. Si itaque dolor contingerit ob menses retentos, prouocentur eo tempore, quod communiter solent fluere, ut docebitur capite proprio: nam sic vtero præcipiente medicamentis etiam caput morbo lenabunt. Si autem ex retento semine atque in vasis corrupto, cuiusmodi maxime suffocatione afficiuntur quæritur oportet, ut exornant, si nubere possunt: quod melle seti quæ vti & doloribus detineri. In quibus semina reuoluntur atque corrumpuntur, sunt pessima symptomata, ut in miseris incarceratis, vni quibus religiosi sæpe spectauimus. Quod si menses per aquo fluant, & capite doleant, supprimantur, ut proprio capite docebitur, neque tamen interea negligat caput, quin etiam in principio topica quæ repellant adhibeantur, & roboretur cerebrum ne vapores aut humores recipiat, & in fine ea applicentur quæ vim discutiendi & euacuandi habeant. Dolor vero ab immoderato fluxu mensium, tum frigiditatem & siccitatem arguit, ob sanguinis profusionem, quæ nisi subito compescatur, periculum est de hydropo. Suppresso fluore ostendenda sunt alimenta, quæ cito nutrant: deinde caput est roborandum & humectandum, ut diximus de dolore capitis ex melancholia, quoniam plus æquo exsiccatum est cerebrum, ideo humectatione indiget. Quod si dolor capitis eueniat ob inflammationem vteri, aliter omnino curandus est: prius enim inflammatio curari debet, eo modo, quo capite proprio dicitur. Capiti vero, in principio repellentia adhibenda, ut de febribus dictum est: nam inflammatio vteri nunquam sine febre conuenit.

OBSERVATIO LII.

De mirabili casu in capitis dolore.

Nicæus quidam, famulus quondam prætoris Delphensis cui caput supra modum dolebat: Hic nullis remediis quantumvis optimis à me curari potuit; neque venæ sectione, neque syrupis digerentibus, aut decoctis; neque pilulis, neque cucurbitulis scapulis admotis aut aliis topicis medicamentis. Dolor autem nocte cum tanta angustia inuadebat hominem, ut camisiam exueret. Mox per totum corpus præ angustia sudore emanante, nudus in lecto reperiebatur, subinde camisia furorata, subinde eadem perupta; mox quasi furor percipit, alte vociferabatur, se à muliere per concantationem hoc ma o correptum esse: quod adeo vehemens erat, tanquam caput malleo percuteretur. Dolor iste tam atrox singulis noctibus torpentes dies totum caput occupans instat manibus torquebat; singulis pilis capitis sudore stillantibus. Cum autem nulla remedia inuarent, tandem ad collum, verbenam viridem, aliquo modo tritam, ut ab instantibus non cognosceretur, appendebam. Idque nocte, dormiente & inscio, antequam malis inuaderet, & instantibus mandabam, ne ager à somno

somno solutus herbam collo suspensam diuinationem. Quæ huius herbe solius suspensione, miraculim instat, hic ager, curatus est, qui se mortuum potius optabat, quam hoc malo longius detineri.

SCHOLIA.

1. **V**alentius medicus insignis quondam Delphensis, antequam ego Delphos accederem, eodem melancholica, quæ ex incautione hoc malo detineri putabatur, cui & menses deficiebant, sed iis vltis, quæ menses euocant, verbenam collo suspensam curatus fuit, ut ab altera muliere nouerit non debet nisi exsiccata tandem per se cadat. Ita & hic Nicæus præter nostram mentem à præuicatio capitis dolore sanatus est. Habent enim medicamenta quædam, etiam præter rationem, quidem, inter maximos quondam habuit medicum, Herophilus fertur dixisse, medicamenta diuinum manus esse. Et id quidem non sine ratione, quamuis eam ignoremus, ut mea fert opinio. Proinde eum quod tactus diuinus efficere potest, id præstant medicamenta, vltis experientiaque probata. Animaduertimus itæpe inter deliberationes, contentionesque medicorum auctoritate præcedentium, dum quæreretur, quid nam faceretur, aut qua ratione succurrendum esset egro quodam, huiusmodi quidem & alioqui ignotos, vltis vero peritiores, & (quod fateri pudet) longe summotos à doctrinâ medicinæ ac ne ad fines quidem eius professionis medicamento efficaci dato, aut suspensio, protinus velat præsentis numine, omni dolore, periculoque liberasse agrum. Quamobrem spectant medicamentorum, qui medicinam spoliare tentant vltis à meliando, sed à potentia effectumque medicamentum ita appellatam. Probandi autem, qui omni modo succurrere periclitantibus student, etiam Amuleti, quibus veteres commode vltis sunt ad capitis dolores. Sic Archigenes polygona duos ramulos coronæ modo capiti imponat, præsertim si ex ardore, seu ebrietate dolor capitis contingerit, vel cichorii coronæ instat. Sic & rosaceæ coronæ inuuant Galeni auctoritate. Philanthropo iubet: liberat item à capitis dolore verbenam herbam coronæ modo circumposita, tum illa ex rosaceo facio & aceto. Testudinis quoque palustis sanguis sincipiti instillatus capitis dolorem inuunt, herbarum plantaginis radix in collo suspensa capitis dolorem mirifice tollit, ut cap. de *Arneglossis* i. p. i. *Apuleius Madarenfis*. Turtur's aqua tunc tantis dolorem sedat. Intelligunt testu linem palustrem, ut ex supra dictis constat. Anneli s in r. o. præstatur in digito ab omni dolore capitis hominibus quemadmodum & hoc, quod sequitur, e per se portatum. Aqua *Plinio auctore*, quæ post potum ten capitis illico sedat. Si os verticis æquale in tunc dolens apponatur, & dextrum supra tempus dextrum, ex in incontinenti dolore dicitur amouere. Nec minus superfluitio quidam ferunt, si pars capitis, dolens dextra ex arietis dextro cornu pedi-

ne facta, caput pectinetur, dolorem illico solui & sinistram quoque partem, ex sinistro cornu facto. Limacæ quoque testis amotis, fronti si illinatur, dolorem sedari aiunt. Pectinatio capitis, teste *Gilberto Anglico*, pectinæ eburne valet in omni capitis dolore. Cæterum quod ad Amuleta attinet, certe aliquoties magnæ scientiæ consecutus sum titulum ex vltis prospere medicamentorum suspensorum potissimum in epilepticis, insequendo decreta Galeni, multosque ex eadem causa non mediocrem gloriam tulisse memini. Verum non omnes ligaturas physicas, & periapta, & amuleta, annuloſque cum doctissimo Longio admittimus; ut in libris nostris contra Empiricos circumforaneos scriptis, latius demonstrauimus. Sed talia, quæ ex herbis vel radicibus sunt, ut radicem pæoniz ad collum suspensam pro epilepticis laudamus, & herbas iam supradictas, & quæ capiti alligantur. At ea, quæ characteribus constant & annulis superstitiosis, in quibus characteres & verba impressa & sculpta sunt, omnia hæc tanquam superstitiosa & religioni nostræ repugnancia nequaquam admittimus, imo uti diabolica reicimus.

OBSERVATIO LIII.

De cephalalgia post morbum Gallicum.

Mulier quædam rustica, aliqui pulcherrima; Castromia, mense Decemb. anno 1546. post morbi Gallici reliquias, passa est intensissimum capitis dolorem, potissimum vero circa frontem, ibid. denno nodis pululantibus ex materia pituitosa, viscida & melancholica indurata. Ad hanc accitus post ventris solutionem cum pilulis de fumo terræ & post vltis decoctorum materiam præparantium & sinial purgantium, & post purgationem cum confectioe hamech, tandem & hoc frequenti decocto vltis sum. *℞. baion. chamæd. chamæpt. fumaria, borag. buglo. ana m. j. flor. cord. p. j. flor. ros. rub. p. s. ligni guaiacis cum cortice limati 3 ij. coquantur in lb. ij. aquæ comm. ad lb. j. B. stene per noctem infusa, mane fortiss. colatura adde syr. de fumo terræ, & siachade, mel. ros. colati, syr. de epithymo ana 3 j. misce. Postea & has pilulas sequentes deuorauit. *℞. pilul. cochiar. aurear. de fumo terræ ana 3 j. cum syr. de epithymo; stant pilula vij. dentur post mediam noctem. Cum dolor capitis semper intenderetur in fronte hunc fotum præscripsi: *℞. beton. m. j. flor. chamæ. meliloti, ros. rub. ana m. s. bord. mundati p. j. seminis malua, fenugraeci, anisi ana 3 j. B. coquantur in aqua comm. & panno laneo insuccato calide frequenter fronti apponantur. Ex quo fotu miraculi instat nodi Gallici resoluti sunt & euanuerunt. Interim utebatur continuo decocto hagioxyli, ut in morbo Gallico fieri solet. Et post fotum linimento sequenti frontem inunximus: *℞. olei chamom. 3 B. euphorbij 3. vj. opii thebaici, croci orientalis ana 3. ij. Post luitationem ad maiorem resolutionem & mollificationem nodorum & doloris sedationem, sequens emplastrum apposui: *℞. flor. chamom. farine fenugraeci ana p. j. se. anisi contus. sem. malua ana 3 i. s. sem. hyoscyami 3 i. coquantur & terantur & coquantur in modica aqua ad mollitudinem & aqua consumptionem, pistentur fortiter, & super infundendo, laſus mulieris lactantis puellam, exiguum quid, olei libor. 3 j. B. vel q. s. croci orientalis 3 B. opii 3. ij. probe commixta panno imposita, fascia fronti alligantur circumcincta, & calide bis in die apponantur & renouentur. Quibus peractis à dolore liberata est. Interea pro capitis roboratione ne amplius talem*****

zalem humorem recipiet, hunc sequentem sacculum capiti imposuimus: *℞. betonica secca, maiorana, calaminta, mentha, rub. flor. chamom. ros. rub. ana p. s. sem. corsand. preparati, anethi ana 3 j. caryophyll. 3 i. β. milij correfacti p. j. conuallata contundantur crassiore modo, & fiat sacculus capitalis rotundus interfusus, & capiti applicetur noctu dieque.*

S C H O L I A.

Dolor capitis (inquit Rondeletius vir doct. & Method. curandi morbo. c. 12. de dolore capitis a morbo Gallico.

qui hodie maxime grassatur, sitque plurimum a morbo Gallico, infestat maxima ex parte noctu, circa partem anteriorem capitis, vel circa tempora, aliquando exterius, aliquando interius. Id autem veritatem habere compertum sumus præcipue in militibus Hispanis, qui anno 1571. per totam æstatem & maximam partem Autumni Delphis agebant: quos quidem omnes decocto zassæ parillæ curauimus. Sed de his latius, quum de morbi Gallici curatione agemus. Verum quod ad hunc dolorem capitis attinet, si est exterius, facile deprehenditur. Nam sæpe tumores præter naturam excitat. Aliquando vero alopecia dolorem sequitur: itaque decidunt pili capitis, barbæ superciliarum, ut in Elephantiasi. Dolorem internum comitantur dolores articulorum. Porro hic morbus, cephalalgia nempe aliquando est incipiens, aliquando recidius. Cum est incipiens, oportet a principio ordiri curam morbi Gallici, descriptam a prædictis, postea ad dolorem capitis, qui eius morbi recidiam sequitur, veniendum: ad cuius curationem primum dari debent clysteres ad materiæ diuersiones, descripti prius, De dolore capitis a pituita. Deinde, si iuuenis fuerit abundans sanguine, & omnia consentiant, fiat sanguinis missio. Quod si dolor sit internus, dandæ sunt pilulæ vel minoratiua descripta supra De dolore capitis a pituita vel melancholia. Concoquenda tamen & purganda erit materia syrupo sequenti: idque bis in anno, Vere scilicet & Autumno. *℞. rad. enula, polypod. ebuli, galangæ ana 3 ii. herb. melisse, chamæpit. nepetæ ana m. j. Quod si sit sanguineus, adde summitatum lupuli, asparag. ana m. i. fumiterre, scabiosa, verbenæ, ana m. i. rad. penibaphyl. rad. satyrionis, hermodact. ana 3 i. rasur. ligni indi 3 i. lb. i. passul. mund. 3 ii. fol. fen. 3 ii. turbit. 3 lb. xinx. 3 ii. fiat decoctio. In colatura dissolue mellis ros. col. q. s. fiat syr. mediæ decoctionis clarificatus & aromatizatus cum 3 ii. omnium sanal. utatur in sex martinijs. Si lubet, potest addi syr. de pom. redolentibus ad 3 vi. Accipiat quinque horis ante pastum. Purgetur pilulis cochiis, de sarcocolla, vel de fumo terræ, vel aureis, vel fortidis, vel omnibus simul, dosis erit 3 j. vel 3 iiii. ex quibus sex formentur cum aqua fumiterre, vel betonica, vel primulæ veris. Si lubet potionem facere, ita parabitur: *℞. elect. ind. martinijs, de cyro solutio ana 3 iiii. dissolue in vltima dosi apoz. & adde syr. beton. & arthem. capit. Ven. ana 3 lb. in aurora cum custodis. In crastinum detur bolus sequens: *℞. theriacæ veteris 3 j. cum saccharo, fiat bolus. Ratio victus sit exsicicans extenuansque Rondelet. fumigio satis valido vitur: Et in externo dolore vñctione, licet fuerit inunctus, & si nolit inungi æger, componit Bivetrum ex emplastro diuino, & emplastro de Virgo ana quar. j. malaxentur cum oleo laurino, & extendantur supra alutam: quod applicetur capiti raso, & prius inuncto oleo laurino, & ferat hunc pileum donec capitis dolor sit solutus. Et quoniam omnia hæc***

4. Symp.

Pilula.

Potio.

Bolus.

Bivetrum.

vinguenta ingratum odorem expirant, ex usu ægrotantium fuerit potare moschum, amburam, & id genus alia. Sed admonet de quodam errore, qui in vniuersali curatione morbi Gallici committitur ab iis qui medicamenta frigida adhibent, quæ materiam infrigidant & incrassant, quamvis materia sit vel omnino pituitosa, vel parum habeat admixtæ melancholiz. Ideo aliqua ad humorem melancholicum admisceri debent, pauca tamen respectu eorum, quæ pituitam respiciunt, ex qua magna ex parte morbus hic nascitur. Præceptor meus Benedictus Fanentinus dolorem capitis ortum a morbo Gallico hoc modo curabat: *℞. pilul. aurear. 3 ii. pilul. de sumoter. 3 lb. cum syr. viol. fiat pilul. v. vel vii. Deinde per 20. dies continuos in diluculo hoc decoctum dabit: *℞. decocti legum. guaiaci secundum artem facti lb. vi. follicul. fenæ, betonica, stachados arabici, polypod. querc. ana m. lb. turbit. boni, agarici selecti ana 3 ii. lb. misce & buliant omnia usque ad consumptionem tertæ partis. Deinde colentur, & de colatura *℞. 3 vi. oxymeli. simplicis miscetur. Si continuetur decoctum, facile curabitur. Vide de quodam milite Caieta. no, qui intensissimo capitis dolore ex morbo Gallico afficiebatur, in quo cranium corruptum erat, qui per incisionem nullo apparente tumore ab A. mato doctissimo curatus fuit. Idem vidi Bononiz, in fatore post cranium ablato, grano quodam duro sub cranio latitante ablato, illico sanatum fuisse. Quæ autem in vniuersali methodo curandi morbi Gallicum conueniant, postea (De aspiet) dicemus, cum de tumoribus præter naturam agemus, Nunc ad Cephalæam accedamus.***

OBSERVATIO LIV.

De Cephalæa.

Vir quidam Alcmariæ Cephalæa, siue diuturno capitis dolore, lancinabatur: cui cum varia remedia adhibuissimus, post phlebotomiam venæ cephalicæ, decocta longa digerebant, pilulas cochias & aureas, etiam cucurbitulas cum scarificatione scapulis admotas, deinde post purgationes cerebri particulares, nempe apophlegmatismos, errhina, & alia topica remedia conuenientia, quibus omnibus administratis dolor non sedaretur, tandem venam in fronte secari iussimus: ex qua cum sanguis mediocriter fluxisset, a dolore admodum diuturno liberatus est. Quemadmodum & alius zythespa, qui cum in occipitio longo tempore insigni ac diuturno dolore conflictatus esset, eodem modo tandem curatus fuit.

S C H O L I A.

Kephalæa à Græcis pariter & à Latinis, grauis quidem affectus, vehementer dolorificus in capite eueniens nuncupatus est, diuturnus ac difficulter solubilis, leui occasione exardescens: qui facile (ut Alexander Trallianus dicitur) exsiccatur, ut etiam ipsæ oculorum radices indolescant. Quod hic quidem vetustus est, æpiusque repetitur, maiorque eius portio. Nam qui hoc malo decedunt, alii vini paulo meracioris portione, alii ipso luminis splendore feriuntur, ut in tenebris magis contenti sint, quam in lumine degere. Quod capitis dolor ex facili occasione vehemens habet accessiones, Galeno auctore 3. de loci affectu, & de

2. de compos. medic. secundum locos: adeo ut neque spiritus, neque vocem vehementiorem, neque lumen splendidum, neque vini potum, neque medicamenta caput repleantia tolerare possint ægri, neque item motum: sed in quiete & tenebris, ob dolorem vehementem, decumbere voluerint, tanquam a capite frangi, distendique sentiunt, non paucis vero usque ad oculorum radices (ut nunc diximus) dolor progreditur. Habet autem hæc affectio aliorum quidem continuos dolores: aliquando vero exacerbationes & interualla, siue ordinata, siue inordinata. Intermitte enim quandoque eiusmodi exacerbationes, velut in comitiali morbo præcens, interceditque tempus quo perfecte liberati videntur: sed vehementius somnas tenet, ut inquit Celsus Aurelianus, ob diligentiam capillorum. Fit autem potissimum hic morbus (ut testis est Trallianus) etiam ex diuturna membrana caluatiæ ambientis aut cerebri membranarum inflammatione: item ex obstructione & crudorum crassorumque humorum copia: interdum etiam ob magnam humorum in alto desidentium acrimoniam. Frequenter etiam calidam quoque intemperiem morbum hoc nascitur, capite scilicet spatio temporis imbecilliore facto, atque ob id prompte humoribus succipientem. Nonnunquam vero ab inferioribus recementa, quæ inueniuntur, cucurbitulæ pullulæ, sic etiam in hac affectione consimilem acriorem capitis habent ægri: quia videlicet facilius ipsam afficiunt vel propter ipsius imbecillitatem, vel propter sensus exsuperantiam: atque hoc est ipsi commune. Verum differunt, quod per cephalæam affectu capitis partes multo redduntur, quam in cephalalgia debiliores: & veluti cephalalgiam patientibus quibusdam capitis inuolutis, dolore afficiuntur, alijs pericranium, id est, exterior caluatiæ membrana: ita quod in cephalæa contingit, prout quidam quibusdam promisciantur. Totidem insuper causæ esse possunt, quod de cephalalgia narrauimus externis positionibus, ex quibus raro contingit hunc affectum generari, similique via ac ratione intelligendæ ipsæ causæ originem trahat. Sic namque affectus ipse atque arte facilius soluitur. Et sic in diuturnis capitis doloribus intemperies causa est, vel solutio continui. Sine materia quidem, quæ ubi firmata est, æge time curatur, cum materia, atque hæc frigida, distendente sua quantitate, seu mordente ob acuitudinem, seu vitroque inuncto lædente. Materia vero, ex qua gignitur, est prius iusta ex frigido vel calido humore. Nam, si solus calidus esset, diuturnus non esset, & æge solubilis. Mistus ergo est vel ex pituita & bile, vel etiam humore melancholico & bile. Nonnunquam vero & sanguinis mistionem habet. Distingues vero hæc ex proprijs signis iam supradictis de cephalalgia. Nostri enim signa do minantis sanguinis, & bilis & pituitæ ex calore, colore, doloris proprietate, & alijs, nempe victu præcedente, ætate & natura. A vaporibus, tum quantitate, tum qualitate sua mala lædentibus, ut si suspexitur in mulierculis, quæ ab vtero in partum. Quod ex dolore tenui cum mordacitate deprehenditur. Contra qui ex vaporibus, est facile solubilis. Respondet, qui ut nunc cessat, a vaporibus sunt. Nam alij necesseario præcessionibus motorum dierum faciunt licet, incrementum. Sed dicit hic aliquis, a vaporibus

dolorem diuturnum excitari non posse. Est enim vaporum materia tenuis & facile solubilis? Respondetur, posse quidem continuari & diuturnum fieri, non tam vaporum ratione, quam materia ex qua gignuntur, quæ multa & crassa cum sit, & difficile solubilis, nihil mirum, si vaporum perpetuam generationem & multam subministrare possit. Fit autem huius materiæ generatio in capite bifariam: vel enim à toto excrementa suscipiens, vel à parte aliqua determinata congregat, unde malum quoque sensum radices agit. Mox nacta occasione aliqua externi frigoris, vel æstus, vel iræ, vel alterius causæ, quæ caput incendat aut afficiat, dolor maximus excitatur. Alia ratione cum nunc subito confertim à toto, vel parte aliqua humores vel vapores proruant. At nunc vero, ubi intemperies confirmata est, vel cum materia hac vel biliosa vel flatuosa, vel quod sæpius fit, frigida, crassa & viscida est, atque hæc quoque statim flatuum copiosa sequitur, unde distensio & dolor, quasi contudenti similis & ad instar malleoli ferientis. Signa ex dictis antea de cephalalgia, repetenda. Iam vero & status generatio medico intelligenda est. Generatur enim inopia caloris & materiæ alimenti, aliquando alimentum vitio, nonnunquam vero vitio pituitæ crassæ & viscidæ, quæ membranarum inhaerescit, unde vehementis dissensio membranarum, ut inde futura relaxentur. Atque hic sensus primum frigoris, quam agitatione aliquando materiæ & putredine calor succendatur, ubi iam febris & aliquando inflammatio succedit. Sed sine his quasi malleolis obtusis, acutis, feriantur, dolent rarius arteriarum vitio, & bilis permixtæ fluxibus, aut alijs de causis. Porro hæc inopia caloris duobus modis intelligitur à qua generatur status, quia vel singulariter calor imbecillus est, vel non simpliciter quidem, sed ut ad materiam refertur. Atque in hac comparatione materiæ, quantitas eius & qualitas consideranda: quantitas quidem quæ copiosior est, quam ut à calore etiam integre confici possit: Qualitas autem, quia natura sua flatulenta est, quod in multis alimentis contingit, ut iam diximus, & humore frigido, qui facile in status resolvitur. Atque hi status continuitatem solunt, quia membranas & sensilia corpora præter naturam distendunt, & vi quadam futuras relaxant, unde & diadematis, & fasciis arctius colligatis remedia inuenta sunt. Et sic altera causa doloris (ut de cephalalgia quoque diximus) est solutio continui, vulnere contusione, casu, distensione, vel à flatibus facta. Diligenter itaque attendendum, ut Trallianus monuit, quæ ex causa nascatur, & generationis trahat originem, nempe ex copia ne, an particularum cerebri inflammatione quapiam, vel obstructione, vel acrimonia inueterata. Si igitur magna grauitas in particula percipitur, constat non solum qualitatem, aut vapores aliquos, sed materiæ copiam ob tractionis esse opificem. Id quod manifestius cognoscas, si præter omnia à me dicta, materiam totum ægri corpus consideres, natura ne plethoricum sit, an minus, item si omnia, quæ præcesserunt perpendas. Vbi sic enim vniuersa circumspexeris firmiter inter nosces. Si autem grauitatis sensus & pulsantis dolor adsit, clarum est cephalææ affectum propter inflammationem quandam euenire. Quod si tensionem solum circa grauitatem & pulsum æger sentiat, manifestum est rursus affectum ex flatuoso insidente spiritu fieri. At si nullum ex his infestet, rursus autem solum incidat, dolorem ex acri & bilioso humore excitari intelligas: Sin autem nullum ex his, causa morbum capitis patiens existit, calor autem circa caput percipitur, atque id

5. Dolor diuturnus capitis etiam a vaporibus potest fieri.

6. Quomodo generatur status.

7. Nota cephalæa ex materia.

Ab inflammatione. Ex spiritibus. Ex acrimonia.

Ex intem-
perie calida

8.
Signa pro-
gnostica.

id natura calidius temperamento esse videtur, & causa præcesserunt calidiores, collige potius ex omnibus calidam quoque esse intemperiem, quæ ab inferius recrimenta cucurbitulæ alicuius modo ad se attrahat, efficiatque ut caput facile repleatur humoribus. Si ex frigida intemperie, eadem signa aderunt, quæ de cephalalgia dicta sunt. Quæ omnia & huc transferri possunt, uti & signa prognostica: hoc tantum nunc addentes, quod si dolor capitis vel cephalæa, continenter exaceruat, & somnum tollit, & cui vomitus accedit æruginosus & surditas, in proximo delirium adesse significat, & quibusdam insaniam. Iam etiam ubi ingentem capitis dolorem distensio nervorum comitatur, vel inflammatio iuxta oculos, aliamve corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut subversio, periculum ostenditur. Illud quoque veterum observatione constat, vehementem dolorem capitis, qui curatione non sanescit, sed magis etiam exasperatur, assidueque tenet, periculum insaniam per febrem minari: sine febre autem cum hanc quoque insaniam, tum magis cæcitatem prænunciare. Cephalæa diuturna contemnenda non est, cum ab ea & diuturnis doloribus capitis & cæcitates, & apoplexiæ, & epilepsiæ, paralytes, aliaque symptomata cerebro debilitato succedunt. Et sic per acutos capitis dolores, si sonitus incidit aurium, sine febre, & vertigo, & impeditus tardusque sermo & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitalem, vel lethargum posse non alienum. Ad hæc si vetus in capite dolor est, ex frigida natus materia, difficillime sanescit, maximeque in senibus. Graue quoque malum est, ubi materia putrescit, unde febres, inflammationes & phrenitides succedunt. Quare eiusmodi diuturni dolores diligenter curandi, ut observationibus subsequenter ostendemus.

OBSERVATIO IV.

De Cephalæa cum plethora.

1. Adolescens verno tempore plenitudine affectus, Cephalæa satiesque diuturna correptus, quum corpus totum succis æquabiliter omnibus redundabat, quod plethora affectum dicitur. Huic sanguinem ex vena communi, quæ magis tunc apparebat, commode detraximus, alio prius inanita, cum syr. ex infus. rosar. palid. solutus. Deinde oxymel rhodinum simplici admouimus, & inlebe. sequens propinavimus: ℞. aquar. end. scariolæ, cybor. fumar. lupul. beton. ana ℥ ii. aqua borag. bugl. ana ℥ i. β. oxyacch. simpl. syr. capill. Ven. ana ℥ vi. syr. de beron. ex infus. ros. ana ℥ β. misce. fiat iuleb. pro quinque dosibus. Postea & has pilulas deuoravit, vel deglutivit. ℞. pilul. anreæ. aggregat. rhab. optimi ana ʒ i. cum aqua beton. fiant pilul. v. dentur post mediam noctem: quibus alius satis soluta fuit. Interea & scapulis cucurbitulas cū scarificatione admouimus, sanguine utcumque extracto. Quibus præstidiis dolor mitigari cœpit. Alioqui rursus in manu, cum in brachio, vena cephalica non appareret, sanguinem detraxissemus. Cæterum cum hic totius corporis curam habere debeamus, (ut recte nos docuit Trallianus) ubi morbus ex copia fiat, initio id quod superat commode vacuantes vel per sanguinis missionem, vel purgationem, aliis remediis sæpe non indigemus, quæ caput ipsum proprie cūct: alioqui si istis remediis non cessauerit dolor, ad ea transire oportet. Nos tamen adhuc semel pilulas dedimus, ne quid materiæ relinqueretur, quæ ex nouo dolorem pareret. Solet enim ut diximus, sta-
- 2.

tis temporibus hic dolor aliquando redire, vel plures dies durare, ut etiam morbi omnes, qui a fluxione fiunt, ut 2. De diff. feb. Gal. testatur. Non enim sola partis imbecillitas causa est reditus, sed materiei aggregatio, seu sensum facta in parte, seu aliunde transmissa, quod sæpius euenit. Nam partes iam morbo debilitatæ, facile undique suscipiunt & vapores & humores.

S C H O L I A.

Huius autem mali curationem pulcherrime describit cum insigni distinctione Gal. lib. 2. De compos. medic. secundum locos cap. 2. & vnam talem methodum & curationis materiam in omni affectu à Galeno haberemus! neque enim in iis nobis laborandum esset, qui confuse omnia & sine arte proponunt. Et ideo recte distinguendum cum Galeno, ut prius locum affectum inueniamus, an tequam curationem aggrediamur. Locus autem affectus hic, ut de cephalalgia dictum est prius, eodem modo distinguitur: vel enim intra caluariam est, quod afficitur, vel extra: Si extra, ad tactum dolent vehementer, præsertim circa tempora & musculos, qui etiam vehementer pulsant: sæpe & arterie post aures sæpe tota cutis dolet, ut capilli erigantur. Hic, inquit Galenus, membrana os ambiens affectio est: quem in omnibus fere sequuntur Aëtius & Paulus: quibus enim extra est, circa ipsam caluariam indolent. Qui vero in superficie sui sensum non faciunt: ad cerebri involucria pertinent, & habent apertum signum, quod vehementiores sunt & ad oculorum radices perueniant, quæ à cerebri membranis oculorum tunica ortum habent. Illis ergo distensis & conuulsis, nihil mirum, si oculi quoque patiuntur. Iam etiam necesse est num pars per consensum lædatur, vel proprio affectu, in hoc plurimum laborant iuniores medici, sed scopum multi non attingunt. Hæc colligenda ex 1. & 2. De locis affectus. Affici autem per consensum pars dicitur, cum ipsa proprium affectum non habet, sed ad malum alterius afficitur. Hoc autem fit, quia eius actio sensibiliter impeditur, sed impediti causa, qui proprie morbus est, in altero est membro. Exempli gratia, si in brachio sensus & motus perdat, afficitur spinali medulla, ut quia ex casu inflammata sit, aut ex destillatione pituitæ, nervi sunt oblati, qui ad brachium tendunt, ita dicitur affectum brachium per consensum solum. Sed hoc in actionibus animalibus solum euenit. Potest esse, inquit Galenus in fine 1. lib. De locis affectus. ut pars sine effectu proprio eas perdat. In naturalibus non potest, sed semper ex læsione actionis mæbri significatur affectus, qui parti dolenti adest: ut ex hydrope iecur esse affectum; & 1. actu malo ventriculi. Demum omnia symptomata patium, quibus adsunt, proprios affectus declarant: exceptis iis, quæ ad animalem facultatem pertinent. Sic igitur nullus dolor erit per consensum. Cum vero ex effectu partis, altera afficitur, ut quia corpus alterius in altera parte morbus gignitur: iam hic secundarius morbus dici debet, non per consensum. Etenim ipse quoque morbosum affectum in se habet, qui quod prioris est soboles, secundarius modo distinguitur, qui proprie, & qui improprie per consensum dicitur. Priori enim propria curatione non debetur, qui neque proprio affectu laborat, posteriori vero debetur, nam proprium morbum partur

potitur. Cum igitur aliarum operationes partium ab animalibus læsæ sint, vel dolor adsit, & alia symptomata omnia, illis exceptis, statim proprio affectu eam affici dignoscas. Sed ultra querendum venit, num morbus hic ab alio morbo alterius partis foueatur, aut causam suæ generationis in alia parte habeat: hoc enim conicere oportet, quoniam imprimis causas oportet abscondere; & ita parti mandati (ut iam sæpe dictum est) prius oportet prospicere. Hic vero optime nolle oportet, quæ partes, quibusnam communicare possint suos affectus, idque partim experientia comperiri potest & longa observatione, partim ratione, inspecta communitate partium & dissectionibus. Quæ enim tranfmittunt humores vel vapores; sed hoc facit ad dignoscendum, quæ priuatum malum tranfmittant, sed secundarius, conicitur, primum ex eo, quod ad alterius affectum & oritur, & crescit, & quod illa parte sanata, statim etiam aut brevi seclatur. Quod si alter leuissimus præcessit, primum hic nouus adoriatur, iam signum est secundarii: etenim si aliunde penderet, inuabunt quidam diu in heretamus, de his vide Leonardum Iacchimum medicum doctissimum cap. 1. in notam l. b. 2. ubi certam methodum præscribit ex Galeno cognoscendi affectum ipsum & partes affectus. Deinde his explicatis & cognitis causis curatione, non aliter quam de cephalalgia diximus, aggradienda est: nec victus ratio diuersa ab ea, quam in prædictis capitis doloribus præcepimus, præcipienda erit: imo eadem pro causarum similitudine. Nam si humorum aut vaporum causam esse reperiens, si quidem propter totius corporis repletionem facta est, vniuerso corpore euacuato, capitis dolorem sedabis, ac sanabis. Cum itaque, primum agro occurrimus, totius vacationem molire est opus, seu præsens sit, seu imminet. At hic magnus morbus est, etenim magna habet symptomata, & facit imminere magnos morbos, ut de signis prognosticis Soboles præced. ne diximus. Sed quæ ratione corpus vacuetur? distingue. Nempe ex natura humorum, qui abundant. Nam si solum viciu sit, atque alii à sanguine affluant, purgatione acerbis. Si igitur ex plenitudine dolor originem habeat, venam secare oportet, si vires ferant: incidendaque est aut media, aut vena cubiti externa: & aerioribus clysteribus uti conuenit. Et si adhuc sanguis videatur redundare; etiam ex natibus aperta vena, quantum sanguinis satis esse videatur, detraxeris. Si vero velit debile existens caput ad se subleuare oportet in totum corpus, atque ita particulæ me le. i. fiat itaque reuulsio per clysteres ex mente Galeni, quem & Aëtius sequitur, & ligaturæ extirpationes. Statim à venæ sectione corpus purgabitur ex aliquo dictorum medicamentorum de cephalalgia, præcedente pharmaco minorante, si opus est, & digerentibus ac incidētib. prout veteres ad magnas illas hieræ compositiones, quæ Archigenem & Rysum referuntur, & ad eam, quæ fortissimè na est apud Galenum diacolocynthidem nominatam, & miris laudibus decantatam veniebant. Quarum compositiones Moderni homines.

die postponunt, quod ignavi nostri temporis medici, dum relictis ducibus fucos sectantur, magnarum ægritudinum curam sustulerunt, cum eiusmodi medicamentis fortibus non amplius utatur. Quis hodie comitales, quis melancholicos, quis elephantiacū morbum curari vidit? raro paralyticū, raro antiquos dolores, raro podagricos. Quod sane non alia ratione euenit (ut & Iacchimus doctissimus senerebat) quam quod fortia medicamenta omiserunt, tum purgantia, tum etiam aliorum generum siccantia, quales sunt Theriacales, qualis viperarum esus. Dum enim contenti sunt solo curationis nomine, luctum sane capiunt solum, sed honorem omnem arti detrabunt, quasi si solum morbi à medico sanentur, qui sponte sua sanarentur. Quod vero magis indignandum est, quod sæpe, qui morbi ipsis incurabiles præstitere, à rusticis & mulieribus curari videas, non sine multo artis dedecore. Nihil igitur timendum est, sed audacter propinanda, dum probe memineris eorum, quæ in purgatione faciendi, obseruari debent. Interea tamen non temere propinanda (ut hodie quidem Paracelsiani faciunt indifferenter fortissimis pharmacis utendo) sed exploranda ægri natura omnis, tum temperamentum, tum habitus corporis, tum purgandi facilitas, & alia, de quibus Galenus in libello proprio abunde disserit, & 2. De vitæ. acutorum habentur in pleuritidis curatione. His pensitatis andebis & dosibus antiquorum, nec quid alii dicant curabis, cum sæpius in nominibus hallucinentur, & multis modis decipiantur. Postea ad proprias purgationes transeundum, ut masticatoria, errhina, gargarismos: demum ad topica & perfusiones; de quibus abunde dictum est de cephalalgia. Aliter tamē ad humores frigidos infixos, aliter in cephalæa à bile orta: de quibus omnibus ad longum videas Trallianum; Galenum quoque, Aëtium & Paulum, cum omnes eadem fere habeant; & curatione etiam horum exemplis subsequenter lucidior euadet. Vti etiam si sola qualitas calida in causa sit; curatur ut biliosa. Si frigida; ut pituitosa: exceptis iis, quod purgatione non egeant, cum topicis tantum curentur, quamuis rarius cephalæa sine materia fiat. Interea cum cerebrum ex principibus partibus sit, eget in suis medicamentis iis, quæ similitudinem eius custodiant, in hoc præcipue morbo, in quo maxima occasio affectionis est ex debilitate partis. Atque hæc erat tertia pars huius affectus; quam & nunc declarabimus. Est autem hic obiter aduertendum, quid per partis imbecillitatem intelligamus. Solet enim Galenus eos in idere, qui partis imbecillitatem allegant, neque aliud insuper dicunt. Hi enim nihil dicunt plus plebeio 7. methodi. Sed causam potius adferre in medium oportet, quæ pars illa debilis facta sit, id est, ut debilitet agat suas operationes. Sed cum dicitur imbecillitas, necesse est affectum aliquem assignare, qui sit eius imbecillitatis causa proxima. Ita ergo in capite imbecillum cerebrum dicitur, quoties non bene sua munera perficit, seu sint de naturalibus actionibus, quas cum reliquis partibus habet communes; seu de animalibus, quæ sibi sunt propriæ. In naturalibus ergo facultatibus imbecillum erit, si quidem facile excrementa suscipiat: quod sane nihil est aliud, quam non pollere facultate excernendi valida, & expellendi, quæ noxia sunt. Idem enim est non admittere, atque propellere, & ad eandem vim reducantur; unde morbis maxime fit obnoxium. Sed quidnam pariat has imbecillitates, considerandum. Et videtur primum intemperies causa esse: ut enim à bene temperata parte robur est actionis, ita & ab in-

K 2 temperata

10.

temperata imbecillitas: de quibus 6. De sanitate *tuenda*. Restitues ergo robur, si temperiem seruabis. Cum vero sanitas quoque in compositione consistat debita, ut meatus modice laxos habeat, non laxatos, seu sensiles, seu insensiles: hinc quoque robur, & infirmitas parti euenit. Nam quæ pars laxa est meatibus, fluxui parata est atque infirma. Contra, quæ alitricis, minimum recipit fluxionis. Huic ergo malo obuiam inus astrictoris medicamentis; & partem roboramus. Partes vero, quæ dolore alias sunt affectæ, quæ de causa imbecillæ fieri dicuntur? Num dolor, quæ dolor est, imbecillas partes facit? Atque ita videmus fieri, si ventet aut caput doleant. An quia partes dinellit? quod unitatem soluere est: in qua robur non minus atque in temperie statuebatur; Quare & duplici quoque ratione firmari postulat, tum tollendo intemperiem, tum soliditatem & unitatem partibus restituendo. Verbenaca recta discutit & perfecte corroborat oleo incocta, tum alia apud Galen. loco prius citato dicta. Postrema adhibent discufforia emplastra & attritoria, maxime in frigida materia: de quibus vide Trallianum & Galenum quoque. Laudatur experimentum, quod Paulus apponit, à muliere quadam acceptum, ut ait: quo multos his affectibus male habitos curabat. Radicem agrestis cucumeris (asfinum vocant) & abanthium vna incoquens hydrelæo, donec liquefuerit: ita utebatur. Primum hydrelæo partem fouebat, postea ex his emplastrum conficiebat, aut frontem & caput derafum totum, aut dimidium illinens. Est autem methodo compositum, quoniam simplicia illa duo, tum partis robur augere possunt; tum quod in ea collectum est, discutere. Hydrelæum vero accipit cocturæ materiam, ne oleum solum fruxuram sentiat, & nidore offēdat. De pomis odoratis, cuculis & extremis remediis, nempe sinapismo, dropace, phœnigmis, cauteriis, paracetesidi dictum est. Quæ quidem non in calida causa, sed frigida contumaci, ubi alia non inuerint, extremo adhibenda.

OBSERVATIO LVI.

De dolore capitis diuturno, ex pituita viscida cum pauca bile.

1. Iacobus Florentinus sacerdos Almarianus & Iartium magister, mense Aprili, anno 1546. cum diuturno dolore capitis ex pituita admodum viscida cum pauca bile admixta afficeretur, me tandem vocari iussit. Qui dolor cum continuus satis esset, atque per duos menses iam perdurauerat, propie ad panniculorum dolorem referebam, cum ad radices oculorum pertingeret: ideo cum viribus adhuc satis constans esset, & faciem rubicundam utrunque haberet, post medicamentum leniens exhibitum, die subsequenti sanguinem detrahere iubeo ex vena cephalica; eoque nigro & corrupto satis fluente, ad uncias sex emanare permisi. Postea & hunc syrupum eidem propinaui. *℞. oxymellus simplicis, mellis rosati colati, syrupi de endiuia (ob bilem admixtam) ana ℥ j. aquar. end. beson. fœnic. ana ℥ ii. misce pro 12. dosibus.* Deinde dedi has pilulas: *℞. pilul. bier. simpl. cochiar. aurear. ana ℥ j. cum aqua beson. fiant pilul. viij. dētur post mediam noctem.* Quibus probe purgatus fuit cum alleviatione. Die vno atque altero intermisso, cucurbitulas cum scarificatione admoueri mandavi cum extractione sanguinis ad uncias quatuor. Postea iterum & hunc syrupum ebibit. *℞. syrup. de stachade, mellis rosati colati, oxymellus simplicis ana ℥ j. aqua beson. saluæ, maioran. ana ℥*

ii. misce pro 12. dosibus. Mox & has pilulas deglutendas ad mediam noctem exhibui. *℞. pilul. amear. cochiar. ana ℥ ss. agaric. trochis. ℥ i. cum succo beson. fiant pil. viij.* quibus aluum egregie deposuit. Capiti in primis ad repellendum oleum rosaceum pauco aceto adiecto, tum fronti applicuimus, deinde ceteris chamæmelinum addentes; postea continue inuagendo cum vnguento alabastrino: etiam ultimo masticatoriis, et hinc, tum aliis in cephalalgia pituitosa alias descriptis, & capite roborato, vitæ ratione conuenienti, attenuante diligenter obseruata, abstinentia à lacte & vaporosis omnibus, hic æger cum maximo nostro honore curatus est. Vbi autem hoc malum inueteratum non cedit, commode in aliis multis decocto zarzæ parillæ visum, quo & Garcialopius Lusitanus matronam per duos annos dolore capitis diuturno vexatam curauit. Et Amatus cum decocto rad. chinæ, cent. 4. curat. 95. quendam Aurelium Passerum à cephalæa liberauit.

SCHOLIA.

Diuturnus hic & perseverans capitis dolor ad cephalæam quoque pertinet; quæ ex materia tum frigida, tum calida euenire potest ut in cephalalgia: quanquam cephalalgia à causa leuiori; cephalæa vero à causa vehementiore incipiat. Idem modus curandi pro causarum varietate, quanquam hic ob mali diuturnitatem aliquando extremis & fortioribus remediis opus sit. Sectionem venæ hic commode administramus, licet pituita prædominaretur. Cum autem ad hanc ipsam molendam quatuor potissimum requirantur, ut quidam testantur: Primo materia peccans, non quælibet, sed quæ vel sanguinea, aut non multum à sanguine recedens, vel sanguini permixta. Secundo morbi vehementia vel præsentia vel imminens. Tercio virtus ipsa valida in præsentia vel futuro. Quarto ætas media, inter puerilem & senium: quanquam virtus coincidens sit principali; ætas vero minus principale. Morbus vehemens quatenus auxilium vehemens postulet, indicat venæ sectionem. Dolor itaque ex humore separato à sanguine, vena non est incidenda; sed tantum purgandum. Si adfuerit sanguis, utrumque faciendum. Quare in intemperie pura neque sectione venæ utendum. Vbi vero plenitudo, grauis obstructio, inflammatio, febris, contusio, insignis fractura, vel nus, ac denique si sit intolerabilis dolor, venam secato, non ratione ipsius humoris, sed magnitudinis morbi, & ipsius periculi imminens. Celli phlebotomiam superuacaneum remedium putat, ubi intolerabilis dolor non est: quem sequi non oportet. Nam citra hunc in propositis conditionibus necessaria est; etiam pituita dominante, ob dolorem sanguis mittitur, iuxta doctrinam Galeni supra aphor. 22. lib. 1. & in libro De plenitudine cum dolor vehemens id exigit. Nam & communia auxilia cephalææ veteris, ex Archigene & Galeno, & in hemicrania, valent sanguinis missione ventrisque deiectione. Ita ut præceperit ut sanguinem statim demendum esse, aut ventris deiectionem imperandam, vel saltem clystere aluum citandum esse, vel utrumque peragendum. Quantis vero sanguinis demendū, pro sanguinis copia, pro dolore vehemēti, & pro virium robore mediandum. Si vires non sunt constantes patienda est deiectione. Si dolor non virget & vires debiles, licet sanguis sit mixtus cum humoribus, tunc cucurbitulis cum scarificatione utemur. Veteres cephalicam aperiebant, propter vehementem malum, ob enacuationem simul ac reuulsionem. Perseuerante malo venas post aures & in temporibus secabant. Subinde in fronte: sed iuvat magis in dolore partis potius capitis. Auic. ex cephalica, si repleto toto & in capite. In toto si fuit materia, mediam, alioqui basilicam. Si per communiatem ab aliis partibus: A iocore in brachio dextro, basilicâ, A iene, sinistram. Ab utero, saphenam. Quod ad lenientiam attinet, si materiz pituitosæ ad partem superiorem ventriculi tendant & vomitu opus sit, fiat cum iure pulli, succo raphani & oxymel. simplicis. In bile cum iure pulli vel aqua hordei, & syr. acetos. Si in fundo ventriculi, in bile, cum syr. ros. solut. vel clystere ex malua. viol. & iure pulli, si in retinis. In pituita cum melle ros. solut. vel hiera picra. Materia quoque præparanda in utrisque, ut de cephalalgia dictum est. Et bilis deinde purganda cum rhab. infuso. elect. de succo ros. pilulis aureis. Præterea vero cum elect. diaphe. agar. trochisc. pilulis coctis assueret. Si melancholia, vide superius dicta de cephalalgia melancholica.

terius: neque luturæ coronali, sed sincipiti. Rhaser admovebat auribus: sed id nos minime facimus. Opium minime intus dabimus, ut nunc mulierculæ nimium audaces pueris vigilantibus exhibent, sed à pharmacopœis id illis denegandum est, ut superius quoque diximus. Opiata quoque nisi valde correctæ, interius exhibemus cum maxima cautione extrema necessitate coacti. Gradus annotat duo præcipua accidentia concomitantia dolorem capitis, ut catarrhum & exacerbationem perieriodos in cephalæa. De catarrho dictum est prius. In eo ablinebimus à multum frigidis & humidis: & a valde calidis, quæ catarrhum fluere faciunt. Et reperculsiua hic minus locum habent; nisi timor ut de phrenitide: tunc auctores ea admittunt. Quod ad exacerbationem per periodos in cephalæa, Auicem. iubet, ut corpus ante periodum purgetur, & ut post purgationem intemperies corrigatur: ut si materia calida, cum narcoticis, si res virget; si minus virget, cum refrigerantibus & alterantibus, ut ad longum dictum est de cephalalgia. Si frigida, cum calidis, *℞. oleo castæ & liburum*. Si dolor sit in arteriis, tunc phlebum applicat vel immergit in succo solatri, in causa calida, in materia frigida, in succo maioran. In hemicrania & ouo, cerato partem molcet cum medietate in his cauterium. Et a e, stante materia peccante in parte anteriore capitis, in loco posito ad coronalem luturam: in ea parte anteriore, quæ præcedit index seu medius nempe digitus ab extremitate nasi, iuxta Auicem. Aut ubi peruenit medietas huius, cuius medietas est ab vna aude ad aliam, capite prius rasato. Et tale cauterium apponendum quadam cautione, iuxta Auicem. 4. primi cap. 29. & apertum teneatur, per tempus notatum dignum. Id tamen Gradus minus laudat ob timorem ebullitionis cerebri, & spasmodum ac panniculi contractionem. Neque in locis vidi, inquit, experimentum visum. Est secundum Rhasem primo Contingentis, non solum hæc, sed quævis exulceratio cum deliberatione applicanda sunt, neque iuuenibus, biliosis, alisque calidioribus conferunt. In frigidis doloribus & in temperaturis pituitosis locum habent, & in crassis ac rusticis. Nam contraria contrariis sunt remedia. Vnde & Amatus clarissimus medicus narrat de puero quodam Rhaulino ætatis 14. qui capitis antiquo, cephalæa dicta, laborabat, qui continua febre superueniente, præter spem ab illo dolore liberatus est. Quod malum diuturnum à frigiditate ortū habuisse suspicandum est. Et ita quæ ad cephalæam spectant absoluitus; nunc ad hemicraniam accedamus, quam etiam Galenus sub nomine cephalææ comprehendit, licet pituitam partem vnam, non totam occupat, modo sinistram, & ideo reprehendendi veniunt iuxta Iacchimum, qui diuersum caput faciunt de cephalææ & hemicranie curatione, & remedia noua apponunt, quasi diuersi affectus sint, & non potius sola parte affecta distinguantur. Sed quod in his eadem sit curatio, exemplis subsequen- tibus clarius euadet.

OBSERVATIO LVIII.

De Hemicrania.

Gradus Riccivixius Almarianus, vir annorum viginti sex, in otio viuens, gulæ deditus, ac diuerso potu se implens, obnoxius crapulæ, symposiisque fere se continuo oblectans. Hic anno 1548. mense Augusto hemicrania corieptus est admodum valida. Hic prius opera Empirici medici

K k ij vltus,

OBSERVATIO LVII.

De Cephalæa ex bile.

1. Iodocus Ioannes Frumentarius, qui Delphis in foro frumentatio habitabat, pro cuius acibus. Equus autem insignis erat, vii. raræ texture & temperaturæ biliosæ, cephalæa biliosa detinebatur, cui exigua portio pituitæ aderat. Verum cum in febrem quoque incideret, capitis dolore virgente, post alui lenitionem, cephalica vena huic secta fuit, sed in exigua quantitate. Sinciput vero & frontem inuinximus vng. populeo, oleo ros. & nenupharino simul mixtis. Et cum non bene dormiret, hordeato utebatur cum emuls. sem. urt. p. g. maior. & papau. albi. Post infusum rhadard. sumptum, febris cessauit, & dolor capitis, licet mittitur tactus, non tamen ablatus est: eoque tutius virget, & n. op. vnguento prædicto. misicimus, quo dolor confosuit. In fine ad deiectionem vnguento alabastrino sinciput inuinximus, & tandem ab omni dolore liberatus est.

SCHOLIA.

2. Medicamenta stupefacientia licet tristem sensum auferant, medici tamen debitant, nunquam ea ad capitis dolorem sunt adhibenda, cum capitis capitis iis utentem, adferens rationem. Non tenere istud esse utendum, nisi coactis, ubi vita periculum imminet; cum neminem viderit ex eo se quemadmodum in coctis (ut & prædictum) ac arum & dentium doloribus al. quando contigerit. Et ideo videtur horum medicamentorum vti reprobare. quod solidis partibus & cerebro maxime adferentur. Rursus videtur in eodem capite op. ut recipit. Quam difficultate in hoc modo solut. Vbi virget summa necessitas, ut & licet ex hoc citato Galen. 12. meth. lib. Ne npe quando do- cernat a bile secundum Galen. & iuxta Auicem. a vaporibus calidis in febre acuta, & iuxta T. illi anum & Graecos ab intemperie caliditate & p. tate annexi, ob vigilas pertinaces, vel si fiat p. tate & potius utemur, ut & prædictum est, ex 24. For. ci. Tom. 1.

dimus hunc ex tardo dolore capitis, temporum ac frontis, quem Græci *Crotaphion* dicunt. Cæterum cum de nominum capitis dolorum significatione scholius Obseruat. primæ huius libri abundanter egerimus, licet horum nominum sint diuersæ significationes, rerum tamen significatarum iisdem auxiliis curationem perficimus, ut recte *Benedictus Faentinus præceptor meus dicebat*: & sic *galeam* & *ouum* atque *clauum*, ut *cephalæam* curabimus: quod & *Arculanus* confirmauit. Secundum tamen varietatem casuum, à quibus pendet, eadem (ut etiam de *hemierania* dictum est) exhibenda, & admouenda. Ita ut non opus sit ad longum curationem repetere, cum ex Obseruationibus præcedentibus, tum Scholiis, ex ipsa satis nota est.

OBSERVATIO LXIII.

De dolore capitis in occipitio hærente, cum variis symptomatibus.

Petrus Saffius Alemarianus, Nauta, postea & Pistor, quem alias ab epidemiali dysenteria curauimus, Anno 1557. in autumno, in capitis dolorem diuturniorem in occipitio hærentem incidit, qui deinde per totam hyemem cum stomachi dolore, ac eiusdem imbecillitate perdurauit. Nam sumpto cibo ventriculus subinde valde dolebat, & vertigines cum oculorum obscuracione aliquando incurtebat, & tandem dolore in occipitio permanente, etiam nucham occupante, memoria etiam debilis prædictis accidentibus accessit. Pro omnibus his malis depulsandis varia remedia machinati sumus: & pro minoratione materię pilulas alephanginas dedimus, deinde decoctum præparans sequens. *℞. corticum fœniculi, apii, petros. ana ʒ ss. betonica viridis, saluæ, maiorana ana m. j. capit. Ven. mentha rub. absinthii Rmani ana m. ss. sem. fœniculi, anisi ana ʒ ii. sem. caribami, se. coriand. præpar. ana ʒ j. uuar. passul. ab arill. mund. ʒ j. uuar. cornubiæ. ʒ ss. fiat omnium decoctio in aqua communi, & betonica, in duplici vase ad lb. j. ss. expressioni adde syr. de stachade, de betonica, melius ros. colati ana ʒ j. oxymel. simpl. de absinth. ana ʒ ss. misce, capiebat bis in die. Visu vero (quia materia frigida) extenuante utebatur. *℞. pilul. aggregat. pilul. hier. a simpl. Gal. pilul. cochlear. ana ʒ j. pilul. anrepar. ʒ ss. cum syr. de stachade ʒ fiant pilul. vii. dentur post mediam noctem: quibus octies aluum deposuit, cum maxima alleviatione. Deinde iterum ad decoctum superius scriptum peruenimus, addebat ʒ j. folior. senæ, & ʒ ss. polypodii quercini, & epithymi ʒ ii. ex parte enim ad melancholiam tendebat: inauda quoque dosi seminis carthami ad ʒ ss. Eoque decocto finito capiebat duo cochlearia syrupi de betonica. Deinde rursus adhuc semel exhibita sunt pilulæ ultimo descriptæ, & egregie cum maiori alleviatione ventrem deturbant in homine robusto. Postremo vero omni mane capiebat cochlear vnum ex mixtura sequenti. *℞. specier. diambos, specie aromatici ros. ana ʒ iii. specier. diarrhod. abb. ʒ j. pul. rad. acori vers. pul. rad. pœoniæ ana ʒ ss. syr. de stachade, syr. de betonica, de mentha ana ʒ vi. misce. Occiput vero & nucham inunximus oleo costino, & oleo chamæmelino simul mixtis. Atque his remediis subinde reiteratis, atque hac mixtura præcipue innouata tandem hic æger bene habuit.***

SCHOLIA.

Dictum est prius dolorem capitis in occipitio hærente, magna ex parte ex materia frigidiore: quæ si ad nucham tendat, nervus debilitat & apoplexiam & paralyfin minatur, & memoriam labefaciat: Nam cerebro male affecto, capitis dolores, phrenitides, deliria, lethargi, caros, vesanus amor, furor, vertigines, apoplexia, comitialis morbus, nervorum distentiones siue spasmi, resolutionesque oriuntur, mens stupet, memoria deficit, lingua imperfecte loquitur, imo succedit, aliquando obmutescencia, visus hebetatur, aures surdæ fiunt; odoratus amittitur, inde destillationes, grauedinesque oriuntur; de quibus omnibus suo loco dicturi sumus. Vbi enim non expurgatur cerebrum per suos canales excretorios, illa, quam in posteriore capitis parte coaceruantur, ut minus exonerari possent, facile ad nervos deorsum & nucham; vel suo frigore densando granissimos affectus inducunt. Cum autem hic & vertiginosus esset, syrupus quidem magistralis de betonica, non autem communis, qui in officinis paratur, hic nobis utilis esse videbatur; quia cerebrum roborat, & præcipue ad vertiginosos facit, & vitis oculorum, tum capitis ac cerebri occurrunt, quod subscriptio declarat. *℞. succi betonica ʒ vi. succi ros. arab. saluæ, hyssopi, fœniculi, chamæd. vera, anan. m. j. mentha, chelidonia, summitatum fragaria, ros. rad. rismar. origani m. ss. caryophyll. cum toto m. j. ss. rad. pimpinellæ vera, videlicet faxifraga (in locum areolis nascitur. valde bevernele dicitur.) Anari, rubia tinctorum ana ʒ j. balsami sem. casti nostri vulgari, scilicet lauri, polii montani (serpillum auctor capitis eius loco) ana p. j. sem. anisi, fœniculi, petros. amos ana ʒ ii. præparentur omnia arii ratione, incisione & confusione, & coquantur in sufficiente quantitate aque puræ currentis. Deinde *℞. decocti colati & depurati lb. viii. cum saccharo albisimo rursus bulliat, donec ad syrupi consistentiam pervenerit: quibus incoquantur in panno lineo raro ligatæ species sublequentes pro aromatizatione. *℞. nucis moscata, cinamomi, cubebæ, caryophyllorum, ana ʒ j. ss. calami aromatici, ʒ iii. croci ʒ ss. misce, fiat syrup. secundum artem. Descriptione hac utebatur. Quirinus medicus Dordracenus nostri amantissimus. At alius syrupus est de betonica apud omnes alios in vltimo quo nos semper utimur, quem semper quoque intelligimus in aliis Obseruationibus nostris, quando eo vti sumus. Qui ita paratur. *℞. betonica viridis, m. j. ruta, chelidonia, fragaria, cusi fragaria, leu. pulgati, chamæd. rismarini, origani, foliorum lauri, saluæ, hyssopi, liquiritiæ, rubia tinctorum, caryophyll. ana ʒ j. ss. sanamunda, ana m. ss. sem. laetue, an. j. anethi, amos, petros. ana ʒ j. ss. foliorum ros. borag. ana ʒ j. fiat ex ipsis decoctio, & cum sacch. albisimo vi. aut vii. fiat syr. Abtoluimus igitur omnes capitis dolores; siue ad Cephalalgiam, siue ad Cephalæam, siue ad Hemieraniam spectarent; & ideo si nuchæ dolorem in parte vna occipitij hærentem etiam ad clauum leu monopogiam referre libuerit, mihi perinde est; cum idem dolor curetur ut Hemierania. Hic tamen, pro ratione symptomatum, & quoque eligere decretum fuit, quæ ad vertiginem est, ut hunc librum nonum finiamus, cum de doloribus capitis tractatum absoluerimus, & ea vitabant, pertractauerimus, ut sic aditus fieret ad partes capitis inuolutas.****

Finis libri noni.

OBSER.

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber decimus.

DE CEREBRI MORBIS.

OBSERVATIO I.

De Phrenitide.

THEODORVS Petri, vir crassus, obesus, & maxime carnosus, ex parte temperaturæ sanguineus, cui tamen portio pituitæ aderat, annos triginta octo natus; qui in platea Sacerdotum dicta Almarie commorabatur. Hic Amstel-

cum sitiret, dedimus in hac forma. *℞. electuarii de succo ros. ʒ ii. diaprunus solutus ʒ j. ss. diaphanici, (quia propria natura ex parte pituitosus erat, & febris minus vehemens videbatur, & quamquam deliraret, phrenitis non omnino exquisita cernebatur) ʒ ii. diagridis ʒ ii. aqua betonice, aqua lactuæ, fumarie, buglossæ ana ʒ j. misce, & fiat potus. Cum autem hanc potionem sumpseret, præceperam ut diligenter ab adstantibus virisque fortissimis custodiretur. Per totam autem noctem sequentem in furorem quodammodo agebatur, inquietus permanebat, medicamento non operante: tandem in diluculo vi sese à manibus custodientium dissoluens, caligis (quas exnere prius non poterant adstantes, ob delirium) tantum vestitus, thorace quoque indutus, absque pallio, discalceatus foras erupit, & furibundus summum templum ingressus, tanquam maniacus, sub concione, cum quadragesima esset, cum multorum confusione hinc inde discurrentium, magnam turbam concitavit. Eodem autem tempore cum ipse met in concione essem, & hominis furibundi vocem clangosam audirem, atque eundem furore percitum spectarem, illico clam me ex templo subduxi. Nam phrenetici, aut maniaci presentia, medico periculosa est, si non stricte custodiantur. Memini equidem præceptorem meum in Italia, à ponte in flumen per agrum suum melancholicum furibundum, deiectum fuisse: & nisi famulus & alij præsentibus fuissent, vi ex aqua euasisset. Sic & noster æger prima nocte, quum ad illum delirantem & furibundum euocatus essem, atque me ad ipsum accedentem, longa tunica indutum cerneret: Non fero, inquit, istos sacerdotes tunicatos: atque simul erumpens ex lecto, me pertere videbatur, & in me irruisset, nisi pedibus celer, atque iuuenis tunc adhuc existens, ianna post me occulsa, ex adibus foras euasisset: neque redire volui, quin ipsum arctissime in lecto adstantes robusti continuassent. Venit etiam tunc mihi in mentem casus haud dissimilis priori, de quodam Ioanne Bekestenio Hatlemensi phrenetico, quem Ioannes Teyngius medicus Amstelrodamenis, eo tempore insignis anno 1531. in curatione, cum aliis præstantissimis medicis habebat; qui ex phrenitide in furorem versus domo erupit, cum neglectum à ministris haberetur, ac sese in aquam præcipitavit, & nisi ad fuissent quidam præsentibus, qui hominem phreneticum & furiosum ex aqua traxissent, eadem aqua suffocatus fuisset. Sic etiam in Hagha-Comitis Matrona quædam puerpera phrenetica, cum ab obstetrica, tam alius minus custodiretur, & solasset, de lecto surrexit, & per fenestram saltans, misere obiit. Quibus exemplis docemur, ut phrenetici nunquam soli absque diligentia custodia manere debeant. Cæterum noster æger, cum ita templum ingressus, quemadmodum dicere coeperamus, tandem per fratrem, qui illi sequebatur, blandis verbis illectus, à templo deductus*

ad exquisitam phrenitidem pertinent, quæ paulatim euenire solet: quiescere vero neque subito neque affatim consuevit, prout Galenus visum est, 5. De locis affectis. Irruit tamen aliquando in benevalentes præter illa præludia & sine aliqua præsentione. Signa vero differentiarum facile ex iis, quæ ante dicta sunt habentur. Si à septo trans-

16. Signa differentiarum à septo transverso.

Ab aliis delirantibus. A furor.

Quomodo sit differentia inter species phrenitidis distinguuntur. A forma. A loco affecto.

17. A causa efficiente.

Ab immediata.

Signa phrenitidis multisimilia sunt, manifestaque gestulantur. Si in habitu, tum est phrenitis hectica, quam Galenus obscuram phrenitidem nuncupat, non loquuntur, nec sese agitant; iacent tanquam dormientes, nec vere dormiunt, ut quidam existimant, cum potius sit impotentia dormiendi; manus tremunt ob imbecillitatem. Ab Hippocrate blanda & correctibilis dicitur & obscura, quia cognita difficilis non solum idiotis, sed & medicis. Vide plura in præfati magna præceptoris nostri Benedicti Faustini cap. proprio De signis phrenitidis. Tales veteres apud Hippoc. 3. Epidem. 46. graui peribant, ut Didymarchus enenit in Coe. Altera causa erat mediata, à bile vel sanguine biliolo vel acerbilario: Si à sanguine biliolo, non percutiunt altantes: si ab atrabilario, ferina est phrenitis, ut Gal. dicebat.

A causa mediata.

18. Affertur per consensum phrenitidis similitudo.

phrenitidis similis, ab vtero, vel pulmone; facile signa enim vapores sursum rapiuntur, subito hic delirantia sunt, & morbi tales statim in vigore consistunt & deliria excitant, ubi prius nullum in cerebro malum sentitur. Signa autem confirmata phrenitidis ponit Montanus, inquit, Oculi sunt concani, tempora plana: quia musculi omnes temporales exsiccantur; & qui oculi non amplius tiliantur, hebescent: strident dentibus, quia nervi commelluntur, vel compelluntur, ut proprium nocumentum expellant. Inualecente affectu magis remanent ore aperio, quia musculi maxillares resoluuntur: ideo maxilla inferior, quæ mouetur & clauditur, ab ipsis maxillis aperitur. Et hoc iam signum est, quod agendum confirmata est: neque credendum, posse fieri inflammationem in molliori membrana, quin cerebrum afficiatur. Quomodo efficiatur membrana, apparet ex ipso delirio. Si adhuc maior fiat exsiccatio & imbutur in subitum, tunc cerebrum, sit Sphacelos; & tunc ad extremum deuentum est: atque hoc contingit, quia sit exsiccata substantia cerebri, cum inflammatione membranae: & tunc ægri, qui prius volutabantur in lecto, iam incipiunt non amplius moveri, quia tunc ita calfactum & exsiccatum est cerebrum, ut non possit proprias operationes facere, proprio calore priuatum: & ideo decumbunt contrario modo, quam solebant; & ubi deberet esse caput, habent pedes, iacent ore aperto in lecto: propterea inualecente adhuc ægritudine, non comedunt, non possunt claudere palpebras, quia sepe resoluti sunt nervi capitis & corporis totius; & videantur medij esse inter cadauer & corpus viuum: & iam sudor diaphoreticus apparet, quia humores ex debilitate resoluuntur, & extrema frigida sunt, & ægri tandem frigescent, tanquam marmoreum quid, vel glaciem tangeremus, pulsus frequentissimi, minimi ob virtutis imbecillitatem, formicantes, & iam sacerdotibus committendi. Et ita pellio quidam Alemarianus, habens hæc signa prædicta, mortuus est. Verum quod ad signa temporum phrenitidis attinet, quæ quatuor erunt, modo sanetur æger: Cum inchoant suprascripta accidentia remissa: tunc principium est. Cum manifeste augentur; augmentum. Cum sunt in maxima intensione, status. Cum manifeste declinant, declinatio est. Licet raro declinent, cum magna ex parte moriantur. Et ita omnia signa enucleauimus, exceptis lignis prognosticis, de quibus Scholium sequenti agemus.

OBSERVATIO III.

De phrenitide lethali.

I Vuenis alloqui dipes, qui in platea Iacobi Gerardi Delphis, phrenitide lethali detinebatur, apud ludimagistrum, ut gallicam linguam addiceret; cibum omnem auersabatur: qui, ubi matellam petiisset, ea data, neque minxit, sed in manibus ipsam tenuit. Cumque surrexisset ut ventrem expurgaret, ubi defecisset, omnino rei agendum peruenisset, & ardentissima febris adesset, ubi parum quietus esse videbatur, chirurgus ex nostro præcepto sanguinem ex vena cephalica detraxit. Cui mandabam, ut diligenter prospiceret, ne vinculum, quo ad sanguinis restrictionem obligabatur, æger temere diffidaret: si quidem hæc incursus periculum minatur, ubi hians placula fortasse

fortasse in nimium fluxum solueretur. Deinde ut clyster emolliens refrigerans hoc modo descriptus inlinceretur, mandauit: 24. solani, malua, viol. leucæ, scariola, solani, mercurialis, ana m. 1. flor. viol. nemph. ana p. 1. rad. bruceæ, vrsina, alibea mund. ana 3. 6. b. d. mund. p. 1. se. cucumer. 3. vi. coquantur in aqua pro 10. j. adde castia recens tractæ 3. j. elect. lenius 3. 6. olei viol. 3. iii. salis parum, fiat clyster. Verum noluit admittere. At missio sanguinis, uti & alia apta remedia, non iuuuit: ideo in septimo mortem prædiximus: cum & postea à stragulis floccos euellerebat, & à pariete stipulas carpebat, pulillasque bestiolas temeraria manuum gestulatione persequerebatur, quæ nusquam erant. Postea etiam in domesticos sequebatur, & etiam in seipsum, nisi cohibitus fuisset: naribus sanguinem stillabat: tenue & album lotium emittebat, & per alium excrementa albicantia: dentibus stridit. Quæ inquam signa interitum denuntiabant. Et ita in perpetuo delirio manens circa septimum obiit. Ita & Nobilis quidam duobus præcedentibus annis circa festum Bauonis dolore capitis intensissimo corripiebatur: & per septem dies exsiccabat materia biliola, crocea, instar aquæ coræ tinctæ, per nares; quibus dolor ille capitis, qui in occipitio hærebat, cessabat. At tertio anno idem dolor in febre ardente occipit apprehendebat descendens ad ceruicem versus nucham & scapulas: & quia tunc nihil per nares effluxit, ut annis duobus præcedentibus, illud ipsum phrenitidem tueram præstigiabat: & ita post tertium diem phrenitide deprehensus, cum remedia etiam non iuuarent, septimo die mortuus est, ex vera parente à dolo originem sumentem.

SCHOLIA.

Q uod autem phrenitis acutissimus, periculosissimusque sit affectus, omnibus in confesso est, iuxta Tralliani sententiam. Et Galenus, 1. prognos. Vniuersum phrenitidis genus exitiale esse testatur cum Hippocrate. Idem Galen. 3. De morbis vulgaribus ait: phrenitidem acutissimam esse, quæ primo statim die vna cum febre inuadit: atque omnes fatentur, qui ita phrenitide perciti essent, intra septimum diem mortuos esse: per paucos autem, hoc quæ rari, hunc superasse. Grauius quæque phrenitis est, uti hæc erat, & alius nobilis, quæ ex peritilla bile g'oitur, ut Paulus inquit. Stillare quoque nares pessimum est. Quod si mera sit stilla, id est, nigra & sincera, periculosius (ut lib. 2. Obseruat. vj. in Scholio etiam diximus), lethalis est ex Epidem. exultum scilicet sanguinem, qui in cerebri venis continetur, significans, nec posse à natura pelli, sed frustra tentari. Hippocrates vero (quod ad vrinam attinet, in phrenitide) modo ab iis accipit signa, modo vero non. Ab iis sumit signa lib. 4. Aphorismorum, aphor. 72. albas & tenues p. uas esse dicens, præcipue (quemadmodum etiam ostendit lib. 2. Obseruat. 15. De febre ardente lethali, in delirantibus, quod magnitudinem morbi significent, & moriem prædicant, ut ibi Galenus ait. Lotium tenue, quod si aquæ quoque, & etiam refert, interitum denuntiat. Nuntium ipsa febris indicium facit multitudine viscosi succi vrinæ vero cum non tingitur, periculosum est, hanc in vas non contineri, sed leuitate sua in capitis regionem ferri. Itaque quod egerit aut velica reddidit, si albet, mortem portendit: neque enim poterit virtus cerebri seruari, quom tantus ingruit acutus mordacisque materiz

Pet. Forest. Tom. I.

affluxus. Sed 2. Prorrh. aperte dicit, ex vrinis nihil haberi de iudiciis phrenitidis, id est, demonstratiuis; contra ea, quæ auctor ibi dicit. Vis enim vrinarum, inquit, est, ut de vesicæ affectibus & renum & venarum; præterea de robore facultatis, quæ humores gignit, significet. Non igitur ad affectus capitis significandos inspiciantur: contra quosdam, qui non capitis modo mala, sed & calcanei volunt distinguere ex vrinis. Sed omittamus hos impostores; contra quos alias & nos scripsimus. Quid si præsentem aut futurum dolorem nuntiat. Hippocrates ex turbidis vrinis aphor. lib. 4. Respondet Iacchinos, non primo & immediate, sed per discursum quendam coniecturalem; quoniam multitudinem humoris crudi & vehementiam caloris exagitantis significant, unde & multum euaporare ad caput est necessarium. Vbi tamen vrinæ alba, clara, tenuis appareat in phrenitidis; non euadunt. Sic & alui deiectio albicans interitum denuntiat, ut constat. 1. Prorrh. 12. quia bilis amplius in ventrem non fluit, sed in caput fertur: non quidem simpliciter, sed comparatione vel collatione ad eas naturales, quæ à flaua bile naturaliter tingi valent, ut ait Galen. 2. Prog. comment. 13. Ob vehementiam caloris sanguis vna cum bile ad caput repit, vel canali obstructo minus ad ventrem confluit. Male igitur in phrenitidis, quia bilis flaua sursum raptâ communicatur cerebro, quæ & phrenitis causa firmior euadit, phrenitisque augetur. Si quis etiam dentibus strideat, non consuetus à pueritia ita facere, exitiosum est, & est signum conuulsionis: nam & conuulsio, præsertim facialis, exitiali phrenitide succedit, mox morituris. Nam spasmus talis sequens phrenitide est ex inagnatione, & ideo lethalis. In pessima quoque phrenitide, si rigor accedat, deterrimum. Pessimam phrenitidem intelligimus, ut Benedictus Faustinus præceptor meus dicitur, cuius accidentia ad summum prauitatis perueniunt: & ideo dixit Galenus 2. aphor. comm. 23. morbum illum esse magnum, pessimumque, qui breui tempore magnas facit permutationes. Nam & (ut Hippoc. 1. Prorrh. tex. 27.) frequentes permutationes in phrenitidis, conuulsionem indicant. Benedictus Faustinus præceptor meus per permutationes intelligit migrationes ex prauis accidentibus ad magis praua. Quæ sunt ob offensas in sensibilibus præsentationibus, ut ait Gal. 27. comm. Sic delirans floccos euellit; quod offendiculum est sensus videndi: deinde migrat in aliud symptoma eiusdem sensus, ut muscas frustra venetur. In olfactu idem præceptor meus vidit in delirante, qui graueolentes odores inculpat, qui non aderant; & ita sunt permutationes, quæ prodeunt à naturali facultate, à mente, memoria, cogitatione; ut modo exandescant, modo latent, modo studiiosa cogitatione detineantur, rursus non multa, sed praua, inertæ & pigra: modo memoria offendentur, ut porrecto vase mingere obliuiscantur. At vrinæ excretio in phrenitidis non recordantibus pernitiola censetur 1. Prorrh. tex. 28. cum iis naturalium functionum intellectus perit. Et sic humorum defluxus ex vna parte cerebri in aliam conuulsionem excitant. Sed quod de rigore diximus in phrenitide, teste Gal. 1. Prorrh. com. 13. criticus non malus est, ubi morbum sudoribus solvere videtur. Sed tunc deterrimus est, uti deiectio alba, morbo crudo existente. Ita & secretus malus in phrenitide comment. 1. Prorrh. 12. ob cerebrum humiditatis refertum. Sic & phrenitici modico potu viuentes, quos strepitus tentat, tremo;

Deiectio albicans.

Stridor densum.

Conuulsio. In phrenitide de pessima rigor, deterrimus.

6. Quid intelligendum per permutationes.

Rigor quando malus.

7. Phrenitici modico vrinæ potu.

L l iij tremo;

quos fere
tunc tantum
et motum
in cursum

tremorem incurrunt, ut comment. 16. Prorrh. 1. tales & breui spatio incurrunt, ut Philisco euenit, qui sexto die defunctus est. Iam & in phreniticis linguæ obtremiscentes, malum: 1. Prorrh. 20. indicant enim, teste Gal. imbecillitatem facultatis animalis, ex continuo cerebri motu: unde & lingua contremiscit. Num igitur ex phrenitide æger sit euasurus, ex vniuersali methodo deprehenditur. Hæc autem est, quæ primum vires morbo comparat. Nam magnis vires imbecillæ succumbunt. Quantum vero morbus naturam superet, ex coctionibus & cruditatibus sepius dignoscitur. Cæterum morem morbi imprimis spectare oportet. Ex eo enim maxime de morbi exitu iudicamus. Hic autem ex superuenientibus symptomatis dignoscitur: de quibus Hippocr. in lib. Prorrh. Nam ex speciei natura hoc secundum habetur, quod toto genere lethalis est morbus, id est, ex quo plurimi pereunt. Priuatim vero in phrenitide quædam morem significant, ut flere, & perpetuo studio rixandi teneri: quæ enim cum risu sunt desipientiæ, (inquit Hippoc. 6. aphor. 53.) securiores, id est, minus malignæ sunt. Eas videtur Gal. 6. aph. dicere solo calore fieri, id est, cum cerebrum calore est intemperatum. Nos autem & multos affectus esse dicemus ex sanguine & bile: quocirca & mitiorem morbum, ut de pleuritide testatur Gal. 3. De Crisib. Furor enim ex mordacitate magis, quæ sanguinis benignitate temperatur, & tale delirium fit, quale ebriis quibusdam humidioribus fieri diximus. Alij vero hoc modo interpretantur securiores, id est, minus periculosas desipientias; cum nulla desipientia secuta sit, velut Gal. eodem loco exponit, quanquam cum studio periculosiores. Quo fit ut hæc sententia non aduersetur ei, quæ dicta est 1. Prognosticorum. Hoc idem Celsus confirmavit lib. 3. cap. 18. dum dixit, interdum in accessione ægros desipere, & loqui aliena: quod non quidem leue est, neque incidere potest, nisi in febre vehementi; non tamen æque pestiferum est, ut phrenitis. Si antea furore perciti, mox quiescunt, adeo ut ni quis probe aduertat, vere dormire eos existimet; iam mors est proxima. Significat enim debilitatem. Et hoc aliquando vidit Iacchius in Pistoriense quodam phrenitico. Nam proximis morti diebus, cœpit adeo summissa voce secum loqui, ut ab adstantibus non audiretur, perpetuo tamen oculos versabat, & loquebatur, reliquo corpore immobilis. Talis ab Hippoc. 1. Prorrh. vocatur obsecra phrenitis. Illa vero, quæ cum risu fit continuo, facile secundum aliquos curatur; & sic quæ ex sanguine est, qui est humor domesticus, facili ope naturæ curatur, modo non sit substantia corruptus; tunc inutilis est, ex mente Gal. 4. meth. cap. 1. neque ad sui naturam reuerti poterit, & hæc insanabilis est. Et, si ob corruptionem in flauam bilem aut atram conuertatur, atque in deterius sanguis processerit, tunc minus phrenitis curabitur. Vbi phrenitis vero adeo excreuerit, ut separet commixturas, & tumor partibus extrinsecis sit communicatus, tunc lethalis est. Et quæ cum fletu & risu simul est, aliquid melancholicæ cum sanguine habet, & lethalis est, iuxta Rhaf. 1. Continentis sic dicentem: Si æger una horaridet, & alia plorat, mors infat; & si in poplite eius aliquid appareat croceum, simile fabæ duræ, superueniente fluxu vel vomitu, sexto die deficiet. Alij idem ex Hippocr. referunt: Si in pollice, vel manu, vel in pollice sinistri pedis, materia venenosa stimulans naturam ante coctionem in sexto die, (qui Tyranno comparatur) virtute oppressa ægrum interficit: nam & fluxus & vomitus

Phrenitis
ex sanguine
corrupto, in
sanabilis.

9.

propræ pro pessimo signo habentur. At in phrenitico recordante suarum alienationum, spes salutis adest, cum cerebrum tunc minus sit oppressum. Sed & non vera, ut ex pulmonia æque perniciofa & praua ut vera, si in veram permiscetur aut in cerebrum substantiam, statim perimit. Phrenitis itaque, si sit sanitati restituenda, & sit acuta valde, aut sudoribus id fiet, aut sanguinis largo profluvio. 3. De Crisib. Prorrh. Fit vero & ex phrenitide in alios morbos permixtio, ut in lethargum, errore medici, qui plus in lethargo refrigerantibus diu est usus: non quod bilis humor sit transitus, minus malum est. Arculanus videtur dicere bonum esse transitum phrenitidis in lethargum magna ex parte: contra quem Guinetius asserit, vix vnum è mille euadere. Si vertatur in lethargum, facile percipitur à peritis, cum accidentia feruoris remittantur, & oculi minus cauentur, & lacrymæ adfuit ob materiam pituitosam, salua copiosiore accedente & pulsa mediocri & magis vndoso. Neoterici, ut Guinetius, in hæticam & marasum verti volunt: Arculanus vero legit, cum Galenus dicat ex septo non aduenire hæticam, 10. meth. sed prius ægrum mori ita & de cerebro dicendum. Non potest enim adeo licari, quin prius moriatur. Idem & ego cenfeo, nisi forte velis hæticæ phrenitides esse (ut Montanus velle videtur) quas prius ab Hippoc. in crate obscuras vocari diximus: quæ etiam lethales sunt, ut hæticæ à Neotericis. Aliquando vero & in conuulsionem transit faciei, extitit phrenitis; mox moriturus: & tunc signa spasmi aderunt. Et quia hæc conuulsio sequens phrenitidem ex inactione est, ideo etiam lethalis. Quod si in sphacelum (ut quidam dicunt) permiscetur, tunc nigredo oculorum occultatur, oculis versus cerebrum attrahitis; tunc & æger dormit resopinus, viuitate detecta, inflatur venter ob defectum caloris vapores crassos exsiccantis, & non resoluuntur; unde retinentur. Extenduntur quoque ossa anhelitu ampliato ob phrenitidis augmentum. Adest etiam tremor membrorum, ob defectum virtutis motiue, vel ideo quia propter vapores musculus & nervi communicatos: non defunt, qui ultimo addunt testiculos albos fieri sanguine & spiritu retrahitis ad caput. Tales vero sphacelismo correpti, ut 7. aph. 5. habetur, in tribus diebus pereunt. Non defunt & alij qui referunt phrenitidem in maniam, in demonium lupinum (credo talia quod intelligant lycanthropiam) & melancholiam transferri, tunc febris definit, furor remanente. Vt puella admodum formosæ mania tandem correpta contigit, quæ nuda pedibus nescio quot horis furibunda steterit. Et, si in melancholiam transierit, signa melancholicæ, id est, morbi melancholici aderunt. Sed & his adiciendum, quibus modis phrenitis terminetur. Si autem æger sanitati sit restituendus, & phrenitis sit valde acuta aut sudoribus id fiet, aut sanguinis largo profluvio. 3. De Crisib. Si sudor non sit diaphoreticus, peripetum terminatur. Verum, si diaphoreticus sit, festina mors

mors subsequitur. Illa vero nobis spem præbet (ut dictum est ante) quæ continuum risum admixtum habet, magis vero si ipsam phrenitidem fluxus hemorrhoidalis subsequatur: quia causa coniuncta educitur, aut saltem causa antecedens, fouens coniunctam. At si continua dementia cum vigilia, atque alius: tum vrina pertinaciter sint compressa, si adit diffensio ac nervorum contractio, syncope, extremam perniciem denotant. Ad loca emunctoria cerebri, tum membra ignobilia, conuersa salutis. In maniam, perniciofa; materia iam adusta. In hæticam pessima, quamvis indicias dare possit. In sphacelum, statim occidit intra tres dies, ut dictum est. Cerebro quidem affecto licet dolorem ægrum minus sentiant, quam inflammatis membranis, atamen membro nobiliori cerebro existente, repetitam mortem inducit, si cerebrum ipsum lædatur. Si extrema frigeant, ut in omni acuta febri, lethale: ut & his anhelitus intercepus, vocis abscissio, ob conuulsionem, vel si obliuiscatur loqui, mortiferum est. Ita & vrina destitutio inuoluntaria, malum præfigit. Vomitus viridis, syncope, continuæ lacrymæ & fecum retentio, si bibant aquam, & strangulentur, morti propinqui sunt, anhelitu impedito. Et si ad os in strangulatu spuma fertur, & oculi sunt congelati, & facies nigrescat, & exsiliant tanquam cutterent, & demum cadant, spiritibus iam resolutis, moriuntur. Et quibus (inquit Arculanus) risa fortis est, inquietudo continua, & in parietes saltent in phrenitide vera, mortalis est. Cur phrenitici fortiores ipsis sanis, leuiores quoque ad virtutem leuiores; numquid ob hanc causam, quod in phrenitide ob exsiccationem magis lædantur nervi, aut sensitiui, quam motui, cum operationes nervorum sensitiuorum humiditate magis perficiantur: Deinde cum & mente læsa dolorem, iuxta Hipp. aph. 6. lib. 2. non sentiunt. De reliquis signis prognosticis vide Arculanum, qui in his enucleandis valde copiosus est.

OBSERVATIO IV.

De phrenitide cum furore ex bile flaua immoderatus exarscens, & plus æquo adusta.

Vt admodum macilentus, & atrabilarius, phrenitidem cum incurrisset, & febre ardentissima detineretur, tempore æstuoso coëreri non potuit. Hic tamen in principio, malo nondum incrementum habente, verba hominis sani proferebat: unde assistentes illi fidem habebant: ita ut eundem minus in lecto detinerent: hinc in eisdem bile magis commota insiliebat, & nisi vicini præsto adfuissent, vix sine periculo ex hominis furibundi manibus euasissent. Ad hunc accitus, præcepi ut eundem fasciis latis vincirent, ne se ipsum, tum alios læderet aut periret. Clysterem hic libenter iniecissem, deinde venam in brachio secissem. Nam sanguinis detractio, ut Trallianus recte dicitur, tamquam primum omnium & maximum futurum est prælidium. Sed cum manum nec brachium porrigere nollet, venam frontis libenter iuxta eundem auctorem secissem. Sed amici id nequaquam admittébant: quamvis recte dixerit Trallianus: Sin autem repugnet æger, quod sæpe accidit, ut noli brachium porrigere, omnino conandum tantum. Facies autem id recte, scollum artificiose fasciis læna constrinxerat, ut vas attollatur. Ita namque si feceris, sanguis statim vena secta citra impedimentum cum spiritu erumpet. Ego sane (inquit Trallianus) Pet. Forest. Tom. 1.

magna adeo phrenitide correptum curam: & nisi multi foresque famuli eum continuissent, & vinculis vndiquaque constrinxissent, nequaquam ne in fronte quidem venam secare potuissem: adeo ferociter agiabat, omniaque faciebat, quæ insaniens solent: atque si gladium habuisset, non paucos, qui ei aderant, ingulasset. Quia vero bis sanguinem detrabere molestum est visum, adeo tantum in initio euacuauimus, quantum ei satis erat fuerat, etiam si secunda vice iterum emissemus. At mirabile erat, vacatione facta, quam festinaret ex vino superbibere. Simul autem astantes etiam aspergebant, ut visum quoque idem vulgo excoaret. Verum hic quidem ceteris curatus est, alia quoque ratione, ac cura conuenienti ei adhibita. Sic igitur agendum est, si venam in cubito secare non liceat. Hæc Trallianus. At noster æger cum in prima accessione nostra, brachium porrigere nollet, secunda nostra accessione blandis verbis eo deductus vacationem admisit: atque vena secta in brachio sanguis nigerimus effluxit, mox capiti oxyrhodino liberalius adhibito, usque adhibitis quæ vigilias excinderent & somnum ægro accerterent, quod solum & maximum est delirantium & cuiusvis morbi remedium, tam perunctiones, lotiones, & medicriter somnifera intus exhibita, quale est diacodion, hic breui restitutus est. Sed à valde narcoticis (quæ periculosa semper sunt) abstinuimus. Interea iussimus etiam ab initio, ut amici nonnulli admodum familiares ei assisterent, ut etiam increpantes ipsum, propter ea, quæ faceret, reuereretur. Neque vero domesticus, aut cognatus, cuius causa aliquando tristeretur, aut cui irascatur, ingredi debet; quippe hoc irritare ægros, & commouere solet; & ut valde perturbetur, manifestam præbet occasionem. Sed nec amici frequentes & copiosi ad eum ingrediantur: quippe turbam tantum ei excitant: præterea aciem quoque crassum efficiunt, frigidos emittentes spiritus. Et ita nos quoque hominum turbam nequaquam cubiculum ingredi permittimus; amiculos quoque admittimus, qui ægrotum solabantur: & si quid mentis inesse conspicerent, paucis blandisque verbis compellerent; & si opus videretur, etiam auctoritate, precibus, aliquando etiam minis, probis eum reuocarent, castigarent, terrefacerent. Picturas in cubiculo omnes amonimus, & nec aulæas, nec quicquam vario colore distinctum ibidem admittimus. Hæc sensitiuos spiritus fatigant, & animalem facultatem perturbant. Cibus huic fuit hordeum discotum, & cum aliquot purgatis amygdalis contusum, & per setaceum eliquatum, cremorq; pitæne ad vnguem coctus, vtpote qui humectat, refrigerat, & sine siti hominem seruat. Licet multi ne nomen huius (ut dicebat Trallianus) libenter audiant. Ipsi vero exhibere oportet avenæ cremorem, aut ex tritico virenti sorbitionem, quæ chidron Grace dicitur. At si in totum sorbitiones auerterentur, panem in aquam calidam intingito: non minus enim quam sorbitiones iuuabit. Nos hoc quidem modo panem, qua tali medici vtuntur, dedimus. Tandem & elixir gallinacei iussu, adiecta lactuca, spinachia, acerosa, vni acerbis, & omphacio, & semibus mundatis confusis, maioribus distis, cum decocto fursu & triticeo & saccharo pro gustu dulcoratus. Iubet enim Alexander Trallianus, ut ex oleis edant enythum, & malnam coctam, interea etiam cradam, si caliditas nimium superare videatur, & æger siticulosus, vigilis quoque admodum prematur. Ita namque adiuuabis: præterea etiam magis, si lactucæ semina, cucumerum medullam, & peporum exhibeas. Vbi concoctio appareret, etiam secundum eundem pisces admittébā,

ut erinaceum & pectines, quibus adiungebam parcas, & lucium. Commendauimus & *punica mala, cistria, limones, arantias, cerasa, pruna, acidaque omnia persica quoque, sed rarius.* Pro potu ceruissiam tenuem concessimus, & prius prisanam communē. At bibere crebrius & paulatim aquam tepidam Trallianus conducere ait; frigidam vero nequaquam: de qua *latius in scholio.* Quod ad medicamentationem, at leuem, exhibuimus in hunc modum: *℞. syr. ex infus. ros. pallidar. cum rhubar. syr. ex infus. viol. ana ℥ 6. cum ℥ iiii. decoct. prunor. in sero lactis, addendo manna. ℥ j. fiat potio.* Postea ad topica deuenientes post oxyrhodinum fronti in principio appositum, caput irrigauimus rosaceo cum modico aceto, idq; tepido, cum in ætate effemus, postea & chamæmelino ex æquo ipsi admisto: quo medicamento Donatus (*ut ipsemet refert*) illustrem Indicum Piccolhomineum, Ducis Almalisæ, filium, à phrenitide, cum à cunctis medicis esset destitutus, liberauit. Cæterum iam imminuto calore, dolore aliquoulsque consopito, & vigore morbi iam prægresso, ad embrochas & perfusiones paulatim deuenimus, quæ futuras capitis laxarent & cutem aperirent, ac per vapores ac halitus materiam digerere, ac attenuare, quæ intra caluā latebant. *℞. flor. chamæmeli, meliloti, nymphaeæ, viol. ros. ana p. j. summatum anethum. ℞. radico. altheæ mund. ℥ j. sem. malua, alibæ ana ℥ i. fiat decoctio pro embrocha.* Nonnulli quoque commode in sine vtuntur pulmone animantis recenter iugulati, alii & catellis per tergum dissectis, aut porcellis aut gallinacis. Serenus cecinit:

*Commissus hic calidus pectus pulmonibus apte,
Tempora languentis medica redimite corona.*

5. Venit tunc mihi in mentem quod Iason Zircæus medicus insignis, qui in ardentissima febre (*ut scribit*) cum mentis vacillatione generosi Domini Philippi à Camerage, filii illustrissimi Domini Ioannis à Boslu nondum sexennis, usus sit agnitis pulmonibus, & in ipsius capite sopita tempestate tubercula multa erumpebant, & facta suppuratione sanescebant. At in nostro quoque ægro, cum febris & deliria sese remitterent, circa partes inferiores frictionibus lenibus pro reuulsione vsi sumus, & clysteribus quoque leuioribus iniectis, cum magis ad se redisset & eos nunc admitteret: tandem & hic, ut alii nonnulli, præter omnium opinionem curatus est.

S C H O L I A.

6. Cognita phrenitide eiusque differentiis, ex iis notis quas nunc diximus, non erit difficile ab iisdem curatiua indicationes educere. Cum etenim hoc malum à cerebri intemperie calida & sicca pendeat, prima indicatio generalis hic oritur refrigerandi & humectandi, & cum adsit etiam materia, euacuandi. Interea occurrendum inflammationi eodē modo, ut docet Galenus 13. meth. med. cap. 8. Cum & hoc malū ad inflammationē cerebri vel membranarum pertineat. Verum nunquid hæ indicationes absolui possent, considerandum; plurimi enim moriuntur, iuxta Gal. 1. Proth. 8. cum in perpetuo delirio & perpetuis vigiliis versentur, licet Alexander Trallianus gloriatur se plurimos sanasse: & nos quoque plurimos sanauimus, & plurimos occubuisse vidimus. Sic apud Hippocr. 1. Epid. 6. & 2. 73. plerique moriebantur, non tamen omnes. Ideo vis differentiarum & symptomatum huius mali spectanda, ut recte sciamus, nunquid in-

dicationes curandi complebimus nec ne, ex signis prognosticis iam prædictis. At quibus instrumentis hæc peragemus, quum & scopi curandi ex natura partis & ambientis aëris conditione sint moderandi; Hinc medici præstantissimi incipientes præsidia à victus ratione & vitæ instituto committunt, primo considerant habitationem, in qua æger decumbit, voluntque ut in ea nec ær sit admodum crassus, neque humidus & frigidus aut nimis candidus, ne capiti meatuum densatio, aut repletio lumen, hinc vtitur verbis: *Fere vero antiqui tales ægros in tenebris habebant, eo quod ex contrariis esset exterriti, & ad quietem animi ten: bras ipsas cōferre aliquid indicabant.* At Asclepiades, tanquam tenebris ipsis terrenis, in lumine habendos esse dixit: Nam loco lucido sensus occupantur, atque interim mens quiescit. In tenebris enim quietis sensibus mens altis cogitationibus & visis sese exagitat. Sed & hoc fere Græcis & Latinis placuit, ut qui luce offenditur, habeatur in tenebris, aut medio celum collocetur: quem tenebras lædunt, in luce celum habeatur, & si vires valent, lucido magis: si infirmæ magis, tenebroso iuuatur, teste Aureliano quoque De morbis acutis, ita & Celsus dicente. Neutrum tamen perpetuum est; alium enim lux, alium tenebræ magis turbant; teporiturque in quibus nullum discrimen deprehendi vel hoc vel illo modo possit. Optimum itaque est vtumque expectari: & habere eum, qui tenebras horret, in luce, eum qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido, si non habet, obscuro continendus est. Quam sententiam ego cum Donato perpetuo seruandam allerant, si eo undem meas percipiant. Gradus autem iacet: Si æger in luce collocatus, hac illacque se conue tit, præstat tenebras eligere. In quibus tamen, si teneatur æger, non simpliciter lux conuenit extreme luminosa, ob resolutionem & agitationem. Præstat quoque (*ut iam dictum est prius*) ut cubiculum potius sit dealbatum vel vitæ sine viliis picturis ornatum aut figuris, ne æger ea intendo diuersas incurrat imaginationes, circa quas potissimum plurimum solet laborare; quæ ratione & deliria augentur. Hinc & veteres medici, ne vestes quidem vario colore distinctas prope ægrum vel sari volebant, aut tegumentis variegatis cooperiri. Atque hæc de cubiculi apparatu, tum quod ad motum & quietem attinet, Paulus phreos cosubet in quiete coarctat, diuites per famulolos, pauperes vero vinculis constringendo, iisque blandissimis & latis, ne lædantur. Imo Gradus vult, ne ex lecto moueantur, cum in medicos suos & familiares & alios saepe irruant, & mirabilia faciant; quibus non est hidendum, etiam si fingant se benignos esse. Cum enim extra mentem sunt, videntur quædam prædicere. Nam & Nicolaus Florentinus refert se habuisse fratrem phreniticum, qui futura prædixit, quæ euenerunt; ita ut eius prædictiones magna ex parte postea vera inuenta fuerint; quibus tamen sanus exiens nullam habebat cognitionem. At hic fides sit penes auctorem. Inhibendum autem hic est violentus motus iuxta Trallianum, cum morbum excitet, & somnum impediat, silentios reddat potissimum delirantes, & ægros mæpota humectet & humiditatem conseruet: motus vero corpora exsiccat, auctore Galeno. 4. Aphor. curatur, & sicantibus interficitur, ideo somnus hic egregie confert: & cum omnibus sic affectis (*celso teste*) somnus sit difficilis, hic præcipue est iisdem necessarius, sub hoc enim plerique san-

cunt: vti enim animalis facultas quiescit in somno, ita in vigilia magis fatigatur & laborat. Somnum alii inducunt lenibus cantilenis (ut Gradus,) sonis suauibus, alii aquis ab alto stillantibus in vas sonumque edentibus. Nullum præstantius remedium delirantibus reperitur, teste Tralliano, quod & Rhaf. 1. Continentis cap. 14. & Auicenna confirmant. Repletio hic nocet, & contra inanitione iuuat, & sic clysmate leniente alius quotidie ducenda, si resistat; & vrina fortibus & compressione irritanda. Omnes animi affectus hic quoque vitandi, ira auertenda, & quæcunque merum furotem inducunt: quæ vero gaudium adferant, ut instrumenta musica non habentia horribilem sonum hic conferunt. At soni fortes, ut tubarum (*quibus filius Matthai Gradi incidit in Epilepsiam, ut ipsemet refert,*) maxime sunt detestandi. At locum in quo decumbit æger, nisi grati non ingrediantur, Paulo auctore. Et quomodo quisque se debeat gerere aduersus omnium insanientium animos, recte docuit Celsus, quem ipsi legere poteritis: cuius verba etiam à Donato capite proprio referuntur. Victus hic quoque diligenter obseruandus. Nam conuenit inter medicandum etiam victus rationi vt maxime necessariæ (*teste Tralliano*) animum adhibere. Multi namque ipsam negligentes ignorant, quantum noxæ & adiumenti ægro adferre possit. Vrinam vero etiam recte medicari scirent tempusque inquirerent, aut ordinem, aut qualitatem aut quantitatem! verum nullum horum attendentes, visceribus facessunt negotium, aut perfundendo, aut obducendo, aut omni tempore parando, etiam cum copia inte. in quoque cruditas vrget: præsertim cum sapientissimus Galenus manifesto clamet, neque cataplasmatibus, neque asperginibus quouis tempore vtendum esse, nisi in solis illis, quibus nullum in toto corpore excrementum, aliæque superflua existunt: reliquis autem omnibus extremum esse malum. Verum hæc quidem ii, qui non bene mente ac ratione constant, faciunt. Ideo moderatio in cibo adhibenda: nam neque implendus est æger, ne insaniat: neque ieiunio vtique vexandus est, ne præ imbecillitate in cardiacum incidat, ut Celsus testatur. Opus est eo autem auctore cibo infirmo, maximeque forbitione. Et, Trall. quodque teste, *prius optime prius cocta, & alia quæ in Obseruatione præcedente diximus.* De carnibus assumendis auctores dubitant, à quibus tamen abstinere, nisi ad lasciuiam eas concedant vel ob viriū debilitatem coacti. Tunc Guainerius admittit vitulina & gallorum non coenctum, idque paruum, lactuca, porulaca, & se. 4. frig. alterat. Sed melius vtetur pane in earum iure macerato, aut omphacio, vino berberis, granatorum succo, acetosæ, iuri admixtis: in sine contulis, si opus est; pulueribus refrigerantibus atque alterantibus succis adiunctis. At hic de potu minus quoque inter se conueniunt, tam de vino quam de aquæ potu. Vinum enim, referente Matthæo de Gradi in principio, augmentum & statu nequaquam dandū; est enim phrenitici inimicissimum: nam sua euaporatione caput offendit, & membris nervosis nocet. Sic nos experientia comperit sumus, in Sophia Petri Sabboni Delpbensis filia, Petri Opmeri vxore, puerpera existente, quæ febre satis acuta detinebatur, & leuia deliria aliquando incurrebat. Hæc omnibus modis vinum postulabat: quod cum ego & Nieuenius medicus Haghanus nequaquam concedere vellemus, tandem febre nonnihil remissa, & cum vires ex puerperio satis deictas haberet, precibus obnixè rogauit, vt tantum vinum Rhenanum ex poculo attingeret & olfaceret, quod equidem ægre quidē concess-

12.
De repleti-
one & ina-
nitione.

13.
Piscus ratio
obseruanda.

13.
Carnes
vtrum
conueniant

13.
Vinum
dum
si

præcipue pallidar, thamarindi, diacatibicon, electua-
rium lenissimum, diaprunum simplex, aut trephera per-
sica, seu rhubarb. Ego vtor & syrup. ex infus. ros.
pallid. cum rhubar. Sic etiam Iacchus doctissi-
mus medicus post sanguinis detractionem, lenem
purgationem, etiam noctu, præsertim in ætate, vt
3 ij. vel iij. syrup. ros. laxat. cum 3 j. manna. Con-
ueniunt maxime & clysteres lenes, molliuscule, hu-
meclantes, refrigerantes. Nam hoc modo facies
retentæ ex bile intestinis euacuantur, & simul fit
reuulsio vaporum calidorum ad caput, & fit æ-
quatio humorum per talia frigida humectantia, &
lenientia. Post purgationes illas lenes & clysteres
etiam profunt alterantia, refrigerantia, & etiam
syrupi ad bilem, vt de limonibus de ribes, viol. de aceto-
sif. citra de succo acetosæ, nymphae, pap. cum aquis
nymphae, viol. lactuca, & similibus, & cum decoctis
refrigerantibus, vt sunt iulebi, & syrup. præscripti à
nobis de febre ardenti. Et præstat syrupos exhibere
aut iulebos omni die pro vna dosi, vt minus cor-
rumpantur. Conueniunt etiam non solum alter-
rantia, sed etiam corroborantia & simul refrige-
rantia, vt confer. violar. nymphae, sacchar. viol.
diatrag. frig. manus Christi diacorum, ex quibus
condita fieri possunt. Et quod ad diuersiones atti-
net, Græci nec alii ullam mentionem faciunt de
vomitu: & recte; cum nullo modo his prosit, ma-
xime vero laboriosus. Sed eius loco frictions le-
ues adhiberi possunt, & lotiones pedum, ac bra-
chiorum, adiectis humectantibus, & quæ somnum
conciliant. Huc etiam spectant balani, seu suppo-
sitoria, & clysteres iam dicti. Veteres etiam hos
lauabant & perungebant, quibus iam vacuatio fa-
cta esset, siccitate & vigiliis vrgentibus: & si febricitet
ager, inquit Trallianus, nihil nocet ei, si ita
lauetur, præcipue etiam cum balneum temperatum ad-
hibebitur fuerit, vt neque aer sit igneus, neque solum
nimis calidum. Qui autem febris metui, eos non lauant,
maxime offendunt. Nam ægri vigiliis magis torquen-
tur balneis abstinentia: adhuc magis etiam animo tur-
bantur. Lauandi igitur sunt, quemadmodum compre-
hensum est. Sic enim balneo vniuersis, ad bonam tempe-
rem reuertuntur, & in postremum delirio & afflicto fi-
brim incendunt, liberantur. Hæc Trallianus. De fric-
tionibus idem meminit: sed potius adhibendæ
post venæ sectionem & purgationes, morbo pro-
gresso & magis declinante. Nostri vero loco bal-
nei vntur lotionibus brachiorum & pedum,
quibus adiciunt somnifera: vt papauer, lactucam,
violas, hyoscyamum, vel semen eius, & nymphae
flores, & sic vna cum diuersis somnum inducunt. Ve-
rum de topicis medicamentis postea plura adicie-
mus.

OBSERVATIO VI.

De phrenitide sanguinea, cui bilis in minori
copia admixta erat.

I. Vieni admodum robusto plethora affecto, tem-
pore Veris phrenitide correpto, cum visu insa-
nienti, libram sanguinis illico, ex vena media (quæ
magis apparebat, quam cephalica) detraxi: &
post clysterem lenientem & refrigerantem, statim
ab initio vt oxymelidinum sequens mediocriter
frigide (cum in Vere esset) fronti, scinipiti, &
temporibus apponeretur, mandauimus: 2. aquæ
ros 3 ij. olei ros. 3 ij. aceti 3 j. misce: & calefacta
remouentur. Interea consulimus vt ex hoc decocto
bis, aut ter in die sumeret; 3. lactuca, end. acetos.
scariol. portulacæ ana m. j. flor. nymphae, viol. ana
p. j. sem. 4. frig. maior. ana 3 j. b. bordei mund. p.

j. prun. num. ix. thamarindi. 3 j. in iuleb. sebesten m.
r. fiat decoctio in qua communis pro lb. j. b. adde vini
granat. 3 ij. vel succi de ribes ad saporem iterum ebul-
liant, sacchar. canco adde, fiat decoctum. & vntur
loco iulebi. Deinde leni purgatione vsi sumus: 2. prun. da-
stor. viol. bugl. borag. nympha. ros. ana p. j. prun. da-
mas. tham. ana 3 b. bordei mund. p. j. se. 4. frig. ma-
ior. ana 3 j. bulliant in aq. communis, & 3 ij. decoctis
colati: adde castia recens extracta, electuaria lenientia
ana 3 ij. elect. de succo ros. 3 ij. syrup. ex infus. mol-
licis flor. viol. 3 b. misce. Ad somnum concilian-
dum fronti & temporibus applicuimus cum pan-
no lineo id quod sequitur: 2. olei viol. nymphae,
pap. mandragoræ ana 3 j. lactis mulieris lact. mul.
puellum 3 ij. misceantur. Nares & tempora immo-
ximus vnguento populeo recenti: antiquum enim
calefacit; tantum abest, vt refrigeret. Ad diuer-
sionem & cucurbitulis cum scarificatione dorso
ac lumbis appositis, & frictionibus partium infer-
narum, & vinculis femotibus iniectis, ac pedum
lotionibus vsi sumus. Postea in augmento hoc vel
simili vrebamur: 2. olei chamomill. 3 ij. olei viol.
3 ij. succi apij 3 ij. misce. In statu vero adiectionis
de meliloto in maiori quantitate. In declinatione
serpillo in oleo cocto commode vsi sumus, adiecto
aliquando samplucho, & betonica. Interea ad al-
terationem & roborationem vtebatur diamatrago-
rio frigido: confer. viol. nymphae, bugl. ros. & vntur
humectante refrigerante, & somnum conciliante v-
tens, hic tandem quoque sanatus est.

SCHOLIA.

Inter topica medicamenta, de quibus nunc
vniuersaliter & particulariter loquemur, medi-
cum valde sollicitum esse oportet; & sic Galeni
præcepto in principio oxymelidinum admodum
nam repellendum à capite humor est, ipsumque al-
terandum, ne immoedia caliditate liberalius hu-
mores attrahat, atque idcirco eis repleatur. Quan-
quam nec illud capiti admodum tentandum erit,
nec aliud quodpiam medicamentum, nisi vniuersi
corporis præmissa euacuatione, id quod commune
præceptum est in omnibus morbis, ac obseruare
oportet in cunctis topicis, hoc est, localibus vni-
catis remedijs Galeni decreto, cum 1. De compos. med.
medic. secundum locos, tum 3. De locis affectis. Sed
hic antequam applicentur, controuersia est de to-
pico radendis phreniticis. Asclepiades rati-
onem, nec etiam tondendi: quia videlicet raso capite
lo, aut detonso, copiosior materia in caput attolitur, vt
de capilli frusticant magis, & seges detonsæ vberius
promerit. Itaque cum oporteat materiam à capite reuel-
li, non in caput strahi; non erunt tondendi. Hoc vero
reliquis omnibus medicis placet. Alij dicunt, quod
tondendi sint phrenitici ab initio, etiam radendi,
nisi prohibeat frigus, remissionis tempore lon-
gius à cibo. Sic enim remedia commodius adhi-
bentur, caput lenatur onere, & sumi facilius dige-
runtur. Possunt & localia applicari etiam in tonso
capite & non raso, si capilli ratiore sint. Modus
vero applicandi ex situ habetur, in xta frontem, & phre-
niti præcipue scinipiti, prope suturam coronalem
propter suturas hæc partes facile recipiunt frigidi-
tatem vel caliditatem. Sed hic dubitatur, an
ad frigida, vel aliter applicanda. Auicenna vult
reliqui etiam in niue refrigerata vel puteo, & ad
frigida applicari volunt in phrenitide legitima bi-
liosa: alii tepida, ob cerebri frigiditatem & inter-
mingas, quæ facile à frigido laxantur. Sed & inter
Græcos controuersia est. Aëtius vult vt tepida
sint:

sint: alii vero frigida. Sed distinguendum ex Ga-
leno, qui dum hæc remedia capiti applicat, ratio-
nem habet temporis anni, & naturæ corporis, & causæ,
et essentia materiam. Si autem, frigide: hyeme, tepide: media
temporibus medio modo. Ex natura corporis, mollio-
ribus humidioribus, eunuchis, pueris, mulieribus,
minus frigide, ita & senibus: Nautis, & robustis,
& biliosis, & quantum ad naturam humoris atti-
net, in exquisita phrenitide magis frigida, quam
vbi multum sanguinis aut pituitæ admixtum sit.
Inter initia igitur in exquisitissimis, frigida appli-
cabis; postea de frigiditate temperabis, vel
aliquid discassiorum adiungemus. Sed & hic que-
ritur num semper in principio competant repercuti-
si inflammatione membranarum adeo sit magna, vt exten-
datur ad partes exteriores: tunc Auicenna abstinere à
repercutiis, imo vtiur embrocha tepida ex aq.
tepidæ & oleo communi cum aqua decoct. maluæ
& althææ. Si est catarrhus, non libenter vtuntur
oxyrhodino: sed potius vnguento populeo. Alio-
qui in principio recte vtuntur oxymelidino & re-
percutiis. Et si instant vigiliæ, loco aceti, quidam
capunt succum limonis. In augmento repercuti-
uis addemus quædam resoluentia, & in statu sint
æqualia, & in declinatione sint pura resoluentia.
Et quando resoluimus, tunc peruenimus ad secun-
dum fundamentum totius curationis, nempe ad
resolutionem materię fluxæ, & est regula, vt in-
cipiamus à leuioribus. Et sic quidem circa statum
& in statu ipso adhibent pulmonem aëtiæ, aut
columbam, vel catulum viventem per medium
scissum, & à medio statu vsque per totam declina-
tionem, admovent pura resoluentia, vt melilotum.
Nicolus Florentinus, ad resolutionem leuem qua-
tuor localibus vtiur remedijs. Primo pulmone arse-
ni: Secundo, catulo lactente duorum mensium scisso
per spinam & ventrem, Gradi indicio: tertio, gallo
per spinam & ventrem, Gradi indicio: quarto, columbo. Quinquam hæc
vtilia sint tempore resolutionis, nequaquam ta-
men in principio tempore repercutiionis adhiben-
da sunt. Vt euenit cuidam, cui vulgares (vt refert
Galenus) cum talia applicassent, in principio ar-
traça materia ad caput, læso cerebro, & pluri-
mum oppressa virtute, æger propinquus morti fa-
ctus est immobilis & non loquens, & credebant
vulgares eundem sanitati reductum esse, motu in-
ordinato iam remoto & loquacitate, cum tamen
postea exiguo tempore intermisso idem morere-
tur. Hic tamen solidi mortem ipsam medicis pe-
ritis obiecerunt, quod tardassent & inhibuissent à
principio catuli appositionem. Et ita præter me-
ritum etiam docti medici à vulgaribus calumniati
sunt, quia capiti non adhiberetur, cum potius ipsi culpandi
essent, qui mortem intulerunt. Quamuis neque A-
rabes, neque Græci de his mentionem faciant, ta-
men Neoterici tempestiue horum applicatione
continua vtuntur, & sic aliqui plures numero vni
post alterum calide euisceratos apponunt, neque
dum ibi retinent, contra opinionem vulgarium mu-
licularum, quæ ad viginti quatuor horas; cum
cito & facile putrescant. Quamuis Montanus pu-
tet hoc non multum conferre in phrenitide hec-
tica, in qua nullæ emedia iuuant. De topicis teme-
stis seu potius vniuersæ retentionem; alii & sitim;
vigilias attinet, plura apud quosuis remedia inno-
nias, tam intra quam extra adhibita. Quidam &
torpedinem capiti admovent. At opii vsus perig-

culosus est, vt diximus: quanguam interpres Hol-
lerii Hispanum sumpsisse seminiam scribit; at
nos nouimus medicum scrupulum vnum mulieri
dedisse, quæ mox fuit extincta. Sic & Cicinnæ
pater opio interemptus est. Præstat potius vt re-
medijs externis, & lotionibus quoque brachiorum
ac pedum, exceptis linimentis somniferis tempo-
ribus illinitis. Quæ vero sitim extinguunt, recu-
re ad ea, quæ de febris ardentibus & de siti fe-
bricitantium diximus. Attamen phreniticis sæpe
contingit vt sitiant; & tamen non bibunt, vel bi-
bere negligunt: tales ad potum cogendi. Et ita si
obliuiscantur alium deponere, facies balani irri-
tentur; & si alius sit alitica, clysteribus vtendū.
Ita quoque si teneantur obliuione mingendi, vel
lotium reddere negligant, admonendi sunt, vt
meiant: vesica & pubes fouenda hydrelæo, parietæ-
ræ decocto, vel oleo scorponis, hoc tamen aliquibus
non placet, cum nimis exsiccet & spasum inferat.
Quod si phrenitici ad soporem, vel caron vertan-
tur, quod aliquando fit fomentis largius caput ex-
calfaciuntibus & replentibus, refert Trallianus; tunc
iis vtendum, quæ eos excitent, vt sunt stimulatō-
ria & frictions. Si quoque ex nimio vsu infrigi-
dantium & stupefacientium lethargum incurrant,
vel ex narcoticis, errhinis, ex pulegio, hylopo &
aceto tritis, naribus impoitis excitandi sunt, tum
ea administranda, quæ ad lethargum faciunt.

OBSERVATIO VII.

De muliere phrenitica & puerpera.

Brechtilda Hæconis vxor Augustini Teylin-
gii sororii mei, puerpera 14. die à partu, anno
1556. mense Iunio incidit in phrenitidem læuissi-
mam, quæ postea ad maniam tendebat, cum per-
petuo delirio & furore & vigilia perpetua. Hæc
primis quatuor diebus in partu satis copiose pur-
gata, 14. die cum in seipsum hunc morbum incidisset,
& vehementissime febricitaret, ad eandem ac-
citus, vrina rubra & multum crassa existente, ce-
phalicam venam statim aperiri iussimus sanguine
ad uncias sex extracto, ac optime tulit. Et quum
cardo totius curationis in somni conciliatione cō-
sisteret, præter iulebos refrigerantes & humectan-
tes, etiam statim hoc oxymelidinum vsi sumus: 2.
aquæ ros. 3 iij. olei ros. 3 j. aceti ros. 3 b. mediocriter
frigide ob ætatem appositum fuit. Deinde sub no-
ctem frons, & tempora inungebantur. 2. vng. po-
pulæ, olei mandrag. pap. ana 3 b. opii thebaici 3 b. croci
3. iii. misce. Tertio die dedimus 3. diaphani lenissimi
cum 3 iij. feri lactis; & mediocriter alium deposuit.
Post quartum diem cum adhuc non dormiret, sy-
rupum sequentem sub noctem propinauimus: syrup.
papaneri 3 ij. ex eo parum dormiuit. Sed sequen-
tibus diebus cum idem syrupus exhiberetur, febris
nonnihil mitigabatur, delirio tamen persistente
ac vigilia permanente. At mater huius in puerpe-
rio semper, cum viueret, vt tunc mihi narrabatur,
delirio satifque diuturno laborare consueuerat, &
sic hunc morbum hæreditarium esse animaduerti,
eoque curatu difficiliorem. Interea ad somnum
prouocandum lotionem hac brachiorum, manuum,
ac pedum vsi sumus, tam ad diuersionem quam ad
somnum conciliandum: 2. folior. viol. maluæ, lactu-
cæ, summitatum anethi, flor. camomill. ana m. j. caly. 3.
pap. cum sem. num. ix. coquantur in aqua communi m. f.
pro lotionem vesperti adhibenda. Per totam noctem
deinde dormiuit, & melius habere cepit, delirio
oleo ros. etiam chamæmelinum & alia resoluentia;

& morbo mitiore facto atque in declinatione existente, gallinam per medium scissam capiti circa coronalem suturam applicuimus. Hoc enim modo etiam altera puerpera eodem malo correpta, quæ sub insigni Arboris appellato, etiam sanata fuit. Cæterum crinibus abradis gallinam viam per medium scissam apposuimus, & febre quidem ablata nec amplius redeunte. Cæterum postea post unum atque alterum annum rursus puerpera delirauit, & mansit aliquantulum stolidia: ita ut apud Leydanas monachas ad tempus vixerit, sed cum carcerem minarentur, futorem vel potius stoliditatem deposuit. At mensibus restrictis, cum neque sapientia secta iuaret, tandem ex monacharum consilio, cum iam rursus apud maritum esset, nucem muscatam sumpsit combustam puluerisatam cum pane butyraceo, quo remedio mentes aperti sunt, & bene habuit. Desipientia tunc desit, sed post annum iterum peperit filium, neque tunc delirabat, sed post aliquot annos cum rursus peperisset filiam, delirauit; at non ita vehementer, ut prius. Tercio rursus peperit filium, neque delirio afflictebatur, & nunc mente constans sana vixit anno 1571. cum hæc rescriberem.

SCHOLIA.

2. **Q**Uæ causa fuerit cur dum hæc mulier pareret uellas, delirio teneretur, & cum masculos, nequaquam, id quidem ignoro: nisi quis dixerit latentem causam & abditam fuisse. Noni tamen mulierem pulcherrimam Delphenem prolificam, quæ in unoquoque puerperio phrenitide, & postea furore afficeretur, adeo in infanti adacta, ut nuda aliquando per 24. horas continuo in lecto staret; & cum neglectum haberetur, sola è lecto surrexit, & per tabulam felis instar cistam superiorem ascendit; & cum ibi sese abscondisset & astantes cubiculum intrantes, eam non inuenientes, mœrore afficerentur, tandem exclamauit mulier sese in cistam abscondisse, ita ut non nisi magno periculo eum scila descendere potuerit, quo miraculi instar ascenderat. Sed huic aliquando vulnus ex casu inflatum erat supra capitis verticem: unde cerebro debilitato puerpera semper delirabat. Cæterum quod ad nostram ægrotam attinebat, vena cephalica huic secta fuit, cum in principio statim à partu purgata fuerat, alioqui ex saphena sanguinem detraxissemus, ut Amatus fecit in uxore sarchinatoris desipientie in puerperio, etiam melancholica facta aluo prius exonerata clysteri, quum non bene purgata foret in partu, primo secuit saphenam, altero die cephalicam: deinde inlebos, & oxymelidinum præscripsit, & cordis epithema, somniferæ & embrocationes super syncepus. Postea viuam catulum per spinam dissectum apposuit eidem, & dedit 3. i. requies cum aqua laetitia, venuphar. ana 3. j. B. in pœm. A quo dormiuit quatuor horis, & eruperunt menses à febre furibunda, ut nostra permansit, quamvis & hæc Amati ægrotanda tandem intra mensem sanitati restituta fuerit. Habes apud eundem pulcherrima in scholio, quod dies critici à partu sint numerandi. Vult ibidem Amatus quod topica semper sint simpliciter applicanda: Rhases vero non semper, sed aliquando fronti: & ita Montanus mentionem facit de medico aliquo clarissimo Ducisæ Urbini, qui eidem in dolore capitis intensissimo à causa calida, frigidissima medicamenta, non tantum potentia, sed actu applicuit: ex quo rursus applicauit Ducisæ in Epilepsiam & in Caron seu subeth incidit, ut vix pluribus remediis tandem ad pristinum statum reduci potuerit: in quam dispositionem

nem non incidisset, si frontis medicus eadem applicasset. Sed hæc omnia ex distinctione ex Galieno præhabita Scholio præcedente administranda sunt, quod etiam & de somniferis & resolutiuis intelligendum est. Verum ut his aliquid adiciamus de paraphrenitide: quanquam eiusmodi deliria sæpe in febribus fiunt, ut de febribus dictum est, hoc unum exemplum his adhuc addidisse satis erit. Puer Delphensis quatuor annorum, qui febris continua correptus erat, vermes deiecit, delirabat ac paraphrenitidem incurrebat & vigilas. Post pedum frictiones, aquam rosaceam cum oleo rosæ & aceti exiguo fronti admoimus, & vnguento popæleo rectis simul tempora inuinximus. Adhibitis deinde remediis quæ ad vermes faciunt simulque refrigerant, puer à paraphrenitide liberatus est, cum & decoctum centummodi bibisset. Cæterum paraphrenitis, non præcipue morbus est, sed morbi alterius symptomata, puta febribus sanguineæ aut biliosæ. Vidimus enim inquit Alexander Benedictus, quosdam in tertianis periodis desipientes, citi succo auri vna acerba proutius renitisse. Et sequitur plerumque ardentis febres, aut alioquin viscerum inflammationes, vel fit ab humoribus putridis vel vaporibus putridis, ac vermibus. Vel fit in statu ardentissimarum febrium ob acrimiam vaporum eleuationem ad caput. Curata febre, ut de ardentibus diximus, etiam hæc cessat. Sed in hac venam secare non oportet, cum in statu melius sit silentium habere. Non tamen iuxta Rondeletium oportet morbum incuratum relinquere, clysteres, monet cucurbitulas cum scarificatione, clysteres, frictiones & oxymelidinum, & ea quæ conciliant somnum. At præcipue animaduertendum, cuius morbi delirium sit symptoma, & in qua parte sit morbus, ex quo fiat delirium. Si ob inflammationem pulmonis, costarum, colli, eligimus syr. refriger. & affectum cum parte respicientes, ut est syr. viol. in iubinus, papauer. capill. ven. cum decoct. pectoralibus: & ita de aliis & potentioribus lenientibus & decoct. horder. Sed in his suspecta est alui proluuius. Ita & de topicis & epithematis sentiendum in pectore valent in septi transuersi inflammatione. Hoc enim modo curata fuit puella, de cuius vita desperatum erat. Et ita de cordis & hepatis epithematibus sentiendum, & de pul. & spec. ut diatrag. frig. in pectore. Quæ omnia satis nota sunt ex us, quæ de febricitantibus scripsimus. Si ex vermibus vermes depellendi sunt, ita & putridi humores expurgandi, diuertendi, ut & vapores.

OBSERVATIO VIII.

De Lethargo.

Lucas Alcmarianus, Vitriarius, vir annorum triginta, anno 1547. mense Iunio, lethargo correptus est, cui & lenta feb. is subsequēbatur. Hic vix, quouis modo inter ellatus respondebat, oculos ad vociferationem quandoque aperiebat, denuo claudēbat. At hunc Empiricus cum intrasset, cum hominem somnolentum reperisset, nec ad interrogata respondētem, eundem statim moriturū iudicabat, & ut extrema inunctione inueneretur, tanquam hinc emigraturus, mandauit. Mox Empirico egresso me vocarunt, & præsentibus signis animaduēsis illico lethargo affectum cognoui, nam & pulsus huic magnus, & rarus erat, atque vndosus, spiritus vero & rara & imbecilla. In principio, itaque, quæ hominem desitiosum ignauum somnolentumque excitarent, naribus applicui, odoramenta excitatoria, in primis fuculorum

extinctæ lucernæ cum ad manum foret, frictiones quoque extremitatum adhibebam, cruraque pungēbam & pilos in ipsis vehementius euellēbam, ita ut excitaretur al. quo modo. Deinde quia eramus in morbi principio, & vires utcumque fortes admitterent, illico accessit chirurgo, ut sanguinem ex vena cephalica in cubito dextro detraheret, præcepit, sed non copiose, quod & Gal. lib. 13. Meth. med. suadet statim ab initio faciendum, si nihil prohibeat: cum quo etiam conueniunt, Paulus, Aetius, Trallianus. Postea hoc frontale vix tepide (quia in principio æstatis eramus) imo mediocriter frigide admoimus: 2. olei chamæmelis (quia multum pituitosus & albi coloris erat) olei ros. ana 3. j. aceti optimi albi 3. B. aquæ end. solatri, betonicæ acetosæ ana 3. j. miscer. Nā & Galenus illico à sanguinis detractione oxymelidinum apponi iubet: eodem enim teste humor quicquid is fuerit, ab initio à capite repellendus est. Deinde vero ut ex hoc decocto bis in die lumeret, iussi betonicæ, saluæ ana m. j. B. end. cicchorii (ob febre) ana m. j. stat decoct. in aqua communis pro 3. j. colaturæ adde mel. 1. res. col uti 3. j. oxymellis simplicis, syr. de end. an. 3. B. miscer. frontem postea inuinximus vng. popul. alab. sp. ana 3. B. olei chamæmel. 3. j. misc. postea reliqui vng. popul. & solo vng. alabastrino & chamæmelino inuinximus. Interea eundem purgauimus hoc modo: 2. pilul. aggregat. anreæ. alephang. de biern. simpl. Gal. ana 3. B. agarici trochif. gran. vij. diagr. 3. j. cum syr. è starchade fiant pilule v. dentur post mediam noctem: quibus septies aluum deposuimus, cum maxima alienatione. Mane deinde dedi ad cerebri roborandum bis aut ter in die conferuæ florum torismarini, ad magnitudinem castaneæ. Præterea sub finem masticatorio ex mastiche & pyrethro vtens, tandem perfecte conualluit.

SCHOLIA.

Alexander Trallianus, post phrenitidem, agit de lethargo: & recte quidem; quum etiam sit affectus inflammatorius habens sedem in cerebro, quanquam materiam phrenitidis contrariam. Nomen vero huius (quod & Aetius, resatur) desomptum est ab actione laxa ab obliuione. Nam in lethargo non tantum obliuio, verum etiam necessitas coniuncta est quædam pigrities: quum & homines in hoc affectu pigri ac ignaui reddantur. Græcis itaque λέθαργος, Latine modo Lethargus, modo Veternus vocatur ἀπὸ τοῦ λήθης quod Obliuio interpretatur & ἄργος, hoc est, inertis; proinde ἀμαρτον & obliuionis, Latine dici posset, cum in ipso marcor & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas percipiatur, ut & Paulus ac Celsus vsum est. De aliis vero in velaminibus ipsis, quamvis raro, sed in substatia cerebri magis, cum pituita raro penetret velamina ipsius, ob eundem locum & eiusdem viscositatem, teste Galieno De locis aff. his cap. 5. Non deuiat, qui in ventriculis cerebri fieri volunt, aut in posterioribus, ubi collocant membris cerebri vasis, vel potius in vniuersis cerebri vasis, vel in cerebro ipso, vel in eius anponit proprio affectu: alii vero per consensum, ut Aetius ex Archæge & Post. tonio annotauit. Iac. sed hoc ipsum in caro potius euenit. Donatus vero cerebrum ipsum laesum esse demonstrat, non uero cerebrum ventriculos, sed secundum propriam eius substantiam. Ruffas inter se digladiantur, Per. Forst. Tom. I.

cum alii hunc affectum symptoma esse volunt, ut Donatus; & non tantum ex cerebri inflammatione ortum, & quod à pituitoso succo excitari possit, verum etiam ex ipsa pituita circa inflammationem. Qui vero Auicē. sequuntur, appellantes hunc affectum siten frigidum, seu apoplema frigidum, referunt ad morbum compositionis. Contra Auicēnam rursus disputat. Iacchius doctissimus, non esse apoplema: quod & Arculanus & alii Auicēnistæ admittunt. Capo de Vacca Altimaro refragatur, dum ait Lethargum formaliter acceptum esse symptoma, effectiue vero esse morbum. Ita & Rondeletius interdum morbum esse ait, interdum symptoma, sed tunc non proprie Lethargus dicitur, sed potius Caros, quanquam propemodum eorum eadem sit curatio. Fit autem præcipue ex pituita eaque putrescente propter febre, quæ adest, ut Capo de Vacca ostendebat contra Altimarium, qui etiam ex pituita citra inflammationem fieri volebat. Quæcumque igitur pituitam generant, hunc affectum inducunt, & quæ sanguinem pituitosum glutinosumque gignunt, vel humores crudos viscidos producant. Trallianus germanum lethargum à solo pituitoso humore fieri tradit. Quod ad signa attinet, quædam indicant futurum lethargum, quædam præsentem, quædam vero Quæ immineantem lethargum notant. mera prognostica sunt salutis aut mortis. Futurum arguunt tremor capitis, granitas eiusdem; & proptie partis posterioris, cum dolore exiguo: hæc enim, uti & pigrities, materiam frigidam cerebrum oppressuram notant, & vertigo per essentiam perdurans, sæpe lethargum, caron vel apoplexiam denuntiat: ita & cephalæa diuturna pituitosa, somnifera, & profundior auriumque tinnitus continuus sensusque hebetudo in sanis. Hæc igitur signa lethargi inuadentis diligenter obseruanda: nam tunc maxime opem ferre possumus; minus vero quum ad consistentiam deuenit, cum & remedia non ita admittunt. At obliuio ipsa & inertia magis aucta præsentem indicant affectionem: omnium namque veluti amentes seu stulti obliuiscuntur: palpebris semper coniuuere volunt, & conquiescere. Vix respondent quocunque modo interpellantur, oscitant crebro, & hianti ore aliquandiu persistunt, tanquam claudere id oblit. Cum violenter ab assidentibus excitantur, rursus in somnum deferuntur, & dum ad mictionem urgentur, porrecta ipsis matula, sese in manibus habere obliuiscuntur. Interdum sopor adeo pertinaciter adheret, ut æger vuls etiam capillis non doleat, sed totius stupore oppressus veluti truncus cubet. Febris lenta eos comitatur, pulsusque magni, molles, languidi, tardi ac rati & turbulentis, intermitentes potius quam intercurrentes, respiratioque rara, & imbecillis. Deiciunt per aluum lethargici magna ex parte liquidiora, quib. valde exigua vitæ spes est, Hippoc. teste lib. 3. De morbis. Nonnullis contra ventis inatescit, Vrinam reddunt iumentis similem, turbidam, quæ 1. De crisi. & 4. De sanatuenda. crudorum multitudinem in venis à calore agitatum & veluti feruentem, causam habet. Alii his addunt tussim ob pituitam in cerebro, & saliuam in varias partes destillantem: nam ab capite tepleto modo in nares, modo in fauces, modo in pulmonem talis humor destillat. Et manus tremulæ sunt, ob principium neruorū læsum in lethargo. Sicuti phrenitici iacent eleuati ad partem superiorem, sic lethargici ad fundum lecti dilabuntur, idque minus lethale est in his quam in phreniticis. Quod ad signa prognostica attinet: Nisi lethargo statim succurratur, cū ex genere acutior sit, Celsus auctore, celeriter iugulat, & Galenus 4. De causis pulsuum, M m ij animad.

animaduertens causam eius & partem affectam, lethargum lethaliorem affirmat pulmonia. Et Hippocrates lib. 2. De morbis, inquit: In septem diebus lethargicus moritur, si vero hos effugerit, sanus evadit. Convulsio & distensio nervorum lethargo succedens, etiam lethale, & qui perpetua somni immersione tenentur, moriuntur. Summi quoque periculi nuntius tremor est, & urgente malo frigidus circum caput sudor. Quidam pro arcano habent, si fronti sanguisuga apposita non hæreat, infirmum moriturum pronuntiant, idque non in hac tantum, sed in alia affectione: aut si lardum aut panem fronti admoveris, & eo frontem confricueris, deinde ad manducandum cani obieceris: si edat, evadet æger, sin minus, morietur. Si neque ex erethinis sternuerit æger, morietur. Si melius intelligunt & facilius moventur, si memoria redeat, & ad interrogata respondeant, & anhelitus liberior fiat, & si post aures in die decretorio fiant abscessus, & commodius per nares expurgantur, & symptomata minuuntur, spes salutis emergit. Rigore superueniente, si lethargus cessat, bonum: sin minus pessimum. Frequenter ad pulmoniam & paralyfin conuertitur, & est bonum, si vita supersit.

OBSERVATIO IX.

De iuvene lethargo correpto.

- Iuvenis Alemarianus annorum viginti quatuor, valde pituitosus, cum vno atque altero die capitis gravitate laborasset, adeo fuit somnulosus, ac in somnum propensus, ut quæcunque agens, dormire semper cuperet, ac assidue in somnum delaberetur, tandem accedente febre in lethargum incidit. Hic autem Alemarianus in platea vulgo *de leed* dicta, decumbebat, circa finem mēsis Augusti. Cum ad eum intrassem, neque ventrem eo die deposuisset, illico hunc vel similem clysterem iniciendum esse, ad fæces educendas, proposui: *℞. ros. brancæ, vrsinæ, althææ ana m. j. foliorum betæ, malvæ, mercurialis, parietariæ, florum chamomillæ ana m. ss. fursus p. f. fiat decoct. ad lb j. in qua dissolve cassia mundata ℞ ss. diaphenici ℞ iij. mellis ros. colati ℞ j. olei chamæmelini ℞ iij. salis ℞ j. b. misce fiat clyster.* At minime admittens, glāde acuta ex pul. hieræ picræ, & trochisc. albandal, aducto melle & sale aluum mox deposuit. Postea iuvene satis robusto existente, eodē die accito chirurgo, cum adhuc in principio morbi essemus, vena cephalica in cubito dextro secta fuit ad vncias fere sex, qua detractio febris plurimū fuit diminuta. Deinde vti sumus hoc oxyrrhodino leuiter repellente & nonnihil discutiente: *℞. aqua chamomillæ ℞ iij. aqua ros. olei ros. ana ℞ j. olei chamomill. ℞ j. acet. optimi ℞ ss. misce. non admodum frigidæ sed potius tepide fronti adhibui.* Interim ad ea remedia me contuli, quæ ægrum à somno excitarent, ut sunt asperæ frictions, vincula iniecta, tractio pilorum pectinis, emunctiorum capitis, atque barbæ, & castorei odoratus. Decocta quoque ebibit, quæ ita parata erant: *℞. corticum rad. feniculi, petr. asparagi, & cichorii ob febrē ana ℞ j. capit. Ven. polytrichi, belonicæ ana m. j. melissæ, hyssopi ana m. ss. florum stachados, anihos ana p. j. se. petroselinif. feniculi ana ℞ j. b. sem. caribani ℞ ss. polypodii quercini ℞ ij. vinar. passul. ab arill. mūd. ℞ j. fiat decoct. in aqua communi pro lb j. b. colatura adde mellis ros. colati ℞ iij. arom. cum ℞ ss. cinnamon. electi, sacchari, ad saporem delectabiliorem. Pro purgatione dedimus pilulas ex hiera & pilulis cochis. Post quartum diē, cum magis excitatus esset, Tertio die etiam nostræ vocationis adhibitis cucurbitulis natibus & hu-*

meris ad diuersionem, ad topica magis discutientia deuenimus, hoc modo: *℞. olei liliorum, vnguenti alabastrini ana ℞ iij. cui etiam tandem adiecit olei castorei ℞ ss. misce. & per os exhibuimus ℞ j. the. riacæ cum ℞ j. b. conf. buglossæ sex horis ante passum.* Quæ medicamenta quum iuuarent, ab aliis fortioribus remediis tam intro fumendis quam extra demouendis abstinuimus quale est castoreum, quod datur à granis tribus ad quatuor, auctoritate Mesæ, ex oxymelite. Ego sane, inquit Trallianus, non mul- tos eo morbo victos, hoc solo remedio mortē euasisse. Per se exhibitum proficit: adhuc autem magis, cum se oxymelite. Idem caput inungit ablatis capillis, vel frontem cum castoreo. Huc pertinent in morbo inueterato in sine post vniuersalia remedia, si alia nō iuuerint, & dropaces, cerata, sinapismi, & phœnigmi, modo febris non obstat. At iis opus non fuit, cum supradictis remediis æger post septimum diem sanitati pristinæ restitutus fuerit, cum & optima victus ratione extenuante usus esset.

SCHOLIA.

Quamquam Aëtius lethargum ex vitiiis causis originem ducere refert, vel cerebro primario laborante, vel per consensum: hic vero, vti verus lethargus, proprius cerebri morbus erat, etiam differens ab aliis soporiferis affectibus, à caro, qui etiam per consensum fieri potest, à ventriculo, vel ab utro, præter illud, quod caros vel absque febre accedat, teste Paulo, vel febris earum præcedat, quæ vehementior. Lethargum subsequitur ignauior. Item carus aliquot aliis affectibus superuenit, febrium, exempli gratia, accessionibus comitialibus: cerebri compressionibus, modo caluaria confRACTA, modo oblata membrana, quæ priorem cerebri ventriculum contegit. *μυρροϋ οφθαλμοι.* Græci nominant. Lethargus autem peculiarem causam obtrinet. Differt ab epilepsia, quia epilepsia per periodos, etiam absque febre fit, & ab apoplexia, quæ sine febre quoque est, in qua non solum sensus & motus, sed etiam mentis functio concidit. Differt etiam à cataphora & comate, quamuis in his, sicuti in lethargo, sit propensio ad somnum: tamen lethargus est ex humorum putrescente cum inflammatione cerebri, cum somno perpetuo: in cataphora in accessione augetur & demum cessat. Quamuis isti soporiferi affectus aliquid quid habeant in curatione, etiam proprium quid habeant, vnde & seorsim de iisdem dicendum suo loco. At nunc vero agemus quomodo lethargus curetur. Statim ab initio vena secanda est, vel media, vel externa ex præcepto Aëtii, Galeni, & Pauli. Alij vero ex cephalica, vti Hollerius & Rondeletius, qui mentionem non faciunt, satis est quod mediam secant, vel cephalicam, quæ magis apparet, sed in exigua quantitate, cum materia sit frigida, ita ut vncias sex vel octo non excedant. Si vires aut ætas vel aliquid quippiam missionem sanguinis prohibeant, acerbis clysteris aluus ducenda. Valente & cucurbitulæ, vti in Observatione diximus. Deinde materia præparanda syrupis & decoctis à nobis descriptis. De febre quotidiana continua, cum *sy. ex infus. ros. oxymell. aqua beionicæ, hyssopi, vel deco. p. p. Etsi modice attenuantibus sed minus calefacientibus, prout febris suadeat. Postea adhibenda purgatio ex infus. agarici, & exigui rhubar. Neoterici quidam ab hiera abstinēt, quod nimis calida sit, ob febre, & ob aloem inducente somnū vel caron. At ego qui Græcos sequuntur, vti Lacchnus & alij, hieram*

admittunt: poterimus & vti diaphenico. Quidam & vomitum eis concedunt, si materia sit contenta in ventriculo & facile educatur, cum oxymelite. Magis tamen clymata conueniunt, & minus torquent viscera, quam solutiva per os exhibita, quæ sæpe plena sunt, modo aluum lenientia, si ea du- bro diueterere possent, in quem usum etiam commendantur balani, frictions. Postea ad ea quoque deueniendum, quæ materiam proxime à capite re- purgant, ut sunt massicatoria, iterutamenta, quæ etiam ægrum à somno excitant, sed non ante vni- uersalia remedia adhibenda: qualia etiam sunt alia me- scamenta excitatoria dicta, siue per odoramē- ta, siue per suffitus hiant ex assa fetida, castoreo, pilis combutis. Quod ad topica auxilia attinet, oxyrrhodino primo vtendum, quamuis aliqui exigu- um castorei addunt, ne nimis refrigeret, ita ut primo transacto die ab oxyrrhodino abstineant. Quamuis alij iubent vt procedente tempore oxyrrhodino incoquamus extenuantia, pulegium, cala- minthum, thymum. Trallianus frontem illinit, aut castoreo, aut pilis humanis crematis, leuigatisque ex aceto. Vel thymum, pulegium, origanum aceto incoctum natibus admouet, castoreo iisdem ad- lecto. Palatum mithridatio, theriaca inungendum. Quæ si non sufficiant, caput radendum, & ex alto torrentis ritu, decocta ex herbis attenuantibus di- ctis, cum paucis castoreo in fucipitis loco funden- dis, vel cum castoreo aceti modico caput fouendū. *Vide supra apud o. melum Celsum.* Si neque his ma- lum cedat inapitimo vtendum. Aliqui in declina- tione cocta materia, recementorum copia ablata, commendant balneum. *vt Aëtius, p. vna & Tral- lianus:* quamuis alij vetent nullo pacto caput esse madefaciendum. Interea ac identibus succurrit, cum naturalium excretionum obliuiscantur, eas irritare oportet, aluum quidem glandibus & clysteris, vrinam vero irrigando pubem cum oleo ruacco, urino, castorei paululum adiciendo. Nunc & aliud exemplum lethargici adiciamus.

OBSERVATIO X.

De viro crasso pituitoso in lethargum incidenti.

Vir crassus, desidem agens vitam ac ineitem, crapulæ & ebrietati ac inextinguibili ingluuiei deditus, cum in hyeme sese musto impleuisset, hu- mida constitutione existente, in lethargum grauif- simum incidit. Hinc vti membra corpebant, & lapidæ insitit aut caudicis, immotus iacebat, nus- quam pedes proieciat, nec violenter manus pro- tendebat, conticescebat, etiam stentorea voce, vel ad rauim vsque, si quis clamabat, pisce plus mu- tus fiebat, & si quid respondere conaretur, intra fauces inconditum murmur stangulabat, palpe- bras difficulter attollebat, nec eas tandem sublatas facile demittebat: crebro oscitabat, & aliquandiu apertum os hians continebat nec claudere tenta- bat: se ipsum, & quod postulabat, obliuiscatur. Hæc quum viderem lethargo hominem affectum esse, dicebam, quæquam amici præsentem eundem apoplecticum esse existimabant. Verum cum cor- tundula exultante sanguinem ex cephalica me- tiocriter detrahere iussi. Deinde clyster iniectus, & ea exhibita, quæ eundem excitarent. Nec illo modo sinebant cum dormire, semper in hoc offi- cio seduli, vti ita hominem morti destinatum ex te- nebris in lucem reuocarem. Ab hoc sopore cum

aliquando euigilasset Diogenes, medicusque ro- garet, quod ageretur: *Reite*, inquit, nam frater fratrem amplectitur: ipsum affl. Elum moris germanum innuens, profecto quisquis eo cortipitur malo, nisi tempestiue experegiat, in Libitinæ regionem pro- nus concedit. Hinc strepitus & inelamationes admittimus. Imo aliqui scropham in cubiculum deferunt, pedibusque ligatis in aluum lenatis ad lectum ægri ligant, vt hoc garritu excitetur vel tympanis sonantibus, aut serræ stridore. Multi vero modi excitandi à medicis inuenti sunt: quale hoc est lepidius, quo lethargicus, non tamen sine medica ratione excitabatur auatus ille apud Ho- ratium, quem medicus fidelis è somno profundo euocauit, qui

Quendam lethargum grandis est oppressus: vt heres lam circum loculos, & clauas lætus enasque curaret. Hanc medicus multum celer atque fidelis excitat hoc pacto: Mensam poni iubet, atque Effundi saccos nummorum, accedere plures Ad numerandum. Hominem sic erigit, addit & illud Ne tua custodis, audis totum hoc auferes heres. Men' vino, vt vinas igitur, vigila.

Non dissimili techna alter vinofus excitatus fuit, cum audisset vasa sua vinaria vehementius com- moueri, atque ipse vinum ebibi. Cæterum ad exci- tationem & diuersionē pedes fortiter fricari iussi- mus cum sale & aceto. Cūque iam à somno vti- que excitatus esset, melicratum, adiecto pauco cinnamomo, pro potu dedimus, & paratam ma- teriam cum extenuantibus decoctis purgauimus cum infuso senæ & agarici, & frontem capillis crematis adiecto aceti exiguo illinuimus; quod & huic malo antipharmacum est. Paulo post cum conualescere inciperet, vt nasturtium vel eius se- men cum iam ad manum non esset, manderet, præcepi. Hoc enim torporem expellit, iacentem- que animum experefacit.

SCHOLIA.

A Verroes recte ait 2. sectione Coll. Lancorum, si ratio victus moderata omnibus vsurpare- tur, à nullo vsquam sanitas abesset. At hoc oracu- lum in hac arte diuinissimum esse tibi persuadeas. Nonnulli paruo in discrimine ponunt, & nihil pē- dunt quibus vescitur cibis. Sic illi qui sese assue- faciunt pituitosis cibis, ac ceruissam crassam & mustum bibunt, & nullo non die iis saturantur, facile ac cito hoc affectu capiuntur, vt ichthyo- phagi ac desidiosi: quemadmodū huic nostro ægro euenit, cum tempus quoque austrinum esset. Vt au- tem lethargici recte curetur, vitæ ratio, tum victus in primis habenda est. Conuenit autem iis aer ca- lidus siccusque, lucidus, vt æger excitetur minusq; dormiat, cui & vigilia est imperanda: ad iram com- mouendi & à somno maxime arcendi, quamuis tantillum somni permittendum, vt sufficere possit viribus recreandis: interim neque longus, neque profundus admittendus. Motus levis in declina- tione conuenit, antea vero frictions motum exer- citii suppleant. Quidam, vt Celsus, pro potu, vino albo aquoso tenui astringente vtiunt, quemadmo- dum & Alemarius, Benedictus Faentinus præ- ceptor meus ab eo abstinendum consuluit, ob fe- bre & inflammationem, & quod creberrū petat. In declinatione tamen conuenire potest. In prin- cipio præstat, vt mulsæ, vel hordei decocto cum cinnamomo. Victus in principio sit tenuissimus, & attenuas: vt pisanæ cremor cum cinnamomo. Ale- xader vtiunt succo amygd. caput replet, sed vti melle, M m iij vt is

illum de pessimo crimine accusarent. Postea & hic carceres metuebat; se damnatum ob peccata commissi vociferabatur, nec ullam spem salutis æternæ sibi superesse, atque se infernum sentire clamabat, ac flammam, seque in gehenna sepultum esse cum diuice dicebat: Hic quoque imaginabatur se stellas cadentes in cælo spectare, ac caco-dæmones in cubiculo apud se versari referebat: & me præsentem cum videret, inquit, *Olfaciat sulphur, quod ex ore exhalat, ita igne æterno consumor.* Cui placide respondebam illum melancholicum esse, atque hæc omnia, nisi falsa esse phantasmata. Is contra me ridebat, nihilque certius esse quam quod dæmones spectaret, seque in inferno sepultum esse, & ex ore iam sulphur exspirare: simulque in faciem meam denuo exspirans, *Namquid idem sentis, inquebat.* At eo deductum est malum, ut postea nollet cibum sumere. Hic ego rursus multis vltro citroque habitis verbis, eidem exemplum melancholici referebam etiam nolentis cibum sumere: qui se mortuum quoque dixerat. Prope eundem allata est cista ex medicorum consilio, in quam alium quendam qui se mortuum fingebat, posuere. Hic vero in cista iacens, prope lectum melancholici caput ex cista erigebat, & se mortuum esse dicebat: at mox cibum delictum sumens melancholicum ad cibum sumendum illexit, inqueiens mortuos cibos sumere folios esse: ita & melancholicus idem cum faceret, sanitati restitutus fuit. Hac etiam persuasione noster æger inductus, tandem & cibum sumpsit, mihi magis obediens quam alteri medico collegæ meo, cum meus aduentus illi gravior esset. Nam hæc plurimum ad curationem melancholicorum faciunt. Præscripseratque victum humectante (licet initio libenter sanguinem detraxissemus, sed venæ sectionem admittere noluit, neque appositionem sanguinis ad venas hæmorrhoidales, quæ enacatio primarium hic obinet, ut testatur est Hippoc. sapissime in libris Aphorismorum, & 6. De morbis popularibus) commodè uti sumus, cibisque boni succi & bordeato ad somnum conciliandum & decoctis humectantibus ex viol. lactuc. borag. bugl. fumaria, bordeo mundato, florib. cordialibus, nymphæ, syr. viol. nymphæ, de epithym. borag. bugl. fumaria. Illicque sæpius repetitis, & purgationibus adhibitis ex foliis senæ, epithymi & similib. tumunctionibus circa caput humectantibus, tandem hic sanus factus est. Postea quotannis, ne iterum recidivum incurreret, (eiusmodi enim Theologi magna ex parte melancholici sunt) præcepi ut in vere sanguis illi detraheretur crassus, & ut purgaretur: nam & hoc postremum utile fuit consilium Galeni, factumque ipse laudavit, quem, id malum prospicientem, ne quotannis recurreret, prudenter sequamur. Hic comment. 57. lib. 6. Aphor. Hippocratis, & in libro cui titulum fecit. Quos purgare oportet, sic habet. Exempli gratia, aliquis singulis annis incidit in melancholiam, nisi purgetur. Et res mira visu, quomodo morbo inchoante statim homo præstitit primam eius generationem, & ego accitus purgo humores atros & cessat protinus melancholia. Et huic homini ex purgatione ambo hæc optima eveniunt, quod scilicet superfluitates expelluntur, & quod ex acritudine eorum, quæ excernuntur paulatim aperitur os venæ quam vocant hæmorrhoida, & per eam etiam excernitur pars aliqua sanguinis vitiosi. Cæterum cum quotannis hunc melancholicum purgassemus à melancholia, deinde in perpetuum præservatus fuit: quamvis post aliquot annos incolomis vixisset; mater huius cum subito peste obiisset, atque eis

præsentem ten per esset matri auxiliabundus, peste quoque infectus intra duos dies mortem cum vita finit, cum multorum piorum virorum lacrymis, insigni ac docto Theologo & concionatore à vita vix quadragesimum annum excedente, subito rapio.

SCHOLIA.

Absolutis affectibus inflammatoriis cerebri, ad alia vitia cerebri, in quibus functiones principum facultatum depravatae existunt, nunc accedere institutum, initium sumendo à melancholica affectione, quæ melancholia dicitur, non quidem humor melancholicus, sed desipientia melancholica, quæ triplex apud medicos illustratur perhibetur, teste Fernelio, Melancholia, Hydrothropsia, Mania. Ad quam etiam pertinet, hydrophobia, & vesanus amor. Interea tamen sub delirij nomine, quod Græci *παρεσσωσις* appellant, non modo phrenitis, ac quod in acutis febribus excitari consuevit, continentur, Galeno teste 2. De causis symptomatum: Verum etiam duæ alie species, seu differentie, quæ quidem citra febrem oriri solent, quarum una melancholia tum à Græcis, tum à Latinis dicitur. Reliqua vere mania, Græce, Latine Insania seu Furor nuncupatur. De his iam dictis agemus: sed prius de melancholia, quæ inter eos connumeratur affectus, ut Galeno visum est 2. method. medendi & 3. De locis affectibus, qui à causa nomen sumperunt, propterea melancholia nomen impositum est: quo fit ut à Paulo lib. 3. cap. 14. sic describatur: Melancholia, dicitur quoddam est sine febre, ex melancholico humore nascens, qui mentis sedem occupat. Nam quamvis non unus sit eius generationis modus, ut dicemus: cunctis tamen melancholicis commune est, quod cerebri tamen melancholicis commune est, quod per se essentiam, siue per essentiam, siue per instrumentalem, in melancholia læsum esse. Sed nunc quid morbus in hic morbus affectus, vel symptoma, non omnes consentiunt. Aliqui morbum esse volunt viri magnæ acutioris tatis. Quamvis Alimarus potius symptoma esse velit, nec cogitandi nec memorandi functione lædatur, sed tantum imaginandi. Alj contra præter imaginativam etiam cogitativam depravari aiunt ex Rhafio, dum homines in affectione melancholica actus suos confundunt, & aliqui delirij, qui se ingulant, ex Gal. 3. De locis affectibus 7. quare non modo imaginativa, sed & cogitativa lædiuntur. At differt melancholia à phrenitide & mania (quia melancholia est functio depravata principum facultatum cum metu & tristitia) nempe metu tristitia. Phrenitici vero nec tristitia nec metu metunt, multo minus mania. Phrenitici quoque cum febre est. Attamen interpretes Holerij non ita hæc accipiunt, quasi nulla melancholia esset cum febre, experientia enim constat in febre hominem sæpe melancholicum reddi, aut post febrem vel alium morbum, ut nos exemplo docuimus in libris nostris De febribus. Ita & in febre ardente (interprete Holerio teste) Burgundus qui quidem Luterij multis medicis assistantibus mortuum bene se affirmabat, simul cum fratre ibi decubante, Precabatur medicos, ne amplius animæ impedimento essent, quo minus è purgatorio euolaret ad Deum. Aliquando mirabatur moribundum quasi efflaret animam, monebat ut spectaret exspiratum. Postea summo timore, & omnium desperatione corripiebatur: tandem opportunis remediis adhibitis & hæmorrhoidum profusio liberatus

liberatus est. Aliis itidem se mortuum & huc animo (re ille de quo in Observatione diximus) putabat, ob idque cibum omnem reformidabat, quod mortuos exere negaret. Tandem optimo consilio effectum cadauer, mensæ accubens, cuius exemplo cibum sumpsit. Cæterum Thomanis Rationes medicos eiusdem sententia est, cogitationem depravatam esse: ait enim symptoma electionis scilicet, & cogitationis, cum modo una, modo alia lædatur. Ut re ipsa videre possumus in melancholicis. Verum omnes in hoc consentiunt, quod semper iis adsit metus & tristitia: & licet metus & tristitia sine cordis affectu, referuntur tamen in cerebrum, quia sunt sine causa; nam si cum causa, secus. Hoc cognovit Avicenna, quando dixit in curatione melancholicæ semper esse respiciendum ad cor, non tantum ad caput. Metunt igitur & tristantur omnes, odioque habent homines, ut inquit Paulus, nec, si roges eos, quamobrem moriantur, causam reddere possunt: nam sine causa omnes mortui sunt teste Galeno, ac frequentius eoguntur in lacrymas, & deserta loca potius appetunt, hominumque incipiunt vitare consortia: aliquando rursus suam sententiam redimantes, vitæ solatio delectantur, Theodoro Prisciano teste lib. 2. cap. 5. ad Timotheum. Non tamen cunctis est timoris modus: quoniam præter naturam eis visa non semper eodem genere continentur, ut Galeno visum est 3. De locis affectibus. Sed multa sunt inter veteres quæstio tristitia seu morositia, si sedem animæ attingant; Galenus enim 3. De locis affectibus, dicere videtur, quod si in tenebris terreri: sua enim ratione tenebrae pavoris incutunt omnibus, ut contra lux sic caros omnes facit. Hoc idem melancholicis in ipsa quoque clara luce evenit. Nam sedes animæ; ab eo humore nigro ita afficitur, ac si locus omnis tenebrosus sit. Hanc sententiam Averrhoës ridet: Anima enim non videt, inquit, ea quæ in corpore, nec ab iis iuvatur, sed ab iis quæ visibilia extra occurrunt. Ut enim nemo experitur se interna cerebri intueri, quomodo colores intuebitur? & si nigrum, cur non rubrum & flavum; Professorum causas reddere difficile est. Iacohinus credit temperamentum siccum & frigidum in causa esse, ut in senibus metum parere, ut inde morositiam: quod à multis timet & parum sæpe abest à melancholico. Fiant autem hæc accidentia doctri in consensum cordi, timidus enim facile vitaturatio; ut timeant ea, quæ non debent. Contra audaces, ubi calido temperamento cerebrum afficitur, & deinde cor, eadunt: & circa rixas & contentiones & studia delirant. Galeni opinionem sequitur Donatus & alij multi & hac ratione quoque fit, ut nulli ipsorum mortem, atque alia quædam haudquaquam timeoda timere videantur. Si quidem alius (auctore Galeno 3. De locis affectibus) testam effectum putabat, atque idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur Alter gallos cantare audiens, ut hi alarum, sic ille brachiorum plausu latera quatens animantium sonum imitatus est. Fuit item alter timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicebatur, granatus sub illo collideretur, ac nos quoque cum illo periretimeamus (inquit Trallianus) eiusmodi habitationem etiam alias infans & multiplices imaginationes inducere posse, & quod aliis se vas fictile esse putant: aliis coruum, aliis galum, etiam ut vocem illius

imitentur. Quemadmodum alii lusciniæ se esse crediderint, & plorent, quod llyn amiserint. Ego, inquit, mulierem vidi, quæ ea imaginatione vexabatur, ut media manus suæ digitum constringeret, tanquam in ipso totum gesseret orbem. Plorabat autem illa quoque, verita, ne quando digitum suum infleberet, & totus orbis corrueret. Jam alios plerosque vidimus, quorum superfluum est, forte supra vires nascas, omnium velle meminisse. Verum hæc apponisse sufficiet, quæ iis potius, qui à melancholico humore originem morbi trahere inceperunt, solent evenire. Quapropter si morbus ex tristitia, aut solitudine quadam præcedente, aut alio animi affectu coeperit: considerare tunc oportet imaginationis speciem, aut rationem, aut aliud quiddam eorum, quæ subitam mutationem efficere possunt. Plurimi namque sic curati sunt quodammodo, vel cum vidissent, audiissentque ea, quæ consequi desiderabant. Ita ergo Philodorus medicus quemdam, qui sibi caput amputatum esse, quod tyrannus factus esset, putabat, casumque deplorabat, curavit, imposito repente capiti ipsius plumbeo pileo, ut gravitatem sentiens, caput se recepisse putaret, gaususque sit plurimum, atque ideo vana imaginatione liberatus. Eodem fere modo Æmilius medicus, qui Almaria ante me medicinam faciebat, curavit Gerardum quendam Patrem monachorum, qui male imaginabatur, se ferpentem caput non habere. Iam mulierem quidam curavit decessisse, (teste eodem Tralliano) melancholia laborantem hoc pacto: Cum putaret illa serpentem se deuorasse, vomitum medicamento citavit, atque in id quod reiectum fuit, parum bestiam per omnia imaginationi illius & descriptæ à vana imaginatione fere similem imposuit. Memini quidem cum Romæ agerem, Gisbertum Horstium medicum insignem præceptorem meum, Hispanum quendam in nosocomio Mariæ Consolationis decumbentem eodem modo curasse, injecto clysteri ac in vase vipera imposita, qui putabat se viperam in ventre habere. Quare hunc quoque affectum, quia ob tristitiam eius, quod putarat, evenit, gaudium nimium subito accedens dissolvit. Ad hæc aliam quandam ex longa viri peregrinatione melancholia correptam & iracunde omnibus respondentem vidi, sed & ipsa eodem modo sanata fuit. Nam maritus illius peregre reuersus nulli prædicens, neque aliquandiu differens, sed subito ingressus, seipsum illi ostendit. Præter spem igitur ipsum mulier conspiciens, atque ita amplexa, multoque gaudio affecta liberata est, rursusque ad naturalem statum rediit, ut nulla alia indigeret curatione. Sic igitur nisi affectus longo aliquo tempore infestauerit, tales imaginationes curare oportet, omni modo, omnique artificio utentem, præsertim ubi malum à manifesta quadam & veluti primaria causa occasionem habuerit. Sed de iis postea. Nunc aliud exemplum proferamus, cum valde inter se melancholici differant, ut nunc dicere inceperimus.

OBSERVATIO XIII.

De duobus fratribus melancholicis, uno in lecto obducente, altero in puteum sese præcipitante.

Mulier Alemariana duos filios eosque doctos habuit, & valde studiosos. Priorem vero cum Louanium ablegasset, victu tenuiori ac sordido cum viveretur, matre admodum avara; victum non satis suppeditante, & adolescens die noctuque literis incumbens, vigiliis ac tenuiori victu

9.

Historia melancholici, qui sibi caput amputatum esse, quod tyrannus factus esset, putabat, casumque deplorabat, curavit, imposito repente capiti ipsius plumbeo pileo, ut gravitatem sentiens, caput se recepisse putaret, gaususque sit plurimum, atque ideo vana imaginatione liberatus.

Mulier quam putabat se ferpentem caput non habere. Iam mulierem quidam curavit decessisse.

visu sese macerando; propria natura melancholicus, in melancholiam gravissimam lapsus est, à qua cum euadere non posset, nec medicis vteretur, tandem delirans patriam accessit per matrem reuocatus. At mater nimium ad rem attempta, medicum neque hoc tempore ad filium vocat; unde melancholia adeo aucta est, ut neque edere neque bibere miser iuuenis vellet: ut ita postremo viribus deficientibus obierit. Duobus vel tribus annis deinde elapsis, alium filium quem habebat non minus quam priorem valde literis deditum, Louanium quoque mittit, qui similiter parcissime viuens, ita ut aquam tantum biberet & ceruisia abstineret, & impense studeret Theologiz, & quæstionibus Theologicis iisque grauioribus irretitus, more schoasticorum Louaniensium, omnino melancholicus factus est, nihilque aliud perpetuo garriebat, quam se in capite Biblia habere: atque has voces lingua Germanica indefinenter obmurmurabat, *die Bibels in dem bol: die bols in den Bibel*, hoc est, *Biblia sunt in capite: caput est in biblia*. Hæc melancholia adeo sæuam cepit incrementum, ut relicto Louanio cum patriam accederet pedestri itinere, Antuerpiæ cū appropinquasset, se ipsum in puteo præcipitauit miser, & ita suffocatus est. In puteo mox mortuus inuentus per Magistratū furca (ut solet fieri, qui se ipsos interficiunt) suspenditur. Vno atque altero die intermisso; cum fortè frater meus Nannius Forestus, iuuenis Græcarum ac Latinarum doctissimus, Louanio discederet, & versus Antuerpiam iter faceret, reperit iuuenem hunc Alcmarianum furca suspensum: quem, cum vidisset, atque hunc ipsum melancholicum fuisse cognouisset, statim accessit Præfide vulgo Amptmann dictum, qui præfès nostræ cognatam Corneliam de Oesthoren duxerat, & ideo frater audentior factus, rem actam exponit, iuuenemque Louanij melancholia laborasse, antequam isthinc discederet, & sic mente captū se ipsum in puteum præcipitasse declarat. Et ita re intellecta, à furca tollitur, & in proximo cæmeterio honeste sepelitur.

SCHOLIA.

3. Exemplum hoc nos admonet, melancholicos solos esse sinamus. Quam autem uterque literarum nimium studiosus esset, & insuper parco victu vteretur, uterque hirsutus, macilentus & niger, propria temperatura melancholicus, fuit hæc ipsa melancholia quasi hereditarium malum, eoque magis aucta ob causas præcedentes. Nam & mater melancholica, quam & nos probe cognouimus, etiam melancholia laborasse: & filiam similiter præter hos duos fratres, qui ita misere extincti sunt. Est enim melancholia quædam hereditaria à Rondeletio Baillarguet dicta (& alia multæ familiares nostræ regionis, inquit Rondelet. & Hispaniæ) fere nunquam curatur. At ambo iuuenes isti, ut mihi relatum est ab illis, qui ab initio iis aderant, meticulosi & mæsti erant. Communiant fere omnes in pauore, ut dictum est, metu, trepidatione, angore, solitudine. A sonitu frondis ventulo agitata diffugiunt, perpetuo lugent, plangunt, queruntur, amicos, & familiares auersantur, cunctos oderunt, & solitudines captant: qualem Bellerophontem Homerus describit:

Postquam autem inuisus superis esset factus, in agro Errabat miser ipse suo, solusque, dolorem Consumens animi, atque hominum vestigia vitans.

Heraclitus Ephesus totus erat in lachrymis, miserias & calamitates hominum iugi planctu sciscitans. Alcmariano, qui semper tempore vetus & annuum afflictebat: sed instante hoc tempore probe per purgatus manus delirabat. Alij nulla interualla habent, ut istis duobus iuuenibus, qui in continua erant melancholia. Cæterum cum indicibiles sint melancholicorum modi, ac variz imaginationes, ex quibus facile dignoscuntur signa differentiarum, quæ à forma sumuntur: deinde etiam signa ex scholio præcedente. Alia etenim signa sunt, communia, ut est metus & tristitia: alia vero vnicuique propria, quæ & secundum modum accidentium differentias melancholicorum aperiunt de his iam dictum est. Sed præter hæc alia melancholiam præfagiunt, ut si videamus hominem meticulosum esse, pusillanimum sine manifesta causa, cogitandum & propria natura melancholicum, hirsutum, macilentos, extenuatos, vultus parcos, melancholicos, prædicere possumus, tales vel tales facile in melancholiam cadunt. Alia etiam sunt signa, quæ tempora mentis, mori, tristitia, prout sunt ad iram, solitudinem querant, in somnis terreantur, & male incipiant imaginari, principium adest: & tunc statim adhibenda sunt remedia, ne malum augeatur. Si æger iam perpetuo se decipi ac insidiis peti existiam augmentum erit. Si vero verbis & gestibus acore promat ea, quæ hæcenus imaginabitur, iam melancholia confirmata est, & ad vigorem accessit. Signa vero specierum (cum tres numerentur apud medicos, nempe ea, quæ pendet à toto corpore, vel in ipso cerebro sit nata tantum; vel in hypochondria, inde hypochondriaca dicta melancholia) seiuuim cognoscenda, ut promptius curentur, præter cognoscenda quando cerebrum ipsum per essentiam afficiatur, seu simul cum toto corpore, vel ab ipso ventriculo coafficiatur. Affectionem cerebri esse primariam, liquido patebit ex ipsius ceteris, capitisque constitutione: & hac ferme conuulsio molesta, nulla hora interquiescens, breues atque interrupti somni sunt, somnia videntur vexantur, aliquibus caput plenum & infartum videtur, nonnullis vacuum & inane: à cibo abstinent, oris salua (ex capite videlicet illapsa) acris: in rem aliquam fixis aut intentis oculis diutius contemunt. Iam nulla, aut admodum modica indicia sunt, quæ vniuersi corporis vasa noxia succo prægnantia arguunt, aut oblata hypochondria testentur. At si vniuersum corpus melancholicus sanguis occupauerit, cerebrum simul cum toto corpore affectum erit. Euenit autem hoc, ut patet. 2. De art. curat. ad Glanconem, cum iter ad generandam hanc superfluitatem sit aptum, & ratio victus fuerit crassa, melancholicam succum gignens, vel splen natura imbecillior, ad se dem corpora sunt macra, nigra, & hirsuta, ac venas latas habent, qui ex tota melancholici sunt naturæ: qui vero ex exquisititia, per solitudines, aut pressiones, seu prauorum ciborum usus, tales facti cum sanguinem pariunt, quæue potes. 3. De locis affectus fusi sunt à Galeno numerantur: quæ videtur ratione si quis fuerit educatus, maximam quandam licet coniecturam facere, succum melancholicum in totum redundare. Si vero boni sue-

ci cibis usus fuerit, reliqua considerare oportet: ut ipsius exercitationes, mæstitiam, vigiliis, solitudines: & ad efficaciorē notitiam, non parum confert anni tempus, præterita ac præsens æris constitutio, regio, ac laborantis ætas & temperatura: nam & rufo colore homines affatim, atque post hos flauis in hanc intemperaturam incidunt, si vigiliis & laboribus, tenuique victu usi fuerint. Sunt & qui per febriles morbos humorem hunc contraxerunt: quibus semel collectis, quo pleniorē adhuc habeas certitudinem, cobi- venam secabis mediam. Si fluens sanguis melancholicus videatur, in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri indicabis: & confirmatus audentior vacua; si non sit melancholicus, iudica melancholicum succum non in toto redundare corpore, & actum obliges fluxumque sistas. Porro ob affecta hypochondria vitium quum exoritur, præter metum & tristitiam, cruditates acidique ructus accidunt & olidi, ventosa spirationes, æstus in præcordiis, status, interdum ventriculi vehementes dolores, acresque diarræe in dorsum extenduntur: sumptoque cibo maxime cocto difficili, spiritum humidum, idemque multum sequitur: vomitus accidunt vel crudi cibi, vel pituitæ, vel humoris amari; sæpe adeo astringens, ut ex contactu obstupescant dentes. Nonnunquam inflammatione corripuntur, & sursum conuelluntur, & infestantia quædam ac versantia circa præcordia sentiunt, deinde alui deiectione, vomitu, proba concoctione ructibusque eleuatur, is, qui ita laborat. Quibusdam venter durus & siccus fit, & quidam insueta mandendi cupiditate infestantur nec minus torquentur immodica siti. Alimentum in venulas ægro distribuitur, hypochondria ardent, & pondere quodam premuntur. Per hypochondria intelligimus partes omnes sub costis sitas, siue affectio sit in ventriculo, siue in venis lienis vel iecoris aut mesaraicis. Restant signa prognostica: scimus periculosas esse per. Signa prognostica mutationes ipsis melancholicis cum vel apople. Signa prognostica xiam vel conuulsionem, vel furorem, vel cœcitatem significant, ut Hippoc. inquit 56. Aph. lib. 6. Interim vero, eodem teste, in morbum comitalem permutatur ut patet. 6. De morbis vulgaribus. Propterea non negligenda erit eius curatio circa initia, ne diutius protrahatur, ac in prædictos vergat affectus. Circa initia namque facilis est eius curatio: inueteratus enim, & veluti in naturam conuersus affectus, ut Alexander inquit, incurabilis propemodum euadit. Vterius cum ex melancholico succo excitetur, qui si non prius euacuetur, paulopost superaffatus in atram bilem vertitur, ut Galenus visum est. Apho. 53. lib. 3. & maniam, hoc est, furorem efficit. At si ipsis melancholicis hæmorrhoides superuenerint, bonum: & si varices, eiusdem melancholiz sit solutio, Hip. teste, Aph. 11. & lib. 6. Frequentant autem in masculis magis, & mediis ætatibus hæc affectiones, difficile vero in feminis, vel aliis ætatibus, Calio Aureliano teste cap. 6. lib. 1. Plura videtur apud præceptorem meum cap. proprio De signis prognosticis melancholiz. Sed omnia quæ dicta sunt de signis, clariora per exempla subsequenti euadent.

OBSERVATIO XIV.

De melancholia ex sanguinis copia orta.

Vt supra triginta annos natus hirsutus & nigro colore, habituque tenuiore; cumque viam

vitam curis, tristitia & mœrore per aliquot tempus peregrisset, atque hæmorrhoides eidem fluere solent, & nunc astrictæ essent, melancholia correptus est, quæ ex euaporatione sanguinei humoris melancholici originem trahebat, & tandem cerebrum offendebat. Simile quid huic ægro contingeat, cuiusmodi iis, quibus oculi suffunduntur, accidit. Ad quem cum intrassem, & animaduertissem, quod cum risu vanas imaginationes haberet, humorem, qui offendebat, non admodum vitiosum esse & rodentem, sola autem copia nocere, animaduerti. Cumque in corpore verus gravitatis sensus inesset, faciesque multo quam antea rubicundior, venæque magis turgescerent & intentæ essent, magis suspicatus sum sanguinis copiam, quæ vapores ad caput transmitteret, quæque spiritum animale turbidum redderet, vanasque ac ridiculas imaginationes excitaret.

2. Itaque cum in vere essemus, & vires satis constarent, statim venam mediani in cubito dextro secuiimus, sanguine satis copioso ac nigro effluente. Nam hæc euacuatio una vice facta, cum vires constant, frequenter efficit, ut nonnihil etiam spiritus qui vapores transmittit, euacuetur & dissipetur. At ante venæ sectionem die præcedente 3. j. lenitui præbuimus. A venæ sectione decoctum sanguinem mundificans præscriptum. 2℥. boraginū, bugl. summatum lupulor. fumaria, melissa ana m. j. storum cordialium ana p. j. hordei mundati m. ℞. prunor. damasc. m. xiii. ruar. passul. enucleat. 3℥. thamarindorum 3℥. epithymi 3 vi. folior. fen. 3℥. fiat decoct. in sero lactis pro ℞. j. colatura adde syr. viol. de pomis, fumaria ana 3℥. j. misce, fiat apoz. Postea pro purgatione in 3 iiii. huius decocti dissolue castia recens trita 3℥. vi. confectiois hamech. 3 vi. syr. borag. de pomis ana 3℥. misce, deinde ad hæmorrhoides aperiendas, rursus cum adhuc sanguine laboraret melancholico, venam secare iussi, in exigua tamen quantitate iuxta malleolum, & hæmorrhoides denuo fluere cœperunt, aliqui hirudines ad ani sedem apposuimus. Sed hæmorrhoidibus more solito fluentibus hic sanus euasit.

SCHOLIA.

3. *Quem cerebri morbum consequatur.* Portet autem diligenter causas huius mali inquirere, & sic melius curabimus. Cum autem cerebro intemperato contingat, adeit his humor melancholicus aliquando supercalfactus, aliquando superfrigidatus; *Atio testis.* Sic intemperies frigida & sicca sæpius in causa est, siue naturaliter, siue aliunde acciderit, ab humore nimirum melancholico, eiusdemque vaporibus in aliis partibus generatis, vel ibidem relictis, unde vapores atri atque fœculenti in mentis sedem repunt, à quibus cerebrum redditur simile tenebris. Fit etiam ob capitis calorem immodicum, ita ut sanguis aduratur, inde vapores quoque sunt melancholici. Sed hic inter se digladiantur, cum illi, qui Avicennam sequuntur, ex nuda intemperie fieri volunt sine materia: alij vero, cum materia quamvis immediata causa esse posset, si cerebrum lædatur per essentiam; minuuntur quidem operationes: ideo potius fit fatuitas. Sed ubi deprauantur, ut in melancholia fit ex intemperie cum materia. Quamvis fieri potest sine materia ex solis vaporibus, qui spiritum animale in cerebro existentem reddunt impurum, sed tunc est melancholia per consensum. Quædam melancholia (loquor nunc de humore, *intra Avicennam*) est concreta & congelata, quæ fit à frigiditate, &

non habet locum in affectu melancholico, sed potius in catalepsi. Et ideo quidam volunt potius melancholiam evenire magis ex intemperie calidiore, tam ex ratione iecoris quam lienis, etiam in capite: ut si caput inflammatione laboret, etiam sedata subsequatur affectus melancholicus etiam in phrenitide vel post febres, quia tunc cerebrum postea frigidum evadens, sanguis quidem in capite assatur, & fit melancholicus, transiens potius ad melancholiam, quam atram bilem, rationem eius, sanguis ita genitus fit frigidus, & succusculum remouetur calida dispositio, phrenitide ablata: & sic remanet cerebrum frigidum & siccom cum materia melancholica. Fit etiam ab atra bile, hoc est succo melancholico: alioqui auctores hic plurimum inter se digladiantur, nunquid ab atra bile vera fiat; quæ liquato birumini, aut pici atræ, tam colore quam consistencia similis est, acris mordax, ut acetum, odore ingrata, sapore acida, quam ne musca quidem omniura degustet. Hæc seu qualitate sua, seu etiam quantitate noceat, dixos morbos pariet in corpore: nempe lepras, psoas, elephantem, cancerum. Si aliis humoribus temperata, chyronia & telephia vlcera, & lethales dysenterias. Hanc proprie atram bilem dixere veteres. Quamvis aliquando confundant cum succo melancholico, vel sanguine melancholico aduisione. Et sic Trallianus agens de causis melancholiz, melius hæc distinguit, cum dicit vel ex sanguine melancholico, vel ex sanguine bilioso, vel ex humore crasso melancholico fieri. Et ita causa mediata est sanguis melancholicus, vel humor melancholicus. Aliqui immediatam ex nuda intemperie præcedente fieri volunt, sed statim accedente humore melancholico, cum rarissime absque materia etiam esse volunt. Ad causas externas primitivas, & procreatas dicam referantur alimentorum prauorum usus, ut carnes bubulæ, taurinæ, caprinæ, hircinæ, aprinæ, fallacientia omnia ex piscibus, balenæ, thummi, cetæ, cæa ex muria aceto sale condita: brassicæ, lentæ, legumina, cascus vetus, vina crassa, & omnia alimentum melancholica. Aer turbulentus; frigidus, calidus ac adurens, immoderata vigilia, tristitia, studia vehementiora, longi carceres, fames: de quibus omnibus vide Galenum 3. de locis affectus. In viduis, nec non iis, qui amorem inordinate utuntur, hoc etiam accidit, eo quod menses sollicitudinibus mœroribusque conficiuntur. Huc etiam referuntur causæ remotæ: ut hæmorrhoidum, menstruumque & fluxus melancholici consueti retentio. Causæ autem præcedentes dicæ, quæ intra corpus latent, sunt humor melancholicus, eiusque humoris, vel sanguinis melancholici plenitudo in soto, vel in cerebro, vel in ventriculo, vel in præcordiis inaccessibilibus. Contingit sæpe etiam ob vitium iecoris sanguinem melancholicum gignentis, vel lienis vitium, cum is magnam copiam eiusmodi sanguinis allicit, nec expellit: hinc enim vniuersum corpus sanguine melancholico perfunditur tempore. Has causas omnes, tum etiam illas, quæ varias imaginationes, & varia symptomata excitant, de quibus scholiis præcedentibus satis dictum est, accipere cognoscimus. Ita namque tum mederi poterimus, si signis quoque intellectis, de quibus iam satis dictum est: præcipue vero attendentes ad signa differentiarum, causarum efficientium. Si enim ex copia sanguinis vitium fiat, cum rursus male imaginantur, cum illa adsunt, quæ in observatione præcedente diximus *intra Alexandrum Trallianum*.

OBSERVATIO XV.

De melancholia paulatim initium habente & tandem in cerebro confirmata.

ANNO 1566. mense April, quidam mercator & si quis alius, diuissimus, triticum cum iustius seruasset, ad rem fortasse attentior; poltea tanti ut desiderabat, vendere non potuit. Hic conscientie stimulo agitatus, quod pauperibus non distribuisset; animi mœrorem iniebat, & cum vigil permaneret, in melancholiam gravissimam incidit, quæ paulatim initium sumebat; sed postea in cerebro confirmata, quam diutissime eidem adhæsit. Ratione illa pœssime tamen imaginabatur maximam paupertatem, & quod omnibus bonis spoliaretur, & quod fame simul cum omnibus suis domesticis moreretur, vir alioqui doctus, & Matheos studiosus, & scholasticæ Theologiæ deditus. Foras vero cum adhuc exiret, ac mihi familiaris esset consultandi causa me accessit, seque melancholiam quandam concepisse conquestus est: cuius causa iam diu non dormisset, & ut ad conciliandum somnum aliquid præscriberem, rogavit. Interea causam ipsius melancholiz, noluit aperire, quia iam dudum affectus erat. Consului ut victu humectante vteretur, & præscriptis eidem quædam somnifera: quibus postea confitebatur, post aliquot dies mihi rursus obuiam factus, se melius dormire, ac animi mœrore minus affici. Interea hortabar, ut & aliis remediis ad melancholiam aptis vteretur. At his cum abstinuisset, neque amplius me consulisset, circa æstatem malum denuo increbuit, ut nunc verbis exprimeret, quæ longo tempore penes se retinuerat, adeo ut melancholia radices contraxerit, & confirmata fuerit. Ad quem accitus, referebat sese omnibus bonis iam spoliatum esse & quod nudus per plateas, discurrere deberet, ac ita fame misere interiturus esse, seque condemnatum clamabat, pœnasque inferni sentire, & quod non melancholiz causa, sed ultione diuina periret. Nuditatem continuo repetebat, licet optime ratiocinaretur. Quum enim eidem librum Fuchij De medendis morbis, quem habebat, perlegendum proponerem, de melancholia integrum caput perlegebat, & optime intelligebat, ac morbum suum minime melancholiam esse dicebat, ac mecum de eadem recte disputabat; & cum eidem diuersa exempla melancholicorum enarralem, illos quidem melancholicos fuisse respondebat; sed se minime melancholia affectum esse admettebat, imo se sanum esse referebat, neque ob hoc medicamentis egere. Et ita vix eum compellere potui ad ea sumenda, quæ somnum conciliarent, & humores melancholicos e corpore purgarent, neque sanguinis missionem, cum venas latus satis haberet, neque medicamenta admisit. Victu autem nec opus esse dicebat, cum sibi satis commode vteretur. At cum doctus esset, & sermonibus nostris nonnihil tandem auscultaret, ut hoc sequenti victu, qui cuiuslibet melancholiz communis est, vteretur, consului, ut in aëre ad calidum & humidum vergente versaretur, & temperato: qui substantiæ puritate cordis cerebrique, spiritum nutret, atque odoris suauitate recrearet, atque locis candorem serenaret, ut potius iucundus ac suauis olens esset, nequaquam tenebrosus, nec in tenebris versaretur, nisi aliquando causa somnum conciliandi. Interea tamen tenebras vitaret, quæ terrorem incutiant. Interdiximus Nihil vigiliam

vigilam immodicam: quinimo somnum conciliandum esse proposuimus consueto paulo longiorem: nam omni conatu, ut dormiant melancholici tentandum est, nam magno opere confert pro eorum curatione. Præcepi autem ut cibis vteretur prohi succi & mediocriter humidis ac concoctis facilibus, minimeque flatuosis. Attendenda autem est in iis ægri dispositio, cum non omnes ad omnes cibos similiter dispositi sint. Plerumque tamen conueniunt panes elibano cocti, proli preparati. Vitandi autem omnes, qui suapte natura sanguinem melancholicum gignunt, qualis est bubula caro: cuius Gal. meminit. 3. De facultatibus alimentorum. Ipsa enim, inquit, alimentum non exiguum, sed crassius quam par est, gignit. Proposuiamus & arietinam & hircinam, & caprinam ac taurinam illi noxiam esse. Subridens inquit, Nos taurinam neque hircinam hic comedimus, cum Batania neque capris aliat, satis est nobis caro domestica & non aliena. Recte quidem, inquam ego, modo non sit salita, atque fumo indurata, imo à quavis bubula abstinentium ita & à lepore, multo autem magis ab apris & vris, & ab auibus, quæ magis ambulant, quam volant, ut sunt anseres, anates, pauones, meleagrides, ab aliis gallinæ Indianæ dictæ. Balanæ quoque, vituli marini, delphini, canis, omniumque cetaceorum carnes insalubres sunt. Carnes non virosæ, nec pingues: galinarum videlicet, pullorū, caponum, perdicum, phasianorum & sturnorum, præsertim iuuenum oua gallinarum mollia, pisces petrosi, & molles carnes. Erinacei vero marini plurimum præstant ad iucunditatem & vilitatem, Aërio teste. Conueniunt vero & hædinæ carnes. Et ex auculis tortures, & merulæ, nisi per ætatem siccificent. Verum, cum audisset mentionem fieri de phasianis, perdicibus & delicatis cibis, iterum subrisit, inquit: Ego cum nudus & pauper sim, quomodo feram eiusmodi sumptus in comendis phasianis & perdicibus? Cui, cum responderet, illum adhuc diuissimum esse, & ideo ut eius animum ab eiusmodi paupertate auerterem, imperavi, ut in arca sua ostenderetur ingens copia aureorum. Atque vaor eius in ea re sedula, & matrona proba, ostentabat ei diuitias suas, quas tamen querulus constanter effluuabat suas non esse. Subornauimus quoque socerum eius, qui sponsonem dabat, se omnia debita soluerum, ut ita quieto animo esset. Verum neque placidis verbis, imo ne minis quidem ad mentem redibat. Interea ego non sistebam, cum animi remissione opus esset, quin eundem ad iocosa, aliaque oblectamenta incitarem: nam omnibus modis melancholicos consolari oportet; etiam corroborare, ut in spem meliorem erigantur: gaudeant, lætentur, exultent, psallant. Prodest enim coram eis, non quæ metum & mœsticiam afferre possunt, loqui: verum quæ his contraria sunt, gaudia, hilaritates, bonam spem, ac animi constantiam & securitatem, ut ægri gaudeant & lætentur: in hocque cantu, aut aliis musicis instrumentis utendum. Et, ut inquit Celsus, quærenda delectatio ex fabulis ludisque: quibus maxime capi sanus consueuerat. Laudanda, si qua sunt ipsius opera, & aure oculos ipsius ponenda: leniterque obiurganda vana tristitia. Hinc Auic. inquit 4. primi. Scias quod inter cetera optimorum est remedium occursum rei gratæ, & iugiter rei his, quibus gaudia afficitur. Imo fortasse inuabit assidua consuetudo cum viris præstantissimis, & cum his, quos reueretur. Prohibet enim ægrotum à rebus, quæ nocent ei. Tam his si nihil proficitur, non aliud superest, quam ut acriter incre-

pentur, & diligentèr obseruentur. Verum cum hic ægrotus meum accessum adhuc ferret, omnibus modis dabam operam, ut exhilarari posset & forte cum sermo fieret, nunquid ei res venerea utilis esset, inquam ego, Tu perpetuo te nudum esse as, cum nequaquam ita res habent. Si nudus esse velis, potius nudus amplexibus tuam carissimam uxorem amplectaris: nam Venus ipsa mentem exhilarat, omnemque tristitiam & melancholiam depellit. Tunc inquit ille subridens: Modo sic moderata? Recte dicis, inquam ego, & propterea mente constas, sed male imaginaris te nudum esse, atque ito pauperiorem, cum & ipse cum Craso diuissis certare possis, ita ut ego me tam diuitem (vultus es) optarem. Verum quod dicis veneream moderatam esse debere, & hoc apte quidem dixisti: vitiā & falsam illam imaginationem, quam de nuditate concepisti, æque bene intelligeres. Venus procul dubio frigida & sicca corporibus inimicissima est, & his tantum inimica, qui calidi humidique sunt. Per intervalla tamen assuetis blanditur inuitis, etiam tibi. Sunt enim melancholici humores quidem pallescere appetentissimi, idque propter redundantes flatus: præsertim ii, quibus adusta bilis negotium facessit, Paulus Aegineta ait: Neque Venus vilitate caret, ut pote quæ plenitudinem tollit, corpus autem, lenne, virile reddit, & quod ad animum pertinet, rationis vim impeditam soluit, ingentes iras remittit. Idcirco melancholico aptissimum remedium est, si quicquam aliud. Reducit autem ad modestiam, vel quouis modo infanctes: nec salubris solum est iam morbo correptis, ut ex paulo liquet, sed etiam à morbis quibuldam liberat, teste quoque Auic. 20. fin. tertii. Quamuis etiam scimus ex Gal. 6. de locis aff. 111, nonnullos protinus à iuuentute concubitus imbecilliores facere. Rursus alij, nisi assidue coeant, capitis gravitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque ut deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor. Hos arboribus immodice fructiferis Plato comparat. Subridens inquit, Ager talis ego sum, quod si abstinentiam à venere, non est proles tam masculos quam femellas habere, quorum nunc miseret me, quod vna mecum ad paupertatem redigamur. Tu ut pupa eandem canis cantilenam de paupertate, quamvis sermo noster nunc sit de Venere, utrum tibi commoda sit, nec ne. Gaudere potius deberes: quod prolibus abundes, & arbor fructifera sis potius quam sterilis. Sed audiamus rursus Gal. suum sermonem de Venere sequentem. Inquit enim: Noni quosdam, quibus concubitus erat natura, qui pro pudore, libidinis usum abstinentes, torpide pigresque facti sunt. Nonnulli & melancholicorum exemplo præter modum mœsti ac immixti cibis etiam tum cupiditate, tum concoctione vituata. Quidam uxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea exhorrebat, usum fuerat, abstinentes, cibi cupiditatem amittunt, atque ne exiguum quidem cibum concouere possunt. Ii vero se ipsum cogendo plus sibi ingerunt, & proinde vomitum concitabatur, mœstus etiam apparebat. Talibus inquam, prodest Venus; etiam tibi, modo metas non excederis. Ii super etiam cibis moderate nutriendi, ut una sorbilia, pulicaria ex borago & emuls. se. 4. frig. maior. & amygdal. quies magis quam exercitium laboriosum: quamvis ambulationes conferant per loca viridia & amœna, quod etiam exercetis prius natura vel arte alui excitamentis: quæ diu nullo pacto detineri est pernitendum. Ex olertibus insuper conferre dicit ad communem victum dulcia cum prædictis carnibus decocta, ut borago seu buglossum: interim laqueæ, molybdæ, & malua comedende sunt, ex Plinij Secundi auctoritate li. 5. cap. 8. Acetiora vero loco pharmaci aliquando

aliquando danda sunt. Præsertim quoque potissimum utendum, quæ cum aliquo prædictarum carum iure paranda sit. Ex fructibus interim uti poterunt viti ac molis dulcibus, & vna passa, à brassica magis, quam ex abstinendum, & à germinibus ruborum muria vel oxymel conditis, viti crassioribus & nigri. Sed vino tenui albo uti poteris non valde veteri pro potu subinde optime diluto, non tamen acuatim eo utendum. Maxime vero victu humidis succi, ut summam dicam, & balneo dulcis aquæ: quibus (ubi non diuturnus factus fuerit hic affectus) Galenus se multos curasse 3. de locis aff. testatur, ad usum medicamentorum vero efficaciter illum ducere potuimus, quamquam iis maxime & in principio uti necessarium esset: sicut enim camini parietes & continuo fumo conquirunt nigredinem, adeo inhaerentem, ut ne scopulo quidem vel alio instrumento postea quis amovere possit: eodem modo fit in melancholia. Vbi enim semel humores illi nigri non solum in corpore, sed & in capite incrementum susceperint, tandem confirmationem acquirunt, non facile delendam. Quare hoc exemplo his statim medicamentum alia remedia adhibenda esse. Tandem hæc admittit, quamvis difficilime: & ad minorationem materię melancholicæ dedi electuar. lenissim. cassia cum m. ana 3. B. cum 3. vi. feri lactu in quo bulliar. 3. i. epibyma, & facta colatura addebat syr. viol. 3. i. misc. & bene excreuit. Eodem tempore libenter venam mediam fecare fecissem, cum venas latas haberet, & utcumque sanguine repletas, sed noluit admittere, nisi postea, cum in Augusto menses efflueret, multas rationibus ac precibus co deducit. At statim à leniente medicamento apozemata commoda & apta præscripti in hunc vel similem modum ad materię preparationem & coctionem. 2. rad. buglossi, glycyrrhizæ ana 3. B. fumaris, summatim lupulorum, borag. bugl. colopend. melissa, ana m. j. flor. borag. bugl. viol. ana p. j. sem. anisi, fenniculi ana 3. i. sem. citre 3. i. vna pass. ab arboribus repurgata de syr. viol. 3. i. syr. de epibymo 3. i. misc. hauc decoctionem postea immiscuimus solior. sem. 3. vi. epibyma 3. i. polypod. quer. 3. i. & decoqui iussimus cum rebus supradictis in sero lactis; etiam adiectis subinde syr. fumar. borag. buglossi. de pomis, de epibymo, iisque reiteratis tandem devenimus ad decoctum epibymi in sero lactis: mox ad fortiora, ut confessionem hamech. & subinde in eodem decocto 3. i. B. hellebori nigri. hac purgatione prius aliquando sumpta. 2. diascen. 3. i. cum sero bubulo sumatur vel 2. diascen. 3. i. confessionis hamech. 3. i. diascen. 3. i. aliando 3. i. cum diluto fumaris vel sero lactis, subat hamech. Interea per intervalla ad corroborantia devenimus, conf. viol. bor. melisse, bugl. species laxificantes, semper admixtu hamech. tribus ne nimium calfacerent. Verum cum nullis exhortationibus piis, neque variis iam adhibitis remediis ad mentem rediret; nam & sangui fugas ad euocandas hæmorrhoides venis circa anum adque sugerent, pennas ex columbis vitiis ab aliis extrahat & sanguinem nonnihil continentes venis apponebamur, iisque venas pungentes, ut meo vino abluto, ne faeces olfacerent, & detererentur, ac nimis sanguinem traherent. Sed alterius medicamentis sanguifugas posuerant prius in aqua zacharata; hic enim putabant, quod melius fuerat: sed omnes postea in tali aqua moriebantur: alie vero in aqua pura positæ melius trahebant, vel loco sanguine ex pennis intincto, vel lacte

Per. Foresti. Tom. 1.

S C H O L I A.

Hic vero quamvis ad habitum non esset propria temperatura melancholicus, neque enim macilentus, neque niger, neque hirsutus erat, ut iuvenes duo priores, neque sordido victu, ut illi, usus fuerat, cum etiam diues esset, & satis laute viueret. Sed cum color eius ad rufedinem quādam tendebat tales enim, ut dictum est prius, facile in melancholiam quoque incidunt, magis vero cum hæreditarium hoc malum esse soleat, nam & soror eiusdem etiam melancholia subinde correpta fuit. Hic vero hoc anno cum hæc recolligerem, nempe 1585. rursus in melancholiam incidit multo graviolem, quam prius: etiam filius eiusdem, pictor egregius, eodem tempore simili modo corripiebatur. Sed patri adeo nunc excreuit malum, ut se ad summam paupertatem & penuriam reductum, denuo male imaginaretur, ut nihil aliud in buccam veniret, quam quod in litore maris vna cum familia fame periret, atque hoc malum per quatuor annos fere duravit, nulla admittente remedia, ita ut non facile ad mentem rediret: quamvis adhortatus fuero, Curatione me; ut mentem ad alia rursus converteret, sed frustra, melancholia ita ut metos sit melancholiam adeo in cerebro quibus instrumentis perficiatur, rum cum de curatione melancholiz nunc agamus, De missione sanguinis, quæ tribus instrumentis, quamvis ægre tollitur, sanguinis, nempe optima victus ratione, medicamentis, & chirurgia, eadem tamen iisdem curatur. De victus ratione satis dictum est, & quædam, quæ ad chirurgiam pertinent, retulimus; nempe de sectione venæ; de cucurbitulis, de hirudinibus, quibus alij addunt, & cauteria. De missione sanguinis variaz sunt sententiæ. Galenus vero 3. De locis aff. frictus 7. in melancholia per consensum à toto, venam aperit mediam, & ita si melancholicus sanguis vniuersum corpus occupauit, ac ipsum cerebrum viribus ægri, ac aliis consentientibus, Græci omnes, nec solum Galenus, sed & Celsus mediam seu communem venam incidunt statim ab initio, idque vnica vice, si vires ferant, sin minus tolerant, bis & sæpius, Trallianus præcepit: & si à brachio fieri nequit, tentandum est à poplite, vel tali partibus moliri, idque potissimum in muliebribus corporibus aut in viris, quibus menstrua purgationes vel hæmorrhoides detentæ fuerint: nam prouocant menstruum purgationem, & hæmorrhoides. Cum autem venas cubiti non manifestas inueneris, eas, quæ commemoratis locis subiacent, incidere tunc oportet. Nam ad affectum

Nn ij prædictum

misere conscientiam serupulo affligens, metuens culpam, ubi nulla lubellet, atque mera phantasmata vigil somnians; quibus seipsum noctu dieque conficiebat. Hoc eodem malo & ante hoc tempus, tam Vere quam Autumno solitus erat laborare, etiam præcedente subinde magno capitis dolore, quo etiam & nunc afficiebatur, plusquam melancholia grauiore correptus esset. Ad hunc melancholicum accitus, cum tempus verum esset, statim hoc lenitium sequens exhibui: *℞. electuarii lenissimi ℥ vi. confectiois hamech, diacatholici ana ℥ ii. dissoluta in sero lactis; fiat portio brevis.* Altero die sanguinem ex vena media brachij dextri fundere feci: atro sanguine sic satis commode effluente. Postea apozemata longa ad præparationem & coctionem materiæ ita præscripti: *℞. fumaria, borag. bugloss. summitat. lupul. scolopend. melisse anam. j. flor. viol. bugloss. borag. ana p. j. passul. enucleat. ℥ j. polypodii quer. ℥ ii. folior. senæ ℥ iiii. corticum rad. cappar. seminis anisi, ana ℥ j. fiat decoct. in aqua communi pro lb. j. colatura adde syrupi de fumeterra, de epithymo, borag. bugloss. ana ℥ j. misce. Postea auxi dos. senæ ad ℥ j. & epithymi ad ℥ vi. agaricis samim. (quia pituitosus) ℥ ii. xingib. albi ℥ j. fiat iterum decoctio pro issi. dosibus, syr. etiam supra dictis impostis. Et in fine cum querulus esset, quod medicamentum non satis operaretur & fortis esset, in vltima dosi adieci ℥ vi. confectiois hamech: & bene purgabatur: deinde iterum assumpto decocto præparante. Subinde etiam utebar solo epithymo cum sero lactis, & iussu ut etiam hiru- dines ano apponeret, ad hæmorrhoides exci- tandas; verum cum melius habere cõpisset, non admouit, neque opus fuit ad helleborum perue- nire, & ad syrupum, quem alias proposui pro mel- ancholicis fumendis. Cuius hæc est descriptio: *℞. hellebori nigri ℥ b. succi pomorum dulcium ℥ x. rad. boraginis, bugloss. polypodii quer. optimi, epi- thymi, foliorum senæ ana ℥ j. foliorum chamædr. cha- mæpityos, stachados ana ℥ vi. florum borag. bugloss. fumar. ana p. ii. lupulorum, capill. Ven. fumeterra, eupato- rii veri, bodie agrimonii dicti, fl. gen. ana m. j. schœ- manthi ℥ b. omnia secundum artem tractentur; & in a- qua fiat decoctio, quousque maneant lb. ii. & colatura manentis adde pomorum succum prædictum, sacch. albi lb. ii. & fiat syr. Valet maniacis & melancholia affectis. Amatus cent. 2. curat. 66. dabat ℥ ii. cum aqua vel decoct. borag. meliss. ananiorum ana ℥ j. Cui- dam simili melancholia à sanguine melancholico vniuersum corpus, deinde & cerebrum lædente. Et ano duas hiru- dines admonit: deinde ab ea ena- cuatione, proposita victus optima ratione, præ- fertim cibariorum boni succi & humectantium, hoc leue pharmacum propinavit: *℞. syr. de epi- thymo ℥ ii. syrupi ros. solutius ℥ j. (nos quoque ad melancholiam magis aptum syrupum conficere iubemus ex ros. pallidis Prouincialibus dictis, singulis vnciis infusionis imponentes ℥ ii. folio- rum senæ) confectiois senæ ℥ ii. diaphenici ℥ j. de- cocti senæ ℥ ii. misce. Post hanc prædictam minora- tionem vltus est his syrupis: *℞. syr. de epithymo, de pomis Saboras ana ℥ j. decocti senæ ℥ iiii. misce. Elap- sis, vero octo diebus ægrum catapotis à Rhaf. lib. g. ad Almanz. descriptis cap. De melancholia pur- gavit. Quorum descriptio ita legitur. *℞. epithymi Cretensis ℥ xxx. polyag. ana ℥ x. hellebori nigri, sacch. ana ℥ v. stachad. ℥ vii. pulu. hieræ ℥ j. b. misce, ut expe- dit, & formetur massa. Dabat autem ℥ iiii. adiectis diaphrid. g. iiii. cum optimo successu. Interea dum hæc moliebantur, balneis ex aqua potabili cum arie- tum pinguium capitibus discocto lauabatur; qui- bus oleum sisaminum & chamæmelinum quoque*****

adiiciebat. Interdum folia senæ, & fumariam herbam. Non minus condita cordialia vis & nos fecimus in hoc monacho, contra melancholiam fa- cientia dabat, ut saccharum boraginum, bugloss. arantiatum. Et ex elect. offerebantur diamofchus dulcis, diambra, plurisarcoscon, latissians Galeni & Almanzoris, fragmenta lapill. pretiosorum, moga- rita, & cætera, à quibus senæ palus eliminandus est. Interea quæ somnum conciliarent adhibebantur, & obiciebantur ea, quæ maxime exhilararent. At cum per mensem hæc concessa fuissent, & alienis suis cogitationibus perseveraret, tempo- ris spatium iuxta Rhaf. documentum interpo- suit: in quo in medicamentorum exhibitione ab- stinuit. Ut ægrotantis vires interim rescicerent. Sed octo interiectis diebus, reuersus est ad me- dicamentorum propinationem: primo ad syr. de helleboro iam dictum: & secundo post aliquot dies ad pilulas de lapide lazuli. Et supradictis repetitis, ac embrochis capiti sæpius adhibitis intra duos menses sanitatem fuit adeptus. At Amatus cur huic sanguinem non detraxerit, sola admonitio- ne hiradinum circa anum contentus, nescimus; cum tamen eundem affectum esse scribebat cum melancholia morbo, quæ à sanguine melanco- lico vniuersum corpus cum cerebri læsione eve- niebat. At noster monachus cum etiam capitis dolorem sentiret in principio, & huic lecta es- set vena, dolor ille cassauit, & medicamentis iam dictis sanitatem quoque consequutus est. Quem & præmuniēbamus, ne in autumnu rut- sus, ut consuevit erat, in melancholiam incide- ret, ut tunc prægresso lenitio, iterum vena ni- gra in cubito sinistro, ut eidem secaretur, con- sului, & ut iidem medicamentis præparatoriis & purgantibus sæpius repetitis statim vteretur; quippe cum crassa sit hæc materia, & pigra, nec admodum tractilis, nisi egregie malaxetur & præmolliatur ante adhibitam vim, minime oble- undabit; atque cum id non prospicitur, inercia malum exasperatur, decurrente scilicet liquido actenui, quod in ea erat, reliquum fœculentius & obscurius efficitur. Et ob hanc rem diligenter obseruabam, ne immodicis calorificis vterer, ne sic immodicus calor humori sicco fœcitate ad- deret, atque humectantibus liberalius innitebar pro ratione temperamenti proprii ac asceriti, cum pituitosus esset, & victu pituitam crassam coaceruaret, ob continuum piscium esum, & melancholicum humorem haud exiguum ob vi- tam solitariam.

SCHOLIA.

Sanguifuga appositæ venis hæmorrhoidalibus, melancholicis egregie profunt, & propterea si iisdem superuenerint hæmorrhoides vel vari- ces nequaquam curandæ sunt. Sic Caium Al- manz. qui septies consuluit, ferunt sibi statim ex- trahi passam vancem, sed ex vno tantum crure, ex alio- tero recussisse, discentem medicinam esse morbo gra- uorem. Solo tamen finis desiderio, nemo vnquam salutem est consequutus. Quamdiu hæmorrhoi- des moderate per se fluant, raro quis melanco- lia capitur; sed iis astrictis maxime. Quod etiam in monachis Carthusiis, aliis melancholicis obseruauimus. At de helleboro exhibendo vide Rondelium & Iacchinum. Cauendum autem ne helleborus niger detur in substantia, sed vel in decoctione, vel in infusione, eo modo, quo Iac- chinus medicus doctissimus debet. Ab alio ad- iungemus, quanquam quidam innixi auctoritate

Oribasii

Oribasii in vsum docere nescant. Sed ad fortia non veniendum, nisi præmissis debilibus, & in- inueterata melancholia: ut etiam sunt pilulæ de lip. de lazuli, etiam indæ. Et ad hiralogodium, quo vteatur Ptolemæus rex ad omnia vitia me- lancholica, in humida constitutione & pituitosa in- inueteratis, quia nimis exsiccant, deuenimus. Sed in biliosa minime melancholia, cum hiera exsiccet, ægroque furiois faciat, dum sanguinem ad sic- cius & acrius conuertat, auctore Tralliano, ideo nõ dat pictam, nisi recipiat liquorem scammonic, cor- pore prius per cibum humectato & præparato. Præstate enim tales simplicioribus adhuc medica- mentis, quæ corpus totum nequeant calefacere, te- peratos, humectante cibo permittere. Nouissis autem vos (inquit idem Trallianus) me quoque ut vltim peruenisset. Verum esto cibis, ut summa- tim dicam, pituitosa potissimum, quæ mane cum gra- uis ipsi, aut circa horam secundam assumatur: in- prandio etiam pisces saxatiles, gallina coctalis, atque alia, quæ volatui fidunt, præter palustres: item ex testacea cute præditis, pectines, astaci & etinacci: inter olera, lactuca, & intybus, omni- mo comesta: adhuc malua; alia vero omnia videntur, præsertim brassica, & agrestia olera. Ex fructibus pomaceis; peponum, & cucumerum me- dulla: similiter etiam inter vvas, dulces & dura carne prædite: ex maris quæ non attingunt. Ficus autem videntur aut modice assumantur. A placen- tis cauendum prorsus, & ab iis, quæ garo & caleo præparantur. Hic vero, ut antea dictum est, Bal- nea quoque dulcis egregie conferunt. Alias victus institutus pituitosis, & quibus crassus & frigi- dus succus melancholicus, melancholiam morbum producit. Et quibus inueterata melancholia est, & peridices; & gallinæ non pingues conue- niunt & palustres asparagi moderate sumpti, & ab- stinendum, ut iam satis dictum est.

OBSERVATIO XVII.

De melancholia solo cerebro affecta.

Anno 1566. circa principium Nouembris, Da- nianus Simonis, qui Delphis prope templum Nouum habitabat, vir annorum quadraginta, cõ- stitutione rariore, & macilentus, satisque biliosa, & melancholica; corpore tamen non valde nigro, sed barba satis ad rubedinem tendente, sine vxore vixens in coelibatu, atque ditiſſimus, at valde so- larius, eo tempore cum mulieres cœnobium Mi- noritarum inuasisſent, monachis depulsis, & sta- tis ac imaginibus dis-uptis, incidit. Cum in reli- gione reformatio fieret, domi suæ in sacris literis multa legebat, ac de hac re plurimum se torque- bat: tandem vigil factus, metu ac mœstitia longo tempore affectus, in varias imaginationes lapsus est, & postremo melancholia correptus, per effe- ctum cerebro tantum lato. Ad hunc statim post paucos dies accitus cum vix non apparerent, & latis debilis esset, & victu parco vltus fuisset, san- guinem, iuxta auctoritatem Galeni, non detraxi- mus, quamuis aliquando ob aliam quampiam causam sanguis in hac melancholia mitti posset. Actio testis si æger multo sanguine redundaret. Sed cum nulla hic esset repletio, potius victu humecta- re, tum iis quæ somnum conciliarent eundem cu- rare annitebamur, adhibito hordeo, semine pap- adiuuncto. Et iis potionibus coctionem iuuantibus

Pet. Forest. Tom. 1.

& moderate refrigerantibus, maxime vero hume- ctantibus vlti sumus; etiam sequenti pharmaco propinato: *℞. fumarie, boraginis, viol. bugloss. ana m. j. flor. cordial. p. j. sem. cucurbitæ, melonum, anisi, fen. ana ℥ j. folior. senæ à stipitibus repurgatorum ℥ vi. rhab. selecti ℥ j. ob bilem admixtam schœmanthi ℥ j. vuar. passul. enucleat. ℥ j. prun. damasnum. ix. gly- cyrrh. rasæ ℥ b. coquantur in aqua communi pro ℥ vii. fortiss. express. addendo syr. ex infus. ros. de epithymo ana ℥ j. misce pro ij. dosibus matutinis. Cibo prius humectante cum vltus esset, & aliquot diebus syru- pum viol. gustasset cū decocto humectante, parata materia & fluxibiliore facta ex prima dosi medi- camenti supradicti excrementa multa melancholi- ca & pauca biliosa reddidit, cum facilis solutionis esset, & deinde die interposito, cum secundam do- sim sumpsisset, & aluum bene deposuisset, nocte subsequente optime dormiuit, & ad se paulatim rediit, & à variis imaginationibus liberatus fuit; iis potissimum quæ somnum conciliarent. Et cor- pore à recrementis satis vacuo, oleo violaceo sin- cipiti affuso, idque tepide, lotionibus ad diuersio- nem cruribus adhibitis, in quibus capita papau- ris, lactuca, & similia incocta erant, somnus quo- que prouocabatur. Et adhibitis roborantibus ex cons. viol. borag. diamarg. frig. breui hic conualuit cum statim medicamenta admitteret, & malum non admodum progressum fecisset. Si non iu- uissent, ad balneum venissem.*

SCHOLIA.

Galenus melancholicos ex primario cerebri affectu, ut iam antea dictum est, assiduis bal- neis, victuque boni succi humido ac flatu exper- te, citra aliud efficax auxilium, curabat; modo ma- lus diuturnum non esset: alioqui humore prius præparato, & toto corpore repurgato, medicamē- tis iam dictis, etiam alias vacuationes adhibere curabat. oportet, quæ proprie cerebrum purgant. Intempe- ries quoque capitis alteranda: nam secundum Rõ- deletium etiam fieri poterit à sola intemperie reli- cta. Ipse enim vidit mulierem melancholia affectam, quæ nunquam sapiebat, neque ad primum statum redi- re poterat, nisi cum viro gereret; tunc enim non multo insaniebat, aut nullo modo: quo tempore magis labo- rare debet, si à materia affectus vitium traxisset. Sed quia tunc sanguinis redundantis copia retine- batur, ex quo vapores eleuabantur, intemperies il- la sicca, vel humor siccus melancholicus genitus in cerebro contemperabatur & miteſcebat. Hoc autem nobis erit argumento, melancholicos po- tius cibis & balneis aut potionibus & irrigationi- bus esse humectandos, quam horum corpora me- dicamentis laxantibus calefacienda & exsiccanda. At ubi diuturnus factus est & adsit materia, for- tiora adhibenda sunt remedia, de quibus iam satis vide Gari- dictum est. Vide curationem De melancholia ob cere- brum affectum apud Rondelium; ubi & syluam alios præſti- cos vulge- rat.

Nn iij medicis

medicis noceant, aut vim inferant. Et quibus modis ad sanam mentem reducantur, prout imaginationes, ex Tralliano, tum alius recensimus. Vide Arculanum quomodo has intentiones curandi absoluat. Nam curatio tam Observationibus, quam Scholiis præcedentibus satis constat. Sed quomodo melancholia hypochondriaca curetur, exempla subsequenter demonstrabunt.

OBSERVATIO XVIII.

De melancholia hypochondriaca.

1. **I**uvenis quidam studiosus Pithueriensis anno 1545. (nam hoc tempore praxin in Gallis exercebam) cum præter metum & tristitiam circa præcordia status sentiret, ac ventriculi vehementes dolores, tum cruditates ac ructus acidos, maxime post sumptum cibum, ac coctum difficilem, atque putum humidum quoque subsequeretur, & præcordia ei quodammodo conuellerentur: quæ quidem symptomata alui deiectione interdum & vomitu, aut proba concoctione nonnunquam cessabant; vel ructibus emissis. Ad hunc accitus (cum hoc malo prius ex nimio studio, etiam melancholia circa præcordia coaceruata, cerebro per consensum affecto, quod metus, tristitia & falsæ imaginationes indicabant, correptus esset) statim hunc potum lenientem & materiam minorantem propinaui: *℞. catholici 3vj. confectiois hamech 3j. b. diaphanici 3j. dissoluti cum decocto absinthii. pulegii, & seminis anisi, feni. fiat potio.* A qua optime egessit. Postea decoctum pulegii, & minoris centaurei dedi: nam ad status discutendos, ne circa hypochondria generentur, egregie confert *Aethiops Aërio* etiam ante gurgatoria & post ipsa. Cui etiam subinde immiscui *syr. de byzantiis* ad aperitionem & obstructionem mesenterii tollendam, modo *syr. de mentha, de absinthio*, ob ventriculum; *syr. de pomis, de borag. bugloss.* ob melancholiam.
2. Deinde dedi pilulas pro purgatione ex hiera: & quia hic facile vomebat, etiam a cibo vomitum procuravi ex decocto hordei cum oxymelite simplici, & pauco butyro adiecto. Et quanquam vomitus a cibis, præsentissimum remedium hic est, ex longioribus intervallis, quibus etiam hoc vitium diutius perseverauerit, prodest etiam in principio post leuem purgationem, si ventriculus pituita sit repletus. Interim siue in principio, siue in diuturno malo, vomitus sit ciendus; tamen fortioribus vomitorii non est vitendum. Sunt enim talia nociva, in his ærumnam ventri à stomacho addentia, ut *Aërius* refert. Satis est cum aceto, aut syrupo acetoso seu oxymelite cum aqua tepida fiat. Nos adieciimus in decocto hordei cum oxymelite aliquod butyri, ut nauseabundus melius vomeret: & egregie contulit. Prætermittendus tamen ei erit vomitus, cuius ventriculus seu stomachus debilis est. Rursus decocto superscripto assumpto, has pilulas dedi: *℞. pilul. hieræ simplicis 3ij. pilul. indar. propter melancholiam 3ij. cum syr. mentha; fiant pil. vii.* Quibus egregie purgatus fuit. Postea ex Aëtii & Pauli decreto, assidue præbuimus decoctum absinthii: adeo huic medicamento, postquam purgatus esset æger, consilium est Aëtius ipse, ut ex eius foliis usu nouerit quosdam ab hoc affectu liberatos. Insuper dedimus ea, quæ vitam mouerent, quæ ex semine anisi, dauci, petroselin, & fœniculi sylvestris, confecta erant apozemata, chamæpity & chamædry adiectis. Interea hypochondria ac ventriculum fouebamus ex oleo, in quo anethum, absinthium, pulegium, mentha, ruta, fer pillum, & agni

semen incocta erant in hac dolores mitigabant & status discutiebant. Ita & cuminum, pulegium, & anisum, in aceto decoximus; & per spongas saccharum Aëtii fouebamus. Stomachum quoque inuinximus ad maiorem roborationem vnguento stomachico: quibus tandem hic optimo vitens victu, qui in hoc casu exactissimus esse debet, curatus fuit.

SCHOLIA.

Symptomata autem ventriculi hic maxime notanda; tum etiam ea, quæ ad intestina vel hypochondria pertinent. Nisi enim hic adfuerint propria quoque signa melancholiæ, nempe metus & tristitia pro melancholia hypochondriaca, neque pro melancholicis ægri sunt habendi. Sic ego anno 1554. mense Decembri cum quadam secreta M. Iouanis Tsengis medici quondam celeberrimi Amstelredamensis exscriptissem sedendo, stomacho incumbens, dolores mihi oborti circa ventriculum & hypochondria, quæ aliter vi in melancholia hypochondriaca fieri solet, quæ accidentia tantum ex cruditate ventriculi & flatibus habent, sed neque metuebam, neque credebam. Ne melancholicus tamen euaderem, decoctum absinthii sumpsi. Ex quo cum nullum inuicem subsequeretur, cohibeat vnguentum pulueris sequentis cum vino Rhenano mane bibebam, & breuis ab hoc malo liberatus sum: *℞. sem. curmini præparati, sem. coriand. præparati, specier. arom. ros. diagalange ana ʒi. Specier. diacumini, diareol. abb. ana ʒj. sacchari ad pondus omnium, fiat tragac. Quo appetitus rediit, & concoctio imbecillis roborata est.* Non erat igitur hæc melancholia hypochondriaci, sed potius erant affectus partis notæ, quam morbi. Nisi enim signis iam satis enumeratis etiam adfuerint metus & tristitia, non dicendi sunt melancholici. Hoc autem propter Tyroneis dicimus; ut capite recte possint iudicare de signis melancholiæ hypochondriacæ; de quibus satis dictum est in *Observ. præcedente*, & in *Scholio Obser. 13.* Fit aliquando vitio splenis, cum vix attrahit sanguinem melancholicum à iecoris intemperie factum. Aliquando & sanguis, qui est in venis ipsius ventriculi, vel potius mesenterii, splenis, abdominis, intestinorum, partibus adiacentibus, à calore nimio, qui ex obstructione sæpe fit, affatur, aliave aliqua ratione in atrum succum degeneratur, qui sæpe diffunditur per mesenterium, splenem, partesque ventris adiacentes, unde magna sequitur intestinorum caliditas, indeque vapores ad cerebrum transferuntur, unde dicta symptomata ex *Diocle. apud Galen. 3. De locis affectis* relata contingunt. Alii quidam volunt ex sola intemperie in principio fieri, quæ tandem vrit calidos humores; ita ut Galeno hæc quasi in re Rondeletius aduerfetur, cum Galenus in eadem sententia sit cum *Diocle. & non admittit*, quod ibi sit quædam inflammatio: esset, inquit, tunc febris continua, ac morbus acutus. Ego aliquid quando, inquit Rondeletius, post *Gouatulas* & *tristitiam* morbo tali laboravi. Verum non audebam dormire, sicbat enim tanta effusio vaporum ad cerebrum, ut caput granari & mentem affici mille modis sentirem. Horrebam cum humor acidus circa ventriculum movebatur, vel cum renocabam ad memoriam aliquid, quod mihi timorem incuteret. Multos ructus emitebam, cor palpitabat, mens erat afflicta. Quare hunc affectum nihil aliud existimo, quam intemperiem mesenterii vel venarum mesaraicarum, quæ ad intestina & ventriculum deducuntur, scilicet siccom cum aliqua caliditate, sine affluxu, sed cum obstructione potius sanguinis crassitie, ut granitates harum partium indicant.

Causæ & recrementorum acrimonia, status acidi vel indurati, & vaporum sublatio ad cerebrum. Quæ non, nisi à calore adassante humorem illum, & sanguine crasso, fieri possunt. Remanens autem crassior pars sanguinis, tenuis ad cerebrum delata. Verum quatinus Rondeletius non probet *Dioclis & Galeni* opinionem, qui dicunt os ventriculi, quod intestinis continuatur inflammari, cum in inflammationibus intestinis adfit febris continua, & sit morbus acutus. At in hoc affectu neque febris adest, neque morbus acutus; sed qui in multis mensibus producitur. Tamen *Capo de Vacca* medicus insignis, contra Rondeletium sentit, ac opinionem Galeni defendit, & dicit, quidem fieri à materia vaporosa, & adesse iuxta Galenum inflammationem quendam affectum; non tamen inflammationem, cum febris non adfit, & ideo est quasi inflammatio in iis partibus, unde angustia & obstructio calore non potente eventari: & illæ obstructiones possunt aliquando fieri à causa frigida, & non modo à melancholia, sed etiam à pituita, quod in curatione observandum est, nunquid etiam adfit humor frigidus & crassus, melancholicus & siccus, qui obstructionem gignat. Hoc malum superioribus dictis longe mitius est, tempore interim in illas species degenerare contingit: quemadmodum autem ex proba concoctione lumptorum, plurimum legatur æger, sic cruditatibus maxime exasperatur morbus. Diuturno autem errore, si alius radices agat hoc malum, furorem exerceat aliquando febrem hecticam non absterilem. In principio mali curatur facilius: vix autem remediis tollitur, si inueteraverit. Hoc autem melancholia hypochondriaci seu flatuosa, cum ea quæ primario affecto cerebro oboritur, communia habet auxilia ventrem subducantia, ut *Aëtius* Ruffi auctoritate testatur. Propterea primum bonæ coctionis curâ habere oportet, postea vero purgare, & velut in hoc connectitur. Ita & de venæ sectione sentiendum, si non adfit plethora. ab ea vi in hoc iuvene abstinemus; si hoc fiat præseruationis causa, vel si ex aliquo viscere, vi liene vel iecore, ad ipsum ventriculum vel venas mesaraicas & mesenterium sanguis sit detrahendus, tunc reuulsiois gratia seruans rectitudinem præseruationis, item interna vnius vel alterius brachii secanda erit. Si adfit plenitudo, venæ sectio magis convenit: deinde aliquos syrup. ex prædictis damus. Commendatur autem hic, (quo testeatur *Donatus*, potissimum facta prius purgatione, se plurimos à melancholia hypochondriaci curasse:) *℞. hyssopi, samplici, fer pilli, melisse, beton. ana m. b. borag. lupulorum, scolopend. fumariæ, capilli. Ven. ana p. b. rad. cichorii, borag. fœniculi, cappari ana 3iiss. absinthii, corticem curi ana m. l. senæ, epichymi, ana 3i. pulegii, florum chamomil. ana 3i. b. tunc odorati, spicæ, anisi, dauci, sem. fœniculi, azari ana 3i. passul. vinacess detrahit 3j. paratur ex his secundum artem decoctum 1 cuiusmodi. b. iiii. adiecit succi pomorum dulcium & acidorum, succi ros. & malorum puniceorum acidorum ana ʒi. b. succi borag. & fumariæ deparati ana lb. j. addest sacch. q. s. & fiat syr. de quo sumat æger vice quilibet 3m. desuper bibens parum aquæ lupulorum vel pauco ligni alvei vel cinnamonis odoratus reddi. Præter purgationes, vomitum, & topica iam dicta in *Obser. præcedente*, etiam ad status digerendos potissimum vitæ cucurbitulis fassis: nam veluti incantamentum quoddam, ex flatuoso spiritu dolorem ortum, ventriculo & loco affecto ad motum, confestim leuant, *Gal. teste 12. Method. medendi.* Valet*

etiam melancholicis, præsertim hypochondriacis, ex quibusdam intervallis, potissimum hyeme, & inchoante vere 3j. antidoti theriaca post purgationem. At victus ratio optima iuxta Rondeletium (potissimum enim talium morborum, qui circa partes concoctioni destinatas accidunt, optima victus ratio remedium sit) quæ intemperiem emendat, & flatibus gignendis materiam non præbet, & quæ atram bilem minime generat, quæque sanguinem bonum & tenuem gignunt, & quæ non effumant ad cerebrum, nec ventrem siccant aut constipant. Poma, pruna, vix, cerasa dulcia, pepones, cucurbita, & lactuca coctæ ex usu erunt, modo stomachus frigidus non sit. Ex carnibus, caro vitulorum, hædorum, porcellorum, caponum pinguium, gallinarum, pullorum eorundem, & columborum, si sint elixi cum lactuca vel borag. cremor prisanæ cum pauco cinnamomo, & aniso, & sine amygd. nisi sint recentes aut diu in aqua frigida macerata, & frequenter inter contudendum aqua frigida conspersæ. Omnes fructus non conueniunt, qui effumant ad caput, vel cibi, qui nidorem multum reddunt, vel quæcunque cum aromatis vel multa pinguedine, butyro, lacte, caseo & oleo parantur. Iuscula in parua quantitate sumpta iuvant, in magna fluctuationem faciunt, & crudatatem. Animi tranquillitas tenenda fabulis, aut alio quouis modo, animum euocare ab omni cogitatione oportet; nec eorum morbi mentionem villam facere. Gaudeat & lætetur, & qui cantu, aut aliis musicis instrumentis, ut de curatione melancholiæ in genere diximus hilaritatem excitent. Necessaria sunt & ventrem lenientia, nec eundem constringentia, recrementa vacuancia, & ventriculo medicamenta mitiora. Vomitus à cibo vilis, qui facile vomunt, quibus euacuantur plurima recrementa & status multi. Clysteres quoque iniiciendi, quales superscripti sunt, & syrups aperientes sine magna calefactione dandi & purgationes, quorum copiam apud Rondeletium & alios inuenies, & status, si multi sint, discutendi cum aniso vel aromatico ros. quibus tamen quotidie non est vitendum, neque pulueribus cordialibus, qui corpus siccant & morbum augent. Interea & ratio habenda lienis, si ab eo malum originem ducat; etiam cerebri, cum per consensum afficiatur. De obstructione lienis suo loco quoque dicemus: quæ capiti applicantur, iam dicta sunt.

OBSERVATIO XIX.

De muliere melancholia hypochondriaca laborante.

In fine Veris Anno 1545. ad mulierem rusticam triginta duorum annorum in villa gallice Noruilla dicta, non procul ab vrbe Pithueriensis in Gallia, ex melancholia hypochondriaci per integrum annum decumbentem, vocatus sum. Hæc subinde insaniebat ad leuem insaniam inclinata: interim perpetuo mœsta erat, & circa ventriculum & hypochondria conquerebatur, & suspensa quasi conuellerantur, & status ructusque acidi subsequerantur, rarius vomebat, & cum hypochondrium sinistrum attrectaret, duritiem quandam in liene sensu, & mesenterium quasi prædurum esse. Nam coaceruato melancholico humore in mesenterii glandulosis carnibus, hypochondriacam hanc passionem ortum suum à liene habuisse conieci: ex quo cerebrum per consensum etiam læsum. Mira phantasmata mulier hæc habebat. Cum enim maritus ad me lotium primo detulisset, & vna cum

SCHOLIA.

Alania
ipfa larm
rum m
dicta.

3.

Differen-
tialer fu-
rem, phre-
tidem
melanch-
liam.

JUSTICE.

1

*De iunene quodam furioso ex bile adusta, & de
duobus aliis furiosis.*

... cui aliquo...

.....

433

On

— 10 —

vel sanitatem promittunt. Signa vero indicantia Signa mai-

Hæc inquam animi commotio & linguæ perturbatio infaniam significat, sed eam perspicere efficit.

morrhoides supprimuntur: aut etiam iecumina,
 l. f. i. c. s. d. g. r. i. t. e. d. i. n.

ram amarulentis conspiciant; cuius quando mini-

uorum cultu superstitiosi detinentur : qui pauore

pitantur; ita & epileptici. Nam noui aliquos tales

cis post diebus assumptis remediis conualuit, nec

tinnit & vibratio capitis. Et si progrediatur tempus

anethi viridis, meliloti ana p. j. seminis anisi, fœniculi ana ʒ iij. folior. fenæ ʒ ij. polyposj quercini, epithymi ana ʒ ij. prun. damasc. ann. xij. coquantur in sero lactis pro lib. j. addendo castæ mundatæ ʒ j. diacathol. ʒ ʒ. confectio hamech. ʒ ij. oles viol. ʒ ii. olei amygd. dulc. chamomill. ana ʒ ʒ. duo vitella ovorum, salis ʒ i. fiat clyster. Quinquies aluum deposuit, & nocte subsequenti melius dormiuit. Interea die subsequenti etiam hoc ad conciliandum somnum sub noctem exhibui, ʒl. syr. pap. ʒ i. ʒ. ʒ. syr. viol. ʒ ʒ. aque lactucæ ʒ iv. vitumque dormiuit, & cepit minus delirare. Quare cum tenuioris esset fortuna, nec sumptus remedium ferre posset, mandavi uxori, ut lactucam novellam, violas & flores eiusdem, hordeum mundatum, capita papa. cum sem. albis, acetosam, portulacam decoqueret in sero lactis, adiecto exiguo epithymo; quod decoctum cum continuo per aliquot dies bibisset, tandem à furore liberatus est, qui durauerat à mense Aprili ad finem mensis Maii subsequentis.

SCHOLIA.

4. Quamvis in magnis inflammationibus, ut pulmonis & pleuræ etiam contingant alienationes, tamen affectus proprius non est in essentia cerebri: verum si mens commota vel alienatio semota pleuræ (ut hic evenit) permanferit, tunc Lib. I. c. 28. alienatio ipsa in cerebri essentia sita est, ut recte De infania. Alexander Benedictus Veronensis, insignis medicus, admonuit. Et tunc non amplius pleuritis est, sed infania; quæ ad modum in hoc nostro textore con-

Exemplar
furiosæ
curatio

tingit: nam post inflammationem pleuræ & febrem cerebrum concafactum est, iisque iam sopitis, infania inde nata absque febre permansit, & eidem adhæsit. At in missione sanguinis & purgatione, humor, qui maniam excitet, tum habitus ægrotantis considerandi sunt, & ex qua causa originem furor habeat. Sic doctissimus ille Iacobinus medicus cum iuvenem furibundum tali habitu, ut si melancholicum depingere voluisset, ipsum exemplar foret, sanaret: qui cum æstate mediam uxorem iuenculam duxisset, ut solent esse ad coitum promi, quemadmodum Aristoteles testatur, adeo profuse Veneræ usus est, ut præsecutus, non multo post dies furore esset percitus. Hunc vinculis cohibuit embrocis & victu hamechate curavit. Huic minime conueniebat sanguinis missio. At iuveni nostro, licet raræ texturæ ac biliosus esset, tamen cum per nares sanguinem subinde fundere consuevit esset, qui nunc per annum non fluxerat, sanguinis detractio hic profuit. Quamquâ in iis, qui ex bile præassata & in gracili ac bilioso corpore, furore perciti sunt, & vires deiectæ, neque venæ appareant, tunc venæ sectionem omittere oportet, ne malum statim exasperetur & in crudescat propter importunam sanguinis subductionem, qui petulantiam calidioris succi frenabat, & tunc

Historia al-
terius cu-
rati. 57.
Omnis cura & industria magis conuertenda ad incendiū rellinctionem. Aliter quoque tractant Amatus puerum Hebræum annos natum sexdecim mania correptum. Cui ʒ iij. sanguinis tantum ex cephalica detraxit, cum ruber sanguis fluere, illico occludens vulnus, hunc syrupum propinavit. ʒl. syr. borag. viol. nymphæ ana ʒ ʒ. aquar. lactucæ, viol. end. ana ʒ j. misce. Caput quoque noctu hac embrocha irrigabatur. ʒl. folior. lactucæ, end. borag. hyssopami, viol. fenæ ana m. j. calycum papau. nigri cum suo sem. nū. xij. flor. borag. nenuphar. viol. buglos. ros. ana p. j. in lib. xv. aquæ fiat decoctio sufficiens: facta colatura adde olei viol. (nam hydreleum magis humectat, recte Galeno lib. De facult. natural.) ros. ana ʒ iij.

misce. Tempora, frons, nasus, brachialia populo infusa sunt. Cucurbitula statim admota, frictions ad extremitates adhibita. Hirudines ano appositæ: pharmacum erat decoctum fenæ cum syr. ros. solut. diasea & catholico. Deinde hoc condito vtebatur. ʒl. conferva violar. borag. buglos. ana ʒ j. conferva nenuph. ʒ ij. pul. fenæ ʒ ʒ. cum syr. de pomis; fiat mixtura deaurata. Intra 25. dies hic curatus fuit. Non erat tamen vera illa mania, cum puer subinde febricitaret: nam mania sine febre est. Quamvis enim & hæc medicamenta ad veram maniam faciant, cum altera puella apud eundem, quæ caput ad solem lavasset infana facta est. Excephalica ʒ vij. extraxit, sanguinis. Cucurbitula statim admota, frictions adhibita, & astidæ epoto fenæ decocto, dissoluto interdum in eo electuario indo, mente compos evasit. Hæc quoque ad somnum conciliandum vtebatur lactucis & sem. pap. Qui autem ex succo melancholico infaniunt, ut monachus ille, de quo ante dictum est, si duntum malum est, prodest confectio hamech: & tales myrobal, epithymo, helleboro aliquando purgandi sunt, diasea & pilulis indis. Vide Galen. in commentario De atra bile, quomodo Melampus præstitit Præti filias. Præti Abanti Arginorum regis filius fuit, qui patri defuncto in regno successit. Huius præti præti (attestante Homero secundo Odyssæ) ex Antia coniuge quatuor erant filia, Metra, Eurialis, Lyssippe, & Iphianassa: quæ cum pulchritudinis ac formæ gloria Iunoni se præstissent, offensâ Dea furorem eis immisit, quo se bonæ esse crederent.

Et sæpe in lævi querebant cornua fronte,
Omnia complentes falsis mugitibus arua,
Sed detrectantes collum submittere aratro.

Verum impo consilii Præti, quum regni partem, & unam ex eis daturum se illis coniugem polliceretur, qui eas liberasset, Melampus illustris medicus Amyclænis in arte clarissimi filius, propinquo helleboro illas consanavit, & uxorem accepit Iphianassam, ex qua Mantum & Anisphaem suscipit. Sunt qui dicant, Melampodem Præti filias ad Clitorium fontem resistisse. Quas quum perspicere temulentia & ebrietas obnoxias, & per hanc occasionem furere, eis Clitorium aqua potavit, quæ vinodolum gignit, & hac ratione abstinentia facta insanire desierant, idque Græco Epigrammate iuxta fontem in marmore scriptum inveniri. Illud quoque hic diligenter observandum, ne solida vi semel atque vniuersum omnem molem detraxere conemur, sed sensim, ac paulatim interiecto intervallo vacuemus. Mirum est, quam prospera curatio succedat, eo sapius relato, quod frugiterum offertur. Melior est multiplicatio numeri, teste Aucemni multiplicatione quantitatis. Et illius in mentem veniat festina lente. Hippoc. ait, Plurimum atque repete enacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, siue quoniam alio modo corpus mouere, periculosum: quoniam Omne nimis est naturæ inimicum. Sed quod paulatim fit, tutum est, tum alias, tum quum ab altero ad alterum transitus fit.

OBSERVATIO XXIV.

De puella, post vlcera in crure curata, & menstruam purgationem suppressam, mania correpta.

Puella illa, quæ in insigni Crucis Hierosolymitanæ Delphis commorabatur, annos circiter viginti nata; tota exusta ac nigra, sicca consilutione & valde melancholica, pluribus mensibus desipiebat ac delirabat; ita ut tandem à maligno spiritu obsessa pro dæmoniaca haberetur, ob falsas imaginationes, quibus in dies magis magisque detine-

deriebatur: & quicquid in buccam veniret, mente capta effatuebat. Variæ apud vulgus de hoc affectu opiniones erant, dum alij vesano amore captam puellam existimarent, ut hoc malum ex amore adolescentuli ortum habere crederent. Non deerant, qui ex secta anabaptistarum, huius delirij originem contractam esse putarent, cum eam horum collegio interituile rumor esset, unde metu concepto carceres somniabat. Quod alij rursus negabant. Verum ego quantum certis indicis concipere poteram, hæc potius veram & legitimam causam esse ratus sum, cum vlcera annua in cruribus habuisset admodum tæda cum cruribus nigris, ac menses suppressi forent, & vlcera ad cicatricem perducta essent, symptomata melancholica iam dicta, tum desipientia superue-

runt. Ad quam ingressus, animaduerti, quod facies puellæ tota squallida euasisset: oculi torui erant, per plures menses non dormierat, ventrem vero iuri vociferabatur, licet ipsa sicca, arida, exanguis potius quam inflammata videretur; ob atram bilem assatam, ut ipse existimavi. Metuebat, tristis erat, modo in iram valde procliuus. Clamabat subinde se in inferno sepultam esse, & ob gehennam plane exuri, atque ignem Phlegethontis sentire, fluiumque infernalem flammis rapidum, de quo Virgilius meminit, somniabat.

Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis

Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.

Imo & sulphur se persenscendere dicebat, atque ex ore expirare. Urina huic tenuis erat, vix tineta cum ciculo subnigriculo & plumbeo: non febricitabat: pulsus exiguus, languidus, quadantenus durus, qualis est delirantium. Per intervalla tamen melius habere videbatur, quamvis fere semper deliraret, & non dormiret, parumque edulij quoque lumbabat, ad cibum sumendum coacta, vel precibus inducta. Tandem multis verbis iisque blandioribus eo deuentum est, accessit chirurgus, ut venulam, quæ sub talo est in pede dextro (quam sapheam appellamus) pertunderet iusserim, sanguine quidem optime effluente admodum atro ad uncias ferme octo cum bene ferret. Et, quod dictu mirum est, hac sola sanguinis missione peracta, menstrua ipsa ex naturali loco rite profluere cœperunt, & quod sequens est, puellam ipsam delirantem pristinae sanitati restitimus, ut simul à desipientia, vigiliis, aliisque symptomatis iam dictis omnino liberata fuerit. Venerat autem eo tempore mihi in mentem mulier illa melancholica & mente capta, de qua narrat Benedictus Veronensis medicus insignis lib. I. cap. 28. De infania, delirio & signis. Quæ cum nuda per civitatem peragraret in quadam Italia urbe, hæc cum in officinam meritoriam quandam casu incidisset, nocte tota à quiddecim viris Veneræ defatigata, mensum largo profusio, qui pluribus annis antea subsisterant, non sine magno pudore, diluculo mente restituta discessit. At nostræ puellæ, quæ virgo honesta erat (quamvis in venterem nonnulla melancholica mulieres procliuor videbatur) postquam ex sanguinis illa missione commode menses fluxissent, ac sana euasisset, etiam à mania liberata, ne hoc malum recurreret, nuptias honestas (idque ex Divi Pauli præcepto, ne vreret) ut iniret, consulimus: utque mater quamprimum (oblata occasione) huic de probo viro prospiceret: quod postea factum est; atque nunc optime cum marito vivit, neque amplius delirium passa est.

SCHOLIA.

Amatus medicus doctissimus similem quidem Acaum, sed in brachio de antiquo vlcere, Centur. 22. narrat; in viro, qui ad illum veniebat, & præsidium curat. 67. querebat, ne sic sedatus maneret: cui hoc vnguentum præscripsit: ʒl. vng. de lythargyr. ʒ j. de plumbo ʒ ii. de tintia ʒ j. ʒ. terebinthinæ optimæ ʒ ʒ. misce, & in mortario plumbeo tractentur omnia, donec vng. fiat. Quo intra paucos dies vlcus sanum factum est. Sed paucis interpositis diebus in maniam incidit, ita ut coactus fuerit de novo rursus aperire, eoque aperto infamia desit. Ita non fuit mirum ut ex suppressis mensibus in hac puella, materia illa terrestris melancholica & grauis ad crura descenderit, & in cruribus vlcera annua oborta fuerint, quæ male

O o iij per

Per. Forst. Tom. I.

Furor vti-
rimus
Vide Aëtii
lib. 16. c. 76.
De vterino
furore cū
Sorano
6.

per chirurgum contra nostrum consilium fuerunt curata, unde melancholica facta, & mox mania correpta fuit. Verum saphena sexta menses cum aperti fuerint, statim ab insania liberata fuit. Erat igitur hæc insania per consensum vteri, licet cerebrum etiam afficeretur, menstrua purgatione iam aperta, à mania, probe restituta fuit. Est & alia species mania ab vtero ortum habens, quæ ab Aëtio auctoritate Sorani dicitur *Furor vterinus*: differt ab vteri suffocatione, cum vterus non terrahitur, sed deprauatam qualitatem per spinalem medullam transmittit ad cerebrum; hinc garrulæ sunt, iracundæ & inquietæ. Differt etiam à furore non per consensum, sed primarie cerebrum impetente: nam istarum amentia tota in venere est, nihil aliud vel imaginantur, vel loquantur, quam de concubitu: prurientque frequenter loca pudoris, quorum tactu mirum in modum gaudent. Accidit id morbi genus temperata calidis, ætate vigentibus, virginibusque ac castitatem seruantibus, quæ optimis cibis vescuntur, atque in deliciis & animi iucunditate versantur: maxime vero in virginibus nobilibus votum castitatis pollicentibus; & præcipue, si alias libidini venerique assuenerint: tunc enim maxime infestantur. Nam nihil aliud huiusmodi ægritudo est, quam ardor & incensio vteri, cerebro ac toti corpori communicata. Non inueniuntur quendam nobilem & virginem unicam filiam, quæ hoc furore detinebatur, & ita insaniebat, ut à fortissimis viris coerceri non potuerit, atque eo furore misere obierit, medico ad eandem accito nihil proficiente. Ruta & castorium (teste Aëtio) cum myrrino cerato supposita genituram contrahunt & furorem leniunt. Sed & diacodium aceto aut solani succo admixtum & impositum ardorem extinguit. At quibus modis hoc malum curetur, cum de vteri affectibus agemus, dicturi sumus. Nunc ad lycanthropiam veniamus, ad insaniam à veteribus sic dictam, quæ & *Lupina insania* dici posset.

OBSERVATIO XXV.

De lycanthropia, seu lupina insania.

1. Rusticus quidam subinde verno tempore Alemariæ visus est, aspectu toruo ac infans, & circa cœmeterium hære, mox & Ecclesiam intrare, qui & supra scamna (ut ipsi spectamus) furore percitus saltabat, modo ascendendo, modo descendendo; & nunquam in eodem loco quietus. Baculum vero oblongum manu tenebat, neminem percutiebat, sed canes eo à se depellebat, nam ex canum morfu crura nigra & vlcera cum crustis nigris habebat. Totum corpus squallidum, subnigrum & melancholicum spectabatur, facie tamen pallida, cui & oculi valde concaui erant. Ex signis iam dictis hominē lycanthropia affectum iudicabam. Hic, quod sciam, nullo medico vus est.

SCHOLIA.

2. Litterarum monumentis tradit Gulielmus Brabantinus in sua historia, virum prudentem Diabolus arte eo perducum fuisse, ut aliquibus anni temporibus non secus scineret, quam se rapacem esse lupum; qui per loca sylvestria & specus oberraret, ac maxime pueros pro sequeretur, & cum saepe velut amentem per nemora vagari inuentum fuisse; qui tandem Dei gratia ad mentem rediit. Hunc veluti nostrum rusticum exagitatam specie mania fuisse, quam Græci

lycanthropiam vocant, Arabes vero chatrab vel entabur, hanc speciem melancholiz aut potius mania appellare videntur, quia nunquam quicquam videtur. Vide Avicennam, Arculanum & Cordanum. Avicenna cap. proprio De mania & melancholia, Lycanthropiam Græci hominis in lepum conuersionem vocant: quidam & melancholiam lupinam appellant ex Marcello, item insaniam lupinam. Plerique autem nominant. Quare naturæ vitium & humanæ mentis alienationem, fabula apud antiquos subministrasse occasionem, verisimile est, de Lycane Arcadia rege, quem à loue in lepum sua scelera mutatum, finxit. Interim atræ bilis morbi, lycanthropia dicti, adiungit notas, quemadmodum ridicula poetarum commenta sæpe solent habere causas. lib. 1. de Metamorph. sic dicit: *Tereus ipse fugit, natusque silentia rursus Exultat, frustra loqui conatus, ab ipsa Colligit os rabiem, solitaque cupidine cadit Vt in pecudes, & nunc quoque sanguine gaudet In villos abeunt vestes, in crura lacerti, Fit lupus, &c.*

Plerique etiam atra bile vitiatos, se leones esse, vel demones, vel aues imaginari, annotant Galenus, Avicenna. Plinius & Edouardus scribunt, cerebrum vtri deutorum ingignere imaginationes, quasi in vtrum quis transmutatus sit. Id nostro hoc saculo enidam Hispano nobili accidisse traditur, qui per desertum & montes vagabatur, se in vtrumque conuersum phantasia variat. Quæ pars in lycanthropia affecta sit, facile liquet; nempe cerebrum, & affectus præter naturam, cum sit symptomata in genere noxæ functionum principum, præsertim imaginationis & cogitationis depravata: nam memoria forte hic læsa non est, quæ admodum percepit Donatus in quodam, qui hoc affectu laborabat, licet huc vsque duos tantum viderit, tali affectione correptos; nos vero nihil hunc rusticum vidimus. At ille, de quo Donatus scribit, cum prius illum nonisset, quadam die cum detenus hoc malo esset, per iter obuium illi factus est, ipse vero Donatus timens secessit: ut ille modicum cunctis aspiciens quoque abiit. Erat autem cum eo multitudine quadam hominum, ipse quidem ferebat humeris eius integrum actibam defuncti cuiusdam: hic demones curatus liber euasit. Qui cum iterum Donato occurreret, Alimaro, numquid timisset, interrogauit, quum in tali loco, cum infans erat, eum offenderet: ex quibus constat, memoriam in eo non fuisse oblesam. & c. De dicit Paulus, Qui lycanthropia detinentur, noctu domo egressi, lupos in cunctis imitantur, & donec domo elucescat, circa defunctorum monumenta plerumque vagantur. Addit autem Aëtius, mense Februario hæc fieri: à quo & Avicenna sua quoque mutata se videtur, dum hanc speciem melancholiz vel mania dicat euenire in Februario (forasse quod tunc sanguis incipit ebullire instante Vere.) & fugit à consorcio viuorum, & delectatur adesse mortuis & sepulchris; cum malitia furoris repente aduenientis, noctu oberrat, & die se occultat, & que totum hoc facit diligendo solitudinem, & elongationem ab hominibus. & cum hoc non quiescit in vno loco, imo ne horula in eodem persisteret potest: Sic rusticus noster omnia scamna in templo transliebat: neque cessabat discurre, & obambulare incesione diuersa, ignorans quod vadat, cauendo, ne homines sibi occurrant. Alii addunt, faciem eorundem esse pallidam, oculos siccos, aridos, cauos, non lachrymantes ob siccitatem, debiles, submersos, linguam scabram, aspidissimam; nihil expuentes. Sunt sciculosi, in

in cruribus vlcera, quæ curari nequeant, propter frequentes cauos & canum morsiones, qui frequentem per noctem eius partis offensione accidunt: ex quibus quoque indicis liquet, quæ sit eius causa, quoniam atra bilis. Curantur autem hi (teste eodem Aëtio) accessionis tempore, sanguinem mittendo ad denique animi vsque (quantum hoc remedium suspectum est, præsertim in nostris regionibus, & ubi vires suspectæ sunt) eosque boni succi victu regendo, ac balneis dulcibus, deinde ubi serum lactis per tres dies exhibueris, euacuabis ex hiera, ex colocynthide Rufi aut Archigenis, aut lusi bis aut ter, iuxta Aëtium, quæ ex Marcello mutauit, & iuxta Paulum post interualla repetendo. Ac post euacuationes Theriaca è viperis vtendum, cæteraque adhibenda, quæ capite De melancholia paulo supra (inquit Aëtius) memorauimus. Noctu vero iam aduentante morbo consuetis soporiferis capiti irrigandum, & eiusdem facultatis odoramentis, nares inungenda: quandoque & quoddam somniferorum propinati oportet. De his vide plura apud Arculanum, quæ hanc curationem etiam describit.

OBSERVATIO XXVI.

De cynanthropia, sine canina insania.

Vir ille, aliqui robustus, hirsutus, biliosus, qui nudus in carcere apud Vespillones Delphis insanus detinebatur, ita admodum commotus sæpe exilliebat, & canis instar vociferabatur, in rixam procliuus. Ad hunc aliquando cum chirurgo Florentino delectebamus, ut veretrum seu penem chirurgus curaret. Ex insania enim vinculo penem constrinxerat, ut fere decideret, ac in æsthiomenum verteretur, cum à nemine neque vespillone monacho domestico, qui eidem præerat & cibum præbebat, tractari veller, quem cum videremus per fenestram exiguum, totus nudus erat, corpus proprio excremento, tum membrum virile oblinuerat. Tandem blanditijs ac precibus ad hoc adactus, nobis verenda ostendit, & multis adhortationibus, etiam promissis adhibitis, quod nocte subsequente pulchra concubina in eius domunculam mitteretur, modo ligaculum diffibularet, quo penem constrinxerat: quod cum deligasset, chirurgus monacho vespilloni medicamenta apta, & parata tradidit, ut is penem vlcera tum tractaret ac curaret, chirurgus semper præsentem, quamvis furiosum non tractaret, cum illi minime tutum esset, sed vespillonis benignitate vlcus probe curatum fuerit, nec vterque mandauit vespilloni, ut cibum humectantem & refrigerantem illi præberet, & sæpius pulcritudinem, quæ somnum induceret, maxime sub noctem daret, & nunquam crassiores exuberet. Quibus effectum est, ut hic idem post aliquot menses, non alijs vtens remedijs, menti restitutus fuerit.

SCHOLIA.

Cynanthropia dicitur *Canina insania*, teste etiam Avicenna, cum ira permixta & tripudium, & inquisitione corrupta, cum rixa ex natura. Bilis quidem ætæ anima conturbatur. Sic Achilles vinperans & contumelias aspergens Agamemnonem, impugnat & cannam naturam, præcipi-

tem, & temerariam in alijs lacessendis, non in dimittendo, prælioque sustinendo forem. Ita qui hac insania laborant more canum rixantur. Cæterum sub vno capite Aëtius ex Marcello loco iam citato, agit de lycanthropia, & cynanthropia & vno modo curationem absoluit. Rondeletius diuersam curationem adhibet, cum dicat lycanthropiam euenire ex bile atra adusta; caninam vero insaniam à bile præassata: vitur refrigerantibus & humectantibus & somniferis; & si res urgeat, ad stupefacientia deuenit, quamvis iisdem cum cautione vtendum. Habes apud eundem quædam remedia huic malo satis propria, etiam quæ ad lycanthropiam faciant. Conferunt omnia illa, quæ diximus valere in mania à bile assata: & quæ bilioso temperamento apta sunt. Addit Bertruius cap. proprio, maniam caninam, non solum accideri ex aduisione cholera, verum etiam aliquando in mulieribus biliosis, ex pestimorum menstruum aut seminis retentione, iisdem per aduisionem in venenum conuersis, à quibus fumus eleuati cerebri mentem corrumpunt. Iste consulendum, ut nubant, si possint; alioqui mulieribus menses euocandi. Si autem semen corruptum est tam in viris quam mulieribus, curandum est, ut excernatur, & melius est, ut matrimonium contrahant. Sed de his dicitur in affectibus mulierum. Si vero propria essentia cerebri laborant, tractandi sunt ut maniaci ex bile præassata. Nunc ad hydrophobiam accedamus, insania speciem omnium crudelissimam.

OBSERVATIO XXVII.

De hydrophobia, seu insania ex morfu canis rabidi.

Monachus Augustinianus, Theodorus nomine, Zelandus, Terminarius (ut vocant Monachi) Almaria degens, infelix ex morfu canis rabidi insania (Græci hydrophobia dicta) correptus est: cum chirurgus imperitissimus vulnus in facie & labiis, quod à cane rabido inflatum esset, intempestiue occlusisset, illico cicatrice obducta, non diu post aliquot dies delirauit, & insanus factus est. Ad quem, cum animam ageret, atque in extremis esset, accitus sum. Linguam educebat canis instar hians, vox illi rauca erat, aquam & potum cum ingenti clamore abhorrebat, quamvis validissima siti premeretur, sæpiusque poculum petebat, sed bibere nec audebat, nec valebat, ob metum, quo movebatur. Imo cum ingenti clamore ac horribili vociferatione, si bibere vellet, cogeatur à potu desistere, quod & nobis videntibus horrendum erat. Linguam vero asperam quoque habebat, & sputum ac salinam in homines rabiosam si posset, exspuebat, quod quidem spumofum erat, ex calore (ut arbitror,) peccus eidem valde coarctabatur, ut anhelitum trahere non posset, veneno iam dudum ad cor translato. Spectaculo hoc horribili perterriti, cum hæc supradicta animaduertissem, chirurgum ipsum qui non procul ab ædibus ægroti habitabat, statim ut ad ægrum accederet, iussi: eoque obiurgato cur vulnus tam cito clausisset, neque in principio medicum vna vocasset; idem vulnus, ut aperiret, consului, iuxta opinionem Gilberti Anglici, qui lib. 7. cap. De morfu canis rabidi, ita nobis scripsum reliquit. Primum consilium est, ut non claudatur vulnus; & si clausum fuerit, statim aperiat, ut pueredo & sanies effluat: quia si latere venenum per multa tempora. Aperiat igitur cum phibotomo, vel si apertum sit, superponatur veniosa, vel iuxta vulnus apponatur.

apponantur sanguisuga. Haecenus ille. Vix hac
consolidatibus, cum vulnus multo tempore esset
consolidatum, antequam remedia applicarem, sta-
tim hic æger mortuus est. Miserrimum morbi
genus, ut Cornelius Celsus ait, hydrophobia est,
qua æger & siti & aquæ metu cruciatur. Non ti-
met autem hydrophobus solam aquam, sed quid-
quid liquidum ac humidum instar aquæ est. Sub-
sequitur hoc malum rabiosi canis morsum; si non
idoneis remediis primo quoque tempore occur-
sum fuerit. Nec tamen statim succedit aquæ me-
tus, sed subinde post triginta, aut plures dies, ut
Scholius sequenti latius dicturi sumus. Vbi autem su-
peruenit, haud diuturnus est. Nam, ut Celsus
Aurelianus recte ait, ob nimium aquæ timorem, &
humoris defectum ægrotescentes celeriter pereunt. Hinc
monachus eodem fere momento, quo ad eun-
dem vocatus fuero, insanus periit, ob male cu-
ratum vulnus ab initio & intempestive oclclusum;
magna chirurgi imprudentia, cum antea eodem
modo duos alios ita tractasset, qui oclcluso vul-
nere, post longa deinde intervalla hac eadem in-
saniam miseri & infelices interierunt. Venit enim
tunc mihi in mentem historia illa, quæ de Baldo
iuris peritissimo circumfertur. Nam cum sapiens
ille vir, à caniculo in deliciis habito, demorsus in labio
esset (ut monachus noster) & medici praesentes,
parum venenosi morsus recordati, vulnus ad cicatri-
cem brevis duxissent, inde mortem contraxit.

SCHOLIA.

3. Canes lupinæ (Paulo auctore) Sirio ardente,
rabie instigantur. Galenus solum canem ra-
bie agitari contendit, quorum saliva vel contactu
reliqua animalia ad rabiem compelluntur. Nam
& homini pestifera est, ab aquæ metu, hos hy-
drophobos vocamus. Plerumque autem flagran-
tissimis ætibus canis in rabiem effertur, inter-
dum etiam per frigora maxima, ut Lycus memo-
ria mandavit, ita in asperissima hyeme famulus tum
filiola fratris mei Nannij Foresti, iuris peritissimi
& consiliarii, à caniculo rabioso morsus sunt, quos
ad mare Oceanum, ut immergerentur (quod
morsus est & egregium prædium, ut postea de cu-
ratione dicturi sumus) misimus, ita ut nihil mali
postea subsequutum sit, quamvis filiola à cani-
culo mors non erat, sed tantum os spuma reple-
tum ori puellulæ admovent, & famulum in cru-
re vix attigerat. Canes (inquit Aëtius) cum na-
tura calidi & siccissimi sint, acquirunt æstate ex continen-
ti nouo aëre nouam quandam caliditatem, ut saepe ob ni-
miam intemperiem in furorem concitant, qui rabies
appellatur. Idque præcipue in eis regionibus patitur
in quibus maxima inaequalitas aëris mutationes
sunt, atque ubi hyems pariter & æstas modum exce-
dere solent. Furientes canes quamvis vehementer siti af-
fligantur, à potu tamen abhorrent quoniam insaniunt,
propterea veneni prauitatem magis intenditur, ita vero
muti & insani euadunt, ut ne familiarissimos quidem
agnoscant, sed hos potissime mordeant. Præterea stin-
ti ac sitibundi quidem, sed sine potu persistunt, & biant
les quam maxime anhelant linguam excrendo, saluam
que copiosam & spumam effundendo, languidis auri-
bus, cauda demissa, incessu segni, ac veluti stupidi ef-
ficiuntur. Si vero currant, ocyus solito currunt, in-
tempestive tamen & inaequaliter. Eadem fere scribit
Galenus lib. De Theriaca ad Pisonem. Si enim, ait,
audieris gracilem corpore & siccum, oculis rubentibus
cauda demissa, spumam ex ore sumentem; præterea lingua
foras porrecta, & tanquam fiente colorata; in obuium

Latius de
morsu à ca-
ne rabido,
& de for-
midantibus
equum ex-
citatio
lib. 6. c. 14.

Canes qui-
bus modis
suam rabi-
em prodant.

4. Canes qui-
bus modis
suam rabi-
em prodant.

quemque insilisse, citraque rationem incurrisse; deinde
rursus subito consistentem, cum ita quadam furens
non ipse prævisus momordisset: hæc inquam, si in eo sit
se habere audieris, statim rabiosum fuisse canem in-
telleges. Hæc Galenus. Huiusmodi canes (inquit
Aëtius) citari oportet: nam qui ab eis mordentur, si
negligantur, aut per peram curentur, plerumque in aquæ
formidinem currunt, patiunturque id præcipue, quod
prævisus succus repleti fuerint. Ideo quidam statim ad
morsum sunt, aquam caeteraque humida formidant, qui-
dam post quadraginta dies, quidam etiam serui. Vbi
vero momordis canis, statim quidem nihil molestie
adfert, præterquam ex vulnere dolorem, sed tempore
progressu hydrophobia, seu metus aquæ, exoritur. Ita
monachus hic noster cum ante Festum Pasche in
templo sederet, ac auricularem confessionem au-
diret, & catellum in sinu haberet, genas eius cum
labra momordit: sed duobus fere mensibus à mor-
su cum vulnus per aliquot dies oclclusum esset,
aquæ metus obortus est, & primo sensit illud ma-
lum cum ex pago vicino Alemariam repeteret,
per secliam baculo ligneo innixus (ut mihi ipse re-
tulit) per tabulam ligneam transiit, aquam vi-
dens & etu percussus, transire non potuit, nisi cum
ingenti horrore ac metu, hinc hydrophobia pri-
ma origo: cumque domum redisset, in immen-
sum creuit malum; atque tunc in angusto res est,
teste Celsus, ut mox moriantur: uti huic nostro mo-
nacho contigit, atque aliis, quorum nunc exem-
pla ponemus.

OBSERVATIO XXVIII.

De quibusdam hydrophobia correptis, & non diu post
exstinctis.

Dictum est prius non diuturnum esse affectum
hydrophobiam, & non statim à mortu, sed
aliquot post hebdomadas superuenire: idem
quoque Hieronymus Fracastorius lib. 2. De mor-
bis contagiosis testatur: Vides ipse, inquit, puerum,
qui post octo menses, ex quo demorsus fuerat, contagione
ostendit, ex qua mox perit. Simile scribit Con-
dus Gernerus Epist. Medicinalium lib. 3. Lithomus
quidam, ait, apud nos ante sex aut septem septiman-
as à cane rabido morsus, cum aliquando nihil mali sen-
sisset subito timore aquæ superuentu, intra biduum in-
ferre perit. Ita & adolescens Delphis post sex
mensum ex morsu canis rabidi in hydropho-
biam incidit, quamvis prius demersus fuerat in
principio in mari, quos tamen omnes quos nomi-
tutos postea ab hoc malo fuisse. Ad hunc adoles-
centem sexto die Septembris, Anno 1578, voca-
tus fui, mortem futuram ex insaniam prædixi, &
quod non viveret per duos dies; quemadmodum
etiam enenit; nam septimo Septembris die cum
bibere non posset, hydrophobia exstincta est.
Hic vulnere quoque consolidato post sexum
mensum in aquæ metum incidit, & post triu-
m succubuit. Similem fere historiam refert Rember-
tus Dodonæus in suis Observationibus cap. 12. Inue-
nis (inquit) annos natus plus minus septendecim,
commorsus fuerat à cane in digito sinistri manus, qui
minimo proximis; ignorabatur canem esse rabiosum.
vulnus quoque perquam exiguum, & tanto quidem ne-
gligenter curatum. Post trigesimum sextum die
vulnere tam multo tempore solidato, incepit tumentem
aquam meture: cereuisiam & vinum, quod sui erat
officii, promere recusavit: altero die sinistram tume-
rum doluit, à parte videlicet commorsæ digiti: potum
tamen brachium sursum, deorsum, antorsum, & retror-
sumque circa dolorem mouere: tertio die mane insensibile
febricitare

febricitare videtur: pulsus valde concitatus, sudores
copiosi, & activa æstus, iniectiones: lingua interius
nisi ostendit febrile; nec vrina, quæ sanorum similes:
eodem die veniebat minus constans, manifestissime deliravit:
à sculo surrexit, vestes induit, per vicus discurrebat, in
orto acerose herba folia decerpere, & quadam man-
dicavit. Deinde amplius insanies contineri debuit.
Rox subsecuta cum magno furore, in qua tandem cum
clamore defecit. At mulier Delphenis annorum
circiter quadraginta, gravida ac prægrans in vl-
timo mense, à cane rabioso demorsa, id flocci
faciens cum gravida esset, ad mare more solito
cum non accederet, & postea peperisset, atque
infantem iam dudum lactasset, post semiannum
à morsu in maniam & insaniam grauissimam in-
cidit, ut in lecto detineri non posset: noctu cu-
stodiebatur, à naribus & ore spuma manabat,
obuium quemque dentibus impetebat, morsuque
suo, & si posset, in astantes expuebat, & multos
insaniebat: astantes illam demoniacam existima-
bant: tandem ego 12. Maij mensis, Anno 1543.
ad hanc delirantem accitus fui, & reliqua animad-
uertentem quæ in monacho præcedenti Observa-
tione etiam aderant, in hac muliere adesse, præ-
dixi hanc insaniam à cane rabido originem tra-
xisse, & minime demoniacam esse: quod cum
interrogassem, maritus respondit: abhinc semian-
da, in mari non fuerat submersa. Astantes vero
tum maritus admirabantur nostrum iudicium: li-
cet ego id ipsum facilius percipere potuerim, cum
hic tertius esset ægrotus, qui hac miserrima in-
saniam corripiebatur. Cumque hæc à viris noctu
præcedente in lecto detineri non posset, ac potum
timeret, nec bibere posset, spem nullam in cura-
tione sitam esse prædixi, & me vix per horam ab
ea digressus, hac insaniam misere exstincta est. Im-
peratissimum tamen ut astantes omnes quos sputo
mergeretur: erant insinici numero tam mulieres
quam viri, qui eam inuenerant, ab eadem sputo
seclsi; sed omnes aquæ submersi, nihil postea
mali voquam senserunt.

SCHOLIA.

Morsum canis rabidi non statim subsequitur
hydrophobia, verum magna ex parte circa
quadragesimum diem solet ingruere: quibusdam
& post sex menses, ut nostræ grauidæ mulieri eue-
nit: aliis proditum est, post 7. obuenisse. Sunt,
& qui post annum vnum, vel etiam duos inter-
testentur. Narrant & aliquos post septennium
hoc aquæ metu fuisse tentatos. Refert Guainerius
in statu suo de venenis c. 12. De morsu à cane rabi-
do, se à fide digno accepisse, quod cuiusdam post de-
cimam octauam annum à cane rabido morsu uetus a-
stent, non valde tuti mihi esse videantur. Non
enim statò definit quo tempore post morsum, a-
quæ metus exoritur. Hinc Guainer. admirabun-
tus exclamat: O bone Deus, quod virtutes à tota sub-
stantia provenientes in rebus insigni, quæ adhuc nobis
xviii. annos latuerat, cum morsus à cane vni-
bram sorbij trasisset infra tertium diem rabidus
mortuus est. Quare, qui à cane aut alio quouis
animali morsus sunt, talem vmbra fugere debent.
Itaque cum non confectum à morsu, huiusmodi

aquæ metus homines inuadit, quidam decepti,
canem qui momorderat, non fuisse rabie perci-
tum arbitrati sunt, & proinde vulnere cicatricem
inducere properarunt. Atque hoc pacto ipsimet
huius mali auctores sibi perniciem attulerunt,
dum scilicet huic affectioni causam dederunt, cum
statim ob oclclusum vulnus, nullis adhibitis antea
antidoris, multi hac insaniam obierunt. Ideo hac
vltus probatione (præter signa iam dicta superioribus) nu-
atque experientia, facile deprehendes rabiosus
sic canis nec-ne qui momordit: in glandibus, nuci-
bus concisis, & accurate tritis vulnus diligenter
obstruitur, & postea circum ligatur: sequenti die
ablata gallinaceo aut gallinæ in cibo apponen-
tur: ac primum sane non attingent: fame autem
virgente, si eas vorauerint, attentius considerato.
Nam canis, qui momordit, si non fuerit rabio-
sus, sospites, quæ nubes illas comederunt, per-
manebunt: sin contra rabie correptus fuerit, po-
stera die peribunt, atque tunc ad vulneris dilata-
tionem properandum erit. Iterumque post pau-
cos dies eadem experientia vtendum est: & si non
perierint gallinacei, tunc vulnus ad cicatricem
perducet, nullum inde veritus periculum. Huius-
modi indicationis, seu experimenti auctor quon-
dam fuisse putatur Oribasius, ut refert Paulus.
Item experimentum habes apud Aëtium. Quod
ad causam hydrophobiz seu aquæ metus attinet,
Græcorum aliqui ex siccitate fieri dixerunt, quasi
in contrarium habitum mutata penitus humida
eorum substantia. Veruntamen Ruffus antiquæ
medicinæ grauis auctor, insaniam ex atra bile spe-
ciem, eam esse testatus est, magna scilicet veneni
eius cum illo humore similitudine. Itaque non
secus quam reliquos melancholicos & atra bile
insanientes, scimus alios alia timere: idque etiam
sentire videntur, qui dicunt canis ipsius, qui mo-
morderit, imaginem in aquis opinari eos se vide-
re, eoque metu territicos aquam fugere & auerfari.
Hi (inquit Aëtius) ubi aquam vel aliquid aliud lu-
cidum tanquam speculum inspexerint, propriam ipso-
rum faciem adeo rubentem, visumque eorum & ple-
num irarum contemplati deterrenunt. Fieri etiam,
sicuti quidam testantur, ut rabidi canis imaginem
videre in humido putent, quam speciem recolentes,
proximus ingenti torrore occupentur, quod
quidem ob nimiam siccitatem perpetuatur. Nam
philosophus (ut idem refert Aëtius) morsus à cane
rabido, & egregia virtute animi passioni resistens, dum
sibi canis imago appareret in balneo (illi enim quo-
que sicuti & reliquis eodem morbo affectis appa-
rebat) diu mira se meditatus, & quid, inquit com-
mune est cani cum balneo? quod effatus, balneum in-
travit, & impetervit bibi, atque ita morbum su-
peravit, & sanitatem adeptus est. Morsus igitur à
cane rabido hominis paulatim habitudo mutatur,
& humores sensim melancholici fiunt: vigiliz,
variarum cogitationes & mentis alienationes o-
boriuntur, metusque aquæ, tum reliqua signa iam
supradicta adfunt. Miserrimum sane & molestis-
simum morbi genus, maximeque perniciosum: ita
ut qui hoc vitio sint occupati, nullum (inquit
Paulus) præterquam vnum & alterum seruatum
fuisse ex historia didicimus. Eosque non à rabio-
so cane morsos, sed ab homine quodam morsu
rabiente & aquam iam timente vitium adeptos.
Siquidem Eudemus (ut refert Dioscor.) superasse
ac superuixisse quendam affirmat. Et Themisonem,
inquit, aliquis demorsum in idem vitium incidisse &
enasse fatentur. Molestissimum itaque & dum
iam occupauit, insanabile est hoc morbi genus.
Ante tamen huius occupationem, multi etiam,
quos

Rabiosi canis
nu-
morsus,
probatio ex
Oribasio.

Causa hy-
drophobiz.

Nota hy-
drophobiz.

Signa præ-
gnostica.

6.
Curatio.

Gal. li. 11.
De simpli-
cium med.
facult.
Cent. 5.
Curat. 45.

7.

quos canis momordit, seruari sunt. Ego multos ante hydrophobiam exortam, curavi. Sed hydrophobia effectum huc usque neminem curatum vidi, quamquam hi tres tantum, ad quos vocatus fuero in vita, iuxta prædictionem nostram, breui extincti sunt, plures ad manus nostras haecenus non venere metu aquæ & hac insania affecti. Quamprimum igitur (ut recte admonet Aëtius) aliquis à cane rabido morsus fuerit, protinus & legitima curatio adhibenda est, quamvis morsio in superficie perquam modica sit: nosse enim oportet, neminem perperam curatum effugisse. Primo itaque vulnus latius efficias, deinde totum in circuitu locum scarificabis ita molitibus plurimum sanguinis fluxum: vlcus etiam inures latioribus cauteriis ignitis, postea porri semina, cum sale trita, aut allia aut cæpas illines, ac post crustæ casum usque ad dies quadraginta aut sexaginta, à cicatrice vulnus arcebis, ad quam si festinabit, rursus vitis aut ficulneæ cinere vlcus aperies. Noni ego (inquit idem Aëtius) senem quendam, qui morsus à cane rabido, solo acidorum curabat. Primo enim vlcus eo decocto fovebat, deinde herbam ipsam illinebat, eandemque potandam exhibebat. Plura vide apud eundem, & de antidoto quod ex cancri sit potu exhibitio, quo & Aesculapio apud Galenum utebatur summa cum experientia. Vocatur autem Diacarcinon. Huius curationis exemplum quoque habes apud Amatam de puero annos 12. nato, à cane plaustrum continuo comitante demorsus in crure. Sequenti enim die puer eadem hora rigore succedente ingenti postea febre correptus est. Ad quem vocatus Amatus, & accito chirurgus locum demorsum scarificare iussit, non nisi profundioribus incisuris, & calido vino lavare; optime absterse loco affecto, hoc emplastrum admovit: cæpam unam acrem accipiebat, alliorum caput sine radice mediam, theriacis optimæ 3 ss. foliorum marrubii feridi, melissæ ana p. ss. rubæ minoris 3 ss. fermentis 3 ss. omnia pressentur, & loco affecto superponantur, quibus puer sanitatem brevi obtinuit. Nostri vero demorsos à cane rabido ad Oceanum mittunt, ut ibi ter aqua marina immergantur, idque in principio vulnere inflicto, antequam in hydrophobiam incidant; neque hoc novum est remedium. Nam & Cels. lib. 5. sua medicina, non opinantem, in piscinam non ante ei proviam proiciebat, & sinatandi scientiam non haberet ut vitro biberet aquam immersus. Si nataret, eundem deprimebat, ut inuitus quoque aqua satiaretur. Sic enim simul & sitis & aquæ metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum nervorum distentio absumat. Atque hoc etiam oppressis hydrophobia vnicum remedium esse scribit. Verum ne distentio accadat, à piscina protinus in oleum calidum æger demittendus est. Sic ego anno 1558. mense Martio, puero decem annorum Delphensi, cum à cane rabido morsus esset, ne in hydrophobiam incideret, consului, ut in mari immergeretur; & cum ab immersione domum rediisset, mandavi ut decoctionis rad. gentiane in vino 3 iii. ss. adiectis 3 ii. theriacæ optimæ ebiberet, & nihil mali amplius sensit: & chirurgus imperavimus, ut vulnus probe tractaret, neque subito occluderet. Imo multis postquam mari immergi essent, solam theriacam exhibui, ut Heylæ quoque filiolæ fratris mei, de qua antea dictum est. Plura vide de huius curatione apud Valerium, Guainerium, Gilbertum Anglicum, & Benedictum Veronensem. Omne vulnus à cane morsum præstat diutius apertum tenere, etiam si canis rabiosus non sit, ut etiam Amatus docuit cent. 2.

curat. 78. Si quid his desit, hoc cum chirurgiam tractabimus, Deo volente, supplebimus.

OBSERVATIO XXIX.

De furore ex vesano amore.

Iuvenis ille ac formosus adolescens, filius illius Iacobi Guilielmi ceruicarii Alcmarij, cum puellam pulcherrimam deperiret, atque ea potiti non posset, miser ex amore furere cepit: adeo ut postea parentes coacti fuerint illum in vinculis detinere. In quo furore vitam longo tempore misere trahens, quem & ego aliquando vidi cum puer esset, perpetuo incarceratus, tandem vitam cum insania finit. At alius iuvenis Delphensis ex amore quoque insanus factus, in lecto ligatus decumbat, ac in parte orientali neglectus misere iacebat, ad quem post sex septimanas cum ita insania iam tabe quasi consumptus esset, accitus fuimus. Quem invenimus non modo insanientem, sed ex diversis muliercularum remediis, ita misere tractatum, ut simile atque adeo dictu horrendum non viderim. Capiti nudo imposuerant aneum instrumentum, quo lectum calcare solent, adeo calidum, ignitum, ut totum caput coronæ instat combusserint, vlcere subsequente cute integra pericranio usque ad calvaria ablata, ut calvariam & cranium instat coronæ magnæ denudatum cerneretur. Ita iuvenem maniacum misere tractaverunt, ut iam multis diebus totus vigil factus fuerit, atque ex lecto exiliens continuo in lecto à viro forti contineri debuerit. Præscriptum somniferum: verum parum aut nihil iuvabant. Verum cum videremus hominem omnino neglectum, & quod mulierculæ caput ita denudatum curarent, tum ad vlcus curandum vocarent, cum hacenus ab initio usque in hoc tempus pessime mulierculæ illum tractassent. At instantibus obiurgatis parum profecimus, dolentes, quod ars medica adeo egregia & necessaria multis desperavi sit, cum viderem in manus Empiricorum ægotantes labantem. At alia puella, quæ multis annis in Nosocomio Divi Grego. (in quo tales vineti custodiebantur) misere carceri inclusa iacebat, ob amorem insanam facta, multis quoque annis supervixit, donec vetula moreretur. Misera horum conditio, si tempore non occurratur. Quorum exempla adeo sunt manifesta & admodum multa, & quæ tristem exitum quoque habeant, uti Scholio sequenti dicemus.

SCHOLIA.

Mentis quoque malum est in amore furere, & Mita amorem inter affectus cerebri annuum rapti medici: qui plerumque tragico luctu, in maniam aut melancholiam definit. Vocatur autem Græcis *ēgos*, Romanis *Amor*. Vnde morbus hic vocatur. Ab Arculano etiam *passio diama*. Pars igitur affecta est cerebrum ipsum, ut in melancholia vel mania, in quos morbos facile transit. Affectus vero est symptoma imaginationis corruptæ. Quia in mente concipit figuram pulcherrimam mulier vel vir, atque eam tantum cupit puella vel adolescens, ut in insaniam vel furorem amoris convertatur: uti evenit istis duobus iuvenibus & puellæ. Ex gravi enim (ut inquit Paulus) mentis sollicitudine oritur hic furor, & ex animi labo rioso motu capitur. Vel causa huius mali est

figura in mente concepta, & corrupta imaginatio per amorem inducitur, unde nimia sollicitudo sæpe humorem melancholicum adurit, vel intemperiem siccam absque humore inducit, maciem, & tandem insaniam. Et sic primaria causa existit amor excedens, & postea humores aduruntur, & ad melancholiam & insaniam fit conversio. Huius vesaniæ ea signa sunt, oculi caui, sicci quæ sine lacrymis, connucentes, cæteris corporis partibus illis, sed solo inani amore verantur. Amantibus nullus peculiaris pulsus reperitur, sed turbatis similis. Cum enim amoris recordatio, visu & auditu, vel epistolæ lectione repente subierit, protinus percussa mente, pulsus pariter perturbatur, ut neque naturalem æqualitatem, aut ordinem ostendat. Sic Galenus matronam Romanam Pyladis amore captam coniecit, & Erasistratus, & ut alij dicunt, Hippocrates pellicem deprehendit. Amantes quoque tristes sunt, demissi & insomniculosi, longique suspensis de amore cogitant, facie pallescent, & oblieti cibi cupidinis tabe intereunt. Mirabiliter mortalium pectora afficit, quod hi sermone credibili denotare queunt, qui eius iugum aliquandiu pertulerunt. Neque vana sunt testimonia, quæ veridici vates deprædicant passim. Sic adolescens ille Plautinus. *Lector, inquit, crucior, agitor, stimulator, versor in amoris vota misere, Exanimator, fervor, differvor, distrabor, diripior, ita nullam mentem, Animum habeo: ubi sum, ubi non sum: ubi non sum, ibi est animus.* Imo sæpenumero suspirant, moerent, gemunt, lamentantur, plorant, evitant, turbantur, nusquam consistunt, non quiescunt, alicui, ac male coherrentia loquuntur, desipiunt, delirant, insanunt, se ipsos confodiant, iugulant, interimunt: quippe pæne omnia ex atra bile subolefcunt, quam malefella ratione in hac exercecere videmus. Hac ergo perciti luctuosas tragedias edunt, uti poetæ scripserunt. Sic Medea seipsum in ignem coniecit, sic Lucretius amore primam, deinde insaniam exeat, mortem sibi conscivit. Et Iphis puer se suspendit cum Anaxaretem puellam incredibili amore persequeretur. Et Cephalus ob amorem Parolæ Degeniti filia ex prærupto saxo se dedit. O dulcis passio quæ deprehenfam, ita suaviter pascit, & sic consumi deprehendat, eam excutere non auit. Nam facit est ignis, credite lætis: ita ut amore capti potius mortem eligere, quam ab illa pæne velle esse solutos: nam adeo id, quod diligunt, concupiscunt, ut insani euadant, iuxta illud Ovidij 1. De remedio amoris: *Cur aliquis laqueo collum nodatus amator, A trabe sublimi triste pendet onus? Cur aliquis rigido fodiatur pectora ferro: Invidiam cæcis pæcis amator habes. Qui nisi desierit, misero perit ut amore, Desinat, & nulli funeris auctor eris.* Venenum huius est tam pellax & illici dulcore tinctum, ut mellem fel dici queat. Neque is quem nescavit (quod non modicam difficultatem curatorem addit) pestilentem amorem sentit. Hinc & Ovidius lib. 2. De arte Amandi. *Plurimum incommoda in amore adesse, his verbis scribit.* Quod iuuat exiguum est: luctus quo dedit amantes; Proponant animo munda: fœdera iuu. Quot leiores in Athos quor apes pascuntur in Hybla, Carula quot hucas Pallados arbor habet. Luctore quot conchas, tot sunt in amore dolores. Petr. Iosef. Tem. 1.

Quæ patimur, multo spicula felle madent.

Nisi his subito succurratur, in maniam transeunt, aut insani moriuntur: & quidam cibi oblieti tabe intereunt. Paratiores ad id malum esse putantur, qui ingentes iecoris fibras habent; & qui semine abundant, otiosam vitam agunt, & delicate vivunt: Nam & seminis abundantia & otium sunt causa amoris insani. Vnde recte dicebat, Ovidius lib. 1. De remedio amoris.

Ossa si tollas, perire Cupidinis arcus.

Amantes quoque difficile curantur, cum illi nullam curam sibi adhiberi volunt. Huius itaque tam magni & penitendi affectus, haud levis facillime curatio existit: ideo non negligenter tractandus æger, qui hominem in externum discrimen coniecit. Is mentis error (ut docti medici annotaverunt) quotidianis balneis discutitur. Et vini com-potationibus crebris, ambulationibus, spectaculis, hortis, pratis virentibus, modulationibus granibus & gravis, tibiarum & citharæ sono, fabulis, historiis, quibus graviter vesaniæ huiusmodi error coarguatur. Nunquam soli, nec otiosi relinquuntur furentes. Laudare alij Venerem cum alia, & sanctius cum coniuge, ut eius paulatim obliuiscatur quam misere deperit. Grata quoque colloquia de venationibus, piscationibusque sæpe fiant, præterquam de amore. Pugna quoque & bellorum causa legantur, & neglectis comicis tragedias audiat severiores. Alij metu coercendi; & amoris periculis obiurgandi, ne fixo amoris affectu pertinaciter teneantur. Oportet & contrarias excitare contentiones, discordias, tumultus pro hominum conditione, ut paululum laxatis amoris habenis alio transferantur cogitationes. Alij ad alios amores furentes compulerunt, ut variis mentis affectibus lethales curas abolere condiscant.

OBSERVATIO XXX.

De puella vesano amore capta cum morbo uterino & diversis symptomatibus.

Puella viginti duorum annorum, bonæ constitutionis, obesula, facie non illiberali, famulam apud prætorem Delphensem agens, amore capta iuvenem deperibat. Hinc melancholica, morbum quoque uterinum seu vteri suffocationem incurrerat, adeo vehementem, ut in vita graviolem & similem non viderim: cum epilepsia ac motu totius corporis convulsio, ut venter colligeretur, mox deprimeretur ac concideret, idque per multas horas, cum rugitu: qui ab instantibus etiam exaudiebatur. Ad hanc mensē Ianuario anno 1565. sub multam noctem euocatus fui. Aderant tunc horribilia symptomata, cum maxima vociferatione, & vlulatu sine loquela, cum saltu ventris, cum brachiorum ac manuum contorsione; ita ut pro demoniaci ab instantibus mulierculis haberetur, etiam pro deplorata. Statim adhibeo frictions & extremorum ligationes fortes, ut eandem ab eiusmodi paroxysmo excitarem: attamen nihil proficio. Naribus quoque ob vteri suffocationem, quæ mihi videbatur adesse, nodulum ex assa fœtida 3 ii. castorei 3 j. admo-neo. Quæ cum non satis iuvarent, emplastrum contra matricem forma ovali supra alutam deductum, & in circuitu galbano obductum, sindone coopertum ne pili adhæreant, muliebri pudibundo apponere iubeo. Eoq; appposito paulatim symptomata diætâ mitigari coeperunt. Verum post discessum meum cum paululū ad se rediisset, dolorem in hypo-

que proprietate quadam memoriam oblectant, quod inter reliqua cepe praeferat, ob nimiam humiditatem crassam, quam habet coniunctam cum caliditate: ideo in arcem mentis fertur, utque locum memoriam replet, quem admodum album, porrum, raphanus, sinapi, & similia: quamvis Altissimus acriora alimenta, velut sunt alia, tymbra, organum, pulegium, ex intervallis concedat: copiam tamen horum minime. Cruditatis quoque omnino cavenda, cum magis quam vlla res mentem vitiet. Et ita cruda relinquenda, etiam si cum aceto sumerentur. Lenisque sit cœna, & fiat bona masticatio. Omnisque cibis coriandro finiatur, vel cydonio tosto, quæ stomachum claudant. Omnisque pinguis, & quæ in stomacho diu harent, & præcipue pinguedo piscium desistentur, quia succum pituitosum generant: ita & castanea, nuxes avelane, & amygdala. Panis sit optime coctus ex flore farinae triticeæ cum pauco fursure, non granans non statuosus. Vinum convenit tenue, album, non valde vetus, ut minus caput teneat, in exigua copia, ne caput repleat. Veneris usus sit rarissimus. Carnes sicciores, & calidiores conveniunt magis, ut aucularum sylvestrium, & in arboribus degentium, ficedularum, merularum, turdorum, palumborum sylvestrium, turturam, phasianorum. Ex domesticis, caponum, gallinarum, pullorum columbarum. Humidiores, ut vitulina, byssopo, salvia, pulegio, origano, samfuccho condiantur. Quod ad medicamentum attinet, materia pituitosa prius concoquatur, præparatur, demum euacuetur. Parabis cum decocto betonicae, samfuchi, salviae, rorismarini, foliorum lauri, byssopi, ebymi, serpilli in aqua vel mulla decoctis, adiecto melle ros. oxymeli. syr. de betonica, & stœchade. Deinde purgabis cum pilulis coctis, vel aggregatis cum agarico, vel adiectis trochiscis de agarico. Mox etiam ad cerebri purgationes particulares vteris apoplegmatis ex mastiche, vna passa de crasso vinaceo, Zinzibere, pyrethra, adiectis aut nigella aut cubebis: ex quibus manifestos pastillos conficies. Etiam erubus liquidus ex succo betæ, samfuchi, & succi brassicæ, vel si valdeus quætas, ex succo cyclaminis vteris: vel sternutatorius ex belliboro albo, pipere, castoreo, diuisim vel coniunctim. Post crebriores purgationes præcedentes, si opus est, deuenies ad confectiorem anacardiam aut auream Alexandrinam, mistridatum, diambam, thesacram cum aqua mulla aut pauco vino albo ad 3 j. interea ad irrigationes externas, quas Græci ἐμψυχον vocant, deuenies, ex decocto herbarum prædictarum, adiectis flor. chamomilla, & stœchade, addendo castorei exiguum & acetum, valebunt & vñctiones partis capitis posterioris, in occipito videlicet ac iuxta primam & secundam vertebra, ex oleo nardino, castino, nucis muscatae, de castoreo, vel de piperibus. Pariter & sacculi approximandi ex herbis capitalibus iam dictis & exsiccatis, adiectis castoreo, nuce muscata, macere, mastiche, ligno aloë, & similibus. Quod si non cessat malum, Actus ad sinapismum venie in occipite & sinapite. Præceptor meus Benedictus Panentinus, si supra dicta non inuenerit, vñctionem ferri commendabat: & ad balnea naturalia mittere: quæ pueritiam discutere ac absumere valebant: quæ sunt in comitatu Lucano de Corsena dicta, in Romandola S. Mariæ, & in Senensi in Puttolo, & S. Philippi, in Patanino comitatu, de Abano, & S. Helene. Sed quia nos istis caremus, artificialia ex herbis capitalibus exsiccatibus, attenuantibus, roborantibus, parare poterimus. Hæc sunt, vir egregie, quæ ad memoriam recuperandam & conservandam, & ne rursus in apoplexiam incidat, visita esse censuimus: quibus commodè frui poteris. Vale, vaptum Delphis ex nostro museo, 4. Aprilis die, Anno 1572.

Petrus Forestus Alcmarianus,
Reip. Delphensis medicus.

SCHOLIA.

Nihil æquè aut cura augetur, aut negligentia & iugi meditatione exerceas, inertia ac situ corrumpitur. Hinc olim homines, quæ observatione digna audissent, ea non membranarum, sed animo indolent. Sic Anaxagoras Atheniensis amico cuiusdam deploranti, quod commentarios suos perdidisset, respondit: *Opus est ista potius anima, quam chartæ in se habere: sentiens librorum fiduciam esse causam, quo minus memoriam exerceamus.* Quæ in poetitia discimus (ut Plato etiam sentit in *Timæo*) diutius firmiusque meminisse solemus, ea quippe in senio natrantur aut docentur. Signa memoriae diminuta vel ablata satis nota sunt. Sed signa differentiarum, quæ à causis sumuntur, cognoscimus ex Gal. 3. *De locis affectis* cap. 5. quomodo se habeant ægri circa somnum, & oris & narum excrementa. Si nullus excessus sit in somno, vigilia aut excrementis, frigidam tantum intemperiem sine materia adesse dicemus. Si excrementa per nares & os sint copiosa, & ægri sint somnolenti, erit frigida intemperies cum humiditate. Si vix illæ infestent, & arida sint excrementa, erit ex temperie frigida sicca. At si ex pituita non tantum ex modo dictis somniis ac cerebri excrementis illud percipies, verum ex ægri habitu, ætate, temperatura, anni tempore regione, cœli statu ac præcedenti victu. Ita & de succo melancholico si abundauerit, sentiendum, cuius signa de melancholia satis explicauimus, cuncta ad siccum & frigidum inclinabunt. Si nullum adfuerit prædictorum humorum redundantia signum, ex aliqua externa causa ortum ducere coniectandum est: præsertim si extrema senectute originem non ducat, quod potissimum percipies ex ægri vel astantium relatione, ut si quispiam morbus prius præcesserit solutusque in totum in obliuionem transierit, vel ex assumptione quorundam medicamentorum, quæ ingentem refrigerandi facultatem habeant. Ex seu capiti quomodocumque adhibita fuerint. Ex immodicis quoque laboribus in studiis atque vñgulis, veluti in eo, qui circa disciplinas, & in aliis, qui vires colebat propter labores Galenus cognouit, ut patet 3. *De locis affectis*. Ex aliis quoque infrigidantibus quæ extrinsecus accidunt, si moderatius occurrunt, velut sunt tum cibi, tum potiones suapte naturæ frigidiores, excitari poterit. Quod ad prognostica attinet: lib. 1. prædicti obliuionem malam esse retulit. Insuper, ex Actii sententia, valde timendum erit, quibus ea de repente deficit, alia vero sana esse videntur, ne comitialis morbus superueniat, aut sideratio, vel solutio aut quoddam aliud magnum cerebri malum. Etiam sanis eneniens minatur quoque letum. Et quæ ex siccitate sit, difficilior erit. Curatur vero prout causa, quæ eam induxit, inquit. Si à simplici intemperie frigida, (quibus facies albet, lumina languent, vena inconspicibilis fugiunt, somnolenti sunt, caput taetum, gressus, huic magis obnoxii, qui algores difficultes ferunt, & in acere versantur pruinoso,) curantur diis, flatibus Aquilonaribus aspero, & canite inuncto oleo coctis, tutacæ & similibus, frictis & cibi iam dicti conueniunt. Si à siccitate & nuda licet offerat, quod senibus ac grandævis accideret solet, atque etiam post diutinas inedia, & inmodicos labores, immodicas vacationes, longa pericula. Hi recreante victu inaiunt: corroboratis enim viuis, & in substantiam dato alimento, vegetior alacriorque anima redditur. Cibi conferat succulenti & euchymi, qui facile nulloque negotio perdomantur: vinum bibant rubrum, maturum, dilutum. Exercitia sint moderata & citra fatigationem. Caput clementer fricetur, prolixè dormiant, moliter cubent, tepentis aquæ balneis vñtatur, sudationes vitent, Capiti infundantur epistematia ex decocto, florum chamomilla, meliloti, rad. altæ, le. n. lini, aut ex iusculo vitulinae carnis seu agninae, aut ex lacte recens mulctis. Inungantur oleo siccino, amygd. butyro insulso, & sypo, &c. memorie iactura, quæ sequitur superfluas purgationes ac immoderatas inanitiones, vel animi deiectiones, curatur sola victus ratione conditamentis & refectoria. Et si quis ob extremam senectutem memoriae detrimentum patiatur, etiam solo victu medicandus est. Quod si aliis medicationis instrumentis decrepitem quis medicaretur, mortem eidem induceret. Vnde testis dicit Gal. 5. *De iactura sanitate*: Simili ratione curandi sunt senes, ac qui ex morbo conualecunt, videlicet congruo victu. Si vero à siccitate nimia eueniat, ut læpe accidit post febres acutissimas & pestilenciales, de siccitate. Si à frigida & humiditate, vtatur victu calfaciente & calente ac extenuante, ut dictum est de pituita; & si pituita admixta est, curetur, ut in *Observatione præcedente dictum est*. Si vero cum frigida siccitas fuerit commissa, non solum ad humidum, veram etiam ad calidum victus ratio afficiat: ideo si siccitas cum frigida coeat, id accide, & conuenit, aut propter longas morborum iniurias, aut vehementes corporis labores, aut acres valde animi affectiones, quibus naturæ vires fatiscunt, & animales spiritus dissipantur. Vnde tales si exsiccantibus atque caloricis vñtetur (quemadmodum Galenus experientia comprobauit, in eo, qui ob laborem in studiis, simul in agricultura, qui ob labores, quos vires colendo subiecit, obliuio afflicti erat) egregie afficiuntur, cum isti tenui victu atque exsiccante vñtetur lædebantur: at humectantur vero quæ calefaciendi quoque vim moderatam haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Sed si obliuio forte cum quapiam succi melancholici redundantia fuerit, is parandus erit primo expulsiō, id cum syr. ex succo borag. vel sumaria; aut de pomis, vel de epithymo permixto, cum syrupo ex melle ros. vel cum syr. ex infus. ros. pallid. cum folijs sene parato, aquis betonicae, borag. lupul. & melisse perficeret: quibus, prout visum fuerit, pluries adsumptis, purgabis cum myrob. indis, sene, epithymo, cum manna, diacatbolico, & drascæ & similibus. Reliqua demum topica remedia ad humidum magis, quam ad siccum vergant, tum vñctiones, de quibus antea mentionem fecimus: eis addendo oleum ebamelinum, anethinum, amygd. dulc. Et irrigationibus prædictis iterum humectantia addendo, inter reliqua medicamenta topica nos sequens ex parte sumus in Ioanna Regneri muliere Hornana, quæ post apoplexiam desinentem in paralyfin per me curatam, ut alias dicturi sumus de apoplexia, in

memoriam diminutam, & quasi abolitam incidit, & ut eandem restitueremus, varia remedia præscripsimus, & inter cetera etiam hoc conditum. *Rad. acori veri seu galanga maioris cond. conserva florum betonicae, conf. flor. rorismarini ana 3 i. conf. florum herbae paralytis 3 lb. cubebæ, cinnamomi, nuxis muscatae pul. ana 3 j. confice cum syr. de stœchade.* Sumebat (prius adhibitis vñctionibus remediis) omni mane ad magnitudinem castaneæ. Deinde omni mane nucham & occiput fortiter fricabat, cum aqua hederæ atque ter quaterve destillata in alembico vitreo, idque calide. Quæ frictione cum diu vsa esset, & longo tempore ter in septimana mane sumpsisset myrobalanum chebulum vñum conditum, tandem cum admiratione memoriam recepit. Erat hoc experimentum Ioannis Tyengii quondam Med. celeberrimi Amstelrodamensis, ut in eius libro manu sua scripto inueni: quanquam huius arcani primus inuentor fuerit Nicolaus Florentinus. Si aliis formulis delesteris, lege Rondeletium, & præcipue Guilhelum Gratarolum, qui integrum libellum (ut antea recensimus) De reparanda memoria scripsit.

OBSERVATIO XXXIII.

De somno profundissimo ac innaturali.

Vi in somnum profundissimum cadebat, pro apoplexico felle habebatur. Hunc autem diffusulter ligaturis fortibus ac vinculis iniectis, ac demum solutus, tum frictionibus excitare potuimus. Sed iniecto acri clystere cum multis molestiis & vellicationibus excitatus est. Hic frigidum & humidum cerebrum habebat, pituita repletum. Post exhibitam oxymel scyllinum & syrupum de stœchade, has pilulas commode deuorauit. *℞. pilul. coctiar. 3 j. β. castorei 3 β. cum syr. de stœchade; fiant pilulae v.* Quibus alius egregie turbata est, cum facili videretur solutionis: demum adhibita theriaca ad 3 j. vigil factus est, & à somno excitatus ad mentem rediit.

SCHOLIA.

Cum vitia quædam sint cerebrum occupantia, quatenus est pars similis, quæ in cerebri intemperie consistebat, de quibus prius dictum est: deinde alia vitia erant, de quibus dicere coepimus, quæ cerebrum afficiebant, ut est pars instrumentalis; quæ considerantur penes ventriculos cerebri. At somnos præter naturam tale vitium est, quod in medio quasi consistit, modo substantiam cerebri occupans, interdum vero ventriculos. Et sic primo hic de somno profundo agemus, & mox de comate & cataphora verba faciemus: postea vero de Caro proprie dicto. Qui cerebri ventriculos afficit. Quidam vero diuidunt somnum in naturalem, & non naturalem: quibus & alii addunt somnum præter naturam. In somno naturali calor & spiritus initio renouantur, & huius reciprocatio nempe caloris & spiritus, est causa communis & immediata somni: sed fouens & iuuans est euaporatio alimenti. Hinc in somno naturali fit reciprocatio caloris à natura, ut alimentum se conuertat; vnde sequitur somnum secundum naturam eo tantum temporis durare, quousque conficiatur alimentum. Si durat vltius, non est amplius secundum naturam. Et Galenus optimam dicebat sententiam poetarum, qui somnum fratrem mortis dicebant. Diuersitas est, quia in tempore somni

P p iij confici-

Somnus
fractur mor-
tis.

conficitur alimentum. Est affinitas, quia in somno vacante ab operibus, ut mortui. Vnde recte dicitur.

Stulte quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Et sicut tempore vigiliarum spiritus naturalis ascendit in cor, (tunc enim maxima fit resolutio spiritus vitalis ob resolutionem spiritus animalis,) hinc egemus maxima refectio. Reficitur autem ex spiritu naturali, sicut spiritus animalis ex vitali, ita vitalis ex naturali. Tempore somni, cum non fiat illa resolutio spiritus vitalis, non ita est indigentia spiritus naturalis, qui tunc retrahitur ad suum principium, id est, iecur. Ideo dicebat Galenus, tempore somni facultatem concoctricem intro recipi; unde & tunc magis conficitur alimentum. Cerebrum quoque quia frigidum, causam somni esse volunt ob reciprocationem caloris, qui tunc intro vergit, & ut Aristoteles dicebat, ob munus vigiliarum; ideo somnus factus est, ut operari possimus in die, ac nocte quiescere, ut sacra Scriptura optime testetur. Consequitur quies facultatis animalis, quia nisi aliquantisper quiesceret, maxime labefacteretur. Et quamvis animalis facultas sit perfectior vegetativa, tamen facultas vegetativa non semper potest operari; dom enim operatur non conficit sibi alimentum, sed potius redditur debilis. Ideo ille somnus est secundum naturam, qui fit post vigilias, labores, tempore noctis. Et naturalis est dum homo prolixius non dormit, & facile excitatur. Contra non naturalis, quando diutius dormit, & egre excitatur. Et non naturalis, qui fit in nimio labore. Verum ne fiat verborum æquivocatio, nos hic somnum profundissimum intelligimus somnum præter naturam. Sub quo etiam intelligitur, vel ad quem referuntur, etiam coma somnolentum, & cataphora somnolenta. Alii & Caron sub somno profundo complectuntur. Tamen caros proprie dictus distinguitur à comate & somno profundo: nam in comate seu somno profundo interrogati respondent, caro vero detenti nequaquam. Causa somni præter naturam habet intemperiem frigidam & humidam, cui aliquando & pituita admiscetur. Vel potest esse vel frigida sola, vel humida sola, secundum aliquos; quibus addunt etiam, adesse obstructionem, potissimum in ventriculis anterioribus ex vaporibus elatis ex toto, vel ex parte aliqua, pulmone, ventriculo, vel aliis. Somnum profundum esse facile percipitur ex causis refrigerantibus & humectantibus prægressis, siue is aer frigidus fuerit, vel cibi aut medicamenta. Et non difficulter cognoscitur: nam detinent oculos clausos, & si interpellantur, aperiunt & rursus claudunt, & adest maxima propensio in somnum. Non est difficile quoque (ex his quæ antea diximus) cognoscere, nihil ex intemperie simplici frigida vel humida, vel simul mixta, vel cum materia pituitosa originis duplicis, ex prægressis & habitu pituitoso, & ex iis, quæ de signis doloris capitis retulimus. Interca alii distinguunt coma simplex à comate somnolento. Nam si coma est, aderit propensio in somnum. Si coma somnolentum, non modo inclinatio in somnum, sed profunde dormient, & nisi vi compellantur, sentient, respondere: non sentient, si sit caros. Coma ab apoplexia distinguitur, iuxta Auicennam: non sentient, & immoti iacent, & maxime stertunt. A syncope per pulsum qui languidus est, & in syncope habent faciem similem mortuis, in comate minime, neque talem pulsum habent. A præfocatione vteri: hæc quidem stipulatæ sentient, sed non

Causa finis.

Non natura.

De somno contra naturam.

Causa.

Signa.

Differentia causarum.

5. Distinctio Comati.

Comati simplex.

Comati somnolento.

Comati apoplexici.

Comati syncope.

Comati præfocationis.

possunt loqui. Sed Rondeletius cap. De somno profundo, Somnum, inquit, profundum intelligimus, qui naturalem moderatorem excedit: quæ ratione debet inter causas & affectiones morbosas numerari, ut & affectiones omnes soporiferæ, Coma, Caros, Cataphora, quas sub nomine Subeth Arabes comprehenderunt. De harum significatione multa & apud Galenum, & alios diffusio est, ut quibus Cataphora & Caros modo pro eodem, modo pro diversis affectionibus videntur. Sed cum in eo consentiunt videntur, quod inexplicabilem fere dormientem cupiditatem afferant, & fere ab eisdem causis oriantur, parum interest exquisitam horum nominum distinctionem habere, modo causas somnum illum inexpugnabilem efficientes cognitas habeamus. Plurimum etiam momenti adfert affectus partis cognitio, quæ anterioriorem partem capitis, potius esse, & ventriculos cerebri, quam corpus eiusdem, Galenus voluit. Huius affectionum causa potissimum duæ sunt, imbecillitas caloris nativi, qui humorem in capite deservit, multitudine euincere non potest, & refrigeratio cerebri, siue intrinsecus, siue extrinsecus advenit, siue citra humoris consortium siue cum humore crasso & pituita. Inducitur quoque, eodem autem, non ab humoribus, sed à multitudine vaporum crassiorum, qui ante à toto corpore transmittuntur, ut in acutis quibusdā morbis, atque in vigore & in accessione febrii à pituita; ut & nos de febribus ostendimus. Nonnunquam effertur à ventriculo, ut & nos paulo ante diximus, aut intestinis, idque non raro à calidis aut laxatibus medicamentis, ob magnam fumorum copiam, quam ad caput mittunt. Quis casus fitularis, compositionesque, omnes, quæ in lam recipiunt. Est enim humor & odore præcursus, quibus cerebrum fumis replet, & inde cataphora inducit. Huius generis quoque sunt myrrha, crocus, ius, modo frigidum capitis constitutione nanciscuntur, nam in natura calida, cephalalgias & capitis gravitatem potius adfert, ut docet Hippocrates. Quomodo odorata multibilia ducere dicit, sed capitis gravitatem parere. Quod autem interdum in pueris somnus profundus concilietur, in causa sunt vermes ex chyli putredine generati. Putrescunt namque vaporibus ad cerebrum sublati conspiciuntur, præterea à priuata, cuius vapores sunt crassiores, humidiore & magis continui. Alii quoque addunt, quod non ex sola pituita, sed ex sanguine somnus profundus quoque eueniat si ex sanguine, facile conciliatur ex facie rubra & venis tumentibus, & si adit obstructio, repetit irreperit & non paulatim; & ex quibus partibus prodeant vapores, ex earundem affectionibus cognoscemus. Et his quoque causis methodum curandi inueniemus: si ab intemperie frigida, calefaciendum; ab humida, exsiccandum; si ex materia, evacuandum primo à toto, deinde à parte. Atque ab iisdem facile prognostica signa habentur. Somnus profundus, qui est à materia frigida, periculosior, & sine materia gravior, quam ab humida intemperie. Est aliquando etiam lethalis, si eum lethali morbo sit coniunctus. Quod ad communem curationem attinet: vena hic non incidenda nisi in somno profundo à sanguine, tunc valido auxilio egemus, & sic Auicenna, Vbi facies rubicunda esset, cephalicam secabat. Si vires debiles, cucurbitulis ad resuscitationem cum scarificatione in dorso utendum. Sic euacuatur sanguis, & simul fit resuscitatio. Alii tamen, ut Aristoteles, Paulus, Avicenna, in comate proponunt cucurbitulas, sed sine scarificatione. Et quatenus habent vim reuelliendi & retrahendi calorem à centro ad circumferentiam, profumum scarificationes vehementes, & ligaturæ dolorosæ ex

ex communibus remediis acres clysteres, & glandes acutæ, quæ diuertunt & excitant facultatem soporiferam, & aceto acerrimo frontem oblinemus, & in nates mattemus. Tandem ad sternutatoria deuenimus. Sed si febris adest, iis omnibus utendum in declinatione. Si intemperies tantum sit frigida, calefaciendum altera, caputque inungendum oleo costino, euphorbio, si opus est. Sed si corpus non sit purum, prius expurgandum; deinde, ad magas confectiones veniemus, diacalamentum, diamofcam, theriacam. Et si sit ex pituita, eam parabimus & expurgabimus, & particulatibus remediis tam purgationibus, quam aliis quæ capiti conferunt, utemur; ut de memoria abolita diximus, visque tenui, cum aliis, quæ cephalalgiam ex pituita conuenire diximus. Quæ omnia de comate & cataphora, adhuc clariora euadent: de quibus nunc quoque sigillatim dicaturi sumus, quamuis etiam ad soporiferas ægritudines & somnum profundum pertineant.

OBSERVATIO XXXIV.

De comate soporifero.

Ucas medicus Delphensis octuagenarius, cæci in coma soporiferum incidisset, neque ullis modis excitari posset, somno profundissimo oppressus seque infidebat. Ad quem cum sub noctem epocatus eadem, eandem reperi adeo somnolentum cum tercore, ut alii illum pro apoplexico; alii vero pro cataleptico haberent. Permanebat autem ad tempus sine sensu & motu, & sine loquela, ut carum esse putarem. Aderat illi Martinus Duncanus vicinus eius, templi antiqui pastor, omniaque parata erant in mensa, ut vicina inunctione ægrum tanquam mortuum inungerent, cum senem decrepitum iam morti destinatum existimarent. At hic somnus medicum statim à cena apprehenderat, vetula etiam ibidem conuiuia existente. Ab ea cum cæpisset diligenter inquirere originem morbi, & quomodo inuassisset, ad vetulam proximam accedens, animaduerti eandem vino repletam esse, odore vini ab ore exspirante. Lingua quoque titubabat, atque ebrietatem manifestabat. Statim percepi somnum hunc profundum ex vaporibus vini in cerebrum elatis ortum suum habuisse. Neque ista suspicio me fecellit. Nam cum nullis modis senem neque prehensionibus, neque capillorum vellicationibus in sella dormientem excitare possemus, os cuneo ligneo immisso aperimus, & oxymel vitro, ac eo inuito imposuimus, & penna in oxymele tincta, tum in guttur immisimus, ac fauces, palatum ac linguam confricantes. Tandem in vomitum enormem erupit, & cibum cradum vna cum vino euomit, adstantibus prius mente percussis, nunc vero ridentibus, æger ad sese rediit, & loqui cepit, & à comate & somno profundo solutus illico sanus euasit.

SCHOLIA.

Coma, ut somnus profundus, à vaporibus dictum est Scholio præcedente: multoque magis à vaporibus vini; idque in senem, qui cerebrum frigidius habet, fumis vini magis oppletur. & hinc post ebrietatem homo decrepitus alto illo somno ac comate correptus fuit. Κάμα & κατὰ πόση, Galenus pro nomine æquiuoco habet, & idem sunt: quamvis cataphora (teste Montano) nomine gene-

rali, Somnolentia, vocatur; & Coma magis proprie, quando fit verus somnus cum difficillima excitatione, & tunc cum Caro conuertitur. Et ita videtur Coma, medium nomen esse inter Cataphoram & Caron. Et sic videtur Coma aliquando pro Caro accipi (iuxta eundem Montanum) ex nomine illo composito Agrypnocoma, id est, vigilantia cum somno, ab Arabibus Subethsahara, à causis mistis proveniens. Sed ne erroris, inquit idem Montanus, cum dico cataphoram inclinationem ad somnum esse sine somno: non est idem quod Subethsahara: quia in Subethsahara sunt duæ ægritudines compositz, una, quæ facit pituita; altera, quam bilis. Cataphora autem fit ab humiditate iuncta caliditate, vel ab humiditate & frigidityte. Et dicit Montanus, cap. de Epilepsia, Cataphoram fieri à frigidityte & humiditate; quod & alii dicunt de Comate simplici, quod si frigidityte & humiditate magis augeantur, fit Caros, & tunc magis fit somnus profundus: & ad naturam Cari accedit Cataphora seu Coma. Hinc licet quidam varie de Cataphora & Comate tractarint, attamen auctores sequentes Hippocrat. & Galen. De Comate & Cataphora sub vno nomine & capite tractant. Consuetudo enim est Hippocrati, quamlibet Cataphoram Coma appellare, ut lib. De Comate, ac 1. Prorebet. & Galen. testatur 3. De morbo valg. Cataphora, quando venit ab humiditate & caliditate, ut in feb. cucurbitæ solet, differt à Caro; quia tota accessione perdat, cum Caros potius in accessionibus fiat; ut cap. De Caro dicturi sumus. Cataphora si in febribus accidat, quomodo curetur, lib. 7. De febrib. diximus. Quod autem ebrii Comatosi fiant ebrii quod ex indigesta humoris copia cerebrum complente, modo sumus, non est mirum; cum & Coma soporiferum (ut Comatosi & testis est Gal. Com. 1. lib. 3. epidemiorum) fiat in somno. Terdum ubi cerebrum multum irrigatur, ut multis vluenit ebriis sine febre. Sic ego etiam præter hunc ægrum, qui ad Carum magis accedebat, quosdam noui, qui, ubi largiter potassent illico coma soporiferum incurrebant; uti Ioanni de Meer pharmacopæo quondam meo Alemariano eueniebat: hic si vinum aut ceruissiam liberalius bibisset, somnus profundus adeo enim afficiebat, ut nullis modis excitari posset. Et, si arreptis capillis capitis hominem à lecto traxisses vel in alium locum transkulisses, æque comatosus permanebat, nec vigil efficiebatur, nisi cum iam crapulâ edormisset. Sic & Theodorus ille Alardus sacerdos, vir æque doctus ac facetus, si apud conuiuias paulo largius & hilarius vinum hausisset, comate soporifero detinebatur, adeo ut neque tympanis valde sonantibus nec quouis horribili strepitu aut sonitu, vel exclamationibus à somno expergisceretur: imo in mensa sedens somniculosus stupidusque immotus manebat, & si annuli à digitis detraherentur, & modo in hanc, modo in aliam partem propulsus; & si in domum ab aliis ferebatur, nullo modo excitabatur. Alioqui vir abstemius, nisi cū amiculis inuitatus esset; hoc malo opprimebatur. Cui ego apoplexiam aut aliud grauius malū ob hoc accidere prædixi. Atque hic, postquā Alemariana relicta Delphos accessissem, ab Apoplexia extinctus est, alter cantibus, tonforibus & medico imperito, qui sanguinem eidem detrahere nolebant, quamvis Alardus Coelutunus medicus id recte suasisset, sed ea postposita, quamvis sanguine abundabat, subito mortuus est. Solent enim, ut iam experientia edocti sumus, Comatosi, soporosi in epilepsiam vel grauius malum, nempe apoplexiam lethalem incidere. Qui igitur Comate aut cataphora affecti sunt, ut Galen. fateretur, nequouit vigilantium munia obire, non apertos habentes oculos,

Curatio.

6.

7.

Morbi feru-
cia nonnun-
quam concepti
anxiosum
curatio.

tenda sanitas, neque in vigilia, quæ conuulsi-
onem succedit, aut ex inflammatione phrenitica, sed à
causa externa, vel à nuda intemperie faciliorem
curationem promittimus, & ex dolore pro disci-
mine doloris prædictionem instituimus. Curatio
itaque instituenda pro causarum ratione: ubi sola
intemperies vitium gignit; alteranda: si à calida,
refrigeranda: si à frigida, humectanda. Et ita Pau-
lus in calida intemperie refrigerantia capiti admo-
net: qualia sunt decocta cucurbitæ, lactucæ, portu-
lacæ, foliorum & florum nymphaeæ, hyoscyami,
cap. pap. albi & nigri, & corticis mandragoræ: quæ
fronti fons instat frigide, si sit æstus & insignis
intemperies calida, admoueantur. Si intemperies
frigida, potissimum humectantibus occurrendum,
vt oleo viol. decocto malux, & exigua lactuca ad-
iecta, vel lactis emulsione caput humectetur. Si
intemperies calida & frigida, tum omnia dicta per-
miscantur. Si fuerit febris ardens vel alia, iam
satis docuimus in libris febrium, quibus modis
vigilia tollatur. Si sit ex inflammatione, occur-
rendum vt de phrenitide dictum est; & in febris-
bus potius in declinatione somnum conciliemus,
quam in ipsa accessione, si circuitus habeant. Ex-
empla plurima habes in Observationibus nostris de fe-
bribus, & medicamentorum copiam. Quod si tem-
peries materiam admixtam habeat, vel bilem vel
salfam pituitam, hæc materia erit euacuanda; prius
bile contemperata; & salia pituita prius concocta,
Petulantiam bilis retundemus cum syr end. cicbor.
ros. granatorum, viol. nymphaeæ, papau. cum aqua la-
ctucæ, cicborii, end. vel aqua border. Purgetur cum
diluto rhab. cum manna, syr. ex infus. ros. pallid. cum
sera caprillo; castia, rhamarindis: leuia hæc esse
oportet. Vel syr. diacarb. 3. vi. elect. de succo ros. 3.
ij. cum 3. iij. fers lactis. Si sit pituita salia, paretur
cum decoct. cicborii, end. fumaræ, lupul. borag. bugl.
cum syr. byzantino absque aceto, melle viol. & melle
ros. & similibus. Et purgetur cum polypod. rhab. vel
cum diaphanico agarico trochis. Deinde in materia
biliosa topica adhibeantur, vt ugentum populeum,
oleum viol. papæ, & similia: & hanc irrigationes
cum decocto cucurbitæ, lactucæ, portulacæ & lentiginis
aquæ. Decocta etiam odorentur, quibusdam enim
magis placet odoratus, quam pedum lotiones aut
brachiorum ex nymphaeæ, lactucæ, salicis; in quibus
etiam bulliant calices papaueris. Sed non temere
ueniendum ad narcotica, vt alius diximus. In pi-
tuita salia caput inungendum cum oleo chamæmelino
suffuso, viol. hygro infusio. Et caput irrigetur, decocto
florum chamæmeli meliloti, albæ, sem. lini, & fenæ.
In biliosa, naribus trahat lac muliebre, succum lactu-
cæ, aut decoctum borderi, malux, psyllii. Commenda-
tur nouella ac recens theriaca, Antonius Impera-
tor (attestante Galeno) instat Aegyptiæ fabæ quo-
tidie citra aquæ vinive vel eiusmodi misturam as-
sumebat. Quam autem grani sopore premi ipsum
in quotidianis actionibus contingeret, papaueris
lachrymam ademit. Rursus cum accideret, vt pro-
pter consuetudinem pristinam, seu qui siccioris
temperamenti naturam haberet, & ob exsiccans
medicamentum oblatum longo tempore bonam
noctis partem transigeret in somnum, coactus est
etiam ex eo, quod lachrymam papaueris habet, iam
inueterato adicere. Interea Galenus, qui omnium
maxime ab usu sopientium abhorrebat, lib. 12, me-
th. medendi, inquit: Abstinentum est ab his somni-
feris remediis vel medicamentis, si fas est alius remediis
morbum sanare. Sin ex vigiliis & viribus resoluen-
dis, ad mortis discrimen aeger tendat, tum profecto
tempestine eiusmodi medicamentis vitare; scilicet non
temeratus, corporis habitum ex his nonnullis laudandum:

lacionem tantum, quam mortem potius optandum. Nam
si hæc admodum magna non sit, saltem statim conser-
uare licet. Sin ita est in modica, vt nec prolixo statu po-
sanari queat, certe hanc ipsam eligendam potius re-
ferimus, quam vt leuio pereat. Teimicus quem non tran-
sibitis (vt et de diebat Iasô Zircæus) qui ex arte
genetose coitum morbi m. p. gnat, est i. j. i. m. vi-
rium custodia, ubi vltima p. gnat, crucelis homi-
nis efficiunt facit, qui vna cum morbo vitem quo-
que homini aufert. Nonnulli ad Philonis antico-
tum procedunt, sed post annum à compositione
prius sumendum; nam duorum, trium aut qua-
tuor annorum, teste Gal. 12. meth. medendi, compo-
sicio melior est. Præfici tamen insignes, virtus
iam prostratis à somniferis eiusmodi, & ab opia-
tis abstinent. Vidi enim multos ab opio exhibitio-
ne (vt alius diximus) subito extinctos. Sic baiulus
frumentorum anno 1579. mense Iulio cum dolore
capitis laboraret, nec ita dormire posset, licet per
interualla adhuc dormiret, Empiricus eidem de-
dit Philonij 3. j. aquæ nenupharis 3. ij. syr. pap. 3. j.
dormiuit ad quatuor dies, nec amplius euigilaui.
Si plura remedia ad vigilias superfluas delideres,
vide Benedictum Fauentinum præceptorem meum
capite proprio, in quo filium remediorum repe-
rics.

OBSERVATIO XXXVI.

De quodam satis bilioso & melancholico, ob variis
cogitationes non potente dormire.

Vt quidam Delphensis, mercaturam exercens,
infortunio cum multa perdidisset, curis & so-
licitudinibus adeo seipsum afflixit, vt tandem vi-
gilis sit factus, neque somnum capere poterit. Ad
quem ingressus, ne in melancholiam vel grauiss-
imum, nempe in maniam, incideret, consulu-
it cubiculum obscurum, & tranquillum quæ-
ret, in quo degeret, & vt melius dormire posset
vtque subterraneum esset, minimeque à terra
sublime, & vt idem aura perstili imbueretur,
rosisque & nymphaeæ floribus albis, cum salicis
musculis per pauimentum fuis & aqua aspersis, ac-
cit alterari posset, aquam quoque gelidam de va-
sis in vasa transfundendo, curipolque faciendo.
Et vt balneum intraret humectans, & moderate
refrigerans, toto corpore prius leuiter repurgato.
Interea & leues confrictiones commendabam.
etiam pedum ac brachiorum lotiones, sed non
purgationem præcedentem. Et iniebam, vt
minutuli sonores, veluti in peluim stillantis aque
ictus fierent. Quidam & ad somnum concilian-
dum minurientium auricularum modulationes lau-
dant, & musici instrumenti tinnitum. Pitbago-
ræ enim, cum vellent diurnas curas somno adici
quibusdam cantionibus musica ratione adici
cinnatis utebantur. Profecto admittenda est huma-
no spiritui cum symphoniarum modulis effinitas, &
est ad solandos labores pulchrum naturæ munus.
Auditoris animus intro se colligit, & quandam
facit in cordis succo collectus suauem evaporationem,
nempe, hæc sursum concedens cerebrum irrigat.
Imperat quoque vt vitaret graues labores, solici-
tudines, tristitiam, & pertinax animi studium, &
vt omnem curam ac molestiam à se depelleret, &
vt supra lectum satis molliusculum, ne inf. mes-
culiculis suis morsuiculis somnum inturbaret, co-
nopeum expanderet, & vt cibo vteretur reli-
gerante & humectante, facilis concoctionis, po-
tius elixis quam assis; non admodum tenui, sed
vt plenior epulatione vteretur concedebam. Ad-

S C H O L I A.

Q Væritur à medicis doctissimis, nunquid in vi-
gilis, vt somnus concilietur sanguinis missio
conueniat? In vtramque partem disputat Benedi-
ctus Fauentinus præceptor meus cap. proprio de
vigilia excedente, & licet post venæ sectionem cor-
pora intrigidentur, illa frigiditas minime somnum
conciliat, multoque minus sanguinis detractio. Et
quamuis medici iubeant, vt post venæ sectionem
non dormiant ægri, quasi sanguinis missio somnum
conciliaret, nequaquam. Sed ideo inhibent som-
num, quia somnus crassiotem reddit sanguinem: ob
quiescentes enim ex somno spiritus animales, non
meantes per sanguinem in venis decumbentem sa-
guis in frigidatur & incrassatur: ne igitur hoc tem-
pore somnus fiat, sanguinemque incrasset, unde
morbis tunc augeretur, & diuturnior redderetur,
prohibetur; non ea ratione, vt somnum conciliare
dicatur. In vigilia excedente nullo modo conuenit
venæ sectio, & cum plurimum sit natura biliosa,
ea ipsa potius contemperanda & expurganda. Et li-
cet in phrenitide vigilas sint, vt in febribus quoque
continuis & ardētibus, alia ratio est, quod in prin-
cipio venæ sectio conueniat, non ob vigilias, quæ
tanquam symptomata subsequuntur, quæ potius
victu humido & infrigidante, tum aliis remediis,
de quibus nunc diximus, curanda erit, & iis potis-
simum præditiis, quæ somnum conciliare dicuntur,
qualia etiam sunt apud Paulum vincula adstricta
& demum soluta, ac luce à medio subito sublata, vt
sic quiescere valeant. Alii odoramenta præter po-
tiones somniferas adhibent, quæ vim habent con-
ciliandi somnum, quale vinum est, in quo radix
mandragoræ, semen hyosc. albi & pap. macerata
vel cocta sint. Huc spectant linimenta ad frontem
& tempora; vt etiam inunctiones, en. brochæ, &
mixtura, & poriones, quæ ad somnum bibuntur,
quorum copiam reperies apud Benedictum Fauenti-
num præceptoris meum, loco iam citato. Interea
cautio adhibenda, si æger ex iis, quæ ad somnum
conciliandum adhibentur vel admouentur, cōtin-
gat alio sopore vel somno profundissimo detineri,
vt difficile & cum violentia excitari possit, eiusdē
naribus applicabimus spōgiam prius in aceto aceti-
rimo infusam. Si neque hoc modo excitetur, pulue-
ris rutæ & nigellæ, ana 3. j. recipies & in aceto fortis
dissolues, ac naribus ægri impones. Acetum efficit, vt
valentius in cerebrum penetret. Quod si hæc ipsa
non contulerint, recurrendum ad ea, quæ de le-
thargo, somno profundo, Comate soporifero &
cataphora diximus.

OBSERVATIO XXXVII.

De quodam, qui ex verrigine in torporem mentis &
somnia profundum incidit.

F Amulus Simonis Ioannis typographi Delphē-
sis, natus annos quadraginta, anno 1560. ex
verrigine subitanea mentis torpore correptus est.
Oculi huic claudabantur, & alie dormiebat, & ob-
mutescerebat, vt ægre admodum, nisi vellicationi-
bus violentis, excitatus, responderet; vnum tantum
proferens verbum: mox ad somnum reuersus so-
pore detinebatur, & mentis torpore, vt sine sensu
ac motu tandem iacere videretur, quanquam ma-
nus subinde & brachia motu tremulo agitarat. Nō
steterat, sed quasi Caro vel cataphora oppressus
alte dormiebat, spiratione manente illasa. Ad
Q q hunc

mittebam vero carnes vitales & hædinas, si habe-
re possent, etiam agninas, paludres, perdicis, phasja-
nos, piones cum lactucis, spinachis, asparagis, maluis.
Lactucas enim Galenus egregio elogio nobilita-
uit: in iuuentute, ait, quoniam assidue os ventriculi
bile effluerebat, ætus moderandi gratia lactucas
eratam: quoniam autem ad prouectam ætatem per-
uen. sem. olus hoc, contra quam in iuuentute, som-
num iam studio accersenti mihi auxilio fuit: quip-
pe qui etiamnum iuuenis, lucubragdi gratia, vigi-
lius dedita opera me assueueram, declinante iam
ætate ipsa ex se infomni, grauius hoc incommodo
molestabar: aduersus, quod vnicū mihi præsidium
presensissimum lactuca vesperi manducata semper
fuit. A lepore vero, cibo melancholico, vt abstine-
retur, quamuis Caro somnos fieri leporis esu ar-
bitratur. Hinc puto vulgo receptum, aurículas
leporis à lepore vno abscessis sub puluinaris posi-
tas, somnū a i. ferre. At pisciculos saxatiles fluuiari-
lesque concedebam, & puliculam ex hordeo ac a-
lica & vt sub vesperam cubitum concedens ex hoc
amygdalato sumeret mandabam: syr. amygd. aqua
calida infusarum re. cortices repargentur 3. ij. seminis
pap. albi 3. j. B. seminum frig. masor. mund. ana 3. B. ma-
cerentur horis sex ante sepiem in aqua gelida, deinde cō-
tundantur in mortario lapideo, ligneo pistello, & contu-
sum distingatur per cribrum cum aqua lactucæ 3. B. j.
dulcoretur saccharo rosato vel manna Christi, vt vocant.
Dioscorides ait: Papaueris erratici quinque sexue ca-
pitum vni tribus cyathis decocta, vsque dum dua tan-
tam partes super sint, bibenda his dantur, quos sapere vo-
luerimus. Si tale vinum parare vellet, admitterem;
sed tantum cochlear vnum atque alterum vt for-
diano ceruicium biberet iussu, & vt à tenui victu &
vino meracior, vt pote, quæ vigilas inducunt, ab-
stineret. Sed si aquosum album gustare vellet, id ei-
dem liberum esse iudicauit, cum tale minime caput
offendat, & melancholiam proficit. Auicenna, quem
& sequitur Guainerius, vinum vineæ somnum cō-
stituit. Sed ab vinis antiquis abstinentum, tum
à tabis, lētibis, brassica, eruca, alio, & cæpis, pipæ-
re, & ab omni aromate. Cæterum quod ad medi-
camenta attinet, cum hic ex parte biliosus & melā-
cholicus esset, post leniens medicamentum ex cas-
sia decoctum sequens, vt sumeret, præscripsimus.
syr. sumariae, viol. acetosæ scariolæ summitat. lupul. bo-
p. 3. j. l. glos. ana m. j. florum nymphaeæ, viol. borag. ana
p. 3. j. pap. alb. 3. j. sem. melonū 3. iij. vna. passul. encl.
3. j. conuall. & huius colaturæ accipe 3. ix. addendo
syr. viol. 3. iij. syr. nymphaeæ 3. j. fiat apozema in lebi in-
suar. Deinde hoc dilutum præscriptum est. syr. rhab.
optimi 3. ro. episthymis 3. ii. spica 3. iij. macerentur in
aqua fumarie 3. v. facta prius leui ebullitione per no-
ctem, mane expressioni adde syr. ex infus. ros. pallid. cū
solis senæ, syr. ex infus. florum viol. ana 3. B. misce. Mox
frangem illuminamus, & tempora vng. sequenti. syr. olei
nenuphar. vnguentis populei ana 3. ii. croci, opii ana 3. i.
n. quo & naves illinebatur. Et syr. pap. sub noctem ex-
bibito aliquando vsque ad cochlear vnum atque alterum.
Tandem melius dormiuit. Verum post mensē
vnum atque alterum totus melancholicus factus,
his remediis quæ de melancholiam morbo diximus,
cum & hic mentem ad alia conuertisset, tandem
sanus factus est. Quamvis post annos plures, cum
bene haberet, iterum in eandem melancholiam
mox grauiorem iam senex inciderit, à qua eua-
de. enon potuit medicamentorum tandem petta-
lus nulla deinde præsidia admittere voluit.

hunc accitus omnibus modis studui, ut hominem mente torpidum & somniculosum à somno excitare possem, idque frictionibus cum sale & aceto sub volis pedum; præterea vinculis fortibus membrorum extremis iniectionis, ac ligaturis violentis. Frontem quoque aceto acerrimo versus sinciput (nam in parte anteriore capitis, antequam in vertiginem incideret, dolorem patiebatur, ut ab adstantibus ex interrogatione intellexeram) oleo rosaceo immixto; adiectis aliquot granis deinde castorei, fortiter perfricui; ori quoque caneo ligneo imposito lingua tum palatum, aluo acri glande prius irritata, hac sequenti compositione oblinui, & ultro imposui, ut inuitus quoque deglutiret. *℞. confectiois mithridatica, confectio. flor. rorism. ana 3. iij. syr. de stachade, oxymellis squillitici, oxymel. compositis ana 3. b. misce.* Faciliusque frictionibus ad diuersionem & excitationem, nucham inunximus oleo castino & vermium terrestrium, & post 12. horas, cum in tali sopore ac torpore & paroxysmo permansisset; ingenijs dictis excitatus fuit, & conuulsit. Post excitationem autem, & cum alium prius deieccisset, ex glande acuta, mente constitit; sed non nouerat quid sibi à me factum esset. Si remedia non inuissent enema acre iniectionem: verum his dictis praesidijs cum admiratione multorum, & cum maximo meo honore, Dei auxilio, reuiuiscere visus est.

S C H O L I A.

2. **E**Vit autem hoc malum soporiferum, à vertigine ortum, cum vehementi mentis torpore. Videmus autem (ut Alexander Benedictus Veronensis medicus doctissimus annotauit) cerebri anteriorem partem ut plurimum torpore affici, raro posteriorem, sæpiissime spinæ medullam: ex quibus membris nobilissimis interiores sensus & exteriores quoque, manus pedesque, digiti, crura, brachia, facies & reliquæ membrorum partes torpentes sine sensu existunt. Torpenti oculi clauduntur (ut in hoc ægro eueniebat) in catoccho adaptati manent. Proprium est & peculiare in torpore naturaliter respirare. Qui si ex nimio vehemementis dolore contingerit, animali spiritu delinquente ob doloris vehementiam, ut tradit Galenus, deficiente principali animæ instrumento, qui est spiritus animatus in cerebri cauis, tum sensibiles operationes, ac nutritrices, voluntariæque, omnibus membris lethaler adimuntur. Quod si morbus in vniuersa cerebri prioris parte fuerit, ex loci vicinitate ventriculum pati necesse est, unde mentem, (ut in hoc nostro ægro) & corpus stupere dicemus: tum æger nec sentit, nec mouetur, etsi ipse nihilominus animalis spiritus incolumis habeatur. Qui si dissoluatur, protinus sanitas redintegratur. Hoc malum ex frigidiore oritur materia crassa, vel viscosa, & potius in ventriculo quam substantia cerebri. Et, si capitis osse fracto, vel perforato, cerebri venter comprimatur, aut collidatur, & ratio & membra pari modo stupent. At qui in febris accessione torpent, quæ periodica sit, ex materia phlegmatica in cerebri substantia coaceruata, aut immodica membri frigidityte, torpencia redduntur membra; sicut ex toto ardenti febre, aut ante animi deliquium, vel morituris de proximo. Alios quoque iniuria torpent membra: ut nuper vsu venit in militibus Anglis, qui in nosocomio Delphensi in hyeme ægrotabant. Quibusdam & nasus ex algore torpere affectus & frigore cadebat, alijs crura inficiebantur, & multi à nobis curati sunt, aliquibus tamen è vita decedentibus. Ita

casus.

3.

& membra torpent, aut venenatis, opio, aut salamandra, istuque scorpionis marini, aut alicuius serpentis, sæpe torpedinis piscis marini viuens contactu, vel à longinquo. Et membri item abscellu, cuius collectione spiritus vltro citroque nequit discurre, frequentissime euenit vehemementi ligatura aut percussione. Tum sanguis coactus nernorum vias sensibiles obstruit, lethale signum existimatur: si vniuersa torpent membra, quoniam à membro oritur principali lethifer morbus, cumq; membrorum torpor perseverat, resolutionem, aut contractionem denuntiat, sicut facies cum torpore cynicum spasmus prælagit. Cum plurimum à peripneumonia, pleuresi, frigidisque abscessibus torpor in eis superuenit. Qui ab eo affectu præsumptis catarrhici non sanantur, ac vertigines intercedant, apoplexiam ingruere certum est. Sed torpenti membra sanantur, ut tremuli & paralytici. Si à sanguine, venæque turgent & facies rubescit oculique & somnus, corporis insueta grauitas adit. Sed in omnibus torporis causis origini studendum, & pororum meatibus, ut faciles luauelq; fiant. Huius rei rationem exemplo idem auctor refert cuiusdam mulieris, quæ à viro supra humerum scipione percussa, manus digitos stupentes ostendit: & à quodam imperito chirurgo, qui digitis emplastrum plumbis diebus imposuerat, sese frustrari conquirebatur: emplastri genus laudauit, quod non ut digitis, sed collo imponeret horatus est. Illa obsequens paucos post dies ad perit opus rediit incolumis. Habes ibidem plurima remedia. Vidimus, idem inquit, cum in Crata effusum, qui nocte luna radis expositis dormire, mane suuatus membris debilitatis ex somno resurrexere. Tanta est in familiarissimo sydere violentia, siccitatis vaporis ardente: arbores etiamnum siderationem patiuntur, simili vita in vtroque molestia. Hac Benedictus Veronensis. Verum quamquam torpor etiam videtur pertinere ad stuporem, de quo proprium caput scripsit Benedictus Victorius Fauetinus præceptor meus obseruantissimus in sua magna Praxi: Nam stupor, inquit, Galeno teste 2. De locis affectis, cap. 1. est insignis refrigeratio, & sensus & motus difficultas, tem inducens: eo quod stupidi neque aliqui dicunt, neque agunt, sed aperti oculi quieti manent, in similes, qui ex timore attoniti sunt, ut constat 7. aph. comment. 14. dixit enim vincens sensus & motus, ut in sopore & profundo somno. Sed proprie stupor nominatur insensibilitas atque immobilitas repentina totius corporis, vel membrorum eiusdem; de quo latius suo tempore dicemus. Sed torpor, quo noster æger subito detinebatur, postquam à somno excitatus esset, membra stupida non habuit; ideo de stupore, & præcipue de membris stupidis suo loco dicemus: & quia hic torpor mentis & somnus profundus, ad carum proxime accedebat, deinceps de Caro dicturi sumus.

OBSERVATIO XXXVIII.

De Caro.

Oila Iacoba, religiosa, annorum quinquaginta, mulier aumodi pituitosa, & obesa, tunc in templo, subito incidit in Carum seu soporem grauissimum, ut in quinque diebus ab eodem excitari posset. Ante hoc tempus diu capitis dolore laborauerat, quem contemnens, nec magis faciens, medicum minime quoque ad se vocauit. Verum tandem in Carum & soporem inextinguibilem collapsa, ad eam 25. die Februarii anno 1767. hyeme asperissima accitus fui, eadem hora cum

hoc malo correpta esset. Ex templo ad ædes proprias templo proximas deferri iubeo, eamque apud ignem depositam, pedes, tum brachia ut violenter fricarent, vinculis fortibus iniectionis, mandabam. Quibus caudicis intar iacens excitari minime potuit. Frontem loco oxymelini, cum illud ad magnum non esset, aceto acerrimo, tum volas manu ac pedum fortiter perfricui. Quæ cum parum iuuarent, per os oxymelite simplici inuita satis, penina seu pluma imposito, plurima pituitosa euomit, ita ut oculis leuiter apertis, vnum atque alterum verbum indistincte tamen protulerit; ac subsequentes nihil loquuta est, & præter somnum inextinguibilem, totum corpus quasi stupidum enasit. Interea per integrum diem ac noctem à frigidioribus non abstinuimus; etiam crura & extremitates membra tum pungere tum complicare, pilosque ab istidem euellere non cessauimus, ut hoc modum excitari posset. Et quia multum pituitosa & asperima hyeme existente, à venæ sectione abhorruimus, sed balneo sequenti indito hoc modo aluum irritauimus. *℞. pul. specier. hiera picra 3. j. trochisc. albandul. 3. b. diagridij gram. iij. sales parum, mellis q. s. fiat suppos.* Inde copiose aluum excreuit, sed à somno non excitabatur. Die 26. Februarii libenter acrem clysterem iniectionem: at amici adstantes non admittebant. Quare à glande aluo irritata hoc odoramentum excitatorium sæpe naribus olfaciendum obieci. *℞. castorei 3. b. carui cerui vssii, abrotani ana 3. j. fiat globulus aceto acerrimo intinctus.* Particulam quoque sudarioli intar filamentis contorti naribus imponebam, idque titillando sternutamentum leuiter prouocabam, & sternutabat, & nihil à somno videbatur excitari, quamuis statim ad soporem profundissimum reuertebatur. Ceterum eandem ab igne amouimus, & tanquam truncum in lecto poni iussimus: sed ut astantes neque die nec noctu à frigidioribus cessarent, imperauimus, & in lecto motellarent. Vigesimo septimo die Februarii in eodem statu permanebat, & iterum indita glande, cui sal gemma adiectum erat, ventrem deposuit. Qui per vim aperto, cuneo lineæ interiecto, mihi diuicem confectionem imposui; & iterum glandem cum iniectionem, ab ealium non deiecit. Quamobrem 28. Februarii, cum permaneret, 3. pilul. sine quibus, dissolui cum aqua salina, & per vim iniectionem: mox mentis comprimens, tandem deiecit, atq; duos secessus copiosos inde habuit. Et rursum conditi, ori quoque cuneo, ut prius interiecto, simul imposuimus frequenter. *℞. confectio. flor. rorism. (quia toties in scriptoriam plumam id vocabulum amicos incidit, bene lector, ne sis nescius me non notare, quod Græci latius patet, quam pro flore rorismarini, sed nos id vsurpamus) ut alia multa (probarum consuetudine, & pharmacopæorum placitis) cōferua flor. betonica, flor. salina ana 3. iij. syr. de stachade 3. b. misce.* Die subsequente melius habebat tamen febris, sed potius calor quidam per accidens, qui nulla alia ratione contigebat, quam quod multum laboris per tres dies circa excitari non insuperamus. Eodem tempore Hugo Niecognatus erat, vna vocatus fuit; is prima fronte catalepsi esse putabat, sed diligentius affectum me peracta commendabat, & pilulas assumptas, & ea recte in malo tam frigido & pituitosa muliere à venæ sectione abstulimus. Sed tantum

Pet. Forst. Tom. I.

semel eandem inuitit. Post alium à pilulis solutam, cum corpus stupidum esset, & maxime manus dextra, nucham inunximus oleis sequentibus: *℞. olei castini, thebainum ana 3. iij. olei vulpini, vermium terrestrium ana 3. b. misce.* postea incepit ad se redire, & verbum vnum atque alterum eloqui, licet adhuc ad soporem conuerteretur. Postea rursus magis excitata cum melius deglutire posset, has pilulas sumpsit. *℞. pilul. sine quibus 3. j. b. pilul. de hiera simplic. 3. b. (auxissem dosin, sed erat valde dubius) cum syr. de stachade fiat pilula vii. parua erant, cum maiores deglutire non posset: ex quibus ter copiose & multa pituitosa excreuit cum allevatione. Hactenus nullum cibum sumere potuit, nisi post pilulas iam assumptas; tunc victu attenuante vsi sumus: postremo peruenimus, ad carnes, ad quas comedendas, eo, quod in quadragesima essemus, difficulter adduci potuit, cum pilces in tam frigido affectu minime conuenirent. Potus erat melicratum ex aqua, melle, & cinnamomo, instar clareti confectum. Sed à dulcibus postea abstinere oportuit, cum ex euaporationibus tumorum malignorum ex vtero, videbatur quasi suffocatione vteri laborare; neque mirum, cum per consensum vteri etiam Carus aliquando euenire possit, ut in scholio latius dicturi sumus; globulum itaque ex assa fœtida 3. j. pro odoratu præscripsimus, quo excitabatur à somno, & ad vteri suffocationem valebat, nempe vtriq; scopo curandi interueniens. Quinto vero die Martij rursus eandem hoc modo purgauimus. *℞. betonica, salina, maiorana, herba paralytica cum floribus ana m. j. sem. danci, anisi ana 3. j. b. folior. senæ Alexand. 3. j. vuar. pass. emulcat. 3. b. polypodij quercini 3. iij. coquantur in aqua communi, & stent infusa per noctem: huius fortissimæ expressionis accipe 3. vj. addendo syr. de stachade 3. j. mellis ros. colati, syr. ex infus. ros. pallid. ana 3. b. misce pro duabus dosibus matutinis: ex qua potione egregie excreuit, & bene tulit. Sexto Martij circa coxendicem dolebat, quasi ischias esset, qui morbus eidem aliquando familiaris fuerat, etiam longo tempore antequam Caro corripiretur. Locum illum dolentem hoc linimento inunximus: *℞. vnguenti alabasi. olei vermium terrestrium ana 3. b. misce.* tandem paulatim restituebatur loquela, & successu temporis memoria; quæ post illum soporem admodum læsa erat. At confectione mithridatica sæpe assumpta, deinde conf. flor. salina flor. rorismarini, & betonica cum syrupo de betonica mixtis, à Caro, deinde à memoria debili fuit restituta. Licet septimo die Martij cor huic quoque aliquantulum palpitare videretur, sed sequenti condito & hoc malum quoque cessauit. *℞. confectio. flor. borag. mannis Christi cum perlis, confectio. flor. rorif. ana 3. b. misce.* Et ita præter multorum opinionem integre fuit curata, & per nos, diuina gratia adstipulante, sanitati restituta.**

S C H O L I A.

Hoc vitium ad cerebri ventriculos pertinet, quatenus est membrum dissimulare, ut & Catalepsis, vertigo, incubus, epilepsia, & apoplexia; de quibus ordine dicturi sumus, & primo de Caro: qui maximam similitudinem habeat cum lethargo; unde Græci plerique post lethargum de Caro scripserunt. At cum Carus etiam similitudinem habeat cum alijs soporosis affectibus, ut cataphora & Comate, ideo post hos affectus, de Caro recte dicere institimus. Carum quidem ab Arabibus Subeth esse voluit. Alii vero sub nomine Subeth voluit Arabes intelligere (ut etiam Rodericus doctissimus fuit, Qq ij ut dictum

Carus in
quib. diffi-
vas & com-
municet cu
lethargo.

6.

A Comate
& catapho-
ra diff. reni.

lib. 6. c. 5.
de avo ex
lethargo.
7.
de apople-
xia diff. reni.

dictum est prius) omnes soporiferas affectiones, ut est Caros, Coma, Cataphora: & non est mirum, cum sibi inuicem omnes istæ ægritudines soporiferæ, ut etiam lethargus, in quibusdam simul communicent, licet in quibusdam differant. Caros equidem eandem cum lethargo causam habet, & est intemperies cerebri propria, & primarius eius affectus. Sed in hoc differt Carus à lethargo, aliquando sine febre est, & provenit subinde ex sola intemperie, ijs, qui per frigida loca iter fecerunt, vel frigida medicamenta sumplerunt, ut opium & mandragoram: quod lethargo non accidit, ut constat 3. De locis affectis. Fit etiam aliquando Carus per consensum: quod lethargo non accidit, sed semper primarius est affectus. Carus etiam febrium accessiones aliquando insequitur renocatione spiritus facta, præsertim si multa & cruda materia sit. Tunc enim non expanditur calor, sed opprimitur; unde somni longi & inexpugnabiles: nõ tamè lethargus est, quoniam non cerebri primarius affectus, & febris lethargum sequitur; Carus præcedit febri mori. Et si cum Caro febris adest, teste Paulo, vehementior; lethargum subsequitur ignavio. Et cum Carus fieri potest etiam cum materia, nempe ex humore pituitoso, is tamen non putrescit, ut in lethargo. Iam Carus quoque sit compressis ventriculis cerebri, ut in fractura cranii, modo ex vapore, aut humore frigido replente cavitates, & nonnullos cerebri affectus sequitur, vel musculis temporum affectis; vel quibusdam morbis acutis superuenit, teste Hippoc. de articulis, osseque terebro perforato; febriumque accessibus & comitialibus: lethargus vero semper causam peculiarem obinet. Teste Aetio, à lethargo quoque differt, quoniam lethargici interrogati respondent, & non omnino sine voce decumbunt. Et quamvis in Comate & Cataphora sint somni, vel potius inclinationes ad somnum; in Comate tamen loquuntur, audiunt subinde & moventur: hoc non adest in Caro. Et Cataphora nõ est primarius affectus. Et si in febribus contingat, potius contingit in statu, ex maiori evaporatione, quoniam multa tunc est, & quando sequitur pravas febres cum vermibus, potius tunc erit Cataphora dicenda, quam Carus. Sed hic advertendum, licet Galenus dixerit 4. De locis affectis. 2. & 2. De articulis 21. tunc esse Carum; quando homines nec moventur, nec sentiunt, nec intelligunt, nec memorantur; eadem observamus, tamen in apoplexia, quam in Caro. Et dicit Aetius: Carum sensuum universarumque motionum privatio cum imperantium actionum nocumento consequitur. Et paulo post inquit: Caro autem laborantes, somni profunditate occupantur; ut, si stimulentur, sentiunt quidem, nihil tamen musitant, neque oculos aperiant. Et ita videtur Galenus contrarium dixisse, quod nõ sentiunt & Aetius quod sentiunt? Si rem diligētius rimemur, non est discordia inter Galenū & Aetiu. Quando autē Galenus dicit, eos non sentire, illud intelligit; modo non tangantur, neque pungantur aut stimulentur. Si autem pungantur & sentiunt, tunc est Caros. Et ideo, nonnulli se curasse apoplecticos referunt, cum potius Caro detenti fuerint. Sed rursus aliquis inferet: Postquam à paroxysmo reuocati fuerint, si interrogetis, an senserint punctionem; dicent se non recordari, quia tam in Caro, quam apoplexia aufertur memoria. Verum si ægros pungamus, si erunt apoplectici, non sentient: nam membra puncta non moventur, nec erit ulla retractio. Si Caro detenti fuerint & stimulentur, sentient & retrahent partem punctam,

& spirandi facultas manet illæsa; quo etiam ab apoplexia discrepat, quamvis interdum & ipsa quoque lædatur quodammodo, ut patet 5. De locis affectis, ut in minori apoplexia, cum videlicet Carus magnus fuerit, intellige: alias Galenus sibi ipsi pugnet. Deinde apoplectici cum excitantur, habent aliquam partem resolutam: Caro vero affectus sanus exsurgit. Quamquam nostra hæc monacha post carum verum aliqua ex parte videbatur manus stupida vel resoluta, idque ex vehementissimo Caro proxime accedente ad apoplexiam: non erat tamen apoplexia, nam puncta aliter quo modo sentiebat. Et quamvis etiam postea videbatur aliquo modo suffocatione vteri laborante, quamquam etiam per consensum ex vtero vel aliis membris Caros per consensum fieri posset, non erat suffocatio vteri: cum in illa oculos in cunctantius apertunt, & sensu (nisi malum ex causa admodum pervicosa pulsetur) minus impeditur sentiunt. Ex iam dictis facile constat, quod Caros, à Latinis Sopor dictus, principes animæ functiones vitiatas habeat, tam sensibiles, quam voluntarias motrices, & cerebrum magis affici seculum ventri quam secundum corpus, ac magis secundum partem anteriorem eius, vel medianam, quam posteriorem: quod sit etiam symptomata hic affectus in genere noxæ, functionum animalium principum, præsertim imaginatricis abolitæ, sensibilibus ac motricum, spirandi tamen facultate excepta, quo ab apoplexia differt, ut diximus. Causæ huius mali varæ sunt, ut iam satis ex dictis constat, ab algore, imbre, glacie, nive, & quæcunque cerebrum infrigidant. A pituita, à frigida intemperie nuda, vel cum materia, ab obstructione, compressione, subsidentia, à contusione, & cerebri compressione, à vaporibus malignis per consensum in febrib. vel ab aliis membris. Portentosas dormitiones, quarum causæ cæcæ, abditæ & inscrutabiles nobis obliuescunt, nos studio præterimus: ut Epimenidem ferunt in spelunca dormitasse annos septē & quinquaginta, ac tandem excitatum: cum in apertum prodierat, omnium rerum faciem tam breui circa se immutatam, attonitum stupuisse: videri namque sibi per paululum rusticus labore defessus in fœneo tumulo totum autumnum, & consecutam hyemem perpetuo dormierit, donec ætate fœno paulatim depafo exprorectis, tanquam exanimis, totusque extra se positus inuentus sit. Sed penes auctorem sit veritas. Quemadmodum de septem dormientibus, qui centum & nonaginta sex annos, ut fertur, perseveranter dormierunt. At istis omisiss, quæ non spectant ad Præonis artem, causas naturales inquirimus, tum signa ipsa, quæ ex iam dictis etiam satis manifesta sunt: nam his gravis & perpetuus sopor adest: quo qui corripitur, velut intermortuus, & caudicis instar cubat, vti nullos strepitus, nullos fragores, nec inclamationes, quamvis stentatores exaudiat. Si forte expetiscitur, palpebras difficile attollit, & protinus in idipsum soporatus relabatur. Habentque oculos clausos, & si pungantur, sentiunt quidem, sed oculos non aperiunt. Causarū peculiare nota hæc insunt hoc malo affectis, si nuda & simplex qualitas offensa, nullo pondere caput premitur; his si fluxa tempora figescunt, facies livescit, vena si fluxa, nates frigidum efflant, tardus est pulsus, & spiritus, arteriarum pulsus rarus, exiguus, & ægre apparens. Si à medicamento, ut opio, vel narcoticis assumptis, obdormiscunt, sterunt huc, torpent & inertes fiunt, & nihil sentiunt. Si ex

Si ex humiditate, ut ex balneis euenire solet etiam humectantibus, & calidioribus, (nam hoc modo vidi aliquem in carum lethalem incidisse) ijs frons madet, nares leues sunt, tempora mollia, aures flaccidæ, os humidum, languidi arteriarum pulsus. Si qualitates hæc coniunctim incidant, hæc copulatione offensio formidabilior, magis exundantia materiam accedat, & ita pituita coaceruetur, & caput ponderosum est, facies albet, palpebræ tument, oculi fluunt, nares excrementis scatent, os salina plenum, arteriarum pulsus mollis, tardus, rarus, & hic proprie Carus est. Alij etiam Caron ex sanguine fieri volunt, sed tunc non proprie Caros dicitur, iuxta Iacchimum; neque Donatus hoc admittit videtur, cum Caron dicat fieri tantum à frigida ac humida cerebri intemperie, vel à pituita. Alij vero, ut Iason Zircæus, Carum sanguinis sobolem aliquando esse volunt. Hic venæ secūdum collum ac pone aures tenæ protuberant, oculi rubore suffunduntur, tempora pulsat, frons cilet, & vultus spiritus efflatur. Si in accessione febrium vel musculis temporum affectis vel acutis morbis superueniat, vel ab osse terebro perforato, vel inter perforandum membranam negligenter, ac vitra, quam res expositulat, premendo violauerit, Carus accidat; vel ex olle calariæ vehementer attrito, ventriculos ipsius comprimente, vel ex vulnere aut offensione, id ab adstantibus cognoscet, & si præcesserint vehementissimi dolores vel morbi acuti, id ex viuium languore facile deprehendes, & si insignis aliqua ventriculi aut vteri affectio prius fuerit. Si ex vaporib. sursum elatis, vel ab obstructione, id cognoscet etiam ex proprijs signis, nunquid in capite generati vel à toto vel ventriculo in caput feruntur. Semper Caros gravissimus sopor est, qui in Charontis cymba mortales ple. umq. demittit, siue pili lege adueniat, affectus sæpe ferax est, inexpugnabili sopore hominē cogens. Et quilibet Caros morbosus semper malus, Galeno auctore 2. Propter hoc. Caput parum, in quo excrementa retinentur, non est in Caro, sed in quous cerebri gravissimis, vaporosis, vinisque superfluis, ebrietate; & qui in locis subterraneis versantur, aut sub sole vel radijs lunæ capite repleto, vel catarrhis obnoxio dormiat, magisque si lunæ radij angustum foramen subintrent, facile etiam tales in sputum sanguinis corrumpunt. Gradus refert de quodam medico, quem isle nonerat, si sub radijs lunæ ambularet, illico sanguinis sputo corripiebatur, capite operito: id in sole obambulanti minime eueniebat: id vero contingit, Auicenna auctore, ob nimiam humiditatem. Quidam experientia comprobatur scribunt, si lunæ radij per fenestram intraverint, & perpendiculariter attigerint roncium ulceratum (ut vocat Gordonius) mortem inferant. Si leuius excitetur æger, & accidentia minuantur, bonum. Si contrarium eueniat, malum; & si æger difficulter excitetur, & pulsus occultetur (auctore Guasmerio) apoplexiâ futurâ decernit, vti & somnus in sanis sopor longior, vel lethargum, aut carum, aut apoplexiam minuat. Carus ex spiritu in inanitione mortem proximam designat; in febrium paroxysmo cum virtute debili periculosus est, & pleniusque letalis. Et, ut breues simus, quo ad curationem; auctoritate ipsius Aetij, taliter affecti curantur, ut lethargici, valentiorib. tamen (quoad primum & alia præstidia) attenuantibus, ac incidentibus. Stomachi quoque cataplasmata, vna cum hoc quod calfaciant, et corroborandi vim habent.

bere oportet: si is quoque pituita refertus aut immodice frigidus sit. Et sic, quod ad veri Carus curationem attinet, ut indicationes curatiue recte habeantur, videndum si pendeat ab angustia ventriculorum cerebri, indicatio oritur aperiendi; quæ cum consistat, vel in obstructione, hæc deobstruenda; & si simul adsit materia copiosa frigida & viscida, non tantum oritur indicatio euacuandi, sed & calfaciendi, attenuandi, detergendi, prius totius habitæ ratione. Si hæc angustia consistat in compressione, locum habent indicationes, quæ fracturis cranij conferunt & inflammationi musculorum temporalium. Et hæc pertinent ad Chirurgiam. Si sit in subsidentia, cum vires his potissimum languidæ sint, oritur indicatio roborandi: si ex dolore, morbis acutis, vel ex vtero vel ventriculo, doloris ratio, tum aliarum partium habenda erit; ita quoque si in accessione febris accidat, quæ, inquam, omnia ex particulari curatione magis innotescunt.

OBSERVATIO XXXIX.

De Caro in accessione febrili eueniente.

Adrianus Adriani Delphenis, cum quinque mensibus quartana laborasset, in asperissima hyeme, & accessio febrilis cum ingenti frigore inuasisset, ad illud frigus depellendum, cum sub vestimentis & recto capite sportam cum carbonibus ignitis in testa detinisset, frigore utcumque discusso, vaporibus ab igne in caput elatis, in caron & soporem inexpugnabilem incidit; quem adstantes morituri iudicabant, cum sine loquela esset, neque excitaretur, sine sensu permanens: quare cum pro deplorato habentes sacra inunctione, seu vltima administratione, quæ à presbyteris adhibetur, ut vocant, inungi iusserunt. Ad hunc igitur accitus, cum medicus extra urbem habitaret, qui hætenus cum tractasset, animaduerti illum caro correptum esse, cum ex sermonibus ægri, quæ apud illum acta essent; certiori coniectura & causam, & morbum cognoui. Abhibeo igitur in brachijs ligaturas dolorosas, cum in coxis ipsis; & frictions pedum ac vultu manuum cum aceto & sale & nariis vnam contritam obijcebam prodorati: atque ut bene sperarent de ægri salute, adstantes admonebam. Cumque in hoc opere excitandi quatuor horas insumpsissem, nempe à septima hora usque in vndecimam ijs remedijs excitatus fuit, & Caro liberatus. Sed cum crura huius tunc spectassem, animaduerti eundem etiam præter quartanam, sceleratam vel scintillatam (ut appellant) laborare: quod medicus aliqui satis superbus, antea non animaduertebat; à quo malo breui etiam restitutus est nostra industria; & facta euacuatione die intermitte, non amplius in accessione febrili caro correptus est.

SCHOLIA.

Dictum est prius, Carum per consensum etiam in accessionibus febrium fieri; potissimum vero in febribus quotidianis pituitosis & semiter-tianis, & nonnunquam in quartanariis; vti etiam diximus in libris Observat. nostratum de febribus, cum in accessione harum febrium sit refrigeratio, atque eo tempore cerebrum vehementer refrigeratur, quod aliqui paratissimum est hanc noxam subire, multoque magis, cum vapores illi ex igne sursum illati, caput replerunt; sed hic nostra industria casit. Aliiter euenit matronæ Molestinæ in

Peir. Foresti. 1. am. 1.

Qq iij

Matrona
mortua ex
Capp.

Differentia
inter Car-
lepsi et
Carum,

3.
Qualis cu-
ratio adhi-
benda in a-
cessionibus
febris.

Si per con-
sensum fiat,
quomodo
curanda.

Hagha-Comitis ex lenta febre decumbenti, quæ licet fuerit curata, & postea in eandem relapsa, & demum in febrem vehementiorem translata, ex qua in eorum profundissimumque soporem incidit, quo sopore cum excitari non posset, breui extincta est. Medicus adhans eandem Catalepsi obijisse putabat, at alius medicus, & eiusdem sororius, ex Caro recte obijisse sentiebat, non autem ex catalepsi: Catalepsis enim differt à lethargo & Caro siccitate: fit enim, si Galeno credimus (*vt postea demonstrabimus de Catalepsi*) à vehementi refrigeratione, cum quadam siccitate. Deinde loca à Caro differt; cum Catalepsis fiat in occipite Caros vero, vt dictum est prius, in sincipite vel ventriculis prioribus. Sed certior distinctio est pathognomicum signum, quod ægri apertos oculos habeant in Catalepsi, atque in eo permaneant habitu, quo corpepi sunt: tensione nimirum inducta à siccitate præcipue in musculis oculorum, qui in superioribus affectibus nempe lethargo & Caro concidunt, & eosdem claudunt, atque in Caro minus quoque apertunt. Hinc facile constat matronam illam ex Caro mortem obijisse, cum oculos haberet clausos, minimeque apertos, vt in catalepsi; quod & huic nostro ægrotanti, de quo nunc agimus, in accessione febili etiam contingebat: & hic commode à nobis fuit curatus. Et sicuti non vna causa existit Cari, ita nec vna eiusdem est curatio, & sic, si alium morbum vt febrem causum habeat, febris remedijs curatur. Interea symptomata virgenti, vt leuiter à somno excitentur, conueniunt remedia, nec suffocationis periculum imminet, vt Gal. nos docuit 2.aph.1. Et ita febris essentia etiam consideranda: quam etiam curabimus, vt de febris satis ostensum est: interim & Cari rationem habebimus. Sed ab ijs, vt vinculis, tum alijs, quæ ad reuersionem faciunt, excitantur; quamuis in repleto corpore fortioribus, vt sunt sterntatoria, non facile vtemur. Quænerius ventosas concedit: & excitato ægro successus materiam ad inferiora diuertemus, & febre cessante euacuabimus, & demum febrem curabimus. Si vero fiat per consensum aletius membri, vt ventriculi, pulmonis, aut vteri, tum ratio membri mandantis & recipientis habenda. Si ex ventriculo, quod cognoscitur ex dolore præcedente, irritetur ad vomitum, si materia fluctuet, si viscosa inhaereat, purgetur hiera cum decocto absinthij: deinde membrum recipiens roboretur *oxyrrhod. ex aceto & oleo ros. postea exiguo castoreo adiecto*, vt dictum est de lethargo & cataphora. Et acerbis clysteribus prohibeantur vapores in cerebrum sese referentes, & balans & fraktionibus & cucurbitulis. Si ab vtero, dolor circa vterum hæret. Si menses prohibiti, aperiantur venæ sectione saphe-næ: valent reuersiones. Deinde capitis ratio habeatur, vt dictum est de ventriculo. Si à vermium (*teste Iacchino*) excitabimus ægrum, vermes necabimus & expellemus, maxime in pueris, vt de cataphora & comate diximus. Et capiti prospiciemus oleo laurino aut liliaceo, vel iam dictis. Si à narcoticis vel fungis, detur antiphar-macum: vel si non posset inueniri, vomitum procures, (*modo non sit ex veruato*) & exhibeatur theriaca vel methridiatum. Si ex cicuta, vino aromatico vtere. Si ex opio, castoreum mixtum cum theriaca & vino propinato. Si hyoscyamus sit sumptus, clamant, vociferantur, vt mulus aut mula. Conferunt Theriaca-les medicinae, *castia lignea, piper longum, crocus, castoreum*. Hæc à proprietate roborant cerebrum, cor, hepar, & excitant. Si extrinsecus admoda sunt narcotica, oleum castorei & piperis valet. Si à

Morbis,
crapula, tunc potius est cataphora: quomodo cre-
retur, iam dictum est: vomitis, clysteri, & venim-
lo roborato. Si à frigore externo, confert. Diatri-
pipercon, theriaca, diamorcbum, fomenta, emplastrum
calida ex majorana, sampuch, folius lauri, oleo lau-
rino, & similibus si fit à sola intemperie frigida,
costino, castoreo, urino, oleo de lateribus: per os diges-
tunga, theriaca &c. Humida facile curatur ex sic-
culis siccantibus ex cineribus brassicae, fabarum,
sarmenorum vitium, ex milio aresceto & sale ro-
borato. Nihil praestantius est in caro pituitosa frigida,
quam efus nasfurius tam cocti, quam in acetosis:
& miratur Rondeletius Fernelium scripsisse 2. cap.
lib. 2. Pathologicon, nasfurius somnum concilia-
re. Sed hic aliqui sanguinem demunt: si languis
foboles sit cari, ex cephalica vena, vel hiundinib.
pone aures admotis, vel cucurbitulis cruribus &
intercalpio, & aluum molliendo clysteribus: si
haemorrhoides suppreffae, scalpello aperiant, aut
affrictu acrimoniam habentis mulieribus non pur-
gatis venam iuxta talum confodiunt. Alij rationi
Cari veri, ex pituita venam non tundunt, nisi
oculi tibeant & facies, idque potius ob repletio-
nem totius, quam ipsius morbi. In vero Caro à
pituita clysteres in lethargo descripti hic valent, &
syrupe & aquae calefacientes, exsiccantes, digeren-
tes, si morbus inducias dat, & purgationes ac
pilulae, & omnia capite. De lethargo & catapho-
ra scripta sunt, vel pilulae dissolutae cum aqua ce-
pitali, adiecto exiguo castoreo. Valent hic, motu
vires ferant, fortiora, vi hiera Ruffi, colocynthi-
dos. Caput quoque calfaciendum & exsiccandum
post purgationes, per nares, per palatum pituita
trahenda, & masticatorijs & sternutatorijs iam
saepe dictis, enemata fortia iniicienda: glandes,
balani acuti submittendi, odoramenta & odores
foetidi ad excitationem naribus applicandi. De
topiceis iam saepius dictum est, tam de cephalalgia
pituitosa, quam de lethargo & soporosis affectio-
nibus: quorum copiam medicamentorum apud
auctores facile inuenies. Commendantur autem
potissimum cucurbitulae cum scarificatione supra
spatulas; non ratione sanguinis, qui educitur, sed
quia dolorem inferunt, conueniunt, vi etiam aegri
excitè à somno. Supra vlcera scarificata ponemus
sal vel muriam: Et omniis primo aegrum acceden-
tes, vitæ rationem habebimus, aegrum collocando
in loco lucido, patentibus fenestris, si aer calidus
& feruens sit; sin vero acerbitas temporis postulat,
ignem luculentum exstruemus, & neminem abin-
troitu arcebitus, imo strepitum, clamorem, &
turbam, admitemus, neque aegrum quietum sine-
mus, & hominem irriocabimus omnibus modis, vi
excitati possit, vixque attenuante veniat, & meli-
crato, vini loco. Reliqua conueniunt, quae de le-
thargo & cephalalgia pituitosa dicta sunt.

OBSERVATIO XL.

De Caro lethali ex cranij fractura.

De Caro lethali ex cranij fractura.
Iuuenis cum lapide ad tempora ab alio adole-
 scente ictus esset, statim in Caron, & profun-
 dissimum somnum incidit; à quo excitari non po-
 tuit, quanquam à Chirurgo bene tractatus. altero
 die somno permanente obiit. Quemadmodum
 alius puer annorum nouem, qui, cum instrumeto
 ligneo oblongo paulo supra frontem per-ussus es-
 set, Caro etiam correptus fuit, febre acuta etiam
 superueniente: sed hic somnulosus, vitam lon-
 geius proraxit, & in septimo obiit. Capitis huius
 fracturæ ossis subulato, in anteriori cerebri parte ab-
 scessus reperiens est. Similis forte casus referretur à
 Dodonæo, de muliere honesta; quæ tamè percussa non

non fuit, sed diu capitis gravitate laborans somnoluloſa, à quo ſomno initio excitari poſuit, ſed tandem accedente febris non poſuit. Remediorum uſum in principio neglexit quæ poſtea adueniente medico in muliere iam omni ſenſu deſtituta, & in grauiſſimum ſoporem diſlapa, nihil uerunt; verum hiſ non proficiendibus tandem mors ſubſecuta; & cranij oſſe ſublato, abſceſſus in anteriori parte cerebri repertus, & puſ interiori cranij oſſis parti adhæreſcens; quod è naribus paulo ante mortem irritatiſ reſluxerat. Hunc aſſectum ipſe ad lethargum reſert. Verum alius puer quinque annorum, filius illius Brunonis Iacobi Duſſenij Delphenſis cam à ſuprema parte domus vna cum cauea, quæ auiculas continebat, in terram cecidiſſet, caput compreſſum quaſi habuit puer. Acciti ſunt tres Chirurgi, & ego ſimul cum alio medico, cum medicus, & vnus ex chirurgis trepano vi vellent, aliis duobus chirurgis renitentibus, & me hoc tempore ob rationes quaſdam diſſuadente, puer hic abſque trepano & terebello curatus fuit, quanquam ſtatim ab initio Caroleus ad quatuordecim dies in perpetuo ſomno iacebat; ſed poſt 14. diem à ſomno profundiſſimo prius experrectus, optimis remediis à nobis & chirurgis adhibitis, hic puer miraculi inſtar, contra opinionem multorum, ſanitatem conſecutus eſt.

OBSERVATIO XLI.

De Cataplexi.

Cum Metim obsiderent milites, in asperima
Chyeme, niue ac gelu admodum horrido ex-
istente, milites passim, tum equites, & potissi-
mum pedites, gelicidio concreti, catalepsi corre-
pti, in excubiis cateruatim mane inuenti sunt
mortui, vt insignis vir Ioannes Heuterus, & co-
gnatus vxoris meæ, qui in obsidione aderat, nobis
narrauit. Omnes isti, Catalepsi, ex ingenti fri-
gore contracta, obierunt. Vnde & Theonestus,
qui de Veterinorum morbis scripsit. Nos, ait,
Italiam petentes, quum alpes superauissemus, re-
pente tanta vis niuium præceps circiter horam
primam deuoluta est, vt passim milites gelicidio
concreti animam efflarent: equis enim insidentes
distenti manebant: equum adhuc vita fungi fors
ferebat, qui militare cadaver gereret, agmenque
sequebatur; defunctus autem ante & scutum &
habenam tenebat, insidibaturque rigidus, tanquam
equo modo quodam agglutinatus cohaesisset, sic
vt non sine negotio, à viuentibus auelleretur. Si
vero una quoque mortem appetiuisset equus, ge-
lu riges perstabat, & vndique fixus in vestigio ma-
nebat. Ita quoque & pedites prope Metim con-
gelati hastas in manibus adhuc tenentes, mortui
deprehensi sunt.

SCHOLIA,

Isti videntur prius ex frigore in catalepsi incidisse, & cum ad manum medici non essent, postea congelati obierunt. Hoc enim malum, admirandum in modum hominem afficit. Nam quomodo Catalepsi quis corripitur, confestim instar marmoreæ statuz gelatur, nec mutat constrictus præsentem corporis habitum, sed subito tanquam afflatus sidere, aut (quod est in fabula) Meduseos vultus conspexerit, attonitus rigidusque consistit.

Qq. iiii. Qui

SCHOLIA.

Ceros (*vt* antea dictum est) sit cerebro laeso nonnunquam, ex percussione, ictu, casu, aut vehemens confusio; quibusdam & trepano alius adhibito, vt meningas pertingat: agitatius prope & commotis spiritibus, vel vi confusio- nis; vel impetu fracta ac dissipata calua, meningis cerebrique premit, sensus atque stuporis expertes obitu perfcit aeger. At certe cum effractum cerebrum est, atque eius, aut nervorum inde prodeun- tum diuulsi quodam obtrigit, omnibus quidem fractis & debilitatis, deterrimus oritur so- per, exignam nobis spem relinquens. De hoc inquit Hippocrates: *A capitis ictu stupor, malum. Et tutum: Quorum cerebrum confusum aliqua ex causa, per deperit obmutescere necesse est.* Fernelius do- ctissimus quendam vidit ictu adeo vehementi concidisse, vt sanguis ex oculis, auribus, & ore manaret. Hunc tantus mentis sensuumque stupor inuasit, vt calua pertusa, ac deinde obducta fue- rit; omneque remedij genus sine sensu inductum, vt is tertio mense restitutus fuerit, immemor om- nium, quæ obtrigerant. Ita puella quædam pri- mis diebus Caro correpta & soporosa, & ex ictu postea desipiens, septimo ad se rediit, & euasit ac curata fuit. Hi omnes potius Caros, quam apo- plexia affecti erant; hoc discrimine tantum inter- cedente, quod sopor facilem liberamque respira- tionem habeat, vt i dictum est, sine stertore; illis ambobus in apoplexia semper incrementibus. In vtraque memoria laeditur; quanquam in quodamprehenderet Fernelius illam; is enim cum per accessionem ita consopiretur, vt nec pilorum auersionem, nec punctiorem sentiret; excitatus tandem, omnia furore quodam memorauit, qui- bus aserbe excruciatius fuerit in sopore. At si Ca- ros fuerit a percussione, colli laqueatione, casu, offensione, confractione, compressione, causa primitiua semper prius amouenda erit, & nocu- mentum illud, quod a percussione, casu, offen-

Per. Forest. Tom. 2.

Pet. Forest. Tom. x.

contingunt, & caput circumferri videtur, & lucis incertos ac vagos in tenebris splendores oculis obstruere, tanquam affectiones capiti perpetuo attinentes, licet per alterius partis corporis caput consensu affici possit, vel quod ex inferioribus partibus corporis, huiusmodi spiritus in caput efferuntur. Quod iis fere contingit, qui cruditates colligunt: quibus saepe hepar calidius: quibus ex hepate in ventrem regurgitat bilis: quibus arteriosum genus intemperatum est, plenum feruido & spirituofo sanguine, quemadmodum & hic ex abscellu ani, vaporibus & spiritibus vaporosis sursum elatis euenit. Alij vero diuersos affectus esse volunt, re ipsa ac nomine, licet magnam inter se cognationem habere videantur. *De vertigine* igitur Græce, id est. Vertigo, vt liquet 4. *De ratione vitii* 3. vel *lib. 3. aphor. 17.*

23. & 31. lib. 3. est affectus, cum caput tantum videatur circumferri: est que imaginatio quedam, vt omnia exteriora circumagi videantur sine tenebrositate. Huius sententia est & Donatus, Rondeletius, Holerij interpres, & Montanus, Scotoma vero, seu Græce *σκοτία*, Latinis Tenebriosa vertigo, etiam teste Caelio Aureliano *lib. 1. cap. 2.* ab accidenti nomen sumens, quod repentinus ingerit oculis tenebras: est eiusmodi affectus, quando simul cum vertigine adfit tenebriosa visio. Differunt igitur re ipsa: in vertigine caput tantum circumagi videtur: in tenebriosa vertigine simul cum capitis circulatione tenebriosa fit visio: quæ duo symptomata Aretæus optime distinxit, dicens: Cum tenebræ apparent, passio illa propria est oculorum: cum vertigo, imaginationis sit passio. Ideo, vt Montanus dicebat, duo sunt in vertigine: conuersio verum, & imaginatio corrupta: in scotomate, tenebrositas & conuersio: sed hæc minus intensa. Differt tamen scotoma ab hypochymate, licet similitudine quidam decepti sint hæc duo nomina confundentes. Hypochyma longe alius affectus est à scotomate: habet enim causam coniunctam in oculo, non in cerebro: nimirum aquam vel fumum. At in generationis modo, & vertigo, & tenebriosa vertigo, ambo conuenire videntur: cum ob inordinatam spiritus flatuosi motionem in partibus cerebri generentur: qui vel in capite localem habet generationem, vel sursum ex infernis fertur, vt locis iam citatis constat: quo fit, vt eadem etiam pars in vtrisque afficiatur, nempe caput: vel, vt alij sentiunt, ventriculi anteriores cerebri. Vertigo igitur pertinet ad symptoma in genere noxæ functionum, cum imaginatio deprauata, tum visionis diminuta seu deprauata. At in tenebriosa vertigine, non modo imaginatio aberrat, sed visiva functio abolita est, & interim motrix facultas: & ita secundum magis & minus discrepant. Et sic in vertiginosis, sensus visus non simul perit, velut in scotomaticis, nec concidunt ægri, cum affectio mitior existat: In scotomaticis vero, quoniam caput vehementer afficitur, sensus visus valde deprehenditur, adeo vt interdum cadant, maxima vbi in circulum circumuertantur: siquidem ipsi ab vna ratione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet, *Gal. resp. 3. De locis affect.* Similiter si alium quendam circumuerti viderint, siue rotam aut trochum, siue aliud tale, quod circumuoluitur, allabens mouetur, & simul cum illo circumferretur, vt testatur Aëtius. Quinimo & in ipsis citra circuitionem euenire videmus id, quod in aliis, cum in circo frequenter vertuntur, accidit, & proinde ex ipsa appellatione manifestus est, qualis sit scotomaticus affe-

Qui diuersos affectus esse volunt.

4. Scotoma seu tenebriosa vertigo.

Pars affecta.

Qui affectus præter naturam in ambobus aff. Etibus.

ctus, vt patet 3. *De locis affectis*: Et licet *Gal. eodem loco de scotomate tantum*, hoc est, de tenebriosa affectione verba fecerit, vertiginis autem non meminerit, cum eadem pars in vtrisque afficiatur: quod quidem inuestigare eo libro (*vt ait Donatus*) proposuerat, & insuper, quoniam de scotomate differens qui maior affectus est, quam vertigo, sub eius tractatione & vertigo subintelligi poterat. Sequuntur igitur & hæc symptomata, ad morbum in via, ad obstructionem ex spiritu flatuoso ortam, simulatque inæqualem intemperiem. Et secundum alios in vertigine ex vapore subtiliore: in scotomate ex calidiori. Alij tursus non secundum temperiem, sed secundum compositionem cerebri, non vt corpus similitudine, sed vt dissimulare lædi volunt, ex vapore obstruere, inferente, calido simul & frigido. Volunt etiam fieri per compressionem, sed hæc obstruere ventriculis cerebri posterioribus compressis: & ita anterioribus, si per compressionem fiat angustia integra, fit caros: si siue in angustia, secundum eandem sit Vertigo. Et ita Paulus Aegineta præter obstructionem etiam compressionem fieri vertiginem dixit, fractio crassiorum. Aëtius quoque vna cum Paulo Vertiginem esse subsidientia quoque fieri proponunt, nempe ex nimio dolore, in quacumque parte corporis fuerit: tum enim vires languescunt, & ventriculi subdunt, agitatione spirituum subsequente. Et ita Auenenna fieri etiam voluit, ob famem, quanta mala qualitas communicatur cerebro, non ratione materię, vt in obstructione, sed ratione malæ qualitatis, sicuti & ex morbo ventriculi, & ob consensum, & non quod materia ascendit, & caput. Et ita in fame, si os ventriculi angitur, & cor consentit, fit syncope: si cerebrum, fit vertigo. At in enumerandis causis medici hic varij sunt: tamen harum cognitio egregie ad curandam facit. *Gal. 3. De locis affectis*, ad calidam materiam referre videtur: Aëtius ad vapores calidos, & aëreos: Paulus in frigidos & siccos vapores, vel in frigidam materiam conuertit: Hippocrates etiam in frigidam: cum hoc malum senibus præteritum esse velit, atque in hyeme fieri. Rhasis res ab omni humoris dominio posse fieri autumat: vel ex materia humorum, à quibus exhalatio tollitur. Interea omnes in hoc conueniunt, vt hic sit spiritus turbulentus, & varius motus spiritus animalis, qui in cerebri cavitatibus continetur: tum præcipue in magnis sinibus & arteriis, quibus multum est repletum. Hic spiritus animalis, qui est visus instrumentum, ita inordinatur, vt aut rotatur, vt à causa procacitatis parati videmus. In his qui sani sunt, à forti causa, in aliis, ex leuissima, quod aliam causam interuenientem habent. Viso ergo externo aliquo quod rotetur, & impressa in oculum specie illius, talem motum in spiritibus excitat, qualis est externi corporis: Quod si interna quoque causa adfit, quæ motum illum urgeat, malum altius atque abit, & peruenit sumit morionis: sed ab internis solum. Ita quæ nam sint hæc causæ, inuestigandum, à quibus cerebri spiritus moueatur. Sed prius videremus, quomodo ad hunc turbulentum motum, alia quoque symptomata succedunt. Primum visus obscurus, quoniam spiritus alias lucidus, quæ ad oculos recta tendere solet, per motum intransuersum mouetur, unde spiritus ille oculum quoniam introrsum vniuersus retrahitur, & ex mas sedes

in sedes derelinquit. Est enim eius substantia tenuis & mobilis. Causa vero fit (*vt etiam Tacchimus sentit*) quoniam non habent vbi gressum figant, cum omnia moueri videantur sibi, vt in ebriis euenit. Porro vt spiritus visorius ab externo obiecto circumagatur: ita & ab interno mouente dimouetur: itaque & omnia, quæ extrinsecus videntur, moueri ea ratione visus iudicat. Quare in hoc affectu oculos affici necesse est, vt diximus, quamuis per consensum hoc fiat. Sed à quibus causis spiritus eiusmodi dimotio fiat, iam diximus: quod fit vapor, vel, vt Galenus addit, humores dimoti. Siue enim ab externa causa motionis initiū sumant, seu ipsi sua sponte, vt est vaporis natura, moueantur, & humores simul moueant calidos & tenues: seu vapores illi soli, possint eiusmodi motum in ipsis quoque spiritibus efficere. Fit autem circularis motus, seu ad latera, quod per varias fursus lateri, vbi ad solidiores partes peruenerint, quibus motus sursum impeditur, necesse est in latera eos moueri. Quare aliquando ab ipsis vniuersis, motionis causa incipit: vt, cum caput æstuat, vel mouetur inordinate. Aliquando ab ipso spiritu, vt cum res motas intuemur. Quicquid ergo turbulentos istos spiritus procreare, vel procreatos commouere potest, siue internum sit siue externum, vertiginis causa est, externa sunt & euidentes solis æstus, excessusque omnis aëris, constitutionisque intemperatæ, præsertim humidæ & calidæ: vt sunt aultrina; quas Hippocrates auditum hebetare, caput grauare, vertiginem oculis inferre scripsit: omnia denique, quæ humores extendunt & in feruorem agunt, & quæ subitotemotum incitant, dolor atrox, immodica exercitatio, coitus vehemens, (*nam ex immodica venere inanimis in aëre calido subito versantes quosdam in vertiginem incidisse nouimus*) idem præstat ira, timor, omneque tum corporis, tum animi perturbatio. Inedia, vt paulo ante diximus, vel quia impuro corpore ventriculum plerumque implent humores, idem efficiunt, unde stomachi erosiones, vigiliae, corporisque perturbationes consequuntur, ac vertigines: quod insitus calor, perinde ac mens, tum noxios humores exagitat, & malefcent, vertiginem concitat in liberum perflantemque aërem vel saluberrimum mutatio, quod repente ac vehementer corpus & humores exagitat. Id autem non minus ac celeriter efficiunt, rotarum, similiumque motionum circumactus, aquarum vortices, si vel aspectui solum obiciantur. Sed multo magis corporis immodica & in gyrum facta motio, qualis est arcularis motio. Etiam si quis videat quempiam se crebro vertentem, aut celerem rotam circumuolui, aut versare aut contortos aquarum vortices protolli: aut in paui hinc inde circumferri, modo in altum atrol, deinde sub. to per vortices maris deprimi, aut aliud quippiam concitans rapi, vel hinc inter se ipsos circumagi, vel cum caput in terram proclinant, vel è sublimi specula in profundum, tum valido tubarum clangore, vel horrendo intonantis cæli fragore, vel inexpectato bellici tormenti excussu perterrentur. At eiusmodi causæ procacitatis (*vt præceptor meus Benedictus Fauennius nos docuit*) cum extra corpus contingunt, faciendæ sunt, quoad curationem, modo fortis impressionem non inferant, & causam con-

OBSERVATIO XLIV.

De sene vertiginoso.

I Oannes Sasbotus Delphius, vir consularis, sexagesimæ septuagenarius, vertiginosus in cubiculo obambulans, nisi in parietem, aut mensam, aut fulcrum aliud forte fortuna obiectum proclinarat, quo sese in pedes sustineret, facillime in terram concidisset, cum omnia circumagi existimaret. Licet enim hæc impressio mitior esset, & non tam vehemens vt in terram concideret: autamen in senibus præcipue, cum vertigines proximæ sint morbis comitialibus, & iis quas apoplexias nominamus, huic malo statim occurrendum erat. Et quia eramus in hyeme, atque eiusmodi senes pituitam facile coaceruent, & ad motum pigrities adesset capitisque ponderositas, & aurium tinnitus & fragor quidam in ipsis, & somni prolixitas, quæ pituitam arguebant & vapores salis crassos in cerebro esse, qui facile figerentur:

Causa pte: cedens.

16. Causa in: aerna & proxima.

Causa in: aerna & proxima.

Flatus spiritus.

Cur in indiciationibus vertiginis fiant.

De Cerebri Morbis,

2.

& inde vertigo in cerebro per essentiam fixa facile subsequeretur; quæ a causa frigida fit, plerumque pertinax vertigo est, quamquam mitior videretur; & nondum in terram proclideret. Ne tamen eo peruenire, statim clysterem acutum vt iniiceretur mandauit. Sed cum non facile admitteret, humorem pituitosum hoc modo parauimus. ℞. oxymelus simplicis, syr. d'ssachade, syrnp. de betonica ana ℥ j. aque betonica, mellissa, byssopi (3 in hyeme ellenus, & herba deessent) ana ℥ ii. misce pro ii. dohsus. Dando has pilul. sumptis 3 pilul. coch. de biera simplici, agarsci rochif. ana ℥ j. cum aqua betonica; siane pilule vii. denum iterum capiebat aliquando cochlearia duo syr. d'ssachade, & syr. oxymell. quillsiris: & lingulis duabus septimanis pilulam vnam magnam assulseret, vt diutius moram traheret sub noctem affluens, dormiendo super ipsam, ne motus & vigiliz operationem eius impedirent. Eorhinis quoque utebatur ex succo betæ, ruscæ, maiorane per naves iussu & in diluculo. Vtebatur & nucæ myrsifica sicca condita; & confirmatiorissimum: quibus remedijs bene se habebat, viâ attenuante, calfaciente & exsiccante vtens, in aëre calido & lucido versans, aultrinos flatus vitans & somnum diurnum.

SCHOLIA.

3.
Signa de-
monstrativa
verginis
et scroma-
tis.

Differeunt
ab Epilepsia
Primum ce-
rebrum pri-
marie affe-
ctu labores.

Ab ore ven-
iticiis.
Ab aliis
paribus.

A cause of
retention.

II. *numquam*
destinatio.

4-9

Lib. X. Obl
gidis, cum hi citius agunt, & ad iudicationem
perueniunt. Frigida vero lentorem habentes lon-
giori temporis spacio iudicantur. *ut l. De cressibus*
dixit Galenus.

OBSERVATIO XLV.

De vertigine cum cerebri imbecillitate.

Alexander Balbianus Lombardus, anno 1572.
 In hyeme cum in foro vna cum eo deambula-
 rem, conqueſtus eſt mihi de vertigine, ad quam
 præcipue inclinatus erat tempore pluuiſo: nam
 & catarrho ſubinde correptus; caput quoque illi
 imbecillum erat. Ideo & ſationem in cerebro eſſe
 ſe mihi probabile videbatur: quanquam & à ven-
 triculo, & toto ambitu corporis hic affectus cere-
 bri augeri poterat: nam propter capitis deſtilla-
 tionem, cum ad ventriculolum delabentem, tum
 per nervos & vertebraſ ad ſingulas partes corpo-
 ris, languor quidam vniuerſalis (de quo etiam con-
 querebatur) & ventriculi affectus generari pote-
 rant. Tamen fiebat inde circulus: nam vbi ſemel
 affectio in inferioribus partibus generata fuerit,
 cerebrum quoque communicabitur. Iam ergo, ne-
 que cerebrum ſine inferiorum conſenſu, neque
 inferiora ſine cerebro affici puto, ſed ſibi inuicem
 vtraque ſimul mutuis vicariis laſeſcunt. Hinc ego
 mecum perſeuerantiam ægrotudinis, & cura-
 tionis difficultatem, præcipue cerebro & aliis
 membris iam dictis affectis; etiam ventriculo,
 & ex parte hepate quoque affecto, præter catar-
 rulum, quo etiam laborabat. Cum igitur conſul-
 tationem à me peteret, ideo cauſam imbecillitatis
 ad frigidam cerebri intemperiem referebam, quia
 in hyeme cramus, & vna deſtillatio adeſſet: ergo
 & pituitam coaceruari iudicabam; interim non
 ſine bile, eo quod hepar calidum haberet, & cor-
 pus gracile ſatis eſſet & agile. Quare hunc mor-
 bum diligenter curandum proponebam, ne diu-
 titius euaderet. Propterea vt ætrem eligeret tem-
 peratum, purum & lucidum, mandabam: nebu-
 loſum vero ac craſſum, tempeſtuolum, pluui-
 oſum, niuolum nocturnumque fugeret. Interea
 paroxyſmus ingrueret, quod tunc potius in obſcu-
 riori loco degeret, vt ſpiritus & vapores moti
 facilis ad quietem deducerentur. Interea etiam
 quando exiret, præcepi vt à ventis pariter ſe ca-
 veret: maxime à ſeptentrionalibus: radios quoque ſolis
 & lunæ vitare: velut etiam aſpectum rerum ve-
 lociter motarum, vt currentis fluminis, aut in
 circum, vt rotæ & trochi ac profundarum rerum;
 aſpectum, neque res altas ſurſum ſpectaret, quæ
 in ætherem circum agerentur. Denique quoque
 fugere hominum multitudinem veloci motu hinc
 inde ſe mouentium. Propterea neque forum ac-
 cederet aut alia loca, in quibus homines obam-
 bulant. Quod non opus fui illi adeo iniungere,
 cum ipſe (vt fatebatur) cogereſſet illico à foro diſce-
 dere, alioqui facile vertiginofus in terram con-
 cidiffet, etiamſi in templo multitudinem homi-
 num vidiffet obambulantes: excitant enim hæc
 omnia vapores ad inordinatum motum, & eo
 ſpiciens animales pariter mouentur, vt quam ce-
 leritate inſurgat vertigo. Somnum mediocrem
 illi præſcripi, non immediate poſt cibum, ſed
 ſaltem per duas horas poſt, & quod non excede-
 ret ſeptem vel octo horas, & quod diurnum
 vitaret, nec in loco valde calido, vt in hypocau-
 ſto, dormiret, neque caput valde calidum tene-
 re, vaporibus ſurſum ſublatis. Mane autem circa
 ſolis ortum exſurgeret, præcepi; neque come-

partibus ceptæ, ad infima deſcenderent. Si autem
 ambulare vellet in ædibus concedebam, vt hoc
 moderate fieret. Ab animi autem affectibus, ſeu
 perturbationibus præſertim ira, timore & mo-
 ſticia cauere: pariter & clamores, contentiones,
 cantus, tum venerem quoque declinare. Quod
 ad viſum attinebat, commendabam illi vnicum
 cibum, & vt multitudinem epularum tanquam
 pellem fugeret, & vt potiſſimum eligeret cibos
 boni ſucci, concocti faciles, attenuantes, ſtutus
 exfortes, ſtomacho ac ventri commodos, eoſque
 modicos; & quod ſatietatem & non minus ſa-
 tem vitaret, præcepi, ne ve etiam facultas ven-
 triculi concoctrix in coquendo fatigaretur, &
 vt cibi quoque eſſent optimi nutrimenti, quales
 ſunt panis optimi tritici bene fermentatus, carnes hæ-
 diæ, caſtoreorum inuenum, vitulorum lactentium,
 pullorum, perdicum, phaſanorum, anularum mon-
 tianarum. A reliquis carnisbus quantum poſſet ab-
 ſtineret, ab omnibus iuſculis, oluſculis vaporo-
 ſis; vt ſunt legumina, caſtanea, & fruſtus omnes,
 qui in ventriculo facile putreſcunt, & putridum
 vaporem in caput emittunt: maxime autem ab
 aliis, cæpis, porris, ſinapis, & à fruſtibus arque
 acetariis crudis, quibus tamen iſti Pedemontani
 & Lombardi libenter vtuntur. Piſces ſaxatiles con-
 cedebam, ſed rarius; quos ſi comederet, ab aliis ci-
 bus abſtineret, & potiſſimum à lacticiis, à paſti-
 lib. & his qui in ſartagine friguntur. Et quod in die
 bis tantum comederet: in cena vero parcius ne-
 que inter prandium & cenam biberet. Atamen
 in prandio & cena vinum bibendum admittere,
 modicum, album & tenuiſſimum, & non valde ve-
 tus, ne caput percuteret, quale eſt aquoſum Rhe-
 nanum paululum ſubſtringens: & quod ſubinde
 veretur etiam ceruiſia conſueſta non valde cum
 lupulis cocta, lupuli enim valde replent caput. A
 cibo vero vt ea exhiberentur quæ vim aliquam
 adſtringendi haberent, vt pyrum, vel cotoneon,
 aut diacydonium ſine ſpeciebus concedebam, ne
 vapores ſurſum ad caput ferantur. Si vero verti-
 go illum ſubito occuparet: odorata medicamen-
 ta à me præſcripta, vt parata haberet, quibus per
 aſtantes naribus ad motus excitaretur, conſului: &
 vt friſtiones fierent, etiam glandibus ſubinde
 acutis ano inditis, quæ in accieſſione ipſa conue-
 niunt. Et quod ad alia ſubſidia attineret, quæ extra
 paroxyſmum conueniunt, ſi aliquando alium non
 ſatis deponeret, vt vſui ipſius aloës ſcrupulo ſum-
 pto per horam ante cenam aſſueſceret, non ta-
 men in conſuetudinem deueniendo, vt quod-
 dam malefacere vidi. Nam nobilis quidam cum
 illas pilulas continuaret, ſingulis tribus diebus
 perpetuo cogebatur ſumere, alioqui alium non
 deponerat. Sed ex continuo illo vſu, hepar adeo
 inflammatum ac calefactum fuit, vt facies dein-
 de ita rubicunda ſiſtecta, cum puſtulis tuberoſa,
 vt lepram incurſiſſe videretur; nec vnquam de-
 tumuerit aut curari poterit. Conſului deinde,
 ne rursus vertigine corripereſſet, vt bolum hunc
 deuoraret: ℞. ſterni caſtie ℥vj. ſpecier. hieræ ſim-
 plicis ℥ij. cum ſaccharo aſperſo, ſit bolus, ſumendus bo-
 va una ante prandium. Poſtea & hunc ſyrupum ca-
 peret, præcepi: ℞. ſyr. de ſaccharo de becon. ana ℥i. b.

Petr. Forſk. Tom. I.

deret nisi horis quinque præstitis, excrementis
singulis diebus excretis, si fieri posset; si facies diu-
tius retinerentur, saltem glandibus aut ptysteri-
bus excitanda forent. Exercitio quoque nullo,
nisi temperato, vteretur consulebam: in quo,
quantum fieri poterat, caput quiesceret: cuius
vice frictionibus crebro utendum suadebam; ma-
ne præstetim, antequam surgeret, quæ à supernis
paribus cœptæ, ad infima delinerent. Si autem
ambulare vellet in ædibus concedebam, vt hoc
moderate fieret. Ab animi autem affectibus, seu
perturbationibus præstetim ira, timore & mœ-
llicitia cauere: pariter & clamores, contentiones,
cantus, tum venerem quoque declinare. Quod
ad victum attinebat, commendabam illi vnicum
cibum, & vt multitudinem epularum tanquam
pestem fugeret, & vt potissimum eligeret cibos
boni succi, concocti faciles, attenuantes, flatus
exfortes, stomacho ac ventri commodos, eosque
modicos; & quod satietatem & non minus fa-
mem vitaret, præcepi, ne vt etiam facultas ven-
triculi concoctrix in coquendo fatigaretur, &
vt cibi quoque essent optimi nutrimenti, quales
sunt panis optimi tritici bene fermentatus, carnes bo-
dinæ, castratorum iuuenum, vitulosum lactentium,
pullorum, perdicum, phasianorum, anularum mon-
tianarum. A reliquis carnibus quantum posset ab-
stineret, ab omnibus iusculis, olusculis vapo-
ris; vt sunt legumina, castanæ, & fructus omnes,
qui in ventriculo facile putrescunt, & putridum
vaporem in caput emittunt: maxime autem ab
aliis, cæpis, portis, sioapi, & à fructibus atque
acetariis crudis, quibus tamen isti Pedemontani
& Lombardi libenter vtuntur. Pisces saxatiles con-
cedebam, sed rarius; quos si comederet, ab aliis ci-
bis abstineret, & potissimum à lacticiis, à panti-
lib. & his qui in sartagine fringuntur. Et quod in die
bis tantum comederet: in cœna vero parcius; ne-
que inter prandium & cœnam biberet. Attamen
in prandio & cœna vinum bibendum admittēbā,
modicum, album & tenuissimum, & non valde ve-
tus, ne caput percuteret, quale est aquosum Rhe-
nanum paululum subaltringens: & quod subinde
vteretur etiam ceruisia confecta non valde cum
lupulis coctā, lupuli enim valde replent caput. A
cibo vero vt ea exhiberentur quæ vim aliquam
adstringendi habent, vt pyrum, & vit coroneon,
aut diacydonium siue speciebus concedebam, ne
vapores sursum ad caput ferantur. Si vero verti-
go illum subito occuparet: odorata medicamen-
ta à me præscripta, vt parata haberet, quibus per
altantes naribus ad motis excitaretur, consului: &
vt frictiones fierent, etiam glandibus subinde
acutis ano inditis, vt in accessione ipsa conue-
niunt. Et quod ad alia subsidia attineret, quæ extra
paroxysmum conveniunt, si aliquando aluum non
satis deponeret, vt vsui ipsius aloëi scrupulo sum-
pto per horam ante cœnam assuesceret, non ta-
men in consuetudinem deueniendo, vt quos-
dam malefacere vidi. Nam nobilis quidam cum
illas pilulas continuaret, singulis tribus diebus
perpetuo cogebatur sumere, aliqui aluum non
deponebat. Sed ex continuo illo vsu, hepar adeo
inflammatum ac calefactum fuit, vt facies deinde
ita rubicunda sit facta, cum pustulis tuberosa,
vt lepram incurrisse videretur; nec vaquam de-
tumentur curari poterit. Consului deinde,
ne rursus vertigine corripere, vt bolum hunc
deuorat: ℞. flor. casia ʒvj. specier. hieræ sim-
plicium ʒi. cum saccharo asperso. fot. bolum, sumendus bo-
va una ante prandium. Postea & hunc syrupum ca-
peret, præcepi: ℞. syr. de saccharo de betom. ana ʒi. B.

trahes ad caput, phrenitidem inducendo, & quod periculosus est, viam crileos impedires. Recte dixit Hippocr. lib. 2. aphor. 20. Quæ enim indicantur, & iudicata sunt in te, neque novare aliquid, siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere.

OBSERVATIO XLVIII.

De vertigine ex humore frigido viscido & flatulento.

1. **R**olandus, sacerdos Delphius apud Dianam Ursulam facellanus, vertigine laborans, vix senex, & tempore potissimum hyemali, homo crassus, obesus, pinitosus, more Epicureorum in otio vivens, delidiosus, somnolentus, cum pituita & cruditate diu laborasset, victu etiam pituitoso longo tempore vitæ, & crassa cernilia, quæ facile vapores ad caput emittit, & ab eiusmodi crudis humoribus vapor plurimus attolluntur, vertiginem per essentiam in cerebro existentem incurtebat; quam notæ subsequentes indicabant, nempe excrementa pituitosa, per os & nates, grauitas capitis, sopor, facies inflata, decolor, caput minime calidum, sensus hebetes, & exigui arteriarum circa caput pulsus. Quamobrem cum à paroxysmo leuatus esset, ut clyster acutus iniiceretur mandauimus; & decoctum sequens sumeret, præcepimus: *℞. maiorana, hyssopi, saluæ, foliorum lauri, betonica ana m. j. centaurei minoris, foliorum ruta ana m. j. florum anethi, stachados v. i. i. i. florum sambuci ana p. j. rad. melleæ, pæonia ana ʒ. j. sem. anisi, sileris montani, carui ana ʒ. ii. v. a. v. passul. ab arillis repurgatarum ʒ. j. liquoris roseæ ʒ. j. fiat decoct. in aqua communis pro ʒ. j. colatur. adde oxymellis simpl. squillacei, & stachade ana ʒ. j. misce: fiat apozema pro 4. dosibus matutinis, deinde eum purgatum catapotes infra scriptis: *℞. pilularum cochlearum, aggregatarum ana ʒ. i. b. castorei ʒ. v. siant pilula vit. cum syrupo de stachade.* Rursus reiterato decocto, & pilulis cochliis cum castoreo assumptis ad erithina, gargarismos deuenuimus; cum alia, quæ proprie caput expurgarent, etiam adhibitis tam intra quam extra roborantibus caput, cum melius habere videretur, quamquam prius ex vertigine bis in terram collapsus esset, & nunc vitæ quiete restitutus, præcautionem tamen bis in anno adhibenda esse consului, ne in epilepsiam aut apoplexiam incideret, ut senibus, potissimum vertiginosis, contingere solet. Verum postea, neglecta præcautione, vix licet annosus, ventre prominente & crasso, ut vix incedere posset, nullam victus rationem obseruans quotidianæ ingluuici, crapulæ, ac ebrietati indulgens, in apoplexiam lethalem incidit, ut eidem prædixeramus: quæ cum neque nostra neque Cornelii Ericii confratris nostris industria liberari posset, tandem cum steriore non amplius loquens, per tres dies ita misere vitam trahens, exspirauit.*

S C H O L I A.

2. **S**enes vertiginosi, ut dictum est prius, facile ex vertigine apoplexiam incurrunt: nam vertiginis, ut ex Galeno antea retulimus, cum apoplexiæ comites sunt, & ambo affectus sunt, cum caput pituita repletur. Eodem modo, Brasserius ille sacerdos apud dianam Agatham insignis ceruicis pota, senex vino madidus, perpetuo vertigine corripiebatur, cum alium deponeret, & cum famulus ab eo diuertisset, & neglectum haberetur; interea dum surgeret, subito rursus ex vertigine in terram col-

lapsus extinguitur est. Quem alias dysenteria laborantem curauimus: etiam à crure æstiuo affecto, ut de eodem auferendo inter chirurgos cum ferra disceptaretur. Hic & alias à scorbuto per me sanatus fuit. Cæterum quomodo hi curentur, qui ex crudorum multitudine aut viscidorum humorum vertiginem incurrant, iam satis dictum est, & atque horum curatio magnam similitudinem habet cum scorbutici, & quia facile caput à dolore capitis ex pituitoso humore, & quia facile in apoplexiam incidunt, clysteribus acutis itatim utendum, vel acribus balanis, mox humorem præparabimus, incidemus, extenuabimus, & purgabimus, per vomitum, si facile vomat, vel pituita in stomacho hæreat: si vero difficulter vomat, per inferna purgabimus, & maiori vi opus erit, & iterata purgatione, & humoris procurata concoctione, ut iam satis dictum est, si per essentiam in cerebro sit à pituita. Interea, ut ad caput magis sursum deducatur, necesse est ea adiungere & tenuia partium medicamenta & calida, ut est stachade, maiorana, betonica, polium, nux muscata: potare autem nocte media, ut in somno euaporatione facta vis medicamenti ad caput ducatur. Interim aliquot diebus intermissis purgauimus primum simplicibus, diluculo exhibitis, mox ex hieris magnis, & pilulis fortibus, ut de cephalæa & hemictania diximus: deinde electuaria caput roborantia dabimus. Vbi satis vacuatum coniecerimus, ad naritua & apoplegmatis descendimus: deinde ad lippines, odoramentis, siccantia medicamenta: nempe Theriacam, & alia, ut dictum est, victu etiam æquum ex pituita, eadem illa medicamenta exhibebimus, quæ magis ventriculo conueniunt. Et si inclinaret ad cruda in stomacho fluctet, & æger inclinetur ad vomitum, ex anethi & raphani decocto, oxymelitem adiecto vomitus procurari poterit, si quæ tepide à cibo assumptis. Et si non sufficiat, pituitosus ille crudus humor incidendus, & cum picra Galeni purgandus, aut pilulis stomachicis, & stomachicis postea inungendus oleo nardino, mastichino, abinthii, vel menthaceo: vel sentum stomachicum apponendum. Deinde & capitis ratio habenda, & ipsius roborandus. Marcellus magno experimento tempora perlinit succo betæ nigræ, & abortiuo decoctum in vino tepidum, vel cum oxymelle exhibet.

OBSERVATIO XLIX.

De vertigine per consensum ventriculi, quæ postea in cerebro suis confirmata.

Guilielmus Berendrechtius, triginta tres annos natus, Secretarius regius apud Haghanos anno 1558, cum diu stomachi imbecillitati & nausea laborasset, vertiginem incurtebat, quam præcipue patiebatur, si in foro ambularet, ac alios obambulantes cerneret, illico discedere cogeatur, aliquot facile in terram cecidisset. Aderat eidem in curatone Henricus Vergerius, medicus, certe in artibus operibus exercitatus. Post syrupos capiti ac ventriculo conuenientes, pilulas ex hiera picra cum agarico exhibuit, cum pituita mixta esset cum bile. Stomachum inuinxit cum vnguento stomachico. Verum cum inciperet postea malum confirmari in cerebro, metus etiam erat de Epilepsia futuræ. Quamobrem & me consuluerunt, ac ut eius generaturam quoque inspicerem, themate cælesti erecto, cum Saturnus hæreret in cardine occiduo retrogradus, & Mars sub terra in quarto, cum virginita esset, tales plerumque epilepsia vel apoplexia

plexia interea iuxta siderum decreta. Iuxta & Luna octauam domum occupant, stomachum ac caput acule inuicabant, ideo maxima præuisione opus erat. Quamquam hæc non ita sint ponderanda, ut magna medica, metum tamen incutiebant. Verum cum hic post vertiginem dolorem capitis incurtebat, cerebro inde concafacto spiritum & sanguinem ob dolorem ad te trahente, non erat adeo malum signum, ut antea de signis prognosticis retulimus. Quare post purgationes, hic puluis sequens præscriptus est: *℞. rad. & sem. pæonia ana ʒ. ii. dictamni vulgaris, sem. & rad. eiusdem ana ʒ. j. b. sem. atriplicis ʒ. ii. cinnamomi electi, galangæ ana ʒ. j. b. margaritarum tenuissime puluerisatarum ʒ. j. aristolochie rotundæ ʒ. ii. sacch. albisimi duplo ponderis, si puluis. Deinde & hæc confectio præscripta est: *℞. pyrethri, cisti, stachad. ana ʒ. b. agarici optimi ʒ. ii. b. carui, feniculi, anethi, scorodaginis, aristolochie rotundæ ana ʒ. ii. mellis diaphanissimi ʒ. ii. cum speciebus præscriptis fiat confectio. Postea & hæc addebantur: *℞. specierum diacori, diamosæ dulc. ʒ. ii. syr. de stachade ʒ. ii. misce.* quibus melius habere cepit, sed postea incidit in tertianam nocte, cuius historiam posuimus lib. Obser. 14. De febribus. Consulimus tamen, cum à febre curatus esset, ut in vere & autumnio purgaretur: quæ purgationes ita profuerunt, ut à vertigine in totum liberatus fuerit, ea non amplius redeunte. Et nunc optime valet anno 1589. cum hæc denuo recolligerem.**

S C H O L I A.

Vertigo, ut iam antea diximus, si veniat per consensum ventriculi, id potissimum ex pituita fit, vel ex bile sola, vel iisdem humoribus simul mixta. Id etiam contingit ob natui caloris defectum, vel partis illius imbecillitatem, quæ ex cibo nonnunquam humor prauus vel ibidem genitus, vel aliunde accitus, vel ex cibo corrupto, vel oie ventriculi morbo vel vellicato. Ronderetius maluit dicere, id fieri per vapores ex ipso ventriculo deductos, per nervorum ambitum, qui ad ipsius os perueniunt, aut alio modo, ut de dolore capitis ostensum est. Morsus enim aut vellicatio stomachi, syncopen, erosionem, nauseam, singultum excitare concedit: vertiginem vero, qui modo posset, non videt, nisi fumi sursum ferantur. Cuius potius conuulsionem, sicut à potu helleboro, non adduceret? Feruntur autem sursum fumi, quoniam quæ in ventriculo consistunt, agitantur aut corrumuntur, sicuti ostendit vectio aut nauigatio, vel quam medicamentum purgans efficit, & exagitat. Ita Nannius frater meus, iuuenis doctissimus, cum Louanii studeret, bilisque sapius hereret, vertiginem incurtebat leuem, aliquando & grauiorem, ut cadere; & subinde ex eadem causa syacope afficiebatur: adeo ut longo tempore a cætris vitione abstinere coactus fuerit, ob metum ne in vertiginem incideret: verum si amagulo hoc malo afficiebatur, aut confirmato ventriculo, & bile repressa cum syrupo de ribes ac succo hic bene habuit. Quemadmodum & aliter qui ex vertigine patiebatur, pane albisimo recedente, & calente adhuc resocillatus, eiusque odore, cuius mox resocillabatur. Cæteri Berendrechtio pituita, cum bile simul mixtis repurgatis melius ha-

buit, cerebri etiam simul repurgato, cum malum confirmaretur; ac roborato recte conuuluit. Ab imis quoque hypochondriis si oriatur, Archigeno teste, vel vuluæ vitis, horum membrorum ratio habenda est, tum cerebri, ut reliqua membra lege consortii affecta, ut iam satis demonstratum est.

OBSERVATIO L.

De Ephialte seu incubo.

Vir quidam supra quadraginta annos natus, interdiu bene habebat, mente & sensibus integris: si quando autem quieti se dedisset, & dormiret, nocturno ludibrio afficiebatur. Græci hoc malum ab Ephialte eius nominis homine appellabatur, ut Iason Zircæus annotauit. Idem & Paulus lib. 3. cap. 18. sentiebat. Verum hic affectus ephialtis ab omnibus Græcis ferè nuncupatur: & tunc quædam est, quod inuadere & premere significat: nam hoc malo correpti ab aliquo se inuadi & premi putant, ut huic nostro ægro euenit, qui consilium à me petebat. Putabat enim se in somno magna mole incumbente suffocari, ut vix loqui ac respirare posset, sensibus stupefcentibus, non tamen ademptis: cum se moueret, maxime accedebat anxietudo. Aliiter tamen vir ille, de quo meminit doctissimus Rembertus Dodonæus in suis Obseruationibus, nocturna infania oppressus fuit, cumque quieti se dedisset ac dormiret, mox insaniebat, clamitabat, brachia manusque huc illuc abiciebat, surrexit, quandoque saltasset, & per domum cucurrisset, si assidentes permisissent, qui in lecto eum continerent. Vigil factus iterum sanæ mentis. Purgatus hic idoneis medicamentis fuit, sanguisque detractus: verum non prius hæc profuerunt, quam cantherio in ceruice posito, vlcus esset factum, quo aliquandiu aperto, profluente inde humore, melius se habuit, & sanitati restitutus. Sed hæc nocturna infania (ut idem Rembertus testatur) cum lycanthropia quam cum incubo maiorem similitudinem habebat. At æger noster tristi incubitu irruentis phantasmatis (unde & Latinus incubus vel incubo dicitur) pullabatur, quemadmodum sacrificus ille apud Iasonem Zircæum: cuius historiam huic nostro ægro narrabam, qui etiam existimabat se opprimi à saga aut vetula muliere venefica. Nuperrime, inquit Iason, sacrificus quidam me conuenit: Domine, inquit, nisi succurras misero & afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosus, & bene habitus, nunc sordidum spectrum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflicto, actum est & prosum perit, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exanguis, v

re horum verum amens cursum unum quolibet per-
currens, posset ne succurrere miserabiliter perenni.
Minoris consilii (quem callidum veteratorem
dicunt) ab hoc presentaneam opem sperabam. Sed
spe mea plane frustrata sum, nullam is salutem attulit,
tantum monebat Deum optimum maximum (quem
iam pridem precibus fatigaram strenne adorandū,
ut dignaretur infestam vexationem auertere. Ad
vetulam quandam pro fama populari sagam ac versa-
sam. Hec aiebat, qui sub crepusculo dies statim ab ex-
creto lotio matulam obturarem dextra caligula, & fo-
re, ut eo ipso die malefica me inuideret. Id, et si vanum
videbatur, nec parum me ab experimento absterret
religio, victus tamen impotentia, & diuturni laboris
tadio, tenui. Et per touem accidit vaticinium, ve-
niens in domum meam vesica cruciatum querebatur, nec
potus ab illa aut precibus supplex, aut contentione ma-
nax impetrare, nec sub noctem ad me terrificam commea-
ret, sed implacabilis morem adferuat, semelque consis-
tuit me fœdo angore conficere. Hominem tunc vix quini
ylla oratione ab insania reuocare, sed à secundo, tertio-
ue congressu bilisior factus morbum agnoscere cepit &
Janationis spem fiduciamque concipere. Hactenus Iason
Ziricæus. Hanc historiam cum nostro ægroto
narrassem, qui tamen boni habitus erat, minime-
que macilentus, intellexit eodem malo se teneri.
Causam huius mali procacitatem & exteinam,
crapulam & continuas cruditates ventriculi esse
coniecimus, cum ebrietati & ingluuiei satis dedi-
tus esset, ex quibus crassus frigidusque vapor
ad cerebrum delatus, ventriculos cerebri obstruebat
tandem causa obtinens. Quare statim huic malo
occurrendum erat, inueteratum enim, & assidue
incidens grauius aliquod vitium nunciat, vitium
comitiale, apoplexiam, aut insaniam, dum
paulatim crassus humor coacervatur in cerebri
ventriculis. Ideo consului ad prohibendos vapo-
res, ne cerebri ciuitates occuparent, ut victu tenui
ac attenuante vteretur, penitusque status ex sorte,
quique facile à ventriculo superetur, & confectus
prompte digeratur, non fumosus, neque in via
hærens. Concedebam verd carnem veruecinam,
vitulinam, hœdinam, aues montanas, pisces sa-
xatiles, cappares ex oxymelite, ut parce semper,
verum parcissime in cœna, cibum sumeret, boni
succo, facilis coctionis, modici nutimenti, nec
vapores in caput mittentis. Non comederit præ-
cepti nisi latrante stomacho; à pastu vero caperet
diacetonem aut coriandrum in aceto temperatū.
Ut à vino quoque abstinere mandauit, cum facile
vaporibus caput repleat: nisi eo uti consuetus es-
set, tunc admittere album aquosum, moderate
sumptum ac dilutum, alioqui cernisiam biberet,
non crassam, flatulentam, vel potius hydromel, si
eo delectaretur. In vltima mensa vel astringenti-
bus cibis vteretur iussi, ut pyris seu cydoniis iam di-
ctis, & non biberet, nisi cum cibum assumeret.
Præterea miscenda proposui in cibus ea, qui vim
extenuandi haberent, ut hyssopum, samplicum,
serpillum, saturiam & similia: Et ut decumberet,
& vesicaretur in loco lucido mediocriter calido,
adhibita requie animi, & corporis abstinentia; vi-
taret longos somnos, longasque vigilias, & longos
labores, & ut non dormiret, nisi cibo in immum ve-
trem delapso, aut in spinam lupinus dormitaret,
& moderato exercitio vteretur, frictione à scapu-
lis ac thorace incipiendo, in crura pedesque pro-
cedendo, caput postremo fricando, & ut se custo-
diret à sole, frigore, ventis, igne ac fumo, diurno
somno, ac statim à cibo, & præcipue à venere, las-
civia, fabulis Venereis, & turpibus cogitationibus:
sed potius tempus falleret præcepti, lepidis com-

mentaciunculis & cantu honesto. Quantum ad re-
liqua remedia, tum medicamenta attinet, cum in
Vete essemus, atque in principio huius mali, viti-
bus constantibus, & sanguine vitium abundan-
te, cum venas satis amplas haberet, ut venam, n. cu-
bito secaret exteriorem seu cephalicam, vel me-
diam, si magis apparet, consului, sanguine ad
vncias sex extracto, & succo vitioso etiam ex tien-
te, ne plus sanguinis extraheret mandauit, cum etiā
humori purgando locus dari debebat. Postea cum
corpus ægri per medicamenta euacuandum erat,
prius tamen exhibitis extenuantibus quibuscumque
medicamentis pro eorundem humorum pituitosus ma-
tione: quibus paratis cum humor pituitosus ma-
gis redundaret, ut stomachicis pilulis, aut hieia
Galenī, vel picra cum agarico, purgaretur, iussi:
& ut à purgatione ea adhiberentur, quem ventri-
culum tum caput roborarent, hunc in modum
specier. diarrhœd. abb. aromatici rosas, diantheas,
diaphor. dulcis ana d. j. dissolutis in aqua benedicta
facchari albisimi, aduēt. 3. ii. fiat confectio in tabu-
dosis 3. ii. vel iii. bis in die. Interea pituitam à
pitte, gargarismis, apophlegmatismis, et hinc
detrahere præcepi. Deinde per intervalla, adhi-
bita theriaca vel mithridato, etiam experimen-
tum Aëtii, tum Pauli, ut fieret iussu, nempe ut
quindecim grana nigri prœoniæ fructus, trita cum
aquæ potu non sumeret, & ut illud continue fie-
ret, quod æger sanaretur.

SCHOLIA.

Incubum, vel incubonem, Themison *πρυγανή*
à suffocando nominauit. Hunc incubonem
aliqui (ut refert Cælius Aurelianus cap. 1. lib. 1.)
ab hominis forma, vel similitudine nomen ducere
dixerunt, aliqui à phantasia, qua patientes affi-
ciuntur: si quidem veluti ascendere atque insidere
suo pectore sentiant quicquam. Alii à viro hunc
morbum pati consueo, cuius erat natura (ut præ-
ceptor meus *Benedictus Fauciarius* annotauit) post
crapulas perpetuo dormire ad accipienda respon-
sa. Huius meminit Virgilius.

Pellibus incubuit fixatis, somnosque petiuit.

Multa modis simulacra videt volutantis moris.

Et variis audit voces, fructusque Deorum.

Colloquio atque iussu Achæonta affatur Aeneas.

Alii à dæmone hominem insultante, & si præ eum
saliente diæmon putabant. Quidam vetuli in etiam
ad Venerem trahentem, esse putant. Mulieres ve-
ro, si hoc malo laborent existimant se à Fauno
que dæmon, quod Theologi quidam existimabāt,
neque vetula: sed vapor quidam crassus qui par-
tim vias spiritus animalis intercipit, vnde & le-
quendi & respirandi difficultas, partim animæ ob-
funditur, vnde phantasia, & spirituum quoddam
quale frequens est in somnis. Interim non omnino
contemnendam veterum Theologorum auctori-
tatem, omniumque gentium communem illum
consensum de incubo & succubo, quibus dæmo-
num ludibriis catechumenos vexari solitos, histo-
riæ ecclesiasticæ referunt, sed cœnæ sumptione
liberatos, ut ab interprete Hollerū citatur, atque
de his meminit Augustinus lib. 15. de ciuitate dei,
ut hinc fere cogamur fateri, incubum alium esse.
Sed nunc summa Christi luce affulgent, ab his
tenebris nobis i. 6. est metuendum. Vide de his plura
apud Wierum & interpretis Hollerū historiam.

De pharmacopola incubo laborante, qui in so-
lida cubiculo dormientes accusauit, se ab illis
sociis prope regulatum fuisse, contrito collo.
Quod cum socii audiret negaret, totamque in cum
cupam reuerent, qui noctem infomnem, furore
quodam peccatis distict: deinde iusserunt ut so-
lus itate cœna tu npta, exhibitis etiam flatuosis
aliments, dormiret cubiculo vndiq; optime clau-
so. Rediit paroxysmus, dæmonem esse iurauit, cu-
ius etiam faciem & geitus mirificè depingebat; ne-
que vnaquam illi aliter persuadere poterant, nisi
curationem eiusdem interpretis consilio ade-
ptus est. Quidam ex veteribus hunc morbum etiā
refert, hoc est, aggregationem seu conatum, cum
& Græcis quoque *πρυγανή* obstruendum dicatur. In
hac vero affectione cerebrum lædunt, tum Aëtii
auctoritate; scilicet, principes, tum morices ac
sensibiles functiones in ea læduntur. Sequitur hoc
difficilis motus, & in somno sensus torpidus, &
suffocationis imaginatio, refert Paulus, & ventriculi
cerebri vaporibus crassis frigidis oppleti qui affe-
ctū ægre excitabile efficiunt, Aëtio auctore. Et ita
cerebri læduntur, ut pars instrumentans, & non si-
milis secundum ventres, & ideo hoc malum po-
tius symptoma est, quam morbus. nempe imagina-
tionis acupunct. Interea refertur ad morbum, id
est, obstruendum ventriculorum cerebri: quam-
uis de parte primario affecta non idem omnibus
vel sentiant, vel sit. Arabes priorem cerebri ventriculum,
vel scilicet medullæ exortum vapore crasso, aut
etiam humore, qui tamen facile dissoluitur, op-
pleri aiunt. Alii verd non ab humore, sed crasso
& frigido vapore spiritus animales per neruos
scilicet obstruunt. Alii etiam, auctoritate Auicennæ,
dicunt fieri à vapore, vel crasso, qui eleuatur
ex materia pituitosa, melancholica, & sanguine
crasso. Et ita incubus distinguitur à reliquis ce-
rebri affectibus: a caro quia caros sit à materia
corpulenta; à catoche seu catalepsi, quæ fit à va-
pore melancholico, valde gelido facto ob intem-
periem cerebri frigidam. In apoplexia, & epilepsia
est materia corpulenta impacta, quæ in incubo mi-
nime reperitur. Arcula n. s. dicit esse morbum in
v. sed reuera symptoma est: sequens quidem
morbum officialem in via, nempe obstruendum,
etiamque leuem, nec integram ventriculorum cere-
bri, & ideo efficit tantum torpidum sensum, & im-
pediit motum: si omnino impediret sensum, esset
epilepsia. Et ideo fit eiusmodi oppilatio à leui
causa, & non in vigilis (ut epilepsia) sed in som-
no. Epilepsia quoque fit à veneno, & semper est
in convulsione. Quæ incubo (licet dicatur à
quibusdam Epilepsia nocturna, vel ab aliis parua Epi-
lepsia) non adsunt. In apoplexia quoque sensus &
motus pereunt, & multo grauius malum existit.
Causas vero incubi iam declarauimus, quamquam
& has varias esse velint medici efficientem imme-
diatam vero causam, vapores crassos, frigidusque
obstruentes cerebri ventriculos, coniciunt in cra-
pulas, & stomacho cruditates continuas. Alii ve-
ro antecedentes causas esse volunt menses suppres-
sos, ad hæmorrhoides, aut crassi sanguinis multi-
tudinem: alii vero sanguinem & pituitam & me-
lancholicam; à quibus vapores eleuantur: non
velit, ut Guainerius. Extremis autem seu primiti-
uas referunt ad ætatem frigidam, nimiam cibi re-
pletionem, somnum superfluitatem, dormitionē
resupinam, quæ, auctore Auicenna, minatur &
preparat ad epilepsiam & incubum. Fernellius

huius mali causam ad pituitam crassiorem & me-
lancholiam tantum refert. Signa ex relatu ægro-
tantis læuissimo negotio dignoscuntur, fatentur
enim se præsentire, tempore somni onerosum ali-
quid, licet clamare velint, tamen non possunt, hæc
enim affectionem, teste Aëtio præcedit suffocatio,
& vocis priuatio. Et comitatur grauitas & immo-
bilitas, ut Paulo placuit, torpidusque in somno
sensus, eandemque perpetuantur incubo oppressi
dum dormiunt, quæ morbo comitiali correpti pa-
tiuntur in exacerbationibus. Et ferè non, nisi in
somnia initio fit, cum primum vigiliis, in quibus
vapores dissipantur, quiescat innatus calor, & ad
interna se conuertat vapores generans, ac eiusdē
cerebrum opplendo, potissimum, si eo tempore
alimenta conficiat, non tamen perfectè ea conui-
cat. Cum enim dormimus, non tam libere respi-
ramus, quam cum vigilamus, atque inter dormiē-
dum, vel inchoata actione, sumi & status eleuati,
pulmones & septum premunt. Quare cum suspitio
& suffocationis timore, & motu difficili thoracis
experiguntur. Alii his addunt differentias signorū,
quæ sumuntur à causa effectrice: nunquid à causa
vapores crasso in cerebro, vel extra gignatur, quæ
patent ex his, quæ declarauimus, de dolore cap. per
essentiam, vel per consensum. Si ex sanguine eleuen-
tor vapores deobstruentes, phantasma rubicundi
doloris adest, albicans, si pituita, nigricans, si
melancholia. Ita si ex semine retento vel corrupto
fiat, veniem somniat. Si per essentiam cerebri,
id ex tinnitu & vertigine percipitur, & capitis
propriis affectus. Per consensum: si aliorum me-
bitorum nocumentum antecedit. Et ita signa cau-
sarum primitiarum, sunt ipsæmet causæ. Et ab
iisdem, tum antecedentibus causis: facile poteri-
mus dignoscere signa incubi futuri: quæ, si præce-
dant in corpore consueto pati incubum, cum quo-
que præstigiemus futurum: Et ideo, quod ad signa
prognostica attinet huic malo (ut Aëtio & Paulo
visum est.) per initia succurremus: inueteratum
namque, & assidue incidens grauius aliquod vi-
tium nuntiat, ut morbum comitiale, apoplexiam,
aut insaniam, dum paulatim in cerebri ventriculis
crassus humor coacervatur. Alii addunt in para-
lysin transmutari quandoque in subitanam mor-
tem: ab incrassato humore frigido viscido inte-
gre ventriculos obstruente, ut patet De loc. affect.
7. transmutatur in apoplexiam. Ex succis pituitos-
is, aut vaporibus incrassatis, in epilepsiam: ex atra-
bile, in maniam. At si ab externa causa, minus ma-
lum est, sed ex vaporibus crassis & humoribus iam
dictis, vitia enarrata contingunt peiora. Si ex san-
guine quoque fiat, Beltrutius in apoplexiam sub-
itanam, vii ex pituita, conuertit tradit: ex melā-
cholia, in maniam, vel hypochondriacam affectio-
nem: ex repletionem, in neruorum distensionē vel
paralytin; aut in subitam cordis suffocationem aut
mortem repentinam, nam & hoc modo repertos
mortuos, in ipso etiam cubili multos esse constat.
Et potissimum si post ejus excitationem, sudor fri-
gidus, tremor cordis, aut spasmus vel syncope eue-
niat, lethale malum censetur. At facilioris cura-
tionis, si ex crapula, eaque abolita, facile tollitur
etiam rarior paroxysmus, quam is, qui crebro re-
uertitur, & per consensum citius quam per essen-
tiam. Constat igitur diligenter hos esse curandos,
dum vapor in capite gignatur. Rationem viniendi,
tum medicamentorum, satis ex parte Obser. præ-
cedente descripsimus; quasi si in incubo sanguis
abundat, is euacuando valido auxilio, quia mor-
bus validus est. Sed in iis tantum, qui venas reple-
tas sanguine habent, idque in cubito exteriorem
vel

vel mediam, si timeamus apoplexiam vel epilepsiam: nisi forte suppressi menses, tunc saphenam secabimus, Valent & cucurbitæ & cauteria ad reuulsionem in adultis, uti venæ sectio. Si succus aliquis prædominetur, ut pituita parata pilulis stomachicis euacuanda: si bilis nigra, cum epithymo & senna. Pauca remedia auctores posuere, cum hic conducant medicamenta in epilepsia descripta. Et sic viribus constantibus, ascendimus ad pilulas coctias, hieram Ruffi, diacolocynthidem, vetatrum nigrum, prout humores prædominentur. Si vires debiles, hiera cum agarico, loco cochiarum contenti, & pilulis assaieret cum agar. loco hieræ Ruffi, & senna loco veratri. Quo ad proprias capitis purgantia, opus erit ut purgantibus, non in quouis incubo, sed in eo, in quo vapor generatur in capite: & fortioribus utendum. Ratione pituitæ egregie confert decoctum guaiaci cum decocto prœoniz.

OBSERVATIO LI.

De incubo cum paore.

MEmini me, cum puer essem, in somno territa, ab aliquo oppressum, & expectatum, vocemque admodum incertam & exilem edidisse ac indiscretam, & parentes ad lectum meum accessisse, neque tunc me loqui potuisse: Videbatur pectus meum à cane nigro oppressum, ut anhelitum trahere non potuerim, & sic mole ab immenso pondere suffocari pertimescebam. Verum cum parentes accurrissent, paulo post hæc ipsa euauerunt; neque amplius unquam hoc vitium deinde in vita passus sum.

S C H O L I A.

Pueri & infantes maxime incubo obnoxii.

Ephialtes quibus præcipue accidit.

Tuores infantes obnoxii.

Proculdubio illud symptoma nihil aliud fuit, quam incubus, cui pueri maxime obnoxii sunt, utpote voraces, cum & infantes ipsi cruditate, & ventris animalibus affecti, nocturnos paures & Faunorum ludibria sustinent, & lactentes quoque sæpe apprehendit, & suffocat. Vnde (Guainerio teste) incredulitas orta, vetulas incantatrices in felles, aut equas mutatas, hæc vitia inferre, quod etiam vulgari sermone ephialten de nachemmerie vocant, & ita, dum puer essem, à cane nigro me opprimi existimabam. Theodorus Byantinus in ea est sententia, qui existimet simulachra hæc, & has nocturnas apparitiones, sapientibus, fortibusque viris, nunquam apparuisse, sed pueris, mulierculis, vecordibus, mollibus, atque ægoris, qui propter imbecillitatem animi & corporis assidua formidine, vanisque infomnis quatuntur. Sunt nonnulli infantes, qui nocturnis metibus inter nutrices, noctu pauidi expergefacti, exiliunt. Hinc infantibus somnos inter, ex Hippoc. & Galeno paures fiunt, ut aphorif. 24. lib. 3. & apud Auc. can. 1. fen. 3. doct. 1. c. 3. ab inglutie lassis, vel alimonia illegitima, non concocta. Paures inquit Gal. in comment. eiusdem aphor. per somnum infantibus adsunt, iis præsertim, qui sunt natura edaciores, quando loca ad ventriculum pertinentia sensu quidem vigeant, sed imbecillia existant, cibis vero corruptantur. Nos si quidem obseruauimus, non in tantillis solum sed in ætate quoque perfectis terribiles fieri per somnos imaginationes, quando multi & vitiosi humores grauant, ac mordent ventriculum; præsertim ipsius os. Quibusdam ex frigore externo accidit, quum relecto capite dormiunt. Aliis ex imminuentibus lunæ radiis. Non paucis ex diu-

turnis affectibus. Si verb infantes incubo vel paore obnoxii afficiantur, præstat ut non statim infractio cibo obdormiant, sed hinc inde gestentur, donec alimentum descendat; mel quoque propinandum & lingendum, quia extergit. At in pueris crapulosis & paulo grandioribus quidem medicamentis curatur, & iis, quibus epilepsia corat. In adultis victus ratio attenuatoria & boni succi institienda, ut dictum est prius, vitando legumina, fructus oleosos radicesque instantes. Sobria vita imperanda, & cœna frugalis. Iaceant loco lucido, atque mediocriter calido, adhuc loco requie animi & corporis abstinencia in tertium diem ex sententia Cælij Aureliani. lib. 1. cap. 2. & simili victus ratione, ut de vertiginosis, dictum est, & de epilepticis dicendum: cum incubus, epilepsia sit nocturna. Multos enim Romæ olim quod scriptum reliquit Syllimachus, vno anno confecit. Cumque sit parua epilepsia, & imperfecta, cta, contingens tempore somni inprimis incubo præcipue, oppressi excitandi sunt, deinde annitendum, ne affectio redeat. Hinc gradus ex mente Gordianij rectè consulebat, ut is qui huic malo sit obnoxius, perpetuo penes se habeat fidem & socium & familiarem, dum dormiat, qui eundem lamentantem & vociferantem, excitet à somno. Contigit aliquando in lecto dormienti, ut matulam arripuerim in genibus procumbens, ut meierem, sed vertiginosus corruens, matula ex manibus excidens lotio effuso, vxorem meam excitauerit, ex quo expergefacta, me alloquebatur, & cum syncope, quasi oppressus non responderem, subito me arripuit, & ita à vertigine, & casu inopinato, liberatus, ad me rediit. Et ideo non est bonum hominem esse solum, ut sacra Scriptura rectè nos admonet. Sic ecclesiaste dicente cap. 4. *Ad eius gladios esse simul, quam virum, habens enim emulamentum in ciuitatis suis: si vnus ceciderit, ab altero fulciatur. Et si li: qui cum ceciderit, non habet subleuantem se.* Et si dormierint duo, fortibuntur mutuo: vnus quod modo calciet? Et si quispiam prævaluerit contra vnum, duo resistunt ei: funiculus triplex difficile rumpitur. Ab eo tempore per aliquot noctes ortum reddere non audebam, nisi vxor prius excitata, metuens reditum vertiginis. Verum cum caput repurgassem, beneficio Dei factum est, ut vellet in hoc tempus agens annum sexagesimum septimum, nunquā eo malo postea obnoxius fuero, aut in vertiginem inciderim. Bonum igitur est tam adit, qui eos à paroxysmo excitet, frictioneque adhibeat maxime pedum & manuum ad diuersionem, aqua rosea in faciem aspersa. vel melius vino, ex consilio Gradi, cum causa sit frigida, & anima exhilaratur, cum aqua ad interiora repercutiat. Alij enigmata discutientia statim, & euacuata iniiciunt, ut Rondelerius suadet. Excitatio vero, ne redeat malum, vena secanda est, si adit plenitudo, ut dictum est. Si non admittunt catartica, vel inedia, vel frictionibus, sudoribus inueniendi. Si ab alijs humoribus, ut pituitosis, vapor eleuetur, vel in capite coarctetur, vel ab atra bilis, vel melancholia, isti humores præparandi sunt, & educendi, ut iam sapius dictum est. Deinde expurgandum, mox roborandum, ut de vertigine & cephalalgia scripsimus, & de epilepsia latius dicitur.

OBSERVATIO LII.

De paore & symptoma quodam mirabili, partim imitante incubum, partim epilepsiam cum certo paroxysmo redeunte.

Puella annos nouem nata, matris Delphenis filia, illius quæ habitabat in adibus, quibus duplex crux interfigatur ei at, anno 1562. mense Maio, cum bene valetet, sub noctem dormituram hora nona febris instar, eadem hora uti paroxysmus aliquis inuadebat, cum totius ventris & thoracis contractione. Manibus quid fortiter arripiebat, ut melius per ventrem & thoracem spirare posset, oculis manentibus apertis & obnixè remigata, quamvis mente constare videbatur, vigilabat, maxime thoracis angustia ac difficili spiratione. Spiritus densus, eor & præcordia occupabat, & mole oppressa (ut in incubo fieri solet) loqui non poterat. Spiritus enim quasi venenosus sursum de iussu ex ventre ad præcordia, mox ad thoracem & superiora conuersus puellam laborare cõficiebat, & manibus fortiter nostras manus vel matris vel aliorum apprehendens, ut ita commodius anhelitum duceret. In tali autem paroxysmo persistebat ab hora nona vsque in horam noctis vndecimam. Postea vero tertio quoque die eodem modo ac similibus paroxysmo affligebatur. Ad hanc accitus cum neque frictionibus atque alijs rebus à paroxysmo excitari posset, nisi post duas horas, paroxysmo iam peracto: tunc glans ex puluere hieræ pieræ, sale gemma, tum melle concinnata, ut iniiceretur madui, ad materiam & vaporum diuersionem, quam illico & optimè excreuit, erantque tunc excrementa, quæ specialemus, bene elaborata. Interdum à paroxysmo leuata, valde debilis existebat, atque tunc pauum viri ostenderet cum rasura vnicornu veti exornatus, ita ut deinde per totam noctem sequentem medias dormiret. Mater vero filiam verbibus aduocare exstimabat, & ideo semen zedairæ de gustandis dederat: nullo tamen vermes deiecit. A nostro discessu cum melius haberet, mane cum rediit, pulsus à l æqualitatem venerat, qui in paroxysmo prius fuerat admodum frequens, parius, ac debilis. lotium cum per totam noctem non minuit, non vidi. Interdum ne malum consucta hora rediret, concessi, ut puella liberius biberet ceruissâ, in qua puppa suspensa erat, quæ puluerem seminis prœoniz inclusum continebat, & exprimebatur: dū ceruissam potaret, vnde & paroxysmus nocte subsequente lenior fuit, cum puluerem in substantia summere nollet 3 j. puppa inclusimus quæ in 3 j. ceruissâ prædebat exprimenda. Cumque puella hanc ceruissam continuo ebiberet, ab hoc malo liberata est.

S C H O L I A.

Quamvis sub horam nonam noctis hoc malum inuadebat, nullo modo febris erat, & videbatur medium quid esse inter ephialtem & epilepsiam, ex terrore obortum, ut puella ipsa postea referre potuit. Profuit autem egregie prœoniz semē, cuius vim in morbis, in quibus aliquando causa occulta latet, expectamus, & etiam eo tempore mihi in mentem conuerit, quid Dioscorides de eo referat, nempe prœoniz nigra prœoniz, nocturnis suppressionibus (epiphialtes nominant) vuluæ strangulationibus, &

Petr. Forest. Tom. 1.

veti doloribus in aqua mulsa aut vinò quindecim pota opulari. Plinius quoque testatur prœoniam mederi Faunorum in quiete ludibriis. Estur etiam contra malum mentis, & suppressiones nocturnas. Hinc Alexander Veronensis, medicus doctissimus, scribit prœoniz semina nigra, quina aut dena, trita, & ex aqua pota, ephialticos, & epilepticos curare. Valent autem ad Faunorum ludibria & paures, quibus pueri detinentur: & si expergefactis, cancellatim digiti nexu quodam copulatur. Pauorem quoque omnem in somnis pellere dicitur anisum puluinis, culcitrisque inspersum, ut suo defluxu sumi. ac odorato spiritu, cerebrum imbuat. A collo pyritæ gestantes, lemures, ac larvas non timent. Est & literis proditum, quod ii, qui lupina pelle conteguntur, suauiter & sine vilo formidinis incurfu edormiunt. Caterum, quibus hæc non subueniunt, neque expectatam opem adferunt, apud Atlantæ os ocyus profugiant, ibi somnia non videriarrant. Si autem lunares radii, pauorem vel ephialtem cõcitant, summum præsidium in fuga & auersione situm est, & sic occludere fenestras, & rimas obstruere, ne cubantem attingant. Si ab externo algore tunc in calido loco decumbant, & caput pileo communiunt, oleoque rutaceo, laurino; colino perungant. Verum cum Ephialtes magnam similitudinem habeant cum Epilepticis, & hoc malum facile in Epilepsiam transeat, nunc ad Epilepticos transicamus.

OBSERVATIO LIII.

De Epilepsia.

Alcarius quidam Delphius, annos quinquaginta natus, epilepticus, cum anno 1558. quarto mensis Iunij die, hoc symptoma repente cruciaretur, oculos extra prominentes & immobiles habebat, dentesque clauiculatos: & cum subito cõcidisset, ad eum accitus fui. Vociferabatur, stertebat, & spuma ad os ferebatur, & concussio totius corporis valida aderat. Quamobrem, ne ex concussione linguam sibi amputaret, huic inter dentes ligneum cuneum intro mittebam ad anhelitum facillitandum, & spumam, & humiditates extramittendas ad os. Fortesque deinde frictiones membro- rum extremorum & ligationes dolorosas adhibeo, ut ita ægri misere afflictum, à paroxysmo excitarem; rutam quoque intra manus meas contritam naribus ægri applicabam, & succum, quantum potui in naribus fundebam, nareque constringebam digitisque contorquebam: quibus remediis mox à paroxysmo liberatus fuit. Verum, ne postea rediret, cum hic valde pituita abundaret, & etiam ex parte succo melancholico, post exhibitam hieram picrâ hoc decocto utebatur: ʒi. beronica, hyssopi, melissæ ana m. j. saluæ, maioranæ, foliorum lauri ana m. j. vel loco foliorum lauri ʒi. baccharum lauri, rad. bugl. borag. prœoniz, polyp. querc. ana ʒi. thymi, epithymi ana ʒi. fiat decoctio in aqua comm. q. s. colatur, adde scilla ʒi. crani humani ʒi. s. (hoc modo & præceptor meus Benedictus Fauentinus utebatur) nucis muscatæ ʒi. iterum ebulliant vnica ebullitione, & denno colentur, huius decocti accipiebat omni mane ʒi. iij. oxymel- lis squillitici ʒi. s. misce. Deinde & hoc decoctum descriptum est: beronica, saluæ, maioranæ, hyssopi, ana m. j. storum stachados, anibos, ana p. j. sem. prœoniz, fenic. ana ʒi. iij. rad. prœoniz ʒi. s. foliorum sen. ʒi. j. agari- ei seminis albi leni ʒi. iij. opib. ʒi. s. polypodii querc. ʒi. s. sem. carthami conuulsi ʒi. iij. v. passul. ab arillis re- purgatarum ʒi. iij. v. asæ ʒi. s. coquantur in aqua comm. pro ʒi. iij. foris expell. adde ʒi. s. stach. oxym. squil. syr. de betonica

betonica ana 3 j. misc. pro iii. dos. matutina. Postea & has pilulas deglutit: 2℥. pilul. coctiar. de hiera simplici ana 3 j. agarici trochiscati, pilul. aggreg. ana 3 ℥. trochisc. albandal. 3. v. cum melle anthosato, fiant pilul. 7. Corpora ita expurgata, quotidie ex infra scripto medicamento sumens ad magnitudinem fabæ miusculæ, amplius deinde epilepticos paroxysmos non patiebatur, quos antea crebrius habuerat: 2℥. hirundinum deplumata. & lotarum in vino, & in furno exsiccatarum nu. v. pulueris sentur subtiliter, quibus adde conservæ storum pæonia, luna decrefcente parata, conservæ storum herbæ paralytici ana 3 j. rad. pæonia collettæ, luna decrefcente, exsiccata, & pul. 3 iiii. conservæ anthos 3 ℥. probe misceantur cum oxym. squillitici exiguo, adiecto aceto squillitico, fiat admodum opiata, sapor ei non aridebat, tamen sumens curatus fuit. Verum ut medicamentum meliorem saporem acquirat, hirundines deplumata veru apud ignem assentur, butyro liquato, aceto scillino asperso subinde, ut interrogandum minus comburatur. Deinde affata in furnum calidum ponantur, ut ficciores evadant, & melius pulverisari possint, ac pulverisate cum aliis rectè misceantur. At alium Epilepticum noui, qui corde hirundinis solo pulverisato utebatur. Nostro agrote magis profuit hirundo cum reliquis pulverisata: cuius vsu calcearius hic liberatus est.

SCHOLIA.

3.
Epilepsia
varia, non
minibus ap-
pellata.

Sacer mor-
bus.

4.
Morbus
quæritur in pa-
dicu.
Morbus pueri-
tutis Cap.
23. lib. 3.
Cuius dicitur
morbus co-
mitti.

Epilepsia variis nominibus fuit appellata, etiā à Græcis rudioribus, quod τῷ ἐπιληπτικῷ νόσῳ, nempe correptione, credebant enim quod dæmon aliquis eos corripuisset. Et ideo Hippoc. in libello de sacro morbo, illos redarguit, ac illorum figmentis enim cadentes plorarent, atque capræ vocem imitentur, & balatum edant, & frendant ac dextris partibus conuellantur, Matrem Deorum causam esse aiunt. Si vero acutiorem & concitiorum sonum emittant, equo assimilant, & Neptunum auctorem esse dicunt: Si vero etiam aliquid stercoris emittant, quod sæpe quibusdā contingit præ morbo coactis. Hecates enodæ appellatio additur. Si autem tenuiorem & densiorem vocem edant, velut auculæ Apollo Nomius, id est, pastor: Si vero spumam ex ore emittant, ac pedibus calcitrent, Mars causam habet. Quicumque porro pauores noctu ingruunt, timores ac deliria & exaltationes electo, terroresque ac fugæ foras, Hecates insidias esse dicunt, & heroum insultus, expiamenti que vtuntur ac incantamenti, &c. Ita & hodie vulgares hunc morbum ad diuum Cornelium, alii ad diuum Iohannem referunt, sacrumque morbum, ut olim ethnici esse putant. Hunc enim affectum, quidam legōν νοσην, hoc est, sacrum morbum vocant: Sacrum enim, & honoratum est cerebrum, quod in eo afficitur. Quidam vero etiam falsa opinione decepti, sacrum morbum nominant: alii vero eo, quod validius & contumax sit malum, ἡγάρκων νόσος, hoc est, herculeum morbum appellat, quem admodum Galenus lib. 6. de morbis vulgaribus. Hippoc. autem puerilem morbum appellare consuevit, ut lib. de aere, regionibus & aquis, Galeno testante patet. Celsus vero maiorem morbum seu comitiales ipsum nominat, eo quod laborantes in comitiis manifestabantur interrumpenturque ea, qua die aliqua cecidisset. Vnde Serenus: *Est morbi species subitis cui nomen ab illo est, Quod fieri nobis suffragia iusta recusat, Sæpe etenim membris acris languore caducis, Conciliū populi labes horrenda dixerunt.* Ab aliis quoque dicitur hic morbus Soniticus, eo

quod noceat, totumque corpus innadat, à Sonite vocabulo, Sons enim apud Grammaticos est, qui cuique rei nocet: vnde insontem dicimus, qui nocens repertus est. Hinc & Epilepsia Soniticus morbus dictus est, Cassio teste, qui noceat. Quare & Plinius Gagare lapide fonticum morbi deprehendendum ait, & virginitatem; si fiat sufficiens eo. Dicitur etiam morbus caducus, à cadendo, ut Lunaticus, à luna; quod motu lunæ commouetur, vel interlunio natos corripit, ut & Serenus cecinit:

Hunc quoque commemorant dubia per tempora luna Conceptum talem, quem sæpe ruina profudit. Si plura de voce huius affectus videre velitis, Gal. consulte 6. Epid. circa finem. Verum hæc curiosa nomenclatura, etsi omnino non superuacua videri possit, patum tamen in rem conducit; ea nempe seruauit vnaquam. Ergo præstat ipsam malum, seu citis infrugiferis, pressis scrutari, & de eiusdem essentia & substantia agere, ac diffinire, quod febri ta sit totus corporis conuulsio, qua homo, insit maciata pecudis, in terram sternitur, quamquam valida sequitur noxa sensus, atque intellectus, quorum omnium color est reditus. At non potest materia diu in tali maleficio hære, in principe membro; & sic protinus exturbatur, aut vinctem interimit, & interposito tempore, modo breuiore, modo longiore recurrit. Et quum humidior sit materia, tum incipiente luna, quum vero frigidior, tum inclinante recrudescit. Est igitur Epilepsia, teste Galeno 3. De locis affectis, conuulsio omnium corporis partium, non perpetua, sed quæ ex temporum accidit interuallis, cum mentis, ac sensuum obliuione. Quam sententiam etiam Paulus sequitur, differens tamen ab empiricorum, opitonono atque tetano: quæ differentie sunt veteris conuulsionis, quoniam iam dictis perpetua in morbo comitiali, ex temporum interuallis conuulsio accidit. Insuper, quia in vera conuulsione nullum sit principibus functionibus nocuum; in morbo comitiali non modo functiones principes, verum & sensibiles operationes inscipiunt detrimendum, ut constat apud Gal. lib. 3. de locis affectis, & lib. de differ. sympt. & lib. 1. de causis sympt. Ex quibus omnibus etiam patet in eo quæritur. Ex quibus omnibus etiam patet in eo quæritur. Ex quibus omnibus etiam patet in eo quæritur.

vero tenui, & calido aut bilioso, aut atra bile cinera. Sed & à vaporata materia & vapore, sed copioso, quoque fieri volunt; cum de causis huius mali variaz adterantur opiniones, ut ad longum apud practicos videre poteris.

OBSERVATIO LIV.

De Epileptico sexagenario.

Iohannes Neoburgus, prætor peregrinus, quem vulgare nostro idiomate appellat een Balsonvve, qui & aggeribus instruendis præerat, vir annorum sexaginta quinque, cum Puttenis ageret ad mare Oceanum, & tempus frigidum, humidumque esset, ac valde turbulentum, homo multis catarrhis obnoxius, podagra etiam ac arthritide fere semper laborans, incidit in paroxysmum epilepticum, quo alias nunquam laborauerat. Qui, cum defisset ne amplius rediret, me vocauit, cum affinis meus esset, & auunculus vxoris meæ. Medicamentis itaque præparatoriis vsus, ac corpore, cum capite repurgato, leuens conditum eidem præscripsi: conservæ stor. anthos 3 iij. pulueris rad. pæonia exsiccata 3 j. 8. pul. sem. pæonia 3 j. 8. cum oxym. simpl. & syr. e. stachade q. s. fiat conditum omni mane ad magnitudinem fabæ quantæ horis ante cibum ex eo sumebat. Rursus deinde fuit purgatus cum pilulis in hunc modum paratis: 2℥. pilul. scetid. alephan. coctiar. ana 3 j. hellicori nigri 3 iij. cum syr. e. stachade, fiant pil. iij. dentur post mediam noctem. Deinde capiebat 3 iij. ex istis tabulis, omni mane per horas tres ante cibum. 2℥. Specier. diamosci dul. Specier. diagalane. Specier. diacymini (nam statibus subinde ventriculi maxime afficiebatur) ana 3 j. pul. rad. pæonia collettæ, luna decrefcente 3 ℥. cum decoct. mellei. betonica q. s. adiecto sacch. thabarsis optimo, fiat confectio in tabul. ut artis est, quibus remediis cum vsus esset, non est amplius passus paroxysmum nisi leuem, cum Alcmariam reuocaret, quem ex motione itineris rediisse coniecbam. Interea bis in anno purgatione utebatur, & hoc conditum tabulis, & per tres deinde annos liber fuit ab Epilepsia, quamvis certis temporibus more consueto podagram, & chiram aliquid quando patiebatur. Licet idem senex postea apoplexia subitanea interierit.

SCHOLIA.

De causis huius mali, ac generationis modo, ac loco, non eadem apud omnes est sententia: quanquam veterum omnium fere communis est consensus, ab humore crasso, viscoso, frigido protecti semper, & non ab ariditate, vel inanitione cum subito fiat, & confectum soluitur, obstruente medium ventriculum cerebri, vel posteriorem, vel vtrumque, vel modo vnum, modo alium, vel etiam primum, ut Arabes sentiunt, cum per viam palati, expurgeretur materia, quæ epilepsiam excitauit, ac per eandem spumam ex ore deduci. Et sic causam immediatam aiunt obstructionem meatuum cerebri esse: mediatam vero crassum humorem vel pituitosum, vel melancholicum. Et propriam ac constitutivam: quidā pituitosum humorem esse referunt. Plenitudinem vero in toto corpore humoris, vnde sumi ascendunt, præcedentem causam esse assignant, statim quoque & frigidam auram ab aliqua parte in caput relata, sed & vesenatam qualitate cerebri substantiæ insensam, vel inimicam, vel in cerebrum propentem. Vermium quoque coactum intestinis in infantibus aut adultis: retentum ac vixitum semen, propensionem quoque & aptitudinem, quam habuit fetus à parentibus, cerebri quoque abscissum, & tetrum vaporum emissum ad cerebrum. De quibus omnibus vide Benethum Fa-

tudinem, quam habuit fetus à parentibus, cerebri quoque abscissum, & tetrum vaporum emissum ad cerebrum. De quibus omnibus vide Benethum Fa-

ment. præceptorum memi. Licet & ad primitiuas causas, tum externas atque procatai eticas referri poterunt edulia, quæ facile putrescunt, & vapores in cerebrum mittunt, exercitium vehemens, coitus superfluus, ob agitationem vehementiorem, mora sub radiis solaribus & circa ignem, percussio in capite, aut parte nervosa, morius animalis venenosus, assumptio vel applicatio medicamentorum venenosorum, fumus putridi à carbonibus eleuati, non potentibus transpirare, lumen intentum subito occurrens: auditus sonorum horribilium tormentorum bellicorum: cum ex sonitu tubæ, filius Gradi Epilepsia correptus ab eadem, postea interierit. Noui ego Alcematæ mendicum claudum, qui cum pueros tuba tortili, quales in nudinis venduntur, intonantes audiret, statim concidebat, & epilepsiam incurrebat. Idem promouent crapulæ, ebrietates, nimia fames, somnus nimius, retentio euacuationum consuetarum, quies excedens, motus vehemens, potissimum post repletionem, timor, mæstitia adhærens, vel subito irruens. Ita morbus comitialis, ob malum nuntium, Monachæ cuidam apud cœnobium sancti Sixti Romæ, ut refert Amatus, repente obuenit, nondum vigesimum ætatis suæ annum attingenti. Quum fratrem suum subito emortuum accepisset, illico humi cecidit, & tanquam mortua per horam integram mansit: quæ postea, vtrumque regocata, grauius morbo comitiali cruciari coepit. Mitum quoque est, in rebus naturæ ea esse, quæ prius luculenter deprehendere licet, si quispiā huic morbo obnoxius degat, aut si quam curam sanationi impendat, num operam luserit; suaque spe frustretur, & an nec dum sit affecutus, quod optabat. Quippe, qui naturalium rerum (ut etiam annotauit Iason Zircæus) periores habentur, in suis lateribus decantant, idque obseruatum perhibet: quum quis caprina pelle contegitur, & aqua marina conspersus, si comitiales tenetur, uestigio concidit, ac legi, prodit. Idem iis quoque euenit, qui caprinum iecur assatum edunt, aut quibus nates huius nidor perculerit, aut succensi cornu suffitus. Certum est, neq; ambiguis testimonio assensuratum, hoc pecus nunquam febri carere, & sacro morbo turpiter laborare. Quamobrem alienum non fuerit, si & hæc luem impertiat, qui ipsius aliquid in aliquem vsu trahunt. Hircinum quoque hepar nota eadem insignitur. Gagates lapis, ab igne statim naribus subiectus, conuulsionem concitat. Nec aliter naphtha cum olfactatur. Sulphur igni iniectum idem præstat, & myrrha. Alii & apium seu nostrum petroselinum, iuxta Auicem, & Alexan. paroxysmum adferre referunt: Galenus tamen id videtur negare. Iam & capitis lotio, & vapor calentis aquæ malum in lucem protrahunt. Ex iam supradictis constat magna ex parte à copia pituitosi humoris, vel melancholici fieri, vnde vapores corrupti, venenosi virulentique efflorescunt; à quibus obstructions in meatibus cerebri fiunt, spirituumque hac ratione transitus impeditur, vnde cerebrum læsum per se, aut per consensum ventriculi aut alterius partis, principumque nervorum, ut expellat id quod obluetur, se ipsum quasi contrahit, atque concutit id quod noxium est, ut propellat; siue vapor, siue humor fuerit. Pituita igitur coaceruatur facile, ratione symboli à natura, cum sit frigida & humida, in Epilepsia & cerebrum quoque frigidum, & humidum, habet humorē melancholicum attrinet, is quoque aptissimus est, & multus in cerebro coaceruatur, propter

Franciscus de
Petrarcha
Epilepticus
Biliofus hu-
mor non effi-
cia Epilep-
siam per
essentiam
Causa effi-
cientia Epi-
lepsie per
consensum

discursus multos & cogitationes maximas. Aduritur enim sanguis ex illis cogitationibus, cuius signum est, quod plurimi sapientes in hunc morbum inciderunt, teste Arist. 3. probl. 3. ubi dixit Heraclem maxime perpeffum esse hunc morbum, quia cogitandus & melancholicus, unde & Hercules dictus est ob aliam quoque causam, ut prius recensuimus: ita & Franciscus Petrarcha ob studia, sanguine iam a- durentem in melancholicum succum conuerso. At- cur raro a que hanc ob causam exillimo Virginistas & Met- fagines ad Epilepsiam natos esse Astrologos scri- pisse. Sic & Iulius Cæsar cogitandus hoc malo quoque laborasse dicitur. A sanguine vero raro fit: quia raro exit venas, & si exierit, fit a vulnere. Si enim contingat, quod sanguis obstruat ventricu- los cerebri, fiunt læuissima accidentia: quia ibi tum spiritus corrumpuntur, & animal penitus prinaur sensu & motu, & nisi sanguis illi exeat, moritur animal. Similiter humor biliofus est subtilior, quā quod occupet membra laxiora, ut Gal. 4. De pul- sat. afferens: quia facile effluit ex laxo membro, ratione suā tenuitatis. Sed alium occupat locum, membranā scilicet, & tunc fiunt aliæ ægritudi- nes. Causæ vero efficientes Epilepsiam per consen- sum, duæ quoque sunt, vel vapor, vel qualitas ascē- dens ad cerebrum siue à stomacho, siue ab aliqua parte, vel ex materia corpulenta, opplente ventri- culos, efficiente secundam speciem Epilepsie, quā dicit Galenus assimilari suffocationi. Tertia autem species est, quum qualitas pura ascendit, ut de pue- ro & adolescente apud Galenum, qui à crure sen- tiebat malam qualitatem per interualla ascendere, donec amitteret sensum & motum.

OBSERVATIO LV.

De epilepsia ex affectu primogenio cerebri.

Harperus Ioannis, Delphius, etiam cum puer esset, epilepticus frequenter concidebat, in foro in templo & propriis ædibus, & nunc adolescens magis afficitur, adeo ut aliquando in ignem inci- deret, ac totam manum & faciem misere combul- serit. Hoc proculdubio primogenio affectu cere- brum habefactatur, cum eidem caput graui ponde- re prematur, perpetuoque doleat, & vertigine ten- tetur. Facies eidem obscuratur, oculi tenebescunt, olfactus hebetatur, auditus obtunditur, sermonis plectrum titubatur, cogitationes turbantur, mœstia, pauor, obliuiscencia, grauis sopor, vana & ter- ribilia somnia illum inuadunt, & animus minime sui arbitrii est. Nec aliunde quid inferri sentit, & licet subinde procliuus sit ad iram, iam quoque stultus fit: ita ut pituita copiosa hunc morbum gi- gnat, quod hisce indiciis non obscure colligitur: facies albet, & nunc quasi liuescit (ita ut ego existi- mem nonnihil succi melancholici adesse) oculi fluunt, nares mucosæ scatent, salia in ore multa, caput o- nerolum ac pondere premitur, victus plenior, & sine ratione comedit, ut stultus consuevit. Matri consilium petenti remedia & victus rationem pro- posui, ac illis vix noluit. Quare cum ex frequentio- ribus paroxysmis semper peius haberet, stultus fa- ctus est, & cum à multo tempore motum confir- matum haberet, prognosticum fecimus illum mor- turum. Tales enim ut nunc longa obseruatione experti sumus, si beneficio ætatis, nec temporū mu- tatione non conualescunt, non sanantur. Alioqui longo tempore epilepsia correptis, duas aquas co- tra epilepsiam valentes proponere soleo, vnam ab Erasmo descriptam, alteram quæ est Langii, quam

etiam Erasmus habuit post eius mortem. Prima. 2℥. storum lilii conuallii lb. j. 3℥. storum pæonia, lauen- dula, heronica ana lb. j. storum tilia, verbasci odorati ana 3℥. rad. pæonia, seminis eiusdem ana 3℥. rad. aristolochia longa 3℥. j. 3℥. visci quercini 3℥. visci co- ryliorū 3℥. m. chelidonium 3℥. piperis nigri, castorei pæ- rici, ana 3℥. m. cadantur incidenda, misceantur, infun- dantur in vini vel Maluatici vel Rhenensis generosissi- mi mensuris nostratibus duabus per tres septimanas, maneantque in loco calido, vel soli expostis, & quoties agitentur, demum in balneo maris destillentur. Quum autem herba & flores vno tempore non colligi- tur, infundenda sunt in vinum, quæ primæ appa- rent, ac post tres septimanas exprimenda: quod est- fluxerit cum expresso, prius vino miscendum, donec omnes haberi queant. Possunt etiam sicca accipi omnes, modo in umbra sint siccatæ præter flores lilii conuallii. Trochisci: 2℥. cinnamomi interuoli 3℥. optima 3℥. rad. pæonia, seminis eiusdem ana 3℥. m. 3℥. m. chelidonium 3℥. m. muscatæ conditi 3℥. j. specier. cordial. specier. aromas. caryophyl. ana 3℥. j. specierum diambra, diamoschi 3℥. v. se. citri excoriat. 3℥. ii. in aqua suprascripta dissoluit. Ex his fiunt iuxta artem trochisci instar eorum, quos vocant manus Christi, Pro ditionibus inaurati, & oleo stillati, vel anisi, vel macis, vel alio simili aspergi possunt. Secunda aqua, quæ Langii est, sic paratur: 2℥. storum lilii conuallii m. vis. superfundatur mensura j. vi. cre- tros aut moscatelli aut alterius generosi, m. q. eo per dies quinque sicut infusum, mox in balneo maris destillentur in vase vitreo. Deinde accipe cinnam. electiss. 3℥. j. stor. myrsica 3℥. i. piperis longa 3℥. ii. stor. laued. 3℥. j. stor. roris. storach. ana 3℥. i. cubib. 3℥. i. visci quercini, ra. pæonia, ra. dipe. nostratis ana 3℥. i. omnia crassiuscula contrita rursus in superiore vino per dies octo macerentur in loco aprico, & postea destillentur, sicut dictum fuit antea. Trochisc. 2℥. se. pæonia excori 3℥. i. m. g. pæpar. 3℥. i. m. macis 3℥. j. folior. auri v. m. v. in puluerem redacti misceantur, & cum 3℥. v. sac. albisimi in 3℥. v. aqua iam dicta soluit, & decocti ad perfectionem, sicut trochisci. Vtus harum aquarū est, ut in paroxysmo, deducto ore cochlear plenum infundatur: facies & tempora atque nares ea confricentur. Deinde, ut quo tempore insultus timetur, siue dū post breuia interualla accessiones repetunt, vesperi & mane tantundem ægroto offeratur, vna cū duobus tro- chiscis. Si mandere infirmus nequeat, in aqua dis- soluti exhibentur. Postremo, ut tempore præser- uationis singulis septimanis cum Luna vel quatuor- drata, vel plena, vel noua efficitur, cochlear vnum sumatur cum duobus trochiscis mane & vesperi. Deinde metu pene sublato, bis in mense, plenilunii & nouilunii temporibus, accessisse sufficit. Vide quart. part. disput. Erasmi contra Paracellum.

SCHOLIA.

Tres differentias seu species huius mali Gale- nus constituit, aut enim statim nascitur in ipso cerebro, & ipsi proprium ascribitur. Aut aduentum est, & ab ore ventriculi & lege consortii su- peruenit. Tercium genus, quum ab externa aliqua corporis parte, cui noxium quid transferibile in- det, originem trahit. Tale, inquit Galen. Primum vi- detur in pæro, qui te tunc decimū ætatis agebat. Quum equidem adolescens etiam dum, cum optimis eius pæ- tempestatis medicis conuenissem ad idoneam eius cura- tionem inueniendam, audiui tum, & narrante pæ- puero, dispositionem ipsam à crure initium ca- pere, mox illinc recta ascendere per femur, & im- minentes illi lumbos ac per latera ad cervicem, donec ad cerebrum perueniret, quod cum primum tangere

OBSERVATIO LVII.

De infante Epilepsiam patiente nuper nato, & subito mortuo.

Ad puerperam aliquando accitus, quæ malè habebat, cuius infans quoque nuper natus, misere torquebatur Epilepsia; cum continuo con- uelleretur, cum spiratione admodum difficili, spuma ex ore continuo exeunte, eundem mox moriturum prædixi. Infantes enim, ut testis est Guainerius, qui in puerperio Epilepsiam incur- runt, perpaucissimi euadunt: quia vel ex infecto sanguine concepti sunt, vel ex constellatione ma- ligna, aut apij comestione, seu alterius, in vtero matris hanc dispositionem acquisuerunt. At pue- ruli seu infantes in quorum caputibus, maxillis & naribus crustulæ squammosæ vel vlceræ innaſcun- tur, cum quo à naribus multæ mucilagines egre- diuntur, & aquositates ab ore, difficulter Epile- psiam incurrunt. Hactenus Guainerius. Quæ qui- dem vltima verba ex lib. x. Hippoc. De sacro morbo accepit, ubi ita scriptum est. Si vero purgatio non contingat, sed in cerebro fissetur ac cogatur, sic necesse est factus pituitosus esse. Et quibuscumque quidem pue- rus existentibus vlceræ in caput & in aures ac in reli- quum corpus, & qui salinosi sunt, ac mucosi, hi ipsi progressu ætatis facillime degunt: hic enim ab ac pur- gat pituita quam in vtero purgari oportebat, & qui sic purgati fuerint, comitiali sine sacro morbo fere non ap- prehendantur. Qui vero mundi sunt, neque vlcerū vl- lum, neque mucus, neque salina vlla prodit, neque in vtero purgationem fecerunt, talibus periculum immi- net, ut ab hoc morbo corripiantur.

SCHOLIA.

Non omnes infantes Epilepsiam patientes mo- riuntur, quum Epilepsia aliquando, mutata ætate, victus ratione, & superueniente quartana, Quibus mor- & in grauidis edito foetu, vel in aliis puellis men- do aliquā- sum profluuio, sicut in iunioribus masculis se- do soluat Epilepsia. mine erumpente soluat. Et licet infantes nuper nati, adhuc matre in puerperio existente, sæpe moriantur ob causas iam dictas, in quibusdam tamen spes est ut sanentur. Sic enim distingues. Primum enim illa Epilepsia, quæ in infantia eue- nit, sola ætatis mutatione curatur, ut dixit Hipp. 2. aphor. & 6. Epidem. primo. Experientia hoc com- pertum est, & ratione, si ab innata intemperie fiat, ut ait Galenus: ea enim intemperie permuta- ta ratione permutationis ætatis sola. Cessante enim causa cessat affectus. De his igitur vera est sententia Hippocratis; ne quis erret, sperans omniæ comitalem sola mutatione ætatis perfa- nandum. Hoc enim falsum esset: sicut illud quod subditur: Si vigesimum quintum annum accesserint, commoriantur; si sine distinctione capiatur, nam & ex praua victus ratione pueris euenire potest, qui non ætatis mutatione sanantur, sed me- liore victu præscripto. Potest & ex aliis causis fie- ri tempore ortus, ut nunc diximus. Si adultiori- bus iam eueniat, aliam causam haberi est verifi- mile, & ideo difficilior curari posse, & medici opera indigere. Quod si vigesimum quintum an- num exceſſerint, signum est, quod non ab innata illa intemperie eueniunt, sed alia de causa ægre solubili, & dicit eos perdurare vsque ad necem, ut eos insanabiles existimet; sed causam non ex- ponit, ita ut Galenus hæc sicco pede, ut dicitur, S. f. iij per-

SCHOLIA.

2. **I** Veretius admodum graphice hunc morbum descripsit, lib. 3.

Quin etiam subito vi morbi saepe coactus
Ante oculos aliquis nostros (ut fulminis ictu)
Concidit, & spumas agit, ingemit, & tremat artus,
Desipit, extensus nervos, torquetur, anhelat,
Inconstanter & in sacando membra fatigat:
Nimirum quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animam, spumanti, ut in aequore salso
Ventorum validis ferveant viribus unda.

Signa diffi-
ciliatam.
Ab obstru-
ctiōne.

A pituita
vel succo
melancholi-
co.

A materia
vaporosa.

A subsidia-
tia.

Signa Epi-
leptice.
Per essen-
tiam.

Per consen-
sum.

A stomacho.

Galeni hi-
storia.

A cruce.
A hypo-
chondriis.

Verum non satis est, Epilepsiam in genere cognovisse, sed omnes eius differentias diligenter perscrutandæ sunt, ut sic curatio commoda adhiberi possit. Si enim addit obstruatio in ventriculis ex crassa & corpulenta materia; tunc adest motus convulsivus admodum evidens, & fit per essentiam in cerebro, ut hic in sene valde pituitoso & balbutiente & somnoloso, cum capitis gravitate. Si hoc contingat à succo melancholico, ægri magis tristes, insomnia terribilia adfunt, & spuma exigua ac livida. Amant solitudinem, desperationem, ut textoris ille filius Almariaz claudus, & scipionibus incedens, faciem semper læsam ex casu epilepticus habens. Si vero fiat obstruatio à materia non corpulenta, sed vaporosa, quæ non peccat male qualitate, sed copia, & tunc motus convulsivus non adeo violentus est. Et ita, ubi sit à ventositate vel vaporosa materia, ante nec post paroxysmum sentiunt gravitatem, sed potius tinnitum & sonitum qualis in aurium tinnitu sibilus perferuntur, & paroxysmi sunt leniores, minusque diuturni. Quod si angustia consistat in subsidia, fit ab acrimonia materiæ à mala qualitate, & ideo, quoties vel in roto, vel ex parte aderunt indicia huius aeris materiæ & ascensus, sequetur Epilepsia, ut constat 3. De locis affect. 7. De pueri & adolescentie, qui persentiebant quandam, velut auram ascendentem à cruribus ad caput, & illico concidebat. Facile igitur cognoscitur; ratione malæ qualitatis, ex hac vel illa parte procedentis. Iam quoque, cum primario capitis affectu, comitiali labore, haud difficile, quis cognosceret. Namque, ut testatur Trallianus, capite gravantur, oculi obscurantur & caligant, tardeque sentiunt, vehementer quoque in his convulsio apparebit, ut patet 3. De locis affectis. Actiones quoque extra accessione plus vitiatæ manent, quam in iis, quæ per consensum sunt, atque, intellectus magis obscuratur & stupidiore evadunt, quidā & stulti, ut exemplo prius demonstravimus, insipientes, & melancholici. Per consensum omnia leviora, & actiones non ita vitiatæ. Et quibus à stomacho vitium hoc oritur, palpitatio ipsius percipitur, & turbatio quædam & erosio. Item morbi accessione potius ægri sentiunt, irritanturque; cum tarde ipsos cibū sumere, aut nullū recipere. Tralliano & Paulo testibus: quemadmodum Gal. auctore 4. De locis affectis, cuīdam Grammatico iuveni eveniebat: qui quoties aut nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut in ediam sustineret, aut irascere, morbo comitiali corripiebatur, ortum ducente ex ipso ore ventriculi primario affecto, utpote quod facile sentiret, & deinde per consensum cerebro oblecto. Si ab alia parte id contingat, nempe à spiritali quadam, substantia transmissa, quam sentiunt à parte ascendere, ut in cruce pueri ac adolescentis, apud Galenum; quam historiam prius retulimus. Si ab hypochondriis iūctus ac status eiulantur, crudisque flatibus distenduntur, intestina murmurant, à sumpto cibo interscapulū

dolet, vomitione fatigantur, inconstanter relictū. Hæc plerumque ante accessione eveniunt. Ita & quoque ab utero, prius conqueritur mulier de vteri malis; est cacoehymica, discolorata, dolet in regione vteri cum retentione menstruum. In viduis, monachis, religiosis ex semine retento, corrupto, tetro vapore transmissio. Ita & in viris religiosus, à coitu abstinentibus, quod ex eorum sermonibus facile deprehendes. Ita quoque si ab hepate, liene, intestinis, vel aliis membris. Ab hepate, dolor in dextro latere præcedit, & aderunt signa hepatis affecti vel obstruati: Si à liene, in sinistro dolore præsentiet: Si ab intestinis, & horum dolor præcedit, & magis in paroxysmo excrementa demittunt: Si ab alia parte, ut venter pedum vel manuum, ab affecta parte vapor ascendere sentitur. Refert Fernel. se vidisse à summo capitis vertice Epilepsiam originem duxisse, ita & à capitis procavertice facile cognoscitur. Si à vermibus, alibi delitescunt in putrido & pestilenti succo: Si à ex acuti dolore, ex percussionibus, vulneribus, cæcis compressionibus, veneno, morfu venenosi, per se vel ex auditu percipiuntur. Et ita signa specierum & differentiarum excusimus, restat, ut etiam signa Epilepsie explicemus, quibus ab aliis affectibus differant. In primis distinguemus epilepticos à demoniacis, quibus caput quidem convellitur motu fortiori, tunc convulsio, modo ad pectus, modo caput, ut tiorum ad scapulam impulso totumque corpus concutitur tremore, ut nos sæpe vidimus, cum exeunte ex ore. Cum tamen mirus artifex sit diabolus, doctissimos quoque medicos tali convulsione quandoque decipit, ut demoniacos epilepticos esse existunt. Deprehenduntur ex iis, quod literarum ignari, quas nunquam didicerunt, Latine congrue vel Græce loquantur. Distinguit quoque à Caro & lethargo, quia in illis non in Epilepsia, nulla est convulsio. Hi quoque seipergiscantur aut vigilent, ad somnum redeunt; epileptici nequaquam. Ab Apoplexia distinguitur, quia in hac perpetuo sensus & motus atque voluntas, & convelluntur; quod in Epilepsia non contingit: neque etiam paroxysmos habet apoplexia. A syncope, epileptici vocem licet indistinctam edunt; syncope correpti quasi mortui inscunt, nec pulsus in iis est; neque tam subito, ut epilepsia, supervenit; neque in syncope convelluntur. A præfocatione vteri differt, quia præfocata plurimum versus genas caput inclinatur: Epilepsia non, sed convellitur: præfocata quoque est respondere nequit, tamen intelligit, & omnia quæ in paroxysmo acta sunt, etiam post paroxysmum recordatur, quod Epileptici non faciunt. Est tamen aliquando mixtus affectus, ut in puella illa vesano amore correpta, quæ suffocatione matris, & multum Epilepsia afficiebatur; de qua diximus Obser. 30. præcedente. Illius iam explicatis, ultimo de signis prognosticis agamus; quæ terminum salutis fore vel insalubrem, prolixorem vel breviorum fore demonstrent. Breuiter, quia cerebri morbus est, eoque periculosior si causa in cerebro latet, & per essentiam fiat, minusque salubris. Ab ore ventriculi minus exitialis existit. Sed & illa, quæ ab alia parte fit, vel à qualitate spiritali vel ab aia ad cerebrum ascendente, facilius curationem recipit. Fortem vero & insalubrem quoque accidet ab eo, qui cum vehementi convulsione accidet ab eo, qui interualis, & concidens longis quidem motibus quatiatur, ut iis evenit, qui per essentiam afficiuntur. Si brevibus motibus, & per

omnes præscribunt: quodque à fructibus horariis, tum crassius cibis, abstineret, à mollibus quoque & foribionibus, à carne suilla, bubulla & hircina & auium montanarum carnibus si copia daretur, videretur, at non pinguis, & ut decoqueretur herbis attenuantibus, ut hyssopo, pulegio, serpilio, sampti rocho. Et si non abhorreret, etiam in principio mensæ, rutam viridem sumeret, præcepi, nam vixit prodesset: ita capparum frequens usus. A capis vero, dauco & smyrnio abstergeret, cum caput repleant, comitialesque offendant, Alexandro auctore: ita & legumina. Vitem quoque, sed quia in nosocomio facile ab eo arceri poterat, ideo potius multam concessimus: nam & ceruissiam hic quidam condemnant, quia caput tenet; præcipue crassa & vaporosa. Iason Zonicus tenuem tamen concedit. Cæna sit parvior prandio, quamvis Galenus contrarium sentiat de pueri epileptico, quod eidem concessit, eo quod pueri habeant in die somnos intercos, & nocte melius dormiant. Præstat autem hic in adultis somno uti moderato & nocturno, non autem diurno: adhibitis exercitiis, fricationibus, & quotidie excrementa ventris deiciantur, spon- te vel glandibus, aut clysteribus, à quibus nostri male abhorrent. Animi perturbationes ut evitentur sollicitudines & conspectum loci præcipitis, consilii, & omnia quæ terrorem incutunt, ut cessus præcipit. Ut autem decocta præparantia sumeret, tum purgantia, quibus semper pœonia, ruta, hyssopus, adiuuncta essent, mandavi; hæc maxime Epilepsia adversatur: & ut caput putaret per nates extra paroxysmum, adiecit semper pyrethro, & palato inuncto oxymelle scylli- no, etiam seminis pœoniæ tam rubris quam nigris. Et ut videretur decocto Guaiaci in vnaquæque libra addendo ʒi. rad. pœoniæ, adiecit ʒj. oxymell. squillim, ad dies 40. etiam adiecit hyssopo. Hoc enim modo multi curati sunt. Dantes etiam, auctoritate Alexandri, pulverem lapidis h. rindinis, in oculis reperi, vel cranij sinuati cremati ad ʒj. cum aqua fabinæ, vel decocto pœoniæ, hyssopi, vel stercoris canini. Alij ex- hant pulverem cranij humani. Vide plura apud Trallianum. Interea post purgationes vniuersales & cephalicas, etiam vere instante sanguine redundante, scarificatione cruribus & dorso adhibendas, & vesicatoria, vel cauteria, si opus esset. Hæc ad præfervationem extra paroxysmum adhibenda esse, vix duximus. Ad excitandum vero à paroxysmo, extremas partes vinciendas, tum confricandas iubebam, & ut rutam confricatam intra manus naribus applicarent, vel succum eius immitterent, hoc enim modo ego innumeros excitavi à paroxysmo.

SCHOLIA.

Quod ad curationem Epilepsie attinet, prius eliciendæ sunt indicationes caratiue commotionis. Quare cum hoc symptoma consistat in obstruotione, oritur indicatio deobstruendi; & cum hæc ipsa causetur à materia, à qua vapores etiam attolluntur, ea quæ genita est, eadem euacuanda prius parata, & quæ ex novo generatur inhibenda roborantibus caput, ne recipiat humores, & malo melius resistat. Si ex qualitate, vel vaporosa tantum; ea reuellenda erit & intercipienda, & pars roboranda ne amplius gignat. Cum itaque sit à materia, ea prius euacuanda,

primo vniuersali euacuatione, deinde particula- ri, demum intemperies tollenda. Et cum proxima causa in quavis accessione absumatur, tota curatio in præuisione consistere videtur; & ideo in accessione, neutiquam forte aggrediemur præfidium, sed primo symptoma tollemus, & ea admovebimus, quæ excitant ægrum à paroxysmo. Excitatos postea curabimus. Sed diligenter aduertendum, numquid indicationes perfici possint: cum Epilepsia sit affectus vehemens, ut ex signis prædictis prognosticis declarauimus: cum pars præcipua cerebri secundum ventriculos larditur, difficillime tollitur, siue sit per essentiam, siue consensum, ut constat apud Galenum de Grammatico ex ventriculo per consensum epilepsiam patiente, erat levis, sed prorsus curari non poterat, cum delinqueret in viciū. Si per essentiam, periculosior est, si progrediatur; alioqui recens, curari potest. Inueterata minime curatur. Ante 25. annum, ut dictum est, curari posset, succedente quartana. Et mulier prægnans epileptica, iuxta Paulum, in partu liberari potest. Si tamen antiqua, minime per partum tollitur. Supponentes igitur aliquam esse Epilepsiam, quæ curari possit, ideo diligentissime curationem instituemus. Verum quum curatio duplum scopum requirat, quoad rationem medicamentorum & aliorum præfidiorum: nam alia conueniunt tempore paroxysmi, alia vero tempore quietis. Et quæ extra paroxysmum adhibentur, eadem faciunt, tam ad præuisionem quam ad curationem. Dicemus autem prius de curatione paroxysmi, & qualia medicamenta, tum remedia ac præfidia conueniant in ipso paroxysmo. Postea vero dicemus de iis, quæ tempore quietis sint adhibenda. Ceterum in ipsa accessione, membra illa, quæ torquentur ac rigore contracta circumuersantur, ab iis continuo, qui misero spectaculo adfunt, dirigi debent, & in re- ctum extendi. Atque id quo promptius minorique negotio succedat, ex pingui aliquo perungantur, & sic partes in accessione convulsæ dirigendæ, inungendæ, ac deligandæ sunt, & continendæ, ut in rectum, & quos vexat paroxysmus, sic habeto. Corpus quod rapitur, loco lucido & mediocriter calido collocato, sublimiori capite, ex quo membra superne deorsum commode confricentur. Dentes sæpe confringunt, ut de verula diximus in libro nostro De febribus, ut aliquando partem linguæ amputent, & ex qua constrictione magis imminet suffocatio, vel manibus, vel quavis alia ratione deducendi sunt, cuneo ligneo diligenter interiecto, ne linguam sibi amputent, & ut spuma & pituita melius defluat: & distento ore, si possibile, vomitus proritandus erit; quo humores ex stomacho extrahantur, pituitaque auferatur, digitis aut pennis oleo illitis, irino præsertim, demissis. Vel effracto ore, & diductis maxillis, digitis linteolo obuinctis ad extrahendam pituitam, eodem oleo, vel narcissino, penna illita, vomitus conciteatur; si commode fieri queat. Dentes deinde, lingua, fauces, totum oris cælum confricentur theriaca, mithridatio, confectioe anacardina, & deglutiat oxymel cum calloreo & assa. Insuper oportet medicamentis quæ naribus adhibentur, sensum irritare, velut pucedano, cyrenaiico succo, biximine, aut cedrina pice. Scire enim oportet, ea quæ ad insul- tus Epilepticos, & paroxysmos conducunt, du- pliciter esse. Alia ad symptomatis mitigationem ad- instituntur: alia ad morbi facti curationem. In paroxysmo accessione, ut dictum est, præfidia fortis non adhibemus: sed primum symptomatis obuiam imus, continendo

continendo membra, inhibendo motionem vehementiorem, ne corpus nimium defatigetur. Nam in totam prohibere, nihil aliud est quam retardare paroxysmi solutionem. Cum enim concutitur partes, materia discutitur, quæ partem internam grauat. Secundo damus aliqua, quæ naribus obiecta, sua tenuitate partium ad ventriculorum cavitatem penetrare possint, & materiam illam absumere, digerendo resiccandoque. Sunt autem illa quæ Epilepsiam produunt: quale est ammoniacum, sagapenum, assa fœtida, galbanum, castoreum, bitumen, folia rutæ, pulegium regale & ceruinum, calamintha, eruca, pœonia, thymus, & id genus alia, quæ olfactu sensus expergefaciunt, torporemque discutiunt. Quod si dic-

Que affectus
mouent,
quomodo est
iam factum
soluamur.

Azaraui
experimen-
tum.

Apolloni
experimen-
tum.

6.

Experimen-
tum rursus
apud Tral-
lianus.

Que in pa-
roxysmo ad
diuertendū
conueniant.

Sanguis in
paroxysmo
non misce-
tur.

7.
Clysteris a-
cui quādo
conueniant
in paroxys-
mo.

inus fieri iubeat. Alij vero hoc faciunt ipsi & uocatis. Gradus vero & in forti paroxysmo acutum clysterem & fortem iniicit. Interea & andacius sunt sternutatoria in paroxysmo epileptici quam apoplexiæ, cum non ita in epilepticis timeamus agitationem. Si per hæc præsidia iam dicta non excitetur æger à paroxysmo, tunc nulla, ut Benedicte Faustinus præceptor meus dicebat relinquitur spes ac confidentia futuræ salutis. Alij confugiunt ad tollendum paroxysmum, ad superstitiosa remedia, satis in sacra scriptura prohibita; de quibus meminit & Alexander, & ex Neoricis Gordonius, Valesius, & alii: quæ tanquam aniles nugæ relinquimus. Ioannes Agricola de aquam cerasorum in paroxysmo cum maxima confidentia. Nonnulli vero exhibent & iij. aquæ hirundinum. Rondeletius oleum tenuium paritum, ut sampluchi, de cinnamomo, nucis mulcæ, auribus iniicit, & supra capitis commissuram adhibet, ad excitationem. Etiam nucha & spina dorsalis ad diuertionem innungi possent. Hæc sunt, quæ in ipsa accessione conueniunt. At ipsis reuocatis clysteribus quoque acutis uti possemus ex decedentibus, pulegijs, hyssopi, calamintha, aristolochia, mercurialis, strom chamomilla, & fursus cum sa-panco; adiecta colocynthide, si robusti sint. autem hiera picra vel hieralogodis ad & B. hieralogodis, hiera picra ad & vj. vel antidori indi seu benedicti, olei anethi vel rutæ & iij. & si acriorem distillas, loco salis, adde sal gemma. Et recuperat viribus per hieram Galen. agarico trochisc. ad misto purgetur: & si hic non cedat, Cal. in crure iuxta Galen. & Celsum ac Pantum. Autelanus in brachio scindam tradit. Intermit sis demum aliquot diebus, rursus præparato sic co purgandum. In pizura, melle ros. ex melle ros. plici & scylmo, syrup. de stachade, hyssopo, in aqua malsa decocto materiam præparabimus, & pilulae id. chis, aurei sine quibus, aut agarico præparabimus: id. que sapius, non vna vice, exquisitissima hic fit. euacuatio. Succo autem melancholico redundante, & de fumaria tribuatur, ex lupulis, epithymi aut sena, seu epithymi in aqua malsa decoctum; semper adiecit ad. pœonia. Purgentur cum & iij. pilulae, de lapid. lazuli, armeno, vel pulu. sena, vel epithymi. Alij ad hellebor. nigrum perueniunt, sternutatoria sufficienter cucurbitulæ adhibendæ, malicæ iniectionis: gargarismis quoque utendum, malicæ toriis: deinde ad topica quæ capiti adhibentur, cataplasmata, sinapismos accedendum, ex Rosi & Aesci sententia: & vltima ad vstiones ex auctoritate quoque Celsi. Quæ in particularibus curationibus infra dicendis clariora patebunt.

OBSERVATIO LIX.

De infante Epileptico, tum alijs puerilis Epilepsia laborantibus.

Puerulus duorum mensium, extra portam, quæ Schiedamum iur, habitans, Epilepsia conuulso affligebatur: ita ut me vocari iussisset die 2. Aprilis, Anno 1566. quem cum spectarem misere afflictum, ex Galeni testamento sacculum humi ad formam quadratam collo suspendi, ut succum stomachi nudam attingeret. Ad. rad. pœoniae viridis & iij. seminis pœoniae, maris nempe & iij. B. radice concisa ac semine confuso, hæc in sacculum concludebam, bombace interiecta & fundone cooperiri & intersum, ad collum cum filo rubro serico ad. ventriculi contingemem suspendi mandavi: Et ut ibi-

dem suspensum ad aliquot dies permaneret: ita ut ex hoc suspensorio, miraculi instar, paroxysmi cessarent, neque amplius reuerterentur. Interea præcepi, ut nutrix hunc linctum sequentem sapius puerulo obtruderet, ac ori ingereret. ℞. melle depurati, & ii. syr. ex stachade, syr. ex infus. ros. communium semib. non autem pallidarum ana & q. misce. Quibus remedijs puer hic sanus factus; quemadmodum & alij plerumque ex sola radice viridi collecta vna cum semine eiusdem in sacculo ita conclusi conualuere. Etiam ante hoc tempus & postea in alijs huius suspensorij maximam esse vim & præclarum, experti sumus. Puer fere trimulus in nostra vicinia epilepsia laborabat; ita ut vna accessio alteram subsequeretur, idque frequentius, ut pro moribundo haberetur. Ad hunc puerulum accius, ruta confrita & naribus sapius apposita, excitabatur: dedi semina pœoniæ corticibus ablatis, & confusa cum exigua ceruilla: & sacculo etiam ex Gal. testamento collo pensio, ut prius. Hic tertio die incidit in variolam, & curatus fuit. Eodem anno, nempe 1589. mense Octobri, bimula infantula iisdem remedijs adhibitis, nempe ruta naribus admota, & decoct. sem. pœoniæ in ceruilla; eaque epota, etiam non amplius passa est paroxysmum. Iisdem quoque exhibui & iij. vel tria vnicorum cum ceruilla & non cum vino. Vinum nequaquam hic est exhibendum.

SCHOLIA.

IN pueris promptissime hic morbus venit, ut antea dictum est; atque ea ratione infantilem morbum appellatum fuisse, quo & Caligula in primis vnguiculis laborasse fertur: hoc autem malum lactentes potissimum inuadit, non minime propter usum lactis, magisque quoties id crassum fuerit, aut etiam coagulatum, tum propter immoderatas vigilias, ob immodicum sletum, ob acres in dentitione dolores, ob cerebri intemperiem frigidam & humidam innatam, vel ob eius debilitatem, & ob nervosi generis molliorem, & quia plurimo ac inopportuno alimento utuntur. Nihil aliud viuere existimant, quam edere, nec præterestendi voluptatem quicquam sequuntur. Vide alias causas, quas prius recensuimus ex Hippocr. & ea quæ de his scripserit in lib. De sacro morbo. Epilepsia in pueris nativæ notas in partu post partum. Atqui si infans, ut quidam prodiderit, epilepsia malum ab utero contraxerit, & deinde euomerit, seque ipsum ita repurgauerit, exinamieritque, copiosas expellendo redundantias, aqueasque, liberationis à malo indicium erit: si vero minus hæc euenerint; nequaquam. Sed si in mensium fluxione aut ex imputo parentum sanguine epilepsia tandem venerit, difficile sanabitur: quod ab utero & causis prauis quasi modo inueteratis mala intemperies egisse radices bus medicamine non esse succurrendum velit, cum ætatis quasi mutatione curentur: Neoterici tamen, ut annotant Sebastianus Aultrius in libello suo De morbis puerorum, puerulos tum præseruant ab epilepsia, & eam curant. Ad præseruationem pulpa mentum ex zacchari candidissimi & iij. in puluerem redacti cum oleo zizamino vel amygdal. dale. concinnant, & cum digito infanti ad & iij. vel minus præbent. Mulierculæ etiam butyrum cum zaccharo obtrudunt, vel nuper nato scobem auri puri ex annulo vel alte-

rius nummi, quem hereditate successisse volunt, vel vnicornu scobem cum vino dant: ego mallem cum aqua mellis, vel ceruilla. Lapidem smaragdum, vel corallum rubrum, aut pœoniam collo suspendunt, vel precaria ex corallo. Alij syr. de cichorea sine aqua ad aliquot dies dant. Hæc Curath, etiam epilepticis puerulis post accessionem valent ad præuisionem. Interea in paroxysmo partes conuulsæ manibus perunctis oleo amygdal. dale, perungendæ, continendæ & in ordinem redigendæ: & sola ruta aliquando eos excitauit, & pituita ex ore elicienda cum penna illota cum oleo amygdal. dale. Paulus ad oleum irinum accedit. Interea tempore quietis nutricis ratio habenda, & lactis quo infans utitur; si aqueum sit vel vitiatum, masticeatur à nutrice cardamomum: nutrix utatur attenuantibus, quæ tamen lac non imminuant, & à vino abstineat. Noui ego multas temulentas mulieres, quæ pueros epilepticos pepererunt, & nutrices temulentas malum puerulis attulisse & auxisse. Et ideo Aristoteles recte iubet nutrices à vino arcendas esse. Nutrix quoque vitet coitum; & si abundet malis succis, purgetur pro ratione humoris peccantis. Si sanguis vaporosus redundet, fiat leuis sanguinis missio ad euentilationem. Siccis non utendum (ut ait Trallianus) ne menstrua euocentur. Nam hinc necesse est, etiam lac imminui, dum sanguis purgatione decreuit; quare etiam Venus nutricis, pueris lactentibus est nocentissima; quippe lac hinc tenue & fœtidi odoris fieri necesse est: sin autem contingat etiam concipere, adhuc multo sit perniciosius: ac cauendum est, ne illa omnino nutrix pueri mammillam porrigat: sed alia potius querenda, quæ lac habeat benignum. Cum autem curationis ratio eo nomine difficilior videtur, quoniam recens editorum, & adhuc in cunis vagientium corpuscula pharmacis ac medicamentis minus opportuna sunt: Quare si sanari debeant (ut iam dicere coepimus) nullo remedio commodiore iuueris, quam ut industriam omnem, atque operam ad ipsius nutriculæ curationem conuertas. Hic igitur eam visitandi formam præscribemus, quæ & ipsa prospere valeat, & salubre lac, ut paulo ante admonuimus, puellulo præbeatur. Non raro ex usu nobis compertum, & omnino rationi consentaneum est, quod aduersa lactantis valetudo corrumpat, temereque eam, quæ bona lactentis erat. Hoc est, quod Trallianus dicebat: Licet puerulis, ætate & calore augefcente, superflua in capite humiditas, replens ventriculos, discutatur: attamen iuuare nos, curamque habere oportet, ut lac nutricis benignum sit, & recrementis liberum. Nam quod vitiosum, & crassum est, valde solet naturam impedire. Fiet autem probi bonique succi, si nutrici animum adhibeas, & exercitijs ut ipsa mediocriter exerceatur, & cibis boni succi utatur. Nequaquam igitur parui momenti censendum, ad hanc functionem sanam, atque integram deligere, & exquisito victu præstare, ne in vitium cadat. In primis summa cura adniti oportet, ut eius lac, quod infantes bibuntur sunt, egregie sit temperatum: Quale certe erit, si sanguis eius quam optimus sit. Porro is talis est, qui nec flaua abundat bile, nec atra; nec pituitosus est, nec serofus, nec aquoso liquore permixtus. Nascitur autem huiusmodi sanguis à cibo boni succi, tum iusto tempore, modoque assumptis. Præterea potione tempestiua modiceque sumpta; de quibus & mox dicturi sumus. Et ita recte dicebat idem Trallianus.

Quomodo
lac inferno
feratur.

*ana p. j. thymi, episthymi ana m. b. sem. pæoniae, scilicet
ana 3 j. b. sem. carthami contusi 3 ij. vinar. passul. enna-
cleas. 3 j. coquantur omnia in aqua communis in balneo maris
pro 1b. j. b. & fortissima expressio adde mellis opri-
mi 1b. iii. aceri squilicis 1b. j. Et coquantur ad ius-
tam formam syrupi, & cum nuce muscata, &
semine pæoniae aromatizetur & clarificetur. Hu-
ius syrupi omni mane sumebat 3 j. b. cum aqua
paralytis distillata in balneo maris 3 iij. Pro pur-
gatione sumpsit 3 j. pilul. cochiarum, adiecto gra-
no vno atque altero castorij, & pul. rad. pæoniae
maris, & fiant pilulæ vij. Deinde apiebat omni
mane ad magnitudinem castaneæ ex sequenti con-
dito: 2℥. confer. flor. pæoniae maris, florum herba para-
lytis ana 3 j. b. confer. flor. rorismarinum, betonica ana 3
j. b. confer. flor. sal. 3 j. b. succi ruta cum melle depurati 3
j. pul. hirund. exsiccati in furno 3 ii. pul. rad. iereos 3 j.
pul. rad. pæoniae 3 iij. specier. diamosci 3 b. cum syr.
e stœchade & oxymel. squillino q. s. fiat ad modum
conditi. Postremo deuentum est ad ea quæ vi occul-
ta profunt, ad confectionem hirundinis superius
descriptam pro calcario, tum alia quadam ex
arcanis iam dicta. Sed cum omnibus remediis ni-
hil proficeremus, curationem reliquerunt, neque
ad cauterium, quod sciam, deueniunt, & in dies
malo inueteralcente stolidus factus est, & ad pa-
gum Egmondam dimissus apud vetulam quon-
dam patris famulam, quæ ei perpetuo assistebat,
& eius rationem habebat, vt ex paroxysmis cre-
bro recurrentibus multis annis vitam misere pro-
traxerit.*

SCHOLIA.

*12. Decreta s. lincierius de iis scripsit,) à medicis contemnen-
derum à da medicis non esse contem-
nenda.*

*N*on temere indicamus decreta astrologorum
antiquorum, potissimum Ptolomæi (qui
sincerius de iis scripsit,) à medicis contemnen-
da esse, qualis de configurationibus stellarum,
facientibus ad morbum comitalem, scripsere.
Habeo autem plurimas genituras Epilepticorum,
in quibus ea respondent præcipue, quæ Pto-
lomæus de iisdem obseruauit. Vide de his plura
Pontani doctissimi lib. 13. De rebus celestibus cap.
2. de configurationibus facientibus morbum comita-
lem. Hæc astrologia quæ animum non attingit,
sed corpus ipsum, quatenus humoribus ob lu-
nam subiectum, minus Theologiæ etiam Theo-
logis relictis, aduersatur. Sed his omisiss, quia
nunc medica tractamus, curationem aduultorum
magis prosequamur, vt dicere cœperamus, cum
etiam antea dixerimus, quibus modis infantes
& pueruli sanentur, rursus adducto exemplo
Epileptiæ per essentiam in cerebro à pituita ex-
orta.

OBSERVATIO LXI.

*De Epilepsia per essentiam in cerebro ex materia
pituitosa.*

*P*uella annorum octodecim, quæ apud Græm,
nempe instrumentum, quo grauissima pon-
dera leuantur, Delphis è regione fere domus
meæ habitabat, Epilepsia per essentiam in cerebro
misere affligebatur. Cumque hæc cerebrum hu-
midissimum haberet & incommoda victus ra-
tione vteretur, & ceruicem crassam clam bibe-
ret, matre hospita existente, pro cuius ædibus
Lupus insigne erat, proculdubio conieci à pitui-
ta Epilepsiam originem habere, & in cerebro
confirmatam esse, cum neque mensibus erumpen-
tibus cessaret, & etiam ante mensium tempus

De Cerebri Morbis.

*diu afflicta, paroxysmi crebriores fierent. Quot-
quam graue hoc malum esset in puella bibula,
& malo victu viente, vt exigua curationis spes
superesset: matri tamen vrgenti curationem relin-
tatis causa nolui filiam omnino incuratam relin-
quere. Facto tamen prognostico, nisi filiam à
ceruicia illa cralla arceret, tum victu admodum
inconueniente, quo utebatur, omnia præsidia
inutilia fore. Consului itaque, vt in cubiculo
superiori magis calido & sicco versaretur, &
vt præcipue frigiditatem maxime pedum auer-
teret: pedum enim frigiditas cerebro ob rectitu-
dinem non mediocriter consentit: ideo & pedes
non minus, & caput totamque ceruicem ac tho-
racem ob omni frigoris iniuria defenderet, man-
dabam; & vt corpus munitum ab importunis
uentis minus læderetur, & animi molestias vi-
taret; somnum meridianum & matutinum: me-
ridianus enim generat cararrhum, matutinus me-
tinet capitis omnia excrementa. In diluculo igi-
tur surgendum, & in cubiculo continentem
esse gnatum proposui, & quod leui deambula-
tione vteretur, caput prius pectoret, omniaque
excrementa capitis, tum per palatum excrean-
do, per nares atque aures expurgando, depelle-
ret, caput non agitando, sed potius crura partel-
que inferiores exercendo, fricando, & vt præci-
pue operam dare iussi, vt excrementa alui, tum
vrinæ deponere posset. Vtique à multitudine cibo-
rum & varietate abstineret, à carnibus porcinis,
neque coturnices attingeret, quas Itali Quailas
vocat, nostri quattelen: habent enim innatum
quendam & naturalem consensum ad Epilepticos
motus excitandos, sicuti è contra ad refrenandos
Epilepticos, turtur & aues omnes maxime ex ra-
pina viuentes, vt vulturis caro. Hirundinis quo-
que caro vi quadam occulta resistit epilepsia.
Aues enim campestris & montanæ magis quam
altilis & cohortales, prolunt. Quadrupes vero
insalubres reiciuntur. Heliogabalus elitare sole-
bat calcanea camelorum & cristas viuis galli-
ceis demptas, linguas pauonum & lusciniarum,
quod qui ederet, ab epilepsia tutus crederetur. A
piscibus quantum posset, abstineret, imperauit
ab omnibus pastilibus, lacticiis, cibariis sit-
tis in sartagine, à fructibus acetariis, casleo, ouis
duris. A vino potissimum, & à forti & crassa cer-
uicia; tenuem concessi & maxime melicratum pro-
potu. Quod ad alia præsidia spectat, syrpos at-
tenuantes, è stœchade, oxymel. simp. & scyllino,
melle rosato, anthosato, cum decoctis attenuan-
tibus. Ex salua, beton. hyssopo, primola veris-
simè rad. pæoniae, & similibus præscripsimus: & cum
pilulis alephang. hiera simplici, cum agarico, mar-
stichinis; postea fortidis, & cochiis eam purga-
uimus. Frictionibus tum ligaturis deinde vi-
etiam caput purgatis ex succo betæ, hederæ, anagali-
dis, rutæ, maioranæ. Etiam sternutatoriis ex
pipere, helleboro, caryophyllis, & malticariis
ex pyrethro solo cum mastice, subinde adiecto pi-
pere albo. Id enim egregie pituitam eliquat
Largi Scribouij compositione. Vri & gargaris-
mus ex rad. pæoniae, pyrethro, hyssopo, cubebis,
ruta, & aliis adiecto, melle scyllino, vel viroque
oxymelite. Conuenit & odoratus nigellæ, rutæ,
Demum ad roborationem cerebri vti sumus mi-
thridatio, vel theriaca, à primo somno, tandem ad
auricam Alexandrinam veniendum esse consului-
mus. Deinde, vt illa confectione vteretur ipsas
Nicolî, quæ Epileptica quadraginta annis æge-
ta curata fuit, cuius descriptio etiam ponitur
apud Guainerium. Similiter consului, vt velice*

Lib. X. Obseruat. LXII.

*epi cum vrina exsiccata in furno puluerisatæ,
cochlear vnum sumere, aliquando 3 j. cranij hu-
mani cum vino vel ceruicia, etiam consulebam.
Quod si neque iis puella sanitatem consequere-
tur, modo eo deduci posset, laudabam vt duo fie-
rent cauteria in cruribus, & vt continuo ea tene-
ret aperta. Commendabam quoque hunc pulue-
rem cum iure pulli ad 3 j. sape in aurora lumen-
dum: 2℥. seminis pæoniae, pul. cranij humani ana 3
iii. caryophyll. nucis muscatæ, sem. citri ana 3 j. misce,
& fiat pulvis vsui reservandus.*

SCHOLIA.

*E*pilepsia quamuis magna ex parte fiat à pitui-
ta, quæ digerenda, deinde expurganda sit, ea
tamen semper aduenda sunt, quæ vim quandam
occultam habent ad Epilepsiam curandam. Con-
ueniunt itaque ea, quæ de cephalalgia ex pituita
descripta sunt, adiectis iis, quæ huic malo à pro-
prietate resistunt, vt egregie nos docuit Ronde-
letius c. 16. de epilepsia in methodo sua omnium
morborum curandarum: quod etiam in aliis ob-
seruandum, si ex bile, vel succo melancholico ori-
ginem habeat: ita post vniuersalia remedia istis
diebus commode præscripsimus iuueni Epilep-
tico, qui in domo Orphanorum crebriores paroxys-
mos haberet, tale decoctum: 2℥. rad. pæoniae ma-
ris, colicæ luna decrescen- 3 j. betonica, verbenæ,
cardui benedicti, melissi, ana m. j. seminis pæoniae 3 ii.
vinar. passul. enneli. 3 j. fiat decoctio in aqua communis pro
1b. j. col. adde syr. de betonica 3 iij. misce: 2℥. rad. pæo-
niae maris, colicæ luna decrescen- in taleolas incusi,
nempe in quinque taleolas, sem. pæoniae parum contusi,
nisi, bombaci imponantur, & sūdore vabra cooperiantur,
et fiat sacculus quadratus exiguus filo sericeo collo-
appensus, vt ventriculum nudum attingat. Hic post-
quam bene purgatus esset, cepit radices pæoniae
virides frictas in sartagine per longum scissas,
quas continuo nostro iutu comedeat, quæ valde
proficere: quemadmodum & puellæ in eadem do-
mo Orphanorum, cicchoriæ etiam addita in de-
cocto, enenit: quæ etiam radices ita frictas co-
medebat, & ab Epilepsia admodum graui, vt in pa-
roxysmo caput ad parietem percuteret, fuit cu-
rata. Vide formulas egregias apud Rondeletium
dictum, vi quadam occulta huic malo resistan-
tes. Empiricus quidam post vniuersalia reme-
dia nucham candela cerea incensa, cauterij in-
buryo frictas continuo comedendas dabat, & ita
iuniores & magis adultos magna cum admiratio-
ne curabat.

OBSERVATIO LXII.

De Epilepsia lethali, ex succo melancholico.

*I*odocus Franciscus Zythepta Delphus supra
Iannos quadraginta octo natus, apud ædem Di-
ni Georgij habitans, vir tota constitutione melan-
cholicus, niger, macilentus, procerus, subtristis,
& melancholiam continuis, quibus illaqueabatur, quæ
grum, sape capitis dolore afficiebatur circa par-
tem anteriorem capitis supra frontem versus co-
ronalem suturam, cui & sanguis multos, nigerri-
mus, melancholicus frequenter & per interualla
per integrum annum à naribus fluxit, vt totus sic-
cus & quasi tabidus euaserit, cum totius corporis
atrophia; ita vt ad summam maciem deueniret.

Pet. Forest. Tom. 1.

*illis rebus ita se habentibus, nullo adhuc medico
vltus est, neque de eo accersendo cogitauit; &
miseram vitam in tali annua mala dispositione
traxit. Vtrum ob ignauiam & suimetipsum negli-
gentiam, aut vitæ pertæsus, vel potius ad rem at-
tentior id fecerit, ignoro. Tandem pessime habere
cœpit, dum vrina cruda, tenuis per integrum an-
num spectaretur, ad viridem colorem vergens; si-
ne substantia & hypostasi; qualem vrinam viri-
dem tenuem & crudam Auicenna epilepsiam præ-
sagire scribit. Postea ad septem dies alius illi om-
nino cohibita est, neque excrementorum quip-
piam deposuit, licet mulierculari remediis alius
quoque fluere non potuerit. Tunc vero lotium
suum ad nos spectandum transmisit. Qui pessimus
mos, quasi tyrannus, apud nostros Batauos tena-
ces, imo stolidos quosdam dixerim, inolenit: tan-
quam sola eiusmodi lotij inspectio ad omnem sa-
nationem sufficeret. De his latius dictum contra
Vromantes, in libris nostris ad Vroscopos. Lotio
itaque inspecto, præscribo decoctum lenæ, cui
& agarici parum immixtum erat, cum herbis ad
melancholicum succum depurgandum aptis, ad-
iectis etiam syrupis de sumoteræ, de pomis, & d
stœchade, pro duabus dosibus sumendis, postquam
intellexissem aluum ad septem dies astrictum fuisse.
Ex hoc tamen decocto tantum semel excreuit.
Et ita coactus, morbo iam ad extremum progres-
so, me vocauit. Iubeo, vt in decocto præparante
& simul purgante melancholiam 3 iii. semina infunderet:
atque in 3 iij. vel iij. illius decocti fortissime expressi
adicio 3 vj. eleutherii lenitini (cum valde debilis
esset) addendo syr. ex infus. ros. è stœchade ana 3 b.
misce. Quod propinatum fuit, & quinquies aluum
deposuit primo dura excrementa, postea multa
melancholica, adeo, vt inde cœperit melius ha-
bere, vt altero die curationem reliquerit vltio-
rem, & vxor præcepit, ne ego amplius redirem,
Timebam tamen & morbus mihi suspectus erat,
in cerebro nunc confirmatus, ex diuturna illa mel-
ancholia, etiam ob continuos perpessos dolo-
res in anterioribus & mediis ventriculis cerebri,
vt epilepsiam granem aut maniam vel apople-
xiam futuram metuerem, quodque tam subito
curationem postponeret, & maxime vertiginosus
esset. Cumque illa vertigo proculdubio fie-
ret ex cerebri primario affectu, id dolor capitis,
ac grauitas, auriumque tinnitus, olfactus & audi-
tus oblixi indicabant. Atque hæc via erat ad Epi-
lepsiam, cum & talis vertigo præcurfor Epilepsia
(vt antea dictum est) vocetur: imo non sine cau-
sa à præstantissimis medicis parua dicitur Epi-
lepsia. Ita enim hic erat ex natura vertiginosus:
nam ante aliquot annos, vt memineram, dolor
lateris eum occuparat; cui cum sanguinis parum
ex vena, nostro infuso, detraheretur, vix sangui-
ne fluente, non solum in deliquium animi, sed
etiam in vertiginem grauem incidebat, à qua
tamen leuatus, eo tempore postea belle habuit,
dolore illico sedato. Sed iam totus melancholi-
cus factus, hæc, inquam, symptomata erant mul-
to grauiora, quanquam, cum statim à recremen-
tis depositis, paulo melius habere videretur, ab
vltiore curatione destitit. Vnde factum est,
vt post quinque dies me reuocaret. Tunc au-
tem sanguis nigerimus ex naribus stillabat, in-
terea ex melancholia nunc consumpto & debili
existente, sanguinem ad diuersionem detrahere
ausi non fuimus. Sed cum alius iterum cohibi-
ta esset, lenitium rursus cum aqua betonica, fu-
marie, boraginis solutum, exhibitum fuit, at-
que bis deinde excreuit, & visus est iterum me-
lancholicus.*

lius habere nocte subsequente, ut & altero die mane cum inuenirem dormientem, quem ut inuiscerem vxor inhiuit, & iussit me à prandio redire, quamuis suspectus semper mihi esset morbus, ut ex vertigine grauiorem Epilepsiam præfagirem. Circa prandium stillasset, subito in Epilepsiam ex succo melancholico incidit, multis nominibus periculosam post inanitionem, longa præcedente melancholia, unde mortem breui subsequaturam pronuntiavi, cum multum sanguinis è naribus stillaret, Hippocrate diuino recte pronuntiantem Aphor. 9. lib. 7. A profluvio sanguinis desipientia aut conuulsio, malum. Epilepsia enim species conuulsionis est. Et ideo, ut tutus essem à calumnia, de secundo medico vocando cogitavi, & ita accessit collega meus Cornelius Ericius. Sed ante eius ingressum, factis digitorum frictionibus, tum iis rebus adhibitis, quæ ægrum à paroxysmo excitant, ad se redierat, ut loqui posset. Putabant enim astantes ob vehementem & longiorem paroxysmum, quod illico sine loquela è vita intestatus decessisset: sed excitatus testamentum condidit, atque reliqua quæ ad mortis præparationem faciunt, parata sunt. Interea cum sanguis è naribus flueret, vena, ut dictum est, ob vires debiles secta non fuit, atque idem de eare mecum sentiebat collega: & prædictionem nostram confirmavit. Interea ne paroxysmus epilepsie gratias rediret, conditum vna præscripsimus ex conferva borag. bugloss. thetica, mistridatio, oxymelle scyllino, & syr. de pomis, & è stachade adiectis: & ex Galeni testamento pæonia radicis suspensione usi sumus. Sed cum à meridie rediissemus, iterum bis passus est paroxysmum epilepticum fortissimum, sanguine è naribus continuo effluente, unde vires ad extremum deiectione sunt. Ad sanguinem restringendum variis remediis usi sumus, bdllo armeno vero, lapide hematitis, sem. plantag. acetosæ, omnibus pulverisatis, & cum aqua bursæ pastoris ad formam emplastri redactis, naso exterius, versus frontem impositis: Etiam lapide hæmatitide solo naribus appposito. Cæterum nocte sequente, iterum ter habuit paroxysmum atrocissimum, & sanguis è naribus stillabat, ut prius, qui paulo post minus stillare cepit. Vtebatur iure restaurante debilis. Postea mente non constitit. Altero die mortuus est, præhabita prædictione.

SCHOLIA.

1. Dictum est prius, quod melancholicus succus, qui facibus vini non absumilis est morbum comitalem eumque multo periculosiorem, quam ex pituita progignat. Recte pronuntiavit quoque Hippocrates, Melancholicos magna ex parte morbo comitali affici: & è contra Epilepticos melancholicos fieri. Quamobrem hic ex longa melancholia epilepsiam incurrens, grauius laboravit, & post inanitionem, mors subsequuta est. Quod ad curationem attinet Epilepsie ex succo melancholico, si totum corpus sanguine melancholico abundat, venam secant mediam cephalicam: Si tantum humor melancholicus in causa sit, venæ sectio postponenda: & ita hic non conueniebat ob inanitionem. Humor igitur is parandus est, cum syr. de epithymo, fumaria, borag. bugloss. de pomis, oxymell. scyllino, cum aquis vel decoctis ad hunc humorem respicientibus, ut cap. De dolore capitis à

Curatio epilepsie ex succo melancholico.

melancholia, ad longum docuimus: iis semper adiectis quæ proprie epilepsie resistunt. Deinde purgandi cum foliis senæ, polypod. thymo, epithymo, myrobol. belleboro, si opus est, vel pilulis Haly. ex belleboro, vel diarsena, & confect. hamech. Deinde caput quoque expurgandum: mox etiam adhibenda quæ exhilarant, ut conferva melissa, bugloss. borag. anthos, cort. citri condit. myrobol. condit. specerum exhilarantis Rhaf. Letitia Gal. diamarg. cum sem. pæonia & rad. & melle scyllino & syr. borag. Reliqua vide apud Rondeletium & alios auctores. Interea fugiant cibos melancholicos, inediam, vigilas, æstus, labores, iram, tristitiam, Conducunt cibi euechymi, moderata epulatio, tempestiuus somnus, temperatum cœlum, mite exercitium, alacritas, gaudium, & spes bona. Si autem humores simul misceantur, qui Epilepsiam inferunt, mixta debet esse curatio, prout bilis pituita simul misceantur, vel scorbuta cum humore melancholico.

OBSERVATIO LXIII.

De adolescente Zelando quindecim annos nato, Epileptico, per modum consulti aetionis.

Ælius tuus annorum quindecim, vir egregie, proculdubio Epilepsia laborat, quantum hic paroxysmo conicere possum: quem semel hic Delphis tantum vidi. Oculi eius conuertuntur, subito concidit, pollicem intra manus contrahit, conuellit, subinde vociferatur, aliquando in die decies paroxysmum vel etiam pluries, vterque eius amita intellexi, patitur. Sed brevis est, & sepe momentaneus, raro per quartam partem horæ extenditur. Cum inuadit, se circa stomachum, & magis versus hypochondrium sinistrum male habere dicit, & quod in illis locis quandam angustiam præsentiat. Forte per consensum à stomacho afficitur cerebrum, & aliquid mali in liene vel intestinis hæret, cum ibi deoleat ingruente paroxysmo. Ut plurimum enim ventriculus exaltus propter fœtidas & corruptas materias existentes in ipso, magis quam in aliis membris epilepsia ipsi cerebro communicatur. Cæterum, quia iam per annum integrum ea laborauerit, quamvis forte cerebrum prius non primario affectu male habuerit, tamen ob diuturnitatem mali iam in cerebro quoque epilepsiam confirmatam existimo, cum accessio sit crebrior, etiam ante & post cibum veniat, non longis intervallis. Interim, cum dolet circa ventriculum, non sine eiusdem læsione esse videtur, cuius ratio quoque habenda, cerebro nequaquam neglecto. Præterea cum diuturnior sit, quoad tempus, licet ad paroxysmum momentanea, interim frequentissima, satis curatu difficilem cum Hippocr. iudicamus, nisi ætate, loco, victu, tempore, scilicet ante 25. annum liberetur, iuxta aphor. 7. li. 5. & 45. lib. 2. Tamen quia consultationem breuem pro filio tuo postulasti, victus huic iuueni exsiccans, calefaciens, extenuans & incidens sit, oportet, qui seculi coniunctionem roboret, & boni alimentis ac concoctionis facilis sit. Aer quoque calidus esse debet & siccus, ita & regio ac locus in quo versetur: quibus addendum, ut res omnes naturales (ut summam dicam) quoque respiciant, quæ, inquam, omnia docto medico præsentia ita nota sunt, ut scribere non opus sit. Verum quantum ad medicamenta, nam hoc præcipue potulare videris, licet tamen ea minus valebant, nisi victus ratio diligenter obseruaretur: incipere à

leuioribus & paulatim ad fortiora progredere ob ventriculi debilitatem, darem in principio hoc leniens medicamentum: ʒl. electuarii lenitis ʒ vi. diaphanici ʒ ij. pulv. rad. pæonia ʒ ʒ. cum saccharo in bolo. Vel etiam dissoluerem eadem, si bolum abhorretet cum decocto absinthii, hyssopi, betonicæ, addendo ʒ ʒ. mellis anthosati, vel rosati. Digere rem cum syrupo de betonica, è stachade, de calamintha, melle ros. oxymell. simplici & scyllino, cum decocto melissæ, betonicæ, hyssopi, calaminthæ, absinth. borag. bugloss. & similibus. Purgarem cum pilulis de hiera ad ʒ j. Deinde reiteratis magis incidentibus cum rad. pæoniæ adiecta, has pilulas deuorandas exhiberem: ʒl. pilul. mastic. anar. cochar. ana ʒ j. cum syr. absinthii & siant pilul. ʒ j. Si mallet uti decocto, tali vel simili uti poterit: ʒl. rad. pæonia maris collecta luna decrefcente ʒ ʒ. syr. borag. bugloss. rosism. ana ʒ j. absinthii ʒ j. betonicæ, calaminth. centaury. pul. gis. meliss. herbe paralytis, betonicæ, ana m. j. sem. pæonia ʒ iii. polypodi quercini, visci querc. ana ʒ ʒ. fol. senæ alex. ʒ j. se. siliis montanis, carui ana ʒ j. ʒ. vuar. passul. enucleat. liquiritiæ rase ana ʒ ʒ. agarici seminis, albi lenis ʒ ii. xinziberis albi ʒ j. coquantur, ut anti est, in aqua betonicæ, hyss. pro lib. j. express. addendo syr. de hyssopo, de betonica, è stachade ana ʒ j. syr. de epithymo, mellis ros. colati ana ʒ ʒ. misce pro in. dosibus matutinis. Hæc in vere & autumno, ut medico præsentis placeat, peragenda, etiam in decocto addendo ʒ libet ʒ j. hellebori nigri. Deinde post purgationem & caput & stomachus roboranda cum electuariis, & conditiis aptis, ex diaphana, arom. ros. diacoro. confer. anthos, pæonia, betonicæ, herbe paralytis: adiectis pulveribus ex sem. pæoniæ, & rad. eiusdem, & similibus, cum syr. de betonica, & calamintha, etiam prius ad cerebri expurgationem adhibitis apophlegmatis, erithinis, gargarismis. Et ultimo si hæc non iuuarent, peruenirem ad decoctum ligni guaiaci, addita radice pæoniæ. Plura non addam, cum præsens medicus exercitatus hæc omniam, tum alia si opus est, dextre administrabit. Vale rapim Delphis in nostro museo, 23. die Ianuarij anno 1563.

Petrus Forestus Reipubl. Delphensis medicus.

SCHOLIA.

Ad maiorem exsiccationem, si reliqua non iuuarent, decoctum guaiaci propinandum, contemni, quod & Iacchus doctissimus senes cap. 1. proprio de Epilepsia supra Rhafem, sic scribens: Solco ego aliquando ut iniungere victus rationem extenuantem, & medicamenta & potionem ligni exhibere cum victu siccante & extenuante, iuxta eam formulam, qua solet exhiberi his, qui lue gallica laborant. Hoc sane testor, multos curatos; ut quod methodus antea inuenerat, experientia comprobat. Dictabat hoc ratio. Nam morbis pituitosis scopi sunt, tum totum, tum partem vacuare & intemperiem frigidam humidamque tollere, & membra roborare, quæ omnes vires huic cuti inesse videntur. Quæ enim abstinet, concoquit & pituita quod est concoquendum: reliqua cum absumit & siccant vi sua siccante, detergente, consolidata, quibus & intemperiem remouet. Demum tum roborat. Idem refert fere Camillus Thomæ medicus Ravennas, sic inueniens: Ego quandoque (scilicet præcedentibus aliis enacuationibus & vniuersalibus & particularibus) solus decocti

Pet. Forest. Tom. 1.

ligni Guaiaci, cum additione herbarum capitalium, & agarici quantitate, ex aqua pæoniæ, vel aqua fumariæ, secundum quod vna vel alius humor erit in causa affectionis, aliquos ab accessione seruani, interponendo quædam acceptationem vini Thoriacæ de viperis, vel confectiois mithridaticæ. Quandoque idem effecti solo canterio, in summitate capitis loci commissa coronalis excitando ibidem vlcus, quod dicitur dimittebam apertum. Viscus quercinus, quo etiam nos in decocto usi sumus, valde commendatur. Hinc Iacchus quoque loco citato. Viscum quercinum, cum laudari quercinui à veteribus audiuissim, propriam semel eadem ratione, qualigno guaiaco vimur, per dies 40. & profuit quidem, non tamen morbum absumit: neque licet iterum verum remedium exquiri in facili morbo. Hæc Iacchus. Veteres albi veratri purgatione utebantur, quavis de causa eueniret, multosque curabant. Nunc vero nigro vitum potissimum in vere, aut Autumno nigrum, possumus accipere fibrarum rad. hellebori nigri ʒ ii. & dissemperare cum ʒ j. melicrasi, deinde in umbra ficcare, & puluerem cum modico pipere pulverisato propinare, aut ʒ j. in decocto conueniente commiscere. Quod etiam agaricum in decocto dandum con-

Agaricū suluimus, id auctoritate Diosc. & Galen. lib. 6. tenet. De simplic. medic. facult. & Paulo cap. 13. lib. 3. fecimus. De quibus ad longum consule Donatum, qui eius usum maxime commendat in morbo comitali. Cæterum cum hic ventriculus affici etiam videretur acri speculatione dispiciendum erat, quifnam succus in eo redundet, cuius aspiratione cerebrum tentatur. Vapores enim, ut antea dictum est, ex humoribus vitiosis stomacho inhaerentibus vel fluctuantibus sursum conscendunt & se insinuant, cerebro, ipsiusque membranis vel ventriculis prauitatem secum deferentes cerebrum membranasque lancinant, contendant; ut totius corporis conuulsio sequatur. Quare minime procrastinantes, noxium succum è stomacho pessum dabimus, ipsumque emplastris, ceratis, linimentis, embrochis, sacculis modisque omnibus corroborabimus; & imprimis oportet præcipere ægro, ut bonæ concoctionis studiosus sit, eamque accurate procurare oportet. Galen. auctore 5. De locis affectis: quem sectati sunt Aëtius & Paulus; ita ut ex facili æger concoquat. Proinde panis optime præparatus, circæ tertiam vel quartam horam diei exhibeatur, solus si non fiat, si vero siti crucietur, ex vino madidum albo, atque modice adstringente. Nam eiusmodi vinum eodem Galeno teste, ut ventriculum robustum efficit; ita haudquaquam tentat caput. Id quidem facere solent ea, quæ vehementes vires obtinent. Præstat ut hic panis sit biscoctus, sic minus vini imbibeat, & erit conuenientior. Dare quoque expedit singulis annis bis aut etiam ter medicamentum amarum ex aloë: totum namque ventrem purgat, viresque reparat: quo curationis modo iuuenem quandam Grammaticum à prædicto affectu liberauit idem Galen. 5. De locis affectis cap. 5. sic dicens: Grammaticus quidam inuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut mediam sustineret, comitali capiebatur. Perpendi equidem in hoc, os ventriculi, repote, quod facile sentiret, affectum esse, & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti. Cui probam concoctionem accurate procurare, ac deinde vel tertio, vel quarta panem optime præparatum præberi iussi: atque hunc quidem solum si non finiret: si vero siti cruciaretur, & vino madidum, & quidem albo atque subaceto, ita quolibet anno bis aut ter medicamentum amarum ex aloë ei exhibui. Purgatis deinde ex vniuerso ventris excrementis, resumpsitque ad proprias functiones reuertitur, vir ille viginti annis, quibus ille supplex per-

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

6.

validus est nisi cum iam in propinquo mors sit. Ideo & à syncope differre dicebat Iacchius, his quæ notæ eius sunt facie & pulsu, quæ in apoplexia non admodum alterantur. Et, ut alij addunt, in syncope secundum plurimum casus in terram est velocior. Quod huic viro evenit, facie illico in ipso casu immunita, ut & ego existimem hunc syncope, calore extincto & suffocato, subito interiisse, & non ex catarrho, ut alius ille, de quo dictum est prius, cum ex ore nihil humidi post mortem, vel in ipsa morte effluebat; nisi aliquis vellet dicere eundem obiisse altera illa specie, tamen impropria, apoplexiæ, de qua etiam meminit Iacchius, sanguine congelato in venis iugularibus: de qua venarum interceptione meminit Hipp. *ut dictum est 4. De viis.* quod sanguis figitur in iis, & coalescit immotus, viamque spiritus obstruit, unde etiam interceptio dicitur. Hinc & vulgares guttam cadere dicunt, defluxionem illam in venas significantes. Verum quicquid sit, sæpe vidimus subito tales asthmaticos suffocatos, qualis hic erat. Atamen Hergerio Vergerio, medico Hagano admodum seni, viro doctissimo, amico nostro, homini satis macilentato, minime asthmatico, evenit, ut subito in mensa sedens, postquam cyathum vnum vini bibisset, strangulatus sit, utrum spiritu intercepto, vel syncope, aut apoplexia subitanea inter medicos Schutium & Nieuenium disputatum est, vel ex subita vini portione gula interclusa, ut L. Durio (*teste Plinio*) contigit medico Vallæ, dum multam potionem hauriret, & Ap. Saufcio, cum à balneo reuersus mulsum bibisset, onumque forberet.

Lib. 7. c. 4. de morbis reperiuntur.

SCHOLIA.

4. CUM apoplexia quædam etiam signa habeat cum aliis morbis communia, ut prius dictum est, diligenter oportet signa distinguenda apoplexiæ ab aliis morbis examinare, antequam curationem instituiamus: & quamquam de iisdem non nihil diximus, ad maiorem explicationem etiam hæc addemus, & postea etiam quædam de signis indicantibus speciem & causas, & postremo de prognosticis. Differt itaque à sopore, quoniam neque subito aduenit sopor, neque prorsus sine sensu & motu iacent. Licet enim in Caro, & in omni graui sopore, priores cerebri partes opprimantur, ab hisque prodeuntes sensus torpescant; partes tamen posteriores illæ, satis spiritus mouendi nervos effundunt, quo motus conseruetur. Apoplexia vero omnia occupans, & offendens omnemque fere respirationem tollit, eaque maxima de causa hominem iugulat. Adhæc solum eorum fere excipit bona valetudo: apoplexiæ paralytis: in Caro quoque remanent auditus, & operationes aliquæ sensuum interiorum & exteriorum, & paulatim fit, ut diximus. A lethargo (*ut prius dictum est*) quia lethargici excitantur; apoplectici minime; lethargici quoque febris adest, ut diximus, & somnolenti sunt, apoplectici iacent quasi dormientes ut mortui, & sterunt: quoniam, quo ad resolutionem musculorum, sunt verè mortui, exceptis musculis thoracis, qui mouentur à natura; cum sit necessitas anhelitus ad vitam. Et hoc modo etiam differt apoplexia à catalepsi: quoniam apertis oculis, ut rigidi manent, & in eodem statu quo deprehensi sunt, neque necessario iacent, ut apoplectici resoluti. Ab Epilepsia vero, cum in ea sint motus spasmodici, in apoplexia nequaquam; licet ali-

4. letharg.

2. A catalepsi.

Ab epilepsia.

quando fiat cum spasmus in facto esse, non tamen habet periodos, ut Epilepsia. Neque differt à paralyti, nisi particulari resolutione, cum apoplexia vniuersalis existat. Ab uteri strangulatione, qui solo vapore cerebrum feriat, ex pulsu & motu conuulsionum, si adsint, & præfocata auditus & sentit, & adsunt operationes sensuum interiorum. Quomodo à syncope differat, iam dictum est; & quia in syncope subito spiritus & sanguis ad cor rapiuntur, & muscoli per consensum patitur, torquetur patiens, & claudit dentes, ut opus sit aperire os aliquo instrumento, & manus clauduntur, ut non possint aliquo pacto aperiri. Apoplectici autem habent laxa membra, in quo erant, doque os & brachium in eodem situ, in quo erant, cum incipit apoplexia, manent, quia sensum & motum amittunt: ita ut facillimum sit cognoscere, an sit apoplexia, vel syncope, ex iis etiam, quæ in Observatione diximus, quod etiam ex pulsu facile percipitur, cum is in apoplexia non mutetur, nisi ægro iam ad mortem tendente, respiratione ablata & vita cessante, & spuma ad os elata, ita ut apoplexia (*Montano doctissimo medico referente*) nihil differat à strangulatione laqueum aut alia causa extrinseca. Vtrobique enim spiritus animales suffocantur, & virtus interceptitur, ne demandetur ad inferiora. Et sic evenit his à causa primitiua, quod apoplectici à causa intrinseca eveniat: cum tam diu uiuat animal cum possit respirare, quia respiratione ablata, statim cessat vita. Ideo recte Hippoc. strangulatos apoplecticos vocauit. Sed aliter in syncope à causa frigida contingit, in qua tollitur respiratio, remanente transpiratione; ut dictum est. Sed quod ad signa attinet species, & à quibus causis fiant, distinguenda sumuntur partim à causis manifestis, partim ab occultis, quæ sequuntur naturam humoris, & capiuntur ab intrinseco, scilicet à causis facientibus humorem peccantem. Petuntur etiam à causis procaccatis, ab aere, cibo, & potu, inactione, repletione, ab animi accidentibus, somno, vigilia, motu, quiete: quibus duo adduntur, temperatura, & ætas. Omnes hæc causæ externæ, cum conueniunt, certam fidem faciunt, quod talis humor dominetur. Sed quia raro omnia hæc ita conueniunt, ideo hæc signa, quæ sumuntur à causis externis, fallere possunt: Verum ubi conueniunt cum signis sequentibus naturam humoris, maximam fidem faciunt. Si igitur quiescat (*ut loco exempli*) qui aliquo tempore uersatus fuerit in aere calido & humido, & uiderit uerit lautis cibis, & boni nutrimenti, & biberit optimum vinum, maturum & dulce; sique excrementa sint menstrua in mulieribus, nempe excrementa scilicet sanguinis, vel sanguis solutus effluere in naribus retentus sit, vel à sede, nempe hæmorrhoidibus; & præterea otio aut moderato exercitio usus fuerit, & somnos naturales & quietem habuerit, & sine solitudine ac animi macore uixerit; ad hæc si temperaturæ calidæ & humidæ; tempus quoque vernum, & ætatis adolescentiæ; quæ inquam omnia si conueniant, facile respondemus sanguinis dominium in tali homine redundare. Et ita quoque de pituita, cum aliis humoribus ex causis extrinsecis coniectandum erit. Verum cum non omnia concurrant, non oportet adeo iis fidem adhibere. At signa quæ à natura humoris petuntur, à causis intrinsecis seu morbis internis, quæ tuta sunt, atque illis inherere debent, totum corpore, & caliditatem mitem & suauem percipiamus

cipiamus ad tactum cum carnositate, venasque urgentes, & sentiat æger tensionem in toto corpore, & granitatem, & urinam habeat crassam & rubeam, pulsum vehementem, velocem & magnam. Cumque hæc omnia concurrant, sanguis dominatur, maxime si venæ colli turgent, & oculi rubent, & grauitas sentitur, splendorque circa oculos apparet, & in somno multa rubea spectantur, vel se in sanguine natante existiment, dicemus sanguinem ad cerebrum raptum esse, & apoplexiæ intulisse. Et ita signa distinguenda speciem apoplexiæ habebimus, & non solum causam, sed etiam eiusdem cruentum, additis causis pro catarrhici iam enumeratis, quodque usus fuerit cibariis lautis, & multi nutrimenti: & hanc opilionem etiam confirmabunt excrementa, tum renuenda iam dicta. Eodem modo de pituitosa rationandum, ut si color albus in toto, frigiditas ad tactum cum molliiæ, grauitas circa motum, pituita non minus in motu, quam in omnibus operationibus: urina alba crassa cum humore multo, si viz sint late, vel tenni, si obstructa: pulsus parvus, rarus, tardus, imbecillis. Si diu antea uersatus fuerit in aere frigido, humido, nebuloso, subterraneo, paludoso loco, constitutione frigida, humida, usque sit vino aquoso, aqua, ceruicia crassa, sæculenta, recenti, cibariis frigidis, humidis fructibus, & in otio vitam traxerit, in quiete, somno plurimo, & pituita vomitus retentus sit, vel sedis excretio pituitosa, addit temperaturæ frigida humida, & ætas similis vel senilis. Hæc etiam omnia extrinseca augentur inspicione, si caput graue, si palpebræ tumefactæ, & nocte adsit stridor dentium, plurimumque sterquantur, & deterreatur in somno, surgat, videaturque in aqua suffocari, aut pluuia, niue, gelu obstruam pituitam abundare & ad caput raptam, & apoplexiæ ex ea imminere, & præsentem arguunt, qualia etiam de capitis dolore à pituita, capite proprio à nobis relata sunt. Idem de apoplexia melancholica dicere poterimus: Si liuor in toto corpore appareat cum grauitate & flatu in intestinis & ventriculo, tristisque præceserint imaginationes vel adsint, victusque crassus præcedens, ut carnes salæ, duræ, fumo induratae, uina nigra crassa, accidentia animi molesta, tristitia, temperies frigida, sicca, in primo senio constitutus, hæc melancholiam prædominari ostendunt. Atque hunc succum redundantem cognoscemus ex iis, quæ tradita sunt cap. De melancholia. Hoc enim modo discernendum est, & indaganda species apoplexiæ, & cuiusque morbi pendentis à materia. Quod si veniat à phlegmonosa affectione, ex propriis cuiusque affectibus, & tumoris præter naturam indicibus percipiemus, & à febre, quæ semper cum inflammatione est, aliisque signis paulo ante explicatis. Ita quoque causa exuoluerit, ut vehementi plaga, casu, percussione, ossis cranij compressione, id est signis præsentibus vel ex altantium relatione melius intelligemus, cum externæ causæ iam abierint, & quæ ex relatu habentur. Atque hæc de signis specierum, differentiarum & causarum dicta sufficiunt. De prognosticis Scholio sequenti agemus.

OBSERVATIO LXXIV.

De Apoplexia lethali, non tamen subito interficiente.

IOANNES Bokellus De iohannis cernisarius, magis tamen, quam Gissibertus ille, de quo diximus

ctum est prius, pituitosus, multoque crassior, & vir admodum obesus, asthmaticus, otio deditus, in apoplexiæ quoque vehementiorem incidit. Medicus eius domesticus statim ab initio sternutatoria & concussiones vehementissimas adhibet: quæ tamen ego tam in sanguinea, quam pituitosa apoplexia non ita laudare possum ante purgationem vel saltem clysteris usum. Quamquam & Holerius ille doctissimus medicus, dicebat, Apoplecticum ita curato; hominem agitato, concussito, fricato. Sæpe enim similes apoplecticis conuident, ex leui obstructione, quæ agitatione corporis discutitur. Ea obstructio crassis vaporibus esse potest, vel quia pauca materia est, quæ obstruit. Tamen tuta non est eiusmodi fortis concussio ab initio in vera apoplexiâ, multoque minus sternutatio in corpore plethorico aut valde cacochymo ante purgationem, aut saltem ante usum clysteris, cum per os purgari non possunt: frictione tamen uti licet. Hinc quoque Iacchius medicus insignis nos admonebat, inquit, *Qui ad huius mali curam accedit, 3. primum consideret, qualenam sit apoplexia.* Nam si fortis sit, cum mors ferè indubitata expectanda sit, ut Hipp. ait, nullum generosum remedium est adhibendum, non venæ sectio, non pilulæ. Sed ut gratificeris adstantibus, prædictione munitus, leuiora facies, ut frictiones, clysmata. Si verò prorsus desperata non est, enarrata periculi magnitudine, curationem aggredieris: non ut quosdam impetite facere vidi; vehementi motu corpus omne agitando: nam si in pleno corpore, & capite, morbum post motus causare, 3. 4. p. 22. quanto magis iam ceptum augere? Cum igitur ego ad hunc quoque accitus fuero, cum plurima pituita abundaret etiam senex, glande acuta ad diuersionem aluum irritari iussimus, dum clyster vehementior paululum, parabatur; illo quoque injecto, nequam inuiximus oleo terebinthinæ; costino, & castorino, denum pilulis coctis propinatis, solutis cum aqua saluæ, cum deglutire non posset, sternutatoria tandem adhibuimus, quibus cum non excitaretur, malum lethale esse pronunciauimus, sterore magis ingrauescente, & tandem etiam vera spuma ad os elata. Viuit tamen hic ad tres dies, sed spuma iam vera ad os sublata, hic quod & aliis evenit, etiam mortuus est.

SCHOLIA.

3. Quid ad signa prognostica attinet, considerandum, num ea sint maligna necne, & utrum signa prognostica apoplexiæ pendeat à rebelli humore, num & hæc ad signa prognostica pertinent, cum spem vel metum inouunt. Et ideo apoplecticum accedentes, considerabimus, num aliquid exeat è naribus, quoniam anhelant. Si violenter & per intervalla, ita quod in violenta respiratione suffleat pituita à naribus, ea liquidem sit alba, compacta, cum laudabili substantia exierit, medicum in quem erigunt: quoniam signum est, quod natura potens est, & aliqua virtus adest. Si lachrymæ etiam ex oculis compactæ, bene coloratae, cum laudabili substantia, si humor salialis cum spuma, sperandum est. Si minxerint, signum est optimum, & pro ratione excrementi, si fuerit bene cocta, tunc signum est naturam bene posse operari. Si egerintur egestionibus concoctæ, arguunt naturæ dominium. Cruditatem indicabunt opposita. Quædam malitiam, quædam salutem indicant.

Signa cationis speciem addunt.

516
indicant & mortem, & hæc mēra prognostica sunt.
Et hæc primum ex respirationis vitio habentur
necessario, à quacunque vitata est: nam rara &
tarda admodum fit. Est autem vitij causa vis im-
becilla, qualis etiam profunda somno oppressos
adoritur, exigua enim est, quæ insuit. Inde ergo
lethalem esse deprehendimus, prout iuxta affe-
ctus magnitudinem, quæ inde significatur. Eadem
enim sunt hoc loco signa, quæ affectus magnitu-
dinem & morte significant. Si ergo levis sit respi-
rationis lætio, signum est, multum vim defluere,
& ita affectum leuem: levis autem est, quæ parum
distat ab ea, quæ secundum naturam. Vt si soli
musculi medij thoracis concurrant ad inspiratio-
nem faciendam, elato pectore. Grauior, ubi
omnes vsque ad iugulum, quæ & sublimis spiri-
tus ab Hippoc. dicitur. Grauis inspiratio etiam
accidit vehementer moris, aut his febricitationi-
bus qui proximi sunt morti. Hic enim conueniunt
imbecillitate facultatis, ubi priores, solum ex
eo, quod necessitate aucta, magnam respiratio-
nem moluntur. Huius noxiæ respirationis, ex
Galenī auctoritate, quatuor gradus posuimus, ubi
quartus gradus tantum, in quo anhelus quidem
paruus sed ordinatus, curationem admitteret,
etiam cum difficultate. Interea cognoscitur & ea
debilitas facultatis stertore. Nam quo hic maior,
eo est magis debilis in mouendo. Similiter & qua-
litate eleuationis. Considerando, num omnino
prohibeatur, vel mutuo conatu fiat, vel intermit-
tat, vnum motum aliquando, id est, tempus
vnius motus, vel inæquales motus faciat; hinc
enim magnitudo distinguitur, 2. aph. 42. Et
quauis stertor arguat fortem apoplexiam, non
omnes tamen qui stertunt in apoplexia, moriun-
tur, vt colligitur ex Hipp. 6. aph. 51. Quicunque
enim sani dolore capitis repente capiuntur, & ita
eum muti fiunt & stertunt, in septem diebus pere-
unt, nisi febris apprehenderit. Et licet multos
contingit esse sentientes, vt Gal. dicit in eodem com-
mento, sed sæpius vtrique patiuntur, & talem af-
fectum vocant apoplexiam, & hic fortis apoplexia
intelligitur, in qua adest stertor, à qua pauci euad-
unt, & in septem diebus pereant, nisi febris eos
apprehenderit, quæ calefacit, extenuat & resolu-
it humores pituitosos, vt Galenus in eodem com-
mento testatur. Sed hoc facit magis febris ardens
apoplexiæ forti superueniens, vt præceptor meus
Benedictus Fanentinus cap. proprio, par. 1. aph. de si-
gna prognostica, assererat, vt etiam habetur comment.
2. lib. 1. Prorrh. 5. Hipp. 50. inquit: Cum ob pi-
uitosos & frigidos humores fiat, vt sunt tum apople-
xia, tum paraplegia, febris calida superueniens, non
modico adest inuamento. At non omnis, sed ea, quæ
acuta fuerit. Si verò non sit acuta & calida, sed
mediocriter seu debilis & diuturna, malum potius
inducat, eodem auctore lib. 1. Prorrh. cum sic dicat:
Subitaneis apoplexiis si febris mediocriter solutaque &
diuturna superueniat, periculosum, vt Numenius filio.
Et huius ratio est, quoniam si febris non acuta, &
calida, sed debilis & diuturna subsequuta fuerit,
nihil proderit: quia soluto calido, id est, debili fa-
cto, non soluetur frigidum, minusque humidum
consumetur, quo fit vt morbus calidus, si diuturno
tempore perdurabit, frigidus efficietur morbus.
Et sic apoplexiæ causæ non aduersabitur, neque
eam tollet. Sumitur quoque malitia penes spu-
mam, hæc enim est vnum præcipuum signum ex
signis lethaliibus, vt in tribus præcedentibus ægris
comptum est. Neque strangulati si ad os fertur,
vt dictum est prius ex Hippoc. non referuntur. Est
enim lethale extremum signum, à quo non eua-

De Cerebri Morbis;

dunt, cū apoplexia simpliciter toto genere lethali
sit censenda, multo magis si cum spuma fuerit.
Quare Rhases respiciens apoplexiam vehementi-
ssimam, dicebat, quando spuma circa os apparet,
ei non est medendum. Varia autem opinio est me-
dicorum de spumæ generatione, vt magnum dis-
corsum de hac refacit Montanus supra Rhases.
In essentia omnes conueniunt, quod sit aer incu-
sus in aliqua substantia humida, qui non habet
exitum, aeremque dicunt contractum ad minima
Arculanus dixit esse spumam congeriem multarum
ampullarum in humiditate repperatam, causam
que ait esse vaporem, qui est in ipso humido ele-
uatus in altum. Hoc non est assignare causam spu-
mæ, sed formam eius. Galenus aliter in duas cau-
sas efficientes redegit, ad motum & caliditatem.
Fortè etiam ad vnam tantum reduci poterat. Non
satis est, quod aer inclusus sit in humido viscoso:
nam tunc facit bullam, quam pueri norunt ex
aqua & sapone conficere, quæ tamen non dicitur
spuma. Sed requiritur, vt etiam aer sit contractus,
vt minimum vnius sit cum minimo alterius, id
est nequit sine agitatione & motu, ergo motus
est necessarius. Fit igitur à motu principaliter, &
à calore: quia calor & ipse agit mouendo, & in
hoc non ignorauit Galenus. Et sic in mari fit spu-
ma ex agitatione ventorum sine caliditate, & in
albumine oui, si agitur: à calore verò, & in
lethe ebulliente. Et sic Galenus duas causas seu
substantiam spumofam. Hæc enim distincta sunt.
Quia corpus spumofum dicitur illud, in cuius su-
perficie ampullæ parue apparent, vt in vino cum
impetu in vas proiecto, vel in vrina cum impe-
tu mixta. Participat quidem spumam, sed non est
vera spuma. Est enim spuma corpus leuissimum
spongiosissimum secundum omnes suas partes
etiam minimas contractum. Vt contingit in oui
albumine diutius concusso, & in aphrodisia ex
multa agitatione lactis, vt principes vtuntur in
conuiujs. Et ita facile cognoscitur, cor spumam
apoplexiæ lethalis, quia ob difficilem respiratio-
nem & tardam & raram, detinentur fuliginosa ex-
crementa, quæ vna cum pulmonis humiditate
sursum ferantur in os: vnde expirante ex ore
spuma, id est, ex vapore & humiditate admixtum
corpus, effertur. Secundum Montanum non sit
hoc ob ærem expiratum occurrentem humori
asperis arterijs, alioqui idem fieret in asthma,
ubi est anhelitus difficultas, & sunt humores mul-
ti in asperis arterijs, hoc tamen non videmus,
nisi cum suffocantur. Fit igitur spuma, vt post
multas rationes concludit Montanus auctoritate
Galenī, in apoplexia lethali à plurima agitatione
in pulmone à spiritu calidiore & acriore, qui &
humiditas tenuiores pulmonis vna rapit & per-
miscetur cum aëre, & ex tali agitatione à natura
facta, quæ vult facere expirationem, & trahit
conatum interius, sit mista exagitatio, ex qua mis-
telligo & aer inuicem permiscetur, & ex qua miste-
ne fit illa spuma. Facta tali spuma natura faciens
violentissimam expirationem, eam ad os trans-
mittit. Et hæc est vera causa spumæ, quæ appa-
ret circa os: quandoque etiam apparet, & tunc
dicit vsque ad caput, & sit obscuro visus, & tunc
statim mors sequitur, & sic quoque strangulati
iuxta Hippocratem non referuntur, quia vera
spuma est. Verum cur spuma apparens in com-
itialibus malum non significet neque mortem, con-
in epilepsia spuma fiat multa mandibularum con-
uulsione, vnde & os egreditur: quauis ab ipso
oblat, & de humore eo motu dissolui, & à spiritu

agitati, & hæc non est vera spuma, vt recte dice-
bat Montanus, sed nihil aliud quam humiditas sa-
lualis, quæ in vasis palati partibus gignitur:
& materia, ex qua fit, est corpulenta, est etiam va-
porosa seu vapor, qui ad os prodit ex pulmone;
quæ rursus permiscetur cum materia humida illa
saluali, & hæc permixtio fit ab effeetrice causa,
non quacunque, sed motu. Quare causa efficiens
spumæ in epilepsia est motus. At spuma apople-
ticorum eodem modo generatur, vt in strangula-
tis, & nihil aliud est, quam materia fulgino-
sa, quæ prodit ex corde & per pulmones medios
ascendit in os: materia corpulenta non est humi-
da illa salualis, non est salua, sed est, inquit
Galenus, propria humiditas pulmonum: nam tan-
ta sit violentia, vt pulmonis humiditas propria
exprimatur, non secus ac si manibus summa cum
violencia pulmones exprimerentur. Causa effi-
ciens est, eodem Galeno teste, motus violentus
spirituum, & insignis caliditas ipsius cordis. Et sic
fit hæc spuma apoplecticorum à motu & calore:
epilepticorum vero tantum à motu, & ita spu-
ma apoplecticorum indicat mortem futuram,
cum exprimantur humiditates pulmonum, & ideo
pessimum signum, vt dicebat quoque Iacchius,
cum violentum admodum pulmonis motum &
incendium cordis significaret, indicans quoque
respirationem multum vitiatam esse. Propterea
diligenter admonet Montanus, vt spumam apo-
plecticorum aduertamus, nunquid ea sit vera &
lethalis, necne. Si itaque pituita in ore apople-
tici cum saliva existat, & ibidem retineatur, at-
que à spiritu inspirato & expirato adeo agite-
tur, & permiscetur cum aëre, vt fiat corpus spu-
mofum, quod postea extra os exit, hoc non indi-
cat affectionem grauem, nec maximam angustiam
anhelitus: imo potest defluere pituita à capite
propter spiritum attractum per nares ad nutriendum
spiritum animæ existentem in ventriculis cerebri,
vt ait Gal. lib. De usu respirationis; ideo potest
certare illi pituita, & natura mouere excre-
tum est, quia indicat naturam excernere, vt
in epilepticis quoque, & post eam statim surgit
patiens. Potest etiam contingere propter mate-
riam existentem in canna pulmonis, seu aspera
arteria, ob frequentem exagitationem aëris in-
gradientis, & egredientis, qui facit spumam. Sed
dalla lethalis, nisi vera illa spuma, de qua dixi-
mus. Et quauis illa apoplexia vehementissima
sit, quæ inter stertendum veram spumam emittit,
videmus tamen aliquando ægrum tacite absque
ronchis & spumis in exitum rectè contendere.
Quo genere haud aliud funestius habetur: quan-
do scilicet ob virtutem nimium grauata, &
vias infartas, non tantillum aëris inspiratur,
quo remeante æger stertere queat, aut humoris
quicquam spumescere. Ex istis jam constat, quod
signa prognostica ad mortem sunt illa, quæ de-
clarant apoplexiæ fortem, quæ ex stertore, an-
helitus difficultate, & spuma habetur, iuxta gra-
dum ipsius vehementiæ, vt nunc diximus. Ita &
Cornelius Celsus de apoplexia nobis scriptum
reliquit. Solent autem, qui per omnia membra
vehementer resoluti sunt, celeriter rapi: ac si cor-
tepti non sint, diutius quidem viuunt, sed raro
tamen ad sanitatem perueniunt & plerumque mi-
serum spiritu transiunt, memoria quoque omissa.
Acutus vero Archigenis auctoritate asserit, apo-
plexiæ ex sui natura magnam esse & vehementer
acutam, contingereque vt qui periculum effuge-
runt, in diuturnum morbum incidant resoluti-
one, & de humore eo motu dissolui, & à spiritu

nis, videlicet aliquarum partium, aut etiam totius
corporis, aut violata rationis. Iam quoque con-
stat in præcedentibus, quod apoplexiæ fiant à 40. maxime
anno vsque ad 60. aphor. 57. lib. 6. præsertim ea
quæ ex atra bile fit. Nullus enim adeo est senili
ætati familiaris, vt testatur Gal. commento apho.
31. lib. 3. Quapropter Aëtius senibus magis in
hyeme & constitutione frigida hanc affectionem
accidere testatur, vt antea quoque meminimus.
Apoplexia vero, quæ fit per communitatem, vt
à plaga, minus lethalis est, modo cerebrum non
sit læsum, vt nos sæpius obseruauimus, adhibitis
optimis remedijs: quanquam quidam ex his po-
tius caro, quam vera apoplexia affecti fuerint.
Sternutamenta adhibita cum sint, si neque apo-
plecticus sternutat; neque sentiat impressionem,
talis secundum Arculanum non euadit. Id in mul-
tis veritatem habere compertum sumus: quanquam
& vi medicamentorum sternutantes quidem etiā
non semper euaserunt. Sicuti signa mortis ha-
bentur ex stertore, anhelitu difficili, & spuma ve-
ra, vt dictum est: ita signa salutis habentur ex
opposito, cum sit apoplexia levis absque nocu-
mento anhelitus, & si id, quod immittitur gut-
turi, transeat, neque egrediatur per nares, minus
lethalis habetur: Minus enim horrendus calus
est, teste Paulo, ubi cum spiritu non difficillimo
sumpto, pocula non resiliunt per nares, sed pe-
nitius descendunt. Et sicuti Hippocr. dixit, 6.
aphor. Caput dolenti aut circumdolenti, sanies
aut aqua effluens per os aut nares, soluit ægritu-
dinem. Cum ergo in apoplexia sit caput dolens, si
natura euacuet saniem vel sanguinem, poterit li-
berari ab apoplexia; sed vt plurimum natura non
tantum dominatur supra materiam, vt possit illam
expellere per viam sanguinis aut saniei: ideo raro
liberantur. Quod si faceret, esset spes salutis. Sed
signa fere salutis, si apoplecticus incipiat incidere
in paralytin. Vnde & Rhases dicebat. Hæc pas-
sio aut interficit cito, aut transiit in paralytin. At
de hac re latius postea.

OBSERVATIO LXXV.

*De Apoplexia subito in paralytin deficiente, & re-
pente curata.*

Quidam ex vitis patricijs, homo crassus &
obesus, plethora & cacochymia affectus,
perpetuo asthma laborans, & catarthis conti-
nuo tum tussi obnoxius, cuius frater etiam apo-
plexia vitam sinerat. Hic annum sexagesimum
cum excessisset, & illi inter ambulandum nuntia-
tum esset, quendam octuagenarium senem, viro
quoque ex Senatu, sibi notum & familiarem, su-
bito exlinctum fuisse, statim eadem pes sinister
tremere cepit: & domum reuersus, cum in sella
aliquot horis sedisset, apoplexia correptus est. At
cum filius adesset, eum in sella retinuit, alioqui
cecidisset; crux sinistra illico paralytica euasit:
& ad hunc accitus circa horam noctis 9. 21.
die Febr. anno 1586. sine sensu & motu sedebat,
stertebat, os quasi prima vice contractum erat,
non loquebatur, sed ronchos emittebat. Adhibitis
frictionibus, etiam digitis compressis sine sensu
manebat. Ori obtrudo confessionem sequentem:
℞. oxymellis squillæ ʒi. confectiois mihi daticæ
ʒi. Sed vltima ex ore effluere cum pituita. Cly-
sterem sequentem præscribo. ℞. rad. alibæ munda-
tæ ʒi. B. cent. aureæ, r. a. beronica, saluæ, maioranæ,
betæ, mercurialis ana m. j. caulium rub. m. B. sem. anisi,
carni, faniculi ana ʒi. B. fiat decoctio in aqua comuni
pet. Forest. Tom. 1.

*Signa cru-
ditatis ma-
la.*

*Signa affe-
ctus ma-
gnitudinem
& mortem si-
gnificantia.*

*6. aph. 51.
4.
Respiratio-
nis nota*

*Stertor ar-
guat fortem
apoplexiam
non tamen
omnes qui
stertunt in
apoplexia
moriuntur.*

*Febris calida
superueniens
apoplexiæ
bonum.*

*5.
Numenius
filius apud
Hipp. apo-
plecticus ex
leui febre
et diuturna
conuulsione
moritur.
Spuma est
lethalis si-
gnum.*

pro lib. j. addendo benedicta laxativa, diaphanici ana
3 vi. diacatholici 3 iii. olei rutacei, chamamelini, ane-
shini ana 3 j. salis gemme 3 j. salis communis 3 b. mis-
ce fiat clyster. Quem cum inilicere non poteramus,
nisi prius in lectum aeger portaretur, cum hoc fie-
ret à famulo pharmacopœi admodum robusto, &
à duobus suis filiis, crure paralytico non subse-
quente adeo stertebat, & facies in liquorem verte-
batur, dum in lectum poneretur, ut illico ani-
mam agere videretur. Sed ab injecto clystere, cum
his alium e. regie deposuisset, cepit loqui, &
quia eramus in nocte, usque ad 12. horam apud
eum permanentes, etiam has pilulas infra scriptas
dissoluimus cum aqua betonice, & ore per vim
aperto infudimus, maxillis rursus occlusis, ut
sic pilulas solutas in 3. aqua betonice degluti-
ret. Erant vero tales. 3. pilular. cochlear. 3 j. tro-
chis. albandal. 3. iii. cum aqua betonice, fiant pilule
septem; sed cum non posset deuorare, dedimus ita
solutas cum aqua betonice, & habuit ex iis plus-
quam sex sedes. Cum mane rediissemus, ad se
non tantum rediit, sed utcumque loquebatur,
lingua tamen nonnihil titubante, & crus, quod
ita ad breue tempus fuerat paralyticum, potuit
mouere: & fuit ab illa apoplexia & à paraly-
si quasi statim curatus. Attamen cum memoria læ-
sa nonnihil permaneret, mens etiam stupida &
perculsa: adeo ut oxymel vna cum confectioe
mithridatica deuoretur, imperauimus. Et 23. Febr.
die etiam hæc illi præscripsimus. 3. oxymellis
squillitici, syr. de stachade ana 3 j. 3. confectioe florum
rorismarini, saluie ana 3 b. specier. diamoschi dulcis
3 j. nunci. myrsitica condita 3 iii. syr. stachadis q. s.
fiat conditum. Cum hic non solum cacochymia,
verum etiam plethora affectus esset, & faciem ru-
bicundam haberet, & venas admodum amplas ac
apparentes, chirurgum accersiri iusseram, ut illi
vena cephalica pertunderetur, ne rursus malum
rediret, cum etiam consuetus erat per nares san-
guinem fundere, quæ excretio nunc aliquot an-
nis intercepta fuerat, & etiam quotannis sangui-
nem mittebat ex nostro decreto, quo semper bene
habuerat, & nunc fere per annum venæ sectio in-
termittenda esset. Sed superueniens alius medicus,
illi dissuasit, quod esset nimium pituitosa ægritu-
do, neque hic conueniret, cum sectio venæ, ut
dicebat, apoplexiam statim curat vel necat. Et
quia iam ille paroxysmus desierat, quem etiam di-
cebat non fuisse apoplexiam, cum eo, quod crus,
quod antea paralyticum erat, nunc non adeo la-
borare videret, cum semper paralytis post apo-
plexiam remaneat (de qua re postea in Scholio.) At-
tamen cum etiam sanguinea sit apoplexia, in qua
conuenit venæ sectio, & licet hic pituitosa esset,
tamen aderat totius plethora, & ob hoc venæ se-
ctionem adhuc utilem esse iudicabam, cum vires
constarent; quæ etiam à doctis medicis sit in pi-
tuitosa apoplexia, si in toto corpore etiam adfue-
rit plenitudo. Ager, cum filij rationi alterius me-
dici fidem habentes, non tamen sufficienti, indi-
catione sumpta etiam ab hyeme, quod tempus fri-
gidum esset; ac morbi magnitudinis indicatione
neglecta, vena secta non fuit: & ideo pilulas ad-
huc semel sumendas esse proposuit. Verum cum
eas abhorreret æger, nec sumere vellet, hic hau-
stus laxans à nobis ambobus præscriptus est. 3.
diaphanici 3 b. confectioe hamech 3 ii. elect. lenius
3 b. dissolue cum 3 iii. aqua borag. (nam & melan-
choliā ex aliqua causa antea susceperat) adden-
do syr. ex infus. ros. pallid. 3 b. misce, & fiat haustus,
& habuit plusquam sex vel septem sedes. Et dein-
de bene se habuit: quanquam verendum ob ple-

nitudinem & cacochymiam catarrhum & asthma
quod in idem malum facile recidet, ut frater apo-
plexia redeunte tandem interemptus; nam & pa-
ter eorum, tum & alius frater apoplexia similiter
interierunt.

S C H O L I A.

Scribit Iacchimus vir doctissimus, quod quidam
hic volunt ponere signa salutis paralytin ipsam, ut patet
est, cum abscissum in partem aliquam natura facit, cum
ut crus vel brachium, acque iam exsuscitatur æger
incipit, id est, partem aliquam mouere vel sentire
Verum hæc omnia fallacia sunt, ut experientia
Verum hæc omnia fallacia sunt, ut experientia
vidi, quamuis omnes qui conualuerunt, sic con-
uiderint, ut Rhases testatur. Attamen non prius
ualuerint, ut Rhases testatur. Attamen non prius
in tuto ægrum existimabis, quam reliquias omni-
bus partibus sanas fuerit. Et enim lapsissime re-
ciduam facere vidi, ut cum ex abscissu facto
parum leuati fuerint, rursus morbus inuadat, aut
etiam sopor grauis; à quo non euadant: quod &
utrisque fratribus euenit; & faxis Deus ne &
huic, qui tertius est cum & pater eiusdem eodem
malo obierit, idem contingat. Et enim h. s. qui
longioris temporis apoplexiis pereunt euenit, ut
pluries in melius euadere videantur, & rursus
concideret, quod fere euenit valde senibus; ut ali-
quando etiam ad 7. usque diem perueniant, au-
dientes & intelligentes, & partes quasdam cor-
poris mouentes & cibum sumentes; mox subito
concidant rursus, & pereant. Quæ etiam ab an-
cedente causa, quæ non facile tollitur, restitui
potest. Itaque in multum tempus curatio his pro-
ducenda, nec temere suo consilio sunt committen-
di, sed & qui semel ea correpti sunt (etiam si bona
adhibeantur præsidia, ut nos longo tempore fecimus
in M. Francisco Duxio etiam vno paricio Delphio)
facile, id est, leui de causa rursus corripiantur.
Tantum eo morbo debilitatem subit cerebrum, ut non
possit, nisi longo tempore, integræ sanitati restitui præ-
cipue in senio. Hæc Iacchimus. Et ita videtur, quod
apoplexia semper in paralytin terminetur. Sed hic
non negamus apoplexiam, licet leuem, sine para-
lysi fuisse, cum crus non stupidum eodem tempo-
re, ut alius medicus putabat, (qui tamen non ad-
fuerat in principio neque viderat.) sed resolutum
erat (idem aliis mecum spectantibus) quamuis
ad tempus breue: dicebat potius fuisse epilepsiam;
manus tamen, nec membra contrahebantur, imo
laxa manebant & crus plane resolutum specta-
batur. Et postquam ad mentem & motum cruris
redisset nihil se sensisse affirmabat, & quæ apud
illum acta essent, neque nouerat de clystere inie-
cto, & de pilulis adhibitis: nam Epileptici sæpe
præsentunt paroxysmum, & sciunt se cecidisse
aliquando. Post operationem clysteris & pilula-
rum, apoplexia licet valde leui curata, & crure iam
satis restituto; lingua adhuc titubabat nonnihil,
ut facile eum apoplexia laborasse quis percipere
posset. Hinc & doctiss. ille Rembertus Do-
dozus in suis medicinalibus Observationibus cap.
8. De muliere fortissima apoplexia correpta, in
Scholio eiusdem inquit: Non tamen ex hac morbo
est, sed integre hand liberata; ad sanitatem enim &
mentis integritatem perducere non potuit. Videretur
quid tale voluisse Hippoc. cum ait, 4. vbi & tota
isxueq. in ægritudine, id est, soluere apoplexiam
fortem impossibile. Nec enim verba 4. vbi & tota
mors necessitatem, sed restitutionem ad integræ sanita-
tem impossibilitatem ostendunt. Aliud est hominem non
posse seruari: aliud est non posse ad sanitatem peruenire.
Nam male valentibus etiam vna seruari, & præparari
quædamque

quandoque potest: ut in hac apoplexia comperitur.
Confirmant hæc expositionem sequentia verba: aduē-
tū & fulgur hoc est, debilem non facile. Nam eos
qui debili aut extrema apoplexia occupantur, in vita ser-
uare hand difficile est, sed ita curare, ut nulla læsi
relinquatur, hoc opus, hic labor. Multos certe enu-
merare possemus à leui apoplexia restitutos: & nonnul-
los ita restitutos, ut nulla in ipsis præcedenti morbi
manifesta vestigia relicta sint; sed tamen alicuius par-
tis stupor aliquis, vel lingue aliquid impedimentum re-
manet; quod subinde tam exiguum, ut in solo cantu de-
prehendi poterit. Hæc ille. Ita & erat hæc leui a-
poplexia, & licet crus non permaneret omnino
adeo resolutum, ut primo, stupor tamen ex debili-
tate licet exiguis in eo relictus est, ut ita celeriter
non incedat, ut tempore sanitatis solebat, & in
cantu dum in templo canit, lingue impedimentū
facile sentitur, quod in ipso animaduertitur. Quare &
apoplexia licet leui laborauit, illud signum quoque
apud vulgares, est tamen magni momenti, quod a-
poplectici magna ex parte liberati, ac in vita ser-
uari, leui de causa lachrymas fundide eodem postea
in ipsam aderat, & nunc adhæret, quodque nos
habere comperiti sumus, ob cerebri imbecillitatē
relictam, ut arbitror, ut facilius talem humorem
fundant: ubi enim aliquid commiserandum nar-
ratur, statim lachrymatur, ut quotidie experimur.
Quod equidem signum licet à nullo medico, quod
sciam, descriptum, à vulgaribus tamen obseruatū
magis faciendū arbitramur, quod in iis fere fem-
per, qui apoplexia tacti tuere, & non in epilepti-
cis, apparet facilius fuisse lachrymans: & quamquā
vulgares rationem eius reddere non possunt, tamē
experientia quotidiana docet, hoc quasi pathogno-
monicum signum esse, aliquam apoplexiam inue-
nisse. Sic etiam matrona nobilissima Borchia fe-
pueraria fere, mater Domini p. eidis Holladiæ,
cum in asperitima hyeme, tempore admodum ni-
uoso, templum accederet, in itinere collapsa, ore
solo distorto, leui apoplexia tacta fuit neque ster-
tente neque spumante, sed sine sensu & motu ad
tempus in domum reportata, optimis per nos re-
mediis restituta fuit, exigua aut vix vlla paralyti
remanente, nisi quod bene incedere non posset, ut
prius. Semper tamen vestigia leui resolutionis re-
linquuntur: quibusdam vero maior resolutionis, aliis
leuior, nonnullis vix effectus digna, quos ita restitu-
tos vidimus, ut illos minime paralyti alicuius par-
tis laborasse dixisses. At quod Aëtius dixerit ali-
quando quibusdam membra resoluta, aliquando
vniuersum corpus; vnde nonnulli putarunt illum
dixisse, quod transeat in paralytin vtriusque late-
ris: attamen fere semper in paralytin vnus lateris
terminatur: & ratio est, quia apoplexia hæc quæ
oculis est, non causatur à materia adeo copiosa
sed pauca; & ideo non terminatur in paralytin
vtriusque lateris. Causam etiam adfert Benedictus
Fauentinus præceptor meus in sua praxi, cap. proprio
de signis prognosticis de apoplexia ex mente Gal. 4. De
loco affectus, c. 2. Cumque hoc in loco vtrique ce-
rebrum pars tam dextra quā sinistra afficiatur, ratio-
ni conuenit, quod hominem statim rapiat & occi-
dat: ut in vehementissima apoplexia contingere
solet. toto corpore existente resoluta. Nam reso-
lutio totius corporis, secundum eundem Aëtium lib.
6. cap. 28. auctoritate Archigenis dicitur apople-
xia, quæ si vehemens est, mortem inferit; si debilis,
in resolutionem lateris dextri siue sinistri termi-
natur, & tunc curata apoplexia remanet paralytis
vnus lateris. Et ita si altera pars cerebri tantum
afficiatur, ut in debili fieri solet, etiam in paraly-

sin vnus lateris sinistri solet. Et primo duntaxat lin-
guæ medietatem à motu prohibet; & interdum
partes sub capite constitutas, ut nunc diximus. Pro-
pterea, si in aliquo sic affecto, ex prima affectione
soluatur apoplexia, etebrime succedere solet ex
secunda affectione vocata paralytis. Optimum
vero omnium censendum est, si resolutio in partes
valde remotas incedit spinæ: sic enim robur na-
turæ significat, & causæ eam dominari. Contra
vero si facies, aut manus, aut lingua resoluti videat-
ur. Ideo apoplexia leuior fuit in nostro ægrotō,
cum in crure sinistro magis resolutio erat, quan-
tumuis non ita diu durans, licet brachia etiam, ut
manus, laxa erant, & non contracta, ut dictum est.
Verum hic rursus quidam voluerit magis in dex-
tram partem terminari, ut ait Conciliator: alij ve-
ro in sinistram, cum latus sinistrum dextro sit debi-
lius. Et licet hoc sit verum, est tamen magis oppo-
sita hæc pars, inquit Conciliator, & plena in ori-
ginibus nervorum, quam pars dextra; & ideo ma-
gis ineptum ad recipiendum. Rhases & Auicenna
volunt magis siniri in sinistram, ut pote magis de-
biliorem. Sed reuera in vtramque partem fieri vi-
demus; ideo recte concludit Nicolaus, in partem
magis paratam ad recipiendum terminari, siue ea
fuerit dextra, siue sinistra. Nos tamen longa expe-
rientia, cum iam 45. annos praxin exercuerimus
(dum hæc recolligeremus) magis in sinistra fieri, ut
in plurimis spectauimus; quamuis in dextram si-
niri sæpe quoque vidimus. Quod autem medicus
hic dissuadebat sectionem venæ, forte ob hanc
causam, quam tamen non adferebat, quod esset o-
pionis ipsius Fernelij (qui apoplexiam ex sola pi-
tuita fieri scripsit; nequaquam ex sanguine, neque ex
melancholia:) quare sectionem venæ non appro-
babat, licet in senē adhuc satis robusto, cui & ple-
nitudine aderat, recte conuenisset cum alij viri do-
cti etiam in pituitosa fieri suadeant ob magnitu-
dinem morbi; ut etiam Galenus, Paulus, & Aë-
tius iubent, & multo magis, cum totius adhuc pleni-
tudo: ita in apoplexia fortissima in vxore illa ci-
uis honesti. Rembertus bis secuit venam, prius in
brachio dextro, deinde ex pede, atque enemata sa-
tis acris duo hoc ipso die iniecit. Cum etiam ita
scribat in Scholio eiusdem Observationis: Nihil
autem consiliū in hoc morbo, quam confestim sangui-
nem mittere, etiam si corporis temperies frigidior, &
morbi causa pituitosa videatur, si modo vires ferant.
Nequit enim citius à superfluis humoribus exo-
nerari cerebrum, quam per sanguinis detractionem;
& humores cerebrum occupantes absque
sanguine permixto non sunt, nisi in valde senibus,
quibus & vires imbecillæ, & pituita copiosior
quam aliis. Et licet hic senex tamen robustus erat
& plethora aderat; ideo etiam conuenisset, non
obstante, quod eidem post mensem vnum aut alte-
rum vena secta fuerit. Et licet enemata post venæ
sectionem iniecta fuere eodem die à Remberto,
tamen etiam ante, ut Rondeletius suadet, iniici
potest clyster. Et sic etiam nos, cum alius non red-
deretur, prius clysterem iniecimur, & postea de
vena secunda deliberauimus, quamuis eo tempore
postposita, enema, tum pilulæ materiam subito à
capite decurbarunt, ut à tam grani malo breui
eualerit, Deo opitulante. Verum quod nos antea
metuisse dicebamus idem huic contigit: nam
anno sequenti 1587. 31. Augusti, in fortem apo-
plexiam incidens, ex eadem statim mortuus est,
quæ & alter frater illo senior anno 1589. obiit,
viri & alij tres vna cum patre. Vere hic morbus
hæreditarius erat.

21.

Historia
infanti ex
amoye.

Dropaxi

Cantheria.

staphylos agria, pipēris ana 3 b. thymi, origani ana 3
a. castorei 3 i. masticis 3 i. b. vna posse 3 ii. cerea
parum; sunt pilule maniles. Hæc conueniunt, modo
masticare poterit. Alioqui medicamenta ex the-
riaca & oxymelle scyllino palato illinenda, vel
deglutienda; vt & mithridatium, diambra, idque
post purgationem. Tunc quoque valent & rubifi-
cancia medicamenta appellata, sinapismi, & quæ-
cunque capiti admota calefaciunt, linimenta, in-
unctiones, circa initium spinalis medullæ ex oleo
rutaceo, nardino, castorio, nucæ muscat. Fumigia
vero istis periculosa, cum habeant difficultatem
spirandi apoplectici, vt & asthmatici. Alii can-
dens ferrum non toti capiti sed incipiti admovent,
eosque vt capilli comburantur, coniciētes multā
calidi vim in caput penetrasse. Alii sartagine vel
patellam ignitam apponunt: sed curandum ne caput
combustur: vt mulieri ignaræ euenit, quæ
iuuēni qui ex amore infans factus erat, caput cō-
bulerat. Hic autem in lecto cum ligatus decubuit
set ad sex septimanas, ad eum tandem inuifendum
vocatus fui, qui Delphis in parte Orientali misere
neglectus iacebat. Inueni illum non modo infan-
tētem, sed ex diuersis muliccularum medica-
mentis miserrime exceptum: nam ex instrumento
æneo seu patina ænea vel sartagine ignita, qua le-
ctum calefacere solent, vna ex illis caput ita com-
bussit, vt ad cranium & caluariam vsque, integra
cute & pericranio ablatis, processerit, vlcerē &
intolerabili dolore subsequente. Spectaculum qui-
dem inauditum & exhorrendum; ita vt infelix hic
maniacus multis diebus ac noctibus totus vigil fa-
ctus fuerit, vt neque in lecto, nisi ab aliquo viro
forti, detineri potuerit. Adstantibus obiurgatis,
quod adhuc mulieris opera in curatione vlceris vt-
teterent, consului vt doctum Chirurgum voca-
rent: sed parum profeci, cum neque somnifera iu-
uant. Hic cruciati intolerabili tabefactus tan-
dem periit. Istæ sumæ medicorum dignæ sunt, vt
pœnas suæ audaciæ luant. Sed ad rem redeuntēs,
alii potius dropace contenti sunt; licet nonnulli
cauterio potenciali vtuntur, abradis capillis com-
missuræ coronali applicantes; vel actuali cum cu-
spide obtusa. Leonellus, vt apud eundem videre
licet, tum Corrodinus iis vtuntur. Et Curtius,
paulo antequam in Italiam veneram, etiam poten-
tiali utebatur ex cantharidum pulueribus, ex eu-
phorbio cum aceto & cera. Hoc itaque modo cu-
ratur apoplexia. Formulæ medicamentorum ac
præfidiorum exemplis subsequētibz, magis in-
notescent.

OBSERVATIO LXXVII.

De apoplexia pituitosa, desinente in paralyfin, & cura-
ta: postea post tres annos in eandem incidens, longo
tempore decumbens, tandem paralyticus, melan-
cholia deinde accedente interiit: & de duobus
alijs, vno intra quatuor dies moriente; altero
prius vicinque curato, qui postea etiam
melancholicus euasit, & post duos
annos succubuit.

2. S Artor, pallidi coloris, qui pallas mulierum con-
suebat, sexagenarius, in campo extra urbem
existens, subito apoplexia correptus, in domum
sine sensu ac motu fertur: qui cum pituita abun-
daret, & venæ non apparerent, ad eum accitus,
sectionem venæ prætermisimus; sed vt subito ma-
teriam à capite diuertendo auellerem, vt hic cly-
ster infunderetur vel similis iubebam. 2. centaurii
minoris, pulgii, calamagnti, origani, rutæ, betonicæ,

saluæ, mercurij arsi, hyssopi ana m. j. foliorum lauri,
stachados, rorisma. ana p. j. seminis anisi, fœniculi,
caribami contusi. ana 3 ii. vuar. passul. enucleat. 3 j.
colocynthidis 3 j. b. coquantur in aqua communis q. s.
huius colaturæ accipe lb. j. cui adde electuar. hiera-
simplic. benedict. laxat. ana 3 b. hiera lagodii diaca-
locynthidos ana 3 j. b. oles chamomill. rutæ, & gennæ,
j. oles anethini 3 b. oles castorei 3 j. b. sales gemmæ,
sales communis ana 3 j. misce, fiat clyster. Interim cū
clyster parabatur, etiam aluus irritata est ad solu-
tionem glande infra scripta: 2. trochis. albandi 3
ij. pul. spec. hiera picra simplicis 3 j. sales parum
mellis q. s. fiat suppositorum. Adhibui etiam frictio-
nes, & vincula femoribus, tum brachijs inieci, quæ
bus adhibitis tenebat in paralyfin. Sed non ex-
spectata digestione, vt has pilulas quoque deuora-
ret, præcepi: 2. pilul. cochiar. 3 j. castorei 3 j. fiat
pilul. vij. Sed cum nondum deuorare posset, dis-
solui cum aqua saluæ per os infusa, cum ventrem
egregie soluisset, cepit melius loqui. Exhibui ruc
syr. & stachade, & oxymel. scyllinum, & postea
cum pilulas deuorare posset, iterum pilulas deuo-
randas dedi, quas deglutire tunc poterat: 2. pilul.
cochiarum 3 j. b. castorei 3 b. cum syr. & stachade,
sunt pilul. quinque. Nucham quoque inuinximus
oleo samfuchino, nardino simul mixtis. Deinde
pro particulari euacuatione palatum inuinximus
cum theriaca & sinapi, etiam masticatorijs quoq;
adhibitis, & errhinis cum succo betæ, rutæ, & ma-
ioranæ, & sternutamento hunc in modum præscri-
pto. 2. nigell. pip. albi, nucis musc. ana 3 j. bellid.
albi, pyreth. castorei, ana 3 b. fiat pul. pauxillū eius
calamo insuffletur in nares. Vltimo ad maiorem
resolutionem & capitis roborationem theriacam
mithridatium & oxymel. scyllinum dedimus, & im-
perauimus vt ex hoc sequenti condito lumeret
lubinde: 2. conf. florum rorismarini, betonicæ, saluæ,
ana 3 ij. conf. m. b. diac. 3 ii. Theriac. fil. 3 j. d. d.
Specier. dramosc. diamb. pluris rorisma. ana 3 j. b. d. d.
cori 3 ij. oxymellis squillitici, syr. & stachade ana 3
b. misce: bibebat & hoc claretum: 2. saluæ, ma-
ioranæ, hyssopi, beto. ana m. j. florum rorismarini, sta-
chad. ana p. j. liquoris rutæ 3 iij. coquantur in aqua
communis pro 3 iij. adde mellis despumati, syr. & stach.
chad. ana 3 j. clarificetur & aromatizetur cum 3 iij.
cinnamomi, fiat claretum pro iij. dosibus. Exteriores ve-
ro spinam totam inungebat, & eius paralyticum
his oleis infra scriptis: 2. olei nardini, samfuchini
ana 3 j. olei vulpini 3 b. olei caryoph. 3 v. cum vinum
gebat addebat aliquam aquam vitæ rectificatam, & hic
fuit tandem egregie curatus; quanquam postea reu-
rum post tres annos in apoplexiam leuem & paraly-
fin incidit, à qua licet videretur curatus, postea
diu decubuit, & paulatim consumptus melancholia
quoque interiit. Eodem tempore cum tempus
valde humidum & tempestuosum esset in princi-
pio Iunii, cum hic sartor primo in apoplexiam inci-
didisset anno 1579. & in paralyfin transmutata
à qua nostra indultia, prima inquam vice, fuit reu-
ratus; vt postea nulla vestigia paralyseos reci-
querentur, nisi quod post tres annos rursus reco-
reptus est Lambertus Michaëlis Delphius mercator
frumentorum, ad quem cum Empiricus intras-
set, nescio quibus remedijs adhibitis lateri paraly-
tico nempe manui cucurbitulas cum scarificatione
apposuisset, quamuis tamen cum plenitudo vna
cum pituita adesse videretur, præstitisset sanguine
in principio detraxisse in brachio illaeso. Ad hunc
tertio die prius accitus fui, quamuis in nostra vi-
cinia decumberet. Non loquebatur, stupidus erat,
neque titillationibus sub pedibus (quod signum
plenumque

eterumque moris est) neque compressionibus aut
vinculis inieciis, aliique præfidijs adhibitis exci-
tari potuit. Continuo stertebat, dormiebat, mor-
tem prædixi. Vi quadam obtudebam oxymel,
sinapex & scyllinum, & claretum, glande prius
aluo ir. rata: 2. aquæ communis 3 x. cinnamomi
electi 3 b. mellis 3 ij. bulliant, & fiat masticatum
leo potius; vix lumere potuit. Nucham inuinximus
oleo samfuchino, sumpsit quoque ex hac potio-
ne sequenti, vt secessum haberet: 2. hyssopi, sal-
uæ, maioranæ, betonicæ ana m. j. florum stachad. ro-
rismarini, ana p. j. liquor. rutæ 3 b. foliorum colutheæ
3 v. seminis anisi 3 j. coquantur. 3 j. coquantur
in aqua communis pro 3 iij. colaturæ adde mellis ros-
catus 3 iij. aromatisetur cum 3 iij. cinnamomi. Vix
potuit lumere, nisi cochlear vnum & alterum.
Renebatur, imputa reuinebantur tandem & factio
prognostico, Cypriano altero nostro collega acce-
dente cum animam ageret, hic obiit.

4. A ite hoc quoque tempus in Martio cum valde
plue. et, & constitutio aëstina tempestuosa plu-
uioſa diu percurasset, etiam accitus fui ad honestū
ciuem Delphium & senem, qui in apoplexiam le-
uem incidit, in qua etiam antea inciderat Coloniz
amis aliquot præcedentibus, cum has pilulas fe-
lix generarius sumpsisset, tum reliqua medicamenta
infra scripta adhibita essent, bene habere cepit:
2. pilul. coch. 3 ii. pilul. arab. trochis. albandi. ana
3 b. cum syr. & stachade sunt pilul. ix. primo vipo-
te sexagenarius oxymelle simplici & scyllino cam-
lingua balbutiret & vix intelligeretur, prægustatis
ad duos tresque dies tres pilulas pro vice lumebat.
Copiose inde aluus fluebat, & egregie contulerūt.
Nucha & spina dorsum inungebantur oleis sequen-
tibus: 2. olei nardini 3 j. olei maceræ 3 ii. olei ru-
tæ, spicæ ana 3 j. misce. Odorem non bene fere-
bat, adieciimus exiguum quid aquæ vitæ rectifica-
tæ, & postea cum oleum spicæ non ferret, hoc li-
nimento utebatur: 2. olei nardini, vulpini, ver-
mum terrest. ana 3 b. olei rutæ 3 ij. misce. Interea
utebatur theriaca, mithrid. conf. amibos, & bene ha-
buit. Postea tamen per duos annos valetudina-
ris, viribus paulatim deficientibus, totus melan-
cholicus euasit, membris rursus resolutis, vix inci-
dere potuit; postea longo tempore decumbens,
tandem & hic quoque obiit.

S C H O L I A.

Q uomodo curatur apoplexia pituitosa, quæ
frequentissime accidit, ex iis quæ diximus
facile constat: nam omni bus modis amouenda est
causa ipsius, nempe humor pituitosus, tam per ena-
tationem quam euersionem. Hoc faciunt præci-
pe clysteres, & frictiones. Clyster acutus satis ef-
ficacior, & huius formulam nunc descripsimus,
etiam prius, cum tres in ordine ex Rondeletio in-
medium adduximus. Satis calide imponendi, vt
materiam satis potenter educant à cerebro; sed in-
por non sunt parandi, quia è ventre ad caput va-
por vini citissime attollitur, & caput replet & ma-
ius, qui id facit. Si clyster non operetur, ita-
torem non admittunt. De frictionibus satis di-
citur in præfidijs. Montanus manu inuncta linimento se-
desum: 2. olei amygd. amar. 3 j. euphor. 3 j. ca-
stori 3 ij. fiat linimentum. Huc spectant & ligatu-
ræ, de quibus dictum est. Postquam æger per cly-
steres satis fuit euacuatus, tunc excitandus est æger

etiam vehementioribus si opus est, nempe sternu-
tamentis, si dolorosis ligationibus & plicaturis di-
gitorum non excitetur. Er, si nihil impediat, mo-
do lumere posset pil. fauid. coch. ana 3 b. & si non
posset, aucta dosi & adiectis aliquot granis trochis.
albandi, nempe 4. d. soluantur cum aqua saluæ:
quando pilulæ ita dissoluantur, dentur in maiori
dosi, castoreo exiguo subinde adiecto. Deinde ad
causam coniunctam accedimus, nempe caput pur-
gijs liquidis vtimur: vt succo betæ, rutæ, & simili-
bus per nares attractis, apophlegmatismis: vl-
timo caput roboramus iam exterius, vt sacculis,
cuculis, inunctionibus; interius theriaca, confe-
ctione anacardina. Cæterum à causa coniuncta
tres resultant indicationes; scilicet quæ cerebrum
occupat, vt euacuetur, vt per masticatoria, apo-
phlegmatismos. Secunda à loco affecto, vt traha-
tur deorsum. Tertia à virtute oppressa, vt excite-
tur: huius particularia præfidia explicauimus. Sed
nunquam accedendum ad excitationem, nisi duæ
indicationes illæ præcesserint, diuersio & euacua-
tio à toto & à loco. Demum ad localia peruenien-
dum. Postremo accidentibus succurrimus: quæ
relinquuntur, sæpe apoplexia mediocriter curata,
vt est paralyfis, stupor sensus, priuatio vocis &
fermonis & memoriæ abolita, & harum curatio
ex proprijs locis petenda. Post paroxysmum in a-
poplexia, nonnulli vocem perdunt, stupidique &
attoniti permanent, ob duas causas resolutis spiri-
tibus & cerebro refrigerato. Spiritus igitur noui
regenerandi, bonis odoribus, aere calido & sicco,
cibus calidis, cerebrum refrigeratum calefaciemus
sinapismis, dropace, & similibus. Intus valent acor-
rus conditus, semen sinapi saccharo incrustatum,
calamus aromaticus conditus, caryophylli condi-
ti, theriaca, & alia iam dicta; hæc etiam memo-
riam reparant: vide de memoria abolita vel dimi-
nuta, de qua prius dictum est. Valet & confectio
anacardina; sed solum in his, qui sunt repleti pi-
uita, & in paralyfi quæ sequitur apoplexiam, de
qua postea dicturi sumus. Iam etiam memoria
perdita, cum motus ac sensus stupidus, vt de refri-
geratione cerebri dictum est. Quod ad vocis amif-
sionem attinet, vel amittitur, quod memoriam &
imaginationem amiserit: tunc curatur vt memoria
amissa. Si vero ob musculos laryngis, vel linguæ
resolutos, & quod nerui reuerfui repleti sint hu-
moribus resolutis curatur vt paralyfis, de qua
suo loco dicturi sumus. Cum itaque æger aperte
conualeſcit, remittenda est materia iam dicta, non
tamen scopi dimittendi; nam diu stupidi manent,
& accidentia iam dicta eos vexant: adeo vt si sumus
negligentes in curatione, facile contingit paroxys-
mum reuerti, & quod ægri postea moriantur, vt
iam exemplis plurimis docuimus, cum aliqui post
semannum, alii post tres, quatuor, pluresue ire-
rum relapsi in apoplexiam subito interiunt. Pro-
pterea scopi curandi non sunt dimittendi: sed ma-
lam intemperiem derelictam diu persequi oportet,
remedijs tum medicamenti naturam habentibus,
tum quæ ex quotidiano victu desumi queunt.
Et quanquam apoplectici nihil lumere possunt,
cum potius statim medicamenti sint curadi quam
victu; interea tamē vbi eo deuenerit, quod aliquid
eduli per os sumat, tunc paucis cibis vtendum est,
leuibus & calidis, deterforia vi præditis, facilisq;
distributionis, plerumque cum melle edulcatis, vt
placuit Aërio, qua ratione gallinarum, seu pullorū
iure, in quo decoctus sit hyssopus, serpillum, spon-
dylum, seu satyria, calamintha, aut samfuchus,
vel denique saluæ folia, aut rorismarini, aut lauri,
vtendum: in quo iure panis quoque optimus ma-
cerati.

Accidentia
quomodo
sollenday

21.

Cautio

21.

præstare possemus. Hora secunda pomeridiana cum denuo illum iuileremus, in eodem statu permanebat absque motu convulsivo, ut iam perfecte apoplecticus esset cum totius corporis resolutione & immobilitate. Excrementa iam bis ultro in lecto exibant, & putabant astantes quod nunc post excretionem ad mentem & loquelam rediret antequam moreretur, uti & amici ac familiares præfentes existimabant, licet nos nequaquam illud futurum pronuntiauerimus in tam fortissima apoplexia ab epilepsia orta, ægro iam iam ad mortem tendente: Ideo diximus non opus esse in re deplorata amplius redire. Sed instantibus amicis 17. die reuertebamur, & octava hora ante meridiem & hora secunda pomeridiana iam apoplectico magis stertente, etiam spuma ad os sublata, facta prædictione in fene, decima octava die subsequenti mensis Iulii summo diluculo, cum Domino requieuit & obiit.

SCHOLIA.

In principio in hoc ægro & apoplexia & epilepsia simul vigeant, sub finem apoplexia sola lethalis. Nam brachium & crus dextrum, quod non erat resolutum, prius motu convulsivo movebatur, nunc autem resoluta in fine sine motu permanebant, ut prius brachium sinistrum, tum crus. Paralyticus igitur primo ab apoplexia originem habuit, quanquam minime negare velim paralyticum totius lateris etiam ab epilepsia non minus quam ab apoplexia posse oriri (licet frequentius ab apoplexia) ut Gal. De locis affectis facit. Et hoc ipsum Amatus non negat de puero Epileptico, qui postea in brachio & cruris dextri paralyticum devenit, ut ad longum videre poteris cent. 4. cur. 2. 2. Fit enim tunc ab accessione epileptica, quando nervorum aliquorum oscula clauduntur, unde animalium spirituum transitus prohibetur, ex qua obstructione nervorum fit resolutio, & consequenter privatio sensus & motus. Cæterum quod & hic noster æger præter motus convulsivos, epilepsie paroxysmo paulatim desinente, factus sit plane stupidus, ætonitus & apoplecticus, etiam fere cum ipsa epilepsia, hæc signa indicabant. Nam latus sinistrum, quod 12. abhinc annis ex apoplexia præcedente paralyticum euaserat, nunc motu convulsivo movebatur, contrahendo aliquando pollicem. Latus dextrum è contra, quod semper sanum fuerat, nunc plane resolutum erat, ut etiam non sentiret si etiam pungeretur, tãquam ventriculus oppletus omnino in parte dextra cerebri, apoplexiam induxerit, vel pars cerebri dextra omnino obstructa idem præstiterit. Sinister vero ventriculus cerebri non vndique oppletus epilepsiam vel motus convulsivos causaret. Sinistra enim pars quæ antea paralytica, nunc in ea convulsiones movebantur, aliquando bis aut ter in hora modo diutius durantes, modo momentaneæ ad usque primos duos dies, & tertium inclusivæ. Sed postea apoplecticus manens, neque redeuntibus convulsionibus, obiit. Prima paralyticus originem habuit ab apoplexia. Hæc vero ab epilepsia vel apoplexia simul. Hic autem in homine epileptico tam multo tempore à medico domestico nulla facta fuit prævisio, quæ tamen magnis morbis ut fiat potissimum à Galeno commendatur tempore veris & autumnii. Nam & epileptici in ipso paroxysmo non est tuta venæ sectio, sed tempore intervalli. In apoplexia tutior, modo conveniat: sed stertentia tutiora in paroxysmo epilepsie quam in apoplexia. At in prævisione epilepsie tum apoplexie venæ sectio, vacuatio quoque commodior ha-

betur: At in homine distans malo confecto; & fene pituitoso, hic venæ sectio locum nullum habebat. Eratque malum multo peius, cum hæreticarium esset: nam & pater eiusdem apoplexia interemptus dicebatur.

OBSERVATIO LXXXI.

De Apoplexia mutata in paralyticam, eaque curata cum accidentibus post apoplexiam relictis.

Fortissima apoplexia correpta fuit mulier fortissima Hornana, cum ad 35. ætatis annum pervenisset, habita quidem corporis robusta ac carnoso, temperamento calido, & medicritet humido, sanguinis redundantiam attestante. Concidit subito è sella cum linea vestimenta suerit, atque tribus diebus sine loquela, motu & sensu permansit. Enema hoc ipso die cum medicis non adesset, à pharmacopœo satis acre injectum, venæ sectione omisa. Tertio die apoplexia in paralyticam lateris sinistri mutata, etiam vesica resoluta, ut per tres deinde septimanas lotium ultro in lecto effluerit: obliuione subsequente & memoria oblata, diu stolidam mansit. Septimo vero die ab initio apoplexie Hornana ad eam accitus sum: sopor gravis eam tenebat, nec mente constabat: verbum tantum vnum lingua vulgari, la quod ita sonabat, subinde sine ratione pronuntiabat, illi co ad soporem conuersa. In principio, ut referebatur, diducto ore chirurgus (qui venam secundum esse minime contendebat) aquam laundulæ dedit ut eucuationem quod malum sua evaporatione proculdubio auxerat, clystere tantum injecto nihil aliud penes illam actum. Et nunc vitibus destituta, materia iam fluxa, à sectione venæ abstinui, quæ in principio egregie convenisset, nunc minus, cum 7. dies transacti essent. Ideo cum alium redderet, glande sequenti immissa bis excrevit. Pulvis spiritus hiera picra & i. agarici & j. pul. colocynthid. di. ana. 3. iij. mell. q. s. fule ex quo adu. f. fiat elans. Deinde cucurbitulam magnam cum scarificatione in dextra nate & scapula dextra, quæ liberæ erant à paralyticis, apponi iussimus, sanguine utique sectionis èto: bene tulit & multum profuit, vicem sectionis venæ supplens: adhibitis quoque frictionibus in eodem latere paralytico ad abscessum iuvandum. Die sequenti ex nostro præcepto & hoc clystere injectum fuit: Pulvis aurii minoris, beconic. maior, salic. ana. m. j. florum chamomill. meliloli, florum stachad. ana. m. b. bet. a. mercurialis ana. p. j. polyposid. quercin. medulla sem. caribami ana. 3. b. agarici li. car. in glol. lo lineo 3. j. b. colocynthid. similiter ligata 3. j. sem. anisi 3. ij. fiat decoct. pro t. b. j. in cuius colatura dissolvit. Et uarii hiera picra simpl. benedict. laxas. ana. 3. b. sal. ros. 3. j. b. olei chamomillini 3. ii. olei rutacei 3. j. list. com. 3. j. b. duo eorum vitella, salis gemmæ 3. b. list. clyster, quatuor vicibus copiose excrevit & pituitosa & melancholica subcineritia, cum tanta alleviatione, ut deinde à sopore illo graviore excitata fuerit, & aliquid per os fumere potuerit: tamen stupida ac tanquam stolidam permanente. Ex decocto deinde sequenti sumpsit: Pulvis beron. (cum succus eius proprie loquelam restituere feratur) salic. ana. m. j. florum stachados, rosmarinus, herba paralytic. ana. m. b. fiat decoctio in aqua beo. herb. paralytic. & florum cheyeri in balneo maris destillat. ana. 3. j. ad t. b. col. addendo mellis ros. colati 3. iij. aromatisatur cum pul. diamb. & cinnamomi selecti ana. 3. b. claus. ficetur, & sumat tribus vicibus. Postea & hic clyster, & decoct. beron. salis 3. j. ros. & stach. mel. ros. lat. ana. 3. j. b. misce. Inter ea capiebat ex hoc sedulo

ad magnitudinem cassandæ omni mane. Pulvis confer. anis. coriand. cressi conditi ana. 3. j. pul. rad. acori vers. specer. diamb. diamb. abbas ana. 3. ij. pul. castorei 3. j. cum oxymell. simplici, fiat conditum. Rursus clystere altero injecto, spinam dorsii, tum brachium & eius paralyticum inuimus vnguento sequenti: Pulvis lumbicorum, vulpi ana. 3. j. olei rutacei, chamomill. costini ana. 3. b. cera q. s. fiat linimentum. Lin. tio spinæ etiam valebat ad lotium retinendum, cum & vesica ex forti apoplexia etiam resoluta erat. Sic Galenus 6. De locis affect. cap. 4. de quodam, qui luxatas ad exteras partes vertebra, vrinam inuitus profudit, nullo insectante vesicæ dolore. In hoc conecimus, inquit, eius, musculi perurum, qui vesicam claudit, fuisse affectum. Proinde spinam curare volumus. Postea iterum clystere tertio iniecimus, & incepit membra melius movere, & in dies magis ad mentem redibat, & loquelam recuperabat: theriaca quoque assumpta, & tertio quoque die enemata inieci, ad quinque clystres. Tandem incallescere cepit, & febricitare: quod pro malo signo minime habuimus. Reiecit tamen ad tempus calidioribus remediis tabulis diarod utebatur. Deinde cum inciperet paulatim conalescere, Alcmata reverlus fui (in patria tunc enim praxin exercebam) & iniunxi ut comoda victus ratione uteretur, febre eam nunc quoque relinquente. Postea ad me scripsit, quod scilicet incederet, sed quod minime memoria valer. Præfentis rursus decoctis ex herbis capitibus, & cum iam satis valida esset, has pilulas ut sumeret scripsit: Pulvis fariid. cochlear. ana. 3. b. castorei 3. b. cum syr. & a. bade. fiat pilula v. quas deglutiebat post mediam noctem. Deinde imperavi ut vnguento suo adiceret plus olei costini, terebinthine, & castorei. Quo membra paralytica inungebantur per aliquod tempus, & relictis scilicet incedentem circa mensem lunium cum ad eam deflueret, ad alium ægrum accitus, perfecte incedentem & sanatum laude diuinam invenimus; memoria tamen plurimum diminuta: sed tandem restituta fuit is remediis, quæ dicta sunt Scholio Observ. 32. huius libri De memoriæ detrimento.

SCHOLIA.

Quam post ventriculorum cerebri affectus, de quibus nunc diximus, succedant nervorum affectus: de his nunc institimus sermonem habebimus initio ab ipsa paralyticis, quæ apoplexie succedere solet, tanquam accidens perpetuo conueniens apoplexiam, vel magna ex parte, ut nunc multis exemplis ostendimus. Adde quod affines admodum sunt morbi si symptoma aspectemus quod utrobique sensum & motum auferri videmus: ibi quidem in vniuerso corpore, rectore excepto; hic vero in vna vel pluribus partibus. Mirum igitur non ex parte. Galenus sequitur primo De symptomatum causis. Neque enim distinguens illa oratio Rhasis est amittenda: Quod aut apoplexia interficit, aut paralyticam transit. Sunt enim & quæ neutro modo enervant, ut non raro vidimus; uti etiam Iacchus doctissimus se quoque vidisse testatur: quam Montanus accitens perpetuo consequens apoplexiam dixerit; id quidem intelligendum, quod rarissime apoplexia sine paralyticis non terminetur. Nomen Paralyticis Montanus vsui pat, ut paralyticis & paralyticis dicitur. Nam particularis diminutionem facit, & quasi diceremus quod non sit vera resolutio, sed particularis quæ-

Per. Forest. Tom. I.

dam. Propterea *παρωδία* & *καταπαρωδία*, nempe strangulatos, & vere resolutos Hippoc. 2. aph. 45. appellat apoplecticos, non autem paralyticos, qui referuntur & redeunt. Ideo *παρωδία* dicuntur, qui non sunt vere resoluti, sed secundum vnam partem; ut videre licet apud Hipp. li. Protr. rex. 89. & 118. & epid. 89. Neque differt paralyticis ab apoplexia, nisi quod apoplexia resolut totum corpus; paralyticis vero partem. Errant quoque neoterici, ut Gradus, tum alii, qui etymologiam deducunt à læsione, quasi lytic læsio esset alicuius partis. Sed illud nomen deductum est à verbo Græco *παλύνω*, quod Dissolvo vel Resolvo significat. Acceptum sane vocabulum à motu abolito. Ut enim quæ moventur rigida sunt, & intentia, ita dissoluta, vel resoluta videntur, cum moveri nequeunt. Et quidem prius, quam id ægri aduertant, risu digna res esse iis videtur. Mirantur enim, si uti consueverant, ad voluntatis imperium motus non succedat; ac vero quasi re aliqua retinente, aut gravi quopiam pondere deventi impediuntur. Nomen igitur à motus læsione est acceptum, ideo Iacchus auctoritate Gal. 3. De locis affectis, proprie resolutos dici vult, quibus motus aliqua parte perit, quibus vero sensus, non eo nomine dici solent; interea permittit & dicitur. Hos Resolutos quoque appellari. Alii rursus, (de quo ad longum vide Donatum ab Alcmata, & Montanum supra Rhasem,) iuxta decreta Galeni voluit esse exquisitam nervorum resolutionem, cum motus & sensus amittatur, non si quidem nervorum omnium totius corporis: nam huiusmodi affectio. Apoplexia appellatur, sed ubi alteri laterum dextro, aut sinistro, aut in aliquo particulari membro id evenierit. Quanquam si alteri laterum accidat. Resolutio nominabitur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus: interdum dextræ, interdum sinistræ. Aliquando enim dimidium corpus affectum est dextrum vel sinistrum, non aliter ac si à capite ad plantas pedis, linea divideret. Vivunt quidem hi, sed ægre, neque diu, nisi malum cedat. At si in aliquo membrorum idem venerit, ut in manu vel crure, eiusdem membri resolutio dicitur: quamvis & ubi pereat motus duntaxat præcipue, aut sensus, resolutio quodammodo appellari possit, eodem modo ut diximus. Id quod etiam confirmavit Cælius Aretianus lib. 2. cap. 1. cum dixit: Sed est, vel fiet paralyticis, si nunc sensus, nunc motus, nunc utriusque fiat amissio: idque in manibus, pedibus, lingua aut alia corporis parte. Nonnunquam crura ambo resoluta sunt: nunc vnum. Sic & de brachiis: aliquando faciei partium aliqua, ut maxillarum musculi, nunc lingua sola afficitur, nunc oculorum alter, nunc sensus auditus perit, nunc olfactus. Si partes sub facie affectæ sint, hinc affectus proximus erit apoplexie. Ita & præceptor meus Benedictus Faustinus cap. proptio De paralyticis, Bisariam quoque apoplexiam vocari ait: proptie cum in parte nervi vim amiserint & movendi & sentiendi, vi. 3. De locis affectis cap. 10. & 1. De sympt. caus. cap. 5. lateri dextro vel sinistro si id acciderit. Altero modo, & magis improprie, cum vim movendi solum amittunt: & hanc diminutam paralyticam neoterici quidam appellat, mollitiem nervorum. His quidam & tertiam adiungunt differentiam, Vbi ex aliqua facta spinali medullæ dispositione valida, circa primum eius processum, aut reliquias eius partibus omnes equaliter corporis partes suppositæ resolutæ fuerint. Paralyticis igitur vera iuxta sententiam Aetij, Pauli Alexandri Tralliani, & quæ consummata sit, etiam secundum Fernelium, vnius cuiuspiam partis non totius corporis motum & sensum perimit. At imperfecta interdum sensum

Paralyticis dicitur, quibusdam bisariam dicitur.

6.

Y y ij

perimit

perit constantē motu: interdum motum inco-
lumi sensu. Est & quum impetrecta paralyti sen-
sus motusue torpet & hebescit: hic proprie stupor
appellatur à Fernelio, quo aliquando, vidit vniuer-
sam corporis cutem ex crapula & vinolentia affi-
ci, illa solo motu. At cur in nervorum resolutione in-
terim motus, interdum sensus duntaxat, quandoq;
ambo pereant, Galenus optime explicavit 1. de lo-
cis affectibus & 1. de causis sympt. Volunt autem du-
rioribus nervis vim movendi magis inesse, mol-
lioribus sentiendi: alii potius id in compositione
referunt, ac vim movendi à cerebro esse, vim sen-
tiendi à meningibus, ut ad longum docet Fernel-
lib. 5. De animæ facult. c. 10. Huc etiam pertinent
doque ambo ea, quæ lib. 1. c. 10. de nervis scribit. Ut enim prior
cerebri pars viquequeq; mollis est & tenera pot-
terior tantum dura quantum progreditur, ita senti-
tes nervos natura omnes è priora illa parte, mouē-
tes vero, utpote duriores & ad motionem impetus
sustinentes roboris plurimum nactos à postero-
re, & ex spinæ medulla Deus derivavit. Atqui spi-
na & nervi omnes, etiam Galeno auctore, medullâ
habente cerebro, eamque meningibus conuictâ,
quæ singula talem vim habent & naturam, qualem
ab exortu acceperunt. Quocirca necesse est medul-
lam in spina atque nervis (tametsi ea non ut cere-
brum motu agitur) vim duntaxat mouentem;
eius vero membranas vim sentiētem & tractabi-
lissimam suscipere, tum aliis particulis conferre
cerebrum, cum motus & sensus principium sit. Fa-
cultas illa motrix & sensitiua à cerebro tanquam
fonte & parte principe ad motus & sensus instru-
menta per nervos dilabitur, qui ex ipso cerebro or-
ti eandem substantiam habent, nisi quatenus com-
pactiori materia sunt constituti, ne facile à quoli-
bet pateretur. A quavis causa igitur impedita fa-
cultas vel intercepta, quo minus ad nervos mitta-
tur, ratione diversorum nervorum affectu, mo-
tus vel sensus pereunt. Veteres medici dicere sole-
bant, quod scilicet sentire per affici; moveri vero
per aliquid facere explicatur. Quapropter ut quis
mouetur opus est robore, sed ut sentiat, vel mini-
ma facultas sufficit. Iam, quia contra quoque acci-
dit, ut servato sensu motus pereat, alia reddenda
est ratio. Omnis ab imperio prodiens motus ad
musculorum officium pertinet: quippe nervi per
se, sine musculo; nullam huiusmodi in animantis
particulis actionem efficere possunt, sed per mus-
culos, omnes à consilio & voluntate prodeuntes
motus perficiunt. Ad partes vero movendas, ii ali-
quando quidem manifeste perveniunt; aliquando
vero per medios tendines, quos apponeuroseis, id
est, à nervis ortas, aliqui conuocant. Atque ex
hoc genere sunt, tendines digitos mouentes. Si
itaque musculorum nervos affici contingat, motus
digitorum perit, si vero eos, qui ad cutem petue-
runt, tangendi sensus corrumpitur. Sed ubi com-
mune principium affectum est, totum resoluitur
membrum, & sensus & motus simul pereunt. In eo
præterea, qui de causis symptomatum, sic habet.
Quomodo igitur quarundam partium movendi
quidem ab imperio functio resolui videtur, illa
sentiendi facultate, ac quomodo rursus alia
mouentur quidem, sed non sentiunt? in lingua & oca-
lis nihil habet ambiguitatis: quippe quæ duplici
nervorum genere participant: at in quibus mem-
bris duri duntaxat nervi inveniuntur, hac ratione
quæstio explicatur: Si ablata cute subiectus mus-
culus, qui nudus est, immobilis videatur, sentiat ve-
ro tangentes, exiguum ei noxam accidisse putan-
dum est. Nempe quod tantam animalis susceperit
partem facultatis, quanta ad sensus excitationem

8.

Nervorum
motus si vno
eius per se sen-
sus & motus
contra.

9.

sufficiat, ad musculi motum non sufficiat. Quippe
tactionis sensus pati aliquid potius, quam agere
deprehenditur. Proinde ab exigua facultate fun-
ctio eius perfici potest. Musculorum vero motus
in agendo, non in patiēdo actionis efficaciam ha-
bet. Is enim totum corpus transferre potest. Quæ-
propter iurima indiget animali facultate. Neque
aliter vniquam accidere deprehendes, ut mouetur
quidem nudus musculus, sed non sentiat. Verum
nihil mirum videri debet, si adiacens illis cutis se-
sum amittat; musculus vero ipse mouetur. Quem-
admodum etiam vsuvenit, ut duorum musculorum
alter quidem mouetur; alter vero immobilis sit,
aut alter quidem sentiat, alter vero sensum amittit.
Id vero ob hanc causam evenire solet, quod
nervus alterius latus est, alterius manifestus illa-
tus. Sic etiam fieri potest, ut nervus per cutem dispe-
tus offendantur & sensum amittat; qui vero per
musculum spargitur, noxa vacet, & proinde im-
mulus ipse mouetur. Sic & è contra fit, ut ille so-
lus cutis nervus, latus datur nervus musculi, & sic nervus
pereat, sensu permanente vel illato; & sic nervus
alterius latus est, alterius vero manifestus illa-
tus ab vno principio originem duxerint, fuerint tamē
in via diuisi. Quod si vtrique simul nervi afficiantur,
& qui ad musculum devenit, & qui ad cutem
petuenit, simul & sensus, & motus pereunt: cum
videlicet commune principium affectu fuerit. Scies
autem hoc, ubi ex quibus cognoveris communia ipsorum
principia, ex quibus considerando, cum cerebrum ipsum
vel spina sit affecta in eius principio, aut aliqua alia
vertebrarum. Hæc autem in nervorum diffinitione
percipiuntur: Quare solus ille, qui in his facili-
ter exercitatus, ex quibus ea considerare poterit, Ga-
leno teste primo de loc. affect.

OBSERVATIO LXXXII.

De paraplegia seu paralyti ex debili
apoplexia orta.

Famulo Zythépsæ aliqui senis, paraplegia affe-
cto, seu ex debili apoplexia paralytico, varia ad-
hibuit remedia. Imprimis cum sanguinis copia
cum multa pituita commiseretur, & facies rubi-
cunda esset, viribus vtrinque constantibus, ex bra-
chio dextro sano (nam sinistram, & crur, paralyti-
cum affectum erat) ex vena media medius apparente
minutionem sanguinis moderatam fieri iussit, ne
corpus calore destitueretur. Cum enim morbus
chronicus esset, aliquid ex sanguinis redundancia
naturæ reliquisse conducebat; quamquam statim
ex apoplexia in paralytin nunc incidere, & illico
vocari essemus, vel in principio ipsius paralyti-
nam dudum facta, venæ sectio non ita conveni-
ret. Verum hic cum adesset etiam aliqua plethora, in
famulo satis robusto, sanguinem detraximus, sed
in exigua quantitate cum ad primam sententiam
deret. Nullum enim apertius est remedium circa
principium teste Aëtio, si nihil sit, quod prohibeat
quam venæ sectio à partibus sanioribus; sed mo-
derata, ut idem consilii. ne refrigerentur agri.
Deinde cum alius altior esset, ægreque dis-
onus extruderet ægrotus, clysterem hunc parati-
iussimus, atque submitti: cum periculosum sit, co-
tarthicum bibere hærentibus in alio adhuc exere-
mentis siccis: 2. mercurialis, beta, salina, majorana
hyssopi, centaurei minoris, ruta, anethi, scaberrimi
valerij ana m. j. storum chamomillæ, meliloti, scaberrimi
storum rosmarinum ana p. j. summatum anethi, m. j.
se. anethi, feniculi ana 3 j. b. se. carthami 3 b. polypodii
guerc.

querc. 3 j. farsus p. j. coquantur in aqua communi pro
lib. j. colatur & adde benedictæ laxat. 3 vi. hieræ picæ,
hieræ logadi ana 3 i. mellis ros. 3 i. olei liborum, cha-
mæmelini, anethi ana 3 i. salis communis 3 i. b. fiat
clyster. Deinde humorem infestum decocto sequen-
ti coctimus, ut itine laxaretur, per quæ con-
coctum commodius detraheremus: cum recte Hip-
poc. dixerit (Quisquis maiorem vestigia infestatur
in se, nequaquam impinget.) Corpora cum quis
peragere voluerit, oportet fluida facere, & sic ma-
ius potius decoctis uti in hunc modum, quam
aqua destillatis, quæ mihi minus efficaces habentur:
2. hyssopi, salina, majorana, hiera paralytica, ma-
iorana, foliorum lauri ana m. j. coquantur in aqua
communi pro lib. j. adde syr. de passio, hyssopi, & si-
cæ ana 3 j. misce. fiat decoctum pro iij. dolibus
matutinis. Interea iussi, ut hoc mētrato vtere-
tur ad aliquot dies loco cetuiæ pro potu: 2. hy-
ssopi m. j. salina, rosmarinum ana m. j. coquantur in
aqua communi pro lib. j. b. adde melius q. s. fiat meli-
scatum pro potu. mox exundantiam materię mi-
nuam his titulis. 2. pinellæ, de hiera, pilul. alephang,
agrostis trochisc. ana 3 j. cum aqua salina fiat pil. v.
hic autem & cassiam & mannam, serum lactis &
syr. ex i. xul. ros. utpote minus efficacia fugere o-
porteret, quamvis non debeamus statim rei validis
admodum purgantibus medicamentis in princi-
pio. Si quidem lentus est morbus & humor, & da-
ta mora mollior magis quam agitari desiderat; &
paralytis lente curanda est. Plato ait in Ti-
meo. Omnis morborum constitutio, animalium
naturæ quodammodo similis est. Sane animalium
compositio ab ipso generationis exordio, certis
temporibus, articulis terminatur. Idque & genus
vniuersum patitur, & animal vnumquodque ab
ortu tale vultu in spatium in seipso, exceptis ne-
cessariis passionibus continet. Et enim trianguli ab
initio angulorum vim possidentes vsque ad certū
tēpus sufficere ad vltimū vitæ coheret; vitæ id ne-
mini vita prorogatur. Idem quoque constitutionis
modos languentibus convenit: quos si quis citra fa-
talem tempeus curam pharmacis amputare con-
tenderet, ex parvis iugentes ex paucis multi euade-
re co. leueunt. Quapropter diligentia victus ta-
les sunt corrigendi, & gubernandi morbi, prout
quæ datur ortum neque difficile infestumq; ma-
lum. pharmacis instigandum est. Et ita paulatim ad
vehementiora devenimus clysteres aciores, etiam
adiecta exigua colocynthide, & glandes acutiores
& masculas ex turpeto, alhandal, hiera, sale ni-
tro, & gemma ac melle confectas. Rursus ad deco-
cta magis incidentia deveniendo, radice præoniæ,
acori, gentianæ & aliis adiectis. Corpore rursus
pituitoso purgato, cum electuario indo, diaphæni-
co, diacarthamo, diaturpeto; vel his pilulis, quales
& æger noster deuoravit: 2. nitellæ, ferid. cochlearum
ana 3 j. turbut. elect. rosmarinum ana 3 j. trochisc. alban.
3 j. cum aqua salina, fiat pilul. vij. sumantur sub
agressum lecti. Corpore prius satis repurgato,
deinde eis quæ à capite proprie materiam deducunt,
2. nucis muscæ, pyrethri, riperis albi ana 3 j. hyssopi
3 j. vinar. pass. 3 i. cum melle, ad elæ m. j. b. fiat
pasta manfies, seu manicatorium. Et succus betæ,
maiorana, ruta, brassicæ, cum melle despumato
conditis, ex rad. acori, præoniæ, conf. anethi, salina
mistratio, & theriaca, diambuco, diacastorio valde
exiguo adiectis sumant etiam in diluculo theriaca 3 i.
cum vino, ad sudorem eliciendum. Vltimo ad topi-
ca veniendo, nucham, membra paralytica, deinde
prius confectatis panno asperi, yng. arag. martiat.
Pet. Forst. Tom. 1.

oleo coltino, nardino, felino inungere mandauimus.
Quod ita conficitur, accipito præpinguem
catum seu felem in collina saginatum, quem de-
tracta pelle exenterato & protractis interaneis, ca-
piteque truncato perpetuam noctem in aqua vitæ
mersum finito, mane totam cavitatem frondibus
laurinis, salua, ruta, lauendula, roremarino, infar-
cito; in ipsam præterea carnem lardum desigito,
insetis quoque affatim caryophyllis: in veru lento
igne torreto. Quod distillauerit vinctum, pro com-
modissimo linimento vsurpauimus, & membrum
affectum deinde diligenter pellibus vulpinis aut
felinis inuoluimus. Quibus remediis hic, tum aliis
multi conualuere, etiam in quibusdam paralyticis
commode vtentes decocto guaiaci, adiectis herbis
nervos roborantibus, ut est herba paralytica, in ar-
thetica, betonica, lauendula, rotifmarinus: nonnul-
lis iubentes, ubi alia remedia non satis conferunt,
ut thermas sulphureas aut aluminosas accederent;
ut similiter in solium descenderent. Sed & ther-
mis saluginosis eadem vis ascribitur. Augustus
(attestante Suetonio) quoties nervorum causa, ma-
rinis, Albulisque calidis vtendum esset, contentus
hoc erat, ut infidēs ligneo folio (durem Hispanica
verbo vocat) manus ac pedes alternatim in charet.
Solum adornetur ex decocto vulpis: viuz, fol-
phuris, salis, saluiz, ebuli, menthæ, arthemizæ,
lauri, & similibus, ut & Iason Zinzarus
consuluit. Vulpes intro mittatur viua, quum bullu-
la in aeno attolluntur, quo feridus vitæ spiri-
tus, & salientis sanguinis calidus vapor a qua im-
buat. Paulus tamē lib. 7. Vulpes ait, viua aut mor-
tua toto in oleo decocta discutendi vim oleo con-
ciliat, adeo ut humores alte fixos in cutē extrahat.
Nos & caniculos viuos in oleo aliquando in par-
tes discissos decoximus, & ad paralyticum, post
vniuersalia remedia, vtiliter vsi sumus.

SCHOLIA.

Est autem paralytis (quæ apud Trallianum quo-
que dicitur) alias ex debili apoplexia, ut Ferne-
lius dicebat, ac tum proprie paraplegia (vt hic
erat) appellatus, alias ex stupore sensum aucto, qui
paralytis est nuncius, illa quidem grauior ac peri-
culosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit; hæc
vero mitior ac nihilominus pertinax. Illa sere aut
partes omnes quæ sub capite sunt, aut alterum salu-
tem corporis lacus occupat, estque proprie hemi-
plegia: hæc interdum illas, interdum vnam quam-
piam partem oblidet, ut linguam, oculum, maxillâ, quæ partes
labrum, brachium, manum, pedē, aut quicquid sub
diaphragmate constituitur. Quamobrem non per-
petuo vnus præfixus afficitur locus in ipsa reso-
lutione, sed diuersi affici possunt. Si cerebrum ipsum
affectum sit, non tamē secundum totum (quia apo-
plexia generatur) sed secundum partem dextram
vel sinistram dignoscet; quoniam simul cum dex-
tra vel sinistram parte corporis, faciei quoque par-
tes resoluuntur dextræ vel sinistræ, & sic cere-
brum esse diuisum volunt, ut media parte læsa
vna vel altera, nempe dextra vel sinistra latur; at-
que in eo dextrum vel sinistram reperi. Ferne-
lius vero si partis cuiuspiam in facie exstinctus sit
sensus, affectione in iis esse nervis existimat, qui
tertiam cerebri coniugatione prodeunt. At precepto
motu in primis spinæ vertebra causam subsistere
ait. Porro secundum alios, si aliqua faciei particula
cū reliquo corpore resoluta fuerit, tūc origo mali
in cerebro consistit. Aliquando enim (ut dictū est)

Xy iij prius

grus sub facie patiens affectus sunt, quando & proximis est apoplexiae affectus, & necesse est respiratoris defectu hos perire, prout tamen principes facultates magis laesae vel illae sunt. Accidit tamen, ut faciei partes tamen relaxentur, & ceterarum partium nulla, ut lingua, oculus, mandibula, quum in anteriori, aut mediano capitis sinu offensus haret. Si partes omnes quae sub facie sunt relaxantur, affectio totius spinæ obfudet initium. Si igitur supra cervicem collocatae sunt, incolumes ac intactae persistant, & quae subter cubant, omnes afficiantur; manifestum est indicium, non in cerebro, sed circa primum spinæ processum noxam latere. Quemadmodum faciei nervi a cerebro oriuntur, sic omnes animantis partes sub ceruice dispositae, suorum morum ac sensuum nervos a spinali medulla fortuntur. Vbi vero media huius processus pars fuerit obfusa, alterius tantum lateris partes debilitantur. Et sicuti constat cerebrum media meninge cingi, atque in eo dextram & sinistram reperiri: sic spinalis medulla hanc partitionem obtinet. Id Iacchius non admittit, ut ex duabus cerebri partibus, quae diuisae sunt, medulla haec componatur; cum neque vitulorum & arietum medullam cum claret, id intuitu nunquam diuisionem eam conspexerit, nec in cruda adhuc. Etenim cerebrum priusquam in medullam desinat, sua inquam basi vnum sit corpus. Nec villam prorsus diuisionem habere disputat contra Auicennam & illos, qui talia sentiunt. Sed ait illud fieri ex 6. Epid. secundo, & hunc abscissum fieri semper per rectum, ita ut affecta dextra cerebri parte, in dextram corporis partem materia decumbat; sinistra vero in sinistram. Vult tamen Rondeletius nervos etiam diuisos esse in spinali medulla. Pernelius vero inquit, Hemiplegia causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inherescit. Altero crure aut viroque resoluta causa non supra lumbos quaerenda est. Si tota spinæ medulla in transversum afficitur, resolutio subditas partes omnes, tum dextras, tum sinistras occupat; si altera medullae pars afficitur, eas duntaxat, quae e nouementi regione sunt. Sed si determinata pars resoluta sit, ea pars inuestiganda erit ex anatomia, a qua nervos suscipit: ut quibus quinta spinæ vertebra affecta est, eorum manus omnino sensum & motum amittunt: quibus vero sexta, iis non in totum sentiendi mouendique facultas perit, quippe primae brachii partes illae seruantur, atque id multo magis, si septima spinæ vertebra fuerit affecta. Octauae vertebrae affectus perquam exiguum, hac vero inferiores, nullam penitus noxam manibus inducere possunt. Sed quae in proximioribus vertebrae obstructio sit, remotiora membra relaxat, & inde sequitur difficultas aut alui, aut vesicae onera egerendi, aut pedibus gradiendi potestas tollitur. Diligenter igitur circumspiciendum, si ipsamet spinalis medulla non secundum eiusdem initium, sed iuxta alias inferiores eius partes ac vertebrae laedatur, & suppositae partes oblaesae erant: si ingens fuerit affectio, omnes; si exigua, & secundum partem oblaesa sit, partes quae a directo supposito sunt afficiuntur. De his vide ad longum Galen. De locis affectis, & 1. De causis sympt. & sic cognosces num cerebrum, spinalis medulla, seu nervus, etiam musculus vel membrana laesa fuerint, & quae partes sint affectae in quavis resolutione. Sed nunc videndum, quis praeter naturam affectus sit resolutio? Est autem symptoma in genere notae functionum animalium motricum & sensibilium: laeditur utraque facultas in ea: non tamen diminute, veluti in stupore, quae imperfecta quaedam nervorum resolutio est, atque eodem ge-

nere continentur; differunt tantum magnitudine; ut 1. De causis symptomatum ad longum videre possimus. Cuius affectionis indicia scribere non opus est, cum quis non medicus modo, sed fere vulgaris prompte ipsam dignoscere valeat, cum vident partem quampiam sensu & motu priuatam esse. Sectatur autem non vnum tantum morbum, sed nus, sed indifferenter pene ex quolibet oriri potest. Ex intemperie frigida, cum frigidum, vici, dorum ac crassiorum succorum abundantia: aut ablique ea in altera cerebri parte, spina, seu particulari nervo excitari potest, ut prompte dignoscatur ex signis, cap. De dolore capitis orto ex praedictis causis, nec minus inflammatione, seu scitro in praedictarum partium aliqua ortis delationem facit, cultatis impediens; imo non modo si in eis, verum in vicinis partibus orti fuerint, nervos coarctantes, resolutionem excitare poterunt: quod ex propriis inflammationis aut scitro signis comprehendens; qua ratione etiam & nervi ipsi comprimuntur, ac resolutio excitatur ab aliquo corpore duro extrinsecus adueniente, aut vbi vel laqueo vel manibus constringuntur: vel ipsi arctiores sunt, ex luxatis, fractisque spinæ vertebrae, aut aliis obfibus. Similiter ad vulnus, sed vltus cum cerebri, spinalis medullae, tum alterius particularis nervi, sequitur nervorum resolutio: quorum morborum seu causarum notitia ex propriis eorum indicis prompte haberi poterit; vel si externa fuerit causa, ex aegri vel astantium relatione. Fit itaque ab intemperie frigida, & secundum alios a calida, a resolutione continui, a coarctatione vel obstructione. Causae frigidae intemperie & humidae, notae sunt ex lib. De differt. morbor. ut humores influentes aut caloris innati destructio, ut in gangrena accedit, vel externum frigus, vel medicamenta. Fit pleurumque a pituita crassa: Rondeletius vult fieri a pituita tenui & multa, a cerebro defluente, & substantiam nervi irritando, eos molliores efficiende a bile fieri non vult, contra Pernelium; ut apud eundem legere poteris, sed potius a sanguine fieri posse admittit, minime a melancholia aut a siccitate, quae potius nervos cogunt quam emolliunt. Vnde quoque, quia facile pervadit nervos, paralyticum efficit. Sic & febres malignae. Causae solutionis vitales sunt notae, scilicet externae, cum nervus diffusissimus, vel quis in cerebro, vel medulla vulnus accepit, Huc pertinent casus, plaga, offensiones, & similia, tum vulnera ipsa. Causae obstructionis sunt humores, ut iam diximus, in medullam vel nervos influxus, vel tempore coaceruati, vel subito in apoplexia a cerebro defluentes, etiam subitis euentus post solutionem, vini potionem, aut febrem praeviam, aut apoplexiam. Intemperies vero subita non est. Causae coarctationis, vincula sunt pondera, manus ipsae, distorsio confestim facta, ut in spinæ luxatione, ut in gibbis, sensum etiam cedat medulla, nec contorquetur, adeo nihil mali evenit in sensu & motu. Interim etiam comprimentia, cerebrum a cranio rupto compressum: Tumores omnes duri circa ea principia facti. Vel ab aliqua re comprimentes, ut quis innixus cubito supra manum divites caput accinet, aut incoxans poplitem immittit genu. Vertebrae in alterius lateris exilientes, nervorum capita illa, inflammata, & crassique & viscidum humores eadem obcludentes vel meatum ostia obfudantes, nervis transversum incisus. At secundum longitudinem sectio non ita formidabilis. Obfufefacientia nervis imposita: etiam ex valido colidore sit paralyticus, sunt & aliae multae causae notae, prolixius diutiusque sompnus, crebra ingluvi-

nia sedentaria, circa lacus ac flumina verlandi consuetudo; immodicus herbarum infrigidantiū vias, hyberna temporis constitutio, & quicquid humectat, friget, & labet tactu genuinum naturae calorem. Diversae igitur sunt causae huius mali, quae reducuntur ad piocatae, scilicet seu externas, & quaecunque nervis extrinsecus contingunt, ut frigore, venasano, contrahendo, pondere grauantis & quouis modo extrinsecus cerebrum, nucliam, spinam, medullam, vertebrae, nervos & musculos laedendo. Causae praecedentes & succedentes sunt ipsi affectus nervorum, obfufatio, intemperies frigida, & calida, humores pituitosos fundendo & relaxando, frigida do, & quoduis nocuum um in viis transitus. Causae mediae sunt viscidum & crassum succum, tumores, laquei, vertebrae luxatae, fractae, vulnera. Quibus notis haec causae omnes dignoscantur, diximus: Nunc ad signa prognostica accedamus. Resolutio quae non per omnia, sed in partibus sit, ut Celsus afferit cap. 27. lib. 3. nunquam acutus, saepe longus, fere sanabilis morbus est. Intensus vero, atque hyemis tempore frequenter fit; difficile autem in calidis aetatibus, ut apud Caelum Aetolianum liquet lib. 1. c. 1. In senibus autem vix aut nunquam curatur eo quod natuum calorem habent debilem admodum: unde etiam frigidi crassique in illis generantur humores. Paralyticus vero saepe ex debili sit apoplexia, qualis talis est. Id enim frequenter accidit in senibus, ut saepe obferuauimus. Plus tempore aetatis & vetustatis, quam hyemali aut autumnali sperare licet, si recte regatur aeger. Quae a nervi incisione oritur, paulo recte, insanabilis est. Nec minus, si ex spinali medulla transversis incisionibus, seu luxatione valida. Amplius si resolutum membrum motione a facili curabitur, non absque ratione a facili curabitur, aut forte non curabitur: non enim facultate animali duntaxat priuatum esse indicabit, verum & naturali ac quodammodo vitali. Si tremor febrisve concurrat, pro rebus valde lethale est, & celerem mortem minatur. Et illa quae ex febre non soluitur, mala afectione, ab apostemate confirmato, a gangraena saepe incurabilis, imo lethalis. Exigua quoque spes in aetate ingrauescente, in decrepita, nulla, & in qua respiratio multum vitatur, pessima. Si incipiat paralyticus sentiri magna spes est salutis. Ex luxatione subito orta, nisi cito succurratur, est insanabilis, vbi scilicet tumor ex materia fluente est obortus: contra salubris ea est, quae non profus abtulit; quae in vigente aetate adhuc contingit, & vbi membra diuturnitate temporis non adeo extenuata sunt. Significat enim calorem adhuc ad membrum peruenire, qui concoquit & epid fit: quamuis ratio cur gracilescunt ex 6. tur, quoniam motus est, qui calorem attrahit ris. Si incipiant sentire, magna salutis spes emergit: id enim prius, quam motus restituitur. De incisione luxationum haec ex lib. 3. De articulis habetur. Quibus casu ex alto loco praecipue gibba sit, raro duntaxat ad naturam, inquit Galenus, curantur, quibus sit, ut resolutio sit difficilis: vero sanantur & non nisi magno adueniente casu, euenire aut, quod caritatem inuenerunt: sed inter anteriorem partem si sit obfufatio. Quod vero ex causa euenire

videmus saepe eam, quoniam perennis & ardua circa ossa ligamentis, & nervis partibus, inflammatione primum sit; mox non recte curata, in maiorem dorum tranfit, qui est insanabilis. Vidit Iacchius mulierem se affectam meretricem, & dolorem circa vertebrae laesam: erat vero in muliere prominens vna. Alios vidit, uti & nos sine dolore laesos: duo diu superuixere. Cum vero secum alias trahit, & gibbum non ad angulum, sed velut semicirculum fit, ut intortae sunt vertebrae multae, non laeditur medulla, ut neque in gibbis propter eandem causam. Quarum autem in hemiplegia, nunquid dextra lateris sit ceterior, aut e contra? sed ea neotericis censenda cum Donato relinquitur; cum potius poerilia esse videantur, qui huius rei exactiorem doctrinam adferre. Quod ad modum terminationis paralyticos attinet, nunquam in alios morbos tranfit, cum alijs quibusdam omnes morbi frigidi & humidi in eam transmutari possint. Et ita colicus dolor tranfit in paralyticum, quum videlicet pituita pars morbum efficiens ex capite destillans in nervos diuertit, vel potens; in ipsas vertebrae propellit, ut opinatur Hippo. et si etiam illi succi crassiores existant, & per angusta foramina debeant effugere; atque id potissimum interuenit, ut aliqui existimant, materia nonnihil attenuata, fomentis irrigationibusque, aut alijs opportunis medicamentis. Quam euentum imperitus populus chylitibus imputat, ut has effusiones oderint cane prius & angue, etiam in apoplexia desinente in paralyticum: quod tamen bonum est: quamuis nonnulli emori malint, quam eas admittere. Ego interim existimo, ex colico dolore vehementi ob intestina nervosa paralyticum succedere quoque posse, quamuis prior ratio ex Hippocrate magis amplectenda sit. Tremor tamen superueniens paralyticum tollere dicitur. Refert Gentilis se vidisse ipienticam mulierem habentem apostema vsque ad partem dextram: & mutatam in paralyticum & scabiem, & ita liberatam ab apostemate splenis.

OBSERVATIO LXXXIII.

De Paralyti ex pituita.

Matrona nobilis, albi coloris, cum diu dolore capitis ex pituita coaceruata laborasset, & hyems valde pluuiofa esset, in apoplexiam incidit; & ab ea in paralyticum brachij tum cruris sinistri: quae eidem ad aliquod tempus auersa sit. Pro hac curanda, cum pituita abundaret, a qua & resolutio originem habebat, a debiliore cura rationem incipiendam esse duxi. per medicata ad summa remedia veniendo. Oportet enim inter remedia aliquod etiam sit interuallum: nam affectio est valde diuturna, ob id sensum enaculare & exficcare oportet. Ideo, ut cibis assis potius quam elixis vteretur, mandauit, nempe victu attenuante, exficcante, qualem apoplexici comenire scripsimus, si paralytici sunt. Ut humiliter aërem niuofum, frigidum, humidum, pluuiofum vitaret, & in sicco loco versaretur, cubiculo caryophyllis suffumigato. Curauimus quoque: ut si alius resisteret, clysteribus primo imbecillioribus, deinde mediocribus, postea fortioribus (ut de apoplexia diximus) mollior redderetur; minus tamen fortioribus, cum in hac affectione induci dantur. Ut etiam pilulas sequentes deuoraret: 2℞. pilul. de hiera simplici 3℞. u. s. agarici trochisc. 3℞. castorei 3℞. ii. sunt pilulae. Quibus utebatur bis in hebdomada. Deinde syrupos digerentes sumptis.

2. mellis ros. colati, syr. 2. stachade, de betonic, ana 3. j. B. cum decoct. salviae hyssopi, in aethetica, betonica paralytis quatuor. cum nucis muscata & galanga tenuis aromatizetur, misce pro iii. dosibus matutinis. Postea etiam addebam oxymel. scyllinum & syr. 2. stachade. mox & decocto longo utebar, foliis lauri, cum aliis herbis dictis adiectis, radice galange inula, lignis guaiaci & similibus. & huius formulas vide apud Rondeletium cap. proprio, tamen perveni ad pilul. de biera compos. ultimo ad cochias feridas, de opposonace, de sagapeno in minore dosi. in delicata muliere, cum fortissimae sint. Vide compos. pilul. de benionin. descript. Rondeletii. Cerebro deinde propriis medicamentis expurgato, per erythina, masticatoria, deveni ad confert. pyrethrum conditum, galangam melle conditam, si reperiri posset, ad confert. flor. salviae, ambrosiae, stachados, thieracum, anacardina confectioem, auream Alexand. mithridatium, diambaram, diamasum, diagalangam, diacastoreum, rosatam novellam, diacalamintum & corundem electuaria. Imperamus quoque ut in stupha sicca versaretur ad sudorem provocandum; & quod videretur decocto rad. bardanae: sudorem egregie moveret. Deinde ad topica accessimus, nucham & totam spinam inungendo oleo nardino, deinde collino. Valet & in fine etiam inungendo membra paralytica, oleum philosophorum, sambacinum, rutaceum, de euphorbio. Sed in muliere a mitioribus incepimus, adiectis primo pinguedinibus anatis, anseris, gallinae, deinde cari agrestis, vulpis, taxi. Ultimo vero leonis pardi, viperarum. Vide inunctiones quae principio laudantur; deinde vnguenta media; mox & fortissima, & aquam excellentissimam sublimatam apud Rondeletium. Potu sequenti utebatur loco vini & ceruicia: 2. florum rosarum, salviae, betonicae, stachados ana p. j. aquae putalis (cum apud nos aqua fontis dicitur) lb. ix. mellis optimi di. spuma. r. lb. j. coquantur leniter, clarificentur, aromatizentur cum 3. B. cinna nomi, quatuor b. albi 3. j. B. galange 3. B. inunctionis quoque cum oleo vulpino, terebinthina, aquae vitae rectificate aliquot guttulis adiectis, Beatus, cum agerem Bononiam in Italia, hac sequenti inunctione in paralyticis commode utebatur: 2. lumbi i-corum terrestrium lotorum in aqua, (nilius in aqua vitae) & in furno exsiccatorum & pulverisatorum lb. 2. pul. xanthibera, galanga ana 3. B. confice cum oleo bilorum vel castoreo. est mirabile per eundem expectum.

SCHOLIA.

4. Indicationes
et curationes
sunt.

Primum in-
dicationes
praeferre
possunt. id
quod di-
cant.

Cum paralytis sit symptoma in genere noxae functionum animalium mortuorum & sensibilibus, non unum morbum sequens sed varios, ex causa morbosa indicationes curandi invenienda sunt. Cum itaque fiat, vel quod facultas non possit pertransire, vel quod eadem non suscipiatur, quod si primum accidat, scilicet ratione solutae unitatis nervorum, oritur indicatio vniendi. Si vero illud fiat ratione angustiae, oritur indicatio aperiendi: si vero ab obstructione, oritur indicatio deobstruendi. Eadem obstructio cum referatur in materiam, quomodo ea digeratur, evacuetur, sapientius iam dictum est. Si vero virtus non suscipitur, vel ob intemperiem partis vel ob durum tumorem, intemperies alteranda: si frigida, calefacienda: frigida & humida oritur indicatio calefaciendi & exsiccandi ratione tumoris duri, oritur indicatio emolliendi & discutiendi. Sed utrum hoc indicationes praestare possint, id ex signis prognosticis iam dictis facile habetur. Si di-

turna restituit praesidia, & semper vitium est, Galeno teste 3. de locis affectis; ultimo, minime committendum: paralyticus enim mutus est; quamvis non ita imminuat mors ut in apoplexia. Si fiat vitio facultatis, & maxime si sit inflammatio, solutio desperata est. Si vitio nervorum & solutae unitatis, nervo dilecto non curatur, si ex vinculis iniectis, & non sit vera, facile tollitur. Si ex icu forti, nervis compressis, cum attritione nervorum, non ita curatur, si non vehemens curari potest. Si subito fiat compressione facta paralytis, vehemens existit compressio. Si paulatim fiat paralytis, non fuit vehemens & solus expectatur. Si ex luxatione vehementi vertebrarum, curatio est desperata. Sed ob inflammationem musculorum ceruicis, perlibilis est: & si ob densitatem nervorum aut frigus, curari potest. Si obstructio a materia pituitosa melancholica, possibilibus est curatio, quamvis difficillima, cum agere hanc materia exstirpari possit, & validissimis remediis indigeat. Ob intemperiem & duritiem recipit curationem, modo non sit scirrhus, si nec moles, nec color in parte mutetur, sperandum: alioquin imminuta & macie accedente, multo difficilior. Ad curationem igitur accedentes, exclusis his affectibus iam dictis, qui curationem non recipiunt, qualis est ad interna luxatio, & quae diuino est spinae, vel nervi, ad aliorum curationem properemus. Primum vero simplex intemperies occurrit, quam externa causa intulit; hanc sane contrariis curatur, id est, calorem inducentibus. Sic etiam si a multo humidi occurso, curabitur siccantibus, ut sulphureis balneis, post contrahentibus vincolis obrepta paralytis, post laxa vincula, membrum ipsum clementer fricetur, & foveatur oleis vnguentisque calor facit. Si ex compressione, comprimens tollatur, & in re. cum statum corpus erigatur, vel sensum spiritus remeet. Si quis (inquit Hippocrates) sic considerat vii sanguis de superioribus partibus in vias inferiores non descendat pedes torpescunt, quapropter gradum non descendat pedes torpescunt, quapropter gradum facere nequeunt, nisi sanguis decurrat: qui statim decurrat si pedes in gelidam aquam, quae talis fuerit, demittantur. Nam hic torpor levis est, facileque discutiunt. Si ex casu aut percussione inciderit, si quae suis sedibus elisa erunt, omni modo confestim reponantur, dolorque anodynis, oleo rosaceo, melino, a myrrino, anethino, chamamelino sopiatur. Quod si inflammatio accipiat, habita ratione principis visceris, ab initio reprimantur vii conducet, mox quae discutiunt adiciere. Sed praecunctis succurrat, ut commoda vena perforetur, aut alius clysmate molliatur, ut corpus pro exundantia modo vacuetur. Si crassi aut viscosi humores nervorum olia contineant, rint, vel intemperies materiam adiectam habeant, insuper & obstruat, ac duplici affertur noceat sed qui curationem eandem exigant quamvis pituita parata purganda erit, ut iam exemplo praecedente ostendimus. Estque magna ex parte pituita vel pituitosus sanguis, ut diximus, & necessario materia crassa & viscosa. Quae vel ad nervos accersit fluxit aliunde repente, vel sensum in illis accersit. Quod si repente defluxit, vel a natura, crisi ratione id factum est, & quibusdam febribus, & per abscessus finitur: vel ex liquefaciente, & fundente causa externa seu interna: seu omnino erit procacitica, atque hanc concussit influxit, & non est, sed iuvandus: non alia sine ratione, quam ut iubet Hippocr. 2. primi Epid. iuvare ad medicos abscessus. Vbi locus ille corrigendus est iuxta Iacchimum,

Iacchimum, quo interpretes hallucinatur in fine comment. Si ad alium excrementa ferantur clystere iuvabis, si ad renes, iis, quae viam ducunt: si vero, inquit, ad colum, acerbis medicamentis illud calfacies. Est enim aequivocatio in verbo colum, quod alia scriptura per artus significat. Sic ergo iubet nos iuvare naturam, ut scilicet maximum malum euitemus: cum materia ad ignobiliora loca, & longinqua trahatur. Cum ergo Auienna his vitur, non video; inquit Iacchius doctissimus, & tamen cum sequitur Gradus, iis inquam, quae reprimant materiam. Sed distinguere oportuit: si infusa alia occasione, non ex crisi, tunc enim optimum erit iis vii, sed quae cum levi calfactione astringant, ut cyperus, stachas, & nocces cupressi, & myrtus & caryophylla. Antea tamen vacuatione universali erat utendum, scilicet vena secta, & purgatione valida, cum malum sit; necne ad scopum vacuationis & repletionis. Qualis vero ea sit, de apoplexia diximus. Si vero sensum genita sit, & iam facta, alia ratione procedendum erit: Nec enim venam secare conveniet, neque forti purgante vii statim. Nec enim remissis auxiliis agemus in facto malo, & tardissimum motus; neque sanguinem mittere in morbo adeo diuturno: in quo licet alia ratione multiplici abundantiam minuere & corpus siccare. Praeterea ne vires destruas, quibus validis in morbo diuturno indigemus; purgatio vero in iam firmata materia, & suapte natura cruda, quid poterit efficere? ideo sat erit ad plenitudinem minuendam, & nonnihil remittendum a partibus, levis statim purgationibus vii. Sunt autem leves purgationes, quae per clysmata mediocria, vel lenes potiones fiunt. Clysmata ex herbis calidis facillime, quibus oleum lilaceum addendum, & hiera composita. Potio ex agarico, adiecto calidoreo; vel ex hiera. Succedit mox tertius scopus partis vacuandae. Quod si malum apoplexiae successerit, iam diximus, quae in convalescentibus ab apoplexia & in paralyti permittitur, sint agenda. His ergo utendum. Quod ad caput attinet, quod prima causa existit, ipsum vndequecedas. Si vero sensum sit facta, coram partibus postea, quae dicta sunt, aggredietis. His vero omnibus communis est scopus, partis vacuatio primo affectu: mox delectam intemperiem tollere. Si erit pars quoque ad oculum affecta, nervorum patitur, huic quoque vna prospiciemus. Vacuatione vero sensibili vacuatione prius preparato corpore atque humore, iuxta Hipp. praescriptum. Id vero fiet iis, quae incidunt, extenuent & calfaciant. Oxymel ergo scylliticum cum melle rosaceo, stachad. salviae, chamæpitios, betonicae. Omnes enim hae vires, quas exigimus, insunt. Corpore parato, purgatio exhibenda fortis, sed non adeo, ut in apoplexia, sed iteratis vicibus. A purgatione, universum corpus & caput exliccare oportet, etiam prius pituita a capite reputus est. Efficaciant autem anacardina confectio Theriac, & sol Theriacale: cuius compositio a Paulo & omnibus antiquis habetur. Oleis calefacientibus exsiccantibusque & spinam omnem & occiput inungeret: praecipue nervorum propagines membri laei. Quibus epithemata & cerata adungemus: & membrum totum (si quidem manum non habet ad id flexisse consecris) oleo laurino, vulpino, & similibus inungendum. Consuevimus etiam siccas stuphas ex lateribus conficere, iniectis herbis calidis, & forti vino vel aqua vitae: si-

militer & membra dimovere & fricare embrochis ex sponte natis aquis sulphureis tam balneis, ut suo loco dicemus. Hae omnia, de curatione inquam, exemplis subsequentibus clariora ac illustriora mox apparebunt.

OBSERVATIO LXXXIV.

De paralyti leni ex simplici intemperie orta.

Quidam cum iter faceret tempore valde pluvioso, frigido, humido, hyemis tempore, madidum diu pallium collo obvolutum geltauit: unde manuum musculi resoluti coeperunt, nervis circa nucham humectatis, qui ad manum deveniunt. Nucha itaque & spina inuncta circa primas vertebrae, unde nervi oriuntur, oleo laurino, & lateribus castoreo, & terebinthina; manus motum sensumque recepit, brachioque postea & manu quoque inunctis. Quibus remediis & hic curatus fuit: non aliter quam alias iuvenis; qui cum sudarium expectaret ab amasia, in cella vinaria, loco humido membrorum resolutione affectus est. Medici cum iuvenem hunc curare non possent, quidam (ut intelleximus) eundem duxit prope furnum, & ibidem in lecto ponens illum calfaciebat, & foliis nucum in furno calfactis, & linteolis inclusis iuvenem cooperiebat, ut egregie sudaret: sudore cum vberime effluente membra paralytica concalfacta sunt. Et inter sudandum iure capi refocillatus est; & mox convalescit iuvenis.

SCHOLIA.

Hic sola nuda intemperies resolutionem induxerat; quae tollenda erat, nervis iam communicata principio partis laeae, nempe nuchae, medicamentis adhibitis. Si enim aliquis particularis nervus fuerit affectus, eius origine primo inuenta medicamenta adhibenda: quemadmodum Pausaniam Syrum sophistam, qui secundum duos minores finitiae manus digitos, atque medij Pausaniae 7. p. 2. tem dimidiam imprimis sensum difficilem habebat; postea eum omnino amisit male curantibus medicis, sanavit Galenus, circa dorsi initium ea medicamenta, quae illi digitis adaptaverant, adhibere iubens, a qua parte, nervi, per quos ad manus digitos, praesertim iam dictos, sensibilibus transmittitur facultas, procedunt: velut cum 1. tum 4. De locis affectis scriptum reliquit: Nunquam tamen cerebrum despiciendum erit; et si primario non afficiatur. Ita quoque si ex ingenti frigore, citra humorum redundantiam, resolutio fiat, inuenta parte primario affecta praedictis medicamentis (quae valere scribuntur etiam in, quae cum materia laborant, post purgationes & evacuationes) supra eam adhibitis curabitur, cerebro ac ipsamet parte resoluta, omnino non neglectis. Verum eis quoque auxilia eadem porrigas; posthabitis tamen vena sectione, purgatione, ac reliquis connumeratis medicamentis, quae vim vacuandi habeant: sed alterantibus tantum, ac partes roborantibus utendum.

OBSERVATIO LXXXV.

De paralyti per medietatem corporis subito oborta.

Oculus meae, quae 20. proles cum Augustino Trelingio marito suo peperisset, & nunc vidua, annum

3.

diocritus effluere, adeo profuit ut postea duo verba tantum bene & ita, vulgari idiomate, vel & ita proferret, sed aliud nihil. Interea nutu indicabat, nisi quod digito suo annulum meum, quem in digito gestabam, tangeret, quod libenter rursus easdem pilulas sumpsisset, quas auro magis pretiosas nutu quodam indicabat esse; quibus rursus assumptis aluo bene expurgata lingua ve confricaret digito suo imperavi, confectione sequenti, quam & vltro deuorandam obtrudebam: *℞. theriacae veteris ℥ iiii. confecti, mtridaticae ℥ ii. syr. d. stachade, oxymel. scyllini ana ℥ b. misc.* & quia pauper, imperabam, praeter illud quod saepe linguam moueret & exerceret, etiam succo saluiae cum sinapi linguam saepius confricaret. Nucham, totam spinam, mentum, collum, cervicalicem inungebat oleo castino, castorino & vermicum terrestrium simul mixtis, & saluam contusam cum oleis dictis commixtam, pollicis vulnerato (licet vulnus consolidatum esset) apponebat, vtens quoque collutionibus ex decocto saluiae & sinapi, & continuo ceruicem bibens, in qua incocta erant & saluiae & rosamarinus, quinto die loquelam recepit; nam die dominico obmutuerat: & Iouis die curatus fuit, loquela ipsius, omnibus admirantibus, perfecte restituta.

S C H O L I A.

4.

Recte dicebat Guainerius omnem operam impendendam esse a medico, in paralyin linguarum curando: nam apud vulgares diuinum quid esse putatur, si medicus loquelam amissam aegro reparat. Et sic quasi pro miraculo habebatur muto vocem fuisse restitutam, vnde magnus nobis accessit honor, non sine ope nostri saluatoris, qui & mutis a natura vocem & loquelam reddidit, ac surdis aures aperit: cui sit honor ac gloria in perpetuum, qui vult honorari in mirabilibus suis: nam medicina & medicamenta de supernis data. Guainerius capit. prop. De linguae paralyi ad loquelam restituendam; ait succum saluiae solum adhibendum valere, quo nos cum sinapi linguam non solum fricauimus, sed, vt idem quoque deuoraret, imperauimus, idem praestat castoreum vel semen paeoniae ad ℥ j. propinatum. Quanquam vero remediis supradictis paralyis linguarum curata fuerit, dubius tamen fui, num instrumenta vocis resoluta essent: cum & vocalia instrumenta, secundum Aetium, resoluti solent, musculos inquam gutturis, sed maxime faucium, deinde qui sunt supra thoracem. His vero resolutis delatio spiritus impeditur, ac nonnullis exiles voces, quibusdam difficulte sunt, vt vix loquantur atque alii aliter vox interceptitur. Curatur autem primo peractis remediis communibus iam dictis, superius memoratis, adhibenda acria gargarismata; & ea quae commemorauimus etiam thoraci applicanda. His spiritus detentio, ac copiosa expectoratio, & clamor efficacissime opitulatur. Sed vi-
 5. Deglutitio
 nis resoluta
 curatio.

cyrenaico confici solent, & gargarismatis de sinapi, & manducatoriis pituitam ducentibus exterius, quae communes inunctiones, quas praediximus, quae ad clauiculam in paralyi laryngis, in quibus quae ex aceto & sinapi parantur, magis conueniunt, ex decoctione gallarum, teste Rondeletio, & nucum cupressi, & malticatoria, vt semen sua & pi exceptum mastiche; & caro cithoniorum leuiter masticata & subito deuorata. Linimenta fieri debent ex resiccantibus & constringentibus: olei ex acinu vnam ℥ j. olei myrtini, cuben. ana ℥ b. ladani, acaciae, cypri hypocyssid. ana ℥ j. aluminis de pluma ℥ b. cera parum, fiat linimentum. tempore inunctionis inde aceti ros. parum ad penetrationem & contractionem. In hac sola resoluta conuenit acetum ad partem nimium dilatatam contrahendam. Vngantur latera colli & spina dorsalis & cervix tora. Et quia difficilius haec cognoscitur affectio, ob id adungenda sunt signa. Haec nota potissimum deprehenditur, quod resolutione caelophagi laborantes cibaria deuorare possunt, quae consistentia sunt spissa, quae vero liquida sunt, non possunt. Huius rei causa est, quod alimenta non nisi sensum descendant, propter quod caelophagus concidit in sese. Ob eam causam, partem superiorem caelophagi contrahi oportet, vt cibum deorsum deturbet. At illa alimenta, quae dura & spissa sunt, leui contractione facta, propelluntur. Liquida, quia illam consistentiam non habent, & cedunt impellenti, ob id non deglutuntur. Musculi autem laryngis & labiorum frequentius, caelophagi minus frequenter resoluantur. Rarissime autem fit paralyis in osse hyoidis, quam tamen Rondeletius vidit in nobili quodam viro. De qua quum nulli haecenus scripserint, vel quia non viderint, vel quia illam non cognouerint, pauca ab illo desumpta hic explicabimus. Primum dicemus qua via eam deprehenderit, cognouerit, vt ceteri eadem ratione cognoscant, & semel cognitam possint curare iisdem remediis, quibus ipsi vti sumus in resolutione linguarum & partium faciei. Hanc resolutionem cognoscimus ex actione laesa & vilitate musculorum, quorum functio est ad os illud firmandum, quod nulla alia ratione firmari potest, cum in interiore parte sit positum. Descendente enim cibo per caelophagum, os illud firmum & stabile esse oportet, ad linguarum musculorum firmitatem, & laryngis. Ob id natura, vt nautae diuersis anchoris apertis firmant nauem, sic hoc os stabiliri duobus paruis musculis suspensis mento, qui a parte inferiore retrahunt. Nascuntur de media parte mentis, siue maxillae; ab ea parte, in quam inferantur, musculi aperientes maxillam, simul iuncti sunt, vt quasi vnus videatur. His appositus duos alios rectos longiores & latiores. Quare magis distantiuntur a superiore osse sterni. Abusa est his natura ad ligandum asperam arteriam; ob id latiores & longiores fecit: & quia non potuit naturae ponere duos transversos, qui in medio retinerentur, alterum in dextra, alterum in sinistra: non enim locus aliquis restabat commodus, a quo tuto erant, & in quem infererentur. Quod si etiam locus fuisset, vel nimium contraherent, & tanquam laqueus collo iniectus strangularent aegrum in contractione. Ob id sagax & prouida natura nos ex utroque latere obliquos posuit; qui in medio retinerent, & in recto situ firmarent. Sit enim duo qui cum musculis maxilla aperientibus, a proce-
 6. Deglutitio
 nis resoluta
 curatio.

Alij duo ab actonio orti, ad id os oblique, & tenues, & rotundi ascendunt. In aliquibus carnio-
 7. cap. 49. Supercilij
 resolutum
 difficillime
 curatur.

tantum resoluta vniuersum corpus aloidatis euacuabimus, & aquae portionem, iuxta Aetium, plurimasque deambulationes & partium inferiorum frictiones adhibebimus: deinde genis alumen scissile acerrimo aceto dilutum, & calidiora collyria, quale id quod ex sandyce conficitur ingiter illinemus. Quod si adhuc morbus persistit, resuendam genam consulit Aetius. At si supercilium resoluatur, difficillime curatur, quod pars illa parum caloris habet, nervos, venas, arterias admodum contractas; & magis propter refrigerationem partis externae. Neoterici vero, vt Rondeletius, ad paralyin superciliorum dropaces ex pice, aut emplastra trahentia cum castoreo, euphorbio apponunt. Valent & linimenta ab eodem descripta ad linguarum paralyin. Vel pro topicis & loco vnguenti vtere succo taphiz vel ruta vel vrticis, & inungatur pars affecta, & viciniae partes; maxime pars posterior capitis & primae vertebrae, vnde oriuntur nervi superciliorum motorii. Id autem fieri debet post vniuersales purgationes. Quod si medicamento non curetur, ferro curabitur. Inducendum est vulnus oblique a cantho minori ad maiorem; facta deperditione cutis, contrahitur & sursum trahitur palpebra. Sed semper deinde oculum apertum habebunt. Satis autem est semper apertum quam clausum habere. Totius vero oculi resolutio, praecipue vero in proe-
 8. cap. 49. Supercilij
 resolutum
 difficillime
 curatur.

OBSERVATIO LXXXIX.

De nervi optici & oculorum resolutione.

Non tantum nervus opticus, sed totus oculus nonnumquam resolutur, vel simul cum vniuerso corpore dextris aut sinistris partibus resolutis, vt ipse priuatim affectus. Ita oculum resolutum ex percussione laborantem conspeximus qui si ad vnam partem conspiceret, etiam optime videbat; si ad alteram, nihil quicquam videbat. Senem quoque praemanibus habuimus, qui ex ligno in caput percussio, nervo optico adeo ex violenta percussione resolutus, visum eius oculi omnino amiserat.

S C H O L I A.

Quomodo faciei partes resoluuntur cerebro affecto, id prius diximus, tum etiam partium pericilia, & labia afficiuntur. Quomodo autem exorti laeduntur, ita in aeternae respiratorii patium. Sic oculorum resolutio ad nervos, qui a secunda coniugatione de caluaria emergunt, in oculi musculos disperguntur, referenda est, & ad nervum opticum: palpebrarum, ad nervum tertiae coniugationis per foramen ossis orbitae transeuntis. Et sic linguarum, ad nervum de tertia aut septima coniugatione in lingua perreptantem. At de paralyi linguarum satis dictum est. Verum inter-
 9. cap. 49. Supercilij
 resolutum
 difficillime
 curatur.

OBSERVATIO XC.

De manu ac digiti resolutis.

Iuvenis quidam nobilis cum cubito mensæ in-
nixo, & capiti manui inclinato diutius dormif-
set, expergetus, manum torpidam prius, tum
digitos habuit, quæ non diu postea resoluta
fuerunt manui, tum digitis varia à medico ap-
ponuntur medicamenta, tum linimenta adhiben-
tur. Iis vero cum non curaretur, famulum consi-
lij causa ad me misit. Impero ut principium cer-
uicis & quintam vertebra, à qua nervi ad ma-
num feruntur, tum nucham totam ad septimam
vertebra à qua nervi in digitos sese recipiunt,
inungeret cum oleo sampluchino, costino, ver-
mum terrestrium. Et paulatim sensum tum mo-
tum recepit, interea etiam ad roborationem,
manus tum digitos lauando, fouendo, cum de-
cocto rorismarini, saluæ, hyssopi, & similibus,
etiam vermibus terrestribus iniectis, sanitatem
non diu post recepit.

SCHOLIA.

Videor mihi eo propemodum agi (quod Ga-
len. quoque alibi assumpsit) quo Phydias. Qui
post illud Mineræ simulacrū, sculperet coactus
est seorsim, nunc quidem digitum, nunc manum,
nunc vero brachium & pedem, & hoc pacto
quodque membrorum reliquorum, singulatimque:
ita & nos de resolutione nervorum agere cogi-
mur de vnaquaque partium seorsim. Et quod ad
manum attinet, de qua nunc agimus, ea resoluta,
in principio cervicis, vel quinta vertebra affectio
subsistit. Sensus tamen aliquis quandoque relin-
quitur, primæque brachij partes illæ servan-
tur. Minore noxa laborant, ob læsionem in septi-
ma aut octava; sed maximum inde thoracis infer-
tur nocumentum. In resolutione parvi digiti, &
media parte annularis, afficitur nervus in cavi-
tate olecrani sue cubiti. In alijs vero tribus (ce-
teris illæ, vulnerata est aut affecta spinalis me-
dulla: circa principium nervorum brachij per
defluxionem omnes digiti patiuntur, aut per
concussionem. In sectione non est necessarium,
quod nervi brachij in principio iungantur, &
supra cubitum separantur. Et quanquam hic vide-
batur paralysis manuum & digitorum fieri ex
compressione per somnum, ut membra quasi stu-
pida evaserint. Existimo quoque ob longiorem
somnum nucham vel cervicem fuisse refrigera-
tam, unde inunctiones in ceruice magis iuuerunt,
quam priores manui adhibita. Et ita in curatione
paralysis manuum circa finem cervicis & princi-
pium dorsi, & in alijs, quia citius medicamenta
per eam partem ad principium nervorum pene-
rant. Quod si digiti aliquantulum resoluuntur
(quod tamen raro accidit) topica remedia adhi-
benda sunt supra partem, per quam nervus de-
scendit ad digitos alios. Si parvus digitus & media
pars annularis. Topica remedia adhibenda sunt
cubito. Si alij tres resoluuntur, vel stuporem pa-
tiuntur, alijs illæ vulnerata est aut affecta, vel
in ipso principio nervorum brachij, per defluxio-
nem vel percussione omnes digiti patiuntur, ut
paulo ante dictum est. Vertebra dorsi illinenda,
ut nos fecimus, cum inde propago nervorum est.
Et ita Galen. 1. De locis affectis, in illo, qui ex
vehiculo Romam proficiscens initium dorsi af-
fectum habebat, ab eo decidens. Unde tres digi-

Curatio pa-
ralysis ma-
nuum.
Digitorum
Galenus hi-
storia.

tos motu & sensu amisisse testatur; & cum edo-
ctus esset à medico, qui medicamenta frustra
digitis apposuerat, cervici apposuit, unde ner-
vorum, qui à septima vertebra prodeunt, origo
ad digitos pervenit.

OBSERVATIO XCI.

De paralyti virisque cruris.

Perum vidimus quatuor annorum, & quom-
curavimus, filium fratris Laurentij Zassij illius
doctissimi viri ac Rectoris scholæ Alcmariæ.
Huic anno 1548. mense Martio noctu subito
ambo crura resoluta sunt, ita ut mulierculæ ad
incantationem referrent. Cum autem ad tres
menses cruribus ita resolutis sella infederet, à
Rectore ad puerum deductus fui, victu attenuan-
te præscripto, & tota spina usque ad vertebra
inferiores & nates quotidie bis inuncta apud
ignem calide oleis sequentibus. *olei vulpini, vermium
terrestrium, ana 3 j. olei chamomel. 3 ss. misce,* atque ali-
quot diebus inunctione continuata, puer præter
mentem convaluit, ut Dei ope & incedere pos-
sit, & validus atque robustus existat.

SCHOLIA.

Crura & pedes resoluuntur (quibus etiam
facilior est curatio, quam si brachia aut ma-
nus resoluuntur, ob sicciorē & robustiorē na-
turam nervorum, quam habent) ob vertebra
lumborum, à quibus nervi horum oriuntur, aut
quod inguinibus hæc consistat affectio. Si autem
resolutio fiat in cruribus aut pedibus propter de-
fluxionem humorum, aut aliter, topica remedia
ponenda sunt supra vertebra lumborum & in in-
guinibus, qualia prius descripta sunt in cura vi-
ruum. Ita nos topica non cruribus, sed vertebra
dorsi admoimus. Sic etiam Amatus in puero, qui
ex lapidea scala ceciderat, cui brachium & hu-
strum crus absque motu permanebat, cum medi-
cus nihil proficeret, non brachio nec cruribus
medicamenta apposuit: *olei chamomelini, vul-
pini, vermium terrestrium ana 3 ss. pulveris vermium
terrestrium 3 j. cereæ parum, ad ignem fiat linimen-
tum in spina, & desuper pellis vulpina imponatur* Verum origini nervorum occurrens spina
illini fecit. Vidimus, inquit Galenus, alium cui
propter casum omnes inferiores partes deple-
tis manibus resolutæ sunt, & alios, qui vrinam
& alui sedimina præter voluntatem emittunt.
Verum de paralyti facta ex ictu aut casu vel vul-
nere, postea latius. Nunc quod ad crura attinet, vel
alterius membri; communia, inquit Aëtius, re-
media, quæ ad resolutionem diximus, transferan-
tur. Moderata etiam exercitia singulis membris
conveniunt. Præterea vitandum ad vniuersas resolu-
larem docebimus: sintque in omnibus alimenta
quæ facile distribuuntur; attenuantia, bonam al-
vum facientia, nihil viscerum aut præui succi conti-
nentia, vinum album tenue, non valde antiquum;
omninoque cauenda corruptio, refrigeratio,
zestus, otium, lassitudo, colitus, ebrietas. Si ita-
que paralyti fiat in altero brachio vel in pe-
de aut in aliqua parte extrema, purgetur vniuer-
sum corpus, concocta prius materia, ut in prio-
ribus. Scholijs demonstratū est, ut post pur-
gationē supra partē, unde nervi moventes mem-
brum resolutū oriuntur, apponantur cucurbitulæ

& vesicatoria; quæmodum fecimus in iuvene
dilectissimo: & vlcus longo tempore manens aper-
tum, antequam exsiccetur. Supra partem, ut dixi-
mus, etiam affigendæ cucurbitulæ cum paucis i-
gne sine scarificatione, ut fiat tantum attractio ad
partem, & non attractio resolutio. Idem sæpius
faciendum est, tæ quaterve nempe in hebdoma-
da. Inunctiones etiam fiant ex oleis, linimentis,
vnguentis præscriptis. Apponantur cucurbitulæ &
vesicatoria super spatulas in medio, si paralyti sit
in brachijs. Supra vertebra lumborum si crura
resoluta, & supra os sacrum, ubi vesica vel penis,
aut rectum intestinum.

OBSERVATIO XCII.

De paralyti Vesicæ.

Resoluitur musculus constringens collum vè-
sicæ, ob quam resolutionem vrina involunta-
rie exit: quod interdum evenit in ipsa apoplexia
quoque, ut longa observatione vidimus. Vix eve-
nit mulieri Horanæ ex apoplexia paralyti totius
lateris sinistri corpore, de quaprius dictum est,
vel sit ex ictu, collusione, vertebra inferioribus
vel oïe sacro oblati, vel ex nimia refrigeratione.
Quemadmodum contigit viro cuidam, cum tem-
pore pluvioso madidus circa pubem, lumbos in-
feriores & nates, ad longius tempus in navi aper-
ta veratus fuisset. Ita quoque & viro crasso obe-
so, circiter annorum ætatis suæ 50. contigit à frigi-
da materia ad musculos colli vesicæ desit. Cui
hæc descripta sunt, cum lotium retinere non pos-
set: *olei elei, lenitum, hieræ picæ simplicis ana 3 ss.
diaphanici 3 j. xhab. electi, pul. resinæ terebinthinæ pa-
ram torrefactæ, ut videtur sars possit, ana 3 j. trochisc.
alkægæ sine opio 3 ss. dissolue in aqua menthe, abstrahij
vbi in eandem herb. decocto 3 ss. mellis ros. colati 3 ss.
misce, & fiat potio, qua bis multa pituitosa excrescit.*
Mox hoc clareto & fotu usus est. *℞. mentha, cala-
mintha, ros. stor. rubea, ana m. j. saluæ, rutæ, origani ana
m. ss. radices melle, galangæ seu acori veri, rad. cy-
peri ana 3 j. corticum iburis, gran. sumach. capill.
Pen. glandium, nucum cupressi, balanstriarum ana 3 j.
fat. de cost. in vino rubeo Gallico asringente ad 3 ss. j. b.
vel 3 j. pro fotu vesicæ omni mane: ℞. radicis
acori veri, cyperi ana 3 ss. galangæ, xyloaloes, calami
ana m. ss. nucum cupressi, balanstriarum gran. myr-
ti, capularum glandium, rad. figilli Marsæ, consolide
maioris ana 3 j. gallarum illuris, seminis agni casti, ru-
tæ ana 3 j. cinnamomi electi 3 ss. omnibus pulveris satis
ebulliant in vino rubro, adiecto 3 ss. cocchari pro sapore, se-
cundum artem, fiat clareto pro pinta vna atque dimi-
dia. Hoc clareto aliquando curavi puellam Ze-
landinam, quæ quinque annis non poterat retine-
re lotium, & præcipue noctu. Pectinem vero in-
ungebat post fotum sequenti linimento: *℞. vni-
guentis Aragonis 3 ss. olei costini, spica ana 3 j. mis-
ce, & quotidie sumebat ad magnitudinem magorū
labæ ex hac mixtura: ℞. medullæ glandium exsiccata.
3 ss. iburis optimi 3 j. rasuræ eboris, spodiæ, cyperi, gi-
langæ ana 3 j. pul. subtilissime, & excolentur per cras-
sum, & addatur syr. de mentha. q. s. fiat ad modum
electuarii moderate liquidi. Renes laxatos inunxi-
mus etiam hoc linimento: ℞. vng. comit. se. cerat.
ei infundant Galen. ana 3 ss. olei myrtini exiguum,
misce. Postea cum hunc vitum (nam per duos an-
nos hoc vitio laboraverat) minus iuarent, illud
quod sequitur præscripsi; quo alias ante nos
Ioannes Tiengius, medicus Amstelodamensis,
ut ex eius libro scripto inveni, qui apud me ha-
betur, curavit adolescentem octodecim anno-**

Pet. Foresti. Tom. I.

rum, qui ab ipsa pueritia in id tempus lectum
semper comminxerat: *℞. glandium 3 j. b. galangæ
3 ss. bulliant in 3 ss. vini rubri & aqua faborum, in
qua exstinguntur ferrum. 3 j. thuris adiectis, colectur.*
Ex isto quoque decocto omni mane & vesperi æ-
ger noster bibebat. Et egregie contulit. Alteri
quoque pectinem inunximus oleo mastichino, iu-
niperino, exiguo olei terebinthinæ adiecto; qui
post epilepsiam in resolutionem vesicæ incidit,
eoque linimento inuncto, lotium, quod antea re-
tinere non poterat, optime retinuit. Ita & seni
cuidam septuagenario cum vltro vrina noctu ef-
flueret, ceratum sequens cum pectini imposuissē-
mus, recte deinde habuit: *℞. vng. Aragonis 3 ss.
olei mastichini, costini, spica ana 3 j. mastici, stor.
ros. rub. glandium, omnium pulveris sars ana 3 ss.
thuris 3 j. cereæ q. s. fiat ceratum. sæpe fuit reiteratum.*
Post tres annos in idem malum incidens, hoc re-
medium rursus profuit. Verum rustica mulier Ni-
ropæa post puerperium, male prius tractata ab
obstetrice (anno 1556. vna cum lotio me accessit
consultandi causa, dum adhuc Alcmariæ in patria
mea praxin exercerem) lotium retinere non po-
tuit. Primo pilulas sumpsit: *℞. pilul. hieræ simplicis,
pilul. mastichini, ana 3 ss. cum syr. de stachade, fiant pi-
lul. vij. dentur in diluculo erat pituitosa, quamvis
male tractata, frigida & humida complexionis,
ita ut ex fluxione materiæ pituitosæ malum etiam
incrementum cepisset. Alio à pilulis soluta, hoc
clareto utebatur: ℞. cyperi 3 j. gran. myrti, rad.
consolidæ exsiccata, nucum cupressi, balanstriarum ana 3 j.
xyloaloes, calami aromatici incisi ana 3 j. bul-
liant in 3 ss. vini styrci rubri ad 3 ss. j. b. clarificen-
tur, & dulcoretur cum 3 j. sacch. albisimi, & aroma-
tizetur cum 3 j. cinnamomi electi, specier. diarod. abb.
arom. ros. sine moscho ana 3 j. fiat clareto, ut artis est
mox & sequenti usus est: ℞. cyperi 3 j. gran. su-
mach, balanstriarum, nucum cupressi, corticum granat. 3 ss.
xyloaloes, calami aromatici incisi ana 3 j. coquantur
in 3 ss. j. vini rub. & 3 j. aquæ equiseti, & fiat deco-
ctio ad 3 ss. j. b. in qua chalybs ignita ter quaterve ex-
stingatur, deinde coletur & arom. cum 3 j. b. cinnam-
omi electi, specier. diarod. abb. aromat. ros. ana 3 j.
trochisc. de terra figillata, de cavabe ana 3 ss. fiat cla-
retum, addendo 3 ss. albisimi pro sapore. Quibus
remedijs adiuta est.*

SCHOLIA.

Vesicæ resolutio, siue vrinæ detineatur, siue
præter voluntatem excernatur, communi-
bus auxilijs curabitur, iuxta Aëtium, summi totū. c. 34.
que abdomini & loco vesicæ collo adjacenti, quæ
vretæ vocant, admotis; nempe castoreo cum
ruta, cymino, anetho in oleo elixatis: aliquando,
ob nimiam refrigerationem, oleo lycionio cum
castoreo per penis meatum etiam iniecto. Si ob
retentionem sit resoluta vesica, appositis iis, quæ
vrinam movent, vel cathetere imposito, vrina eli-
cienda. Sed de his iterum dicetur, ubi de vesicæ
morbis agetur. Si vero ob resolutionem vrina in-
voluntarie exit, iuxta Neotericos, curanda erit al-
terantibus & euacuantibus pituitam. De quibus vesicæ in-
superius satis dictum est. Deinde vnguentis aptis, quæ vrina
penis & tota regio ossis sacri, à quo procedunt
omnes nervi descendentes ad vesicam & pectem
inungantur. Possunt & heri iniectiones ex oleis,
decoctis caloricis & affectioni appropriatis,
quæ post purgationem in principio iniicienda, ne-
pe & ea quæ digerunt; qualia sunt laurinum, ex
rad. cucumeris agrestis, lilior. antiquissimum de
Z z iij nucibus,

Curatio vè-
siculæ in-
solutionis
vesicæ in-
voluntarie
ex exit.

nucibus, de cocto. In declinatione autem olea, quæ aliquam habent astringentem simul cum calore sunt iniicienda, vel miscenda cum calfacientibus, quæ vim habent restringendi sine refrigeratione, ut est oleum nardinum, de absinthio, oleum in quo decocta sit radix pyrethri, & alia id genus, quæ simul habent vim calfaciendi & astringendi. Ex decoctis hoc modo: *℞. rad. cucumeris agrestis, enula campana vel ixeos ʒj. herba paralytis, iuxta arctica, salvia, foliorum lauri ana m. ʒ. fiat decoct. in oleo antiquo vel amygd. amar. vel in oleo de cherna, & iniiciatur cum syringa.* In declinatione, quæ leuem vim astringendi habent, decoctiones conficiendæ. Hoc vel simili modo: *℞. rad. pyrethri, cucumeris agrestis ana ʒj. pulegi, salvia, primula Veris, chamæpiti. sabina ana m. ʒ. corticis pini, cypri ana ʒj. uucus cupressi, corticis thuris ana ʒiij. fructus lentisci ana summisatum eius vel olei sivi maris ana ʒvi. fiat decoctio in vino styptico.* Potes addere ros. stachad. & colligenda sunt salvia, rosmar. cum furculis, & ex eiusmodi decoctis fiat iniection. Neque in iis, neque in vntionibus prætermittatur calorem: habet enim proprietatem mirabilem, ut omni paralyti conueniat. Valet & conyza & ruta, quocunque modo administrata. Tandem affigantur cucurbitulae sine scarificatione supra nates primum. Postea emplastrum ponatur, quale est cheroneum, vel ex pice aut colophonia tantum. Nam cucurbitulae trahunt sanguinis & spiritus copiam, unde pars incalescit, humorumque crassities & lentor attenuatur, & inciditur. Idem præstat & picatio, aut alterius calorifici applicatio. Pix enim attrahit à centro ad circumferentiam. Sunt qui magnam fiduciam ponant in ʒj. cineris murium vel mustelarum cum aqua myrtillorum vel pectusolarum per syringam iniecta.

OBSERVATIO XCIII.

De resolutione penis.

IN resolutione penis, ut refert Aëtius lib. 6. cap. 35. excretio quidem urinae non impeditur, sedeductio seminis & concubitus: graue & molestum hoc malum est, præcipue vxorem habentibus, quod cum viro cuidam euenisset, in eodem præsidis vi sumus, quæ ad vesicam resolutam valere diximus, & priuatim circa coxendicum articulos calefactoria adhibuimus, tum ea quæ ad virgam intendendam valent. Præter reliqua etiam Aëtius commendat cerui pudendum tanquam cingulum femori alligatum carnes, polybi marini & erinacei & ex anibus sturni. Sed oportet polypos pisces, prius diu multumque verberare baculo, ut fiant teneriores, ut Rondeletius suadet. Sunt enim admodum duri, attamen ubi ita parantur, & bene concoquantur à ventriculo, præstantissimi sunt, inter omnia alimenta in generando semine efficacissima. Cum fingitur polypos, reperitur quippiam lacteo oui simile, quod plurimum Venetem stimulat. Parantur etiam echini marini elixi vel assis, quos vulgo Provincial. (vrsins) vocant. Et sic elegimus remedia, quæ magis à rota substantia, quam quæ manifesta qualitate operantur, ut sunt priapi tauri vel cerui, & conferua satyrionis, & dialatyron Mesues: consuluimus huic, ut penem, inguina, femora hoc vnguento inungeret: *℞. pinguedinis testiculorum vulpis, succi eruca ana ʒj. fellis tauri ʒj. bullæ ad succi consumptionem: & cum infrigidari incipiebat, pulg.*

rem sequentem iniecto: *℞. pyrethri ʒj. euphorbi ʒj. seminis eruca ʒiij. fiat pul. & cum oleo nucum & cera q. s. fiat vnguentum.* Et quia hic paulo calidior erat, crassiores victum præcepimus, sed à remediis admodum calidis & siccis, quæ semen extinguunt, abstinuimus, ideo conferua satyrionis in co utebatur, quæ magis temperata est. Verum in altero magis pituitoso conferua secacul, & zinzibere condito & pyrethro condito & pimpinella seu saxifraga specie condita, vulgo Beuernella dicta, & conferua baucæ vti sumus (quam Rondeletius putat esse radicem spondyli) aut pastinacæ sylvestris. Qualis est & hæc mixtura quondam præscripta pro Hispano sene, cum vxorem ducere vellet ad erectionem virgæ seu mentulæ quasi paralytice affectæ: *℞. croci orientalis, piperis longi, cardamomi, pyrethri ana ʒj. candarum sinci cum suis radicibus ʒij. galangæ ʒiij. sem. rapar. pastinacæ, erucicæ, vrisicæ, linguae anis ana ʒj. porrorum, zinzib. albis, cinnamonomi electi ana ʒij. electi, dialatyronis facientis ad cotum descripti. Mes. ʒiij. cum syrapp. conseruationis zinzib. conditi, fiat mixtura, quæ in vase vitreo transparente referuetur. Capiebat per horam superbibendo vini dulcis optimi cyathum paruum. Et hunc puluerem sequentem ante ingressum lecti fumebat: *℞. zinzib. albi ʒj. galangæ ʒij. virgæ seu priapi tauri exsiccati ʒij. pul. ʒiij. fiat pul. detur ʒj. vel plus cum vino maluatico.* Erubas quoque ex pyrethri ʒij. euphorbi ʒij. puluis, cui referuabatur in sacculo ex corio rubro, huius qui referuabatur in vino forti, quo abiebat & testes, virgam, perinæum, & lumen ac femora, idq; mane & sero. Eratque minus tedium, quam inunctio ex oleis, ob odorem, aut limentis. Nam & pedes ac pedum plantæ, ac volæ manuum eo vino lauari possunt: nam per colligantiam extremitatum cum genitalibus, ut referunt auctores; augetur luxuria. Imperatum est huic, vii & nostro viro, ut fabis, cæpis albis assatis coctis, & pastinacis, rapis cum iure carniū vteretur, etiam lubinde cum butyro, melle & modico zinziberis concinnatis. Quæ omnia valde profuerunt, ut auctor est Ioannes Tornamira; vii & ona cocta in patella cum cæpis prius assatis sub cineribus cum paucis sale & zinzibere conditis.*

SCHOLIA.

RESOLUTIO penis, modo fit ob musculos eius relaxatos aut male affectos; aliquando men- tula etiam resoluitur, cum erigi non possit ex se. minis flatulenti multitudine; vel ob maiorem extensionem manu factam. Solent enim meretrices ob zelotypiam iuuenibus mentulam extendere vi. Aliquando resoluitur ob refrigerationem factam circa perinæum ex natatione in aqua frigida: aut propter compressionem, aut longam equitationem, quæ accidit præcipue his, qui ephippio incedunt admodum duro, & qui sunt parum pingues. Curanda erit iuxta causæ diuersitatem. Primo si ab influxu materiæ pituitosæ resoluens musculi penis, fiat, alterantibus, & purgantibus. superius traditis curabitur. Obseruare tamen oportet, ne eos vrgeamus multis aut ingentibus vacuationibus uti aliquando euenit seni, qui vxorem duxerat cui medicus præscriperat ea, quæ ad virgæ erectionem facerent, & monacho ad lasciuiam comprimendâ, purgationem. Sed pharmacopœus in portandis medicamentis, seu eius famulus errauit; & ita miser senex per totâ nocte alui expurgabatur; & mona-

& monachus magis ad venerè incitabatur; sumpto electuario quod leni destinatum erat. Tales igitur non oportet multum vrgerè vacuationibus ingentibus. Nam omnis vacuatio insignis maxime contraria est distentioni, penis & Veneri: quin potius alimentis laudatis sunt alendi, & quæ adaugeant semen, potissimum iis ita misere affectis qui potius ad concipiendâ proles quam ad lasciuiam, hæc danda sunt. Quod ad topica remedia attinet, valent & hic cucurbitulae lupæ nates, & postea supra inguina posita, & inunctiones tam superscriptæ in principio, quæ & magis propriæ & determinatæ huic affectui sunt, quæ & vim confortandi illas partes habeant, & infland. seu distendendi penem, quæ circa os lacrum & os illi adhibeantur. Interea danda opera est, ut quæ nimium digerant & calefaciant in declinatione non adhibeantur. Hæc enim semen absumunt, & status discutunt, digerunt, qui admodum necessarij sunt ad penis erectionem. Ponenda ergo in declinatione maior pars eorum, quæ vim habent gignendi status; ut sunt olea nucum & anellanarum pineatum, quibus zinzib. si diues est, addatur exiguum, cinetis priapi tauri & seminis erucæ, & conficiantur opiatæ ex confer. eringij, pastinacæ, baucæ, ex anellanis, piceis fisticis, priapi tauri, caucæ scincorum. Sed in valde biliosis minus calidis & digerentibus vtendum quia extinguunt semen & status, quæ in pituitosis magis lauantur. Abstinentum à mentha, vniue, lactucis, & quæ semen extinguunt aut minuant. Pignolatis vtendum. Vide huius formulam extensionem corporis, totus aquæ frigida in principio iuuat & hoc linimentum. *℞. olei mastice, olei ex actibus vuarum ana ʒj. mastice, sang. draconis ana ʒj. aluminis ʒj. ceræ rubræ q. s. fiat limen. Cretici.* Si inueterata sit resolutio, foueatur hoc linio: *℞. cineris inuoluti castorei, vel priapi tauri, vel ceræ ʒj. fiat limentum, in quo decoque nucum cupressi ʒij. Valet & opiatæ sequens ex Rondeletio: *℞. zinzib. cond. ʒij. conf. acoris vulg. iringij. ana ʒj. boracis ʒij. aureæ Alex. ʒij. cum syr. confer. coriis ceræ fiat opiatæ, capiat mane ʒj. & vteratur cibis fructulentis. In diuoribus adde ʒj. mofci. Sed de his latius cum de pudendorum vitis agemus.**

OBSERVATIO XCIV.

De paralyti podicis.

RESOLUTIO intestini recti, plerumque (refle Aëtio lib. 6. c. 36.) sine voluntatis imperio fit, vel musculi retrahentes rectum intestinum. Si resoluantur musculi suspendentes, qui in lateribus recti intestini positi sunt, fit descensus recti intestini, de quo alias loquimur etiam latius, cum de affectibus alui ani tractabimus. Si vero sphincter, resoluatur alui excrementa non possunt retineri per aliquod tempus. Id puero euenit cum ex alto supra coxam concidisset, ut vitro ad septimanam pluresve dies excrementa exirent. Iisdem remediis paulo supra ad vesicam commemoratis (ut etiam Aëtius iubet) circa coxarum vertebrae lites curauimus. Decocto cupressi & rubi in vino rubeo fluorem alui compescimus, & ex iisdem addito absinthio Romano, & floribus ros. etiam fiebat totus circa anum. Aliquando etiam resolutio intestini etiam stercorea interdum detinetur (eodem Aëtio teste) uti aliquando euenit vetulæ matronæ cuidam, cui adeo retinebantur fæces, ut nullam vim expellendi haberet, aliquando etiam

per tempus excrementa vitro quasi exibant, intestino recto etiam resolutum erat. Tales igitur affectum, cum fæces vitro retineantur, modo impinguantia, modo durum stercorea emollientia per clysterem iniicimus. Iubet n. Aëtius ad hos affectus, priuatim nunc impinguantia, nunc mordentia, & erodentia per clysterem infundi: modo in clysteribus emollientibus addendo suillum & anserinum adipem & oleum maluaceum, quod durū & acre stercorea emollit & impinguat. At mutiæ & colocynthidis, centaurei, ariemisiæ, conyza & thymi decocta mordent & erodunt, sed præ cæteris trifoli, quod asphaltida vocant, decoctum probatur. Vbi autem frigiditatis sensus affuerit, sulphur, gentianam, vitis albæ & cucumeris agrestis radicem in omnibus clysteribus admisceri conueniet. Aëtius interdum acopum ex Euphotbio in clysteri diluit cum fœnugraci decocto, & egregie profecit. Nos vi sumus in vetula clystere emolliente, & non nihil calfaciente. Sed cum anus exiret, & contrario eidem ut manu imponi iuberet, fomenta constringentia ano adhibuimus, etiam puluere constringente inaspero, quod anum constringeret & retineret.

SCHOLIA.

PARALYSIS podicis, tum intestini recti, eadem ratione curatur, ut vesicæ paralytis: hoc tamen admonito, quod in hac affectione in principio pos sunt administrari in ano fomentationes, & post purgationes. In principio possunt & fieri iniectiones per clysteres, qui similes erunt superioribus, nisi quod fortiores esse possint. Sed fomentationes astringentes & calfacientes, non debent fieri, nisi purgato corpore, rectoque intestino intro reducto, ad motus etiam cucurbitulis duabus, in fine ossis sacri prope caudam vtriusque vna. Nam ventosæ veluti manus retinent intestinum. Et adstrictio illa, referente Rondeletio, iuuatur per fomentationes recti intestini & musculi ani. Fumigia etiam fiant ex castoreo, pice & aliis rebus calorificis & aliquo pacto adstringentibus, ut hoc modo: *℞. corticis pini ʒj. corticis thuris ʒj. piceis colophonia, thuris, mastichis ana ʒij. castorei ʒj. fermentur cum vino styptico formulæ, instat ethrochisc. quæ ponantur supra carbones, & recipiat fumum in ano per cathedram perforatam. Si addantur ramenta, cornu ceruieris efficacius. Ponantur in hoc fumigio fæ-* Non solum tida, quia non solum vterus fugit odores foetidos, vterus foetida, sed etiam rectum intestinum & alia corporis part. sic foetida & ad resolutionem musculorum suspendentium sicut & intestinum recti intestini positorum, dum fiat limentum, recti intestini descensus, exceptis irrigationibus etiam curantur hæc duæ resolutiones clysteribus & fumigiis. Clysteres vero recte iuxta Rondeletium sunt ex resiccantibus & constringentibus vt cumque aut calfacientibus: *℞. rad. acori vulgaris, bifloræ, cypri, galangæ ana ʒj. salvia m. ʒj. pulegi, absinth. ana m. ʒj. flor. stachad. ros. an. p. ʒj. fiat decoctio in aqua & vino styptico, & in lib. ʒj. colatur & dissolue castorei ʒj. ladanii puri ʒj. misce, fiat clyster, iniiciatur frequenter. Ex eadem decoctio fit forus, addendo aliqua quæ magis adstringunt ut foliorum verbasci m. ʒj. balauft. sumach. hypocyrid. ana ʒij. foueatur vel sedeat in decoctio calidissima vel frigidissima. Balani fieri solent hoc modo: *℞. ladanii ʒj. castorei ʒj. malaxentur simul; fiant suppositoria crassa breuia; immittantur, & teneat æger per noctem. Item fumigia potenter exsiccantia sunt ex ysu. Parantur autem ex pice* Z z iij de gafa*

derasa de naubus, vt supra; vel hoc modo: *℞. cor-
tici naci 3 j. castorei 3 j. styrac. rub. ladani, hyssopi.
ana 3 iij. excipiantur pice & cerebimbina, fiant for-
mulae, vt paulo ante dictum est, quibus fumigetur
anus per embotum, vel in sella sedens perforata,
pannis inuoluta vndeque eger recipiat fumum,
post reiectionem excrementorum alui, vel fumum
recipiat lapidum molarium exstinctorum vino, vel
decocto precedentis clysteris. Si alui excrementa
retineantur ob resolutionem recti intestini, hu-
mecetur per clysterem ex oleo, & apponantur
etiam quæ vim habent irritandi facultatem expul-
tricem, vt sal & muria. Ita etiam in paralyti vesi-
cæ, si contingat vrinas supprimi, prouocentur. Sed
de his suo loco, plura addemus.*

OBSERVATIO XCV.

De paralyti manus ex icu lapidis oborta.

Petrus pictor, qui Almariaz habitabat, mi-
litem cum in iuuentute ageret, & vibs quædam
expugnaretur, ex muro lapide in cervicem & ca-
put vehementer ictus est, cum magna violentia, vt
conciderit, & pro mortuo haberetur. Postea non
bene à chirurgo curatus, manum perpetuo deinde
resolutam habuit, neque vquam postea curari
potuit. At alii qui ex ædibus ab alto ceciderat, statim
ambo crura resoluta fuere, osse femoris quoque
rupto circa septimum diem cum os torqueretur, &
astantes hominem ridere putarent, risu sardonico
animaduerso hominem, statim moriturum præ-
dixi, qui, vix aliquot horis elapsis mox obiit.

SCHOLIA:

Si ex fractis aut luxatis spinæ vertebra, seu aliis
ossibus, si curari valeat orta resolutio, ex luxa-
tionis seu fracturæ curatione sanabitur. Similiter
si ad vulnus seu vlcus, tum capitis, tum spinalis
medullæ, aut aliorum particularium nervorum,
ipsis curatis, dummodo curati valeant, & ipsa re-
solutio persanabitur, quæ ex libris chirurgorum
petenda. De quibus & suo loco dicemus, si Deus
nos superstites fecerit. Verum breuiter quod ad
paralytin attinet factam ex contusione, ictu, aut
casu; considerandum num ex his aut ex ictu ti-
meatur defluxio ad partem læsam, vt si adsit ple-
thora, fiat sanguinis missio, vt in aliis contusio-
nibus fieri consuevit. Verum topica remedia in hoc
differunt, quod in contusione, vel casu, siue resolu-
tione adhibemus astringentia & refrigerantia; ne
humores in talem partem attracti, inflammatione
excitent: in hac autem contusione adhibemus me-
dicamenta, quæ partim digerunt, partim astringunt
cum calfactione quadam, quale est medicamen-
tum illud compositum ab Haly ad formam em-
plastri, cum quo curauit fratrem filii Moysi, vt re-
cepit. Vel fiat sic, secundum Rondeletium: *℞. cor-
tici pini, massicis, thuris ana 3 iij. bituminis lu-
daici, vel mumiæ ana 3 ij. cypri, calami aromatici,
galangæ crassæ, spicæ ana 3 j. olei chamomillæ oleandri
ana 3 ij. ceræ parum, fiat vnguentum, vel addendo
pice & resina q. s. fiat emplastrum. Adde ladani 3 ss.
gum. bedæ 3 ij. Post aliquot dies ab ictu, acce-
dente declinatione, iam minuantur astringentia, &
augeantur digerentia; vt loco oleo oleandri, pone
oleum de castoreo, vel lumbricorum. Si autem sus-
citetur inflammatio, vt eius generatio impediatur,
ad augenda erunt in principio astringentia. Tunc
adde rosas, & similia. Et loco olei chamomillæ, ad-
di potest portio aliqua olei rosæ, aut alterius eius-
dem facultatis. In omnibus resolutionibus id me-*

De Cerebri Morbis:

minisse oportet, causam semper esse auferendam.
Ita si ex inflammatione vel scirrhi in aliquibus
partibus resolutio oriatur, eiusdem inflammatio-
nis seu scirrhi curatione sanabitur. Quemadmo-
dum etiam si ex frigore orto, alterantibus & calta-
cientibus curatur, & à laqueis iniectis, ablatione
horum vel etiam corporis duri extrinsecus adue-
nientis vel comprimentis curabitur.

OBSERVATIO XCVI.

De resolutione ob colicum dolorem contracta.

Nostre ætate inquit Paulus Agimera li. 3. cap.
8. sub finem, colicus quidam dolor incidit:
ex quo præsertim superstites futuros consummata
artuum motus priuatio comitabatur; tactus sensu,
vt videtur, incolumi, seu critica quadam ex alio
oborta transmutatione: vnde motus plerisque spa-
zio temporis sponte rediit. Ita nos habuimus quæ-
dam, qui ex colico dolore in pedum resolutionem
inciderit. Inuiximus autem artus tum pedes oleo
myrrino, chamamelino & nardino ac anethino si-
mul mixtis. Sed magis profuere balnea sulphurea,
ad quæ translatus est.

SCHOLIA:

Ex colicis doloribus nonnulli paralytici eu-
asce, vt non solum in hoc ægro, sed in aliis spe-
ciè. Refert Benedictus Veronensis medicus li. 3. cap.
aliquibus annis vi pestifera per provincias euen-
isse, cæli viui, & plurimos sustulisse, tanquam cri-
simo motu naturæ. Valent his quædam olea non
vehementiora, quale est lilinum, & nardinum, nar-
cissinum. Paulus tradit iis curari vel iuari, quæ
leuiter refrigerant, & calidiora plurimum obui-
se. Oleum chamamelinum cum succo seridis pro-
batur. Sed: vt dictum est prius, semper oculum
habere oportet ad causam. Ita paralytici ex aquæ
frigidissimæ largo potu theiæ calidiores, & sic
ciores egregie valent. Fit enim paralytis statim
quibusdam febribus, quæ quandoque in paralytin
vehementiorum exteriorum permutantur. Refert
Benedictus Veronensis medicus cap. 39. eiusdem
libri. Vidimus, inquit, & Marcum Bassadonum
ex acotæ febris parathrenide, dextro brachio
ex acotæ febris parathrenide, adeo vt sensationis & motionis vi-
deretur, adeo vt sensationis & motionis vi-
res amiserit; febris enim interdum complicatur
cum paralyti, ob putredinem humoris. Quod si
febris fiat sua sponte, ex sola humorum putredine,
coquatur humor peccans, & purgetur, vt monstra-
tum est à nobis in lib. De febribus: Interea paralytis
si inde veniat, minime negligenda est, quamuis
maior cura habenda sit de febre, quæ magis viget,
& ægrum possit occidere. Si sit pituitosa, à qua
præcipue paralytis euenire posset, iniiciatur cly-
ster, & humoribus concoctis adhibeatur purga-
tio, vt videre poteris de febre quotidiana conti-
nua & intermittente, in libris nostris. De febri-
bus, iisque exemplis edoctus quomodo hæc febris
sit curanda. Quæ cum sit pituitosa vna cum para-
lyti, facilius curatur; cum remedia inter se aliquo
modo conueniant: difficilius vero, si febris sit à
bile vel sanguine. Sunt enim aliqui, vt Rondeletius
qui paralytin à bile non posse fieri disputant con-
tra Fernelium. Attamen curationem harum fe-
brium cum paralyti breuiter ponit idem Ronde-
letius, inquiens: Si à sanguine fiat, & plenitudo
corpus grauet, pro cura paralytis & febris sangui-
nem mittere oportet, si modo omnia consentiant:
minor tamen copia sanguinis euacuanda est, quam
si sola esset febris, & non cum paralyti. Refert etiam

duis est humor mitioribus etiam remediis, sed lon-
giori tempore. Nam affectus frigida & humida,
qualis est paralytis, non patitur ea, quæ insigniter
refrigerant & humectant, vel quæ incalescunt.
Curetur hæc febris eo modo, quo diximus curari
dolorem capitis à sanguine: vt si tertiana fuerit,
curabitur etiam vt capitis dolor à bile, vel vt nos
de febre sanguinea & biliola scripsimus in libris
nostris. De febribus. Miscendo tamen, vt idem
Rondeletius admonerat; quæ ad pituitam respec-
tum habeant, tum in medicamentis attrahenti-
bus, tum in purgantibus, ob paralytin, ad quam
etiam respectum habere oportet.

OBSERVATIO XCVII.

*De crurum atrophia, in qua crura resoluta
videbantur.*

Cum febris anno 1556. 28. Iunii die, circa
octauam horam, satisque acuta, Augustinum
Teylingium cognatum meum, & filium Theodori
Teylingij quæstoris D. de Egmont, excepisset; iu-
uenem Louanii tunc operam literis dantem, anno-
rum sexdecim, robustum equidem, & boni habitus,
ac optimæ temperaturæ, procerum ac nervosum.
Quæ quidem febris quarto die cum fluxu sangui-
nis natum cretico oborto, ex vtraque parte, magis
tamen ex sinistra fluente, sinisset; fluxu tamen et
tres continuos dies perdurante; maxima virum
cristallino & prostratio subsequuta est: adeo, vt
licet à febre liberatus, multo deinde tempore le-
cto decubuerit, ægre admodum nutretur, & vires
recuperauerit. Et quamuis multis diebus elapsis
videretur aliquo modo restaurari, mox rursus in-
deterius lapsus, deinceps passus est reciduum circa
decimum sextum diem Augusti, ac iterum oborta
febricula, ac mox sic sanguinis excretionem per na-
res recurrente, vires omnino collapsæ fuerunt; &
hepate tandem depauperato sanguine, & debili-
tato, partim ex obstrukione, partim ex debilitate,
cum sanguinis proba generatio in hepate minus
fieret, neque concoctio, neque distributio, potis-
simum quæ sit in extremis corporis terminis (in
mitatio sit) probe perageretur vnde nulla nutri-
tio partium extremarum, potissimum vero crurū
fecit, ita vt & horum quoque extenuatio simili-
ter accederet. Quo factum est, vt neque sanguis
more solito perfecte generatus, nec probe coctus,
neque distributus, ad membra dicta, tum crura
cofluere. Et sic tandem ambo crura atrophia af-
fecta, resoluta quoque quodammodo videbantur,
vt postremo iuuenis perpetuo in lecto detinerer-
etur, neque pedibus amplius insistere, aut ambula-
re posset. Varii adferuntur medici & pene omnes
professores, tum chirurgi quoque, variis tentatis
remediis ad resolutionem facientibus, quæ cum
nullo modo iuuarent, iuuenem pro deplorato tan-
dem incuratum reliquerunt. Ad hunc, cum in pa-
triam, nempe Almariam delatus esset, curandum
accitus fui, breuiter re animaduersa, quantum iu-
uenis referre poterat, iis medicamentis vti fuerant,
quæ membris resolutis prodesse soleant, calidissi-
mis oleis tum exsiccantibus crura inungendo, ca-
storio, nardino, & oleo ex lateribus, adiecto eu-
phorbio & similibus. At ego affectum contrarium
esse iudicavi, cum ex iisdem semper peius habuis-
set. Et ideo symptoma non solum pertinere ad
nervos, tum crura tantum resoluta, sed potius
ad consumptionem & atrophiam ipsorum, cum
nullo modo nutrentur, quasi etiam medulla in

ipsis ossibus consumpta, nam ossa vna cum carne
circa ignem tanquam translucida apparebant. At-
que hæc ab inanitione, sanguinisque à naribus im-
moderata fluxione euenisse, coniectura artificiali,
tum ratione certa, edoctus iecinore quoque ob-
structo & iam debilitato; vnde neque proba san-
guificatio fiebat, neque sanguis optimus per ve-
nas ad crura nutrienda. Et ita malum non ad ner-
uos resolutos, sed potius ad venas tum musculos
crurum ac carnem atque ad ossa & medullam
(cum hæc consumerentur, neque nutrentur per-
tinere exillimabam, & affectum ad meram atro-
phiam pertinere iudicabam. Nolebam tamen in-
ferre nervos ab hoc affectu omnino immunes esse,
quin & ipsi quoque debilitati & inualidi, etiam
atrophia quoque affecti, & ob hoc etiam robore
suo destituti: aliter tamen quam priores medici,
qui tantum eos tanquam resolutos calidis & exsic-
cantibus nitentur curare, quibus magis atro-
phiam auerunt. Puto autem eos præter mentem
tamen falsa persuasione adductos, etiam asse, paraly-
sin crurum tantum fuisse, & non atrophiam, cum
statim viderint crura non diminui. Et propterea
continuo calfacientibus & siccantibus dum vte-
rentur, quicquid humidi reliquum fuit, exsicca-
runt, vt nerui, neque venæ neque arteriæ nec mus-
culi ipsi, ac ossa amplius nutrimentum susceperint,
atrophia quotidie magis magisque aucta. Et quan-
quam specimen quoddam resolutionis adesse vide-
batur, cum viderent se nihil proficere cum suis
medicamentis, facile atrophiam subesse intellexis-
sent, cum crura minuerentur neque nutrentur.
Et quanquam in membris paralyticis, vt diximus
antea, curationem impossibilem quasi designent, si
eadem macilentia fiant & diminuantur; ideo quo-
que ab eiusmodi valde exsiccantibus & calfacien-
tibus abstinendum fuerat. Quamobrem sumpta
indicatione, ab iis quæ nullo modo inuerant, imò
plurimum obfuerant, ego in contrarium proceden-
dum esse iudicavi, quæ potissimum atrophiam resi-
sterent. Tangebar autem maxima iuuenis misera-
tione, cum videbam illum perpetuo sella insiden-
tem, cruribus tanquam flaccidis adeo nutritione
destitutis, vt ne mouere quidem posset, sed tam-
quam lori instar dependere, femoribus, tum
cruribus ipsis ad pedes vsque ita constitutis; reli-
quo corpore optime sano existente. Quamobrem
malo diligentius excusso, cum atrophiam adesse
animaduertentem, imprimis victus rationem resum-
ptuam, & talem nempe victum, eidem insequen-
dum duximus, qualem hecicis febribus in nostris
Obseruat. conuenire scripsimus: quique humecta-
ret & moderate calfaceret: qui hecicæ potissi-
mum marasmodi, tum marcori proprie conueniat.
Hoc victum quidem utebatur, antequam ad reme-
dia veniremus. Propterea imperauimus, vt ab om-
nibus calfacientibus, exsiccantibus, acerbis, falsis-
que cibis, tum acitis abstineret: sed vt vteretur ouis
molliusculis, & præcipue vitellis eorundem: Et vt
colatitia consummata, caperet caponum iura, &
omnia quæ humectarent, carnem vitulinam, pul-
los, capones, perdes & coturnices pinguioribus,
cuniculos paruos. Vinum quoque moderate sum-
ptum, concedebam ob stomachi debilitatem. Vte-
batur subinde etiam lacte amygdalato, cui aliquot
amygdalæ amaræ, sed admodum pauca, adiectæ
essent, ad hepatis deopilationem. Bibebar autem
& cernisiam consuetam: à crassiore & amara ac
valde lupulata abstinerebat. Lac dulce propter nu-
tritionem minime inhiuibimus; sed vbi eo vtere-
tur, ab aliis cibis se cauere, solo lacte contentus: il-
lud enim maxime nutrit. Attamen concessimus vt
cya-

cyathum unum vini Rhenani superbibet, ne in stomacho aceſceret, vel ſtomachus concoqueret, vinum minime ſuperbibet, neque aliud eo tempore comederet. Vnas paſſas, poſſimum oblongas, conſeſimus; quæ valde nutriunt & hepati profunt. Dedimus pignolata, pineas, fiſticos, paſtas regales, maſſeos panes, conſuſa ex carni- bus caponum, pullorum gallinaceorum alas gallinarum, caponum: teſticulos gallorum: iura pin- guia cum ovis vino concinnata. Quævis facile nu- trimenta & ſanguinem laudabilem gignentia; hor- deata cum iure veruecis vel iure pulli, & quævis alia corpori molem addentia, & quæ macilentis conuenire dicuntur, atque ab auctoribus inſcri- buntur. Ad impinguationem. Inter piſces magis ſaxatiles, & qui apud nos in puris aquis degunt, laudabam: à marinis & admodum ſaliſ abſtine- bat. Somnum largiorem admitebam, ſodalicia iucunda, ludosque pueriles, modo corpus ani- mumque non fatigarent. Studia vero, lucubratio- nes, vigilias, animi triſtitiâ inſiſtebam: tum ea omnia, quæ corpus inaniant; & ideo ab euacuanti- bus abſtinebam, & quæ ſudorem prouocarent, vel vomitum incitarent, aut vrinam valde elice- rent. Quamobrem, quo ad uſum medicamento- rum attinet, hæc noſtra prima intentio fuit, vt hepar priſtinæ concoctioni, ſanguificationique recte incumbere poſſet. Et quia atrophiam plerum- que ſequitur inflammationem hepatis, vt *Galenus lib. De pulſ. ad tyrones dicebat*; ita & hic contigit: nam prius fuit febris acuta, quam excepit ingens fluxus ſanguinis narium; & ita hepar prius à febre inflammatum, poſtea ex longitudine morbi, & maxima euacuatione ſanguinis, copioſe à naribus erumpentis, ad frigiditatem deuenit, obſtructionem & debilitatem, vt ſanguificatio proba non fieret, neque diſtributio ſanguinis ad crura. Ideo hæc obſtructio tollenda erat, & hepar debile ro- borandum. Quæ recte fieri non poterant, niſi etiam ventriculo robur quoque adderetur, cum in eo prima diſſectio vigeat: & hac concoctione prima melius peracta, reliqua deinde quæ ſit in hepate, & vltima quæ ſit in membris commodius quoque procederet. Hinc maxima ratio membrorum nu- tritionem habenda erat. In iſſe etiam cado totius curationis verſabatur. Propterea quo ad ſecun- dam intentionem, opus erat virium reſtauratione, iſſque medicamentis, quæ inanitis ac conualeſcenti- bus conueniunt. Quamvis hæc virium reſtaura- tio à victu reſumptiuo poſſimum pendebat; inter- im & medicamentis reſtaurantibus & corrobora- ntibus opus erat, quæ neque ſtomacho aut ie- cori obſeſſent, & vt viſceri robur adiciſſetur, & obſtructio quoque ſimul tolleretur. Id cum ſim- plex medicina efficere non poſſet compoſita, quæ- dam inuenienda eſt methodo quadam, quæ illa omnia iam dicta præſtet. Hoc clareto prius uſi ſu- mus: *℞. rad. ſeneculi, petros. (quæ aliquo modo ſine magna calfactione obſtructionem hepatis tollunt, nec valde exſiccant) radicis bugloſſ. (con- uenit cordi & reſtaurat) rad. eringii creſcentis in montibus arenofis humectat & nutrit (quamvis vrinam prouocet, & obſtructioni hepatis valeat) ana ℥. ss. ſtorum cordial. p. j. capill. Ven. polirrichi (ad deoppilationem) boraginis, bugloſſ. meliſſe (hæc cordialia ſunt) ana m. j. vuar. paſſul. vuar. Corinthis. ana ℥. j. liquiritia raf. ℥. ss. coquantur in duabus partibus vini Rhenani & una parte aquæ ad lib. j. coletur, aromatizetur cum ℥. iij. cinnamomi ele- ſti, ſpecier. roſate, nouellæ, deſcript. Nicolai (con- fert apprimere calori & ſiccitati ſtomachi hepatis & pulmonis. Siſim compoſcit & vomitum, abſcin-*

dit debilitatem ſtomachi, adſtringit, laxat: cari- diacis ſubuenit, ſudorem diaphoreticum reprimi- ex chronica inſirmitate debiles recreat) *ſp. cer. elect. reſumptus deſcript. Nicolai* (reſtaurat lu mi- ditatem radicale, lenit, humectat, nutrit & confortat: aperit poros; obſtitit cholera, ſedat febre, tuſſim & ſitum. Reſtituit integras vires & priſtinam ſanitatē, extenuatis conſumptis & he- ticiſ) ana ℥. j. adieſto *racch. q. ss. ſiat clareto, vt ſerua borag. bugloſſ. corticum citri conditi ana ℥. j. ſpecier. diarod. abb. triſonſi. (valent tabidis & con- ſumptis & iccori ac ventriculo vtilia cenſentur) ana ℥. iij. pinarum maceratarum prius in aqua calida, phſſicorum (valde nutriunt) ana ℥. ss. ſpecier. ſumpt. ℥. iij. ss. ſpecier. Haly contra tabem ℥. j. ſpecier. arom. roſat. (conferunt etiam conualeſcentibus & ventriculo) ℥. j. ss. conſerua capill. Ven. ℥. ss. amygd. dulcinum depil. contuſar. ℥. iij. ſyrup. capill. Ven. (ſyrup. temperatus eſt, & obſtructioni hepatis vtilis) ſyrup. acetofi ſimplicis (ob deſtictibilem ia- pore, cum & appetitum reſtauret, & viſcerum obſtructiones aperiat ſine calore) ana q. ss. ſiat ad- modum optata ſeu electuaria liquida. Sumebat bis in die mane & hora quarta pomeridiana quæ via- tudinem caſtanæ. Ad crurum atrophiam quæ via- debantur reſoluta, iubebam omni mane, ſtoma- cho ieiuo, dum adoleſcens adhuc lecto incumbere- ret, vt crura leniter manu perſcrutarentur, à cura incipiendo vſque ad talos & pedes ſuſum atque deorſum, frictione mediocri, vt eo modo aperti- poris ac meatibus ſanguis ad crura nutrienda con- flueret. Hoc eſt quod nos docuit *Galenus lib. 2. De ſanitate tuenda ex Hippocrate antiquo magi- ſtro ſic edoſus: Qui plus (inquit) de frictionum virtute adſeruat, quam quæ Hippocrates in eo libro pre- didit, quem Katergeſion inſcripſit, nemo plane eſt. At- didit, quem Katergeſion inſcripſit, nemo plane eſt. At- enim dura frictione ligari corpus, molli ſolui, multa extenuari, mediocri craſſeſcere. Habent vero eius verba ad hunc modum: Frictio vim habet ſoluedi, ligandi, carnem augendi, imminuendi: nempe dura ligandi molli ſoluedi, multa imminuendi, mediocri car- augendi. Iubebam igitur hac ratione inducitur, vt omni mane vteretur mediocri frictione, vel bis in die. Quam iuſſi fieri per adoleſcentem eidem per- petuo aſſiſtentem. Primo in lecto per manus ado- leſcentis fiebat, deinde etiam apud ignem impe- raram continuari per duodecim pluresque dies, antequam ad vnctiones peruenire: nempe ſicca manu abſque oleo aut alio liquore, ſed panno li- neo aſpero, vt pori, tum meatus paulatim aperti- rentur, & ad ſuſcipiendas vnctiones & nutritio- nes crura ita affecta aptiora redderentur. Hæc autem per integram horam fiebat. Interim electua- rio ſupraſcripto continuo utebatur vſque ad 30. diem Octobris. Eundem iuuenem cum pro deopla- rato habebatur, cum nullo modo crura curari po- terant, pater filium in principio Octobris reuoca- tus fui. Cum itaque hoc electuario vſus fuiſſet, vſque in finem Octobris: huic deinde adieciſimus ad maiorem hepatis deobſtructionem ſpeciem diacurcumæ ℥. iij. Poſtea vero 23. die Nouembris cum ſapius reiteratum eſſet electuarium, tunc abſ- que ſpeciebus diacurcumæ, vt prius conſuebat, cum iecur magis liberum ab obſtructione videretur. Quarto vero die Decembris hoc modo iuſſi præſcriptum fuit: *℞. conſerua boraginis, bugloſſ. corticum citri conditi ana ℥. j. ſpecier. diarod. abb. ſp. cer. reſumpt. triſonſi. aromatiſci roſ. ana ℥. j. ſyrup. capill. Veneris, ſyrup. acetofi ſimplicis ana q. ss. ſiat conditum***

conditum. Vtebatur etiam ex his tabulis ſubinde: *℞. ſpecier. reſumpt. ℥. iij. ss. ſpecier. Haly contra ta- bem, ſpecier. diarod. abb. aromatiſci roſ. triſonſi. ana ℥. j. diſſoluit. in aqua borag. racch. albiff. ℥. iij. ſiat conſectio ſa rotulis penderantibus ℥. iij. capiat rotulum mane, & ſuperbibat cyathum unum vini Maluatici, vel Rhenani, ſi deſit. Poſt frictiones illas ſiccas iam dictas, tandem peruenimus ad vnctiones, quæ humectarent & moderate calfacerent, & quæ vim impingandi haberent; quæ adminiſtrabantur per eundem iuuenem familiarem & ſibi aſſiſten- tem, qui eidem ſidus comes fuerat in itinere dum Louanio Alcmariam euocaretur. Tunc etiam per horam dimidiam prius crura fricari mandauimus, primo cum panno aſpero, idque mediocri frictio- ne, non nimis dura nec nimis molli; deinde oleis ſubſequentibus ſimilis fiebat frictio, ſuſum atque deorſum: *℞. olei amygd. dulc. ℥. iij. olei chamamelini ℥. j. miſce. Sæpe idem fuit reiteratum, quo uteba- tur ad finem curationis: quod egregie profuit, vt non opus fuerit venire ad oleum ranarum, pauo- rum cuniculorum & picationes, ſi crura macilen- tiora euaiſſent, & ad vnguenta molli: quale hoc eſt: *℞. olei amygd. dulc. ℥. j. ss. olei oliuæ ℥. ss. picis nardi ℥. iij. ceræ q. ss. ſiat vnguentum molle. Quibus aliis commode, ubi materiam extenuatio adeſſet, vſum eſt. Cæterum oleum illud prius à me deſcri- ptum, à deo vtile fuit, vt ex tali frictione & de- mum inunctione per multos dies continuata, ſe- cundum Hippocratis & Galeni decretum, iuuenis hic noſter, miraculi inſtar, cito conualeſceret; om- nibus admirantibus, qui iuuenem in ſella ita ſeden- tem viderant. Potuit autem paulatim ſeſe in pedes erigere, tandè & baculo innitens incidere: nam cū ſcipionibus innitens aliquo tēpore, obambularet, in ædibus ſeipſum adhuc continens, non diu poſt, cum eiſmodi inceſſum ſibi iuueni deſecori eſſe exiſtimaret, vnico baculo contentus fuit, & ita paulatim per cubiculum & domicilium obambula- re cepit. Et cum forte eiſdem pater ex Brabantia domum rediſſet, atque ianuam pulſaſſet, forte forſenna filius baculo incedens ipſemet ianuam aperuit, patremque reducem & incolumen reuer- ſum ſalutauit. Pater vero obſtupefactus quod fi- lium obambulanti cerneret, quem adhuc para- lyticum lecto incumbere putabat, mirum in mo- dum obſtupuit, eo deueniſſe filium, vt nunc pro- gredi poſſet. Verum cum conſilia aliorum medi- corum excellentium, quos conſuluerat, ſecum at- tulſſet, eadem mihi perlegenda, tum etiam facien- di iſſent: examine diſcutere, quamvis nihil temere in coratione proſpera immutandum ſuaderem, cum oculis hunc cerneret filium obambulanti, de quo alij medici quantumvis peritiſſimi, exi- guam ſpem, vel nullam priſtinæ recuperandæ ſa- nitatis habuerant. Et ideo hæcenus à me præſcri- pta, quæ egregie profuerant, eadem continuanda eſſe, nec im- mutanda eſſe duxi. Conſilia tamen in gratiam Tyonum, quæ pater attulit, libenter & hic ponemus. Quibus & noſtram opinionem ad- iungemus.***

Co ſilium hoc ſequens Brotheſius medicus Bruſellanus doctiſſimus conſcripſit.

Frictiones molles & rotunde incipiendo à ſummis cruribus vſque ad talos ſiant. Deinde omnes muſ- culi inungantur oleo maſtichino adieſto cerebimbina, pectis, & pulueris maſtichis pauillo. Atque ſi hoc ad nutritionem & corroborationem ſpectant. Ante quæ,

ſi opus erit aliqua reſolutione, ea prouocetur frictione dura, adhibita aqua vita ſaluata. Credo tamen ex iſſis, quæ mihi relata ſunt, nihil tale eſſe, ſed nervos deſectui calore naturali, & iſſo nutrimento: hinc vero ſupor nervorum, quadam ariditas, ac imbecillitas cum contraſtione. Sub genibus igitur, & ubi maxime, nudi ſunt nervi, ſiat inunctio. Primum cum vnguento diacubis, hoc eſt, ex alba communi poſt cum muc- cilagine rad. alibæ & pinguedine anſevis equali pondere miſtis. Cui deinde addes in progreſſu oleorum ex hypericonnib; mox vulpinum, tandem & oleum ex caſtoreo. Sed hic ordo ſeruetur: Interea dum hæc ſunt aſſidue mane ſoneantur ac lauentur crura decoſto herbarum nervos corroborantium ac calorem excitanti- rum, ſed calor non ſit aſſu magnus; alioqui ſanguis attractus reſolueretur. Herba ſunt, betonica, ſaluia, roſmarinus, hypericon, arthemifia, centaurea, maio- rana ſimiliaque. Coquantur autem in cerniſia craſſiori, vt quæ facultate ſua emplaſtica bene nervis ſaneet, ac reſolutionem attractus remoueat. Interea neceſſum eſt, vt nervi ſenſim traducantur ad conſuetam mun- primo inuocantur in lecto, ſuſum deorſum; mox pedi- bus inſiſtat, deinde & greſſum teneat. Reliqua committito: medicis præſentab. Bruthesius.

Opinio auctoris.

In primis mollis frictio hic non ita conuenie- bat; quod auctoritate Hippocrat. & Galen. ante docuimus, cum mollis ſoluit. Dura quoque non ita utilis erat, cum corpus liget. Sed potius mediocri, vt oſtenſum eſt. Licet pax hic ob atro- phiam ad nutritionem recte ſit præſcripta; alia tamen, vt aqua vitæ ſaluata, paralyticis quidem conuenit, minus tamen cruribus atrophiam affectis. Si imbecillitas cum contraſtione cum ariditate nervorum aduiſſet, quaſi ab inanitione, vix illa calida, vt oleum caſtorinum & herbæ exſiccantes calfacientesque conueniſſent, & ita fomenta ali- quo modo exſiccantia minus locum habebant, quam inunctiones. Ideo adhuc inſiſtendum exiſti- mo oleo amygd. dulc. ad maiorem humectatio- nem. Et quamvis quis obicere poſſet, oleum cha- mæmelinum, vim reſoluendi aliquam habere: illa valde exigua eſt, etiam ad aperiendum poros vti- lis, vt eo confluat ſanguis. Iam quoque flores (ex quibus conſicitur oleum) etiam vim quandam le- uem habent corroborandi: & oleum amygd. dulc. in duplo pondere crura egregie impingat, cum ſit pingue ipſarum amygdalarum (ſit enim hoc oleum per compreſſionem) ideo hæc compoſitio ex duo- bus illis oleis miſta, vtiliſſima ad crurum atro- phiam habetur; ſimul aliquo modo corroborat. Cumque per experientiam videremus hanc inun- ctionem egregie proficere; hanc etiam ob cauſam vtiliſſimum ducimus, & neceſſarium exiſtimamus, hanc eandem continuare. Cum ex vſu percepimus iuuenem inde ſanitatē conſequi, hæc eadem pro- ſequemur. Vſus frequens, omnium magiſtrorum præcepta, inquit Cicero 1. De orat. ſuperat. Vſus eadem auctore pro C. Rab. Poſt. magiſter eſt opti- mus. Nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperunt, quicquam magna laude dignum, ſine vſu & exercitatione conſequi poſſunt. 1. Offic.

Conſilium Veſalij medici Imperatoris excellentiſſimi.

Iuuenem hunc magnus ſanguinis à naribus fluxus in- uaeſt, quem febris excepit continua, tandemque cum ex illa conualeſcit, & reſecti cepit, crurum ſe obſer- uo

in talis affectus, ut tibiae & pedes admodum egre uoluerat, illisque difficulter admodum, insisteret queat, praefer sensum magna ex parte in illis sedibus abolitum. Etiam si contractionis quandam existim sensationem, & interdum stuporem ipsis adesse mihi adferatur: imo uniuersa mihi tam parum medice explicantur, ut prorsus dissidam sani aliquid à me hic posse praescribi. Quousque igitur à praesente medico plenius instruat: existimo ex bilis copia sanguine commixta, venarum quasi oscula fuisse erosa, indeque sanguinem copiosissime fluxisse, qui ita biliosus exstitit, ut illius summam excretionem febris adhuc sit subsequuta. Quae depulsa, viscerum nutritioni subservientium relicta est magna imbecillitas, arbitrorque corpus cum rennireretur, tales humores accumulasse, quales in emaciatis, quum non opportune rescinduntur, Hippocrates generari tradidit, quando horum memini, qui multo longoque labore confecti & macilentissimi impinguntur, & velut luxatio cruribus incedunt. Perinde sane ac si mucosi quidam succi in genu articulo & nervoso inibi genere eiusmodi essent procreati, quales etiam spontaneas articularum luxationes in pueris & in adultis quoque qui plenius à longis morbis aluntur, inducere nouimus. Eo itaque proposito scopo, ab eiusmodi succi corpus foret euacuandum & resiccandum. Vnde Guaiaci ligni usum (ne hic multa congeram) cum uniuersa, quae illi adhibetur visus ratione probarem. Et sicis fomentis cura subinde pedesque foverem: milio videlicet aut fenugræco cum furfuribus & multo saleam ferrea patella obustis, & latus limetis implicatis, quae cruribus obuolui possint. Huiusque potius viderem, quam calidius discutientibus oleis, fotibus, unguentis, & cerotus, quod illa aduale humidum & pingue semper conferant, à quo plus saepe periculum est, quam à potentiis ipsis innata resiccante vi. Vnde etiam non tam auide Aqueusum iberimarum usus laudo, quem alias proposito mihi malo duxerim esse accommodatissimum. Cruribus nullae dandae sunt feriae, etiam si laborent, imbecillitque censentur, qui perpetuo sunt in ipso lecto exercitandi, siue id fiat ab aegro: siue varia quadam ratione ab ipsis assiscentibus. Adeo ut scorpionibus, si secus aeger incedere nequeat, semper sit ingredendum: Nihil enim vel sanum nervosum genus aequè infirmum reddit ac enervat & effeminat, ac quies, & nulla subinde animalis spiritus renovatio, & caloris nativi veluti torpor, & nulla euentilatio. Verum haec omnia à praesente medico, pro acri suo iudicio moderabuntur, à quo plantis affectum huius iuuenis rationem scire exopto: si modo melius exaltisusque, quam modo, in commune consulere dixeram.

Opinio auctoris.

16. Cum totus scopus Vesalii doctissimi sit in exsiccando & consumendo humores, ad genus articulos demptos: & euacuationem laudat & exsiccationem per ligni Guaiaci decoctum, tum per medicamenta exterius adhibita eadem facultate exsiccandi praedita. Verum cum hic affectus ad atrophiam pertineat ab inanitione ortum, in ipsis cruribus, ob enormem fluxum sanguinis narium, praesidia iam dicta minime hic locum recipiebant. Pater tamen huius iuuenis viro huic doctissimo praepostere narrauerat febrem post sanguinis excretionem abortam fuisse, quam fluxus tanquam criticus post febrem eborus, eandem febrem finierit. Interea fluxus ille qualiscunque fuerit, cum corpus ad vitium deiectionem deduxerit, inapitio ipsa, post quam & crurum atrophiam curationem ipsam variare non poterat, quae exigebat humectationem, reiterationem & nullo modo exsiccationem. Recte pro-

pterea vir in arte experientissimus, ut verus philosophus planius insitui optabat, ut melius in commune consuleret: & nisi aeger nostris medicamentis opem sensisset, huic tum alteri medico Biuthelio affectum ipsum magis medice, quam pater, aperuisset: Remedijs igitur nostris inhiere dum decreuimus, quibus cum iuuabatur, nihil immutandum fuit. Transmissa quoque erat à patre alia formula, à Ioachimo medico Mechliniensis ita descripta: *℞. olei seminis lini, lumbicorum ana 3 j. olei maceris 3 ij. olei hypericonis 3 iij. falsi gemmae testis & leuigati 3 j. olei rosae 3 lb. cera parum: fiat linimentum.* Caterum oleum lumbicorum neruis relolutis optime conueniebat, at maceris exsiccat licet roboret, & falsi gemmae similiter egregie succet, atrophiam tollere minus poterant. Hanc quoque formulam à Nicolao medico Dordraceno una attulerat pater, quem etiam transeundo Dordracum in consilium adhibuerat: *℞. pulpa alarum & alarum partium caponis, perditum an. quar. 1 lb. carnum dactylor. 3 ij. carnum turbarum. 3 j. pinctum in aqua fassa & hyssopi mundat. 3 ij. amygd. 3 ij. sem. cor. maior. fragil. & malua ana 3 liq. ras. mund. 3 lb. iragat. gummi arab. ana 3 ij. amygd. dulc. excori. 3 m. pistentur vna secundum artem, addendo xix. albi. q. s. etiam addendo syr. de bug. off. viol. q. s. pul. specier. resumpt. 3 j. lb. de gemmis 3 j. misce, fiat pasta regalis: ℞. olei viol. stoecha 3 lb. pul. spec. arom. 3 lb. misce: ℞. olei viol. amygd. dulc. 3 lb. semini an. 3 lb. gummi tragacanth. arab. ana 3 lb. vitellum ouis pul. specier. resumpt. 3 j. cera alba parum; misce: fiat linimentum.* Quare ad has formulas, hic omnium optime atrophiam adesse intellexit, & ideo resumpta & pastum regale recte praescripserat ad nutritionem. Verum cum nostrum elect. haberet etiam aliquam vim leuem aperendi obstructionem hepatis, illo contenti fuimus, tum nostro linimento. Quibus cum recte curaretur, alio opus non habuimus, quamvis etiam ad eandem intentionem non inutile erat. Fuit igitur nostris remedijs iam supra dictis, tum victu restaurante egregie sanatus. Et cum iam sine baculo incederet, atque prorsus sanitati restitutus esset, & in publicum paulatim prodiret: praeter tamen meam intentionem & praecceptum nimis cito sese aeri exposuit; & cum aperieta hyems adhuc esset, usque ad regulas monachos extra vibem habitantes, ut ambulando paululum sese exerceret & cutem exporrigere accessit: at fatigatus domum deinde rediens febre tertiana correptus est, à qua tamen per nos breui liberatus fuit. Nam cum post tertium aut quintum paroxysmum tubercula oris, maxime autem circa labia pruriginosa biliosaque apparuissent, factio à me prognostico, quod non amplius febricitaret, febri eundem reliquit, neque recuam passos belle se habuit, nisi quod paulo post rursus lae oborta, ob horridum tempus, in quo se aeri exposuisset, cum affligebat, quae tamen ex continuo amittit ex syr. de glycyliuza cessauit: imo ad sanitatem ab eo longo tempore desideratam peruenit: ut paulo post Vere instante incolumis L. uocant ad conserta studia remeuerit, deinde Galliam postea & Italiam accesserit: in quibus locis cum diu mansisset, tandem in patriam reuersus, optime viuit ac degit, cum huc denuo rescriberem.

SCHOLIA.

Abem Cornelius Celsus lib. 3. c. 22. in tres species distinguit, in atrophiam, caecitiam & phthisin, Atrophiam vero appellat, cum corpus

non alicui, & naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum inbeuentibus summa macies oritur, & nisi occurrat, tollit: Atrophiam hanc Graeci vocant. Et sic etiam alia membra alimento destituta, etiam atrophiam laborare dicuntur, siue brachium, manus vel pes, aut alia pars diminuitur, nutrimentum non recipiens. Et licet hunc inueni crura non valde macilentae sint, quod medicis p. i. i. b. L. o. a. n. i. c. e. n. s. i. b. u. s. falsam opinionem impressit cura tantum retulerunt nec ad ea sanguis confluere ad eadem nutrienda, proculdubio atrophiam laborant: & ideo fortibus medicamentis ad exsiccationem, ad resolutionem quoque facientibus, nullo modo robat receperunt, verum quotidie magis magisque imbecilla euadebant, donec nos medicamentis ad atrophiam valentibus uteremur, tunc deum crura nutrirī inceperunt, & paulatim pristinum robur consequuta, ad sanitatem pristinam peruenere. Quod si cura omnino fuisset valde macilenta, opus tunc fuisset maiori impinguatione & attractione, quemadmodum alteri cuidam quondam euenit, cui brachium dextrum à cubito vsque ad manus extenuatum fuit, post multam sanguinis in eodem brachio detractionem, ita ut brachium omni nutritione, tum robore destitueretur, & valde macilentum euaserit. Praescripta sunt praesidia resumptiua; victusque ratio impinguant, ad valde nutrienda atque humectanda & moderate admodum calfaciens. Inunctiones quoque adhibita, iuxta Auicem, ex oleo oliuinarum & cera. Deinde aduicta fuit piz naualis, in hunc modum: *℞. olei amygd. dulc. 3 j. olei viol. olei oliuar. ana 3 lb. pizis naturalis 3 j. cerae q. s. fiat unguentum.* Post huiusmodi brachium lauabatur lacte caprino tepido vel paulatim exaltato Deinde adhibebatur inunctio, & postea etiam p. i. c. a. t. i. o. in brachio fiebat ad matorem sanguinis attractionem. Alia quoque administramur, quae ad hec. cam magnam valere nobis igitur visum fuit hoc exemplum de cruribus ac opulenta huius hic apponere, cum magnam similitudinem etiam haberet cum paralyti & resolutione neruorum, de quibus cum nunc istis loquimur, damus, qui etiam cum paralyti nonnihil communiter: & quaedam etiam popia habent, quibus à paralyticis distinguantur.

OBSERVATIO XCVIII.

De pedum stupore, & membris stupidis vel torpidis.

Virille, cui pes stuperat, dormitationem quamdam saepe in crute sentiebat, cum quadam insensibilitate. Cras, tum pedem, lauati iussimus decocto salinae, roris marini cum vino, factaque longiore suctione cum aqua vitæ melius habuit. Ita & vixit mea sapientia sententi in manu potissimum dextra, à somno expergefata praecipue, in sensibilitatem & stuporem quendam & difficilem motum: manum fricari mandauimus cum aqua vitæ & decocto lauendulae cum vino.

SCHOLIA.

Cum autem stupor sit diminuta paralytis, de eo nunc post paralytin agendum. Nā causae quae paralytin faciunt 4. De causis symptomatum, cae & stuporem faciunt. Et est sensus diminutus ab istis sane affectibus conueniens: ut enim nerui ad-

strictio paralytin facit, ita & levis adstrictio stuporem: ut cum diu super duro corpore sedemus, aut crura distortum diu componimus: euenit enim ut torpeat. Sic & frigidum externum facit, seu aer, seu etiam aqua occurrat: sic & obstructio leuior. Itaque & quibus paralytis periculum imminet, multo antea tempore stupore occupantur. Igitur symptoma, ait Galenus, eiusdem generis est, differt affectus magnitudine, sic & curationem statuere oportet, quae eisdem quidem curationis scopos habeat, qui in paralyti erant, seu intemperies sit, seu obstructio insuper seu adstrictio. Nam & solutione unitatis non fit. Remedia vero & minus negotii habebunt, ut & causae; & curatio facilius procedet. Ideo auctores pauca de hoc symptomate scribunt. Vti & Rondeletius inquit: Stupor cum sit veluti diminuta paralytis, isdem etiam remedijs, sed lenioribus, curabitur. Optimum remedium est, lauare membra stupida cum multo tempore vindemiarum. Ita & Fernelius. Est & quum imperfecta paralytis sensus motusve torpet & hebescit, hic proprie stupor appellatur: quo aliquando vidi (inquit idem) uniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici illafo motu. Stupor interea vario modo sumitur à medicis ut praecipit meus Benedictus Fa-verinus c. proprio De stupore ad longum explicat modo pro latione facultatum sensibilibus interiorum: tales etiam stupidi & torpore mentis correpti dicuntur; vel largo modo pro somno longo & profundo: quem modum Galenus reprobat. 2. Aphor. comment. 3. Aliquando pro impotentia sensus & motus, apoplexiam praecedens; ut est Caros. Modo capitur pro dormitatione membri, ut Gordon. refert, cum quis diuturnam supra alteram posuerit, tunc non bene sentit nec se mouet: & ita sumitur pro diminutione sensus & motus in aliqua parte corporis. Et ita Galenus dixit torporem vel stuporem veluti paralytin esse, nempe diminutam. Interea volunt quidam stuporem seuiorem esse affictum tremore: & quod nerui laxantur. Alii qui bifariam stuporem intelligunt, pro dispositione, & pro refrigeratione, ideo & intemperies frigida esse potest, & in parte nervosa & non neuola. Talis est torpor huiusmodi ex frigidiore materia crassa viscida, potius in ventriculis quam substantia cerebri, sed improprie, cum etiam ad carum referri posset: de quo malo meminit Benedictus Veronenis medicus: nam etiam, eo auctore, si capitis osse fracto vel perforato, cerebri venter comprimatur aut collidatur, & ratio & membra pari modo stupet. At qui in febris accessione torpent, quia periodica sit, ex materia phlegmatica in cerebri substantia coarctata, aut immodica membri frigiditate, torpore redduntur membra, sicut ex toto ex ardentis febre, aut ante animi deliquium, vel morituris de proximo. Alios quoque gelu insuria torpent membra, aut venenatis opio, aut salamandra, id est quae scorpionis marini aut alcutis serpentis: saepe torpedinis piscis, marini viventis contactu, vel à longinquo. Et membra item abscessu, cuius collectione spiritus vitro citroque nequit discurrere, frequentissime vehementer ligantur, aut percussione. Tum sanguis coactus neruorum vias sensibiles obstruit. Haec Veronenis medicus insignis. At nunc loquimur de quando sit stupore, qui membris nervosis contingit, vel quia

Lib. X. c. 3. De torpore.

Causae.

Vitiis nerui.

Quando sit.

tes raptā, hanc convulsionem peperit. Verum cum non ita vehemens esset (quāvis affectus repletionis adesset ex humore pituitoso, certum erat vacuatione egerē pro natura causae, id est, purgatione, quā moderanda erat iuxta morbi magnitudinem, hoc est periculum quod esset) imo morbo existente in membro ignobili, magnis praesidiis non egebat, sed inducias dabat ut materia sensim vacuari posset. Cum itaque morbus in veritatem prolapsus & longiorem sui moram protendisset & non vsque periculosus esset, victum aliquo modo auximus, (quāquam in principio cibis modicus offerendus est, qui nullum negotium naturae exerceat, ut est psisana cremor, aut insculum puli gallinacei, aut sorbitiuncula ex fructu pane & ceruisia, adiecto pro gustu saccharo) nos ad carnes quāquam magis assas, quā elixas dedimus, ut pipionis, turdi, merulae, passeruli, alaudae, galericulae, perdicis, ficedulae, turturis, & aliarum huius generis aucularum. Iussimus autem parari Erasmanum prandiolum. Is à Faustino Andrelino per ministrum conuiui accersitus: Accedam, inquit, hac conditione, si nullo herus tuus praeter formicas, ac muscas sumptus fecerit. Puer hero suo Erasmo venturum renuntiā, sed ut praeter formicas ac muscas nihil apponatur. Hic Faustus lepidi & festini ingenii facetiam subodoratus, pro formicis cuniculos, pro muscis minutas volucres apparari iussit. Interca ut vitaret etiam praecipimus pisces, olera, fructus, acetum & acida omnia. Gelidus humor non acida, sed acia expositulat. Vtraque crassitudinem discernit, tam acida, quā acia; eo duntaxat, quod illa cum frigiditate, hac cum calore id praesentent. Vvas passas tamen concessi. Loco vini ut vteretur mandavi melicrato ex decocto maioranae, saluiae, betonicae, cum exiguo cinnamomo & melle, clareti instar. Locus vero in quo decumberet, ut calidus esset praecipi, & à perfractionibus, intus, & aerem calidum succumque amplecteretur, ignisque ex aridis minimeque fumosis lignis struebatur, potissimum autelucano tempore, & sub vesperam, quā parte diei algot magis intenditur. Quietem magis laudauimus quā motum, à quo facile abstinerebat cum ambulare non posset. Sed loco exercitii commendabam frictiones vertebrarum & colli. Somnum vero mediocrem concessi, & ut omnes animi perturbationes fugeret, & quantum possibile esset, ut quotidie alui excrementa responderent, glande imposita vel clystere iniecto; qualis hic esse posset: *℞. rad. altheae, lilior. alb. ana ℥i. saluiae, betonicae, hyssopi, ruta ana m. j. flor. cardus benedicti; rorismarini, camomill. centaurei minoris, mercurial. ana m. j. B. stoechados p. j. sem. caribami ℥i. B. se. carui, fœniculi ana ℥j. B. polyposi ℥i. B. furs. p. j. agavici fœminini, albi, leuiss ℥j. B. fiat omnium decoctio in aqua communi pro li. j. colaturā adde benedictae laxae ℥i. B. elect. biera picra ℥i. j. olei lilior. chamamelini ana ℥j. B. salis modicum, fiat clyster.* Si tamen durioris ventris esset & minus aluum deponeret, magis emolliens ex decocto. maluae, altheae, tum aliis fieri mandabam. Verum cum non ita admitteret, facta minoratione materiae pituitosae cum pilula ex herva simplicis, deinde materiam syrupis fluxibilem fecimus, ut melius expurgari posset, cum decocto saluiae, maioranae, chamæpit. chamæd. hyssopi, & similibus adiectis syrup. è stoechade, melle ros. & syrup. de betonica. Pro purgatione primum exhibuimus has pilulas: *℞. Pilul. assajeret, agavici trochis. ana ℥i. B. cum melle ros. fiant pilul. viij. Sumabat deinde ex hoc apozemate: ℞. cort. rad. petroselin. fœniculi, ruscii, asparagi, am. ℥i. B. florum rorismarini p. j. hyssopi, maioranae, salu. chamæd. chamæpit. beton. ana m. j. sem. anisi, fœniculi ana ℥j. B. se. caribami ℥i. B. po-*

lypodii quercini ℥i. j. thymi p. j. fiat decoct. in aqua communi pro li. j. colatur. Syrup. è stoechade, de calaminta, mell. ros. colati ana ℥j. B. aromatisetur cum pauco cinnamomo, macere & nuce muscata, & fiant ad modum clareti. Iterum purgavi cum pilulis sequentibus: ℞. Pilul. fœniculi, cochiarum, de benedicta ℥i. j. castorei grana iij. fiant pilul. viij. pro diuersione clysteribus fortibus viij. mandaueram, sed non admittebat. Interea & ventosis siccis, etiam cum scarificatione in spatulis & natibus cum visum ad masticatoria, & apoplegmatisimos accessimus. Hæc non solum diuertunt, verum etiam propriam materiam educunt de capite, & ita prohibent materiam fluere à cerebro ad nucham & vertebrae, & declinant pituitam ad eos, ut melius exeat, deinde reliquias materiae remanentis dissolvimus atque consumimus, intus & extra membrā, conuulsa roborando. Theriaca assumpta & methridatio, diamosco & conferu. florum saluiae, rorismarini, & exterius spinam dorsi tum membra quæ conuulsionem patiebantur, inungendo oleo vulpino vermium terrestrium; postea adiungendo oleum costinum, & vnguentum de bdello: atque pelle lupina membra contracta involuendo. Membra quoque deinde in decoctione catellorum in vino & oleo decoctis. Neque experimento Nicoli neglecto, quod resoluit & dolorem remittit. Anser pinguis euisceratur, in quo minutim incisis politus felis, cum lardo, myrrha & thure confectus, in vetu rotetur vase aceto repleto suppositus, in quo prima pinguedo destillans abiciatur, sed quæ paulo post exillat, vbi referuetur. Postea cinis bulliat in dicto aceto, & maxima pinguedo infusa separabitur, & aceto super natabit, quæ miscenda cum prima: quæ conuulsa membra inungatur. Refert Gateneria se in plurimis vsu fuisse, qui in nosocomio, cui praeter decumbentibus, & refert se quendam cutasse, cui pedes anchas quodam modo conuellerentur. Oportet autem hic maxime habere rationem accidentium, & potissimum doloris. Nouimus, qui solo balneo olei communis cum decocto vermium terrestrium à dolore liberati fuerint. Oportet autem membra contineri in oleo tepido, locum affectum vniuersum terrestrium emplastrare, ut iam dicam. Diores solo oleo vulpino id faciunt. Ita Casat Landulphus à Gateneria curatus dicitur ex solo oleo communis cum vermibus, & ex oleo vulpino, cum spasmum in coxis & cruribus pateretur. At facta inunctione ex oleo vermium terrestrium dolor sopitus est, & conuulsi tandem cessauit; interim redeunte post seminum more consueto morbo articuli; sed maxime debilitatis, pessimum est. Quāquam Galieno visum sit, quod podagricus nunquam conuulsionem patiatur, ut habetur. 49. aphor. lib. 6. Attamen hoc nos non solum in hac muliere conspeximus, quæ fuit curata: verum etiam in altera spectauimus muliere Delphica, quæ cum dormiret in nouis ædibus iam calce prius illinitis, post diutinos passa articulares dolores tandem conuulsionem incurrebatur: à qua cū nullis remediis liberari posset postremo doloribus consumpta interiit. Refert Galenus podagricum nunquam conuulsionem pati, vti nam nec mihi (inquit Iason Zircens) videre contigisset. Generosissima Domina à Bergis, Aeneas illustrissimi Principis Domini Adolphi Beneriensis coniux, post longos diutinosque manus ac pedum articulares cruciatus consumpta, me praesente interijt, Anno 1541. die 8. Febr. hora 1. à meridie.

S C H O L I A.

Hippocrates duas statuit causas conuulsionum, Ex repletionē madefactis iussis ac irrigatis neuis: ex inanitione, ut pote ipsi corporibus nervosis violentius excisicatis. Sic chordæ, ut dictum est, ex aere ambiente nimis arido vel humido tumulantur. Neoterici hoc reterunt ad spasmum à materia proportionatum. Ex plenitudine autem bifatis n acciuit, iuxta Galen. lib. de tremore, rigore, comas, ex inflammatione principii nervorum, id est, cerebri aut initii spinalis medullæ seu alterius partis nervosæ: aut ex saccorum copia, circa iam dictas partes, ex qua ipsæ tendi cogantur. Si autem im phlegmone fiat, tunc morbus est extempore, & ita patet, quod potest fieri ab humore sanguineo, vel à sanguine abundante: fit etiam à materia. Sed hic altercantur medici, cum aliqui ea cetera fere curationem insistant in conuulsione, ut in paralyti, & hoc tantum interesse aiunt, quod conuulsi fiat à materia magis crassa, & mirabilius. Sed hic statim difficile oritur dubium (Ipsius rursus dicente.) Nam quā rationem adduces, ob quā humor ille potius spasmum, quā paralytū efficiat? si vtraque passio nervorum est humore repletum, ut diximus: Igitur necesse est, ut utraque videtur, & sic respondit, ut à materia intelligatur, innuit tamen spasmum materiam esse viscidam, & crassam, proinde inhaerere ipsam, non diffundi, contra vero in paralyti materia lenissima, & crassa succis parvi nervosa imposita. Et 3. prog. Euenit conuulsio in copia crudi & crassi succi. Ego tamen non video, quomodo crassa & crassa materia, subito, id est, citissime in nervorum corpora, quæ solida sunt, imbibere possit. Nec id, quod Aui. dicit, concessio quod hac sit materia, verum esse potest. Nam si vno loco imposita sit, & non fusa, non faciet spasmum. Neque enim nervum breviorē reddet, nisi aut totam, aut multam eius partem repleat, & inflet: quin ergo potius causa esse videtur contraria, scilicet in spasmum imbibita sit; in paralyti non ita, & ita, quod crassior materia paralytū sit, quā spasmum. Quāvis Galenus quæque dicat eam esse leniorem & crassam, ut in paralyti, neque diuersam materiam assignat: sed nec Aui. Quod si tu concedere vis, necesse erit dicere, quod à forti causa dissolvitur externa, vel interna; & extenuetur adeo, ut fluxilis, & fusa reddatur. Nihil tamen obstat, quatenus quoque per vniuersum nervum fusa spasmum efficiat: cum praesertim conuulsionem ex vno potius causa humiditate fieri dicat, quæ plane non substantia sit vinum. Quendam ego vidi, cum dormasset sub dio, mane conuulsionibus acerbis & Montanus. Si pituita sit, quia corpus cacochymum est, & materia tenuis, ut imbibere possit, à biliosa autem materia fieri non potest. Sed dicere quispiam, Bilis tenuissima est, ut facile possit substantiam nervi penetrare, quare ergo non fiet à bile: Dico hoc non potest contingere; quia sensibilis est maxime nervus, nec tenet, Anno 1541. die 8. Febr. hora 1. à meridie.

inflammationem faciat, sed anticipet excutere ipsam ut propellat nocuentum, & fit spasmus non proportionatus ad materiam, sed non sit verus spasmus. Non potest etiam, nisi rarissime, & fortis nunquam, ab humore melancholico fieri, quia crassior est, quā ut possit imbibere in nervum, qui durus est. Id ergo quod penetrat, est materia pituitosa, non liquor de crassa, & gypsea, quæ facit podagram, quia omnes podagrici spasmantur, sed de tenui. hæc, non illa, facit conuulsionem. Quod autem dicit Iacchius, etiā fieri à flatibus redentibus eas partes: quidem spasmus est etiam ex ventositate repletionis, ut dicebat Montanus: sed is quidem modus est spasmus veri, sed illius, quem Crasum vulgo appellari diximus. Et hunc modum videtur Iacchius intellexisse. Et nos aliquando vehementes dolores circa musculos sentimus, & conuelli patet quādammodo cito cessant ob tenuitatem materiarum. Verum, ut dictum est prius, facile euaporat externa, quaterna conuulsione licet quibusdam duraret quatuor horas, ut opus sit conuocare Medicos. Cause ipsæ. Et ita causas internas spasmus ex repletionē absoluius, nempe quod sanguis & pituita frequenter conuulsionem pariant. Extrinsecæ autem sunt omnes illæ, quæ multiplicare possunt sanguinem & pituitam, ut crapula, ebrietas, conuulsæ euacuationes retentæ, balneum, exercitium in corpore plethorico, inordinata comestio, cibi potiusque nimia repletio. Sed præcipue sunt à pituita, ideo causæ externæ generantes pituitam, quæque multiplicat pituitosam materiam, ut aer frigidus, & temperies frigida humidaque: vnde pueri, qui habent molles nervos & debiles, abundantque pituita, frequentius in spasmum incidunt, teste Aris. 5. De generatione animalium, cum pueri bibant multum lactis: & sic primitiæ causæ seu externæ iuuant internas seu antecedentes, uti aer ventosus frigidusque, imbres, congelationes, niues; atque in otio degentes, somnolenti, temulentique glutinosos humores pituitososque coacervant. Si ab inanitione fiat, multiplices causas habent, maxime excisicantes, in primis vero febres ardentissimas, à phrenitide siccatis ardore cerebri membranis, & immodicas excretiones sequuntur, ut in cholera morbo, in mensium profusio, vel è naribus, vel vulnere, & quæ vehementer excisicant, ut ieiunia, vigiliæ, alui profusio, vehemens exercitatio, labor, ex cauteriis temere adhibitis & rubicantibus, medicamenta valde purgantia. 5. Aph. ob vomitum enormem, sudationes, & similia. Fit ex frigore quoque vehemēti, quod quasi gelu daret & contrahat nervos, inquit. Gal. 12. meth. ad finem, & in. 4. aph. 49. & progn. Vnde & 9. meth. in frigida potu ait, quibusdam conuulsionem & difficultem respirationem excitatam. Sic lib. De consuetud. Sic in febre continua ex largiore aquæ potu fredericus Comes de alta Flamma in conuulsionē incidit, à qua magna cum nostra industria curatus fuit, cuius historiam posuimus lib. 1. De fibr. Schol. Obs. 12. At causæ conuulsionis per consensum, seu causa consensu, non proportionati ad materiam, quæ sit à quali tate quadam aut à spirituali substantia, ut prius dictum est. Huius causæ sunt quædam externæ, ut scorpionum, phalangiorum, aut alterius venenosi animalis ictu; vel etiam ex quapiam interna causa, ex qua similis essentia generari poterit, non accedente causa extranea; velut Pelopis auaritia, Gal. 2. De locis affectis decretum reliquit, ut per consensum ex ore ventriculi ab æruginoso humore, ut Galenus observauit; cui cum totum corpus conuulsus esset, æruginē per vomitum euacuatā, febris, statim & conuulsio cessauit, prout testatur

Sic febrem conuulsioni superuenient melius est,
 quam febri conuulsionem, aph. 26. lib. 2. & 4. aph.
 57. ais. Qui a conuulsione & distentione tenetur
 febri superueniente liberatur. Et ex iis docet Gal.
 in commento 57. medicum posse conuulsionem
 curare excitata febre, non quidem ardente, & acu-
 tissima, sed tantum febre ephemera, vel leni ad-
 modum putrida, quæ humiditatem superfluum
 conuulsionis à repletione dissoluere valeat, & frigi-
 ditate tantum tollere apta sit. Quod vero attinet ad
 febri bilioso vel non esse, id ex affectus difficul-

Find.

2016

R. Bonfils.

100

SCHOLIA.

De conuisione ex repletionem.

Test. 1312, 160, 1

Indication-
nes chrasti-
ne.

6.

OBSERVATION.

OBSERVATION.

De cannuisione ex refectione à succo pituitoso.

Det. Forcst. 101. I.

↑

SCHOLIA.

4.

4.
ratio est
co pismi-
b, vel ma-
ia pismi-
a.

Topics

plenitudine sanguinis.

6.

Herophilus febriculam laudant. Aesculapides simpliciter febrem. Auic. & Arabes Diarrham sanant. Paleseus non contemneret medendum.

Curatus in Morlani.

Curatus in Burdegalia.

7.

Paulus.

Auerhoes.

secunda, sed per vices: alius interim elui debet clystere euacuante & attrahente. Spina autem oleis moderate calidis inungenda, ut oleo chamæmel, amygd. amar. oleo sesamino, oleo communi non antiquo, quibus poterunt adiungi pinguedines recentes, & axungia gallinæ, porci, anatis. Dictum est prius, si conuulsioni ex repletione superueniat febris, quæ ab initio non fuerit, curare conuulsionem, ut ex Gal. Hipp. Paulo diximus. Communis quoque, non modo distensionis, sed cuiuslibet alterius conuulsioni ex plenitudine ortæ sine vlceratione, iuuenibus bene carnosus, ac ætate mediana curatio ab Hyppoc. & Gal. apb. 21. lib. 5. præcipitur. Hæc autem est multa frigida aquæ perfusio: quæ caloris reuocationem faciens, cum in prædictis fortis fuerit, propterea ea ex accidenti affectum sanat. Valefcus Tharantanus non contemnendus medicus, quamvis inter barbaros numeretur. Sic enim logiatri isti, præ se solis, omnes appellent. Plane impium ac sceleratum deo bonos viros irridere, & contumeliis incessere, quibus non licuit, propter temporis infelicitatem, literatior fieri. Perinde est mihi, à quo dicatur, modo bene dicatur, & ægris vtile sit. Hic, inquam, sic scribit cap. De spalmo: Ista modo curam iuuenem viginti annorum, de quo desperabatur in Morlani, quamvis non multum erat carnosus. Habui fere viginti vrceos plenos aquæ, & quatuor viros ægrum ipsum erectum tenuerunt. Ego autem omnes vrceos euacuavi supra collum, & omnia inferiora membra eius, & statim posui eum in lecto, & post unam horam cum dimidia vrxi ipsum à collo vsque ad postremam spondilem, ac tibias & brachia, cū dialysa, & martiato, & Agrippa cum oleo castorei, & dedi sibi bradium pullæ, & vere nihil amplius feci, & in eadem nocte curatus fuit cum Dei auxilio. Alium curavi in Burdegalis, qui erat Anglicus; sed iste fuit corpulentus per modum superius dictum. Itaque satius non est aliquid nonnulla fiducia, vel cum periculo facere, quam adempta spe certe perire, & potentibus extremisque præditiis pugnare, quam nihil agere. Semper melius est anceps consilium, quam nullum. In quo tamen desperata omnino salus est, nec vllum patet effugium, imprudentis artificis fuerit, apud vulgum infamare remedia, quæ multis opem contulerunt. Aqua itaque non sua vi frigida morbum soluit, sed ex accidenti: quia calorem, inquit Gal. in commento eiusdem aphor. reuocat in iuuenibus tantum: in alia ætate non prodest, neque alio tempore, quam in ætate media. Nam aquæ frigida occursus, aut vincit natium calorem, aut colligit. Vincit quidem, cum debilis fuerit, colligit autem, cum fortis, ipsam dissilari prohibens. Excipit autem eas, quæ sunt cum vlceris conuulsiones, ut quæ nunquam ab aqua frigida sanari queant, cum & ipse ante dixerit, vlcerib. frigidum mordax, dolorem insuppurabilem facit. Iis igitur, qui in vlceratione conuelluntur ob neruorum corporum inflammationem, contrarium vehementer est frigidum, ut quod neque vlcus sedet, neque corporum neruorum dissoluit inflammationem, Paulus Agneta hoc genus curationis nequaquam probat, imo damnat ac deuitat, tanquam periculosissimum. Ipse quoque Donatus vitandum suadet, nisi cuncta adfuerint, quæ consentiant. Auicenna huius balnei vsum & superfusionem aquæ frigida videtur intellexisse, quæ tamen omnia ex loco citato tam Hipp. quam Galeni exepisse constat. At Auerhoes sectione 3. cap. 1. Collectaneorum, curationem, hanc in hunc modum scripsit periculosam esse, his verbis: Ea vero, quæ similibus peragitur, hoc est, ex accidenti, summe pericula verenda est. Ut cum aquæ

perfusio affectum ab intemperie frigida profectum sanat. Meatus enim conspantur, densaturque cutis, atque calor intus fit cumulator, pariter & valentior. Quamobrem ea nobis minime vsurpabitur. Nisi ad hanc nos traxerit necessitas. Propterea quidam admonent vitandas esse assiduas capitis irrigationes, cum caput inde repletur: quamvis nonnunquam cōgruum erit in calidum oleum descendere ac balneari ægrum, vel in aquam calidam, in qua sennugracum decoctum sit, saluæ seu rutæ folia, & adiecta olei parte tertia, non tamen diutius in eo immorari: nam, ut inquit Paulus, in oleum descensus. Conferunt quoque, ut prius dictum est, ex aquis sulphureis & aluminosis balneæ. Conuulsæ quoque partes pellibus laporum aut vulpium vestiri debent. Vel ante hæc ubi spiritum totā inunxerimus oleis iam dictis poterimus admouere vesiculas bubulas, vel vtriculos oleo calido repletos, præcepto Celsi: oleoque veteri, vel adipe quam vetustissima ceruicem, scapulas & ipsam perfricare oportet. Frictio in omnibus vtebris utilis est, tum his: quæ in collo sunt. Propterea die nocteque interpositis tamen quibuldam temporibus hoc remedio vtendum erit, eod. Celsi auctore. Dum autem inter mittitur, cataplasma Aerio visum est, sennugracum, & semen lini, farina hordacea ac loliacea: quibus resina terebinthina addatur, galbanum ac mel, ac oleum muli, in quo decocta fuerit ruta, conyza, artemisia, aut libanotis infarctaturque aliquando ammoniacum: sit tamen molliissimum ac lene cataplasma, eoque incumbente prædictas vesiculas oleo calido semperinas desuper adhibeas, ne cataplasma infrigidum ac calfactos sacculos ex sale seu milio superimponatur. Neque erit inutile, præsertim si cerebrum infectum sit, caput attonsum habere, idque oleo calido, aut iam dictorum aliquo modo facere. Demum adeo ipsum velare, ne infrigidetur, sacculumque superimponere ex floribus stecchadi, hyssopi, sampuchii, ac serpilli foliis; casto. eo ac macie confectum.

OBSERVATIO CVIII.

De conuulsione ex inanitione.

Victuta ex inanitione contracta erant, eo tempore, cum Bononiæ studerem, & vna cum præceptoribus ægros inuiserem, medicis præstantissimi, qui tunc aderant, hoc foris inter cetera remedia felicissime vti sunt. H. caput castreum, & pedes eiusdem aliquantulum confusa rad. alibæ ib. ii. sennugraci integri, seminis lini ana lb. 6. bulliant in f. q. aquæ fluuiialis, quoad caro ab ossibus separatur, & facile excidat, semotis deinde ossibus fovebantur crura, ab imo pede super genua. Præceptor meas Benedictus Faurentinus vtiebatur balneo aquæ dulcis, adiciendo pinguedines ex tribus gallinis collectas, & carnes castrati pinguis animalis, partemque maxime sitas circa renes, pondere lb. j. f. omnia simul bulliendo, donec caro ab ossibus separata esset, & pinguedine liquata; eo balneo vtiebatur ventriculo vacuo. Totum corpus humectat, neruofas partes à conuulsione arefactas, totum corpus simul refumit, & vires restaurat. Vbi balneum æger exiret, offam panis ex vino dulci commode præbebat, & iubebat desuper per horam dormire. Bayrus cap. proprio commendat euocationem partis posterioris capitis & nuchæ, cum colla cum oleo solo violaceo deceter calido. Sic ego, inquit idem, feci, dum essem in seruiciis Domini mei illi, inquit

fini Domini Caroli Secundi, Sabaudi & Lancia, in itinere suo in burgo Principe Pedemontano, prædicti illi fuit Ducis filius, qui dum esset in cunabulis, passus est epilepsiam in tota tibia cum bubone in coxa, & fere vltis intensus: à quibus cum conuulsisset, statim incurrit spasmus & siccare ortum cum continuis manibus clamoribus, torquendo caput ad posteriora; & nullo modo poterat fugere lac. Ego igitur perfudi nucham & totam partem capitis posteriorem & collum oleo violaceo deceter calido, permittendo cadere oleum ab alto, manu exprimente peciam in confusam per spatium quanta pars visus horæ, & sic embrocando donec caput. Mox pannis deceter calidis absterse caput leniter fricando, & cum dormire permisit. Qui post tres aut quatuor horas per se exortans, fugit lac absque ulla difficultate. Rediit tamen eisdem symptomatibus semel aut bis, eodemmet remedio reuerato, cum gratia lætæ sanus factus est.

SCHOLIA.

Quod conuulsio ex inanitione & siccitate fit insanabilis, præcipue confirmata, prius dictum est. Verum cum non omnes moriuntur, quibus mortalitas insit, & quis interdum præter omnia spem seruatur, deinde etiam iam æger pro planare inquit; paucula subnectam in solamen agitantibus, & ad amicorum flagitationes, si fors petat optationem nostris votis Deus aspires. Paulus est secum, qui nec omnino vanus exhibet: Sexcentorum medicorum calculis additum morti præstat, quam perpancoiui senatorum senectutis. Ægrum igitur omnibus modis humectat, tum victa, quam aliis prædictis, inquit Gal. method. proinde & ad h. modum vt gat somnolentia prædicta conuulsio. Quiescat æger, & in modicoque animi affectibus caveat: ac nunquam cunctis cibis, ha nectantibus, ac sorbitionibus pinguis concoctu facilibus ac probe nutritibus, quique faci e per omnes corporis partes distribuatur. Quæ contineat pullorum, seu aliorum, aut phasianorum carnes, & prædicto in aqua carnis quoque tribuatur: siue ex carnis aqua unum, hoc totum aut ca tratorum. In quibus quandoque ponantur humectantia olæ: prædicta si siccitas cum caliditate fuerit permixta. Caribus quoque prædictis vesci possunt, cum prædicta aut hordei cremore, aut humidis oleribus decoctis. Deinceps cum cibis iterim vtantur oleo amygd. dulc. ac zaccaro. Pro potu (si modica non fuerit ositudo) vino vtantur tenui aquoso: quod si frib. ac inmodicus calor adfuerit, pro potu eligatur aqua hordei, aut aqua in qua glycyrrhiza parum, aut cinnamomi fuerit decoctum, vt promittis aqua penetret: seu syr. viol. permisceatur. Summittim, exhibeantur alimenta corpori humectantia, quæa diuimus esse insculat, quous ad faciliorem distributionem gatz aliam vt ad h. potuit. Lac quoque recens multum exhiberi potest, modo febris non auit. Succarum aut aqua stillatitia ex porcillis lactentibus in trum confert. Parari etiam potest iuxta Rondeletium gelatina ex carnibus aut piscibus citra fipet, aut alia odorata. Addi tamen poterit ad gnam & penetrantem, cinnamomi parum. Hæc etiam pinca paritas aceti addatur, aut mllap orsus. Fit & alia gelatina ex carne contusa, amygd. & farina orobi, quibus adduntur semina ad maiorem humectationem. Decoctum emat guidarum, vel ius album piscium fixatiliam cum oleo an. yg. dol. paratum, si siccitate Pet. Fore. 1. tom. 1.

humectant. Commodè exhibemus carnem ciculatim vel scyllatum gibbarum, vel testudinum, vel cancrium fluuiatiliam, vel marinorum, vel stagni. Quod si cancri parentur eo modo, qui solent in Pontificum cœna, cibus & delicatior, & melior erit. Paratur autem sic secundum Rondeletium: Cancris fluminales aqua multa communi abluantur, marini in decocto hordei, vt deponant salsuginem, quæ est in parte externa, deinde vini suffocentur in lacte recenter mullso, vel in eodem decoquantur, vel in iure capipinguis multum. Hic cibus humectat & facile concoquitur: quare in atrophia, & phthisicis, & in quibus Venus est prouocanda, conuenit. Lac quoque cum melle offerendum, si febris non vetat, detracta prius spuma, quo minus excrementosum sit & magis adiciat: & somnus omnibus modis conciliandus. Quod ad medicamenta attinet, oleo dulci, aut amygdalino seu hydrelæo eos fouere competit, Paulus auctoritate: & si nihil prohibet, etiam ad lauacrum tepidum eos deducere conuenit dulcis aquæ: post aliquo iam dictorum oleorum corpus inungendum erit, tepido eo existente. Frictione leuissima, temperatoque folio vtendum. Insuper post balneum, quibus ipsum competit, ac circa balneum quibus non competit, ægroto, vt paulo ante dictum est, lac recenter mullsum præbendum erit, quantitate congrua, alinum siue caprinum, ptuco addito zaccaro si febris non adfuerit, aut si admodum exigua fuerit, vt latius scripsimus de febre hecticâ. Inici possunt & clysteres ad humectationem ex decocto pulli, & olis supradictis, vel ex iure piscium pinguium, vel gallinarum vel porcellorum, vel ex oleo tantum, vel ex decocto herbarum violarum, malua, lactuca, & similibus, vel ex hordei cremore. Sumenda quoque aliqua interna remedia, vt conserua bugloss. viol. borag. nenupharis; quibus adiungantur aliqui pulueres, modo recentes sint, vt pul. discidomitis sine speciebus, pul. restaurans humiditatis, contra tabem, & diarragac. sine capbura, nuclei pinearum infusi in lacte vel in aqua violarum, quomodocūq; administrari conueniunt.

OBSERVATIO CIX.

De conuulsione lethali ex cholera acutissima: & de altera post phrenitidem oborta similiter necem inferente.

Illicis quidam in pago Bergensi cholera acutissima correptus fuit, cum Alcmariæ habitarem, adeo vehementer & continuo & alium deiecit, ita vt tandem etiam post singultum in continuas conuulsiones inciderit. At admodum negligentes ad quartū diem in morbo peracutissimo me prius vocarunt, qui quarto die necem ob nimiam læuitiam terminare solet, vt nobis vix de remediis cogitantibus, cum ad illum intrassem, præhabito prognostico, cū omnia deplorata inuenissem, & præhabita prædictione antequa remedia parata essent, his à conuulsione per inanitionem exspirauit. Quemadmodum & phrenitidis ille, qui post febrem ardentem in fine conuulsione, remediis nullo modo iuantibus; paulo post & hic mortuus est.

SCHOLIA.

Cum in primo ægro in cholera acutissima continuus vomitus atque fecellus vires deiecerent, conuulsione ex inanitione subsequente mortuus fuit. Licet aliquando cholera ob acrimoniam materię eueniat, vt prius dictum est & tunc non ad inanitionem pertineat conuulsio, si subsequatur.

tur, vt exemplo alio subsequente ostendimus, minus tunc lethalis est. Post phrenitidem vero ac alias febres ardentes, vt plurimis exemplis docuimus in lib. nostris *Obfer. De febribus*, si subsequantur conuulsiones, plerumque lethales sunt, cum ex inanitione ob siccitatem (vt dictum est prius de signis prognosticis) fiant. Attamen contingit & hanc aliquando curari etiam ab inanitione, cum incipit. Quare statim adhibenda sunt remedia, quæ illam inhibere valeant. Facilius est enim, viam præcludere, quam factam euincere: quod duobus his re-
gris euenit, cum in principio ne cogitariint medicum accersere. Huic itaque occurrimus (præter ea, quæ Scholio præcedente diximus) cum causam, quæ illam nata est excitare, auferimus, vt in febre ardentissima, cerebrum irrigamus, irrigationibus viam & principium ne, norum humectantibus, & totam spinam cum oleis frigidis & humidis inungimus. Olea ad id faciendum sunt accommodatiora, oleum violarum, amygd. dulc. de lil. recens, non magna (nam potius resoluunt) de seminibus frigidis matoribus, vt oleum cucurbitæ & peponis. Aliquando axungias adiungimus recentes, vt gallinæ, porci, anatis, anguillarum, mugilum & similia, quod oleum extrahitur ex hepate in sartagine frictum, quod funditur, & liquatur. Huiusmodi autem liquor oleum appellatur. Oleum etiam ex hepate ratarum & gallorum confectum mirifice prodest. Ex his addita pauca cera noua, linimenta paramus, quibus adiungimus butyrum recens in multo lacte ablutum. Conferunt & mucilagines psylli, & cythionorum multo lacte aut aqua viol. aut lact. abluta & diluta. Parantur irrigationes ex oleis supradictis, vel in sequentem modum.

Irrigatio. *℞.* viol. malua, lactis ana m. iij. sem. frig. maior. conuass. ana 3 ij. flor. viol. borag. bugloss. ana p. iij. fiat decoctio cum aqua partes irrigentur. Ex eisdem parari poterit balneum, aucta videlicet dosi, modo phrenitidis non patitur aut futurus sit sudor, aut alia excretio critica. Eo enim tempore satius erit à balneo abstinere, & linimentis vt *℞.* olei viol. amygd. dulc. recent. ana 3 ij. olei lilior. recent. vel olei flor. narcissi 3 ij. axungie anguillarum & mugilum ana 3 ij. ceræ nouæ parum, fiat linimentum, quod abluatur lacte muliebri recentem mulsio, & eo tota spinam inungatur. Cæterum hæc cautio hic adhibenda tam in victus ratione, quam in medicamentis, vt semper causam inanitionis spectemus: ea enim prius, si potest, amouenda; vt est fluxus sanguinis narium excedens, hæmorrhoidum, menstruorum, alui, vomitus & similia; vt & victus tū medicamenta aliquo modo causæ opponantur. Si igitur post febrem sit, vel phrenitidem, febris ratio tum inflammationis habenda: Si sine febre, balnea & forus conueniant: Si post vomitiones & secessus, reprimenda sunt: ita quoque si ex nimia euacuatione, vel hæmorrhoidum & mensium profluvio: si defierint, etiam danda est opera vt corpus reficiatur. Si fiat ab inanitione cum adstrictione ventris, clysteri tantum emolliente vtendum, ex

Cautio.

Contra Cui-
donem.

decocto capitis veruicis, vel castia extracta cum oleo amygd. dulc. recent. vel danda manna in iure pulli: vel decoctum galli antiqui, cum quo incocta sunt folia malua, viol. & blitum, vulteo spinachia appellata. Vtrum Guido in spasmus à siccitate statim in principio adhibeat erithina, masticatoria, gargarism. videndum? putat Rondelet. quod illud faciat, vt eiectionis excrementis (quæ cerebrum propter imbecillitatem à siccitate contractum colligunt) ipsam commodius possit humectare. Tamen eiusmodi commotiones hic minus conueniunt, imo nullo modo erithina vbi adest fluxus. Ideo cum in conuulsione

ex fluxu vel euacuatione enoimi, adhuc euacuatio fit, ne fiat conuulsio, restringenda erit. Et si adit conuulsio, ipsa quoque euacuatio excedens ac proflerens vires, vnde fit conuulsio humiditate iam abundante, reprimenda erit & restringenda: deinde is vtemur, quæ humectant & restituant: & membra conuulsa à siccitate fouebimus balneo tepido humectante ex capitibus & intestinis castratorum; linimentis quoque & irrigationibus supradictis. Gilbertus Anglicus emulget lac mulieris masculum nutritis supra caput, musculos colli, & cernicis, & totam spumam vsque ad lumbos, vt nervi egergie humectentur. Emplastra quoque ex sem. lini, scennugr. hord. rad. althææ, coctis in aqua, & tan-
tis cum oleo viol. nuchæ apponit vel locis conuulsis. Etiam brancham vrsinam veram, volubilem millis mulierum apponit cum ouis crudis dissolutis in aqua & oleo. Et non relinquatur resumpta, vt est hæc confectio: *℞.* pulpæ perdis 3 ij. amygd. mund. & per noctem in aqua saccharata macer. 3 rat. 3 ij. pinear. recent. ad eundem modum macer. 3 ij. sem. 4. frig. purg. ana 3 ij. sem. pap. alb. 3 ij. malua, cotoneorum ana 3 i. corticis citri condita 3 ij. passul. corinthiac. 3 i. iragacanthi 3 ij. conferu. viol. bugloss. borag. ana 3 6. lacte a norum recentum n. iij. butyri recentis sine sale medicum, & acerb. 1 per pug. tr. 6. aquæ rosar. purissimæ quantum satis sit ad usum confecturæ.

OBSERVATIO CX.

De conuulsione sequente cholera sanissimam, magna industria curata.

Iohannes Boetus Zythepia ditissimus, qui in foro frumentario Delphis habitabat, vir crassus, quadratus & pituitosus, homo plurimum vorax (quoniam multam vini portionem & ceruicis crassissimam in cholera sanissimam incidit) ex continua cruditate, & magna alimentorum prauitate. Cum autem immodica ventriculi perturbatio ac corrosio & euacuatio enormis, tam infra per aluum, quam supra vomitus subsequerentur, syncope etiam grauiissima correptus fuit, adeo vt etiam non verum manuum ac pedum & surarum non solum verum etiam omnium musculorum contractionem mentionem. Nam & muscoli pectoris, gutturis, colli, dorsi quoque, tum ventris inferioris simul conuellerantur, cum tanto dolore & animi detestatione, vt illico hominem, quicunque aderant, excitarent ex spasmus continuo iam moriturum. Ad graue hoc malum depellendam anno 1563. 23. Martii die in nocte accitus sum. Statim propino lotium sequens, vt ventriculus ab humore acri ac mordente ablueretur: *℞.* decoct. borag. conuulsis non excoctis (ob maiorem detergendum) Pronociale 3 j. misce. Ex eo plurima biliosa eorumit, & secessus pluviosos & aquosos habuit. Pro syncope aqua digitis in faciem resperfa, manibus frictions membrorum extremorum & vomitum ad impetum cholerae inhibendum & vomitum a secessu reprimendum; cum pro sit enoimi, quæ conficiebatur, & etiam pro syncope, præcepimus, vt ex mixtura sequenti continuo sumeret: *℞.* rob. di. ribes 3 ij. rob. ceras. 3 ij. cotoneorum ana 3 ij. m. n. Christi cum perlis 3 j. 6. misce. Ad contractiones & conuulsiones adeo insignes in musculis cum saltu & contractione, vt similes nunquam

videtis, cum angustia & pressura & ingenti claudire & dolore, tanquam eger ex spasmio confodetur. im etiam vt vndique tam in tarsis & in ad s. musc. his etiam pectoris (nam vix pars aliqua in toto corpore immunit erat à contractione) i. o. linimento sequenti inunctio fieret. *℞.* olei irami, oxi verum terrestr. ana 3 ij. castorei pulv. 3 iij. misce. Per totam diem ac nocte pinguicula, sine cessatione, vbi contractiones erant, inunxiimus. Vbi vero ab inunctione abstinemus, statim redibat contractiones. Verum continuando inunctionem, adflesenter cum frictione forti, tandem contractiones mi aculi instar cessarunt. Postquam autem malum omnino inclinasset, eundem nutiuius recte amygdalato cum aqua suis suis traiecto, & modico saccharo addito. Tandem illum quoque refecimus cibis optimi succi, vt pullis gallinaceis & im. iibus. Pyra quoque & cyonia mala allata vel cocta dedimus. Cæterum cum dicta accidentia cessassent, adhuc siciebat, & post duos tresque dies enter adstrictus est, & alius omnino cohibita: vt nihil exerneret. Ideo omni mane cohibearum syr. ex infus. ros. propinamus, & quotidie semel alium de i. ebat, ac calor & situs à morbo restituitur, tunc quoque cessant. Doluit tamen subinde in ventre interiore versus pubem, sed pube i. eba oleo chamæ nelino dolor euaniuit, & copiof. ra n. reddidit, & egregie euasit ac curatus f. it. Verum cum postea immemor beneficii præstati magna inconstantia (vt plurimi solent) si aliquo morbo, nris laboraret, alterius opera vtebatur, o. amiserunt ex orco quasi in lucem gratia di. lina retraxisset. Hanc inconstantiam, tum ingratum inuenit multorum medicus doctus tanquam non solent ostendit parit, sed aliis multis sit com. ma. Sed in hoc tantum studeat, vt omnibus ex quo satisfaciatur, qui eius operam eam nocte quam die requirant.

SCHOLIA.

Idem est prius omnem conuulsionem ex purgatione, secesso vel vomitu à natura aut arte factam, minime lethalem esse, nec eam semper, quæ ex helleboro fiat, cū ob societatem ventriculi t. eri posset, quemadmodum & hæc conuulsio ex ex inanitione conuenit, sed potius ex bili acri pungente ventriculum: vbi quoque contigit musculum, testitura fuit. Et licet hæc conuulsio fortis esset, nimia euacuatione vtunque perdurante; non erat tamen lethalis, sed potius per consensum ventriculi quam per veram inanitionem: & propterea inunctiones ex oleis vtunque calidis, adiecto castoreo, profuerunt. Alioqui in spasmus ex inanitione confirmato, potius frigida & humida conuulsionem, quæ curari potest, potius est à flatibus medicamentis, aut agitatione materia: & hinc etiam pleuritidem, quam inanitionem indicant. Quousque modo per consensum fiat oris ventriculi, præcipue ex succis erodentibus exhibitam, quemadmodum Gal. adolescentem quem tam simili conuulsione correptum, 12. method. le curasse testatur. Sed quomodo conuulsiones per & postea clarior hæc curatio euadet, cum de conuulsione ex v. o. orta exemplum proferemus. Nec vero ad exempla curationum trium illarum

specierum, nempe tetani, emprosthotoni, & opisthotoni accedamus, quæ etiam sunt à repletionem.

OBSERVATIO CXI.

De tetano, seu tensione nervorum cervicis gravissima, curata.

Gravioribus morbis obnoxia cervix est: sed inter cæteros importunior acutiorque, qui vigore quodam nervorum (quem ante tetanum appellauimus) erectam ægri cervicem intendens, ægro-
tantem sæpe vel intra quartum diem (vt dictum est de signis prognosticis) interimit. Quo morbo Guilhelmina, mulier ac vidua ditissima apud Delphen-
ses, cum grauius vrgeretur, & nos ad eam vocati mulierem robustioris naturæ, (quamvis annus quinquagesimus sextum impleret, & quæ iuuentibus venis faciem etiam atque oculos satis rubicundiores haberet,) inspiceremus, sanguinem statim ex media vena dextre cubiti ad uncias tres octo, cum nigerimus fluere, mitti iubeo. Tum parciore victu eam cibans, cervicem rigidam oleo irino & chamæmelano inungens, lana succida iisdem oleis imbuta contegere præcepi. Deinde eodem die, qui erat 19. mensis Aprilis anno 1559. hanc potionem propino. *℞.* betonica virtutis m. n. fumarie m. n. coquantur in aqua betonica q. s. & bus colaturæ accipe 3 iij. syr. de stachade 3 ij. syr. de betonica 3 6. misce. Sub noctem vix libera videbatur à febre, quod bonum signum esse duximus, ex aphorism. 57. lib. Nam febre superueniente conuulsioni, ægro-
tante ab ea liberat. Secundo die, qui erat 20. Aprilis, sensit lenamen in ceruice: & quia conquerebatur de calore, loco syrapi de betonica, violaceum immiscuimus syrupo præcedenti; & exhibuimus decoctum etiam purgans, hoc modo: *℞.* salvia, betonica fumarie (quia erat melancholica) violæ (ob calorem febrilem) ana m. j. sem. anisi 3 j. 6. vult. passul. ab aillis repurgat. 3 j. prunor. damasc. m. vij. folior. sene Alexand. 3 ij. agarici trochisc. 3 j. bulliant in aqua betonica & fumarie ana 3 iij. 6. & sicut aliquantulum infusa, & fortiss. expressioni adde syr. de stachade, de fumarie ob constitutionem melancholicam syr. viol. (ob calorem febrilem) ana 3 6. misce præ ii. dosib. Cum mane vnam sumpsisset, sexies excreuit pituitosa putida excrementa, etiam, faculenta & melancholica. Erat autem facilis solutionis: quam alias in curatione habueram. Sequenti die mane reliquum potionis accepit, & iterum sex sedes habuit, & quotidie inunxit cervicem oleis dictis, lana succida ex ceruice arietis extracta, apposita continuo cernici, intra quartum diem ab hoc acutissimo malo liberata est. Verum post aliquos annos rectè valens, iam vetula peste obiit: & eiusdem filius presbyter, aliqui doctus, Theologus, & insignis Concionator, Guilhelmus Potius dictus ab ædibus, quibus Olla aurea insigne erat, ad sorores ædes deductus, post tres dies etiam peste interemptus, matrem subsecutus est.

SCHOLIA.

Benignius De abditis morborum causis capit. 102. refert se quendam Parmensem, nomine Franciscum, sectione venæ cephalicæ etiam curasse, simili malo laborantem: parciore quoque victu, hoc est, sola aqua ex melle, hominem cibans, hircino atque caprino oleo detonsum caput mafaciens, superque imposito pileo, atore aluum his medicamentis ducens, quibus à capite ipso ac

S C H O L I A.

Quos modi
destillatio
dicatur.
Casperhus
proprie di-
ctus.
Coryza.
Graculo.
Branchos.
Rancitas.
S.

ri Morbis;
dulis , quæ in oris termino utrimque iacent, an-
tiades ; si in iis, quæ proximæ eis sunt, aliam quan-
nuncupantur. Si in reliquis partes , aliam quan-
dam appellationem suscipiant : de quibus omnib;
bus modo tractare non intendimus , sed de catarrho
duntaxat prænominatis fluxionibus , catarrho vi.
delicet proprie dicto , coryza , & biancho , hoc est
est , de destillatione proprie dicta , grauedine . Et
raucedine verba faciemus. Est autem tum his,
quæ Paulus ,) descensus excrementitii humoris ex
capite in subiectas partes : quem descensum , de-
fluxionem , seu destillationem (quamvis commu-
nem in hac affectione cerebrum primo oblectum
sit , liquet ex Galeni verbis 3. De caus. symp. Cam-
dixit, Catarrhi & coryzæ causa est cerebrum: & post
pauca item dicebat , Ergo qualis in ventre passio,
ex mala concoctione fit , tale est in cerebro prædis-
tum utrumque. Patere insuper illud poterit &
De sanie, tuenda : quo loco capiti in prædictis af-
fectionibus prospiciendum esse iussit , tanquam
ipsius mali fonti. Et ipsiusmet quoque cerebri ope-
rationibus oblaxis , ac ex eiusdem excrementis
quantitate & qualitate mutatis confirmari potest.
Quamquam cum eo in grauedine nares coarctantur,
in destillatione seu catarrho , os ac interdu
fauces , in rauicate : larynx , seu aspera arteria
aut ipsæ quoque fauces , si immodo humore im-
butæ sint. Affectio ipsa symptoma est in genere
excrementorum immo dicæ , vt Galenus inquit , eodem
3. De caus. simpli. Quod quidem interim ad ipsius
cerebri intemperiem consequitur calidam : vel frigidam
gadam , quo casu vt similis pars ipsum afficitur
Interdum vero eo impleto , & velut influr-
mento oblato symptoma hoc excitatur , Gal.
fit est eodem 3. lib. De Symp. causis. Fernelius que-
rit inter excrementorum cerebri symptoma ca-
tarthum refert. Alii illud quoque vocant sym-
ptoma in excrente mutato : vel symptoma excre-
mens ad excretionem immo dicam. Ad causâ etiam
ex his , tum iis quæ diximus satis patente , cum
intemperies cerebri calida , catarrhum inferat hu-
mores in cerebro dissoluendo atque extenuando
pluresque vapores à subiectis partibus attrahit
quam concoquere aut per halitum expellere po-
ssit: multoque frequētius causa catarrhi (vt diximus)
cerebri imbecillitas , nec non eiusdem temperies
frigida atque humida : & ita cerebrum sua inten-
perie calida aut frigida præparat ad catarrhi exor-
diū. Atque hæc pertinent ad causas internas & præce-
dentes , sicuti etiam plenitudo totius corporis , sal-
tissimum capitais : sit etiam ab humore acris , sal-
so , calido , vel frigido ac pituitoso. Sanguis quo-
vt nonnulli ostendunt , materia destillationis esse
posset , cum videamus multos , à quibus sanguis de-
stillat à capite in palatum , pulmonem , ventricu-
lum , quamuis difficillime vulgares id decernant
vtrum à capite vel thorace destillet. Bilem quoque
sinceram materiam catarrhi quidem esse possibile sine-
tumant , humore fluo , sincero vel quasi bile since-
ra à naribus exenante , dum nares emungimus. Sed
proprie loquendo pituita destillationis causa exis-
tit. Et hæc ipsa non vniformis est modo frigidi-
sima exquisita , modo caliditatis particeps , nec in-
substantia eadem , modo tenuissima , modo crassa
alia acida , alia insipida , alia salsa , acris & calida
Sed & alia membra intrinseca causa esse possunt
ventriculus , hepar : sed tamen non semper , imo
saepè & magis cerebrum ipsum aut capitais imbecil-
tas , atque intemperies frigidior. Hinc destillans

Per. Forest. Tom. I.

De catarrho, per modum consultationis, ex pituita
insipida.

Dominus Leontius, iuris vtriusque Licentia-
tus, iuuenis doctissimus, per transennam in
Hagha. Comitibus apud me, cum illi obuiam factus
essem, conquestus est de subitanea destillatione è
capite od os & fauces defluente, ita vt pituita inspi-
pida aquosa fere perpetuo totum os repleret, tan-
quam illum ipsum suffocaret. Ne igitur tale quip-
pam illi accideret, vt nonnullis euenit (*quemad-
modum & viro annos LX. nato, vt alias ex Roberio Do-
doneo clarissimo medico dicemus, qui subito ex ca-
tarrho fuit suffocatus, antequam aliquis accederet*) tem-
pori occurrendum existimauit, & ideo vt illi, dum
domum reuersus essem, consilium scriberem, roga-
uit, Quod equidem haud illubens feci, Sed vt me-
thodo id fieret, prius (*cum scirem eadem succurrendum
esse duxissem*) ipsius morbi essentia, tum causa eius-
dem inquirenda erant. Vt igitur breuiter me absol-
uam, catarrhus est pituitosus, frigidus, ex frigida
& humida cerebri intemperie. Signa per se nota
sunt: quia insipida est pituita, minimeque salsa,
quæ in os destillat. Verum vnde illa intemperies
contracta sit, aut ab excessu rerum non naturalium,
vel ab alio aliquo haud satis compertum habeo,
quia hominem per transennam vidi tantum, & al-
loquutus sum. Ceterum quantum ad præsens ne-
gotium attinet, non ita multum refert, siue natura-
lis, siue acquisita hæc fuerit intemperies. Hoc v-
num maxime puto ex ventriculi imbecillitate pro-
pter mutuum illum circulum læsionum inter cere-
brum & ventriculum, destillationem præcipue au-
ctam fuisse, cum etiam de mala concoctione ven-
triculi eadem conqueratur. Videtur quoque; vt ex
cõstitutione venarum, tum reliquorũ signorũ appa-
ret, quæ in eo animaduerti, quod hic iuuenis sit ca-
lidi hepatis. Vnde maxima vaporum copia à toto
venarum ambitu ad cerebrũ ascenderit. Iam quo-
que succi crudi, indigesti, pituitosique in ventri-
culo multiplicati assiduos vapores ad caput debile
transmiserunt. Cum enim ventriculus imbecillus
minus concoquere valeat, crudos existentes suc-
cos hepatis virpote calidum ad se rapit, quos cum
probe euincere non posset, sursum ab ipso non-
dum perfecte concocti per venas ad cerebrum
transmittuntur. Sunt igitur (vt etiam doctissimus
Ioannes Montanus annotauit) suapte natura para-
tissimi ad omnes circa caput affectus perpeticendos
quicunq; in duobus illis membris ventriculo scili-
cet & hepate, tales habet temperaturas: quibus si
postea accesserit apta capitis ad recipiendum dis-
positio, vt hic, iam intrinsecus omnes promptas
habent occasiones, tum ad efficiendas, tum ad re-
cipiendas circa caput dispositiones præter natu-
ram. Et quanquam hæc duo præcipua membra
mandantia plurimum ad catarrhum promouen-
dum iuuerint: non potuit esse tam diuturnus tam-
que molestus, nisi intemperies cerebri insigniter
frigida & humida fuisset. Estque hæc ipsa intem-
peries non ex nuda ac simplici qualitate sed cum
materia. Argumentum est ipsa pituita humida a-
quosa defluens. Istis itaque præmissis, ad methodũ
curandi veniamus. Cum autem materia sit pituitosa,
hæc ipsa tollenda ac euacuanda erit, partim
medicamentis, partim etiam victus ratione con-
temperanda & tollenda. Sed quia cruda, prius
digerenda, mox euacuanda. Interim & membra
mandantia & recipientia alteranda, laboranda.

